

ספר

ילקוט ראובני

על התורה

ספר בראשית

מאמרים ומדרשים. ישנים גם חדשים

חברו אחד מהישישים, בנן של קדושים, קדוש יאמר לו הוא ניהו ספרא רבה ויקירא, מלא צנה דספרא, מהו"ר **ראובן** בן מהו"ר **האשקי** כ"ץ זצלה"ה, בעל המחבר ספר ילקוט ראובני הקטן דלגבי האי קטן הוא, בהיות שזה החיבור הוא שער גדול לדורשי התורה וצינור טהור למבואי שערים בדרכי הקבלה וסתרי תורה.

ואלה מיסיף על הראשונים ספר שכחת לקט, וקצת מלקוטי יוסף אלו ואלו כמסיני נתונים. יקרה מפנינים.

בהוצאות בית מסחר ספרים

של האחים לעווין־עפשטיין

בווארשא, רחוב גענשא № 5

ווארשא

בשנת לפ"ק

ЯЛКУТЪ РЕУВЕНИ

Часть I.

ВАРШАВА

Дозволено Цензурою
Варшава, 23 Января 1889 г.

Печатано въ Тип. В. Ѳиля въ Варшавѣ, Мыльная

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ

הב"ית יש לה ג' קוין נגד ג' מחיצות העולם ופתוחה לצד צפון מצפון תפתח הרעה ומטעם זה נקראו אלילי"ם *אין *להם *יכולת *לעשות *מהיצה ולע"ל יסתום הב' מצד צפון אשר משם תפתח הרעה ויהיה מ"ם סתומה וזהו סוד מ' סתומה של למרבה המשרה וכו' (מ"ע אופן קס"ו) . ע"ש בסימן הנ"ל ד' אותיות גדולות הם בראש הספר, ב' של בראשית, מ' של משלי, ש' של שיר השירים, א' של אדם שת אנוש בדברי הימים שעומדים נגד ד' קליפות בוד מבעה שור אש וכו' (שם ע"ל בפ' מטות בפסוק ואת שבמה) :

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אינון כ"ח אתוון עלייהו אתמר כח מעשיו הגיד לעמו ובגלותא אתמר וילכו בלא כח לפני רודף ובגין דא אמרינן בקדיש ועתה יגדל נא כח ה' לקבל כ"ח אתוון באילין תיבון אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם לעלמי עלמיא (תיקונים תיקון כ"ח) :

ב' של בראשית עליו תגין לומר אלמלא שצפה הקב"ה בביתו של אברהם אבינו שכתוב בו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט הרי ב' דברים בביתו יבא ב' ברוך הבא בשם ה' ברכנוכם מבית ה' וכו' . אמר הקב"ה אלו יבואני לביתם ומגרשים ע"ז מביתם ואין מכניסין ע"ז לביתם גם אני אביאם לביתי ויקומו עמי במלאכתי ביתי בשחקים וכשהקים הקב"ה את עולמו הכין עמו מכל הבנינים ועמהם השכינה לכן על בראשית ב' תגין (ספר תגין) :

א' הופכת פניה מן שאר אותיות לומר לך הא' בעולם משברא העולם הפך פניו מן העולם שנא' וירא און ולא יתבונן לפי שצפה בחורבן הבית אמר לית הנייה בעולמו אסתיר פני ממנו תדע בתחלת בריאת עולם רמז חורבן הבית כי מלה של בראשית לשון בית ראש זה בית המקדש שכתוב מרום מראשון מקום מקדשנו ופתח והארץ היתה תוהו ובוהו . תהו בגימ' תי"א הבית הראשון עמד ת"י שנים ונחרב בתי"א תהו ובהו בגימ' ת"ל זהו בית שני ובית ראשון שעמדו תת"ל שנים בית ראשון ת"י ובית שני ת"ך וזהו ושכנתי בתוך בני ישראל ושכ"נת"י דא בית ראשון ושכנתי ושני ת"כ ועוד רמז היתה תהו ובהו היתה זו ת"ך של בית שני תהו תי"א זו בית ראשון (סודי רזא) :

בראשית ברא אלהים דא מטטרון דברא ליה הקב"ה קדמון וראשית לכל צבא השמים ודא הוא אדם הקטן דעביד ליה הקב"ה בדיוקנייהו וצורה דלעילא בלא ערבוביא ועלוי אתמר תוצא הארץ נפש חיה למינה ואיהו עץ פרי למינו וגו' (הייט דף קס"ט) :

בראשית ברא אלהים את. הזכיר ד' תיבות קודם שהזכיר שמים זו הבריאה לרמז שהקב"ה היה מביט בתורה פעם א' ב' וג' וד' ואח"כ הוציא האומנות לאומנותו וכן מצינו מקרא אז ראה ויספרה ולמדך דרך ארץ (זוהר בראשית דף ל"ד ע"א) :

ב' היא בית דינו של הקב"ה וע"י יפרע מן הרשעים ומשלם שכר טוב לצדיקים שנא' בצדק תשפוט עמיתך וממשלתה של ב' בשעת לבנה (תמונה תא) :

בראשית בכתוב הזה רמוז כמה ימות העולה והוא מבואר מאד מה שארז"ל שיתא אלפי הוה עלמא והמשכיל יבין לכך הזכיר מיד והארץ היתה תוהו לרמוז על חד חרוב גם בתיבה ראשונה של שם מ"ב היוצא ממנו תמצאם רמז כמו כן כי העולם שנברא בששה ימים יותץ ויותרב וזהו מבואר (חייט דף ד') :

פי' הנפתולי ו' אלפין תמצא בפסוק ראשון בראשית ברא אלהים וגו'. רמז על ו' אלפי שנין. והארץ היתה תהו רומז לחד חרוב ובתיבה ראשונה של מ"ב הוא אב"ג ית"ץ מרומז אב"ג ו' יתיץ העולם (שם):

בראשית ברא וגו' פתח בבית. בית זה העוה"ז שהוא בית לעולם. ב' זה העולם שיש לו ג' דפנות כמו ב' וי' שנברא בי' מאמרות נגד י' דברות והעוה"ב נברא בי' שהיא כפופה וקטנה כך אין אדם זוכה לשם כי אם ענו ושפל ברך ות' זהו תחיית הכתים לכך פתח בב' לברוא עולמו (סודי רזא):

בראשית ברא אלהים ה' ג' תגין שמעולה בג' מראות. אדם אינו רואה את השדים ושדים אינן רואים את המלאכים ומלאכים אינם רואים לקב"ה ולכך כתיב אלהי האלהים ואדוני האדונים (ספר תגין):

יש לך לדעת כי יש קבלה בידינו בפסוק זה של בראשית שממנו יוצא שם מ"ב המיוחס למ"ה עד ב' של "בהו אך ע"י צרופים רבים ואם תעיר עיני הלב תמצא בו מנין של בהר"ד. והוא רשום בפרשה ואותיות ארבעה. ובין כל אות ואות מ"ב אותיות והמשכיל יבין ויוכל להבחין כי אין זה דרך המקרה אבל הוא מופת גמור על הידוש העולם כי בטרם הרים ילדו ולא הי' בהר"ד היתה מידת דינו של עולם במקום בהר"ד פועל באין כלי ומוציא כלי למעשהו פי' המאמר כתב הנפתולי בהר"ד זכור בפרשה ב' של בראשית עד ה' של בוהו מ"ב אותיות ומן ה' של ובהו עד ר' של ויאמר מ"ב אותיות ומשם והלאה עד ד' של ויבדל מ"ב אותיות היינו בהר"ד (בחיי בראשית):

עוד כתב שם המקובל כאן שם של כנף בסוף ה' פסוקים הראשונים בגימ' דן ברחמים וראשי הפסוקים ב' וד' ווי"ן דהיינו כ"ו שם הוי"ד (נפתולי סי' י"ח):

הכתוב מקדים שמים לארץ למעלתה כי הנבראים השכליים נבדלים מן הגופנים מפני שאלו נצחיים ואלו כלים והולכים והקדים ג"כ לארץ מן השמים לפי ששם ביהמ"ק ושכינה שרויה בתוכה. ודרז"ל עיקר שכינה בתחתונים וז"ש אלה תולדות השמים ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים (בחיי פ' וארא):

חותם של ספרים ראשיתם בראשית ואלה ויקרא וידבר אלה עולה למספר אהיה. סיום התורה מצרים מסעיהם סיני ירחו ישראל עולה ו' פעמים אהיה (מקובלים):

סוד הובא בלימודי אר"י עלמא עילאה נברא בשם ע"ב. ועלמא תתאה בשם מ"ב סמך מהזוהר וז"ל ע"ב נחית ומ"ב סליק. פי' שם ע"ב בסוד ע"ב נשרים מימי חסד כמים הניגרים מלמעלה כו' רחמים. ושם מ"ב הוא סודדין בטבע האש של מעלה העולה למעלה. לכן העולם התחתון נברא בדין ושם מ"ב מן בראשית עד ב' של ובוהו וגו' רמז לדבר שם ראשון של ע"ב וה"ו כמנין טו"ב ושם הראשון של מ"ב הוא אב"ג ית"ץ כמנין שור ופני שור משמאל (בחיי):

ה' זווגא השמים לשמים למיהב ליה חיין ולאשראה ליה. והארץ לאזדווגא לארץ למיהב לה מזונא ולאתקנא לה (זוהר פקודי עמוד ת"ב):

עשה הקב"ה ארץ וברא את הצרור על התהום וחקק עליה שם המפורש במ"ב אותיות וקבע אותו על התהום כדי לעכב מימה וסימנך ב"ם אותיות וכל דבר חתום בשמו השמים וארץ באהי"ה א"ה מלמטה י"ה מלמעלה הכסא חתום ביה הוי"ה כנגד הכתר מ"ב אותיות של אש ולהבה בהוי"ה שמים וארץ נבראו לכך ר"ת "ישמחו "השמים "ותגל "הארץ שם הוי' כי

כמו הגדול סובל הכל שנא' אני ה' עושה הכל. הצרור שנתחתמו בו מ"ב אותיות מונח על התהום שלא יעלו המים. אבל כשחטאו דור המבול לקח הצרור מיד נתבקעו כל מעינות תהום רבה. וכשכרה דוד השיתין נתגלגל הצרור ויצאו המים ומילא את כל העולם. אמר דוד אוי לי על חנם יגעתי על איזה דבר אייסר בהמ"ק ויפל דוד על פניו ואמר שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' ואמר שיתין תיבות בט"ו שיר המעלות חוץ משיר המעלות לדוד או לשלמה אותן אין לחשוב. והם ל"ה תיבות נגד שם שכתוב על החרס י"ט אותיות ושם בן י"ד אותיות וי"ה הרי ל"ה הביט הקב"ה לענותנותו של דוד ורמז לדוד וגילה כל העפר שהיה על הצרור אמר הקדוש ברוך הוא לדוד אזור חלציך ובנה יסוד בית המקדש הביט דוד בצרור וכתוב עליו מ"ב אותיות של שם המפורש וסביבו כתב יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. ועוד כתב דוד ושלמה בונים ב"ה מיד הושיט ידו ליטול הצרור אמר הצרור אל תגע בי כי שם בוראי חקוק עלי ואני חותמו של הקב"ה ואל תתמה שדיבר הצרור שהרי גורל של יהושע צעק אני גורל פלוני שנא' ע"פ הגורל. השיב דוד שמי כשם בוראי דויד מלא י' דודי לי ואני לו. לי נאה ליגע בך. נטל הצרור פרח מעליו שם המפורש והציפו המים למעלה. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע להרגני נתכוונת. א"ל לא נתכוונתי להרגך כי להראותך יסוד בהמ"ק נתכוונתי מיד הזכיר שם המפורש והעמידו והיה עולה מצדדות נטל דוד הצרור וחקוק עליו שם המפורש והשליכו על פני התהום וחזרו לאחוריהם (סודי רזא):

שמיטה שעברה היה שמיטת חסד. ושמיטה זו היא גבורה. ומרוב קושי המדה היה הקב"ה בונה עלמין ומחריבן עד שהוצרך ה' להתנות עם כל מעשה בראשית שיהיו הכל בדין וא"ל שיחזור העולם לתהו ובהו. ולכן התנה שיהו הכל בדין. ובתנאי זה נברא הכל וזה התנאי שיהיו כל הנשמות גלגול וגלות גופים כך לאותיות כך להתורה שמידת הגבורה קנתה הכל מן הבינה ואפי' שכינה נמכרה ג"כ כשאר קנינים. וג"כ ישראל דכתיב כי נמכרנו אני ועמי ר"ל השכינה נקרא אני ועמי ישראל (ספר תמונה):

ישראל נוטריקון *יש *ששים *רבוא *אותיות *לתורה. ובראשית *בששים *רבוא *אותיות *שישראל *יקבלו *תורה כדי שכל אחד מישראל אוחז באות אחד מן התורה וכו' ולכן ס"ת שחסרה אות אחד פסולה כי אין אוכלסא פחות מס' רבוא ואם היו ישראל חסרים אחד לא קבלו התורה. וז"ש תורת ה' תמימה משיבת נפש ר"ל ס' רבוא אותיות משיבת נפש אחד מישראל (מגלה עמוקות):

וא"ת מאחר שצפוי וגלוי הכל לפני הקב"ה למה לו לברוא עולמות ומחריבן מאחר שכבר ידע שלא יכולים לסבול י"ל שכוונת הקב"ה כשברא העולם להיות באדם בחירה ורצון שיהיה טוב ורע בעולם היינו הטוב הוא האור בעצמו והרע הן הקליפות ובמעשה הטוב של הצדיקים גורם להעלות אותן ניצוצות שבתוך הקליפות ונכללים בטוב גם הם והרשע כשחטא גורם ירידת האור שהוא טוב להתערב (כנפי יונה ח"א סי' ו'):

בראשית ברא. למה נברא בב' אמר הקב"ה עתידין לעבוד בו ב' רשויות ישראל עובדים להקב"ה ועכו"ם לע"א (אותיות ר' עקיבא):

בשם המפורש של מ"ב הוא שם של אבגית"ץ הרמוז בפ' בראשית כמספר הימים הרמוז להם שבעה תיבות. ובכל אחד יש בו ו' אותיות עולים

מ"ב. וכל א' יוצא מיומו אב"ג ית"ץ מיום ראשון. קרע שטן מיום ב'. וכן כולם ע"ז הדרך. ולכן נכתבו בפ' מסעי מ"ב מסעות נגד שם של מ"ב (צרור המור פ' מסעי):

בראשית *ברא *אלקים ר"ת בב"א. בא"ת ב"ש ששת. ו' אלפים רמז לכך שש אלפין בפסוק בראשית (סודי רזא):

בראשית בגי' ישרא"ל בחר בעמים מע' אומות ויש להם ע' שמות המנוים במדרש שיר השירים לכך שמע ישראל ע' גדולה שהם ע' שמות ישראל וכן ע' שמות להקב"ה אעפ"כ ה' אחד וישראל נבחר מע' אומות וזכה לע' סנהדרין המנוקים מכל מום שנא' כלך יפה רעיתי ומום אין בך כל"ך בגימ' ע' ישראל עי"ן העולם (סודי רזא):

בפסוק ראשון בראשית ז' תיבות בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. ובפסוק ויהי בנסוע וגו' י"ב תיבות באלו ב' פסוקים רמז ז' רקיעים וי"ב מזלות (תמונה):

שאל מרע"ה למטטרו"ן למה לא ברא הקב"ה העולם באל"ף. א"ל דלא אתחזי עלמא דמותא למברא באל"ף דאיהו מעלמא דחייא ודיכרא אלא ע"י בית דאין בית אלא אשה כמ"ש לא קראתי לאשתי אשתי וביתי ביתי אלא אשתי ביתי (ספר הקנה):

הקב"ה התחיל התורה במלת בראשית רמז ביה יר"א בש"ת דא יעקב שנתבייש מפני אביו שאמר לו גשה נא ואמשך בני. יר"א שב"ת דא משה בענין צלפחד ולא רצה לפסוק דין שלא יחשדוהו הרי לפניך ירא בשת דא יעקב ירא שבת דא משה ואית מאן דלא ירא בשת ואיהו ממונה דעשו שהיה יודע מעלתו דיעקב כמה הוי מעלייא ולא נתבייש ממנו ובא אליו ויאבק עמו. ואית מאן דלא ירא שבת דא קרח דהוי מתלוצץ מציצית ומזוזה דרמיזו למטרוניתא דמלכא דשבת (גלי רזיא):

בראשית ברא. ברא שית היכלין אינון שית היכלין דדמעין דלית להו רשו למפתח אלא בדמעין. ואית היכלין בנגונים דלית להו רשו למפתח אלא בניגון הה"ד והיה כנגן המנגן. ואית היכלין דנהורא דלא מפתח לבר נש אלא למאן דהוי, חכים, גבור, ועשיר, ואית היכלא דיראה דלא מפתחא אלא למאן דאית ביה דחלא. אית היכלא דעניים דלא אפתחא אלא לעניים דהוה אתעטפא בציצית ובתפילין הה"ד תפלה לעני כי יעטוף (תקונים ד' כ"ב ע"ב):

סמא"ל ולילית הם נגד תפאר"ת ומלכו"ת והם נקראים שמים וארץ ועליהם נאמר כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. ותפארת ומלכות עליהם נאמר *ישמחו *השמים *ותגל *הארץ. ועל לילי"ת נאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה (פרדס ד' פ"א ע"א):

כמו שאותיות בולטות או מאירות באורים ותומים כך בתורה היו אותיות בולטות לפניו בבריאת עולם כשברא אויר חזק שיש אויר מגדל בעלי כח ויש בעיר יותר זכרים מנקבות ופירות שגדלים בו גבורים חזקים ושמנים אם היו בולטות אמ"ש. וכשברא אויר חלש מגדל חלשים ונקבות יותר מזכרים ופירות כחושים אז היו בולטים אותיות אש"ם כי זכר באמ"ש כי מ' הממוצע בין א"ש היא יו"ד מתחלפת בא"ת ב"ש הרי איש. והנקבה מתחלפת מ' בה' בא"ב של א"פ ב"ע ג"ס ד"ן ה"מ הרי אשה (סודי רזא):

בברייתא דמעשה בראשית שמות בכדר הארץ. ארץ, אדמה, תרסא, יבשה

יבשה, ארקא, תבל, חלד, ואין שם דיורין אלא יש שרים ויש להם שס"ה סיני בריות יש בתבל מהם שראשו דומה לארי וגופו לאדם ויש מהם שראשו דומה לאדם וגופו לארי. ויש מהם שראשו דומה לנחש וגופו דומה לאדם ויש מהם להיפך. ויש להם ב' ראשים וד' ידים וגוף אחד וכרס אחד ושני רגלים. וכשיושבים דומים לאדם א' וכרס אחד ושני רגלים. ולא עוד אלא בשעה שהם אוכלים ושותים דומים לב' בני אדם וכשהם אוכלים עושים מריבה זה עם זה ואומרים זה לזה אתה אכלת יותר ממני ואתה שתית יותר ממני (חסד לאברהם):

למה פתח בבראשית אותיות בר"א שת"י מלמד שבית ראשון עמד ת"י שנים. ד"א בראשית אותיות ברי"ת א"ש מלמד שהמילה מצלת מן הגיהנם. ד"א בראשית אותיות שב"ת יר"א. לומר בזכות שבת שישמרו ישראל נברא העולם ובזכות שבת נגאלו שנא' אשר ישמרו את שבתותי וגו' והביאותים אל הר קדשי. ד"א בראשית בגימטריא ב' עולמים. ברי"ת בגימ' תלמידי חכמים א"ש הלא כה דברי כאש נאום ה'. ד"א בראשית ברא אלהים בגי' תורה נביאים וכתובים. ד"א בגי' אברהם יצחק וישראל (ציוני ד' ה'):

בראשית ברא אלהים וגו'. לפי שמעשה שמים גדולים ועצומים למעשה הארץ לפיכך הקדים שמים לארץ (פרדס ד' פ"ז ע"ג):

העולם ת"ק על ת"ק. וים הגדול חוזר לעולם כמין כיפה וים הגדול וכל העולם עומדים על עמוד אחד וצדיק שמו שנא' וצדיק יסוד עולם ואותו עמוד וכל העולם עומדים על נחירין של לויתן. ולויתן שוכן בתוך המים התחתונים כדג קטן בתוך הים. והמים התחתונים על מי בראשית כמעין קטן על שפת הים ונקראים מים בוכים. בשעה שחצה הקב"ה מים ולקח מים העליונים בכו התחתונים בכיה גדולה ורצו לעלות ודרכן הקב"ה מים הבוכים תלויין ועומדים למעלה מן הארץ התחתונית והארץ רקוע על המים התחתונים שנא' לרוקע הארץ על המים. ומים הזדונים על החשמ"ל. ועמודי החשמ"ל אוצרות שלג. ואוצרות שלג על הרי ברד. והרי ברד על התהום ותהום על תהו. ותהו על בהו ובהו דומה לאבנים שמשם יוצאים המים. ובהו על ים וים על עמוד המים. ומים על הרים. והרים על רוח. והרוח תלה בסערה וקשור בכיפה של ארץ התחתונה. והמלאך הממונה דילה ארציציא"ל שמו ונקרא ארץ שרצתה לעשות דבר מלך ושלטון. למעלה מן הארץ התחתונה תהום על תהו ותהו על בהו בהו על ים. ים על מים. מים על מים. אדמה על אדמה. ארץ התחתונה תלויה בסערה וקשורה בכיפה של אדמה. ועל אדמה גדולתו וגבורתו והדרו וכחו ותפארתו ותקפו של יוצר בראשית שנא' אל תיראי אדמה גילי ושמחי. למה נקרא שמה אדמה שממנה נברא אדה"ר שנא' וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. ומלאך הממונה על אדמה אדמיא"ל שמו למעלה מן האדמה תהום על תהום. תהו על תהו. בהו על בהו. ים על ים. מים על מים. חרבה אדמה תלויה בסערה וקשור בכיפת חרבה ומלאך הממונה על חרבה חרביא"ל שמו ולמה נקראת חרבה ששואבת ומחרבת כל מימות שבעולם שנא' וירא והנה חרבו פני האדמה חרבה יאורם וכל אגמותם שנא' ונתתי יאורם חרבה. למעלה מן חרבה תהום על תהום. בהו על בהו. ים על ים. יבשה חרבה תלוים בסערה וקשור בכיפת היבשה. ומלאך הממונה על יבשה יבשהא"ל שמו ולמה נקרא שמו יבשה שמיבש כל מימיהם שנא' ובני ישראל הלכו ביבשה

בתוך הים יבשה ימים ונהרות וכל מקוה מים שנא׳ אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו. למעלה מן היבשה תהום על תהום. תהו על תהו. בהו על בהו. מים על מים. ארקא יבשה תלוים בסערה וקשור בכיפת ארקא. ומלאך הממונה על ארקא ארקאא״ל שמו. ולמה נקרא שמו ארקא שממנו נבראת גיהנם והרשעים נדונין בה באש שנא׳ כדנה תימרון להון וגו׳. ועל ארקא שאול ואבדון ובאר שחת ומיט היון ושערי מות ושערי צלמות וגיהנם ורשעים נדונים בם ומ׳ מלאכי חבלה ממונים עליהם ועובי חשך בהם שנא׳ הרשעים בחשך ידמו והשאול חציו אש וחציו ברד והם אינם כלים. וכמה נהרי אש יש בו וז׳ מדורי גיהנם ז׳ מדורים גדולים וכל מדור ומדור ז׳ נהרי אש וז׳ נהרות של ברד. מדור עליון א׳ מן ס׳ מן שני וכל מדור א׳ מס׳ מחבירו ובכל מדור ז׳ אלפים חורין. ובכל חור ז׳ אלפים סדקין. ובכל סדק ז׳ אלפים עקרבים. ובכל עקרב ז׳ חוליות. ובכל חוליא אלף כדי מרה ובה ז׳ נהרות סם המות. כשהאדם נוגע בו נבקע ומלאכי חבלה מחיין אותו ודנין אותו בכל רגע. וחצי שנה באש וחצי שנה בברד ושלג והצינה קשה לו מן האש זה חלק אדם רשע, למעלה מן ארקא תהום על תהום. תהו על תהו. בהו על בהו. ים על ים. מים על מים. תבל ארקא תלוי בסערה וקשור בכיפת תבל ומלאך הממונה על תבל תבא״ל שמו ולמה נקרא שמו תבל מפני שמתבלין אותו במע״ט, ועל תבל הרים וגבעות וכל יושביהם שנא׳ הרים רעשו וכל הגבעות תתמוגגנה. ושס״ה מיני בריות של אדם יש דומה ראשו לאדם וגופו לארי ויש להיפך. ויש שראשו כנחש ויש כשור, ויש בב׳ ראשים ויש בג׳ ראשים וד׳ ידים וגוף אחד וכרס אחד וב׳ רגלים ועל תבל עתיד הקב״ה לשפוט שנא׳ והוא ישפוט תבל בצדק. למעלה מתבל תהום על תהום. בהו על בהו. ים על ים. מים על מים חלד. חלד תלוי בסערה וקשור בכיפת וילון ומלאך הממונה על חלד חלדי״אל שמו ולמה נקרא שמו חלד שמחלידין בני אדם במעשיהם ואין חלד אלא סיגוף ועל חלד אדם ובהמה חיה ודגים ורמש ושקץ ורשע וצדיק ותורה ומעשים טובים ויראת שמים שנא׳ שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד הרי ז׳ ארצות וז׳ תהומות וד׳ רוחות העולם מרוח מזרח אור יוצא לעולם. מרוח דרום טללי ברכה, מרוח מערב אוצרות שלג קור וחום וגשמים, ורוח צפון שלא גמרו מדור של מזיקין וזועות ורוחות ושדים וכו׳, ולמה לא גמרו שאם יאמר אדם שהוא אלוה יבא ויגמור אותה (סודי רז״ה) :

כד ברא הקב״ה עלמא היה מתמוטט. א״ל הקב״ה מה לך זאת אתמוטט א״ל לית לי יסוד דאתקיים בה. אמר הקב״ה יפוק אברהם אתיב עלמא. הלא יפוק מניה בנין די יחריבו מקדשי ועקירין אורייתא א״ל זמין חד בר נש למיפק דאיהו יעקב דנפקין מיניה י״ב שבטין כולן זכאין (זוהר פ׳ לך לך) :

בראשית ברא פקודי דא לירא את ה׳ דכתיב ראשית חכמה יראת ה׳ (זוהר בראשית) :

שאל ר״ש התימני את ר׳ זירא שמעתי עליך שאתה בקי בחדרי תורה ושאלה אחת אני שואל ממך. א״ל כמה ימי שני חיי העולם א״ל ששת אלפים א״ל מנין לך א״ל מפי האותיות א״ב ג״ד ה״ו ז״ח ט״י הרי לך נ״ה. כ״ל מ״נ ס״ע פ״צ ק״ר ש״ת הרי אלף ות״ק. חזור לאותיות כפולות מנצפ״ך הרי ג׳ אלפים חסר ה׳. חזור לאל״ף שהיא ראש האותיות עדיין חסר ה׳ אלא כמן דכתיב כי ביה ה׳ צור עולמים וכתיב בהבראם בה׳ בראם הרי ו׳ אלפים שנה

והיא יום הדין הגדול וכל פסוק בראשית ו' תיבות חוץ מן השם ומלת בראשית ו' אותיות ויש בפסוק ו' אלפין נגד ו' אלפים ונשתתף שמו של הקב"ה לתשלום עמודי עולם ו' אלפים שנה שיעמוד העולם. והשם הוא נגד יום שיהא הקב"ה דן העולם ויעמוד אלף שנה חרוב וכו'. א"ל הרי מן האותיות יש לך ממקום אחר א"ל מן השמות ז' רקיעים ושמות ז' ארצות שנכנס בחשבון זה. שמים, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. חשוב לך אותיות של ארצות. ארץ, ארקא, גיא, יבשה, חרבה, תבל, חלד, וחשבון הכולל ז' ארצות הם ז' אלפים. ועוד הוציא מהם אלפים לעולם ואלף ליום הדין הגדול שהוא שבת נשתיירו. עוד הוסיף עליהם ה' משמו שנשתתף עם עולמו שנא' כי ביה ה' צור עולמים הרי פ"א ומה טיבן של פ"א אלו מלמד שנשתתף שם כס"א עמהם לקיים העולם ואלמלא כך לא נתקיים העולם (פספי כהן פ' בסר):

עם ששה סדרי משנה נתייעץ הקב"ה וברא עולמו. ששת אלפי שנה וצדיקים העוסקים בתורה. תורת ה' תמימה א'. עדות ה' נאמנה ב'. פקודי ה' ג'. מצות ה' ד'. יראת ה' ה'. משפטי ה' ו' וכו'. יברכך א'. וישמרך ב'. יאר ג'. ויחנך ד'. ישא ה'. וישם לך שלום ו'. ויש ו' שמירות, שומרך א'. שומר ישראל ב'. ה' שומרך ג'. ה' ישמרך ד'. ישמור נפשך ה'. ה' ישמור צאתך ו' (סודי רזא):

בראשית ברא. ברא שית דכנש כל מקורין למידן עלמא וכו'. ומיומא דאתברי עלמא עד דאתבני בית מקדשא הוו סתימין ולא אתפתחין כלל וא"ת אברהם הוי בעלמא הא כתיב ויהי רעב בארץ. יצחק והא כתיב ויהי רעב בארץ. יעקב ויהי רעב בכל הארצות. משה בכמה דוכתי כתיב מי יאכילנו בשר. ויצמא העם למים. יהושע אע"ג דעלו לארעא כתיב וישבות המן ממחרת. בימי שפוט השופטים כתיב ויהי רעב בארץ מ"ט בגין שיתין לא אתפתחו ונידון העולם מתוך התמצית בזיע דבזיע מגו אילנא או מגו אבני בשעתא דאתי שלמה ואתבני בית מקדשא אתפתחו אינון שיתין ואתקיים למהוי מזוני לכל עלמא כדין כתיב וישב ישראל לבטח איש תחת גפנו ואיש תחת תאנו ויאכלו וישתו (זוהר פ' הפירים):

בהסתלק שב"ת מן בראשית נשאר אי"ר לומר לך שגזר הא' להיות גלות ראשון במצרים ר"י שנה מצד הנחש שהטיל זוהמא בחוה (פליאה):

יום ראשון נטל הקב"ה גוש חלב מתחת כסא הכבוד וזרק על פני המים באמצע של עולם ונעשה ארץ ולקח אבן שתיה וירה אותה במקום ב"ה ונתייסד העולם עליהם (מד"ס כונן):

נושפנקא רבא דמעשה בראשית אל"ף ה"י וי"ו ה"י גי' קס"ג כמו אצבע אלהים שעולה קס"ג וזה נוטריקון א"ת השמי"ם וא"ת הארץ (כנפי יונה): **מלאך** ענפיא"ל הטבעת חותם של שמים וארץ בידו מסורים וכל שבמרום כורעים ומשתחוים לפניו (סודי רזא):

אותיות עאלו למפרע תחילה קדם מלכא ושם תשרי לעד שבו נברא העולם כר' אליעזר שבו עלה במחשבה להבראות במדה"ד ראה שאין מתקיים שיתף לה במה"ר והדר אעלו תמן כסדרן א"ב ג"ד נטל הקב"ה מאלו ומאלו ושיתף בהם י' של שמו ותתם בראשית לפיכך נהגו המתוודים להתודות בא"ב ג"ד ובתשר"ק (עטרה מממכות דף כ"ב ע"ה):

את השמים במלת את נכללים כל האותיות תחילתן וסופן רמז למה שנא' כל הנחלים הולכים אל הים הוא שם שכינה שנא' ואשמע את הקול מדבר אליו (רקמני דף ג'):

את השמים ואת הארץ. את השמים לרבות חילי השמים שהם המלאכים. ואת הארץ. לרבות חילי הארץ דהיינו נפשות בני אדם (עס"מ ד' ל"ס ע"ג):

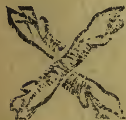
ארץ נבראת תחילה ואותה ארץ נקרא שמים אצל מה שלמטה ממנו וזה סוד ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. והמבין סודות עמוקות הללו יבין סוד ב' מקראות שב"ש וב"ה נושאים ונותנים בהם אלו אומרים שמים נבראו תחלה שנ' בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ואלו אומרים ארץ נבראת תחלה שנ' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים (ספרי לדק ד' מ' ע"ד):

ברא הקב"ה העולם לומר לפניו שירה וזהו בראשית אותיות שי"ר תא"ב (מדרש הנעלם). בראשית ברא זה אילו של יצחק שנברא מששת ימי בראשית וזהו בראשי"ת בר"א תי"ש (פס). בשביל יראה נברא העולם. את השמים את לרבות ירא שמים. ואת הארץ לרבות ירא לבריות (פס):

כך היה ר' סימאה אומר כל הבריות שנבראים מן השמים נבראים נפשם וגופם מן השמים וכל הבריות שנבראו מן הארץ נפשם וגופם מן הארץ לפיכך עשה אדם תורה ועשה רצון אביו שבשמים הרי הוא כבריות של מעלה שנא' אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם. לא עשה לא תורה ולא רצון אביו שבשמים אכן כאדם תמותון (ספרי דף כ"ה ע"ג):

א"ל מהו אש ומים א"ל במ"ק הוא וי"ו הוא המשים שלום דהקב"ה רצה להבראו' העולם במים ולא היה מתקיים. ר"ל שאם היה ברא העולם במים לא היה יצה"ר ולא היה פריה ורביה רצה הקב"ה להבראות בדין ולא היה מתקיים. ר"ל אמת כי היו פרים ורבים אך מה"ד היתה מדקדקת עם הבריות והיו כולם ביצר קשה והיו כולם כלים ברגע א' נתחבר האש עם המים והאצילו הוא"ו כי אש ומים במספר קטן וא"ו וזהו שנתעוררו חז"ל כל מחלוקת שהיא לש"ש זו היא מחלוקת וכו' ר"ל לש"ש שמתכוונים לשם הנקרא שמים כעין אש ומים (פליאה):

שמים למעלה מן השמים ים. ולמעלה מן הים ברד ורעמים מרחפים לכולם וחומות חזקות של אש מקיפים אותם וסולם גדול נצב בשמים וראשו מגיע למעלה לרקיע ומלאכים קדושים ושרים נכבדים ממונים עליהם. כ"ה מלאכים ממונים על שערי צפון הם ה'. ועל שערי הדרום הם ו'. ועל שערי המזרח הם ד'. על שערי מערב הם י'. ומלאכים שבשמים הם רגל עגל עגול בתוכו ומבחוץ מפוצל לקיים איש על עבר פניו ילכו לא יסבו בלכתם שהעיגול בתוך הבליטות רגלין סגלגלין כף רגל העגל ומה שרגליהם רגל עגול כי ההשך ראש לברית ודמותו כשור כזה ולכך עשה שלמה י"ב בקר תחת הים ומה שכתב רגל ישרה שאין רגל שור גדול משל אריה ולא אריה משור ולא אדם מנשר מה רבו מעשיך ה'. רקיע למעלה מן השמים רקיע

שבו חמה ולבנה וכסיל וכבבים וכל מזלות מושלים וכל תהום ותהום וסולם גדול נצב ברקיע ראשו מגיע לשחקים ומלאכים קדושים ממונים עליהם להם שבעה ממונים על רקיע ועל מעשה רקיע בשערי רוח צפון ממונים ו' שרים על שערי רוח דרום ז' שרים מזרח ל' שרים מערב ו' שרים ברקיע ב' בו כפור וקיטור אוצרות שלג אוצרות ברד ומלאכי זיע וכיתות אימה ורוחות יראה ואותו רקיע כלא פחד כי בתוכו מלאכים אין חקר עשויים צבאות צבאות ועליהם שוטרים. וברקיע י"ב מעלות ובכל מעלה ומעלה עומדים עליהם מלאכים בכבודים גובה מכל גובה ושומעים ממעשה בני אדם לכל אשר יקרא

במהרה. במעלה ראשונה עומדים ט' שרים ושוטרים מעמדם באימה עטופי' באימה ואזורים יראה תבנית אש פניהם כמראה בזק ופיהם לא ידום מדברים רבים וקולם לא ישמע כי מלאכתם לשתק ולבעת על כל העומד עליהם. במעלה ב' עומדים י"א שרים עומדים בכח חיל פניהם אהבה וכנגדם בוערת באש ורצים ומקרבים בני אדם זה לזה. במעלה ג' עומדים י"ד שרים ומגעשים ומרעישים את לב בני אדם ומבהילים מחשבותם והם גבורי חיל ופחד לפניהם ורעדה לאחוריהם ושואגים ומרעידים ומהלכים ומרעישים בקול רעשם ובידם מקלות אש ופניהם כיקוד אש ואש יוצא מעיניהם נכונים לבלבל ולהפר. מעלה ד' י"ז שרים חגורים סערה וקול צעדם כקול נחשת אתים ממזרח ופונים לצפון כולם כברק לאש סביבותיהם מפרדים שינה מבני אדם ויש להם להטיב ולהרע. במעלה ה' עומדים י"ב שרים אחודים צינה ורומח וכובע של אש בראשם ושריונם קשקשים לבושם מימינם ומשמאלם אבני ברד ורעדה במחיצתם. ומהלכים על אש והם ממהרים להשכים מענה בפיהם לא ידום כשואג ונשמתם אש בוערת ולוהטת מרוח אפם תבער אש מהאש יצאו ומהאש מעמדם. במעלה ו' עומדים י"ד שרים נוהגות מלאכי הכבוד ולובשים בגדים לבנים ואם נראים מושכים בכסאות הרבה נאמנים על האמת ועל הרפואה. במעלה ז' עומדים ט"ז שרים אזורי כח גבורות באימה חצים דומים לאש וחצים דומה למים, נפלאים במעשיהם ואין להעמיד על תבניתם אש בקומתם וזיקים בעפעפיהם ועומדים באימה. העומדים תחתיהם אינם יכולים לראות במראם. והעומדים למעלה מהם נפחדים במראם ומהלכים על ד' רוחות העולם. במעלה הח' עומדים י"ט שרים ודמותם כחשמל מדברים ברעד אש במכונם ומשוטטים בעולם. במעלה ט' עומדים י"ד שרים זריזין וטסין וגבורות ברעד ודמות אדם להם ומחזיקין קשת וכידון ומקפצין לאש ועליהם סוסי אש ומרכבת אש ויראה להם. במעלה י' עומדים י"ז שרים גדולים מצפים על האמת. לפניהם מחזיקים בקולמוס אש וכותבים ספרים לא מתעכבים ומודיעים זכות לכל הקורא בשמם לפדות ולהצילו. במעלה י"א עומדים י"ז שרים גדולים ולהם מחנות משרתים במרום על פניהם והם מאש ומעופפים ומפחידים ונותנים הלל ליוצר. במעלה י"ב עומדים ב' שרים מקיפים צדק וקרני הוד בראשם מלאים בינה מבינים להלל ועומדים מחצה ומחצה חצים משוררים והצים עונים אחריהם לשונם מרפא זכורם ולכל אשר יזכירם תהיה רפואה (סודי רזא):

ברקיע יש אהל יפה ונאה מתוקן לשמש גדול הוא ומלא אורה שנא' לשמש שם אהל בהם להרקיע חלק עוביו ז' מעונות לז' כוכבים ושבת"י למעלה לכולם כזה מיכאל ממונה על שבתי קר ויבש בקרח וכפור ברקיא"ל ממונה על צדק חם ולח ממושך בכהו גבריאל ממונה על מאדים חם ויבש רפאל ממונה על חמה מ"ר חסדיא"ל ממונה על כוכב קר והם יבש לח מעט צדקיא"ל ממונה על נוגה ענא"ל ממונה על לבנה ממוסך בקור וחום (סודי רזא):

באלו ז' מעונות ידע האדם בכוכבים שני חיי האדם אשר יולד במזל כוכב כיצד שעה שהולד יוצא לאויר העולם עולה מזל הצומח עולה מן המזרח הוא בית חייו אם היה שבת"י מזל הצומח שנותיו נ"ג שנה אם היה בית צד"ק שניו ע"ט אם היה בית מאדי"ם שניו ס"ז אם היה בית נוג"ה שניו פ"ב אם בית חמה שניו ע"ד. וילון קמואל מלאך הממונה על וילון רקיע שממונה על י"ב אלפים ממונים מלאכים והרבה דרכים ישמש וכשמאריך הדרך באור ישאי'

במקום שפוסק שם הר של אש לבנה מפסיק אש צח בלי ראות עין ומשם והלאה מתפשט לדרך אחר ובהפסק הדרך אש לבן צח. וכן מתעקם הדרכים ויש למלאכים דרכים זה הולך לכאן וזה הולך לכאן כפ ירכו ללכת. ערבות שמועיא"ל השר הגדול הנכבד והנורא עומד על חלוני הרקיע התחתון לשמוע ולהקשיב על שירות ותשבחות וזמירות העולה מן הארץ מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות לשמוע אותן לפני ערבות רקיע. ומפני מה עומד על רקיע מפני שאין רשות למלאכי השרת לומר שירה עד שפתחו ישראל פיהם בשירה למטה ולמה נקרא שמו שמעיא"ל מפני שעומד בכל שחר ושחר ומשמיע קול שירות ותשבחות העולות מן הארץ ומביאם למעלה ואח"כ משמיע לכל רקיע ורקיע מיד יורדים כתות כתות חבורות חבורות צבאות צבאות שם מלאכי השרת מן כל רקיע ורקיע לתוך נהרי אש מנהרי להבה ונהרי שלהבת וטובלים עצמם באש שס"ה פעמים ואח"כ כורעים זל"ז וכו'. שחקים ירושלים וב"ה שמורים בשחקים ותלוים בשלשל של אש וזיום הולך ומבהיק גלגל המה ומלאכי צבאות כתות כתות בתוכו וסולם נצב בשחקים וראשו מגיע לזבול ומלאכים קדושים ממונים י"א שרים רבים ונכבדים בשערי שחקים רוח שער צפון ששה שרים נכבדים. לשער דרום ו' שרים למזרח ו' שרים למערב ו' שרים. וברדיא"ל השר ממונה עליהם. ולמה נקרא שחקים שמשם שחקו מן טל ומטר לישראל בעוה"ז ובעה"ב שחקים בו שוחקים בכל כלי שיר לפני הקב"ה וסנדלפו"ן ממונה עליו וקושר כתרים לקונו במעשה מרכבה אמר סנדלפו"ן קושר תפילין בראש צור העולמים ה' אלהי ישראל ובתפילין כתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד וכשהוא חפץ לישבע בתפילין נוטל תפליו מראשו ומביט עדותו מן הארץ. מעון מלאכים שבמעון אין נשלחים למטה זהו ברכו ה' כל צבאיו הם כתות של שרים ולפי שהמלאכים שבמעון אין נשלחים למטה ואין בו אלא המלאכים המשבחים והממונים עליהם וכל הלילה אומרים שירה וביום שותקין מן השבח והם עוסקים בהלכות מלאכים ובהלכות עה"ב והם נקראו צבאיו של מלך הכבוד גאה גאה והם מלאכי גאות ואומרים שיר בענוה ובנחת להנעים קולם עטופים בראש העטרת אש לפידים אש יוצאה מפיהם כשמשוררים ומעון הוא קדש קדשים לכן אמר משה השקיפה ממעון קדשך. רקיע הראשון הוא מזל שבתאי והוא כח וגבורה לעורר מלחמות לעקור מלכיות. רקיע השני הוא צדק מרבה שובע בעולם ושלום ושכל הבריות נראות יפות משבית מלחמה. רקיע הג' מאדים להשמיד להרוג ולאבד בני אדם לגרשם מארצם ולהוליכם לארץ אחרת ולהביא בצורת רעב ושדפון שריפות אש ורעמים ואבני אלגביש. רקיע ה' מזל חמ"ה מחדש בעולם שמחת אהבת זיווגים חופת חתנים מגדל צמחים. רקיע ו' ככ"ב חרב פיפיות בידו וריב לשונות לשלוד מדנים בין אחים ולהרהר ריב בין איש ובין רעהו. רקיע ז' לבנה להוליד אדמה ולהצמיחה ובכל הדש עובר על כל המזלות והוא מעורר כל חדושי עולם ושבעה יורדי שכינה ושבעה ירדו למטה (פקודי דף נ"ד נ"ה):

ברא הקב"ה ש"ע רקיעים אבל אלו ז' רקיעים הם עיקר ועתה השמים הם מהלך ת"ק וסולם מוצב ארצה על חלד וראשו מגיע השמימה ושיעור הסולם מהלך ת"ק שנה ושרים רבים נכבדים ממונים עליו ה"ז סריסים הממונים על הארצות ויורדים וכו'. רקיע הראשון ובו מהנות מלאכי חמה ח' כסאות מרכבות על השמים לא שישב עליהם כי אם להראות ומשרתים

עליהם שולטים ומחנות שלהם חונים סביבותיהם והם מזומנים לנקום נקם עבור עוברי רצונו של מקום ומזיקים לאדם העוסקים במלאכתם. וכשמשביעים את המלאכים הם מזומנים לעשות. וז' שוטרים נוצרים מאש ומראה כאש ואש מתלהטת ומאש יצאו ומחנותיהם לא יעשו דבר כי בעצת השוטרים וברשותם יצאו וישלחו הן לטוב הן לרע אם ליותר אם למחסר אם למלחמה אם לשלום. תחת השוטר א' שבעים מלאכים משרתים לפניו והם הנשמעי' לכל דבר רפואה לעשות ולקרא כולם בשם בצום בתענית ובטהרה. ב' תחת השוטר הב' משרתים לפניו ב' מלאכים ושרים והם המודיעים בצום ובטהרה. ג' תחת השוטר הג' המשרתים לפניו ל"ז שרים והמה ממולאים אף וחימה להפיל שונאים בקרב מלחמה ולהשליט למקומם כולם בשמות יקרא בצום ובתענית ובטהרה. ד' תחת השוטר הד' מ"ב שרים והם המטים לב מלך והשרים לכולם בשמות יקרא בטהרה. ה' תחת הה' ס"ב שרים הנשמעים בלילה לדבר עם הכוכבים לשאול ולדבר עם הרוחות לכולם בשמות יקרא בטהרה. ו' תחת השוטר הו' ל"ז שערים והם מלאכי גבורה האוזרים כח וחיל לרוץ ולעוף בכל העולם לכולם בשמות יקרא בטהרה. ז' תחת השוטר הז' מ"ו שרים והמה מגידים לכל דבר בחלום לכולם בשמות יקרא בטהרה ויצ"ליח (ס"ר):

ה' בחכמה יסד ארץ חכמ"ה בגימ' ע"ג שהם ע"ג שמות החקוקים על זרוע של הקב"ה בא' מהם נברא האור בא' מהם אש בא' מהם מים נשארו ע' שמות ועם כל שם ושם יוכל להבראות עולם כזה ובהן עתיד להבראות להנחיל אוהבי יש מה עשה נטל שם מן התורה והטיף ממנו ג' טיפית מן הים ונתמלא כולו מים ורוח הקדש ושכינת קדשו הבורא מרחפת ושוכנת עליו שנא' ורוח אלהים מרחפת על פני המים וגו'. פתח התורה ונטל ממנו שם שני והוציא ממנו ג' טיפות אורה א' לאור עוה"ז וא' לאור עוה"ב וא' לאור תורה. פתח התורה והוציא שם ג' והוציא ממנו ג' טיפות והורק ממנו כל העולם כיון שראה הקב"ה מימינו אש ומשמאלו אורה ומתחתיו מים נטל וקירבן שנים שנים ונטל אש ומים וערבן ועשה שמים נטל מים ואורה וערבן ועשה ממנו סוכה של תושך ועגני כבוד נטל אש ומים ועשה ממנו חיות הקדש (מדרש כונן):

למה השמים שהם חשובים ברא בתבונה והארץ ליסד בחכמה שהיא גדולה מתבונה ותירץ כי קודם בריאת עולם ברא הקב"ה צורת המלאכים קדושים שהם תחלת כל הנבראים הנאצלים מזיו אור הדרו ועשה שמות להם ובתוכם אלהים והם יסוד כל הנבראים ומיסוד זה נבראו השמים דהוי דבר מתוך דבר, וע"כ שמים בתבונה. אבל הארץ האציל הקב"ה מיסוד אחר אלא שהיא תלויה על המים, וזהו חכמה שהיא תחלת דבר וזהו בראשית ברא אלהים ר"ל אלו המלאכים שנקראים אלהים ואח"כ את השמים מתוך היסוד ואח"כ את הארץ (מדרש הנעלם דף ס' ע"ה):

כבוד אלהים הסתר דבר היינו הא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו שמדבור הזך נבראו שמים וארץ ומרוח קדשו נבראו כל צבא מעלה ומן הרוח שיער אלו והוציא מרוח קדשו לחלקים הרבה לאין קצבה תעוף במים ההם תהו קו ירוק המקיף את כל העולם. ובהו אבנים מפולמות המשוקעים במים וביניהם המים יוצאים ותולים באויר ואחר שתולין בכחו הגיעו הדרו בתוך המים ומתוך כח אותו זוהר שהגיע מתוך המים יוצא אש ומתוך האש תיקן כסא הכבוד שרפים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכל צבא מעלה (מדרש):

בראשית בחכמתא קוצו של ב' למעלה כתר, ברא בינה, את השמים חד

את לרבות גדולה גבורה ת"ת את הארץ לרבות מלכות ואת לרבות נה"י (ע"פ דף ק"ל ע"א) : הקב"ה ברא העולם בב' אותיות בראשית בשת"י אור ומפרש יהי אור מסטרא דאברהם רמ"ח מצות עשה מסטרא דחסד ויהי אור מסטרא דיצחק שהם לא תעשה שהם ר"ז מצות בגי' או"ר שמלקין עליו מלקות (ס"ת) :

בראשית ברא אלהים הוא וב"ד. שבתחלה חשב להבראם מעשה בראשית גזר מיד כשיחטא האדם שיהא חייב מיתה שהרי חוטא לב"ו אין יכול למחול כ"ש ממ"ה שמי שחטא לו שלא היה הדין למחול לו לכן צפה הקב"ה ביצה"ר איך שולט באדם והקדים תשובה קודם למעשה בראשית שאם לא קדמה היה נוהג כדין מלך לכך הקדימה ורמז אלהים לשון דיין שגזר על מעשה בראשית לכנוס לפנים משורת הדין (מדרש) :

בראשית ב"ת ר"י א"ש ר"ל שהב"ת ר"י היה אש במצרים היא למעלה ובניה למטה ולמה הבת ולא הבן בעבור שבא סמא"ל אל הב"ן ולא יכול לו לקח ובא עם הנחש בכת והטיל בה זוהמא וע"כ הבת היא בגלות (פליאה) . בראשית הנגלה והנעלם עולה י"ת אותיות ר"ל בי"ת רי"ש אל"ף שי"ן יו"ד תי"ו נגד ח"י עולמים שנא' רכב אלהים רבותים שהוא כ' אלף אלפי שנאן קרי ביה שאינן א"כ תוציא ב' אלף ותמצא י"ח אלף (שם) :

בראשית הנגלה והנעלם הוא ד"ן אותיות בי"ת יו"ד תי"ו רי"ש יו"ד שי"ן אל"ף למ"ד פ"א שי"ן יו"ד נו"ן יו"ד וי"ו דל"ת תי"ו יו"ד וי"ו הרי כאן ד"ן אותיות לומר לך שמבראשית דן העולם וזהו דן אנבי לומר שמתחילת דין מבראשית (פליאה) :

ואת הארץ ו' בכל מקום זכר את בכל מקום נקבה והוא ובית דינו ואין צריך להביא . א"ל למה נקראו שמו שמים בעבור שמים מימינו ואש לשמאלו והוא באמצע ומקבל משניהם וזהו עושה שלום וזהו גיבל אש ומים ועירבן זה בזה ועשה בהם שמים והוא הנקרא אמת והוא רחמים ומקבל מן החסד ומן הפחד . א"ל ר' לא כך שאלתי המים למעלה מן האש וכאן נכתב שי"ן מורה על האש קיום למים משמע שהאש למעלה מן המים . א"ל מי שאילם א"ל אני שאילם יצתה ב"ק ואמרה בעבור שהאש למטה מן המים והוא קרוב וסמוך לאש ע"כ הקדים שי"ן מן המים ונקרא שמים . אמר רבונו דעלמא זיל בתר רובא ורוב קבלתו מן המים לכתוב תחלה מים ואח"כ אש . א"ל האש מקבל תחלה שהוא אש ואח"כ באים המים מכבים האש ולפי שהמים גוברים על האש לכן נכתב שי"ן תחלה (פליאה) :

בראשית ברא אלהים באורייתא דאיהי ראשית ברא כורסייא דאיהו אלהים דהכא סליק הכס"א לחשבן אלהים (תיקונים דף ד' ע"ב) :

בראשית ברא אלהים דא נשמתא כד נפק ממעי אמו אתמר והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום דנפיק עינו סתים אפתח עינו מיד ויאמר אלהים יהי אור בתר דאתכנש בההוא עלמא נשמתיה מה כתיב ביה ויאמר אלהים יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה כיון דנשמתא אסתליק מיניה גופא אשתארת יבשה (תיקונים תיקון ע') . בראשית איהו אהב"ה במספר קטן ודא אהב"ת הס"ד דאיהו ע"ב בחשבון לקבל שם המפורש ויס"ע ויב"א וי"ט . ביה וא"ו חשבון אח"ד דהיינו מאמר חד דאוקמוהו עלייהו במאמר אחד יכול להבראות (שם תיקון ס') :

נתיב השני מן ל"ב נתיבות חכמה נקרא שכל מזהיר וכו' וע"י נתיב הזה הוא השבתת הקליפות והעברת גילולים מן הארץ וזהו ביאור הכתוב באמרו

באמרו והארץ היתה תהו ובהו וחשך. חש"ך הם ג' קליפות הקשות נגד ג' גווני הקשת. ואמר והארץ שהיא המלכות מתלבשת בקליפות האלה. אלא שהנתיב הב' הוא. ורוח אלהים מרחפת על פני המים מימי החס"ד. ועל ידו מתבערים הקליפות. והתשב"י ע"ה קרא לנתיב זהרו"ה וכו' (פרדס ד' פ' ע"ה):

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ דא ימינא דהקב"ה. ואת דא שמאלא דהקב"ה. בימינא ברא ית שמיא ובשמאלא ברא ית ארעא (זוהר פ' נח):

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ בטשו ביה אתוון זעירין ופורחין ואתהוו מנייהו והארץ היתה תהו ובהו וגו' והדר אתוון זעירין ובטשו בה ואתהון מנייהו רקיע ויאמר אלהים יהי רקיע וכן כל עובדא דבראשית (זוהר חדש):

ת"ח בשעתא שברא הקב"ה עלמא לא אתברי אלא על ברית כד"א בראשית ברא וגו' והיינו שעל ברית קיימא עלמא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (זוהר פ' לך לך ע' רמ"ס):

כד ברא הקב"ה עלמא אסתכל באורייתא וברא העולם בתורה דכתיב בראשית ברא וגו' אסתכל בהאי וברא שמים וארץ כתיב ויאמר אלהים יהי אור אסתכל בההוא מלה וברא את האור וכן כולם (זוהר תרומה ע' כפ"ד):

א"ר אליעזר לא אצטריך לאדכר שמא אלא בתר מלה כלומר על מלה דהא שמא קדישא לא אדכר באורייתא אלא בתר תרין מלין דכתיב בראשית ברא אלהים. ר' שמעון אומר לא אדכר שמא קדישא אלא על מלה דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים מכאן דלא לאדכרא שמא קדישא בריקניא (זוהר יתרו ע' קנ"ד):

ג' דברים צריך אדם לעשות בדרכי העולם ואלו הן לבנות לו בית ולנטוע כרם להתפרנס ביה ואח"כ לישא אשה ממי אתה למד מהקב"ה מקדם בנה בית וזימן פרנסה ומזונות ואח"כ ברא אדם ואשתו ע"כ נאמר בראשית (מדרש סנעלס דף ו'). בראשית ברי"ת א"ש כשהקב"ה ברא עולמו לא הי' רק ברית אש ואח"כ נתוסף עליו ה' בריתות. ברית מילה, ברית קשת. ברית מלח, ברית יסורים, ברית כהונה, והיינו דכתיב תנור ולפיד אש ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית שבברית אש כרת עמו ברית ולא ברית אחר (שם):

תנינא בראשית אוקמוה רבנן אמאי התחיל התורה בב' אלא הא אוקמוה בגין דחב אדם דאכל מעץ הדעת טוב ורע ולטיא אדם עשר קללות וארע' תשע חסר חד דלא אתלטיי' ומיד דאתייהב אורייתא פתח בב' דאיהו ברכה (שם דף ל"ז):

בראשית ברית א"ש א"ר אלעזר אבא רזא דברית אמאי שוי ערלה במנא דעפרא א"ל ברי יומא חד שאלינהו לאליהו ואמינא ליה ערלה אמאי תקנתיה בעפרא א"ל ערלה ודאי בת זוגיה דנחש הקדמוני דגרם מיתה לאדם ולכל בריין ובגינה מאנא וההוא עפרא מזונא דההוא דאתמר עלייהו ונחש עפר לחמו וכד אתפרש מן בר נש וכו' (תיקונים). ר' יהודה אמר למה הזכיר בריאת שמים וארץ תחלה והלא מלאכים נבראו תחלה וכסא הכבוד אלא שלא יהרהר אדם דברים הסתומים מעין ואשר לא גלה מראש ר' אומר כדי להראות לאדם שאינו בעל חכמה ואינו ראוי לגלות לו סתרי תורה דא"ר יצחק אין מגלין סתרי תורה אלא לאדם חכם קורא ושונה ותלמודו מתקיים והוא י"ש ובקי בכל דבר ואדם שאינו בענין זה ושואל על

הנסתרים והנעלמי' של מעלה אמור לו מה אתה שואל שא נא עינך וראה בראשית ברא אלהים וגו' תדע כי על כל דבור תילי תילים של הלכות וסודות (פס דף ח') :

אמרו מלאכי השרת למה אתה בורא העולם א"ל בעבור בה"מ א"ל והלא עתיד ליחרב א"ל לימות המשיח יבנה ולא יחרב ע"י ב"ו (ספר חנין) :

ז' ארצות הן . חלד , תבל , ארקא , יבשה , חרבה , אדמה , ארץ התחתונה קורקסי חלד אחוזים בקורקסי וילון. קורקסי תבל אחוזים בקורקסי רקיע . קורקסי ארקא אחוזים בקורקסי שחקים . קורקסי יבשה אחוזים בקורקסי זבול . קורקסי חרבה אחוזים בקורקסי מעון . קורקסי אדמה אחוזים בקורקסי מכון . קורקסי ארץ אחוזים בקורקסי ערבות וערבות תולה בזרוע של הקב"ה (מ"כ) :

בראשית פתח בב' להודיע גבורותיו כי בב' אותיות של שמו הגדול ברא ב' עולמות העה"ז ועה"ב שנא' כי ביה ה' צור עולמים עה"ז ועה"ב . עה"ז ביו"ד ועה"ב בה"א ולפי שהמחשבה עיקר כלפי הקב"ה כי תחלת המחשבה סוף המעשה . ועל עה"ב היה במחשבה תחלה להבראות הקדים יו"ד לה"א בשמו הגדול ואשר הקדים ה"א ליו"ד באלפא ביתא כי א"ב ג"ד הרי הם יו"ד ואח"כ ה"ו הרי שם המעולה חתם בשמי רום גם הדבר מקובל שהאל"ף בי"ת הם בזרוע של הקב"ה כקמיע על גבור כסדר תשר"ק ותקיעתם ונתינתם היה על סדר א"ב ג"ד דוגמת פתוחי חותם (ליוני דף ע"ג) . בראשית עולה חשבונו תרי"ג מצות ונותר אות ש' עולה מצפ"ץ בא"ת ב"ש הוא השם הגדול של הוי"ה וזש"ה ויעבור מלכם בראשם וה' לפניהם (פס ד' י"ז ע"ג) :

משה בקש שיהיו ב' מנהיגים א' בתורה וא' במלחמה וזהו בראשית ברא בב' אור ברא הכל ברא הקב"ה זוגות וכל המחלוקת תנאים ואמוראים זוגות היו הקב"ה מנהיג את עולמו בב' מדות מדה"ד ומדה"ר בדב"ר ה' נעשו ר"ת *במדת *דין *במדת *רחמים (מג"ע אופן ה') :

אלהים ברא בראשית פ"ה שאם כתבו בראשית ברא אלהים היו אומרים בראשית שם הוא וב' רשויות הן . וקשה הרי בראשית אין שם כלל אלא התחלה ועוד שכתבו לו יונית בתחלה ונ"ל שהמינים יודעים שיש להזכיר הבורא תחלה א"כ אלו כתבו בראשית ברא אלהים היו אומרים שתי רשויות הם והתיבה ראשונה הוי בורא א' ואלהים השני משום הכי הפכו ליה (תוספות מגילה דף ט' ע"א) :

אל תקרי בראשית אלא ברא שית האי תנא ור' יוחנן סברי מששת ימי בראשית נברא אבל אידך תנא דדרש וגם יקב חצב בו לית להו דמההוא קרא דדרש מזבח שיתין מזבח בידי אדם הוי ובמכילתא גרסינן ועליהם כרה דוד . ומיהו קשה דר"י אדר"י דהכא סבר מו' ימי בראשית נברא דדריש מעשה ידי אמן מעשה ידי אומנותו של הקב"ה ולקמן בפ' החליל א"ר יוחנן בשעה שכרה דוד השיתין פקע תהומא ושמא אמוראי נינהו אליבא דר"י (תוספות סוכה ד' מ"ט ע"א) :

ואת הארץ להקדים שמים לארץ דאי לאו ואת הייתי אומר שב' נבראו יחד והכתוב כתבם זה אחר זה שא"א לכתוב ב' שמות כא' פירש"י והאי דאמר ב"ה לעיל ארץ נבראת תחלה דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ולא כתיב ואת . התם דריש ליה מדשני קרא בסדרים והסמיך ארץ לעשייה ואיתא בנמוקים חומש שפירש"י את הכמוך לרבות תולדותיהן ומדרש א' הוא פליג אדהכא (תוספות חגיגה ד' י"ב ע"ב) : אין דורשין מעשה בראשית פי' ר"ת הוא שם מ"ב אותיות היוצא מן בראשית ומפסוק שלאחריו (פס ד' י"א) :

ל"ז אלהים במעשה בראשית תיקן יצחק שהיה בן ל"ז שנה כשנעקד ומשה בקש ג"כ לתקנו שהוא הב"ל בגי' ל"ז וז"ס שמא ישרפוני בהבל פיהם (מ"ע אופן רי"ז): **שאל** אבנימוס הגרדי את ר' יהושע הארץ האיך נבראת תחלה. א"ל אין אדם בקי בדברים הללו אלא לך אצל יוסף הבנאי הלך ומצאו עומד על הקורה א"ל שאלה יש לי לשאול אותך א"ל איני יוכל לירד מפני שאני שכיר יום אלא שאל מה שאתה מבקש. א"ל האיך נבנית הארץ תהלה א"ל נטל עפר מתחת כסא הכבוד וזרק על המים ונעשו ארץ וצרורות קטנים שהיה בעפר נעשו הרים וגבעות (רבה פ' בה):

כמו שיש ז' רקיעים זו למעלה מזו כן יש ז' ארצות וכו' (עיין ענינים נפלאים מעשה ה' לקמן בפסוק ויגרש את האדם):

והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים. ח' רוחות הן. א' רוח קנאה שנא' לא ידון רוחי. ב' רוח המנשב בעולם שנא' ורוח אלהים מרחפת על פני המים. ג' רוח מלאך שנא' לא ברוח ה' ותרגם יונתן ולא במלאכי ורוח שכינתא דה' שנא' עושה מלאכיו רוחות. ד' רוח דעת בני אדם שנא' אל אלהי הרוחות. ה' רוח רחבה לעשות משפט זהו ולרוח משפט. ו' רוח שרואה דמיונות ומפחד זהו ורוח אלהים מבעתו. ז' רוח עריצים שאינו ירא מפני כל אפי' שיש בו רוח עריצות שנא' ורוח לבשה את עמשאי. ח' רוח אליהו שנא' ונחה עליו רוח ה' אשפוך את רוחי על כל בשר הרי ח' רוחות והמליך א' ברוח אלוף לשון אולף שהקב"ה נותן משקל לרוח לדעת אדם שבמקרא שבמשנה שבתלמוד שבאגדה שבדרך ארץ וש"ה לעשות לרוח משקל (ס"די רזה):

כבר הודעתיך למעלה שהעולם נברא בתשרי מזל מאזנים וכן יורה הכתוב הב' שלאחר זה הוא שאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים וידוע כי מזל הרוח הוא מאזנים ומזל המים הוא עקרב וכו' (בחיי דף ד' ע"ד):

אע"פ שסידור היסודות בכללם אש רוח מים עפר סידורים בבריאת עולם ל"כ בבריאת הנברא רוח תחלה ואח"כ המים ואח"כ האש וכן תמצא בס' יצירה אמ"ש שלש אמות והם אויר מים אש וכן סדור מים מרוח אש ממים. מים מרוח זש"ה וחשך זה אש ממים. ורוח אלהים מרחפת על פני המים המים מרוח לכך אנו אומרים בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם אש ממים שהרי מן המים מוציא אש וכן האש עפר הוא דרשן ונברא באדם מרה לבנה נגד המים האדומה נגד האש השחורה נגד עפר ויסוד הרוח שבו הוא הראשון והוא מתגבר על שאר היסודות והוא המוציא כלי לעושהו והוא עיקר: אדם נברא מד' יסודות. אש, רוח, מים, עפר, וכנגדם מזרח, מערב, צפון, דרום, ואילן אינון אבהן דעלמא ומנייהו נפיק זהב כסף נחשת ברזל, אש לסטר צפון, רוח לסטר מזרח, מים לסטר דרום, עפר לסטר מערב, ת"ח אשא לסטרא דא מים מסטרא דא ואינון מחלוקת ואעיל רוחא ביניהם הה"ד ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואפריש מחלוקת (זוהר וחרת ע' מ"ח):

ב' מיני חשך הם. חשך טמא חשך טהור נקרא לילה וכו' (פ"דס ע' ע"ג):

שם הוי"ה ד' אותיות של שם שולטין על ד' מיתות. סקילה, שריפה, הרג, חנק, י' עבדית בתהו סקילה. ה' עבדית בבהו שריפה. ו' מתלבשת בחשך למעבד ביה חנק. ה' מתלבשת בתהום למעבד ביה הרג (תדרש הנעלם דף כ"ט ע"ב):

הרבה דברים סתומים כוללים מרחפת ראה ה' אותיות במלת מרחפת (ח"א) מ"ם

מ"ם, ר"ש, ח"ת, פ"ה, ת"ו, הכוונה היא ארבעים מאתים שלש מאות שמנה ארבע מאות שמנים המשה ארבע מאות ששה הוא נ"ח אותיות. ראה בני חכמה עילאה הנקרא רוח אלהים לקחה נח וכסהו והעלימוה וגנזה לצדיקים. וזהו צדיק יסוד עולם וזהו ונח מצא חן שנגנז באותיות מרחפת שהם אותיות ח"ן וזהו ורוח אלהים מרחפת מכסה (פליאה):

ורוח אלהים מרחפת פי' רפ"ח הוא באמצע מ"ת והוא סוד קליפת נוג"ה. ואמנם עם הכולל עצמו הוא טר"ף. וז"ס טרף נתן ליראיו כר אותם טיפות זרע טרופים הם מן החיצונים וז"ס לא ישכב עד יאכל טרף כי בהריגת אותם המזיקים ע"י ק"ש טורפים מהם הנשמות שבא להם בכח שכבת זרע (כוונת הר"י דף ס"ז ע"א):

וארעא הוית הייא ובהייא צדיא מבני נשא ודיקנייא מכל בעיר והשוכא על אפי תהומא ורוח רחמין מן קדם ה' נתנבי על אפי מיא (תרגום יונתן):

יש לנו להודיעך יסוד המים כללו במדת א"ל יסוד אש כלול במדת אלהי"ם יסוד רוח כלול במדת הוי"ה. ויסוד הארץ כלול במדת אדנ"י. והנני אודיעך סוד גדול, היסודות הם ד' והחלוקים הם ג' כיצד אש רוח מים כלול במדת *אל *אלהים *ה' ותמצא אש מכאן ומים מכאן ורוח באמצע וז"ס והארץ היתה תוהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים ותמצא שם הוי"ה בין *אלהים ובין *אל ובית קבול של ג' יסודות מי הוא הארץ כמ"ש והארץ היתה תוהו ובהו מן בית קבול ג' שמות *אל *אלהים *אדני. הוי"ה הוא אדנ"י כי כל דינין שדנין בב"ד של אלהים הם כולם מסורים ביד אדנ"י לגמור אותן לפיכך תמצא כי אדנ"י גומר כל הדינין למעלה כתחתון והמבין סוד זה יבין דבר אדני הארץ אתנו קשות. ויבין הסוד ארון הברית אדון כל הארץ (שערי אורה דף ע"ט):

ב' אותיות שניות בגימ' אהי"ה וי"ל בכח אהיה הגובר על תהום א"ל מה תהום א"ל או"י א"ל מה או"י א"ל תה"ו פי' תה"ו תי"ו ה"א וי"ו אותיות שניות או"י כשהמקבלים ישרים וטובים הקב"ה נמצא בבהו הוא אהיה משקיע את התורה הנמצא בו או"י ואם לא הקב"ה נעלם מבהו ונמצא או"י בעולם (פליאה): **ממונה** א' על התהום ושמו יעזריא"ל שסודו חשך בסוד וחשך על פני תהום רזא דמלה כחותיו של מלאך הממונה על חשך כמנין חש"ך ויש בידו ע' מפתחות תצרף יעזריא"ל עם ע' מפתחות יהי' חשבונו שצ"ת כמנין ר"ת של *ברוך *שם *כבוד *מלכותו *לעולם *ועד כי הוא ממונה על מי שזוכר שם שמים לבטלה וכשעונה ברכה שאינה צריכה צריך לומר בשכמל"ו (מג"ע אופן קי"ז). רפ"ח נצוצות הם שאינם כלים ונפלו לתהומא רבא והרמז ורוח אלהים מרחפת על פני תהום מ"ת רפ"ח כי המים הזדונים הם קליפות וסי' מרחפת מ"ת רפ"ח ושבירתן זו היא מיתתן וישראל כשהיו במצרים העלה משה מהם ר"ב נצוצות. אבל מותרת פ"ו להשלים רפ"ח לא היה יכולת ביד משה להוציא מכור הברזל וז"ס וגם ערב ר"ב עלה אתם ר"ב דייק ולא יותר אבל משה עלה אל אלהים בגי' פ"ו וז"ש וחשך* על* פני* תהום* ס"ת כלי"ם וז"ס ורוח אלהים מרחפת ובא משה שנקרא מים שנא' כי מן המים משיתיהו שעלה לקבל התורה וירא אלהים את האור בגימ' משה רבינו שכולל תרי"ג מצות במלואו מ"ם שי"ן ה"א עולה תרי"ג ומשה בקש להבדיל פ"ו נצוצות כמנין אלהי"ם וזהו ותחסרהו מעט מאלהים וכו' ובקש לכנוס לא"י וע"י זכות א"י יעלה אותם (פס):

וחשך על פני תהום נוטריקון *חמור *שור *כלב ותהום אותיות המות ולכן נקרא עולם הקליפות עלמא דמותא (עמק המלך דף קכ"ט). ורוח אלהים מרהפת רפ"ח מ"ת אלו רפ"ח שמתו ותקנו ע"י שם ב"ן ע"ב רי"ו שהם עולים רפ"ח ועל אילין רפ"ח ניצוצים אמר הפסוק והנה פרח מטה אהרן כי סוד דחסד סטרא דאהרן (פס דף ל"ט ע"א) :

א"ל ר' מהו וחשך מהו ו' א"ל אי לאו ו' מי יוכל לסבול שריפתו זהו עושה שלום במרומיו. א"ל ר' מהו חשך א"ל ספרו לי מלאכי מעלה שחשך יבא זמן וישכח את ישראל ויאהב את האומות והוא זמן גלות הד' אף חובב עמים זהו חש"ך שכ"ח אל ועתידים להנצל ממנו. א"ל עתידים להעלות ממה שהיו במתן תורה ואומות יפלו תחתיהם למעלה ולמטה א"ל מי יצילם ומי יעלם א"ל אות ו' שהוא ו' של יעקב שניתן לו ליהנות אלא בזמן הגאולה יעקוב (פליאה). סגר דלתי ים בשני דלתי"ן ד' של שד"י וד' של אדנ"י ד' אגרת למעלה בעד המים לבל ירדו לארץ וד' למטה לבל ישובון לכסות הארץ (כס) :

כל בינויים של חסר הם חקיקים בדגל א"ל כולם משוכים מן מדת חסד הנקראים מים העליונים כי שם אל מושל על המים וכו' וסוד אל הכבוד הרעים על המים (פעלי אורה) :

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. כשקרא הקב"ה לאור אמר לשר חש"ך שדומה לשור סור מפני כי אני רוצה לבראת העולם באורה א"ל מפני מה תבראותו קודם ממני א"ל אם אין אתה סור ממני הריני גוער בך ומאבדך מן העולם כי אני בוראו באור הוא טלה אש מזל ניסן א"ל אחרי האור מה אתה בורא א"ל אותך חשך דומה לשור מזל אייר א"ל ואחרי מה אתה בורא א"ל תאומים מזל סיון. אדם שנשתמש באור ובחשך ובו אתן ב' לוחות מותאמות. א"ל ואחריו מה אתה בורא א"ל סרטן מזל תמוז שאדם מקמץ מן ההורים ומן הסדקים כסרטן. ואחריו מה אתה בורא א"ל ארי מזל אב כשאדם מקמץ הרי הוא כארי. ואחריו מה אתה בורא א"ל בתולה מזל אלול שעתיד אדם לשמן כבתולה. ואחריו מה אתה בורא א"ל מאזנים מזל תשרי כשאדם שמן כבתולה שוקלים אותו במאזנים. ואחריו מה אתה בורא א"ל עקרב מזל מרחשון כיון ששוקלים אותו במאזנים ויש בו עונות מורידין אותו לגיהנם מקום שהנחשים ועקרבים שם. ואחריו מה אתה בורא א"ל קשת מזל כסליו כיון שהוריד לגיהנם אין עלייה וכיון שמבקש עליהם רחמים הריני זורק מן הגיהנם כחץ מן הקשת. ואחריו מה אתה בורא א"ל גדי מזל טבת שמא תאמר כיון שירד לגיהנם ועלה אין בו כח ומשחירים פניו אלא מרקד ועלה כגדי. ואחריו מה אתה בורא א"ל דלי מזל שבט שאני זורק עליו מים טהורים לטהר מעונו. ואחריו מה אתה בורא א"ל דגים מזל אדר כיון שעלה מן הגיהנם יורש הכל שאין עין הרע שולטת בו כדגים שבים שאין עין שולטת בהם כך מצאתי במדרש (סודי רזא) :

למה ברכת יוצר אור קודם לאהבה רבה והא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם לפי שאמירת הקב"ה תחלה באור ויאמר אלהים יהי אור פתח דבריך יאיר לכך תחלת הברכה יוצר אור ומעריב ערבים ע"י שנשתווה לאור כי א' לע' שנה כשכוכב עולה מן הרקיע שתחת לויתן ומחכים גופו של לויתן ולפי שהוא חם מתחתיו הוא צמא ואז הכוכבים ירדו לשיתין כי התהום עמוק מפני שהמים נכנסים בפי לויתן וראשו מסיר מן ג"ע ושאב מן תהום

ואותו כוכב עולה עקלתון ברקיע והוא כוכב שעולה עם החמה וכוכב ההוא עולה דרך ישרה ועקלתון ולכן טועים נחותי ימא וכוכב ההוא נראה גדול כגלגל של עין ורוחב כעיני החיות בלילה וכעין הכוכבים שנראים כענף באילן (ספר תגין):

אברהם ומשה היו מאותו השמטה והיו נהנים מאור היחוד עם שאר חברים הצדיקים שהיו להם מאותו השמיטה והיו זוכרים לאותו זמן ולאותו אור שנא' יהי אור ובזמן הזה שנא' יהי אור ויהי אור כאשר חיבר בעל חיבור זה לחבירו שהם ר' נחוניא בן הקנה ור' ישמעאל כ"ג וחביריו (ספר תמונה): האש מורה במדת גבורה שהוא דין קשה וכל דרכיה ועניניה בדין קשה ואפי' כל ל"ב נתיבות של זו השמיטה בדין הם מורים שכולם כתובים הם בפרשת בראשית במלת אלהים והגבורה לקחה רשות בקנין מהבינה לעשות פעולותיה בשמיטה הזאת בדרך דין אפי' התורה ג"כ קנה שתהיה ג"כ בדין דכתיב ה' קנני ראשית דרכו ואפי' שמים וארץ ג"כ קנה דכתיב קונה שמים וארץ. ואפי' השכינה עם ישראל וכל הנשמות ג"כ קנה דכתיב עם זו קנית (סס):

ידוע כי שם אלהים הנזכר בבראשית הוא מלך עולם והוא תשובה וזהו אנו אומרים בר"ה המלך הקדוש המלך המשפט לפי שהיה הוא תחלה למעשה שאין מלך בלא עם ואמר הכתוב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור לבאר כי מכח מלכות שמים הנקרא אלהים נאצלו ב' מאורות הללו וע"כ אמר ויהי אור ולא אמר כן בשאר מעשה בראשית (נחיי פ' ויפנ):

כשברא הקב"ה העולם לא היה עומד עד שברא התשובה כיון שברא תשובה התנוצץ אור ממנו והוא אור מבהיק מסוף העולם ועד סופו ראה הקב"ה והסתכל ברשעים וגנזו לצדיקים לע"ל (יסוד סירים):

הרב המקובל הרא' דילאון ז"ל בספר משכן העדות כתב בזה הלשון אמרו עמודי העולם קדמונים כי הנשמה יוצאת מסוד הרקיע הנזכר והוא אילן החיים וז"ס הרוח היוצא מג"ע של מעלה אשר מתחת זה הרקיע בתאומה ומתחברים כא' ומתלבשים הנשמה ברוח ומתציירים בדמות צורה קודם שיבא לזה העולם וסמכו בסוד אמרו חי ה' אשר עמדתי לפניו. אשר אני עומד אין כתיב אלא אשר עמדתי והבן כי סוד ענין המאורות הפנימים כשהם באים אצל סוף המחשבה כולם מתלבשים בה והיא להם מלבוש ע"כ הנשמה שהיא למעלה מתלבשת בסוד הרוח שהיא סוף המחשבה וכן דברים פנימים מתלבשים בדברים שאין פנימיים כמותם וזהו מאמר של ר"א הגדול שאמר שנתעטף הקב"ה באור וברא את השמים שנא' עוטה אור כשלמה וכתיב הוד והדר לבושה (עבודת הקודש חלק ס"ח):

תמצא בפרשת בשלח ה' פעמים מן. כנגד מה שהזכיר בפ' בראשית ה' פעמים אור וזהו לרמז כי המן הוא תולדות האור והאור הוא יסוד המן וכשם שנברא האור ביום ראשון כך תחלת ירידת המן ביום א' (נחיי):

אור שברא הקב"ה בתחלה. אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו וכשראו בדור אנוש גנזו ונתנו למשה באותן ג' חדשים ותצפנהו וכשהלך אצל פרעה ניטל ממנו ובהר סיני החזירהו וראה מגלעד ועד דן שלא יוכלו להסתכל בו עד דיהב על פניו מסוה (זוהר בראשית ע' ת"ג): **בקש** משה לתקן יהי אור ויהי אור במעשה בראשית שהוא סוד עשרה פעמים הוי"ה עשר פעמים אהי"ד וכו' (מ"ע תופן ע"ת):

ויאמר אלהים. ויאמר הוא מדה"ד כענין שאמרו כ"מ שנא' אלהים הוא דין אך הדיבור הוא רחמים שנא' ראש דברך אמת וגו' אמת הוא רחמים חוץ ממקום א' האמירה רחמים והדבור הוא דין כענין שנא' דיבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות וכו' וידבר אלהים אך סתם דיבר רחמים וסתם אמירה דין (פליאה): יהי אור דא פסח אור לארבעה עשר. ויהי אור דא ר"ה דאתמר בי' ויהי היום הכא ויהי התם ויהי וכל ויהי לישנא דצערא (תיקונים תיקון נ"ו):

ויאמר אלהים יהי אור ההוא אור אתגניז ולא אשתמש בעלמא אלא יומא קדמאה א"ל ר"י אלמלא גנזו מכל וכל לא קאי עלמא אפי' רגע חדא ולית לך כל יומא דלא נפיק מניה לעלמא והקב"ה זן עלמא עליה ובכל אתר דלעין באורייתא בלילא נפק מהאי אור ואתמשך על דלעין בה (זוהר תרומה פ' כס"ה): **ויאמר** אלהים יהי אור. באותו רגע, כי הוא אמר ויהי. הוא צוה ויעמוד (ניוני): **הרבה** פעמים כתב משה בתורה סתומים עמד דוד ופרשה אנו מוצאים במעשה בראשית משברא שמים וארץ ברא אור שנא' בראשית ברא אלהים ואח"כ יהי אור. ודוד פירשה מאחר שברא האור ברא שמים שנא' עוטה אור כשלמה והדר נוטה שמים כיריעה הרי למדנו משברא האור ברא שמים (רבה פ' כ"א):

כשעלה משה לרקיע מצא שהקב"ה היה אומר כתיב ויהי אור ולא כתיב ויהי כן אתמהה א"ל משה מאי היא א"ל רבונו דעלמא אלו אמר יהי כן משמע שהוא אור א' עכשיו שאמר ויהי אור משמע שהוא ב' אורות א' שאין העולם כדאי להנות ממנו ואור שנשתמש בו העולם א"ל אמור אור הוא האור שאמר ויהי אור א"ל א"כ לכתוב ויהי כן א"ל א"כ אלו כתוב ויהי כן אפשר שיהי' אדם טועה לומר ויהי כן שנאצל האור מ"מ נאצל בשינוי ממה שאמר השם. א"ל איכא מידי שיעלה במחשבה ולא נעשה בזמן הבריאה א"ל אין ברא הקב"ה אדם לחיות לעולם ובעבור שחטא נגזר עליו מיתה. א"ל רבש"ע עתידה להתקיים המחשבה בתחיית המתים א"ל הקב"ה למשה דע לך שאם הייתי אומר ויהי כן הייתי אומר שנשתנה ונאצל בשינוי מה שעלה במחשבה ולע"ל יתקיים דומיא דתחיית המתים ולעולם אור א' נאצל ואמר ויהי אור שלא נאצל רק עלה במחשבה (פליאה):

בשש בריות העולם מתנהג. ברוח, בחכמה, באש, באור, בחשך, במים, לפיכך אמר דוד ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד (רבה פ' כא):

עשרה מאמרות במעשה בראשית נגד י' דברות במתן תורה. אנכי נגד יהי אור, לא יהיה לך נגד יהי רקיע, לא תשא נגד יקוו המים, זכור את יום השבת נגד תדשא הארץ דשא, כבד את אביך נגד יהי מאורות, לא תרצח נגד יהי אדם לנפש חיה, לא תנאף נגד תוצא הארץ נפש חיה למינה, לא תגנוב נגד הנה נתתי, לא תענה נגד נעשה אדם, לא תחמוד נגד לא טוב היות האדם לבדו (זוהר ויקרא ע' נ"ח):

א' ממתיבתא דרקיע ירד ואמר ויאמר אלהים יהי אור מהו ויאמר א"ל איני יודע. א"ל אענה אני א"ל ויאמר מופת אחד. א"ל מאי מופת א' א"ל מופת א' על כל המופתים נסתרים ונסים נסתרים מן כנ"י הנקרא אלהים א"ל ארונינו האיך נסתר מופת אחד תוך ויאמר. א"ל התליפהו בא"ת ב"ש פמתי"נ אותיות והחשבון של ויאמר הוא חשבון מופת א'. א"ל ולמה לא יעשה הקב"ה נסים נגלים. א"ל אין העולם כדאי לעשות להם נסים נגלים. א"ל ארונינו בדור מצרים הכחישו בבריאה ועברו על ז' מצות והיה דור פרוץ ונעשה להם

נסים נגלים. א״ל היו ביניהם אנשים גדולים וצדיקים שהיו ראוים לראות מה שראו והאמינו בדבר משה שנא׳ ויקוד העם וישתחוו וגם היו עתידים לקבל התורה ולשמוע דברים מפי השם שנא׳ קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים ראה אמונתם וצדקתם והאיך לא יעשה להם נסים ומופתים בשביל ישראל (פליאה):

ז׳ מדורין הם ובמדור הג׳ הוא סמאל מסטרא דחשך וחשך ע״פ תהום וגו׳ ואין זה מן התימה שאמר סמאל במדור השלישי קודם שחטא אדה״ר היה סמאל א׳ מן השרפים בעלי שש כנפים ומרד באדונו עד בא יום פקודתו בא יבא ואל יאחר (זוהר פ׳ תרומה סייך לפסוק וחשך ע״פ תהום):

וירא אלהים את האור כי טוב וגו׳. ותרא אותו כי טוב הוא סוד כמוס ומופלא כי משרע״ה היה נברא בצלם דמות אשה א״כ נכון שתמלא הבית אורה שנא׳ וירא את האור כי טוב (ציוני): **וירא** מלאך ה׳ אליו בלבת אש מתוך הסנה ה׳ פעמים אידכר סנה וה׳ פעמים אור בעובדא דבראשית יהי אור, ויהי אור, את האור כי טוב, ויבדל אלהים בין האור, ויקרא אלהים לאור יום, (תיקוני׳ תיקון י״ט):

ארז״ל הפוסע פסיעה גסה נוטל א׳ מת״ק מאור עיניו של אדם תימא גדול אם יפסע אדם אלף פסיעות לא יחסר מאור עיניו כחוט השערה שבסוף אלף פסיעות יוכל להעביר חוט בחור המחט כמו בתחלת פסיעות וגם ממ״ש עד ע״ש עושה אדם פסיעותיו והיה הדין להמצא סומא ומעולם לא מצינו סומא כזה א״כ ע״כ צ״ל א׳ מב׳ דברים או חסרון דעה יש כאן או הם לא אמרו אמת. א״ל בני הקשב המדה הנקרא אור תפארת אשר עליו נאמר וירא אלהים את האור כי טוב פותחת ת״ק שערי אורה במדה של מטה הימנה, ואותן רשעים הנקראים פסיעה הם קרובים. ואם ירחיק אדם פסיעותיו א״כ מעורר הרחקה בפסיעותיו של מעלה ופוגם. וע״כ הזהרו בעבור שאמר ת״ק יען שמאותו אור ועד אור אחרון ה׳ מאורות וכל אור מקבל אורות מאור הגנוז הטוב הוא תפארת וכו׳ (ספר הקנה):

אנפין חורין בענוה אינון אנשי חיל. אנפין סומקין בבושת דאית להון כסופין מן שמיא אילין אינון ירא אלהים. אנפין ירוקין באורייתא אילין אנשי אמת. אנפין אוכמין במצוה דאינון תפילין של יד. תפילין של ראש במשנה אילין שונאי בצע. אבל אנפין בלא ענוה ובלא בושה ובלא תורה ובלא מצות אינון תה״ו ובה״ו וחש״ך ורו״ח דאתמר בהון והארץ היתה תהו דאינון חזרו עלמא לתהו ובהו (זוהר בראשית ע׳ קע״א):

שם של מלך המשיח חקוק על אבן טובה שעל גבי המזבח. ורוח אלהים מרחפת וסובל אותם עד שנברא עולם. נתייעץ בתורה ששמה תושיה לבראת העולם. משיבה תורה המלאכים שאינם חוטאים לא אהיה בסודם ואל תתנוני ביד איש שותה כמים עולה. השיב הקב״ה בראתי התשובה רפואה לחטאים בנפשותם מתרפאין בתשובה ובה״מ להקריב קרבנות לכפרה ג״ע לנפשות הצדיקים. גיהנם לעוברי עבירה. תורה לעסוק בה. משיח לקבץ גליות. מיד נתפייסה. השיבה ואמרה רבש״ע אתה הוא אלהי עולם מי יאמר לך מה תעשה. אם אין צבא למלך על מה הוא מולך וערב לו בדברי תורה ושמע לה וברקיע שמים הוד לבושו ונפתחו ז׳ רקיעים וז׳ ארצות עמהם (סודי רזא). מה שהעלה הקב״ה מים עליונים לתקנות הבריות אשר בארץ שלא היה יכול להחיות אפי׳ רגע מזעיר מפני כח אש הגדולה שעל השמים העליונים

אבל מרוב הגובה ומרוב שפעת מים עליונים ומרוב עובי הרקיע המבדיל שנחלק לא יהיו כל בריות מאש העליונים. המים העליונים מקרר את העולם מאש של מעלה ואש של מעלה מחמם את העולם מקור מים העליונים. והמים הם תלוים באויר ורחוקים מן הרקיע מהלך ת"ק שנים. ומאותן המים יטהר הקב"ה את עמו כמו שכתוב וזרקתי עליכם מים טהורים (סס):

וירא אלהים את האור וגו'. ואלו היה רק אור לא היה עין יוכל לסבול לכך נברא חשך שלא נתמעט אדם מאור עיניו. ועוד אלו היה רק אור כמו בימות החמה כמו כן לא תקנת עין לכך ימות הגשמים והאור קצר והחשך ארך. וכן מי שהיה לו עבד לא היה מניחו לישן דחקו לעבד עד שלא היה יכול לסבול ועתה שברא חשך ישן. וכן אם יעשה אדם רעה מחבירו יוכל להנצל ממנו בחשך (ספר חנין). ד"א אור טוב ואור שכינה אור תורה ואור חיות ואור אבנים טובות. גם גזר על אור נרות ועל ד' מיני אורות לד' תקופות של אורות ונתן עין אורו. ד"א האור כי טוב זה נהר דינור שבו מזלות והגלגל ונותן כח להם אור טוב לאדם והחשך לשאר בריות שנא' בו תרמוש כל חיתו יער. וגזר על ד' לח, וקר, ויבש, וחם:

את האור. ע"ד הקבלה את האור בא לרבות הדבר שהשיג ר' עקיבא וכל מיני אורות שלו הנמצאים. ואמיתת זה הא"ר ועל הדבר ההוא אמרו החכמים עליו שנכנס בשלום ויצא בשלום. ואפשר עוד לרבות הנשמות שנבראו עם האור וכו' (כמ"ש פ' ברהפית):

ויבדל בין האור. ויבדל בגי' ב"ן ובגים' אליה"ו שהוא ממונה על מוצאי שבת שבכל השנה שהם נ"ב כמנין ב"ן וכמנין אליה"ו וכמנין ויבד"ל שהוא מבדיל בין האור לחשך ובין קדושה לסטרא דמסאבא וכו'. כי במ"ש הדרי מארי דינא לאתרייהו ולדוכתייהו מאורי האש שהוא אש היסוד דתמן. ע"כ נרמז אליה"ו במלת ויבדל בין האור ובין החשך שהוא המבדיל בין שורות העולם כמנין ויבד"ל בין סטרא דקדושה לסטרא דטומאה (מדרש):

וירא אלהים את האור כי טוב. מלמד שצפה הקב"ה באורו של משיח ובמעשיו קודם שנברא העולם וגנזו למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו. אמר שטן לפני הקב"ה רבש"ע אור שנגנז תחת כסא הכבוד שלך למי א"ל לפי שעתיד להחזירך ולהכלימך בבושת פנים א"ל רבש"ע הראהו לי א"ל בא וראה אותו וכיון שראה אותו נזדעזע ונפל על פניו אמר בודאי זה משיח שעתיד להפיל לי ולעכו"ם בגיהנם שנא' בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה וגו' (פסיקתא):

וירא אלהים את האור כי טוב. מה ראה א"ר חייא כדקאמרינן חמא בעובדא דרשיעא וגניז ליה (מדרש הנעלס). וירא אלהים את האור דלא אשתכח ביה ריתחא כתיב הכא כי טוב וכתיב התם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל וסופיה דקרא מוכח עליו ויבדל אלהים בין האור ובין החושך. ובג"כ לא אשתכח ביה ריתחא (סס):

ויבדל אלהים בין האור ובין החושך. אילין נביאי שקר דאפריש לון הקב"ה מנביאי קשוט (תיקונים תקון מ'): לאהורי הרי חשך יש שם כל א' בלי יצה"ר זהו ויבדל אלהים בין האור ובין החשך שהם הצדיקים מצד זה ובין החושך שהם הרשעים בצד זה (סודי רזא):

אתרא אית בישובא דעלמא דלא שלטא ביה מחבלא. משום דאות ט' תליא ע"ג אוירא דההוא אתר וט' איהו היין וכו' (זוהר תרומה ע' קע"ד):

ותרא אותו כי טוב. נהורי דשכנתא חמאית עמי כתיב הכא כי טוב וכתיב וירא אלהים את האור כי טוב (זוהר שמות ע' ר"ס):

אברהם אברהם פסיק טעמא דהשתא שלים הוא ולא בקדמיתא. משא"כ משה משה לא פסיק טעמא מיד דקאתייליד אספקלריא דילה נהרא דכתיב ותרא אותו כי טוב וכתיב וירא אלהים את האור כי טוב (זוהר ויחי ע' רפ"ד):

כתב ר' חננאל השיר שהיו אומרים הלוים במקדש על הקרבנות אמרו יבא מלך הכבוד נגד ויאמר אלהים יהי אור שכבוד השכינה הוא אור גדול (בחיי פ' תצוה): מאן דחזא אות ט' בחלמא טב ליה בגין דביה פתחה אורייתא כי טוב דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב. ועו"ד כתיב לא ימנע טוב להולכים בתמים (זוהר פקודי):

וירא אלהים את האור כי טוב. ר' אומר זה מול מלאכים שנבראו תחלה קודם כל העולם ואי תימא הרי אנו רואים ששמים וארץ נבראו תחלה. לא קשיא דהא שנא' למעלה עד כאן ספור הוא דאמר אלא זה ויהי הוא הראשון וממנו התחילו כל הנבראים (מדרש הנעלם). וירא אלהים את האור כי טוב. א"ר אליעזר את לרבות אינון מלאכים דאתיין מסטרא דאור (שם):

ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה וגו'. ולחשך קרא לילה ב' תגין הוסיף ב' שעות של הלילה. כי משהגיע החמה להלון עמוד השחר. וכשיוצא אז הנץ החמה ואז זריקת הדם והוא שעה אחד. ומשנכנס עד שמגיע סוף חלון שעה אחד הרי ב' שעות בעוביה רקיע ואינו יום ולא לילה. הרי ששרתה יום וכתיב וכסאו כשמש נגדי מלכותא דארעא דקטלא שתות לא נקרא קטלנית (ספר התגין):

ב' מיני חשך הם. חשך טהור, וחשך טמא וכו', חשך טהור נקרא לילה והוא המלכות שנקרא לילה. ולחשך קרא לילה פעולותיה כלו' כענין זמן המבול. שאלו אמר ולהשך קרא ערב אין מבול לעולם וצופה ומביט סוף כל הדורות. וכן נטמן נח והברותיה בתיבה כי היא לילה ופעולותיה בלילה (פרדס):

ואלו טל לא קאמר דלא מעצר וכו'. מצאתי כשאמר על כל הארץ יהיה טל כתיב ויעש אלהים כן וכשאמר טל יהיה על הגיזה לבדו ועל הארץ יהיה חרב כתיב ויהי כן. כי אין הקב"ה מזכיר שמו על הרעה. כי אם יהיה חרב על הארץ היתה רעב ושכיבה. וכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך. אבל כשאמר על הארץ יהיה טל כתיב ויעש אלהים כן. וכדומה לזה ויקרא אלהים לאור יום ולחושך קרא לילה השם הזכיר אצלו. וכן בה' דברות אחרונות מלא תרצח ואילך לא הזכיר השי"י. משל למלך שבנה דירה והגיח מצייר מבנינו לפני כל חדרי בית זולת פני הבית כסא שהוא מטונף (תוס' תענית ד' ג' ע"א):

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים וגו'. ה' רקיעים הם בששת ימי בראשית רמז ה' פעמים רקיע. ויאמר אלהים יהי רקיע א'. ויעש אלהים את הרקיע ב'. מתחת לרקיע ג'. מעל לרקיע ד'. לרקיע השמים ה'. יש מדבר על רקיע החיות. וכן משמע בפר"א בזוהר הרקיע ה' רקיע ושם גנת אור שנברא ביום א' וכו'. ולכן אמר ה' אור בפ' בראשית וכו' (סודי רזא):

הרקיע שעל ים המקיף את השמים ואת הארץ הוא מהלך ת"ק שנה שנא' אשר נשבע לאבותינו כימי השמים על הארץ וכו'. ואבות לא חיו פחות מת"ק שנה והוא הנקרא עולם כי במהלך ת"ק שנה י' פרסאות בכל יום יש קצ"ז רבוא רבוון מאות כמנין עולמים (ספר התגין):

קרע שטן הוא רקיע דביה קרע ימא ואפריש מתמן שטן דאיהו מים מסאבין. ובג"ד יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים לטים דא איהו שמא עקר שטן מן ימא דאורייתא ואפריש ליה מתמן בגין דאיהו עקר אמונה דישראל. וביומא תניינא לית תמן טוב בגין דביה אתברי גיהנם. כי מצד הפירוד להבדיל יצא השטן אשר הוא הקליפה (תיים):

יש מחיצות מבדילות מן הרקיע לארץ עמים. ובין רקיע שעל אויר ארץ ישראל הוא נקרא מנדו"ן. והשני נקרא סנדו"ן ועולה המחיצות למעלה עד כסא. וע' אומות דהיינו ע' שרים עומדים ברחוק אלפים אמה. ואין אחד מהם יכול לכנוס לתוך גבול חבירו אלא א"כ נתן לו רשות לשלוט זה על זה. ואשר אחד נכנס בגבולו של חבירו ואח"כ גברו אומה שלמטה על אומה זה, אמנם תוך שני מחיצות אלו אין להם רשות לכנוס בהם כי הוא קדש קדשים. זהו שפירש הגלאנטי לא האמינו מלכי ארץ אשר יבא צר ואויב בירושלים. רק הסיבה היה מחטאת נביאיה וכו'. השופכים דם צדיקים (זוהר פ' ויקהל):

ביום ג' ברא רקיע דהוא מפריש בין מיא. ויאמר אלהים יהי רקיע ומתני עמהון דמיא יהא מפרישין ישראל בין טומאה לטהרה וכו' וכך הוי (זוהר):

אלמלא הרקיע מבדיל בין מים למים היו הורגים לשותיהם מחמת הסילון של מים היוצא מגיהנם לתוך סילון של מים לתהומות. ובהכנס הרקיע באמצע מחזירים המים הרעים היוצאים מהגיהנם למקומו. ולא נפיק אינון מים לעלמא אלא כמלא לוגמא בימי אלישע שנא' המים רעים והארץ משכלת בשביל שהמים רעים לכן והארץ משכלת (מ"רס הנעלס):

יום ב' אמר יהי רקיע בתוך המים. אמר התפלגו לב' חצאים ועלו הציכם למעלה וחציכם למטה וזדו ועלו כולם למעלה. א"ל הקב"ה אני אמרתי לכם עלו חציכם למעלה ואתם עליתם כולכם למעלה. אמרו המים לא נרד העיזו פניהם לפני בוראם ולכך נקראו מים עזים. מה עשה הקב"ה הושיט אצבעו הקטנה ונקרעו לב' חלקים ונטלם חציים למטה בעל כרחם הה"ד ויאמר אלהים יהי רקיע אל תקרי רקיע אלא קריעה. ובקש הקב"ה לשרפן עד שעמדו והתחננו לפניו. א"ל דעו שאני מבקש להעביר בְּני בתוככם בנעלים. אם אני מבקש לעשותכם ים ים יבשה יבשה. מיד התנה הקב"ה עמהם זה התנאי שנא' וישב הים לאיתנו לתנאו שהתנה עמהם בבראשית. ועוד התנה עמהם להסתעף שלה להניח את יונה לילך תרשישה. ולאחר שחצה המים ברא אראלים ומלאכים ואופנים ושרפים חשמלים ונפש באדם והוסק שבעה מדורי גיהנם (מדרש כונן):

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים. הכא הוא רזא לאתעסקא באורייתא דעל פה ולאפרשא בין איסור להיתר דאינון מיין מתיקין ומיין מרירין מסטרא דשמאלא ולא יכלו לשתות המים כי מרים הם. ומסטרא דימינא וימתקו המים ואינון כגוונא דם טהור ודם טמא דצריך לאפרשא בינייהו. בגין דההוא זוהמא דאטיל נחש בחוה גרים לערבא מיין דכיין עם מיין מסאבא. ובגינה דא אתקינו להובא דא לאפרשא מינייהו (תקונים תקון מ'): **ר'** יהודה אמר אלמלא ההוא רקיע דאפרש בין מיין עילאין לתתאין הוי פליגי עלמא מינייהו. אבל ההוא רקיע עבדו שלמא ועלמא לא אתקיים אלא על שלום (זוהר ויקהל ד' ד' ע"ב):

הללו שמי השמים מכאן אתה למד שאינן אלא שלשה שמים. וכן הוא אומר הנה השמים ושמי השמים. לכך נאמר הללו שמי השמים אלו

המים אותן מי בראשית שנא' ויקרא אלהים לרקיע שמים ש"א מי"ם וכו'. יהללו שם ה' לא היה יגיעה לפני הקב"ה שנא' ביום עשות ה' אלהים וגו'. וכתיב כי ששת ימים עשה ה' ולא הי' יגיעה לפני הקב"ה אלא צוה ונבראו לעצמם. לכך נאמר יהללו את ה' שעל מנת כן נבראו להיות מקלסין אותו. ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבר. ואיזה חק יהי רקיע בתוך המים וגו' מאותו היום לא זזו. ברא הקב"ה לשמוח בו כביכול לא היה שמחה לפניו לפי שחטא אדם נתקלל האדמה שנא' ארורה האדמה בעבורך. בא קין והבל א"ל אי הבל אחיך קול דמי אחיך צועקים ולא הניח הקב"ה לשמוח במעשיו (סו"פ סי' קמ"ח):

פירות האדמה הם נ"ה כמנין האדמ"ה והשאר אינם ראויים לאכילה. ולהיות פירות האדמה ש:הם שפלים ר"ל שאינם מתגאים לזה הם מוציאים פירות וגדילים על כל מים. והענין דע שכל מה שברא הקב"ה זכר ונקבה בראם אפי' המים יש בהם זכר ונקבה כשנבראו וברא רקיע להבדיל בין מים זכרים לנקבות. ודע כי כל פירות האדמה אינם צריכים למים זכרים אלא אפי' ע"י מים הנקבות יוציא הפירות מטעם הנזכר. חוץ מן החטה מן הטעם שיתבאר. אמנם כל פירות האילן הן בעלי גאוה אינם מוציאים פירותיהם אלא ע"י מים זכרים חוץ מן האתרוג. והטעם שהוא המובחר שבפירות שנאכל כולו ועם כל זה אינו מתגאה כשאר פירות אילנות. וזה גדל על כל מים בין זכרים ובין נקיבות. אמנם החטה להיות שהאל יתברך נתן בו סגולת המזון והיא חשובה יותר מן הפירות דימוה במעלתה לפירות האילן ואין מוציאה פירותיה אלא ע"י מים זכרים לבד. ולכן תמצא שנה שיהיה בו רבוי גשמים ואינה מוציאה ריבוי תבואה. ויש שנה שיש מיעוט גשמים ומוציאה ריבוי תבואה מפני שהדבר תלוי במים זכרים (טוב הארץ) ועי' לקמן בפ' וירא אאריך בזה:

ויעש ה' אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן. ויעש אלהים את הרקיע כאן הרעיש בן זומא את העולם. פי' זולת הכוונה שהרעיש בן זומא את העולם לא היתה רעשה במלת ויעש לבד. אלא בעבור שאמר ויהי כן ומלת כן הוא מורה הוי"ה בפני עצמו. וכבר ידעת כי הרקיע הוא ת"ת המבדיל בין מים עליונים לתחתונים והיה דובר שקרים כענין דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכענין אל תאמרו מים מים. ואני יהודה אומר כי זה המפרש גנב הוא מהרמב"ן ז"ל ולא ידע לגנוב כי לא זאת הכוונה. שהרי בכל יום נאמר ויהי כן והאיך אמר שמזה טעות האמונה שב' רשויות ולהראותך טעות גדול אביא לשון הרמב"ם על זה וז"ל. כבר אמרו ויעש אלהים את הרקיע זו אחד מן המקראות שהרעיש ב"ז את העולם. והלא בדבר ה' שמים נעשו ואין הרעשה זו מויעש לבדו שהרי בד' ובה' ובו' כתיב ויעש. אבל הוא שאמרתי כי בעבור שאר הימים כתי' אחר אמירה שהי' כן תיכף אחר האמירה. אבל כאן אחר ויאמר אלהים כתיב ויעש זו היא קושיא אלו היה פ' אחר ולא רצה לגלות סודו וכו' (מייס):

ויעש אלהים את הרקיע נעשה בריה חדשה כמו שנא' ואעשך לגוי גדול וכו' (רבה נספא): **ועביד** ה' ית רקיע סומכיה תלתן אצבעתי ביני סטרי שמים ומי אוקיינוס (תרגום פ' זו): **לא** כן הרשעים ר' יהודה ור' פנחס. ר"י אמר אמר הקב"ה אני בראתי העולם בכן שנא' ויהי כן אתם אומרים לא כן על כן לא יקומו רשעים במשפט. ר"פ אמר אמר הקב"ה לרשעים אני אמרתי ויהי כן אתם אומרים לא כן. אני אמרתי לא כן ואתם אומרים כן חייכם לא כן

כן על כן לא יקומו רשעים במשפט (ילקוט תהלים) : ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני. שני בשבת לא אשכחן. והא דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום שני אין למדין מברייתו של עולם. כלומר דלאו אשבת קאי אלא יום שני לברייתו של עולם (תוס' ר"ה דף ג' ע"א) :

ויקרא אלהים לרקיע שמים. כתב הרר"ז כי לפי פשט הכתוב כי השמים הנזכרים בפסוק ראשון הרי השמים העליונים ואינם מכלל הגלגלים. אבל הם למעלה מן המרכבה כענין שנא' ועל ראשי החיות רקיע נטוי. ומהם נקרא הקב"ה רוכב שמים ולא יספר הכתוב דבר מן בריאתו כדרך שלא הזכיר בבריאת מלאכים וחיות המרכבה (ציוני) :

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן. ת"ח האי רקיע דאית ביה שמשא וסיהרא וכוכבים ומזלות אית ביה כנישת מיא ונטיל כל מיא ואשקי לארעא וכו'. ובזימנא דדינא שריא בעלמא עלמא תתאי לא ינקי מההוא רקיע ינקי מסטרא דשמאלא וכדין תרב לה' מלאה דם. וההוא יומא אתפליג לב' חולקין חיוור וסומק. ולכן במצרים שתאן מצרים דמא וישראל מיא (זוהר פרשת וארא דף י"ג ע"ב) :

כל העולם היה מים במים והארץ היתה שקועה במים. אמר הקב"ה ותראה היבשה. אמרו המים הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו והאיך אנו הולכים. יהי שמו מבורך בעט באוקיינוס והרגו וכו'. כשהרג אותם הם אומרים שהם בכים עד היום הזה. ולמה הרג אותם שהבית שהוא מחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים. לכן אקרי ים אוקיינוס ים המות. ועתיד הוא לרפא אותו. כיון שראה המים שבעט בים אוקיינוס לקול צעקתו ברחו חבריהון (רבה פ' כא). וע"ל פ' ויקרא פסוק במלח תמלח למה נקראו מים בוכים :

ים אוקיינוס כלול מז' ימים ואמאי אתקריאו אוקיינוס בגין דכל מיא ונונין ורחשין דלאו אינון דיליה וימחון לאעלא ביה איהו מקיא לון. ומתמן הם שבים ללכת. כגוונא דתיבת נח דלא הוי מקבל ממונא אחרא אם לא לאילין דמני הקב"ה (תיקונים דף קמ"ו ע"ב) : אמר ר' אליעזר מתחלת ברייתו של עולם נאמר יקוו המים מתחת השמים. וכל כך למה ותראה היבשה. ומפני מה כתיב הקורא למי הים וישפכם על הארץ. ב' שמות ב' פעמים. א' בדור המבול ואחד בדור הפלגה. אלא והאלהים עשה שייראו מלפניו (רבה קהלת) :

ומה אדם הראשון שהיה אדם אחד עשיתי יבשה בשבילו שנא' יקוו המים מתחת השמים. בשביל עדה הקדושה העתידה לומר זה אלי ואנוהו עאכ"ו (רבה בשלח פ' כ"א) : כתב ר' הננאל השיר שהלוים היו אומרים במקדש מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל. וכתיב שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו כלומר שיקבצו השופטים לדון כל אחד כראוי. זהו נגד יקוו המים כלומר בראתי אל האדם ג"ע וכיון שחטא נטרד משם כן אתם (בחיי פ' תצוה) :

ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא אלהים כי טוב. בריאת המלאכים היה כמו פעולת מים. תדע שהמים משתנים במראיתם לכל גוונים שהאדם מראה שנא' כמים פנים אל פנים כן בהמלאכים הנדמים לבני אדם. כי הנבראים במאמר יתברך דומין זה לזה (רקנטי) :

למה היה ק"ל משקלה. לפי כשקוו המים ביום הג' של יצירת העולם כולם למקום אחד קראם ימים שנא' ולמקוה המים קרא ימים. וימים גימ' מא"ה יו"ד עשרים מ"ם שמונים הרי ק'. ובא שלמה ועשה ים של שלמה שלשים אמה הרי ק"ל משקלה (רבה פ' נשא) :

ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ. כל עשב יש לו מלאך מיוחד ואם תערב העשבים ביחד כאלו אתה מערב הב' מלאכים והם מתבטלים ממלאכתם וזה איסור הרכבת אילנות מין בשאינו מינו. והסוד כמו צמר ופשתן ובשר בחלב כשתחברם לדמות יחד לקדושה מותר ולחול אסור. וזה מה שאמר בחולין מותר בקדשים (ספר תמונה):

כל דברים בעולם הזה הם ממדריגה למדריגה. המים יורדים על הארץ ויונקים הזרע וזרע גדל ונעשה עשב. ואז מה שהוא תחת מלאך הממונה על הארץ יצא מרשותו ונכנס תחת ממונה שעליו על העשב כמו שאחז"ל אין לך כל עשב שאין לו מלאך למעלה וכו'. ואח"כ הבהמה אוכל העשב יוצא מרשות המלאך הממונה על העשב ונכנס תחת רשות מלאך הממונה על הבהמה. וכאשר האדם יאכל מטובה השופע עליו אמר מלך מלכי המלכים היא הנשמה העליונה וכו'. ולזאת הסיבה עם הארץ אסור לאכול בשר. כי הבהמה מצד הקדושה וזה בשר הקליפה מצד רוע מעשיו (פרדס):

מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם. עשב אלו אופנים וחיות וכרובים. שבשעה שבאים בני אדם להשתחוות להקב"ה בקרבנות ותפלה שזהו עבודת האדם אז כל האופנים וכרובים מתקנים תיקונייהו. וזהו ועשב לעבודת האדם וכשהם מתקנים מעבודת האדם אז משפיעים מזונא לעילא זש"ה להוציא לחם מן הארץ. עשב נקרא זרע כל מה שמתקנים בני אדם לאופנים והיות וכרובים בקרבנותיהם ובתפלותיהם כולם להוציא עליהם מההוא ארץ מזון לההוא עלמא. ויתברכו בני אדם מהברכה העליונה א"כ העשב מזריע זרע (פליאה): ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא לאפקא זרעין ואיבין דאלין נשמתין כל חד וחד למיניה אילין נשמתין דאתגזרו מכורסייהו יקירא ואלין רוחין דאתגזרו ממלאכים ואלין נפשין מאופנים (תקונים תקון מ"ג): עשב מזריע זרע א"ל מהו עשב. א"ל בזמן שהעולם מתוקן כל שבע הספירות משפיעים שפע וזורע זרע. ואם לא יתהפך עש"ב שב"ע ויסרתי אתכם אף אני *שבע על חטאתיכם (פליאה):

ותוצא הארץ דשא עשב וגו'. ביום שלישי ברא הקב"ה כל מיני אילנות ועצים בג"ע. ובעה"ז ברא כל מיני סרק ומאכל כיון שראו ארזי הלבנון ואלוני בשן וכל אילנות הגבוהים כי נבראו תחלה בארץ מיד גבהו וגבהו עצמם אמר הקב"ה אני שונא גאים ואין גאה בעולם אלא אני. מיד ברא הקב"ה הר הברזל וכיון שראו האילנות הר הברזל בכו לכך נקראו האילנות בוכים שנא' ממול הבכאים ומתרגם בקבל אילנייא. א"ל הקב"ה למה תבכו. א"ל לפי שבראת הר הברזל שיעקרנו משרשנו והיינו סבורים שאין בעולם גבוהים כמותינו ועכשיו נברא משחית לחבלנו. א"ל הקב"ה אל יצא מכם בית יד לגרזן שיקוץ אתכם. ואעשה אני כי אתם תשלטו בו והוא בכם ועשה שלום ביניהם (מדרש כונן):

ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ולשנים. לילא ד' בשבתא בעינא לאסתמרא. מ"ט בגין דכתיב יהי מארת חסר כתיב וכמה לווטין ומארת אינון בגריעותא דסיהרא (זוהר ויקהל כל"ב ע"ג):

ביום ב' אתבריאו מותא רברבא ויום ד' מותא זוטא. וזהו סוד אסכרה שהיו מתענים ביום ד' על התינוקות וכו'. דקיימא רוחא חדא על קטולא

דלהון עד י"ג שנה. ומן י"ג שנה עד כ' שנה יש רוחא חדא ושמו אגרסיו"ן. ורזא דא אמר דוד המלך אמרתי להוללים אל תהולו ולרשעים אל תרימו קר"ן שהוא בגי' אגרסיו"ן. אל תרימו למרום קרנכ"ם מרום הם כחות אסכרה ואגרסיון שה"ם אזכרה יחד בגי' מארת חסר שנבראו ברביעי וכו' (מ"ע אופן נ"ו):

יהי מאורות ברקיע השמים. מארת חסר וי"ו דא לילית דאיהו ממונא דהוה עשיק אינון ינקין והיא אזלת וחייכת בינוקא ובתר עבדא רוגזא וקטלית להון (זוהר):

ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום וגו'. שבת"י ממונה על הריבה ועל העניות ועל החורבה ועל החולי ומכה הטמונה בגוף ועל המיתה. צד"ק ממונה על החיים ועל השלום ועל הטובה על הנשמה ועל העושר ועל הכבוד ועל הגדולה ועל המלכות. מאדי"ם ממונה על הדם ועל החרב ועל הרשע ועל השטן ועל המלחמות ועל הקנאה ועל בעלי מריבות ועל המכות ועל הפצעים ועל הברזל ועל האש ועל המים ועל המפולת. חמ"ה ממונה על החכמה ועל הבינה ועל המדע לפתות כל פתוח ולחשוב כל מלאכות אומניות ועל כתב של כל לשון. נוג"ה ממונה על החן ועל החסד על התאוה ועל החמדה על האהבה ועל פר"ו ועל ולדי בהמות ועל פירות הארץ ועל פירות האילן. כוכב ממונה על המאור להבדיל בין היום ובין הלילה ולמנות בו ימים ושנים לעשות בו מלאכה להלוך בו כל הולך לגלות בו כל גלות מעיר אל עיר וממדינה למדינה. לבנ"ה ממונה על מפתחות השמים והארץ וערב הוא לכל הבריות להעמידו לא לטובה ולא לרעה. ואע"פ שהם ממונים אין להם רשות להיטיב או להרע אלא הכל בציווי יחד הכל. ואף ישראל לא היו צריכים לאור החמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה שנא' וה' הולך לפניהם יומם לא ימיש עמוד הענן וגו'. ואף לעוה"ב אננו צריכים לא לאור חמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה. שנא' ולא יהיה לך עוד השמש לאור וגו' (פליאה):

בתוך רקיע ה' תכן קבועים כוכבים ומזלות שהם ס' רבוא כבספר שנים עשר שבטי י"ה. ומשם יורדים כל הנשמות כמו שהביא בפרקי היכלות דר' ישמעאל על פסוק ונוצצים כעין נחשת קלל. כי נוצצים הם לשון נצוצות כי כשהקב"ה מכה בחיות הקודש כשנושאים המרכבה אז יוצאים מהם נצוצות. ומטטרו"ן שר הפנים לוקח אותן ומתקן מהם נרות ומנורה אתת תלויה לפני הקב"ה ובכל שעה עומדים עליהם נרות המתוקן מן הנצוצים. ואח"כ העודפים על הנירות מתקן מהם הכוכבים ושמר אותם וכשיצא תינוק נער ממעי אמו אז הולך מטטרו"ן ומתקן לו כוכב ונותן לו כוכב כדי להאיר נשמתו. ואותו הכוכב יהיה בעוד שהאדם קיים בעולם הזה. כלל העולה שברקיע שם הכוכבים ונשמת ישראל (סוד הארץ). שבעה היכלות הם מהם יונקים שבעה כוכבי לכת. היכל לבנת הספיר שם כוכב שבת"י. היכל עצם השמים שם כוכב צד"ק. היכל נוגה שם כוכב מאדים. היכל זכות שם כוכב חמ"ה. היכל אהבה שם כוכב נוג"ה. היכל רצון שם כוכב כוכ"ב. היכל קה"ק לא גילה בה דבר ואפשר שמשך מכח לבנה (ע"כ מצאתי ספ):

שמש וירח קדרו. בשעה שגלגל חמה נכנס ליטול רשות מהקב"ה עיניהם כהות ומבקשים לצאת להאיר לעולם ואין רואה כלום מה הקב"ה עושה מורה חצים בהם ומהלכים לאורם (ילקוט סדר עקר):

את המאור הגדול הכא פקודא למעביד צדקה. את המאור הגדול דא רזא דעתידין

דעתירין.ואת המאור הקטן רזא דמסכנא. וכמו דסיהרא לוה מן שמשא ולא אית לה נהורא אלא מה דיהיב לה שמשא הכי הקב"ה אמר לוו עלי ואני פורע. דהכי צריך בר נש למהוי מלוה למסכניה. וכגוונא דא לזוין כוכבים דא מן דא.ומלאכים דא מן דא ורזא דא ומקבלין דין מן דין (תיקונים תיקון ג'):

בשעה שנזף הקב"ה בלבנה נפלה ונפלו ניצוצים עמה על פני הקרקע ומזה נעשו הכוכבים. ולפי שנפלה מאורה נשארה חשוכה וגם הניצוצים שהם הכוכבים אינם מאירים כמו כשהיה חלק לבנה מאירה כשמש ולכן נקראו כוכבים לפי שכבו (מדרש תולדות יצחק):

ממשלת היום ממשלת הלילה שלטנין אינון די ממונין ביממא אילין אקרון ממשלת היום. ושלטנין אינון די ממונין בלילה אקרון ממשלת הלילה. כד אעיל לילא כרוזא נפיק אתתקנו שליטה דלילה וכד נהיר יומא כרוזא נפיק אתתקנו שליטין דיממא (זוהר ויקהל דף פ"ט ע"א):

בשבעה רקיעים תחתיהם שבעה ככבי לכת.שצ"ם חנכ"ל, ובאלו ז' רקיעים הם נשמות ע' אומות י' אומות תחת כל כוכב ושנים עשר מזלות משפיעים להם. ובכל רקיע ורקיע יש שוטר ומושל ממונה להיות תחת ממשלתו. ותחת גלגל הלבנה האחרון שבכולם יש רקיע חלק שאינו משמש כלום שם נשמת שידין ורוחין ולילין איש כפי מדרגתו וגופם נעשה בארץ בז' מדורות שתחת הארץ הנקרא תבל ויש להם מדריגות בד' יסודות ארמ"ע. ויש מרוח ונקראים רוחין. ויש במים ויש בעפר (טוב הארץ):

כוכבים אמרו שירה והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו' אתה ה' לבדך אתה עשית את השמים ואת הארץ וגו' (פרק שירה):

ומצדיקי הרבים ככוכבים וגו' אלו מלמדי תנוקות. אומר ר"י צל דרקיע מזהיר טפי מכוכבים דהא בסוף פ' אלו עוברין משמע דגבאי צדקה עדיפי מן מלמדי תינוקות.דאמר לא מצא בת ת"ח ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות. ואומר ריב"א כי מצא בפרקי ר"א דההוא קרא והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע היינו הרקיע שעל החיות דהם מזהירים טפי מכוכבים שאורן כאור חמה. והיינו דקאמרו רבנן אמר רבינא מאי כצאת השמש בגבורתו היינו השמש שלעתיד לבא דהיא שבעתים כאור שבעת הימים. ואור שבעת ימי בראשית היא שבעתים מאור החמה של עכשיו. כדמפרש התרגום של רני ושמחי (תוס' בבא בתרא):

אית חמה ולבנה כוכבים ומזלות ברקיעין דאינון קליפין דעלייהו אתמר הוי מושכי העון בחבלי שוא. ועליהם אתמר וחפרה הלבנה ובושה החמה (תקונים):

סדר שבעה הכוכבים כך הם. חכמי הגוים אומרים הרקיע הוא נחלק לשבעה מעלות זה למעלה מזה והן ז' מעונות של ז' כוכבים וזה סדרן מעלה התחתונה לארץ היא מעונה של לבנה וכח הלבנה סובבת הרקיע גבות מן הארץ י"ש חבלים כחבל השמים כל חבל יש בו קב"א כחבל הארץ.נמצא כולם י"א רבוא וג' אלפים תשל"ג בחבל הארץ. מעלה הב' היא מעונת של כוכ'ב גבוה ש"ץ חבלים כחבל השמים, כל חבל יש בו קס"א בחבל הארץ. נמצא כולם רבוא ו' אלפים תתל"ג. מעלה הג' היא מעונה של נוגה, ובה סובבת הרקיע גבוה ממעון כוכב נ"ח כחבל השמים כל חבל ע"ז כחבל הארץ. נמצא כולם ג' אלפים ותקנ"ח כחבל הארץ. מעלה הד' היא אמצעית על כולן מעונה של חמה ובה רץ וסובב רקיע ל"ב חודש גבוה ממעון נוג"ה

ש"ה חבל כחבל הארץ (נ"ל שצ"ל השמים) כל חבל ק"ל כחבל הארץ נמצא כולם ד' רבוא ואלף וש"ם. מעלה הה' הוא מעלת מאדי"ם ובה רץ וסובב את הרקיע גובהו ממעון חמה ל' חבלים כחבל השמים כל חבל שם קי"ט מחבל הארץ כולם ג' אלפים תק"ע. מעלה הו' הוא מעון צד"ק גובה ממעון מאדי"ם תרי"ג כחבל השמים כל חבל יש בו קי"ב חבל כחבל הארץ. נמצא כולם ז' רבאות ות"ק אלפים ותקמ"ד. מעלה הז' היא העליונה ובה שבת"י סובב הרקיע גובה ממעון צד"ק ת"ל חבל כחבל השמים כל חבל יש בו תק"ל חבל כחבל הארץ. תמצא לומר ממעון לבנה עד מעון שבתי רום אלף ותתפ"א חבלים כחבל השמים שהם כ"ד רבוא וד' אלפים ותקפ"ד חבלים כחבל הארץ כל חבל הארץ נ' אמה. מ' חבלים י' מיל שהוא אלפים אמה נמצא ז' אלפים קפ"ט מיל ומחצה ואחד בשמונה מיל ואחד מע' במיל הן מהלך קע"ט יום ומחצה ואחד מה' במיל ואחד מא' במיל וזה עובי הרקיע. אבל חלל העולם מן הארץ עד לרקיע תק"ל כחבל השמים כל חבל יש בו ק"ט חבל כחבל הארץ שהן אלפים תתמ"ד מיל מהלך ע"א יום וז' מיל. חכמי ישראל אומרים מן הארץ עד לרקיע ת"ק ואלו אומרים באמת אלו ז' כוכבים שצ"ם חנכ"ל. וחלק הרקיע שני לז' מעונות וז' ארצות כמשלתם, ובאלו ז' יודע אדם את היולד בו. ולמעלה מן הרקיע השני השמים העליונים, נמצא מזל שבת"י הוא קרוב למים ע"כ הוא קר מקבל קור מאד מן המים והוא מרוחק מאד מן החמה ואינו מקבל כלל מחומו ע"כ הוא קר ויבש כקרח וכפור. צד"ק שהוא קרוב לשבת"י מקבל הקור שהוא למים והחום על מאדי"ם הרי הוא ממוסך בין קור וחום. לכך ממוסך בינוני לא קור ברוב ולא חום ברוב. מאדי"ם קרוב להום החמה והוא חם ויבש כאש. חמ"ה הוא אש וכל ז' כוכבים הם של אש. וחזק שבכולן הוא חמה הוא באמצע ודרך האש לעלות החום והלהב מלמטה למעלה. נוג"ה קר מקור כוכ"ב והלבנ"ה. וחם מחום החמה אשר עליה ונמס קרירתו. כוכ"ב קר מכח הארץ, ולבנה קר כשלג וחם מקבל ממנו. וככבים תחתיו לה מעט. לבנ"ה ממוסך מעורב קר כשלג כי מקבל הקור ממים הנובעים התחתונים. ומן הרוח שבין הארץ לרקיע ונקפה קור שלה כשלג. והיא מסבבת החום שמקבלת מן חום המזלות ולפי שהיא גובה מן הארץ אין מקבלה קרח כשבת"י. וחום מקבלת מצבאות חייליה ההולכים עמה ע"כ כחה ממוסך מקור וחום (ס"ד): הראשונים חק־ו באור בינותם כוכ"ב המ"ה מיכאל. לבנ"ה גבריאל. שבת"י קפציא"ל. מאדים סמא"ל. צדק רפאל. נוג"ה ענא"ל. ז' מלאכים לז' שעות. שבתי משמש עם כל מזל ומזל ב' שנים ומחצה. נמצא גומר ומשמש עם כל המזלות י"ב חודש. מאדי"ם משמש עם כל מזל ומזל ל' יום נמצא משמש עם כולם י"ב חודש. נוג"ה משמש עם כל מזל ומזל כ"ח שנים נמצא משמש עם כולם ש' שנים. לבנ"ה משמש עם כל מזל ומזל ב' ימים נמצא משמש עם כל המזלות ל"ו ימים (סס): יו"ד נטל אש וחתמו וטבעו וקרא שמו שמש. בו ביום נטל האור וחתמו

וטבעו וקרא שמו ירח וכו' והיו שניהן שווים ושקולין כאחד הה"ד ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים שניהם היו גדולים עד שקטרגה הלבנה לחמה ואמרה לפני הקב"ה רבש"ע למה זה בראת את עולמך בב'. א"ל להודיע לכל בריות שנים כנגד שני עולמות שני עדים. א"ל רבש"ע איזו גדול מחבירו עוה"ז או עוה"ב. א"ל עה"ב גדול מעה"ז. אמרה לפניו רבש"ע למה בראת שני עולמים העה"ז קטן והעה"ב גדול. בראת שמים וארץ שמים

נדולים מן הארץ. בראת אש ומים מים מכבין האש. בראת שמש וירח צריך להיות אחד גדול מחבירו. א"ל הקב"ה גלוי וידוע לפני שדעתך שאגדיל אותך ואמעיט אותו. הואיל וקטרגת עליו לכי ומעטי את עצמך א' מן ס' לאור החמה. אמרה לפניו רבש"ע על דבר אחד שאמרתי לפניך נענשתי כל כך. א"ל עתיד אני להחזיר אותך כאור החמה וכו'. א"ל רבש"ע אור החמה מה תהא עליה. א"ל עדיין את מקטרג אותה הייך שיהא אורה שבעתים. הה"ד ואור החמה יהיה שבעתים (מדרש כונן):

ועביד תרין נהורין רברבין והוי שווין באיקריהון עשרים וחד שנין בציר מנהון שית מאה ושבעין ותרין חולקין שעתא. בתר כן אישתעית סיהרא עלוי שמשא לישן תליתאה ואזדעירת. ומני שמשא דהוה נהורא רבא למשלט ביממא וית סיהרא דהוה נהורא זעירא למשלוט בלילא וית כוכביא (תרגום יונתן): **אשר** עשית גדולות אלהים מי כמוך. עשית גדולות שנא' את שני המאורות הגדולים. אלהים מי כמוך. מי כמוך בעליונים מי כמוך בתחתונים (רבה פ' המור):

כל הישוב תחת כוכב אחד עומד. הך פליגא אהא דאמר בעלמא כל העולם כולו שליש מים שליש מדבר שליש יישוב. דאם כן לא היה להיות ברקיע אלא שלשה כוכבים. ואפילו נאמר דאין ים אוקיינוס בשליש ימים. וקיימו כל הכוכבים נגד ים אוקיינוס. מכל מקום פליג אהא דלקמן דאמרינן מן הארץ עד לרקיע חמש מאות שנה. ובמסכת תמיד משמע דממזרח למערב כמו מן השמים לארץ. ואז כל היישוב תחת כוכב אחד יושב אם כן אורך העולם כמה אלפי' שנה שהרי אין מספר לכוכבי'. וגם חשבון דה' מאות שנה פליג אחשבון דר"א אחד מס' בעולם (תוס' פסחים דף נ"ד ע"ב):
בשבעה רקיעים שם תחתיהם הם שבעה כוכבי לכת שצ"ם חנכ"ל ובאלו ז' רקיעים הם נשמת ע' אומות וכו' (עיין לעיל פ' זו):

חמה חלקו בארץ גוג. כוכב ריו"ם בארץ כשמאבי"ר. נוג"ה ארם. לבנ"ה בבל. צד"ק אדום. מאדי"ם ביתר. שבת"י הודו (סודי רזא). חמ"ה אש. כוכ"ב חורב. צד"ק רוח. נוג"ה מטר. לבנ"ה צונן. שבת"י יותר ממנה. מאדי"ם רוחה. חמה וצדק שולטים במזל אש. חמה ביום וצדק בלילה. נוגה ולבנה שולטים במים נוגה ביום ולבנה בלילה. שבתי וכוכב שולטים במזל רוח שבתי ביום וכוכב בלילה. נוגה ומאדים שולטים בעפר נוגה ביום ומאדים בלילה. וז' מלאכים ממונים עליהם. לכך ז' תגין על ש' של ולמשול שנותן בהם כח וגבורה (סודי רזא): חמה וכוכב כאחד טובים. מאדים ולבנה שונאים זה את זה. חמה וצדק שונאים זה את זה. שבתי ומאדים באחת מקום יפה הם טובים. במקום רעה הם רעים שהם לטובה ולרעה. צדק ולבנה כוכב ונוגה כאחד טובים שהם אחים וריעים ורצון א' להם (שם). לא יצליח כוכב עם חמה ולא לבנה עם נוגה וטלה עם צדק. ומאדים עם שבתי. המה ונוגה ושבתי טובים לתאומים. צדק ושבתי וכוכב טובים לסרטן. המה נוגה ולבנה טובים לגדי. חמה וצדק וכוכב טובים לאריה. חמה נוגה ולבנה טובים לבתולה. חמה וכוכב ושבתי טובים לקשת. חמה וצדק ולבנה טובים לדלי. חמה ונוגה טובים לדגים (שם):

מן השמים נלחמו הכוכבים ממסילותם. במקומן היו עומדים וראשם מגיע לארץ. וכן פירשו בנימוקי קרא תימה למ"ד בפ' מי שהיה כל העולם כולו תחת כוכב אחד עומד היאך ירדו הכוכבים הלא מאחד נתמלא העולם.

ר"ל דלא איירי אלא בכוכבים של גלגלים שהם מזלות קבועים אבל שאר כוכבים קטנים הם (תוס' פסחים דף קי"ח ע"ב):

כל מאורי האור הגדולים ניתנים בדרום חוץ מן העגלה שהוא בצפון. והמזיקים ההולכים ברקיע והמלאכים שנפלו מקדושתן מן השמים עולים לשמוע דבר אחד מאחורי הפרגוד ומתרפאין בשבט אחד ומיד היו חוזרין למקומן. גלגיא"ל השר הממונה על גלגל חמה ועמו צ"ו מלאכים רבים ונכבדים שמרינין גלגל חמה ברקיע שס"ה אלפים פרסאות בכל יום ויום ומאיר השמש במקום הטינופת ואין מזיק לה והיא נובלות אור של מעלה. ואין עין יכולה לראות בו כ"ש המלך הגדול אשר לו כל מיני אורות שאין עין יכולה לראותו כדכתיב כי לא יראני האדם וחי (סס):

בכ"ף גמר הארץ הר גבוה כלפי מזרח ומשם והלאה אין אויר זה שולט גם אין צריכין לחמה ולבנה (ספר הסגין):

אמר ליה רבי במאי דקאמרינן בר"ה החמה מקטרגת ואמר לה הקב"ה אין דבריו של אחד נשמעים והולכת להביא הלבנה ואינם יכולין חמה ולבנה לקטרג בישראל והלא ישראל קיומם אם לא בריתי וגו' חקות שמים וארץ לא שמתי. א"ל בני שני שרים החיצונים הם חד מן החמה בא וחד מן הלבנה ומקטרגת לישראל. כי כל מין שונא את מינו ושונא את הפכו. ובר"ה שהלבנה מכוסה ואינה מקטרגת (ספר הקנה):

ולמשול ביום ובלילה. אמר למנהיגי שני המאורות הגדולים המושלים ביום ובלילה ובכחם ימשול כל מושל. וכנגדם תמצא בקרבן התמיד שני כבשים בני שנה תמימים. את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. והוא שאמר הכתוב אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים כלומר השמש והירח וכל צבא השמים ואתכם לקח ה' והמשכיל יבין. וזהו שכתוב אשר לא צויתי בשמש וירח אבל צויתי במנהיגים עכ"ל (כחיי ברכסים):

וכתב עליו הנפתולי ולמשול ביום ובלילה ע"ד הקבלה ירמוז לב' מנהיגים פי' הם ת"ת ועטר"ת ע"י מנהיגים מיכאל וגבריאל בחסד וגבורה. שנאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות:

בגריעה דסיהרא כתיב מאר"ת. וכד אתתקנת סיהרא אתהפכין אותיות אמר"ת ה' צרופה עכ"ל. (פי' אמר"ת בגי' כת"ר אהיה. ובתמורות א"ת ב"ש ת"ץ מ"ץ זהו כת"ר) (מקובלים):

מסוף העולם ועד סופו מהלך ת"ק שנה שנא' אל שדי שאמר לעולמו די שלא להרחיב יותר שנא' אני אל שדי פרה ורבה שאני אמרתי די לעולמי. ותימה מנא לך הא שיש ת"ק לא פחות ולא יותר וכו', וי"ל וכו'. (תוס' חגיגה פ' אין דורשין). נכנס שחרית ויוצא ערבית. פירש"י נכנס בתיקו ומטילא האור יוצא ונראה, ויוצא ערבית ומכסה אורה ומחשיך העולם. והיה קשה א"כ היאך נראו הכוכבים בשמים בלילה כיון שהם קבועים בשני כדמסיק. ומיהו שמא נראה מתוכם כמו ע"י העננים אך רוב פעמים העננים מחשיכים אותו ומכסים ונראה למורי לפרש אי הכי נכנס שחרית בעולם ויוצא אורה ממנה ויוצאת ערבית מן העולם ולכך הכוכבים נראים (סס ע"ב):

ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וגו' להאיר על הארץ. בחכמתא דאבנין יקירין דאי חסר מנהון נגהי דנציצו דלהיטו דכוכבים לא מגדלין ולא מתקנין לון לעלמין. ובגיניהו אתקנין הקב"ה לתיקוניה בעלמא כד"א להאיר (ח"א)

על

על הארץ כמה דאצטריך ליה (ספרא דצניעותא מלכא) : **ויאמר** אלהים ישרצו המים נפש חיה ועופף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים וגו'. ועוף יעופף על הארץ, ועוף דא מיכאל דכתיב ויעף אלי אחד מן השרפים. יעופף דא גבריאל דכתיב והאיש גבריאל מועף ביעף. ודא איהו יעופף על הארץ דא אליהו דאשתכח תדיר בארעא. על פני דא מלאך המות דאחשיך פני עלמא וכתיב וחושך על פני *תהום אותיות *המות א"ר אבא והא מ"ה בשני נברא. א"ל הארץ דא רפאל דאיהו ממונה עליהם ותן דארעא. על פני רקיע השמים דא אוריא"ל (ע"מ, ועיין זוהר פ' פקודי ד' ק"ד ע"ד) :

ביום ב' נטל הקב"ה אור ומים וברא מהם לויתן ואשתו וכל דגי הים ותלה כל העולם על סנפיריו של לויתן עירב רקק המים וברא זיז שדי וכל עוף השמים ותלה רגליו של זיז שדי על סנפיריו של לויתן וראשו נגד כסא הכבוד וברא אופן א' בארץ וראשו נגד חיות הקדש והוא מתורגמן בין ישראל לאביהם שנא' והנה אופן א' בארץ אצל החיות וסנדלפון שמו וקושר כתרים לבעל הכבוד מקדיש ומברכו אמן יהש"ר שעונין ישראל בכ"כ ומשביע את הכתר בשם המפורש והולך ועולה בראש האדון מכאן אחז"ל המבטל קדיש וברכו ואיש"ר גורם למעט העטרה וחייב נידוי עד שישב ויבא קרבן לפני הצדיקים לע"ל (מדרש כונן) : ישרצו המים שרץ נפש לקביל דרגא דנצ"ח דאיהו סמכא ימינא דאורייתא ולקבליה מרע"ה לתתא סמך לעלמא באורייתא תוצא הארץ לקביל דרגא דהוד דאיהו אהרן (מ"ע) :

יש מלאכים קדושים נצחיים והם אותם שנבראים ביום שני. ויש מהם שבטלים כי הם אומרים שירה והם אותם שנבראו ביום חמישי (בחיי פ' ויגש) :

ויברא אלהים את התנינים הגדולים ואת כל נפש החיה הרומשת. ויברא אלהים את התנינים הגדולים הם ארבע מחנות שכינה. וכל אחד מקבל שפע מאתת מן המדות כענין שנא' עליהם עוף השמים ישכון. כי כשם קיום מלאכי השרת כר"א ובשתים יעופף מיכאל מימין המקבל מן החסד ע"כ הוא כהן גדול כי בחסד ואמת יכופר עון. גבריאל משמאל המקבל מן הגבורה ושמו מוכיח עליו ע"כ הוא שר צבא אוריאל לפניו מקבל מן הרחמים שמשם אורה יוצא לעולם ר"ל ממזרח ופני לא יראו ר"ל אוריא"ל. רפאל במערב מקבל מהשכינה כדי לרפאות שבר אברהם והרמז מרכבו ארגמ"ן *אוריאל *רפאל *גבריאל *מיכאל *נוריאל (רקנטי) :

ארגמן הואיל ואתא לידינו נימא ביה מלתא מיכאל וגבריאל נקראו שניהם שרפים הרי פעמים שניהם אש כשמיכאל בימין שרף אז גבריאל בשמאל במחיצת ברד ואח"כ בא גבריאל ועשה שליחותו למטה לטובה לתקנת הצדיקים הולך מיכאל בשמאל במחיצת ברד וגבריאל בימין במחיצת אש ואז הגוון של המלאך כפי המחיצה וגויתו כתרשיש ואל תתמה הרי אמר לאהרן לימין משה ומסתלק אהרן וישב לשמאל משה ואלעזר לימין משה כך כשהצדיק גבריאל להביא ראייה של זכות יזכה שהולך לימין כשנותנים לגבריאל הנצחון אז הוא בימין וכשבא להתווכח אז עומד לפני הכבוד (סודי רזא). מיכאל וגבריאל הם שרים גדולים ואוהבים את ישראל כנפשם ומלמדים טוב על ישראל. גבריאל בא"ת ב"ש ר"ש גמת"ך בגי' הנה מדבר טוב על ישראל בא"ל ב"ם נמ"ט של"א בגי' אל לבוש הבדים (שם). בדניאל כתיב ב"פ גבריאל ג"פ מיכאל חשבון ג"פ מיכאל בא"ת ב"ש ימלתיך. וגבריאל ב"פ בא"ת ב"ש ר"ש גמתך עולים ביחד ד' אלפים ורל"א וז"ש רז"ל אם יתן לך אדם אחד ד' אלפים

ורל"א שנים כמה דינרים בדינר אל תקנה כי אז ביאת המשיח (סס). מיכאל נקרא א' ישראל נקרא א' הקב"ה נקרא א' לפיכך ברא ו' ימים ב' עדים על כל א' והשבת נקרא א' דכתיב ימים יוצרו לכך הקדימו על כל המועדים (סס). גבריאל מראה גבורתו לשרי אומות פעם אחד בשנה כדי להתיש כחם ולא יזיקו את ישראל כי מיכאל וגבריאל שרי ישראל הם (סס). דבר הכבוד של ימין אש ושל שמאל ברד ע"כ חצי שנה קור וחצי שנה חום וסימן ולי מה יקרו ריעך אל זה בגי' מה יקרו הוא גבריאל מיכאל (סס). סמך זו מיכאל שסמך את ישראל ומליץ יושר הוא על ישראל ואם לאו שהוא מדבר טוב על ישראל לא היינו בעולם ואומר להקב"ה ישראל מייחדים ואומרים מיכאל מי כמוך באלים ה' וגבריאל אומר ישראל אומרים גבורי כח עושים דברו ואומרים גבורי אל דכתי' האל הגדול הגבור והנורא תהיה עזרם שהרי חרב פיפיות בידם ואומרים בק"ש רמ"ח תיבות וכל שעה מחשבותם על ישראל ע"כ מיכאל שרף ושר על כל שרים וגבריאל שר על כל שרי או"ה וא"ת למה גלינו מארצנו אלא למען האמיתי מבלי חנף וכשחטאו ישראל ונגזר דינם ליפול ביד האומות באו שרי מעלה ועמדו יחדיו והיו מראים עצמם שרים רשומים לפני הכבוד מתלחמים זה עם זה והניחו מיכאל וגבריאל עצמם לנצח שכתיב ואני נותרתי אצל מלכי פרס וכשראו משרתים לפניהם שנפלו שרים שלהם לא עזרו את ישראל וכן לעתיד יעמוד מיכאל וישתתק ואז עת צרה היא ליעקב מיכאל הוא כ"ג שלמעלה וגבריאל הוא סופר שלמעלה ולפי שמיכאל מימין הכבוד והוא שרף והוא יועץ ונכבד הוא מלאך רחמים והוא על רוח מערב ששכינה במערב. וגבריאל לפני הכבוד כדיין והוא על רוח מזרח זה סוד כל מקום שנא' בא מלאך והבטן בקרקע הוא גבריאל שהוא הדיין (סס). מלאכים הממונים על האומות סוסן א"ל מיכאל וגבריאל לפי שמנצחים זא"ז כאילים נקראו הבו לה' בני אילים כאילים המנגחים בגבריא"ל ודוביא"ל שר יון המלאך א' עניו וא' מכנים חבירו ואומר כותו הראוי לכך פעמים גבריאל במקום מיכאל כשעשה שליחותו (סס). גבריאל שמח לעשות רצון בוראו דכתיב והנה האיש לבוש הבדים אשר קסת הסופר במתניו משיב דבר לאמור עשיתי ככל אשר צויתני ומה נפקא מינה וכי הקב"ה לא היה יודע אלא א"ל כבר עשיתי מה שצויתני אם רצונך שלחני בשליחות אחרת כי אין מלאך א' עושה ב' שליחות כדאמרינן בסנהדרין וזהו עד מהרה ירוץ דברו הקב"ה אומר למלאך וזהו ממהר שליחותן עד דגנוז ר"ל ירוץ למהר שליחותו עד מי שהוקבע לו (סס):

ויברא אלהים את התנינים הגדולים. דא יעקב ועשו וכו'. ובזוהר פ' בא איתא בדף ט"ו ע"ד ויברא אלהים את התנינים זו לויתן ובת זוגו:

ויברך אותם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בימים והעוף ירב בארץ דגי הים משמיטה שעברו ובריות היבשה הם מזה השמיטה העומדים בתקפם ובגבורתם וע"כ יד כולם עליהם (ספר הקנה): דגים הם משמיטה שעברה אין להם דין מזו השמיטה שהיא שמיפה שאם יעלה ליבשה ימותו כי אינם מעורבים בדין וראה בני אם יש לה קנה או וושט בעבור מן השמיטה שבאו לא היה להם אכילה ושתיה אלא חיים וקיימים מזיו העליונות כענין המלאכים בזו השמיטה (סס):

קרא הקב"ה במתן תורה לרה"ב שר של ים א"ל תבעי אורייתא דילי. א"ל מה כתיב ביה. א"ל לא תנאף א"ל יעבור כל שלטנותא דיליה דכתיב פרו ורבו ברכתא דנוני ימא א"ל לא בעינא תן לבני דיצחק א"ל אתה בכור

א"ל

א"ל בכיזותא דיליה הא לון ורהב נתן להם מתנה למעבד פריה וכו' (זוהר ח"ל):

א"ל רבי עליך נאמר טוב רבי לישראל מאב ואם שאב ואם בעה"ז ורבי בעה"ב ובעה"ז א"ל אינך יודע מה מלת רבי א"ל לא שמעתי בלתי היום א"ל מלאך א' יש ושמו *ברי והוא מתהפך בזכות ישראל ובעבור שהרב מזכה את ישראל נקרא בשם המלאך וזהו והעוף *ירב בארץ ר"ל עוף הנקרא תורה *ירב אותיות *רבי (פליאה):

ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה וגו' ר' יהודה אומר נשמתא עילאה יהיב הקב"ה לאדם וכליל ביה חכמתא וסכלתנותא מאן אתר יהיב ביה נשמתא ר' יצחק אמר מהכא תוצא הארץ נפש חיה מההוא אתר דבי מקדשא (מדרש הנעלם):

ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה וגו'. כל צורות השמים והארץ תלויות באלו כ"ב אותיות של אלף בית **א** יסוד רוח בוקר יום ה' בשנה גויה בנפש **ב** כוכב שבתאי יום ו' בשנה פה בנפש **ג** כוכב צדק יום א' בשנה עיקומים בנפש **ד** כוכב מאדים יום ב' בשנה. עין שמאל בנפש **ה** טלה בעולם ניסן בשנה כבד בנפש **ו** שור בעולם אייר בשנה **ז** תאומים בעולם סיון בשנה טחול בנפש **ח** סרטן בעולם תמוז בשנה המסס בנפש **ט** אריה בעולם אב בשנה כוליא הימנית בנפש **י** בתולה בעולם אלול בשנה כוליא שמאלי בנפש **כ** כוכב חמה יום ג' בשנה אף ימין בנפש **ל** מאזנים בעולם תשרי בשנה וושט בנפש **מ** יסוד מים וערב קור בשנה. בטן בנפש **נ** עקרב בעולם חשון בשנה. מעים בנפש **ס** קשת בעולם כסלו בשנה. יד ימין בנפש **ע** גדי בעולם טבת בשנה. יד שמאל בנפש **פ** כוכב נוגה יום ד' בשנה. אף שמאל בנפש **צ** דלי בעולם שבט בשנה. רגל ימין בנפש **ק** דגים בעולם אדר בשנה. רגל שמאל בנפש **ר** כוכב בעולם יום ה' בשנה אוזן ימין בנפש **ש** יסוד האש צהרים חום בשנה. ראש בנפש כו' (ספר הניקוד):

אברים דבר נש כולם מסודרים על מעשה בראשית ובגין דא אתקרי ב"נ עולם קטן ומאן דאמליך הקב"ה על כל אבר ואבר כאלו אמליך ליה על עלמא ואגרא דבר נש דאמליך על כל אבר ואבר לא אתייהב רשו לגלאה בגין דלא יהא ב"נ עובד ע"מ לקבל פרס הכי הקב"ה עביד ליה בההוא עלמא כורסייא וכתר מלכותיה ואמליך ליה על כל מלכייא ושרין תמן הה"ד וירדו בדגת הים ובעוף השמים ורזא דמלה כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו (תקונים תקון כ'):

המלאכים נידונים על מה שהיה להם לחשוב ולא חשבו כשאמרו מה אנוש כי תזכרנו היה להם לחשוב אל תדין חבירך עד שתגיע למקומו שאם היו נבראים כב"ו ביצה"ר היו חוטאים ע"כ הושיט אצבעו ביניהם ושרפם (ס"די רזה): **עור** ובשר הוא מלבוש לאדם ורוח הפנימי נקרא אדם משא"כ מצריים אינם קרוים אדם כי נשמתם מרוח הטומאה אמנם ישראל נשמתן מרוח הקדושה וכו' (חייט): הקב"ה ברא באינש הוי"ה י' נשמתא לנשמתא ה' נשמה ו' רוח ה' נפש. ורזא דמלה יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה אדם (חיים בפס מדרש רות): **יש** חיה יחידה נשמה רוח נפש ובזוהר קרא אלו השנים חיה יחידה נשמתא לנשמתא ולא כל אדם זוכה להם ורשב"י שמח בהילולא כשזכה ר"א בנו לזאת הנשמה וגם זאת הנשמה אינה באה בגלגול (מאמר עולם קטן):

ברא הקב"ה בני אדם ברא כנגדם שידים ואלמלא רחמיו של הקב"ה ותקונים שתקן להם אין כל בריה יכולה לעמוד בפני המזיקין. ומיד חוזרים

חלילה מה תקנה יש להם כל תקופות ניסן נותן הקב"ה כח בשרפים ומגברין ומתקטטין את ראש ונופל אימתן על המזיקין וכן הוא אומר באברתו יסך לך ואומר לא תירא מפחד לילה (מדרש טוקן): ברא הקב"ה בהמות וחיות וברא כנגדם דובים ואריות ונמרים ואלמלא רחמיו של הקב"ה וחסדיו לא היו יכולין הבהמות ושאר חיות לעמוד מפני חיות רעות. ומה תקנה תיקן להם הקב"ה כל תקופת תמוז נותן הקב"ה כח בבהמות בהררי אלף ומגביהות את עצמן ונופל אימתן על אריות וחיות רעות. ואלמלא כן לא היו יכולין לעמוד בפניהם. ברא עופות מהם ביושוב ומהם שלא ביישוב ברא כנגדן פרס ועזניה כמו כן ביישוב ונשר שלא ביישוב ואלמלא רחמיו של הקב"ה ותיקן להם תיקון של תקופות תשרי נותן הקב"ה כח בזי"ז שד"י ומרים את ראשו ונותן אימתו וקולו על פרס ועזניה. ברא הקב"ה דגים קטנים וגדולים ויש בהם דג גדול ד' מאות פרסה ואלמלא רחמיו של הקב"ה ותקנה שתיקן להם לא היה כח לקטנים לעמוד לפני הגדולים ומה תקנה תיקן להם כל תקופת טבת מרים לויתן את ראשו ומניף עצמו ונופל אימתו על הדגים שבים ואלמלא כן לא הי' כח לקטנים לעמוד בפני הגדולים הה"ד ה' כולם בחכמה עשית (סס):

אית אדם ואית אדם. אית אדם דאיהו אדם דנשמתין. ואית אדם דגופא דאתמר ביה אדם להבל דמה ועליה אתמר אדם כי ימות באהל. ועליה אתמר ארור הגבר אשר יבטח באדם וגו'. ודא סמא"ל אדם בליעל איש עון (תיקונים תיקון ע'). אית אדם דאיהו מלאך ואיהו מטטרון ואית אדם בדיוקנא דקב"ה ודא הוי"ה ובאתר דא לית חטא ולית מות (סס):

סוד עמוק מסתרי המרכבה כי במרכבה העליונה מסודרים ע' שרים וכשהם כולם מקובצים ובשבעים כתריהם כולם כא' קרא אדם וכולם עיניהם צופים להשי"י ב"ה וב"ש לתת להם מזון וכח ופרנסה במה שיתקיימו ויוכלו כל א' לפרנס את אומה שלו וכו'. וז"ש דוד טוב לחסות בה' מבטות באדם שהם שרים שהם אדם בכללם וכו' (שערי אורה):

בצלמנו זה אדם שהיה מושל בכל והפך נ' של בצלמנו שלא הותר לו בשר תאוה אבל להקריב קרבן שלם ועוד מרע"ה שכתוב בו איש האלהים מן המתנים ולמטה איש. מן המתנים ולמעלה כמלאך שהיה ברקיע ועוד כל זמן שלא נשתלחה לישראל איש ומעת שנשתלח ונאמר בו ואתה פה עמוד עמדי נאמר לו איש האלהים וכתיב ראה נתתיך אלהים לפרעה (ספר הקנין): למה האיברים של אדם הם רמ"ח וגידין הם שס"ה למה רבו הגידין מן האיברים השמיטה גורם שהאיברים הם חסד והגידין הם דין קשה מרובים (תמונה):

יום ו' נטל הקב"ה מים ועפר ואור וברא בהמות בהררי אלף ושור שהיה רועה אלף הרים בכל יום ומשחקים בכל יום לפני הבורא וברא בהמות וחיות ושרצים ואח"כ כינס כל מלאכי השרת א"ל נעשה אדם וגו' א"ל רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו והיא היתה כת של מיכאל מיד שרפן באש הגדולה והשאיר מיכאל לבדו וקרא לכת של גבריאל ואמרו לו כשם שאמרו הראשונים ושרפן באש הגדולה והשאיר מהן גבריאל לבדו. קרא לכת של לביאל ואמר לפניו רבש"ע מי יאמר לך מה תעשה עשה כרצונך בעולמך כי כך נאה לך אמר הקב"ה יפה ראית לעצמך שרפאית אתה מה שהרסו חבירך מיד החליף שמו וקרא שמו רפאל ומסר בידו כל מיני רפואות שבעולם ואמר למיכאל לך והביא לי עפר ממקום ביהמ"ק וכן עשה וצברו הקב"ה בידו ועשאו לאדה"ר שנא'

וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וגו' ומינה הקב"ה למיכאל וגבריאל על ישראל ורפאל מינה על כל הרפואות (מדרש כונן): אותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו. א"ל הקב"ה בואו וראו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. ור"ש בן אלעזר אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה (תוס' סוטה דף ל"א):

אמר הקב"ה למלאכי השרת אתם אומרים מה אנוש כי תזכרנו מי יקבל תורתי מי יקריב לפני קרבנות (תנחומא פ' בחקתי):

צריך שתדע כי האדם מפלגא ולעילא הורמין כולו מצד הטוב עד טיבורא והלב בכלל. ומפלגא לתתא הורמיז טוב ורע. והנה נודע כי הציפורנים נאמר עליהם בזוהר ויקהל כי הם מדת אחוריים אל האצבעות לצפרנים שהם סוד הפנים ומותר הצפרנים אשר תחתיו זוהמא דטופרין הם הקליפות ויש לתמוה הא אם האדם מפלגא לעילא כולו מצד הטוב האיך נאחזים בה מותרי הצפרנים. והתירוץ האמיתי כי מצד שפלות הידים למטה מטיבורו אז ידלוף הבית ונאחזים המותרות ומתגברים. וההיפך הנשיאות כפים והוא סוד כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק (מקובלים):

צריך אני לעוררך בענין הגדול למה באדם יש לו אצבעות ברגלים אבל בחיות נאמר ידי אדם משא"כ ברגלים. והטעם כי יש לחיות אצבעות ידים ולא אצבעות רגלים לפי שאצבעות ידים מורה על מחנות טהורות ואצבעות רגלים מורות על מחנות טמאות והנה כתות מלאכי מעלה אין יצה"ר בהם ולפיכך אין שם אצבעות רגלים. וכן הוא אומר רגליה יורדות מות והנה האדם מצוייר בכל מיני צורות שנבראו למעלה ולמטה בעולם המלאכים והשמים והארץ וזה הסוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וגם באדם משוכלל כל הצורות העליונים והתחתונים טהורות וטמאות ולפיכך באדם מצויירים אצבעות ידים ורגלים ובחיות אינו כן שאין שם צורות אצבעות והבן. וכבר הודעתיך בכל מקום שתשמע צורות יד או צורות דיבור שלא נאמר שאלה הדברים המה כדמות איברי האדם אלא הם צורות רוחניות עליונים מיוחסים עשה פעולות לעינים ולאזנים לידים ולרגלים ולא לצורות איברים ותבניתם ושמור זה מאד (מקובלים): סוד נטילת ידים כי ביד ימין ה' אצבעות נגד שם הוי"ה שהוא חס"ד וביד שמאל ה' אצבעות נגד שם אלהים וצריך להתגבר ימינא על שמאלא להתגבר החסדים ואלו ב' שמות ה' אלהים עולה קי"ב נגד שם הגדול יב"ק וז"ס ר"ת *גודל *אצבע *אמה *קמיצה *זרת עולה יב"ק (כתבים מקובלים):

במדרש של ר' נחוניא בן הקנה ע"ה איתא שיש בידים י' אצבעות רומז לעשר ספירות שבהם נחתמו שמים וארץ. ואותן עשרה נגד עשרת הדברות ובכלל אותן עשרה נכללים כל תרי"ג מצות. ומנה האותיות של י' דברות ותשכח דאינון תרי"ג אותיות ובהם כל כ"ב אותיות בר מן ט' דלית בהון ומ"ט ללמדך דט' הוא בטן ואינה בכלל ספירה ע"כ (עבודת הקודש):

אין מוציאין אגודל במקדש הסוד מבואר בכנפי יונה כי כל אצבע בעל ג' פרקים ורומזים לשם ע"ב מתחלק ג' פעמים כ"ד כ"ד כ"ד. אבל אגודל שני פרקים הכוונה שם ב"ן כל פרק שם הוי"ה עולה ב"ן בחי' דין. ע"ב הוא מדת חסד ולדעתי נקרא בכתוב בהן ע"ב שם ב"ן שמקורו ה' אחרונה שבשם. וז"ל האר"י ז"ל מוכח הכוונה שם ב"ן עם ה' אחרונה שהוא מקורה ע"כ כלו דבריו וטעם *יודגלו עלי אהבה נוכל לומר אחוריים של ב"ן הוא *גודל כזה יו"ד ה"ה

ה"ה ו"ו ה"ה מה"ג ד"ד ה"ה ד"ד מנין ג"ם שהוא גימ' גוד"ל (מקובלים):

רבה התועלת המגעת לאדם מן האוזן יותר מן העין. וכן אחז"ל סומא נותן לו דמי עינו. חרשו נותן לו דמי כולו וכו'. ולפי זה קשה למה הקדימה לאה אמנו ראובן לשמעון. כי מאחר שקראה שם זה ע"ש הראי' וזה ע"ש השמיעה היה להקדים הבכור אל השמיעה. והענין זה לא נתבאר כי הראייה מכח הה"א. והשמיעה מכח הוי"ו. ומזה הוצרכו להקדים ה' לו' כסדר א"ב ג"ד והבן זה (במיי פ' שמות):

דע כי מדריגות עין גבוה ממדריגות אוזן ודק יותר. ומדריגות אוזן דק יותר וגבוהה ממדריגת חוטם ומדריגות חוטם גבוהה ודק יותר ממדריגות הפה. והנה עין פה חוטם הם לפניו ואוזן לאחריו. והנה שאר האומות לא מבעיא שמציאתם היותר דק וקדוש וטהור דהיינו אוזן חוטם עין אפי' מציאתם בסדריגות פה ג"כ יטהר. אבל עמלק דכתיב כי מחה אמחה שני מחיות ר"ל מציאות פה וחוטם ימחה. אבל מציאתו בארץ יתקדש מדה כנגד מדה וזהו ויזנב בך כל הנחשלים אחריך וכו'. וזהו ושים באזני יהושע וכו'. וזהו ואזניך תשמענה דבר מאחריך (מקובלים):

דע בני שיש דברים בגוף האדם ומתנהג בהם והם ל"ב מנין השינים כמנין ל"ב פרקים שבאצבעות הידים גם אצבעות הרגלים. ויש מהם שאם נטלו או נלקתו יחיה האדם עם אחרים ואם נקבו טריפה. שהנקב באיברים הללו מטמא ואוסר כי הוא מכח סמא"ל, ואלה הם. א קנה ב ריאה ג כבד ד לב ה מרה ו וושט ז תורבץ הוושט ח חלל הלב ט הקיבה י הכרס יא המסס יב בית הכוסות יג הדקין יד טו שני קרומין של מוח טז מעיים יז גגו של זפק יח קורקבן יט טחול כ כא שתי כליות כב כג שני ביצים כד האמה של זרע כה הסחוס כו חצר הכבד כז כים הלב כח כט שתי עורות לוושט ל לא שני קרומות לריאה (ספר הקנה):

דע בני כשם שיש קיום בעולם בכ"ב אותיות התורה אשר ב"ך אתפאר כן קיום האדם והבהמה אדם ובהמה תושיע ה' בכ"ב צלעות. וכשם שבחסרון אות אחד יהיה איזה שיהיה נתמוטט העולם ויחרב כי נשאר א"ך וישאר א"ך נח. כן חסרון הצלע אחד לא יוכל אדם להתקיים ובהמה. והנה קרשים באדנים תחובים כאסותא ובוכנא כן הצלעות בחוליא תחובים. וכשם שקרש בלא אדן ואדן בלא קרש המשכן בטל כי אין האהל שלימה כן הצלעות בלא חוליא וחוליא בלא צלע הבהמה אסורה כי היא שבורה ובעליה אין עמה (שם). דע בני על שהיצה"ר בזה השמיטה גובר ברא הקב"ה מרה אשר ממנה המרה קראן לי מרה ויגברה בכבד. ולכן א"ר יוחנן מרה שנקבה וכבד סותמה כשרה. אבל אם ניקב הכבד נגד המרה טרפה שאין למרה מקום מנוחה (קנה). בא וראה שיני האדם הם ל"ב ויש להם ל"ב צינורות נגד ל"ב נתיבות חכמה. וכפי עונותיו מכים צינורותיו ויכאב שיניו ויצטער. ויש לשאול למה יכה את זה השן ולא אחר אלא לכולם יש כח כנגדם והכל בצדק. ולכן בהיות האדם חכם ונבון עושים לו ל"ב שיניים ומקבלים כח מתכמת המוח והוא השיב חכמתו ובעט בו ובחר היות כבהמה בלא חכמה ובינה הקב"ה מלבישו עזר בהמה בל"א שיניים שלו בין ימינו לשמאלו בהמה גסה (שם):

אתם קרויין אדם פי' הענין כי אם הדבר פשוטו קשה הרי גם האה"ע הם אנשים כמו ישראל בקומה זקופה. ועוד הל"ל אתם גברים או אנשים אתם. אך הענין מובן מה שארז"ל על הפסוק איפה היית בימדי ארץ שא"ל הקב"ה לאיוב איפה שלך באדם היכן היתה. והענין כי כל הנשמות והרוחות והנפשות כולם בלולים היו באדה"ר בעת שנבראו יש נפש שתלוי בראשו של אדם ויש בעיניו וכן בכל איבריו וכו'. והנה בתחלה כשנברא אדם היו כל הנשמות שמצד הטוב כלולות בו ותלוים בו. ואחר שחטאו וערב טוב ורע אז נתערב הטוב ברע ומחלק הרע יצאו העכו"ם באופן שעיקר הטוב שבאדה"ר הם נשמות ישראל. ולכן אדם אתם וכו' ואתם נצוצים ואיברים שלו. ולכן נקראו ישראל גוי אחד בארץ ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. אמנם עכו"ם אינם קרויין אדם כי לא יצאו ממנו אלא מהחלק הרע שנתערב באדה"ר (גלגולים):

כל עשר ספירות נקראו אדם אחד. וכאשר ניתן רשות למטה ניתן רשות למעלה לאדם הגשמי לכתוב כל דבר (פליאה). ירמיהו התחיל לעסוק בספר יצירה. יצתה ב"ק ואמר קנה לך חבר. הלך אצל סירא בנו נתעסקו בספר יצירה בשנים. כשרצו לצרפם באלפ"א בית"א בצירוף לקיים מה שנא' אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ולבסוף שעשו הכלל והמאמר נברא להם אדם אחד והיה כתוב במצחו אמת. והיה סכין בידו אותו הנברא והיה מוחק אות א' של אמת. א"ל ירמיהו מאי האי א"ל אמשול לך משל למה"ד לאחד שהיה בונה כמה בתים כמה מדינות כמה מגדלות ולא היה אדם מרגיש באומנותו ולא במלאכתו כלל עד שפיתוהו ב' בני אדם ולימדם סוד אומנותו עד שידעו הכל ע"ד האמת. וכשידעו האומנות וסודו ותכונתו התחילו לקנטרו בדברים עד שנפרשו מחכמתו ונעשים בנאים כמותו מה שהוא היה עושה בדינר הם עושים בג' פשיטים. וכשהרגישו בהם בני אדם הניחו כבודם של זה האומן והולכים כולם אליהם ומכבדין אותן ועוסקים בהם בענין הבנין שהיו צריכים. כך הקב"ה ברא אתכם בדמות וצלם וצורה ואתם בראתי יאמרו אלהי בעליונים אלהי בתחתונים. א"ל א"כ מאי תקנתיה א"ל כתבו אל"ף בי"ת למפרע באותו עפר הנדבק בכוונת לבבכם ושב אותו אדם לעפר ואפר (סס):

אליהו י"א שהוא מתושלח כו'. אליהו הנביא עלה למרום מה שלא היה שום אדם דוגמתו. תדע לך כי בסתרי תורה ראיתי סוד מופלא עד מאד. אליהו לא נמצא לו בתורה אב ואם ולא כתוב בן פליט אלא אליהו מתושבי הגלעד. אמרו כי קודם לכן ירד מן השמים ושמו ידוע בסתרי תורה ועוד אח"כ נדמה לחכמים בהרבה מקומות כדמות טייעא או כפרש. ע"כ אל תתמה בהיותו במדריגה על כל בני אדם. וא"ת היאך היה כל השנים דמות תואר כדמות אדם כי המלאך אם נראה שעה או יום ולא יותר. אמרו שבשעה שבקש הקב"ה לבראת את האדם א"ל מה אנוש כי תזכרנו. הושיט אצבעו ושרפם עד שקרא לפלוני וסייעתו. א"ל נעשה אדם בצלמנו. א"ל רבש"ע אם לפניך טוב לפני לא כ"ש ואם טוב בעיניך אני ארד ואשמש לפניו א"ל מכאן לא יקרא שמך כך אלא כך ואעפ"כ לא ירד באותו שעה וירד לאחר זמן והאמין בהעולם כי ה' הוא האלהים בענין אחאב. וליטים מועטים שהאמין זה בעולם העלוהו המקום לשמי מרום וא"ל הקב"ה אתה אפוטרופוס על בני תמיד ותאמין אמונתי בעולם. ולזה אמר וכדבריך עשיתי פי' כדבריך קודם שארד לעולם עשיתי (פרדס):

אשמדאי הוציא תחת הקרקע אדם אחד שיש לו ב' ראשים לפני שלמה המלך ונשא אשה והוליד בנים כיוצא בהם בשני ראשים וכיוצא באשתו בראש אחד. וכשבאו לחלוק בנכסי אביהן מי שיש לו ב' ראשים שאל ב' חלקים ובאו לדין לפני שלמה וכו' (תוס' מנחות דף ל"ו ע"א):

נעשה אדם אמר למדה"ד ולמדה"ר נעשה אדם. אמר מדה"ד גרוע או מעולה א"ל וירדו אמרו לפניו א"כ יתגאה אם יזכו וירדו ואם לאו וירדו אהפך עשייתו וישב לעפרו וכמו שאמר למדה"ד נעשה אדם אמר מדה"ר רבש"ע אדם מלא יצר רק רע כל היום אם לא תסלח לעונותיו לא יוכל לעמוד לפניך שנא' לפני זעמו מי יעמוד ותרבה לסלוח ותבא אותו שתרחם עליו אמר הרי כבר בראתי פני אדם בכסא הרבוד ואל תנבל כסא כבודך זהו זכור ואל תפר בריתך אתנו מה שאמרת לשעבר קודם העולם זכור הרוח של הדעת העליונים והגוף מהתחתונים (ספר הסגין):

הראב"ד ז"ל כתב באגודה מנין שהקב"ה מניח תפילין על שר הפנים נאמר ששמו כשם רבו או שמא יש אחד למעלה הימנו נאצל מן הסיבה העליונה ויש בו כח עליון והוא הנראה למשה והוא הנראה ליחזקאל והוא הנראה לנביאים. אבל עילת העילות לא נראה לשום אדם לא בימין ולא בשמאל לא בפנים ולא באחור וז"ס במעשה בראשית כל מי שידע שיעור של יוצר בראשית וכו' והוא שאמר נעשה אדם. וכתב עליו החייט וז"ל הראב"ד כתב על האגודה מנין שהקב"ה מניח תפילין וכו'. דעת הרב ששר הפנים הוא חנוך מטטרו"ן שנקרא בשם רבו. זהו הב"ה שאמר באגודה א וזהו המניח תפילין. ולפי דעתי התפילין הם רמז לד' מחנות שכינה שלמעלה הימנה. או שמא יש אחד למעלה הימנה יסכים זה עם זה מה שקבלתי כי יש מטטרון (מערכת אלהות) ע"ל כמססרו"ן תמלא באריכות:

אותם המלאכים שהשטינו לאדם והפילם הקב"ה לארץ ומצאם אדה"ר יושבים וחקק אותם מלאכים מא' ועד ת' וכו' (סודי רזא):

שני השרפים הם היועצים של הקב"ה ולהם אמר הקב"ה מי ילך לנו או נעשה אדם בצלמנו (סס):

בר"ה נברא אדם וקאים בדינא קמיה הקב"ה ותב בתיובתא וקביל ליה הקב"ה א"ל אדם אנת הוא סימן לבניך לדרי דרין פה הוא קיימא בדינא ואי יתובון אנא מקבל להון ואנא אוקים מכורסיא דדינא ואשב על כסא רחמים ומרחם עלייהו ודוד אמר אהבתי כי ישמע ה' קולי. וע"ד כתיב כי עמך הסליחה וכו' (זוהר אמור):

נעשה אדם ר"ת *נמלך *עם *שמאי *הלל שהם כלל כל הנשמות הצדיקים לכן קורא אותם רשב"י במחלוקת שמים אבות העולם במס' חגיגה כי הם ממש אבות העולם שמאי משמאל המרכבה הלל מימין המרכבה. וזה מש"ה קבל תורה מסיני ר"ת *מחלוקת *שמאי *הלל (מג"ע אופן ע"ז):

נעשה אדם פקודא דא למגזר ית גיזרא למהוי בצלמנו בגזירו דערלה כדמותנו בפריעה ואם נטר ברית בתרווייהו איהו בצלמנו כדמותנו ואם לאו לא. ואי מקיים זכור ושמור בשבת איהו כדמותנו ואי לאו לא אית ליה חולקא בזרעא דישראל ואם מייחד להקב"ה תרין זימנין בק"ש ביממא ובלילא איהו בצלמנו כדמותנו ואם לאו לא ואם מניח תפילין דיד ותפילין דרישא בכל יומין דאינון לקביל זכור ושמור איהו בצלמנו כדמותנו ואם לאו לא. ואם איהו מקיים חליצה ויבום איהו בצלמנו כדמותנו ואם לאו לא (תיקונים

תיקון מ"ז) . ועוד אמר נעשה אדם בצלמנו מאן אמר דא לעיל אינון מלאכים דמברכין ומקדשין להקב"ה לעילא בכל יומא בברכו וקק"ק הה"ד וקרא זה אל זה ואמר קק"ק ומנ"ל דמברכין אלא כד שאלין ליה איה מקום כבודו להעריצו אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ואילין אמרין על ישראל נעשה אדם בצלמנו דמקדשין להקב"ה כמה דאוקמינהו כדמותנו לעמתם משבחים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו (סס) :

בצלמנו ר"ל בלתי תוספת ומגרעת שלא היה בו עוד כח המגדל כדרך העולם וז"ש ויברא אלהים את האדם בצלמו כעופר בן עשרים וזהו מאמר חז"ל אדה"ר נברא בקומתו בצביונו כדמותנו להיות עמנו במחיצתנו ועומד בסודנו ויחיה לנצח הה"ד ויברא אלהים את האדם בצלמו ולא כדמותו כי הדמות ביד האדם וזה הטעם שב"ד של מעל' אין מענישין כ"א מבן כ' שנה דוגמא דאדם קדמאה ושם האדם הנברא בצלם לא נאמר על גוף הנברא מטפה סרוחה כי רוח הפנימי נקרא אדם ע"כ ישראל קרויין אדם (ליוני בסס ספר סחיים) :

בגמ' אדה"ר משמים לארץ נברא וח"א מסוף עולם ועד סופו נברא קשיין אהדדי אידי ואידי חד שיעורא הוא וכתבו התוס' חד שיעורא הוא ופליג אמאי דקאמר בתמיד דמזרח ומערב רחוק טפי דאל"כ אדם היכא קאי כיון דכתיב מקצה השמים ועד קצה השמים וי"ל שהיה סבור שהיה בג"ע עד שנתמעט (תוס' חגיגה דף י"ב) : **ויאמר** אלהים נעשה אדם בתר דשלים עבידתיה כל אומן ואומן א"ל הקב"ה אומנותא חדא אית לי למעבד דיהא שותפא לכולא אתחברו כולא כחדא למעבד כל א' וא' מחולקא דיליה. והיינו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ואוקמוה רבנן דלית אדם אלא ישראל הה"ד ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוין אדם ואין א"ה קרוים אדם בג"ד ישמח ישראל בעושיו (זוהר פנחס ע' ת"ח) :

נעשה אדם אתחברו אופן ומלאך וכסא ואמרו נעשה אדם דיהא שותפי דילן נשמתא מכסא ורוח ממלאך ונפשא מאופן למהוי בדיוקניהו דילן לברכא ולקדשא ולייחדא ליה כגוונא דילן (מדרש הנעלס) : **נעשה** אדם בזמן שנבראו בעלי חיים נתגאו המלאכים מפני שראו מעלתם יתירה על בע"ח והקב"ה השפילם ולא יכלו לעשות אדם אבל הקב"ה בראו וזהו ויברא אלהים את האדם והם לא יכלו (תולדות יצחק) : **נעשה** אדם אמר ה' למלאכים דמשמשין קמיה דאתבריאו ביומא תניין לבריאת עלמא נעביד אדם בצלמנו בדיוקנא (תרגום יונתן) : **בריאת** אדם רוחו מן הקב"ה נשמתו מאילן עץ החיים עצמות ואיברים מן המרכבה ובשר הוא חלק היצה"ר (זר זהב אות כ') :

ויאמר אלהים נעשה אדם אמר הקב"ה לאורייתא בעינא למברא אדם אמרה קמיה האי בר נש זמין לארגזא קמך אם לא תאריך רוגזא עליה האיך יקום בעלמא א"ל אנא ואנת יוקים ליה בעלמא דהא לאו למגנא אקרינא ארך אפים ר' ווייא אמר תורה שבכתב ותורה שבע"פ אוקמוה לב"נ בעלמא הה"ד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (זוהר שמיני ע' תי"ו) :

וירדו בדגת הים ממונן בים מסטרא דנחש דהוה שרה במצרים דאתפשט בגלותא בתראה ימים לים . ובעוף השמים ערבוביא בישא עמלקים נפילים תערובות דכל אומין בכל סטרא בין בישראל בין בעשו וישמעאל ובבהמה אילין בני עשו דשלטין בכל ארעא (זוהר) :

הכא אקשו קדמנא בתר כולן בריין דברא בעובדא דבראשית אדכיר בריאה בלישנא דיחיד אמאי אדכר ביה נעשה אדם בלשון רבים למהוי פתחון

פה למינים ולמומרים אלא הכי כתיב ובאבוד רשעים רנה דהא אורייתא פתים דאיהו ברא לאדם עילאה קדמאה הה"ד ויברא אלהים את האדם בצלמו את לרבות דברא ליה בדיוקנא דאדם עילאה במרכבתו דאתמר ביה ודמות פניהם פני אדם וברא ליה בתרין דיוקיא בצלמו בצלם דאינון כסא הכבוד מרום ואדם דכסא תניינא דאתמר ביה מראשון ומה דאמר נעשה אדם האי ללמד לכל חד וחד מישראל דאינון דכר ונוקבא לשתפא ליה בזיווגא (מדרש הנעלם) : אשר יצר את האדם בחכמה בתנחומא ויברא אלהים את האדם א"ר בון בחכמתו שהתקין מזונותיו ואח"כ בראו היינו דאמרינן בסנהדרין ס"פ א' דיני ממונות לכך נברא בע"ש כדי שיכנס לסעודה מיד וע"כ יסדו אשר יצר את האדם בחכמה (תוס' ברכות ד' ס' ע"ג) :

נעשה אדם מצריים וכשדיים נקראו בהמות ונקראו בשם אדם בשיתוף כענין הבהמות והחיות והעופות שכולם נקראו בהמות טהורות וטמאות וכן העופות כן הדבר באדם כולם נקראים אדם בשם המין אלא שזה אדם טהור וזה אדם טמא וא"כ ישראל מובדלים מן העו"ג שנא' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי . וא"כ הם צריכים להבדיל שנא' והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה (פליאה) :

הנבראים השפלים תמצא אחרון אחרון משובח מראשון הדומם הוא שכתוב ותראה היבשה . ואחריו צומח הוא שכתוב תדשא הארץ דשא . ואחריו חי הוא מה שכתוב ישרצו המים . ואחריו המדבר הוא שכתוב נעשה אדם ומכל הנבראים העליונים ראשון ראשון משובח . האור ביום ראשון . והרקיע שהוא למטה ממנו ביום שני . והמאורות שהם למטה וכו' (כמיי פ' ויקהל) : נעשה אדם כינס הקב"ה כל פמליא עליונים ותחתונים שיתנו הם מחלק שלהם חלק לבריאת אדם והוא ג"כ נתן חלקו באדם כדי כשיחטאו ישראל ירחמו כולם עליהם ויבקשו רחמים כי יחושו פן יהיה חסרון מזה החלק שנתנו לו והקב"ה נותן ג"כ חלקו כשיחטאו יכולים לומר עשה למענך אם לא למעננו בגין חולקך דיהבית בנו ואם לא שהיה נוטל ב"צונם היו אומרים על כרחנו נטל חלק משלנו לא היו מרחמים עלינו לכך אמר נעשה אדם כדי שכל השרים שלמעלה ומטה אוהבים את ישראל אבל המזיקים שלא הסכימו שאמרו מה אנוש כי תזכרנו לכן שונאים אותנו (מדרש) :

בשעה שבקש הקב"ה לבראת את האדם אמר נעשה אדם מלאכים מסטרא דימינא ברכו ליה ואמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ודא מטטרון לקבליה יוסף אבל עז"א ועזא"ל ושאר מלאכי דאתכללו עמיה היו שונאים ליה ואמרו מה אנוש כי תזכרנו ולקביל מטטרון דהוא יוסף ולקביל שאר מלאכים דאתכלילו עם עז"א ועזא"ל הם אחי יוסף ומכאן בא השנאה עם אחיו ויוסף (זוהר כרלפית) . נעשה אדם פקודא דא למיתן למסכנא מאן דחס על מסכנא ברעותא דלבא לא משתני דיוקניה מדיוקנא דאדם וכיון דדיוקנא דאדם אתרשים ביה ושליט על כל בריין דעלמא הה"ד ומוראכם וחתכם יהיה על כל חיות הארץ דדא הוא פקודא ועלוי לאסתלק ב"נ בדיוקניה דמאריה על כל שאר פקודין . מנ"ל מנבוכדנצר אע"ג דחלם ליה חלמא כל זמן דמיתין למסכנא מה כתיב עוד מלתא בפום מלכא מיד אשתמיט תיקוניה ואטרד מן בני נשא ובג"ד נעשה אדם כתיב הכא עשייה וכתיב התם ושם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז (שם) :

ברא הקב"ה לאדם מעפרא דבי מקדשא נטל ומתמן אתברי ויפח באפיו

נשמת חיים וכתמן פתח ליה פתחא דג"ע. ועייל ליה בע' חדרים היכלין קדישין ועביד ליה עשר חופות כגוונא דאינון חופות זימן הקב"ה למעבד לצדיקים בג"ע ומלאכי עילאה מרקדין קמיה והוי חדי קמיה ותמן אעבר הקב"ה קמיה כל אינון רוחין ונשמתין דזמינין ומעותדין למהוי בבני נשא דיפקון מינה כיון דחמא מלך דוד חמא ליה דלא הוי ליה חיין כלל אמר קמיה רבש"ע מאן הוא דלא הוי ליה חיים עד דא"ל הקב"ה דוד מלכא איהו כיון דחמא אדה"ר כך יהיב ליה משניו ע' שנים ואינון ע' שנים דדוד מלכא וכל שייפא ושייפא מכל שייפא יהיב ליה מדיליה ומשריהון אדם קדמאה ע' שנה מכל אלף שנים דיליה (מדרש הנעלם) : ה"ג ור' יצחק בן יהודה פי' דכשעמד אדה"ר כשנברא היה פניו למזרח ואין נראה שהיה ערפו כלפי שכינה למ"ד ששכינה במערב (תוס' ב"ב דף כ"ח ע"ב) :

קודם דאתברי עלמא; עלו ישראל להבראות קודם דאתבריאו מלאכים וכל בריין דעלמא דעובדא דבראשית ובחביבו דלהון אנח לעובדא דלהון דיהון בתראין לעובדא דבראשית ואמר עלייהו נעשה אדם אמאי בגין חביבי דאבוהון דבשמיא דאתקריאו ישראל ואינון הוין עתידין לאתקרי' בשמיה ישראל (מ' הנעלם) : אולי אוכל נכה בו ודומה לו נעשה אדם נו"ן במקום א' (פסיקתא) :

ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו זכר ונקבה ברא אותם. ע"י צלם אלהים כשיש על האדם יש לו כח לגזור וכו' כמו משה בים אליהו עם מטר ויהושע עם השמש וכו' (דרך עץ החיים) :

ויברא אלהים את האדם בצלמו. ד' אותיות קדושות נקרא אלהים מן י' אתער יראה מן ה' אתער אהבה מן ו' אתער תורה ומן ה' אתער מעשים טובים (רקנטי) : **בשעתא** דזיווגא אשתכח לתתא שדר הקב"ה חד דיוקנא בפרצופא דבני נשא רשומה חקיקה בצלמא וקיימא על האי זיווגא ואלמלי אתיהב רשות לעינא ולמחזי האי ב"נ על רישא חד צלמא רשימא בפרצופא בני נשא ובהאי צלמא אתברי ב"נ ואי לא אשתכח תמן האי צלמא לא אתברי ב"נ והאי צלמא מזדמין לקבליה עד דנפיק מעלמא וכו' ולישראל אית האי צלמא מצלמא קדישא. ולעכו"ם צלמא מסטרא דמסאבא וכד מטי שעתא למות הולך ממנו צלם ההוא שנא' ונסו הצללים וכו'. ובהושענא רבה אי משתכחי האי צלמא דינא וכו' (ספרא דצלמה מלכא) :

בצלם אלהים ולא אמר בצלם ה' כי מלאכים נקראים אלהים. וי"מ בצלמו על הנשמה המשכלת וכתב בעל הסוד בצלמנו כדמותנו כל אדם יש לו בגלגל המזלות מושפע מן מלאך המניעו והמלאך נאצל מכבוד השכינה וזהו בצלמנו כמראה אדם ומטעם זה ארז"ל אדם בפני השכינה כקוף בפני אדם וכשברא אדם למעלה דמיון וכו' ברא למטה דמותן (ציוני) :

א"ל למה לא נברא אדם בצלם שדי או בצלם ה' רק בצלם אלהים א"ל אלהים מלה משותפת והם ב' תיבות מא"ל י"ה מא"ל הוא הגוף ומי"ה הוא הנפש וז"ש אבי ז"ל בשם אליהו ז"ל שהגוף נקרא לבוש אדם וז"ש כי ישראל נקרא אדם על שנפשו ירדה לו מאדם עליון אבל לעכו"ם שבא נפשם מרוח הטומאה נקרא חזיר וא"כ בו' של עכו"ם הוא גוף ונפש של חזיר א"ל רבי והלא דהמע"ה אמר טוב לחסות בה' מבטוח באדם הוא אדם חיצוני א"ל בני אדם חיצוני נקראים אדם פנימי לא נקרא ואדם חיצוני נקרא חזיר מטעם שעתידין לחזור ולהודות שה' אחד ולו הכח והממשלה נמצא שהאדם דוגמת אלהים ע"כ אמר ויברא אלהים ולא אמר שדי או שם אחר (פליאה) : **בר קפרא** אמר אדם וחוה כבן כ' שנה נבראו (רבה נשא) :

פתח ההוא ינוקא ואמר ויברא אלהים את האדם בצלמו וגו'. וכתיב ויאמר אלהים פרו ורבו ואי לאו דאתי נחש על חוה לא עביד להון תולדין בעלמא או אם לא חבו ישראל בעגל לא עבדו תולדין אלא ודאי אי לא ייתי נחש על חוה תולדין יעביד אדם ודאי דהא גזירה אתגזר מיד דאתברי דכתיב פרו ורבו ואינון תולדין כולהון יהון בנקיון כלל אוף הכי ארעא קדישא וכו' (זוהר דברים ע' ח"ג) :

וברא ה' ית אדם בדיוקנא ובצלמא דה' ברא יתיה במאתן וארבעא ותמני איברים ובתלת מאה ושיתין וחמשא גידין וקרם עלוי משכיה ומליה יתיה בשרא ואדמא דכר ונוקבא בגופין ברא יתהון (תרגום יונתן) :

בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב זכר ונקבה בראם וכו' מכאן היה מקשה ריב"ן על פי' הקונט' דפי' בריש כתובות ב' יצירות היו ולכך ברוך אתה ה' יוצר האדם ואשר יצר והוי כמ"ד זנב הוי ועוד דבתר הכי קאמר התם לכ"ע חדא יצירה הוי ומ"ס בתר מחשבה אזלינן ומ"ס בתר מעשה אזלינן והיינו כמ"ד זנב אליבא דידיה דרשינן הני קראי כר' אבא בב' יצירות הוי דהיינו כמ"ד פרצוף (תוס' עירובין דף י"ח ע"א) :

ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם והצלם של מטטרון זכה האדם זוכה לצלם ואם לא בצלם אלהים ברא אותו זה צלם של סמאל אלהים ראשון הוא אלהים חיים רמז למטטרון עבד תחת רבו אלהים שני רמז לסמאל היינו אלהים אחרים (מדרש). זכה אדם לצורת מטטרון הוי ליה עזר לעשות פקודין דאורייתא לא זכה כנגדו היינו צורת סמאל שהוא כנגדו להחטיא אותו (ס"ס) :

ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים תרין דיוקנין שבין זכר ונקבה זכר מסטרא די' ונקבה מסטרא דה' ותרין אתוון אילין אתערין לב"נ לתורה ולמצות (זוהר קדושים) : **ר' אבא** פתח ויברא אלהים את האדם ת"ח בשעתא דברא הקב"ה לאדם עביד ליה בדיוקנא עילאה ותתאי והוא כליל מכולהו והוי נהורא נהיר מסייפי עלמא ועד סייפי עלמא והוי דחלין מיניה כולהו וכו' והוי מסתכל בחכמתא לעילאה ותתאה. וכיון דסרח אתמעטו פרצופין וחכמתא אסתלק מיניה ולא מסתכל אלא במלה בגופא לבתר דאוליד בנין מעילאה ותתאה ולא אתיישבו דא ודא עד דאתיליד בר מיניה אשתלים עלמא דאקרי שת (זוהר במדבר ע' רכ"ה) :

בליל שמח"ת אם לא יראה לצלו צל צלו לא יחי' שנא' ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו הרי ב' צלמים (ניוני פ' סלח לך) :

אמר רבי וייצר ה' אלהים את האדם מה ת"ל אלא הוא צייר נאה בבנינו ומתגאה בעולמו ואומר ראו בריה שבראתי וצורה שציירתי (רבה קהלת):

ב"נ אתקרי אדם גבר אנוש איש. גדול שבכולם אדם. דכתיב ויברא אלהים את האדם כי בצלם אלהים עשה את האדם ולא כתיב גבר אנוש איש וכו' (ע"ש ענין זה בארוכות) : **אדה"ר** היה נברא אנדרוגינוס גי' זכר ונקבה גי' שפ"ד אבל אם תצרף שותף שלישי שהוא הקב"ה זכ"ר ונקב"ה בגי' שפ"ה בגי' שכינ"ה שרויה ביניהם (זר זהב אות א') :

ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו וירדו בדגת הים וגו' דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה תימה הא כתיב פרו ורבו ושמא על אותם שכבר קיימו פריה ורביה והיינו זרעו של אברהם כלה שלא יוליד בן או בת (תוס' ב"ב דף ס' ע"ב) :

א"ל רבי אדם נברא מן העפר קטן ונתגדל או גדול כמו שהיה צריך א"ל

אדה"ר וכל מעשה בראשית בקומת ובצביונן נבראו שלימים שלא היה בהם מום בעולם לא עור ולא חיגר ולא אלם ולא גידם אלא שלימים מכל מום ואחר שבראם ברך אותם וזהו ויברך אלהים את האדם ויאמר להם פרו ורבו (פליאה) . מברך פריה ורביה אל שדי נראה אלי בלוז הנני מפרך והרבתיך למה כן לפי כשת קח אותן ונולד ממנו ותסר את הגלוי לך ותקח הנעלם עולה ת"ק והאדם חייב להוליד בן ובת שיש להם ת"ק איברים רמ"ח לזכר רנ"ב לנקבה ד' יותר סביב הערוה מן הזכר וכן פרו ורבו בני ת"ק אותו שם מברך על פריה ורביה לפי שמבקשים לפניו לתת לבני האדם בנים ובנות (שם) :

ש ד י
ין לת וד

פרן ורבו ומלאו. נתעוררו חז"ל בענין ואמרו ב"ה אומרים לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו זכר ונקבה וב"ש אומרים ב' זכרים ופליגי תנאי א"ד דב"ה אמרו זכר ונקבה וא"ד דב"ש אמרו זכר ונקבה והלכה כב"ה דלא יצא מפריה ורביה עד שיעשה זכר ונקבה. א"ל רבי אברהם אבינו יצחק אבינו משה וגם הצדיקים מה יהיה שנחסר מהם מצות פריה ורביה דלא ילדו בת ואם הבת היא קללה בברייתו של עולם ובמקום שפחה שלחה הקב"ה כענין שארז"ל אוי למי שיש לו בנות ואשרי למי שיש לו זכרים ואמרו כי אי אפשר לעולם בלא בוסמי ובורסקי אלא לא דמי בוסמי לבורסקי ה"נ לא דמי הבת עם הזכר והם אמרו הלכה כב"ה. א"ל בני שת משה אברהם חנוך נח באו משמיטה שעברה ואין להם ראוי נקבה כי זו השמיטה נקבה ואם לא יצטרף הזכר עם הנקבה לא נתקיים העולם וז"ש שם מלא על כל העולם כענין ויעש ה' אלהים. אבל אלו שבאו מזאת השמיטה צריכין לעשות בעולם מלא זכר ונקבה. א"ל רבי מה תאמר ביצחק שהוא מזו השמיטה. א"ל בני ווי לעלמא אם היה מוליד נקבה כי הוא בעל השמיטה בתקפו הגדול ולא ראית בני שאביו עקדו להתיש כחו (ספר הקנה) . **עוד** אמרו אם היה לו בנים ומתו רב הונא אומר קיים פריה ורביה. ור' יוחנן אמר לא קיים. ונראה דוקא כשאין לו בני בנים אבל יש לו אפי' זכר מנקבה ונקבה מזכר אבל תרתי לא. א"ל רבי כלום חייב אדם לעשות המצוה וזה עשה המצוה ואם הקב"ה עושה רצונו ולקחם זה העני הפסיד שכר מצותו וכי היה זה רוצה שימותו. ותו בני בנים המצוה הוא לבניהם המתים שטרחו ועשו אותם ומה להם לקחת מצות בניהם רבונו דעלמא זה אוכל וזה מברך ברכת המזון. א"ל דע לך בני כי מצות פריה ורביה כוונתם גדולה שהבעל העושה צריכה להיות לש"ש וכאשר ישים לבו לש"ש ממשיך נפש טהורה ונקייה בתוך הצורה העליונה הם עשרה המאמרות. אבל אם דורס ובועל כדרכה ושלא כדרכה למלאות תאוותו ויצרו הרע שולחין לו נפש טומאה קרובה לעמון ומואב וממזר ואז באו בחשבון ויקם קין ויהרג והנה העולם שבנה נחרב וצריך לבנות אחר ובני בנים הרי הם כבנים שכל י' מאמרות בנים ובני בנים והם קיום העולם ועל שאין שם ב' אחד לא מעלו (שם) . גם ארז"ל היה לו בנים ונתגייר א"ר יוחנן קיים פריה ורביה ור"ל אמר לא קיים פריה ורביה. וידעת בני שגם הגוים מצווים על פריה ורביה שכל המצות שנאמרו בהר סיני ולא נשנית קודם הדיבור גם הגוים בכלל שכשם שיש עולם פנימי כך יש עולם חיצוני והוא צורך השמיטה וא"כ ר' יוחנן הכיר וידע שורש הענין והלכה כמותו (שם). ארז"ל האיש מצווה על פו"ר ולא האשה א"ל רבי עד עתה סבלתי ומעתה איני יכול לסבול כי בר' מקומות הזהירה

התורה על פ"ו ואמר פרו ורבו לאיש ולאשה משמע ועוד מצוה היא שאינה יכולה להעשות זולת האשה. וא"ת שכופה אותה ולוקה אותה בע"כ ועוש' מצוה שפיר אבל הם אמרו שאין הדבר אלא ברצונה ומדעתה כענין האשה נקנית מדעתה. ואם אין רצונה הוא זה יבטל. ותו מצות עשה שאין הזמן גרמא נשים חייבות והם אמרו פטורות מפו"ר ר' יוחנן גדול הדור היה אמר חייבות דההוא דאמר על שניהם אמר ויברך אלהים ויאמר פרו ורבו א"ל רבי א"כ לדבריו נעשה פר"ו בנין אב והיו נשים חייבות בת"ת. ומה ת"ל ולמדתם אותם את בניכם למעט גוים דלאו בני תורה נינהו א"ל משום דהוי מורא וכבוד אב ואם ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין. א"ל רבי מורא ופר"ו מצריך צריכא דאי כתב רחמנא מורא ה"א גבי פריה ורביה וכבשה כתיב איש שדרכו לכבוש חייב אשה שאין דרכה לכבוש פטורה צריכה ואי כתב רחמנא פר"ו ולא כתב מורא ה"א איש שסיפק בידו לעשות. אשה שאין סיפק בידה לעשות אימא לא תתחייב כלל וכלל ת"ל מורא וא"כ מצריך צריכה ונעשה פר"ו בנין אב ויהיו חייבים בת"ת א"ל מורא לא צריכא דהוי שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין א"ל רבי מצות עשה שלא הז"ג דנשים חייבות מ"ל. א"ל בני ממורא ילפינן מה מורא שלא הז"ג נשים חייבות אף כל שהז"ג וכו' א"ל רבי והא כתיב איש. אשה שאין סיפק בידה לעשות ופטורה א"ל כתיב תידאו כשספק בידה חייבות א"ל ונילף מת"ת להקל משום דהוי ת"ת ופו"ר ב' כתובים הבאים כא' ואין מלמדין א"ל והא אמרת ר' יוחנן בן ברוקא אומר חייב בפו"ר א"ל לדעתה לא אמרו באמת בני פשט ההיתר אבל ר' יוחנן בן ברוקא דבר ע"ד הסוד כי כשהאשה שאינה בת בנים חייבת כאיש שכן בנין העולם הגשמי מאיש ואשה הד"ו פרצופים ולמה תפטרגה כי היא עוברת בעשה דאורייתא כאיש אלא הפוטר אותה הואיל וכח האיש וכל פעולותיה מהאיש שהוא סוד התפארת א"כ האיש צריך להחזיר אחר אשה לתת לה מכחו וכן הדין אלא האשה החוששת בזה אשרי לה ובלבד להיות לבה לשמים (סס). עוד ארז"ל שאין האיש חייב במצוה זו עד שיהיה בן י"ח שנים וכיון שעברו ולא נשא עובר בכל יום בעשה דאורייתא א"ל רבי ומ"ש שכל המצות לא. א"ל ח"י הוא יסוד עולם בעלה דארעא ובהיותו בן י"ח ניתן לו כח לישא (סס):

וכי אומרים לו לאדם חטא וכו'. הא בהשולח מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכו' אע"ג דעובר בעשה לעולם בהם תעבודו. שאני פו"ר דמצוה רבה הוא וכו' (תוס' חולין): אין לו בנים נראה דדוקא ע"י פשיעותיו שאינו מתעסק בפריה ורביה דומיא דאחרינא ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו מיירי כשיש לו ואין מניחן וכו' (תוספות). משה מדעתיה עביד אע"ג דק"ו גמור קאמרי אין זה ק"ו אטו שצוה פעם א' לבטל יבטל לעולם פרו ורבו. א"נ דוקא אז אמר לבטל משום עשרת הדברות (תוס' שבת):

זבובים אכלו את איוב. סוד ההוא זבוב של מעלה תמצא פירושו יהוא ממונה מינוהו למי שמבטל פריה ורביה או שגורם לבטל פר"ו סופו להתגלגל בשר זה של רחיים שר הזבוב (ספר קרניס):

והא פר"ו תימה מנ"ל דלא נאמרה לבני נח ואי משום דלא חשב ליה בהדי ז' מצות והא אמרינן לעיל קום עשה לא קחשיב וי"ל דשב וא"ת נמי הוא דמי שמצויה על פר"ו מצווה נמי שלא להשחית זרעו (תוס' סנהדרין):

וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי

הששי. וירא אלהים את כל וגו' כל הנבראים התחתונים נכללו בד' מינים מחצ"ד. וכשבא תיקון העולמות ותיקון האדם עמהם דהא בלא הא לא אפשר. בראשית ברא אלהים וכתיב אלהים אתם. תדע כי לא ה' ממטיר ואדם אין וכל הצמחים עמדו על פתח הקרקע ולא צמחו עד היום הזה שנולד אדם ובקש רחמים עליהם. וכל בהמה וחיה ועוף לא הושלמו בריאתם עד שקרא להם שמות. שהלביש בהם רוחניות אותיות התורה לקיום בריאתם והיא היתה שלימות בריאתם ותיקונם. אך כשאכל מעץ הדעת וכל חי אכל ונפגם כמוהו הנה בשור פר מקרין ומפרים כיפר על עצמו ועליהם ג"כ אחרי שהקרבן בא מהמעולה ומשובח בכולם שבן יומו קרוי שור כשם שבאדם נאמר ויקרא שמם אדם ביום הבראם אח"כ בדור המבול חזרו וקלקלו עצמם באותו פועל המיוחד שבשבילו נבראו והוא קיום המין לפיכך אע"פ שנח הקריב קרבן לא הספיק לתקנם לגמרי ולזה הותרה לו בשר לאכול לקרב תיקונם אחרי שהוא לא היה סבת קלקולם והנה בבית המקדש ע"י קרבנות היה תקון עולם לכל הנבראים באדם ע"י ווידוי ותשובה החי הוא עצמו ע"י המזבח ודם ואימורים ובעולה גם איבריו צומח ממנו המנחות והשמן לבילה ולמנורה וניסוך היין ודומם המים ועוד על כל קרבנך תקריב מלח (יונת אלם פ' ע"ה):

כל הנקבר ביום הששי אחר ה' שעות ביום ושעה ה' בכלל אינו רואה חיבוט הקבר כי קדושת שבת מפרידה ממנה כל צער וז"ס יום הששי ה' יתירה וכו' (כונת הר"י וע"ש מענין חיבוט הקבר נפלאים גדולים):

יום הששי תימה למ"ד בז' לחודש נתנה עשרת הדברות מאי יום הששי וי"ל דהא יומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום תולשא דאורחא א"נ היתה ראוי' להנתן בששה אלא שהוסיף משה מדעתו יום א' (תוס' ע"ז דף ג' ע"ב):

וירא אלהים את כל אשר עשה וגו'. וירא אלהים דא אלהים חיים וירא דאסתכל במעשיהם לאנהרא לון ולאשגחא את כל אשר עשה כל בכלל חדא עילא ותתא והנה טוב דא סטרא דימינא מאד דא סטרא דשמאלא והא אוקמוה טוב זה מלאך החיים מאד זה מה"מ וירא אלהים את כל אשר עשה בכל עובדא דבראשית וירא אלהים כי טוב והכא וירא אלהי' את כל אשר עשה אלהים לתתא שליט על תתאי אלהים עילא שליט על עילאה (זוהר יתרו ע' ק"כ):

כל מעשה בראשית בקומתן נבראו ובדעתן ובצביונן טעם סוד גדול הזה שאין הבין לאדם שלא בפניו ולפיכך אמרו קטן אין חבין לו ולפיכך במעשה בראשית בקומתן נבראו שאין כל בריה יכולה לומר קטן הייתי וכו' ולפי שנמצא כמה בריות משונות נאות או כעורות ש"מ לא כן הדין יוצאה שתהא זאת נאה וזאת מכוערת וז"ס בדעתן ובצביונן נבראו כי כל בריה שברא העמידה לפניו וא"ל דע שאת תברא בצורה הזאת ובשעבוד זאת ובממשלה זאת ואם תחפוץ בזה אמר ואם לאו הרי אתה כמי שלא נבראת והשיבה כל בריה ובריה אני חפצה ושמחה בענין זה וז"ס שנא' במעשה בראשית וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (שערי אורה):

יום הששי מלאהו ה"ה שי"ן יו"ד עולה ביחד תש"ן עורה למה תש"ן ה' א"ל מי הוא המעיר א"ל כת"ר שכן הששי עם הנעלם ה' עולה כת"ר א"ל רבי אבל אני שמעתי כי בלעם הרשע כיון לקלל את ישראל באותיות הללו שכן הששי עולה במ"ק א"י ורצה להכנים ולמצוא מקום (פליאה):

ערב שבת בין השמשות נבראו המזיקין פחד אדם לנפשו וצעק צעקה גדולה כי הנה אויביך ה' ורוה"ק השיב לו כי הנה אויביך יאבדו (ע"מ):

כ"ו דורות לתשלום תתקע"ד דורות. עשרים דורות מן כ"ו דורות שהיה להשלמת אלף דור היה עשר כתות של מלאכים כל כת מהם ב' דורות *דור *דור בגי' ת"כ והיו אלה מימינא ואלה משמאלא ושקטרגו על בריאת אדם נשרפו אלא שהם מתחדשים בכל יום בסוד רבה אמונתך (פס) :

וירא אלהים את כל אשר עשה סתם אפי' נחשים ועקרבים אפי' אינון דאתברו לחבלא עלמא בכולהו כתיב והנה טוב מאד לכן אסור לאנהגא קלנא במשמשא דהקב"ה (זוה"ר תמור ע' כ"ו) :

פעם א' הייתי מהלך ופגעתי בזקן א' והוא אליהו ז"ל אמרתי לו במאי עסק הקב"ה ואמר דין ומשפט אירע במתיבתא דרקיע בפסוק ויכל אלהים א"ל אדוני מה אמרו שם א"ל מקוים לתשובתך אמרתי לו מה אני להשיב תשובה במתיבתא דרקיע א"ל הקב"ה רצה לזכותך א"ל ולא רציתי והפציר בי ואמרתי ויהי ערב ויהי בקר יום הששי זהו שיתא אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב ויכל אלהים אלף שביעי מלאכתו אשר עשה העולם העליון מתנהג שלא נהג באלף השביעי כי כל אותן הימים אין שטן ואין פגע רע וצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ואמר לי ברוך הוא וברוך טעמך (פליא"ה) :

וירא אלהים את כל אשר עשה רמז לשע"ה נהורין וז"ס אצל הבל וישע אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה (עפרה מהמרות) :

והנה טוב זה מלאך החיים מאד זה מה"מ דאיהו ודאי טוב מאן דאצית פקודי דמאריה. למלך שהיה לו בן יחיד והי' לו חדא זונה בביתא דמלכא וכו' (זוה"ר תרומה ע' רס"ח). לא נאמר בשני כי טוב מפני שנברא מיתה ואי תימא והא כתיב והנה טוב מאד דא מלאך המות אלא רזא דרזא אית הכא דהא מה טוב מ"ט דהא כל בני עלמא ידעין דימותון ויהדרון לעפרא וסגיאין אינון דהדרין בתשובה בגין דחילו דא ודחילא למחטי וכו' (פס) :

ותרדן ואיכא למ"ד ושתלן פי' רש"י לפי לשון ראשון נתן רשעים בגיהנם ולא נותרו. ותימה היא וכי עביד הקב"ה דינא בלא דינא כי מה פשעו להם בגיהנם. ונ"ל וטרדן שלא נבראו יחד כי אם לכל דור ודור כדי שלא יחרבו העולם. וב' לשונות בירושלמי שוה אך הלשון משונה ולכך לא חש למתני איכא דאמרי לה בהאי לישנא כיון שאינה משני לה רק חדא תיבה (תוס' חגיגה) :

בכל עובדא דבראשית אתני הקב"ה ביומא קדמאה ברא שמיא אתני דסליק אליהו השמימה. בההוא יומא אתני עם חשך לשמש במצרים ג' ימים. ביום ב' ברא רקיע אתני הקב"ה עם המים שיהיו מפרישין לישראל בין טומאה לטהרה. ביום ג' אתני הקב"ה עם הים למעבר ישראל ביבשה ולמטבע למצרים. תו אתני בארעא למפתח ית פומא במחלוקת קרח. ביום ד' אתני עם שמש וירח לעמוד בפלגא שמיא בימי יהושע ועם הכוכבים לעשות מלחמה עם סיסרא. ביום ה' ברא נוני ימא ועופי שמיא ואתני בעופי למיזן לאליהו דכתיב והעורבים צויתי ואתני בנוני למבלע ליונה ולאשדאה ליה לבר. ביום ו' ברא אדם ואתני דיפוק מיניה אתתא דתיזין אליהו דכתיב ושם אשה אלמנה צויתי לכלכלך (זוהר ויקהל ע' רמ"ח) :

כל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית לא ברא אלא לכבודו. ביום א' ברא שמים וארץ אף הם לכבודו בראם שנא' כה אמר ה' השמים כסאי ואומר השמים מספרים כבוד אל. וכן האור שברא ברא לכבודו שנא' עוטה אור כשלמה. מה נברא ביום ב' רקיע אף הוא לכבודו בראו שנא' הללוהו

ברקיע עוזו. מה ברא ביום ג' דשאים ואילנות הדשאים מקלסין להקב"ה שנא' יתרועעו אף ישירו. ומנין אף אילנות שנא' אז ירננו עצי היער. אתה מוצא שהקב"ה צוה מן האילנות לעשות מצוה בפרה אדומה והזאת מי נדה וטהרת מצורע ובמצרים באזוב וכן המים. ביום ג' קלוסו עולה שנא' מקולות מים רבים. מה נברא ביום ד' מאורות לכבודו בראם שנא' הללוהו שמש וירח. ביום ה' ברא עופות צוה להקריב קרבנות עופות. ביום ו' ברא בהמות צוה להקריב קרבן בהמה וברא בן אדם לכבודו שנא' הללוהו מן הארץ הוי כל פועל ה' למענהו (כנה קהלת): ויכולו השמים והארץ וכל צבאם וגו'. לקומתן לדעתן לצביונן. צביונן לשון יופי לעטרת צבי. דדרך בהמה וחיה ועוף כשגדלם בנוי בכח ובדעתם ובקומה וכל זה היה במעשה בראשית בתחלת יצירתם וכולהו נפקי מדכתיב צבאם (תוס' ר"ה דף י"א):

בקומתן נבראו לא בעי למימר שנבראין בעמידתן דהא אמרי פ' א' דיני ממונות גבי אדה"ר נזרקה בו נשמה עמד על רגליו אלא בקומתן היינו שנבראו כל קומתן מתחילתן (תוס' חולין דף ס' ע"א):

א"ל ר' איזה גדול יציאת מצרים או בריאת עולם. א"ל בריאת עולם. א"ל ניליף זכירה מיציאת מצרים דכתיב זכור את יום השבת וכתיב וזכרתי מה לשון נסים ונפלאות שנעשו אף בשבת גדולות ונפלאות ונוראות שנעשה וא"כ נעשה הגדה לסיפור הבריאה וכל ליל שבת נשב ונספר. א"ל בני איני אומר ויכולו בקדושתך ויכולו כולל כל הבריאה (ספר הקנה):

ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה וגו' חצבה עמודיה שבעה דבז' ימים נברא העולם שאע"פ שבששה ימים נברא העולם מ"מ היה חסר מנוחה עד שבא שבת בא מנוחה והיינו דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי (תוס' סנהדרין ד' ל"ח ע"ב):

ספק גדול הנופל במעשה בראשית והוא אמר שלא היתה בריאה ביום הז' ולמה הרי כבר היתה בריאת יום שבת שהיום בעצמו צריך בריאה שכן אמרו בזוהר כי ששת ימים עשה ה' ששת אמר ולא בששת משמע ששת עצמן עשה ה' והיינו בריאת שמים וארץ שהם ששת כללית שש קצוות וא"כ לפי זה בנס היתה בריאת שבת בפני עצמו האיך שבת ונח ביום ז' אלא ודאי שבת קדמה לעולם ואילולי יום שבת שבתון נח בששת ימים לא היה כח לפעול וכו'. והוברא ששת ימים להתענג בשבת כדי לקבל ממנו פרנסתו וא"כ לא היתה כי אם ששת ימים כי שבת קדמה לעולם (פרדס):

נהר סמבטיון שובת בשבת כי כל ימות החול מעין נובע ומוציא אותו מים בתקפו אבנים גדולים בחול ובשבת נח המעין ואין אבנים הולכים מן הנהר. ועוד יש הר שמוציאין מעפרו כסף ובשבת לא יוציאו מעפרו כסף ויש דג ששובת בשבת על שפת הים עד מ"ש ושם הדג שבתי לפי ששובת בשבת (סודי רזא):

טוב לאדם שכל צרכיו של שבת יקנה אותם ביום הששי ולא ביום החמישי אם הוא בטוח שיכול לקנות ביום הששי וכל מה שקנה יאמר לכבוד שבת. וטוב מאד שמלבושי שבת אין גם אחד מה שיהיה בימי החול כלומר אפי' החלוק של שבת אין ללובשו בימי החול. וכשלובש בע"ש החלוק של שבת יכוון בשם זה דריי"אל (נ"א רזי"אל) שהוא סוד שם החלוק העליון לזעיר זכרוהו דיש פרקי היכלות והוא מועיל מאד אל הקדושה להמשיכה על האדם בין בחול בין בשבת. אין טוב לאדם שילבש ב' מלבושים

מלבושים בבת א׳. והעושה זה קשה לשכחה מאד אלא ילבוש אותם זה אחר זה. ואין להקפיד אם ילבש בחורף בגדי ארגמן וכיוצא בו תחת מלבוש הלבן העליון מפני הצנה רק שיהיה ד׳ בגדי לבן כנגד ד׳ אותיות השם הגדול שהם לבושי עולם הבריאה ומה ניהו התחתון ועליון והאזור והחלוק. ונאמר במסורת כפי גוון המלבושים שהאדם לובש בשבת בעה״ז כך ממש הלבוש אחר פטירתו בימי שבת תמיד ונכון להקפיד מאד לאכול על השלחן של ד׳ רגלים בשבת וימים טובים דוגמא לשלחן הטהור העליון. ולא יפחות מד׳ כרות ונר של ד׳ פיות וראוי להיות זריז מאד בטרילת שבת שחרית שאדם יוצא מקדושה לקדושה כי אינה דומה חומרת יום שבת לליל שבת לעניין רמז המלקות [המקוה] וסודותיו וכ״ש אם קיים אדם מצות עונה שהוא צריך לטבול לקריו אבל בלאו הכי נמי טוב ונכון לטבול דומיא דבין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה דכ״ג ביום הכפורים (כנפי יונה):

אחת שאלתי מאת ה׳. דהמע״ה שאל מאת ה׳ במלת אח״ת ג׳ מתנות טובות שנתן הקב״ה לישראל בזכות תורה בזכות אברהם ששמר עירוב תבשילין. א״י בזכות יצחק שנעקד בתוכה ולא יצא לחוצה. עה״ב בזכות יעקב שהיתה מטתו שלימה. והמלך החכם נעים זמירות התחנן לזכות עליהם ע״י מדתו שהיא השכינה תתאה אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה והן נוטריקון למלת אח״ת *א״י *חיי עה״ב *תורה. וכולן בחיר א׳ מהן בסוד הנעלם שהם צריכין שאלה ובקשה. *שאלתי *מאת *ה׳ ר״ת שמ״י ורמז ויעש דוד שם שהיא השכינה שאולה למעיר ועיר בסוד שכינה בין שני הצדיקים לרמז באותיות יש״י ודוד בן יש״י כי עין זה ליחיד זה של שכינה באמצע בין רחל ולאה כי ישי ששה הוא פני זעיר ובנה אותיות דו״ד הן סוד צדיק בין ב׳ אותיות ו׳ באמצע שני דלתי״ן בין רחל ולאה זעיר אותה מבקש שי״ן דל״ת יו״ד כוללן שהיה בסוד אות שלה ממש דכתיב כי הצדיק אבד בסוד אבידה המתבקשת ופי׳ שבתי בבית ה׳ כל ימי חיי דתורה לא נתנה אלא למי שממית עצמו וסוגר עצמו בבית המדרש וגורם בזכותו שיהיה כוכב שבת״י הכורה שממה וכליון והורבן גם הוא בבית ה׳ גי׳ מ״ת וזכות התורה מהפך הקללה לברכה בסוד איש תם יושב אהלים עוד שבתי בבית ה׳ ר״ת יש״ב כמנין י״ב צירופי הוי״ה שבולם יאירו ממעון קדשו על הקובע עצמו על התורה וכל ימי חיי לבנו״ן שהוא ייחוד ד׳ שמות ואש המרכבה כנודע ואינון אבא ואמא זעיר ונוקב׳ ע״י לקח טוב במחשבה ורעותא וקול ודבור לחזות בנועם ה׳ זהו עה״ב בסוד שם של מ״ב הנרמזות ר״ת אל״ה ולבקר בהיכלו זו ישיבת א״י בקביעות לבקר את המקדש לעתים מזומנים. ודע כי הדר בא״י בחורבנה דומה כמי שיש לו אלוה ובדוד שהוא אדם צדיק כתיב כי גרשני מהסתפח וגו׳ כי גלות שלימה היתה. ועוד שאפי׳ ישיבת א״י בזמנו היתה בלא מקדש וגם מרע״ה כתב ג״ם ב״י התאנף ה׳ ג״ם ב״י נוטריקון *גרשוני *מהסתפח *בנחלת ה׳ (סס סי׳ י״ג). בקידושא דבי שמשא באותו כוס של ברכה צריך שיתן עיניו בו מברכת אתברכא מתפוחין קדישין נצ״ח והו״ד ונקראי׳ חק״ל על שמם ויש להם ג״כ עינים למעלה הרומזים לנצ״ח והו״ד פנימיים רגליה למקום חיצונים אצל הזכר וזה אם תשוב משבת רגלך אל תקרי אם אלא אם בציר״י אימא תתאי. וז״ש שבת כי עד הנה היתה אות שי״ן סמוכה לאותיות ק״ר הוא שק״ר והשקר אין לו רגלים כי נתקצצו רגליו של נחש ולפיכך עון עקבי יסובני לאדם ואח״כ נגע בכף ירכו

ירכו של יעקב ודומה לכרעי דרבנן דשלהי ובשבת מתדבקות בירכי קשוט באמת. ולכן *אם *תשוב *משבת ר"ת אמ"ת ואז יש לה רגלים ומסתלקת מלרע לטוב. *משבת *רגליך *עשות ר"ת מר"ע ועולה שי"ן ומתחברת בבת עי"ן ונעשה שב"ת וזהו בת עי"ן המאירה בתלת גוונין הרומזים לשי"ן כנודע. ורגליה נתקנים לפיכך נקראים סעודה דחקל תפוחין קדישין. והנה בי שמשי היא גבורות אחרונה שבגבורה הסמוכה ללילה שהיא הכלה ומתקדשת מטומאתה ע"י הקדושה הוא וצריך לומר בקול רם דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין וכן הקידוש כולו וזהו *ביום *קדשי *וקראת *לשבת בקו"ל רם ולפיכך היו תוקעין בע"ש וכו' (פס). ודע והבן כי ז' ימי בראשית א"ל מבארים לנו מה שעבר. ורומזים לנו על העתיד. והנה הם נגד ו' אלפי שנין וחד חרוב ודרז"ל יומו של הקב"ה אלף שנה שנא' כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול דבר ברור הוא שכל יום ויום מו' ימי בראשית אלה רמז לדברים שעתידין להיות בעולם באותו אלף שנגד היום הראשון נברא בו האור העליון כנגדו אלף הראשון שנברא בו אדה"ר שהיה אורו של עולם וממה שתמצא ביום א' ה' פעמים אור וג"פ חשך תוכל להבין כי באלף ראשון גברו סימני האור לטובה והשלוה על סימני החשך הרע. יום שני כנגד אלף הב' שבו המבול ע"כ לא נאמר בו טוב כי אין מזכיר טובה בחורבן העולם לפי שלא היו נבראים וקיימים עד שבא מעשה ה' הגדול והוא המבול ע"כ לא הזכיר ויהי כן עד אחר ויעש וע"ז הטעם ארז"ל אין מתחילין בב' כלומר ביום שני לפי שאין ראוי להתחיל במלאכה ביום שאבד הקב"ה את העולם במבול ואם תחשוב כי מנעו התחלות מלאכות ביום ב' מפני שמשי הרקיע הם רעים ומזיקים שהרי ליל ב' שולט עליו צדק ויום ב' שולט עליו לבנה ושניהם כוכבי אור והיושר והראוי להתחיל בהם כל מלאכה ואיך יתכן שמנעו חכמי התחלת מלאכה ביום ב' ששולטין עליו צדק ולבנה. יום ג' כנגד אלף הג' ונאמר בו ב"פ כי טוב הא' על יום ב' על ביטול גזירת המבול והב' על התורה הנקרא טוב העתידה להנתן באלף הג' הוא אלפים תמ"ח וכשם שנתן הקב"ה רשות לארץ להוציא גידוליה ולא נראו אלא עמדו על פתח הקרקע כן באלף הג' היו פרין ורבין כענין שכתוב ובני ישראל פרו וישרצו וגו' ולא נראית לעולם קדושתן ומעלתן עד שבא התורה שהיא עיקרו וקיומו של עולם. יום ד' שבו היתה המלכות והשלוה על ישראל והמעלה הגדולה ואותו הזמן היתה חכמה דחכמה לישראל מנין זהו שכתוב יהי מאורות את שני המאורות הגדולים המאור הגדול זו תורה שבכתב המאור הקטן זו תורה שבע"פ כי כן הכוכבים נמנים עם המאור הקטן. יום ה' כנגד אלף הה' שבו שרוין ישראל בגלות בין האומות שהן נמשלות לנפש חיה הרומשת וגו' מתחילתו ועד סופו היה לנו גלות. וע"כ נאמר ביום החמישי ויהי כן לפי שאין גלותינו לעולם אבל אחריתנו לגאולה. ואימתי ביום הששי שיבא משיח שהזכיר כנגד נעשה אדם כנגד יום הששי כנגד האלף הו' שיש לנו היום חמשים וא' שנה. וכשם שהזכיר לתחלת אלף ו' תוצא הארץ נפש חיה למינה וגו' כן באלף הששי בתחלתו שולט בו גלות והן משועבדין תחת יד האומות. והנה הבהמות והחיות נבראו קודם זריחת השמש שהוא זמן ממשלתם כמ"ש יצא אדם לפעלו. וכשם שבא אדם לבקרו של יום הששי והוא שאמר נעשה אדם. כך יבא משיח לבקרו של אלף הששי אחר עשירות האלף בשיעור הנץ החמה ליום. וזה משיח בן דוד שכתוב בו וכסאו כשמש

נגדי והוא הנעשה בצלם אלהים כענין שכתוב וארו עם ענני שמיא כבר אינש איתוהי. ויהיה לזה הזמן קי"ח שנה אחר האלף החמישי לתשלום חזון לדניאל שאמר ימים אלף ומאתים ותשעים וזהו בחשבון בכיון ידוע כי קע"ב שנה אחר ההורבן נשלמו ר' אלפים ליצירה הצרוף קע"ב עם קי"ח יהיו מאתים ותשעים והוא כאן החשבון. ומ"ש לאחריו אשרי המחכה ויגיע לימים אלף ושלש מאות שלשים וחמשה הם מ"ה שנים אחר קי"ח שאז יהיו כל המלחמות וכל הקנאות עוברות וע"כ תלה הדבר באשרי כי יש בין גאולת הנדחים לגאולת הנפוצים מ"ה שנים (כמיי) :

הואיל ואתא לידינו מענין הגאולה נימא ביה מלתא

ועתה פתח עיניך וראה ותבין ואל תלמד ותדבר עם הכסילים ואל תגלה ללצים ולומדי חכמת חיצונים כי בבא ובהגי' הזמן אם יתחרטו מלעגי' וישתוקו וישובו ויחזרו מאולתם ויקיצו משנתם ויפקחו עיניהם ואל ישנה להם ושמא יקבלו כי הפתאים כשאין ממלאין רצונם מתייאשין או רואי' שדבר שום חכם ונתן זמן לגאולה מפני שראו דור פרוץ כדי שלא יתייאשו ויבטחו בה' ויקוו להשגחתו ועבר אותן הזמנים ותאחר הקץ מתייאשים ואינם מאמינים ויוצאים מן הכלל אוי להם ואוי לנפשם ואלו אינם בני ישראל אלא מכחות החיצונים שאם היה להם הבנה היה להם לדעת כי לא קם בישראל נביא כמשרע"ה ולא השיג לדעת קץ הגאולה. ויעקב ע"ה ביקש לגלות הקץ ונסתלק ממנו הנבואה ודניאל שידע בענין הקץ יותר משום נביא והתחיל לגלותו לפרש ונתן זמן וכ"כ נתן הזמן סתום וחתום שאין הנבראים יכולים לדעת הסוד ועל כל דבריו אמר אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר וכשבא להודיע האמת והזמן לגלות אמרו לו אתה דניאל סתום הדברים וחזיונות הספר עד עת קץ. ומי שיש בכל העולם שיוכל להבטיח ולגלות רזי הקב"ה והבוטחים בו ותופשים העיקר ומאמינים בו וממתינים ישועתו כי כשיגיע הקץ ישועות השם תבא כהרף עין והבוטחים בו ירונו וישמחו. והערערים יצעקו מכאב לב ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' וכו' ועתה הסתכל והבן ושים בה' מבטחך ועיין בחשבון הזה אות ה' של מלת ה"ר רמוזה לה' אלפים. תוציא ממלת ה"ר ה"ה ישאר ר' והר' עולה מאתים. ותוציא ממלת האלהים שסימן צ"א ישארו לך מאה ותשעים מחשבון המאתים ומשער עתה על הדרך הזה עיקר החשבון ה' אלפים מאה וצ' שסימנם הק"ץ ואז בשנה ההיא בתשלום חשבון הזה יתחיל להתעורר הגאולה והעד על זה שיתקוטטו ויתגרו כל מלכות יון ואדום זה עם זה אלה כנגד אלה ואז יתקיימו דברי הנביא וביום ההוא יפקוד ה' על צבא מרום במרום וגו'. ומאז יתחיל השם לעורר ענין המשיח לבא לגאול לישראל ותבא הגאולה לישראל ואין לאדם לתמוה ולומר מה האות הזה היות מלחמות בין מלך למלך בין עיר לעיר כן באמת אלא בזמן הזה כולם כא' יתבלבלו וכבר יגיע העת שנא' בדניאל יטהרו ויצרפו וגו' והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע שג"כ יהיה עת צרה ליעקב אשר לא נהיתה ולא נראה כזאת וישארו מעט מהרבה וכ"כ תהיה צרה ורעה שהבן לא יכיר את אביו ואביו לא יכיר בנו. וז"ש ואכלתם בשר בניכם וגו' וכשהיה יותר נעזבים ורפים ומתייאשים מן הגאולה הנשארים מיתר הפליטה אז יביט השם ברחמיו הרבים וישגיח בהשגחתו ויחון וירחם עליהם מאותם שנתייאשו יבואו שפלים חפוי ראש וישובו אל ה' (ספר תמונה). עוד אמר מלת האלהים בכאן מורה דין וצריך שיתסור הדין מן הגאולה אע"פ שבהכרת צריך

הדין מן המלאכים ובמלכות אותם לרחמים לכל הגאולה שלא ירגישו טורח הדרך וישלים בשמחה ולא בחפזון דכתיב כי בשמחה תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה׳ כי תחילת הגאולה היה בהר האלהים וכן עיקר הגאולה גם עתה בסוף סימנם הר האלהים. וכן עיקר הגאולה מאות ס׳ שעולה ששים וסמ״ך טורה הזאת שסמנו הוא שם ב״ו ומדת השם הזה וכל הגאולה מורה השם הזה רחמים ולכן חסד האלהים שעולה צ״א והוא דין ושים סמ״ך כמו שאמרנו שהיה רחמים ועולה ששים והוא אות מהגאולה ונשאר בידך תהיה שנת גאולתינו ר״ל משם ואילך ולהבין בטוב המעשה הזה יותר מבואר אחר תהיה הגאולה תחשוב מבריאת העולם עד היום הזה ותוציא ההשבון ההוא מהחשבון הקס״ט ושם תראה כמה ישאר ולזמן ההוא יגיע הקץ ומשם ואילך יזכנו לראותה ועוד כאן גאולת הגופים (ס״ס). דע שכל ספירה פועל ת״ק שנה וכתר והכמה אלף שנים והנה השנים מתחילין מן הכתר כזה ת״ק לכתר ת״ק לחכמה הרי אלף. ת״ק לבינה ת״ק לחסד הרי אלף. ת״ק לפחד ת״ק לתפארת הרי אלף. ת״ק לנצח ת״ק להוד הרי אלף. ת״ק ליסוד ת״ק למלכות הרי אלף. הרי חמשת אלפים בעשר ספירות וחוזר חלילה ת״ק לכתר ות״ק לחכמה הרי אלף שהם שיתא אלפי שני הוי עלמא בין השמשות של אלף ו׳ יעמוד העולם וביאת המשיח כשיעבור ה׳ אלפים ומאתים וחמשים שהוא חצי לממשלת כתר לת״ק שנים אז יבא משיח וזהו בר״ן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים וכו׳ ומברכין פעמים במתיבתא דרקיע ברוך אתה ה׳ גאל ישראל בא״ת ב״ש כתר וכן אנחנו מחוייבים בכל יום לומר פעמים ברוך אתה ה׳ גאל ישראל (ס״ס). דעו לכם כי שמתי עצמי בסכנה גדולה ועשיתי כלי של זכוכית ונכנסתי בתוכו ואת הדלת סגרתי אחרי כי רציתי לשמור עצמי והסתכלתי עצמי בתוך הים ואני מבין בתוך הים ומבין מעשה השם הגדול והנורא ובהיותי בתוך הים ובא אור גדול לעיני וראיתי אחד רץ ובא אלי מבשרים ואומר ביאת המשיח היא בר״ן לממשלת כתר ועליתי מן הים ויהי בדרך והנה איש א׳ שאל בשלומי וא״ל בר״ן לממשלת הכתר יגאלו ישראל ושאלתי באיזו הדרך וא״ל דע לך כי כשירדו ישראל למצרים שכינה עמהם וכשיגיע קץ קם ממצרים שרם לעשות מלחמה עם תפארת ישראל והבינה לקחה מגדל הפורח באויר ושמו למעלה ממקום אחיזת מצרים כי מצרים מקום אחיזתם מאברהם וזהו ירכיבהו על במתי ארץ והוציאם ממצרים והוליכם לא״י וכבשו ל״א מלכים האומר לאל לא הוא וישבו וילכו כל האומות להם כי נפל שרם למעלה ואחר סרחו פעם ופעמים ושלש יצא הדין מאדנ״י ופועל הגלות הזה אמנם כשיגיע הקץ בר״ן לממשלת הכתר אז יבא הגאולה במהרה בימינו (ס״ס):

ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות הא דכתיב במעשה בראשית אשר ברא אלהים לעשות ולא אמר יעשה אלא עדיין לא נשתלמו עד שבא שלמה ובנה בית המקדש ולכך כתיב ותשלם כל המלאכה מלאכת ששת ימי בראשית (מדרש): ר׳ יצחק אומר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו ויום השביעי שבת וגו׳ כיון דלא אשכחנא מזונא מה ברכתא אשתכח ביה אלא תנא כל ברכתא לעילא ותתא ביום השביעי תליין ותאנה אמאי לא אשתכח מזונא ביום השביעי משום דמההוא יומא מתברכין כל ו׳ יומין (זוהר יתרו): בשבת בראשית לאחר בריאת עולם קרא הקב״ה לכל המלאכים

המלאכים ומינה אותם על העולם ואז פתחו כולם ואמרו הכל יודוך ולכך אומרים אותו בשבת (סודי רזא) :

ואין י"ט מכין לשבת דקרא משמע ביום הששי שהיה יורד המן ואמר במדרש דרשינן שלא ירד מן לישראל בשבתות וי"ט ויש מדרשות חולקות דדרשינן ויברך ויקדש אותו ברכו במן וקדשו במן ובאתה קדשת וברכת מכל הזמנים משמע דירד מן בי"ט ולפי זה נ"ל דהששי משמע המבורר דהיינו חול כמו הירך המיומנת שבירך (תוס' עירובין דף ל"ח ע"ב):

בשעה שהפיל המן גורלות על ישראל יום ראשון עמד שרו לפני הקב"ה ואומר רבש"ע ישראל מקיימים המילה ותורה עקור שמים וארץ תחלה ואח"כ תכלה אותם. ביום ב' עמד שרו לפני הקב"ה ואומר רבש"ע ביום שני הבדלת בין מים למים וישראל מובדלים מן האומות הפיך עליונים ותחתונים ואח"כ תכלה אותם. ביום ג' עמד שרו לפני הקב"ה ואמר ביום ג' נבראו הזרעים וישראל מפרישים תרומות ומעשרות ובו נבראו אילנות וישראל מקלסים לפניך שנא' ולקחתם לכם ביום הראשון אם ישראל בטלים האיך אנו קיימים. ביום ד' עמד שרו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע ביום ד' נבראו המאורות להשתמש לאורן של ישראל הה"ר והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך ובו נבראו הכבבים ובניך נמשלו לכבבים אם תאבדם האיך אנו קיימין. ביום ה' עמד שרו לפני הקב"ה ואמר ביום ה' נבראו עופות ובהמות וצוה להקריב קרבן ובהם אתה מכפר ומתרצה לבריות והרי הם בטלים מי מקריב קרבן. ביום ו' עמד שרו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בראת אדה"ר וקראת לפניך בשמו שנא' אדם אתם עקור כל האדם ואח"כ ישלוט בהם. ביום שבת עמד שרו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נגמרו כל מעשיך הה"ד ויכל אלהים ביום וגו' ואם אתה מבקש לעקור עקור את השבת ובטל אותו ואח"כ תכלה אותם (רכס מגילה) :

ויקדש אותו המוסיף עליו מוסיפין לו אם נשמתו בגיהנם ביום ו' בעת שהיה רגיל לשבות באותו שעה מוציא נשמתו ואם לא הוסיף ואחרו מאחרין אותו שלא להכניסו (מדרש). ברא הקב"ה שר על כל בריה ובליל שבת בראשית ישב על כסא כבודו וקראם כלם ובעמדם מלפניו עמד מכסאו והושיב בו שר של שבת וכו' ובראותם כך עמדו ואמרו שירה ותושבחות לשר של שבת מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה לו אתם אומרים שירה ולי אין אתם אומרים שירה כיון ששמע שר של שבת שטוב בעיני הקב"ה לומר שירה לפניו מיד ירד מן הכסא וצווח ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'. וענו כולם ואמרו אזמר לשמך וכו' (שם) :

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ר' יוחנן אמר ברית כרותה כרת הקב"ה עם העולם וע"מ שיעמוד אברהם ויתקיים העולם בזכותו שנא' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברה"ם ואותו שעה שכרת עמו ברית באש עמד העולם בקיומו ברית אש ברא אלהים את השמים ואת הארץ כדי שיעמוד באותו ברית אש וכו' (מדרש הנעלם). בהבראם בזכות אברהם נברא העולם בהברא"ם באברהם. וכן א"ר יוחנן הן הן האותיות ואם אתה תמה בדבר ראה מה כתיב הרים הגבוהים ליעלים ומה אם ההרים הגבוהים ליעלים לא נבראו אלא בשביל היעלים עאכ"ו שנברא העולם בזכות אברהם (שם) :

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותנינן באברהם תולדות השמים והארץ

והארץ דא אדם וחוה אבל השמים והארץ לא כתיב אלא אלה תולדות שמים וארץ ולא תולדות דב"נ ואינון אתקיימו בגין דאברהם . ומנ"ל דאתקיימו בגינה דאברהם דכתיב ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם ועד דאתא אברהם לא אתקיימו אדם וחוה בדוכתייהו בההוא עלמא (זוהר פ' וירא ע' ס"ו) :

א"ל חייא בריה למה לא הזכיר שם הוי"ה במעשה בראשית . א"ל אין נאה למלך הכבוד להזכיר שמו על המתים ועל דבר הנאבד כדי שלא יאמרו כשם שכל הבריות כלים כך שמו ולא הזכיר שם המיוחד אלא על דבר שהוא קיום ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים שהם קימים לעולם (מ' הנעלם) :

אתה מוצא כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ מב' אלה תולדות השמים והארץ מלא מפני שברא הקב"ה עולמו ולא היה מה"מ בעולם ובשביל כך הוא מלא . וכיון שחטאו אדם וחוה הסר הקב"ה כל תולדות שבמקרא וכיון שעמד פרץ נעשה תולדות שלו מלא שהמשיח עומד ממנו ובימיו הקב"ה מבליע המות שנא' בלע המות לנצח . לפיכך תולדות השמים והארץ ותולדות פרץ מלא ולכך תולדות יצחק חסר להוציא יעקב מכלל הרשעים (רבה מספסים) ;

ת"ח בגין יעקב אתקיים עלמא . אי תימא הא בגיניה דאברהם בראם אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אלא בגין יעקב אתקיים אברהם וכו' (זוהר פ' וירא ע' סנ"ח) : אמר ר"א כל העולם כולו וכל תולדותיו ברגע א' נבראו בשעה א' נבראו ביום א' נבראו דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים באותו יום ממש באותה שעה ובאותו רגע (מדרש הנעלם) : בהבראם ה' קטנה לפי כשברא הקב"ה עולמו בראו בשם יה"ו שנא' *ירעם *הים *ומלואו ובשם יה"ו קרע משה את הים ובה' אתוון ברא עולם הגשמי ולכן ה' קטנה (פליאה) :

כד ברא הקב"ה עלמא נטל יצחק וברא ביה עלמא חמא דלא יכיל למיקם בלחודוי נטל אברהם וקיים ביה עלמא הה"ד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם א"ת בהבראם אלא באברהם חמי דבעין קיומא יתיר נטיל ליה ליעקב ושתף ליה ליצחק וקיים עלמא הה"ד ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים . וע"ד כתיב ביעקב ואברהם אתקיים עלמא (זוהר שמיני ע' ס"ה) :

קודם מ"ת היו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא ולאחר מ"ת אפיק לון מחיובא דכוכבים ומזלות וזאת אוליפנא מאברהם בגין דעתידין בנוי לקבלא ה' מאברהם ה' חומשי תורה אתמר ביה אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם אמר לאברהם בגין דהאי ה' איתוסף בשמך השמים תחתיך וכל הכוכבים ומזלות וכו' לכן המשתדל באורייתא בטל מניה חיובא דכוכביא ומזלייא וכו' (זוהר פנחס ע' סנ"ז) :

וכל שיח השדה טרם יהיה וגו' . כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה . דע ששרה חנה שונמית צרפית כולם היו מגלגול חוה ובאו לתקן נדה חלה הדלקה. שרה תקנה כולם בברכה מצוייה בעיסה בשביל מצות חלה . ונר דלוק מע"ש לער"ש ונדה חדל להיות לשרה אורח כנשים.חנה תקנה נדה ופניה לא היו לה עוד . שונמית תקנה נר ונשים שם שלהן מטה כסא ומנורה.צרפית תקנה חלה שנא' כד הקמח לא כלתה (ע"ה) :

יצחק נתכנה לשרה שנא' ולשרה בן וכמעט שמת בעקידה עד שנתלה באברהם נתתי לך ממנו בן וגם שמואל נתכנה לחנה כמעט שהיה מעניש אותו על שהורה הלכה ומת אח"כ בקצרות שנים בן נ"ב שנים גם חבקוק נתכנה לשונמית ולזה מת עד שאלישע עם ע"ב שמות שיש בהם

רי"ו אותיות כמנין חבקי"ק החיו אותו ואלו אנשים המכונים להנקבה ר"ת שלהם שי"ח *שמואל *יצחק *חבקוק הוא שיח השדה טרם יצמח וכו' פי' למה לא יצמח שיח השדה ותירץ ואדם אין ור"ת שלהם של שיח הוא תיקון אדם כו' וכל זמן שלא נתקנה חוה בד' נשים אלו שתקנה ג' מצות לא היה שום אדם שלם וכו' (פס) :

קו הדין קו הרחמים ב"פ ק"ו הרי רג"ט ואותיות רג"ט הוא קודם אותיות שד"י שהרי שיח השדה כתיב השד"ה בגי' שד"י שהרי גם הוא נדרש ש"ד ד"י בגי' שי"ח וכו'. שי"ח בגי' קטרו"ג ר"ל והאדם אין וזה גרים קטו'וג שהרי שיח השדה הצריכה למגד שמש וירח אין בעולם כל זמן ואדם אין למי שיתחבר (מקובלים) : כד ברא הקב"ה עלמא יהיב בארעא כל חילא וכו'. ולא אפיקי אינון עד שבא אדם כיון שבא אדם ארעא גלתה איבא וחילא כגוונא שמים לא יהיב חילא לארעא עד דאתא אדם הה"ד וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכו' אמטרו על ארעא בגין דאדם אין וכו'. בתר דחטא אדם כולא אסתלק מארעא וארעא מתלטיא הה"ד ארורה האדמה בעבורך וכו'. אתא נח ואתקין קדומין וכו' ובתר וישת מן היין וכו'. אתא בני עלמא וחבו קמיה הקב"ה ואסתליק חילא ארעא כדמלקדמין עד דאתא אברהם כיון דאתא אברהם בארעא מיד הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע בשעה דא"ל הקב"ה יתגזר וכו' כיון דאתגזר אתקיים האי קרא ואתקיים עלמא וכו' (זוהר לך לך) :

ואד יעלה מן הארץ להשקות את פני האדמה. וענן יקרא הוי נחית מתחות כורסיה יקריה ומלי מיא מן אוקיינוס והדר סליק מן ארעא ומחית מטרא ומשקי ית כל אפי אדמתא (תרגום יונתן) :

וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. ת"ר לעתיד לבא הקב"ה מחיה את המתים וינער אותם מעפרם בגין עפר כמו שהיה בתחלה שנברא מעפר ממש דבר שאינו מתקיים הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה (זוהר תולדות ע' פ"כ):

וייצר בשני יצרין. יצ"ר יצ"ר בגי' שקר. ואמת חתום בצורתו של אדם. י"ה מלא יו"ד ה"א והוא הוי"ה מלא יו"ד ה"א וא"ו ה"א בגי' אדם. ושק"ר ואמ"ת בגי' ובדכר ונוקבא ברא אותם (פליאה) :

וייצר ה' אלהים את האדם וכו' מן האדמה ולא מן הארץ כי על כולה גדולתו וגבורתו של הקב"ה יוצר בראשית שנא' אל תיראי אדמה מלאך הממונה על האדמה אדמהא"ל שמו (ניוני) :

וייצר ה' אלהים פי' שם המיוחד ברא הנשמה לבדו ושם אלהים הוא המשותף נאמר על הגוף שנברא בשותפות (מדרש) :

וייצר ה' אלהים את האדם וייצר חד יצ"ט דא גבריאל דאוליף עמיה ע' לשון קודם שיצא מרחם אמו והד יצה"ר דמשכח מניה ע' לשון דאוליף ליה יצ"ט (זוהר פ' בא ע' ע"ב) : לעתיד לבא הקב"ה מוכיח לכל א' וא' מעשיו והם עומדים ותמהים משל למלך שהיה נשוי בתו של מלך והוא משכים ושואל בשלומו של מלך בכל יום והמלך אומר לו כך וכך עשית בביתך כך וכך כעסת כך וכך הכית את עבדך והיה אומר לבני פלטרין שלו מי אמר שכך עשיתי מנין הוא יודע א"ל שוטה שבעולם בתי אתה נשוי ואתה אומר מנין הוא יודע בתי מגדת לי כך הנפש ויפח באפיו נשמת חיים והיא מגדת לו כל מעשה שעשה (פסיקתא רבתי, עיין ילקוט משלי) :

וייצר וברא ה' אלהים ית אדם בתרין יצרין יצ"ט ויצה"ר וצבר עפרא מאתר

בית מקדשא ומארבע רוחי עלמא ופתכא מכל מימי עלמא בריה סומק שחום וחיור ונפח בנחירוהי נשמתא דחיי והוי נשמתא בגופא דאדם לרוח ממללא לאנהרא עיינין ולאצוותא אודנין (תרגום יונתן):

וייצר וגו' נשמת חיים. **ש** ז' תגין וכיוצא בו מצורע כאלו אין בו נשמה וז' דברים מחטיאין את האדם ליטול נשמתו רגלים ערוה ידים פה במאכל ומשתה פה בדיבור עינים אזנים ולב עם כולם ושבע תועבות בלבו לכך שבע כחטאתיכם (ס' התגין). לנפש חיה ש' ז' תגין אם תלך הנפש אחר שבעה יועצים. א' הילוך רגלים. ב' מישוש ידים. ג' בליעה. ד' דבור פה. ה' שמיעת אוזן. ו' עינים רמות. ז' הלב. אז תעלה על רקיע ז' לצרור בצרור החיים בין ז' כתות (סס):

ה' פרצופים לנשמה נפש רוח נשמה חיה יחידה שהם נגד ה' פרצופים של שם הוי"ה ד' אותיות וקוצו של יו"ד ובאים אל האדם באלו זמנים בח"ה ובמוסף ר"ח בא לו הנפש. בי"ט בא לו הרוח. ביו"כ בא לו נשמה. בשבת בא לו נשמה יתירה שהוא סוד חיה. בעה"ב זוכה ליחידה. ולזה החלק הנקרא יחידה לא זכה לבר נש כ"א אדם הראשון וז"ס הן האדם היה כאחד ממנו לא זכה אליה שום אדם כ"א משה כשקם על טורא דסיני דאתמר ביה לקחת מתנות באדם ובשעת העגל נטלו ממנו ולא זכה כ"א לחיה וז"ש ויהי האדם* לנפש* חיה* ס"ת משה (ספר זכחי פלמים):

ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו' א"ר יצחק כשם שברא הקב"ה ג"ע בארץ כך ברא גיהנם בארץ וכשם שברא ג"ע למעלה כך ברא גיהנם למעלה. ג"ע בארץ דכתיב ויטע ה' אלהים גן בעדן וגו'. ג"ע למטה לנשמתן של בינונים. ג"ע למעלה לנשמתן של צדיקים גמורים להיות נזונים מאור הגדול שלמעלה. גיהנם למטה למי שלא קיבל ברית מילה ולא האמין בהקב"ה ולא שמר שבת. גיהנם למעלה לאותם פושעי ישראל שעברו על מצות התורה ולא חזרו בתשובה (זוהר פ' וילח ע' רס"ה):

בזכות ששומרים את התורה יזכו לג"ע כי ג"ן פרשיות בחומש וסיום ה' חומשים עולה עד"ן *במצרים *מסעיהם *סיני *ירחו *ישראל. ואם ישראל שומרים מה שבלוחות שהם ו' טפחים ו' סדרים יוצלו מגיהנם. הלוחות ו' טפחים על ו' טפחים עשה ו' רצועות ויהא אורך כל אחד ו' ורוחב טפח תעשה כל רצועה לשש חלקים הרי כל א' ו' בין הכל ל"ו טפחים טפח על טפח ועובין היו ג' טפחים הרי ג"פ ל"ו טפחים הרי ק"ח כמנין גיהנם שנצולים ממנו (סודי רזה). התפלה היא י"ח ברכות המתפלל בכוונה ינצל מגיהנם שהוא ק"פ אלפים פרסאות שהם ח"י אמות של הקב"ה וזה פערה פיה לבלי חק וינצל מן י"ח טרפות ויכנוס בעדן שהוא י"ח מאות אלף שנה עין לא ראתה אלהים זולתך כמו שאין יוכל לראות י"ח חוליות שבשדרה וכו' (סס). ג"ע בהר בצד צפונית מזרחית ומבין הרים ירדו נהרות לזה העולם והר מפסיק בין העולם לג"ע ודרך אותו הר הביאו המלאכים הבהמות לשם (סס). הקב"ה לקח אילנות ממקום אחד ונטעם בג"ע כי שינוי וסת מזיק. ומכאן דע והבן כי אדם שהולך למרחוק מזיק לו פירות ומשקים של ארץ נכריה ואע"פ שהלך ממקום רע למקום יפה אלא יביא עמו טעפר מקומו ומאכל מקומו לכך לקח אילנות ממקום זה ונטען בגן (סס). בג"ע היה עץ גדול מהלך ת"ק שנה וכן היה אדם כשאכל מעץ הדעת היה גדול כנגד העץ חטא אדם לקו העצים ברשעו ונתגרש ואלולי שנתגרש היה חי כמה אלף שנים

שנים שהרי לאחר שנתגרש היה חיו אותם דורות קרוב לאלף שנה וכ"ש אם היו בג"ע שהיו חיים כמה אלפים שנה לכך העביר נח ובניו משם והביא מבול ונח ברוב ימיו היה אצל ג"ע היה חי קרוב לאלף שנה. אבל משם עד פלג נתמעטו שנותיהם לפי שרוב ימיו לא היה אצל ג"ע לא חי אלא ת"ר שנה. וארפכשד שלא היה כלל אצל ג"ע חי ת' שנה. ומארפכשד עד אברהם שנתרחקו יותר חיו ר' ומאברהם וה"לך שנעו ונדו פחתו (שם). ויטע לקח עצים מזה העולם דקים היו ושתלן בג"ע ועדיין לא נגמרו עד שנתפלל אדה"ר וא"ת למה לא נבראו בג"ע ולמה הביאם מארץ יבשה אין כל כדי להפחידו ולאיים עליו שישמור מצותיו ויירא שאם לא ישמור שמא יגרשוהו ולהחזיק טובה להקב"ה דוגמת ויענך וירעיבך וכתיב להטיבך באחריתך וכן עשה לאברהם שהיה עקר תחלה כדי להתפלל ולהחזיק טובה לעושי רצונו (שם). כיון שאין אכילה ושתייה לעה"ב מה הנאה שבג"ע אלא יש בג"ע אבנים טובות ועשבים וכשישב אדם עליהם או יגע בהם ידע חכמות הרבה וכשיש עת רצון הצדיקים באים לפני הקב"ה ויודעים הכל וכשהם בג"ע מחמת העשבים והאבנים מתחכמים ויודעים סתרי סתרים (שם). בג"ע לא הביא קרבן כי אין קללה בג"ע ועל הארץ שחוץ לגן נאמר ארורה האדמה בעבורך ולכן הוצרך לקרבן (שם):

בענין אדה"ר בעת בריאתו הענין כי בעת בריאת אדה"ר היה בג"ע אמנם שאר העולם לא"לחנם נברא אלא לצורך תשמיש גופו וכל צרכיו של אדם והגן היתה ביה"כ ובית המדרש שלו להתפלל בו לעסוק בתורה ולקיים המצות להתנבאות בשם ה' (חסד לאברהם):

דע כי ג"ע התחתון נברא אלפים ושס"ה שנים קודם העולם השפל שאנו בו ושיעור זה העולם אחד מששים בג"ע וזה הגן עומד לימינו של עולם לרוח דרומית מזרחית ודומה זה העולם לפני הגן כתינוק בן יומו לפני אמו וקרקע עולם השפל רחוק מקרקע של גן טפח. וצפונו של עולם השפל אצל דרומו של גן שם גיהנם מדור המזיקים ומלאכי חבלה וצורת עולם השפל כצורת אות ב ואעפ"כ קשה בין לחיים ובין למתים ללכת לג"ע מפני פחד המזיקים של גיהנם העומדים בצפונו של עולם לכן גזר חכמתו של הקב"ה לעשות מחילות עפר ממערת המכפלה עד חוץ לעולם השפל סמוך לגן כדי שיעברו נשמת הצדיקים דרך שם ולא יפגעו את המזיקים ואדם וחוה ידעו סוד זה והשתדלו שם קבורתם (עיין הרב מלאכים סי' כ"ט, חסד לאברהם עין משפט נהר כ"א):

המודה בייחוד מודה בג"ע וכל המודה בע"א כופר בעיקר. גיהנם ז' מדוריו לא נבראו אלא בשביל עובדי עכו"ם ע"כ תמצא בפ' בראשית י"ג פעמים גן ובפ' ואתחנן י"ג פעמים אש לומר שהמכוין באחד שהוא גי' י"ג ניצול מאש של גיהנם ומדורותיו ובא לג"ע למעלותיו וזהו ארז"ל אשבחיה לר"ש דהוה יתיב אשלש עשרה תכתבי דפיזא (זחיי):

הקב"ה ברא אדם ביום הששי חוץ מג"ע ואח"כ לקחו ונתנו בג"ע ולקח עפרו מגשמיות ונתן שם בתוך ג"ע כדכתיב וישם שם את האדם אשר יצר שאם היה כולו מג"ע אם יחטא אין לו תקנה שלא יוכל למות כדרך עז"א ועזא"ל שעדיין הם קיימים מפני שהם עולם המלאכים ונמצא שיתגרש מג"ע לעולם והקב"ה נתן גבול לגירושיו שיחזור ליסודו שנא' כי עפר אתה ואל עפר תשוב אל ג"ע מקום מנוחתו (מדרש): **רצה** משה לכנוס

לא"י להשיג עוד שם של הוי"ה ב"ה שהקב"ה מנהיג עולמו בי"ב צרופי הוי"ה ע"ש י"ב שעות ביום וי"ב חדשים לשנה וידוע שבכל חדש יש צרוף אחד וכן בכל שעה ביום נמצא בי"ב צרופים יש מ"ח אותיות של שם הוי"ה וזהו סוד מ"ח טיפין שירדו מג"ע של מעלה שהוא בשמים על הארץ למטה ומאותן מ"ה טיפין ירדו מ"ח נביאים לישראל כדאיתא בזוהר פ' חיי שרה וע"ז משה בקש לכנוס לא"י להשיג שם של הוי"ה בי"ב צרופים של מ"ח אותיות והשיב הקב"ה רב לך קבלת התורה מסיני במ"ח כריתות ונשתלם בערבות מואב מ"ח בריתות (מגלה עמוקות):

מרוח מזרחית עדן שנא' ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם מרוח מזרחית ושיעורו ח' מאות אלף שנים ובו ד' כתות של צדיקים לבתים בנוים בו וכל בית ובית י"ב רבוא מיל ולמעלה גבוה רבוא מיל. הבית הראשון שכנגד פתח הראשון שבג"ע שוכנים בו גירי הצדק שנתגיירו באהבה וקירותיו מזכוכית לבנה מובהקת כאספקלריא. וקורותיו של ארזים ועובדיה הנביא ממונה עליהם ומלמדם תורה. הבית הב' פתח שער פתוח וקירותיו כסף צרוף מזוקק וקורותיו עצי ארזים ושוכנים בו בעלי תשובה שנצרפים מכל חטא ככסף מכל סיגים וממונה עליהם מנשה בן חזקיה לרב עליהם ומלמדן תורה. הבית הג' בנה מכסף וזהב טוב ומכל אבנים טובות ומרגליות והוא גדול מאד ומכל טובות שמים וארץ שם הם. וכל מיני מגדים ומיני בשמים ומיני ריחניות נטועים שם. ובאמצעיתו עץ חיים שנא' ועץ החיים בתוך הגן והוא גבוה ת"ק שנה ויושבים תחת צלו אברהם יצחק ויעקב ושבטים וכל יוצאי מצרים ומתי מדבר ומשה ואהרן ממונים עליהם ומלמדם תורה ושם דוד ושלמה בעטרותיהם ושם כלאב בן דוד עודנו חי ומשמש לפני אביו ושם חכמי כל דור ודור ושופטיו חוץ מאבשלום וסיעתו ומשה דורש להם התורה ואהרן מלמד לכל הכהנים סדר עבודה וכל כהן שחילל כהונתו בעה"ז פניו מוריק מפני הבושה ויושב לבדד משומם עד שיבא אליהו שנא' וטהר את בני לוי וגו' ומעץ החיים עולים ויורדים נשמות של צדיקים לשמים ומשמים לג"ע כאדם שיורד ועולה בסולם והוא שתול על מקור מים חיים שנא' והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' ומשם יוצא נהר יובל ומתחלק לד' נהרות שנא' ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן והיה לארבע ראשים והם *גיחון *חדקל *פישון *פרת ויוצאים ומשוטטות בעולם ושיעור הגן אלף שנה ושם מרגיעים כל ישראל וגירי הצדק אבל צדיקים גמורים ואבות העולם ועשרה הרוגי מלכות ודורי שמד שמסרו נפשם על ייחוד השם נשמותיהם בישיבה של מעלה ויורדים בכל יום עם נפשות צדיקים שבג"ע ונשמותיהם שבג"ע עומדים חבורות חבורות איש ואנשי ביתו ומשפחתו משפחה ומשפחה עד שבא הבא מהם וכן כתיב ונאספת אל עמיך אל בני המשפחה ויאסף אל עמיו אל בני השבטים וקתדראות של אבנים טובות ומרגליות ומטה מוצעת שם ויושבים ומודים ומשבחים להקב"ה חי עולמים איש איש כראוי לו ונהנים מזיו השכינה ובין עה"ז ובין ג"ע שם הרב המתהפכת מחמי אש לצונן של ברד ומברד לגחלי אש שלא יכנוס שום אדם בחייו שנא' וישכן מקדם לג"ע את הכרובים וגו' ושיעור להט החרב עשר שנים וכשנכנסים נשמות ישראל לג"ע טובלים אותם ברמ"ח נהרי אפרסמון ובלסמון ומכניסין אותו לג"ע ונהנה מזיו השכינה כפי מעשיו וכפי תורתו. הבית הד' קורותיו מעצי זיתים ושוכנים שם ישראל שלקו בעה"ז ולא מרדו בצלו של הקב"ה והם

נמוכים במתק שפתן ולמה בנה אותם מעצי זיתים על שהיו לחוצים בעוה"ז ומררו הייהם כזית הם עכשיו מובהקים בג"ע כשמן זית. הבית הה' בנוי מאבני שהם וישפה ואבני מלואים וכסף וזהב ופז וכתם טוב וסביביו נהרי אפרסמון ולפני פתחו מושך גיחון וכסך מכל עצי לבונה וריח טוב מטוב כסף וזהב ובגדי רקמה ויושבים שם משיח בן דוד ואליהו ומשיח בן אפרים ושם אפריון מעצי הלבנון כענין שעשה משה במדבר וכל כליו ועמודיו של כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן ובתוכו משיח בן דוד שהוא אוהב את ירושלים אליהו ז"ל תפשו בראשו ומניחו בחיקו ומחזיקו וא"ל סבול יסורים ודין רך שמייסרך על חטאת ישראל וכן כתוב והוא מחולל מפשעינו וגו' עד זמן הקץ (כוון):

ג' חומות לג"ע וכולן של אש החומה החיצונית היא של אש שהורה נראית ואינה נראית ולהט חרב המתהפכת סביבות החומה החיצונה מתהפכת וד' פתחים באותה חומה החיצוני ושיעור בין כל פתח ופתח ק"כ באמה ולהט החרב מתהפכת כל היום וכל הלילה ואינה שוקטת ואוכלת כל ירק עשב וכל דבר הקרוב אל הגן כשיעור מיל. מאותה חומה החיצונה עד חומה השנייה היא במדה ת"ר באמה ושם החסידים שבאומות והמלכים שבאומות אותם שהצילו את ישראל ושם הגרים שנתגיירו ואינם מקיימים כראוי ביראת השי"ת (ציוני כ"א הגדול):

שבע מעלות הצדיקים הם בג"ע בז' חופות נפרדו אלו מאלו כפי מעלתם. המעלה הא' היא מעלה אותם הנקראים צדיקים והם כל השומרים ברית קדש בעה"ז ושולטים ביצרם ואה"כ שומרי תורה. וכנגדם למעלה משרתי עליון אותם המלאכים הנקראים אראלים. וראש המעלה זאת הוא יוסף הצדיק והוא המשרת בחופה ראשונה שהיא בהיכל ראשון בג"ע. המעלה הב' היא המעלה לאותם הנקראים ישרים בדרכיהם ושכל מה שעושים בעה"ז ביושר לבם בלא הרהור דברים רעים וכל מעשיהם ישרים נגד בוראם כנגדם למעלה מלאכים הנקראים חשמלים ואלו הם לפנים ממעלת צדיקים ועל אלו ואלו נאמר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך וראש המעלה הזאת פנחס בן אלעזר הוא המשרת בחופה זאת שהוא היכל שני שבג"ע. המעלה הג' היא מעלה אותם הנקראים תמימים ההולכים בעה"ז בתמימות לבם ואינם מהרהרים אחר מדותיו של הקב"ה והשתדלו במעלות הראשונים בצדק ביושר בתוך לבבם ושמרו דברי התורה והמצות כנגדם למעלה אותם המלאכים הנקראים תרשישים וראש המעלה הזאת אלעזר בן אהרן הכהן המשרת בחופה הזאת בהיכל שלישי שבג"ע. המעלה הד' היא מעלת אותם הנקראים קדושים והם דכתיב בהו לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם ואלו הם שכל מפתחות של שערי ג"ע ברשותם ובעת שהעמוד אשר באמצע הגן נטוע מנגן מאליו הרקיע אשר על ג"ע חוזר אלה יוצאים תחלה לקראת בוראם מתקרבים אצל העמוד והאיש לבוש הבדים אוחז בארבע טבעות אשר ברקיע ועמוד הרקיע מכה בטבעת אשר במזרח הרקיע וכל האילנות אשר בגן מרננים ומשבחים ואז כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים והארץ האירה מכבודו זהו ג"ע מעלות הקדושים ואז אלו פותחים תחלה ואומרים קק"ק ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו ועל מעלת הקדושים הללו הוא אהרן הכהן קדוש לאלהיו. המעלה הה' היא מעלת בעלי תשובה אשר שברו דלתי נחשת ושבו לבוראם כראוי כנגדם למעלה משרתי עליון קדוש ומכוון מעלתם היא למעלה במקום אותם אופנים ואין

מי שישית מעלתם כי גבוה מעלתם מאד ונועם השם מגיע על־זהם מזוהר התשובה העליונה אשר עין לא ראתה וכל הצדיקים נכוים מחופתם של אלו ואפי׳ הרשעים שבגיהנם רואים זוהר מעלתם וצועקים ואומרים רבש״ע ״׳ פנים יש בדבר אנו ושבחופה הגדולה ההיא חטאנו יחד ועברנו דרך התורה מפני מה יש להם המעלה הגדולה ההיא ואנו בני צלמות מדורנו בגיהנם מיד גוזמן להם ברקיא״ל המלאך אומר להם שוטים שבעולם נוח לכם שלא תצאו לעולם אותם חבריכם חטאו כמותכם והרהרו תשובה לאח״כ וחזרו לקונם לפיכך זכו לכל הכבוד הזה. ומנשה מלך יהודה ממונה עליהם המעלה הו׳ היא תינוקות של בית רבן שלא חטאו והיא מעלה פנימית יותר מאלו ובכל יום ויום מטטרון שר הפנים יורד דרך העמוד ולומד להם תורה ומחיצתן גדולה מכולם וכחצות הלילה עולים למתיבתא עילאה והקב״ה לומד להם תורה ומשתעשע בהם. וכנגדם למעלה מלאכים הנקראים כרובים ועליהם נאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה לגמולי מהלב עתיקי משדים וראש המעלה הזאת הוא יהושע נער משרת משה. המעלה הז׳ היא מעלה אותם הנקראים הסידים היא המעלה הפנימית מכולם וכנגדם למעלה היא מעלת החיות הנקראים חיות הקודש ואברהם יצחק ויעקב ממונים עליהם ואדם הראשון (מור המייס):

ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. כאן מרומז מצות מילה ר״ת של ד׳ תיבות הראשונות וימ״ל (כרית מנוחה): **מלאך** טהריא״ל בגימ׳ נהר יוצא מעדן וגו׳ (עמק המלך): ת״ח ונהר יוצא מעדן ותנינן מה שמיה דההוא נהר הא אוקימנא יובל שמיה דכתיב ועל יובל ישלח שרשיו ובספרא דרב המנונא סבא חיים שמיה דמתמן נפקין חיין לעלמא (זוהר אחרי מות ע׳ ק״ג):

א״ר אבהו מ״ח נביאים עמדו להם לישראל וכל אחד נטל בחלקו תמצית טפה אחת מאותן טפות של ג״ע שהם מ״ח ומה אם נביא הנוטל טפה אחת מהם היתה מעלתו ברוח הקדש על כל השאר אדה״ר שהיה מקבל מן מ״ח עאב״ו ומכאן אתה למד כמה היא חכמתו. ריב״א א״ר כהנא וכי מאין היה להם לנביאים מאותן הטפות אלא הרי תנן בכל טפה וטפה היוצא מעדן רוח חכמה יוצא עמו וע״כ אתגזר במתניתין אית מיא מגדלין חכימין ואית מיא מגדלא טפשין ואינון מיא דמגדלין חכימין אינון מיא הוו מטפה דג״ע וכו׳ דכתיב שם האחד פישון מה שם האחד המיוחד שבכולם פישון והוא הנופל בארץ מצרים ולפיכך היתה חכמה לישראל במצרים יותר מכל העולם ומשנגזרה הגזרה דכתיב ואבדה חכמת מצרים נטל הקב״ה אותן טפות וזרקן לג״ע דכתיב ונהר יוצא מעדן וכו׳ ומשנטלו אלו הטפות ואבדה חכמת מצרים ומאותו הרוח היוצא מג״ע הוציא כל נביא כו׳ וזה הוא הנהר שראה יחזקאל הנביא וע״כ אמר ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים (מה״נ פ׳ וירא):

הנאצלים והנוצרים והנבראים והנעשים. כולם כאחד בד׳ חלקים כענין מרכבו ארגמן שהוא נגד גדולה, גבורה, ת״ת, מלכות, שהם אברהם מיכאל. יצחק גבריאל. יעקב אוריאל או נוריאל. דוד רפאל. כן חלק אש מים עפר רוח, וכן י״ב מזלות נפלו אל ד׳ מחלוקות אלו וכן במרכבה אריה, שור, נשר, אדם, והיינו ד׳ נהרות גדולות באמרו משם יפרד והיה לארבעה ראשים (פרדס):

בל מקום ששכינה שם שורה שם מים. ומעין מבית ה׳ יצא הנחל היורד מן ההר. ונהר יוצא מעדן. לפי שעמך מקור חיים באורך נראה אור לכן

ש לכל טהרה במים (מדרש). בסוף גמר הארץ הזאת הר גבוה מאד כלפי מזרח ומשם והלאה אין אויר זה שולט וגם אין צריכין לחמה ולבנה (פס). ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים הראש הא' הוא מיכאל שר הגדול, כנגדו פישון הנהר הראשון אשר מתחת הג"ע אשר מלמטה. הראש השני הוא גבריאל האיש לבוש הבדים והוא כנגד הנהר השני שבג"ע למטה והוא גיחון. הראש השלישי הוא רפאל והוא כנגד הנהר חדקל. הראש הרביעי הוא נוריאל והוא נגד נהר פרת. בג"ע אשר למטה יוצא נהר מעדן והוא סתום וגנוז ונכנס בג"ע ומשקה כל אותן הנטיעות ומשם יפרד אותו הנהר ונעשה ארבע כמו כן למעלה. בג"ע אשר למטה עץ חיים באמצע הגן וסמוך לו עץ הדעת טוב ורע (פס). שם האחד פישון והוא הסובב את כל ארץ החוילה. ידעת בני מי המית מבקשי נפש משה א"ל לא א"ל תעלה פישו"ן בחשבונו עולה מו"ת וזהו כי מתו כל האנשים מבקשי נפשך א"ל רבי וכי יש כח בזה הנהר להרוג מבקשי נפש משה והלא אמר לו ישמעאל יחיה לפניך א"ל בני למי היה מדבר אברהם והיה מבקש ממנו ממי שהוא למעלה ממנו א"כ הוא שגזר להמית וראה פישו"ן פ' הוא העטרה נאחז ביו"ד שהוא חכמה ומשך השי"ן שהוא יסוד ונאחז בוי"ו שהוא תפארת ובנו"ן שהיא בינה והרי כולם נאחזו בבינה והאיך לא יהרגו שונאים (פס):

אין סמ"ך במעשה בראשית עד הסובב רמז לנבוכדנצר שיעשה צלם ס' אמות ארכו ומלכות בבל ע' שנה כמנין סוב"ב. ועוד המזבח ס' אמות יכל לעשות שהרי כתיב כבשים בני שנה ששים זאת חנוכת המזבח הרי ס' במזבח שלמטה כנגד מזבח שבזבול. ומיום שנברא המזבח שלמטה אמר הקב"ה איני מבקש לא שור ולא שה להקריב במזבח שלמעלה כ"א נפשות הצדיקים ותנוקות שלא חטאו והם עולים לריח ניחוח בכל יום מיד עם התעלה וזהו שאנו אומרים בכל יום ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ואותו המזבח ירד למטה בבנין המקדש שיבנה ב"ב אמן:

והנהר הרביעי הוא פרת. הוא פרת דמעיקרו ולא מפני שהוא קטן קראו רביעי דהוא פרת דמעיקרו ששמו פרת קודם שמתחיל לפרוד לד' ראשים וכשמתחיל לפרוד יוצאים הנהרות זה לצד זה וכו' ופרת הולך ביושר דרך הלוכו ובפ' שקלים יסד ר"א הקליר פרת תקעו נגד שני נהרות וכן משמע בב"ר שהוא גדול בכולם שאומר לפרת מפני מה אין קולך נשמע והוא אומר פירותי מעידין עלי אומר לחדקל מפני מה קולך הולך והוא אומר הלואי אשמיע קולי ואראה משמע דחדקל קטן מפרת וקצת קשה דאמר בפ' כל הנשבעין עד הנהר הגדול נהר פרת עבד מלך כמלך משמע דוקא משום א"י קראו גדול (תוספות):

מיטרא במערבא סהדי רבה פרת כאן משמע דפרת הולך מא"י לבבל ולעיל בפ' ואלו מומין משמע מתוך כך ג"ע במערב העולם דבבל היא בצפונית מזרחית של א"י ולהכי קראו בני בבל לבני א"י בני מערבא כדאמרינן פ' לא יהפור ובבל בצפונה של א"י עומדת דכתיב מצפון תפתח הרעה אלמא פרת הולך ממערב למזרח ומשמע שכך היה מתחלת צאתו כדאמרינן הוא פרת דמעיקרו וכן משמע בב"ר דאמר בבל מקום מצינו מזרחית קולטת. אדה"ר דכתיב ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע את הכרובים. קין דכתיב וישב קין בארץ נוד קדמת עדן. גבי משה נמי דכתיב אז יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש משמע העה"ז שנכנס בו אדה"ר הוא מזרחו של ג"ע

ש"מ במערב העולם ותימה דבפ' המוכר את הספינה אמרי דשמשא סומקא בצפרא דחלפא אז בג"ע משמע במזרח העולם קאי דבשחרית חמה במזרח וכן פי' שם רבינו שמואל מדכתיב ויטע גן בעדן מקדם . ואע"ג דמתרגמינן כדמלקדמין מ"מ משמע בב"ר שהוא מזרח דהכי נמי קדמת עדן מקדם לג"ע משמע בב"ר שהוא מזרח ומתרגם נמי מלקדמין ומיהו קרא איכא לדחויי שהוא מזרחו של עדן אבל עדן גופיה במערב העולם וההיא דב"ב איכא לפרושי דלא חלפא ממש קאמר אלא בשחרית כשחמה יוצאה בכח מכח עמוד האור ע"ג חדרי דג"ע שבמערב ולערב מכה אור של גיהנם שבמזרח ואין תימא על הטעם זה דבכל ענין כשנפרש צריך לאומרו הכי דקאמר התם ואית דאמרי איפכא ולא מסתבר לומר דפליגי בהכי דמר סבר ג"ע במזרח ומר סבר ג"ע במערב (תוספות בכורות נ"ה) :

ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בג"ע ת"ח מה כתיב ויקח וגו' ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה אלו הקרבנות אבל רזא דא פקודי אורייתא לעבדה רמ"ח שייפין עילאין . לשמרה שס"ה שייפין תתאין וכו' (זוהר) :

לעבדה אלו מצות עשה לשמרה אלו מל"ת אותה ראוי להקור וכי בג"ע צריך אדם לחרוש שיצטווהו לא תחרוש בשור וחמור יחדיו והלא אח"כ נאמר לו בזיעת אפך תאכל לחם גם מצות לקט שכחה ופיאה מעשר עני אם אין חריש וקציר לקט שכחה ופיאה מהי תיתי ועוד עני וגר יתום ואלמנה שייר התם אמגם הכוונה על מצות העיונות ר"ל השכליות רוחניות לא תחרוש בשור וחמור פי' לא תתייחד שני קליפות יחד כו' וכן ענין עטיפת ציצית פי' שישפיע אור המלכות ויקשטה בקשוטי השם שהם ד' כנפות ד' ציצית כנ"ל כמו שנדרש בזוהר פנימיות התורה וזה יהיה עיקר עבודתו ואין לו שום חלק במעשיות כלל אבל כאשר גורש מג"ע ספר רפואתו גרשו עמו וכמו שהנשמה מתלבשת לבוש גופא כן התורה מתלבשת לבוש גופני ובחזירתו אל פנימותיו גם התורה תפשוט בגדיה ויבנו כלליה ופרטיה וזו העסק של צדיקים בג"ע וענין לא תעשה להצילו שלא ימשוך אחר הקליפה הסובבת את הגן כמבואר בשער היכלות (מדרס) :

ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן. במה לקחו ר' חכינאי אומר לקחו בדברים כד"א קח את אהרן . ורבנן אמרי לקחו ברות כד"א וה' לקח את אדונך מעל ראשך . ויניחהו בג"ע כדי שיהיה לו הנחה לדעת ולהכיר החכמה והתורה דא"ר חכינאי התורה למדה הקב"ה לאדם הה"ד אז ראה ויספרה וגו' ויאמר לאדם וגו' . ר"ש אומר הניח הקב"ה לאדם בג"ע ונתן לו תורתו לעבוד בה ולשמור מצותיה ומפני התענוגים והנאות שהיו לאדם שם לא שמר תורתו עד שגרשוהו משם :

א"ל רבי אמרה תורה אין העיר נעשית עיר הנדחת עד שיהיו מן יו"ד ועד ק' והקב"ה דן דין אמת שאין בעולם עיר גדול כג"ע והקב"ה ברא אדם והניחהו בג"ע ואדם הניחו ועבד ע"ז והקב"ה לא שרף את העיר ולא את האדם . ועוד מפני מה עונשו של מסית גדול שאין חוזרין אחר זכותו אבל מיד אומרים עליו עשה דינו . א"ל בני לא נתחייב עיר הנדחת עד שיהיו הדוחים שנים וכ"ש יותר שנא' יצאו אנשים בני בליעל וידיחו וגו' א"ל וא"ת באדם נמי שנים הדיחוהו האשה והנחש א"ל בני שנים כאחד באו שנא' נלכה ונעבדה אבל הכא זה אחר זה באו הוא אמר האשה אשר נתת עמדי והאשה אמרה הנחש השיאני ואוכל (קנה) :

ע"ד הקבלה לעבדה ולשמרה יש להתבונן בשני ההי"ן אלו דהו"ל לעבדו ולשמרו שהרי הגן לשון זכר כענין שכתוב גן נעול אבל ההי"ן אלו רומז לשתי ההי"ן שבשם לעבדה ה' ראשונה ולשמרה ה' אחרונה בשם וע"ז נאמר השמר מפניו והמשכיל יבין (כמיי):

הנפתולי כתב אלו ב' ההי"ן הם בינ"ה ועטר"ת וע"ז נאמר השמר ה' שמר. אם ידעת בני מהו לעבדה ולשמרה היית יודע מהו תעבדון אלהים על ההר הזה. א"ל א"כ שווים הם בחיך בארהו לי א"ל דע לך שכל הקרבנות הם העבירות כולם באדם על ההר הזה לקבל הקרבנות שהשכינה מקבלת מן הקרבנות תחלה אח"כ כל כתות שלמעלה ממנה. א"ל ומהו לשמרה א"ל שמור את יום השבת לקדשו ולא תביא אתנן זונה לביתך א"ל ומהו אתנן זונה א"ל לילית נקראת זונה. ולא תביא אתנן זונה אל ביתך (פליאה):

ויצו ה' אלהים על האדם וגו' אדה"ר עבר על ע"ז ג"ע ש"ד. ויצו זו ע"ז. על האדם זו ש"ד. לאמר זו ג"ע. ואח"כ אתא אברהם יצחק ויעקב. אברהם תיקן ע"ז, יצחק תיקן ש"ד, יעקב תיקן ג"ע (מקובלים):

לאמר הן ישלח איש את אשתו אע"ג דהאי קרא במחזיר גרושתו כתיב ובני נח לא הוזהרו. מ"מ אייתי ראיה דגבי אישות כתיב לאמר (תוס' סנהדרין): **מכל** עץ הגן אכול תאכל זו מצות עשה ספרן של צדיקים ומתן שכרן. וכל אכילה שהיא אמורה בפסוק זה בתורה ובמצות הכתוב מדבר שאלו זכינו היה אותה האכילה נחשב לנו כאכילת קדשים והנחת תפילין וכן דוד שחיבב ג"ע מקיים עכשיו המצוה הזאת. ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל זו מצות לא תעשה ספרן של בינונים. כי ביום אכלך ממנו מות תמות זו ספרן של רשעים: **אכל** תאכל ולא אבר מן החי והא דאמרינן לקמן הלא הותר לאדה"ר בשר לאכול היינו להמית ולאכול. אבל מתה מאליו שריא ואתא לאפוקי אבר מן החי דאפי' נפל מאליו אסור (תוס):

מכל עץ הגן חוץ מעץ הדעת כמו שנצטוו הכהנים באכילת קדשים חוץ מן העולה (מקובלים):

מנין למחוסר אבר שאסור לבני נח יש לדקדק מלשון איסור שהוא איסור גמור ובן נח מוזהר בדבר ותימא אמאי לא חשיב ליה בהנהו ז' מצות ויתחייבו עליו מיתה ואין לומר משום דהני מוזהרו בהדי'. והא כמה דדרשינן להו מכלל הן לאו כדדרשינן מכל עץ הגן תאכל ולא גזל. ודבק באשתו ולא באשת חבירו. אלא נ"ל דהאי קום עשה הוא דמאיש איש מרבינן דכותים נודרים ונדבים כישראל ואם נדר מחוסר אבר אמרינן ליה קום עשה קרבן שלם וקום עשה לא חשיב (תוס'):

ויצו ה' אלהים על האדם אלהים אלו הדיינים שנא' אלהים לא תקלל. שאם אינו רודף אחר הדין כפר בתורה שבע"פ שהוא הדיינים:

עשר מצות נצטוו בני נח תימא הא איכא גיד הנשה למ"ד לבני יעקב נאסר ומילה שנתן לאברהם אבינו (תוס'):

מכל עץ הגן אכל תאכל ר"ל ביחד הכל שהרי אברהם יצחק ויעקב ודוד שהם רגלי המרכבה כל אחד אכל מפרי ג"ע ולא קהו שיניהם כי ביחד אכלו את כולם. אבל אילנא דא אילנא דמותא שריא ביה מאן דנטל ליה בלחודיה מאית דהא סמא דמותא נטל וע"ד כי ביום אכלך ממנו מות תמות וכו' ר"ל כי לא היתה האזהרה רק שלא יאכל ממנה לבדה אלא שלא יקוץ בנטיעות (מדרש):

והא פריה ורביה תימא מנ"ל דלא נאמרה לבני נח ואי משום דלא חשיב ליה בהדי ז' מצות הא אמרינן לעיל קום עשה לא חשיב וי"ל דשב וא"ת נמי הוא דמי שמצווה על פר"ו מצווה נמי שלא להשחית זרע (תוס' סס):

מנין אתה אומר שכל המודה בע"ז כופר בעשרת הדברות ת"ל אשר דבר אל משה ולהלן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אחת דבר אלהים הלא כה דברי כאש וגו' (מדרש). מנין אף במה שנצטוה משה שנא' את כל אשר צוה ה' ביד משה. מנין אף במה שנצטוו נביאים שנא' מן היום אשר צוה. מנין אף במה שנצטוו האבות ת"ל והלאה לדורותיכם ומהיכן התחיל הקב"ה לצוות על האדם שנא' ויצו ה' אלהים על האדם מגיד הכתוב שכל המודה בע"ז כופר בעשרת הדברות ובמה שנצטוה משה ובמה שנצטוו נביאים ובמה שנצטוו האבות (סס):

ומה שנאסר לו הבשר ועץ הדעת לא קא חשיב לפי שלא היה נוהג לדורות ודוקא אדה"ר קאמר ומודה ר' יהודה דב"נ נצטוו אחר המבול דהא אמר בפ' גיד הנשה לר' יהודה דאתי איסור אבר מן החי וחל אאיסור טומאה שכן איסורו נוהג בבני נח (תוס'). בן נח מצווה על קידוש השם וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב ואפי' ישראל היה מחויב למסור עצמו אפי' בצנעה אי לא דכתיב וחי בהם וי"ל דדלמא לא איצטריך וחי בהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה מאורסה דאפי' בצנעה יהרג ואל יעבור (תוס'):

ואם איתא לא לימא ליה לא הי' לו להורות דבר איסור דאמר ליה לך לשלום ש"מ אין ב"נ מצווה על קידוש השם ומשני הא בצנעה הא בפרהסיא. נעמן צנעה הוה דלא הוה ישראל תמן וגבי קידוש השם בתוך ישראל כתיב ואפי' למ"ד בצנעה נמי יהרג ואל יעבור ה"מ ישראל אבל כותי לא. ולעולם אימא לך בן נח מצווה על קידוש השם בפרהסיא (תוס'):

ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות דע והתבונן הש"י לא הזהיר לאדה"ר שלא יאכל מעץ הדעת ומעץ החיים ולא מנע ממנו ומי יתן ויאכל אלא מנעו שלא יאכל מעץ הדעת לפי שכמה קליפות חיצונים מתאחזות בו והיה גורם קיצוץ ופרוד אבל עץ החיים לא נמנע מאדה"ר וקצץ בנטיעות והפריד אלף לא נתנוהו לקרב אל עץ החיים לפי שהוא פנימי ואין עץ החיים מושג אלא ע"י עץ הדעת כי עץ הדעת הוא בית שער שבו נכנסים לעץ החיים וזהו סוד שאמר הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ולפיכך וישלחהו ה' מג"ע ובעון אדם נקנסה מיתה עליו ועל דוד כנודע בפסוק מות תמות ופירושו שדוד היה גלגול אדם ע"ד אדם ר"ת *אדם *דוד *משיח ודוד חטא בג"ע וש"ד וע"ז כמו שחטא אדה"ר:

מות תמות יש באדם רוח נפש נשמה. ונשמה היא למעלה מכולם ואם חטא אדם נשמתו מתהלך ומסתלק ונשאר עוד נפש ורוח האדם חי עודנו וע"ז כתב רלב"ג אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא הלא לאו כל אדם זוכה לנשמה טהורה והשיב בשעה שניתן הנשמה בי טהורה היתה אבל כשחטא אדם תלך הנשמה ממנו ונשאר רוח ונפש ויש לו חיות בשנים הללו לכך אמר מות תמות בתחלה כשחטא האדם התחילה הנשמה לצאת ממנו ואח"כ תמות עוד מיתה שנייה (עשרה מאמרות):

וביום השמיני ימול בשר ערלתו א"ל ר"ע למול כל דבר ביום השמיני א"ל ראה עתה רבי אין מטילין את העולם בבראשית כתב הקב"ה כי

ביום אכלך ממנו מות תמות ואמרינן יומו של הקב"ה אלף שנים וכאן אמר יום ועשה אותו כ"ד שעות והתם נמי נימא כי ביום אכלך ממנו ביום ממש קאמר. מה תאמר דהא לא מת ביומו דלמא אומר אני ניחם הקב"ה. א"ל בני מדלא כתיב תמות אלא מות תמות ש"מ באלף שנים ושנים בדבר הלא תראה במיתה ראשונה חי תתק"ל ובמיתה שנייה ע' שנים דהיינו ימי דוד הרי כאן אלף שנים בשתי מיתות ע"כ יומו של הקב"ה הזהירו א"ל הכא אלף אתם נתפסים ע"כ הם כ"ד שעות (קנה):

מות תמות ע"ד הקבלה כפל הלשון כנכפל מיתת בני אהרן שכתב בהם אחרי מות שני בני אהרן וימותו או כתפלת משה יחי ראובן ואל ימות כדעת התרגום וזהו שתמצא באברהם שהיה אב לכל העולם וכתיב נ"ה כי אב המון גוים וכו׳ וקראו הכתוב ג"כ האדם הגדול כי בראשונה קצץ ובסוף יחד ויש בזה דעת אחרת ממה שאמר במדרש אני נותן לו משנותי ע׳ שנה והמשכיל יבין (גמ״י):

כתב הנפתולי אדם ואברהם היו בגלגול אחד ולכך נכפל מיתתו פעם באדם פעם באברהם (חמ"א אדם בדין וזהו עץ הדעת טוב ורע בזעי"ר אותיות ר"ע ונשאר י"ז בגי׳ טו"ב ונרמז בזעיר לבדו כי נוקביה בכלל זעיר):

ויאמר ה׳ אלהים לאדם לא טוב וכו׳ אל יעסוק אדם בספר יצירה ביחידי אלא בשנים או בשלשה דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן וכתיב טובים השנים מן האחד וכתיב לא טוב היות האדם לבדו ולכך התחיל התורה בבי"ת (ציוני ע"ל פ׳ לך לך): בפרקין דר׳ יוסי השרוי בלא אשה שרוי בלא כבוד בלא עושר בלא עטרה בלא רצון וכו׳:

כל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה כדרך שמתנהג האדם עם אשתו הקב"ה מתנהג עמו וזהו שארז"ל זכה עזר לא זכה כנגדו שמורדת בו כמו שהוא מורד בקונו וזה הסוד לא שייך כ"א בצדיקים ולזה בל בן תורה שאין אשתו נשמעת לו אין ראוי להתרעם עליה כי הוא דאפסיד אנפשיה אמנם הרשעים דרך טבע היא שנשמעים אליהם שמתיראים מהם ודע שאין ראוי שתשב הנקבה לימין בעלה אלא בשמאל אכ"ם הכלה בשעת החופה בשעה שאומרים שבע ברכות צריכה הכלה שתהא נצבת דוקא לימין כדכתיב נצבה שגל לימינך. וידוע הוא כי זה המזמור נהגו כל העולם לאומרו לחתנים והטעם לזה הוא סוד גדול וסגולה שאם נזהר החתן לשים רגלו הימנית על רגלי הכלה השמאלית בשעת שבע ברכות אותו השמת רגל מסוגל שישלוט עליה כל ימיו ותהיה משועבדת לו ונשמעת לדבריו. ואם הכלה נזהרת לשום רגלה השמאלית על רגלו הימנית תשלוט היא עליו כל ימיה. ודע שהיה המעשה ששם החתן רגלו הימנית על רגל הכלה השמאלית בשעת ז׳ ברכות כדי שישלוט הוא עליה וכשספרה הכלה הדברים לאביה לימד לה והזכירה שבשעת זיווג הראשון שתשאל מהחתן שיביא לה קיתון מים ועי"ז גרמה שתשלוט עליו כל ימיה והוא דבר מסוגל וסוד נצבה שגל לימינך עצה טובה שיזהר החתן לשום רגלו הימנית על רגלה שמאלית כדי שתהא נשמעת לדבריו (חסד לאברהם):

וייצר ה׳ אלהים מן האדמה כל חית השדה מובא בציוני פ׳ וישב שמו של אדם היא נשמתו וזהו מתי ימות ואבד שמו וזהו נפש חיה הוא שמו (ס׳ הכביר):

בל שיש לו קשקשת וגו׳ וא"ת מנין זה לחכמים וכן לעיל דתניא שאין במיני דגים טמאים אלא ז׳ מאות מנין היה להם זה שהתירו בכך את השאר ואין

ואין לומר מאדם שקרא להם שמות קים להו הכי שמסר לדורות שכך מספר טמאים והוא הכיר את כולם דהא לא משמע מהכא שקרא שמות אלא לבהמות ולעופות אע"פ שידע שמו של הקב"ה כדדרשינן אני ה' אני הוא שקרא לי אדה"ר ויש לרבות אפי' דגים ואיכא למיכר שמאדם קים להו ואת"ל שלא קרא להן שמות י"ל שקים להו' הלמ"ם (תוס') :

ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה באדם יש ששה צורות הגוף והראש ב' ידים ב' רגלים. והאשה אע"פ שיש כל אלו ששה צורות אינה נחשבת אלא צורה אחת מפני שנחלקה מן האדם שנא' ויקח אחת מצלעותיו וגו' ובהתחבר ששה צורות עם בת זוגו שהיא האשה צורה אחת אז נקרא אדם שלם וע"ז אמר בשש צרות יצילך ה' ובשבע לא יגע בך רעה א"ת צרות אלא צורות ר"ל כי כשהאדם בששה חוץ מן הצורה השביעית הוא מהרהר בעבירות. וכשיש עמו צורה השביעית יקוים בו ובשבע לא יגע בך רעה. האדם אינו נקרא שלם עד שיעברו עליו שלשה קידושין קידוש ראשון המילה דכתיב אשר קידש ידיד מבטן. קידוש שני קידוש אשה. קידוש שלישי כשיהי' לו בן זכר ויעשה קידוש על המילה (תמונה) :

בתחלה ברא הקב"ה לחוה ולא היו בשר רק זוהמא דארעא ושמרים דילה והיתה רוח מזקת ולקחה הקב"ה מאדם ונתן אחרת תחתיה וזהו ויקח אחת מצלעותיו היינו חוה ראשונה ויסגר בשר תחתנה היינו חוה שניה שהיתה בשר דאלו הראשונה לא היתה בשר : **ורמא** ה' אלהים שנתא עמיקתא עלוי אדם ודמך ונסב חד מן עלעוהי היא עלאה תליסרית דמן סטר ימינא ואחד בבישרא (יונתן) : התרדמה של אדם ואברהם ויעקב ג' צדיקים הללו עשו שינה כדי לרמז ג' פעמים תחיה שאמרנו ובקשו על ג' גליות :

ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם הקב"ה קשט לחוה בכ"ד מיני קשוטין כמנין *ויבאה אל אדם הנחש היפך על זה *ואיבה: אשית וגו' ואבות תקנו לאדם ואמהות לחוה השבטים קלקלו זאת במכירת יוסף *ויאמר *אליהם *יוסף *ביום *השלישי וזה גרם גלות מצרים וכשיצאו ממצרים ונתקן הזוהמא של נחש כתיב *היום *אתם *יוצאים בחדש וגו' ובסיני נתקן הזוהמא לכן בסוף כ"ד דורות נגבה מהם גם במרגלים סוד הזוהמא *ופגריכם *אתם *יפלו *במדבר *הזה פרה אדומה רפואה לעגל כתיב *יכל *אשר *יגע *בו *הטמא בשעת החורבן נפרע מהם *איכה *ישבה *בדד *העיר ושבת ג"כ תקון לזה *ושמרו *בני *ישראל *את *השבת (מ"ע אופן מ"ג) :

ויבן את הצלע נוקבא יצאת מצלעותיו מבין חדוהי כנגד הצלעות שהם במספר קטן חו"ה. ומתוכה דמות ארבע חיות מתוך השבת החשמל כבזק בידורי המרכבה יש לפנים ממנו דמות ד' חיות בכל מקום שאתה רואה דמות הוא סוד כל הצורות המצטיירים ע"י מלכות ובכל מקום שאתה רואה צלם הוא סוד כל הצורות המצטירים ע"י יסוד וזהו סוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וסוד מה שאמרו אין נשמה יוצאת מבלי נשמת נקבה שהיא בת זוגו וכבר ביארו רז"ל בזה עיקרים גדולים וז"ם ויקח אחת מצלעותיו וסוד ויבאה אל האדם וסוד זאת הפעם עצם מעצמי וסוד ודבק באשתו והיו לבשר אחד וסוד אלהים מושיב יחידים ביתה וסוד מוציא אסירים בכושרות וסוד ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית אלא שאכלה פגה. המבין זה יבין טעם בנות צלפחד שהיו לבני דודיהן לנשים. ויותר תועלת לנפטר בלא

בלא זרע ביבום אשת אחיו יותר מתועלתו בבתו ולפיכך אמר בבת והעביר את נחלתו לבתו יום עברה היום ההוא והתורה ביארה את הכל והנה אחד שאמרה תורה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו הוא סוד האצילות מיסוד למלכות והוא סוד אצילות כל הנשמות זכר ונקבה כאחד חזרה ואמרה בצלם לבד ויברא אלהים את האדם בצלמ"ו כי הזכר הולך וגדול במקום ידוע ואשתו הראויה לו אפשר שעדיין לא נולדה או היא בנבכי ים וזהו ויברא אלקים את האדם בצלמו וחזרה תורה ואמרה בדמות לבד בדמות אלקים ברא אותם שפעמים להיפך שהנקבה הלכה וגדלה והזכר עדיין לא נולד ועכ"פ נשמותיהם יצאו כאחד לפיכך חזרה תורה ואמרה זה ספר הולדות אדם וגו' בדמות אלקים עשה אותו וזהו סוד ויקח א' מצלעותיו וסוד ויבן ה' אלקים את הצלע ויבאה אל האדם והיודע סוד העקרים האלה יודע הטעם שאמרו רז"ל שהקב"ה מזווג זוגים וסוד שמא יקדמנו אחר ברחמים ומשל ענבי הגפן בענבי הגפן או י"מ ענבי הגפן בענבי הסנה ומה שאמרו רז"ל או קברה או קברתו או מביאו לידי עניות ועוד יש סוד רמוז בענין זה אך סוררים שכנו צחיחה כי נשמת האדם היוצאת בבריאת הזכר בצלם ודמות יש לה ג' דינים הא' אלקים מושיב יחידים ביתה הב' מוציא אסירים בכושרות הג' אך סוררים שכנו צחיחה ואחר שידעת זה דע כי מה שיאמר מתוכה דמות ארבע חיות הן לפנים מן חשמל ויש חיות שנקראים חיות הקדש נושאים כסא והם סוד עולם הסדור ועולים ד' ראשים וכולם בסוד צלם ודמות ולפיכך אמר להן וזה מראיהן ומה שתצטרך לדעת כי בחשמל לא הזכיר דמות אלא כעין ומתוכה כעין החשמל מתוך האש וכו' (סוד חשמל):

על כן יעזוב איש את אביו ואמו ודבק באשתו ולא באחורי אשתו שלא לשמש ערסיה מאחורה: על כן יעזוב איש אביו ואמו א"ל רבי אמור לי האי איש מאן הוי א"ל אבי ז"ל אמר לי האי הוא תפארת ישראל שעליו נאמרה ה' איש מלחמה אביו ואמו אבע"א חכמ"ה ובינ"ה ואיבעית אימא חס"ד ופח"ד ודבק באשתו היא השכינה הכלולה מן הכל (פליאה):

והנחש היה ערום מכל חית השדה וגו' הנחש היה מדבר עם האשה בלשונה ונטל ממנה כח הלשון בקללה ארור אתה מכל הבהמה כי מעיקרא נתן לה הלשון כדי שיוכל לילך בשליחותו של אדם לקצה ארץ וים רחוקים ולהשיב שולחיו דבר ועתה לכולם יש שיחה כגון צפצופי עופות וגעיית שור וחמורים ודומיהם ולנחש אין מזה כלום שגם הוא היה מדבר עם חוה ע"י קריצה ורמיזה ונוטל ממנה: והנחש היה ערום מכל וגו' דא יצה"ר דא מה"מ בגין דאיהו מה"מ דגרם מותא לכולא עלמא ודא הוה רזא דכתיב קץ כל בשר בא לפני דא הוה קיצא דכל בישרא דנטל נשמתא דכל בישרא ואקרי הכי היה ערום מכל כח מערומת החיים וע"כ היה כח להשיא:

לכל בריה עביד הקב"ה לבושין ולמזיקין לא עבד לבושין בגין דאמר למברא לאדם בע"ש ובגיניה לא ברא לון עד בין השמשות ואשתארו בלא לבוש הה"ד והנחש היה ערום ולחויא דאינון מזיקים לא עביד לבוש בג"ד אעיל קנאה בליביה דחויא על אדם על דאשתאר בגיניה בלא לבוש ובג"ד גרם דאתפשט מאדם הלבוש וירתיה נמרוד ועשו שהם דיוקנא דחויא:

דע רבי סלת והנחש הוא דבר גדול ו"ה הוא חצי השם מה ליה עם הנחש אלא זה הוא כי יד על כס י"ה ו' הוא וי"ו של יעקב שנתן לעשו וה"א אחרונה שנתחברה בהפשטת הנחש וכל זה כי האדם מגורש מג"ע ובזמן הגאולה

ישאר נחש כי אז יתחבר ו"ה עם י"ה וכשישאר נחש יפשטו חיילותיו (קנה):

הויא בישא עבר על לא תענה ברעך דסהיד שקרא דאמר אף כי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן. על לא תגנוב דגנב דעתה דחוה. עבר על לא תנאף דאטיל זוהמא בחוה. על לא תרצח דקטיל לאדם ולחוה דהכי אורחא דיצה"ר מפתה לבני נשא ולבתר סליק ואלשין ליה ונטל רשות ונוטל נשמה:

נשמת נקבה מן הנקבה נשמת הזכר מן הזכר והיינו דאזל נחש בחכמה לחוה אמר הואיל ונשמתה מן הצפון אפתנה במהרה ומאי הסתה הוי ביה משום דבעי לה: **הזוהמא** שהטיל נהש בחוה נחלק לד' רוהות רוח שטות, רוח זנות, רוח מדה רעה, רוח חטאת, כנגד אב הטומאה וראשון ושני ושלישי ובהתחבר סמאל עם נהש נעשה אבי אבות הטומאה:

ולתני נהש אע"ג דקתני חיה ונחש בכלל חיה כדכתיב והנחש היה ערום מכל חית השדה לאחר שנקצצו רגליה לא מקרי חיה כתם אלא חיה מרומשת ולא הוי בכלל חיה דמתניתין (תוס'):

תני בשם ר' מאיר לפי שהיה חכמתו של נחש יותר לכך היתה מכתו לפי חכמתו שנא' והנחש היה ערום מכל חית השדה לפיכך ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה (מדרש):

והנחש היה ערום סמוך הנחש אל האשה לפי שהשטן נברא עמה והיא גוף של יצה"ר והיא קלה להתפתות וכן חשבון נחש כחשבון שטן עם המלה: **בלמודי** האצילות מהאר"י ז"ל וז"ל בתכלית הקצור אלולי חטא אדה"ר לא היו קליפות בפועל. וא"ת מהיכן חטא אדה"ר, תשובה אחר שנבררו הדינים ונפרדו מזעיר אנפין ירדו למטה ולא מצאו מנוח לכף רגליהם עד שנתהוה הנחש מדור ביתם דנו"ן פשוטה דמנצפ"ך צורת נחש ולהיות שהדינים הללו תאבות להטהר ולהתקדש ולא עלתה בידם כשנכנסו בנחש נתקנאו באדם ובא על חוה והטיל בה זוהמא ואח"כ השיאה לאכול מן הפרי וכשנפלה ברשותו נתנה לאדם ואכלה בלי ידיעתו ותיכף שלט בה יצה"ר ואכל בידיעתו וע"י אכילתו ה' גבורות נמתקו ע"י ה' חסדים חזרו לתקפן ונתהוה בו יצה"ר והוא התחלתו בפועל וכו' ומקטרגים על הקדושה והתנינים יש להם נקב בראשם בית קבול שלהם לשאוב השפע מעקב הקדושה וזהו סוד שברת ראשי תנינים על המים בשביל המים שהם טיפי חסדים הבלועים בראש הקליפות: **דרך** הנחש להחזיר ולסבב אחר כותלי ג"ע ופעמים כשיגיע להראות גדולתו מפתתו את מי שיוכל מאותם אשר בתוך הגן ואמנם המכירים אותו אינם עושים חשבון ממנו כלל אבל המתפתים אחר דבריו יוצא לבוש נפשו לחוץ אליו ומתפתה אחריו וזה אירע לאדם וחוה שחטאו ויצאו לבושי נפשם ונתפתו אחר הנה"ש ולכן ידעו כי ערומים הם כי קודם שחטאו היו מלובשים אותו לבוש שיש לאדם מלבד הנפ"ש והנשמ"ה והרו"ח והוא אמצעי מן הנפש והגוף: **אין** משיח בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ועד שיכלה פרוטה מן הכים מלת פרוטה רומז לנחש הקדמוני שהוא פרטי ממנו מתגלה התאוה ויש לו פעולה מיוחדת פרטית וכשיכלה אותו כח הפרטי ויסתלק זוהמת נחש ההיא אזי הכי"ס שהוא מלה מורכבת כ"ס י"ה יהיה שלם כי אין השם שלם וכסא שלם שהוא רמז לפועלים אזי בן ישי בא ככלות אותה הזוהמא מן הכים שהוא כס יה: **דע** כי מצד חטא אדה"ר נעשה עריות שקודם שחטא אדם היה כולו קדש וגם הנהש היה טוב אם לא היה משנה מקומו וכו': **אין** דורשין בעריות בשלשה מאי

ערוות דא סמא"ל ונחש לא היה צריך למהוי בשלשה דאינון *משחית *אף *וחמה למהוי תליתאי בינייהו דלא מתקשרין בהו אלא דיהוון תרווייהו בפרודא ובג"ד אין דורשין בעריות בתלתא:

אותיות מנצפ"ך משתמשים בסוף התיבות כי להם עשר ידות בדין על האותיות אחרות וכמו שהבית צריך חלונות לאורות וגם צריך להפתח פרצות ולסוגרם שלא יכנסו הגנבים בהם כי פרצה קרא לגנב כן בס"ת צריכין פתוחות וסתומות שלא יכנוס לשם השטן ואותיות מנצכ"ך שבאים לעולם בסוף התיבות מלבד מה שאמרת בזה יש בהם עוד סוד אחר כי הם האותיות מורים דין גדול והם בכלי זיין והם באים תמיד בסוף מלה כמו שמדרך כלי זיין ובליסטראות להניח סביב לבית והמגדול להגין עליו וגם רומזים לנחש הקדמוני וכו' ולזה אותיות מנצפ"ך בסוף המלות שאף וחימה מכת הנחש שהיא בעקב לכך הם בעקב המלה (מזייט):

ותאמר האשה אל הנחש וגו' מלאכי השרת היו מקלסין לאדם בג"ע וראה סמא"ל בשמים וקינא בו וירד מן השמים כדמות צל של נחש הנחש נראה והצל עליו תוקפיה וחילי דיליה וקריב נחש לגביה אתתיה דדעתה קלה מן האיש מכאן דלא אתפתת אתתא אלא מאתתא אחרת ויאמר הנחש אף כי אמר אלהים מיד פתח באף מכאן דמתחלת דבורו של אדם ניכר מי הוא כך פתח באף להודיע מי הוא נטל סימן זה אם תקבל או לא תקבל והמשיכה בדברים עד שפתתה באות מ' מפרי עץ הגן נאכל מיד נטל הנחש האות מ' על דרועו שמאלית והיה ממתין וי"ו תי"ו מפיה כדי להיות מות מוכן לפניהם התחיל לפתות עד דכתיב ותרא האשה בטעטא סגי ותקיף מלמד שפרחו אותיות ו"ת וסלקו להתחבר עם אות מ' ואות מ' היתה עולה ויורדת ולא היתה מתחברת עמהם עד שנתפתתה ושבית ו"ת ד' זימנין ואקיפו לאות מ' מד' סטרין ו' תקח מפריו ו' תאכל ו' תתן ו' תפקחנה הא ד' זמנין ואקיפו לאות מ' לד' סטרין והמ"ם באמצע מות בכל סטרין כזה

ות
ות מ ות
ות

כמד"א כי עלה המות בחלוננו דא סמא"ל דאיהו חד מן חלוני שמיא וע"ד מי גבר יחיה ולא יראה מות מיד שליט בה והטיל בה זוהמא נחית הקב"ה למחמיה ויתהבא האדם ואשתו ת"ח קודם שחטאו היתה השכינה עטרה על ראשיהם וכיון שחטאו כביכול תשש כחה (זוהר):

ומפרי העץ אשר בתוך הגן וגו' מה שהזכיר בתוך הגן בעץ החיים ובעץ הדעת משמע ששניהם היו באמצע הגן ואע"פ שהיו שנים וא"א לשני אלנות להיות באמצע ממש אלא למטה היו אחד ולמעלה מתפרדות ונעשו שנים (כמי):

ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמתון א"ר נחמן כשראה סמאל מעלתו של אדם קדמאי ירד משמי מרום ונטל נחש כמין גמל ורכב עליו ופיתה אותם עד דיעברו מצות יוצרם ר' אלכסנדרי אמר רוח זנונית נכנסה בו ר' חזקיה אמר רוח טומאה. מה עשה הקב"ה גרשו מג"ע וגזר עליו יו"ד גזרות ועל חוה יו"ד גזרות ועל הארץ ט' גזרות ועל הנחש י' גזרות נמצא מ' חסר א' וזהו סוד מלקות ל"ט (מדרש):

ועובד הוליד את ישי דמתקרי נחש בגין דלא אשכחית ביה עילא ושחיתא לאתמסרא בידא דמה"מ למיסב נפשיה מיניה וחיה יומין סגיאין עד דאדכר קדמיה עיטא דיהיב חויא לחוה ואדם למיכל מן אלנא דאכלי פרי

חכמין לידע בין טב לביש ועל ההוא עיטא אתחייבו מיתה כל דרי עלמא ובההוא עיטא שכב ישי צדיקא הוא ישי דאוליד ית דוד מלכא דישראל (תרגום רות):

ארבעה מתו בעטיו של נחש והא דכתיב כי אדם אין צדיק בארץ וכו' ברוב בני אדם קאמר (תיס' סבת): **דרגא** דאקרי רעה הכא קיימי כל הרהורין בישין כל זנות וכל בישין דעלמא ומן מדה הטומאה הזאת מקבל שפע סמאל שרו של עשו וע"כ אמרו שרכבב על נחש והשיל פגם בצורה עליונה ולא נזדככה עד הקמת המשכן:

סמאל לא היה בו כח להפוך לביה דאדם עד דאתא נחש והפך לביה דחוה, וחוה הפכה לביה דאדם וחטאו שניהם ואתענשו על כולא. ועל אדם קדמאי כתיב ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא דא דוד מלכא דאלו הוה משאיר ליה משניו מאה שנין הוה מתקן בוצינא ותקונא תקיפא דלא אתעדי לעלמא ולא אחריב בית מקדשא אלא כמה גרעינן אילן שנין דלא אתקיימו ואדם לא זכר דאלו אדכיר מניה הוה משאיר מאה שנין משניו בגין לאתתקפא עלמא ולתקן תקונא דבוציצא ולא אדכר מניה רק ע' שנין ולא יתיר ותלתין שנין דהוה אזל במדברא מנהון רעי ענא ומנהון עירק מקמוי שונאיו ובההוא זמנא חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים מקמי שאול מלכא. והאי דלא אשתארו אלא ארבעין שנין חסר אחד דהא שתא חדא ערק מקמיה דאבשלום כו' (זוהר):

דוד המלך ע"ה היה חכם גדול והיה מכיר את התמונות וכשראה את אוריה הבירו שהוא נחש שפתה את חוה וידע שהוא עצמו אדה"ר ומשראה בת שבע הכירה שהיא חוה ורצה לקחת את בת שבע מאוריה כי בת זוגה של דוד חוה אלא שלא להוציא דבה נמנע גם רצה להורגו בידיו כי מסית היה ואין מדקדקין אחריו אלא אמר פן יחשדוני כי יבקשו ממני אות שזה הנחש עשה בדרך עקיפון. ושם אותו בפני המלחמה ונהרג וברוך ה' אשר לו נתכנו עלילות ויודע האמת שנתחייב הריגה ונהרג כי מאריך אפו וגבה דיליה. ומה שמוכיחו נתן הנביא על שמיהר ולא המתין לעשותו כמשפטו שלהיות שעריין לא היה דוד המלך שלם מעונו והיתה בת שבע הפקר והחזיק בה אוריה וזכה מן ההפקר שהזוכה בהפקר שלו הוא וה' הוא המחזיר הפקר לבעליהם. וע"כ אמר רבי מזרעא דדוד כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה. שודאי חטא על המהירות ולא על אשת איש כי המהירות גרם לו לבא עליה. ולכן מת בנו הראשון שהוליד מבת שבע ומשם ואילך אין שטן ואין פגע רע. א"ל רבי ומה תיקון היה עושה לה. א"ל רבי היתה נבעלת התחלה להדיוט ואח"כ למלך כי אוריה היצוני היה ומטיל בה זוהמא וההדיוט היה מעביר הזוהמא כדין המצורע ואח"כ היתה ראויה למלך. א"ל רבי ולמה לא עשה חד תקון זה א"ל בני אמר דוד מוטב ימות בני הראשון ממה שינטל בה זוני לאחר כי חוה לא ידעה אלא הנחש ובת שבע לא ידעה כ"א אוריה ודוד וזה לך האות שכמה בנים היו לדוד מנשים אחרים ולא מלך על ישראל רק שלמה הבא מבת שבע על שהיתה בת זוגו (ע"כ כתבו מקובלים):

ובדרושו של האר"י ז"ל מצאתי זה המאמר וסיים אל"ר ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך כי קנ"ה שמך א"ל תוכית דוד הוא אדם הוא משיח א"ל אוריה זה הנחש תוכיח א"ל בני אותיות אד"ם תוכית אדם דוד משיח א"ל אוריה זה הנחש תוכיח א"ל אורי"ה במ"ק עם שמו עולה נחש א"ל בת שבע שהיא חוה תוכית א"ל בת שבע במ"ק עם שמה עולה חוה

תוה (מקובלים בשם הקנה) : כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו וגו' אמרה חוה ראיתי בחלומי שהדבר כן אם נאכל מן העץ ולא מן הפרי ואכלתי מן הפרי ולא מן העץ ומיד בא אלי דרך אחר וחימוד מה שלא היה בי ונפקחו עיני ויש לי ללכת אחרי עיני ואם אני אכלתי מן הפרי כך כ"ש אם נאכל מן העץ נהיה כאלהים. והאמין בה שהראית לו דם נדה . ומיד קרא בשם העץ והניח העליונים גם הניח הפרי לאשתו והוא חטא בעץ שהוא יסוד עולם והאשה חטאה בפרי ומיד נפסקו הרחמים ונכנס בהם יצה"ר (פליאה) :

רע כי יש נחש הקדמוני המשוך מן לבן הארמי הטיל פגם בלבנה ע"י אדה"ר שלא היה יכול להמתין שעה אחת ואכלו מן העץ בהיות טוב ורע ולא המתין לו עד שלקח חלקו במקומות הזכר הנקרא ערלה. ואז היה העץ נקרא טוב ולא רע והיה יכול לאכול ממנו כל חפצו ואכל וחי לעולם (סתרי תורה) :

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל בחטא האדם גברו הקליפות של לילית ות"פ מחנות שלה כמנין לילי"ת ושם עץ הדעת עם הכולל עולה ת"פ וכן במעשה משכן מ' קרשים כל קרש י' אמות עולה ת"פ וכן במעשה בראשית ת"פ תיבות ובירושלים היו ת"פ בתי מדרשות כמנין מלת"י וזהו ותק"ח מרים הת"ף וזהו הסוד ואקחה פ"ת לחם וכו' (מ"ע סי' קפ"ד) :

עוף אחד ששמו חול שלא רצה לאכול מן העץ והוא חי אלף שנים ובסופו גופו כלה וכנפיו מתמרטים ומשתייר בו הנוצה וחוזר ומגדל אבריו וזהו כחול ארבה ימים כי חוה האכילה מעץ הדעת לכל בהמה חיה ועוף כדדרשינן מגם רבויה ותתן גם לאישה (פסיקתא) :

בזמן שאכלה חוה מעץ הדעת האכילה היא לכל חי מאותו העץ חוץ מעוף ששמו חול לכן נתקללו כולם בצער לידה ומיתה . האמת כל מין ומין הוא משתנה זמן עיבורו מחבירו וזמן עיבור של כל א' מהם הוא זמן להתחלפו כדין בני חילוף ר"ל הבהמה מתעבר י"ב חדש ואם תהליף באשה תתעבר עיבור ט' חדשים וכן האשה בבהמה וכן כל מין ומין אמנם האשה של אדה"ר כיוונה דעתה לכל חי והסכימו דעתם לה ע"כ נענשו כמשפטה אך החו"ל נאחז ממיכאל הנאחז מחסד עולם הנקרא ה' והראיה חול גימ' ס"ד הוא חשבון הוי"ה במנוי אלפין יו"ד ה"א ו"ו ה"א וע"כ חי לעילם כי לא נגזרה עליו (פליאה) : כיון שהאכיל אדם לכל הבריות האיך נמלטו בהמות בהררי אלף אלא כל מה שמזומן לעתיד לבא לא הכנים לג"ע (סוד רזא) :

אדה"ר חטא תחלה באונס שחוה הביאה לו מן הפרי ואח"כ התחיל היצה"ר לקלקל עד שאכל ברצון (עשרה מאמרות בשם הארי"י ז"ל) :

כשראה סמאל שאדה"ר חטא תיכף ביקש להמיתו וקם והלך לפני ב"ד של מעלה וביקש דין מב"ד של מעלה על אדה"ר שלא קיים צווי של הקב"ה והיה צועק הקב"ה גזר כי ביום אכלך ממנו מות תמות לכן תנו אותו לי כי שלי הוא ואמית אותו כי לכך נבראתי או תנו לי חלק בכל תולדות דיליה עד שראו ב"ד שלמעלה שהדין עמו וגזרו שבכל תולדין מסטרא דטהרה ובזיווגייהו יהיה לו חלק עם סטרא דמסאבא בנוקבא ולא בדוכרא וכו' אז נתרצה הנחש ותכף נולד קין שהוא הזוהמא של נחש ואח"כ נולד הבל מסטרא דאור ונולדו עמיה תרין נוקבין. אמר הנחש אני לא הזמנתי להבל אלא הנוקבא וכו' דאיהי בת יתרו מסטרא דיליה ועתה נולדו עמיה תרין נוקבין והאחת היתה צפורה והשכינה העליומה מן הנחש התאומה דלא הוי ידע מי היתה ותכף קם קין עליו בשביל תאומה יתירה שנולדה עמו והתאו

והשכינה

והשכינה סלקא לעילא לאתראה (גלי רזיא) : אות מ' הוה סימנא קדמאי לאדה"ר למבני מות לעלמא בגין דאות דא הוה כ׳אים על רישיה דאדה"ר בשעה דכתיב ותקח מפריו מ' פריו והוה מתחבר בו"ת בזמנא דכתיב ו' תאכל ו' תתן ו"ת פקחנה כדין אתבני מות על עלמא (זוהר פנחס ע' תל"ד) :

אדם חטא בארבע מינים ובג"ד אמרו רבנן אילן דחב בה אדם חטה הוה ואוחרנין אמרי גפן הוה ואוחרנין אמרי תאנה הוה וכולהון קשוט והיינו בעצרת על פירות האילן ולא אמר אילנות דכולהו קרי להון אילן חד (מדס"ג) :

עץ הדעת מטראה מתניו ולמעלה הוי טוב וממראה מתניו ולמטה הוי רע והכי עבד נבוכדנצר צלמא דידיה רישיה די דהב ודרעוהי די כסף עד הכי הוה מסטרא דטוב ובג"ד אמר וד"י זהב וממראה מתניו ולמטה הוא רע הה"ד מעוהי וירכתוהי די נחשא מסטרא דנהש הקדמוני (תקונים תקון ס"ו) :

אדה"ר זכה לנפש רוח נשמה חיה יחידה ולזה נתנוהו בג"ע שהוא מעולה כי לא יכול לסובלו העה"ז וכשחטא נסתלקה ממנו יחידה וכפף קומתו ואז היה יכול להלוך בזה העולם (עמק המלך). בבריאת אדה"ר מראשו ועד רגלו היה כולל כל הנשמות שנפלו וכשחטא נשרו ממנו אברים ובאותו מקום שנפלו שם נגזר להיות ישוב לתקן נצוצי נשמתו עד המקום ההוא (שם) :

המוליד ממזר לא קיים פר"ו . אדה"ר היה מסוף העולם ועד סופו ובקשו מלאכי השרת לומר לפניו קדוש כי היה מלא כל הארץ כבודו ובא הקב"ה ומיעטו ונטל מאיבריו קצת והיו מונחים חתיכות בשר סביבותיו אמר אדם להקב"ה רבש"ע למה גזלתני הטוב לך כי תעשוק כי תמאס יגיע כפך וכתיב ותשת עלי כפכה א"ל אני אחזור לך פרו ורבו ומלאו את הארץ כבראשונה והיינו דאמרינן אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף א"ל הקב"ה טול אלו החתיכות ותפזרם בכל הארץ ובמקום שתוליך ותשליך אותם שם ישובו לעפר כשיהיה המקום מתיישב מזרעך . ובמקום שתגזור לזרעך ישראל שם יהיו . ולגוים שם יהיו . והיינו דאמרינן ארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם שלא זרע אדם מבשרו מכאן יש ללמוד להוליד ממזר לא מבעיא דלא קיים מצות פר"ו אלא שמעכב משיח דקאמרינן ממזר לא חי ואותו ממזר שיולד לא יוליד בנים דלא הי כטריפה דלא חי ואלו היה זה מזריע בכשרה הי' מוליד בן קיימא והיה מוליד בנים אחרים נמצא שהפסיד כל זה והסר מגוף אדה"ר (ספר חסידים סי' ת"ק) :

בעון אדה"ר נפגמו ג' אלפי"ן משלשה א"ב שנברא בהם העולם א' מן אדם נשאר ד"ם א' מאמת נשאר מ"ת א' מאדני נשאר די"ן (מגלה עמוקות) :

מאורות כד האי אור מסתלק מתמן נשאר מות כמה דאתמר ותרא האשה כי טוב העץ למאכל אהדרת אתוון למפרע אשתאר אור ואינון אזלו ונטלו אות ת' בהדייהו וגרמו מות לכל עלמא (זוהר בראשית ע' ל"ב) :

אמר הקב"ה לעכו"ם חוה הלכה אחר עיניה בעצת נחש כמד"א ותרא האשה וגו' מה היה סופה נתקללה ע"י נחש יו"ד קללות מן הכתוב שנא' ואל האשה אמר הרבה ארבה ואותו אילן יין היה אף אתם תלקו ע"י ישראל שנקראו יין בעת שתסתכלו בהם ותשתו ממונם (רבה פ' נשא) :

אור פניו של משה הוא מסוד כתנת אור שתיקן מרע"ה נפש הרע שבקלקולו של אדם הנקרא עו"ר הוא סוד עץ הדעת טוב ור"ע הפכוהו עו"ר ומשנולד התחיל לצמוח תיקון הגאולה ובטלו קצת גזרותיו של פרעה וגבר

צד הטוב של מטטרון וכו' ולהיות שיוכבד הצדקת היא היתה עיבור של חוה שקלקל עץ הדעת טו"ר שנא' ותרא האשה וכו' ומפני שק"ל שנים הי' מוליד שדין ורוחין ולילין לכן שלחה עמרם מביתו ולקחה לסוף ק"ל שנה והולידה מרע"ה והדורות שנולדו במצרים קודם לידת מרע"ה הם עצמם היו סוד נשמת שדי"ם רוחי"ן לילי"ן (עמק המלך ע"ס) :

כשחטא אדם ואכל מן האילן ירד הקב"ה עם שבעים דיינים ודן מיתה בעולם ואתה תשמע ראיה ברורה שמבריאת עולם עד הפסוק שמגורש אדם מג"ע תמצא ע' שמות בתורה (פליאה) :

מפני מה לא נשא אדם את בתו כשאכלה חוה מעץ הדעת היתה ראויה למות מיד ואי משום אדם שהיה שרוי בלא אשה הי' יכול ליקח בתו ומסיק כדי שישא קין את אחותו (תוס' סנהדרין דף נ"ח ע"ב) :

ותרא האשה ראתה דם כשסחטה ענבים מאשכול הכופר אירע בה מדה כנגד מדה (רקנטי) . ותרא האשה ר' יוסי אמר ראיה היא א"ל ר' יהודה ותפקחנה עיני שניהם א"ל האי ראיה בשיעורא דאילנא זקפת ליה דכתיב ותרא האשה דייק ויונתן תרגם וחזית אתתא כו' סמאל מלכא דמותא (פס) :

אדם חטא אע"פ שלא היה בו יצה"ר כמו המלאכים שפעמים נוטים מדרך הראוי כמו מלאכי סדום כמ"ש במלאכיו ישים תהלה (במיי פ' זו) :

בתחלה על גפי פ"ה מקום גבוה ולבסוף נטרד על כסא . וקשה דבסוף פ"ק דע"א משמע דכסא עדיף מגפיה דדריש גבי תלמידים שבתחלה על גפי גולה ממקום למקום ולבסוף כשנעשה ראש ישיבה על כסא וכאן נמי לדרוש כן קודם שנזדווגה לו חוה על גפי כמו אם בגפו יבא ובסוף על כסא (תוס' סנהדרין דף ל"ח ע"א) :

(כתוב בספר פליאה אלו קושית המבוארים להכא לא הורשו לגלות אבל אני המחבר לא אמנע טוב להודיע עכ"פ הקושיות הללו לרבים למען ידעו דור אחרון מספיקות וקושיות הללו אולי המצא ימצא אחד מעיר ושנים ממשפחה ודעי רזי תורה להשיב על הקושיות הללו אשר יורו לו מן השמים):

ואלו הם הקושיות שהקשה בעל ספר פליאה רבונו דעלמא יציר ראשון מעשה ידיך דבר עמך פה אל פה בלא אמצעי ונתת לו אשה זונה הלואי שזנתה עם אדם אלא שזינתה עם חיה רעה וירדת עם ע' אלהים לדון את העולם ולא הנחת לו מקום אלא שמת אותו בקנס מיתה ואת האשה . ולנחש החנפת ואנא הנחת ואת הבהמה תהרוגו . ושמא תאמר בהמה ולא חיה הלא חיה בכלל בהמה . ושמא תאמר שלא בא עליה ממש הרי בא עליה והטיל זוהמא במעיה . ושמא תאמר שאין לי עדים בתורה תקשה לאותם שאמרו אותה . ב' אחר שנזדקק הקב"ה למעשיו של אדה"ר הנה ג"ע נתנה לאדה"ר לעבדה ולשמרה וקמה האשה והדיחתהו ועבד ע"ז וא"כ ג"ע היא עיר הנדחת וישרפנה וכי תימא יצאו אנשים וידיחו כתיב אנשים ולא נשים הדין עמך מ"מ אנה הם העדים שהתרו בם שהרי כתבת בתורתך מקרבך וארז"ל שצריך שני עדים והתראה. ג' למה הניח הקב"ה משם והלאה לבא על אשתו שהרי נאסרה לו מטעם שרבעה נחש והנחש חיב מיתה שבא על א"א ושמא תאמר שלא קדשה עדיין והרי כתיב זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי ואין לך קדושין יותר מזה . ד' הנחש מה לו בג"ע וסמאל מי יאמין שהוא בג"ע ויטמא כל הנשמות . ה' כל העולם מזונה הם באים היא חוה שזנתה עם נחש א"כ כל הנשים של איסור א"כ הזונה מן הדין להיות מותרת.

ועוד האיך הניח הקב"ה לעשות עבודה בג"ע שהוא צד קדוש וטהור ונקי. ועוד כל דברי הנחש והאשה כולם שקרים. הקב"ה למה יכתוב בתורתו שקרים וילמדו העולם והוא הגוזר מדבר שקר תרחק (ע"כ קושיות הפליאה):

צריך לדעת כי הא"ס ב"ה הוא לעולם קשור עם העלולים כולם ואינם נפרדים ממנו תמיד אלא השגחתו עליהם על כל דבר ודבר מד' עולמות שהם אבי"ע הנקלה והנכבד אין נגרע. וכל הגדול מחבירו דבוקו גדול ממנו. אך אין זה ההבדל מצד הא"ס אלא מצד המקבלים וע"ז נאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומי שיאמר היום ששום נברא בעולם קטן וגדול שהבורא יתברך מסולק לגמרי מהשגחתו הרי זה כאומר שהנטיעות קצוצות ומובדלים מן הנוטעים וזה חטא אדה"ר כשאכל מעץ הדעת קסבר שפריו מובדל ומופרש והיה עם זה צדיק הרבה וחסיד שוטה שחשב בעצמו שהוא בלתי ראוי לעמוד בהיכל המלך ושיפה לו להרחיק ע"י פרי ההיא ורצה להתחכם בטעמיות מדעת הפרי ולא להגות דעתו ללמוד בשימושי של תורה לפני השכינה עליו נאמר ויאהב את הקללה ותבואהו כי נקנסה עליו מיתה. ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו כי גורש מג"ע עד ירחמנו עושנו (כנפי יונה סי' י' ח"ד):

בעשרים לחדש הוא גמר דין ר"ל ע"ש רמ"ג שעות סוד גמ"ר דין כדמפרש והיינו י' של איכ"ה א' א' בתשרי כ' לאחר כ' ימים ר"ל שלמים ח' ה' שעות לאחר כ' ימים הללו והיינו מה שאמר רב שבאותה שנה חל הושענא רבה ביום ה' והלבנה מושלת בליל ה' בשעה רביעית ר"ל חל"ם כצנ"ש ראשית ימים כצנ"ש חל"ם ראשי לילות נמצא ליל ה' חנכ"ל בד' שעות ראשונות וכמלא שעה רביעית של ליל ה' הוא לבנה הראיתי לכל אחד ברית צל המבואר בזוהר פ' אמור בשם ספר קדמאי ונודעת לרבים משעה חמישית ואילך הרי איכ"ה שלם כ' ימים הרי ת"פ שעות ועוד ח' שעות של ליל כ"א הרי תפ"ה ושל ערב ר"ה הוספת חול על הקודש שעה אחת הרי תפ"ו שעות רמ"ג רמ"ג ב' פעמים וסימנם הללוהו בתו"ף ומחול סוף תפ"ו שעות גמר מחילה הוא בגי' שמו הגדול יו"ד ה"א וא"ו ה"א מ"ה ועם חותמו אמ"ת הרי תפ"ו וז"ס הפסוק אד"כ את"ם אותיות אמ"ת ומספר אד"ם. והנה תפ"ו שעות אלו מה טו‍רן ולמה נבראו הנה אדברה וארויח לי. דע כי עלמא דדכורא נקרא את"ה ועלמא דנוקבא את וסודו הוא כי בעלמא דדכורא כ"ז אותיות נכללים במלת אתה דהיינו מאל"ף עד תי"ו הוא א"ת ומנצפ"ך הרי חמשה הרי אתה ובעלמא דנוקבא כ"ב אותיות מאלף עד תיו והרי א"ת והוא תש כחו כנקבה. והנה עלמא דדכורא כלול עשר דרגין כל דרגא כ"ז אתוון סוד ולבי ע"ר ועלמא דנוקבא חתומה כל דרגין מעשר דרגין שלה מן כ"ב אתוון מנין ר"ך תצרף ע"ר ר"ך עולה תמים תהיה עם ה' אלהיך דכר ונוקבא ה' דכר אלהיך נוקבא. והנה אדם פגם בעלמא דדכורא בעשר דרגין ובמדרגה עשירית שנת החמשים כי שית אלפי שנין נגד ששת ימי המעשה ויום השביעי שבתון לשבע שמטות הרי מ"ט ומכאן ואילך כולו שבת ואמר כי עד שנת החמשים נתקיים הנער בן מאה שנים ימות על הגבעונים ונשמות של ישראל המגולגלים בגבעונים ממילא בלע המות לנצח וחרפת עמו יסיר לבד. אבל בשנת החמשים בלע המות לנצח נצחים. והרוצה לעמוד על הסוד הגדול העיקרי שבין לנצח ובין לנצח נצחים עיין באידרא נשא ע' רנ"ה והיינו מדרגת לנצח למעלה ממדרגת נצחים והנה עד שנת החמשים בלע

המות לנצח מאותם המושפעים ומושגחים ממדרגת נצח אבל אותם המושפעים ומושגחים ממדרגת נצחים עדיין לא בלע המות מהם אבל בשנת החמשים בלע המות לנצח נצחים ואפי' ממדרגת נצחים יבולע. וכאן סייג להכמה שתיקה ר"ל בענין שבע שמטות וסודן יש רשות לדבר בהם כפי הקבלה איש מפי איש והם מ"ט שערי בינה. אבל בשנת החמשים שער נ' של בינה והוא סייג לחכמה שתיקה כי אין רשות להרהר ח"ו וק"ו לדבר מה שיהיה מאז והלאה (מקובליר):

עת אשר שליט אדם באדם לרע לו כי אדם הבליעל עם הקליפות שלטו באדם הקדוש בשורש נשמת האדם והלבישוהו והטמינוהו בתוכם אמנם שהם חשובים שהוא לטובתם ואינה אלא לרעתם כמו שיתבאר ובזה יש ליתן טוב טעם למה החיצונים מתאוים כ"כ להחטיא את האדם וטורחים מאד בזה ואיך הם מכעיסים את בוראם להעלות השכינה ולהחריב בית מקדשו אשר כל זה הוא על עונות של ישראל. אך הענין הוא כי החיצונים שיורי ופסולי וזוהמא של שבעת מלכי אדום הנ"ל והיא נקראת מות. אמנם הטוב שהוברר מהם והם הנקראים חיים ובעוד הקדושה ביניהם הם חיים ויש להם חיות ומזון ושפע וכשמסתלק הקדושה הם מתים. ולכן הם טורחים כ"כ בכל מאמצי כחם להחטיא את האדם כדי להכניס נשמתו בתוכם ועי"ז יהי' להם חיים ומזון ושלום כדרך הטורחים אחר מזונותיהם וכתיב לא יבוז לגנב כי יגנב למלאות נפשו כי ירעב וגו' והענין הוא כי נשמה הקדושה אף שתחטא ותלך אל הקליפות מ"מ לא ידח ממנו נדח אפי' ניצוץ קטן של קדושה שהיא היתה ממקום קדושתו יתברך ולכן הוא ממשיך מזון לכל הנשמות המסורים בתוך הקליפות ועי"ז זה ניזונים ג"כ הקליפות כדרך האילן הממשיך מזון אל הפרות ומשם נמשך אל העלים והקליפות וכשנגמר הפרי מתייבשים העלים והקליפות ולא עוד אלא כבר נתבאר לעיל בפ"א כשישראל גולים גם השכינה גולה עמהם כי היא אש אוכלת ומלקטת הניצוצי נשמות מבניהם. והנה השכינה והנשמה מתלבשים בתוכם ודאי יונקים שפע רב לכן כל מגמתם להחטיא את האדם כדי להמשיך נשמותיהם והשכינה ג"כ ביניהם והנה ודאי כפי ערך גודל קדושת הנשמה כן הוא תוקף השפע שיונקים משם עליהם על ידה ולכן כשרואין נשמה שהיא גודל הערך המה מתכוונים להחטיא אותה ולהכניסה בעומק הקליפה לכן רוב הקליפה בת"ח לכן ארז"ל ת"ח לא יצא יחידי בלילה גם זה הוא הענין כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו וזה הטעם שמצינו אנשים גדולי הערך שחוטאים חטאים גדולים ועצומים כמו שנתבאר לקמן בעזה"י בפ' זו והנה אע"פ שאמרנו שלכך גלתה השכינה כדי ללקט כל אותם נצוצות עכ"ז הכל תלוי ביד האדם לפי שהאדם עצמו גרם לזה ומי שקלקל צריך לתקן ולכן נצטוינו על פר"ו ושנקדש עצמינו בשעת הזיווג כדי שנוכל להוציא ולהמשיך משם אותן קליפות הנשמות ויבררו מן הרע ולהיות שבעונותינו אין אנו נזהרים לגמרי בזה ולכן נמשכים נשמות ערובות קצת מהקליפות וז"ס יצה"ר הניתן באדם ולכן צריך האדם להזהר כל ימיו לטהר כדי להפרידו ממנו אותו הרע שנשאר בו וזהו ע"י מעשיו ועכ"ז לא יספיק להפרידו לגמרי עד יום מיתה כי אז נדבק הרע בתוך העפר ומסתלק והולך וגם זה הוא ענין חבוט קבר כמו שנתבאר בעזה"י במקומו גם זהו הענין שכמה צדיקים מתו בעטיו של נחש ופי' זה הענין איך מתו בלא חטא יח"ו נראה כעול בחקו ית' אבל הענין הוא כבר הקדמתי שקדם הרע הראשון

שנתערב בנשמתו ע"י חטא אדה"ר ואותו הרע אינו יכול להפרד כ"א במיתה וזהו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. והנה מיום שחטא אדם כל המעשים שלנו המה להפריד הנשמות ההם מן הקליפות ע"י מעשינו הנזכרים וזהו הסוד תנו עז לאלקים ואם היינו כולנו צדיקים ושבים בתשובה שלימה הי' כח בידינו להוציא הקדושה מתוך הקליפות ברגע אחד ותיכף הי' בא משיח כמו שארז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף אמנם הטאתינו מתישים כחו של יוצר צור ילדך תשי. וכשיכלו לצאת הנשמות מתוך הקליפות אז תצא השכינה מהם וישארו המה מתים וזהו בלע המות לנצח הקליפות נקראים מות וכאשר תצא השכינה הנקראת חיים אין להם תקומה כמו שהי' בשעת מתן תורה. הנה כבר נתבאר כפי ערך גודל הנשמה כן הוטבעה בתוך הקליפה והם מבקשים לטנפה כדי שישאר תמיד אצלם להיותם נהנים ממנה והנה מתייראים שמא ע"י צדיק גמור יצא מביניהם בעת זיווגו אותה נשמה קדושה ויאבדו מזון שלהם לכן כשרואים איזה פגם עד מאד אז מוציאים אותה הנשמה קדושה משם כדי שתכנס שם למקום פגום שתחטא ותקלקל יותר מבתחלה ותחזור לידם פגומה כבתחלה ותעמוד בידם תמיד והושבים שהיא לטובתם והנה הוא לרעתם כי הש"י תמים פעלו. וכיון שע"י חטא שלטו באלו הנשמות אינו רוצה להוציא מהם שלא כדין ומה הוא עושה ממתין עד שיהא איזה מקום פגום ומרמז לחיצונים שיצאו ויכניסו הנשמה קדושה בזה הטינוף והמה חושבים שהוא לטובתם נמצא הקב"ה עושה בדין וברשותם כענין סוד שעיר המשתלח כנזכר בזוהר שעל ידו נוטלים כל עונותיהם של ישראל. והמה חושבים שיהי' אור נשמה קדושה בבן אדם רשע או בגר אחד שעדיין הוא ברשותם וכבר נתייאשו ממנו שחושבים שאין לה עוד תקומה. ולהיות הנשמה קדושה ועצומה מתעוררת ומישרת מעשיה ונפרדת לגמרי מן הקליפות ולא עוד אלא שמביאה עוד ניצוצות אחרות עמה וזה ענין אברהם בן תרח עובד ע"ז ונאמר בו ואת הנפש אשר עשו בחרן. וכל גרי הצדק כגון רות ורחב וכל מלכי בית דוד משיח ור"ע ור"מ וכיוצא בהם. וכן דוד יצא מהם את"כ הכרית כל הקליפות שהי' הוא מלובש בתוכם שהוא קליפת מואב ששם הי' נפש דוד טבועה כמו שנבאר במקומו והי' ממדד את מואב חבלים והרגם נמצא שליט האדם בליעל באדם הקדוש לרע לו. והעולה מזה הנשמה היותר עצומה מטובעת בתוך הקליפות ויצא גדול מאד ובזה תבין מעשה דוד ואביגיל ובת שבע אברהם ודוד גם בזה תבין למה הוא צדיק בן רשע ומן הראוי לצדיק שיוליד כמותו (עץ חיים פרק פני):

אלמלי עמד אדה"ר בשלמותו עד בא שבת בעולם והחזיק בעץ חיים בשבת והי' מוליד בנים בליל שבת הי' נתוקן הכל (חסד לאברהם):

בר"ה נברא אדם וקאים בדינא קמי' מאריה ותב בתיובתא וקיבל ליה קב"ה א"ל אדם את תהא סימן לבניך לדרי דרין בההוא יומא קיימי בדינא ומיד יתובון ואנא מקבל להון ואוקים מכורסא דדינא ואיתב על כורסא דרחמים וארחם עלייהו ודוד אמר אהבתי כי ישמע ה' קולי ועל דא כתיב כי עמך הסליחה וגו' (זוהר פ' אמור):

מרדכי והמן היו גלגול אדם נחש (כלי חמדה פ' כי תשא): **אדה"ר** מין היה גימ' ק' לכן דוד גלגול אדם תיקן מאה ברכות (קהלת): **אדם הראשון** אלמלי למד תורה לא מת לפיכך כתיב אם בחקותי תלכו (ילקוט בחקתי):

אדה"ר ביטל בשר ברית קדש ובקשו שמים וארץ לאתגייפא מאתרייהו וכן אתגלי קמי קב"ה דעתידין ישראל לקבלא אורייתא מיד אהדרו לאתרייהו (זוהר בראשית ע' קע"ה) : **אדם** הי' מטייל עצמו בג"ע אמר הקב"ה אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולם אני אין לפני פר"ו וזה אין פר"ו לפניו ולאחר זמן יאמרו הבריות הואיל ואין פר"ו לפניו הוא שבראם לכן אמר לא טוב היות האדם לבדו (פרקי ר"א פי"ג) :

אמרה הארץ לפני הקב"ה רבש"ע אין בי כח לזון צאנו של אדם א"ל הקב"ה אני ואת נזון צאנו של אדם חצי שנה בלילה הם להקב"ה וחצי שנה יום לארץ מה עשה הקב"ה ברא שינה של חיים ואדם שוכב וישן והוא מזונו ורפואתו והיים לו ומנוחה שנא' ישנתי אז ינוח לי והקב"ה סומך הארץ ומשקה אותה והיא נותנת פירותיה ומזון לכל הבריות (שם) :

נשמות אדה"ר כלולה מס' רבוא ומזה הטעם קנס מיתה לכל הנבראים אחריו כי כולם חטאו במעשה ההוא ומרע"ה שהוא ש"ת כנדרש בתיקונים ושת הי' כלול מס' רבוא כאביו שנא' בצלמנו כדמותנו לכן מרע"ה שקול ג"כ כנגד כל ישראל והוציא ס"ר ממצרים הה"ד שש מאות אלף רגלי הגברים אשר עמי עמי ממש וכולם ינקו ממנו תורה. וע"ז רמז האנכי הריתי את העם הזה וגו' ולכך פי' בתקונים בפ' ותוסף ללדת שמרע"ה מתפשט בכל דור ודור כו' ועליו נא' דור הולך ודור בא ותורתו מאירה בהם כו' (עסיס רמונים) :

כי שמחתני ה' בפעלך אמר אדם שמחני הקב"ה והכניסני לג"ע והראני ד' מלכיות מושלים בנו והראני דוד בן ישי מושל בם לעתיד לבא ולקחתי משנותי ע' שנין ונתתי לו (פרקי ר"א ומובא בילקוט תהלים) : **אדה"ר** עבר על כל התורה כולה מא' ועד ת' וחזר בתשובה דרך תשר"ק וכן הוי אתוון קיימין עד דיהב הקב"ה אורייתא בסיני ופתח אנכי (זוהר בראשית) :

יש לדעת כמו שיש למעלה ג' אלפין המורים על אדם אדם אדם ונקראו בס' הזוהר א' רברבי א' זעירא א' אמצעית כך הי' למטה ג' אלפין שהם אדם אדם אדם האחד הי' אדם הראשון והשני הבל והשלישי ישראל הנקראים אדם שנא' אדם אתם כל אחד מאלו חטא באל"ף שלו אדה"ר עשה פגימה באדם דבריאה שחטאו הגיע עד הכת"ר ומפני שחטא גם במעשה פגם גם למטה בתפארת הדומה לכת"ר. הבל פגם למטה במחשבה שהיא חכמה העליונה וגם למטה ביסוד לענין מעשה וישראל חטאו במעשה שהוא הבינה הנקראת מעשה וכנגדה למטה במלכות הוא אדם דמעשה כו' (חייט). ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם וגו' הרקנטי פי' במה שאמר ויעש להם חגורות נאמרה על החרב שנא' חגור חרבך על ירך גבור. ר"ל נתדבקו ברוח טומאה שהם עלים וקליפות מן האילן העליון שהם כוחות הטומאה שמשפיעים לעולם הניחו המות ונתדבקו בקליפות להתנהג בכחם בזה העולם וע"כ אמרו מדין ידעו כלי זייני חרשים כי כל מעשה שדין וכשפים נשפעים משם ומכאן תבין פי' מתניכם חגורים (שם) :

כשיגיע זמן האדם למות מלאך מזלו רואה מ"ה כולו עינים על שאמר וכי תאוה הוא לעינים ותפקחנה עיני שניהם לראות מ"ה שהוא מלא עינים וידעו כי ערומים הם ערום יצאתי מבטן אמי (ס' חסידים סי' תתסג"א) :

בה נתקנו פי' בקונט' מדת הקב"ה באיזמל שהוא מכה הוא מרפא נס בתוך נס כמו ויצת אש בציון ואני אהי' לה חומת אש. ואין ענין זה לזה כלל אלא היינו כדאמרינן בב"ר משל לבן מלך שקלקל עם א' משפחותיו וכו' כר

בשעה שאכל אדם מן האילן טרדו מג"ע והחזיר על כל האילנות אבל התאנה על שאכל ממנה פתחה לו דלתיה וקבלתו (תוס' סנהדרין דף ע' ע"ב) :

ויהיו שניהם ערומים הז' שבע' גבוהה ע' לומר יוסיף דעת יוסיף מכאוב מתחלה הי' חכם וטוב לו ומה שהי' ערום הי' לתקנתו שלא היה צריך למלבושים אלמלא לא אכל לא הי' צריך כבהמה ועוף. ולאחר שאכל נבל זיו עורו שהי' עורו כצפרן קודם שחטא (סודי רזא) . אלו לא חטא אדם הי' ערום ומשמש ואין יצה"ר שולט בעבירה ומעתה גרם ליצה"ר וגרם לערום הולכים בלי לבוש אלמלא לא חטא אדם איש א' הי' הולך בין הנשים ואינו חוטא ומאז והלאה עין נואף שמרה נשף וגו' אלו לא חטא אדה"ר הי' נותן עינו באחד הנערות האסורות לו ואינו חוטא ומעתה שאכל מי שנשים מצויות אצלו פסול לעדות וגרם לא ילבש גבר שמלת אשה (שם) . ערומים היו בתחלה הי' רואה מסוף העולם ועד סופו ועכשיו אין עינו של אדם שולט אלא ט"ז מילין שלקח ממנו האור (שם) :

מילה ופריעה הם מלבושים של נפש רוח נשמה שנשאר מהחצונים ומזיקין ושדין וז"ש אך בצלם יתהלך איש ובהסתלק הלבוש אחזו בו החיצונים וכו' וזהו וידעו כי ערומים וז"ס ביום אכלך ממנו מות תמות כי החטא גרם שנסתלק המלבוש (חסד לאברהם) :

וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן וגו' א"ר חמא בר כהנא מהלך אכ"כ אלא מתהלך בגן מתקפץ ועולה וזהו ויתחבא האדם ואשתו א"ר איבא באותו שעה גרעה קומתו של אדה"ר ונעשה של ק' אמות (מדרש) :

ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר איכ"ה . איכ"ה רמז לו א' בתשרי ר"ה . י' זה עשרה לחדש שהוא גמר דין . מתחלת ר"ה עד נעילה יש רמ"ג שעות וביום כ' אחריו מיד הושענא רבה חותם הדין זה יום ה' שהי' הושענא רבה בבריאת עולם (עשרה מאמרות) . אדם מעשר של אמת מעשר מן ם' ד' מן ת' מ' א' כפשוטו (שם) :

ויקרא אל משה ולאדם לא קרא והלא כבר נאמר ויקרא אלקים אל האדם אלא אין גנאי למלך לדבר עם אריסו (רבה פ' ויקרא) :

ויאמר את קולך שמעתי בגן וגו' ערו' צרופה רעו"ה סוד כניסת הקליפה למקום שאינה שלה הטעם כי ערום אנכי ובהכנסת פרי עץ הדעת בקרב איש ולב עמוק יציר כפיו של הקב"ה והוא תחלת הקלקלה הצריך שמירה גדולה בסוד שניות לעריות (יונת אלם פכ"ד) :

אדם וחוה ידעו שעתיד לצוות לישראל לא יראה בך ערות דבר אמרו אדם וחוה ומה ישראל שאין הדבור אלא ע"י שליח כתיב לא יראה בך ערות דבר אנחנו עאכ"ו וזהו את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירום אנכי (סודי רזא) . ערום אנכי ע' רום ע' לשונות אילו זכו היו כלם משתמשים ומדברים בלשון שמדברים בו עליונים ומעתה נגזר על ע' לשונות שיהיו ערומים מלשון מעלה. אילו זכו היו עיניהם צופות מסוף העולם ועד סופו ולאחר ע' שנה המלאך הי' משיב הרוח לקונהו. הנברא מן המים אינו מטמא לפי שלא הביא לאדם לקרוא לו שם (שם) :

ויאמר ה' אלקים לאשה מה זאת עשית וגו' בחטא אדה"ר נפגמו שני דלת"ין ד' משם אדנ"י וד' משם שד"י וצריך כל אדם לתקנו בק"ש בד' של אחד ובד' של ועד (מג"ע בשם הרמ"ע בפי"ם יצירה) :

וזהו אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום ר"ל אשרי אדם שומע ר"ל

ר״ל הקורא שמע וע״י כן שוקד על דלתותי ב׳ דלתי״ן שנפגמו. כתב בעל מג״ע רזא דמלה הנחש השיאני כיון שנפגמו ב׳ דלתי״ן הללו נשאר משם שדי ש״י ומשם אדני אנ״י והם בצירוף שיא״ני וזהו הנחש השיאני. עון מכירת יוסף גרמה להתעורר קלקיל אדה״ר שאמרו רז״ל אדה״ר משוך בערלתו הי׳ ונתפתה כ״כ עד ששכב עם לילית והוא עם סמאל שנא׳ הנחש השיאני לשון נשואין וכו׳ (עמק המלך):

דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וא״ת א״כ כל מסית יפטור עצמו באותו טענה. וי״ל דדוקא נחש שלא נצטווה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבאת תקלה על ידו אבל מסית שנצטוה שלא להסית נמצא כשמסית עובר (תוס סנהדרין דכ״ט ע״א):

ויאמר ה׳ אלקים אל הנחש כי עשית זאת וגו׳ אם תזכה להבין סוד הפסוק ארור אתה מכל הבהמה שאמר הקב״ה לנחש יגיע לך שכל להבין אמרי נועם כי הנחש וחיילותיו נחמרמרו מפי הקב״ה ושכנתיה שא״א להם להראות לא בעה״ז ולא בגיהנם ולא בג״ע אלא כדמות בהמות וחיות ואע״פ שאיזה יחידים מראים עצמם לפי שעה כדמות אדם כגון אדם בליעל וחבריו שהוא סמאל וחייליו אבל הם פגומים בלא שערות הראש והזקן והראש הוא הד ואינו עגול וסתום עין יוכית בסוד עז״א ועזא״ל ודוגמתו בלעם בן בעור וגם הרגלים שלהם לא כבני אדם אלא כרגלי החזיר או כרגלי תרנגולים והא ראיה סמאל נראה כשור למעלה או כחזיר ובפרט בשעת המגפה נראה לאדם כשור שחור ובאמת לא ינצל האיש הרואה אותו וגם שור חמור כלב יוכיחו שכם קליפות אדים ישמעאל עמלק (עמק המלך). אמרו חכמי ישראל על עזא ועזאל שהם צורת אדם ממש במקומו זולת סמאל הרשע ועל האחרים נאמר ארור אתה מכל הבהמה ומכל החיה שמוכרחים להתלבש צורתם ולא בצורת אדם כי בצלם אלקים עשה את האדם וזהו עונש הנחש מן הקב״ה עם מחנהו וכשנפלו עזא ועזאל מן השמים וכו׳ ותולדות שיצאו מהם היו גבורים וגבוהים בקומה יותר מכל בני אדם ויש מהם כת אחת בצורת בני אדם בתולדותם מהם יצאו נשים. ומהם אנשים נראים לבני אדם ואין ביניהם רק השקר והכזב ויש להם קנאה מבני אדם וכונתם לרמותם ולהכשילם וכמעט היו משחיתים ומכלים כל מה שנראה להם לולא יופיא״ל שר הפנים שהמלך של זו הכת תחת מלאך זה וממשלתו ואימתו עליהם. גם אברהם ושאר האבות וכו׳ (סס):

שבעים שקל בשקל הקדש למה שבעים כנגד שבעים פסוקים מבראשית עד קללות נחש א״ר פנחס שני עורבים לא נארו עד שנשלם עליהם ע׳ פסוקים. הנחש מן בראשית עד ארור אתה מכל הבהמה ע׳ פסוקים המן הרשע מן אחר הדברים האלה גדל וגו׳ עד ויתלו את המן ע׳ פסוקים תכלית שבעים נתלה על חמשים. ד״א כנגד ע׳ שמות הקדשים מן בראשית עד פרשתו של נחש וא״ת הרי יש בו שבעים ואחד. והייתם כאלקים אינו קדוש (רבה נשא פ׳ י״ז). ויאמר איש ישראל החוי וכאן קרי ליה אמורי אלא מן האמורי הי׳ ולא קרא שמו החוי אלא שעשה מעשה נחש. הנחש אמר יודע אני שאמר להם הקב״ה כי ביום אכלך ממנו מות תמות אלא הריני הולך ומרמה אותם והם אוכלים ונענשים ואני יורש הארץ לבדי וכו׳ כך עשו הגבעונים כו׳ א״ל יהושע אתה עשית מעשה הנחש לפיכך תטלו נטו שכר הנחש ועתה ארורים אתם וכתיב ארור אתה (סס):

ואייתי ה' אלקים תלתיהון לדינא ואמר לחויא ארום עבדית הכי ליט את מכל בעירא ומכל חיות ברא על מעיך תהא מטייל ורגלך יתקצצון ומשכך תהא מושלך חדא לשבע שנין ואירסא דמותא בפומך ועפרא תיכול כל יומי חייך (ת' יונתן) : **ואיבה** אשית בינך ובין האשה וגו' ואיבה אשית זה כ"ד מיני מסאבא שהתעוררו ישראל בשעה שעשו את העגל שזה הי' ג"כ חטא העגל תבנית שור של אדה"ר ולא הותרה לו לאכול בשר רק ירק עשב (מגלה עמוקות סי' כ"ה) :

היכל חמישי נקרא סמאל ובהאי היכל אית פתחא חדא וחד ממונא עליו ונקרא איב"ה וסימנך ואיבה אשית בינך ובין האשה (זוהר פקודי ע' ספ"א) : **תנא** מאי דכתיב ואיבה אשית בינך ובין האשה כ"ד מיני מסאבותא הטיל נחש בנוקבא כד אתחבר עמה כמנין ואיבה (זוהר אחרי מות ע' קמ"ב) :

ראש הקליפות שולטת בעקב הקדושה וכל הנשמות הבאות שם נעשקות והכי פי' הפסוק ואתה תשופנו עקב ר"ל ואתה קאי אנחש תשופנו עקב תשוך הנשמות בזמן שהולכים דרך עקב הקדושה (עמק המלך) . הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב פי' להיות שנולדה קטטה בעולם והקליפה רצתה להניק מן הקדושה ואינה שולטת כ"א בעקב הקדושה בסוד ידיעות הטומאה מלשון וידע אדם את חוה אשתו שהוא סוד קליפת נוגה שאדה"ר שכב עם אשתו נדה ובימי החול וקלקל עקב הזה כנחש אע"פ שיחתוך ויבקע אותה לכמה חתיכות הם נדבקים ואין לה הריגה אלא בראש והסוד הוא ישופך ראש (שם) :

***השבעתי** *אתכם *בנות *ירושלים נרמז ר"ת שלהם בסוד הגאולה באמרו שם היום *אתם *יוצאים *בחדש *האביב בסוד ואיבה אשית בינך ובין האשה והנה יצאו ישראל מן האיב"ה (פליאה) :

רצה משה לתקן בא"י הקלקול גדול שבא מאדם וחוה שהטיל הנחש בחוה כ"ד מיני מסאבותא כמ"ש בזוהר אחרי מות על פסוק ואיב"ה מנין ואיב"ה הטיל הנחש זוהמא בחוה וזהו שאמר משה *ואתחנן *אל *י"י *בעת *ההיא ר"ת ואיב"ה רצה לתקן ואיב"ה לכן פתח בשם אדנ"י שיש בו כ"ד צרופים בסוד אל ישוב דך נכלם וכתב המקובל ר' משה קורדאוורי מי שמכוין בו בשעת תפלה שתפלתו נשמעת וכו' ואיתא בזוהר פקודי ע' רל"ג שהמרכבה של מעלה יש לה כ"ד סמכין וכן ירושלים למעלה כ"ד שערים ולא רצו להפתח עד שאמר שלמה כ"ד רננות כו' ובא"י יתקיים ושמתי כ"ד כ"ד שמשותיך כו' (מגלה עמוקות) :

ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך וגו' ארורה האדמה בעבורך דן המזון הטמון בארץ בזיעת אפך תאכל להם שדן אותם אחר צמיחתה לכמה יגיעות כי התבואה נדונית בשני דינים (עשרה מאמרות) :

שרי להו לצדיקייא לסגויי ברמאות כיעקב מדה כנגד מדה כאשר עשה הנחש כן שילם לו אלקים שנא' עם נבר תתברר עם עקש תתפתל . וכל זה מפני ששמעו אדם וחוה לנחש ברמאות נתפתו וברמאות נתרפאו שע"י יעקב נתברך העולם ל"ט ברכות נגד ל"ט קללות שנתקללו בימי אדם וחוה (עמק המלך) : למה צוותה התורה להלקות מלקות ארבעים לפי שעבר על התורה שנתנה למ' יום וגרם מיתה לעצמו שנוצר למ' יום ילקה מ' ויצא ידי עונשו כמו שנענש אדה"ר שחטא ונתחייב מיתה ונלקה מ' שנתקלל העולם בחטאו מ' קללות י' לאדם י' לחוה י' לנחש י' לארץ והאריך לו הקב"ה

היום שנא' ביום אכלך ממנו מות תמות והוא חי תתק"ל שנה ולא גמר יומו של הקב"ה. ואם לרשעים עשה תקנה ק"ו לצדיקים (רבה פ' במדבר פ"ה):

א"ל רבי קשה מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. מי לא ייראך מלך הקדוש א"כ נתנו להם הפתח להשמר שאם לשם לא ייחדו נמי יחדו לשמש או לירח רבונו דעלמא הייחוד הוא סוד על כל מצותיך ופטורה האשה והנה בג"ע על שלא ייחדה קללת אותה ונתת לה ירושה רעה הוא העצבון ואתה כתבת בתורתך בשכבך ובקומך ועשית אותו מעשה גדול כדי לפטור את העניים וא"כ רצונך לאבד העניים לגמרי מן עה"ב. אל"כ הלא אמרנו שמביאים לה בחשאי והיא עצמה פטורה (קנה):

אלו לא חטא אדם היו כל כוחות הטומאה מסייעים לאדם והיו משרתים עושי רצונו אבל אחר שחטא אדם צוה הקב"ה שלא לערבב כוחות הטומאה ולהוסיף כח שלהם וצוה לא תחרוש בשור וחמור יחדיו וכשמלקים החוטא מלקים אותו ברצועת שור וחמור (מג"ע סי' ע"ח):

עשרה גזירות גזר על הנ"ש. א' שנסתם, ב' קציצות ידיו ורגליו, ג' אוכל עפר, ד' לשונו נגרר בעפר, ה' ששנואה היא בעיני הבריות, ו' שמשיר עורו לסוף ז' שנים, ז' שמוליד לז' שנה, ח' שמטיל ארס, ט' שכולם מתרפאים לעתיד לבא זולתה, י' שתמות. עשרה על האשה. א' דם נדה, ב' דם בתולים, ג' צער הריון, ד' צער לידה, ה' ש... מלידתה דוה ותולי, ו' שתכנוס כאבלה, ז' שמושל בה האיש, ח' שתהא אסורה ונתפסה בירכתי הבית, ט' שמזקנת מהרה, י' המות. ואם היא אשת חיל בעלה קוברה שנא' ויבא אברהם וגו'. עשר גזרות על האדם. א' שיאכל פריו בעמל וצער, ב' שאוכל טוב ומוציא רע, ג' ששולט בו רוח רעה רמה ותולעה, ד' כינים זבובים פרעושים בחייו, ה' שיהיו ימיו קצרים, ו' שיהי' גולה ממקום למקום, ז' שיהי' מסור לחיה רעה, ח' שיהי' נדון תמיד ודינו מוכן לעו"ל, ט' יסורים, י' המות. תשעה גזרות על הארץ. א' שתהא שותה מאליה שנא' ואד יעלה מן הארץ, ב' שתלקה בפירות, ג' שתצמיח קוץ ודרדר, ד' שיהיו בה הרים וסלעים, ה' שיחפרו בה בני אדם ויחרשו בכלי ברזל, ו' שלא תכסה על הרוגים, ז' בזמן שמחייבים בני אדם זורעים ומוצאים קמעה, ח' שתלקה בשדפון, ט' עתידה לבלות שנא' הארץ כבגד תבלה. מלקות ל"ט ג' פעמים י"ג נגד ג' עונשים כי בן י"ג עונשים למטה ולמעלה מלקין אותו בששים פולסי דנורא נגד ג' עונשים של בן עשרים שאין עונשים למעלה עד בן כ' שנים (כל הכ"ל ניוני):

וקוץ ודרדר תצמיח לך וגו' בהובא דאדם קדמאה אתיהב דוכתא לדרא דסטרא אחרא ותחברא בדרא דסטרא דקדושה דהא בההוא סטרא קדושה אקרי דר וזה זכרי לדר דר דכל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא בנגדו בס"א והיינו קוץ וד"ר ד"ר תצמיח לך דאתחברא דר בדר (מגיד מסרים הדס):

כתב הרח"ו ז"ל שיש שלשים מיני פירות בא"י ובכל מין ומין יש הרבה מינים כשארז"ל ושבעים תמרים וע' מיני תמרים וכן בכל המינים והנה בעולם הבריאה עשרה מיני פירות נגד י' ספירות שלה ומפני שהם רחוקים מן הטומאה וקרובים לאצילות אין להם קליפה לא בפנים ולא בחוץ ונאכלים כמות שהן ואלו הם תאנים וענבים תפוחים ואתרוגים לימונים אגוזים הבושים תותים סוראבק הרובין כו' וי' מיני פירותיהם בעולם יצירה והם נגד י"ס דיצירה שהם בינונים בין עולם הבריאה ובין עולם היצירה

שאינם קרובים לטומאה כמו עולם העשיה ולא רחוקים כמו עולם הבריאה לכן גרעיני זרע בתוך הפרי לפי שאינן רק כגרעינים שבתוך פירות דבריאה ואלו הם זיתים תמרים גודגדניות כו'. ועוד עשרה פירות בעולם העשיה נגד י"ס ולזה נאכל מה שבפנים וזורק מה שבחוץ שקליפת הפרי היא המחיצה בינו ובין עולם התמורות הקרוב לו כדי שלא יקבל טומאה וז"ס היצה"ר והקליפה הדבוקה בנפש ואלו הן רמונים אגוזים שקדים ערמונים וכו' וכנגד שלשים פירות אלו יש שלשים מסטרא דשמאלא שצומחים בעצי היער מאליהם ורובו אין בהם אוכל אלא קליפה ואין מברכין עליהם בורא פרי העץ ומי שמדקדק במעשיו לא יאכל מהם הואיל ורומזים לסטרא דשמאלא. כך כתב הרח"ו ז"ל קודם שלמד אצל הרב זלה"ה כי הרב ז"ל כתב להיפך וז"ל עשבא דדברא כתבו הפוסקים כיון שלא נזרעו בידי אדם שיברך עליהם שהכל ומורי ז"ל לא הי' הושש והי' מברך הברכה הראויה לעץ או לאדמה אפי' היו מדבריות. ופעמים הי' מצוה להביא לו זרזרים שבני אדם אוכלים אותו כדי לקיים מצוה לאכול מה שאמר הקב"ה לאדה"ר כשקלל האדמה בעבורו קוץ ודרדר תצמיח לך וגו' (סוד הכהן):

בזיעת אפך תאכל לחם עד שובך אל האדמה. המלאכה בא מן הקליפות שנגזר מחטא אדם שנא' בזיעת אפך תאכל לחם ומן הקליפה בא המלאכה צריך אדם לטרוח את עצמו בקושיות התלמוד בחיבור הישיבה כדי לבקוע אור הקליפה וליקח את בולעו מפיו הם נצוצי הטהרה לקיים מה שנא' בזיעת אפך תאכל לחם לחמה של תורה ורמז לזה לילית בגי' ת"פ כמנין תלמוד (עמק המלך):

ראה מעלתו של אדם קודם שחטא היו מלאכי השרת צולין לו בשר שהכוונה הוא שאמר שהי' צדיק דומה לצורות עליונות ואף המלאכים היו ברשותו לתקנם ולהיותם תחתיו. והסוד נעלם שהמלאכים יעפים ומחלפים כעוף ואחר תיקן הבשר עכ"פ היו צולין ואחר שחטא נחשב כבהמות נדמו והכונה מתחלפים כבהמה ולא ישלוט על אותה הבהמה מי שהוא כמותה ואין הפרש ביניהם אלא הראות שזה נדמה אדם וזה נדמה כבהמה וע"כ אחר החטא נאסר לו בשר (פליאה):

למה שהיו צולין לו מלאכי השרת בשר כי מלאכים היו בעולם היצירה ואדם בעולם עשיה וצולין לו בשר וירח בו ריח ג"ע ובשר שאכל אדה"ר הי' הבהמה הרבוצה על אלף הרים (כנפי יונה ח"ג סי' ע"ד):

ואל עפר תשוב הכוונה הוא בסוד הכתוב שהזכיר אולי הוא על תשובה באנשי און והמשכיל יבין. כתב הנפתולי פסוק הוא במענה ברכאל בן בוזי באיוב אמר וארח עם פועלי און נאמר לעיל הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (כמיי): **ויקרא** האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי כשעלה משה לרקיע שמע להקב"ה דקא קרי חוה א"ל רבון דעלמא האי חוה מאי היא א"ל אם כל חי א"ל רבון דעלמא א"כ תקראנה חי"ה א"ל חוה במספר קטן אם כל חי (פליאה):

אדם והוה ראיתי דבר גדול באלו השמות נתחברו שניהם ונולד אדנ"י כשתתחבר חוה עם אדם א"ל תוציא א' שהיא חסר דנ"י אל"ד למה לא נקרא אחו"ה להשלים אדני א"ל בני א"כ הביאו את העולם בדין וע"כ נחסר א' שלא להיות א' בראש יו"ד בסוף ובאמצע ד"ן אבל עתה שהוא דנ"י צריכה לדון את כל העולם ולהיות ראש סנהדרין וראה אדם חוה עולה דנ"י

רנ"י אם תמלא דלי"ת נו"ן יו"ד אותיות שניות וו"ל וכאשר תהפכו לו"ו אז הוא טוב לפתיחת הלב בי' לחדש בהיות אזכרתו עם ה' אחריהם והם המ"ע ייצ"ל ור"ה הי"י המב"ו לו"ו בב"ר לנ"ו נ"ו פג"ל. אם יקראהו וי"ל יטיל אימה על בני אדם ובלבד שיקראהו עם אחרים והם וב"ב וו"ל יל"ה סא"ל ער"י עא"ל (פליאה): ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם יוסף תיקן פגם אדה"ר לכן עשה לו כתנת פסים כנגד כתנות עור וכשנאבד יוסף ירא יעקב שלא יתוקן הפגם לבן וישם שק במתניו כו' (מגלה עמוקות סי' קנ"ח):

בעלי תשובה וצדיקים גמורים כלם בלשון רבים כי כוונה על כללות העולם בסוד כי ימין ושמאל תפרוצי אלו פארן ושעיר והנלוים אליהם השרים של מעלה שהם נעשים אגודות אגודות לכאן ולכאן שכולם עתידים לקבל תיקון באחרית הימים ולפי שלא נדחו אלא מאכילת עץ הדעת שפיר קרינא להו בכנופיא בעלי תשובה (יונת אלם פ"ח):

עוד שם כל הנוצר מטיפת אדם וחוה יחשב עצמו שהוא בעל תשובה וצריך דקדוקי מצות להחזיר עטרה ליושנה בסוד תחיית המתים שנזכה כולנו לכתנות אור כטעם יכין רשע וצדיק ילבש אדם קדמאה כד אעיל לגו גנתא דעדן אלביש ליה קב"ה בלבושא דההוא נהורא ואעיל ליה תמן ואי לא אלביש ליה בקדמיתא בההוא נהורא לא על לתמן וכיון דאתתריך מתמן אצטריך למלבושא אחרינא וכדין ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וכה"ג עשו בגדי שרד להכנים בקדושה וכו' (זוהר פקודי ע' ת"ב):

ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם בקדמייתא הוה נהורא עילאי אסתיר ליה ולבתר דחבו אעבר מנייהו גוונא דלעיל ונעשה להם כתנות עור גוונא דלתתא (זוהר ומתקן ע' תל"ט): אדה"ר הוא כבודו של עולם וכיון שקרב קרבנו שנא' ותיטב לה' משור פר מקרן מפרים לבש בגדי כהונה גדולה שנא' ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו וגו' בגדי שבת היה (רבה במדבר פ"ד): בא ואשאלך והודיעני שור שהקריב אדה"ר זכר הי' או נקבה א"ל נקבה א"ל אמאי לא קרינן לה פרה א"ל ע"ש שקירב הנקבה שהיא הפרה אל הזכר קראהו שור א"ל אמאי קרן אחד הי' לו במצחו א"ל זה ויקרא שמם אדם אז ויברך אותם א"ל א"כ תראה לי בעולם השפל שור של קרן אחד כי אי אפשר דוגמתו למטה א"ל אחד הי' והקריבו א"כ הכחיש מין אומן העולם א"ל רבי שור של קרנים הי' ועקר אחד והקריב השני במצחו ואותו שנעקר היכן עשאו א"ל לקחו קין מידו א"ל אמור לו קין יש לו קרן א' ועמו נוצת או לא א"ל מועד הוא ואינו רשאי (פליאה):

כתנות עור של אדה"ר להוליד נשמות קדושות מלבושיו של אדה"ר שלקחם נמרד ועשו ויעקב שהוא תיקן אדם לקחם והוא הלבוש של הנשמה הנקרא צלם אלהים שמזה יגיע מוראכם וחתכם על כל חית השדה וסמך ליה בצלם אלקים ברא וגו' ולכן כל חיה שראתה בגדו של אדה"ר מיד היתה מכניע עצמה ונתפסת (עפרס ממרות):

אותם מלבושים שנבראו בע"ש בין השמשות נתן באותן מלבושים שני דברים של מעלה מלאים בושם וילבשם מבושמי' לשבת לשרת בהם לפני השכינה וכשלבשם יעקב אמר ריח בני כריח השדה החמודות שהיה ממשלה ושולטנה. ולכך אמר הוי גביר לאחיך. החמודות כמו למי כל חמדת ישראל. וכשלבשם נמרד נמשך כל אדם אחריו והמלכות ר"ל מעלות שנא' שום תשים עליך מלך בגי' שלשים מעלות. ואל תתמה שהרי בהעבר

האדרת של אליהו אלישע נמשך אחריו כן באלה הדברים. ולפעמים הי' ע"י הבגדים רוח נבואה ועושה בהם נסים כו'. גם הי' באותן המלבושים כמלאך עומד ומשרת כו'. ועוד הלובש אותן הבגדים הי' שמח שמחה גדולה. ועוד שבאותן הבגדים הי' דן כל הבריות וכו' וכן היו ישראל באותן מלבושים כמלאכים ולמשול בגוים ולמשוך רוח הקדש עליהם ועושים בהם פלאים ובעגל ניטל מהם ולעתיד לבא ילבישם כו' אלה הלבושים היו דומים לכסא שייראו מלפניו וכו' וילבישם כביכול בעצמו. ומשה הלביש את אהרן ואת בניו כדי לגדלו על התחתונים וגם על העופות והדגים והשרצים וגם מלאכים משלימים עמו כדי ללמד לדורות שהגדול יעשה כן לקטן (ספר הסגין):

ויאמר ה' אלקים הן האדם הי' כאחד ממנו וגו' ועתה פן ישלח ידו פתח לו הקב"ה פתח של תשובה אין ועתה אלא תשובה וכו' (פסיקתא):

הן האדם הי' כאחד ממנו ה' פרצופים של הנשמה. נפ"ש, רו"ח, נשמ"ה, יחיד"ה, חי"ה, ולזה חלק יחידה לא זכה שום אדם בעולם כ"א אדה"ר וזהו כאחד ממנו כאח"ד דייקא שזכה ליחידה גם משה זכה לזה כשקם על טורא דסיני דכתיב לקחת מתנות באדם והי' מסתכל בזיהרא חכמתא עילאי ובשעת העגל ניטל ממנו ולא זכה כ"א לחיה וז"ש הכתוב ויהי האדם* לנפש* חיה* ס"ת משה (מגלה עמוקות סי' קע"ה):

כד דיין דן דין גיהנם פתוחה לו בת זוגו דסמא"ל וחרב על צוארו דא מלאך המות סמאל וג"ע פתוחה לימינו ועץ החיים פתוחה מקמיה אי דן דין אמת הקב"ה יוביל ליה לג"ע ואטעים ליה אילנא דחיי דכתיב ולקח גם מעץ החיים יאכל וחי לעולם (זוהר מספסים עמוד ר"ז):

ועתה אגיד לך תשובתו אדה"ר קודם שחטא אכל בשר ושתה יין ושמשיו היו מלאכי השרת ומשחטא הקריב קרבן והתודה על עונו בפיו ומאותו שעה עמד בתענית כל ימיו והנה חשבון תענית הוא חשבון שנותיו ולא נהנה מכל אשר בעולם רק חרובין וקיתון של מים. והועילה לו תפלתו ותעניתו לשכון כמלך הוא דוד וממלך אל מלך עדיף ממה שיבא ממלך אל הדיוט ואומר לך בני הרוצה לשוב בתשובה יתיאש מן העולם לא ישא ולא יתן בשום עסק של זה העולם ויחשוב בכל לבו כי בכל שעה יביאנו המלך אצלו לקחת חשבון מעונותיו ולא יאכל בשר ולא שום דבר אשר נשמה באפו ולא ישתה יין וישב בתענית ויעסוק בתורה יום ולילה ויעשה מלחמה עם השונא שלא יאנס אותו לישן כל הלילה וימשוך מחשבתו אל הש"י ויתחרט על מה שעשה אם תבוא לידו ידחנה וירחיקנה ממנו ועיקר אכילתו פירות במשקל די חיותו וירחיק עצמו מחברת עולם ומבשר ויין וכל מיני חי ומדברים היוצאים מן החי ומכל מיני ירק מעשה זה יעשה מ' יום ומשם ואילך הקב"ה יעזרהו עד ששה שנים ואז לא יסתפק שום ספק כי הוא בן עה"ב ואף כי יאכל וישתה אחר השש שנים כי כבר עברו ששה שנים נגד שתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חרוב ובלבד שיהא זהיר מעבירות הבאים לידו. אל"ב התשובה האמיתית כי הקב"ה אוהב את האדם להיות מוכנע ומושפל לפניו לזכור יום המיתה בבואו ובצאתו בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך וזהו לא אפשר באכילה ושתייה ובמלבושים נאים שהתורה אמרה וישמן ישורן ויבעט (ספר הקנה):

וישלחהו ה' מקדם לג"ע וגו' לעבוד האדמה אשר לוקח ממנה וגו'. ר' חייא אמר אדם הוה ביה חכמתא עילאה יתיר ממלאכי עילאה

והוה מסתכל בכולא וידע ואשתמודע למאריה יתיר מכל שאר עלמא בתר דתב אסתם מיניה מבועותא דחכמתא מה כתיב וישלחהו ה' אלקים מג"ע לעבוד האדמה (זוהר בפלח ע' נ"ח) :

ויגרש את האדם וגו' את לרבות אילן שחטא בו ג"כ נתגרש עמו ונח הביא עמו לתיבה ואתו חייבים והדר אתפגם עד שבא אברהם (זוהר ויחי ע' פק"ח) : **זכור** רחמיך ה' וחסדיך אמר דוד רבש"ע אלולי חסדיך שקדמו לאדה"ר לא הי' לו עמידה שנא' כי ביום אכלך ממנו מות תמות ולא עשית לו כן אלא הוצאתו מג"ע וחיה תתק"ל שנה ואח"כ מת מה עשית לו גרשת אותו מג"ע שנא' ויגרש את האדם ולמה נתגרש על שהביא מיתה על הדורות והי' חייב למות מיד אלא שרחמתו עליו וגרשתו כדרך הרוצח בשגגה וגלה ממקומו לערי מקלט לכך נאמר זכור רחמיך וגו' (מדרש רבה מסעי פ' כ"ג) :

כשחטא אדה"ר וזוגיה נתגרש לשבע ארצות *גיא *נשייה *ציה *ארקא *ארץ *אדמה *תבל עבד תיובתא הוה מצפצף ועולה ועם כל דא הוה ערום בלא לבוש הוא ואתתיה מה עביד הקב"ה אייתא ליה בגלגולא באברהם ואתתיה בשרה. והקב"ה מלבין ליה בנורא ככספא באבר דאיהו עופרת ומיד דארמי ליה בנורא אתלבנית כספא ואפיקת זוהמא איהו עופרת לבר ובגונא דא אתלבנית אדם באברהם ואפיק זוהמא לבר דאיהו ישמעאל דאיהו זוהמא ולבתר אתגלגל ביצחק ובת זוגא דאדם ואסחאן בנורא ואפיק זוהמא לבר דהוא עשו וסומקא דיליה בדמו דשחיטה ובגין דאתגלגל ביצחק נוקבא ולבתר אעלו תרווייהו ביעקב ובת זוגיה ואפיקו מיניה זרעא כו' (מה"נ) :

מזמור שיר ליום השבת. ליום השבת מן המנחמות גירש אדם ויצא מג"ע וישב לו בהר המוריה משם לקחו ולשם החזירהו למקום שנלקח משם שנא' ויקח ה' אלקים את האדם מאיזה מקום לקחו ממקום ב"ה וישב חוץ לג"ע בהר המוריה שנא' לעבוד את האדמה אשר לוקח משם. ר' יהודה אמר הקב"ה שמר שבת בעליונים ואדם שמר שבת בתחתונים. ר' יהושע בן קרחה אמר מן האילן שנחבאו תחתיו לקחו עלים ותפרו שנא' ויתפרו עלה תאנה וגו' ר"א אומר מן העור שנתפשטה נחש עשה הקב"ה כתנות כבוד לו ולעזרו שנא' ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור (מדרש פ"ה סי' נ"ב) :

וטריד ית אדם מן דאשרי יקר שכנתי מן לקדמין בין תרין כרוביא קדם עד לא ברא עלמא ברא אורייתא אתקין גינתא דעדן לצדיקייא דייכלון ויתפנקון מן פרי אילנא על די פלחו בחייהון באולפן אורייתא בעלמא הדין וקיימו פקודייא אתקין גיהנם לרשיעיא דמתילא לחרבא שנונא אכלה מתרין סטרין אתקין בגוה זיקוקין דינור וגומרין דאשתא למדן בהון לרשיעייא דמרדו בחייהן באולפן אורייתא טבתא היא אורייתא לפלחה מן פרי אילן חייא דאתקנהא מימר דה"ל נטרוהא דיהי קיים ומטייל בשבילי ארחא דחיי עלמא דאתא (יונתן) :

להט החרב המתהפכת אינון תופסי דמלכותא דמתהפכין זימנין לגוברין וזמנין לנשין (זוהר ויחי ע' פק"ח). להט החרב מלאכין שליחין איתא בעלמא דמתהפכת זמנין לגוברין וזמנין לנשין (פס ע' תנ"ה). להט החרב דא בינה דמתהפכית מדינא לרחמי לצדיקיי' למיהב אגרא לון לעה"ב. מלכות להט החרב המתהפכת למידן רשעים בעלמא הדין (זוהר ותחה ע' נ"ו) :

להט החרב המתהפכת וגו' דא מטטרון דאתהפך מדינא לרחמים וגיה אשתנוי

אשתנו כל זיוקנין כו' כד אתהפך מימינא לשמאלא אחזי פרצופא דשור וכד אתהפך משמאלא לימינא אחזי פרצופא דאריה וכד אתהפך תרווייהו למערב אתחזי אנפין ואתהפך לנשר וכד אתהפך למזרח אתהפך לאדם י"ב מזלות אתחזי ביה וכל דיוקנין דמלאכים ודייקנין דנשמתין ודיוקנא דכל מה דאתברי בשמיא ובארעא (תקונים דף ק"כ ע"א) :

אמרו פעמים אנשים ופעמים נשים כשישראל עושים רצונו של מקום אזי מתלבשת בחסד שמשם נמשך היצ"ט שבאדם וכשאין ישראל עושים רצונו של מקום מתלבשת מן הפחד שמשם נמשך יצה"ר המצוי באשה יותר מן האיש (בפי' על מערכת אלקים) : **כתב** איש סודי כי ענין כרובים בכאן ע"ד שהיו לעולם ועד בחורב ובימי זכריה בן עוזי הנביא בחרסים אשר ראה במצולה כן כשברא העולם שיכן את הכרובים להיות שם בית ועד ומשם נשלחים אל האדם ולהט ההר בשל הקב"ה ביד הכרובים ומלבן אותם באש שנתנות לגלגול וכשהאדם או מלאכים מתקבצים לפנים מגבולם הקבוע להם מכין אותו בהם וכן מי שנמצא בו דבר שמץ והם ס' פולסי דנורא (ציוני) :

ל"ב נתיבות החכמה בכל נתיב צורות שמורות דכתיב דרך עץ החיים מאי ניהו צורות הה"ד וישכן מקדם לג"ע את להט החרב המתהפכת וישכן מקדם באותם נתיבות שקדמו לאותו מקום ושקדמו לכרובים ושקדמו ללהט (ר' נחוניא בן הקנה) : ג"ע מצד צפונית מזרחית העולם וגיהנם מצד צפונית מערבית של עולם (סודי רזא) : **הן** פעמים ושלש יפעל אל עם גבר כו' ה"מ בישראל דוקא אחר מתן תורה ונתחדשה ההלכה ובעבירות הלוקות שאין בהם סרך ע"ז יתורץ עם זה תמיה רבה מדין אדה"ר שנתפס בעון הראשון פי' כי ג' תנאים האלה לא היו אצלו שהי' קודם מ"ת ועע"ז ושנה בעבירה (ע"מ) :

כמו שיש ז' רקיעים כן יש ז' ארצות *ארץ *אדמה *ארקא *גיא *נשיה *ציה *תבל וכשנגרש אדה"ר מג"ע שלחו הקב"ה לארץ התחתונה שהוא מקום חשך וכיון שנכנס אדם שם נפל עליו פחד ואימה חשיכה גדולה ולהט החרב המתהפכת היתה מלהט מכל צד ופינת הארץ עד שלא הי' מקום להסתר שמה והוא נגרש בע"ש מן ג"ע וישב שם כל יום השבת עד מוצאי שבת והרהר בתשובה העלהו הקב"ה על האדמה שהי' שנייה ממטה למעלה שנא' וישלחהו ה' אלקים מג"ע לעבוד האדמה. בהאדמה יש בו איר מהרקיע שלו וצורות כוכבים ומזלות שלו ושם היו צורת בני אדם ענקים גבה קומה שנולדו מאדה"ר בק"ל שנה שהוליד שדים רוחין ולילין והיתה לילית באה על כרחו של אדם ומתחממת ממנו והם תמיד עצבים ביגון ואנחה ואין ביניהם שמחה כלל וכתות הללו יכולים לפרות להבל והם נעשו מזיקים וחוזרים לשם ומתפללים לאל נורא. והם מתיישבים במקומם וזורעים זרעים באדמה וצומחים ודורכים אותה בדישה ואוכלים ולא יש שם חטה ולא אחד מז' מינים שנשתבחה בהם א"י. במקום הזה נולד לו קין והבל וכיון שחטא קין הוריד אותו הקב"ה למקום שנקרא ארץ שנא' הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה והייתי נע ונד בארץ וכיון שנגרש מן האדמה אמר כל מוצאי יהרגני הוא להט החרב המתהפכת בכל מקום והי' מסבב ומתלהט עליו להרגו והי' מפחד תמיד והרהר בתשובה והי' הקב"ה מעלהו לארקא בארקא זאת יש אור מאור השמש וזורעים ונוטעים אלנות ו"א יש שם חטים ולא מן ז' מינים כלל כל אותן הדרים שם הם בני קין ויש לכל אחד שני ראשים ויש מהם גבוה קומה ויש מהם קטני קומה ואין בהם דעת שלמה מיושבת כשאר בני אדם יושבי

תבל . ופעמים הם צדיקים וחוזרים מרעה לטובה ולפעמים חוזרים לרעה להזיק לבני אדם שבכאן והם מתים כשאר בני אדם ואדה"ר הי' באדמה עד שנולד שת ומשם עלה למעלה ג' ארצות והי' מסבב ועולה עד שבא לתב"ל והי' יוצא לעה"ז מקום בית המקדש שנקרא באותן השמות שהי' דירו בהן והם אר"ץ ארמ"ה שנא' מזבח אדמה תעשה לי . ואדה"ר הי' מדלג ג' ארצות גי"א נשי"ה צי"ה . גי"א הוא מקום גדול ורחב מאד כי שם ארכו של גיהנם ובגי"א נשי"ה צי"ה שם נתפזרו כל אותן שבנו המגדל והי' שם בנים ובנות והביאם הקב"ה בסוד הגלגול על עון המגדל שבנו בכח שם טומאה שנא' ונעשה לנו שם וגו' ואנשים ההם בכל הכבוד והעושר ואבני יקר ויודעים חכמת הכישוף והם חכמים וזורעים זרעים ונוטעים אילנות ואין שם מין חטה ולא מן ז' המינים . בארץ נשי"ה יש שם בני אדם קטנים הנקראים גיצווארג ואין להם חוטם רק במקום החוטם יש שני נקבים שיוצא מהם הרוח וכל מה שהם עושים הם שוכחים . וזורעים ונוטעים אלנות ואין להם חטה ולא מז' המינים . צי"ה שם בני אדם יפי תואר ומראה והם חוקרים אחרי מים שבמעינות ולפעמים עולים מתוך המים לתבל ואותם בני אדם יש בהם אמונה יותר מבני אדם וביניהם דיורים טובים ועושר גדול ונוטעי' אילנות ולא מצליחים וכל תאוה שלהם לאכול לבני אדם שבכאן ומכל ז' ארצות ואין להם לאכול לחם אלא ליושבי תבל כי תבל למעלה מכולם (זוהר דף קפ"ד ע"ד) :

א"ר חמא בר חנינא י"ב שעות הוה היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו איבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נזדווגה לו חוה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבע זולת תאומים שעמהם תשיעית נצטוו עשירית סרח אחד עשר נדון שנים עשר נטרד והלך לו שנא' ואדם ביקר בל ילין וביום ששי הוה וכשם שכל עניניו של אדם הי' תיכף כן הריגת הבל היה תיכף שבליל שבת עברו לשלום ובבקר בשבת הקריבו בהשכמה ואחר ההקרבה נהרג ובו ביום רצה הקב"ה לדון לרוצח וגם את אביו דן בע"ש בשעה י"א אלמא דנין בע"ש ובשבת וחז"ל אמרו אין דנין לא בע"ש ולא בשבת ואמרו משום דלא אפשר למעבד לדייני' במעלי שבתא ולגמור דיניה במעלי שבתא דלמא חזי טענה וכו' לגמור דינא בשבת' ולקטול בשבתא אין רציחה דוחה שבת וליקטול באורתא נגד השמש בעינן ולגמרה בשבתא ולמקטליה בחד בשבת נמצא אתה מענה את דינו. שעה ראשונ' הוצבר עפרו בשלמא ר"מ דאמר מכל העולם הוצבר עפרו שפיר כי יש איחור בדבר בשעה אחת אלא למ"ד מג"ע הוצבר איחור שעה מי הוה ולר"מ עפר ח"ל האיך הכניסו לג"ע. שעה שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו בשלמא יוצר כלי הרס צריך שיתיבשו כליו ולכן אינו עושה כל הצורך בשעה א' אבל הקב"ה יכול לעשות הגולם והאיברים בשעה א'. שעה רביעית נזרקה בו נשמה . חמישית עמד על רגליו רבונו דעלמא כ"כ היתה הנשמה חלושה עד שהוצרך שני שעות להתחזק ממנו עד שעמד על רגליו ושעה ששית קרא שמות לקריאת שמות מה הידוש לנו. שביעית נזדווגה לו חוה ראה אתה והבן האיך הדבר מכחיש את התורה שהתורה אמרה וידע אדם את חוה אשתו אחר שגירש אותו ושמא תאמר עצם מעצמי ובשר מבשרי בג"ע היה קדושין מדלא אמר ידיעה. שעה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבע יתברך שמו משמע בשמיני שעלו למטה נתעברה וילדה ה' בנים ב' זכרים ג' נקבות שלא כמשפט כי אדם הי' לו אשה והבל וקין

שתי נשים א"כ השלישית מי לקחה ושמא תאמר קין הי' גדול לקח שתים יתקנא בו אביו ויהרגהו וא"ת אדם לקחה זו קשה מכולם בשלמא קין והבל לא הי' להם נשים ע"כ נשאו אחיותיהם אבל אדם הי' לו אשה למה ישא בתו. ועוד שני תאומים נולדו עם הבל ואחת עם קין איפא להיפך כי אין לך עדים ועוד מה חטאו בנים שלא נתפרסם לידתם ושמם ואפשר שהוא שקר וא"ת מנין להם נשים אומר אני חוה שכבה שעה אחת עם אדם ושעה א' עם קין ושעה א' עם הבל וכל זה למה כי בלאו הכי אי אפשר שהרי לא היו נשים בעולם ואחיותיהן ערוה ואמם ערוה ומה ראית כו' ושמא תאמר אמם אסורה נמי משום אשת איש גם אני אומר שאחר שנולד קין הבל שת גירש אדם אותה וניתנה לאחר מהם והעדים צועקים שהרי לא הוליד יותר בנים. ואם איתא שלא גירש אותה הי' מן הדין לעשות לפחות ת"ק בנים כי בחורים וחזקים היו אלא ודאי גירש אותה ולקחה א' מהם ואין שם תאומים. שעה תשיעית נצטווה שלא לאכל ויסלק משם את עץ הדעת ולא יצטרך לצוותו. וא"ת ג"ע הי' קטן ולא הי' אפשר שלא יראה עץ הדעת שמא יתפתה לאוכליו ע"כ צוהו והלא אמרו רז"ל אין ערך לגדולתו ושמא תאמר אדה"ר ג"כ גדול הי' יעשה הקב"ה בצורה שלא יצטרך לצוהו. שעה עשירית סרח שעה י"א נדון. גלוי וידוע הי' לפניו שחטא מיד הי' לו להוציאו לחוץ ולדון אותו ולמה הניח אדם חוטא שעה אחת בג"ע. שעה י"ב נטרד והלך לו ויניחהו לעשות שבת בג ע כי קדוש היום. ועוד לא חש עליו במה יסעוד בשבת כי לא הכין כלום בע"ש כי טרוד הי' בדין. ושמא תאמר הוציא עמו פירות לג' סעודות א"כ ב' רעות עשה שחילל שבת ואין מוציאין מרה"י לרה"ר שכבר קידש היום שהרי בתשרי נברא ואין ספק. דאי בניסן לא הי' נדון אלא בתשרי נברא והתקופה שלו ג' בג' וזה נברא בו' ומן ג' עד ו' לקחה הלילה מעלה חלק בכל יום וא"כ קטן הי' היום מן י"ב שעות וכבר קידש היום ושמא תאמר בהכנסת שעה י"ב גרשו ועדיין לא קידש היום שאם נקטן היום נקטן ד' חלקים אדרבה אני אומר בסוף י"ב גרשו ועבירה גוררת עבירה והאיך שמת שני פעמים חד בעונש אכילה וחד בחילול שבת וא"ת שלא חילל שבת שכל עולם כולו דיליה וה"ל רשות א' חדא שהרי ג"ע לאו דידי' שהרי גירש משם ועוד דאיכא אשתו שמחוייבת ג"כ בשמירת שבת ונשתעבד חלק עולם בכתובתה ונדוני' שלה ממה שהכניסה לו זוהמת נחש וא"כ שתי רשויות הם וא"ת הרי כשתמות האשה בעל יורשה אדרבה אומר אני חופר גומא בה יפול שמא ימות הוא ותיטול האשה את שלה וכתובתה ונמצא הארץ שתי רשויות והקשה שבכולם יעשה הקב"ה כל זה בשעה אחת ע"כ (פליאה) :

אמר אני המחבר יען ראיתי קושיות הללו בספר הנחמד הנ"ל דלית נגר בר נגר דיפרקיני' ע"כ אמרתי להעתיקם מספר הנ"ל פן המצא תמצא איש אשר רוח אלהים בו ויתרץ דברים הללו כולם או מקצתם :

והאדם ידע את חוה אשתו ותלד וגו' ותאמר קניתי איש וגו' רבי ראיתי דבר תימה גדול במלת קניתי נסתלק קין משם ונשאר האש עם האשה ואמרינן תקע בשופר גדול לחרותינו שכן קניתי בגי' תקע (פליאה) :

שפירן דהוה לא הוי כל בריה יכולים לאסתכלא בה ואפי' אדם לא הוי מסתכל בה עד ההוא זמנא דחבו ואעדה שפירו דילה. בכן אסתכל בה אדם וידע לאשתמשא בה הה"ד וידע אדם את חוה אשתו וידע בכולה וידע בתשמיש וידע לאשתמודע בה ואסתכל בה (מדרש זוהר פ' קדושים ע' קנ"א) :

ארבע נשים יפיפיות היו בעולם קשה אמאי לא תשיב חוה הא אמרינן בפ' חזקת הבתים שרה לפני חוה כקוף בפני אדם וי"ל דלא חשיב אלא אותם הנולדים מאשה (תוס' מגילה דט"ו ע"א): **מדאתי** נחש על חוה הטיל בה זוהמא וא"ת והאיך נפיק מתמן והא כתיב והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד קין למשמע מאדם הוי ולא מסטרא אחרא ואת אמרת דאטיל בה נחש זוהמא ונפק מיניה קין אלא ודאי ההוא נחש אטיל בה זוהמא ומההוא זוהמא דאסתאב בה ההוא רוחא בישא הוי מכשכשא במעהא ולא הוה גופא לאתכללא בה ולמיפק בהאי עלמא וכיון דאתא אדם לחוה איתער ההוא זוהמא ויתחבר באתתא ההוא רוחא בישא דהוי במעוי עביד ליה גופא ואתכליל בגויה ונפיק לעלמא בדיוקנא עילאי ותתאי וחוה אשגחית בהאי ואמרה קניתי איש את ה' עם ה' ובג"כ כל עובדוי דקין מההוא סטרא בישא וכד הוה מייתי קורבניה מההוא סטרא בישא אייתי ליה הה"ד ויהי מקץ ימים ולא כתיב מקץ ימין (מדרש סה"ס):

בההוא שעתא דגלי שלמה המלך שיר השירים זוהמא דהאי נחש קדמאה דאטיל באדם וחוה אסתליק מעלמא בגין דכד נפקין תולדין לעלמא מאדם וחוה מההוא זוהמא נפקו דהכי שמענו מרבותינו ואינון שומעים עד פומיה דאליהו דאמר הכי מ"ד והאדם ידע את חוה אשתו והאדם דא א"ה כו' (זוהר רות)ן: **דע** באמת כי קין מצד שמאל וילדתו מן הזוהמא ומן הטיפה שהטיל נחש בחוה ואין להקשות למה לא נולד קין טרם בא אדם באשתו. יש להשיב שהזוהמא הי' במעיה דחוה ולא הי' יכולת לזוהמא ללבש בגוף האדם לצאת ולהראות באויר העולם עד שנכנס זרע אדם במעיה דחוה ואותו זרע המציא לו מקום להתלבש בגוף האדם וזהו שגרם לו להיות יוצא כי משורש נחש יצא צפע וגו' (פליאה):

והאדם ידע את חוה אשתו והאדם ידע ית חוה אתתיה דהוית חמידת למלאכא ואעידת וילידת קין ואמרה קניתי לגברא ית מלאכא דה' (יונתן): **אלו** אפיק אדם תולדין בגנתא דעדן הוי עביד תולדין מסטרא דרוחא קדישין אבל כיון דחטא אדם אוליד בנין לבר מג"ע הן כולהו מסטרא דיצה"ר ובג"ד לית לן קיומא (זוהר פ' נח):

בשעה שאכלה חוה מעץ הדעת נתערבב טוב ורע ונולד מניצוץ הטוב הבל וקין מרע אפס מפני שכל קדושה עדיין היה בה תערובת קליפה וכן בהיפך בטומאה הי' בה תערובת קדושה לכן קין מצד חלק קדושה שבו נולד ממנו יתרו ונתגייר והבל מצד קצת טומאה שבו נולד בלעם יזהו שארז"ל בישראל לא קם אבל בא"ה קם ומנו זה בלעם במדרגה שזה עומד בקדושה במדרגה זו זה עומד בטומאה. משה הי' כהן ובלעם בעל מום חיגר ברגליו ופסול לכהונה מצינו בלעם הי' גדול ממשה י"א שנה והסוד אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר דמנין י"א פונה לטומאה בסוד עשר ולא תשע. עשר ולא אחד עשר. וזהו י"א יום שבין נדה לנדה וכן הקליפה קודם לאוכל לכן דוד כשהגיע למזמור י"א אמר המזמור כולו כנגד משה ובלעם בה' חסיתי בגי' בלע"ם יוחנ"א וממר"א (עמק המלך):

ותוסף ללדת את אחיו את הבל מרע"ה היה תוספות בבריאה שנא' ותוסף ללדת כי די היה לעולם בתולדות קין אם לא הי' חוטא אדה"ר ולא נברא העולם אלא בשבילו לתקן חטא אדה"ר אך ורק בחטא העגל ובמי מריבה גרמו שחזרו הזוהמא למקומה ועלה בדעת משה לילך עם ישראל עד

שערי ג"ע להסיר משם להט החרב המתהפכת הכרובים שהם מלאכי חבלה ולהוסיף מגבול גיהנם על ג"ע שיהיה שם מחול לשעשועת הצדיקים וגדולה היתה מעלתו יותר ממעלת א"י עד שאמר אעברה נא ואראה ולא היה הליכות א"י צריך לו אלא ליקח לו דרך למערת המכפלה שהוא ממש מבוא לשערי ג"ע ואילולי החטא לא היה גלות ולא מיתה ומלאכה וכל דבר רע ולא היתה רע בעולם (עמק המלך) :

עלו למטה שנים וירדו ארבע אדם וחוה קין ותאומתו אבל הבל לא נולד באותו פעם כדכתיב ותוסף ללדת ושני תאומים נולדו עם הבל דדריש בב"ר מדכתיב את אחיו את הבל (תו' סנהדרין דף ל"ח) :

הבהמות של שמטה שעברה הם בני אדם של זו השמטה והבל היה רועה אותן שנא' ויהי הבל רועה צאן וחזר ורעה צאן שנא' ומשה היה רועה והיו ימיהם של אותן האנשים שהיו באותו שמטה שהיא שמטת אברהם ונאמר עליהם כי כימי העץ ימי עמי היו ארוכים שהיו אוכלים מפרי העץ. אבל אנשים של זו השמטה שהיא פחד יצחק הם הצאן של אותה שמטה והצאן אין אכילתה אלא מפרי האדמה לכך נצטוו שלא לאכול מפרי העץ ולכן אין ימיהם ארוכים ובני אדם של אותו שמטה היו כמלאכים ומשה היה מאותו השמטה ולכך ומשה עלה אל האלהים לפי שהיה מלאך ולכן היה מטה שלו סנפרינון בערכה כן היו העצים שלהם ולכך לא ידע איש את קבורתו ולכך ויורהו ה' עץ ולא להם (ספתי כהן) :

דע לך כי קין והבל פרים ורבים למעלה ולא נתקיים העולם כאשר לא נתקיים קרח ומשה וכאן נהרג הבל ויצאו כל תולדות הרעות מקין ושם נהרג קרח וזכו ישראל ונכנסו לארץ (מדרש) :

דע אתה באמת כי יצ"ט ויצה"ר מתפשט בארץ וכנגדם קין והבל ואל תקשה לי על סדר לידתם שהרי מן הדין שיוליד הבל תחלה כפי הדוגמא כי הרחמים קודם למעלה יש להשיב כי השמטה היה של פחד ע"כ ניתן לה הבכורה וראה אתה והבן שהבל היה מנצח והוא שנתנ התורה לישראל יזהו ומשה היה רועה היה כבר (פ'יחס) :

ומשה היה רועה בכאן נרמז סוד הגלגול כפי מאמר הזוהר ויתר המקובלים והסוד בענין הבל ויהי הבל רועה צאן וזהו ויסתר משה פניו כי ירא מהביט כי היה נזכר מה שאירע לו בהבטתו אשר בו נענש להרג בעבורה כי כאשר שעה הש"י אל מנחתו ותצא אש מלפני ה' ותאכל את מנחתו הציץ באש ונפגע ע"כ ראשית נבואתו בלהב והמבין יבין כי מן הראוי היה מרע"ה לקבלת התורה כי מן השלשה הכי נכבד וראשי תיבות משלשתן יודיעוך הסוד ולא תשגה ואמרו במדרש אנכי אלהי אביך האמור במשה זה אדם קדמאה : (ציוני)

הבל נולדו עמו שני תאומים וע"ז הרגו קין שהיה לו משפט פי שנים שהיה בכור וב' תאומים הם צפורה ובתיה בת פרעה : (חסד לאברהם)

ויהי מקץ הימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' הבל הוה קורבניה עיקרי' להקב"ה ויהיב חולקא לסטרא אחרא כד"א ומחלביהן. וקין היה עקריה לסטרא אחרא ולא יהיב חולקא להקב"ה לכן אתדחיה (זוהר סגוס ע' סי"ז) :

ראה אתה והבן סודות נעלמים קין נאצל מאמו בעמדה חוה שהוא הדין והבל מאדם אחר ביער תרין מן הבית. קין הביא מפרי האדמה וכו' ולא העלה הכותות למקום עילומן וכן עשתה גם אמו סחטה יין מן ענבים והפריד

והפריד מן ענבים ובעבור שילדתו מזוהמת נחש לעולם רצה ללכת אחרי שרשו ותפס דרך אמו אבל הבל תפס דברי אביו ופיים הדינים לקרב כוחות למקום עליון שהקריב קרבן והודיע ייחוד השם בעולם וקרבנו קרבן תודה היה שהיא הייחוד להודות ליחיד ית' כי כיון שראה אדה"ר בצלם אלהים הם וסברו שאדם בוראם לפיכך הוצרך להקריב מהם קרבן להודיע שהקב"ה אדון יחידי ואין שני לו וא"כ הבל תפס דברי אביו והקריב קרבן מבכורות צאנו: (פליאה)

אברהם תלה בצוארו של אדם הראשון כו' בקשו כל הבריות להשתחוות לאדם הראשון ונמשך טעותם מאכילת עץ הדעת וכו' ורזום ואמר להם בואו נשתחוה נכרעה נברכה לפני ה' עושנו ע"כ זכה אדה"ר שכל ימיו לא היה ע"ז בעולם (עשרה מאמרות):

שם רוח של אדה"ר נעקד עם יצחק בשעת עקידה וכו' והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן והבל הביא גם לרבות שהיה מתאוה להקריב נפשו לשמים בחמש מדרגות פי' נפ"ש רו"ח נש"מה חי"ה יחיד"ה. *הוא *מבכורות *צאנו *ומחלביהן ר"ת מצוה מכוון לשם מצוה. אבל קין לא שת לבו לכוונה זאת ונדחה והבל נתכוין להכשיר קין לשמים. וכשנפל קין תחלה לפני הבל לא אבה לנחרו על פני השדה שלא יהא עבודתו נכרית וכאשר קם קין על הבל שילם רעה תחת טובה פירש הרג להבל על פני השדה וזהו סוד קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה שהיה לו להקריבו על מזבח אדמה לא על פני השדה וזהו סוד ראה מה עשה לו בשדה וכו' ולבסוף כמה דורות צירף הקב"ה מחשבת הבל למעשה כי משה הוא גלגול הבל והניף אהרן שהוא גלגול קין כי נו"ן של קין מרומז בו ותיקן אותו: (פליאה)

וירא אלהים את כל אשר עשה רמז שע"ה נהורין וזהו אל הבל שע"ה ואל קין לא שע"ה: (עשרה מאמרות)

ותכסהו בשמיכה חזרנו על כל התורה כולה ולא מצינו עוד מלת שמיכה אלא רזא דמלה נאמן רוח מכסה דבר שמיכה בגי' צפורה שנתנה למשה והוא סוד ואל קין ואל מנחתו לא שע"ה גי' ג"כ הכי הוי והמבין סוד זה יבין למה נקרא יתרו חבר הקיני שנפרד מקין ולכן אמר למה זה עזבתן את האיש הצדיק עליו הדין משמים שחטא בזה בגלגולא קדמאי שהרג הבל עבור התאומים יתירה שהיתה עתה בתו כו': (מגלה עמוקות)

ואל קין ואל מנחתו לא שעה וגו' ויהי נ"א פי שנים ברוחך הוא גלגול *נדב *אביהוא א"ל אליהו ז"ל שנתנו באלישע דע כי נדב ואביהו הם שורש אחד של נשמה אחת וכמה פרטי נשמות תלויין בה. ואמנם בכל גלגול היו מתקנים ניצוצות וחלוקים רבים וכו' דע כי אלישע עיקר שורש נשמתו היה משורש נשמת יוסף עכ"ז היה מעורב עם שורש נדב ואביהו כי כתוב אל קין ואל מנחתו לא שעה וכאן אלישע נתקן ונעשו אותיות אלו אל"י שע"ה וכו': (כוונת הר"י)

וישׁ לך לדעת מפני מה להבל נתרצה ולקין לא נתרצה כי קין הביא מפרי האדמה שלא היה בו רוח חיים ולא שת לבו רק לזאת כד"א עובד אדמה ולא העלה הדברים למקום עליון רק תפס דרך אמו שסחטה לו ענבים אמנם הבל תפס דרך אביו והקריב הכוחות למקום עליון וקרבנו תודה היה ונאה ליחיד להודות ליחיד שיתעלה על כח הקיום שהוציא בו ועל כח הדיבור וכו': (רקנטי)

א"ר יהודה קין בא מגסות הרוח והבל בנמיכות הרוח דכתיב זבחי אלהים

רוח נשברה מה כתיב וישע אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה א"ר יהודה אותו היום ר"ה שדין הנשמות עוברין לפניו א"ל למה תרה לך הלא אם תטיב שאת וגו' : (מדרש הנעלם)

דע כי כוונת קין היתה להשחית הבנין של מעלה כי בראותו שלא נתקבל קרבנו חשב למרוד מכ"מ ואמר הנה אדם וחוה ואני והבל והתאומים שבעה וחשב כי בהכתר בנין של מטה יהיה נסתר בנין של מעלה : (רקנטי)

ויאמר קין אל הבל אחיו וגו' ויהי בהיותם בשדה וגו' אשכחנא בספרי קדמאין דכד קטל קין להבל אחיו הוה נשיך ליה נשיכן כחויא עד דאפיק נשמתיה וקטל ליה וכל אלו מילין אהדרו ליסודא קדמאי ואי לאו דהוה קין מסטרא אחרא לא משתכח הכי לגבי אחוהי : (זוהר פ' פקודי סע"ז)

יתרו הוא קין ומשה הבל צפורה גי' שע"ה נתנה למש"ה גימ' שע"ה וזהו אל הבל ואל מנחתו שעה והרועים השליכו למים כי סברו מחלציו של קין המה שנתחייב הנק כדין הבא על א"א וזהו ויקם משה ויושיען וכתיב בשדה מצאה צעקה ואין מושיע לה ובקין אתמר ויהי בהיותם בשדה : (מג"ע סי' פ"ם)

דע כי זרעו של הבל כלם נתחייבו מיתה ולכך הרגו קין להבל אמנם משה הרג למצרי קודם זמנו וחטא בזה ונתחייב גלות וזה ושמתי לך מקום אשר ינום שמ"ה אותיות מש"ה והנה לפי שחטא הבל במחשבה דאיהי בא"י מן אדנ"י שהוא סוד אהי"ה בסוד א"י הבל אחיך לכך נתחייבו הוא וכל זרעו מיתה וזהו סוד דמי אחיך דמו ודם זרעותיו והנה תיקון הבל שיהרג ויתעלה לבויה כו' : (כוונת אר"י)

ויאמר קין אל הבל אחיו אמרו קצת בעלי קבלה הכא אמירת קין אל הבל אחיו היתה בפ' ציצית שנא' בו ויאמר נוסף על זה כשתבין מחלוקת קרח עם מרע"ה בטלית שכולו תכלת (רקנטי) :

ראה והבן שהבל וחנוך ואברהם משמיטת חסד הם נאצלו וכשבא הבל בעולם השפל היה שני לחוה במקצת יצה"ר וזהו שהציץ וע"כ נהרג ועתה ששב היו כולם במחשבת סוכה כי בתשובה היו יורדים לו נפש מהבי"נה לכן משה זכה ועלה לשם (פליאה) :

ידוע תדע כי קין הרוצח הביא ק"ם קליפות בעולם כמנין קי"ן וכל קליפה יש לו שם מיוחד כמו שהוא מסודר בספר כתר ישועה שחבר הקדוש בעל המחבר הזה וקליפת קין הג' נקרא עור"ב וידוע כי הבל הנרצח פגם באימא עילאה הביא קליפת עור"ב בעולם ובזה יש לו להבל אחיזה עם קין אחיו הרוצח והוא סוד שע"ה שהביא לעולם שכתבו המקובלים בעל סודי רזא וידוע דברי המקובלי' שיונה בן אמתי מבטל קליפת קין (ספר קרניס מאמר ג') :

ואמר קין לות הבל אחיו איתא ונפק תרויהון לברא והוה כד נפיק תרוייהו לברא עני קין ואמר להבל מסתכל אנא דברחמי אתברי עלמא אבל לא בפירי עובדין טבין הוא מדבר ומיסב אפין אית בדינא מן בגלל מה אתקבל קורבנך וקרבני מני לא אתקבל ברעוא עני הבל ואמר לקין ברחמי אתברי עלמא ובפירי עובדין טבין הוא מדבר ומיסב אפין לית בדינא ועל דהוו פירי עובדי טבין מדידך וקדמין לדידך אתקבל ברעוא קורבני עני קין ואמר להבל לית דין ולית דיין ולית עלמין אוחרין ולית למיתן אגר טוב לצדיקיא ולית למפרע מן רשיעיא עני הבל ואמר לקין אית דין ואית דיין ואית עלמין אוחרין ואית למיתן אגר טוב לצדיקיא ואית למפרע מן רשיעיא ועל עסק פת מיא האילין הוו מתנציין על אנפי ברא וקם קין על הבל אחוהי וטבע אבנא במצחיה

וקטליה (סכ״ס יונתן): תמן תנינן ק״ך שנה אתפרש אדם מאתתיה ולא הוה אוליד מדקטל קין להבל לא בעי אדם לאזדווגא לאתתיה ר׳ יוסי אומר משעתא דאתגזר עליה ועל כל עלמא מיתה אמר אמאי אנא מוליד לבעתותיה מיד אתפרש מאתתיה ותרין רוחין נוקבין אתיין ואזדווגו עמה ואולידה ואינון נקראו נגעי בני אדם ואלו באים לבני אדם לפתחא דביתא ובבירא ובבתי כסא ע״ד בר נש דאשתכח בביתיה שם של שד״י כלהו ערקין ואתרחקין מניה הה״ד ונגע לא יקרב באהליך תנא בשעתא דנחית אדם בדיוקנ׳ עילאה כולהו קריבן גביה ואמליכוהו על האי עלמא בתר דאתא חויא על חוה ואטיל בה זוהמא אולידת קין מתמן ונתייחסו כל מדורין שדין ורוחין ובג״כ רוחין ושדין פלוגתא איתא מבני נשא ופלוגתא איתא ממלאכים כו׳ (זוהר אחרי מות ע׳ ק:״ז):

להיות דוד המלך ע״ה הוא אדה״ר אשר נזדווגה לו לילית ונעמה והולידו ממנו שדין והם נגעי בני אדם ובעת מלכות שלמה וה׳ נתן חכמה לשלמה אז תבואנה שתי נשים זונות לילית ונעמה שבאו לפני שלמה לדין (ספר מסכן העדות):

רע כי יש לתמוה על מיתת הבל כי לא מצינו לו עון שיענש עליו מיתה כזה ותשובה היא כי בהקרבת קרבנו הציץ להסתכל יותר מן הראוי ונרמז תשובתו בפסוק ויסתר משה פניו וירא מהביט והמבין יבין (רקנטי):

בא וראה מענין הראיה מה אירע להבל שאמר שהציץ ונהרג כי כאשר יצא אש מלפני ה׳ ותאכל את מנחתו הציץ באש ונהרג שומו שמים על זאת משפטים משונים בתורה ודינים קשים ולמה יהרג בעבור שהציץ באש ישרף שכן נשרפו בני אהרן מקריבי הקטרת ועוד הבל כ״כ שוטה היה שלא לקח מוסר מאביו וקרוב הדבר מאד והאיך עבר. ועוד רבוני דעלמא הביא אדם שהוא הבל משמיטה שעברה שהיה נקי וטהור וזך להרגו. ועוד הבל ואברהם משמיטה אחת באו ולמה הניחו הקב״ה לחטוא ולאברהם עזרו בכל מיני עזר והקשה שבכולם יהרג הבל שהיה שוגג וקין שהיה מזיד אחר ז׳ דורות. זה עשה הציצה לבד וזה הרג את אחיו ועשה בקרבנו רעה גדולה ואני שמעתי מאבי שלא היה העולם מתקיים אף שנהרג מטעם שהיה משמיטת הרחמים. וא״ל רבוני דעלמא וא״ל תבאהו ועוד זולת יצה״ר היה מציץ ח״ו חלילה ועוד אחר שיביאהו אל יבא כבה שיהרג ימות בנשיקה ויחזור עוד שיראה בפעם שנית הוא משמיטת הפחד והכוונה הוא כך דהקב״ה הביא הבל והוא משמיטת הרחמים שיכניסהו בשמיטת הדין והציץ בדין כי היה משמיטה שבא שם להיות העולם בלא דין ולא כיון במחשבותיו להיות עם הכלל רק בו לבדו ועל שהוא מפחד חרב נתחייב מיתה ואעפ״י שקרבנו מבכורות צאנו הרומזים בחסד כונתו ככוונת אברהם בשחיטת בנו שגם הוא בא מאותו שמיטה וע״כ וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו מ״מ לא שת בטוחות חכמה וניתן להריגת חרב שהוא פחד הוא קין שנאצל משם שהבל נאצל מחסד וקין מן הפחד שכן הדין הבן ראשון לטול זוהמת הנחש שחטא לה בחוה והשני יהיה מבלי זוהמא זהו שהבל רועה צאן וקין עובד אדמה כל אחד במדתו מתוך האש הוא ע״ט עלה למעלה. והבל לא עמד בנסיונו שאין לעשות שום מדה כח בפני עצמו והקב״ה לא הביאו לנסותו והנה אברהם שבא משם נסהו בעשר נסיונות והקב״ה הביאו פעם אחר פעם עד עלותו למעלה שהיה קודם נסיונו וזהו שנתירא משה בסנה כי זכר עונשו שבא מתוך האש כי

יֹרא מהביט ואין הכוונה שאף אם לא חטא בהציצה לא היה מתקיים העולם כי הוא אש רחמים חלילה שהרי הביאו תוך יצה"ר שהורידה חוה אמו ומחוה נולד אלא צופה ומביט שלא יעמוד בנסיונו ויזדקק בהכרת בעיבור השני (פליאה):

האי שמשא סומקתא היא בצפרא דחלפא אבי וורדא דג"ע משמע דג"ע במזרח הוה ואפילו למ"ד איפכא הוי במזרח לפי' הקונטרס וכן משמע דארץ כוש במזרחו של עולם כדכתיב הוא הסובב את כל ארץ כוש וזהו הנהר היוצא מעדן א"כ עומד במזרח מסתמא והא דאמר בב"ר בפ' ד' שרוח מזרחית קולטת היא שקלטה לאדם הראשון ולקין במזרחו של עולם היו ושם אנו עומדי' א"כ ג"ע היה במערב העול' צריך לומר דמזרח דקרא היינו קדם של עולם שאצל ג"ע והא דאמר בב"ר שרוח מזרחית קולטת היינו רוח מזרחי של עולם ולא של ג"ע (תוס' ב"ב דף פ"ד ע"א):

לכל זמן ועת לכל חפץ זמן היה לאדה"ר להכנס בג"ע שנאמר ויניחהו בג"ע וזמן היה לו שיצא משם שנאמר ויגרש את האדם (רבה קהלת):

חכמי אמת אמרו קרח זה קין משה זה הבל והדין עמהם מ"מ קשה שהרי כתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך וחז"ל אמרו מדה במדה לא בטלה א"כ לדבריהם יהרג קרח ואל יתבלע ויקוים המקרא ויקוים דבריהם מדה במד' לא בטלה ועוד קין נהרג לשבעה דירות כאשר א"ל הקב"ה אם נתקיים קרא ונתקיימו דבריהם למה נבלע קרח ולא כתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך ויבלע גופו ג"כ בחיים . ועוד קין ואחיו ידעו כל דינים ומשפטים שבא מלאך ולמד לאדם ואדם למד לבניו וקין לא ידע בענין הריגה עד שעשה לו צער של פצועות והבורות ולא ידע לברר לו מיתה יפה וא"ת כי הבל עמד עליו להרגו וכל מי שאינו מסור ביד חבירו להרגו אינו יכול לברר לו מיתה יפה אין הדבר כן כי גדול היה הבל ממנו ומסור בידו היה . אלא הכוונה הוא כך . דע כי קין כיון להמשיך הדין בנצח לדתו של הבל ומנצח ביסוד ואלה הם פצעים וחבורות עד שהגיע בעטרת הדין הקשה זה הוא עד שהגיע בצווארו ומה שאמר ר' יהודה מיום שפתחה הארץ את פיה וקבלה דמו של הבל הכוונה היא ארץ היא כנסת ישראל וקבלה דמו של הבל ר"ל הדין שירד מן הנצח ומן היסוד וזהו שרמזו בדבריהם דמו ודם זרעותיו כלומר הספירות שלמטה הימנו שוב לא פתחה עד קרח הכוונה שלא פתחה בדין גמור כזה שנסתלק הצדיק זה הבל ותשאר העולם מבלי קיום לגמרי עד קרח שכיון גם הוא לעשות הריסה ולחזור הוא במלכות משה הוא בנצח להמשיך הדין דרך שם ובעבור שלא היתה הדין כ"כ קשה כי היה מגן משה משא"כ הבל לא היה אדם להגן ע"כ נבלע ולא יצא דמיו ומה שנבלע קין ונהרג והנה הצרה פעמים משום שחטא פעמים בקרבן בהריגה נבלע קרח ע"י משה (פליאה):

ר"א קרח וקין כוונה א' להם הדין עמהם כי קין במנחתו חטא שהביא מזרע הארץ אש בלי מים . וכן קרח שעמד במדתו מבלי מים . וקין נהרג כי שופך דם האדם באדם דמו ישפך ובעבור שהיה לו לקחת מוסר ולא לקח אלא חטא פעמים ע"כ נתוספו לו מיתות משונות שקשה האחרון מן הראשון שעבר עבירה מעבירות חמורות ושנה בה מה מעלה יש לו מקרח הוא ניהו . וגם אין לומר אחר שהבל הביא קרבן מהודר מבכורות צאנו הקב"ה קבלו אלא שהניחו קב"ה ברצונו והציץ מה שהיה ראוי לו ונתחייב הריגה ומגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב ונזדמן קרח הוא קין להרגו וחזר וחטא היה מן

מן הדין שיהרג פעם אחרת ולא שיבלע כי לא ימחול עונו אם לא במיתה הזאת וראה הבליעה כמה הוא קשה שירדו חיים שאולה. וראה והבין כי הבהמה זימנה הקב"ה ונשחטה עם הברכה אה"כ נמצאת טריפה כי עדיין לא נמחל עונה אלא שהדין הראשון רוצה השם להיות בלי צער וע"כ זימנה הש"י ביד ישראל בענין ואהבת לרעך כמוך ועדיין צריכה לקבל דין כן הדבר בקרח לא ימחל עונו כי חטא פעמים וע"כ הדינים האלה קשים (פס):

לשלם נזק שלם לפיכך זה נטרד וזה נהרג אומר אני פרפרת נאה נז"ק של"ם גי' נהר"ג ונטר"ד. ותנן נמי התם כלב שנטל חררה וכו' דע כי קין אם זכה היה ראוי להיות בנין העולם ממנו לקרא בשם ב"ן ולא איש כדפירש"י גבי נח ויולד בן שממנו נבנה העולם ועכשיו שפגם יש לו אחיזה בתמצית לבד והוא יניקת כלב כמבואר לעיל. והבל נקרא גד"י ע"ש אחיזתו מצד הטוב גי' גד"י שהוא שם אהו"ה דגושפנקא רבא יתבאר לקמן מאמר אם כל חי סי' ו'. חררה זו תאומו של הבל בת חורין ודאי דע כי מלת חרר"ה יש בה סוד גדול בשם אהי"ה המצטרף עם ג' מלאים דירה נעלם אהי"ה דיודי"ן מנין ק"ם ונעלם אהי"ה דהה"ן בנין ק"ל ונעלם אהי"ה דאלפ"ין מנין קכ"ב הרי מנין שלשתן בשמים ואהי"ה המקודם מצטרף מנין א"ך עם בשמים מנין תי"ג מן יתגד"ל המבואר בסמוך הכוונה. והנה אהי"ה עם ג' מלואים ק"ם ק"ל קכ"ב גימטר' תי"ג כמנין חר"רה והלך לגדיש גדיש הוא סוד שם אהי"ה דיודי"ן ומניינם קס"א ושם אהי"ה המרכיב מן יוד"ין וההי"ן מניינו קנ"ו הרי קס"א קנ"ו כמנין גדי"ש גדיש עם חרר"ה מנין תס"ל צאן מרעיתי מנין תש"ל ויהי הבל רועה צאן וקין פגם בהר"רה והגדי"ש זה נזק שלם כמה דאתמר (ע"מ מאמר הנפש):

אם המצוה ביבום להחזיר נפש אחיו למה לא חס הקב"ה להחזיר כל העריות כל הקרובים של עריות אחרי מות בתורת חיוב כמו אשת אח. ועוד שישאנה אחיו ישאנה אביו. ואין לומר שלא יחזיר את בנו פעמים כי יאיר עינינו בזה אדה"ר שהחזיר את בנו פעמים שאומרים זה הבל זה שת זה משה. יתברך שמו של הקב"ה איך הניח לאדה"ר והאריך כ"כ שנים שחטא פעמים בג"ע וחוצה לה. ולא היה לו לומר לקין בא אל אשת אחיך ויבם אותה כאשר יעשה יהודה וא"ת לא רצה לתת שת מקין יען שהיה רשע. יותר היה אדם רשע מקין. שאדם נצטוה שלא יעבוד ע"ז ועבדו וקין עדיין לא נצטוה על הרציחה. וכ"ש שקין הרגו בדין שנתחייב מאל אמונה ואין עול. ושמא תאמרו אשתו של הבל אחותו של קין אין להקפיד שהרי הם אומרים אין אחיות נתפס באם. וא"ת בעריות יש אחיות מן אם א"כ אשוב וכו' (ספר הקנה) (עיין בפ' כי תצא באריכות):

א"ף והמ"ה אף היה מקום הדרכים וחימה מקום הקליפות. והרי הם קין והבל וקין הרג להבל. ואמר לית דין ולית דיין נגד זה הרג משה לחימה. בטל הקליפות ממקום הקודש שהרי משה הוא הבל כנודע ולפיכך נאמר עליו כשקר' שמו משה כי מן המים משיתיהו כי המים הרו וילדו אפילו:

בכאן נמצא כתוב חוץ הגה"ה ונ"ל להבין בהקדמה זו עם מה שמביא בתיקוני' שקין בא בגלגול יתרו בסוד חבר הקנ"י נפרד מקין ובא לתקן אשר עות והנה בתחלה היה מחזיק בקליפות ואמר לית דין ולית דיין ועכשיו בא יתרו ותיקן והוסיף פרשה בתורה ועל סדר המשפט ואמר למשה נבל תבל מלשון נבלה שלא יעשה עוד דבר נבלה ההוא סבה לשלוט עליו הקליפו' בעמוד

כל העם מבקר ועד ערב וכמה מהם ילכו שלא יהיה לו פנאי לדון אותם וידברו דברים אשר לא כדת ובזה יהיה הסבה לשליטות הקליפות לכן הזהירו שלא יעשה עוד כדבר ההוא. ונתן הסדר לידון העם באופן שאיש על מקומו יבא בשלום להיות השלום חבר למשפט אמת ומשפט שלום ומשה היה על הדין לכן הזהירו גם משה הרג הקליפות וכו' (חסד לאברהם):

מיום שפתחה הארץ כו' כל דמים שנבלעו בארץ אלא שרישומן ניכר ושל הבל אין רישומן ניכר כלל (תוס' סנהדרין דף ל"ז ע"ב):

ויאמר ה' אל קין למה חרה לך וגו' אם תטיב שאת וגו' אם תטיב שא"ת מאי שא"ת אש"ת הכא רמיז דעבר אל אשת עמיתך לא תתן שכבתך דאתא קין על תאומתו של הבל (זוהר בראשית ע' ק"ס):

כי תעבוד את האדמה לא תוסיף תת כחה לך וגו' נע ונד תהיה בארץ דאנא אמרית לאדם וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה. דאינון בני נשא דתליא במזלות דדמיו לחיווא ובעירא ועופין וכולהו אזלו לגבך לקטלא לך (זוהר ע' קס"ח):

הבל תלוי במחשבה כמו דאשכחן בקין והבל קין איתי קורבניה פשתן והוה מחשבתיה לקמיה הב"ה ערוה ופשתים מסטר' דערוה דכתיב ועשו להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה. ובג"ד לא קיבל לה. הבל הביא מבכורות צאנו מחשבתו הוה בההוא אתר דאתמר ביה ועתיק יומין יתיב ושער רישיה כעמר נקי ובג"ד חרה ליה וקטל ליה ויאמר מה עשית חובא דא דקטלית לאחוך לא עבדית ליה אלא לשמא דאקרי מ"ה מ"ה אעידך ואם העידת לך ותבעי לך ולא עוד אלא מ"ה דאיהו אד"ם דעבד לך גרם כל דא דאפיק מ"ה ב"ן לעלמא ודא איהו פוקד עון אבות על בנים. וא"ת והא אוקמוה כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם אלא ודאי עובדוי דאבוי הוי בידיה דעל סיבת דאתתיה חוה על תאומתו של הבל איתתא גרמה מיתה לאדם ומיתה להבל עליה כתיב רגליה יורדות מות. ויאמר קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה. אנת הוא בריה דחיויא דאתמר בה ארור אתה ואנת הוא עובדא דיליה בידך לכן ארור אתה מן האדמה מאי מן האדמה אלא הקב"ה לייט לארעא ט' לווטין ולקין חד להשלים עשרה. נע ונד תהיה בארץ נ"ע ונ"ד עו"ן ד"ן. ועוד דאנת עו"ן נד"ה ובנדה אתעביד דאיהו זוהמא דאטיל נחש בחוה. ובג"ד נע ונד תהיה בארץ. ועוד נ"ע בגין דאנת מסטרא דסמאל ונ"ד בגין דאנת מסטרא דנחש ועוד נע בעלמא הדין ונד בעלמא דאתי דאינון שכינתא עילאי ושכינתא תתאי דתרווייהו נטלו נוקמ' ממך וכד שמע קין דבאתר עילאי הוית ליה חובא מיד אמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא הכי אתחרט קין ותב בתיובתא ובג"ד וישם ה' לקין אות דא אות ברית מילה דקביל יתרו ובה אתתקין חובה דקין ועוד דאחזי ליה בנוי דקיני חותן משה דהוו עתידין למהוי בלשכת הגזית אמר וכי למחייבא קיבל הקב"ה בתשובה לצדיקים עאכ"ו מיד ויצא קין מלפני ה' נפק מן דינא וקיבל עליה כל מה דאתגזיר עליה. ובגין דתב בתיובתא וקבל עליו אות ברית שוי עליה אות ו' לשזיב יתיה ורזא דא וישב בארץ נו"ד. מה דאמר ליה ג"ד שוי ליה ו' ואתעביד יו"ד ודא וישם ה' לקין אות ולא עוד אלא דשוי ליה קדמת עדן דזכה לג"ע (תיקונים תיקון ס"ט) (גם זוהר ע' קס"ח):

ע"ד הסוד נודע ונתבאר מאשר אמר לו השי"ת נע ונד תהיה בארץ שהיא מדה כנגד מדה כי הממעט דמות והאיקונין מכחיש ומסיג הגלגל כי

בה תקצור ימיו יתמעט סיבב גלגוליו וכענין חזקיה בחליו במעלה השמש
יצטרך לגלגול אשר לא יתגלגל אם מלא ימיו והוה סוד מספר ימיך אמלא
(ליוני על לא פרלא) :

שבעת *ההיא *לאמר ר"ת הב"ל . לפי שידע משה שהיה רועה בימי הבל
ופגם באותו פרק בא"י של אהי"ה כדאיתא בתיקונים א"י הבל אחיך
גרם שתי ההי"ן דאזלו בגלותא בסוד ותלכנה שתיהן שתי ההי"ן כדאיתא
בתיקונים שתי הה"ין הלכו יחד ופרחו אותיות א"י ונרמז במלת ההי"א ולכן
פתח משה עתה בתקון ב' ההי"ן כללו כשאמר ה' אלהים אדנ"י הוא סוד ה'
תתאה . הוי"ה בנקודת אלהים היא ה' עילאי . ואמר אתה החילות להראות
את עבדך את גדלך זו גלגול ראשון מצד אברהם בימי הבל . שאמר קין
גדול עוני מנשוא . ואת ידך החזקה על גלגול שת דאתמר שת לי אלהים זרע
אחר אלהי"ם דייקא שהוא דין מרת יצחק . ועתה על גלגול שלישי שהוא
מעשה משה עצמו אמר אשר מי אל בשמים וגו' נגד יעקב ומשה התפלל
אעברה נא לשון אשה עוברה להתגלגל עוד בעולם בעיבור וגלגול . השיב
הקב"ה רב לך כבר נשלם גלגולך אל תוסף דבר אלי עוד שתתגלגל פעם
רביעית (מג"ע אופן י"א) :

קין הוא הבכור של אדם הראשון והיה רוצה יעקב שיקח ראובן אותה בכורה
של יעקב בסוד הלא אם תטיב שאת כנזכר בזהר וזה שאמרה לאה
תקרא שמו ראובן פי' ראובן כי זהו בן הראשון שנברא בעולם שהוא קין בן
אדם הראשון וכשחטא ראובן נסתלקה ממנו ונתנו ליתרו . כי ביתרו נתקנית
נשמות קין כנודע וזה ראובן בכורי אתה יתר שאת ר"ל יתרו נטל הבכורה
שנקראת שאת . ועתה אם היית זוכה היית נוטלה עכ"ל . ודע כי בלהה
אותיות הבל וה' שנייה תאומה יתירה . כן ביארו ביונת אלם . וממילא כמו
שקנה קין בתאומה יתירה כן ראובן בלבל יצועי בלהה ויעלה מעשה ראובן
ממעשה קין . והנה במה שהרג קין להבל הנה ראובן פתח בהצלה תחילה
גם על בלהה חגר שק במתניו ונתקן בסוד מרע ואע"פ כן לא זכה לנשמה
י להחזירה אליו ויעקב לא קרבו אלא רחקו עד משה שזה קרבו ואמר שזכה
יתרו לתקן קלקול קין מכל וכל (מקובלים) :

גוונות האר"י ז"ל במרכבות יחזקאל כי קליפות נוג"ה ממראה מתניו
ולמעלה הוא טוב ושם רמ"ח מצות עשה והם רמ"ח מלאכים וכולם
זכרים וממראה מתניו ולמטה הוא רע . ושם שס"ה מצות לא תעשה . והם
שס"ה שרים וכולם נקבות והם כנגד שס"ה ימות החמה . וכל יום שולט שר
אחד עם כמה חיילות אשר תחתיו . וכולם עומדים בפתח העליון . כמ"ש
לפתח חטאת רובץ שהוא הנוקבא דנוג"ה שתלויה בה שס"ה שרים והם
רובצים נגד פתח היכל לבנת הספיר שמשם הנשמות יוצאים לעולם וע"י שם
כל שד"י שמתגלה שם ביסוד דקדושה בורחי' ממנו כל השדים . ולכן ג"כ
במטה צריך לרשום שד"י בפתחא כדי לגרש משם חטאת רובץ וכו' (פיב הכהן) :

ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא . קין עמד על הבל אחיו והרגו יצאה
גזירה נע ונד תהיה בארץ . כיד עמד והתוודה לפני המקום גדול
עוני מנשוא אמר רבש"ע כל העולם אתה סובל ולעוני אי אתה סובל כתבת
נשא עון ועובר על פשע סלח לעוני שהוא גדול מיד מצא חסד מלפני
הקב"ה : (רבה פ' דברים) הן גרשת אותי מעל פני האדמה ומפניך אסתר
והייתי נע ונד בארץ והיה כל מוצאי יהרגני. כדנא תימרון להון אלהא דשמיא
וארקא

וארקא לא עבדו איהו בגין דארקא איהו חדא מן ארעיה דלתתא ותמן תרין ממונין. עפר"רין ומן סטימי"ן הם בשית גדפין חד דיוקנא כתורא וחד דיוקנא כנשרא. חד שליט בנהורא חד שליט בחשוכא. ומקטרגא דא בדא בתרין ראשין בנהורא הם בדיוקנא דאדם. בחשוכא איהו דיוקנא דנחש ומרגיזין לעז"א ועזא"ל ומתעדן ביצרא בישא. ואינון אלהא דשמיא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא עילאה דתבל דלא ישטטון בה ולא יהוין גרמין לבני נשא לאסתאב' ממקרה לילה. וע"י ההוא ק"א תרגום דלא יחשבון מלאכי עילאי דעלייהו אמרין ולא יקטרגו לון:

כל מוצאי יהרגני מה עשה הקב"ה נטל אות א' מכ"ב אותיות התורה ונתן על זרועו של קין (פרקי ר"א) ויאמר ה' לכן כל הורג קין שבעתים יקם וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו. וישם ה' לקין אות. זו וי"ו שהוא מציל מהריגה. יו"ד מציל מסקילה. ה' ראשונה מציל משריפה. ה' אחרונה מחנק. וקין שהרג נתחיב הריגה לכן וישם ה' לקין אות זו וי"ו (עשרה מאמרות) וישם ה' לקין אות זו ט' שהרי מן שהרג קין עד הבל אין בו ט' אות ט' שם בזרועו. א"ל זה אות ט' סימן לך שלא יזיקו לך עד שיצאו ממך ט' נפשות (ספר המגין):

כל אחד מישראל יש לו מקום במרכבה. לפי שלמות השגחות הקב"ה על ישראל שכל אדם בעולמו ששפעו בא לו מן המרכבה ואם נסתם הצינור ההוא מיד נכרת הוא ממה שמצינו בקין שהיה מתיירא מזה הענין שנאמר כל מוצאי יהרגני והקב"ה הבטיח לו שלא יכרית השגחתו ממנו שנא' וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו (כרית מנוחה) רחב מתגלגלה בחבר הקני. ואח"כ נתגלגלה בהנה. וזה סוד אשה קשת רוח אנכי שהיא היתה זונה מצד רוח הקשה והטומאה. ועלי הוא גלגול יעל אשת חבר הקני שרצה לעלות במדרגת איש וזה מנשים באהל תברך ששמש' באהל שילה במקום כהן בסוד גלגול עלי הכהן. והנה רחב נמשכת מסוד קין וכן בעלה חבר הקני ולזה שאלה ונתתה לי אות אמת שהוא סוד וישם ה' לקין או"ת זה הוא"ו משם וכו' (כוונת אר"י):

דע כי קין נתגלגל עיקר נשמתו ביתרו. ורוחו בקרח. ונפשו במצרי. וזהו שאמר הכתוב שבעתים יקם קין. יק"ם ר"ת *יתרו *קרח *מצרי. המצרי הרגו משה. קרח לעולם היה מקנא עד שנבלע. יתרו התקין עצמו ונתן לו צפורה תאומתו שבעבורה הרג קין להבל (עמק המלך) ואמר ליה ה' הא בכן כל דקטל לקין לשבעה דרין יתפרעו מיניה ורשם ה' על אפוי דקין אתא מן שמיה רבא ויקירא בגין דלא למקטליה כל דישכחוניה באסתכלותא ביה (יונתן) א"ל משה להקב"ה רבונו דעלמא אמור לי מה אני. א"ל ואתה לא ידעת. א"ל ידעתי שאני בן אדה"ר אבל למי אני. א"ל הבט ראש שמך וסוף שמך א"ל ראש שמי ה' וסוף שמי ה'. *הבל משה. א"ל ה' ה' שמעתי ולא ידעתי. א"ל ה' ה' רומזים לבינה. א"ל רבונו דעלמא הבאת אותי בשמיטה הרעה הזאת למה הנהתני להתחיב בהריגה. א"ל בשמיטה שעברה לא באת בנסיון. והביאך שמה לעשות מלחמה עם בעל העושה מלחמות גדולה ולא עמדת ונתחייבת. א"ל ולמה בהריגה א"ל משה דע לך כי זה הדין בידו הלא לוחם במי שלא יוכל לעמוד במלחמתו להרגו וזהו על חרבך תחיה א"ל רבש"ע לאחר שקבלתי למה הבאתני פעמים. א"ל דע לך כי במשפט הראשון אינו מתכפר ההוטא אם לא שקיבל עליו דין מיתה

מיתה. א"ל ולמה לא מנעתי לעמוד בחזקי ובמלחמתי שלא לחטוא. א"ל אין בידי למנוע. א"ל וימנעני מי שבידו. א"ל היה רוצה לנסותך. א"ל רבש"ע הנסיון מביא לידי עון וחטא. ולמה יביאני בנסיון. א"ל ואתה פה עמוד עמדי. א"ל רבונו דעלמא א"כ דהקב"ה מבקש לנסותי ולא עמדתי בנסיון א"כ בדין הרגני מי שהרגני ולמה יענש העני על לא עמל בידו ולמה העמיד לו זמן רב שיהרג שנאמר כי שבעתים יקם קין. א"ל בעבור ששלח ידו עליך במי שגדול ממנו כי מי ששולח יד במי שגדול ממנו גם הוא נותן הדין ולא אסרתי לאדם אכילת בשר מאשר נשמה באפו. א"ל אחר שיתחייב הריגה יהרג מיד. א"ל בעבור שלא היה עונשו כ"כ גדול שיתחייב הריגה על ששלח יד במשיח ה'. א"ל רבש"ע יהא כל העולם בנסיון א"ל אין הכי נמי וכו' (פליאה):

כי שבעתים יקם קין הוא משה שהיה לו ז' שמות והרג המצרי שהיא גלגול קין. וגם יתרו היה לו ז' שמות. כי כשהרג המצרי בשם המפורש בשם מ"ב כדי להעלות נפשו ואז נדבק ביתרו ונתגייר וכפר בע"ז. אבל לבלעם לא רצה להמיתו בשם המפורש רק בחרב טמא ולזה לא אמר אמות מות ישרים רק תמות נפשי מות ישרים בגלגול אבל גופו לא מת רק מיתת טמאים (כוונת אר"י) וישם ה' לקין אות נתן לו שבת שנאמר כי אות היא ביני וביניכם (סנחומא) ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן. ויצא קין מלפני ה' מב"ד של מעלה יצא חייב שמלאכי השרת נשאו ונתנו בדינא בני של מעלה למטה. הרי זה לא ראה בפניו עונש רציחה הרי זדונו כשוגג ושוגג גולה לפני ה' מקום שאין רוח הטומאה שולט וכו'. ומקצתם אמרו יותר הוא ממזיד כי לא היו עדיין בני אדם מרובים בעולם:

כשאדם חוטא וחייב כרת או שאר מיני עונשים ונתרחק מן הבינ"ה נתחייב נפשו גלות כי כל הגלות הם במקום אברהם ויצחק. ובהתאחד אדם בבי"נה אינו מתיירא מנגע ומפגע רע ועליו נאמר יושב בסתר עליון עליון ממש. ואינו ירא מפגע ונזק לפי שאין צר וקטרוג רשות לעלות לאותו מקום לפיכך בצל שדי יתלונן למטה במלכות בהיות נוטל בידו אותו הבי"נה ואז אינו נמסר ביד מיצר. וז"ס ויצא קין מלפני ה' ויצא ממש. וישב בארץ נוד קדמת עדן כלומר נדן אותו מקדמת עדן אשרי היודעים סתרי תורה. וכשהוציאו מן המקום הזה אז מתיירא ואמר כל מוצאי יהרגני. כי כמה מקטרגים וצרים סביב הכרובים (מערי צדק):

כאשר נסתלק קין והלך לו מן אדם והוה שבו בתשובה. והסירו הבגדים הצואים מעליהם. והולבשו מה שהופשטו ושב אצילות רוחני עליהם. אז עשו פרי הקדש אדון למעלה. זהו שת ונתקיים העולם בזרע הקדש בלי שום זוהמא כלל. והוא עצמו הבל ונתכפר ענשו בהריגה. האמת שצריך ג"כ לקבל גם מיתת המטה ומשם ואילך יבא לתת תורה לישראל. וזהו ויתעבר ה' בי למענכם (פליאה) קין ששב בתשובה זו היא תשובתו שהניח אביו ואמו זקנים והלך לו ומי יאכילם ומי יכניסם ומי יוציאם. וא"ת עדיין חזקים הם הדין עמך מ"מ במה יתנחמו העניים שהם אבלים מהבל והניח גם זה והלך א"כ עליהם היו כולם ואוי לקין בעל תשובה ושמא העני ירא פן יבא גם לכלל טעות. ויכה ג"כ אביו ואמו ויתחייב חנק. ותחת שלש לא יוכל שאת הרג חנק ובליעה. וכמה דפין אחר זה פי' וסיים קין הואיל והוא מן המדה הרעה אין הדין נותן להיות שב עם אדם ותוה לכ

יצא משם וישב בארץ נ"ד היינו ד"ן אותיות אמצעית מן אדנ"י וא"י נשאר עם אדם וחוה (פליאה):

ונפיק קין מן קדם ה' ויתיב בארעא גלי ומטלטל מן מדנח גנתא דעדן והיה קדם עד לא קטל קין להבל אחוי הוה ארעא מרביא פירין כפירא גינתא דעדן מן דחטי וקטל לאחוהי חזרו למפק' כובין ודרדרין (תרגום ירושלמי) רשעים לא שליט בהם מוסר. אלא נטרין דבבו כגוונא ד'עשו. וישטום עשו את יעקב. כי יעקב כגוונא דהבל ועשו כגוונא דקין (תיקונים תיקון מ"ס) עד דנח רוגזא מינך ויתנשי מה דעבדת ליה ואשדר ואדברינך מתמן למה איתכל אף תרוויכון יומא חד דאנת מוקטל והוא מטריד היכמא דאתכליא הוה מן הבל דאקטל ליה קין ואטרידו תרווייהו מן אפי אדם וחוה כל יומיהון דאדם וחוה (תרגום יונתן תולדות) ראובן היה תיקון קין לכן נולד בחשאי וזהו רא"ו ב"ן ולא איש (מדרש) הא דכתיב גבי ראובן יתר שאת ויתר עז למדנו שהעבודה בבכורה הוא משפט הכהונה. לפיכך נתעורר קין בה תחלה. שאלו היה נתרצה לו בשבילו היה מתחנך ג"כ בשביל אחרים. וכתיב ביה הלא אם תטיב שאת שכן אמרה תורה יבא זכאי ויכפר על החייב (מדרש) *הנה *ברך *לקחתי ר"ת הב"ל. שכוונתו של בלעם ליקח ה' של הבל שהוא צד הטוב להכניע תחת הרע (עמק המלך):

מאן דחבר לון כחדא אתער עליה רוחא דלא איצטריך וחמא ליה לבר נש לסטרא אחרא בישא. דא הוא לא יעלה עליך. ההוא רוחא דמסאבא. קורבנא דקין מה הוא פשתן. קורבנא דהבל צמר. לא דא בדא. דזא דמלה קין כלאים הוא ערבוביא דלא איצטרי' סטרא אחרא. ובמעהא דחוה אתבריאון תרין סטרין. ובגין דאתחברא כחדא לא אייתא מיניה תועלת לעלמא ועד יומא דין סטרא דלהון קיימא. ומאן דאחזי נרמיה עובדא דא דחבורא אתעיר עליה אינון סטרין ולא יכול לאתקיימא ושרי עליה רוחא מסאבא דלא איצטריך. וישראל בגין דבעין לאתערר' עלייהו רוחא קדישא למהוי קדישין ואשתכח שלמא בעלמא הדין ובעלמא דאתי אז הוחל לקרא לישנא דצלותא הוא. כד"א אז תקרא וה' יענה דא הוי גטורא טבא אע"ג דהבל קטל ליה קין דמניה הוא נפיק מאן דנוקם ליה. הה"ד אז ישיר משה. רועה נוקם לרועה ולבתר אז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' אבל כד עמלק דאינון בכורי מצרים ערב רב מעורבים בישראל. עלייהו אתמר תמחה את זכר עמלק דלא אשתאיר מנהון שריד דאינון ערבוביא מכל אומין אפי' מקין ומן דא תמחון מן עלמא אז הוחל לקרא בשם ה' (תיקונים תיקון ס"ס):

ירבעם היה משורש קין שהוא סוד צלם והגביר עליו סגים כי כולו ס"ג ונהפך לג"ם רוח ואז עלה למעלה הפכים ופגם העליון שהוא ס"ג ויצא העגל. ירבעם עולה ב' פעמים צלם לכן עשה ב' צלמים וכו'. (טוב הארץ) ידוע תדע כי קין הרוצח הראשון הביא ק"ס קליפות לעולם כמנין קין וכל קליפה יש לו שם המיוחד. כמו שהוא מסודר בספר כתרו ישועה. שחיבר הקדוש בעל המחבר הזה וקליפות קין הג' נקרא עו"רב וידוע כי הבל הנרצח פגם באימא עילאה הביא קליפות עורב בעולם ובזה יש לו אחיזה עם קין אחיו הרוצח. והוא סוד רע"ה שהביא רעה לעולם מפי המקובלים בעל סודי רזא וידוע דברי המקובלים שהנביא יונה בן אמיתי הוא המבטל קליפות קין כנודע שהוא קליפות עורב וכתב בעל ספר אות אמת. ויהי

האחד מפיל הקורה היה יו"נה ב"ן אמ"תי הן האדם היה כאחד ממנו כיונה בן אמתי שאצלו כתיב ויהי הא' מפיל. והנה דע שהקורה היה *הקו"רה בגימטריא *יסוד יונה סוד רנ"ן ניצוצות הקדושים כמנין גרד"ום שהפיל בו את הקורה סוד קליפות *קליפות עורב *קליפות עורב הרי כמספר ש"ר פ"ח וכתבו הקדמונים המקובלים ששר של כלבים נקרא פ"ח בסוד הפ"ח נשבר ואנחנו נמלטנו ושם של יונה מבטלו כזה יו"ד ו"ו נון ה"ה מספרו נצ"ח והס"ד ודו"די חמק עבר . ר"ל חמ"ק שמספרו נצ"ח מלואו של יונה כאמור מבטל קליפות עו"רב וזהו חמ"ק ער"ב והוא סוד עמוד הימיני שהעמיד שלמה בבב"ה ונקרא יכ"ין נגד נצ"ח (ספר קרנים מאמר ג') :

הילל הזקן היה מצד החסד . ושמאי הזקן מצד הגבורה ולכן היה שמאי קפדן גדול אמנם חטא לפי שבאו כמה גרים לידו ולא קבלוהו מפני קפדנותו וניתוקן אח"כ בשמעון בן עזאי שלא נשא אשה וברא גרים בסוד הנפש אשר עשו בחרן ע"י שעסקו בתורה ובזה סוד הגבורה נהפך לח"סד וכן היה עושה מר"עה בזמן שפי' מן האשה ולפי ששמאי היה מצד קין לא היתה הלכה כמותו וכן אביי החזיק בדרכו של בן עזאי להמשיך נפשות הגרים ע"י התורה לכן היה יתום שלא ראה אביו ואמו אשר בך ירוחם יתום וכו' ר' עקיבא ג"כ היה מנחש קין לכן ג"כ היה בורא נפשות גרים דוגמות אביי ובן עזאי וח"ס שאמר בן עזאי כל הכמי ישראל חשובים לפני בקליפות השום חוץ מן הקרח הזה שהוא ר' עקיבא והענין כי החכמי' רובם בראו נפשות הגרים ע"י עסקם בתורה אמנם יש שאינם זוכים רק להברא נפשות הגרים לבד מאותה קליפה נוג"ה אך בן עזאי יודע היה להכניס אותה במקום הקדושה ומשם היו ממשיכים אותה אח"כ וכו' (חסד לאברהם) :

שמעון בן עז"אי יש בו אותיות שמאי ואותיות ע"ון לכפר עון שמאי שדחה את הגרים וכן שמ"אי יש בו אותיות ש"ם ממשה משם בן נח. ואותיות א"י והם סוד א"י הבל אחיך שחטא בא"י של אדנ"י (חסד לאברהם) אדה"ר היה לו נפש רו"ח נשמה מן בי"ע ועליהם רוח נפש נשמה מן אצילות מן מלכו"ת ת"ת בי"נה ג' נקראו זיהרא עילאי. ובעת שחטא עדיין לא נולד קין ונסתלק ממנו נר"ן מן האצילות חנו"ך נטל נשמה זיהרא עילאי דאצילות לכן היה מלאך בשמים. ואליהו ז"ל נטל רוח של אצילות לכן זכה ג"כ להיות מלאך ג"כ כמו חנו"ך ולא מתו והנפש של אצילות נטל קין וכו' ודע כי הנשמה הזאת נקרא שרו של עולם וכו' ואיתא בזוהר כל צדיק יש לו תרין רוחין והנה כשהלך חנו"ך בארץ א"כ החלק הנשמה היה שרו של עולם . בעולם מטט"רון וזה חלק הנשמה נמשכה אח"כ ביוסף הצדיק ולכך יופי אדה"ר שבא לו ע"י אותו זיהרא עילאי נמשך ליוסף. ואמנם זכה יוסף לאותה הנשמה כלולה שנגמר וכלה קץ שעבודו לעלות למלוכה וז"ש עדות ביהוסף שמו בצאתו בסוד בשמים עד"י הוא סוד מטט"רון כי עדי בגי' חנ"וך ונותן ליוסף וסהדי במרומי' זו אלי' וכו' ואח"כ נענש יוסף על מה שגרה והסית אחיו עליו שמכרוהו ע"י אותן החלומות ולכן הוצרך שתחזור הנשמה זו בישמעאל בן אלישע כ"ג כדי שתסבול עונש המיתה ממש . לכן היה ר' ישמעאל יפה מאוד דוגמת יוסף ואלי' לא זכה לאותו חלק. זה רוח עד מעשה השיטים ולכן נזכר באלי' רוח . ורוח ה' ישאך ויהי נא פי שנים ברוחך ואי זכה לאותו חלק הרוח היה נחה עליו רוח אליהו על אלישע אמנם לפי שאין הרוח שוכן אלא על הנפש לכן לא זכה אל הרוח ההוא עד שזכה

שזכה ע"י אותו מעשה זמרי אל נפש נד"ב ואביהו שהם נפש אדם הראשון ואז נותן לו ברי' שלום וכו' ולכך נקרא שלום וכו'. כי שם הוא הרוח מן הת"ת ויסו"ד הנקראים שניהם שלום. שלום לרחוק ולקרוב. וסוד נפש אצילו' נסתלק בקין ואמנם הלק קין חזר בכל סכסוכים בקינן ומהללא"ל עד נדב ואביהו כי תרי פלגא גופא נינהו ומשה עולה פנחס ומזה תבין הפסוק ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם יורה בנדב ואביהו אמנם האבות לא נטלו נשמתן רק מסוד החכ"מה. וגב"ורה ות"ת ומשה מסוד הדעת. אך אדם הראשון היה מחכמ"ה בי"נה ות"ת וד"עת (חסד לאברהם עין מספט נהר כ"ה):

הבל מלאך חס"ד. קין מלאך המות. כך קבלתי שקבלה רב ששת (מאירות עינים פ' בראשית). מי שבא משורש קין והבל א"א לקבל רוח אחרת תיקון נפשו אם לא בלילה ע"י יבום בהוצאות נפש האדם לאחר תיקונה בעת השינה והולכת לה ובבקר נכנס הרוח באדם ומביא עמו נפש הגר להיות משכן עליו עד שיתקן הרוח ג"כ ואחר התקנה בא הנפש ונתקשרת עמה ואי זכה יתיר יוצא רוחו ונפשו ובאת הנשמה עד שנשלמה ונתקנה (חסד לאברהם):

וצלה ילדה גם היא את תובל קין לוטש כל חורש נחשת וברזל וגו'. א"ר יצחק מאי כתיב אחות תובל קין נעמה א"ר יצחק צדקת היתה ונעימה במעשיה ור' אבהו אמר שהיתה נעימה בחכמת הברזל. ר' אבא אמר אמו של שדית היתה והולידה. דהא אמו של אשמדאי מלכא דשידא נעמה שמה ר' יוחנן אמר ע"ש יפיה נקראת כך. ממנה יצאו אותן דכתיב כי טובת הנה במראה ביופי ואהות תובל קין נעמה דע לך כי נעמה נאצלה מלילית וזהו נעמה יש לה בעל ושמו שומדון. וילדו אשמדאי וא"כ נעמה היא אם של אשמדאי וכל השדים משם נולדו וכן יזכרהו תמיד מהזכרות השדים זהו אשמדאי מלך השדים והיא נעמה אם כל העדים. ודע כי מן הפחד נאצלו כמה מיני שדין ורוחין קשים עד שרש דוגמתם בעולם השפל ואדם הראשון ק"ל שנים שימש באותם השדים עד שבאה נעמה מתוך יפיה טעו בה בני אלהים אחריה והנה עז"א ועז"אל יולידו ממנה ושם מתפשטים רוחין בישין ושדין בעולם. והרבה בעולם מהם ולכן יש חלק בבני אלהים מחלק בני האדם (חסד לאברהם עין גדי נהר כ"ג):

וידע אדם עוד את אשתו ותהר ותלד בן ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל וגו'. משת אתייחסו דרא בעלמא באורח מישור כדקא יאות. וברזא דאתוון אתכנו כולם ואזלין תלתין ותרין אלפ"א בית"א עד קיימו ישראל על טורא דסיני אתרעשו ארץ ואסתימו בהיפוכא דאלפא ביתא ונפקית אורייתא כלולה בתלתין ותרין שבילין. רזא דחכמתא עילאין ואתרשימת אלפ"א ביתא בתריסר שבטין בר מתרי דאסתלקין אינון ח' ט' עד דאעלו ישראל לארעא והוי חרם בינייהו בחובא דעכן אתהדרו אינון תרין אתוון דהוי מסלקין מנייהו והוי מכריזי חטא ישראל ואילין אתוון לא מסתלקין מניה אע"ג דהוה בארעא קדישא בכל דרא ודרא. עד דאתי שלמה ובנה בי מקדשא. ואתיישבו עלמין ותרין אתווין דהוו רשימין בינייהו לביש אתהפכו לטב אתהדר בטח דכתיב וישב יהודה וישראל לבטח (מדרש):

האומות אומרים שאדם הראשון היה בן ק"ל שנה כשהוליד שת והיה או סגי נהור. ושנולד לו עם חוה שלשים בנים אחרים זולת קין והבל ושת. וי"א שהיו מאה. ואדם וחוה עשו תשובה גדולה באופן שזכו לחסד

לחסד ה' ולנבוא' (מדרש) (זאת מצאתי כשלשלת הקבלה דף פ"ט ע"ב) ולשת גם הוא ילד בן ויקרא שמו אנוש וגו' אז הוחל לקרא בשם ה'. דע מאנוש ואילך בא רפיון והלש בעולם. מה היה חטאם גלה איש סודי שהיו מהלכים מסוף עולם ועד סופו ומביאים כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות ועשו מהם ע"ז בד' רוחות כשיעור אלף פרסה והיו מורידים חמה ולבנה כוכבי' ומזלות. לשמש להם כדרך שמשמשים לפני הקב"ה. והאיך היה היכולת בידם. אלא שמחזא"י ועזא"ל למדו להם כל מעשה כשפים. ואז קטרגו המלאכים ואמרו מה אנוש כי תזכרנו. מה אדם לא נאמר אלא מה אנוש. שהיה ראש לע"ז. ואז עלתה השכינה שנאמר עלה אלהים בתרועה (ציוני) זה ספר תולדות אדם וגו'. זה ספר תולדות אדם. וכי ספר היה אלא אוקמוה. דהקב"ה אחמיה לאדה"ר דור ודור ודורשיו וכו'. האיך אחמי לון. אי תימא דחמא ברוח קודשא דאינון זמינין למיתי לעלמא כמאן דחמי בחכמתא מה דייתי לעלמא. לאו הכי אלא חמא בעינא כולהו בההוא דיוקנא דזמינין למיקם לעלמא כלהו חמי בעיניה וכו'. וכן כלהו עמדו בהר סיני רק לא ראו אותם מחמת שכולם נסתכלו בשכינה וכו' (זוהר פ' לך לך ע' רמ"ו) ספר ניתן לאדם הראשון ע"י דרזי"אל בג"ע. כיון דחטא פרח מיניה והוה יתיב אדם בתיובתא ואהדר ליה ההוא ספרא ע"י רפאל. ואנח לשת בריה. וכן לכל אינון תולדין עד דמטו לאברהם וביה הוה ידע לאסתכלא ביקריה דמאריה (זוהר בראשית ע' קע"ח):

כשנברא אדם הראשון שמו הקב"ה בג"ע. ירד מלאך ולמדו וכתב לו ספר. והזהירו על כל דבר ודבר והראה לו סדר המזלות. וסיבבו והראה לו השתלשלות העולם. שלא נשאר שם גרעין ושער שלא למד. והראה לו דור דור ושופטיו. דור דור וחכמיו. לידע ענין איוב וסבתו. והראה לו איברין וגידין. וכל מה שנברא בגופו סבתו וענינו. על אותו הספר נמצאו ואותו הספר היה לחזקיה המלך (פליאה) א"ל רבי מי היה רבו של אדה"ר. א"ל בני רבו של אדה"ר רזי"אל שמיה. ומסר לו קבלה בספר ובע"פ. א"ל אני שמעתי שרזי"אל הוא מלאך מובהק ולמדו לאדה"ר והאיך עשה כן ולמדו לאדם שלא מהול ושלם. א"ל בני עד שהוא מתמה במלאך מתמה בשם. האיך נכנס אדם ערל בג"ע. אלא נולד מהול. אי הכי צופה ומביט וידע כי אדם הראשון יחטא אף כי היה מהול למה הכניסו בג"ע לחטא שם. א"ל באשר הוא שם כשהיה הכניסו שלם היה. וכד חטא בג"ע גרשו משם. א"ל והלא ערל היה. א"ל הואיל ורבו שהיה שלם. א"ל מנין שהיה שלם. א"ל רזי"אל שמו ועולה רמ"ח. ואדם חסר הוא פחות רמ"ח. והנה אברהם אבינו ע"ה כשנשלם במילה. וא"ל הקב"ה את בריתי אתך נשלם בחשבון שעלה רמ"ח וכו' (פליאה):

זה ספר תולדות אדם וגו'. בכאן סוד מאמר רז"ל ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ומכרזת בת איש פלוני לפלוני. כי התולדות כתובים בספרים עליונים. וזהו סוד שאנו מברכים שעשני ישראל. כי לפעמים מתחלפות הנשמות. מטעם זה יבאר עקרים ועקרות: (ציוני) זה ספר תולדות אדם. רמז ג' אבות בפסוק. תולדות אדם. ברא אלהים אדם. ויקרא את שמם אדם. לומר ג' אבות בדמות אלהים. ביראת אלהים כמלאכי השרת שנאמר אני אמרתי אלהים אתם ולא היה לטעום מיתה. מתחילה היה להקדים האבות ואלו היו מתחלה לא היו מתים אבל הואיל וקדמן אדם. אכן כאדם

תמותון וכו׳: (ספר הסגין) וזה ספר תולדת אדם. ד׳ תגין ד׳ פעמים עלתה למחות האדם בדור המבול. במתן תורה רצה הקב"ה להפוך העולם. שלישית בימי צדקיה. רביעית בימי יהויקים. וכתיב בראשית ממלכת יהויקי׳ צדקיה וכו׳ (ספר הסגין) ויחי אדם שלשים ומאת שנה וגו׳ וחיה אדם תלתין ומאה שנין ואוליד ית שת. דדמי לאקוניה ולדמותיה. ארום מן קדמת דנא אוליד חוה ית קין דלא דמי ליה. והבל אתקטיל על ידוי דקין. וקין אטריד ולא אתיחסו זרעותי׳ בספר יחוס אדם. ובתר כן אולידת דדמי ליה. וקרא ית שמיה שת: (תרגום יונתן) ויהיו כל ימי אדם אשר חי תשע מאות ושלשי׳ שנה וימת. אדה"ר קבל עליו תענית כל ימיו שהיו תתק"ל שנים כמנין תענית ותתק"ל עם ד"ם בגי׳ תתקע"ד דורות אשר קמט"ו כי השתדל בתיקונים (עשרה מאמרות):

קערת כסף אחת אל תקרי קערת אלא עקר"ת. זה היה אדה"ר שהיה עקרו של עולם. א"ר שמעי׳ מנין אתה אומר שעל אדה"ר נאמר קערת כסף לפי שמנין שניו של אדם הראשון היו תתק"ל שנה. שנאמר קערת כסף. ומנין שחי אדה"ר תתק"ל שנאמר ויהיו כל ימי אדם אשר חי תתק"ל שנה וימות. למה של כסף לפי שנתן לו ו׳ מצות שנא׳ ויצר ה׳ אלהים את האדם ויפח באפיו נשמת חיים וגו׳. והתורה נקראת כסף למה נאמר כף אחת. ע"ש חוה שנבראת ממנו שנאמר אחת מצלעותיו. שלשים ומאה משקל׳ שפירש מן האשה ק"ל שנה ולסוף הוליד שת שממנו הושתת העולם לפי שקין והבל נטרדו מן העולם (רבה נשא פ׳ י"ד):

ומי נתעסק במיתתו של אדם שת בנו. שהיה בדמותו ובצלמו ר׳ רחומאי אומר הקב"ה נתעסק בבריאתו ונתעסקו במיתתו ולא ידע אנוש עד שבא אברהם וקנה המערה בדמים יקרים. (זוהר פ׳ חיי שרה) תנו רבנן כשחלה רשב"י אעלו קמיה ר׳ פנחס ור׳ חייא וכו׳. ושמעו לר"ש דהוו ממליל מלין ולא ידע תמן מי מליל עמיה. וא"ל ר"ש שדרו בדילי מלעילא ואתחזין לי אתרא דצדיקייא לעלמא דאתי. ולא לאתישב לי דוכתאי עם בר אתיה השלוני. ובירנא דוכתאי ואתו עמו תלת מאה נשמתין צדיקייא. ועילא מנהון אדה"ר דהוא יתיב גבאי. והוא ממלל עמי ובעא דלא אתגלי חובא לכל עלמא. בר ההוא דאמר׳ אורייתא בגיניה. ואנא אמינא ליה דהא דברייא גלו. אמר ההוא דגלו חברייא שפיר וטב. אבל לשאר עלמא לא. מ"ט דחס הקב"ה על יקריה ולא בעי לפרסומי חובא אלא בההוא אילנא דאכל מיניה. והקב"ה גלי ברוח הקודש. ולחברייהו דלישתעו אינון בניהו. ולא לאינון דייתון לעלמא. הוא מלה דלא ידעין כל איניש. וטעיין ביה. לאו משום חובתיה דחב אלא משום יקריה דשמא עילאי. דבני נשא לא זהירין ביה. דכתיב זה שמי לעלם. וייתון למשאל מה דלא צריכי. והיינו דכתיב פן יהרסו אל ה׳ ונפל ממנו רב. הכי גזרנא חברייא דאורין שמא קדישא לכולא הוא נפיל ונתפס בהאי חובא יתיר מנייהו דכתיב ונפל ממנו רב הרב נופל ונתפס באותו עון וכו׳ (מדרש הנעלם):

חנוך היה בן ס"ה שנים כשנולד מתושלח. ושניו שס"ה. והוא קבר אדם וחוה אחריו נ"ו שנה. ויתהלך חנוך את האלהים שנת קי"ג ללמך. וראיתי במערכות אלהות שהוא במדרגה הגדולה יותר ממשה ואליה (מדרש הנעלם) (מגאתי זאת בשלשלת הקבלה) ויחי חנוך חמש וששים שנה ויולד את מתושלח כ"תושלח מ"ת ושל"ח. כי היה לו חרב ושם המפרש חקוק עליו.

והיה מפיל בו אלף מזיקים . וכשמת אמרו מ"ת ושל"ח . כלומר מת ושלח עמו כלומר כח חרבו בטל . דחרב נקרא שלח . וזה החרב היה לאברהם . והנחיל ליצחק . ויצחק ליעקב . ועשו בקש ההוא חרב ונתן לו תמורת החרב הבכורה (מדרש זה הביאו בעל ס"כ) מתושלח אמרו שמת בשנת המבול . וי"א שמת י"ד שנים אחר המבול . ועמד בג"ע עם אביו בימי המבול . ואח"כ חזר בעולם (עיין כל זה בשלשלת הקבלה) ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אותו אלהים . א"ר ישמעאל אמר לי מטטרון שר הפנים הדר מרוח למעלה מן החיות יש שר אחד ומופלא ומשובח מיני בכל שבח כרובי"אל השר שמו וכו' . כתר קדושה על ראשו ששם המפורש חקוק בו שממנו ברקים יוצאים וכו' . וגופו מלאה עינים . וגובה קומתו מלא כנפים וכו' . ולמה נקרא שמו כרובי"אל השר שהוא כמונה על מרכבות החיות וכו' (סודי רזא עיין נפלאים באריכות מזה המלאך) :

וילך ארצה בני קדם . הוא סמא"ל הלך לבני אדם ליקח עצה מעז"א ועזא"ל איך יעשו עם יעקב כדי שיוכלו לו הנה צריך לפרש מה היה הקב"ה מרמז ליעקב במראה הסולם ונאמר שזו היא כוונת הפסוק מאחר שראה הקב"ה שנפל פחד סמא"ל על יעקב ולכן הראה לו בחלום . והנה סלם מוצב ארצה. סל"ם גי' סמא"ל שהוא סמל הקנאה לכופר ביחידו של עולם . ור"ל אע"פ שהוא עומד למטה אצלך להרוג אותך אל תפחד כי אין בידו רשות לעשות טוב ורע כשראשו מגיע שמימה . ר"ל הראש שהוא מטטרון הוא בשמים. ואין לו כח לעשות וליטול נשמה בלי רשות . ולא עוד אלא מלאכי אלהים עולים ויורדים בו . מטטרון ר"ל כי אין רשות לסמא"ל בא"י . כ"א גברי"אל שהוא ממונה בא"י כנזכר . וז"ש מלאכי אלהים שה"ם סמא"ל וגבריאל . תרין מלאכי דין עולים ויורדים ומסטינים ונוטלים נשמתם ברשות מטטרו"ן שהוא מנהיג שהוא מששת ימי בראשית ימי החול . וזה שאמר כ"ו דייקא . והנה ה' נצב ר"ל שלא תטעה כמו אלישע אחר שטעה במטטרון שהיה סבור שיש שתי רשויות ח"ו . לכן גם אתה רואה שאלו מלאכי האלהים הם תחת רשות של מטטרון וכו' (טוב הארץ) :

ומתו"ן שתין פולסין להודיע לו שאין יכולת למטטרון יותר מאחרים (תוספות דף ס"ו ע"א) בתחלת שליחות משה הראה לו גדולת מטטרון . שהוא שר היצירה . שהיה מתחילה חנו"ך בן יר"ד וגם הראה לו גדולת סנדלפון שהוא שר העולם העשייה זכה לש"ם אליהו שהוא פנחס וז"ש ע"פ שנים עדים יומת המת שהיה חנוך ואליה . וע"ז התפלל משה שיהא נחשב כ"א מהם כשיעבור לא"י וז"ש אעברה נ"א ר"ת *נער *אליהו . וכן כשתמלא נ"א כזה נו"ן אל"ף ומילוי המילואו נו"ן וי"ו נו"ן אל"ף למ"ד פ"א עולה מנין מטטרו"ן חנו"ך נע"ר . ונ"א פשוטו עם הכולל בגי' אליה"ו : (מג"ע אופן קי"ח) עזרא ויהושע הם דמות סנדלפון ומטטרון . עזרא במקום סנדלפון . יהושע במקום מטטרון דאיהו חנו"ך לנער . ומשרתו יהושע בן נון נער . והם מבערים תרין קליפות אלו עשו וישמעאל . ויקרא אל משה א' זעירא שהוא מטטרון שר הפנים בגי' א' חסר חד אל משה שזכה משה למטטרון (מגלה עמוקות) ותפתח השכינה את מאסר התיבה . ותראהו הילד . ראתהו סובל עם כלל הילודים שקול ככולם ומצער בצערתם והנה נער הידוע פי' מטטרון כי משה ר"ת *מטטרון *שר *הפנים שר העולם בוכה עמו עליהם ומיד ותחמול בשבילו . שכל העולם ניצל ניזון בזכותו . ואפי' חלב אמו בא בשכר של בת

פרעה. (עשרה מאמרות) אמר ר' ישמעאל אמר לי מטטרון שר הפנים קודם שהעמידו הקב"ה לשמש את כסא הכבוד פתח לו הקב"ה ת"ר אלפי' שערי חכמה וש"ל אלפים של בינה וש' אלפים של חיים וש' אלפים של ערמה וש' אלפים של שכינה וש' אלפים של גבורה והיל וש' אלפים של חן והחסד ש' אלפים של אהבה ש' אלפים של תורה ש' אלפים של פרנסה ש' אלפים של ענוה ש' אלפים של יראת הטא וכו' ונתכבדתי ונתפארתי בכל מדות הללו הטובים ומשובחים מכל בני מרום (סודי רזא):

מטטרון זו אלי"הו זו יהוא"ל עולה נ"ב. ועולה בכ"ל אז תבין וה' ברך את אברהם בכל (כנז האגן) פסוק זה שר העולם אמרו קשיא לר"ת שיסד הפיוט השר המשר' הזה מטטרון הנכבד והנורא אלמא דמטטרון שר העולם שנקרא נער. ובפיוט אחר יסד תוקף מטטרון השר הנהפך לאש מבשר משמע חנוך הוא מטטרון. וא"א שיהא חנוך שר העולם דבפ' אלו טריפות אמר דבששת ימי בראשית פתח שר העולם ואמר ישמח ה' במעשיו וחנוך לא היה במעשה בראשית וי"ל דמטטרון אין זה שר העולם. והא דנקרא נער לא משום דכתיב נער הייתי וגם זקנתי אלא נער שכן הוא שמו. ובפסיקתא בשמנה שמות שיש למטטרון מונה נמי נער. ועוד דאגדות חלוף זו על זו דבראשית רבה. י"א חנוך מת כדמתרגמינן ולקח אותו אמית יתיה. ובריש מס' דרך ארץ משמע דנכנס חי לג"ע (תוספות דף פ"ו ע"ב):

ארבעה נכנסו לפרדס ואחד היה אחר שיצא לתרבות רעה. שראה מטטרון יושב אמר ש"מ שתי רשויות הן. שבאותו פעם בא מלאך ענפיא"ל והכהו בשתין פולסין דנורא וכו'. והקלקול של אחר בא מן אלישע. כי אלישע דחי לגחזי. והיה אחד מן אותן ארבעה אנשים שאין להם חלק לעה"ב. ואח"כ נתגלגל באחר. ולכן כיון שאלישע היה הגרם הזה שדחה אותו נקרא הוא על שמו. כי עשה שלא כדין שחולי אחד חלה אלישע על שדחה לגחזי. וזה הראה הקב"ה למשה תחלת שליחותו בלבת אש איתא בתרגום מטטרון היה. לכן *אליו *בלבת *אש נוטריקון *אלישע *בן *אבויה וכו'. וז"ס אחר נאחז בסב"ך בגי' חנוך שהוא מטטרון ומשה רצה לתקן גחזי וקלקול אלישע וז"ש אעברה נא ואראה אעב"רה אותיות ארבע"ה *נס *ארמי ר"ל אתקן גחזי שהיה אחד מארבעה אנשים מצורעים שהיו אצל נס ארמי במחנה ארם והשיב הקב"ה רב לך כבר נגזרה גזרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר (מגלה עמוקות) ועתה יגדל נא כח ה' יגדל הוא חסד כח הוא ת"ת אדני הוא מטטרון (כליה"):

הקב"ה בתחלת שליחותו הראה לו מטטרון שהוא שר עולם היציר' שהיה מתחלה חנוך בן ירד גם הראה לו גדולת סנדלפון שהוא שר העולם העשיי' שזכה לשם אליה והוא פנחס וסודות אלו נרמזי' שם וירא אליו מלאך ה' זה היה מטטרון כמתרג' יונתן זגנוגאל שהוא שם הראשון של מטטרון ומלת בלב"ת בגי' מטטרון אלי' הנביא ששניה' עלו ברכב אש וסוסי אש וז"ש בלבת אש וכן אמר וירא ה' כי סר לראות נוטריקון *סום *רכב ס"ר בגי' אלי"הו פנח"ס אשר עליו קאמר שלח נא ביד תשלח דמתרג' ביד פנחס שהוא אלי' ונרמז במלת נ"א *נד"ב *אביהו *נשמת *אליהו (מג"ע אופן קי"ה) יע"ל מטטרון ע"פ ויברך את האדם ויגרש את האדם ותרא האשה) א"ר ישמעאל אמרתי למטטרון ש"ה מפני מה קוראי' לך בשמי מרום נער א"ל מפני שאני חנוך בן ירד כשחטאו בני דור המבול וסרחו במעשיהם

העלני הב"ה מביניהם להיות עד עליהם בשמי מרום לכל באי עולם כדי שלא יאמרו רחמן אכזרי הוא מה חטאו כל אותם אוכלוסי' ואם הם חטאו בניהם ובנותיהם מה חטאו סוסיהם ופרדיהם מקניהם וכל קנינם וכל בהמות שבעולם מה חטאו שנאספו עמהם והקב"ה האבידם מן העולם לפיכך העלני הב"ה מביניהם להיות עד (חכם הרזים):

עוד שם כשהעלני הקב"ה בשמי מרום באו שלשה מלאכים ממלאכי עז"א ועזא"ל והיו ממונים עליונים ואמרו רשב"ע מה טיבו של זה שעלה למרום לא מבני בני הם של הללו שנאבדו במבול מה טיבו ברקיע השיב הקב"ה טובכם שאתם נכנסים לדבר אני הפצתי בו יותר מבולכם וכו' מיד עמדו ויצאו לקראתי והשתחוו לפני ואמרו לי אשריך ואשרי הורך שרצה בך קונך ומתוך שאני קטן ונער בתוכ' לפיכך קראו אותי נער. מאחר שיתגבר אדם על יצרו למטה כן יהיה למעלה על אותו מלאך הממונה על יצה"ר כי שכל הפועל שהוא מטט"רון שר הפנים יש לו שני יצרי' ר"ל שני מלאכים אחד ממונה על רחמים ואחד ממונה על דין ומהפך אותו מלאך לרחמים שהוא ממונה על הדין מלאך שהוא בימין מטט"רון עוזיאל שמו והוא כ"ג וכמה שלוחים יש לו וכולם ממלאכי רחמים ומלאך שהוא משמאל מט"ט עז"א שמו וכמה שלוחים יש לו וכולם דין והשר הידוע באמצע והוא כופה שניהם וכאשר האדם התחתון כופה שניהם למטה כן יש לו כח מכח השכלות להכריחם לעשות רצון מה שיבקש: (כפי' על מערכות אלהים) אמר ר' ישמעאל אמר לי מטט"רון שר הפנים גילה לי הקב"ה מעין של סתרי תורה וכל רזי חכמה וכל עומקי תורה תמימ' וכל סדרי בראשית גלוי' לפני כדרך שגלוי' לפני יוצר בראשית וציפיתי להסתכל ברזי עומקא ובסוד מופלאה קודם שיחשוב האדם אני יודע קודם שיצפין במסתרים אני רואה וקודם שיעשה אדם אני יודע ואין במרום נעלם ועומק ממני. (סוד רזא) נכתו תחנו על הים זהו מטטרון שהוא חנוך ש"ה לפי שהיה מצטער מחמת המילה לכך נגלה לו ה' באור פני מלך חיי' מיד חיתה המכה וקם ועמד על רגליו ורץ שנא' וירא וירץ (סוד האלהן כפלה):

פסוק זה שר העולם אמרו לפי מה דמפרש חנ"וך זה מ"טטרון כמו שיוסד הפיוט תוקף מטט"רון שר הנהפך לאש מבשר ואומר דהוא שר העולם כמו שיסד הפיוט המשרת נקרא נער והוא מטטרון הנכבד והנורא ואמרינן ביבמות נער הייתי וגם זקנתי שר העולם אמרו. וקשה מזה משמע שר עולם אמרו מששת ימי בראשית ושמא אגדות הם מוחלף זו בזו ומי שסובר שמטט"רון הוא שר העולם לית ליה דחנוך זה מטט"רון א"כ מה שקר' הפיוט למטטרון נער לא בשביל הפסוק נער הייתי אלא לפי שהכתוב בספר יוחסין דלמטטר"ון יש ד' שמות וחשב נער וגם מצינו דנער מלאך כדכתיב רץ אל הנער הלז (תוספת):

אמר הקב"ה למשה אמור לישראל שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך לעשות התעורר' למעלה כענין וישמע אלהים את נאקת בני ישראל וידע אלהים וגו'. כשאתה לוקח הבנים מן האם הולכת וצועק' ומלאך הממונה הנקרא עוף כענין ועוף יעופף לוקח הצעקה ומעלה אותה לכנסת ישראל שהיא אם הבני' ורואה שנלקחו הבנים ממנה צועקת ונאקתה עולה לבי"נה ומוציאה מן הגלות אמר מרע"ה כמה שליחות עשה מרע"ה למטה וכמה צעקות צעקה עוף השמים על בניהם לא נתעוררו לשוב על בניך וגם למה תביא התעוררו' מעוף השמים א"ל מטט"רון דע לך בני בכל דור ודור

עומדים עלינו לכלותנו ואלולי היא כשעמדה לנו והצילנו מידה ע"י התעורר' עופות השמים ר"ל הוא א' מאהי"ה וי"ה משל אהי"ה כי א' של אהי"ה נותן לת"ם הוא יעקב איש ת"ם ושם ת"ם לאמ"ת תתן אמת ליעקב כי נפשו וחיות הוא א' וי"ה אהי"ה נותן לכנסת ישראל הנקרא אל"ם ושב האל"ם אלה"ים וחיותו ונפשו הוא אהיה וזהו שעמדה לאבותינו ע"י התעוררו' העופות שבשמים אבל בני היו כולם כבני עשו וישמעאל כי כל מין אוהב את מינו ושונה היפוכו והתעוררות מעופות השמים כי הקב"ה העמיד המלאך הנקרא עוף כענין ועוף יעופף והוא המגיד לו לעתיד כענין ועוף השמים יוליך את הקול והוא המסיר אותם והוא המעלה קול נאקתם בלקחם בנים מהם וע"י אותו הקול אזי הצועק וצעקתם עולה לבינ"ה ומרחם עלינו וזהו והי"א שעמדה לנו גם בזמן הגאולה ע"י זה הקול יוליך התעוררות ונמצא הגליות א"ל בגלות מצרים לא היה מצות שלוח הקן והתעורר' מהיכן א"ל כתיב ויאנחו בני ישראל ויצעקו דא התעוררות א"ל גם בזה הגליות יתלו עיניהם בצעקתם א"ל במצרים הקב"ה מזמין נחשים מכלים בנים והאם צועק' והנה זעקת בני ישראל התעוררו זעקת העוף והעוף זעקת מטט"רון ובעבור שגורם חיים בשליחו' זה ר"ל חיים היא לנו תלה שכר מצוה בחיים למען ייטב לך והארכת ימים מדה כנגד מדה א"ל רבש"ע למה בעוף ולא בענין אחר א"ל מעלת העוף מעלה גדולה ורצה השם להביא הגאולה ,והצלה ע"י :

לעתיד לבא יוריד הקב"ה חנוך בן ירד שהוא מטטרון ואת ארבע חיות מגלגלי המרכבה כסאו ומעמיד את כסאו לצד אחד ומעמיד את קרח ועדתו לצד שמאלו מתהום רבה ומביאים לפניו כל באי עולם והוא מסדר דינו של עצמו בפני הבריות אמר להם כלום ראיתם אלוה מבלעדי בשמים ממעל ובארץ מתחת אז בארבע רוחות העולם והעידו בי ותאמרו אמת שנאמר ואתם עדי נאם ה' ואני אל מושיבי מטטר"ון וחיות הקודש וקרח ועדתו כולם בכח אחת בפה אחד בדיבור א' ואמרו לא ראינו מעולם אלוה בשמים וארץ אין מלך כמוך (אותיות ר"ע אות ה') :

ראה משה כת של סמ"אל הבא לסייע לעמלק הוצרך לנער מטטרון השולט על כל המלאכים וממטט"רון נקרא נער ויהושע נקרא נער (זוהר דף כ"ס) אמר ר' ישמעאל אמר לי מטט"רון שר הפנים כשביקש הקב"ה לעלות אותי למרום בתחילה שיגר לי המלאך ענפיאל ונטלני מביניהם לעיניה' והרכבני על כרוב גדול ורכב אש וסוסי אש להעלני עם השכינה בשמי מרום כיון שהגעתי שמה היו חיות הקודש שרפים ואופנים וכרובים וגלגלי המרכבה ומשרתי אש הריחו ריחו ה' אלפים וש"פ פרסאות ואמרו מה רית ילוד אשה בינינו ומה טעם טיפו' לבן שיעלה בשמי מרום. השיב הקב"ה ואומר משרתי צבאי כרובי אל ירע לבבכם בדבר הזה שכל בני כפרו בי ובמלכותי הגדול ועובדים ע"ז וסלקתי השכינה מביניהם וזה שנטלתי שכרי מכל עמלי תחת כל השמים : (פרקי היכלות) ועוד תמן אמר ר' ישמעאל סח לי מטט"רון שר הפנים כיון שלקחני לשמש תחת כסא הכבוד . וגלגלי המרכבה וכל מערכי השכינה . נעשה בשרי שלהבת אש . וגידי אש לוהטי' . ועצמותי גחלי רתמים ועפעפי זוהר הרקיע וגלגל עיני לפידי אש . ושער ראשי להט ולהבה וכל אברי באש בוער' וגוף קומתי לאש יוקדת . מימיני חוצבים להבות אש . ומשמאלי בוערי לפידים . וסביבותי רוח סערה . ועוד תמן . אמר ר' ישמעאל שאלתי למטט"רון שר הפנים מה שמך . א"ל ע' שמות יש לי נגד ע' אומות שבעולם

שבעולם כעין שימוש להקב"ה אבל מלאכים קוראים אותי נער:

דע כי בשמיטה שעברה היה חנוך הגשמי במעלה גדולה. לא ראה רשע ודין בזמנו. וכשהביאו הקב"ה בזה השמיטה לקיום העולם. להיות דוגמא עליונה. דין ורחמים להיות לנסות הברואים. והם לא עמדו בנסיונו כי בחרו מות מחיים. עמד חנוך ואמר לפני האלהים הדור הזה כולם רשעים אין בהם אמונה. ובוודאי יודע אני שעתיד לכלותם ולמה הבאתני ביניהם. ואני הגדול שבדורי הייתי ועתה אין בי עירוב ממעשיהם הרעים. לכן רבון כל העולמים ראוי אני להיות כא' ממלאכי השרת מפני הדור של שמיטות החסד שעברה שבאתי ממנה. כולם היו גדולים. ממלאכים וגם אני הייתי גדול עמהם ונהי שלא אהיה גדול ממלאכים בעבור העונש. שראיתי רשעים בעיני. מ"מ אהיה בין המלאכים ולא תתנני בין עם בזוי ושפל כאלה. אז נעשה בשרו כלפיד אש כאליה ושמו בין המלאכים וזהו ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו וגו' (פליאה):

ועוד תמן העלה הקב"ה לחנוך ברוח סערה לשמים כמו אליהו כי לקח אותו אלהים בגמטריא רו"ח סער"ה. מיטטרון ביו"ד היא השכינה. נקרא מיטטרו"ן. בי' דוקא. ומטטר"ון בלא י' הוא מלאך שלם: (פרדס) נער מטטרון נקרא נער כי הוא משמש שימוש נער לפני השכינה ע"י מתחלקת מזון לכל כתות המלאכים מעולם השפל. ובפסוק נער הייתי וגם זקנתי אמרו בגמ' פסוק זה שר העולם אמרו ונקרא נער בהיותו משמש שימוש נער דוקא אמנם לפעמים משמע שימוש זקן והוא ביחו' המלבוש מעיל בתוכה ולכך אליעזר בהיותו הולך את רבקה קראו עבדו זקן ביתו: (סס) אמר ר' ישמעאל אמר לי מטטרון שר הפנים מתוך אהבה שאהב לי הב"ה יותר מכל בני מרום עשה לי לבוש נאוה והלבשתי ועשה לי מעיל כבוד שכל מיני זיו וזוהר והדר קבועים בו והעניקני עשה לי כתר מלכות מי' אבני טוהר באור גלגל חמה וזיוו הולך בארבע רוחות ערבות רקיע. ובז' רקיעים ובארבע רוחות העולם וקשרו על ראשי ה' הקטן בפני כל פמליא של מעלה. שנאמר כי שמי בקרבו (סודי רזא):

אל תמר בו כי שמי בקרבו שלא תחשוב כי אע"פ שמשה פעמים נקרא בו פ"ו ס"ה כ"א שיהיה לו שום שיתוף עמו. כי שמי בקרבו נתמנו בכח שמי שהוא השפעתי והגבהתי והשגחתי עליהם בהיותם קרובים אלי יותר משאר נמצאים: (מערכות אלהים) רזא דחליצה איהו דההוא נעל דהוא מטטרון חוצץ באפי ההוא נפשא ולא שביק ליה לאתדבקי במלכות קדישא דאיהו סופא דדרגין קדישין ולהכי חליצה נעל מעל רגלוהי דנעל איהו רזא דמטטרון ורגל רזא דמלכות למימרא דמן היום ולהלן לא יחוץ נעל דהו' מטטרון באפי ההוא נפשא ולא יעכב לה מלאתדבקו ברגל דאיהו מלכות קדישא ומשום דמטטרון דבק במלכות קדישא בלי שום הציצה כלל משום הכי בעינן שלא יהא דבר חוצץ בין נעל לרגל וכל הנך קשרים וקרסים לרמז על קשר ההייצא באפי ההוא נפשא משום דצדיקים גמורים מתדבקים במלכות קדישא ולהכי הוי יאות למחלץ במנעל כדקא אמינא אבל הנך דלאו צדיקים כולי האי מתדבקים במטטרון וסנדלפון חייץ באפייהו ומשום דרובא דעלמא לאו צדיקים גמורים נינהו נהגו להשוות המדה ולמחלץ במנעל ולא בסנדל (מגיד):

כי שמי בקרבו זה מטטרון ששמו כשם רבו. שמעתי בשם החסיד האר"י ואם תרבע שם המיוחד יהו"ה באופן זה תחלקו לשתי אותיות ז"צ

ותרבע

ותרבע ז' ר"ל ז' פעמים ז' הוא מ"ט ואם תרבע ג' ר"ל ג"פ ג' הוא ט' הרי לך מט"ט גם תרבע הו"ה ביחד מוכנים הוא י"ו. והנה י"ו פעמים י"ו עולה רו"ן נמצא ששם המפירש ברבוע עולה מטטרון ששמו כשם רבו: (דרושי אר"י פרג"ה) מטטרון קרא הקב"ה שמהון סגיאין לזימנין אתקרי מיטטו"ר בזימנא דממונה על מטרא ולזמנין אתקריא פתחו"ן סגרו"ן אטמו"ן אוטרו"ן בזמן דאיהו הותם חובין בישראל סגרו"ן בזמן דסגיר תרעין דצלותא. פתחו"ן בזמן דפתח צלותין. פסקי"ן בזמן דפסק הלכות במתיבתא דרקיע תתאה. והכי כל שמהון כפום שליחותיה והכי כל מלאך אשתני שמיה כפום שליחותיה. ולכל שליחותא דלהון אית רגע ושעת' ידיעא ומזל ידוע ויום ידוע וכוכב ידוע. והאי מלאך אתקרי בששים רבוא שמהון דמלאכי' אתקרי חסדי"אל דעבד חסד עם עלמא. גבריאל בזמן גבורה בעלמא. סתרי"אל בזמן דסתר בנין עלמא בגדפוהי מאילן מלאכי חבלה ואתקרי חתמי"אל בגין דחתם זכוון וחובתן. כתבי"אל בזמן דכותב זכוון וחובין וכל מלאכי כפום שמיה אית ליה קרא באורייתא. כתבי"אל ע"ש והמכתב מכתב אלהים הוא. זכרי"אל ע"ש זוכר ברית אבות ונקרא זכרנו לחיים. ואתכפייה בזכור. שמריא"ל שמור. חסדיא"ל בחסד. גבריאל בגבורה. צדקי"אל בצדק. רפ"אל בתפארת. מלכ"יאל במלכות וכו' (זאת מנאתי בתיקוני' תקון כ"ו):

זכרון עוד שם אדם הוא ידע כל מלאך אופן ושרף וחיה. וכל חד דהוה ממונה על שליחותא והוה ידע כל שמא דכל חד וחד דהוי כפום שליחותיה. דע שכל הקורא הלכה צריך לכוין שם אדנ"י כי הלכ"ה עולה ס' וד' אותיות והמלה הרי ס"ה. וכל הקורא משנה צריך שיכוון שם שד"י. ויכוין מטטרון עולה שד"י. והקורא בזוהר צריך שיכוין בשם מ"ה באל"פין. ימי שאינו מסייע בבעלי תורה בממונו בזמן התחייה יהיה נפל כמו שנאמר רבים חללים הפילה כי בעל תורה הוא נותן הארה בקריאתו לשמות הנזכרים אדנ"י שד"י מ"ה (מקובלים):

דע כי מטטרון נקרא שהוא ממטיר פ' כמו בבראשית רבה יקוו המים הקב"ה נעשה מטטרד למים. לכך נקרא מטט"רון פי' מנהיג העולם. ואמר תן בכל יום ונאמר עליו אל תמר בו אל תמירני בו כי שמי בקרבו שד"י בגי' מטטרו"ן ועוד שמי בקרבו תחליף ב"ק של בקרבו בא"ת ב"ש שד וקח מן שמי יו"ד והיה שדי בגי' מטטרון הרי ש"ם רב"ו ולמה מטטרון כמנין שדי שהוא מעיד בהק"בה שדי לעובדו ולהללו כדאיתא במעשה מרכבה הנער מטטרון משתחוה לפני נות"ח שמו ונכנס לתחת כסא הכבוד ומשבח ואומר ברוך י"ה י"ה יה"ו יה"ו וי"ה וי"ה יה"ו י"ה וה"י ו"י ה"ה בכל יום ויום. והנער משבח ג"פ ביום קומתו מלא העולם כתר שבראשו ת"ק אלף על ת"ק אלף פרסאו' ישראל שמו והכתר אבן יקרה שבין קרניו מאירה שמה מהלך ש' אלף על ש' אלף גופו דומה לקשת מראה בית לה סביב וחקוק בלבו שם הגדול כי שמי בקרבו והקול מכה ומתיש כח במקום שהשם חקוק בו. ומשם שמעין ה' שרי מעלה. ומשם מתפוצץ הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע. לכך נאמר השמר מפניו ושמע בקולו ואל תמר בו ואל תמירני בו מפני שקול הדיבור למקום שהשם בקרבו זהו אם שמוע תשמע בקולו. ועשית את אשר אדבר. וכתיב ואשמע מדבר ואח"כ מדבר אלי באלפ"א בית"א דר' אמר ע' שמות יש למטטרון ודורש עליו ה' הקטן דהוא ילך נא אדני בקרבנו ולא אנכי תלך אלא ילך והוא עומד דכתיב כל צבא השמי'

נומדים ואין לו כסא שישב אך יש כעין ישיבה ולא ממש אלא מראה בית
לו יושב כי הוא דיין על כולם (סודי רזא) :

כתוב ע' שמות של מטטרון כתב עליו החיד"א ז"ל. הראב"ד כתב באגדה אמרו מנין שהקב"ה מניח תפילין וכו' דעת הרב הש"ר הפנים שהוא חנוך ומטטרון שנקרא בשם רבו זהו הב"ה שאמרו באגדה וזהו המניח תפילין הם רמז לד' מחנות שכינה שלמעלה ממנו. או שמא יש אחר שהוא למעלה ממנו וכו'. יסכים זה עם מה שקבלתי כי יש מטטרון הגדול ומטטרון הקטן. כמו שיש באצילות אנפי רברבא ואנפי זוטרא והגדול הוא גופא ושכינתא שנתאצל ממנה ועל שמו נקראת השכינה מטטרון. והשני למטה ממנו הוא הרקיע שתחת ארבע מחנות השכינה. והוא על ראשי החיות אשר הם מרכבות המשנה. והשנייה מרכבה לראשונה למטטרון הנברא (טוב הארץ) עיין שם בתיקוני' ובאידרא שמלינו ג"כ שם בזוהר שסני מטטרון הם מטטרון הגדול מטטרון הנברא) אמר ר' יצחק כל הקורא ק"ש על מטתו נשמתו עולה לשוט בארץ החיים. הה"ד ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל. אמר לימא מר א"ל בק"ש אית ס' תיבות עד ובשעריך ועל כל אות ואות אית סוד יקרא דמלכותא קדישא וכו'. וזמן ההוא שעתא נסיב לון מן פומיה מאריה די שמיה כשמיה דמאריה והוא אסיק לון לעילא עם נשמתין דצדיקיא קמי מדבחא יקרא דלעילא ונסבון לון מן שתין מלאכין דמסחרין כורסא יקריה. כל חד וחד אות חד ומזמרין בהון כל ליליא. הה"ד ולקח הכהן הטנא מידך הניחו לפני מזבח ה' אלהיך ולקח הכהן דא מטטרון הט"נא אלו שתין אותיות דק"ש בליליא (מדרש הנעלם פ' לך לך) :

אני ראיתי מיכאל שר הגדול עומד מימין הכסא. ויפיפיה שר התורה עומד לפניו וגבריאל עומד מן השמאל ומטטרון שר הפנים עומד לפני פתח היכל של הקב"ה ויושב ודן כל חולי מרום בדין העומד לפני המלך והקב"ה וחזר והוא עושה : (ליוני פ' ואתחנן) אירגלא צדיקייא בפולחנא דקב"ה וגלי קמיה דאי ישבין לון בהאי עלמא דסרחין מסליק לון קודם זמניה כד עבד בחנוך דהוי אושכפא ובכל זימנא דעאיל מחטא בסנדלא הוה משבח להב"ה רזא דמלתא דהוא מטטרון נעל דמטרונית' ואיהו מחבר יתה עם מלכא ע"י עובדיה דסליק לון לעילא. ונגיד מלעילא שבע ברכאין למיזן עלמא והיינו אשכיפת' דיליה ובגין דהוה צדיקים סלקא הקב"ה מעלמא עד לא יחובא. ונעשה אש לפידים אש. והיינו מטטרון הנהפך מן בשר לאש : (מקובלים) וקלתו בזוהר ע"פ ויתהלך חנוך) טעם על אמרו רבותינו ז"ל חנוך זו מלאך המות. כי הענין בשעה שחטאו דור המבול לקח אותו אלהים להיות עד עליהם שאם אדם חטא הוא בשביל שנברא מארבע יסודות או דורו רשעים. אמר הקב"ה הרי גם חנוך בדור רשעים היה וגם נברא מארבע יסודות ואח"כ מאחר שעל פיו הוא מיתת האדם לכן ארז"ל חנוך הוא מלאך המות. כי לקחו הקב"ה להצדיק דינו שלא יאמרו הוא תובע ועד. ולכן נקרא שר הפנים שיש לו שני פנים דין ורחמים. כי כמו שמעיר על רשעים מעיד על צדיקים. ומה שאנו אומרים יאר ה' פניו אליך ויחנך הכוונה שיעשה עמנו כמו שעשה עם חנוך. שתיבת ויחנך עולה במ"ק חנו"ך עם המלה. ולז"א וישם לך שלום. ר"ל שיתן לנו שלום הנצחיים כמו שעשה לחנוך עכ"ל (מקובלים דרשיות הפסס) :

הגה פר"ח תלמידו של האר"י ז"ל כתב כי שני מלאכים על מתי א"י ושמי

גבריאל וכל א׳ יש לו חיילות רבות וכל חיילותיהם נקראים מלאך המות ושני ממונים אלו הם עבדיו של מטטרון. והקב"ה מודיע למטטרון בכל יום ויום מי הם הנגזרים למיתה באותו יום. ואלו ב׳ ממונים לא נטלו נשמה מעולם. רק שולח כל א׳ חיילותיו כי יש מלאך א׳ לכל נפש ונפש. ומדריגות כל מלאך ומלאך כפי מדרגות הנפש ההולך ליטול. ואח"כ שנטל אותו מלאך את הנפש ומסר ביד הממונה ששלחו. אז אותו המלאך בטל מן העולם. כי לא היה נברא אלא ליטול הנפש בלבד. כשארז"ל על הפסוק כאשר תעשנה הדבורים. כי חיות הדברים תלוי בעוקץ שלה הנשאר בבשר האדם. ולכן היא תכף תמות ועל כל הן שמחות כדי לצער בני אדם. וכל מלאך ממלאכי המות יש לו שמחה בנטילות נפש בחשבו איך ניתן לי כח ורשות ליטול נפש אחד מזרע עם קדוש (טוב הארץ):

בכל יום ויום יושב מטטרון ג׳ שעות בשמי מרום וכותב כל אותן שמות של עוברין שמתו במעי אמן. ושל יונקי שדים שמתו על שדי אמן. ושל תינוקות של בית רבן שמתו על ה׳ חומשי תורה. ומביא אותם תחת כסא הכבוד. ומושיבם כיתות כיתות חבורות חבורות אגודות אגודות סביבות פניו ומלמדם תורה וחכמה אגדות שמועות. ומסיימת להם ספר תורתן. שנאמר את מי יורה דעה את מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים (סודי רזא) מבואר מכאן מטטרון דאצילות ומטטרון דבריאה. והוא המלאך מטטרון דאצילות הוא נראה למשה. גם ליחזקאל עליו נאמר כמראה אדם עליו מלמעלה. והוא הנראה ועליו נאמר בצלמנו כדמותנו (פרדס) פתח ר׳ יוסי ואמר באינון רזין עילאין דמשכנא כתיב וראה ועשה בתבניתם. וכתיב את המשכן כמשפטו אולפנא דא"ל הקב"ה למשה כל תיקונין וכל דיוקנין דמשכנא כל חד וחד כדקא חזי ליה. וחמא ליה למטטרון דקא משמש לכהנא רבא. ואי תימא והא לא איתוקם משכנא לעילא עד יומא דאיתוקם משכנא לתתא. ולא שימש ההוא נער דלעילא עד יומא דאשתמש לתתא. אלא ודאי היכן הוא וכו׳. והמי ליה למטטרון דמשמש לכת"ר. א"ל הקב"ה למשה חמי משכנא וחמי נער. כלא יתעכב עד דאיתוקם הכי לתתא. ואי תימא אי הכי מטטרון איהו דקא משמיש בגו ההוא משכנא דמטטרון וכו׳. וחנוך היה מוכיח כל אנשי דורו שלא יחטיאו. וכוונתו היה לתקן המעות שחטא אדה"ר ולחזור א"י שנסתלק מן אהי"ה וראה ברוח הקדש שמזרעו יצא משה הרומז לאות ו׳ והוא יהיה המחבר האמיתי. יה"ו בין תרי ההי"ן וא"י הרי השם שלם. ועוד חנוך ראה קצת נבואה. ולא בשליחות ראה שגלגול הבל היה משה. היה להתגלגל בזרעו ולא ידע האיך. וכן שנתגלגל הבל בנח. וחנוך הגיד זה נבואה קטנה לבנו מתושלח. ומתושלח הגיד דבר זה ללמך בנו. וכשהוליד למך למד לנח דכתיב ויקרא שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה׳. וכל זה הסיפור מזה הפסוק כלה היה דברי השכינה שהיתה מדברת בעבור גלגול של הבל שהיה משה ולא בעבור נח עצמו אלא בעבוד גלגול שנתגלגל בתוכו שהיה משה. ואח"כ נתגלגל בשם ויפת שהיה נשמה אחת וגלגל משה מהם. משם משה ב׳ אותיות שם ומביא אות ה׳ ונעשה משה (ג״י רזא):

מטטרון שר העולם מפני שהוא מחלק מזון לכל שרי אומות העולם והוא חנוך נער והוא נשמת אדה"ר שפרחה ממנו קודם שחטא וזכת בה חנוך. לכן נכנס חי בג"ע. והנה גופם של אליה וחנוך נעשה מהם

צורה מן חנוך מטטרון . ומן אליה"ו סנדלפון ונפשם ורוחם ונשמתם יושבים עם שאר צדיקי' וכשאין צדיקים בעולם בזכותם נתקיים העולם : (עמק המלך) כל ימי חנוך שס"ה שנים כמנין ימות החמה לא פחות ולא יותר כי הצדיק הזה יודע והשיג מהלך החמה וכחתיו העצומים והכיר בחכמתו העצומים כי יש סיבה עליונה על הכל ונדבק בסבה עליונה ית' וכו' (כמיי) שם הנה חצי השם של חנוך נקשר עם חצי השם של מטטרון כי מעודו השתדל לראותו והשיג עניינו עד שהשיגו ודבק בו ולפי שנדבק בו השתנה גופו ושמו . כי נהפך בשרו ללפיד אש ויקרא שמו מטטרון כשמו כי הדבק בדבר נקרא ע"ש הדבר וכו' (סס) מט"ט הוא נ"ח . וכן חנוך הוא השם ונהפך ללפיד אש נשאר ח"ן ר"ל עד ראש . נ"ל תחבר חצי שם השני של חנו"ך היא ד"ו מנין הוי"ה כי נדבק גם בשם וזה הסוד של פסוק נח איש צדיק וגו' שקשה הלא חצי שם מטטרון נמי בו ולמה לא נעשה מלאך . ותירץ את האלהים התהלך נח וגו' משא"כ חנוך שנדבק בהוי"ה (פי' נפתולי) :

וירד ה' לראות . לבאר הענין . וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני אדם . ירידה זאת היה שירדה שבינה ונתגלתה בחול דהיינו מטטרון וירד בפרישה פי' כי היה בינו ובין העיר המגדל אשר בנו שהם הקליפה שהחזיקו וקיימא ליה לאלוה (פרדס) מטטרון איהו מעשה מרכבה ועלי' אתמר אין דורשין במעשה מרכבה ביחיד . מאי ביחיד ביחודא דעלמא . אא"כ הוא חכם ומבין מדעתו . חכם בחכמה . ומבין בבי"נה ויודע בדעת דאתמר בהון ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת . בגין דאיהו משכנא אתמלא בתלת דרגין אלו . וכל מלאכה דא מעשה בראשית שדוכתיה תתאה . דאין דורשין במעשה בראשית . ולא ביחודא דעלמא (תיקונים תיקון קמ"ז) ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה דא י' . בתבונה דא ה' . ובדעת דא ו' . וכל מלאכה דא ה' (תיקונים) חנוך בן ירד ברוב חכמתו וחסידותו חידש דתות ונימוסים לכל האומות . והרחיקם מן העריות ומן טומאת מתים ולמדם ענייני קרבנות לאדון הכל ומתקן להם מועדות (עשרה מאמרות) ר' מאיר היה ניצוץ של מטטרון דאתמר עליו ר' מאיר הכם וסופר . שהוא ספרא רבא דלעילא הוא סוד אפטרופוס שמינהו אבי יתומים . זה הקב"ה שמינהו על ישראל שיהא מליץ יושר עליהם והוא מלאך מליץ אחד מני אלף . ואפטרופוס שמנהו ב"ד הוא סמא"ל שמנהו ב"ד לעולם על כל מעשה ופקודתו משוט בארץ ומהתהלך בה . ואותו אפוטרופוס שהיה בשביבותיה דר"ש היה מנצוצי טהרה דמטטרון אפטרופוס הגדול אמר שלמה ע"ה *מיץ *אפים *יוציא *ריב ר"ת מא"יר . שהיה שלמה ע"ה יושב ומתמה מטטרון שהיה מתעלה ואותו קליפה יוצא ממנו שהוא ר' מאיר שהיה קנטור כמו שאמר ר"י לתלמידיו אל יכנסו תלמידיו של ר"מ לכאן מפני שקנטורין הם . ואמר מיץ אפים לשון רבים ולא אמר מיץ אף לשון יחיד לפי שר"מ היה ניצוצו של מטטרון שאחז בעץ הדעת טוב ורע) טוב מסטרא דמטטרון ורע מסטרא דסמ"אל והן ב' אפטרופסים דלעילא נקרא שר הפנים ר"ל ב' פנים . מ"ט פנים טהור נגד טוב ומ"ט פנים טמא נגד רע . וע"כ אמרו רז"ל על ר"מ שלא עמדו חבריו על סוף דעתו כי היה יכול לטהר השרץ במ"ט פנים טהור ובמ"ט פנים טמא וע"כ הוצרך ר"מ ללמוד תורה מאחר שהיה אחוז מעץ הדעת טוב ורע . וזהו הטיבו אשר דברו ר"מ רמון מצא וכו' . ר"ל תוכו של מטטרון הוא ט"ט סוד ט' נקודי דאותיו' י"ט טעמי דאורייתא ונשאר אותיות

רמו"ן מן מטטרו"ן וכו'. ומ"ש רמון מצא ר"ל אחוז באותיות רמו"ן דמטטרו"ן ותוכו דהן ב' טת"ין אכל קליפתו זרק וכו' (מקובלים):

אמר ר' יוחנן בן זכאי כמה נצטער ההוא גברא דכתיב ביה לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא בעי למחזי חד שמשא דשמשא קמיה הקב"ה ולא אתייהב ליה רשות. א"ר יוחנן בן זכאי הוא דכתיב ביה כבוד אל והוא מטטרון והאיך שאל משה למחמי דא. אלא משה סבר כיון דחמא גופיה מ' יום ומ' לילה דלא אכל ולא שתה והוה ניזון מאספקלריא המאירה דלעילא סבר דכדאי הוא למשאל דא. ומה אתיב ליה לא תוכל לראות פני הוא מארי דאפי' ולא אתייהב ליה רשותא עד דנפיק נשמתיה לקיים מה שנאמר כי לא יראני האדם וחי. וכל נשמתייא דצדיקייא אתייהב ליה רשו למנדע ולאתדבקא מה דלא יכול בעלמא דין: (מדרש הנעלם פ' בראשית) אשכחנא בספרא דחנוך לבתר דסליק ליה הקב"ה ואחמי ליה כל גנזאי עילאין ותתאין אחמי ליה אילני דחיי ואילנא דאתפקיד עליה אדם ואחמי ליה דוכתא דאדם בגנתא דעדן וחמא דאלמלי נטר אדם פקודיא דא יכול לקיימא תדירא למהוי תדירא והוא לא נטיר פקודא דמאריה נפיק בדימוס ואענוש: (מדרש זוהר פ' בשלח ע' נ"ז) מטטרון הוא ש"ץ למעלה כי הוא כולל מן ג' ספרים צדיקים בינונים רשעים ר"ת צב"ר בגלי רזיא אדנ"י בגי' חז"ן והוא כולל כל מלאכי רחמים שהוא חנו"ך ומטטרו"ן חושבן דידהו מלאכי רחמים וע"כ נקרא ש"ץ כי צבור גי' רחמים על שאמר הקב"ה אין מואס בתפלתן של צבור (סודי רזיא):

ראה מה שאמרו בפסוק ויעל משה בערבות מואב ט"ו מעלות היו ופסען משה בפסיע' אחת הטעם מזה הספר הנכבד מודיע לנו שנתדבק השכל הזך והטהור והקדוש שלו במדריגה חנו"ך ש"ה ושמו מוכיח משה *ר"ת *מטטרון *שר *הפנים ואפילו מחייו נמסרו כל המפתחות והוציא לפועל כל הדברים הנמסרים ביד השר שהם השנייה ליחוד. וע"ז אמרו ט"ו מעלות שכליות מהם י"ב מזלות וגלגל הרקיע וגלגל השכל הנקרא ערבות. וזהו רוכב בערבות והוא כתב המיוחד. ותבין זה הוטב כי סוד גדול הוא. וגם באליה ז"ל אח"כ. אמנם משה למעלה ויעקב תחתיו ומזל דגים יוכיח. כד ברא הקב"ה לאדה"ר אעיל ליה לגנתא דעדן ואלבישו חד לבוש יקר נהורא חיורא דג"ע. ואשתלים ליה ברוח ונשמה קדישא למהוי שלים בכולא הוא ואתתיה מטיילת בג"ע ומלאכי עילאי סחרנין ליה. ומענגין ליה בכמה ענוגין ועדונין פתח ליה חד אוצר ואחמי ליה כל אינון דרין בתראין ונחתה אשת זנונים ופתתה לחוה ואדם ופרחו אינון לבושין מניה וסלקו נשמתיה מניה ואשתארו ערום מכולהו הוא ואתתיה. ובגין דתב בתשובה חס עליו הקב"ה ועביד ליה לבושין אחרנין כגוונא דאצטריך לשמושא בההוא עלמא וכו'. וההוא נשמתא עילאי דפרח' מיניה הוי גניזא בחד אוצר דאיהו גוף עד דנולד בנין ונפק חנוך לעלמא כיון דאתי חנוך ההוא נשמתא קדישא נחתא ביה והוי חנוך בההוא רבא עילאי דשביק מיניה אדם דכתיב ויתהלך חנוך את האלהים (מדרש הנעלם):

זכה אדם לרמזי אורייתא זכה לנשמה בעולם הבריאה דאתמר עליה יושב בסתר עליון שעולה אכתר"י"אל. והוא עליון על תרין כרובין דלמטה והוא סוד מ' וס' שבלוחות בנס היו עומדים כי מ' מורה על מטטרון וס' סנדלפון ונקרא בצ"ל שד"י בצ"ל בגי' אליה"ו הנביא שהוא בעולם העשיה וז"ש אליהו בארבע. ר"ל בעולם הרביעי דתמן שם ב"ן שהוא בגי' אלי"הו ועליו

נאמר בן חכם ישמח אב ב"ן גי' אליה"ו חכ"ם גי' הנביא. ע"כ אמרו רז"ל בלבים שותקים אליהו בעיר וקשה וכי בגנותו של אליהו מדבר אלא ר"ל אל"יהו בגי' ב"ן נשמתו משם של ב"ן. כל"ב בגי' בטומאה ב"ן ועצמו בן כסיל תוגת אמו (סודי רזא) היכל ו' חנוך דאתלביש בלבוש זיווא דנהורא מב' שמות משמו מטטרון כשם רבו. וע"ד אחר שעלה וכו' שהאדם בצדקתו משובח מן המלאכים כו'. והכלל נשמע שבאמת אליה וחנוך יש להם נשמה כשאר אנשים מבני ישראל הצדיקים. ומפני מעלתם להתלבש בלבוש מלאך להיות ממשרתי עליון קשורים במקום שאר נשמות והרוח לבד הוא המתלבש כדמוכח מתוך הו' לומר שאין מזכיר אלא רוח בורא ה' במעלות הנשמות. ועתה ראוי לשאול למה לא זכו אברהם יצחק יעקב ומשה לזו שהם גדולים מאליהו כדאיתא בזוהר ותירץ כי האבות מעלתם הם שהם המרכבה. ואם היו מתלבשים באיזה מלאך ממעלות המלאכים· בני דורם לא זכו זכותו זכה לב' עם היות נשמתו הנשמה מתעלית ויצא אצל הבאר וכו'. הנה ירדו ממעלתם כי בחייהם היו צנורם אל השפע הנשפע מהשכינה ממש וכו' והיא מעלות נבחרות ממעלות מטטרון ראש השרים וכו'. כי כשאין הצדיק בעה"ז אז השכינה מתלבשת במטטרון כש"א בשער אבי"ע בס"ד א"כ נמצא שמעלות הצדיקים בהיותם במרכבה היא גדולה ממעלות המלאכים. ולכן אם יעלו למעלות המלאכים אבדה גדולתם במעלתם. וא"ת לאחר מיתתם אין לגופם מעלה כלל במרכבה. וא"כ היה ראוי שיעלה גופם במעלות המלאכים זה אינו קושיא כלל. כי אפי' אחר מיתתם בקבורתם הם במעלתם כדאית' בזוהר וכו'. אבל אליה וחנוך אינם במעלות המרכבה ממש כי מעולם לא עלו אלא במדרגה הזאת זכו ולעולם בין אליה ולנשמת חנוך הם צרורים בצרור החיים כשאר נשמות הצדיקים אלא שהוסיפו שרוחם זכה להתלבש במעלות המלאך משא"כ שאר הצדיקים (פרדס):

א"ר ישמעאל אמר לי מטטרון שר הפנים ביום שעברו הקב"ה לאדה"ר מג"ע היתה השכינה שורה על כרוב תחת עץ החיים. ומלאכי השרת היו מתכנסים ובאים ויורדים כתות כתות מן השמים וחבורות חבורות מחנות מחנות מן הרקיע לעשות רצונו בכל העולם כולו. ואדה"ר ודורו ישבו על פתחו של ג"ע בדמות תואר של זיו השכינה מהלך מסוף העולם ועד סופו שס"ה אלפים בגלגל חמה. שכל המשתמש בזיו השכינה אין זבובים ויתושים שרוים עליו ואינו חולה. ואין כל המזיקים יכולים להזיק אותו. ולא עוד אפי' המלאכים אין שולטים עליו וכשהקב"ה יוצא מן עדן לגן ומגן לרקיע בולם היו מסתכלים בזיו השכינה ואינן נזוקים עד שבא דורו של אנוש שהוא ראש לכל ע"ז שבעולם (הכס הרזים):

סביב נהר דינור מקום גבוה ונראה בו סולם שראה יעקב בחלום והסולם ההוא סולם של הנער מטטרון שהוא גבוה מחבירו ת"ק שנה. וכל השרים הממונים על האומות קרבים אל הסולם אלו עולים ואלו יורדים. כל העולים יש להם ממשלה. וכל הנכנסים נכנסים בנהר דינור וכו' (אורח חיים) ופלח בקושטא קדם ה' והוא ליתוהי עם דיירי ארעא ארום אתנגיד וסליק לרקיע במימר קדם ה' וקרא שמיה מטטרון ספרא רבא (תרגום יונתן) אמר האר"י ז"ל בענין חטא אדה"ר שנסתלקה ממנו זיהרא עילאי היא הנשמ' שלו שנסתלקה ממנו כשחטא פרח ממנו ולא נגזר עליו מיתה. ונטלה חנוך לכן עלה חי לג"ע שלמעלה ועודנו שם בחיים. והנה נפש פקדון שנתן לו הקב"ה

הקב"ה לכן נטלה ממנו (עמק המלך) כל השירות שבעולם מקבץ אותם שר העולם מטטרון מפני שהוא מופקד על השירות המשוררים לקבץ הכל ולהכניסם פנימי (חסד לאברהם עין כל):

ב"ש וב"ה נגד תרין מלאכים ברקיע מיכאל וגבריאל והמכריע בינידום אוריאל וכו' והוא נוריאל. ואיתא בזוהר חנוך זה נורי"אל (זוהר) דע שניצוץ של אברהם הוא ממיכאל ושל יצחק מגבריאל ושל יעקב מאוריאל והם היו ראשי הדור לתקן דורות הרשעים ההם להיותם טהורים והם מעצמם נשמת אדה"ר בסוד הגלגול וכו'. לחתוך הזוהמא שקבל מסמא"ל ונחש ובת זוגו. ודע שאוריאל זה קודם שבא ביעקב בא בחנוך והיינו דכתיב ויתהלך את האלהים כלומר שהלך בג"ע וחזר לעה"ז וכל זה עשה מן הכח שניתן לו מן ניצוץ אוריאל והוא עולה רמ"ח לרמז שבא בחנוך ברמ"ח אברי' וכו' ודע דיוקן של יעקב היה בחנוך ושל חנוך באדה"ר כי חנוך קבל נשמה של אדה"ר שפרחה ממנו (עמק המלך) טוב ה' למעוז ביום צרה בשעה שהדור הם מכעיסים לפניו הוא ממלט את הצדיקים ומאבד את הרשעי' חטא דור אנוש איבד אותם והציל את חנוך למה ביום צרה ויודע חוסי בו. דור המבול הכעיסו ואבדם והציל את נח ונח מצא חן (מ' רבה פ' במדבר):

הקב"ה כתב באצבע על כתר שבראש מטטרון אותיות שנברא בהם שמים וארץ. אותיות שנברא בהם ימים ונהרות. אותיות שנברא בהם כוכבים ומזלות ברקים רוחות ורעמים שלג וברד סופה וסערה. אותיות כל סדרי בראשית. ולכן כל המלאכים ושרי מלכים ואפי' שר סמא"ל יראים ומזדעזעים ממנו (חכם הרזים) כתב הרי"ח כי חנוך ואליה היה בהם צד מלאכים בעודן בהרכבתם כמו שמצינו במדרש פנחס ותצפנו שהיה בו צד מלאכים: (ציוני) חשבו לעשות מגדל רל"ז אלפים פרסאות שיעור הקומה וקבלתי קבלה אמתית כי שיעור זה אינו אלא על מטטרון הנברא שהוא אדם העליון אבל ממנו ולמעלה אמר הנביא ואל מי תדמיון אל והאומר היפך זה לא ראה אור (ס"ס) סוד מגדל הפורח באויר הוא שם הגדול שם בן ד' אותיות בנקודתו וכו'. וזהו ואגדל"ה שמ"ך והי"ה אותיות הו"א גד"ול שמ"ך ה' וכו'. מגדו"ל עו"ז ש"ם ה' ב"ו ירו"ץ צדי"ק ונשג"ב ר"ת משבי *ע שבו משביעי' ע' שמות של מטטרון וכל מי שידע זה מיד נענה בתפלתו שנא' כי ידע שמי יקראני ואענהו. גם בשם של ד' אותיות יש נקודות שבו תפשו אנשי כנסת הגדול' ליצה"ר גם נקרא מגדול מפני שלמ"ד ועטרה בראשו כדרך שתרנגול עומד על רגל א' וצוארו ארוך וכרבלתו כמו עטרת. ומחמת זה כאשר התרנגול קורא בחצות לילה השטן בורח לפי שהוא מלך שלו כי רואה צורתו וגו' (ציוני פ' וזאת הברכה) (ולקמן בזאת הברכה מאריך בזה יותר) וירד העיט זו כנופיא של מלאכי השרת שבקשו לכלות הבתרי' שלא ישתעבדו בם ואברהם הטריח לפי שעה כי אברהם בירר לו מלכות ולא גיהנם וכו'. וירד העי"ט בגי' מטטרו"ן שהוא חנוך בן ירד וזהו ויר"ד (עטרה מאמרות) שלשה אנשים דאלוני ממרא הכיר בהם אברהם שהם מלאכים שהיו רגילים לרחוץ רגליהם מן האבק שהערבי' משתחוים לו בסוד הרעה נאחז בשולי עץ הדעת טוב ורע דא מטטרון. שהמלאכים באו משם ושם היו שבים ללכת א"כ לא חשד אותם אלא רצה שיטהו מן הרע שביצה"ר והשענו תחת העץ דא אש"ל בגי' כ"ף סמ"ך אל"ף סוד הבריאה ויצירה תחתיה (כנפי יונה חלק ג'):

אליעזר עבד אברהם רומז למטטרון שקושר כתרים מן תפלות כי תיקון

המחשבה ע"י אכתר"יאל שר הבריאה ותיקון הדיבור ע"י מטטרון ביצירה. ותיקון המעשה ע"י סנדלפון בעשיי' תפלת שחרית מיוחד לאכתר"יאל נגד מחשבה. מנחה נגד הדיבור מיוחד למטטרון וגם אליעזר סוד מטטרון. עיין בזוהר וישב ע' ת"ט וכו'. ויצחק תיקן מנחה בפגעו בו בשדה וכו' עבדו זקן ביתו זה מטטרון שהוא תחלת בריותיו של הקב"ה. עוד שם מטטרון יש לו ג' שמות זקן דכתיב זקן ביתו. והיינו כשעולה לכסא הכבוד לתת"ק רקיעים להעלות תפילות ישראל וכו' ואז יקרא זקן אבל כשחוזר לעולם היצירה נקרא נער וכו' ויצא יצחק לשוח בשדה שו"ח בגי' שד"י שהוא מטטרון שהוא אליעזר שפגע בו יצחק כשיצא לקראתו (עשרה מאמרות) דגל סמ"אל וכל חייליו דמות אש אדומה וכחותם וכל מיני אצילותם אדום וז"ש רז"ל שדהו אדום וכולם אדומים שמו אדום מאכלו אדום שנא' הלעיטני נא מן האדם הזה. הואיל ואתא לידן נימא בה מלתא. ידוע אצל בעלי קבלה סוד המן כי הוא לחם אבירים והוא מזון רוחני למלאכים מגיע אליהם מצד כח האצילות ומיד העשירית מתייחסים בשם מטטרון ע"כ רמז הכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים שכל הרוחנית נזונים ממנו. וכל אותן מ' שנה שהלכו ישראל במדבר היה אותו המן מתגשם מכח לכח מתמורה לתמורה עד שנתגשם בכח הרצון המתחדש פליאות. וכשירד והגיע לארץ נשתנה צורתו ונעשה לחם ההוא הטהור הנבלע באברים. ומטטרון שר הפנים ששמו כשם רבו הוא ממתיקו ומתבלו והוא מחליפו מצורה לצורה גשמית הוא סוד המן וסוד המטר ועל מדה הזה הסוד מזון רוחני אצילות גוונין הלחם ההוא כדמות אדם. ושם השר המתקנו והמתבלו והמחליפו משינוי טעם לשינוי טעם לכל א' כפי כח מעלתו לפי גבורתו משתנה טעם וצורתו. וכן המשפט ולכל אצילות אוכלי כח מן ושם המתקנו ע"ד סי"אל. ע"כ תיקן יעקב נזיד עדשים לעשו אחיו הבא לו מן כח ההוא ואיש תם לא אכל ממנו אבל בכוונה ובסוד תיקן מאכל אותו רשע וכל התיקון היה סיבה אלהות מלמעלה. ואכל הבלע מן המאכל ההוא דרך הלעטה כי המצייר הראשון אותו מזון בכח צורה הראשונה ואח"כ מתקנו ומתבלו ומטעימו מטעם לטעם השד שזכתה הטעם הראשון בכח צורה ראשונה צורת מאכל רוחני לעטיא"ל וחכמי הקבלה אמרו כי לעתות הידועים נקרא אדומי"אל ע"כ הלעיטני נא מן האדום האדום הזה. וכשהחליף צורה בצורה וטעם מה שראוי לו אז כפר מה שכפר שנא' ויבז עשו את הבכורה ונתנה לאיש תם בצורת אמ"ת כי מה' היתה לו (כל זה מצאתי בקונט' א' מס' הקבלה):

התפלה עולה דרך ד' שליבות. תחילה לחשמל ומחשמל למטטרון ממטטרון לפרגוד ומפרגוד לכסא הכבוד. ומרומזים בפסוק ב' אור *פני *מלך *חיים וכו'. וזהו ד' שליבות הסולם שראה יעקב וכו' כשיצא מבאר שבע שהוא א"י ארץ שבעה עממים אז מיד ויפגע במקום נעשה העולם כולו כותל לפניו כי ד' מחיצות של ד' כוחות הטומאה מפסיקים בינינו ובין ה' אלהינו: (מגלה עמוקות אופן קנ"ו) בשעה שבא הקב"ה לברא את האדם אמר נעשה אדם. מלאכים דבסטרא ימינא ברכין ליה ואמרו נעשה ונשמע. הה"ד ברכו ה' כל מלאכיו ודא מטטרון לקבליה יוסף לתתא. אבל ע"זא ועז"אל ושאר מלאכים הוי סנאין ליה ואמרו מה אנוש ולקביל מלאכים עם עז"א ועז"אל הם אחי יוסף ולאו ח"ו כעז"א ועז"אל אלא בהנך מלאכים דאתבללו עמהם ומכאן בא השנאה בין אחי יוסף ליוסף דכתיב וישנאו אותו וגו'

וגו' (זוהר בראשית): בהיות שיוסף בא מגלגול אליעזר ואליעזר היה עבד אברהם לכן נאמר עליו לעבד נמכר יוסף לרמז שמסטרא דעבד בא. יוסף דאיהו חנוך ולעבד נמכר פי' נמכר יוסף בסטרא דעבדותא דלעילא דאיהו מטטרון. ובשביל שנאסר יוסף בסטר' דעבדותא דלעילא קודם ששלטו בו הקליפות לא יכלו לו הקליפות שלא יצאו ממצרים עם אחיו ושלט עליהם כל ימיו בכח דעבד דלעילא שהיה מטטרון שמר אותו מן פגע רע והיה מצליח בכל מעשה ידיו ולא לחנם נאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו: (גלי רזיא) כתונת פסי"ם ר"ת *פסקין *סגרין *יוכף *מטטרון וידוע מטטרון ויוסף הבל איהו בסוד נשמת אדה"ר (מקובלים) וברעיא מהימנא פ' פנחס מבואר. כי משיח בן יוסף מסטרא דיוסף נקרא בכור שור מכניע קליפות ישמעאל הנקרא חמור עני ורוכב על החמור. אומר אני כי על סוד זה נקרא יוסף שו"ר ת"ם טמנין תקמ"ו שאמרו בלימודי אר"י כי מטטרון כולל תקמ"ה רקיעים ועמו מנין תקמ"ו ואומר אני כי מנין תקמ"ו הם יניק' י"א קליפות י"א פעמים מנין אלה"ים תקמ"ו והסוד הגדול רבות* רעות* צדיק* ומכולם* יצילנו* ה' ס"ת תתקמ"ו וכו' (מדרש) (כל זה מלאתי בקונט' מכתבי המקובלי') מטטרון היה תופר מנעלים ועל כל תפירה מכוין ואמר בשכמל"ו כתב בעל הפי' סביביו של חנוך ומטט"ט הקליפות הולכים הרוצים לקרב אל הקדושה והוא היה תופר מנעלים שמפסיק בין רגל לארץ כן מטטרון מפסיק וכו' ואמר בשכ"מלו גי' חנו"ך ומטטרו"ן (עבודת מהמרות) עוד שם יוסף הוא מטטרון ומכרו אותו בעבור מנעלים. אני המחבר אמרתי להודיע לרבים ע' שמות של מטטרון שהם כמוס וחתום עמדי באוצרותי וכל הפעולות עם כל שם ושם משמו. אך אמרתי מצאתי און לי בספר אותיות דר"ע שכתב שלא בקש לגלות פן ישכח אינשי דלא מעלי וישתמשו בשמות ההם. ע"כ אמרתי הנח ידך מזה להשמ' פן אינו אלא לא תעשה אבל עכ"פ אמרתי להודיע השמו' הנ"ל בלא פעולתו מה שפועל כל שם רק לפרסם שמותם ולא יועיל ולא יזיק ואלו הן. יהוא"ל גויתא"ל יופי"אל גוותא"ל יופפי"אל טטרני"אל אפפ"אל טרני"אל מרגזי"אל טטרי"אל טבטבי"אל אסי"טם או"זה סקפס יהיזי"הו סקט"ם עב"ד מיכו"ן גלי"אל מיטו"ן צפצפי"אל אססי"ה ספרי"אל חגוי"ה חצפצי"אל פצפצי"ה סנגירו"ן מצמצי"ה איטטי"ה אבצנגו"ש פסקונ"ית מרג"ש מטטרו"ן מד"ש אדריגו"ן מצפ"ד. ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו וגו' עד שלא נולד נח היה לנולדים מהם ידיהם אדוקים שלימות מבלי פירוד וחילוק אצבעות כי לא היו צריכים לעבוד האדמה. ונח נולוד עם חיתוך אצבעות מזה הבין למך שיהיה זה צריך לכך לעבוד אדמה (מדרש הבכיר) זה ינחמנו מעצבנו וגו'. ואמאי בקדמייתא הוי טרפין בגלגולא עד דאתי נח דאיהו שבת וביה נחו כולהו וביה אתיישבו ואפיק לון לעלם (תיקונים) ברוך אתה בבואך שאתה נוטל ברכות בעולם כמו נח שנאמ' זה ינחמנו כמו שלמה שנא' שלום יהיה וכו' כמו צדקיה ויברך ה' אותך לרגלם. וכה"א ביוסף ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף (מדרש):

ויראו בני אלהים את בנות האדם וגו'. ר' חייא אומר בני אלהים הם בני קין ממש. כי כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ואח"כ בא עליה אדם ונתעבר' וילדה קין ומצד זוהמת הנחש אשר יניקתו מצד פחד יצחק ולא היה דומה לשאר בני אדם וכן בני קין הם הנקראים בני אלהים. וא"ת היאך קורא אותם נפילים בעבור שהנחש שליח של סמ"אל היה

והזוהמ' מצד כמ"אל ירדה וע"ש הזוהמ' שירדו משם נקראים נפילים (פליאה)
ויראו בני אלהים את בנות האדם הם נפילי' שאותן מלאכים נתערבו בכחות
החיצונים שאינם קדושים נפלו מקדושתן ולמטה בארץ נתערבו בכחות
הגוים שנאמר ויקחו להם נשים (תמונה) ויראו בני אלהים את בנות האדם כי
טובת הנה וגו'. אלו עז"א ועז"אל דקטרגי למריה ואפיל לון קב"ה מאתר
קדישא דלעילא וכד נחתו אגלימו מאוירא דעלמא וכו' ואינון דנחתו מתרין
יסודי אילין נחתו. וכד נחתו מתלבשין יתיר באוירא דעלמא ואתעבידו כגון בני
נשא ואינון אקרו אישי"ם וכו' אינון אקרו בני אלהי' ובגין דאפיל לון הקב"ה
אגלימו בכל אינון יסוד דבני נשא ולא יכילו לפרחא ולאתבא לאתרייהו. וכיון
דאתעבדו ז' ימים למטה שוב לא אהדרו תמן:

כי טבת הנה דהוה נהיר שפירין דלהון בנהיר עילאה כיון דאולידו בנין
נטיל להון הקב"ה מעייל להו בטורא דחשוכא דאתקרי הררי קדם:
(הג"ה לאפלמא תרפייהו וז"ס הם בטומאה מסר להם כספים ומעשה שדים נשפעים
מאותו מלה וכו') (זוהר ע' קפ"ד והג"הה זו מובא בגליוני דף י"ד) עוד שם א"ר יהודה
א"ר נחמי' אלו היו כאן בדוגמא דההוא זמן כולי עלמא טעו בתריהון ר' שלם
אמר אימא של שדים היתה לפי שנאמר ויראו בני אלהים את בנות האדם
אלו הבתולות. כי טובת הנה אלו הפנויות. ויקחו להם נשים אלו נשי
אנשים. מכל אשר בחרו אף על הזכר ועל הבהמה. לפיכך כשבא עליהם
המים כמין אשה בא עליהם שנאמ' ילפתו ואין ילפתו אלא אשה שנא' ויחרד
האיש וילפת (ילקוט איוב) ויראו בני האלהים וגו'. צריך אתה לידע כי עז"א
ועזא"ל הם מלאכים שקטרגו על האדם ואמר למה בראת אותו שהוא עתיד
לחטוא ולהכעים לפניך אמר להם הב"ה אלו ירדתם בעולם השפל הייתם
חוטאים כמותם הורידו למטה והם בני אלהים ויקחו להם נשים מכל אשר
בחרו וכולם מזרע קין דכתיב ביה קניתי איש את ה' שהיה הוא וזרעו
תקיפין ובריאין מעין דוגמא בריאות של מעלה. ואחר שחטאו נתגלמו באופן
ששלט בהם יצה"ר ולא היו עוד מלאכים וכשבקשו עוד לחזור למקומה וזכרו
ששם המפורש נדחה מכמה גזרין דפרזלא שהם כוחות הדין המלובש בתוך
הקליפות שיצאו ופצעו ראשם והפילם לארץ בהרי חשך המשורשי' באחורי
אחוריים העליונים וא' מהם שהוא עז"א עינו אחת חתומה שהוא הימנית
ועינו השמאלית פתוחה כטעם שת"ם העין והוא לעולם חוזר ונופל וחוזר
ונופל ואינו מגיע לארץ אלא ג' טפחים למעלה ממנה כדי שגם שם לא ינוח
לו אפי' רגע ולא נשאר עינו פתוחה אלא כדי שיראה בנפילתו תמיד ויצטער
בכפלים ועזא"ל הוא גלוי עינים תולה ועומד בעפעפי עינו מדה כנגד מדה
שהלך אחר עינו וכל נביאותיו של בלעם לא היה אלא מהם ונקרא בנו
בעור כי אביו הוא בנו נהלק לשנים שהם יוחנ"א וממר"א דכתיב נאם שומע
אמרי אל זה עזא"ל. ויודע דעת עליון עז"א התלוי ועומד לא נפל בחבור אל
עליון עליו. לפיכך לא היה שומע קולו אלא ע"י אמרי עזא"ל היה יודע דת
עז"א ושניהם יחד מחזה שדי יחזה שם קדוש משדד ומשבר זרועו רמה
שתלה את זה והפיל את זה לאות בני מרי כטעם וראו בפגרי האנשים
הפושעים בי והיו דראון וגו' ומי הוא מחזה פירש ואמר אחד נופל ואחד גלוי
עינים (כנפי יונה סי' ג' חלק ד'):

ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם וגו' כתיב לא ידון רוחי באדם בשגם הוא
בשר אחד היה צועק רבון העולמים נקום נקמתי מאיש חמסים

שחמסני על חנם אמר הקב"ה לא ידון רוחי באדם לעולם כלומר לא אנקם נקמתי למה בשגם הוא בשר שגם הוא בשר כמו שחומסים אותו כך חמס אחרים ואותם ג"כ מבקשים נקמה ממנו כדכתיב ומלאה הארץ חמס מפניהם. גם לענין עריות זה לוקח אשתו של זה וזה מבקש נקמתו שנאף את אשתו. וגם הוא מנאף אשתו של אחרים והיו ימיו ק"ך אניחם לעשות כמו שהתחילו לעשות ולא אנקם. ואח"כ אמר שהיו כבר ימיו מאה ועשרים שנהגו לעשות כך לכך גזירה של כלי"ה בא עליהם (ספר חסידים סי' תק"מ):

שם פעמים בני אדם שונאים זה את זה לפי שמזלו חזי שיהיה ריב בין בניהם וכן להיפך באהבה.

ואמר במימר דה' לא יתדנון כל דריא בישא דעתידין למיקם בסדר דיניא דדרא דמבולא לאובדא ולאשתצי מגו עלמא. הלא יהבת רוח קודשא בהון מן בגלל די יעבדון עובדין טבין והא אבאישו עובדיהון הא יהבית להון ארכא מאה ועשרין שנין מן בגלל די יעבדון תיובתא ולא עבדו (תרגום יונתן) לא ידון רוחי וגו'. אמר ר"ל אמר הקב"ה איני בורא עוד נפש מישראל. ור' יוחנן אמר כשיעלו נפשותיהן אצלי אני איני מחזירם להם כענין שנא' וישב הרבו אל נדנו דעת ר"ל שהרמיז הנפשות יתגלגלו ודעת ר' יוחנן אם מעשיהם טובים ונפשות יבאו אלי אני מחזירם להם ואם לאו ירדו בשיפת דאסאבא אחרי באו להם (פליאה):

בעל מנחת יהודה במערכות אלהים הלא חשבן יש בו אורך ורוחב ועומק כי המספר המוכרח באמן א' עד י'. שמספרם המוכרח הוא נ"ה. והמספר המרוב' שלהם הוא הרחב. והמספר המעוק' שלהם הוא העמק וזהו צורת שלשתן

א ב ג ד ה ו ז ח ט י
א ד ט יו כה לו מט סד פא ק
א ח כז סד קכה ריו שמג תקיב תשכט אלף

וזה כפלי השבעים זו מתחילה ז' פעמים ז' ונתחדש מ"ט ואח"כ באו שם מנין הראשון על השני המחודשים ז"פ מ"ט הרי שמ"ג. ומזה יובן מאמר פ' פנחס ע' שצ"ו בשגם הוא בשר בשג"ם זה משה. ואמאי קרא ליה בשגם אלא קהלת חסר ב' מן בשגם לכסאה מלה אמר אמרתי שג"ם זה הבל וכו' עכ"ל והוא בנגלה בשג"ם מנין משה אבל קהלת דרך אחרת הוה לו וכוונתו לבאר למה נקד בשגם ובאר כי שג"ם הוא משה שנקרא כן ע"ש שפניו פני חמה. שלעתיד יהיה שבעתים שהוא מ"ט שתזכה על האור שבעת הימים ונעשה מנין שגם וזהו שג"ם וזהו ממש נשמת הבל בנו של אדה"ר וזכה לנשמה כי אין כל אדם זוכה להבנת מלת שג"ם ודע כי הבל ימי חייו בשלימות מ"ט ימים כמנ"ן א"י הב"ל שהוא מנין ממנין מ"ט וכו' (פליאה) הנפילים היו בארץ וגו' המה מעולם הגבורים אנשי השם שם ממש ר"ל שם בטומאה הנקרא לרבותינו ז"ל רוח מסאבא (רקנטי וציוני):

הנפילים היו בארץ אלו אדם ואשתו שהם היו שנפלו בארץ בלא אב ואם וכו' ע"ש (מדרש הנעלם סוף בראשית):

שם אנשי השם מאי אנשי השם אותיות המתהפכות משה שכח משה מבטלתם הוא נצ"ח סטר משה:

הנפילים היו בארץ עז"א ועזא"ל היו בארץ בני אלהים לא היו בארץ. ר' יהודה אמר בני אלהים אף נפילין אקרא (ציוני בשם מדרש רות):

שבעה דורות מקין ועד למך ובניו תובל קין נעמה להם ג' מלכים שניטותו לגמרי

לגמרי וכן ניצוצי דעוגא תחילה עליהם נאמר הנפילים היו בארץ נפילים ממש שאין להם חיות עצמי לפיכך נכוית גחלתן לגמרי מצד תוקף שהדין גבר עליהם חוץ מאשת נח היא נעמה דאתבטל זמן מרוב' כדארז"ל שיבבש הקב"ה מעינו כמסים' עד שפי' מאשתו בתיבה אך לא נמוחה וגם אח"כ כשתזכו בקודש אל בחינת חס"ד שנשאר בם לתת להם חיות ממש למלכה שפלה לא נתקיימה ולא נימוחו לגמרי אלא נשברו וסימנך המלכות אשר מלך בארץ אדום שבירתם היא תקנתם כתיב בהון. ואלה מוסיף על הראשונים מספר המלה בענין מע"א אותיות שהם ד' שמות מכח הגבורה כנודע להם לפיכך לא יכלו לסבול עול החסידים שהיו אחור באחור ונשברו והנה בלעם בן בעור שהוא כנגד קין כדכתיב אם יהיה לבער קין ויהי בונה עיר ושם עירו דנהבה אלא שנקרא עירו של חנוך כדפירש"י ועם המלה במ"ק בגי' חנו"ך תושם כנגד עוברה ירד כנגד מחוי"אל ושלמה כנגד מתוש"אל שאול כנגד למך והם אותיות למ"ך מל"ך תוך כנגד תובל וקין הו"ר כנגד נעמה. והנה למך נגד היסו"ד נטל ב' חלקים כנודע במעלה לניצוץ שלו. משנדע אותם כיון שנשאר מעט ממשות גבוה חבירו הראשון מפניו והוא מופת קין דוד למ"ך שהוא מל"ך ודן את דינו. מכאן חל המצוה על שאול להחריב את עמלק אף הוא המית תובל קין שהוא חרש כלי זי"ן ומת בלי חרב וחנית אלא פסקו בין שני ידיו. ה' חסדים ה' גבורות שהזכיר את הגבורות ע"ש כל הימים אשר כן יבא חיוב' וכו' אעפ"כ אף הוא נימוח וכשחזו למלך ומתו והוה להם אח"כ תחיית המתים בפרצוף אחר דוגמא דזעיר וממנו בעולם עליונים ויעקב בתחתונים ואח"כ נתפשטו לס' רבוא ניצוצי' והרמז בפושעי ישראל המתים שהחיה יחזקאל דכתיב ברישיה ותקרב עצם אל עצם. ואח"כ חיל גדול מאד מאד. והבין כי תולדות קין קדמו ללדת שת כדכתיב לפני מלך מלך בישראל וכו' (כנפי יונה):

ג' שמות יש להם נפילים ענקים רפאים רפאים אף הם יחשבו כענקים וארח שם פלגא גופא מיתי מפלגו' חיי או שמפילי' עצמם לים או נטלי עשב ואוכלים ושדרין לפומייהו ומתין:

וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' שמיטה הזאת היא פחד ומרוב קושי המדה הזאת הב"ה היה בונה עולמו אח"כ עד שהוצרך הב"ה להתנות עם מעשה בראשית שיהיה כולו בדין ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו ולכן התנה שיהיה הכל בדין ובתנאי זה נברא הכל. וזה התנאי הוא שיהיו כל הנשמות גלגל גלות לגופם (תמונה):

שם בזו השמיטה נברא כל דבר עז וקשה כגון שדים ורוחות הטומאה ורוחות רעות ויצה"ר ורוב ממזרים ועזי נפש. ולשונות משונים וע"ז וכתות מובדלים לארצות בגויהם וגזירו' קשות וחטאים ועונות גלות ארוכות וכתות מטונפות מות ובהמה טמאה שרפים ונחשים ונגעים וכל טומאה ולכלוך וריחוק וחוץ. מעלה ומטה כי יצר לב האדם רע מנעוריו:

וינחם ה' כי עשה את האדם וגו' את האדם בארץ להוציא אדם שלמעלה שאינו בארץ שנא' כמראה אדם עליו מלמעלה (רקנטי):

דאי לא תימ' הכי וישכב ארצה וכו' אע"ג דוישכב ארצה כתיב נמי על הולד דבת שבע אע"ג דלא בכי' מת כתיב על בנו ושמא הואיל והנביא אמר לו מות יומת הכא הוא כמת אע"פ שמתפלל עליו שיחיה וכענין זה אמר בירושלמי הקב"ה שהיה יודע שעתיד להיות המבול היה מתאבל על עולמו

קודם המבול (תוספו' ב"ק דף כ"ה ע"א) : **ויתעצב** אל לבו דברה תורה בלשון בני אדם וענין אל לבו כי לא הגיד אל נביא שלוח אליהם וכן הלשון במחשבה שנאמר אני טרם אכלה לדבר אל לבי וזולתם וחכמי הקבלה כתבו כי לבו של הקב"ה הם נשמות הצדיקים (גיוני סוף כרלפים) :

ונח מצא חן בעיני ה' ונח על דהוי צדיק בדריה אשכח חנא וחסדא בעיני ה' (תרגום ירושלמי) :

***ונח** *מצא *חן *בעיני *ה' ר"ת בגי' אדנ"י ואלולי א' יותר היה נברא עולם חדש לגמרי וס"ת בגי' ע"ד. לומר לך ה' עד בכולם שלא יעשה כמעשיהם (פליאה) :

כשעלה משה לרקיע מצא הקב"ה שהיה מחלק התורה לפרשיו' ופסוקים וראה פסוק של בראשית שיש לו כ"ח אותיות. א"ל מה הם אותיות הללו א"ל אם יזכו אותיות הללו יהיו כוחיהם א"ל משה להקב"ה זה הכח כח רבים או כח יחיד. א"ל כח אחד שאינו נחלק רק באותיות א"ב ג"ד העולים אח"ד. א"ל אדוני למה השלמתה בראשית עם פסוק של י"ז אותיות. א"ל כדי כשיתחברו עם כ"ח אותיות של פסוק בראשית ויעלו אדם לומר לך אימתי הוא אדם כי מצא חן בעיני ה' ואם לאו אותיות בגים' או"י לומר אוי לנפשו אם לא מצא חן בעיני ה'. א"ל הקב"ה ואוי ממי בא מיחיד או מרבים. א"ל מאחד הגוזר את הכל (פליאה) :

דע כי צורת אות ן' הוא צורת אות ג' של שט"ן היא ן' של *נחש והושמה לחותם בחש"ן המשפט ונהפכה מלת נח"ש עם חשן רמז להם ונ"ח מצא ח"ן (פליאה) :

שקר החן והבל היופי. שקר היה חנו של נח שנא' ונח מצא חן בעיני ה' איש צדיק בדורו בלבד (סוחר טוב מסלי) :

שקר החן והבל היופי שקר היה חנו של נח ונח מצא חן. והבל היופי זו יופי של אדה"ר. ותפוח עקבו מכהה גלגל חמה ומכלם אשה יראת ה' היא תתהלל זה משה וכו' (שם) :

פרשת נח

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח כ"מ שנא' אלה מורה על הנחש וסמ"אל שנא' אלה אלהיך ישראל והא כתיב אלה תולדות נח נפיק מנח הם אבי כנען וע"כ אמר יעקב מי אלה שראה ירבעם יצא ממנו. כשהאדם צדיק השכינה הולכ' לפניו והוא לאחריה ומסתכל בשכינה אבל אם הוא חוטא השכינה הולכת אחריו שלא יסתכל בשכינה וכן בישראל כתיב ויסע מלאך אלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם. כל זמן שהיו צדיקים היתה השכינה הולך לפניהם וכשאמרו המבלי אין קברים במצרים והיו רשעים מיד וילך מאחריהם ודוקא כשהוא מהול אבל כשהוא אינו מהול אינו זוכה לילך אחרי השכינה לכן גבי אברהם כתיב התהלך לפני והיה תמים כ"ז שאינך מהול התהלך לפני שלא תסתכל בי אבל לאחר שהיה תמים הלך אחר השכינה ובנח כתיב איש צדיק תמים את האלהים התהלך נח לפי שהיה מהול ולא פרע לכן לפני השכינה לא הלך דהא היה נימול. ואחר השכינה לא הלך דלא היה פרע. לכן את האלהים התהלך נח שוה בשוה (זוהר בתוספת' ע' קפ"ט) :

הקב"ה שתל למשה בימי נח ולא אצלח. לכך בפעם הראשון נקרא איש צדיק ואח"כ כשנסתלקה ממנו נשמת משה נקרא איש אדמה לכך אמר משה מחני נא ר"ל כבר בימי המבול לא התפללתי אבל עכשיו אמחה נפשי וז"ש מח"ני אותיות מ"י נ"ח (תיקונים):

המשמר ברית קדש ראוי לכנוס לארץ החיים ששם היכלו' דשכינ' שהוא הג"ע כמו נח ששמר הברית ולזה נקרא איש צדיק תמים ובנסיון זכה אל יסוד ברית קדש ולא השחית זרעו על הארץ כמו דורו שהוא דור המבול ראוי היה לכנוס לתיבה שהיא המלכות (עמק המלך):

ודלמא נח גופיה טריפה הוי תמים כתיב ביה. ודלמא תמים בדרכיו צדיק כתיב ביה פי' בדרכיו עניו ושפל רוח צדיק במעשיו ולא חמס (גמרא ע"ז דף ז' ע"א):

ודלמא נח גופיה טריפה הוי ואע"פ שהיה חי לאחר מכאן שנים הרבה מ"מ באותה שעה לא היה יודע אם היה טריפה או לא שיניח מלהביא טריפה מטעם תמים ולא נהירא תירוץ זה דע"כ לא הזהיר אלא מטריפות הגלוי וניכר. דבטריפות שבסתר לא היה יכול להבחין אלא נ"ל דהשתא קאי כמ"ד טריפה היה דהא קיימא אליביה דמ"ד יולדת. ולדידיה טריפה נמי היה (תוספות שם):

אמר רב יהודה מאי דכתיב ונח מצא חן בעיני ה'. שמו גרם בהיפוך אתוון חן ולמה פתח קרא בתולדותיו תחילה. להראות לעולם שהוא צדיק אף הם היו צדיקים וראוים להתיישב העולם מהם. ומנא לן ת"ח כיון שנכנסו לתיבה ראו בצערו של עולם ונצטערו ומנעו מפריה ורביה אע"פ שיצאו כמו כן עד שראה הקב"ה במעשיהם ואמר לא תהו בראתי עולמי ואתם פרו ורבו. הזדווגו לנשותיהם ועשו פריה ורביה באותה שעה ברכם שנא' ויברך אלהים את נח אותו ואת בניו (מדרש הנעלם):

אלה תולדות נח ר' אלכסנדר פתח ולא יהיה בך אל זר. זה יצה"ר. ולא תשתחוה לאל נכר שלא תבעל ארמית. ר' אלעזר אמר לא יהיה בך אל זר שלא תהא נח לבעוס. שכל הכועס כאלו עובד ע"ז. כך היא דרכה של יצה"ר היום א"ל עשה כך. ולמחר א"ל לך ועבוד ע"ז והולך ועובד (מ' הנעלם):

הפכפך אלו העכו"ם שהם מתהפכים על ישראל ואומרים הב הב. איש שהם באים מנח שנקרא איש צדיק. וזר שהם עע"ז. וזך שהקב"ה נוהג עמהם בכשרות בעה"ז (ילקוט משלי):

אלה תולדות נח ומהו פוסל דורו של אנוש ודור המבול וקין וחבריו. לפיכך הוא אומר בני יפת גומר ומגוג וכו' (רבה פ' משפטים קמ"ה ע"ג):

טוב רש הולך בתומו. כל מי שהולך בתומו בעה"ז עתיד להנצל מדינה של גיהנם לעתיד לבא שכן מצינו בנח נח איש צדיק תמים (ילקוט):

רקיע השביעי הוא ערבות ששם המנוחה והנחלה שנא' אלה תולדות נח מי ראוי להיות בזו הנאה והמנוחה איש צדיק תמים (מ' הנעלם):

א"ר שמעון מדות הצדיק קשה לכעוס ונח לרצות ובא הכתוב להורות אלה תולדות נח נח בדעתו נח בדיבורו נח במהלכו ומי עשה זה איש צדיק תמים. וכשמת אומרים עליו הי הסיד חי עניו תמים היה בדורותיו וכו' (מ' הנעלם שם ע"ד):

אינו דומה ת"ח בן ע"ה לת"ח בן ת"ח שת"ח בן ע"ה קיש קיש קריא ליה שיש לו שם מצד שרואים האב רשע. וכן צדיק כענין נח שנמצא

ברור רשעים שהיה לו קול. ולקמן בפ' פנחס אאריך בזה על יש נוחלין ומנחילין (פליאה) :

כל מי שהמקום מתעסק בו להעמיד ממנו אומה או שלשלת יוחסין המקום היה מתעסק בו כענין זה לכתוב בו תולדות. שכן אתה מוצא י"ב תולדות בכתובים אלה תולדות השמים והארץ. זה ספר תולדות אדם. אלה תולדות נח. אלה תולדות בני נח. אלה תולדות שם. אלה תולדות תרח וכו' (רבה במדבר פ"ב) : איש צדיק תמים היה מתוקן להכיר את בוראו (רבה הסתר) :

בדורותיו אלו היה בדורו של אברהם בדורו של שמואל ובדורו של דוד לא היה נחשב לכלום (זוהר תוספתא ע' קפ"ט) :

ראוי היה אברהם אבינו להיות מן העליונים שנא' וצבא השמים לך משתחוים וסמיך ליה אתה בחרת באברם. ולמה הוצרך עזרא לומר מה שכתוב בתורה שהיה שמו אברם ונקרא אברהם. ועוד כי אב המון גוים א"כ לנח היה לקרוא כן כי הוא היה אב המון גוים. ולכן ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. לכך אמר ג' שמות ה' אלהינו ה' אחד. אלא כל מה שברא יהיה נימול כאברהם ואחז מעשה אברהם בידו. שבעבור ה' דברים נוסף על שמו הראשון ה' עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמו"ר משמ"רתי חק"תי מצו"תי ותורו"תי.. נח לא נימול ונולד מהול. אפי' מזרע אברהם שבא על הכותית אין שם אברהם עליו אלא כותים שמוליד זרע ערלים ולא ימולו ולא ישמרו התורה ומורידו בגיהנם שהרי סמוך אצל אש *אלי *בעת *רעתם *מה לידידי בביתי וגו' ר"ת אבר"ם (סודי רזא) :

את האלהים התהלך נח כי השיג מהלך השמש וכחותיו העצומים הכוכבים והמזלות ולא נטה לבו אחריהם כי ידע בהכמתו שיש סיבה עליונה על כולם ונדבק בה היפוך אנשי דורו שהיו עובדים השמש. והיו שוקעים בעו"ג ועושים אותם אלוהות וכו' :

בשם שהיה לאדה"ר שלשה בנים קין הבל ושת. ולו היו שנים עיקר ואחד נתקלקל. כן תמצא בנח שלשה בנים שנים עיקר ואחד נתקלקל. וכמו שתמצא בבני אדה"ר השלישי שת שממנו נשתכלל העולם והוא עיקר הבנים. כן בבני נח תמצא השלישי עיקר הבנים והוא שם שאין שום אומה זוכה לתחיית המתים כ"א בני שם (בחיי) :

ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת וגו'. שם וחם ויפת הא דחשיב שם ברישא והלא יפת הגדול אלא משום שהיה צדיק ונולד מהול ושייחד הקב"ה שמו עליו דהיינו על זרעו ואברהם נולד ממנו. ושימש בכהונה גדולה. ושנבנה ב"ה בתחומו. בר חטיא אומר לפי שמנין שנותיו תלה הקב"ה לדורות מן המבול ועד הפלגה ש"ם שנה (מ' ילקוט דברי הימים) :

א"ר יוחנן והלא יפת הוא הגדול למה נטל שם כהונה בשביל שהיה חסיד ועוסק בתורה. ומאין היה לו התורה מאדם הראשון וכו'. א"ר יוסי אם התורה היתה במדרשו של שם למה הוצרך הב"ה לצוות לבני נח אותן ז' מצות הלא בתורה נכתבו קודם לכן. אלא בשעה שבא מבול לעולם ונכנסו לתיבה מרוב צערם נשתכח' מהם עד שבא הקב"ה וחידש להם ז' מצות וכו' (מ' הנעלם) :

ג' שערי בינה נרמזים בשמות הנאצלים בתיבה. והם אב א' וג' בניו. נ"ת ש"ם ח"ם ויפ"ת בגי' ה' שים פתחים ונאמר שלשה אלה בני

נח ומאלה נפצה הארץ . ומענייניהם הוכתבו בתורה וכן כל דבר על אומתינו . ואתה יודע שפרשת נח תמה בענין אברהם ומתיחסים בזה הספר . אלה תולדות אדם ושמותיהם הם אלה. אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך מתושלח למך. נח הוא עשר ספירות . חנוך הוא ספירה שביעית . נח הוא ספירה עשירית. וכן שם ארפכשד שלח עבר פלג רעו שרוג נחור תרח אברהם (פליאה) :

בשם ר"א מגרמס"ני על פסוק ויצו שחקים ממעל שיש תתרי"ח מחנות ברקיע שחקים כמנין שחקי"ם במ"ם רבתי של אנ"ך וכו'. וזה הספר הוא הסוד החמשים פתחים ובצירוף אותיות נ"ח ש"ם ח"ם ויפ"ת (מגלה עמוקות אופן ס"ח) :

דרך חכמתן קא חשיב . ותימה א"כ לחשוב חם בסוף וקרא חשיב שם וחם ויפת (תוס' סנהדרין דף מ"ט ע"ב) :

ותשחת הארץ לפני האלהים וגו' ותמלא הארץ חמס. עשרה דורות מאדם ועד נח. בדעתו של הקב"ה שיפקוד עון אבות על בנים אלא כל אחד עשה הקב"ה מלך על אשתו ובניו ובני ביתו שאין להם לא מלכות ולא פורענות ולא מדה"ד שנא' ויאמרו לאל סור ממנו. ירדו לידי חמס וגזל שנא' ותמלא הארץ חמס. ירדו לש"ד שנאמר וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה. ולא עוד שהיו בגדיהם מונח בקרקע והן הולכים ערומים בלי לבוש (מגלה דבי אליה פ' י') : וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. ר' עזריה אומר הכל קלקלו מעשיהם בדור המבול. הכלב הלך אצל הזאב. והתרנגול אצל הטווס הה"ד כי השחית כל בשר האדם אין כתיב כאן אלא כל בשר (רבה בראשית פ' כ"ח) :

כי ראו מעשה אלהינו מחיבור ההויו"ת נשמות הקודש דרך משל בהתחבר שם אד"ני עם שם מ"ה. נתנוצצו מהם שמות רבות. וכן בהתחב' כל שם קודש עם חבירו נולדו מהם כמה מלאכים ושרפים ואופנים וחיות. לכן השיגו דור המבול שגם בהתחבר אדם עם בהמה. או בהמה עם בהמה שאינו מינה יצא מהם דבר הידוש והם לא יתנו ולא יבינו כי שמות הקדושי' ר"ל מין במינו והמצרפים בהם יודע בשלימות תקונם וסודותם כי נשגב שמו לבדו. אבל הם היו משחיתים זרעם לכן נענשו ואירע להם מה שאירע שנתגלגלה אח"כ בדור הפלגה. וחזרו לס רם עד שבא אברהם אבינו שנקרא אב המון גוים וקיבל עליו לתקן בזרעו והוא סוד כור הברזל בגלות מצרים. ותיקונ' נגמור עם גאולתינו ופדות נפשינו (כנפי יונה חלק ג' סי' נ"ס) :

ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני וגו'. ב"ד העליון הנקרא אלהים יושב בצד צפון. והקרבנות הבאים בחטא נשחטים בצפון להיות כפרה בפני ב"ד של מעלה. דע כי לצד צפון חוץ לפרגוד יש נחש גדול עקלתון. והוא גורם מיתה לאדה"ר והטיל זוהמא בחוה והוא ראש הפורענות. לכן אמר ה' ית' והבטיח את ישראל להעבירו ולהרחיקו ולהדיחו למקום שאינו יוכל לקטרג לעולם. ואמר הנביא ואת הצפוני ארחיק מעליכם. והדחתיו אל ארץ ציה ושממה וזה קשור בדבר קץ כל בשר כי הוא המכלה מנפש עד בשר. וזה נכנס לקטרג על דור המבול ונמסרו בידו. וז"ש קץ כל בשר בא לפני כלומר מדות הפורענות שהוא מקטרג על כל הבריות בא לפני וקטרג עליהם. כי מלאה הארץ חמס ונגמר הדין למסרם בידו קץ כל בשר וע"ז נאמר והנני משחיתם את הארץ ולעתיד לבא שהקרבנות יבטלו

ירחיק ה' ויבטל מרות הצפוני. ויבטלו הקרבנות בצפון ואיך צריך להשחיט קרבנות בצפון (פערי תורה) (עיין פ' יתרו):

ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין ואיהו קץ דדליג מן ת' שנים דהוי ישראל עתידין להשתעביד ואשתארו רד"ו שנה מסטר' ימינא אתקרי קץ הימין. מסטרא דשמאלא קץ כל בשר למאן דמחבל אות ברית בשר הקודש (מדרש הנעלם בתיקונים):

על לא חמס בכפיו ותפלתו זכה א"ר יהושע הכהן וכי יש תפלה עכורה. אלא מי שידו מלוכלכת בגזל הוא קורא להקב"ה ואינו עונה אותו למה שתפלתו בעבירה. שנא' ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני (מ' רבה פ' בשלח פ' כ"ב קל"ט ע"ד) בספר יחזקאל כתוב ד' שפטים רעים רעב חיה רעה דבר והרב. דאלו ד' שפטים היו במבול שלא יאמרו במבול הציל את גוים ומאלה לא יוכל להציל את בניו ואם לא הציל לא יוכל להזכיר לכך הזכיר אלו ג' שהרי נח הציל ד' נח ובניו ונשותיהם בזכותו. מחרב שנא' כי מלאה הארץ חמס. ומדבר קץ כל בשר. ומרעב שנא' ויגוע כל בשר. ומחיה רעה שנא' בעצם היום הזה בא נח ויסגור ה' בעדו הרי ד'. בימי דניאל היו ד' הוא וג' רעיו. ואיוב התפלל על ג' רעיו. ונח על ג' בניו. מלמד שכל אלה היו ראוים כדור המבול וכדור דניאל וכדור איוב. וד' במבול לא לקלל ולא להכות לא להשחית ולא יכרת. וימח ויגוע מתו הרי ד' לכך הוצרך לכתוב ד' מיתות (סו"י רזא):

עשה לך תיבת עצי גופר קנים תעשה וגו'. תיבת נח מחזקת ת"ב רבוא ונ"ז אלף וב' רביעית הלוג. וכן הוא חותמו של הקב"ה שהוא אמ"ת. וכן היה מחנה ישראל. וטעם וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר פשוט וידוע. ונרמז בו עוד סוד כד"א איש כופר נפשו שלא תשלט בהם מדה"ד (רקנטי):

עביד לך תיבותא דקיסין קדרונין מאה וחמשין קולין תעביד לתיבותא בשמאלא ותלתין ושית בפותיה ועשרה בתים במציעתא לאצנעא בהון מזונא וחמש אפוטניתא בימינא וחמש בשמאלא ותשועי יתה מן גוו ומברא בחומרא (תרגום יונתן):

וזה אשר תעשה אותה שלש מאות אמה וגו'. סוד התיבה הוא סוד מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב. צדיק זה נח שנקרא צדיק והשוב כי בשמו של הקב"ה ד' אותיות יה"וה וצירוף האותיות נעשה תיבה וכך צירוף י' פעמים ה' הרי נ' זה רחבה. נ' פעמים ו' הרי שלש מאות זה ארכה. ו' פעמים ה' הרי ל' זה קומתו. וב' אותיות אמצעים של השם הם ה"ו ה' פעמים ו' הרי ל'. ול' פעמים ה' הרי ק"ן לתגבורת המים (ציוני):

צוהר איזיל לפישון וסב מתמן יוהרא ותשוויג' בתיבותא לאנהרא לכון (תרגום): ואני הנני מביא את המבול מים וגו'. ואני בשמחה. הנני ברצון. דברי ר' ישמעאל. אמרו לו תלמידיו רבינו לפי שאומר ואני הנני מביא מבול מים שומע אני שיש שמחה לפני המקום. אמר להם יש שמחה לפני המקום כשמעביר מכעיסיו וכו' (מדרש רבה פ"ג במדבר):

שם פ' נשא אתה מוצא כשפרע הקב"ה מדור המבול לא פרע אלא יחידי שנא' הנני מביא את המבול מים וגו':

ומכל החי מכל בשר שנים וגו'. כשם שתיבת נח הגינה על נח ובניו וצוה הקב"ה ליקח שנים שנים ושבעה שבעה לקרבן לאגנא על נח. וכן ישראל ששומרים מועדים ותגים שהם שנים ושבעה וכו'. ומה סוכת

מינה דכתיב וסוכה תהיה לצל יומם כך התיבה הגינה (מדרש) (ועיין נרשו מהימנה ע' ר"ז ר"ח)

מניין למחוסר אבר וכו' פי' להקריב לגבוה בבמה שלהן. דאלו בב"ה אפי' ברוקין שבעין נמי אסור דכתיב ומיד בן נכר לא תקריבו ואייתי ליה מכל החי דאזהיר ליה הקב"ה לנח להביא מחוסר אבר לתיבה מפני שעתיד להביא מהם בקרבן וא"ת לקמן אמרינן דהזהיר הקב"ה נמי מלהביא אל התיבה זקן וסרים ולא נאסרה לבני נח. ועוד קשה דקרא גבי בהמה טמאה כתיב שנים שנים דכתיב מכל החי מכל הבשר שנים שנים והנהו לאו קרבן נינהו אף לבני נח. ונ"ל דאין לאסור זקן וסרים למזבח כמו שמיעט להבאת התיבה כיון דאיכא טעמי אחרינא. דאיכא למימר דמיעטא הכתוב היינו לפי שאינן ראויים לקיום העולם. אבל מחוסר אבר לאסרן לקרבן למה ימעיטו להביא לתיבה הרי הם ראוים לקיום העולם (תוספות ע"ז דף ה' ע"ב):

אתך בדומין לך. וא"ת א"כ האי מכל החי למה לי דתרווייהו נפקין מאתך. וכי תימא דלמא נח גופיה מחוסר אבר הוי מי קאמר רחמנא דכוותך עייל שלימים לא תעייל. וי"ל דמוקמינן קרא בדדמי לטריפה ולא דמי למחוסר אבר דלעניין קיום העולם לא חיישינן (תוספות זבחים דף קי"ו):

ודלמא נח גופיה טריפה הוי. וא"ת והלא אח"כ חי ג' מאות שנה. וי"ל דשמא לא היה בכח ובריאות כראוי לו וסוגיא כמ"ד טריפה הוי ור"ת היה רגיל להחליק בין טריפות דאדם לטריפות בהמה משום דאדם אית ליה מזלא. וקשה דבריש אלו טרפות מייתי ראייה מאיוב אטרפה בהמה (שם):

מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה. מעופא לזניה ומבעירא לזניה ומכל ריחשא דארעא לזניה תרין מכלא יעלון לותך על יד מלאכא דאחד ומיעל יתהון לך לקיימא (תרגום):

ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה כי אותך ראיתי וגו'. דורות הראשונים עשו גמילות חסד והאריכו שנים תדע צא ולמד מעשרה דורות הראשונים. אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך מתושלח למך נח. אדם בא לעולם שת בנו אחריו. אנוש בא בנו אחריו. א"ל אנוש עבוד אביך היה זנו ומפרנסו. א"ל עבוד אבי אביך אמר איני חייב בו. בא קינן בנו אחריו. א"ל לקינן עבוד אבי אביך א"ל איני חייב בו עד שבא נח בא נח א"ל עבוד אביך היה זנו ומפרנסו וכלכלו א"ל עבוד אבי אביך קבל עליו היה זנו ומפרנסו וכלכלו. אבי אביו וכל אבותיו שהיו באותה שעה. ולא עוד אלא יצא ומשהא בדברים ק"ך שנה עד שלא בא המבול. לפיכך בא הכתוב והעיד עליו לדורות שנאמר כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה (סנה דבי אליה):

מזרק אחד כסף ע"ד נח הצדיק שנזרק מן דור המבול. למה כסף ע"ש שנקרא בדורו צדיק שנא' כי אותך ראיתי צדיק לפני. ד"א על המצות שנצטוה נקרא כסף שנא' אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו (מדרש רבה פ' נשא):

שם פ' אמור ס' כ"ז. הקב"ה בחר בנרדפים נח נרדף מפני דורו ולא בחר הב"ה אלא בו שנא' כי אותך ראיתי צדיק וגו':

מכל הבהמה תקח לך שבעה וגו' עד שלא בא המבול היו טמאים מרובים מן הטהורים רצה הקב"ה להרבות הטהורים ולמעט הטמאים. קרא

לנח ואמר לו הבא לך אל התיבה מכל בהמה טהורה שבעה שבעה אמר נח לפני הב"ה רבון כל העולמים וכי יש בי כח לקבצן אלי אל התיבה וירדו כל המלאכי' הממונים על כל מין ומין וקבצו אותן ואת כל מזונותן ויבא נח אין כתיב כאן אלא ויבאו אל נח מאליהם באו (פרקי ר"א פ' כ"ג) :

ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התיבה וגו' בהתבטל התחתונים גם העליוני' מתבטלים ע"כ נח הגשמי נפרד מן הארץ ונכנס בתיבה וכן נח הרוחני נפרד מן הארץ ועלה בבינה עד כלות הרשעים. ואח"כ ירד נח בארץ (פליאה) :

ולחשך קרא לילה לילה פועל כליה בעון דור המבול שאלו אמר לחשך קרא ערב אין מבול לעולם וצופה ומביט עד סוף כל הדורות. וכן נטמן נח וחבורתו בתיבה כי היא לילה ופעולת כליה (לפיאה) :

נח נטמן בתיבה מפני מלאך המות שהזל תוך מי המבול כדי שלא יראה עמו אנפין באנפין וכו' (זוהר פ' ויקהל ע' סמ"ד סמ"ה) (ע"ש באריכות הטעם והטס לא תלאו איש מפתח ביתו וכו') :

אין הקב"ה מונע מן הצדיקים נשים כשרות כמו שמצינו באשתו של נח שהיו שקולים מעשיה כנח לפיכך זכתה וניצלת ממי המבול (ילקוט משלי) :

בנפול אויבך אל תשמח וכן צוה הקב"ה כי תראה חמור שונאך ובי תפגע שור אויבך. אמר האלהים אין אתה טוב ממני ביצד ראוי' היו ישראל לקרא את ההלל כל שבעת ימי הפסח כשם שקורין שבעת ימי החג. ואין קוראין אלא ביום ראשון בלבד ולמה כן אלא בשביל שנהרגו מצרים וטבעו בים שהם שונאי ואני כתבתי בנפול אויבך אל תשמח וכן אתה מוצא בנח שנאמר בתשמיש בשנת המבול (ספר תהלים) :

סיהון ועוג בני שמחזאל היו שהיה מבני האלהים שבא על אשתו של חם סמוך לכניסתו לתיבה וסיהון נולד בתיבה לכך שימש חם בתיבה כדי לחפות על אשתו וכו' (מדרש) (עיין בחיי סוף פ' חקת מביא מדרש זה) :

בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום וגו'. כמו שהיה מבול למטה כך היה מבול למעלה שאם שרי האומות היו שמחים ולא היו נעקרים תחלה. לא היה בא המבול שנא' וארובות השמים נפתחו. ר"ל הארובות אשר שם הקב"ה לאותם שרים נפתחו באותו שעה. ובא גשם ושוטפם וזהו מיכאל עם הכח שלקח מאת הקב"ה. וכשנעקרו העליונים נעקרו התחתונים ונשאר נח הוא המנוחה העליונה ולא נשאר אלא כדי שיצא ממנו אברהם שבו עומדים עד היום שמים וארץ ותיבת נח למעלה זו היא המרכבה ועל כן כמו שבתיבת נח היה עוף טהור וטמא נקבצים ושקצים ורמשים ובהמות ועופות עם האדם כך הוא במרכבה כל שקצים ורמשים ובהמות ועופות ובני אדם השפעתם מן המרכבה. וע"כ אמרו אין לך שאינו במרכבה בין טמא ובין טהור (בר"יה מנוחה) :

בזמן המבול היה משמש כוכב לבנה מן שצ"ם חנ"כל וכוכב ההוא מורה לחות מקור המים לכן בטבע הולידו בנות. שנא' ובנות יולדו להם. והם בקשו להוליד זכרים מה עשו השתחוו לשמש ועבדו לשמש כי כוונתם השמש יבטל כח הלבנה מה עשה הקב"ה הגדיל כח הלבנה על כח השפע והביא מבול וכו' (אור עינים) :

ספר בראשית רמז לב' שמטיות חסד וגבורה. והנה השמיטה שאנחנו בה היא מדת הגבורה לכן בספר בראשית כמה משפחות משונות. מהם

מהם מהודים מהם רחוקים. מהם מטונפים מהם בעריות עד שבא המבול עליהם ונשחתו כולם בכח המים. שנהפך לדין קשה עליהם לכן היה המים חמין עליהם הבאים מכח אש של גבורה. ובאים מחמי טבריא ובתוכם היה נח איש צדיק. הרמז למדת יס"וד. הנקרא צדיק יסוד עולם כי בעבור נח ובניו נתקיימו בנין העולם לכן נטע כרם לרמז לבני ישראל שבעבור ישראל העולם עומד (תמונה):

דור המבול גזלו וחמסו חטאו והחטיאו פתח עליהם ארובות השמים מלמעלה. והצרור מלמטה הוא הצרור שחקק עליו האל יתברך וקבע ע"פ התהום שלא יעלו מימיו (ציוני):

המזה וכל חיה למינה נח פרנס החיה שם פרנס הבהמה. חם פרנס העוף. יפת פרנס הרמש על שהל תדרוך. כל י"ב חדשים שהיה נח בתיבה היו מהלכים על נחשים ולא היו מזיקים אותו שנא' על שחל ופתן תדרך (סודי רזא):

ויהי המבול ארבעים יום על הארץ וגו'. קודם לאלף הששי ר"מ שנים יעלה מים תחתונים ויכסו כל העולם ולא ישאר רק א"י ותהי' שטה על פני המים. כמו תיבת נח והולך עד קרוב לג"ע הארצי במקום שיוציא ארבע נהרות ואותן אנשים שישארו באותו זמן הם צדיקים גמורים וגשם מתלבנים ומטהרים ונעשים רוחניים (גלי רזיא):

ראה משה כסיל וכימה שהביאו מבול לעולם. והאריך בסודי רזא כס"יל וכימה הם כלל י"ב מזלות כס"יל ה' קשרים. שבהם תלוי מרכבותיו ולכי"מה יש ז' קשרים. שבהם תלוי מרכבותיו ובאלו השנים תלוי כל קשרי מרכבות. של העולות י"ב חודש. לכן אמר משה מ"י א"ל רמ"ז מ' יום שגרם דור המבול קללה לעולם ממזל כסיל וכימה. כדאיתא בפ"ק דר"ה וזהו כמעשיך על כימה וכגבורתך על כס"יל ומשה רצה לתקן מ' יום הנ"ל והשיב הקב"ה רב לך. כבר התקנת ע"י מ' יום קבל' התורה וזהו אל תוסף בדבר הז"ה ז' של כימה ה' של כסיל וכו' (מגלה עמוקות אופן קכ"א):

מדת הח"סד פעול' הח"סד על שמה ופעולותיה נמשכים מהחכמה ומהותי' והנהגותיה מבטל כח הקליפות ולהכניעם ולהשביתם מזה הטעם המב"ול שהיה במי'. עם שהיות המים ההם היו מסטרא אחרא עם כל זאת כבר היו כמים אזי היה הקליפה מצד הח"סד או מקבל הקטרוג מצדה כדי לטהר העולם מכל הטומאות הרעה ההוא וכו' (פרדס ע"פ לזה בהכינוים):

אותה שעה שניתנה התורה לישראל נזדעזע כל העולם כולו ונתקבצו אל בלעם הרשע ואמרו שמא מביא מבול לעולם. או עולם נידון כבראשונה. ובלעם הרשע פתח פיו לבני בליעל ודבר השיב אל תיראו מלכי אדמה. ואל הבהלו רוזני ארץ. שוכן שחקים בכבודו נגלה על בניו ברחמים והופיע להת לעמו תורה וחכמה ומוסר לייראו (פסיקתא ובמד' בלשון אחר)

ויולד בן מפני מה לא אמר בשמו שאנשי דור המבול מכשפי' היו ונתיירא שמא יהרגוהו בכשפים וכיון שנולד הוא קראו נח ואביו קרא אותו מנחם וכו' (ילקוט):

בקש הקב"ה ליתן לדור המבול ארבעה דברים תורה ויסורין. קרבנות ותפלה ולא בקשו (מ' רבה מספסים):

למה היו דור המבול סוררים שהיו זורעים שנה אחת ועושים מזון מ' שנה ר' שמואל אמר לא היו מורדים אלא שהיו רואים לעצמם בנים

זבני בנים ולא היו מתים (מ' תנחומא פ' בראשית): כי מי נח זאת לי הם לי מיבעי לי' וכו' אלא אמר הקב"ה מי נח גרמו לי דאתגלי זא"ת בעלמא זאת אות הברית כו' את קשתי נתתי בענן וכו'. מכאן סימן לחסידים דלא יתגלו ולא יצטרך עלמא להאי זאת ומאן ניהו ההוא דבעי רחמי על עלמא ואתחזי לאגנ' עלוי כגון ר"ש וכו' (זוהר ויקרא ע' כ"ג):

ט' פסוקים יש בהם קול ורעם לומר אלו היו ט' קולות במתן תורה היה עולם אבד בקול רעמים ולכך ט' תקיעות ט' ברכות בר"ה להגן מן המבול קצת עולם זמן רעמים לשכן שמו שם לשום שמו שבית המקדש סובל עולם ומגין וט' קבין שהם כנגד ט' אותיות שיש בג' פסוקים ויסע ויבא וי"ט. שנא' בו במים שכל ישראל יטהרו וכן ט' קבים קמ"ז רביעית כנגד קמ"ז שעות שבששת ימי בראשית שכל מי שנטהר בט' קבין מתפלל בטהרה. ומעלה עליו הקב"ה כאלו קודם במעשה בראשית וט' פעמים י"ה. מן אז ישיר עד ויסע משה לומר שאז גזר על המים (ספר מגין) (יעי' לעיל בראשית):

אות מ' הוא כפול שני ממ"ין א' מורה על שפע ברכות לעולם שנברא ברחמים ומ' שהיא פתוחה מעט למטה. שהשפע שלה הולך עד התהום להשגיח במי תהום שלא יחייב העולם ג"כ שלא ימנעו המעינות לתת מים כראוי לעולם וכו'. וממשלתה בשעת צדק (תמונה):

ארבעים יום המבול טעם ארבעים כנגד שהיו עובדים לשמש שלשים יום וכח השמש פועל בו ה' ימים קודם בואו בטלה וה' ימים אחר שנדבק בטלה. הרי ארבעים יום שהשמש וצחותיו עומדים בטלה י' יום וכן בכל מזל ומזל ארבעים יום זהו נגד ע"ז שעבדו וכו' (כחיי):

והחכמה אומרת למה הביא הקב"ה מבול לעולם. ולא דבר אחר בתחילת דינו. אלא ראה הקב"ה העולם נברא בברית אש ראה שאם ידין העולם בדין אחר לא יוכל לעמוד מפניו מפני אות ברית אש אלא מה עשה דן את העולם במי' הראוי לכבות אש וכו' ואח"כ כשחטאו בסדום דן אותן באש. שנאמר וה' המטיר על סדום וגו'. ואימתי נתבשם העולם כשעמדו על הר סיני ונתמלא כולו אש שנא' וההר בוער באש עד לב השמים וגו' (מדרש הנעלם):

אין אחד מכל באי עולם יכול לומר מה ראו דור המבול שנטבעו במים. ומה ראו דור הפלגה שנפרדו. ומה ראה סדום שהמטיר עליהם גפרית אש. ומה ראה אהרן ליטול כהונה. ומה ראה דוד ליטול המלכות. ומה ראה לחלוק (ילקוט האזינו):

והמים גברו מאד מאד על הארץ וגו' לא ירד מבול לא"י תימה והא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים. ובב"ר אמרינן דר' ישמעאל בר' יוסי ובהמי א' היו מהלכין בדרך. א"ל האי כותאי איתו צלויי על טורא גריזים דלא נחית עליה טופנא אמר אותו בהמי לפני ר' יוסי ר' תן לי רשות להשיב לו תשובה אמר לו השב. א"ל הר גריזים תחת השמים. אמר לו הן. א"ל ולא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים. קרא עליו ולא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך ואפי' הבהמי שלך לא יעקרו מן התשובה. וי"ל דויכסו כל ההרים היינו ששלטו הכל המים בכל מקום כדאמרי' לקמן וכו' (תוס' זבחים דף ק"ג ע"א):

תלת קליפין דערלה אינון משחי"ת א"ף וחי"מה לקביל ערלה. איהו עו"ג דתקינו

דתקינו בצלותא והוא רחום יכפר עו"ן. ולא ישהי"ת דא משחי"ת. והרבה להשיב אפ"ו דא א"ף. ולא יעיר כל חמ"תו דא חי"מה. ומאן דעאל אות ברית לרשות נוכראה אלו ארבע שליטין עליה הה"ד והמים גברו מאד על הארץ דא גופיה דיליה. והא אתמר בפ' נח ויגברו המים ויגברו המים גברו קבילתו והא אוקמוה (תיקונים תיקון ל"ז):

ויגוע כל בשר הרומש על הארץ וגו' היינו רקם דימא אע"ג דכל השאר מתו בהבל דאשא מחמת שהיה גדול וגבור לא הזיק לו ההבל (תוספ' זבחים דף קי"ג ע"א):

יום כפורים דוגמת תיבת נח אם תייבא יקבל לון ויכתבון לחיי' ואם לאו יכתבון למיתה עם אחרנין דאתמר בהון ויגוע כל בשר וגו' ובינונין בגין דאית בהון פקודין וחובין אתמר בהון מכל החי דא דזכוון ומכל בשר דא דחובין (תיקונים תיקון ד'):

כל אשר נשמת רוח חיים באפו וגו' מכל אשר בחרבה מתו. לא נאמר על דור המבול שהרי רשעים היו ולא היה להם נשמת חיים רק נפש חיה אלא אמר הכתוב לא היה להם מי שיגין עליהם כי נח ובניו לא היה זכותם כ"כ גדול ודי להפקיע עצמם והצדיקים הגדולים שהיה להם נשמת חיים שהם חנוך וירד כבר מתו בחרבה לפני בא המבול ולא היה להם מי שיגין עליהם לכך נענשו (מדרש):

עוג אשתזיב מן גברייהו דמיתו בטובענא ורכב עלויה תיבותא והוי גניח על רישי' והוי מתפרנס מן מזונא דנח ולאו בזכותיה אשתזיב אלהין דייחמין דיירי ארעא גבורתיה דה' ויימרון הלא גברייא דהוו מלקדמין מרדו במארי עלמא ושיציאונין וכו' (תרגום) (אמר המגיה בקפתי ולא מצאתי בתרגום אפס קצתו בתרגום דברים ע"פ כי רק עוג):

וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגו' ג' לשונות מיעוטים א"ך ר"ק מ"ן אך למעט שנאמר וישאר אך נח הוא גונח בתיבה מפני הצינה. ואין לומר אלא א"ך אצל נח שנח אין מכין אותו אלא בא"ך שהא"ך מכה ומשאיר שנא' ואך אותך וגו' שא"ך עולה אהי"ה שנא' אך טוב אלהים ואלו אמר וישאר אך נח א"כ לא הנחת חיים לכל בני התיבה (פליאה):

דור המבול קצצו בנטיעות והשוו כבוד עבד לכבוד קונו וימחו בעה"ז וימותו בעה"ב (ציוני):

כשהקב"ה מאביד אדם מן העולם המלאך הולך וזה מתחלף בכל דור ודור עד שיחזיר אליו מלאכו. ואותו מלאך שהוא בצער שאבד בדין ולאחר ששב בתשוב' שלו נתן לזה. אבל במבול לא עשה כן ואבוד למעלה ואבוד למטה הם והממונים שלהם הם נטבעו. וכנגדם עברם בנהר דינור ואבדם מן העולם ואפי' על השרים הממונים על העוברין שבמעי אמן לאחזו (פליאה) (ובזוהר בסגנון אחר):

וישם ה' לקין אות ר' לוי אמר תלאו ברפיון ובא מבול ושטפו שנא' וימח את כל היקום מעל פני האדמה כמד"א ויקם קין וכו' (מדרש רבה בראשית פ' כ"ב) (ובמדרש קהלת דף נ"ט ע"א תמצא בארוכות בענין אחר):

וישאר א"ך נ"ח בגי' עו"ג. הל"א היא ברבת בני עמון עשה תגין לומר אם תחפוץ ראה ששכב על הדף אצל התיבה על הרי אררט אם תחפוץ בעשתרות אם תחפוץ באדרעי. או בבשן או פעמים בעמון (ספר התגין):

ויזכור אלקים את נח ואת כל החיה וגו'. דור המבול נתגלגלו במצרים

שנא' כל הבן הילוד היאורה תשליכהו וגו' יצחק תיקן דור המבול ויעב אלהים רוח וישובו המים זה רוחו של יצחק והגין עליהם בדור המבול וכו יצח"ק ק"ץ ח"י (מגלה עמוקות אופן כל"ו) :

ויעבר אלהים רוח על הארץ וגו' ולא אמר על המים . מלמד הרוח נכנ במים עד לארץ ותיכף ויסכרו (סודי רז"א) :

ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום . ארבע זימנין כתיב ויגבר לקביל ד' גליות וכו' :

והמים היו הלך וחסר עד החדש העשירי וגו' . נצ"ח דאתמר בהו ותנח התיבה בחדש השביעי כגון נצ"ח רמז נח צדי"ק והמים גברו מאד כד לא נטרו ישראל ברית מילה מתגברין אומין דעלמא וכד נטרין ליה אתמר בהון והמים היו הלך והסר עד החדש העשירי דאיהו מילה דאיהו מלכו"ת עשרה לספירין (תיקוני' תיקון י"ג) :

וישלח את העורב ויצא יצא ושוב וגו' . דוד המלך חי בג"ע כי דוד גלגול אדה"ר וכו' . וישלח את העורב שהיה קורא עמהם תמיד בעורב ורמז על משיח בן דוד ערב קבלן בעונינו . עד יבש"ת המים הוא אותיות תש"בי שהוא אליהו התשבי . עורב הוא סוד עשו כמבואר בזוהר בענין שילוח נח את העורב מן התיבה שהראה בזה שעשו הוא מלוך לפני מלך מלך בישראל כמו שאמר יעקב יעבור נא אדוני לפני עבדו שהוא נוטל מלכות בראשונה. ואח"כ שליחות היונה הוא יעקב הנמשל ליונה (עבודת המקדש) :

ר' אבו אמר נח היה מבין צפצוף עופות וכו' וישלח את העורב שהוא פקח שבעופות למידע סימנא אמר ר' חייא היכי עביד הכי והא אסור למנחש בעופות אלא אמ"ר חייא למה שלח העורב רמז הקב"ה שהוא רחמן נהפך לאכזרי כמו עורב א"ר יוסי והא כתיב איש צדיק תמים והאיך הטית דברים כלפי מעלה א"ר חייא מרוב צערו דתנן אין דנין את האדם על צערו וכו' . והעורב לא רצה ללכת מפני שמתוקן לשליחות אחרת לפרנס אליהו שנא' והעורבים מביאים לו לחם וגו' . כיון שראה נח שעשה שלא כהוגן וישלח היונה (מדרש הנעלם) :

עורבין אוכמין ועופין אוכמין דמסטרא דמסאבא דאית עליהון כמה ממנין דאתקריאו לילית דעליהו אמר דוד אף לילות יסרוני כליותי מפחד בלילות וכולם נתתו תחות גדפיה דעורבא. ואחזי לון בתנועה דלהון כמה דינין דנחתון לעלמא . ואית אחרין דממנין על קלין דלהון וצווחין קלא בתר קלא בשברים לאחזאה תבירא על בני נשא . ולזימנין צווהין על תלת סמכין דאינון קר"ק דאיהו תקיעה תרועה תקיעה לאחזאי דינא רפיא ורזא דמלה כי עוף השמים יוליך את הקול . נחש רכיב על קליה דעורבא אלא אתר בת זוגיה קס"ת רכיב על תנועי' דגופיה דעורב וכו' (תיקונים תיקון ע' ולקמן בפ' בלק בע"ה תמריך בזה) :

בג"ע אית היכלא חדא איקרו היכלא בני מרעין . כדון משיח יגלה בההוא היכלא וקרא לכל מרעין כל כאבין כל יסורין ייתון וכלהו אתיין עלי' . ואלמל' דאיהו אקיל מעלייהו דישראל ונטיל עליה לא הוי בר נש דיכול לסבול יסוריהן דישראל על עונשא דאורייתא הה"ד אכן חלינו הוא וכו' . ובגיונא ר"ש ור"א במערה ובראשית ע' קי"ז בענין היכלות אמר בהיכל רביעי יאסיות דנהור' לכל אינון בני מרעין ומכאובין דסבילו עמיה דמשיח ע"כ לשונו והכונה כי צדיקי יסודי עולם מקבלין יסורין ומקילין על משיח והנה

צריך

צריך שתדע כי אותם הצדיקים הם מורכבים מניצוצי נשמת משיח עצמו וזהו יצא יצא ושוב בגלגול ועיבור היינו ניצוצי נשמתו מתפשטים מאותן צדיקים המדוכאין ביסורים (מקוצלים):

והנה יצא יצוא ושוב וז"ל הזוהר חדש מדרש הנעלם דף ל"ד ע"א וישלח את העורב זה דוד שהיה קורא תמיד כעורב ושלחהו הקב"ה מטלכותו והוציאו מביתו. מה כתיב ויצא יצא ושב וגו'. והנה יוצא ושב בתשובה ומתודה על חטאיו וכו' ע"ש באורך. ובמדרש אמרו עד יבש"ת המים מעל הארץ בימי אליהו. ובעלי נוטריקון אמרו יבש"ת אותיות תש"בי ולפי דרכו של המחבר הוא משיח ונקרא ערב ע"ש הערבות של ישראל כי הוא פורע הובן של ישראל בייסורין כדין הערב קבלן. וכן אמרו שם במדרש הנעלם וישלח את העורב זה דוד שהיה קורא תמיד כעורב. ד"א העורב שבא מיהודה שנקרא ערב שנא' אנכי אערבנו ערב כתיב בלא ו' עכ"ל. ולפי דרכינו ויצא יצא ושב בסוד הגלגול ועיבור. עד יבשת המים הזדונים מעל הארץ דאינון ישראל כעפרא דארעא בגלותא מלשון התיקונים בפסוק והמים גברו מאד על הארץ דקאי על א"ה. וגם תשב"י למשיח כי הוא מנחמו כמבואר בזוהר בראשית. וישלח היונה צריך שתדע כי יונה בן אמתי הוא משיח בן יוסף הרי ערב משיח בן דוד. יבש"ת תש"בי מתושבי גל"עד מנין יצו"א. יונה הוא יונה בן אמתי. והנה עלה זית בגים' אד"ם דו"ד משי"ח. ועיין זוהר שלח ע' שי"ג יונה זכר הוי וכו' (מקוצלים):

וישלח את היונה מאתו לראות זה ספר תולדות אדם וגו'. זה ספר דהא כמה ספרים אינון ספרא דרב המנונא סבא. ספרא דחנוך. ספרא דר' כרוספדאי. תמן אנא והברייא. ותיקן לו אימא דר' כרוספדאי מגנתא בשבעה בוסינין ונפקת ספרא דר' כרוספדאי. דכי הוי קריין בספרא דא הכי הוי נחתין היילא דמלאכין לסחרא לון כבני נשא דמתקבצין לחופה במזמוטי חתן וכלה. והקב"ה הוי נחית בכל משריין דליה לאשמע מלין דברי' דר' כרוספדאי ולילא דא ליל שבועות היי. והכי הוה חדי הקב"ה באילין מילין כיומא דאתייהב אורייתא בטורא דסיני. ליקא חדא אזדמן להון לכהוי אושפזיכני' בבית אימא דר' כרוספדאי ותיקון להון פתורא ומנרתא והוי ר' כרוספדאי אתכניש לעלמא אמרית קמיה רבנן והלא לא הויתן בפתורא דא בלא אורייתא מאי אשתני זימנא דא משאר זימנין. אמרו נפתחו במילין דאוריית' דלא ייתי תקלה על ידינו ואתידעית דברה איהו מת יתי תקלה על ידינו ותמת קודם זימנא ופתחו באורייתא. פתחו ואמרו בראשית ברא אלהים דא נשמתא כד נפק ממעי אמו אתמר בה והארץ היתה תוהו ובוהו. וחשך ע"פ תהום דנפיק עינוהי סתים. אפתח עיניו מיד ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. בתר דאתכניש מהאי עלמא נשמתי' מה כתיב ביה ויאמר אלהים יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה. כיון דאסתליק נשמתיה מיניה גופא אשתאיר יבישה. א"ל רבנן מלין אילין לאו אינון אלא מההוא עלמא. אזלזלת ההוא שרגא דהוה ליה מימינא ביה. דברה כרוספדאי הוי חי או מת. דאי הוה חי הוה שרגא מתנענע ונהורא בכמה נהורין מדקמיה תרתין לנהורא דאתהשכת. מיד אמרה רבנן אבידה קא אתאבידת לי יאנא בעינא למיזל למפשפשא בגיניה הא ודאי אשתמודיע ליה. אזלו אורהיהו ואיהה נפקת לפרשת אורחים ואשכחנא יונה נוקבא. אמרת ליה יונה יונה שליתא מהימנא הוית למאריך הה"ד וישלח את היונה מאתו. ואתמר ותשב

היונה לעת ערב ותבת ליה בשליחותא באומאה עלך בהאי יונה קדישא דתיזול בשליחות דילי ותדע אי ברי חי או מת. מיד לעידן דמשא חזית בשליחותא דהכי חזית לנח לעת ערב. הה"ד ותבא אליו היונה לעת ערב והוית ממרטת גדפאה ותפרא בוכה. מיד יהבת קלא אתכנשית מההוא עלמא (תיקונים תיקון ע') :

לכן אמר המאור הקדוש רשב"י ע"ה בספר התיקונים. הקב"ה הלא המצוה והתורה היא השכינה. אשרי חלקו של מי שנתייחד אותם. והעסק בהם הוא יתודם. והוא סוד באלהים נעשה חיל. ומצות עשה היא הכנפים שבהם פורחת היונה תמיד באויר הידוע להתייחד שם. כי הם נותנים לה כח עוף השמים הידוע. ובפ' במה טומנין אלישע בעל כנפים. אמר לו מה זה בידך א"ל כנפי יונה ודאי והוא הדין לכל מצות עשה שהם כנפים ליונה תמה. ועוד שם מה יונה זו כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליהם. ובפ' הרואה מה יונה אינה ניצולה אלא בכנפיה אף ישראל אינם ניצולים אלא במצות. והכוונה לומר שהמצות הם כנפי יונה. וכשישראל מקיימים אותם ועוסקים בהם הם נותנים און ועושין חיל בגבורה. סוד אם הבנים לפרוח בהם באויר השמים ובכח נפרדים משם צרים המצירים לה ולבניה (עבודת הקודש ח' ס"ז) :

עורב ובת זוגו זהו סמ"אל ובת זוגו יונה ובת זוגו יצ"ט דכר ונוקבא נח ובת זוגי' לקבל קב"ה ושכנתי' וכו' וישלח את העורב בקדמיתא דא יצר הרע דשלח ליה עם בר נש בהאי עלמא כגוונא דאקדים עשו ליעקב. וכגוונא דאקדי' תבן לחטה אי אשכח ההוא גוף בחובין מלובלבין וכו' ובתר וישלח מאתו את היונה דא יצ"ט (זוהר בראשית ע' ק"ב) :

ויש לתמוה מהיכן היה יודע נח כי קלו המים כיון שמי המבול לא נכנס לג"ע וכתב הרמב"ן ז"ל אולי היו שעריו סגורים שלא יכנס בו המים וכאשר קלו המים נפתחו וכו' (כמיי) :

בזוהר על פסוקים אם ימלאו העבים וגו' בזמן שהיה רשב"י ור"א בריה במערה מאימת מלך רומי נשאלה זאת השאלה בקללות היו בהם נחומים גדולים. ילא בקללות מנויות ולא ידעו פשר דבר. לפי שלא היה שם הקדוש לתרץ ולהשיב להם על שאלתם ואע"פ שהיו יודעים היכן הוא היה הדבר ביניהם בסוד ולא רצו לגלותו ואז ויקם ר' יהודא וכתב בפתק אחר זאת השאלה והלך לבן יונה. ואמר שפנינא שפנינא נאמן היית במי המבול לך אצל רשב"י ותן לו זאת השאלה. עמד ולקח הכתב והוליכו למערה. וכשראה זאת השאלה התחיל לבכות ואמר מה יעשו דורות אחרונים שלא יהיה ביניהם תורה. ואז נתגלה שם אלי' ז"ל לשכך דמעותיו ואמר כי זאת השאלה נשאל בישיבה של מעלה וכו' (עיין לקמן פ' כי תבא) :

ותבא אליו היונה לעת ערב וגו' מה המרור שאינו בבכורים ליכא למימר מרור היינו זית שהוא מר כדדרשינן והנה עלה זית טרף בפיה. אמרה יונה יהא מזונותי מרורים כזית וכו' דלקמן אמר מרור דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור כן. ועוד שזית האילן מר ולא הפרי כדמשמע עלה זית ואמרינן נמי ויורהו ה' עץ זה זית שאין מר באילנו' כזית (תוספ' פסחי' דף ק"ס ע"א) :

וידבר אלהים אל נח לאמר וידבר ה' אליו ולנח לא דיבר. הלא דיבר עם נח שנאמר וידבר אלהים אל נח. אל אין גנאי למלך לדבר עם נקרודו (פי' בעל מקנה. רבה פ' ויקרא פ' א') :

צא מן התיבה אתה ואשתך וגו' ראה והבין שם אדנ"י ושם הוי"ה שניהם אחוזים אדוקים ומחוברים בית החסדים כשיצאו בעולם הוא שנאמר צ"א מן התיבה צ"א בגי' אדנ"י והוי"ה (פליאה) :

אמר ר' חייא רבה בשעה שאמר הקב"ה לנח צא מן התיבה אמר לפניו רבש"ע לאן נצא אצא לאדמה שנתארה . ומפני שנתארה אבדו שוכניה ונתארו כולם ונתמעטו א"ל הקב"ה לא כך אתם שרצו ורבו . האחרים אבדו בה ואתם פרו ורבו ושרצו בה . ועם כל זה לא נתיישב' בלבו העלה עולות וכו'. א"ל הקב"ה הרי לך מה ששאלת לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם . אז נתיישב בלבו ולפיכך נקרא איש האדמ' שנתן נפשו ולבו עליה . להוציאה מן הקללה ואית דאמרי שנתעסק בעסקי האדמה (מ' הנעלם) :

ויצא נח ואשתו ובניו ונשי בניו אתו . תנו רבנן מה השיב הקב"ה לנח כשיצא מן התיבה וראה העולם חרב התחיל לבכות וא"ל רבש"ע נקראת רחום היה לך לרחם על בריותיך . השיבו הקב"ה רעיא שטי' כען אמרת דא ולא בזימנא דאמרת לך ואני הנני מביא מבול וגו' ואכדין דשמעית דתשתזיב את בתבות' לא עלה בלבך בישותא דעלמא וכו'. כיון דחזא נח כן הקריב עולות וקרבנות (מדרש הנעלם) :

מקרה א' לצדיק ולרשע לצדיק זה נח שנאמר בו איש צדיק תמים אמר ר"י בשם ר"א בנו של ר"י הגלילי נח כשיצא מן התיבה הכישו ארי ושברו ולא היה כשר להקריב והקריב שם תחתיו ולרשע זה פרעה נכה כיון שבקש לעלות על כסא של שלמה לא היה יודע מנהגו הכישו ארי ושברו זה מת צולע וזה מת צולע היינו דכתיב מקרה אחד לצדיק ולרשע (רבה ריש פ' אחרי מות) :

אלמלא הקנאה שקינא אברהם להקב"ה לא היה קונה שמים וארץ ואימתי קונה כשאמר למלכי צדק כיצד יצאתם מן התיבה. א"ל בצדקה שהיינו עושים . א"ל וכי כך צדקה היה לכם לעשות וכי עניים היו שם והלא לא היה אלא נח ובניו ועל מי הייתם עושים צדקה . א"ל על החיה ועל הבהמה ועל העוף ולא היינו ישנים כל הלילה אלא היינו נותנים לפני זה ולפני זה . פעם אחד אחרנו את עצמינו ויצא אבי משובר . אותו שעה אמר אברהם מה אלו אלולי עושים צדקה עם בהמה חיה ועוף לא היו יוצאים משם . ובשביל שאיחר עצמו מעט כמעט קיבל שכר ונשבר . ואני אם אעשה עם בני אדם שהם בדמות וצלם של מלאכים עאב"ו שאנצל מן הפגעים מיד ויטע אש"ל *אכילה *שתיה *לויה (ילקוט תולדת סי' ל"ז) :

ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה וגו' . כשיצא נח מן התיבה פתח עיניו וראה עולם חרב התחיל ובכה אמר רשב"ע אם בשביל חטאת אדם או בשביל השוטים יאבד עולמך לא תברי אינש או לא תברי עלמא העלה עולות והתפלל . אמר ר' שלשה ריחות עולות לפניו ריח עולתו ריח תפלתו ריח מעשיו . לפיכך צוה הקב"ה ריח נחחי תשמרו כלומר כריח שהקריב נח לפני עולתו וריח תפלתו וריח מעשיו (מדרש הנעלם) :

אדה"ר לבש בגדי כהונה ומסרן לשת ושת למתושלח ומתושלח לנח . עמד נח והקריב קרבן שנא' ויקח מכל הבהמה טהורה . מת נח ומסרן לשם וכי שם הבכור והלא יפת הבכור שנא' אחי יפת הגדול ומפני מה מסרן לשם . מפני שצפה שעלשת האבו' עומדים ממנו . ותדע לך ששם היה

היה מקריב שנא' ומלכי צדק מלך שלם וכו' וכי כהונה לו ניתנה והלא לא ניתנה הכהונה אלא לאהרן מה שאמר כאן והוא כהן מפני שהיה מקריב בכהונה (מ' רבה במדבר פ"ד) :

ד"א למה הקריבו משלשה מינים. עולה נגד נח. שלקח מן הבהמות והקריב עולות שנא' ויקח מכל הבהמה טהורה ומ"ל עוף הטהור ויעל עולת במזבח. ולמה לא הקריבו עופות לפי שאין עניות במקום עשירות. ולמה שעיר לחטאת לפי שנח לא הקריב אותן בעולות אלא לכפר על קללות הארץ כמד"א וירח ריח ניחח ויאמר לא אוסיף לקלל וגו' (מ' רבה נשא) :

שם בן נח זכה לעיבורן של שת והבל בלבד. אך בהיותו קובע מדרשות עשה הזמנה רבה לתורה ובהיותו כהן לאל עליון שפי' שלוחא דרחמנא כי הוא ית' צוה לנח לכהנו. זכה לעצמו ולמשה עמו שהיו שניהם כהנים. פי' מקריבים לצורך זולתם הם ולא בניהם. תדעו שנח היה בעל מום שהכישו ארי ולא היה ראוי להקריב קרבן אף כי לצורך כל העולם דליכא מידי דאנן לא מצינו למעביד ושוינן שליח וכו' (יונת אלם פ"ז) :

ובנה נח מדבחא קדם ה' הוא מדבחא דבנה אדם בעידן דנטרד מגו גנתא דעדן ואקריב עלוהי קורבנא ועליו הקריב קין והבל ית קרבניהון. וכד נחתו מוי דטובענא ואיתצר ובנה נח ונסיב מכל בעירא דכיא מכל עוף דכיא ואסיק ארבע על מדבחא (תרגום יונתן) :

ויבן נח מזבח ובאדם ובניו לא נכתב בנין מזבח. אם היה מזבח א' להם היה כתב ויבן אחד לכולם. אבל קין א' ולהבל אחד. שאם מזבח אחד היה להם למה לא הקריבו הבל וקין ביחד ולא הביאו שניהם כאחד. ולא היה נודע וישע אל הבל. וא"ת אדם רוצה לנסות איזה יבחר השם כבר יוכל לדעת שפרי קין מביא שאינם טובים. אלא משמע לזה לנח על מקום אחד וזה על מקום אחד. ועוד לא נאמר באדם ויבן. כי מתחילה היה בג"ע ולא אכל אלא פירות וזרע עשב ופרי עץ וכו'. ויש אומרים שמועות המונ' בהר המוריה נברא ושם הקריב קרבנות. ד"א היו מקריבים על שן סלע כמו מנות. והוא המקום שהקריבו אדה"ר וקין והבל ובניו. ושם בנה נח את מזבח לעולה. ושם בנה אברהם את המזבח ושם נעקד יצחק. נמצאת למד שהמקום הזה מיוחד לקרבנות לכל הצדיקים ולכל החסידים שבדורות. ולפי שהמקום הזה מיוחד לכמה חלקי הקרבנות שהן תשעה תמצא בשלשה אבות שהם אברהם יצחק ויעקב שנרמזה מלת מקום תשעה פעמים. בפ' עקידה תמצא ארבע פעמים מקום. ויקם וילך אל המקום. ויקרא אברהם שם המקום. הוה אברהם ויצחק. ותמצא ביעקב ויפגע במקום. ויקח מאבני המקום. וישכב במקום. אכן יש ה' במקום הזה. מה נורא המקום. ויקרא שם המקום. ויפגע במקום אינו מן המנין שאינו מדבר בדבר גופני אלא פגע בו שכינה. והנה הם בין כולם תשעה. וכשחרב בית המקדש נבלע המקום הזה. הוא שהזכיר ירמיה טבעו בארץ שעריה. וט' של טבעו היא זעירא רמז לטביעת המקום הרמוז בתורה ט' פעמים והקרבנות הם ט' חלקים (בחיי) :

וירח ה' את ריח הניחח ויאמר אל לבו וגו'. כי יצר לב האדם רע מנעוריו. וזה היה טענת דוד המלך ע"ה שאמר למען תצדק בדבריך וגו'. ר"ל חטאתי לאמן דבריך שאמרת כי יצר לב האדם רע מנעוריו (עשרה מאמרות) : (עיין לעיל פ' בראשית מה שכתבתי בשם ספר התמונה על הפסוק וכל מחשבות לבו רק רע כל היום) :

ח"י ברכות עלייהו כתיב ולא אוסיף להכות כל ח"י כאשר עשיתי לאינון דמצלין ח"י ברכות. ומאן גרם מי טופנא וכו' (תיקונים תיקון כ א):

מהו בירח בול בירה מבול הסר מ' יום. שאע"פ שנשבע הקב"ה כי מי נח זאת לי אעפ"כ מ' יום כל שנה הוי אותן הימים עושים רושם בעולם. עד שעמד שלמה ובנה בית המקדש ופסקו אותן מ' יום. לפיכך כתיב חסר מ' כנגד מ' יום שפסקו (ילקוט מלכים):

הבורא אינו שייך לו ריח ניחוח אלא כתרגומו לאתקבלא ברעוא. כי לא יתכן ריח ניחוח לבורא. אלא אלו היה ריח טוב לבורא ונהנה מן הריח נחות היה בורא בהמות וחיות ועופות הרבה ואש הרבה לשרפים. אלא אינו נהנה מן ריח קרבנות. ואינו חושש ממה שמכעיסים לפניו. ואינו נהנה ממה שעושים רצונו. תדע שאם היה חסר היה מונע יצר הרע ובורא לב טוב שיעשו רצונו. דכתיב האותי אתם מכעיסים משל למלך שיש לו משרתים וא' אינו רוצה לעבדו. ואינו צריך לעבדו ואמר האדון האותי אתה מכעים. והלא אינני צריך לו אלא השכר שיש לתת לו אתן לך נמצא לעצמו הוא מריע. וכתיב בין עובד אלהים לאשר לא עבדו. וכשיכלו הנשמות שבגוף ימותו הרשעים וישארו רק הטובים וימסור בידם יצה"ר. ויצ"ט יברא להם כמו שיש למלאכים (סודי רזא):

אדם אחד שאל כתיב עולה אשה ריח ניחוח לה' הלא היא עולה כולו כליל. ואם שורפים אותו עם הקרנים וטלפים ושערות הוא סרחון גדול. וא"כ והאיך אמר ריח ניחוח. והשיבו לו מעשה באד' אחד שנתגדל במדבר כאשר יצא מבטן אמו ונתגדל שם ולא ראה שום אדם. ויהי כאשר הלך וגדל בא פעם אחד למקום יישוב וראה שם בני אדם. האיש שוכב עם האשה כדרך כל אדם. ויתמה עד מאד. ושאל על זה מה זאת. והשיבו לו קיום העולם הוא זה. א"ל הרי זו היא טיפה סרוחה יהיה קיום העולם מסרחון ולא מדבר חשוב. אמרו לו מצות הבורא כן הוא. וא"כ ג"כ עולה אע"פ שסרחון הוא מצות הבורא הוא קיום העולם. וע"כ עולה לריח ניחח לה' (ספר מאירת עינים):

ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ. אדה"ר היה מושל בכל החיות ובכל הבהמות וכו'. וכשחטא פרקו עול מצוארם ואימתם וחתתם חזרו בימי נח (מדרש):

אחר כל מעשה בראשית ברא אדם וחוה ולמשול בעולם וכו' כמה דאתמר ומוראכם וחתכם יהיה וגו' (רבה נשא פ' י"ג):

כירק עשב נתתי לכם את כל. כי בדור המבול קלקלו הבהמות בשאינם מינם וכו'. ואצל נח רמז לו כירק עשב שנשאו ק"ו בעצמן שלא לצאת בערבוביא כן נתתי לכם לאכלה כל רמש אשר הוא חי לתקן עירוב הכחות שקלקלו בני מינים לשאינם מינם. וכשפסקו זוהמתן של ישראל פסקו זוהמת בהמתם ג"כ. כטעם והכבשים הפריד יעקב. וכן והפלה ה' בין מקנה ישראל למקנה מצרים (עמרה מאמרות):

לנח ובניו הותר הבשר לפי שכל בעלי היים חייבים כלייה בזמן דור המבול וניצולו בזכות נח ואז הותרו למאכלו (בחיי פ' אחרי מות) (עיין לעיל ברלשית אד"ס *אני *דס):

אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. אם נאמין סוד הגלגול בבהמות האוכל אבר מן החי כאלו אוכל אבר אחד מאברי חבריו. ואמרו קצת מקובלים כי

כי העובר על מצוה זו להכעים ולא עשה תשובה יתגלגל בבהמה ויטרפוה בעודה חיה ויאכלוה בעודה חיה. והרמז יודע צדיק נפש בהמתו כי יהיה לו דעה בעת עונשו (רקנטי):

ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד כל חיה אדרשנו וגו'. מעשה בחסיד אחד שהיה בימי החמה שוכב על הארץ בין פרעושים. ובימי החורף היה משים רגליו בכלי מים עד שהיו רגליו דבוקים בקרח. א"ל חבריו למה אתה עושה כן. והא כתיב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. ולמה אתה מסתכן בנפשך. א"ל לא עשיתי עבירות חמורות אלא קלות. ובשביל זה לא הייתי צריך לעשות לי יסורים כל כך. אלא משיח סובל עונות ישראל וגם הצדיקים גמורים סובלים יסורים בשביל ישראל. ואני איני חפץ שיסבול אדם עונותי אלא אני. ועוד אעשה חסד לרבים כשהצדיק סובל יסורים כגון ר"א בר"ש ורבינו הקדוש היו נהנין העולם כשהיו הם ביסורים. לבסוף כשמת הראהו לתלמיד מקום גבוה בג"ע שהיה לו וכו' (ספר חסידים סי' תקכ"ח) (זה שייך לעיל על פסוק קץ כל בשר):

קץ כל בשר בא לפני. זו צעקת הקליפות הצועקים הב הב מלשינים העבד אל אדוניו. ומאותו הצעקה יסורים באים על הצדיקים. ואותם יסורים גורמים אהבה גדולה בין הקב"ה ושכינתיה מפני שבאותו שעה אשר הם מייסרים הצדיקים ונותנים עליהם יסורים אינם צועקים לפני הקב"ה (עמק המלך):

אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. כי הקב"ה שואל דין הנשמות על עצמם ועל איבריהם והכל ע"פ דין תורה (ס' חסידים סי' תקס"ג):

שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו'. מכה איש ומת מי גרם לו מיתה שלא נסתכל בתורה שכתוב בו שופך דם האדם באדם דמו ישפך. משל לאדם וכו' כך אם הרג אדם נפש מישראל אין לו חיים. שאדם נברא כדמות מלאכי השרת (מדרש רבה משפטים):

על כל עבירות ע"ז גלוי עריות יש סליחה חוץ משפיכות דמים שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך (מדרש רבה ותתמנן ר"ג ע"ב ע"ג):

ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נותן וגו' לדר"ת עולם. חסר שני וו"ין שלהוציא שני דורות מן הכלל דורו של חזקיה דורו של רשב"י שלא נראה הקשת בימיהם. שמגודל זכותם לא הוצרכו לאות דוגמת שבת וי"ט שאין צריכין לתפילין לאות שהם עצמם אות (ציוני):

את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ נשבע הקב"ה שלא להביא מבול לעולם וכו'. ונתן קשת לאות ברית שבועה. והתקינו חכמים שיהיו מזכירין שבועת נח בכל יום שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע וגו' (פרקי ר"א פ' כ"ג):

ג' יודי"ן רומזות לג' אבות. המלכו"ת רמז לברית קודש הקשת של נח אשר שם אמר שלא ישחית הארץ כל ימי העולם כימי המבול בעבור ארץ העליונה שינחיל אותה לזרע אברהם יצחק ויעקב הרמוזים לג' יודי"ן. והקב"ה לא שינה במאמרו. וכן אות שי"ן מלשון אני ה' לא שניתי. כי אין בדבריו שינוי כלל. וממשלת כוכב ממונה על אותו שי"ן (ספר תמונה סי' ס'):

כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת וגו'. אמר ר' יהודה כהוגן הוא מדבר תנו לכם מופת. וכן אתה מוצא בנח. אחר כל הנסים שעשה לו הקב"ה בתיבה והוציאו ממנה אמר לו ולא יהיה עוד מבול למים לשחת כל בשר התחיל מבקש סימן עד שאמר לו הקב"ה את קשתי נתתי בענן. ומה נח הצדיק

הצדיק היה מבקש סימן פרעה הרשע עאכ"ו (מדרש רבה והרח פ' י) :

ג' שמות ששמם תמ"ר. שם הראשון משבצו"ת. שם השני רו"שא או יוט"א. ושם השלישי תגע"ץ. ג' שמות הללו מראיהן כתמ"ר וראשי שמותם תמר וכו'. וג' שמות הללו קרובים אל המלך. ושמותם בלשון הקודש. הראשון נחל שיטים. והשני סוף. והשלישי נחל עברים וכו'. ואלו ג' מקומות הם ג' מיני ברית שכרת הקב"ה עם ישראל. אחד שלא להביא מבול לעולם. ונתן לאמצעי שם משבצ"ות והוא מה שכתוב בתורה ועשית משבצו"ת זהב טהור שכאשר שום משחית יוצא מלפני המושל המאור הזה עומד בפרשת דרכים. וכח המשחית כאשר יגיע אל המקום הזה תשש כחו מלפני כח מעלת המאור האחד. וזה אות הברית שכרת הקב"ה עם נח. הב' הוא הברית שכרת עם אברהם שלא יכרית זרעו. הג' שלא יסלק השכינה מן המקדש (ברית מנוח:) :

צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה. בעטרה שעטרה לו אמו וגו'. עטרה הזאת נקראת קשת לברית נח. ששם אמר השם שלא ישחית הארץ כל ימי עולם במי המבול. וכל זה בעבור הארץ העליונה. כדי שינחיל אותם לזרע אברהם ויצחק ויעקב. שהם ג' יודי"ן של שַׁ והקב"ה הוא עטר"ה לא שינה מאמר הבי"נה. לכן ש' רומז בבי"נה והעטרה אמר אני ה' לא שניתי. כי אין בדברי שינוי. אמר ליה בני קנה תנסה מקנה אביך אשר קנה מפי עליון (ספר הקנה) :

וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך. דלא יחזי קשת ביומך. וראה בנים לבניך דהלי חטא קדושים וכו' (זוהר שמות ע' ס') :

ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה וגו'. אומרים שם שנת ראה בעיניו י"ד אלפים. וארבע מאות אנשים. כולם מיוצאי חלציו. וממשלת בניו נולדו ע' אומות. מן שם ך"ו. מן יפת י"ד. ומן חם ל'. הרי שבעים (מדרש) (ועיין בשלשלת הקבלה) :

עוד שם יפת היה איש שמן. והיה נראה לו כאלו שתי פנים. חם יש אומרים שהוא נמרוד. ותכף שנולד שחק. שזה היה סימן לרוב חכמתו. ואחרים אומרים שנולד לנח בן רביעי אחר המבול. והיה חכם באיצטגנינות וינרשוהו אחיו מאצלם. והוא למד לנמרוד חכמת המלחמות (שלשלת הקבלה שם) :

ויחל נח איש האדמה ויטע כרם. אמר רבי יוסי למה נקרא שמו איש האדמה שנתיישבה ממנו האדמה כלומר אדון האדמה. ורבנן אמרו איש האדמה לפי שבשבילו עמדה האדמה (מדרש הנעלם) :

כי בער אנכי מאיש זה נח דכתיב ויחל נח איש האדמה שע"י יין נתחלל ולא למדתי ממנו. ולא בינת אדם לי זה אדם הראשון שע"י יין ששת' נתקלקל העולם בעבורו דאמר ר' אבין יין מסכה לו חוה לאדם ושתה. שנא' ותרא האשה כי טוב העץ למאכל. וכתיב אל תרא יין כי יתאדם (מדרש רבה פ' נשא) :

נח היה בו קצת זוהמא של נחש ויש בו נח של נחש ולכן נקרא איש האדמה (מדרש) :

כרם של נח בני חר"בן וית"גל אותיות גליו"ת (מדרש) : י"ג וו"ין נאמר ביין ויחל ויטע וגו' לא קא חשיב ויפת לפי שהוא שם (תוס' סנהדרין) :

בא וראה י"ג ווין נאמרו ביין ויחל נח וכו' ובא שלמה ופירש בחכמתו וכו' למי אוי וגו' אוי לזה שמשתכר ווי ליה ווי לאבותיו כד"א כי יהיה לאיש בן

סורר ומורה למי מדינים וכו' שמתוך שמשתכר הוא מגלה סוד בין אדם לחבירו והוא משלח מדיני' למי שיח עושה חבור' חנם לפי שאין לו דין (מ' מפלי):

וישת מן היין וישכר ויתגל וגו' ד"א וצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש יין בין נח לבניו לעבדו' הדא אתה אומר וישת מן היין וישכר ויתגל שמתוך כך אמר ארור כנען וגו' (מדרש רבה פ' שמיני פ' י"ב):

ויהי כי ראה נח זכר העיזים שאכל ענבים קהות מן השדה באופן שנשתכר והיה שמח לקח שרשם ורחץ אותם עם דם ארי וחזיר וכבש וקוף ונטע שרשים ההם ונולדו ענבים טובים ומתוקים ושתה מהם ונשתכר אמנם במדרש אבכיר ומביאו בילקו' אינו מזכיר אלא ארי רחלה חזיר (פלפלת הקבלה):

אגר בן יקא אגר שאגר חכמה בן יקא שהיה נקי מכל חטא ועון המשא שנשא עול של הקב"ה נאם הגבר ששרה עליו רוח הקודש לאתיאל שהבין אותיות של מלאכי השרת ואוכל שהיה יוכל למעמד בדין הא כיצד מלך על העליונים ועל התחתונים וכו' ואחר כל החכמה ובינה ושבח כי בער אנכי מאיש זה נח אמר שלמה היה לו ללמוד מנח ששכר מיין בפעם א' ונקרא איש צדיק ולא בינת אדם לי זה אדם הראשון . והיה לי ללמוד ממנו שלא היתה לו אלא אשה אחת והטעתי ואני שנשאתי אלף נשים ע"א כ"ו (ילקוט מבלי):

וירא חם אבי כנען את ערות אביו וגו'. ויגד לשני אחיו בחוץ בטומאה שני קליפות נקיבות שהם שתי זונות שבאו בימי שלמה . וב' קליפות זכרים שהלכו לפני פנחס וכלב להכני' כחות הטומאה לכבוש כנען בנו של חם שהיה טמא כמותו והלכו בעל כרחם שלא בטובתם ע"פ הדיבו' וכו'. וכנגדן יש שני זכרים בקדושה וכו' וחם רצה להמשיך בטומאה שנקרא ערוה. כי מלת הגיד שנא' בחם ויגד לאחיו בחוץ הוא לשון המשכה לקליפות. שהם אחיו טמאים כמותו בחוץ ומלת בחוץ דייקא שהם חצוני' ממש שם ויפת נתגברו ויכסו ערות אביהם ופניהם אחורנית לקדש אחורים היא הטומאה שהיא אחורי הקדושה (עשרה מאמרות בפירוש):

שם וירא חם אבי כנען כיון שאמר חם אני יודע שהוא אבי כנען אלא שהוצרך להשתתף עמו כח בנו כדי להמשיך מקדושה לטומאה שני אחיו מבחוץ:

ויקח שם ויפת את השמלה וגו' אמר הקב"ה במחנה סנחר' חייב אני לשם שנטלו הוא ויפת בגדיהם וכסו ערות אביהם. שנא' ויקח שם ויפת את השמל' ולכך אמר הקב"ה למיכאל הנח בגדיהם ושרוף נשמתן (מדרש רבה פ' נח פ' י"ח):

וייקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו ואתעיר נח מן חמריה וידע באשתעות חלמא ית דעביד ליה חם בריה דהוא קליל בזכותא דגרם ליה דלא יוליד בר רביעי (תרגום יונתן):

ויאמר ארור כנען עבד וגו' ע"י יין נתקלקל בנו שלישי של עולם שנא' ויקץ נח מיינו וכו' ארור כנען זה היה חם שהיה בנו שלישי והוא נקרא אבי כנען וכך היו מארים (מדרש רבה נפה פ"י):

קיללו ברביעי מה שלא קילל חם בעצמו משום דאמר בב"ר אמר ר' יהודה לפי שכתוב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום ברכה. לפיכך ויאמר ארור כנען (תוס' סנהדרין דף ע"ג ע"א):

יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם וגו . תדע ששמשון הגבור היה מגלגול יפת . הה"ד יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם ור"ל יפת אלהים . מרה"ר ליפת וישכן באהלי שם זה מנות שבא מזרע שם . ואברהם שהיה מבני שם וקיבל ברית תורה בזכות מה שעשה עם אביו . והקב"ה הסכים בדבר שיעשה כן שיתגלגל בשמשון כדי להושיע את ישראל מיד פלשתים. ועוד תדע ששם ויפת היו נשמה אחת הה"ד ויקח שם ויפת את השמלה . ויקח לשון יחיד כי בהיות שנים הם מכאן למדנו הכתוב שהיו שנים בגוף ונשמה אחת . כי קודם לכן נולדו יעקב ועשו תאומי' וילכו אחורנית מכאן רומז שחזרו בגלגול פעם אחר . ויכסו ערות אביהם ופניהם אחורנית וערות אביהם לא ראו . כפל לשון פעמיים הכתוב כדי להאמין הענין שהיה כך כמה דאיתמר ובזכות שהיה יפת בהסכמה אחת עם שם אחיו לכסות ערות אביו זכה להתגלגל במנוח שהיה כשם אביו נ"ח ונתגלגל ב' ניצוצים מב' נשמות בגופו של שמשון ניצוץ א' מן עשו וניצוץ א' מן יפת לקיים קרא יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם . שהוא מנח שהיה נח עצמו (גלי רזא) :

אם תשאל א"כ למה אמרת יפת בא בגלגול שמשון הוי ליה להציל לשמשון בזכות יפת . שהעלים עיניו מן ערות אביו תדע שכן היה האמת שיפת נתגלגל בגלגול שמשון כדי ליפותו ולצדקו עד שנתגדל להיות בן עשרים שנה . ואח"כ כשהתחיל לצאת לתרבות רעה ללכת אחרי ראות עיניו פרח ממנו אותו ניצוץ יפת ונשאר נפשו ורוחו של שמשון בלתי נשמה עם סמ"אל ומאד"ים וכהו עינים דיליה סטרא דיפת בגין שלא רדף אחר נשמתו שהיה של יפת . והקב"ה פרע ליפת בשביל אותם עשרים שנה שבקש להדריך לשמשון וכו' שנתגלגל בכורש והיה לו חלק בבנין ב"ה שנבנה על ידו (גלי רזא) :

משה אתדין בתלת גלגולין בנח שם ויפת ובגין דכד אתי נח למבעי רחמי על מוי טופנא אתבייש לבתר. ואמר אם אין מחני נא מספרך ושם לא למגנא קבע בתי מדרשית ויפת דאתמר ביה יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם (תיקונים תיקון ס"ט) :

ישפר ה' תחומי דיפת ויתגיירן בנוי וישכן במדרש דשם ויהי כנען עבד למו (תרגום) :

מאלה נפרדו איי הגוים בארצותם וגו' כתב מהר"ית מיפת יצאו מריאים ולא כאותן שנבראו בע"ש בין השמשות וזהו נשמתם של שטריי"ם אבל הם אותם האנשים ההולכים ביער ט' ט' יחד שאם היו יו"ד היה בא השטן ולוקח העשירי ואינם מזיקים לבני אדם. גלל זה לא כתוב למשפחותם בארצותם כמו בשם וחם ואינם בארצות כי אם ביערים ויש מקובלים אחרים שקוראים להם אבנים וזאבי ערב ושטנים לו נתכנו עלילות אשר שם אותותם אותות ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו להנאתו ולטובתו ועם כל אבני השדה בויתו וכן חלק כל עם ולשון חלק מן הארץ להם ולכל אחד שר ידוע עליהם עד כי נשארו ע' אומות ביד ע' שרים (ציוני) :

ובני חם כוש ומצרים פוט וכנען וגו' ארבע בנים היו לחם מצרים כוש פוט כנען נגד ד' קליפות . ומשה בק"ך שנה הכניע ג' קליפות דהיינו ם' שנים הראשונים שנתגדל במצרים הכניע קליפות מצרים . מ' שנים אמצעים שמלך בכוש הכניע קליפות כוש ובמ' שנים אחרונים שהיה במדב' הכניע קליפות פוט שכן פו"ט בגי' מאדי"ם ורצה לכנוס לארץ כנען להכניע

 קליפות

קליפות כנען (מגלה עמוקות) : **וכוש** ילד את נמרד הוא החל להיות גבור ציד בארץ. בן בנו של נמרד הרשע לאו דוקא שהרי כוש ילד את נמרד ולא מצינו אותו רשע מזרע כוש אלא ע"ש מעשיו שמלך בשנער (תוספת חגיגה דף י"ב):

הוא היה גבור ציד לפני ה' ע"כ יאמר וגו' ר' יהודה אמר הכתוב' שעשה הקב"ה לאדם ולאשתו היה עמהם בתיבה וכשיצא מן התיבה לקחו חם בן נח והוציא עמו והנחיל' לנמרד ובשעה שהיה לובש כל בהמה וחיה ועוף נופלים לפניו. כסבורין שהיו מכח גבורותיו ולפיכך המליכוהו עליהם וכו'. גם עשו הרג לנמרד בשביל הכתונ' וזהו בגדי החמודות (פרקי ר"א פ"ך):

הוא הוה גבר בצדי בחטאה קדם ה' דהוי צייד בני נשא בלישנהון ואמר להו הרחיקו מן דינו דשם הדביקו בדינו דנמרד בגין כדין יתאמר כנמרוד גברא דציידא בחטאה קדם ה' (תרגום ירושלמי):

מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח. מן ארעא ההיא נפיק נמרוד ומלך באתור דלא בעי למיהוי בעיטת דרא דפלוגתא וכו' ע"ש (תרגום יונתן):

ואת רסן בין נינוה ובין כלח היא וגו' איני יודע אם ננוה היא העיר הגדול' או רסן אמאי לא קאמר ואת רסן עיר הגדולה ותימה כיון דמספק עליה ברסן ובננוה שלפני פניו אם העיר הגדול' עלייהו קאמר. כ"ש דאיכא לספוקי בכלח דמינ' קא סליק וי"ל אדרבא משום דמינה קא סליק. אם איתא דאכלח קאי לא הוה ליה למימר היא העיר הגדולה. אלא עיר הגדולה (תוספת):

ולעבר ילד שני בנים וגו'. אמר ר' יוסי נביא גדול היה עבר שקרא שם בנו פלג ברוח הקודש שנא' כי בימיו נפלגה הארץ. אם בתחלת ימיו והלא אחיו יקטן קטן ממנו והוליד י"ב משפחות ונתפלגו ואם באמצע ימיו הלא לא בא לסתום אלא לפרש הא אינו אומר כי בימיו נפלגה הארץ. אלא לבסוף ימיו (סדר עולם):

אלה משפחות בני נח לתולדותם וכו' דע כי כל השרים העליונים שולטי' ב' חלקים חלק א' בארץ באותו מקום שהשר מושל וחלק אחד מן האומות באותה אומה השוכן באותו מקום נמצא כל שר משבעים שרים יש לו חלק ידוע בארץ. וחלק ידוע באומות וזה הסוד ע' משפחות בני נח שכתוב בסוף כל הפרש' אלה משפחות בני נח לתולדותם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול וכוד נפרדה הוא ענין הפלגה שבזמן הפלגה נפרדו הגוי' ללשונתם בארצותם כאמרו משם הפיצם על פני הארץ. ובאותו זמן של הפלגה נתייחד' כל אומה ואומה לשר שלה. כאומרו שר מלכות פרס והנה שר יון בא ובאותו זמן לקח כל שר חלקו א' בארץ ומן האומות. והקב"ה לקח חלקו מן הארץ ירושלים ומבני אדם את ישראל כאומר בהנחיל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולת עמים וגו' ואומר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ולפי היות חלקו של שם ה' מן הארץ ירושלים ומן האומות ישראל. נקרא שם ה' על ירושלים ועל ישראל וזה הסוד כי שמך נקרא על עירך ועל עמך (שערי אורה):

ויהי כל הארץ שפה אחת וגו' והוה כל ארעא לישן חד וממליל חד ועטא חד בלשון קודשא הוו ממללין וכו' (תרגום):

ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם. כל מקום שאתה מוצא ישיבה שם אתה מוצא תקלה שכן מצינו בדור המגדל שנאמר וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם ומה תקלה היה שם ויאמרו הבה נבנה לנו

לנו מגדל וכו' (רכא"ה כי תשא פ' י"א) : ספירות הכתר נקרא קדם שהיא קודם' לכולם וכו' וזהו ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וכו' ודע כי דור הפלגה תחילה היתה ישיבתן בחבורה א' שנא' שפה אחת ודברי' אחדים וכשרצו לקוץ בנטיעות כתיב ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער ואותה הבקעה מקום תקלה מוכן לפורענות וראוי היתה להיותו סבה למרוד ביחודו של עולם ואלמלא שנפרדו ונתפלג' יכולים היו לקצץ בנטיעות הגן ועדן ואע"פ שלא נגמרה מחשבות דור הפלגה באותה בקעה לאחר זמנם נתגלו פורענותם הם אמרו ונעשה לנו שם ובא נבוכדנצר אחר שהחריב ארצות ועוקר מלכיות ופשט ידו בב"ה וירא כי יכול לחזור להוציא לפועל המחשבה אשר יזמו דור הפלג' לעשותו זה נבוכדנצר מלכ' עבד צלם דדהבא רומיה אמין שיתין פותי' אמין שית אוקמי' בבקע' דורא במדינת בבל . וזהו וימצאו בקעה בארץ שנער ע"כ קרא שמו בבל ואותו רשע רצה לגמור כוונות דור הפלגה . ולא יוכלו לה ומה עשה צוה לקבץ כל האומות להשתחוות להרשע רצה לקיים בה מה שאמרו ונעשה לנו שם ובאותו יום קבץ כל עממיא ולישניי' לחנוכת צלמא והכנים בפיו כלי' מכלי ב"ה שהיה שם הקוק בו כדי לגמור מחשבות דור הפלגה והכרוז קורא למעלה והפקדתי על בל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו ולא ינהרו אליו גוים ובא דניאל וגזר לצאת בולעו של צלם מפיו ואז נפל הצלם ונשבר ע"כ שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' והמבין יבין סוד כל מה שנא' בדור הפלגה ובפ' צלם נבוכדנצר ויודע האיך דברים אחדים וידע עד היכן הגיע כוונתן של אותו רשע באותו צלם. וידוע מה שארז"ל בפ' הלק רפאנו את בבל ורפואתו לפי שכל האומות יש להם אחיזה במרכבה בסוד גרי הצדק מלבד אותו הרשע וכל זה רומז בדור הפלגה באמרנו ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער . ונאמר בלוט ויסעו מקדם ויפרדו איש מעל אחיו . ומה שכתוב מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם הרים המסתיע' דרך הישר להגיע לקדם (שערי אורה) (גם קלתי בבתיו) :

ויאמרו הבה נבנה לנו עיר וגו' דור הפלגה כולם היו חכמים ונבונים מחוכמים יודעים הסודות על אמיתות ואמרו כך אם אנחנו חוטאים נמות כמו דור המבול אבל מה נעשה נמלא תאוותינו בעה"ז ונסדר כתות וענינים שהעליונים לא יוכלו להלחם עמנו היו רוצים לעשות מגדול בנוי לשעות שמרוב מים לא יפול והאש לא ימשול בה. ושיתפשו ממנו כלי מלחמה שיהרגו למי שיקריב להרוס אותו . והיו רוצים לעשות בו צלם עשוי בכח שם שנא' ונעשה לנו שם והצלם ההוא ידבר אליהם כל אשר יהיה . ושיאמר אליהם זו עשו וזו לא תעשו והצלם ההוא רצו לעשות לו כנפים . שיכסו על כל העיר ההוא ואפי' אש שיוריד מן השמים ומטר שלא יפול בעיר ובגבולה . ומלאכי משחית שלא ימשול בה וכל מה שהיו עושים מפני ירא' המבול היו עושים. והשוטים לא היו יודעים כי אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות שהשרף כל השדים וכל הכחות מקבלים ממנו הוא ברשותו מה עשה הקב"ה רם ונשא המעיט גבורתו של חפניאל ושל כנדלפון והתחיל לשפוט בשני השרפים האלו ונסתם מקורם אז תשש כח הטומאה ולא יוכלו לבנות הבנין שהיו רוצים לעשות (כלית מנוחה) :

אמרו על שם י"ה שהוא המאור העולה למעלה שדור הפלגה עליו היו רוצים לבנות את המגדל וכסאו היו עושים כמ"ש ונעשה לנו שם

שם זה שאמרנו כי הוא שם לשאלה בדוק ומנוסה לכל דבר מעולה (פס):
ראו והבין שמטעם החטא שטעם אדם הראשון. טעמו גם אנשי דור הפלגה והוא שאמרו ונעשה לנו שם. רומז במט"ט או בעטרת והוא שר העולם השפל תספיק להם כל צרכם. ואין להקשות א"כ למה לא העניש עונש גדול יותר מזה. כי יש להשיב אע"פ שאמרו ונעשה לנו שם מחשבתם לטובה ברצות כח מעינות בארצות וממשלות כוכבים ומזלות כוונו את עצמם להוציא תחת הממשלה ההוא ולהיות תחת כנפי השכינה עלינו ומחשבה זו מחשבה טובה היתה כי חטאו באמרם ונעשה לנו שם ולכן לא היתה כאן השחתה וירדה במדה"ר אבל דור המבול עשו השחתה וכו' (פליאה): לא ישכחו עם מתי שוא מדבר באברהם לא ישכחו עם מתי שוא אלו אנשי מגדול. באו ואמרו לאברהם בא וסייענו שאתה גבור ונבנה מגדול וראשו בשמים. אמר הנחתם מגדול עוז שם ה' ואתם אומרים ונעשה לנו שם מה עשה הקב"ה הפיצם והקב"ה משקיף עליהם ורואה אותם שנא' משמים השקיף על בני אדם הכל סג יחדיו שעשו סיגון עשו עצמן אלהות. אין עושה טוב אין גם אחד שלא היה אברהם עמהם שנא' אחד היה אברהם (ילקוט תהלים):

דור הפלגה אמרו ונעשה לנו שם בקשו להפריד מלכות מיסוד לפיכך נקראו דור הפלגה ועליהם כתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם (שערי צדק):

הקב"ה יהיב חכמה לעלמא ואתקלקלו בני נשא ובעו לאתגרו ביה אדם וכו' נח וכו' אברהם וכו' יצחק וכו' יעקב וכו'. לבד ממשה בכל ביתי נאמן הוא. ת"ח בגין זעיר' דחכמתא דאשתכח אילין מההוא חכמה אתגרו ביה בקב"ה ובנו מגדול ועבדו כל מה דעבדו עד דאתבדרי מאנפי ארעא (זוהר פ' נח ע' כי"ג ל"ך):

וירד ה' לראות את העיר ואת המגדול אשר בנו וגו'. לך רד א"ר אבי אמר הקב"ה למשה אל ירע בעיניך על שאמר לך רד שהרי ב' ג' פעמים ירדתי מן השמים לארץ בשביל לראות קלקלות הבריות שנא' וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני אדם. הבה נרדה. ארדה נא ואראה. אף אתה לך רד די לעבד להיות כקונו (רבה פ' עי תשא פ' מ"ב)

אשר בנו בני אדם אטו בני חמרא בני גמלא אלא בנוי דאדם קדמא וחטאם דומה לחטא אביהם שקצצו בנטיעות וכו' וכוונתם היו למען שלא ינתנו ביד שר ומזל וכוכב וכו'. שרצו להשתמש ולעשות כוונת למלכת השמים. אמנם מצד א' כוונתם לטובה היה כי בראותם צבא מעלה כגון מלאכים מערכות כוכבים ומזלות בארצותם נגד ממשלתם ולחם תחת כנפי השכינה. שהוא מקום ייחוד וחשבו כי על בנין אשר יזכו לעשות שהוא שיעור הקומה של ר' ישמעאל שהוא מראה נבואה תשרה השכינה עלייהו ולא יתפרדו בארצותם תחת השמים הנחלקים לאקלימי הארץ וישיגו בבנין ההוא כל רצונ' וכל מחשבות' היתה להיות מושל עליד אלהי האלהים ואדוני האדונים ולא יתפרדו וישרה עליהם רוח הקוד ומחשבה זו לטובה היתה (ציוני):

ג' אה"יה אש"ר אהי"ה שלחני אליכם הרי י"ב אותיות כנגד י"ב שעו היום וי"ב הלילה י"ב חדשי השנה י"ב מזלות י"ב שבטים וכיצד נחתם י"ד לכל רוח ורוח ב' אותיות למטה א"ה למטה י"ח למעלה. ג' רוחות אהי"ה ורוח רביעי היא פתוחה ויש זמן שהיא תתומה ועומדת ואינה תות

יש

יש זמן שהיא פתוח' יש זמן שהיא חתומה. אלא בהוי"ה י"ה למעלה ו"ה למטה וסימנך *ישמחו *השמים י"ה למעלה *ותגל *הארץ ו"ה למטה. כי תחלות התיבות שם בן ד' אותיות. ומה שפתוח צפון ששם ירדה השכינה לבלבל שנא' וירד ה' לראות העיר. ובה ירד על הר סיני שנא' וירד ה' על הר סיני ובה ירד לחדש ירושלים שנאמר ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים ואותיות התהום כמראה הבזק ולהבות והאות נ"א אלפים רבבות פרסאות קומתו. ומפני שחקוקים באצבעות קשורין קישרין זיקין די"ה והאות אהי"ה אלפים רבבות פרסאות קומת הא' שיעור ע"ט שלהבות שכותב בה ג' אלפים פרסאות ולמה חתום השמות בטבעת אש. מפני כשאנוש מתעסק ומשתמש בהם היה העולם נשרף באש כי חיילות רבות משרי אש מערכות עצמם גדודי אש רוצין לירד לשרוף העולם באש. כיון שראו כנפי השמים קשורים בכנפי ארץ וכנפי ארץ קשורים בכנפי שמים כמותם אהיה עומדים מכנפין ונוהגין במרדה"ר (סודי רזא) :

ראיתי שאמרו נקח קרדומות ונבקיע השמים ויזובו המים כדי שלא יעשה לנו כמו שעשה בדור המבול ונעשה חתיכות מן השמים ונעשה מלחמה עם המלך שבשמים. והיו באותו מגדול ע' מעלות למזרח וכנגדם ע' למערב והקב"ה ירד משם עם ע' שרים ובלבל לשונם ודבריהם ע"כ (בחיי) :

עוד שם ע"ד השכל ונעשה לנו שם היו אנשי דור הפלגה רשעים משכילים בכל חכמה ועשו העיר והמגדל כדי להנצל מהמבול של אש מפני שכבר ראו אבדון של עולם במביל של מים פחדו לנפשם והוצרכו לעשות בנין המקום שאם ירצה להביא מבול של אש לשרוף העולם שיצולו ולא תקרב האש בגבולם. וזה הענין המלחמה שהזכיר במדרש כלומר להעזיר את הכחות העליונים בהיפוך רצונו ית' ולקשור חלק מיסוד אש שלא יוכל להתקרב אל העיר. כשם שמצינו אף בדורנו מזה קצת חכמים שיודעים כח לקשור חלק א' מן הברד שלא יבא אלא בגבול הידוע. עוד טעם אחר שראו הקב"ה גזר מיתה על אדה"ר והיו רואים עצמם בעלי כח וגבורה עצומים וגדולים בחכמה ובקומה והיו חייהם ארוכים ולא יבצר לעשות מהם כל דבר. והנה בני תמותה ענפים מקולקלי' בקלקול השורש לכך חשבו תחבולה שיעשו בנין ולהגביהו למעלה עד שיעור ידועה כדי להנצל מן המיתה וכו'. ושמעתי כי בוני המגדל היו שב"ים ואין ספק בזה כי היה להם בזה כונה ידוע וכו' (בחיי) :

ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו' אמר ה' לשבעים מלאכים דקיימין קדמאי איתו כדין ונחית ונערבב' תמן לישנהון דלא ישמעון אינש לשון חבריה (תרגום יונתן) :

ויפץ ה' אותם ואיגלא' מימרא דה' על הקרתא ועמיה שבעים מלאכי' כל קביל שבעים עממיא וכל חד וחד לישן עממיא וכו' (ת-יו"ח) :

דור הפלגה רצו להפריד בין יסו"ד ומלכו"ת ורצו להשתמש במלכות בכוחם הטומאה וע"י הזוהמא שהטיל נחש הידוע במלכו"ת ע"י אדה"ר בסוד עץ הדעת טוב ורע לפי שהמקדש הוא מזומן לטהרה ואם כן יכנסו בו טמאים ומטמאים את המקדש וכו'. לפיכך רצה אדם הראשון להשתמש במקדש ע"י שם טומאה דהיינו רעה וכן רצו אנשי דור הפלגה ולכן גלו (שערי צדק) :

ויחי נחור תשע ועשרים שנה ויולד את תרח וגו'. איוב גלגל תרח היה

ובימי משה היה ועשה מריבה כלפי מעלה כי לא ידע טעם לעונש שלו כי היה צדיק עד ששלח לו הקב"ה אליהו בן ברכאל הבוזי שהוא אליה הנביא והודיע לו סוד גלגול הן כל אלה יפעל אל וגו' (עמק המלך):

וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו וגו'. חמשה צדיקים עמדו בעולם נח עבר אשור אברהם שם. נח לא קפיר לעבור אלא עמד ונטע לו כרם. שם ועבר הטמינו עצמם. אשור אמר האיך אני דר בין רשעים האלה והלך לו שנא' מן הארץ ההיא יצא אשור. אברהם צדקתו עומדת לעד אינו מניח להקב"ה והקב"ה אינו מניחו שנא' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים טוב לחסות בה' שלא היה בוטח על דברי אביו ולא על דברי אמו ותרח היה רואה מזלות ורואה מזלו של הרן נשרף ומזלו של אברהם שכל העולם כולו מתמלא ממנו. נכנסו כל האומות אצל אברהם א"ל של מי אתה א"ל לעולם לא אניח הקב"ה שבשמים. מיד נטלוהו והשליכיהו לכבשן האש. ולא ירד עמו לא עיר ולא קדיש ולא שרף ולא גדוד' אלא הקב"ה בעצמו שנא' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. הרן היה לבו נחלק והיה בוטח על דברי אביו נכנסו כל האומות אצלו א"ל של מי אתה אמר בלבו אברהם גדול ממני אם ראיתי שנמלט אומר אני של אברהם אני. ואם לאו אומר אני שלכם אני כיון שראה אברהם נמלט אמר של אברהם אני מיד נטלוהו והשליכוהו לכבשן האש ולא הספיק לירד עד שהמיתו האש ונטלו המלאך המות והשליכו אצל אביו שנא' וימת הרן על פני תרח אביו ותרח יפה היה רואה שמזלו של הרן נשרף ומזלו של אברהם נתמלא כל העולם כולו ממנו ואינו יודע אם מן האנשים או מן הנשים ושרה היתה בתו של הרן שנא' ויקח אברם ונחור להם נשים יסכה זו שרה ונתמלאה כל העולם ממנה (מ' תהלים סי' קי"ה) (ועיין בזוהר לך לך ע' רכ"ג):

בשנה שנולד אברהם עמד כוכב אחד ממזרח ובלע ארבע כוכבים לארבע רוחות השמים. אמרו חכמים לנמרוד בן נולד לתרח בשנה זו שעתיד לצאת ממנו אומה שתירש עה"ז ועה"ב. אם רצונך ינתן לאביו מלא ביתו כסף וזהב ונהרגהו. מיד שלח נמרוד אצל אביו א"ל בן נולד לך אמש תנהו לי ואהרגהו ואתן לך מלא ביתך כסף וזהב וכו'. מה עשה תרח הטמין אותו במערה י"ג שנים זימן הקב"ה שני חלונות מן הא' יצא שמן ומן הא' סולת כשיצא מן המערה ראה יום וכוכבים וכו' עד לסוף שרף כל פסילי תרח אביו וכו' נמרד פסק הדין כאשר עשה יעשה לו והשלכהו לכבשן האש (בחיי לך לך):

איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה כבר נודע שהיה גלגול תרח והוא תיקן תרח וזרח עליו ש"ע נהורין מארך (פי' י"ס באל"בם ס"ע זהו מס"ל היה עולה ס"ע) שלא הי"ה מעשיה שהוא שם הו"יה. ולא נבר"א הוא הברי"אה אלא מש"ל היה כנ"ל ולכן אמר יחזקאל אם יעמוד בפני נח דניאל ואיוב כי דניאל שימש בבת קול. היה כח הבריאה שם שם ח"ן ואיוב מארך לכן נאמר לא בדעת ידבר כי שם אין ימין ושמאל רק שם הזיווג בפה (מקובלים):

וימת הרן על פני תרח אביו בההוא יומא ידעו כל אומו' ולשני' דלא שזביה אלא הקב"ה יחידאי בעלמא וכו' ואמרין ליה חמינא לך דאת רחיץ בהקב"ה דאיהו רבונו דעלמא ולמד לבננא מארחך דאת ידע ועלייהו אמר קרא נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם (זוהר פ' לך לך ע' רכ"ג):

כשבא אברהם אבינו ע"ה וצפה והביט שברא עולם בחסד עמד גם הוא ואתו

שאחז מדה זו וראה כל בני אדם להוטים אחר ע"ז וכל אחד ואחד נדבק בע"ז מיוחדת לו עמד א"א והעמיד מדרשות והכריז לכל באי עולם ואמר להם כל אלהי העמים אלילים וה' שמים עשה דעו כל העמים כי יש בורא שברא כל העולמות כולן והוא לבדו מושל על כולן והוא ממית ומחיה מוריד שאול ויעל משפיל ומרי' עד שעמדו עליו ובזזו כל נכסיו ואסרוהו בבית האסורים והשליכו בכבשן האש ומדת החסד מכרזת למעלה על אברהם אני קדמתי לעולם במדת הח"סד והייתי יחיד' בעולם והנה אברהם יחיד בעולם ואקדים אותו במדת החס"ד וראוי הוא אברהם להחזיק בו אני כו' (ספרי תורה) :

מניין שקורין לאהרן הרן ויצא פי' שלא קרא הא' שנאמר ודגלו עלי אהבה ע"כ (תוס' ע"ז דף כ"ב) :

דע כי אהרן גלגול הרן ולפי שהוא מת תחילה על פני תרח אביו גם בניו נדב ואביהו מתו על פני אהרן אביהם (חסד לאברהם עין משפט) :

כתב הרמב"ם ז"ל במורה הנבוכי' כי הזכירו בספר עטר' האברי' המצרים. כי אברם נולד בעזא וחלק על דעת ההמון שהיו עובדי השמש ונתנו המלך בבית הסוהר והיה עמהם שמה בתוכחות ימים רבים. אח"כ פחד המלך פן ישחית עליו ארצה ופן יסיר הבריות והאמונה. גרש אותו אל קצה ארץ כנען אחר שלקח כל הונו ע"כ (כמיי) :

בא נמרוד ומצא לאברהם. א"ל אתה אברם בן תרח. א"ל הן. א"ל אי אתה יודע שאני אדון כל הארץ על כל המעשים חמה ולבנה כוכבים ומזלות וכל אחד מלפני יוצאים ואתה אבדת יראתי באותה שעה נתן הקב"ה בינה באברהם וא"ל אדוני המלך עדיין לא הייתי יודע רצונך אומר דבר א' לגדולתך. א"ל אמור. א"ל מנהגו של עולם מיום שנברא העולם עד עכשיו חמה יוצאה ממזרח ושוקעת במערב. למחר צוה אתה שתצא ממערב ותשקע במזרח. ואני מעיד בך שאדון כל העולם אתה אם אדון אתה הנסתרות גלוי' לך מה יש בלבי ומה עתיד לעשות באותו שעה הניח אותו רשע ידו על זקנו תמה. א"ל אל תתמה לא אדון אתה בנו של כוש אתה אם אדון אתה למה לא הצלת אותו ממיתה כשם שאביך לא הצלת כך לא תוכל להנצל (תד"א) יש אומרים בסוף ימיו של נמרוד נתפשרו ח' בניו וסרסו אותו וגרשוהו ממלכותו (מדרש וכפלפלת קבלה) :

והוה כד רמה נמרוד ית אברהם לאתון נורא דלא פלח לטעוות' לא הוה רשותא לנורא למוקדי' וכן אתפליג לביה דהרן למימר אלו נצח נמרוד איהו מן סיעתא וכו' וכד חמין כל עמין דהוו תמן חזו דלא שלטית נורא באברם אמרו בלבהון הלא הרן אחוי דאברהם מלא קוסמין וחרשין ואיהו לחוש עלייהו אשת' דלא למוקדי' אחוי' מיד נפלה אשא מן שמיא מרומא ומית הרן למחמי תרח אביו. האיך איתוקד בארעא ילדותו באתון נורא דעבדן כשדאי לאברם אחוהו (תרגום יונתן) :

כיון שהגיע ראש השנה אמרו מלאכי השרת רבש"ע מפני מה אתה עושה חסד עם אומה זו כאדם שעושה חסד עם חבריו. א"ל בזכות אברהם אני נושא להם פנים אמרו לו במה אתה נושא להם פנים א"ל בשעה שנתן לו אביו אלוהו' הלך ושברם. ובטל כל ע"ז שבשוק (תד"א) :

ויקח אברם ונחור להם נשים וגו'. שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור וגו' אבי מלכה ואבי יסכה. דע כי יש בקדושה צ"ח כוחות והם בנגד ע"א סנהדרי גדולה כ"ג סנהדרי קטנה. ושכינה עמהם ושרה בא"ת

ב"ש בג"ע ג"כ צ"ה וכחו' הטומאה ג"כ צ"ה והם בגי' מאדי"ם וזהו אבי מלכה ואבי יסכה. שכל אחד מספרו צ"ה וזהו בדוד שראו אותו אדמוני שלא תאמר מכת מאד"ים צ"ה כחות הטומאה. ע"כ אמר עם יפה עינים גי' צ"ה עינים סנהדרין וסוד י"בא ה"מלך ו"המן בגי' המל"ך צ"ה כחות הקדושה המ"ן גי' צ"ה כחות הטומאה. לפיכך באתה אסתר שהיא בת בתה של שרה שנקראת יס"כה שיש לה צ"ה כחות הקדושה להכניע כח צ"ה טומאה של המן (מקובלים):

ותהי שרי עקרה אין לה ולד. והות שרה עקרה ולא הות לה בר (ת' יונס'):

וימת תרח בחרן נו"ן הפוכה של חרן לרמז כי מת ברשעו בחרן אף של מקום אלא שיש לו חלק לעה"ב בזכות בנו והציל הפרי את האילן. ואפשר עוד לתת טעם בנון הפוכ' של חרן כי ההיפך יורה על תוהו שעד כאן נימני' שני אלפים תוהו ומאברהם ואילך נימנית שני אלפים תורה (נחיי):

תרח עע"ז ואשתו עבדה ג"כ ע"ז כמוהו ואז כראות הקליפה מקום מטונפת כזה וזיווגו פגום. ואז הניחו נשמת אברהם לצאת ממנו ולפי שנשמת אברהם משם כי שם היה פרי תוך הקליפה וטומאה והענין כי סוד אברהם הוא סוד אד"הר שעע"ז לכן נתגלגל בטיפת תרח העע"ז לכפר עליו כי תרח הוא פסולת של שורש נשמת אברהם לכן נתגלגל הדבר כדי לתקן (חסד לאברהם עין משפט):

ודע כי גלגול תרח ואשתו שהם אביו ואמו של אברהם נתגלגלו באיוב ואשתו כי אמו של אברהם אמתלאי בת כרנבו נתגלגלה באשת איוב ונשאת לאיוב (חסד לאברהם עין משפט נהר כ"ה):

פרשת לך לך

ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. בשעת בריאת אדם א"ל מלאכא מטא זימנא דתיפוק מכאן. והקב"ה אמר תיפוק מכאן תווהא ואמר לאן אזלא אנא. א"ל תרין מלאכא קב"ה א"ל לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. מארצך דא גנתא דעדן לתתא. ומבית אביך דא ג"ע לעילא אל הארץ אשר אראך דא ארעא חשוכא ואפילה ואחזי ליה כל גינתא דעדן ואחזי ליה היכלא דעדן וכמה דרגין ומדורין וכל חלק וחלק של כל צדיק בפני עצמו. אמר מה אינון היכלין. א"ל תרין מלאכים מג' היכלין. אינון מרקמי' מכמה גוונין נאים וכל אינש דמתקר' שמא דה' כדקא יאות להון אעיל ליה לע' דרגין ובהון ע"ב חלונות ומרקמי' בכמה גוונין. א"ל למאן א"ל לאינש דקרי ק"ש וע"ב תיבין כדקא יאות ירית דא אעיל ליה להלן ואחזי חמשין מדורין אחרנין מרקמי בגוונין. א"ל למאן אינון לא לכל בר נש דקרי ק"ש וע"ב תיבין דאית בפ' רביעאי א"ל כמה אנא מרום דא. א"ל בעצבון תאכלנה. א"ל מה העצבון. א"ל נעשה ונשמע. עשיי' בעובדין טבין ואשמי' דאורייתא נפקא ליה מגנתא דעדן ואזל עמיה לגיהנם. ועמוד' למיהך בי' ביממא על ראשיו ועמודא דאשתא למיהך בלילי'. א"ל תא חזי דא איהו חשיכא ביממא ובליל' אחזין ליה כל מדורין דגיהנם ואחזי לית להט החרב המתהפכת ואחזי ליה הכלבים עזי נפש. א"ל למאן אינון. א"ל אילן מ"ג היכלין חשוכין וכמה גברין בשלשליהון בצואריהון ואסורי' מן ידיהון ורגליהון ואינון צווחין

ווי ווי לנא דאזלא בהבלא עלמא ולא אזלינן לבי כנשתא וקריין ק"ש דמ"ב שמהן דלא אלפנא ליה. ווי לנא ווי לנפשנא ובעל האסורים ממונה עליהון אעיל להו להלן אחזי ליה ע"ב חלונות חשוכין ובהון הוין עילאין השלשלאות בצואריהון איעלו להון ואחזיאו להו חמשים שערים וכלהון נוקבין רגליהון דאילין חייב' באינון נוקבי' ואינון צווחין ווי לנא ווי לרגליהן דאזלינן בהבלא עלמא ולא אזלינן לבי כנישתא ולא למדנו שמא דחמשין תיבין דק"ש. אעלו להון ע' מדורות וידהון אסורין בנוקבין מן מזוזות דביתא ואינון צווחין ווי לן ווי לידיהון דלא אתקשרו תפילין בידינו ואעלו להלן ואחזיאו ליה כל מדורין דגיהנם אמר כל בר נש דעלמא ייעול באתרא הדין אפי' למאן דאיהו תפסו מאדוניו. א"ל לא אלא כל גבר דידע שמא קדישא כדקא יאות וזהו שאמר הכתוב כי ידע שמי יקראני ואענהו (זוהר חדש) (ועיין מדרש הנעלם בזה הסדר באריכות בענין זה):

ואעשך לגוי גדול בגין דכתיב מארצך. ואגדלה בגין דכתיב וממולדתך. והיה ברכה בגין דכתיב מבית אביך. (ועיין לקמן) (זוהר פרשה זו):

אינון מארי חורין צריך למיעבד להון שינוי מקום שינוי שם ושינוי מעשה. כגוונא דאברהם דאתמר ביה לך לך מארצך וגו' הרי שינוי מקום. לא יקרא שמך עוד אברם כי אם אברהם הרי שינוי השם. ושינוי מעשה דאשתני מעובדין בישין לעובדין טבין (זוהר פ' פנחס ע' תי"ו):

לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך בית מוליד דילך דאינון בתי סיהרא או שבת"י או מאדי"ם. דבתי שבת"י ולבנה ובתי מאדי"ם עלייהו אתמר אין מתחילין בב"ד דמאדי"ם והמה סומקא דדינא אתבריאו ביום ב'. שבתי רעב וצמאון. ולבנה טובה במלואתה ורע בחסרונה. שבת"י ולבנ"ה אתבריאו יום ד' (זוהר כי תצא ע' תקמ"ה ע"ש באריכות):

רצה הקב"ה שאברהם יקח לעצמו מדת המלכו"ת ולא רצה ולקח החס"ד וכו'. והטעם הקב"ה ביקש תיקון מדה זו לפי שצריכה תיקון יתיר מטעם שהיא מדה אחרונה וכו' ולזה נאמר לאברהם לך לך מארצך וממולדתך הכונה שיסיר עצמו מן הקליפה. ממערכות השמים וז"ש אל הארץ אשר אראך אלו המלכו"ת והוא תפש מהחס"ד וכו'. כי עיקר מתנוצצות נשמתו מחס"ד (חסד לאברהם):

ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה וגו'. מטבע של א"א זקן וזקינה מצד א'. בב"ר דרש ואגדלה שמך שיצא לו מוניטין ומה מוניטין זקן וזקינה מכאן בחור ובתולה מכאן. דאסור לעשות צורות אדם אלא כן היה כותב מצד אחד בחור ובחורה וכן פי' בקונ' גבי שלמה ודוד. ועיר הקודש שכך היה כותב במטבע (תוספות פ' הגוזל עצים):

שם אדנ"י נקרא בכנוי ברכה. וזה שבירך יעקב אבינו את בניו שמע אותו מיצחק ויצחק מאברהם. והשם אמר שם זה לאברהם אבינו לפתוח שער אדנ"י מסר בידו ברכה זו וזהו הסוד ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה. לפיכך אמרו רבותינו הוא ראשון שקרא להשורש אדנ"י הוא אברהם באמרו ה' אדנ"י מה תתן לי (מקובלים):

כה תברכו הה"ד ואעשך לגוי גדול. א"ר פנחס בן יאיר שבע ברכות בירך הקב"ה את אברהם ואלו הן. ואעשך לגוי גדול. ואברכך. ואגדלה שמך. והיה ברכה. ואברכה מברכיך. ומקללך אאור. ונברכו בך. כנגד ז' פסוקים שבמעשה בראשית שנא' בהם כי טוב. ר' לוי אמר שלשה גדולות

וארבע ברכות כתוב כאן. עשה מהם ג' אבות וארבע אמהות. והלא גדולות אינן אלא שתים. ואעשך גדולה היא דכתיב ה' אשר עשה את משה (רבה נפא פ' י"א):

מה כתיב באברהם ואברכך ואגדלה שמך. כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא תגר. ואף אתה אם באו עליך יסורים לא תהא מקפיד ולא תהא קורא תגר (מדרש):

ואעשך לגוי גדול וכו' מהו והיה ברכה כלומר בך אני משרה השכינה שהיא ברכה שהיא ספירה עשירית. אע"פ שמסר לאברהם הברכה לא מסר לו השער. וכן ליצחק מפני שהיה בהם פסולת ישמעאל ועשו. אבל יעקב שלא היה לו פסולת מסר לו השער ג"כ (ע"ל פ' וילא אאריך כזה):

בשעה שאמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול. אמר לפני הקב"ה מה הנאה יש לי בכל הברכות הללו והריני הולך בלא בנים. א"ל הקב"ה כבר אתה יודע שאינך מוליד. א"ל רבש"ע כך אני רואה במזל שלי שאין אני מוליד א"ל מן המזל אתה מתיירא חייך כשם שא"א לאדם למנות כוכבים כך א"א למנות הבנים שלך (עיין רבה במדבר פ' כ"ב): **מעשה** במקליטין שמל עצמו וכו' הקב"ה אמר לאברהם ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך ואח"כ מל וזה שלא הבטחתי אותו. מהו מאר נעלה מאברהם (רבה ואתחנן) ואעשך לגוי גדול כהן גדול כמ"ש והכהן הגדול מאחיו (מדרש):

ואעשך לגוי גדול אני עושה אותך בריה חדשה. ואברכה מברכיך ומקללך אאור ונברכו בך כל משפחות האדמה וכו' (מ"ר פ' זו):

ואברכך ית כהניא דפרסין ידוהי בצלותא ומברכא ית בנך. ובלעם דימלט יתהון אילוט ויקטלונו לפתגם דחרב. ויתברכא בך כל דיירי ארעא (תרגום יונתן):

ד"א ונתתי גשמיכם בעתם לא גשמי כל ארצות מה אני מקיים ונברכו בך כל משפחות האדמה אלא שיהיה השובע בא"י ורעב בכל הארצות ויהיו כל הארצות באים ולוקחים מכם פירות ומעשרים אתכם בכספים כמה שנא' וילקט יוסף את כל הכסף (רבה בחקותי פ' ל"ה):

וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן. חרן לשון חרון אף ובצאת אברם מחרן בן ע"ה שנה תוציא ע"ה של חר"ן נשאר יעק"ב יתהפך חרן רח"ם (זר זהב אות ה'): **ואת** הנפש אשר עשו בחרן מסורה מאבותינו בידינו שאברהם ע"ה חיבר ספר יצירה על מתכונתו כי ה' אתו ודי לכל משכיל (ציוני ס"ז ע"ב):

תא חזי מאן דחייס על מסכנא ואתיב ליה נפשיה הקב"ה סליק ליה כאלו הוא ברא לון שכמו באברהם דחייס לכל באי עלמא סליק ליה הקב"ה כאלו הוא ברא לון דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן (זהר ויקהל ע' במ"ז): **לוט** הוא קליפה רבה רצועה בישא והם א' חסד א' בסוד החסרון ומשם לוט יצה"ר והם מצד ארור כנען שיצא עמו קללות פיו למותם וזהו עובר המואבי' א' חסד א' ויש בהם בקדושה והם על אותיות טללי ברכה (פרדס):

המסיר רבים מעון וחטאת מביאים דיוקנו לפני הקב"ה וברכו בכל הברכות שברכו לאברהם שגם אברהם עשה זה כמד"א ואת הנפש אשר עשו בחרן: **ויעבור** אברם בארץ עד מקום שכם וגו' והכנעני אז בארץ. כתבו המקובלים

המקובלים שאין מיושב בשום מקום עד שהמלך הממונה עליהם יבא ויעשה חזקה לשם. וז"ש תחילה והכנעני אז בארץ ואח"כ אמר והכנעני אז יושב בארץ. וכן בברית בין הבתרים מיד ירדו מלאכי ישראל למצרים והיו שם עד שיצאו. וזהו מקץ שלשים וארבע מאות שנה יצאו כל צבאות ה' ר"ל אף המלאכים וכו'. ור' אברהם ז"ל פי' סוד אחר שהמלאך של שם עדיין היה כפוף לפני מלאכו של כנעני והאמת שאין האומה נופלת למטה עד שיפול שר שלה למעלה שנאמר יפקוד על צבא מרום במרום ומופת על זה ומושב בני ישראל ולא נמצא חשבון על נכון ת"ל שנה אלא מעת ברית בין הבתרים ירדו מלאכים של ישראל ממעלתן ונעשו כפוף תחת מלאכי מצרים והוא תחלת השעבוד (ציוני):

עד מקום שכם דא בי כנשתא עד אלון מורה דא בתי מדרשות דאולפין תורה ברבים (זוהר לך לך ע' רכ"ז):

וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו צריך אדם להעלות עולה על בשורה טובה כשם שעשה אברהם בשעה שאמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ מיד בנה אברהם מזבח על בשורה טובה הזאת שכן כתי' ויבן אברהם מזבח לה' הנראה אליו ואין אליו אלא קרבן (מ' פ' נשא):

ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו הודה לשם הנכבד וזבח לו זבח ותודה על שנראה אליו כי עד עתה לא נראה אליו השם לא במראה ולא במחזה. ואולי לך לך אמר בחלום הלילה או ברוח הקודש (ציוני):

ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה האבות הן הן המרכבה כיצד א"א לקח בטהרה ביד ימין וירש ימין מעלה זו מדת חסד ועל זה נאמר ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה. ויצחק אבינו הוא הפ"חד וע"ז עמד יעקב ונשבע בפחד יצחק אביו ויעקב לקח בטהרה האמצעי. וע"ז אמר ויעקב איש תם יושב אוהלי"ם בין אהל אברהם ובין אוהל יצחק (שערי אורה):

ויהי רעב בארץ וירד אברם לגור מצרימה א"ל ר' מהו רעב הכא אלא ודאי כשנסתלק נביעו ארע דשכינתא מיד כתיב ויהי רעב בארץ וירד מצרימה נחית קב"ה עמיה לדיירא בין סטרא בישא אילין בגין זרעיה דיליה למהוי נטיר בנייהו. א"ל ר"ש ר' והא בשכינת' כתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם. א"ל וודאי הכי הוא דבזימנא דישראל כשרים ונטרין אות ברית אתמלא כל טוב ולא חסר ממנו נביעו וכד לא נטרין ברית נסתלקה נביעו מינה ואתמר בה ותראה היבשה ובההוא זימנא אי לא נחית קב"ה לנטרות' ליה אית רשות לסטרא אחרנין לקרב' תמן. וההוא דגרם דא אית רשות לקרבא ולקטיל ליה ובגין דא כי יראו אותך המצרים. ועל דא אמרי נא אחותי את אם לא תשתמודע בנייהו. וא"ת מה חב באברהם אלא חובה דיליה קודם דייתי לעלמא היה באות ה' בחסרונה דילה הוה תמן ובג"ד היה מתקריא אברם בלא ה' עד דזכה לה' והוה אשתלם בכל איברוהי ובגין יו"ד דהוו בשרה אמרי נא אחותי את לאגנא (תיקוני' תיקונים מס' זו): והיה כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת וגו' שם הוי"ה דוכרא שם אלהים נוקבא וכאן היה ירא שמא יהרגו אותו והוא הנהגת הוי"ת ואותך יחיו שהוא נוקבא שם אלהים וכו' (עשרה מאמרות):

אם אדם עושה תשובה לאחר יום הכפורים וכבר נחתם לחיים או למות אם עשה תשובה לאחר יום הכפורים וכבר נחתם למות או נגזר

לחיים וחטא חטאה גדולה אם ימות מה מועיל שנחתם לחיי' אם יחיה ממעשה התשובה מה מועיל שנחתם למות. וא"ת תשובה אינה מועלת לקלקל החתימה. א"כ אדם שיהרג אדם למה יהרג והלא נגמור ביום הכפורים שיהרג ואיש פלוני יהרגנו בזה החדש ובא היום שנא' יבא יומו והלא מי שהרג את מי שנגמר דינו פטור. אלא שמא תאמר שקירב מיתתו וכי גוזרים באיזה חדש או באיזה יום אלא לפי שהרוצח גורם שיגזור לזה שיהרג מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בו אליהו אע"פ שידע שיחיה עולמית היה בורח מפני איזבל או מפני אחאב למה לא אמר הנביא שיברחו קודם שימות איזבל כי כפי דרכו של הרשע גוזרים על הצדיק לכן אמר דוד אל תתנני בנפש צרי כך גוזרים בראש השנה וחותמים ביה"כ הרי נבוכדנצר בידו לתת כל הארץ טובה ונתן לו מצרים תחת שרה לפיכך הרוצח נכתב לפי דינו נגזר על הרוצח ונחתם (ספר הקולות):

אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך. למען ייטב לי בעבורך הוא מאמר מתמה וכו' יתויב שאין מתנות הללו אלא שם טומאה שנטל ממצרים להנחיל אותן אח"כ לבני הפלגשים וכו' דכתיב ולבני הפלגשים נתן אברהם מתנות ובהיותו שליט על שם טומאה (עשרה מאמרות):

שלש מדות העליונים כת"ר חכמ"ה בי"נה אין לעומתן קליפ' כלל ותחתוני' שתחתיהם יש כנגדן קליפה ואין להם רשות וכח לבטלן אלא חס"ד לאברהם יש לו כח לבטל הקליפה בזכות גמילות חסד שעשה אברהם לכל באי עולם (פס קי"ז סי' ו' ע"ב):

ומצרים שהיתה מלאה כשפים וגלולים ובמקום טומאה היישינן שמא יתגברו הקליפות על הקדושה לכך לא קרב אליה אברהם ואמר אמרי נא אחותי את כי לאברהם יש מדת חסד יש כח לבטל הקליפ' כטעם גרש את האמה הזאת כי בו יש כח לגרש (פס):

הא דכתיב אמרי נא אחותי את וגו'. מלאך א' מהלך בדרך לפני שרה שלא יגיע לה היזק וראה אברהם שמלאך א' הלך לפניה ולא לפניו לכך ירא לנפשו שאין לו שמירה ע"כ תלה בזכותה ובטח ג"כ שמלאך יציל אותה שלא יטמאו אותה. לכן אמר למען ייטב לי המלאך ההולך לפניך יטיב לי בעה"ז ויתן לי ממונם של מצרים וחיתה נפשי בגללך בעה"ב שלא תטמא ואותו מלאך הכה לפרעה בעשר מכות ע"פ גזירות שרה לרמוז על העשר מכות העתידים לבא עליהם (זוהר תזריע ע' נ"ח):

אמרי נא אחותי את וגו' אברהם סמך על זכותא דילה דירווח בגינה ממונא וכו' דא ממונא בדאתתא זכין הה"ד בית יהון נחלת אבות ומה' אשה משכלת וכו'. על דא אמר ייטב לי בהאי עלמא וחיתה נפשי בגללך לעלמא דאתי (זוהר פ' תזריע ע' נ"ח):

כתיב ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה האי קרא לדרשה הוא דאתי. תלת פרעה כתיב חד בההוא זימנא וחד ביומי דיוסף. וחד ביומי דמשה. דאלקי בקולפא והאי קרא כוליה אתקיים בפרעה קדמאה אבל בשעתא דאנסבית שרי לגביה רמז לאומנין וציירו דיוקנין באדרי' על ערסיה בכותלא לא נח דעתיה עד דעבדו דיוקנה בנסירו וכו' ומסתכלי בערסיה והוו אתהני בההוא ציור. והוו אעלין קמיה בדיחין כדסליק לערסיה הוי אתהני בהאי ציורא בג"ד מלכא אלקי הכא יתיר מכלהו. ת"ח דכתיב בחדר משכבך ועל מטתך ולבתר בבית עבדיך

עבדיך ועמך ובכולם לא כתיב על מטתם (זוהר והלא ע' נ"ב):

ויהי ארון ה' בא עיר דוד ולא ידענו אימתי היה לזה וכו'. ויש בו סוד גדול צא הצורף הוא הצירוף ז' מן י"ב צרופים הוא שם והי"ה ויצא מן הפסוק ויהללו* אותה* שרי* פרעה* זה השם היה לשמירה לדוד ולפה לדבר בא הצירוף הזה מדבר כל הדברים הנכתבים בספרו ברוח הקודש מכח שם זה היה מדבר. הד"ד והי"ה הוא לך לפה האמור במשה (גלי רזיא):

שתי פעמים נלקחה שרי אחת בימי פרעה ואחת בימי אבימלך רמז לב' פעמים שנחרב הבית (שם):

וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים על דבר שרי אשת אברם. מה ת"ל אשת אברם טובים השנים מן האחד. ואומר ולאברם הטיב בעבורה (רבה פ' ויחלא):

צרעת בא על משלח מדנים בין אחים דכתיב וינגע ה' את פרעה דאיהו שלח מדנים בין אברהם ובין שרה. (זוהר בלק פ' ס"פ):

שם מצפ"ץ הוא נותן לשם הוי"ה לכן לא הלך עם יוסף כי אם חצי השם שהוא פ"ץ כי חצי אחד שהוא מ"ץ היה במצרים שהלך עם אברהם ושרה כשהלכו למצרים וזה הקליפה היה מכה לפרעה כשהיה רוצה לנגוע בשרה בצווי השכינה וחרטומי מצרים בעצמם הרגישו שהכח שלהם היה מכה אותם והם בקשו ושאלו להרשין דלהון מי הוא המכה והמונע שלא יגע בה והשיבו שהיה כח אחד מהאותות מפורסמות ע"י שם מצ"פץ ובקשו בחרשיהן ובלטיהם ומצאו שכחו של מצרים הוא מ"ץ *מים *צפרדע. ואחר זמן שבא יוסף ונתגלגל ונגזר עליו שיבא למצרים בא חציו מן הקליפה הנשמרה שהוא פ"ץ והלכה עם יוסף לשמרו עד שהגיע לשלשים שנה ועמד לפני פרעה. ולכן נאמר באברהם כשהלך למצרים וירד לשון ירידה שירד מן צ' דאיהו תשיעית לאות מ' מנין דא מ"ץ וליוסף לא נאמר ירידה שהלך עם פ"ץ עלה מן פ"ץ (מקובלים):

ויעל אברם ממצרימה וגו'. ת"ח אתת חוה לעלמא אתדבקא בההוא חוויא אטיל בה זוהמא וגרם מותא לעלמא ולבעלה אתת שרה ונחתת וסלקת ולא אתדבקת ביה כד"א ויעל אברם ממצרימה הוא ואשתו וגו'. ובגין דאברהם ושרה לא אתדבקו ביה ג"כ שרה זכתה חיין עילאין לה ולבעלה ולבנה (זוהר פ' חיי שרה ע' פי"ח):

ויעל אברם ממצרימה מהו ויעל אברם ממצרימה. א"ל אליהו וודאי בההוא זימנא הנשמתא אשתזיב מההוא ממונה בישא אל אח' מלאך מצרים מלכא דאינון צוררים דדחקן בנשמתן ואינון מלאכי הבלה מזיקין כמה דאוקמוה מארי מתניתין נשמתין דרשיע' הן הן מזיקים בעולם מה כתיב ויעל אברם ממצרימה אסתליק עלייהו בתוקפא סגי הוא וכל נשמתיה וכל דיליה ואפי' לוט עמיה דאיהו שד מסטרא דימינא דלא כל השדים שווים דאית שדים כגוונא דמלאכים קדישין דידעין מה דהוי ומה דעתיד למהוי ועל האי שד אמר הקב"ה אעשה לו עזר זכה עזר ואם לאו כנגדו. עזר דזכה לאות י' דברית מילה ונתעביד שד"י. ואי לאו איהו כנגדו שד הה"ד ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו. ועוד אי זכה בר נש איהו עזר אימתי בליל שבת דאזפין תרין מלאכים לבר נש דא יצ"ט מברך לבעל הבית ולאנתתי' ולכל דיליה ויצ"הר עוזר לו בע"כ עונה אמן. ואם לאו איהו כנגדו ומלייט ליה ולכל דיליה. ובג"ד אתקרי לוט דאייתי לייטין על ההוא

בר נש ועל ביתי' ואעל קטטה בביתא. הה"ד ויאמר אברם אל לוט אל תהי נא מריבה ביני ובינך וכו'. (בתיקונים לקוטים הפייכים לפ' ז) :

וילך למסעיו מנגב ועד בית אל עד מקום שכם עד אלון מורה למסעו מבעי ליה אלא תרין מסעות חד לדידי' וחד לשכינת' מאחר שהיה דכר ונוקבא אברהם ואשתו שכינתא לא אתפריש מיניה (זוהר בראשית ע' קל"ט) :

ולא נשא הארץ אותם לשבת יחדיו וגו'. ויהי ריב בין מקנה אברם וגו'. כי יהיה ריב אין שלום יוצא מתוך מריבה כמד"א ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הזה הוי אומר מריבה (ספרי ע"ג) :

והוי דיינין בין רועי גיתי אברהם ובין רועי גיתי דלוט דרועי דאברהם הוי קפידין עליה לאתהכון כנענאי ומן פריזאי דעד כדין אית להו רשות בארעא. והוו זממין בעירהון דלא יכלון גזילו עד דהוי אתיין לאתר מרעיהון. ורועי לוט הוי מבקרין ואוכלין בחקלי כנענאי ופריזאי דעד כדין יתבין בארעא (תרגום יונתן) :

אמר במה אדע כי אירשנה הנזכרת בפסוק בראשית. והסיבה השליך מן השמים ארץ והקליפות שלהם שרי האומות טביב אותה והוא כנען והסוד והכנעני אז בארץ ויהי רעב בארץ. ויאמר לו השר הידוע קח לי ותבין הא' הידוע ותבין שהוא בגי' מ' כנגד ד' רגלי המרכבה שכל אחד בלולה מכולם. עגלה משולשת הסתכל בטוב האיך דבר עמו מלמטה למעלה כי עגלה רמז להוד להנצל מן הפחד אמר משולשת כנגד הו"ד ונצ"ח ויסו"ד וע"ז רומז לפ"חד שמשם יונק הנחש הקדמוני הנקרא שעיר עזים. ומשולש רמז לפ"חד עם חס"ד ות"ת. ואיל רמז לבי"נה והכמ"ה ומחשבה אחר התעוררו' הללו לארץ נזכרת נסתלק כנען. ואז תו"ר שהוא רומז לרו"ת וחמותה נעמי. וגוזל שהוא רמז לשבת"י אז עומדים בממשלתם. ותדע באמת שתירש הארץ הנזכרת. ויקח לו את הכל שהם רומז לתור וגוזל שהם מהשכליים עמהם שהוא הנחש. כמו ויחבוש את המורו. ויבתר בתוך כדי שלא להתערב דברו בהדברו וז"ש לקראת רעהו. ואת הצפור שהיא צפירות לתפארת לא בתר כי הוא מכריע בין מים עליונים למים תחתונים. וירד העיט על הפגרים שהם רמז לעולה. כי משולשת שם סוד הגוזל. וכבר אמרו חז"ל שנגע בזנבו עד ראובן וישב אותם אברם א"בי ר"ם שהוא רמז למחשבה גירש אותה הקליפה. ויהי השמש לבא רמז להסתרת פנים המאירים. ותרדמה נפלה על אברם כל זה רמז להתנגדות רוחות היצונים ד' מאות שנה רמז לד' קליפות ושני ערלה. ע"ז אמר דהע"ה פ' שבעי' כנגד ד' קליפות ואח"כ יצאו ברכוש גדול כמו ברחמים גדולים אקבצך ויהי השמש לבא וע"ש הסתרת פנים המאירים נכנסו כחות החיצונים והטילו זוהמא. וכה"א עגלה משולשת ועז משולש' ואיל משולש ותור וגוזל שהם רמז לעשר ספירות מעלות כולם בעולה גמור אזי יסתלק נחש הקדמוני הנזכר בפסוק את הקיני ואת הקניזי וגו' ואז תכבוש הארץ הידוע :

למה היה הנסיון של אברהם ברעב לפי שלקח עמו לו"ט בא"ת ב"ש כפ"ן ותרגום רעב כפנ"א והוא לקחו והחזירו למוטב שכן לו"ט בגי' מ"ה הוא אד"ם. הוא היה מהקליפה עד שאמר ליה אברהם הפרד נא מעלי לא ממש אלא הפרד הקליפה מהפרי וכו' ודוד בא מחוה לפי שהוא מתיקון אדם כפי דעת חז"ל ושני הקליפה ויצא אחר הפרד מעליו נתייחד לו

הדיבור שנא' וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו (חסד לאברהם) :

ויאמר אברם אל לוט וגו' אמר ר' יהודא הצדיקים מה הם עושים אם בא לקטרוג יצ"הר נשמתו מסייעת אותו שנא' ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך מה עושה הצדיק הזה הולך לבית המדרש קורא ושנה . ומקטרג ליצה"ר ואמר הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי וסגיאי אית בעלמא דתוכל לון מן קדם דאבאישו עובדיה' אם השמאל ואימינה אם אימין ואשמאיל אע"פ שאדע שטוב עצתך אעשה היפך רצונך ותאותיך באותו שעה שהוא רואה לא נעשית עצתו מה כתיב ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן לאותם הרשעים שלא יקטרגו עמו בשביל זה הדרך ויפרדו איש מעל אחיו ומה כתיב ביה ואברם כבד מאד במקנה בכל מעשים טובים (מ' הנעלם) :

ויבחר לו לוט את כל הככר וגו' ביום הפרד לוט מאברהם כי יפרדו הקליפות עמון ומואב מן קדושי' מלכותא דאברהם והענין הוא כל הקליפות כשנפרדו' מן הקדושה לוקחים עמהם על כל פנים ניצוץ קדושה מה שאפשר לה לתפוס וזה החיות שלהם וקליפ' עמון תפסה לניצוץ לאה שאורה בא מן המלכ"ות וקליפות מואב תפס ניצוץ קדושה מן מלכו"ת עצמה ונתפסו מלכותם עד שהוצי' הקב"ה שתי פרידות טובות ואז נכבה גחלתם (עמק המלך):

ככר הודעתיך א' כי הוא רות ב' היא נעמי והם סוד בינ"ה ומלכות והענין כי כל דבר קליפה שנפרד מן הקדושה משך עמו נצוצות קדושה וכשנפרד לוט מאברהם אז נפרדו ב' נצוצות מן הקדושה א' כנגד המלכות והוא רות וה' כנגד בי"נה והוא נעמי . אמנם מן רות יצא דוד ועובד וכל שורש המלוכה עד משיח משא"כ בנעמי . והענין כי להיות נעמי מן הבי"נה לא היה כח ללוט להדבק שם וכו' אך מן רות שהוא מלכות שם היה כח הקליפה להדבק שם (כוונת אר"י) :

ותאוה יבקש להפריד זה לוט שבקש להפריד מן אברהם כדי למלאות תאותו בעבירה (תוס' נזיר דף נ"ג) :

וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו וגו' ד"א בשביל הבטח' שאני אבטיח את אברהם אקרע להם את הים שנאמר והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה רמז פרץ את הים . ור' יהודה אמר כבר עשיתי הבטחה שהבטחתי לאברהם שנא' וישם את הים לחרבה (מכילתא י"א) :

ושמתי את זרעך כעפר הארץ וגו' אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה פי' דהקב"ה יוכל למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה בעצמו. לא כן שאר אומות וזרעו יהיה ככוכבים (מדרש) :

ויאהל אברם וישב באלוני ממרא וגו' . ושל סדום נ"ב שנה וכו' שמוכיח הקונ' שהיה אברהם בן מ"ח שנה כשנבנה סדום ושלוותה משמע שהיה אברהם בן ע"ג שנה כשהרג המלכים. דקאמר התם אברהם אבינו כשדיבר עמו בברית בין הבתרים בן ע"ג שנה היה שנא' ויהי מקץ שלשים שנה וחזר לחרן וכשהיה שם ה' שנים שנא' ויהי אברהם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרן ואותו שנה בצאתו מחרן שם רעב היה וירד למצרים וישהה שם ג' חדשים וישב באלוני ממרא הוא שנה שניה ולפי זה לא היתה שלוותה אלא ך"ד שנים וצריך לומר שהיתה השלוה ג' שנים בתחלה (תוס' פנס):

אריוך מלך אלסר שם מלך כדכתיב מלך אלסר ונקט ספר משאר מלכים לפי שמובלע בו לשון וכו' . קושיא למה כתיב ארבעה מלכים

את החמשה כיון שהם כתובים א' א' בפרט אלא תדע שהסוד דקא רמז לעילא ד' מלכים לד' אתוין מן שם הוי"ה דאיהו מדת חס"ד של אברהם היו עושים מלחמה לעילא עם מדה"ד דאיהו ה' אתוין מן שם אלהים וכמו שנצחו ד' אתוין לה' אתוין כך נצח למטה ד' אתוין דאינון רמיזין לד' מלכים ואינון לד' אתוין דמן אברהם לה' מלכים (מקובלים) :

אברהם נתלה באדם ואדם היה אימתו מוטל על הבריות לכן פחדו ויראו ממנו מלכים וינוסו מפניו (ספתי כהן)

ועמק השדים בארות וגו'. ועתה יש להקשות המלכים האלו ט' ד' נצחו לה' בא אברהם על אלו ד' והרגום והחמשה שנשארו גם הם והיו ניצלת לבדו בזכות אברהם ותדע שעל דבר האמת זה לא היה מן הדין להיות כך אלא אברהם היה עדיין ערל ואברהם הוא בעצמו כמת שהיה כולו מדה"ד דין של ישמעאל ושל יצחק קבוצי' בגוה לכן לא היה ראויה שאברם יפיל כל ט' קליפין כי היה מתיש כחו של יצחק וישמעאל והעולם לא היה יוכל להתקיים אלא הוצרך שהג' קליפות נסו הרה כדכתיב והנשארים הרה נסו שהיו ג' קליפין שעדין הם עומדים שהם חרו"ן א"ף משח"ית שהם קליפות קשים (גלי רזיא) (עיין עוד בס' זו בסס גלי רזיא מענין זה) :

רבא חבירו של אביי נמשך משורש נעמה העמונית וכשנשב' לוט לקליפה נשבה גם נשמת רבא עד שיצא נעמי ויצא ממנה רבא וזהו ואת *רכשו *בן *אחי אברם ר"ת רב"א ר"ל בן אחי אברם כי יצא מלוט גם אבר"ם אותיות מרב"א (כוונת אר"י) :

בשעה דאתחברו כל אומין מלכין לאגחא קרבא עליה דאברהם מתיעצו ליה לאבר' ליה מן עלמא וכדין כיון דשלטו בלוט בר אחוה מן יד אזלו הה"ד ויקחו את לוט ואת רכשו וילכו מ"ט וילכו בגין דחזי דיוקנ' דאברהם ובג"ד וילכו דהא כל ההוא קרב' עליה דאברהם בגין דהוי מסיק בני עלמא עילאי דהוי בני תתקע"ד דורות מיד סמ"אל וסטר' דיליה מפולחנא דנוכראה לפולחנא דקב"ה ותו הקב"ה אתעיר ליה לגדלא שמיה דאברהם (גלי רזיא) : **ויבא** הפליט זה עוג שפלט מדור המבול ה"נ נפלט סיחון מדור המבול כיון דאחוי הוי אלא דהך הפליט קים ליה דהוי עוג ולא סיחון מהאי טעמא גופא כיון דדחיל ליה משה. ועוד אמרו בפרקי ר"א עוג מצאו לאברהם שהיה עומד לתקן עוגות של פסח וע"ש זה נקרא עוג ומייתי ליה משום דמחזי ליה כלישנא בישא דאמר עוג בלביה אלך ואומר לאברהם וילחם וימות ואשא שרי אשתו אפי' הכי הוה משה מתיירא שמא תעמוד לו זכות אברהם (תוספות נדה דף ס"א) :

אהבת צדק ותשנא רשע אהבת צדק זה אברהם שבשעה שראה הקב"ה כל אותן שהיו עובדים לע"ז ואברהם עמד ונתחכם מאליו ועבד הקב"ה לכך כתיב ויגד לאברם מהו לאברם העברי שכל העולם כולו העביר לעבודת הש"י והוא היה לעבר א' והיה אוהב הקב"ה ועובדו ולכך קראו הקב"ה העברי לזרע אברהם אוהבי (פסיקתא רבתי) :

ואתא עוג דמשתזיב מן גיבורייא דמיתו בטובענא ורכב עלוי תיבותא והות מתפרנס מן מזוני דנח ולא בזכותיה אשתזיב אלהין דייחסון דיירי ארעא גבורתה דה' ויתרון הלא הגברים דהוו מלקדמין מרדו במרי עלמא ושיצי אינון וכד אגחו מלכא האילין הוה עוג עמהון אמר בליביה איזל ואחוי לאברהם על עיסק לוט דאשתבא וייתי לשזבותי' מן ידיהון דמלכיא ויתמסר

בידיהון עאל אתא במעלי יומא דפסחא אשכחיה דהוי עביד גריצין פטירין בכן חוי לאברם העברי וכו' (תרגום יונתן):

וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכו וירדוף עד דן. רדף עם שלש מאות ושמונה עשר איש אליעזר בגי' הכי הוה. וקשה למה דוקא מספר זה אלא אליעזר עבד אברהם בגי' מרכבה שלימה וכן אליע"זר בגי' נש"ר שו"ר אר"יה אד"ם כשתחשוב אות א' לאלף וזהו סוד דמש"ק אליעז"ר שהוא סוד ד' מחנות שכינה קדישא (מגלה עמוקות):

האיך סמך על נס באתרא דשכיה הזיקא לרדוף אחר ד' מלכים אלא כשיצא מביתו יצא על דעת לפדות אותו בממון רב. וכשיצא מפתח ביתו ראה השכינה וחיל גדול מיד רדף אחריהם אלמלא שיתף אברהם זכות יצחק לא היה יכול לד' מלכים (מדרש):

ביד המדה הנקראת צד"ק מדרים כמה מחנות וכמה חיילות הנקראים אנשי המלחמה בעלי רמהים וקשתות וחיצי תריסים ואבני בליסטראות ללחום ולעקור ולהשמיד. והמדה הזאת הולכת עם א"א במלחמת המלכים והיא השמידה אותם מלפניו וגצת המלחמה כדכתיב מי העיר ממזרח צדק אברהם בהליכה בטח בהש"י בשביל שהלך לפדות שבוי' אמר בלבו שלוחי מצוה אינם נזוקין אל הפתח שלו היה אחר שראה הקב"ה שהרג כל אותן החיילות ע"י נס בשבילו והיה אומר אברהם בלבו אני הולך בכל יום ויום לתקן לבני נשי לגיירם ולהכניסם תחת כנפי השכינה ועתה ג"כ כל א' נהרגו בשבילו ואבדו ע"ה בשבילו. שאם לא היה נהרג היה מתגיירת קצתם ראה הקב"ה שאברהם היה מצער בלבו אמר הקב"ה אל תירא (שערי אורה):

כשבא אברהם לרדוף אחריהם נקפצה ארץ לפניו י"א ג' מילין היו פסיעותיו של אברהם וכו' (סוחר טוב סי' ק"י):

ויש להקשות כיון שאברהם לא עשה שום מלחמה למה סיבב הקב"ה שהלך אברהם ולקח שנאה עם הקליפות והאומות בכל דא היה מספיק מלאך א' כמו בסנחרב והיה לוט ניצול כמו בסדום תדע כששלח הקב"ה לאברהם בעידנא דהוא ייעול להרוג ולהשחית כל הקליפות הארבעה שהיו רוצין להשתרר על החמשה והקליפות בכל ט' והד' היו רוצים להפריד הה' מן העולם וכמו שהיה למטה בעולם השפל כך נעשה בעולם העליון אמר הקב"ה אברם עדיין ערל ובו נכללו כל הקליפות ימינא ושמאלא דאינון עתידין לצאת ממנו כי כך נגזר מששת ימי בראשית שאברהם היה שליט בסטרא ימינ' ושמאלא דאיהו אב לאדם דבריאה וממנו עתידים לצאת תרין קליפין קשין שיהיה לכל סטרין דמסאב' ימינ' ושמאלא ואינון ישמעאלים מסטר' ימינא דמסאב' ועשו עתיד לצאת מיצחק דאיהו שמאלא וכו' אמר הקב"ה אברה' ערל ושמא אתעורר זאת המלחמ' מן ד' קליפין על ה' ואחר שישלטו ד' קליפין על ה' אשלים אבא דלהון וישלוט עליהם ויהרג למאן דירצה ויחיה למאן דירצה ובאופן דא נכנעו כל הקליפו' ימינא ושמאלא תחת אברה' ודא היה צריך להיות בעידנא דאברהם שהיה ערל ובדין הוא שהערל מבטל כח הקליפה הערלה ולא המהול ולכן בהיות אברהם ערל נתעוררו מלחמות אלו כדי שישלטו ימין על השמאל ומתמן ואילך שכב כארי מי יקימנו לעולם ומשכן הארי מסטרא ימינא ושור מסטרא דשמאלא (גלי רזיא):

ארבע קליפין שהם מצ"פץ לא היו רוצים להיות נכנעים תחת מדות אלקים מפחד יצחק כששמעו שאברהם הי' עתיד לצא' ממנו יצחק שעל

ידו היו צריכין להתפרנס כל הקליפות והתחילו להתרעם לפני ב"ד העליון ואמרו אנחנו קודם לבריאה (פי' כי הקליפה קודם לפרי כמו אגוז) אותם שנבראו אחרינו למה שלטו עלינו הדין יקוב ההר מה עשה מסבב סיבות שנתקממו המלכות גשמיי' בעולם הגשמי ד' את ה' וכשהם נפלו למטה ולעשות מלחמה התחילו ג"כ ברוחניי עליונים כי התעוררות מלמטה מתעורר לעילא הלך אברהם עם ד' אתוין דילה אדנ"י והרג ד' מלכים שעשו מלחמה עם ה' רומז למדת אלהי"ם וכמו שנעשה למטה בתחתונים כך עושים לעילא בעליוני' שנצחו אתוין מצ"פץ פנימה וטהורה לסצ"פץ דמסטרא מסאבא בכח שם אתווין אדנ"י גליפן דשמא (גלי רזיא) :

ויר"ק אבר"הם א"ת הניכיו תמצא תתק"ס צרופי כסאות עם שריהם והיילידהם שהם א"ל שד"י מהמלאכים וכו' ובשעת המלחמה נטהר אברהם מן הקליפות וכו' (גלי רזיא) :

וירדוף עד דן ר"ל יקוב הדין את ההר ר"ל שאל דין מן שמיא שאם הוא בדין שולט יצול שיציל אותו ב"ד עליון וזהו פרושו וירדוף עד דן (גלי רזיא) :

וכד שמע אברהם ארום אשתבי אחוי וזריזית עולם' דחנוך לקרב' מרבייני ביתי' ולא צבו למהלכה עמיה ובתר מנהון ית אליעזר בן נמרוד דהוה מתיל בגבורת' מכלהון תלת מאה ותמניסר ורדף עד דן (תרגום) :

קושיא השלישי' כתיב וירדוף עד דן מה אכפת לן שירדף עד דן כיון שהרג כולם ע"י נס מה צריך רדיפה עד כאן אלא צ"ל שיש בו סודות ודא הוא רמוז עד דן שמות מן ויס"ע ויב"א וי"ט דאינון משלבות בד"ן הויות ששמותם רומזי' רי"ו ארי"ה גבור"ה שהשבונם שוה ולכן נתן אברהם מעשר מכל (גלי רזיא) :

מיכאל וגבריאל שבאו לעזרת אברהם עם כ"ה ג"פ אלהי"כם אלהיכ"ם אלהיכ"ם שחשבונ' שי"ח כ"ו ג"פ אלהיכ"ם ומלת הכח הוא אד"ני אלי' הוא שם מ"ב עם הכולל ואלו ג' שמות הם נזכרים בסוף ק"ש ג"פ אלהיכם רמז למיכ"אל עם האותיות וזה מיכאל לשרה כשנלקח' לפרעה והוא אלהיכ"ם שחשבונו אדנ"י אל"י כשהיו באים מרבית פרעה לנגוע בה או במלבושה היתה אמר' אחותי את אל"י הכ"ם ותכף היו מוכנעי' וע"פ תלת אילין שמהן מן תלת אלהיכם שהם בחשבן אליעזר נצח ד' מלכים ולכן אמרו חז"ל שלקח עמו אליעזר לבדו שחשבונו שי"ת הה"ד וירק את חניכו ילידי ביתו (גלי רזיא) :

ויצא מלך סדום לקראתו אחרי שובו מהכות את כדרלעומר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שוה הוא עמק המלך בבא אברם בלא ה' צורך גדול והנה נשלם בה' ויצחק לא נגרע אבל נשתנה באות א' צדי"ק בשי"ן ישחק יעקב נשלם בו' יעקוב ג' אותיות שו"ה עליו העולם שנא' עמק השו"ה הוא עמק המלך (פליאה) :

כל מי שהוא ירא שמים סופו נעשה מלך ממי אתה למד מאברהם ע"י שנתיר' מהקב"ה נעשה מלך שנא' כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ומנין שנעשה מלך שנ' אל עמק השוה הוא עמק המלך. שהושוו הכל ונטלו עצים וקצצו ארזים ועשו כסא ועשאוהו למלך עליהם ולא תאמרו אברהם בלבד אלא אפי' משה שנתירא' מהקב"ה נעשה מלך (רבה בהעלותך פ' ע"ו) :

בקש הקב"ה להוציא הכהונה משם תימה דאברהם נמי משם הוי וי"ל

סבניו של שם קאמר ולבכוף ביטל משאר בניו ונתנה לאברהם לבדו א"נ י"ל לפי שלא היה בכור בכל בניו ולא היה בדין לירש הכהונה מן הדין אלא דוקא אברהם (תוספות):

ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. נסים של מרע"ה היו נסים נגלים ומפורסמים הנעשים על ידי הוי"ה השם המיוחד והנסים נסתרים נעשים על ידי אדנ"י או בצרוף אל עליון (ציוני):

דע בסנהדראי גדולה הנקראים אלו"ף יש שלש מאות ועש"ה מחנות של מדת הדין וכולם מוכנים ומזומנים להפרע מן החוטאים כשדנין אותן בב"ד של מעלה ואלו ש"י מחנות של מד"ה משוטטת בעולם וכל מחנה ומחנה מהם גומר הדין בכל הדברים בין טוב ובין רע ואלו המחנות מיושבת כל מיני עושר וטובה שמגיעי' ע"פ הדין מן הרשעים וכל אוצרות מלאים כל טוב וכל מיני עושר ונכסים וכבוד ונקראים כולם י"ש וכל אוצרות מוכנים לצדיקים לעתיד לבא וזהו סוד להנחיל אוהבי י"ש ואוצרותיהם אמלא ודע כי מדה עליונה שהוא רחמים גמורים נקראים א"ל והוא המעשר מן י"ש וכשיצאו שלש מאות ועשרה מחנות להשחית העולם אם יש צדיק בעולם שיוכל להתכוין למדת א"ל אז יוצאת מהיכל ונגלות ובורח כל מחנה י"ש ממנה ואין יכול להזיק כל בריה. וז"א קיבל עליו יסורים וצער כל ימיו זכה שהי' לו ירושת עולם שנא' ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ ואמר ויטע אש"ל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה אל עליון ולפיכך נתברך בכל שלא היה לו למעלה מקטרג וערעו' וכל בעלי דין בורחין מלפניו והסוד חסד לאברהם וכו' ולפי שאברהם כדת א"ל זכה להנחיל כל נחלת י"ש וזהו סוד להנחיל אוהבי יש ונאמר זרע אברהם אוהבי (שערי אורה):

טוב רש הולך בתומו כל מי שהולך בתומו בעה"ז עתיד להינצל מדינה של גיהנם אברהם הלך בתומו שנאמר התהלך לפני והיה תמים זכה לקנות שמים וארץ שנא' ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ שמים שזכו בניו לקבל התורה שניתנ' מן השמים וארץ לפרות ולרבו' כעפר הארץ וכ"כ למה בשביל תמימות שהיה בו זכה ונזדווג לו שרה ויצ"ק שהלך בתום נזדווגה לו רבקה ויעקב שהלך בתום נזדווג' לו רחל ולאה בלהה וזלפה כולם משפחה אחת ונחלה אחת עליהן מפר' שלמה בחכמתו בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת וכ"כ למה בשביל הצדקה שהיה עושה עם העניים בתורה (מ"ד פ מסכין):

וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידיך ויתן לו מעשר מכל א"ר יצחק האי קרא לא ידענא מי נתן למי אלא הקב"ה נתן לאברהם מעשר נטל אות א' מתחת כסא הכבוד והוא אות ה' והוא אברהם שנא' ולא יקרא עוד שמך אברם כ"א אברהם וזה מעשר נתן לו הקב ה (מדרש הנעלם):

עוד שם הקב"ה נטל אות אחת מתחת כסא הכבוד ועשה אותה עטר' על הנשמה שהוא אברם ואיזה אות שהוא ה' שבו נברא שמים וארץ והעולם בה' להיות צרור בצרור החיי' ונשלמ' בהשלמתו הה"ד ולא יקרא עוד שמך אברם כ"א אברהם וזהו המעשר שנתן לו הקב"ה ר' יהוד' אומר מהו מכל הוא שכינת' של מקום דהא תנינן א"ר ברכי' וה' ברך את אברהם הכל שהשרה שכינתא עמיה:

ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך פריצי הדור ועזי

פני' עליהם אמר שרו של גיהנ' לאברהם תן לי הנפש ר"ל נפש ההוטאים ואל תתפלל בעדם להציל' כי שלי הם וממקומי נאצלו והרכוש קח לך אותם ששבו בתשובה וכו' ואברהם אמר אם אקח מכל אשר לך כלם הם חייבי' כלי' שהייתי מכריז לפניהם והוכחתים להזור בתשובה וכו' ולא שמעו לי (מ' הנעלם) ;

ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ מתורגמי' בצלו וכו' אשכחנ' בספר' דשלמא מלכא מאן דארים ידיה ולא בצלותין או בברכאין עשרה שליטין עליהו ממוניו ומקללין יתיה ברמ"ח קללות (זוהר יתרו ע' קי"ח) :

ויאמר אברם למלך סדום באותה שעה נשא הקב"ה שתי ידיו ואמר עד עכשו לא קראני אדם אל עליון שנא' הרימותי ידי לאל עליון וכיון שנולד אברהם מתברך מפי הבריות שנא' וברוך אל עליון וכיון שנולד אברהם נתגלגלו רחמיו של הקב"ה שנא' חנון ורחום ה' וכיון שנולד אברהם נפרד בפי כל הבריות שנא' חסדי ה' כי לא תמנו. וכיון שנולד אברהם נשבע הקב"ה שברכת מילה יציל בניו מדינ' של גיהנם (פסיקתא פ' כ"ה) :

צריך אדם לקדש שם הגדול ולמסור עצמו באהב' ה' כפנחס שמסר עצמו והרג לזמרי וכאברהם שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל וכאלישע שלא רצה לקבל מנעמן (סס) :

בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים וגו' תדע שאלו החיילות שהלכו עם אברהם הם חיילות של צדק אלו חיילותיהם של תתק"ס היו נחלקי' לשתי מחנות חציים למדת היום שהוא א"ל שד"י מדת יסו"ד ונקראו אנשים ואותם שהיו למדת לילה שהיא תחת מדת אלהים נקרא' נערי' אפי' שתהיה נוקבא נקראת נער כל זמן דאינון מדת לילה ומדת לילה שולט בהם נקרא נע"ר לכן לקח אלהים לחנוך שהיה חנוך מעלמא דנוקב' עד שנתגלגל בבית אברהם מן בעלי ברית אברם ונקרא שמעונ"י (פי' נער) ולכן היה אמר אברהם אם מחוט שהם המלבושים שהיו לבושי' ההרוגי' ועד שרוך נעל בכל שאר עם ההרוגי' והנער"ים אכ"לו ר"ל שרפו אותו שנהרג במדת הלילה וחלק האנשים שהלכו אתם שהיו אוכלים ושרפו אותם נ"כ במד' אלהי' ששורף את הכל ולכן אמר רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים ור"ל בין אותם שנהרגו בליל' ובין אותם שנהרגו ביום ע"י אנשי' שהלכו אתם כולם נאכלו ונשרפו ענר איהו חנוך אשכול הוא אליעזר ממרא איהו יוסף יקחו חלקם מן האומות זהו ענר אשכול וממרא יקחו חלקם אינו לשון עבר כמו שנא' הנערים אכלו אלא יקחו לעתיד חלק מן האומות (גלי רזיא) :

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במהזה לאמר אל תיר' וגו' בב"ר איכא פלוגת' גבי אחר הדברים האלה הי' דבר ה' אל אברם וגו' אחרי סמוך אחר מופלג ואיכא למ"ד אפכ' וקשה מאחרי מות ובו ביום היה ושמא נאמר אחר כל הפרשיות לכך תשוה מופלג (תוספות גיטין דף ס' ע"ה):

בתר פתגמ' האילין מן דאתכנשו מלכיא ונפלו קמי' אברהם וקטל ארבע מלכי' ואהדר תשע משיירי תשב אברהם בלביה ואמר וי כען לי דלמא אתקבלא אגר מצותי בעלמא הדין ולית לי חקק בעלמא הדין ולית לי חולק' בעלמא דאתי או דלמא יזלון אחוהון וקרוביהן דאלין קטיליא ויצטרפון בלגיונין וייתון עלי או דלמא בזימנא ההוא אשתכח עמי אגר זכוון קלילין ונפלו קדמי ובזימנ' תניינא לא משתכח עמי אגרא ויתחלל בי שום שמיא ובכן הוה פתגמ' דה' עם אברם בחזונ' למימר לא תדחל דאף על גבריהון מצטרפין בלגיוני ואתיין

ואתיין עלך וכו' (מרגוס יונתן) : לעולם ימנע אדם מן הנסים שלא ימעיטו לו זכיותיו בעה"ז ובעה"ב ואמר לאברהם שכרך יהיה הרבה מאד שכרך בעה"ז הרבה לימות המשיח מאד לעה"ב הפרי והקרן קיימת. דאמר רשב"י אלו היה אברהם לוקח מבראשית עד אלי (ספר הסידים סי' קנ"ז) :

דבר ה' אל אברם במחזה וגו' יש חילוק בין מראה למחזה. מראה הוא לשון הקודש מחזה דא תרגום. ע"כ באברהם קודם שנימול היה דבר ה' אל אברם במחזה כדי שלא ידעו המלאכים שהקב"ה מדבר עם אברהם עם ערל והמלאכים אינם משגיחים בתרגום וכן בבלעם כתיב ומחזה שדי יחזה כדי שלא יראו המלאכים שהקב"ה מדבר עם הערל אבל לאחר שנימול אברהם דבר אתו אלהים (זוהר ע' רמ"ג) :

בהיכל הזה יש תא הרצים ונקראים חשמלי' והם כנגד רצים שבקליפות כי אלו רצים להטיב ואלו רצים להרע על אלו נאמר והעיר שושן צהל' ושמחה הרצים יצאו דחופים ועל אלו נאמר והעיר שושן נבוכה וע"ז נקראים הרצים לפי שהם רצים להגין על ישראל וכו' וכולם נקרא מגן אברהם וסי' אנכי מגן לך (סוד האמן) :

ויאמר אברם אדני ה' מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. בן משק ביתי וגו' א"ל הקב"ה לא יירשך זה כ"א אשר יצא ממעי"ך קפ"ב כחשבון יעק"ב שיעקב הוא אב השבטים הוא יירשך ואל תחשב שכבר נשלמו גלגולך של אליעזר מאחר שמל ועשה שליחות בענין הזיווג של יצחק. תדע. שפעם אחרת יתגלגל ביוסף כי עדיין לא השיג לכנוס בחצר המלך הפנימי אפי' שהוא מהול כיון שגופו היה מזרע טמא ויחום דיליה הוא עבד כנעני אפי' שבעת הזה עבד אברהם עכ"ז אין לבא אל שער המלך בלבוש שק דאיהו גוף טמא. ולכן הוצרך להתגלגל בפעם שלישית ואחר שנתגלגל בפעם שלישית להיות מיוצאי ירכו ונולד בטהרה ובנקיה וכו'. ונקרא יהו"סף וזכה לשלוט על אחיו וכו' ושלט ג"כ על הקליפה (גלי רזיא) :

לא היה אדם שקרא אדני וא"ת והא כתיב ברוך ה' אלהי שם. וי"ל דהתם אינו באל"ף דלי"ת שהוא לשון אדנות וא"ת אמאי לא אייתי קרא אדני ה' מה תתן לי שהוא כתיב קודם וי"ל שהפרשיות לא נאמרו כסדר ואין מוקדם ומאוחר בתורה. וזה הפסוק דבין הבתרים היה קודם לכן וכן צ"ל ע"כ שהרי אברהם היה בן ע"ה שנה בברית בין הבתרים ואחר הדברים האלה נאמר אחר מלחמות המלכים כפי' רש"י בפי' חומש ובמלחמות המלכים היה בן ע"ג שנה כל הימים של סדום היו נ"ב כדאמרי' בפ"ק דשבת י"ב שנה שעבדו את כדרלעומר וי"ב של מרידה ונשאר מיושבת כ"ו שנים. שהיתה בשלוה ובהפיכתו היה אברהם בן צ"ט שנה שהרי היתה הפיכתו שנה אחת קודם שנולד יצחק צא מהם כ"א שנה למפרע של שלוה. נמצא בן ע"ג שנה היה במלחמת המלכים א"כ היתה פ' ברית בין הבתרים קודם פ' אחר הדברים שלש שנים. ואותו הפרשה מסיים ויחשבה לו לצדקה ולכן הביא אותו פסוק במה אדע שהוא מוקדם ובזה מיושבת קושית רשב"א דבמקום א' משמע שהיה לילה דכתיב וספור הכוכבים ובתר הכי כתיב ויהי השמש לבא משמע שהוא יום אלא וודאי ב' פעמים הם ולא בבת אחת נאמרו ואין מוקדם ומאוחר בתורה (תוספות) :

כל הצדיקים יש להם נשמות כפולים יש להם כוחות שמצילם בעבור

התחתונים שהם דוגמא לאותם העליונים וכך היה ענין בכאן אברהם העליון היה מדבר עבור אברם התחתון ה' אלהים מה תתן לי (גלי רזיא) :

ואני הולך ערירי ערירי מן עה"ב ירבעם אחאב מנשה. שלשה מלכים שלשה הדיוטים אחיתופל גחזי דואג ואם היו משברים יצרם הוי בני עה"ב (סודי רזיא) :

בשביל שאמר אברהם ואני הולך ערירי אמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ונגזר עליהם ר"י שנים עד שנגלה עליהם באהיה אשר אהיה ס"ת הרה גי' ר"י (רוקח) :

ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור ויאמר לו כה יהיה זרעך שלא היה לאברהם זרע משרה מצד מערכות הכוכבים ומזלות אלא ע"פ נסים ונפלאות (שערי צדק) :

כל אותיות הם כ"ב וירדו לשלשה כיתות של ישראל שסיכנם כ"ה ובזה רמז שם לאברהם כ"ה יהיה זרעך ר"ל זה יקרא כסא שלם ושם שלם (ספר המוגה) : בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא והא חזינא באברהם דהזי במזלא דלא יוליד ברא והקב"ה מפקי ליה לברא דכתיב ויוצא אותו החוצה צא מאצטגנינות שלך וכו'. ת"ח כל בריין דעלמא קודם מתן תורה הוו תלוין במזלא אפי' בני חיי ומזוני אבל לאחר מ"ת מפיק ליה הקב"ה מחיובא דכוכבים. ודא אולפינא מאברהם בגין דעתידין בניו לקבלא ה' חומשי תורה אמר הקב"ה באות ה' שאתוסף לך השמים תחתיך וכו' ה"א לכם זרע וכו' ובג"ד כל דאשתדל באוריית' בטיל מיניה חיובא דכוכבים ומזלות (זוהר פ' פנחס עמוד רמ"ז) ;

מן אדה"ר עד התחייה אין בזכות לשדד המזל אם לא בזכות גדול וביד חזקה וזה כח של אברהם דצדק הוי קאי במערב ואהדרינהו למזרח (עבודת הקודש) : מה שאמרו חז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכות' תליא מלתא אלא במזל' תליא זכות הוא ב"ד של שבעי' הנקראים אלהים במזלא תליא מלת' הוא ספיר' של הכת"ר אהי"ה והוא רוצה להוליד בנים ע"י נס או להשיג חיים או מזונות יותר מהראוי לו עד מקום אה"יה צריך להעלותה וכן תפלת חנה על ה' ולא אמרה אל ה' כי שם ה' אקרא הוא למעלה מן שמו ה' וכן במזונות השלך על ה' יהבך ולא אמר אל ה'. והטעם כי כל הרוצה להשיג דברים הללו אינו יכול להשיג בעה"ז ע"פ הדין במקום שנקרא זכות שהוא ב"ד הגדול שהוא מכוון נגד האמצעי וז"ש הש"י כה יהיה זרעך צריך אתה להעלות ממדה כ"ה שהיא התחתונה עד מדות אהי"ה שהוא עליונה (שערי צדק) :

נסתכל אברהם באצטגנינות ולא מצא בו משרה אלא מנשים נכריות עד שהמשיך מן שצריך למצרנות' כו"ר לפיכך כה יהיה זרעך :

ויוצא אותו החוצה אמר אברהם רבש"ע ראיתי במזלי שאין לי בן אחר אלא ישמעאל אמר הקב"ה צא ממזלך אין מזל לישראל (גמרא נדרים) :

וידברו בני יוסף את יהושע מדוע נתת לי גורל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני ה' נתן לי אלף וחמש מאות יותר מאפרי' אחי בסדר פנחס ונתקיימ' בי הברכה כה יהיה זרעך (פס״קתא) :

המדה הנקרא' כה היא שער התפלה ובה יפיק כל השואל שאלותיו כח המזלא והיא מתהפכ' מדה"ד לרחמי תחת מות חיים. תחת חולי רפואה תחת עקרות זרע לפי שהכל תלוי בה והיא פת"ח עינ"ם. ולפי שהכל תלוי

תלוי במדה זו ונקרא כ"ה אמר ה' לאברהם כ"ה יהיה זרעך וכו' ולפי שהמדה הזאת יירש אותה הבינו באמרו והיה ברכה והפסוק וה' ברך את אברהם בכל. הוצרך הש"י למסור ביד ישראל המפתחות לפתוח ברכה הזאת. ומסר ביד הכהנים המפתחות העליונים להמשיך הברכות וצוה ברכת כהנים דבר אל אהרן ואל בניו כה תברכו את בני ישראל לכשהמדה הזאת מתמלא אזי יבא וציל לישראל וסימנך ושמו שמי על בני ישראל ואני אברכם (שערי אורה):

לא איש אל ויכזב מטובה אבל מרעה ההוא אמר ולא יעשה. אמר לאברהם הבט נא השמימה וספור הכוכבים כה יהיה זרעך ועשה כן ה' אלהי אבותיכם הרבה אתכם וגו' אמר לו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ארבע מאו' שנה ולא עשה אלא רד"ו שנה (רבה פ' מסעי):

וצריכין אנו לבאר אחר שזו הנפש בשלימותי' רק כפי ערך ההוא יוכל בעצמו לבא שם בסוד עיבור נפש א' מאיזה צדיק שמתיחסת כפי אותה הבחינה שהשלים ותיקן הנפש שלו ואותו נפש של הצדיק שנשלם ונלגלו וא"צ לגלגול אחר מתעברו' תוך הנפש הזאת כלל פ"ה ע"כ ומדאותו נפש של הצדיק בההוא נעשים מדרגות הרוח אל הנפש שלו אע"פ ששניה' בחינות נפש מה שתיקן האדם בנפש ונקרא ע"ז הדרך אפשר שיתעבר בו נפש א' מן הראשונים ואפשר לפעמים שיתעבר בו נפש אברהם הכל כפי ערך הזדכות נפש דלית ביה כאברהם כיצחק כיעקב כשמואל וז"ש כה יהי' זרעך וזה מובן לכל בעלי יודע' גם אפשר שיתעבב בו נפש אחר של צדיק גדול מהראשון ותהי' נפש הבא של הצדיק הבא במקום נשמה של צדיק הא' במקום רוח והנפש שלה במקום נפש ממש וכן ע"ז מלמטה למעלה עד שנתעברו בו נשמות האבו' או מרע"ה כנזכר ועם היות שכולם בחינות נפשות יהיה שם בסוד נשמה ורוח ונפש וסוד הדבר הוא כי אפי' שיעברו בו כל אלו הנפשות עכ"ז אינן נקראו' אלא שהם בני"ן כי כל שאר תתבטל שם האותם ול.. ישאירו שם אלא ג' הנפשות העליונות מכולם וביאר הטיב פ"ח וגם אפשר שכפי מעשיו וזכותו זכה אל הרוח ממש על איזה צדיק שיתעב' יש"ן יזכה רוח עד שיתעב' רוח צדיק אחר יותר גדול ויהי' שם במקום נשמה וכן כל דבר זה עד שלש רוח צדיק א' בסוד רוח ונשמת צדיק במקום נשמה (עץ חיים):

והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה שאלו תלמידיו את ר"י איזו גדולה צדק' או תשובה א"ל תשובה גדולה מן הצדקה צדקה פעמים שנותנין למי שאינו ראוי אבל תשובה מעצמו הוא נותן אותה א"ל ולא מצינו צדקה גדולה מתשובה באברהם כתיב ויחשבה לו לצדקה וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות ולא עוד שבא דוד ופי' צדקתך כהררי אל (ילקוט משלי):

מי שיש לו אלו ה' דברים שסימנם צעק"תו שהם *צדקה *ענוה *קרבן *תפילה *וידוי ינצל וימלט מן הגלגול וכו'. ואלו ה' היו לחמשה צדיקים חנה משה אליה אברהם אהרן. תפלה לחנה דכתיב ותתפלל חנה וגו'. צדקה לאברהם דכתיב ויחשבה לצדקה והוא היה כולו צדקה. הענוה למשה דכתיב והאיש משה היה עניו מאד. וידוי לאהרן דכתיב והתודה עליו. קרבן לאלי' דכתיב עד מתי אתם פוסחי' וכו' (ספר תמונה ולקמן פ' ויקח אמריך בזה עוד):

ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים כשביקש הקב"ה לירד להציל את אברהם אבינו מכבשן האש אמרו מיכ"אל וגבריאל

לפניו אנו נרד להצילו. א"ל אילו ירד לשם אחד מכם אתם הייתם מצילו אלא לשמי ירד אני ארד ואצילו שנא' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים אלא אתן לכם זמן אימתי תרדו על שנזקקתם להצילו מיכאל על מחנה אשור וגבריאל למחנה כשדים (מדרש רבה בא פרשה י"א) :

ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה זכור לאברהם ליצחק ולישראל. אמר הקב"ה למשה אבות העולם מה יש להם עלי אם באתי לדקדק עליהם אני יש לי עליהם אברהם יש לי עליו שאמר במה אדע יצחק ויאהב יצחק את עשו יעקב אמר נסתרה דרכי וכו' (מ' רבה קהלת) :

ישכיל המשכיל להתעורר על קץ גלותינו זה שהראוי להיות שלשה חלקים יותר על גלות מצרים כי מתוך שעבדו במצרים ת"ל על חטא הדיבור ק"ו בבית הראשון שעבדנו ע"ז וחטאנו בשלשה חלקים. בדיבור במחשבה במעשה נגזר עליהם ת"ל שנים נגד הדיבור. ת"ל שנה נגד המעשה. ת"ל שנה נגד המחשבה וזה חשבן דניאל אשרי המחכה ויגיע לימות אלף ומאתים ותשעים שנה גי' ת"ל ולכך אמר תתן אמ"ת ליעקב אלף מאתים תשעים ר"ת התפלל על הקץ הזה ואומר תתקיים אלף מאתים ותשעים ליעקב כלומר לזרעו של יעקב (כחיי) :

ויאמר קחה לי עגלה משולשת ועז משולש ואיל משולש ותור וגוזל. בברית בין הבתרים צוה הקב"ה ליקח עז ואיל. שהם בהמה דקה נגד ב' מלכות שהחריבו בית ראשון ובית שני ונמשלו לדקה שנוחים לכבוש אם נעסוק בתורה משא"כ במצרים עדיין לא קבלו שם התורה. ובאו משולשים משום ג' מלכים דומים זה לזה במחשבה רעה וכל אחד כולל גם השני (עשרה מאמרות) :

ראה א"א בברית בין הבתרים גלות בגוף ונפש ומצא כי אין תיקונ' זולת הקרבנות בסוד הגלגול שראה בשלש בהמות משולשות דכתיב משולש' וכו' ר"ל שרמז פה גלות גלגול נשמה שכל הנשמה של רשעים הוא גולה ג"פ וברביעי מטהרה בנהר דינור והגלגול הזה הוא באחד מג' מקומות עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש לכן אמר בכל א' משולש ואח' שנתגלג' ונקי ונטהר בנהר דינור רמזה להיות בדול' מן המלאכים ורמז לתור וגוזל הרומז למלאכים ע"כ אמר על ארבעה לא אשיבנו שלא יחזור לגלגול וכו' (בפרשה ויקרא אפריך בזה) :

וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם וירד העיט על הפגרים זה כנופיא של מלאכי השרת שביקש לכלות הבתרים שלא ישתעבדו בנו ואברהם הפריח לפי שעה כי אברהם בירר לו מלכות ולא גיהנם וכו' (עשרה מאמרות) (ועיין לעיל ברמסית במטטרון) :

ונחתין אומין עע"ז הי מידמן לעופא מסאבא למבזז ית נכסיהון דישראל והוה זכות ה' דאברהם כ..ינא עלוותו (תרגום יונתן) :

כד הוה עציין בישין על ישראל זכותא דאברהם צדיקיא מבטלי יתהון (ירוש') :

ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדולה נפלה עליו. ויהי השמש לבא לתהילת הלילה הראה לו דינה של גיהנם (עשרה מאמרות) :

והא שמשא אזלא קריבו למטמוע ושינתא עמיקת' מתרמית על אברם והא ארבע מלכוון קיימ' וכו' (תרגום יונתן) :

אימה חשיכה גדולה נופלת עליו לתקן ארבע דורות דור אנוש נגד

אימה כי בימיו הציף שלישו של עולם חשיכה זה דור המבול שלא שמשו מאורות. דור הפלגה נגד גדול"ה שהמריד בבנין המגדול נופלת התהפכות סדום (מגלה עמוקות):

ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו' כשאמר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים שתק אברהם ולא עשה תפילה. בשביל שידע שאותו גלות יהיה לטובה לישראל ולהציל נפשם מיד סטרא אחרא שהיו בידו תפוסים מקדמת דנא כי כל הנפשות שינוח מן תתק"עד דורות שקמטו בלא עת והוצרכו להתגלגל בתוך מצרים ולהתעסק בלבנים כדי שיחזירו ויתלבנו למקום הראשון וע"כ נתגלגל במדבר עד תמו כל אותם שנולדו במצרים ואותם שעלו לארץ ישראל שהיו בן ך' שנה זכו לעלו' תחיל' להעלות בשביל שהיו נפשות חדשות ובהיות שהקב"ה חפץ שלא יאבד שום נפש מישראל שהם זרע אברהם קודם כל רצה לטהרו ויתלבנו אותם שקמטו בלא עת בשביל חטאתם ושיחזור למקום הראשון ובניהם שיעלו וירשו הארץ ולכן הפריד הקב"ה את בני ישראל מן האומות להיות לו לעם סגולה וצוה שימול בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה ואינו צריך טורח לגלגל (מקובלים):

משום בארץ באתי אמר השטן שטיתי בארעא קדישא וחזינא דאיני ראוי' לבא לארץ ישראל אי אנת דאין דינא דינייהו יהון כמצראי או כולהו ימותון או כולהון יהדרון למצרים ולא אנת אמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה והא אינו אלא רד"ו שנה ונתן הקב"ה לשטן את איוב משל לשטן וכו' (זוהר חמור דף מ"ט ע"ב):

אמר משה להקב"ה העם הזה מה עשה לך שנשתעבדו מכל הדורות א"ת בשביל אברהם אבינו ע"ה שאמר במה אדע ואמרת אליו ידוע תדע א"כ הרי עשו וישמעאל בניו הם היו להשתעבד כמו הם וא"כ היה ראוי להשתעבד דורו של יצחק או לדורו של יעקב ולא לעם שהיו בדורי אם תאמר מה איכפת לי למה זה שלחתני (מדרש רבה פ' שמות פ"ז):

רבי נתן אומר נאה לאלהי המשפט שאינו נושא פנים. שכן אברהם עמד בעשרה נסיונות ולא נשא לו פנים אלא בדבר אחד שאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. אלא הוא היה מבקש מן האלהים שישמור המשפט שנא' השופט כל הארץ לא יעשה משפט (שם פ' משפטים):

את כל התלאה אשר מצאתנו וגו' כשאמר הקב"ה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך תדע אנו נשתעבדים ואתה בני הורין וירדו אבותינו על אותו עינוי וכו' אל תחזירן מן חפצי שאני שואל (שם פ' מקח):

בארץ לא להם ע"ש שיוסף העביר אותם לערים וכו' (כוונת אר"י):

החכם ר' אברהם אמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו' ארבע מאות שנה וכו' טעם המספר הזה לא נודע וא' ממפרשי התורה אין מגיד ומשמיע אמנם אם תדקדק תמצא זה המספר ברוב מקומו' אצל עין הרע כי עין רע מספרו ת' ואות ת' תכלית כל האותיות וכן עין הרע וכו' ולפי שנתוסף באברהם אות ה' שהוא מדת הדין לכך שולטת בו עין הרע לפי ששלטה בו עינו של שטן וכו' וכן בעפרן וכן עשו וארבע מאות איש עמו (בחיי):

וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וכו' הקב"ה הבטיח את אברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. הנה כשבא יוסף למצרים לא היה שם רכוש גדול לכן הביא הקב"ה רעב למצרים וכל כסף וזהב שאסף יוסף בעבור התבוא' היה

היה לצורך לישראל כדי שיצאו ברכוש גדול (מדרש) :

דן אנכי מהו דן מכות בכורות שנקרא נגע שנא' עוד נגע אחד אביא. מהו דן אנכי . אמר הקב"ה פורע אני מכם מכות בכורות שנא' הנה אנכי הורג בנך בכורך (מ' רבה פ' נה) :

לעתיד יעברו מצריים וכשדים על גשר של גיהנם ויהיה לפניהם כחוט ונופלים לגיהנם ומיד ישראל מתייראו אמרו רבש"ע תאמרו כאשר עשית עם אלו כן תעשה עמנו א"ל אי אתם אמרו לי אנו עמך ונחלתך א"ל מי מעיד א"ל אברהם קרא לאברהם א"ל תעיד שהם עמי ואני אלהיהם אמר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי א"ל מי מעיד יותר א"ל יצחק מיד קרא ליצחק א"ל מעיד אתה שהם עמי ואני אלהיהם א"ל רבש"ע לא כך אמרת לי כי לך ולזרעך אתן וגו' א"ל מי מעיד יותר א"ל יעקב מיד קרא ליעקב א"ל אתה מעיד שהם עמי ואני אלהיהם א"ל רבש"ע לא כך אמרת לא יהיה לך וגו' והם אמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד באותה שעה הב"ה עובר לפניהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול מהו אח"כ מי שמבי' עליהם י' מכות אח"כ יצאו ברכוש גדול א"ל אף אני בשעבוד . א"ל ואתה תבא אל אבותיך בשלום (רבה לך לך פ' מ"ד) :

ואתה תבא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה . טבת הוא סוד הטובה והמת בו נדבק בשכינה הנקרא את"י כמו שמוכח מפסוק גדלו לה' את"י ומיתת האזרח מוכיח והוא הבשורה טובה כמו שנרמז בו . והוא מבטל קליפה שכנגדו מסוד הדין באה וישתקה מחסד וכאשר בא לעולם פי' אז נכנעו מפני הקדושה . כמו הא' המרומז בו ובקליפה נדבקת כלבי' עזי נפש תתקמ"ד והם יונקים מכלב רע בעל צפון אשר תחתיו י"ב מאות וד' כלבים כשמו התנא ר' מאיר מוכיח שבכולם בסוד שם של ד' והענין הרמז שבו אלף וששה והוא רותח בדמו וקבלה אשכנזי קבלתי בלחישה מסוד תשתר"ם והבן מאד (מאמרי מספר קרניס) ופי' דן ידין כתב פי' למאמ' הנ"ל טבת הוא סוד הטוב פי' הוא חדש טבת מור' טובה טבת מל' טובה והמת בו נדבק בשבינה הנקראת את"י פי' דע טבת גי' תי"א וזהו את"י ומיתת האזרחי מוכיח פי' מיתת אברהם מוכיח הנקרא איתן האזרח שמת בטבת כנודע מספרי המקובלים סוד *תקבר *בשיבה *טובה למפרע טבת והיא הבשורה טובה וכו' והוא המבטל קליפה כנגדו פירוש שקליפה ג"כ הנקראת טבת בסוד ובת טבת הנזכר בספר דניאל והוא בא מצד צינור שמאל שבבינה . שדינין מתערין מניה וכו' וראשי הקליפה טבת הולך דרך חסד אז נכנעת ונשפלת ואין לקליפה תקומה כלל (סס) :

תנן התם כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן מפני שהיין והשמן קריבין לגבי מזבח . הצילו הפירות את האילנות מכאן שהבן הטוב מציל את אביו מדינה של גיהנם וכן מצינו באברהם שהציל את תרח שנא' ואתה תבא אל אבתיך בשלום מלמד שבישרו לאביו שיש לאביו חלק עה"ב (פסיקתא זוטרתי) :

איוב הוא תר"ח ונוטריקון שמו א"ברהם י"צחק י"עקב ו"יב ב"ניו עוד אברהם יצחק ויעקב בניו לתרח שכן מתייחס אחריו ועשה תשובה (כנפי יונה סי' פ"ז) :

ואתה תבא אל אבותיך בשלום . בישרו שיש לאביו חלק לעה"ב . תקבר בשיבה טובה בישרו שישמעאל עשה תשובה (מ' רבה פ' נח) :

ואתה תבא אל אבותיך בשלום. גדול השלום שאפי׳ המתים צריכין שלום (רבה פ׳ נשא):

שם גדול וחביב השלום שכל מעשים וזכיות שעשה אברהם לא נתן אלא שלום:

אברהם חי קע״ה שנה. ויצחק ק״פ שנה. מנע הקב״ה חמש שנים משניו וכו׳. אמר הקב״ה כך אמרתי והבטחתי לאברהם ואתה תבא אל אבותיך בשלום בשיבה טובה והוא רואה בן עע״ז בני ג״ע ש״ד וכו׳ (רבה פ׳ תולדות):

ביום ההוא כרת ה׳ הברית את אברהם לאמר ברית אש כרת ה׳ עמו כי לא היה באותו פעם ברית אחר (מדרש):

ותאמר שרה אל אברם הנה נא עצרני ה׳ מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה. ארבע מאות שנה קיים׳ האי ממונא דבני ישמעאל ובעי קמיה קודשא בריך הוא. א״ל מאן דאיתגזר אית ליה חולקא בשמך. א״ל הא ישמעאל איתגזר ולא עוד אלא דאיתגזר בן י״ג שנה. אמאי לית ליה חולקא בך כמו יצחק. א״ל דא אתגזיר כדקא יאות לתמניא יומין ואילין רחיקין מנייהו. אמר עם כל דא כיון דאתגזיר לא הוי ליה אגר בגיניה. ווי על ההוא זימנא דאתיליד ישמעאל ואתגזיר. מה עביד קב״ה ארחיק לבני ישמעאל מדבקותא דלעילא ויהיב ליה חולקא לתתא בארעא קדישא וכו׳ ווה גרם מחמת שרה. שאמרה בא נא אל שפחתי ובא להגר והוליד ישמעאל (זוהר פ׳ תמור ע׳ קע״ח קע״ט):

שלש נשים נשא אברהם. שרה בתו של שם. קטורה בתו של יפת. הגר בתו של חם (מדרש):

ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען. ומספר את רובע ישראל הרביעית שלהם מי יוכל למנות. אוכלסין שיצאו מאותן שהיו חוטפים המצות ותאמר לה המעט קחתך את אישי הנה אמתי בלהה בא עליה. ותרא כי עמדה מלדת. ותקח שרה אשת אברם את הגר (רבה פ׳ בלק):

ותאמר שרה אל אברם כל עלבוני מסך דהוינא רחיצנא דתעביד דינא דאנא שבקית ארעא ובית אבא ועלת עמך לארעא נכרייתא וכו׳ וכדין יתלי קדם ה׳ עלבוני ויפרוס שלומה ביני וביניך ותתמלא ארעא מינן ולא נצרך לבנה דהגר בת פרעה בת נמרד דסלקך לאתון נורא (תרגום יונתן):

אל מדבר שור מהו מדבר שור. א״ר יצחק בזכות אברהם שדברתי עמו ואמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וגו׳ שכתוב וישב בין קדש ובין שור (מ׳ רבה פ׳ בשלח):

בראשית בר״א שי״ת דאיהו שכינתא דעליה אתמר מחלליה מות יומת דעלו אויבי׳ בחלל דילה איהו קדש קדשים ואתמר בהון את מקדש ה׳ טמא חלל מטלכה ושריה. ושפחה אעלית בתר דגבירה דאיהו בשפחה נדה זונה וסאבת אתראה אמון הוי נייחא דשכינתא. וקלא הוית נחית ידא איהו לא עבדית בך אלא חילל מטלכה ושריה. וברחת שכינתא מתמן בההוא זימנא שחקו על משבתיה. ואמרה שפחה לאו בגינה דעבדה שרה לשפחה דילה הה״ד מפני שרה גברתי אנכי ברחת אמר הקב״ה ברתה דרשע חייבה אע״ג דשרה תרכת לה אנא רחימנא עליה ועל ברה. ואתון לא עבידתון הכי אלא גרמתון ביש תחת טב. אנא אמינא לעבר׳

חיבא מעלמא ולא יהיה חדוה קמיה עד דאתעברו מעלמא ובההוא זימנא יהא חדוה קדמי הה"ד ובאבוד רשעים רנה (תיקונים):

והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון בני ישראל דאתגזרו וקבלו אורייתא נקראו אדם. אבל ישמעאל דאתגזר ולא קבלו אורייתא נקרא פרא אדם ולא אדם ממש (זוהר יתרו דף ל"ט ע"א):

ויהי אברם בן תשעים שנה וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים התהל"ך לפ"ני וה"יה תמי"ם בגי' דו"ר הול"ך ודו"ר ב"א (יונת אלם פ"ד):

מאן דנטר אות ברית קודש אתקרי איש תמים. אבל מאן דאתעסק באורייתא אתקרי אדם בדיוקנא דההוא דלעיל דכתיב כתפארת אדם לשבת בית (תיקונים):

רצה הקב"ה להשלים אברהם בכל הספירות ואמר לו התהלך לפני והיה תמים ולמען תהיה נאחז במרכבה שלי אני רושם בבשרך ונקרא ברית בשר: כאמרו ואתנה בריתי ביני ובינך (שערי אורה):

ואלמלא שקבלו ישראל ברית בשר לא זכו לקבלת התורה שהוא ברית הלשון. וזה אמרו בספר יצירה כשבא אברהם להביט וחקר והבין והשב ועלתה בידו נגלה עליו אדון העולם וקרא לו אוהבו וכרת לו ברית בין אצבעות ידיו. וזהו ברית הלשון ובין עשר אצבעות רגליו זהו מילה:

והיה תמים הוא מצוה אהרת כטעם תמים תהיה עם ה' אלהיך ולא ימצא בך קוסם קסמים ועונן ומנחש. ויאמין כי הקב"ה לבדו הוא בעל היכולת לעשות ולבטל. ולא ישמע אל מעוננים ואל קוסמים או מנחש ומכשף שיבא דבריהם עכ"פ. אמנם הכל בידי שמים והוא אל שדי מפר אותות בדים וקסמים יהללו וכו' (ציוני):

דע כי שבעים שרים נתנו ארבע ראשים לישראל. ובשעה שהם חוטאים אותם ארבע ראשים נכנסים באמצעי ומבדילים בין ה' ובין ישראל. ובשעה שהם עומדים באמצע הרי ישראל לביזה לקלם ולחרפה לשמה. וכל הצינורות שבא משם ה' לישראל נשפכות אל ארצות שרי האומות. ועל זה צעק שלמה תחת שלש רגזה הארץ תחת עבד כי ימלוך. אבל השרים העליונים כי לוקחים השפע הצינורות שבא לישראל שנשתעבדו ושופכים לה' והרי הם מלאכים במקום ישראל. וכי תשפע להם אלו האומות שהם שבעים ושנים מרוב הטובה הבא להם מן השרים שלהם. כי כאשר השרים של ה' מלאים מטובן של ישראל אז האומות כולם עשירים. ולפיכך תמצא שרי האומות מצפים אימתי יחטאו ישראל ויכנסו שרי האומות בין ה' ובין ישראל. ומקבלים הם השפע מה שראוי להיות לישראל מה'. וארבע ראשים הם נקראים ארבע קליפות ונקראים ערלה וכו'. לפיכך אמר יחזקאל במעשה מרכבה וארא והנה רוח סערה מן הקליפה בצפון בא הרי הקליפה א' ענן גדול. ואש מתלקחת קליפה. ונוגה לו מסביב קליפה אח"ת ד'. מה עשה הקב"ה אמר לאברהם אברהם בני התהלך לפני והיה תמים אמר לפניו רבש"ע היאך אעמוד לפניך תמים א"ל בשעה שתכרות ברית היינו ערלה שבגופך שהיא חלק ערלים ולכך אמר דוד ד' פעמים בשם ה' כי אמילם כלומר כמו שברית מילה אדם כורת הערלה כן בשם ה' אכרות ערל ארבע מחיצו' העומדות ביני ובין ה' (שערי אורה):

למה אנו מברכין באות ברית קודש. דע כי שד"י הוא חותם של הקב"ה

וכאשר זרועותיו וראשו של אדם זקופים נראה כדמות ש"ין ש וכאשר זרוע שמאל פשוט וימינו נח נראה כדמות ד וברית מילה כיו"ד הרי שד"י ולאומות אין להם ברית מילה הם חסר יו"ד נשאר ש"ד (ליוני בשם מגילת סתרים) :

ולא יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך וגו'. א"ב *המון *גוים *נתתיך ר"ת אב הגן לכל העתיד לזכות לג"ע. פי' כל הכשדים שהזכיר הואיל והוא סבל גיהנם באור כשדים בשביל כולם (עשרה מאמרות) :

לא יקרא שמך אברם וגו' וגבי יעקב הוא אומר כי אם ישראל אם מיותר לרמז שלא יעקור שם יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לאפוקי אברהם יהיה שמו לבד ולא אברם עמו ולשון אם כמו עם :

הוסיף הקב"ה לאברהם אות ה' לרמז שעתידין בניו לקבל ה' חומשי תורה ומשקבלו התורה בני ומזוני חיי הוציא ממזלא (מדרש הנעלם) :

אב *המון *גוים *נתתיך ר"ת נג"ה. שכל הגרים באים מקליפת נג"ה. למה הוסיף הקב"ה ה' לאברהם יותר מכל האותיות אלא שזכה כל אבריו שלו שהם רמ"ח בגי' אברהם לחיי עה"ב (ספר הכהיר) (עיין ברקנטי) :

והאי דלא יקרא עוד שמך אברם כי אם אברהם מ"ט בגין דלית ביה בכל אתוין דמתקנין לאולדא כדאות ה' האי אות איהו מתקנין למעביד פירין יתיר מכל אתוין בג"כ איהי פתוחה מכל סטרין (מדרש הנעלם) (ע"ש בהריכות אות ה' ואות מ' סתומה בפנאים) :

בן הא הא י"ם שגר היה בן אברהם. והיינו בן אברהם ושרה שניתוסף ה' בשמו ובשמה ובן בג בג דכולה גמרא עולה ה' (תוספת חגיגה דף י"ט) :

אדמתך למעוטי אדמת ישמעאלים ר"ת לא היה מניח לגרים לברך ברכות המזון לפי שאינו יכול לומר שהנחל' לאבותינו ארץ טובה וכו' וקתני נמי כשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל כשהוא מתפלל בבה"כ אומר אלהי אבותיכם. ולר"י שפיר מצי אומר הגר לאבותינו אלהי אבותינו וכו' שנאמר כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היה אב לארם מכאן ואילך על כל הגוים וכו' (תוספת מכות) (ע"ל פ' כי תבא האריך בזה) :

ראוי היה אברהם להיות מן העליונים שנא' וצבא השמים לך משתחוים. וסמיך ליה ובחרת באברם. ולמה הוצרך עזרא לומר מה שכתוב בתורה שהיה שמו אברם ונקרא אברהם ועוד כי אב המון גוים אב לגוים לנח היה לקרוא כן כי הוא היה אב המון גוים. ולכך ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם כאילו ישראל מן העולם ועד העולם לכך אמר ג' שכות ה' אלהינו ה' אחד אלא כל מה שברא יהיה כאברהם נימול ונאחז מעשה אברהם בידינו שבעבור ה' דברים נוסף על שמו הראשון ה' עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמו"ר משמרת"י מצו"תי חק"תי ותור"תי. ונח לא נימול ונולד מהול. אפי' מזרע אברהם שבא על הכותי אין שם אברהם עליו הרי גורם שמוליד זרע ערלים ולא ימולו ולא ישמרו התורה ומפיל בגיהנם *הא' *אלי *בעת *רעתם *מה לידידי בביתי וכו' (סודי רזא) :

הנה באברהם עשרה כחות מן הא' א' גימל מן ב' ב' מן דלי"ת א' מן הא' ב' מן מ"ם ה' הרי עשרה הרמוזים בין ספירות ובעבור זה נתנסה בעשרה נסיונות וגם ביצחק עשרה כחות וגם ביעקב ה' הכוחות ב"ה ושכינה כן ומאנו ש' בא כוכב שבא כוכב ששמו כוכב שהוא הרצון והאהבה (תמונה) :

ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך . איש איש כי תשטה אשתו הה"ד ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך ונתתי לך הה"ד כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך וגו'. כי ה' אלהיך הה"ד ועתה בנים שמעו לי וכו' (רבה פ' נשא) :

לזרעך אחריך ולקמן בפ' נושאין דרש מהאי קרא דאזהריה ליה רחמנא לאברהם דלא אתנסב גויה ושפחה דלא יתיחס זרעך אחריך (תוספות יבמות דף מ"ב) :

זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר . נאים אנו לומר שירה לפניך שאין בנו טומאה שהרי המילה מעידה שאנו טהורים לכן נאמר השירה הזאת אין זאת אלא מילה שנא' זאת בריתי אשר תשמרו אברהם תחילה לגרים שנצטוה על המילה טפי מכל אותם שלפניו (מדרש רבה) :

ברוך ה' אשר לו נתכנו עלילות שהקדים וצוה לאברהם לבא בברית קודם שתהר שרה ויהיה זרעו מקודש בבטן כי כל העולם קליפות חיצונות צוהו האל ית' להסיר הערלה ולכנוס בפנים להיות לו אחיזה במרכבה פנימי (ציוני) :

עוד שם הנמול זכה לגאולה שלמטה ושל מעלה וניצול מבאר שחת שהוא העולם :

לא נתנה פריעת מילה לאברהם . מ"מ אברהם פרע מאליו אע"ג שלא נצטוה כדאמרי' בב"ר דאפי' עירוב תבשילין קיים וא"ת ואם לא ניתנה פריעה עד יהושע היכא גמרינן מינה הא כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. וי"ל דהלכה למשה מסיני היא ויהושע אסמכוה אקרא (תוספת חגיגה דף ג' ע"א) :

ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד בית ומקנת כסף במצותיו וצונו לימול העבדים שנא' יליד בית ומקנת כסף (תוספת שבת דף ק"ל ע"ב) :

משה רבינו ע"ה בירר כחם של ישראל בני כתיב היא הלב . וע' שרים הם קליפות החיצונים ל"ה מיימינים ל"ה משמאילים אלו לזכות ואלו לחובה וזה לשון ערלה ע"ר ל"ה ער מלשון ערי ואין אדם רשאי לאחוז בלב שיסרו קליפית ובגללה קיבל אברהם את המילה הייתי אומר לעולמי עד דכאן כלומר שלא יפעלו פעולה טובה לא השכינה ולא השרים ומכאן ואילך יבטל העולם (טוב הארץ) :

בימי א"א ע"ה היו כל דורותיו עע"ז והיו משליטים בדעת הטומאה וכו'. בזה נצטוה א"א ע"ה התהלך לפני והיה תמים ותרגומו שלם כי לא נקרא אדם שלם בעוד שהחיצונים שולטים בו כי אז נמשל בבהמות נדמו שאין בו השגחה פרטית כמו שמתגברים על שכל אנושי למטה כן ח"ו מתגברים למעלה וכו' ובסוד הערלה מתחתונים הוסרה ג"כ מעליונים (טוב הארץ) :

כל הנימולים עם אברהם לא נתקיימו הם וזרעם . א"א נימול בי"ה כתיב בעצם היום הזה וכתיב התם לא תעשו מלאכה בעצם היום הזה (פרקי ר"א):

מי שאינו נימול ואינו שומר את השבת אינו נקרא אדם שנא' ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו . והקב"ה שומר שבת וצוה מילה להודיע שאין ענין ערוה למעלה שלא להתחתן בערלי' העובדים אלהים אחרים (ח"א)

 ושוכחים

ושוכחים שנבראים בצלם אלהים רמ"ח בגי' אברהם (סודי רזא) :

ראיתי בפי' הגאון רנ"ו כנפים לחיות הקודש ח' נתמעט לכל חיה כנפים שהיו מכסין רגליהם נשארו רמ"ח כנפים נגד רמ"ח איברים שבאדם רמ"ח מצות עשה וח' כנפים שנתמעטו כנגדם יש לנו ח' ימי מילה שבגלותינו יושבי' אותנו איש על אחוזתו (סודי רזא) :

גדולה מילה שמגעת עד כסא הכבוד. *מי *יעלה *לנו *השמימה ר"ת מי"לה. וסופם שם הוי"ה. מכאן למדו רז"ל המילה מגעת עד כסא הכבוד הנקרא שמים וכו' (ספר הבהיר) :

אמר להם מה ראה הב"ה שלא צוה לאברהם המילה אלא כשהיה בן צ"ט שנה א"ל בעבור שצריך לצאת ממנו ישמעאל. א"ל מ"ש מעשו שיצא מיצחק מהול. א"ל לא נתן להאמר. א"ל הקשיבו ואומר אני הק"בה ברא ארה"ר המורה דין וברא את הכל משמיטה שעברה המורה רחמים ושמיטה ז אינה אפ"ה מתקיימת בהיותם דין אם לא שתהיה עמה מהשמיטה שעברה חטאתם שעברה והושתת העולם מהם ואין לך דור שאין שם משמיטה שעברה לקיים העולם לכן אברהם בא משם וכשם שיש ענפים פנימים ע' שרים כלולי' ב"ק ונכללו בו' מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ועוד עבד אברהם אבינו חסר צ"ט שנה ערל ולא אכל פסח ולא נתייחד למדת החסד לקיום האומות החיצונים ולא הלך עד ק' שנה שלא יהיו קיימים קיום חזק רק קיום חלש כענין פרי החג הולך ומתמעט. והנה אברהם צ"ט שנה חסר הולכים וחסרים ומשם ואילך הקב"ה לקחו והשלימו והוסיף לו ה' ונתגלגלה י' במילה ונתייחד במדת חסד ונתן לו הקב"ה ה' אחרונה שבשם בן ד' להיות שר ונגיד בישראל להוציא ולהכנים ע"י נטילת רשות וכו'. א"ל אשאלך והודיעני בשלמא גוי שמל אין מילתו כשיר' עד שיטיף ממנו דם ברית שפיר ודין הוא שלא לחלק אלא אשה דפליג לה רבה ור' יוחנן רבה אומר נהי שפטורה מ"ם אם מלה היא בעצמה כשירה ר' יוחנן אומר פסולה בשלמא רבה דאכשיר קרא מסייעו ותקח צפורה צר ותכרת אלא ר' יוחנן מאי פליג ומכחיש האמת. א"ל בני אסר עשאתו א"ל והא כתיב ותכרות לשון נקבה. א"ל משה הטיף ממנו דם ברית וכו' (ספר תמונה) :

המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם. המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך אמר הקב"ה יבא טמא ויטפל במהור אפשר כן אלא המול ימול אני טהור ואברהם טהור נאה לטהור לטפל בטהור ר"א אומר בשם ר' שמעון שיתף הקב"ה ימינו עם אברהם ומל אותו שנא' וכרות עמו הברית (רבה סיר השירים) :

יש לשאול כיון שחנוך נתגלגל והפסוק מעיד על זה שהיה הולך בדרכי ה' ולמה נתגלגל באלעזר וי"ל שעדיין לא השלים חלקו אפי' שהיה חסיד עם קונו ודבק נשמתו עם השכינה לא היה יכול לכנוס בהיכל המלך הנור' בחיות שלא מהול ולכן הוצרך שימתין עד שבא אברהם שהוא אב הראשון לזאת המצוה הקב"ה צוה לו שימול בשר ערלתו הה"ד המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך דא אליעזר ובזמנו של אברהם הוצרך שיתגלגל חנוך פעם שלישית כדי להשלים חלוקות ואברהם לקח אותו לעבדו בהיותו מלובש ומגולגל בלבוש עבד כנעני ומל אותו והוציא אותו מכח הקליפות כי הקליפות הקשות היו מסבבין אותו בעבור שהיו מכירים שנשמתו היא חצוב' ממקום העליון והיו חפצים להתדבק בו כדי לקחת בא מן הפנימי

ולעשות חפצם. וכשרצה הקב"ה לגלגל חנוך פעם ג' כדי להשלים חלקו נתגלגל בלבוש קליפה חיצוני' שהוא כנען ונתגלגל להדבק בבית אברהם שהוא מדת החסד והסיר הערלה ממנה ונשתנה שמו כדי שלא יכירו בו הקליפות ונקרא אליעזר כי שינוי השם מועיל נגד הקליפות וכו' בהיות שהיו רואי' הקליפות שאליעזר היה כנעני והיה מסטרא דלהון היו שותקי' והיו חפצים בכל מה שעושה כי סטרא אחרא אמרו אליעזר מסטרא דילן; ויצחק ג"כ מסטר' דילן ומסטר' דשמאלא והיו חפצים בזה הזווג מן יצחק עם רבקה שהיא אחות לבן הארמי ולזאת הסיבה נתלבש חנוך בלבוש כנעני ונתהלף שמו כדי שלא יכירוהו סטרא אחרא כי סטרא אחרא אינם מכירים לאדם שנתחלף שמו (גלי רזיא) :

מנין שבטל אות מן התורה וחזר לתורה שנא' שרי אשתך לא תקר' שמה שרי אלא שרה שמה והיכן חזר י' ויקר' משה להושע בן נון יהושע :

ויפול אברהם על פניו ויצחק וגו' כד אתגלי מימרא דה' על אברהם בינה בתרא הוי בר מאה שנין ושרה הות בת תשעין שנין לאתקיימ' מה דאמר בתר' אברהם בר מאה שנין אפשר לאולד' ושרה הבת תשעי' שנין למילד הלא בר תלתין ושבע שנין הוי אבונן יצחק בזמן דאתקר' על מדבח' שמיא מכו ונחתו וחמא יצחק ית שכלולידהון וכהיין עינוי מן מרומא יקרי יתיה לילא תניינא (ירושלמי) :

ואברהם בן תשעים וגו' חביבים הגרים שלא מל את אברהם אבינו אלא בן צ"ט שנה שאלו מל בן ך' או בן ל' לא יהיה גר יוכל להתגייר מבן ל' ולמעלה לכך היה הב"ה מגלגל עמו עד שהיה מגיע בן צ"ט שנה שלא תנעול דלת בפני גרים ליתן שכר ימים ושנים לרבות שכר עושי רצונו לקיים מה שנא' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר :

פרשה וירא

וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום הקב"ה מבקר חולה שנא' וירא אליו ה' ולא אמר ליה ולא מידי ודאי לבקר בא. א"ל ר' הבא לבקר מדבר על לבו דברים ניחומין והקב"ה לא אמר ליה מידי מה ביקור חולים זה. ועוד ארז"ל הנכנס לבקר החולה נוטל חלק מס' והקב"ה בא לבקר ולא אפשר שהיה עמוסה בענין ששים גבורים סביב לה א"כ יסתלקו החולי והכאב מאברהם ולמה הוצרך הקב"ה לשלח רפאל לרפאותו א"ל בני הקשב וכו'. דע כאשר נימול אברהם בא הק"בה לברכו שנא' וירא אליו ה' ולא אמר וירא אל אברהם ה'. כי בהיות החולה בצער גדול אין להזכיר שמו וכו' אדרבה הוא בצער ע"כ אמר אליו. ומה שאמר נוטל חלק מששים בחולה האמת כן הוא אלא מ"מ כשנסתלק המבקר יחזיר חולי למקומו (סודי רזיא) :

כל היסורים שבאו על איוב היו ראוים להיות באים על אברהם רזא עילאה איכא הכא רזא דגלגולא שאותן היו ראוים לבא דוקא על אברהם והוא הסוד *וירא *אליו *י"י *באלוני ממרא ר"ת איוב *י"י *באלוני *ממרא ר"ת יב"ם כי איוב בן יבמה היה כדאיתא בזוהר פ' במדבר ע' שצ"ו והוצרך להתגלגל כדין בן יבמה ונקרא עוץ שהיה מתחלה עע"ז וצלמים שהוא גלגול תרח ולאחר עקידת יצחק נתבשר לו שאביו עשה תשובה בסוד

הגלגול (מגלה עמוקות אופן קי"ח):

וירא אליו ה' באלוני ממרא זה יעקב מהו ממרא דאחסין ליה מאתן עלמין מעדן והוא כסא כבוד ינחילם. א"ר יצחק ממרא גי' רפ"א מאתן דכתיב ומאתים לנוטרים את פריו ופ"א דהיינו כסא כבוד (זוהר לך לך ע' רנ"ז):

א"ר שמעון מהו וירא אליו ה' אלא הקב"ה כגוונא דאחוי לאדה"ר דור ודור ופרנסיו וכו' הכי אחוי לאברהם ואמר בהאי דרא יהון צדיקייא ובהאי דרא יהון רשיעייא וכו' (מדרש הנעלם ע"ש פלפול גדול ע"ז):

ישמעאל נולד מאברהם בהיותו ערל וישמעאל מסטרא ימינא מסאבותא ואח"כ נולד יצחק שהוא מדת הדין פנימית אחר שנתבטל הערלה מבית אביו ושליט ימין דאיהו חסד על מדת הדין דאיהו יצחק בעקידה ואח"כ ראה סמא"ל שהיה כחו הולך ומתמעט שכבר נצח החסד על מדה"ד. עלה סמא"ל לפני ב"ד העליון והתחיל לצעוק ולבכות ואמר כבר אני רואה שהקב"ה רוצה להעביר אותי מנחלתי. קודם שנתבשר אברהם מיצחק הייתי בבית אברהם ואחר שמל ביום השלישי למילתו הייתי יושב באהלו ובאו ג' מלאכי' לבשרו על יצחק וגרשו אותי מבית אברהם ועתה בעקידה הייתי חושב להיות נהנה מאותו קרבן של יצחק דלא יהיה שליט על סטרא דילי ונחלף קרבנו ודמו לדם האיל ועוד שנחלש כוחו של יצחק שהוא מדה"ד הקשה ונהלש תחת מדת החס"ד הרי מעט מעט אבדתי נחלתי וא"כ למה נבראתי. השיבו לו הב"ד שלמעלה א"כ מה אתה רוצה אמר סמא"ל תעשו עמדי חסד בשכבר ניצל יצחק מיד אביו שלא שפך דמו יותן לי צד אחד מן בנו כדי שיהיה לי איזה דביקות עם יצחק א"ל יהי כן מיד ויצא המן שמח וטוב לב (גלי רזיא):

חנוך אלעזר יוסף הוא ענר אשכל וממרא. חנוך הוא ענר בהיפך אתוון נע"ר ונתגלגל בלבוש כנעני שהוא אליעזר ומאליעזר יוסף דאיהו ממרא שנתגלגל בחיק בלהה רחל שחשבונם ממר"א ושלשתם נקראו נערים **חנוך** נקרא נער שנא' חנוך לנער לפי דרכו וגו'. אלעזר נקרא נער שנא' **ויתן אל** הנער וגו'. יוסף דכתיב והוא נער את בני בלהה וגו' (גלי רזיא):

אות ו' משפעת רפואה עושר וחיים חן וכבוד ומשם בא הרפואה **לאברהם** למילתו כשקיים ברית מילה (ס' התמונה):

מה כתיב באברהם וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל ובמשה כתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד. לפיכך נבואת משה נבדלת מכל הנביאים שכל הנביאים ראו מפתח האהל ומשה ראה מתוך האוהל (שערי צדק):

והיה כעץ שתול על פלגי מים מדבר באברהם נטוע אין כתיב כאן אלא שתול שנעקר מע"ז ונדבק בקב"ה ואין מים אלא הקב"ה שנא' אותי עזבו מקור מים חיים ועל יובל ישלח שרשיו אף אותן שהיו מובלים לגיהנם הביאן וקרבן ליראתו של הקב"ה שנא' ואת הנפש אשר עשו בחרן ולא יראה כי יבוא חם בשעה שמל עצמו הרתיח הקב"ה אותו היום כדי שלא יבואו עוברים ושבים ויצטער שנא' והוא יושב פתח האהל כחום היום. והיה עליהו רענן אף העלה שנשרה ממנו היה רענן זה ישמעאל. שנא' וגם את בן האמה לגוי אשימנו ובשנת בצורת לא ידאג שנא' ויהי רעב בארץ והוא היה בטובה שנא' ולאברם הטיב בעבורה. ולא ימיש מעשות פרי שבזקנותו הוליד בנים שנא' ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (ילקוט ישעיה):

סורר ומורה על דברי אביו ואמו מורא מלשון ממרא כענין באלוני **ממרא** וכתיב עד אלון מורה שמ"ם מתחלפת בוי"ו (פסיקתא פ' כי תצא) :

אמרו רז"ל אברהם יושב בפתחו של גיהנם להציל את הנמולי' לא היה לו זה עד שנימול ואחר שנימול הי' מוציא משם והוציא את תרח כדי שיתגלגל אח"כ באיוב וזהו וירא אליו י"י ב"אלוני מ"מרא והוא ר"ת ייבו"ם לכן אמר לרפאות אברהם כי אחר שיצאה הנשמה מגיהנם צריכה רפואה מיסורים שסבלה בגיהנם (חסד לאברהם) :

וישא עיניו וירא וגו' אלהי צבאות שהוא עושה צביונו במלאכי' כשהוא מבקש אז הוא עושה אותן יושבים שנא' וירא מלאך ה' ויושב תחת האלה ופעמים עושה אותן עומדים שנא' שרפים עומדים ממעל לו ופעמים שהוא עושה אותן כדמות נשים שנא' והנה שתי נשים יוצאות ורוח בכנפיהם. ופעמים כדמות אנשים שנא' והנה שלשה אנשים נצבים עליו (מדרש ילקוט בשלח פ' כ"א) :

ארבע חיות שבמרכבה **אד"ם שו"ר נש"ר ארי"ה** יש להם ד' שרים על פני אדם ממונה שר הואלי"ה ובהיפוך אתוון א"ל יהו"ה. על פני ארי' מפפי"ה. על פני שור אמצי"ה. על פני נשר עפפימי"אל. אברהם ראה שלשה אנשים נצבים עליו שהם סוד שו"ר ארי"ה נש"ר והוא עומד עליהם ס"ת אד"ם שהוא עיקר במרכבה. עלי"ו גי' קי"ו כמנין ר"ת של ארבע שרים הנ"ל ואברהם צפה ענין העגל ברוח הקודש כמו שנאמר באלוני ממרא בתוקפא דדינא שעשה ממרא בנו של בלעם לכן ישב אברהם פתח האוהל לתקן חום היום שהיה קשה לישראל יום העגל לכן נרמזים במעשה העגל אלו מלאכים לך רד כי שחת *עמך *אשר *הוצאת *מארץ מצרים. ורצה לתקן המרכבה ויתן אל הנער שרצה לתקן פני שור לכרוב וזה הסוד ואל הבקר רץ אברהם שהוא סוד פני שור מרכבה רצה לתקן וליתן את הנער אותו הנער במקומו (מגלה עמוקות אופן נ"ג) :

כל המסתכל בקשת אינו חס לכבוד קונו. הטעם מפני שבו דיוקן השכינה שנא' את קשתי נתתי בענן אמרו ז"ל דבר המוקשה לי ולמה יש בקשת ג' גוונין חיור סומק ירוק אשר הם גווני השכינה הכללית מאבות ויש להם מראות הללו וכו' והנה שלשה אנשים תלת מלאכים שלוחים דמלבשין באוירא ונחתין להאי עלמא ואתחזין לבר נש ואילין אינון שלשה אנשים גוונין חיור סומק ירוק. חיור דא מיכאל דאיהו ממונא דימינא. סומק דא גבריאל סטרא דשמאלא. ירוק דא רפאל. והנה אינון תלת גוונין דקשת דלא אתחזי אלא בתלת גוונין אילין. וכולן איצטריכו ליה חד לרפא את המילה. וחד לבשרא על ברה וחד להפוך את סדום. לבשרא על ברה דא איהו מיכאל בגין דאיהו אתמני לימינא וברכאין בידיה אתמסרו מסטרא דימינא. וחד להפוך את סדום דא גבריאל דאיהו לשמאלא איהו ממונא על דיני עלמא מסטרא דשמאלא למידן למיעבד על ידוי דמלאך המות דאיהו מריה דקטולא וכולהן עבדין שליחותיה כל חד וחד כדקא חזי ליה וכו'. ועם כל דא נשמתא קדישא לא יפוק עד דחזי שכינתא כדחזי להון מחברין כחדא. כדין חמי שכינתא בגוונהא וסגיד שנאמר וישתחו ישראל על ראש המטה וכו' והנה אברהם עד דסליק מעליו דרגין מסאבא השורים בערלה שהם מראות הטומאה לא זכה אל הגוונים הקדושים השלשה שראה עם השכינה (חיים פ"ס ע"ב) :

והנה שלשה אנשים נצבים עליו מהו עליו לעיין בדינא. ויאמר מהרי שלש סאים קמח סולת ואל הבקר רץ אברהם דא איהו ענין קרבנות וכדין נייחא להו דלא יכלו לאבאשא ליה (זוהר פ' זו ע"ש ענין נ"ה בעמוד רס"ה) :

וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו שהיו מחנה שכינה רפאל אוריאל גבריאל ראה מדה"ד שאלו המלאכים היו נענשים עליו. ובמה ראה שלא נתנו לו שלום כדרך העולם שהעובר נותן שלום ליושב ותיכף רץ מדה"ר לקראתה וישתחוו ארצה לרצות אותם (גלי רזיה. ע"ל פ' כרה"פית במסטרו):

שלשה אנשים היינו שלשה ספיראין נצבים עליו דאברהם איהו מרכבה להנהו תלתא (מגיד) :

ויאמרו כן תעשה כאשר דברת לא אבטיחו ליה למיכל עמיה דא"כ הוה להו למימר כן נעשה אלא אמרו כן תעשה למעבד חסדא עם אורחייא כאשר דברת :

דע כי יש מלאכים בצבא מעלה המשולחים למטה בענין צרכי השפל אם לטובה אם לרעה שנא' בגזירת עירין ובמאמר קדישין. וכתיב והא עיר וקדיש נחית משמיא. ויש מלאכי מעלה שאינם משתלחים למטה לעולם וקבלה בידינו מאבותינו שג' המלאכים האלה היו מאופני המרכבה מיכאל גבריאל רפאל דוגמת אבותינו הראשונים. ומה טעם אמרו שרפאל ריפא את אברהם והלך להציל את לוט כי הצלה ורפואה חדא מילתא היא. אמנם הצלה קרובה יותר לחסד אברהם מן הרפואה (ציוני) :

משמע שמכבדין בדרכים ובפ' אמר להם הממונה נמי אמרינן שלשה מהלכין בדרך הרב באמצע גדול בימינו קטן בשמאלו וכן מצינו מלאכי השרת שבאו אצל אברהם אבינו והקשו דבפ' שלשה שאכלו מסיק דאין מכבדין בדרכים אלא בפתח הראוי למזוזה. ותירץ ר"ת דהתם כשאין הולכין בחבורה אחת אלא כל א' וא' הולך עצמו לצורך אבל כשהולכים בחבורה אחת מכבדי' בכל מקום (ר. ס. ות) :

אמר הקב"ה למלאכי השרת בואו ונבקר את החולה. א"ל רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו אדם הולך למקום מטונפת למקום של דם ושל שקץ. א"ל חייכם חביב עלי אותו דם של ערלות ממור ולבונה (תנחומא) :

כשמל אברהם והיה מצטער מן המילה אמר הקב"ה למלאכים לבקרו עד שהמלאכים הולכים קדמן הקב"ה שנא' וירא אליו ה' ואח"כ והנה שלשה אנשים נצבים עליו. אוריאל המלאך לא נחית אצל אברהם ולכך נחית לתודיה אצל מנוח ומשום דמנוח לא היה חשוב כאברהם לא אכל אצלו שנא' אם תעצרני לא אוכל בלחמך (זוהר וירא ע' רס"ג) :

ועתה נתחיל להגלות מי היה המלאך הבא לבשר את מנוח תדע שמלאך שבישר את שרה על אודות יצחק אותו מלאך בעצמו היה שבישר את מנוח ודא הוי אורי"אל ובעבור שלא עשה שליחותו כהוגן שלא היה לו לבשר את שרה תחלה דאיהו מעולם דנוקבא. ודא היה סבה שנפטרה שרה והוצרך היה שיצחק יעקד ע"ג המזבח לכך נענש המלאך ולא ניתן לו רשות לעלות למקום קדושתו עד זמן מנוח שעלה בלהב העולה שהעלה מנוח על הצור. וכל זה גרם סמ"אל שנתן עצה למלאך איך יעשה. כי המלאך היה מסופק למי יבשר לאברהם או לשרה. כי המלאכים אינם יודעים אלא א"כ מה שיגידו להם מהגוזר עליון. וסמא"ל היה עומד בפתח האוהל של

של אברהם וכו' וכיון שראה אברהם וכל ילידי ביתו יצאו מסטרא דערלה. עלה עשן באפו ועמד על הפתח לבקש על נפשו שהיה מתפחד שיתבטל מעלתו מכל וכל. ויפסיד נחלתו אשר חייו ומזונו תלוים בו דאיהו מסטרא דימינא פנימאי. וכשבאו ג' מלאכים רפאל לאברהם אוריאל לבשר את שרה וגבריאל להפוך את סדום. וישא עיניו זה אשר היה יושב פתח האוהל נשא עיניו והכירם שהם מחנה שכינה. והרגיש שבאו כנגדו ממש לדחפו מפתח אברהם ומביתו שלא נשאר ערל מביתו שיוכל להדבק בו. ולכך אמר שני פעמים וירא ראה שעברו לפניו בכעס ולא שאלו לשלום הרגיש שהיו כעוסים עליו למה שהיה יושב שם. נתייעץ סמ"אל לעשות תחבולה עד שיכשלו בשליחותם. והתחיל עם המבשר שהוא אורי"אל א"ל שליחותך היא שתבשר תולדות יצחק לאברהם זה אינו נקראת בשורה כי כבר אברהם אבינו נתבשר מן הקב"ה והשליחות שלך אינו אלא לבשר את שרה שהיא אינה יודעת כלום וכן עשה בישר את שרה וגרם דנולד בסטרא דנוקבא. וגם לאותן שהלכו לסדום הכשילום בדברים שאמרו כי משחיתים אנחנו את המקום הזה ושלשתן נענשו שלא יוכלו לעלות למעלה. גבריאל ורפאל נתעכבו עד שיעקב הלך לבית אל והתפלל תפלת ערבית ובכה אותה תפלה עלו שניהם למעלה הה"ד והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והמלאך השלישי שהוא אוריאל שהוא היה ממונה על הבשורה עישו היה גדול מאד שנתעכב עד זמן מנוח. ובשביל שאורי"אל עולה רח"ם לכך ניתן לו בשורת התולדה. והקב"ה סיבב שע"י זה המלאך נתענש סמ"אל וסטרא דיליה כמו שעשה הוא למלאך הזה ולסטרא דיליה:

כתבו רז"ל כי ראיית המלאכים היא גלוי עינים. אמנם במקום שהוזכרו המלאכים בשם אנשים הוא כבוד נבר' במלאכים. והוא סוד המלבוש יושג לעיני הזכי נפשות. ובני הנביאים המה במדריגה כמו המלאכים. כי יש למלאכים מעלות ומדריגות אלו על אלו. וכבר רמזו רז"ל במלאכים שנבראו ביום ב' והנבראים ביום ה' ואלו המלאכים הנקראים בשם אנשים המתלבשים צורת אנשים בלי מראה אחרת (ציוני):

אותן המלאכים המושגים לעין גוף וצריכין הן להתלבש צורת אנושית מאין זה להם. אמרו המקובלים כי לוקחים הלק מן שלג תחת כסא הכבוד שממנו נתהוה הארץ וזולת זה לא ישיגו לחוש העין (שם):

דע שהמלאכים הנקראים אישים הם רחוקים מן הכבוד. וקרובים לגלגלי היסודות. ואותם קרובים הם להתלבש צורת האנושית יותר מן הקרובים אל כבוד השכינה. ושמם מוכיח שנקראו אישים כמבואר בספר המרכבה (שם):

וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו. שהראהו הקב"ה למרה"ד והם אי"ו *אברהם *יצחק *ויעקב. ודא וירא *אל"יו בהיפך אתוון לאי"ו. באיזה מקום באלוני ממרא הראהו הקב"ה למרה"ד שבאבות שהם אי"ו היו שוכנים בספירה (גלי רזיא):

מראות עין של צדיק מעלה אותם למעלה עליונה הה"ד וישא עיניו וירא וגו'. וירא והנה איל וגו'. וירא והנה באר בשדה. וירא והנה הסנה. וירא פנחס. לפיכך הם שמחים במראית עיניהם (מ' רבה פ' תולדות):

כפי שהיה נצטער מחמת מילה לכך נגלה לו ה' באור פני מלך חיים. מיד חיתה המכה וקם עמד על רגליו ורץ שנא' וירא וירץ וכו' (ס"כ סלכן):

אמר הקב"ה לאברהם אתה רצת שלש ריצות אני ארוץ לפני בניך שלש ריצות במ"ת. ויאמר ה' מסיני בא. וזרח משעיר למו. הופיע מהר פארן (תנחומא פ' וירא):

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך חזר אברהם להקב"ה דקאי אבבא ואמר אל נא תעבור וגו'. הכא משמע שהשכינה רצה להסתלק מעל אברהם ובמפנין משמע לפי שרצה לילך לקראת אורחים ולהכניסן אמר להקב"ה להמתין עד שיכנים אותן דדרשינן מינה גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה. וקאמר נמי התם שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו. מדת ב"ו אין קטן אומר לגדול המתן עד שאבא אצלך ואלו בהקב"ה כתיב אל נא תעבור וגו' (תוספות ב"מ דף פ"ד ע"ב):

ויאמר ה' אם נא וגו' קסבר כמ"ד במכות האי שם קודש הוא דאיכא למ"ד שהוא חול שלמלאכים היה מדבר להזמינם וכו' (תוספות שבת דף ק"ע ע"ב):

עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. צא ולמד מיוסף מפני שהתחזק בכבוד אחיו במצרים זכה לעטרה שנ' וירא יוסף לאפרים בני שלשים. וכן למוד מאברהם מתוך שחלק כבוד למלאכים זכה לעטרת שיבה שנא' ואברהם זקן בא בימים ומה בדרך צדקה תמצא. והיכן מצינו באברהם שעשה צדקה שנא' ויחשבה לו לצדקה. יוסף ויכלכל יוסף. דוד ויהי דוד עושה משפט וצדקה הא למדת שאין זקנה מצויה אלא בדרך צדקה (ילקוט):

א"ר ישמעאל ראיתי אכתרי"אל יה יה צבאות וכו' הוא המקבל התפלות ואינו מלך הכבוד שא"כ לא היה אומר ראיתי ממש ח"ו וכמו שהיה ידוע שאכתרי"אל הוא שר במרום ולא אלוה. ומה זאת אמרו יה יה צבאות כי המלאכים נקראים בשם רבם בשם החופף ומתלבש בהם שהוא השכינה. וכן ענין אכתרי"אל שעל הכבוד המתלבש אמר י"ה י"ה צבאות (פרדס):

יוקח נא מעט מים וגו' והשענו תחת העץ. אברהם היה לו אילן בארץ כנען ועינא דמיא תחות אילנא ומאן דאחיד בהקב"ה ענפי דאילן נעשו לו צל ומאן דאחיד בע"ז ענפין סלקין לעילא כדין ידע אברהם ומדבר ליה תחות האילן במיא ומיא סלקי לעילא כדין ידע אברהם למאן דצריך טבילה וכו' ואדה"ר חטא בעץ הדעת ואברהם מתקן עלמא בעץ (פ' זוהר):

אמר הקב"ה לכשאני מבקש אחד מן המלאכים שהוא שלישו של עולם פושט ידו מן השמים ומגעת עד לארץ שנא' וישלח ידו ויקחני בציצית ראשי וכשבקשתי שלשה מהם עשיתים יושבים תחת האילן שנא' והשענו תחת העץ (רבה פ' שמות פ"ג):

שם פ' נשא פי"ז והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה:

יוקח נא מעט מים אמר הקב"ה אתה אמרת יוקח תזכה אתה לעשות את הפסח שנא' ויקחו להם איש שה לבית אתה אמרת נא תזכו אל תאכלו ממנו נא. אתה אמרת מעט תזכה מעט מעט אגרשם מפניך (תנחומא):

ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וגו'. לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא כזית ועל זה הסדר אמר אברהם לשלשה המלאכים באלוני ממרא ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו (עטרה מהמרוח):

ותכלית הסעודה לזמן בכים בשלשה לברכת המזון שהיא מצוה רבה כתודשת אצל מלאכים וזהו כי על כן עברתם על עבדכם כי על

כן נתחכמו לפעוד אצלו (סס) : **מה** שהאכיל אברהם למלאכים ג' לשונות בחרדל כי הלשון המיטב שבמתנת כהונה . ומיכאל הוא כ"ג למעלה ווזכה רפאל וגבריאל מחלקו ורמז להו אברהם שעיקר הסעודה שבתו של מקום מטעמים בלשונו צריך וכו' (מדרס) (וע"ם ענין הרוך למה בחרדל) :

אברהם תיקן עם ואקחה פת לחם ת"פ מחנות של לילי"ת כמנין שמה (מגלה עמוקות) :

יש להתבונן אחרי שאברהם אבינו ע"ה הכיר שהם מלאכים למה נתן להם לאכול ונביא מוכיח לישראל על שהקריבו למלאכים ותשובתך כי הזובח ומקטר להם חייב מיתה כי הוא עובד לאלקים אחרים · אמנם בלבשם המלבוש הנזכר מותר להאכיל להם ולהשתחוות להם ותמה על עצמך כי השתחויה היא מן ד' עבודות שאף אם אין עבודתו בכך חייב מיתה ומצינו אברהם ויהושע השתחוו להם . וסוד הענין כי בהיותם בפרצוף האדם החומר הותר בהם כל מה שהותר באדם זה הענין נגלה אלי בחלום הלילה (רקנטי פ' תולדות) :

מהרי שלש סאים קמח סולת לושי ועשי עוגות רזא דמתניתא שלש נשים אופות בתנור אחד אחת לשה ואחת אופה ואחת מערכת . והם סוד מהרי שלש סאים קמח סלת. יצחק הוא סוד אופה. ואברהם מערכת . שרה מקטפת . שלשתן הם סוד תתק"סא לוגין שבמקוה. שכן אברהם יצחק שרה עולה תתק"סא (מגלה עמוקות) :

וימהר אברהם ויקח חמאה וחלב וגו' ויאכלו וגו'. מהאוכל יוצא מאכל ר"ל שהמלאכים אכלו כל מה שזימן אברהם לפניהם . ובשביל זה יצא מאכל שהוא איל שיצא לקראת אברהם לכפרת יצחק .ולכן מהעז שהוא יצחק יצא מתוק שהוא יעקב . אבל מנוח שהכין המאכל ולא רצה המלאך לאכול יצא מר נפש שהוא שמשון (גלי רזיא) :

אם יבאו לאדם אורחים יכניסם בסבר פנים יפות וכו' ואפילו אם יש לו מאת עבדים ושפחות יטריח הוא בעצמו ויעמוד עליהם. כי מי לנו גדול מאברהם ששימש את המלאכים והיו לו כמה עבדים וכמה שפחות והוא בעצמו שימש אע"פ שנזדמנו לו כדמות ערביים ואברהם כיון בלבו ובעצמו וצייר בשכלו שהם מלאכים חיצוניים ומשתחוים לאבק רגליהם והם שרים חיצונים הנקראים היקף . ובעבור שמדת חסד רחוק מהם ע"כ אמר יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם להעביר הטומאה מעליהם ואחר רחיצות רגליהם השתדל הוא בעצמו וכו' גם יכבד' כאדוני' שכן אברה' קראם אדוני וכו' (פליאה):

באכילת המלאכים אצל אברהם שאמרו ראשון ראשון נסתלק כי הסוד של הדברים הוא שהנב[illegible]ים מתגלגלים תמיד מענין לענין מתעלם ובזה שאמרו אש אכלה אש . וכן המלאכים נראו כמו שאכלו אותם הכוחות הממונים על אותו מאכל נבלעו במלאכים וזהו ראשון ראשון נסתלק כלומר הראשון של אותו מאכל שהוא המלאך הממונה עליו נסתלק כלומר נח עליו וזה סוד עונג שבת באכילה ושתייה הוא המלאך הממונה על המאכל ביום שבת קודש . והממונה של ימות החול וכשהאדם מענג את השבת במאכל ובמשתה הוא מתעלה ע"י המלאך הקדוש הממונה על המאכל וזהו סוד בקרבך קדוש וכשהוא יום חול הוא מתעלה ע"י מלאך הממונה עליו בחול (מגיד עיין סס סוד הסעניס) :

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו אמרו רבותינו ז"ל ראשון ראשון

מסתלק כוונתם לומר כי אש שלמעלה ירד ונתלחך המאכל כענין אליהו והמים אשר בתעלה לחכה (ציוני):

כי מיץ חלב יוציא חמאה זה אסא שלא זכה למלכות אלא בשביל אברהם זקנו שנא' ויקח חמאה וחלב (ילקוט משלי):

נראים כאוכלים ושותים ובסדר אליהו רבה תני לא כאותם שאומרים שנראים כאוכלים ושותים אלא אוכלים ושותים ממש מפני כבודו של אברהם אבינו ופליג אדהכא (תוספות ב"מ דף פ"ד ע"ג):

ר"ש הוה אזיל לבוכריא פגע בו אליהו הנביא א"ל שלמא עליך רבי א"ל במה עסיק הקב"ה ברקיע א"ל בקרבנות ואמר מלין חדתין משמך זכאה אנת ואתינא לקדמא לך שלום. ומלה חדא אנא בעינא למשאל מינך לאסכמא במתיבתא דרקיע שאלתא דשאילו עלמא דאתי לית ביה אכילה ושתייה והא כתיב באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי וגו' אמר ר"ש והקב"ה מה אשיב להון. אמר הקב"ה הא בר יוחאי יימא ואתינא למשאל מינך. אמר ר"ש כמה חביב כנסת ישראל לפני הקב"ה ומסגיאות דרחימו שני עובדא מעבדוהי אע"ג דלית אורחא במיכל' ומשתי' בגין דאתי גבן עביד רעותהון וכו' וילפינן ממלאכים דשדר הקב"ה לאברהם באתרייהו לא אכלו ולא שתו ובגין אברהם אכלו ושתו (זוהר בהוספיה ע' מ"ג):

גזר הקב"ה על העליונים שלא יאכלו ולא ישתו ועל התחתונים שיאכלו וישתו. עמד אברהם ועשה עליונים אוכלים ושותים הה"ד והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו וכי אכלו היו אלא נראים כאוכלים ראשון ראשון מסתלק וכו' (רבה קהלת):

ולמה אכלו המלאכים שבאו לבשר את שרה בהריון והמלאך אצל מנוח לא רצה. לפי שאצל אברהם נתראו תחלה כדמות עוברי דרכים והוא הכניסם לביתו כמנהגו והזמינ' לאכול והם לא רצו לבטל מנהג אכסניא ואכלו עמו. ואחר שאכלו עמו אמרו שליחותם ולא נראה הדבר כאלו קבלו שכר על שליחותן אבל זה המלאך בתחלה אמר שליחותו ואלו היה אוכל עמו היה הדבר נראה כאלו קבל שכר על שליחותו לכן מנע לאכול (מדרש פ' נשא פ"י):

בשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה מיד צר קלסתר פניו של משה דומה לשל אברהם א"ל לא זה שירדתם ואכלתם אצלו (רבה פ' יתרו):

בשוחר טוב איתא בסגנון זה אמר הקב"ה למלאכים כלום אכלו ישראל בשר בחלב כמו אתם שאכלתם בשר בחלב. ואל הבקר רץ אברהם וגו' ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו נשמתו של אליעזר נשתדל לעשות זה החיתון מרבק' עם יצחק וראיה מן הפסוק כשבאו המלאכים לבשר את שרה על אודות יצחק ובאו המלאכים והשענו תחת העץ כדי לאכול. מה כתיב ואל הבקר רץ אברהם אותו התנועה עשה א"ב יה"ם ויקח אברהם את בן הגר וכו' ואל הבקר רץ אברהם הב"קר אותיות רב"קה ויקח בן הבקר ר"ל בן רבקה דאיהו יעקב ויתן אל הנער דא מט"ט לעשות אותו ר"ל לתקנו שיהא ראוי והגון לעמוד נגד סטרא מסאבא (גלי רזיא):

מלך אסור ברהטים שאסר הקב"ה את עצמו בשבועה שהוא משרה שכינתו בתוך רהטים של יעקב אבינו בזכות מי ר' אבהו בר כהנא אומר בזכות

א"א דכתיב ביה ואל הבקר רץ אברהם (רכס פ' אמור פ' ל"א): דע כי ג"ע התחתון נברא אלף שס"ה שנה קודם עולם השפל שאנו בו ושיעור זה העולם אחד מששים בגן וזה הגן עומד לצד ימינו של ג"ע לרוח דרומית מזרחית ודומה זה העולם לפני ג"ע כילד בן יומו לפני אמו וקרקע עולם השפל רחוק מן הגן טפח לצפונו של עולם השפל אצל דרומו של הגן ואל הצפוני של עולם השפל שם הגיהנם מדור המזיקים ומלאכי חבלה וצורת העולם השפל הזה כצורת ב' ואע"פ כן הוא קשה בין לחיי' בין למתים ללכת לג"ע מפני פחד של המזיקי' של גיהנם העומדים בצפונו של עולם לכן גזרה חכמתו ית' לעשות מחילות עפר ממערת המכפלה שבחברון עד חוץ עולם השפל סמוך לגן כדי שיעברו נשמות הצדיקים דרך ישר שם ולא יפגעו במזיקים ואדם וחוה שיודעים סוד זה השתדלו להיות שם קבורתם ומיום שנקברו שם אדם וחוה נסתמה פי המערה מפני הבריות שלא ידעו מעלת המקים ובאותו יום שהלך אברהם אחר הבקר עם ישמעאל בנו ליטול ג' פרים ממקנה שלו הלך אחריו רפ"אל בנסתר ולאחר שנטל ב' פרים ונתן ביד הנער להוליכן והיה משתדל ליקח שלישי ונדמה רפ"אל לפניו לפר חשוב ומשובח זהו רפאל פ"ר א"ל ר"ל פר חשוב וכשבא אברהם ליטלו היה הפר נשמט עד שהוליכו בפתח מערה ונפתח פתח המערה וכל זה בשליחות של מקום וכשראה אדם וחוה קבורים שם והריח ריח ג"ע מיד ידע מעלת המקום וחמד להיות שם קבורתו מיד נמסר הפר מאליו בידו של אברהם ובהגיעו לאהלו לא מצא אלא שנים והוצרך אברהם וברא פר שלישי ע"י ספר יצירה. כדי שלא יצטער בסעודת אורחים שאם היה חוזר אל המקנה היה עובר זמן המאכל וז"ש ובן הבקר אשר עשה ממש ודע כי המערה כחצר לג"ע וזהו עובר לסוחר או"רח לג"ן לסוחר ר"מטריא ח"צר כי המערה כחצר לג"ע (חסד לאברהם עין משפט נהר כ"א):

ויאמ"ן אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל כוס ישועות אשא. כוס סוד אלה"ים בגי' וצריך שלשה בסוד שלשה אנשים נצבים אש"א ר"ת אי"ה ש"רה א"שתך לשגר לה כו"ס של ברכה הנרמז בא"יה וכו' ש"רה ר"ת ש"לשה ר"גלי ה"מרכבה (מגלה עמוקות אופן קנ"ב):

ומאן אינהו נשים באהל שרה רבקה רחל לאה. בשרה כתיב הנה באהל ברבקה כתיב ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו. רחל ולאה כתיב ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל וכו'. אין שואלין בשלום אשה כלל והא דאמר בשוכר את הפועלים איה שרה אשתך ששואלין בשלום אשה ע"י בעלה היינו דוקא בשאלות שלום אבל לשלוח אפילו ע"י בעלה אסור (תוספות קדושין ד' ע' ע"ב):

למה נקוד על אי"ו שבא"ליו בבראשית רבה אי"ו נקוד למ"ד אינו נקוד אמר ר"ש כל מקום שאתה מוצא הכתב רבה על הנקוד' אתה דורש את הכתב וכאן שהנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה אי"ו אברהם א"ר עזריה כשם שאמרו איה שרה כך שאלו את שרה אי"ו אברהם וה"נ הוי פירושו הכי אבל לפי' הקונטרס דמשום הכי נקוד לומר שעל חנם שאלו לו. קשה דהוי ליה לנקוד על אי"ה שרה דהיינו עיקר השאלה ששאלו עליה ולא על איו שבאליו (תוספות ב"מ דף פ"ז ע"א):

ע"י בעלה היינו דוקא לשאול איה פלוני אבל לשאול בשלומה אפילו ע"י בעלה אסור (שם):

כשאמרו לו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל אמר האחד לה שתלד בנים

בנים ומהם יוצאים כהנים גדולים ומשמשים באהל מועד (ילקוט משלי):

ויאמר שוב אשוב אליך וגו' ת"ח באברהם כתיב שוב אשוב אליך ודאי בך אתקשר ולא בנוקבא אליך ולא אליה מאן דאתי מסטרא דנוקבא מות איקרי לרגלוהי וכו' וראי' מאלישע עם בן שונמית אמר לה ואת חובקת בן את דייקא לכן מת וכו' (זוהר כפלת ע' ע"ז):

והנה בן לשרה אשתך ולמה לא אמר והנה בן לאברהם כמ"ש הזוהר אצל הצרפת שאמר לה את חובקת בן לזה מת דמסטרא דמותא אתא. לזה מת עד דאתא מסטרא דדכורא ומה שישב ג' ימים וג' לילות במעי הדגה כי הדגים הם חמים ביותר ומעכל המאכל במהרה והסוד הוא שהנשמה שהיא שחיבת מיתה דאתית מנוקבא נתוקן ע"י אלישע אבל הגוף שנכנס ע"י הגוים מעכו הביאו הקב"ה במעי הדגה ונתעכל אותו הגוף ונעשה בריה חדשה והיה בו ג' ימים וג' לילות שהם ע"ב שעות בגימטריא חס"ד שעשה הקב"ה עמו חס"ד כדי שתחול עליו הנבואה בכלי נקי וזך כן אירע ליצחק עד דאתא מסטרא דאברהם וכו' כי מקודם היה מסטרא דשרה וכיון שמיתת שרה אתא מסטרא דאברהם (סוד הלכן):

ותצחק שרה בקרבה לאמר טעמא דצחקה שרה שסברה שהם אומרים כן מנפשייהו או דטעו בנבואתן גם לא עבדית טבא דבגינה סלק צלותה ויתקבל והיינו ותצחק שרה בקרבה לאמר. כלומר טעמא דחייכת ולא הכניית משום דפשפשא בקרב"ה ולא אתחזי לה עובדא טבא דבגינה תזכה. ואיהי לא ידעית כיון דקבלה עליה לעשות ג"ח דהכנס' אורחים כיד איתער' חסד ורחמים דלעילא ואתגזור למהוי לה ברא:

ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכה אמר לה שרה שהיית' עקרה כך היתה יושבת ובכה ולמה ירע לבבך א"ל רחל שהיתה עקרה כך היתה יושבת בינה לבין עצמה. הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים הלא אני טוב לך אין כתיב כאן אלא אנכי וכו' כמ"ד אנכי ה' אלהיך (פסיקתא):

אשה קשת רוח אנכי ר' חגי בשם ר' יצחק אומר מאותה שקשי' לקבל מתנה אני כעין שרה וחברותיה (ילקוט בשם אגדת שמואל):

היפלא מה' דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן ביום שבישר מיכ"אל לשרה שתוליד את יצחק שהיה ראש לנמולים נתמנה שר על ישראל (ציוני פ' משפטים):

מיכאל עשה שתי שליחות לבשר את שרה שלא היתה ראויה להוליד ולהציל את לוט שלא היה ראוי להצילו ומה שאמרו חז"ל אין מלאך אחד עושה שתי שליחות לא אמרו אלא כשזה היפך זה אחד רחמים והשני דין אבל כששני השליחות שוה עושה שניהן (כמיי):

אלא דקאי בחג וא"ל בניסן סוגיא דשמעתין מוכח דבתשרי נימול אברהם ובפ' השוכר את הפועלים אמרו בשלישי באו אצלו המלאכים ואז נאמר לו למועד אשוב אליך וגו' ובפרקי ר"א אמרינן דביום הכפורים נימול אברהם והשתא הא דאמר בחג לאו דוקא דוודאי שני ימים לפני החג היה כיון שנימול ביום כפורים ואע"ג דמשמע הכא למועד ראשון אחר החג זה. כאלו ריימים בחג דמי' כיון דלא הוי כ"א שני ימים לפניו ולמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין לא הוי צריך לשנויי שנה מעובר' הוה. דהא אף כי מדלית ימי טומאה טבלה נמי בליל חמישי בחג ואפשר דילדה ליום אחרון של פסח אלא משום דאמרינן בסדר עולם ובמכילתא בפ' ויסעו

בני ישראל מסוכות אמר. תנן בחמשה עשר בניסן נולד יצחק. ורש"י ור"מ שליח צבור יסד במערבית של פסח ומצות אפה בליל חג פסח ואמרינן בב"ר לושי ועשי עוגות הרא אמרת שפסח היה וכל הני סבירי להו דלמועד אשוב אליך הוא המיעד הראשון. אלא כלומר למועד כזה שהוא פסח וכן תרגם אונקלוס כעת חי' דאתון קיימין והשתא הא דכתיב אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת ואמרינן נמי שסרט לו סריטה בכותל דלשנה אחרת ע"כ ט"ו בניסן וכו' ובו ביום נימול אברהם בו ביום באו המלאכים לשנה זו. תימא דכל הני דאמרינן בתשרי הוה האיך מקיימין האי קרא למועד הזה בשנה האח"ת דהאיך יתכן שנצטוה בפסח ולא נימול עד תשרי הלא זריזין מקדימין למצוה ועוד הא כתיב בעצם היום הזה בו ביום שנצטוה בו ביום נימול ואימר ר"ת דהנהו דאמרינן סבירא להו כר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם ולהכי אמרו לשנה אחרת שאחר יום כפורים קרוב לסוכות אמרו לו לשנה האחרת כלומר למועד הזה ראשון של שנה אחרת (הגה"ה):

שמעתי דודאי המלאכים באו בפסח כדפי' רש"י בחומש אבל אותו למועד אשוב אליך שאמר לו הקב"ה בתשרי ומאותו למועד דריש הכי דבסוכות הוי קאי וקאמר למועד שאחר זה אשוב והיינו בפסח אבל המלאכים סרטו סריטה בכות' בפסח וא"ת מאי פריך הכא כי מדלית ימי טומאה בצרי להו והא לא אשכחן שפרסה נדה בסיכות אלא בפסח שעבר כשבאו המלאכים שהרי לא הביא עוגות בשביל זה כדפי' רש"י וי"ל דאין הכי נמי דאפשר בסוכות שא"ל הקב"ה למועד אשוב אליך היתה נדה מדכתיב ותצחק שרה בקרבה וגו' ופרש"י אחר זקנתה יחזור לי עידן וסת נדה מכלל דאין אשה יכולה להתעבר אלא א"כ יחזור לה עידן וסת דם נדה וכשאמר לו הקב"ה היפלא מה' דבר והתרעם עליה שצחקה עדיין לא היה לה וסת וכשנתעבר' נתפשטו הקמטין ונתעדן הבשר לחזור לה וסת. וא"ת מביאות המלאכים הרי חזר לה וראי' מן העוגות כדפרש"י ליתא דודאי מה שפרסה נדה אז לא היה רק באקראי בעלמא ולא חזר לה וסת גמור עד שאמר לו הקב"ה למועד וראי' שלא היה אלא אקראי שהרי אח"כ שאכלו המלאכי' כתיב חדל להיות לשרה ארח כנשים וכו' (תוס' כ"ה דף י'):

אע"פ שאין ראיה לדבר כו' משם אין ללמוד שיהא זקוק לגרש את אשתו אפילו אם א"א בלא גירושין ואדרבה ראוי ללמוד כאן דאפילו אמרו חז"ל בעלמא הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן לה כתובה היכא דשהה עשר שנים להכנים צרתה כמו שמצינו באברהם אולי דרחמי מן שמיא ויזכה עדיין להבנות ממנה כמו שלסוף זכה אברה' ושרה (תוספות יבמות דף ס"ז ע"ב):

ההוא דאתי לשיזב' ללוט ותימא דאמרינן בב"ר דאין מלאך אחד עושה שתי שליחות וי"ל דכאן לא עשה מיכ"אל ב' שליחות יחד כ"א מעשה אחת שבישר לשרה ואח"כ הלך לסדום או היה תחילת שליחות אחרת ודוקא במקום אחד אינו עושה ב' שליחות ובב"ר יש שרפ"אל הציל את לוט ורפואת אברהם אינה נזכר' ואפילו היה כן חשוב הכל שליחות אחת דרפואה והצלה הדא היא הקשה הר"ר אלחנן הא משמע לישנא דקרא ששנים הצילוהו דכתיב ויחזיקו האנשים בידם וכתיב ויוציאוהו ויניחוהו מחוץ לעיר וכתיב בתרי' שאמר לו המלאך לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה וי"ל ששניהם הוציאו אותו חוץ לעיר ומיכ"אל הלך עמו עד צוער וגבריאל היה מצוה

אותם למהר (תוספות ב"מ דף פ"ז) : תדע ג' מיני בנים הם האחד הם הבנים שהיו לו קודם שחטא שאין להם חלק בחטא ולא בתיקון העתיד והשנים הנולדים אחר שחטא קודם שעשה תשובה והם היו עם האב בשעת הקללה ולא בשעת התיקון והשלישית הנולדים אחר התשובה הם היו עם האב בשעת הקלקלה ובשעת התיקון (סודי רזא) :

ותכחש שרה בקרבה לאמר לא צחקתי וגו' לפי שכזבה שרה ע"י יצחק ותכחש שרה לפיכך בא סיבת מיתתה ע"י יצחק כששמעת שמועת העקידה פרחה רוחה ומתה ע"י יצחק ע"ש עוד (ספר חסידים) :

ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום וגו' אותו מלאך שבא לבשר את שרה הלך לסדום כי פקידת שרה היתה תלויה אחר הפיכת סדום לצרף ביצחק (ע"מ) :

אלהים הוא דין וכשנתוסף ה' האלהים הוא רחמים ה' הוא רחמי' וכשנתוסף ו' וה' הוא ובית דינו והוא נפלא מאד כי הוא"ו הוא כולו רחמים וכשיתחבר אל ה' הוא ה' הוא דין ואות ה' הוא דין ובהתחברו לאלהים הוא רחמים (תמונה) : בלידת יצחק הוצרך אברהם להיות בן מאה שנה לתקן דור המבול אנוש *הפלגה. וז"ש הקב"ה *המכסה *אני *מאברהם ר"ת מא"ה (מגלה עמוקות):

ההדש הזה לכם וכו' משל למלך וכו' כך נתן הקב"ה העולם לאברהם שנא' המכסה אני מאברהם כיון שנתן לו הכל אמר לו אם אין אתה נותן לי בית המקדש ת"ק אמה על ת"ק אמה א"כ לא נתתה לי כלום ונתן לו הקב"ה כל מה שבמקדש שנא' ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וכיון ששמע אברהם כך מה אמר אלהים דבר בקדשו אעלוזה וגו' (מ' רבה פ' בא פ' ע"ו) :

שלח הקב"ה להפוך חמשה ערים מן סדום רצה להודיע לאברהם אחר שמל אמר הקב"ה אפי' שהוא מהול כבר שלט עליהם בזמן שהיה ערל ולעולם מתנה שנתתי לו קיימת כבר השליט אותו על ימינא ושמאלא והא ראייה שישמעאל הוא בנו ועשו הוא בן בנו ולכן לא אהפוך את סדום ועריו עד שאודיע לאברהם דאיהו ממונה עלייהו לכן אין אנו רשאין לבטל כח מסטרא דמסאבא וכו' לכן צריך המתפלל כיון שמגיע למלך אוהב צדקה ומשפט קודם שיתחיל ברכת המינים יכוין בלבו שהוא לוקח רשות מן חכמ"ה בי"נה גבורה הו"ד מלכו"ת וכו' שמכניעי קליפה אינון ולוקח מהם רשית ויקבל צלותיה דיו לעבדים להיות כאדון אם להפוך ליקח רשות מאברהם כ"ש אנחנו רמה ותולעה (גלי רזיא) וה' אמר במימריה המכסה אני מאברהם דחמא מה דאנא עביד הואיל וכרכא דסדום בגו מדינתא די יהבית ליה דינא הוא דלא אפוך יתה עד זמן דאודיע ליה (תרגום יונתן) ואברהם היו יהיה בגי' שלשים יומא חד נפיק ר' שמעון וחזי עלמא דחשיך ואפיל ואסתים נהורא א"ל ר' אלעזר תא ונחזי מה בעי הקב"ה אזלו ואשכחו חד מלאכא דרמי לטורא רברבא ואפיק תלתין שלהבין דנורא מפומיה א"ל ר"ש מה את בעי' למיעבד א"ל בעינא למחרבא לעלמא בגין דלא שכיחי תלתין זכאין בדרא דהכי גזיר הקב"ה על אברהם ואברהם היו יהי"ה גי' תלתין הוו א"ל ר"ש במטו מינך זיל קמיה קב"ה ואמור ליה בר יוחאי שכיח בעלמא אזל ההוא מלאכא קמיה קב"ה א"ל מארי עלמא גלוי קמך מה דא"ל בר יוחאי א"ל הקב"ל זיל אחריב לעלמא ולא תשגיח בבר יוחאי כד אתי חזיי' ר"ש למלאכ' א"ל אי לא תיזל מהבא גזרנא עלך דלא תיזל לשמיא

ותהוי באתר דעז"א ועזא"ל וכד תיעול קמיה קב"ה אימא ליה אי לית תלתין להוין עשרים דהכי כתיב לא אשחית בעבור העשרים ואי לית עשרים להוי עשרה וכו' ואי לית עשרה להוי תרין אנא וברי וכתיב ע"פ שנים עדים יקום דבר ואין דבר אלא עולם דכתיב בדבר ה' שמים נעשו ואי לית תרין הא אית חד ואנא הוא דכתיב וצדיק יסוד עולם בהא שעתא נפיל קלא מן שמיא ואמר זכאה חולקך ר"ש דקב"ה גזר למעלה ואת בטלית להון לתתא עליך כתיב רצון יראיו יעשה (מ' הנעלם) :

ואברהם היו יהיה בגי' ל' צדיקים כשישראל זוכים י"ח בארץ וי"ב בח"ל וסימן טוב לישראל כשהארץ מעמדת י"ב צדיקים (מ' תהלים סי' ח') :

כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' ת"ח מה כתיב באברהם למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וע"ד ההוא זכו קיימא לי בההוא עלמא לגבא כל מארי דדינא (זוהר ויפב ע' תכ"ב) :

רבנן אמרי לא נברא אברהם אלא בזכות יעקב הה"ד למען א"יר יצוה את בניו וגו' לעשות משפט וצדקה ואין צדקה ומשפט אלא יעקב (רבה פ' בחקותי) :

בשעה שאמר הקב"ה לאברהם קח נא את בנך את יחידך השבי' אברהם ונטלו בזריזות והעלהו על הר המוריה אמר אברהם רבש"ע לחנם אמרת קח נא . א"ל להודיעך בעולם שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה (רבה שלח לך פ' י"ו) :

ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי וגו' צעקה הוא המלאך שתחת כסא הכבוד לעשות דין ברשעים כמו שאמר הכצעקתה הבאה אלי (מדרש) :

ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע אמר הקב"ה לא יאמרו בני אדם אף אנו מדברים עם הקב"ה כאשר דבר עם אברהם והוא שותף לנו אמר הקב"ה לא אחריש בדיו לאברהם שתקתי למה הוא שתק לי ואמרתי אני כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו קח נא את בנך את יחידך ושתק לי אף אני אחריש לו אע"פ שאמר דברים קשים . ומה גבורות דבר שנא' ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע (ילקוט איוב):

בינויים של א"ל עומדים בצד ימין שהם מתהפכים בזכות הבריות הם נקראים בינויי החסד אז היה המדה שורש אברהם אבינו ע"ה למעלה שזו היא מדת החסד וזכות הבריות והסוד רמוז בפסוק ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע . כל הבטחות שהם מדתו של אברהם מתהפכים בזכות אברהם כענין שעשה אברהם ואמר אולי יחסרון חמשים צדיקים חמשה ויאמר לא אשחית חוזרים בינויי החסד ואומרים זכות אולי ימצאו שם ארבעים עוד מוסיפים בזכות ללמוד עד שמגיע לסוף מדה של חסד שהם עשרה בינויי' . אולי ימצאון שם עשרה ואם אין שם ח"ו כפי מיעוט הטענה שהוא הטענה אחד לכל אחד מעשרה בינויים של חסד אז ירבה העונש ויגמור הדין כמו שנגמר הדין בסדום ועמורה וחוזרים כל הבינויים ומלמדים זכות למקומם מהשם מסלקים מן הדינים הכנויים הנקראים אלהים גומרים הפסק והוא סוד וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו ואז השם השלישי שהוא אלהים גומר הדין וזהו ויהי בשחת אלהים ערי הככר וכו' אם תשאל הרי כתיב וה' המטיר על סדום והרי כתיב וה' הרי גמר דין וה' הוא ובית דינו שהוא אלהים גומר הדין וזה"ש

ויהי בשחת אלהים את ערי הככר (מערי אורה) :

חלילה לך וגו'. השופט כל הארץ לא יעשה משפט. סמא"ל וסייעתיה משתכחין במדור תליתאי ומשם צועקים הוא וסייעתיה בכל הקטרוג ואומרים השופט כל הארץ לא יעשה משפט וכו' (עשרה מאמרות) :

דע כי מדת החסד מתהפכת בזכות כל בריה ואם אדם עושה זכות ועושה עבירה מדה"ד בא לענוש את האדם על העבירה ומדת החסד אומרת וכי אם ידו של אדם חטא הרי עינו לא חטא ועשתה מצוה זו ואם אתה מעניש לגוף מפני חטא היד הרי גם העין לוקה והיא נענשה שלא כדין. וזהו להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע. ולפי דרך זה מעכב החסד פורעניות מלבוא בעולם. וכן הצדיק מגין על אנשי המקום מטעם שלא יגיע עליו נזק וצער (עשרה מאמרות) :

ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמשים צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם. אלו היה לסדום חמשים צדיקים היה להם מחילה גמורה אך ע"י צירוף שכינתא לכל כרך לא ישחית אבל יבא עליהם יסורים. ואיתא שם בפירוש חלילה חלילה שני פעמים למהילה גמורה. ע"כ אמר אם אמצא בסדום חמשים ונשאתי לא אעשה להם כלום אפילו יסורים. וזהו לא אעשה אפילו יסורים לא אביא עליהם. אבל לשני כרכים אמר לא אשחית אבל יסורים אביא עליהם (עשרה מאמרות) :

מי שיש לו מדת הענוה הוא שמור באלו החמשה מדות שסימנ' צעק"תו שהוא *צדיק *ענוה *קרבן *תפילה *וידוי. ויקרא צדיק גמור ולא יהיה לו לא עונש ולא גלגול. ואלו הן חמשים צדיקים בתוך העיר הגוף וחמשים צדיקים נרמזים במלת צעקת"ו שנא' אולי ימצאון שם חמשים צדיקים הם חמשים שערי בינה והבינה ראש לכל החמשים והחמשה הם חנה משה אליה אברהם אהרן ואם לא ימצא אלו החמשים צדיקים שסימנם צעקת"ו יתגלגל לנפשו מגלגול לגלגול ומ"מ ההוזר בתשובה ומכוין לבו לד' עליונים וישים כוונתו בבינה שהוא מקום התשובה והוא שער הנו"ן יציל נפשו מן הגלגול (תמונה) (עיין פ' לך לך) :

ויאמר אל נא יחר לאדוני וגו' ויאמר לא אשחית בעבור העשרה בהיות בעיר עשרה צדיקים אף אם כל העיר רשעים אז אין פעולת הדין של כליה כי עשרה צדיקים מגינים עליה והם דוגמא עליונה י' ספירות אבל אם היו פחות מעשרה והיה כצדיק כרשע אם אינם בדוגמא עליונה שהרי נמצא פירוד ביניהם וז"ש אברהם אבינו ע"ה האף תכפה צדיק עם רשע. ר"ל המדה הכלולה מן המעשר ופעולת מעשר תספה צדיק עם רשע (פליאה) :

אלו שני מלאכים מחמת שגילו סוד ללוט נדחפו ממחיצתם קל"ח שנה עד ימי יעקב ולא יוכלו לעוף השמים אך דרך סולם עליו (ספר חסידים) :

ויתמהמה ויחזיקו האנשים בידו וגו'. שלשה פנים אסורים לראות פני ע"ז פני אשה פני רשע ובשביל פקוח נפש שלשתן מותרים שהרי יונדב בן רכב נכנס בבית ע"ז שלא יהרג שום צדיק וכתיב ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו וכתיב כי ע"כ ראיתי פניך כראות פני אלהים מה פני אלהים אסור לראות אף פני רשע (ס' חסידים) :

ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריך וגו'. אל תביט אחריך בגין דמחבלא אזל בתר כתפוי ואי מהדר רישיה אסתכל ביה אנפין באנפין ויכול לנזקא ליה וע"ד כתיב בנח ויסגור

ה' בעדו דלא שליט עליה מדת הדין (זוהר פ' ויקהל ע' ממ"ח) :

ישא ה' פניו אליך כשאתה עומד ומתפלל שנא' ויאמר אליו הנה נשאתי את פניך הרי דברים ק"ו ומה ללוט נשא פניו בשביל אברהם אוהבו ולך לא אשא פנים מפני אבותיך וזהו שאמרו ישא ה' פניו אליך (מדרש רבה פ' נשא פ' י"א) :

וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש משמים וה' הוא ובית דינו פי' תמידין עמי בכל מקום כי לולי זה לא היה פליטה ללוט ואשתו ובנותיו וכו' (עמק המלך) :

ויהפוך את הערים האלה וגו'. בהשחית ה' את הערים האלה היה המלאך המשחית עומד בין השמים ובין הארץ בלבת אש כמו מלאך המשחית שראה דוד (רקנטי) :

ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח מאי מאחרי מאחוריו שכינתא (זוהר פ' פקודי ע' ח"ג) :

אשתו של לוט העזים מלקקים ממנה נעשה חי ואח"כ חוזרת וצומחת הרי צומ"ח והיא עצמה נציב מלח הרי דומ"ם (עשרה מאמרות) :

עונותיו של אדם רשומים על המצח ויש רשות למזיקים להזיק הרואים אותם העונות על מצחו של אדם לכן צוה המלאך ללוט ואשתו אל תביט אחריך ואירע לאשתו של לוט שהביטה מאחריה וראה עונות על מצחה והעניש אותה. וכן וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו הם המזיקים וכן נרשם בב"ד של מעלה על המצח כדי להראות להם שהם חייבים מיתה (עמק המלך) :

וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו לא לחנ' נכתבה פ' זו בתורה אלא להודיע משפט סדום ועמורה ובא לרמז על הדינים שנגומרים בב"ד של מעלה כי אברהם ובניו של א"ל עומדים שם תמיד ומלמדים שם זכות על באי עולם ואחר שגומרים ללמוד זכות חוזרים למקומם (שערי אורה) :

כל הכנוים של חס"ד שהם חקוקים בד"גל כול' משוכים מן חסדים עליונים כי שם א"ל מושל על המים וסוד אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים לפיכך תדע כי אברהם אבינו ע"ה ביקש המים האלה וזה הבארות של אברהם אבינו ע"ה. ע"ב גשרים שבהם עברו ישראל בתוך הים ביבש' והמים להם חומה מימינ' ומשמאלם וזה סוד ויס"ע ויב"א וי"ט שהם ע"ב שמות כמנין חסד לפי שהמים הם תחת דגל אברהם עשה אברהם ע"ב שמות (שערי אורה):

ויבואו שני המלאכים סדומה בערב ולוט יושב וגו' וירא לוט ויקם לקראתם ר' חזקיה ור' יוסי חד אמר דיוקנא דאברהם חמי עלייהו וחד אמר שכינתא חמי עלייהו (זוהר) :

רכבת כתיב וא"ת לכתוב נמי ישבת ואומר ר"י דלא מצי למכתב ישבת דכל ישב בלא וי"ו אתא לדרשא כדדרשינן והוא ישב בשער סדום אותו היום מנהו שופט (תוספות פסחים דף ג' ע"ב) :

ויאמר הנה נא אדוני סורו נא וגו' ורחצו רגליכם. לינו ורחצו רגליכם אחרים אמרו לא אמר להם לוט אלא חכמה אמר אלו אם רואים רחוצים פניהם ידיהם ורגליהם יהרגוני אנשי העיר לכן אמר לינו ואח"כ למחר רחצו רגליכם כדי שיראו באבק שעל רגליהם ויאמר לא באו מן הדרך אלא עכשיו (מסכת דרך ארץ) :

הנה נא לי שתי בנות וגו' כי על כן באו בצל קורתי ולהלן וירא מלאך ה' אל האשה אלא לוט שהיה יותר צדיק מן אשתו באו מלאכי' בצל קורתו ולא בצל קורת' ברם אצל מנוח שבא המלאך אצלה לפי שהיתה צדיקת (רכה פ' נפא) :

ויאמרו גש הלאה ויאמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט וגו' אנשי סדום מחמ' גסות הרוח שהיה בם נעקרו מן העולם שנאמר אנשי סדום רעים וחטאים רעים בגזל וחטאים בעריות לה' מאד בחילול השם שהיו מתכוונים והולכים וחוטאים כשהיה לוט מדבר עמהם שהם בדרך ארץ אמרו לו גש הלאה וכשהיה מדבר עמהם שאינם בדרך הארץ אמרו האחד בא לגור אנשי סדום אמרו גש הלאה וכוונתם אמרו לו ג"ולם ש"וטה (פליאה) :

כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וגו' יש מלאכים שגולים ויורדין מקדושתן דע כשתולין בעצמם נשפלים מקדושתן רמז ממלאכים שבאו ללוט ואמרו כי משחיתים אנחנו לא היה ראוי לומר כי שלוחים אנחנו או היה ראוי לומר כי משחית ה' לכן נחסרה אות יו"ד מן משחיתם וכמו שנחסר יו"ד מן המלה כן חסר קדושתן וביאורו הוא זה כך חסרו קדושתן הקדושה שחסרה מהם הוא זה שזה היו"ד של משחיתם חסר והעשירי יהיה קדש ואחר שחסרה מהם הקדושה נעשו טומאה. ואח"כ אמר ויבאו שני המלאכים סדומה וגו' והיפך זה במלאכים אחרים שמעלין להן מקדושתן כמו המלאך שבא למנוח שנא' אם תעצרני לא אוכל בלחמך כי לה' לבדו תעלנה. ובעבור שתלה הגבורה בשם ה' כתיב ויעל מלאך ה' בלבת אש השמימה מלמד שעלה במעלה עליונה יותר ממה שהיה. וכן בנשמות יש נשמות שמקבלים ירידה. ומחלים קדושתן והיפך זה נשמות אחרים שמקבלים קרושת תוספות כמו חנוך ואליהו שקבלו קדושה שנתעלו בגופן כי גופן נעשה לפיד אש בהיר וזך ודק מאוד (תמונה) :

ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח אבע"א נמי שמה של אשת לוט מל"ח ולמה נקראת מלח שהיו עניים מבקשים לחם ונותנת להם מלח וכי לא היה לה לתת צדקה כ"א מלח ע"כ העניים התפללו אל ה' להחזירה תל מלח והשם שמע תפלתם והפכה לתל מלח וכשהיתה שומעת היתה חוזרת אמן חשבה שתפלתם לטובה עליה. ולדעתם כי המלח נעשה מן המים ומן העפר וכוונתה שהיו דבריהם לטובה והם כוונו לרעה ונתקיים כוונת עניים ותהי נציב מלח. ועוד אמרו אשת לוט היתה ראויה לחשוב מה שאמר לה המלאך אל תביט אחריך לכן מדד השם מדה כנגד מדה היא עברה בגזירת מלך לכן ותהי נציב מלח (פליאה) :

אם תשאל על גלגול הדוטם מנין צא ולמד מאשתו של לוט שנעשית מלח שהוא דומם. גלגול מים מנין שנא' ואנחנו נמות וכמים הנגרים וגו'. גלגול אבן שנא' ויגוף ה' את נבל וימס לבו בקרבו ויהי לאבן. ויש לנו בקבלה אמיתית כי לב"ן נוטריקון *לבן *בלעם *נבל (עמק המלך) :

בא וראה מה אירע לאשת לפידות אשתו של לוט הביטה אחריה וראתה השכינה ונעשית נציב מלח וכו' ומאי זכות זכתה לראות השכינה אף כי חזרה למלח אלא לפי שלא נתנה מלח לעניים לעורר למעלה שינתן מלח שהוא קיום של עניים ואמרה השכינה היא לא נתנה מלח של קיום אף אני אתן לה מלח של כליה ומלת אחריה זוכרה ויודעת באמת ששכינה בעצמו מתריב וכו' וחשבה פן תבא גם עליה רעה. והמחשבה נדבקת ותדבק עליה

עליה הרעה ותהי נציב מלח (פליאה) :

עיזית אשת לוט הביטה אחריה וכו' הטעם כבר ידעת כי מלאכי סדום דברים נבראים היו כאשר יוכיחם בז"ל מהרבה נקודות והם מלאכי דין ונקראים כולם קליפות וערלים וכבר ידעת מה שארז"ל על אלו המלאכים שנפלו מקדושתן באמרם משחיתים אנחנו ותלו הכח בעצמם ואין שום מלאך יכול לעשות קטנה או גדולה אלא בכח י"ת לכן אשת לוט הביטה אחריה לאותן המלאכים שהיו נשלחים מהשכינה והשלימה אותה הפעולה בלתי כח השכינה וכאלו הדברים נבראים לכן נעשה היא הסירה כח משכינה לאלו המלאכים לכן נענשה מדה כנגד מדה לקבוע בלבנו שאין קיום העולם אלא בשכינה שהיא נרמזת במלת מל"ח ע"ש קיים עיזית אשתו של לוט הביטה אחריה וכו' פי' זולתי הטעם כי מלאכי סדום וכו' ואני יהודה מר אמר שכל אלה הם דברי רזה והלא המלאכים שבאו להפוך את סדום קדושים היו והם המלאכים שבאו לאברהם. אבל הטעם שמתה אשתו של לוט מפני שהסתכלה בשכינה הבאה עמהם כי הכתוב אומר וה' המטיר על סדום וכלל זה כל מקום שנא' וה' הוא וב"ד כמו וה' הכה כל בכור ולזה נענתה מלח כי השכינה נקראת מלח ובה חטאה (סוד הארץ) :

וישכם אברהם בבוקר וילך אל המקום וגו'. וא"ת והיכי מוכח מההוא קרא דזריזין מקדימין למצות ואין מקדימין טפי מצפרא והא בפ' גיד הנשה יליף ר' אבהו מהאי קרא דת"ח לא יצא יחידי בלילה. וי"ל דהכא מוכח מקרא דעקידה דלא הוה נמנע אברהם מלצאת יחידי בלילה דשלוחי מצוה אינן ניזקין ועוד דשני נעריו היו עמו והתם מוכיח מוישכם אברהם בבוקר דכתיב גבי סדום דלא היה מצוה ויחידי היה שלא רצה לראות במפלתן של סדום (תוספות פסחים דף ל"ד ע"ב) :

אמר להם הממונה צאו וראו וכו' שנא' וישכם אברהם בבקר ובפ"ק דפסחים פריך ונזרוק מצפרא מדלא תאני כל היום כשר למילה אלא שהזריזין מקדימין שנ' וישכם אברהם בבקר וכו' ותימה היכי גמר מהכא דאין זריזין מקדימין מאורת' ודלמא מה שאברהם לא עמד בלילה משום דת"ח לא יצא יחידי בלילה. כדאמר בפ' גיד הנשה. וי"ל דמשום הכי לא נמנע אברהם מלהשכים בלילה כיון דשלוחי מצוה אינן נזקין. ומיהו קשה דאיהו גופיה לא יצא יחידי בלילה מוישכם אברהם בבקר יליף התם. ועוד קשה כיון דשלוחי מצוה אינן נזקין למה נמנע מלהשכים בלילה מתוך שת"ח אינו יוצא יחידי בלילה. וי"ל דתרי וישכם כתיב חד בעקידה וחד כשהתפלל על סדום והכא מייתי קרא דעקידה הילכך פריך שפיר מינה בפסחי' דאי זריזין מקדימין למצות מאורתא א"כ אברהם נמי ליקד' באורתא שהרי לא היה ירא כלום חדא דשלוחי מצוה אינן נזקין וחדא דשני נעריו עמו ובפ' גיד הנשה אייתי קרא דסדום דהתם יחידי הוה שלא יראה במפלת סדום כדאשכחן באשתו של לוט ולא הוי כמו שלוחי מצוה כי לא חפץ הקב"ה שישא בעדם רנה ותפלה (תוספות יומא דף כ"ד ע"א) :

מהכא וישכם אברה' בבקר ברוב ספרי' כתיב ויתבוש את חמירו וקשה דהיינו קרא דעקידה ושם לא היה יחידי. ועוד דאפי' היה יחיד אין לחוש מן המזיק דשלוחי מצוה אינן נזקין. ועוד מקרא דעקידה יליף בריש פסחים גבי בדיקת חמץ דלא אמרינן זריזין מקדימין למצות טפי מצפרא

מצפרא מדלא השכים אברהם טפי מצפרא והיכא מוכח התם דלמא שאני התם דמשום שלא היה יוצא יהידי בלילה לכך לא הקדים לכן נראה דהכא גרים וישכם אברה' בבקר אל המקו' וכו' ולא גרסינן ויחבוש את חמורו ומייתי קרא מסדום שהלך להתפלל על הפיכת סדום שהיה בבקר והיה לו להקדים ולהתפלל בלילה. אלא שלא רצה לצאת יחידי בלילה והלך יחידי להתפלל עליהם ולא רצה שיהיה שם אדם עמו בשעת התפלה א"כ לא היה רשאי שום אדם לראות הפיכת סדום. ובפסחי' איתי קרא דעקידה שלא היה יחידי אלא דלא היה צריך להקדים טפי מצפרא (תוספות חולין דף נ"א):

ויהי בשחת אלהים את ערי הככר וגו'. אין דגל יוצא עד שעמד דגל אברהם ללמוד זכות. וזהו סוד וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו מה כתיב בתריה ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהי' את אברה' וישלח את לוט מתוך ההפכה ממש באמצע הפיכה הצילו. והטעם שאברה' לקח בידו האש והמאכלת שהם כוחו של יצחק שאלמלא זה אין כל בריה יכולה לעמוד בפני פחדו של יצחק. ולפיכך אברה' מציל פעמי' אע"פ שיגמור הדין למית' שנא' וילכו שניה' יחדיו שאין רשות ליצחק ללכת עד שמדת אברהם מלמדת זכות שאלמלא כך היתה מדת יצחק מחרבת העולם (שערי אורה):

ויהי בשחת אלהי' את ערי הככר וגו'. ולמה לא הועיל לו זבות ללוט שקיבל האורחי' ובסכנת נפש אמר אוציאה נא אתהן וכו' אלא שנגזר כליה על המקום וכתיב אם בן או בת יצילו המה בצדקתם הצילו נפשם. ולוט ידע שהיו רשעי' היה לו לצאת ולא היה לו זכות להציל בנותיו ואשתו שהרי כתיב הם לבדם ינצלו ולא לאחרי' יועיל שהרי לירמיה אמר לא היה לך בנים ובנות במקו' הזה אע"פ שירמיה היה צדיק גמור. הרי צדקת לוט הועילה ללוט אבל לבניו ובנותיו לא הועיל אלא זכות אברה' וכו' (ספר ספתי כהן ופ"ס ענין הלוך והסה):

ותשקין את אביהן יין בלילה ההוא ותבא הבכירה ותשכב את אביה וגו'. ודילמא הוא נמי לש"ש מתכוין שלא מצינו שהיה שטוף בזמה. ומשני אדרבה שטוף בזמה היה שנא' וירא לוט וכל הפסוק דרשינן לעבירה. לוט ושתי בנותיו הוא נתכוין בעבירה ופושעי' יכשלו בה. והיינו לס"ד כותי אסור בבתו ואפי' לס"ד כותי מותר וכו' וכבר פי' מעצמו מרוב עריות: **שם** והיא מנים קא אנים שהרי השקוהו יין ובהאי עובדא לא היה כוונתו לעבירה ואמאי קרי ליה פושע (תוספות חיל):

למה נקוד על וי"ו דבקומה לומר לך דהוי כמאן דליתיה ובקומה ידע (סס):

אח נפשע מקרית עוז זה לוט שנקרא אח אברה' כדכתיב אנשים אחי' אנחנו. מקרית עוז זה אברה' כדכתיב הביטו אל צור חצבת'. ומדיני' כבריח ארמון על שהעיר מדיני' בינו ובין ישראל. כבריח ארמון ע"י ריב שהיה בין לוט ובין אברה' אל נא תהי מריבה נפרד מעל אברה' ונעשה כבריח ארמון וכו' מה בריח ארמון אין החיצוני' יכולי' לכנס לפני' כך עשו עמוני' ומואבי' שאסורי' לבא בקהל. בב"ר דרש שאסורי' בקהל ובעדה בסמאי'. ויסע אברהם משם ארצה הנגב כתב רבינו חננאל ז"ל כשבא אברה' לגרר גירש את שרה לפי שהיה מתירא פן יהרגוהו (בחיי):

ויאמר אברה' אל שרה אשתו וגו' אחותי היא. תמן תנינן כיון דהקב"ה רחיש ניסא לבר נש לא אית ליה לסמכא תדיר על ניסא. ואי

יעול בר נש באתרא דנזקא אשתכח פקע כל זכותיה. ואברה' כיון דסליק ממצרים ונעשה לו נס אמאי עאיל גם עכשיו. אלא אברהם לא סמיך אניסא דגרמיה כלום רק המי דשכינתא תדיר בדיורה דשרה (זוהר ע' רפ"ד):

ויאמר לו האלהים בחלום הלילה גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת וגו'. פושעי ישראל בגופן וענין גופם הוא שר שלהם. ועל מה שא"ה פושעים לוקין על פשעיהם השר שלהם. וז"ש ה' אל אבימלך ואחשוך גם אנכי אותך מחטו לי. מהטו חסר א' כלומר דע משעה שחטא' שלקחת שרה אשת אברהם זכו בב"ד של מעלה והכניסו בי קוצים ומחטין אותי ואני בצער גדול. וזהו אלהים שדבר עם אבימלך שרו היה. כי לא היה ראוי לנבואה ולא לדבר עם שאר מלאכים אלא עם שר שלו (שערי אורה):

מחטו חסר א' כתיב אלהים דהכא לא היה הקב"ה אלא השר שלו וזהו גם אנכי ידעתי כלומר לפני הקב"ה הכל גלוי אלא אפילו גם אנכי ידעתי מחשבותיך ואחשוך אותך מחטו לי כי כשאיזה אומה חוטא מעבירין השר שלה מגדולתו וקשה לו הצער כמחט בבשר החי וזהו מחטו (זוהר קדושים ע' קנ"ה וקנ"ט):

אמר דור הפלגה שוב לא פגמו הרשעים למעלה. ואין פוגמים הספירות. אלא כל החוטא פוגם בשר שלו כאומר ואחשוך גם אנכי אותך מחטו לי וכו'. ועכ"ז הספירות נסתמות ולא נפתחות וכו'. ולכן היה רעב בימי אברהם ויצחק ויעקב מפני סתימות השיתין שהם הספירות והאצילות: (חסד לאברהם נהר עין כל):

ועתה השב אשת האיש וגו' משל אבימלך למה הוא דומה וכו'. כך אמר אבימלך לפני אלהים הגוי גם צדיק תהרוג. א"ל יודע אתה שלא נגעתי בה. א"ל ומה אשתו עושה אצלך ועכשיו שלחה שהיא אשת איש הנך מת עליה וגו'. והתפלל בעדך וחיה מהו והתפלל בעדך משל וכו' כך א"ל הקב"ה אברהם אמר לי דינו ואני הבטחתיו שאני עושה משפט לעשוקים ועתה עשקת אותו יתפלל עליך ואני עוזבך שנא' התפלל בעדך וחיה (רבה פ' בשלח פ' ד'):

הגוי ם צדיק תהרוג א"ל אם הרגת את הגוי תהרוג גם הצדיק אף דור המבול ודור הפלגה צדיקים היו א"כ דנת אותם בלא התראה הגוי גם צדיק תהרוג. ד"א הגוי גם צדיק תהרוג אם אתה הורג לאבימלך הרוג גם לאברהם (פסיקתא):

ולשרה אמר הנה נתתי לאחיך אלף כסף הם צאן ובקר שדיבר הכתוב בנתינת עצמו ובכריתות הגרים חוזרים לו. אך לא השיב עבדים ושפחות שמלו ואכלו. וגם בכלל הנפש אשר עשו בחרן המה עבדי יצחק הנזכרים בפ' הבארות שחפרו בנחל גרר כי הם היו אנשי המקום ובקיאים במוצא מים ורועי אבימלך בקשו לעושקם מאחר שפרשו מדרכיהם כמו רועי מדין עם בנות יתרו (עמרה מאמרות):

וה' פקד את שרה וגו' את גם אף לרבות הה"ד וה' פקד את שרה לרבות את כל הנפקדים שנפקדו עמה. ואימא שלא בא לרבות אלא אחת ומה ראית לומר שנפקדו כולם. אלא לא נפקדה שרה אשת אברהם למטה אם לא נפקדה אשת אברהם למעלה. כלומר ונשאר למעלה בלא שום דבר נפקדה אחרי שנפקדה שרה אשת אברהם למעלה כן הדבר למטה. ואח"כ ע"כ את לרבות מ"מ. ולמה באו ג' לשונות ברבוי די בלשון אחד בכל מקום בלשון

בלשון אף למה יסלק כאן את ובמקום אחר אף וי"ל דלא אפשר בענין אחר דהכא יאמר וה' פקד גם שרה היה נראה ששרה נפקדה למעלה א"י ליליית וכיוצא בה נפקדת עמה שרה ואם יאמרו וה' פקד אף שרה וכו' התורה אינה מדברת כן באף וכו' רק מה יש לך לומר והלא וה' הוא ובית דינו. ובזה יש להשיב אינו דומה הוא וב"ד בלא אף כמו הוא וב"ד עם האף אבל מורה באמת כי אם אי אפשר ראש וסוף בלא אמצעי. א' בראש ת' בסוף מ' באמצע הרי אמ"ת. לומר לך שגי שרה נפקדו למטה ולמעלה מה שנפקדה מכה וה' הוא וב"ד שאין הפקידה לעקרות אלא משם (פליאה):

וה' פקד את שרה א"ר אלעזר כל מקום שנא' וה' הוא ובית דינו שהיו הכלאכים אומרים רבש"ע בדין שיפקוד אברהם דאם אין אתה פוקדו עכשיו תורתך מזויפת דאיך אמר ר' יהודה הלוי בשם ר' שלום ע' שנה היה אברהם כשהסיח הקב"ה עמו בין הבתרים וגזר עליו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך משיבא לך זרע בניך משתעבדים ד' מאות שנה. וכבר קדמה תורה לבריאת עולם וכתיב בה ומושב בני ישראל וגו' ת"ל שנה והיום אברהם בן מאה שנה. ואם אי אתה פוקדו עצמך עתה מזייף תורתך. ועוד בדין הוא שיפקוד שנא' וה' פקד את שרה וגו'. למועד אשר דבר אתו אלהים (פסיקתא רבתי):

בשעה שנולד יצחק היו הכל שמחים המה ולבנה שמים וארץ כוכבים ומזלות. ומפני מה היו שמחים שאלמלא לא נברא יצחק העולם לא נתקיים שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי. ואין ברית אלא יצחק שנאמר ואת בריתי אקים את יצחק (תנחומא פ' תולדות):

יצחק הוא גלגול אדם וחוה ביחד. אברהם תיקן חטא המחשבה. ושרה תקנה חטא של חוה במעשה. יצחק תיקן חטא דור המבול ק"ץ כל בשר ח"י יצחק הוא ח"י ק"ץ (מקובלים):

וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים וכו'. ילמדנו רבינו לכמה ימים נימול כך שנו רבותינו קטן נימול לח' כמו שמצינו ביצחק שנימול לח' ימים (תנחומא פ' תזריע):

ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים כל השומע יצחק לי בשבילי ישמחו גוים רבים כי הרבה עקרות נפקדו עמה (עמק המאמרות בפירוש):

ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול וגו' עבד אברהם משתיא לכל רברבי דרא דאתו לההוא סעודתא ותנינן בכל סעודתא דחדוא ההוא מקטרג ומשטין אזל וחמא אי ההוא בר נש מקדים טובא למסכנא בביתיה ההוא מקטרג אתפריש מההוא ביתא ולא עאל תמן. ואי לאו עאיל תמן וחמי ערבוביא דחדוה בלא מסכנא בלא טיבא סליק לעילא ומקטריג אברהם כיון דזמין לרברבי דרא ההוא מקטרגא קאים על פתחא כגוונא דמסכנא ולא הוי מאן דאשגח ביה כי שרה אוניקת בנין לכולהו שרות. אברהם משמש לאינון מלכין ורברבין. מיד סליק ההוא מקטרג לעילא אמר להקב"ה רבש"ע אתה אמרת אברהם אוהבי עשה סעודה ולא יהיב למסכנא וכו'. ותו שרה אמרה דחיכת בה ולא זז מתמן עד דבלבל סעודתא. מיד פקיד הקב"ה לקרב יצחק לקורבנא ואתגזר על שרה דתימות בגין צערא דבנה כל ההוא צערא גרים בגין דלא יהיב למסכנא (זוהר ברהסית ע' ל"ה ל"ו):

הכמה בגי' גמ"ל כל מי שירא ה' גומלים לו גמול טוב מלמעלה מצורף למה שכתב ויגדל הילד ויגמל הוא יצחק רמז לפ"חד ויגדל רמז

לחס"ד הנקרא גדולה ויגמל הסר לשפע החכמה הנקרא גמל ע"כ ותכהין עיניו מראות וכו' (פרדס):

ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק ישמעאל נולד בקשת ונתרבה בקשת שנא' ויהי רובה קשת. ונוטל קשת וחיצים והיה מורה אחר עופות. ופעם אחת ראה את יצחק יושב לבדו וירה עליו חץ להרוג. ראתה שרה והגידה לאברהם כזה וכזה עשה ישמעאל ליצחק. אלא עמוד וכתוב ליצחק כל מה שנשבע הקב"ה ליתן לזרעיך אחריך. שאין בן האמה יירש עם בני עם יצחק. שנאמר ותאמר שרה גרש את בן האמה הזאת וגו'. אמרה שרה כתוב גט גרושין ושלח את האמ' הזאת ועם בנה מעלי ומעל בני מן עה"ז ומן עה"ב. ומכל הרעות שבאים על אברהם היה הדבר הזה קשה בעיניו מאוד שנאמר וירע מאוד בעיני אברהם על אודות בנו (פרקי ר"א):

מה עשה ישמעאל כשהיה בן ט"ו שנה. התחיל להביא צלם מן השוק והיה מצחק בו ועבדו כמו שראה מאחרים. מיד ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק. ואין צחוק אלא ע"ז כד"א ויקומו לצחק. מיד ותאמר שרה גרש את בן האמה שמא ילמוד בני יצחק ממעשיו. וירע הדבר מאוד בעיני אברהם על אודות בנו שיצא לתרבות רעה. ויקח לחם וחמת מים. ללמדך שהיה שונא לישמעאל. וכי לא היה לאברהם מקנה רב וישלח אשתו ובנו ריקם בלא כסות ובלא מחיה. אלא ללמדך שיצא לתרבות רעה לכך לא נפנה עליו. וזה היה סופו יצא לתרבות רעה לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות שנאמר פרא אדם (רבה פ' שמות פ"מ):

אמר ר' יצחק כי ביצחק יקרא לך זרע. כל מי שהוא בשם יצחק עולמית הוא כיצחק שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע. ור' יודן אמר במקצתו ולא כולו שנאמר ביצחק ולא כל יצחק (מ' תילים סי' ק"ח):

וישכם אברהם בבוקר ויקח להם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה. כיון דכתיב ויתן אל הגר מאי שם על שכמה. אלא מלמד שהזהיר את הגר על האמונה וללמדה כמה שהיתה בתחלה עמו. שנאמר שם על שכמה כתיב הכא שם וכתיב התם שם שם לו חוק ומשפט. מה להלן על השכינה אף כאן על השכינה. מה עשתה כיון שראתה עצמה שיצאה מרשותו של אברהם חזרה לקלקולה הראשון. שנאמר ותלך ותתע במדבר שהלכה אחר ע"ז וגלולי בית אביה הבל המה מעשה תעתועים (ליוני בפס הזוהר):

אל יקשה בעיניך שארץ מצרים מוציאה חטים ע"י מים נקבות כמו הירקות שאין הענין כן אלא כמו שארז"ל שבכל שנה ושנה בימי תקופת תמוז הקב"ה מטיל טפה אחת כמו שאור לעיסה. ונעשה כל מי נילוס זכרים ואינן צריכין למי גשמים. וזאת הטיפה אינה נמנע לבא בכל שנה ושנה לפי שנתנה במצרים בשביל תפילת אברהם והענין רמוז בפסוק וישכם אברהם בבוקר ויקח לחם וחמת מים וגו'. והענין ששר של ישמעאל הוא רה"ב שרו של מצרים ולפי שהמצרים היו שניי' לא"י (טוב הארץ):

אברהם לאהבת ישמעאל בנו התפלל עליו ואמר לו ישמעאל יחיה לפניך שהנזון ממים נקבות חייו אינו חיים. והקב"ה השיב לו ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אותו וגו'. וסוד הברכה היא סוד טיפה וכו' (טוב הארץ):

וישכם אברהם בבוקר וגו' שלחה בגט גירושין. ולקח את הזרזיר וקשר

במתניה כדי שיהא שותף אחריה לירע שהיא שפחה. ולא עוד אלא שרצה אברהם לראות את ישמעאל בנו ולראות את הדרך אשר ילכו בה. ובזכות אברה' לא חסרו המים וכיון שהגיעה למדבר התחילה תועה אחר ע"ז של בית פרעה אביה. ומיד חסרו המים מן החמת ותשלך את הילד. ובן ד"ד שנה היה ישמעאל כשיצא מבית אברהם ויצחק בן עשר שנה היה. ותלך ותתע אין ותתע אלא ע"ז שנאמר הבל המה מעשה תעתועי' (פרקי ר"א פרק ל') :

והון כיון דמטו למדברא אדכרו למיטעא בתר פולחנא נוכראה. ולקה ישמעאל באשתא צמירתא ושתה כל מיא וכו'. ואתחריך ואתקליש בשרי' וסוברתיה ואשתלהיאת וקרא לדחלתא דאבא ולא ענה יתה. ומן יד טלקית ית רביא תחות חד אילנא (תרגום יונתן) ;

כי שמע אלהים אל קול הנער וגו' הגר טעה בתר ע"ז לפיכך לא שמע בקולה רק בקול הנער (מ' זוהר) :

כי שמע ה' בקול הנער באשר הוא שם. והרמז דאלהים ושמים אשר דבר פי' בפסוק כתיב ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים וקאי באשר הוא שם על אלהים ושמים ששם למעלה אינו עדיין בר עונשין עד ד' שנה. וע"כ שמע ה' את קולו אבל למטה בארץ ההוא בר עונשין בן י"ג שנה. וחתר לו חתירה תחת כסא הכבוד כמנשה. וזהו באשר הו"א שם שאין רשות למלאכים לכנוס לשם (עשרה מאמרות) :

ושמיע ה' ית קלא דרביא בגין זכותא דאברהם. וקרא מלאכא דה' להגר מן שמיא ואמר לה מה לך הגר לא תסתפין ארי שמע ה' לות קלא דרביא ולא דן יתיה לפום עובדא בישא דהוא עתיד למעבד אלהין בגין זכותא דאברהם חס עליה באתר דהוא תמן (תרגום יונתן) :

מלאכי השרת בקשו לדון את ישמעאל ע"ש סופו. אמר הק"בה אפילו בן סורר ומורה אין דנין אותו אלא לפי מעשיו של אותו שעה שהוא זולל וסובא עכשיו ולבסוף ילסטם את הבריות. אבל אם אין בו עון מאותו מעשה של עתיד אין דנין אותו. ועוד אפילו היה ישמעאל אותו פעם עושה תחלת הקלקלה. מ"מ אין סופו להמית בצמא אלא בניו העתידין לצאת ממנו. ואין דנין בן סורר ומורה אלא על קלקלות עצמו תחילה וסוף (ע"ם) :

כי שמע ה' אל קול הנער באשר הוא שם. נפתחה להם הבאר שנברא בין השמשות והלכו ושתו ומלאו את החמת מים. שנאמר ויפקח אלהים את עיניה ושם הניחו את הבאר. ומשם נשאו רגליהם והלכו כל המדבר כולו עד שהגיעו למדבר פארן ומצאו שם מים וישבו שם (פרקי ר"א פ' ל'):

וישב במדבר פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים. אברהם אבינו ע"ה נעשה מרכבה למדת הימין שהוא חס"ד ומזוקקת לגמרי בלי שום סיגים וכו'. לפיכך יצא ממנו ישמעאל. וצורך גדול היה הסיגים דאברהם כדי שיתאחזו בו השרים המקיפים חוץ לפרוכת שאלולי ישמעאל הנאחז באברהם ושרים המקיפים נאחזים בישמעאל א"כ לא היה להם אחיזה כלל. ואברהם הלך בשני פעמים קודש וחול הפנים לפנים קודש ובהם נאחז יעקב. והפנים לחוץ חול ובהם נאחזו השרים על ידי ישמעאל וישמעאל נאחז באברהם והשרים בישמעאל ושר מצרים נאחז באברהם על ידי ישמעאל. וע"כ ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים המצ"רת י"ם ולהודיעך

שמצרים החיצונים נאחזים בישמעאל וכתיב וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים בואכה אשורה על פני כל אחיו נפל וזהו מאמרם ז"ל ארץ מצרים שנייה לא"י וכו' ואמרתי לו למה גלו ישראל גלות ראשון למצרים לפי שמצרים נאחזים תחלה על ידי ישמעאל ואברהם הוא ראש העולם ע"כ גלות ראשון במצרים. ראה והבן ששבעים שרים הם שרי האומות המקיפים מחוץ לפרוכת ונאחזים בצד ימין הוא אברהם ע"י ישמעאל (פליאה וע"ל פ' ויחי):

ויאמר אבימלך מה הנה שבע כבשות הצאן אשר הצבת לבדנה ז' צדיקים התחתונים אחוזים בשבע מדות העליונים אברהם בחסד. יצחק בגבורה. יעקב תפא"רת. משה נצח. אהרן בהוד. יוסף ביסוד. דוד במלכו"ת ועל כוונה זו זימן אברהם שבע כבשות לאבימלך שהיה מתכוין בעליונים ובתחתונים כשהבין אבימלך הדבר כי איצטגנין וחכם היה. ולכן אמר מה הנה שבע כבשות הצאן והבן בענייניו ובז' צדיקים העתידים לבא כזרעו שהיה משם לעשות בהם דורות גדולים וחזקים לפניו ופחד אבימלך מאברהם מזרעו העתיד לצאת ממנו ואמר אברהם את שבע כבשות האלה תקח מידי ונכרתה ברית אני ואתה אמר אבימלך בתנאי ובשבועה שלא יבא לי שום רעה מצדך ולא מצד זרעך עד בא בנך השביעי הנקרא דוד וכן אמר אם תשקור לי ולניני ולנכדי וגו' ובאו בהסכמה ובשבועה וחפרו באר וכרתו ברית על אותו הבאר ונשבע לו אברהם שלא יבא לו שום רעה עד בא דוד צדיק שבע דכתיב ויקרא שם העיר באר שביעי כי שם נשבעו וגו' וגם אבימלך נשבע שהוא וזרעו לא יעשו לאברהם שום רעה עד שבע מבניו לכן עמדו פלשתים והמלחמה נעצרה ביניה' עד שבא דוד מזרעו של אברהם שביעי לצדיקים וגלית הפלשתי מזרע אבימלך ונלחמו שניהם ונצחו דוד מפני שקיי' שבועתו של אברהם וע"ז כתיב ויהי אחר כן ויך דוד את הפלשתים ויכניעום וזהו ויהי אחר כן לאחר שנתקיים השבועה שדוד הוא השביעי והכניעום ובאותו באר רמז אברהם שנכלל בז' צדיקים בא יצחק ונכלל ג"כ בז' ורמז גם הוא בבאר כדכתיב ויקרא אותה שבעה והוסיף ה' על שבע רמז למדתו. בא יעקב ונכלל בשבע ורמז גם הוא במה שאמר ללבן אעבדך שבע שני' ברחל בתך והוא ענה לו ולא הבין זה ומה השיב לו טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר כלומר ראויה היא לך וכן היה האמת שהיתה ראויה לו מששת ימי בראשית להיות בן זוגו כי היתה מבִיתות הפנימיות. ויעקב היה יודע מה שהיה שואל ולבן לא היה יודע מה שהשיב לו. ולאה היתה מביתות החיצונים שלא היו מאם אחת. בא משה ומצא עצמו על באר המים וזה הבאר מתפשט לז' נחלים וכו' והם רמוזים לז' בנות יתרו שנועדו לשם לאותו הבאר ולכן נרמז בפסוק ולכהן מדין שבע בנות ולכן נכלל משה ג"כ בכלל שבע צדיקים. בא אהרן ונכלל בשבע דכתיב ויקח את אלישבע וגו'. בא יוסף ונכלל בשבע בשני עניינים אחד שאמר הכתוב. אלה תלדות יעקב יוסף בן שב"ע עשרה שנה היה וגו'. והשני בענין החלומות שראה שבע אלומות בפסוק והנה אנחנו מאלמים א' אלומים ב' והנה קמה אלומתי ג' ותסובנה אלומתיכם ב' ותשתחון לאלמתי א' הרי וי"ו ולהשלים השביעי ממה שאמר דוד בא יבא ברנה נושא אלומו"תיו. בא דוד ונכלל בשבע לפי שלקח את בת שב"ע אשת אורי' החתי והרי אלו שבע צדיקים נכללו בז' ספירות וזה אמרו רבותינו ז"ל ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית לולי

שאבל

שאכל פגים ועל סוד הגדול הזה אמרו רז"ל כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה. ועיקר זאת הלקיחה להיות אשה לדוד ידוע לבעלי סוד (ספר תמונה) :

ויטע אשל בבאר שבע ויקרא בשם ה' אל עולם . אות דגל מדת החסד נקרא א"ל. ויש לך לדעת כי אברהם ירש מדת אל באמרו ויקרא בשם ה' אל עולם . וכן ברוך אברם לאל עליון (שערי אורה) :

ויטע אש"ל ר' פנחס בן יאיר היה בדרגא דאברהם וכן גינאי נהרא עם הכולל בגי' אש"ל דאפסקיה ר' פנחס בן יאיר ג' פעמים בזכות אברהם שנטע אש"ל. א' רמז לאל"ף בי"נה שהוא פורקנא דפדיון שבוים . ש' של אש"ל היא מצה שמורה זה שהוליך חיטים . ל' של אש"ל רמז לאיש שהלך ללויה (עשרה מאמרות) :

הופיע מהר פא"רן בגי' אש"ל והוצרך אברהם להשכים בבקר לחבוש את החמור משמרה ראשונה של לילה . והוצרך ליטע אשל בבאר שבע נגד קליפות ישמעאל בנו שלקחה לו אמו הנקראת הגר שהיתה כלולה מן ר"ת כמות של דין כמנין יצח"ק (מגלה עמוקות) :

ויטע אשל סידר לחמו ומימו לכל באי עולם והיה מדבר על לבם למי אתם עובדים עבדו את ה' אלהי השמים וארץ. והיה דורש להם עד שבאו ושבים אל ה' . ואף החייבים היה מזכה שנא' המכסה אני מאברהם וגו' ואברהם היה יהיה וגו' . מזכהו שיבקש עליהם רחמים והנה א א לומר שלא ידע הקב"ה שלא יוכלו להנצל אלא לזכותו קאמר . מכאן אמרו הבא לטהר מסייעין לו הבא לטמא פותחין לו (ספר הבהיר) (ועיין כל זה בזוהר בראשית) :

ונציב אברהם פרדס בבאר שבע ואתקין בגווה מאכל ומשתה ולתחומיא והוו אכלין ושתין ובעו למיתן ליה דמי אכלו ושתו ולא צבי למקבלא והוי אמר לון אבונן אברהם מאן דאמר והוה עלמא במימריה צלו קדם אבוכן דבשמיא דמן דידיה אכלתון ושתיתון וכו' (תרגום ירושלמי) :

שם המיוחד שם בן ד' אותיות הוא שם נעלם ונסתר . ועתה בשמיטתינו שלא ידענו מה היה לו . ואותו שם המיוחד שהוא בשמיטת חס"ד היו יודעים ורואים וכו' . ולאותו איש רומז איש חס"ד שהוא אברהם שנא' ויקרא שם בשם ה' וגם איש בשרו ג"כ קרא בשם ה' וזה משה שאברהם בחס"ד ומשה בנ"גה ג"כ אמר וירא ה' בענן וגו' ויקרא בשם ה' (תמונה) :

ויטע אשל תרין במסורה ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם ויטע אשל . ללמדך שכל המחזיק במצות אכם יא שלו ג"ע (מסורה) :

ישמור אדם בלבו שלא יעשה שותפות בכותי ולא יכרות עמו ברית שכן מצינו באברהם שנאמר ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך וכשכרת עמו ברית נתקבצו כל מלאכי שרת לפני הק"בה א"ל אדם יחיד שבחרת מכל שבעים אומות נתחבר עם הכותי . א"ל הקב"ה יחיד שנתתי לו למאה ואומר לו העלהו לעולה אם יעלהו מוטב ואם לאו יפה אתם אומרים . שנא' ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וגו' (מדרש) :

ת"ח והאלהים נסה את אברהם דא דנגלה על כולה אוף הכא ושים על נס דמת מתגלה על כולא (מ' הנעלם) :

אלולי שעקד אברהם את יצחק בנו אין שם תחיית המתים לפיכך והאלהים נסה את אברהם וגו' ויקח בידו את האש ואת המאכלת אמרו רבנן ע"פ ויצחק בא מבוא באר לחי רואי דמלאכים הוליכוהו לג"ע ושם שהה ג' שנים לרפאותו עבור אותו החבורה שעשה בו אברהם בשעת העקידה

בסוד שארז"ל כיון ששמעה שרה עקידת יצחק פרחה נשמתה ומתה. אבל רזא דמלה משום תוקפא דיצחק לא היה אפשר לאתקיים עלמא. ק"ו לאפקעה תולדין מיניה. ולהכי אצטריך אברהם דאיהו חס"ד לעקוד את יצחק לתברא תוקפיה ולהכי אצטריך לאפקא מיני' דמא לאתחלשא תוקא דוגמת שחיטה לאפקא מבעירא או מעופא דמא דאיהו רמז לתוקפא דדינא. והכא מתחלש תוקפ' דיצחק מעקידה ע"י דמא דאפיק מיניה אברהם. והיינו רזא דאלהים נסה את אברהם כלומר דעביד עמו נס ופלא לקיימא עלמא בשלמא ע"י עקידה ובשעת עקידה פרחה נשמתו דיצחק. ובההוא שעתא פרחה נשמת שרה ואתחברו כחדא. ובההוא נמי אתחליש תוקפא דיצחק דאיהו בי דינא רפיא ואחית באברהם איש חסד והיינו רזא דמלאכים הוליכוהו לג"ע לבסמא תוקפיה ומשום דגבורה עד היסוד אית תלת דרגין לכן שהה שם תלת שנין (מגיד פ' תולדות):

כשהק"בה רצה לרחם על עולמו ולחוס עליהם אז הוא לובש חסד וחמלה ואז השם הגדול הנקרא ידו"ד מוצא דגל החסד ורחמים וחקוק על אותו דגל שם של א"ל וסימנו איש א"ל דגלו באותות. וכשהקב"ה מוצא דגל זה אז מטיב ומרחם על בריותיו והוא שמח עמהם וזהו הסוד ישמח ה במעשיו וזהו סוד ויקרא בשם ה' אל עולם והסוד כי אל רחום ה' אלהיך וגו'. ומכאן תבין הסוד והאלהים נסה את אברהם כי אלהים זה מדה"ד נה, דגל הנס ביד אברהם שהוא מדת אל שהוא מדת החסד. השם המכונה על דגל החסד הוא א"ל. ושמשיו וחייליו וצבאיו הם גדול רחום חנון חסין ארך אפים רב חסד קדוש סולת וחסיד וכשהשי"ת כועס על עולמו מצד מעשיהם הרעים אז מוציא כלי זעמו חקוק עליו צורת שם אלהים:

אחר הדברים האלה פי' בזוהר בפ' העקידה שהוא רמז אל הקליפה והמקטרג. ופי' הרבים הוא מלכו"ת וזה שאחרים הוא כו' סמ"אל וכן פי' בפרשת בראשית (טוב הארץ):

ויאמר קח נא את בנך וגו' והעלהו לעול'. בשעה שאמר הקב"ה לאברהם קח נא את בנך השכים אברהם בזריזות והוליכו והעלהו על הר המוריה וכו'. אמר אברהם רבש"ע לחנם אמרת קח נא וגו'. א"ל לאו להודיעך בעולם שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' (רבה פ' שלח לך):

הר המוריה הר שיצא ממנו הוראה לישראל וכו'. ירושלם ע"ש אברהם שקראו הר ה' יראה. וע"ש מלכי צדק מלך של"ם. לכך אין אנו כותבים יו"ד לירושלם בין למ"ד למ"ם ע"ש שלם. וההר נקרא מוריה ע"ש שממנו יצאה מורא לעובדי גלולים במתן תורה הה"ד ארץ יראה ושקטה. א"נ י"ל דלירושל'ם קרא מוריה ע"ש שיש מורא לעובדי גלולים (תוספות תענית דף ה' ע"א):

הר המוריה ר' ינאי אומר ע"ש נורא אלהים ממקדשך ור' חייא הגדול אומר ע"ש כי מציון תצא תורה. ר"ש אומר שמתוכה עתיד הקב"ה להורות על הרשעים שירדו לגיהנם. רי"בל אומר מקום שהצדיקים מורים מתוכה וגוזרים על הב"ה והוא עושה. ר' יהודא בן פדא אומר מוריה לארץ שאני מראה אותך. ד"א מוריה תמורה דאברהם נתחלף בשם בן נח שנא' לא יחליפנו ולא ימירנו. ר' פנחס אומר ארץ שמירתו של עולם שנא' והיה עיני ולבי שם כל הימים. רשב"ג אומר ארץ שהיא מקושטת נגד מזבח של מעלה שנא' או ירה יירה. ד"א ע"ש שקטורת הרבה בתוכה שנא' אלך לי

אל הר המור (פסיקתא ע"ס ילקוט שיר השירים עוד על קח נא) :

יש א"ר זה אברהם. גם בן ואח אין לו בשעה שאמרתי קח נא את בנך את יחידך הרי שאין לו בן. ואח אין לו בשעה שאמרתי לך לך מארצך (מ' קהלת הביאו בעל צרור המור) :

אל הר המוריה א"ל רבש"ע וכי כשר אני להקריב וכי כהן אני. שם כ"ג הוא לכשיבא ויקבלו ממני. א"ל הקב"ה לכשתגיע אל המקום אני מקדשך ואעשה אותך כהן. מאי מוריה תמורתו של שם כר"א לא יחליפנו ולא ימיר אותו (ילקוט פס) :

וישכם אברהם בבוקר וגו'. בשעת העקדה שיתף אברהם את יעקב ואת בניו עמו. ויב"קע אותיות יעקב. עצי עולה אלו השבטים (עשרה מאמרות) :

אלמלא יצחק לא אתא יעקב וזהו צוה ישועות יעקב וכו' (זוהר עמוד רנ"ב) :

בזכות וישכם אברהם בבוקר ניצולו ישראל בים. וזהו וישב הים לפנות בוק"ר לאיתנו לאיתנו זה אברהם איתן האזרחי (זוהר סנוס עמוד פ"א) :

יש קליפה הנקראת תו"לע הטמא וכל בוקר מתעוררת לכלות העולם ח"ו. והקב"ה מגלה אור החס"ד כמו שכתוב וישכם אברהם בבוקר. וזהו נעשה ע"י עולת התמיד עו"לת הוא מכניע תו"לע והוא סוד של שם אבגי"תץ בגי' תול"ע כי הוא החסד המאיר בכל בוקר (כוונת אר"י בפ' תמיד) :

לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב. מדקדק ר"ת שמקדים כניסה ליציאה בנכנס לעיר אחרת מיירי. מדיליף בריש פסחים דמצפרא סגי לזריזות מצוה דכתיב וישכם אברהם בבוקר. ודילמא משום דכי טוב הוא שלא להשכים אלא וודאי מביתו לא שייך לומר שיצא בכי טוב וכו'. ואע"ג דהכא מייתי קרא ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר. משמע דבביתו נמי מיירי. וי"ל דההוא סכנתא חשיב כמו לעיר אחרת. ובפ"ק דתענית מייתי קרא דהבוקר אור וגו'. ור"י אמר דאין לדקדק בזה דאורחא דתלמודא הכי הוא בבמה מדליקין בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא. ובפ' עושין פסין נמי אמרינן מטפס ועולה מטפס ויורד. והמילף מוישכם אברהם בבוקר שפיר יליף דמשום כי טוב היה לו לאחר כיון דהלך לדבר מצוה ושלוחי מצוה אינן נזקין (תוספות ב"ק).

ר' ברכיה אומר בזכות אברהם אני בוקע להם הים ויבקע עצי עולה ויבקע המים (רבה פ' בשלח) :

באברהם כתיב ויחבוש את חמורו בנינוה אתמר עני ורוכב על החמור (זוהר פנחס) :

הבוקר אור והאנשים שולחו בההוא שעתא קיימא עלייהו דינא לאתפרע מנהון אלא וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו זכותא דא קיימא להון (זוהר מקץ ע' תמ"ט) :

ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור. אבל לא לעה"ב עם החמור. כתב בפי' וכן גבי אברהם שאמר ונשובה אליכם רמז לעה"ב. כי יצחק יתקיים לתחיית המתים אליעזר נכנס חי לג"ע וישמעאל עשה תשובה. נמצא שכולם למקום אחד יחד משא"כ פה עם החמור. אתה דומה עכשיו לחמור ולא לעתיד אתה חמור שיעשה תשובה (עשרה מאמרות) :

בזכות יצחק זכו ישראל לברכת כהנים דכתיב כה תברכו את בני ישראל

וכתיב ואני והנער נלכה עד כה (רכס פ׳ לך לך) :

ויקח אברהם את עצי העולה וגו׳ וילכו שניהם יחדיו אברהם הוא מ״ס ויצחק סודו יין וצריך היין נסוך ע״ג המזבח (סערי נדק) :

אמר הקב״ה החלפתם מעשה אבותיכם אברהם נטל את האש ואת המאכלת להקריב בנו . יצחק היה מתקן עצים להשרף לפני . ושרה לשה ועשה עוגות למלאכים . ואתם החלפתם לע״ז האבות מבערי׳ האש והבנים מלקטים עצים כו׳ (עיין מדרס ילקוט יסעיה סי׳ ס״ח ע״ד) :

ויקח את המאכלת וגו׳ א״ל הקב״ה למיכאל מה אתה עומד אל תניחהו . התחיל המלאך מיכאל קורא אותו ויאמר אברהם אברהם שני פעמים שהיה ממהר לשחטו . והיה צוח בו כאדם הצועק מתוך הצרה מה אתה עושה אברהם . הפך פניו אצלו אמר מה אתה עושה אברהם אל תשלח ידך אל הנער א״ל ואחנקנו א״ל ואל תעש לו מאומה . א״ל אברהם חוץ מזו ומזו . הקב״ה אמר לי לקרב בני ואתה אמר לא תקריבנו . מיד קפץ עליו ואמר בי נשבעתי (פסיקתא) :

ויאמר יצחק אל אברהם אביו וגו׳ הנה האש והעצים ואיה השה לעולה . נפיק קלא ואמר מששת ימי בראשית נברא וביה אתברר לעקידת יצחק בגין דלא אתקריב דבטל מיתנא בעקדתו דיצחק דאתבר ביה ויעקוד את יצחק בנו . אתקשרו מדה״ד ואתעקיד לעולה . ולא הוה רשמו לקרבא לבר רברבא דאיהו גבורה ולאתדנה דינא . ועקידת דינא מועילה לגלות דהוה עתיד לאתקלא . וקלא נפיק כההוא קלא זימנא דא אל תעש לו מאומה בגין דאנת רחמי על דינא (תיקונים) :

אל יכרת מבית יואב זב ומצורע וגו׳ כל מי שיש לו זכות זוכה לחמשת דברים נוי כח עושר חכמה שנים . וכן באברהם ויצחק . נוי מי האיש הלזה . וכתיב ביוסף הנה בעל החלומות הלזה . בכח וישב יצחק ויחפור באר אחרת . בעושר ויגדל האיש . בחכמה הנה האש והעצים ואיה השה לעולה . בשנים שהיה בן ק״פ שנה . וכל מי שאין לו זכות אבות נוטל הפורענות שנא׳ אל יכרת מבית יואב זב ומצורע וכו׳ . זב נגד הכח שאין חלש ממנו . מצורע נגד הנוי . מחזיק בפלך נגד העושר שדומה לאשה שאינה מטוה אין לה מה לאכול . חסר לחם נגד החכמה שנא׳ לכו לחמו בלחמי. ונופל וגו׳ נגד השנים (ילקוט סמואל) :

הנה האש והעצים ואיה השה לעולה . א״ל אברהם אלהים יראה לו השה אם לאו לעולה בני . שה לעולה חי לעולה לשון יוני ואתה הוא הקרבן ואע״פ כן וילכו שניהם יחדיו (פסיקתא) :

מפריחת נשמתו של יצחק נגלם האיל . פי׳ בשעת העקידה יצאת נשמתו ובא לאיל שנברא בין השמשות . וזהו השה לעולה בני הוא ממש בני (עשרה מאמרות) :

(עוד שם) לכן קראו אילו של אברהם שהיה קנוי לו פי׳ כי יצחק היה דומה אותו פעם למת שיצא נשמתו ובא לאיל ואין קני בקבר ליצחק אבל קנוי לאברהם . וגם האיל נברא בדין כמו יצחק ונתקיים בו הפשט ונתוח כמו תמידין באיל של יצחק שרוף ושחוט :

בשעת החורבן פתח אברהם לפני הק״בה ואמר רבש״ע בן שנתת לי למאה שנה וכשעמד על דעתו בן ל״ז שנה . אמרת העלהו לעולה לפני ונעשיתי כאכזר ולא רחמתי עליו אלא אני בעצמי כפיתי אותו

ולא

ולא תזכור זאת לי ולא תרחם על בני פתה יצחק ואמר רבש"ע כשאמר לי אבא אלהים יראה לו השה לעולה בני לא עכבתי על הדרך ועקדתי ברצון לבי ע"ג המזבח ופשטתי צוארי תחת הסכין וכו' (רבה איכה):

אם באת לידי נסיון והתאפקת לחטוא אל תחזיק טובה לעצמך לומר עמדתי בנסיון שמא באו אבותיך לאותה מדה וכשלא חטאו בקשו מהקב"ה כשיבאו בניו לאותו מדה שיתאפקו מלחטוא ש"א' אלהים יראה לו השה לעולה בני וקרא שם המקום ההוא ה' יראה שיהיו בניו נשחטים על קדוש השם ונשרפים כיצחק (מדרש):

ויבאו אל המקום וגו' ואתא לאתרא דאמר ליה ה'. ובנה תמן אברהם ית מדבחא דבנה אדם ואתפכר במיא דטובענא ובנה יתה נח ואתפכר בדרא דפלוגתא וכו' (יונתן):

יצחק נעקד ביום הכפורים וכו' ובאותו שעה מאדי"ם נעקד לפני צד"ק ומיכאל עקר את גבריאל. ואריה במרכבה עקר שור והעלום ע"ג מזבח החיצון וסימן שג"ם זה הבל שו"ר גברי"אל מאדי"ם (עשרה מאמרות):

אותו העת שעקד אברהם את יצחק התקין הקב"ה שני כבשים א' בשחרית וא' בין הערבים וכ"כ למה שנעשו ישראל מעלין תמיד ע"ג המזבח וקורין המקרא צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקדתו של יצחק (סד"א):

יש כאן סוד עקדת יצחק להשלים הדין גם הבל היה ראוי להעקד בקדוש ע"י קין אלא שגרם החטא שהציץ הבל ונתגלגל חובה ע"י חייב קין ובזכו' יצחק נשחט ע"י אביו להפוך הדין לחסד (יונת אלם פ' מ"ט):

יצחק נעקד ביה"כ וכו' כל הבקשות והשאלות יורדים דרך צפון ושם מקטרגי' ומערערי' ואומרים נעמוד בדין שאם ראוי הוא או אינו ראוי להשיב שאלתו ואם אינו ראוי לא ישוב שאלתו ובקשתו והוא צפונה לצדיקי' שנ' וצפון לצדיקים חיל חוטא ואלמלא עקיד' יצחק אין א' מהנבראים יוכל להפיק שאלתו מרוב הדקדוקי דין שבמקום הזה (רקנטי):

עיקר עקידת יצחק היתה בעבור עקידה זו נזכר לצאצאיו לחיים ולברכה ולהחיות אותם לפליט' גדולה ומן כל הנסיונות של אברהם עיקר כולם העקידה ששם נתנסו האב והבן (ס' תמונה):

דא עקידת יצחק דאתעקיד קמיה אבוהו מסר גרמיה למיתה ושזיב ישראל ולא ימותו ולא עוד אלא אפי' ישראל עבדן בגלותא ע"ז ג"ע ש"ד זכות אבותן יגן עליהם משריפה וחנק והר"ג בגין אברהם נתנסה בנורא. יצחק בסכינא. יעקב בגלותא זכות אבוהן יהא מגן עליהו. ועוד נסיוני דתלת אבהן מעידין על אדם דאיהו ישראל דלא עברו על תלת אילין פקודין דמני ליה הקב"ה ויצו ה' אלהים על האדם. ויצו דא ע"ז. לאמר דא ג"ע. על האדם דא ש"ד. דנשמתא דאדם עאיל בגלגולא דאברהם. ואם איהו עביד ע"ז כי עאיל בנורא איתוקד הה"ד פסילי אלהיהם תשרפון באש. לבתר אתלבש ביצחק ואמר אל תעש לו מאומה דלא עבר על ש"ד וביעקב' נתגלגל ביה כד נחית לח"ל דדחיל דלא הוה סליק בההוא זמנא א"ל הב"ה אל תירא מרד' מצרימה אנכי ארד עמך (תקונים):

וליגמר מיניה וא"ת דילמא שאני התם דע"פ הדבור והכא ליגמור מיניה לעבור משום תקנתא דרבנן שלא ע"פ הדבור. ונראה כיון דע"פ הדבור שרי משום צורך שעה. ה"ה שלא ע"פ הדבור שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. וא"ת הא אמרינן בפ' הנחנקין היכא דאוחזקו שאני. (ת"א)

דאי לא תימא הכי אברהם היכי קרב את יצחק בהר המו׳יה . ואליהו בהר הכרמל היכי סמכו עליה ועברו משום שחוטי חוץ אלא היכא דאיתחזק שאני. למה לי מוחזק הא משמע אפילו כל נביא רשאי לחדש ולעבור משום מגדר מילתא . וי"ל משום דמוחזק היה בנבואה הי׳ו סומכין עליו במה שהבטיח בירידת אש ושחטו על הבטחתו קדשים בחוץ שבזכותו ובתפלתו ירד אש מן שמים ויהיה מגדר מילתא שיקדש שמו שם ברבים וע"י כן יחזרו ישראל למוטב (תוספות סנהדרין) :

בשכר העקידה שהיתה בשנת ל"ז כענין ל"ז אזכרות ראשונות של בריא׳ עולם כולם שם אלהים חוץ מאותן זוג האחרון שהיא תחילה לשם מלא . כי הקדים מדה"ר למד"הד והיא עקדתו להחליש תוקף הדין . ומיד סמכו לסמיכ׳ עץ הגן שכן יצחק נכנס לג"ע והיה בג"ע שלש שנים (עשרה מאמרו׳) :

אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע נקראת רחום וחנון רחם על יצחק שהוא אדם ובן אדם נעקד לפניך כבהמה אדם ובהמה תושיע ה׳ . ר׳ יהודה אומר כיון שהגיע החרב על צוארו מיד פרחה נשמתו של יצחק . וכיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים אל תשלח ידך אל הנער חזרה הנפש לגופו והתוודה ועמד על רגליו . וידע יצחק תחיית המתים מן התורה שכל המתים עתידין להחיות . באותה שעה פתח ואמר בא"י מחיה המתים (מדרש) :

אלך לי אל הר המור זה ירושלים . שנאמר באתי לגני אחותי כלה . על משכבי בלילות בשעה שעקד אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח . אחזתיו ולא ארפנו זה דוד שתפס הגורן מיד ארונה היבוסי . ומצא גלגולת של ארונה תחת המזבח ולא פסל המקום קרבנות ישראל (ילקוט שיר השירים) :

אליהוא בן ברכאל אליהוא זה יצחק. וברכאל שברכו אל. הבוזי שביזה כל ע"ז שבע לם בשעה שנעקד (שם) :

בשביל עקידת יצחק הקב"ה נושא פנים ונותן שלום שנאמר ישא ה׳ פניו אליך וגו׳ (מ׳ שוחר טוב מזמור ך"ט) :

תרגום שיר השירים על הפסוק צרור המור בשביל עקידה נמחל חטא העגל :

בהעקד יצחק על גבי המזבח נעקד עמו רוחו של אדה"ר (עשרה מאמרות) :

דע כי אדם והבל חטאו בראייה שהציצו . ונתגלגלו שניהם באברהם ושניהם ביצחק ועיקר יצחק לתקן חטא הבל. ואברהם לתקן אדם . וז"ס ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו כי היה בנו שנולד לו לשעבר *בנו *הנולד *לו ר"ת הב"ל (טוב הארץ) :

למה צוה הקב"ה עקידה לאברהם ולא ליצחק וכו׳ . ומפרש נדבק חסד בדין וכו׳ ולכן פתח בחסד לאברהם (זוהר פ׳ פקודי ע׳ רס"ב) :

המלאכים תהו על יצחק שנעקד ולא סירב והקב"ה לא השיב להם . וכיון שהגיע זמן של אהרן למות אמר הקב"ה למ"ה אתם תמהתם על יצחק שנעקד ולא סירב ראו אהרן הולך למיתה (מדרש) :

שד"י ש׳ נגד אבות ד׳ כנגד יצחק והוא נגד הצואר שפשט צוארו ליחד שמו של הקב"ה לשחוט . והד׳ בצואר כי כל הצואר כשר לשחיטה. י׳ כנגד עורף כשר למליקה לכך מגלחין הצואר כדי שתהא הרצועה על בשרו ונדרש על יצחק ד׳ ראשו כאגמון לכך ד׳ נגד צוארו . ועוד ד׳ משוך למטה לפי שזבול הוא רקיע הד׳ ושם בית המקדש בנוי . ובן היה למשכן ד׳ מכסאות יריעות תכלת . יריעות עזים . עורות אילים . ומכסה תחשים .

יצחק נעקד על המזבח נגד המזבח של מעלה ולכן ד' כנגדו. ואמר בספר יצירה והמליך אותו ד' וקשר כתר בראשו וברא בו מאדי' ומאדים ברקיע בחומשו של רקיע ומקורב לחמה ומקבל מחמה חום גדול והוא חם ויבש כאש. לכן ד' נגד יצחק שהוא עולה לאשים ומאדים ממונה על האף והחימה והקצף. וכיון שהקב"ה כועס זוכר יצחק וויקד כאילו נעקד דכתיב ועולתך ידשנה סלה אפרו של יצחק (סודי רזא):

ממעל לעצים אמר רב חסדא מלמד שעשה אברהם המזבח מכוון כנגד כסא הכבוד כתיב הכא ממעל לעצים וכתיב התם שרפים עומדים ממעל לו (במיי פ' וירא):

וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת וגו'. תבא חושה של אברהם שהלך לעשות רצון קונו ותעמוד על חושה של בלעם שהלך לקלל את ישראל. רשב"א אומר תבא חרב דכתיב באברהם ויקח את המאכלת לשחוט את בנו ותעמוד על הרב פרעה שרדף אחר ישראל שנאמר אריק הרבי וגו' (מכילתא):

ר' יוסי הגלילי אומר כשנכנסו ישראל לים כבר הר המוריה נעקר ממקומו ומזבח של יצחק הבנוי עליו ומערכתו הערוכה עליו ויצחק כאלו עקוד עליו ונותן ע"ג המזבח ואברהם כאלו פשט ידו ליקח את המאכלת לשחוט את בנו שנאמר ויקח את המאכלת לשחוט וגו' (שם ע"ד):

ואו"ש ת"י אברהם ית ידו ונסיב ית סכינא למיכס ית ברא. עני ואמר יצחק לאבוי כפות יתי יאות דלא אתפרכים מן צערי דנפשאי וכו'

(יונתן) כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על יריכו חרבו של אברהם אבינו מלומדי שהם מלמדים את בניהם שנ' ולמדתם את בניכם מלחמה מלחמת' של תורה (ילקוט סיר הסירים) הלא יראתך כסלתך פי' לשון בטחון כמו אשר יקוט כסלו כלומר היה לך ליירא מן הקב"ה וכו' זכור נא מי הוא נקי אבד וכו'. בסוף הנהנקין יש לפר' כמו כן לשון בטחון לא לשון סכלות דא"ל לאברהם הלא יראתך כסלתך כלומר מה דאתה ירא מן הקב"ה היה לך להיות בטחונו (תוס' ב"מ דף נ"ח ע"ב) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו' ויאמר הנני הנני לכהונה הנני למלכות וזכה לשתיהן ומשה בקש להדמות לאברהם (רבה פ' ואתחנן) ויקרא אל משה ולאברהם לא קרא והא כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם אלא אין גנאי למלך לדבר עם פונדקי ויקרא אל משה ולא כאברהם באברהם המלאך קורא והדבור מדבר ברם הכא הקב"ה קורא ומדבר (רבה פ' ויקרא) ועתה אם רע בעיניך אשובה לי אמר בלעם כך אומנתו של הב"ה לא כך אמר הב"ה להקריב את בנו ואח"כ ויקרא מלאך ויאמר אל תשלח ידך אל הנער למוד הוא לומר דבר ומלאך מחזירו (רבה בלק) ועני אברהם בלשון קודשא ואמר הנני (תרגום):

המלאך שהוא רומז לעטרת היא ספירה שנקרא מלכו"ת ונקרא' מלכות בעבור שהוא עושה שליחות בעולם השפל וכן בתורה למדנו כי העטרת נקרא מלאך כמו בעקידה ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ורומז לעט"רת כמו שא"ל ולא חשכת את בנך את יחידך ממני והיה לו לומר ממנו אלא שזה הדיבור הוא עטר"ת:

ויאמר אל תשלח ידך אל הנער וגו' אוריאל המלאך אמר עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה כי הוא בעל האש כארי עולה ע"ג המזבח בעת רצון שכנגדו בחוץ בלאד"ן פני כלב וכו' והוא היה מזומן להעלו' העיכה סאילו של

של אברהם והוא ששימש ג"כ בברי' בין הבתרים וממנו הושלם' המרכבה לאברהם עם ג' אנשים באלוני ממרא (ע מ דנ"ו ע"ב) (וכתב בפי' עתה ידעתי כי הוא היה מקבל נשמתו של יצחק לכך אמר עתה ידעת"י) :

אמר הב"ה לאברהם חייך שאני מעלה עליך שאם אמרתי לך שתשחוט את נפשך ל : היית מעכב שכך כתיב לא חשכת את בנך הרי בנו אמור את יחידך זו נפשך שהנשמה קרויה יחידה שנא' הצילה נפשי מיד כלב יחידתי (רבה פ' שלח) :

י"ח פעמים יראה במשלי כנגד ח"י דברים שהחיים תלוים בו שאם תירא הקב"ה ישמור חייך וכשרצה אברהם אבינו ליטול חיות בנו יצחק אז נקרא ירא ה' שנאמר עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה (ס' חסידים) :

וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל וגו' אליהו הקריב קרבן האיל לאברהם בעת העקידה (עפרה מאמרות) :

(**ע"ם**) מכתבי האר"י בשעת העקידה היה שם קטרוג בין מיכאל והשטן כי מיכ"אל היה מקריב האיל כדי שיציל יצחק והשטן היה מרחיקו כדי שישחט יצחק. וטעמו היה בשביל חטא העגל שכאשר ישחט יצחק תבטל כלל ישראל וז"ס הנ"ה אי"ל גי' מיכ"אל . אחר נאחז בסבך כשתקח אותיות אחר סב"ך הוא ע"גל ומיכאל היה מנצח במה בקרניו גי' שס"ה כי מנין הקבורות הם שס"ה וג' שהיה מוסיף כ"ג ביוב כפורים. הרי שס"ח ובעון העגל אמר קח נ"א ר"ת נ"דב א"ביהו שבהם תכופר עון עגל שבאהרן התאנף ה' זה כלוי בנים . והנה ידוע דבר אחד מן איל לא יצא לבטלה מעורו נעשה אזור לאליהו וכו' והכהן הוא אליהו המקריב א"ת עו"לת אי"ש זה יצחק שפרחה נשמתו ונכנס באיל הרי שהעולה עצמה הוא האיש. עו"ר העו"לה אשר הק"ריב הכ"הן ל"ו יה"יה . לכהן צדק זה אברהם לו יהיה לאליהו שנעשה לו אזור ואבנט ממנו ודו"ק א"להים י"ראה ל"ו ה"שה ר"ת אלי"הו ואף דאליהו לא נולד עדיין אליהו הוי תמן והוא הקריב והשטן דחיק האיל (עוד סס בפירוש) :

רמז קרני ידוע כי קרני איל של יצחק היו נגד נצ"ח וה"וד וא"יל בעצמו ביסוד שהוא נשמת יצחק שיצא בשעת העקידה :

המ:טרג הגדול בשעת עקידת יצחק שהעלו איל תחתיו שפ"ג שנה היה הקטרוג שהיה רוצה השטן שיתן לו את יצחק שכבר עלה לחלקו עד שנתן הקב"ה במקומו איוב (מגלה עמוקות) :

עוד שם השר א"מון מ"נוא הוא השר הגדול של מצרים שהיה ביד ימינו שעיר עזים של מכירת יוסף וביד שמאלו אילו של יצחק וכו' וע"י קרבן פסח העבירו ממנו איל שביד שמאל ושעיר עיזים נפרע ביום חורבן הבית :

ראיתי מתניו של אליהו אזור גדול במתניו אמרתי לו אדוני מאין לך אזור הגדול הזה א"ל מעורו של איל יצחק ואמרתי לו הא עולה כולה כליל וממנה מתקנים לחטאים ואין דרך העור ההוא הבא מן האיל לתקנה א"ל האיל ההוא שחטו אברהם הוא הח"סד להשם לרחמים וכחו של אברהם אני אני נאזר ממנו הוא קשה לפעמים וכו' האיל ההוא אינו עומד לעולם כבוש וכשהוא הזק אני אזור ממנו להנקם אשר הם חוטאים (פליאה) :

בראשית ברא תי"ש זה איל של יצחק (תיקונים תקון כ') :

וישא את עיניו וירא והנה איל שנו רבותינו האיל שנברא בין השמשות

גמלו אברהם והעלהו לעולה. א"ל הקב"ה חייך בנך נתקרב ראשון תחתיו האיל הזה וכו' באותו שעה אמר אברהם איני זז מכאן עד שתשבע לי שאין אתה מנסה אותי לעולם (רבה פ' שלח לך):

אם לקרבנך המציא לך הקב"ה שנא' וישא אברהם את עיניו וגו' למאכלך ע"א כ"ו (רבה פ' תולדות):

וכי אברהם בכור היה שנמסר לו הכהונה. אלא מפני שהיה צדיק וקרב שנא' ויעלהו לעולה תחת בנו (פס במדבר):

ר' יהודה בר סימון אומר היה אברהם מהרהר בלבו ואמר שמא פסול בבני שלא נתקבל יצאת בת קול ואמר אברהם לך אכול בשמחה לחמך וגו' כי כבר רצה אלהים את מעשיך (פס קהלת):

הרב המקובל מוהר"ר משה קורדאוורי כתב ז"ל בכל רקיע אית פתחין ידיען פתחים אלו הם כאילו אמר ארץ מצרים היה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה היא מחזקת נגד הרקיע כך וכך מעלות וכל אותן מעלות הרקיע שהם נגד חלק הארץ יקרא פתח אחד והפתחים האלו נחלקים ביישוב ששם שוכנים ע' אומות. וא"י היא נקודת מרכז וכל הע' אומות יש להם רצועה שהוא פה לשאוב מא"י ולזה היו כמה מלכים שלא היה להם בא"י כ"א עיר אחת או חלק אחד כמו ל"א מלכים שכבש יהושע וכל ע' מטונין נטרין מרהוק תרי אלפי אמה. סודו הוא כי ב' אלפים הוא סוד תהום שבת. והיוצא חוץ לתחום הוא יוצא לקליפה וכו' ועוד מפתח א"י שלא יכנוס אליה ערל והיצוני וטמא כו' וכיון דגרמו חובין והיו ישראל עע"ז והיו האומות שולטין ונכנסו משורש גבולם וישראל נמסרו בידם אז אתקרבו קליפות כולם כחדא והיה שליטת החיצונים כ"כ על ישראל עד שהרבו מקדש ודחה לון עכ"ז לבר משכן של השרי' אינו קבוע שם דלא יוכלו לשלטאה בהאי אתרא קדישא ולא הרגיע שם ליל"ית וחזרו ג"כ השאר מלאכים אל מקומם ועם היות שנתישבו הגוים בא"י ישובם אינו ישוב שתשלוט הקליפה. כי אחר שנקמו מישראל כדי רשעתן גרש הק"בה הקליפה וחזרו בעלי ישראל אל גבולם ואלו עמדו ישראל על קדושתן בגלות יבניעו כו' ואמנם יש לדקדק עתה שבמקום הבית נעשה בית מרגיז לישמעאלים מאי איכא למימר שגם שם הרגיע לשלוט. וי"ל שזהו השליטת שרם שנתן לו הקב"ה בזכות המילה ולא ישכון לטומאה כדרך ששולט מאי י"ל בואכה אשורה ששם משכן הקליפות והשר. אבל כאן בא"י היו יושבים העם לבדם ושואבים שפע ממה שבחוץ ממה שבנגד גבולם ואין להם חלק בפריסת של א"י וכ"ש במה שלמעלה ממנו ואותה עבודה שהם עושים מתגלגלת עד שיוצאת לחוץ אל משכן השר (טוב הארץ):

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה דע ביום שעקד אברהם את יצחק ביקש אברהם את יצחק שיפתחו שערי בינה שערי חירות שערי גאולה שערי כפרה להיות כפרה לכל חטאתם והקב"ה הודה לו לתת מתנה זו לבניו ולפתות להם שערי תשובה וכה"א ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה ואותו היום הוא כפרה לזרעו של אברהם הנקרא מדת אהבה לפיכך ספירת הרחוקים שהם כת"ר חכ"מה בי"נה מתגלים ביום שנעקד יצחק מר"ה עד יום כפורים השערים נפתחים בזכות אברהם (שערי צדק):

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה א"ל ראוי היה לי להושיבך ולא

השבתיך והחרשתי לך וכשם שאני היה לי להשיב ולא השבותיך כך כשיבואו בניי לידי עבירות זכור להם זו השעה ושא להם פנים שנאמר ישא ה' פניו אליך כשם שנשאתי פנים לך לכך נאמר הבו לה' בני אלים (מדרש תלים):

כי ברך אברכך וגו'. מאן דשאיל שאלה לא אצטריך לשאלה סגי אלא זעיר. דהא הקב"ה שאלין לי' זעיר והוא יהיב סגי אברהם שאל ברא חדא מה כתיב והרבה ארבה את זרעך וגו'. וכן אורחוי דקדוש ברוך הוא מדרש הנעלם:

בני אדם יושבים חרבים על אדמת ישראל המה אומרים לאמר אחד היה אברהם שלא עבד אלא לאל אחד ירש את הארץ אנו שעובדים לאלהות הרבה אינו דין שנירש את הארץ רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר ומה אברהם שלא היה לו אלא בן אחד והקריבו ירש את הארץ אנו שבנינו ובנותינו מקריבים לאלהינו אינו דין שנירש את הארץ. רבי נחמיה אומר ומה אברהם שלא היה לו במה לתלות ירש את הארץ אנו שיש לנו במה לתלות אינו דין שנירש את הארץ. מתשובה של יחזקאל אתה למד כה אמר ה' על הדם תאכלו מה מצות שנצטוו בני נח לא עשיתם ואתם אומר נירש את הארץ (גמרא סוטה):

והתברכו בזרעך כל גויי הארץ וגו' בלעם היה בן מלכה אחות שרה וילדה קמואל זה בלעם ונקרא בן ע"ש שקם כנגד אומה של אל. ומלכה היתה עקרה וכמו שהתפלל אברהם על שרה התפלל על מלכה וילדה כי אמר אברהם כל האומות מתברכים מפני דכתיב והתברכו בזרעך ומלכה אחות אשתי לא תלד והתפלל עליה לכן אמר בלעם אלמלא אברהם לא הייתי בעולם (מדרש וקנתו ברכה סוף וירא):

ת"ח אבהן כולהו ברזא חדא אזלו וכלהו שמשו בארבע נשים אברהם בארבע שרה והגר תרי. תרי פלגשים הרי ארבע. יצחק ויקח את רבקה חד. ותהי לו לאשה תרי. ויביאה תלת. וינחם יצחק אחר אמו הרי ארבע. לקביל דא יעקב היה לו ארבע נשים. ר' חייא אמר כלהו שמשו בחדא בר מיעקב וכו' (זוהר עמוד ס"ו):

פרשה חיי שרה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה. לעולם יתנהג אדם במדת ענוה. דכתיב גבי שרה מאה שנה ושבע שנים הרי לגבי מנין גדול שהוא מאה כתיב שנה ואצל שבע מנין קטן כתוב שנים (נפתולי וכחיי):

בשיא נפתלי הקריבו על סדר אבות ואמהות קערת כנגד שרה שהיתה עקרת הבית והיא היתה עקרת האמהות שהיתה ראשונה. כסף שהיתה צדקת כד"א כסף נבחר לשון צדיק. אחת שהיתה יחידה בדורה צדקת. עשרים ומאה משקלה נגד שני הייה מאה ושלשים חסר קמעה שנא' ויהיו חיי שרה וגו' (רבה נשא):

ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון וגו' כי התפלה דהיינו ח"י ברכות מגיע בעולם אצילות עיין בכוונת אר"י שהיא אגרא רמה בעולם העליון ובנפיל' אפי' מוסר עצמו לשאול התחתון וזהו ר"ת של קרית ארבע

אי"נרה רמ"ה ב"ירא ע"מיקתא ושם מתה (כפי' על עפרה מאמרות) :

קרית ארבע ע"ש שנקברו בו ארבע והקשה ר' יהודה הרי דוד הוא רגל רביעי שבמרכבה והיה ראוי להקבר בו ואדם הראשון מאי עבידתי' גבייהו. ותימא כי אדם היה המלך הראשון אלא בחטאו ניטל ממנו ונכנס תחתיו דוד ע"כ הניח לדוד ע' שנה משנותיו וקודם שנולד דוד לא היו האבות במותם במרכבה שלמה ע"כ הוכרח אדם לכנס במקומו שיש לו שייכות עם דוד והיתה המרכבה שלמה וכיון שהשלים אדם בערה המנין לא היה דוד יכול להקבר שם שלא יהיה יותר מד' עוד טעם אחר לפי שהאבות היו מעלמא דדכורא ודוד מעלמא דנוקבא (מדרש) :

רצה משה לכנוס לא"י להשיג סוד קרית ארבע שהוא סוד חקל תפוחין קדישין שהם ד' שמות הקדושים הו"יה אהיה הו"יה אד"ני שהם בגימטריא חק"ל (מגלה עמוקות אופן קל"ס) קרית ארבע הם ארבע יסודות (זוהר) :

כשבא אברהם מהר המוריה חרה אפו של סמ"אל שלא עלתה תאות לבו מה עשה הלך ואמר לשרה אי שרה לא שמע' מה נעשה בעולם אמרה לו לא. א"ל לקח אישך הזקן לנער יצחק והקריבו לעולה והנער בוכה ומיילל שלא יוכל להנצל ומיד פרחה נשמתה ומתה (פסיקתא) :

ותמת שרה דא נשמתא דאתמר בה ויפח באפיו נשמת חיים ומאי מיתה דילה דנחית מלעילא ועאלית בארבע יסודין אש רוח מים עפר ודא קרית ארבע וכו' (מדרש הנעלם) :

ותמת שרה בקרית ארבע דא ק"ש דלא מיתת האי צדקת ע"י נחש אלא נפקת רוחא דילה בק"ש (שם) :

ותמת שרה בקרית ארבע מצאתי כתוב בשם גדול א' דאיתא בגמרא מסכת ראש השנה המוסר דין לשמים הוא נענש תחלה וכו' מנלן משרה שאמרה ישפוט ה' ביני ובינך והזכירה שם בן ד' אותיות וזהו בקרי"ת ארב"ע אל תקרי קרית אלא קריאת ארבע (ליוני) :

שרה היא גלגול חוה וכשראתה השטן פחדה שמא בא להסיתה ולא תוכל לעמוד כנגדו ותגרום מיתה ח"ו לה ולדורות מיתת עה"ב כי חוה הראשונה גרמה מיתת עה"ז ומרוב הפחד שנכנס בה מתה (ספפי כהן) :

ויבא אברהם מהיכן בא מבאר שבע וא"ת מי הוליך שרה לחברון שמעתי כשבא השטן ואמר לה היכן הוא יצחק א"ל הלך עם אברהם ללמדו מעשה הקרבן. א"ל הוא הקרבן ולא האמינה. הלכה אצל אחימן ששי ותלמי אמרה אתם ארוכים ורואים מרחוק וראו אם תראו זקן אחד ושני נעריו עמו א"ל אנו רואים זקן אחד עוקד בחור אחד וסכין בידו מיד מתה (שם עוד מצאתי בזוהר) :

שמה שלא הביא את יצחק עמו לפי ששחט אברהם בו רוב שנים והוליכוהו מלאכים לג"ע לרפאותו ושהה שם ג' שנים וברך בא"י מחיה המתים. ולז"א כשנכנס יעקב ראה ריח בני כריח השדה לפי שהיה מכיר בו. קרית ארבע היא חברון שכל הקבור שם נפשו מתחבר למעלה וכו' עם ד' מחנות שכינה ולא להנם הסדו אברהם ואבות עולם אלא לפי שמשם זוכות הנשמות להתחבר לשרשן תחת כסא הכבוד (כמיי) :

שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו וגו' המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו המשל זה אברהם דכתיב נשיא אלקים אתה בתוכנו ופחד זה יצחק עושה שלום במרומיו דא יעקב דכתיב תתן אמת ליעקב

 וכתיב

וכתיב האמת והשלום אהבו (זוהר ויקרא דף ה׳ ע״ב):

מפני מה זכו כנענים לישב בארצ׳ מ״ד שנה שנאמר וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים אלא בשביל שכבדו באברהם שאמרו שמענו אדוני וגו׳ בני אדם שנכבדו באברהם אבינו זכו לישב בארצם מ״ד שנה (מדרש):

וידבר אתם לאמור וגו׳ בשעה שמתה שרה והיה אברהם מבקש לקבר׳ א״ל שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צוחר מיד הלכו ומינהו אותו היום איסטרגוס עליהם א״ל אם אי אתה עו״ה אנו מעבירין אותך מן אסטריגוס שלך מיד עמד אברהם וישקל לו וכו׳ א״ל אם אתה נותן לי ד׳ מאות שקל כסף כן סחורות ביתך אתה נותן לי (מדרש):

בן צוחר אותיות רוצח שבכל שנה כשרצה ללכת במערה היה נראה לו כמי שרוצים להרגו וכו׳ ואם למקרא שאנו קורין צוחר בוי״ו בגי׳ ש״ד שהיה נראה לו כמו שד רודף אחריו להרגו (ע״כ):

ויתן לי את מערת המכפלה הטעם שפעם אמר את מערת המכפלה ופעם אמר אשר במכפלה ופעם אמר מערת שדה המכפלה ופעם א׳ בסוף הסדר מערת המכפלה שכוונה היא שם הויה יו״ד ה״ה ו״ו ה״ה שם בן ד׳ ההין כשאומר מערת המכפלה היא ה׳ ראשונה. וכשהוא אומר אשר במכפלה היא ה׳ שניה מילוי הראשונה. וכשהוא אומר מערת שדה המכפלה היא ה׳ שלישית וכשהוא אומר מערת המכפלה היא ה׳ ד׳ (כנפי יונה ח״א פ׳ נח):

ויתן לי את מערת המכפלה בהיות שאברהם אבינו ע״ה ידע מעלת המקום ההוא שהוא בית שער לעדן על כן בחר בו כי שם יכנסו לג״ע וז״ס עובר לסוחר כי הג״ן נקרא סחרת וכו׳ (רקנטי):

בקש משה לכנוס לא״י שהראוהו הקב״ה ג״ע למטה שיש שם שבעה פתחים כדאיתא בזוהר חדש פרשת לך לך הפתח הראשון שהנשמה יוצאת בעת יציאתה מן הגוף דרך מערת המכפלה ששם נקברו אבות ואמהות אדם וחוה וכן כל תפלות שלנו עולות למעלה דרך מערת המכפלה (מגלה עמוקות אופן למ״ם):

נקבר יעקב בקרית ארבע במערת המכפלה שהיא השכינה ולכן נקרא קרית ארבע שנקברו ארבע זוגות של מרכבה כי אדם הראשון רגל ד׳ סוד דוד שהוא גלגולו (אור נערב) (וע״ם מגלה עמוקות למ״ם):

מערת המכפלה אשר בחברון שם קבורת האבות וידוע כי הוא מעבור לג״ע התחתון כי עובר לסוחר בגי׳ אור״ח לג״ן כי לסח״ר חסר וי״ו כתיב ובגימ׳ חצ״ר כי המערה חצר לגן כאשר יתבאר. וכן כל הנפטרים בה והנקברים בה זוכים לעלות נפשיהם ביתד תקוע לעבור לג״ע התחתון בלי עיכוב. ולא מי שימחה בידם ללכת לג״ע בלי מעצור ומלת תקוע ג״כ נרמז בתוכו באמרו ויעקב תקע אהלו בהר ולבן תקע את אהלו בהר הגלעד. וכן ותקע כף ירך יעקב פי׳ תקע ר״ל כיון לתקוע אהל אשתו את לרבות את עצמו בהר ר״ל במערת המכפלה שהם שני הרים זו ע״ג זו ב׳ מערות בהר התחתון וב׳ מערות בהר העליון ומלת תקע גי׳ עב״ר לסח״ר וכו׳. מערת המכפלה היא דרך לג״ע וכיון שם שהתפלל בכוונת לבו שזכה לתקוע אהלו בהר במערת המכפלה הוא ואשתו שכן נזכר מששת ימי בראשית. ולבן תקע את אחיו בהר הגלעד ר״ל שבינן כח במכשפיו להעתיק

 את

את אהל יעקב שלא יזכה למערת המכפלה אלא להזיק אותו ולתקוע את אחיו שהם אדום וישמעאל שהם יזכו' לעבור דרך המערה לג"ע שהם נאחזים באברהם ויצחק כנודע. ואם ח"ו לא היה יעקב נקבר שם לא היה שום אחד מישראל עובר דרך שם כ"א אומות העולם ח"ו היו עוברים דרך שם ע"י אחיזות אדום וישמעאל. וזהו ארז"ל ולבן ביקש לעקור את הכל שנא' ארמי אובד אבי. וכן סמא"ל עם יעקב ותקע כף ירך יעקב. דע שכוונתו היתה לעשות ליעקב בעל מום כדי שלא יקבר במערת המכפלה עם נשיו כ"א עשו ונשיו יקברו שם ח"ו לא עלתה בידו. שמיד רפא אותו האל יתברך במאמרו ויבא יעקב שלם שלם בגופו. והאל יתברך היפך מחשבות סמא"ל ותקע את יעקב שמה כדי לעבור זרעו דרך שם. כמו כן צפ"ת גי' תק"ע לומר לך כל הדר בא"י וצפ"ת יש לו יתרון על כל שאר ערי ישראל וכו'. ומיד שמית נפשו פורחת למערת המכפלה לעבור דרך לג"ע התחתון ומשם לג"ע העליון (טוב הארץ);

ס"ד מערת המכפלה דע ששם נקבר אדם וחוה אע"פ שאינו מפורסם בתורה הקבלה אמת מפה לאוזן איתא בס"ז ר' קיסמא אומר מערת המכפלה סמוך לפתח ג"ע. כי אין ספק הג"ע הוא בארץ ובשעה שמתה חוה בא אדם וקברה שם והריח ריח ג"ע רצה לחצוב יותר. יצא בת־קול אמר דייך עמד ולא חצב יותר ושם נקבר הוא ומי נתעסק בו שת בנו שהיה בדמותו וצלמו. ר' רחומאי אמר הקב"ה נתעסק בבריאתו ובמיתתו ולא ידע אנוש עד שבא אברהם וקנה אותה בדמים יקרים. והריח ריח ג"ע ושמע קול מלאכי השרת אומרים אדה"ר קבור כאן. ואברהם יצחק ויעקב יהיו מוכנפים כאן. ומקודם לכן היו מבקשים להקבר שם ומלאכים שמרוה וראו אש דולקת שם. וז"ש שם בשערי צדק קנה המקום הזה כדי להכנס בו לעה"ב. כי הוא פתח העומד לזרועות עולם והיא בית שער לעדן העליון הנכנס למקום הבי"נה והוא סוד ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר מלשון סחו"ר סחו"ר. והוא סוד דר וסוחרת האבן שלמעלה נקרא סוחרת והאבן שלמטה נקרא דר (ציוני):

עשו שבק ליעקב שעבורא דמצרים וכו' דזבין ליה א"י ומערת המכפלה (זוהר ויחי):

אדה"ר היה כתירא שלא יעשוהו ע"ז מה עשה העמיד ארונו למטה בארץ לפנים ממערה וזהו ענין מערת המכפלה (מדרש):

כשרץ אברהם אחר בן בקר ברח ונכנס במערת המכפלה וראה אברהם שם אדם וחוה ונרות דולקים וחמד אברהם למערת המכפלה (פרקי ר"א) (וע"ל פ' וירא בבא חסד לאברהם):

אלמלא לא קבלו ישראל את התורה היה הקב"ה שונא לאבות במערת המכפלה (רבה פיר השירים):

והוצאת להם מים מן הסלע יש כח וזכות לאותן שישני' במערת המכפלה שתוציא להם מים (ילקוט חקת):

כשבא אברהם לקנות מערת המכפלה שהוא דרך עיר יבוס וע"ש נקרא יבוסי לא מכרו עד שכרת עמהם ברית ונשבע כשיכנסו בניו לא"י לא יקחו ארץ יבוסי כ"א ברצון עיר יבוסי. מה עשו כתבו השבועה על הצלמים בתוך העיר. וכשכבשו ישראל א"י לא יכלו לעיר יבוסי מפני השבועה. כשבא דוד רצה לכנוס ע"ד דרך הפסחים והעורים אלו הצלמים

שכתבו

שכתבו עליהם השבועה. וכשכבש עיר יבוס עם כל זה קנאו במאה שקלים. אותו יבוס מזרע אבימלך היה בנה חומות ירושלים ועשה בו מבצר חזק שאח"כ נקרא ציון. וזהו כי נפל פחד היהודים עליהם. ואפילו ישראל יושבי ירושלם לא כבשו המבצר עד שבא דוד (מגלה עמוקות בספר הקבלה):

מערת המכפלה מי שנקבר שם שכרו כפול ומכופל לכך נקרא מערת המכפלה (רבה):

כל התפלות אינן נשמעות עד שתעלה תחילה למע"ת המכפלה ששם נקברו שלשת אבות (כנפי יונה):

דע והבן שנתנה מערת המכפלה מקודם לעפרון. וכן הגורן לארונה היבוסי. ובת שבע לאוריה החתי. וא"י לכנען כולהו בחד מתקלא ועון אדם גרם כל זה. והם ג"כ כמה נשמות גרים באים להתגייר מבחוץ (יונת אלם):

אברהם ידע שמששת ימי בראשית היה מוכרח למע"ת המכפלה וזה ידע והבן משם מכפלה שעולה קע"ה כמנין ש ותיו של אברהם כמו שהודיע למשה מנין חייו בסנה הסנ"ה גימט' ק"ך (גלות המור):

בא וראה מעלת הכסף שהוי"ה עולה כסף י' פעמים ה' ה' פעמים י' הרי מאה. ו' פעמים ה' ה' פעמים ו' הרי ששים הרי כס"ף. ואם תחליף כס"ף בא"ת ב"ש כ"ל ח"ס ו"ף הרי לח"ו גי' יו"ד ה"א ו"ו ה"א להודיע שהכסף הוא רחמים עמהם. אל"ר איסת הוא זה. א"ל בזמן שהם ראויים להלקות בלאו הכי הכסף הוא אש ואין שלום ביניהם וכו'. אל"ר מנלן הא א"ל ממילוי כסף כ"ף סמ"ך פ"א בגי' א"ש והנה הכסף אש (פליאה):

וישקול אברהם את הכסף וגו' ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר צדיקים ירשו ארבע מאות עלמין הה"ד ארבע מאות שקל כסף (רבה פ' נשא):

א"ר יהודה ב"ר סימון זה אחד מן ג' מקומות שאין הא"ה יכולה לומר גזולה היא בידכם ואלו הן. מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה דכתיב וישקול אברהם וגו'. ב"ה דכתיב ויתן דוד לארונה וגו'. קבורת יוסף דכתיב ויקן את חלקת השדה וגו' (רבה ויצא):

אמרתי להוללים אל תהולו. אברהם שמת מעולם נתברך ונתגדל הרג כמה מלכים והקנה להקב"ה שמים וארץ. ונתן לו בן לזקנותו ומל אותו וגדלו ולסוף אמר לו קח נא את בנך ועשה מהלך שלשה ימים ובח ירתו מהר המוריה מתה אשתו וביקש מקום לקוברה ולא מצא עד שקנה בדמים בד' מאות שקל כסף. ואח"כ קפצה עליו זקנה ומה אברהם הצדיק כך הרשעים עאכ"ו (תנחומא):

א"נ שדות בכסף יקנו והא דלא מייתי קרא שכתוב בתורה מבסף מקנתו משום דבעי לאתויי קנין דשדות. וקשה א"כ הוה ליה לאתויי השדה אשר קנה אברהם. וי"ל דמההוא ליכא למידק דאיכא למימר השדה אשר קנה אברהם בחזקה דהא לא כתיב השדה אשר קנה אברהם בכסף (תוס' קדושין):

אמר קרא שדות בכסף יקנו והא דלא מייתי קרא דגבי עפרון משום דדלמא הני מילי בגוי משום דכל קנינו בכסף (שם):

ואח"כ קבר אברהם את שרה אשתו וגו'. כשבא אברהם אבינו לקבור את שרה עמדו אדם וחוה ולא רצו להיות שם במערה. אמרו מה אנו תמיד מתביישים לפני הקב"ה מפני החטא שעשינו ואתם באים להוסיף עלינו ביוש שנתבייש מפני מעשיכם הטובים. אמר אברהם הריני

סקבל עלי להתפלל לפני הקב"ה שלא תביישו עוד מיד נכנס אדם במקומו. ועכ"ז לא נתרצית חוה להכנס עד שהכניסה אברהם בידו אצל אדם. מיד ואח"כ קבר א"ת שרה וכו' לרבות את חוה. וזהו אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ר"ל תולדות שמים וארץ ולא תולדות בר נש זהו אדם וחוה לא נתביישים בהברא"ם באברהם שגרם להם מעתה שלא יתביישו עוד:

ויקם השדה והמערה אשר בו וגו' המכרר מקחו של צדיק כאלו קיים עשרת הדברות. וראיה מבני חת שהזכיר אותם עשרה פעמים נגד י' דברות (רבה פ' זו):

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל בת היתה לו ובכל שמה ובה קיים כל אורייתא אפי' עירוב תבשילין הה"ד וישמור את משמרתי ואיהו הוה לגבה לאומן דכתיב ויהי אומן את הדסה הקב"ה בריך ליה בגינה הה"ד וה' ברך את אברהם בכל. וגדיל ליה מכל מדות טבין וגמיל ליה חסד וסליק לה הגדולה במדת חסד לאברהם והוה ביתיה בגינה פתוחה לרוחה לגמול חסד עם כל באי עולם. ובגין דאיהו גמל חסד עמה כנוי דאברהם הוו ממשכנין בכמה חובין במצרים (זוהר פ' כי תצא ע' תקל"ד):

וה' בירך את אברהם בכל שהשרה שכינתיה עמיה (מ' הנעלם פ' לך לך):

האר"י ז"ל היה נותן צדקה באמרו ויברך דוד ואתה מושל בכל כי השכינה נקראת בכל והוא שם ב"ן (כונת הר"י כ"ג ע"א):

בת היתה לאברהם ובכל שמה היא המרגליות שהיתה תלויה בצוארו שהוא מקומו בקומתו של אדה"ר. אברהם היה תלוי בצוארו איוב בשערו דוד בזקנו (ע"מ):

לפעמים נקרא שם אדנ"י בכנוי כ"ל. והטעם לפי שלא יחסר כל בו וכו'. והמדה הזאת הנקראת כל נתן הקב"ה במתנה לאברהם שהוא סוד הברכה. וע"ז רמזו באמרו וה' ברך את אברהם בכל. ומאברהם ליצחק באמרו ואכל מכל ואברכהו. ומיצחק ליעקב באמרו חנני אלהים וכי יש לי כל. פי' אמר יעקב לעשו שמא יעלה בדעתך שאני חסר על מה שאני נותן לך. תדע שהרי בידי כל מפתחות הברכה העליונה כולם מסורים בידי והרי היא כלולה מן הכל וזהו וכי יש לי כל (שערי אורה):

וה' ברך את אברהם בכל הוא סוד מסודות התורה. וכי בכל תרמוז ענין גדול והוא יש להקב"ה מדה אחת ונקראת בכל. ועליה נאמר אני ה' עושה כל והוא שנא' ויתרון ארץ בכל היא וכו'. והיא מדת אמ"ת שמינית מן י"ג מדות ומדה אחרת נקראת ב"ת נאצלת ממנה והיא עטרת מלוכה ספירה העשירי' והיא בת קול ובה הקב"ה מנהיג את עולמו. והיא ב"ד של הקב"ה שנרמז וה' הוא ובית דינו. והמדה הזאת היתה לאברהם לבת כי הוא היה איש חסיד והתנהג בה (ציוני):

בת היתה לאברהם וא"ת למה לא השיאה ליצחק למ"ד בפ' ד' מיתות דגוי מותר באחותו. וי"ל דשמא קטנה היתה ולא ראוי עדיין ליצחק. א"נ מהגר היתה לו ולא מן שרה. ולכך לא רצה להשיאה ליצחק (תוספות ב"ק ע"ב):

ואברהם זקן בא בימים לא בימיו של אברהם הכתוב מדבר אלא יום א' מעה"ב (תד"א):

וה' בירך את אברהם בכל בזכות המעשר שנא' ויתן לו מעשר מכל (תנחומא):

כשמתה שרה כתב עליו שברכו שלא יהו באי עולם אומרים לא נתברך אברהם

אברהם אלא בשביל שרה אלא הריני מברכו אחר מיתתה לכך נאמר וה' ברך את אברהם בכל למה כי אחד קראתיו ואברכהו (שם):

אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה אא"כ בודקו ובוחן אותו תחלה וכיון שהוא עומד בנסיונו מעלה אותו לשררה וכן אתה מוצא באברהם אבינו ע"ה ניסהו הקב"ה בעשרה נסיונות ועמד בהם ואח"כ ברכו שנא' וה' ברך את אברהם בכל (רבה פ' בהעלותך):

והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאוד ללמדך כל המצטער בתחלתו נוח לו בסופו. ואין לך מצער מתחלתו כמו אברהם שהורידוהו לכבשן האש וגלהו מאביו ורדפו אחריו המלכים ונתנסה בעשר נסיונות וקבר את שרה ולבסוף נתברך וכו' (תנחומא פ' עקב):

חס"ד גבור"ה ת"ת כולהו איקרו זקן ואברהם זקן ויהי כי זקן יצחק ועיני ישראל כבדו מזקן (זוהר בראשית דפ"ז):

וה' ברך את אברהם בכל לכן כתיב אצל ישמעאל ידו בכל (שם פ' יתרו ל"ט):
וה' ברך את אברהם בכל ואתפסק בחס"ד (שם פ' נשא):

א"ר שמעון תרין בנין אית ליה לקב"ה חד דכר וחד נוקבא דכר יהיב ליעקב דכתיב בני בכורי ישראל וכתיב ישראל אשר בך אתפאר בת יהיב לאברהם דכתיב וה' ברך את אברהם בכל בת היתה לו ובכל שמה (שם פ' ויחי ע' תס"ו):

ואברהם זקן בא בימים נכנס באריכת ימים לעולם הבא (שם פ' זו);
וה' ברך את אברהם בכל שנתן לו הקב"ה אות ה' שבו נברא העולם (שם):

מדה אחת נקראת בכל בעבור נ' שערי בינה נכללים בהם ע"י חסד ואמת וזהו ויתן לו מעשר מכל כי המעשר מן נ' ה' והקב"ה נתן לו אות ה' שהוא כלול במדת כל שהוא רמז ביסו' ואזי היה ראוי להוליד וה' בירך את אברהם בכל ר"ל בת של כל היא אות ה' שנתנה אליו בה נתברך ובה עתיד להתברך (פרדס מאמר פ"ב ע"א):

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו וגו' שים נא ידך תחת ירכי וגו' האי דיינא דאשתבע בתפלה וכו' אע"ג שהשבע אברהם את אליעזר במילה הא אמרינן בסמוך דנ"ח לכתחלה בתפילין א"כ כיון דעדיין לא נצטוה יותר הוי כס"ת לגבייהו. (תוספות שבועות ל"ח ע"ב ע"ל בראשית במט"ס):

הא ש מצווה על פריה ורביה יותר מאשה. תדע שאברהם דחק להשיא אשה ליצחק בנו וכן יצחק אמר ליעקב קום לך פדנה ארם וגו' וישא אשה הגונה לו (תנחומא):

ואשביעך בה' אלהי השמים וגו' כשבא אברהם להשיא אשה ליצחק זכר א"להי ה"שמים ו"אלהי ה"ארץ שהוא ר"ת אה"וה שהוא גושפנקא דמעשה בראשית ר"ת א"ת השמים וא"ת ה"ארץ (ע"ל פ' בראשית):

אשר לא תקח אשה לבני מבנות כנען וגו' פ' זו הוקבע לישראל לקרוא פ' זו להתן ביום חתונתו להזהירו שלא יקח אשה לשם ממון ויופי כ"א לשם שמים (כמי פ' זו):

בתחלה השיא אברהם אע"ה לבנו ליצחק ואח"כ נשא קטורה ומה שר' עמרם חסידא לקח לעצמו אשה קודם לבנו לפי שלא רצה לתת לבנו אלא לו ו מא לא כנסה עד שהשיא אשה לבנו אבל אם הבן פושע ואינו רוצה להכנים או ליקח אשה יקח האב תחלה (ס' חסידים סי' תתפ"יו):

אמר סמ"אל בלבו שרה מתה יצחק כבר נתגדל בן ל"ז שנה לא יאחר אברהם מלתת לו אשה ובכל יום הולך לשמוע מה היו מדברים בבית אברהם על ענין החיתון של יצחק עד ששמע שקרא לאליעזר והפקידו על החיתון של יצחק ושילך ליקח אשה לבנו ממשפחתו וממולדתו אז שמח בלבו ואמר אלך עם אליעזר שהוא דילי ואעשה שישא אשה בת בתואל הארמי אחות לבן הארמי וכו' וגזר הגוזר שיצא מיצחק דאיהו סטרא דשמאלא א' חיצוני עשו. וישמעאל שהוא ימיני מסטרא חיצוני צריך שיצא ג"כ מסטר' דערלה קודם שמל אברהם כדי שיהא שולט מדת החסד איהו ימינא על סטרא דשמאלא (גלי רזיא) ;

תדע ששם אליעזר אברהם התחתון קראו כך. כיון שידע אברהם שנשמתו היתה מגולגלת שהיתה נשמת חנ"וך ולא בא לעולם אלא לקבל הברית להשלים חוקו ונעשה בעל ברית אברהם התחתון וע"י נעשה בעל ברית אברהם העליון ונתגלגל בזרעו חם הוא אבי כנען כדי שלא אשתמודע בין סטרא מסאבא וכיון שמל בשר ערלתו תכף פרחה נשמתו של חנ"וך לעיל מהול וכשרצה אברהם לשלח פרנה ארם לקחת אשה לבנו באותו פעם קראו אליעזר ר"ל תהיה אלי ע"זר כדי לחנפו שיעשה שליחותו בנאמנות ואח"כ נתגלגל ביוסף (ע"ל פ' לך לך) ;

ה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לקחני וגו' פעמים אדם מבקש אשה וממאנת שהמלאך מסית אותה למאן אבל הכא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה שהמלאך יסיתם לומר קח ולך ורבקה אומרת אלך בעל כרחם (חכם הרזים) ;

ויקח העבד עשרה גמלים וגו' וכל טוב אדוניו בידו. אין בידו בכל מקום אלא ברשותו ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ויקח את כל ארצו מידו ואומר וכל טוב אדוניו בידו הא אין בידו אלא ברשותו (מכילתא) ;

והיה נערה אשר אומר אליה וגו' יכול אפילו סומא או חיגר תימא אמאי לא נקיט הכא יכול אפי' ממזרת ושפחה כמו דאמר בשאול. ואומר ר"ת משום דגבי אליעזר לא שייך עדיין ממזרת דהא לא נתנה התורה וכו' ;

אבל גבי אשה לא דייק עלמא אלא ליופי. וא"ת והיכי קאמר דשאל אליעזר שלא כהוגן והא לא אמר אלא אשר אומר אליה הטי נא כדך ואם יראה שהיא חיגרת או סומא לא יאמר לה הטי נא כדך. וי"ל דהכי קאמר יכול אפי' חגרת שיהא לה רגל של עץ והוא לא יהיה רואה. וסומא כגון שיש לה עינים יפים ואינה רואה כלום (תוס' תענית דף ד') ;

ותרד העינה ותמלא כדה וגו'. רזא איהו דארעת תמן בארה דמרים ובג"כ כתיב העינה בה"א וסליקו לה מיא (זוהר ע' סי"ג) ;

בת ג' שנים וג' ימים היתה רבקה כשיצאה מבית אביה וכו'. ולפי שלא שמעה לאביה נעשה לה נס שלא נטמאה דכתיב ואיש לא ידעה ואין איש אלא אביה ואין בתולה אלא נערה (מס' סופרים) (קשה להאי שנה אמאי איצטריך בפוס מקום לכתוב נערה בתולה) ;

וכה"א והנערה טובת מראה מאוד בתולה וגו'. תימא דהכא משמע דרבקה נערה היתה ובסדר עולם משמע שהיתה בת שלש שנים כשנשאת ליצחק. וא"א להגיה דהא תניא התם יצחק אבינו כשנעקד היה בן ל"ז שנה ובו בפרק נולדה רבקה. וכתיב ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה נמצא שלא היתה רק בת ג' שנים. והר"ר שמואל הוכיח שהיתה

בת י"ד שנה מדתני בספרי זוגות שנותיהן שוות קהת ורבקה. וקהת חי קל"ג שנה ואם היתה בת י"ר שנה כשנשאת אז החשבון מלא דכשנולד יעקב היתה בת ל"ד שנה ויעקב היה בן צ"ט שנה כשמת' רבקה הרי קל"ג שנה לרבקה. שהרי כשנתברך היה בן ס"ג שנה שאז מת ישמעאל וכל שנותיו של ישמעאל הוא קל"ז שנה שישמעאל גדול מיצחק י"ד שנה ויצחק ששים שנה בלדת אותם הרי לישמעאל ע"ד שנה ונשאר מלידת יעקב עד סוף שני ישמעאל ס"ג שנה וי"ד שנה נטמן בבית עבר כדאמרי' במכילתא וכ' שנה בבית לבן ושתי שנים בדרך ואז מתה רבקה כדדרשינן אלון בכות שתי בכיות של רבקה וכו' והרי ליעקב צ"ט שנה. וצ"ל דמדרשים חלוקים בענין זה (תוס' יבמות דף ס"ה ע"ב):

ולילף מיצחק וכו' וא"ת והא יצחק נמי לא שהה יותר מעשר שני' לפי מה שפרשנו דרבקה לא היתה אלא בת ג' שנים ועד שהיתה בת י"ג שנה לא היתה ראויה להוליד. וי"ל דמדרשים מחולקים כדפירשנו לעיל. ועוד דמוכח בפ' בן סורר ומורה שדורות הראשונים היו ראוים להוליד קודם זמן זה (פס תוספות דף ס"ד ע"א):

לענין צמאון אדם קודם לבהמה שנא' שתה אתה וגם לגמליך אשאב וכתיב והשקית את העדה ואח"כ ואת בעירם אבל באכילה הבהמה קודם דכתיב ויתן תבן ומספוא לגמלים ואח"כ הושם לפניו לאכול וכתיב ונתתי עשב בשדך והדר ואכלת ושבעת (ספר חסידים סי' תקל"א):

אברהם אבינו גייר כמה גרי' ולא התחתן בם ונתחתן במשפחתו אע"פ שהיו עע"ז כי הצניעות במשפחתו. גם מגומלי חסדים כמו רבקה שאמרה גם לגמליך אשאב לכך יצאו חסידים מהם וכו'. וכתיב ורחל באה עם הצאן לפי שהיתה יפה וכתיב באה באחרונה וכו' (ספר חסידים סי' תתרס"ו):

ות"אמר *גם *לגמליך "אשאב יוצא מראשי פסוקים של יהודה *אתה *גור *לא *אסרי והוא טוב לשרפה על מצה עשויה מבתולה ובשעה פלו"ני והוא ג"כ שם של גבורה (נפתולי ע"פ) והאיש משתאה מחריש לדעת ההצליח וגו'. בכל שנותיו של אדם הקב"ה אקדים ונטר ליה ורזא דמלה והוא משתא' לה ולית איש אלא הקב"ה הה"ד ה' איש מלחמה (זוהר פ' ויפב ע' ת"ט ת"י) ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב וגו' וא"ת ואליעזר היאך ניחש למ"ד בפ' בן סורר ומורה כל האמור בפ' מכשף בני נח מוזהר עליה וי"ל דסבר האי תנא שלא נתן הצמידים על ידיה עד שהגידה בת מי היא ואע"ג דכתיב ויקח האיש נזם זהב והדר כתיב בת מי את אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מוכח כשסיפר דכתיב ואשאל אותם ואח"כ ואתן וגו' (תוספות סנהדרין):

ולרבקה אח ושמו לבן וירץ לבן אל האיש החוצה וגו' ויאמר לו למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית וגו'. כנען בידו מאזני מרמה דא אליעזר עבד אברהם דכתיב ביה ארור כנען וכיון דזכה כנען דא לשמשא לאברהם תחות צלא דמהימנותא זכה לאפק מההוא לטיא ולא עוד אלא דכתיב ביה ברכה ויאמר בא ברוך ה' מאי קא מיירי דכל מאן דיתיב תחות צלא דמהימנות' אחסין ליה ולבנוהי גלות דכתיב וילחם בישראל וישב ממנו שבי (זוהר פ' אחרי מות):

ת"ת אליעזר עבד אברהם מבני כנען היה וכנען כתיב עליו ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. ובגין דהוה שליחא דמהימנותא מה כתיב ביה

בא ברוך ה' ברוך ה' ממש. וע"ד כתיב באודייתא בגין דנפיק מההוא קללה ומתברך ולא די דנפק מיניה אלא דאתברך בשמיה דקב"ה ואוליפנא דאתי מלאך ואעיל מלה דא בפומא דלבן (זוהר):

אין לכנוס לבית ע"ז דכתיב גבי אליעזר פניתי את הבית ומה שהיה יעקב בבית לבן לא היה נכנס בבית אהלו (ספר חסידים):

דע כי אליעזר עבד אברהם היה נשמה קדישא שנתנה תוך קליפ' כנען הארור. וכשנולד אליעזר יצאת אותה נשמה מכנען הארור ונקראת ברוך. ואח"כ הוברר יותר ונתגלגל בכלב בן יפונה והיה מתענה כל ימיו כדרז"ל כדי שיצא לגמרי מכלל ארור וכשרצו ישראל לכנוס לא"י שלחו מרגלים נתעברו י"ב שבטים בי"ב מרגלים כדי שלא יחטאו. ונשמת לוי ביהושע בן נון. ונשמת יהודה בכלב בן יפונה ולא נסתלקה מהם וכו'. שהיה כלב גלגול אליעזר עבד אברהם לכך נשתטח על קבר אברהם. ואח"כ הוברר יותר ונתגלגל בבניהו בן יהוידע גם ביהוידע אביו. ואח"כ האב ובן נתגלגלו בזכריה. וזכריה לפי שחירף את ישראל שאמר למה זה עזבתם את ה' נענש ונתגלגל רוחו ונפשו בשני גרי צדק שמעיה ואבטליון. ואח"כ רוחו של זכריה נתגלגל במהר"ר משה קורדווא"רו. ונפשו במוהר"ר אליה וידא"ש זלה"ה. ולבן היו אוהבים זה לזה (הסד לאברהם עין משפט נהר כ"ס):

ויאמר עבד אברהם אנכי בן יכבד אב ועבד אדוניו דא אליעזר עבד אברהם שדר ליה לחרן ועבד כל רעותיה דאברהם ואוקיר ליה במד"א וה' ברך את אדוני אברהם בכל ויאמר עבד אברהם אנכי בגין דאוקיר ליה לאברהם דהא בר נש דהוי מייתי כספא ודהבא ואבני יקר וגמלין ואיהו כדקא יאות שפיר בחיזוי לא אמר דאיהו רחימ' דאברהם או קרוב דיליה ואמר עבד אברהם אנכי בגין לסלקא בשבחא דמאריה (זוהר ויקרא ס"ח ע"ב):

אז תנקה מאלתי כי תבא אל משפחתי וגו' בשלמא לר"מ היינו דכתיב מאלתי אלא לר' חנינא ל"ל תימא מה ענין זה לזה שבפי' אמר אברהם שישבע לו שיקח אשה לבנו ממשפחתו ואי לא פי' הקרא תנקה מאלתי אם יתנו לך הייתי אומר שהוא עובר שבועה בין יתנו ובין אם לא יתנו לא היה מביא אשה. ומה שפי' הקונ' קשה להבין שנשמע מתוך פירושו שאם הלך אליעזר למשפחת אברהם והם לא ירצו ליתן לו שיהא מותר בבנות כנען וזה אינו. לכן פי' ר"י בשלמא לר"מ דלית ליה מתוך הן אתה שומע לאו אע"פ שסברא הוא שאדם מתנה עם חבירו אם תעשה זה אתן לך זה ואם לאו לא אתן לך כמו כן כאן אע"פ שהוא סברא שלא השביעו אלא ע"מ שיתנו הוצרך לפרש אם לא יתנו תהיה נקי. אלא לר"ח דאזל בתר סברא לפי דעת התנאי' למה לפרש אם לא יתנו לך פשיטא אם לא ירצו ליתן יהיה נקי. ולמהר"ר יצחק נראה ששתי שבועות היו אחת שיקח אשה לבנו ממשפחתו ואחת שאם לא יתנו לו שלא יקח מבנות כנען ודייק מדכתיב תנקי וכו' משמע שיש שבועה אחרת (תוספות קדושין דף ס"א ע"ב):

יצחק גימט' ח' פעמים ד"ו שהוא הוי"ה. ומדת יצחק הוא מדת פח"ד וע"כ שם אשתו רבקה ושניהם שני הפכים כי מדרתה מדת הדין הקשה שנא' ותמהר ותורד כדה. והעד הנזם על אפה וצמידים על ידי"ה בי' כד"ה. והנז"ם על אפה הזמ"ן על אפה והצמידים על ידי"ה מצו"ה ידי"ם על ידיה כותה פועלים על כתות פה. וע"כ היא מהפכת כחו של יצחק

 ויהפוך

ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך אימתי ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפ"יו וכו'. והידי"ם ידי עשו והיא מדת החרב על חרבך תחיה נצח עשו ליעקב. ורבקה אהבת ליעקב ואין שם טעם מפורש. וע"כ נצחה במטעמי' שאינו דומה העובד מאהבה לעובר מיראה (פליאה):

ועל דהוו ממללין ברמשא בתואל הוה אכיל מהאי תבשילא ומית וכו' (תרגום יונתן):

ויאמרו אליה התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך בזכות שאמרו לרבקה התלכי ותאמר אלך זכו ישראל לצאת ממצרים:

אליעזר דאיהו מסטרא דנוקבא הלך לרצות לרבקה לפתותה בצמידים ובנזמים שתהיה רוצה להיות בת זוג ליצחק בן אברהם ובאמרם התלכי עם האיש ותאמר אלך אז נגזר מפי ב"ד עליון בת בתואל רבקה ע"ש הבק"ר בת זוגו של יצחק (גלי רזיא):

ויצא יצחק לשוח בשדה ויצא יצחק מג"ע או מן בית מדרשו של שם כדבר יונתן בן עוזיאל לשוח בשדה שו"ח גי' שד"י שהוא מטטר"ון שהוא אליעזר שפגע בו כשיצא לקראתו (הפי' כתב מדרשו של שם יונק מג"ע ע"ש) (עטרה מאמרות):

ויצא יצחק לשוח בשדה וכי לא הוה ליה בית או מקום אחר להתפלל אלא אותו שדה שקנה אברהם מאת בני חת סמוך למערה. ובשעתא דהוה שכינתא אעיל לתמן חמא שכינתא עילאה עליה וסליק ריחין קדישין עילאין. ובג"כ הוה מצלי תמן וקבעיה לצלותי' ואברהם למה לא אצלי תמן משום דקביעותא דאתרא הוה ליה בקדמייתא. וטלה אתרא ריתא דחמא בהר המוריה וכו' (זוהר בח דף י"ח ע"ב):

יצחק תיקן תפלת מנחה ואע"ג דאמרי' צלי צלותא דאברהם וכו' וי"ל אחר שתקנה יצחק (תוס' ברכות כ"ו):

ואין שיחה אלא תפלה שנא' תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו תימא בפ"ק דע"ז מוכיח דשיחה תפלה מויצא יצחק לשוח בשדה. וי"ל דכיוצא בזה מצינו במגילה ויהי אומן את הדסה ובפ' חלק דרש להיפך וכו' (שם);

הקציף על מאן דמצלי בבקעה וא"ת והא כתיב ויצא יצחק לשוח בשדה וי"ל דהתם מיירי בהר המוריה כדאמרי' בפסחים יצחק קראו שדה והכא מיירי בקעה מקום שרגילים שם כל אדם לעבור (שם ל"ד ע"ב):

ואין שיחה אלא תפלה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה תימא דבפ' תפלת השחר אמרי יצחק קבע תפלת מנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפלה דכתיב אשפוך לפניו שיחי. וי"ל דתרוייהו אצטריך דמלמדין זה את זה דאי מקרא דיצחק ה"א שיצא לשדה לדבר עם אחר ולא לתפלה ת"ל אשפוך לפניו שיחי אלמא לשון תפלה הוא. ואי מאשפוך לפניו שיחי ה"א תפלה שאינה קבוע ת"ל קרא דיצחק דכתיב ביה לפנות ערב ולפנות משמע שכן היה דרכו בכל ערב והיינו תפלת מנחה (תוס' ע"ז דף ז'):

עשרה שמות לארץ ארץ אדמה חרבה יבשה ארקא תבל חלד גיא ראשית שדה. ארץ שבני אדם רצים בה. אדמה שממנה נברא אדה"ר. חרבה שמחריבים אותה המים. יבשה שקבלה דמו של הבל. ארקא שברחה מלפני הקב"ה בשעה שרצה ליתן התורה לישראל על הר סיני. תבל שהיא

מתבל פירותיה . חלד שבני אדם חלודים בה . ראשית שהיא ראשית לכל מעשה בראשית . גיא שעשה גבעות . שדה שהיא עשויה שדות שדות .
ר' זירא דרש מהכא ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב (מ' מפלי) ותאמר אל העבד מי האיש הלזה וגו' מה כתיב למעלה ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפול מעל הגמל . האי קרא אצטריך למכתב באורייתא אי בגין דחמית שפירו דיצחק מ"ט אתרכינת מעל הגמל אלא רזא איהו ת"ח ותרא את יצחק מנא ידעת דאיהו יצחק אלא חמאית ליה ברוגזא דדינא קשיא איהו וכו' ובג"ד ותפול מעל הגמל (זוהר פקודי ע' סכ"ג ע"ב) :

ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו . יצחק ורבקה בגי' תקט"ו לבטל שני בתי דינים שהתעורר בלעם עלייהו דישראל ונשתטח לפני כסא הכבוד שהוא סוד תקט"ו ט"ו פעמים ת"ק שנה עד הכסא וכו' (מגלה עמוקות אופן ל"ה) :

יצחק מכחו יונק שר של עשו שהוא מותא רברבא ורבקה הוא סוד מותא זוטרא וכו' (שם אופן נ') :

יצחק גי' א"ל אלהי"ם ה' אדנ"י כי עתה הקב"ה מנהיג העולם ביצחק וכו'. ויצחק עולה ר"ח שהם ר"ח כחות של דינים וכו' . ולכן נאמר הרבה ארב"ה את זרעך וגו' . ארב"ה גי' ר"ח (שם אופן ר"ז) :

ויביאה יצחק האהלה שרה אמו מאי האהלה לאהל הל"ל אלא בגין דשכינתא אתהדר לתמן (זוהר פ' זו) כשם שדיוקנא דיצחק היה דומה לאברהם כן דיוקנא דרבקה היה דומה לשרה (שם) ויביאה יצחק האהלה וגו' . ויאהבה כי התעוררות האהבה היא מצד שמאל ולכן נאמר ביצחק ויאהבה . ואי תימא הא נאמר ביעקב ויאהב יעקב את רחל סטרא דיצחק דהוה ביה הוה קא עביד ליה וכו' (זוהר פ' זו ע' סט"ו) פליגי בה תרי אמוראי חד אמר ת"ה אבהן כולהו ברזא חדא וכולהון שמשו בארבע נשין . אברהם בארבע שרה הגר תרי פלגשים . יצחק ויקח את רבקה חד . ותהי לו לאשה תרי . ויביאה תלת . וינחם ארבע . יעקב הוי ליה ד' נשין רחל לאה בלהה זלפה . וחד אמר כל אחד היה לו אשה אחת ויעקב היה לו ארבע (זוהר דף ע"ס ע"ד) :

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה לאחר מיתתה של שרה חזר אברהם ולקח גרושתו שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה שהיתה מקושרת בכל מיני בשמים . ד"א שהיתה מעשיה נאים כקטורת וילדה ששה בנים זמרן ויקשן ומדין וישבן וכרן ושוח שנא' ותלד לו את זמרן וכו'. כאשר היא מתגרשת מן בעלה כך עמד אברהם ושלחם מעל יצחק בעה"ז ובעה"ב . שנא' ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בגט גירושין וכו' (פרקי ר"א פ' ל') :

ותרב חכמת שלמה מכל בני קדם . תמן תנינן מאן בני קדם הא מוקמינן מכל חכמת בני קדם היא חכמתא דאברהם . שנא' ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק . מאי כל אשר לו דהוי דיליה כדתניא בההוא בת דהוה דאברהם ובכל שמה (זוהר ויחי עמוד ת"ע) אברהם אבינו ע"ה היה בידו כח הטהרה וכח הטומאה . הטהרה מבפנים והטומאה מבחוץ כוחות הערלה והקליפה . ובמותו נתן כח הטהרה ליצחק . את כל אשר לו ליצחק בסוד בת היה לאברהם ובכל שמה . וכח הטומאה מסר לבני הפלגשים והמה' להם וישלחם מעל יצחק בנו שלא יכניסו טומאה להיכל . קדמה אל ארץ

קדם. רמז בני קדם. שנאמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם (לקוטי) :

ויהב אברהם במתנה כל דיליה ליצחק. ולבניהן דפלגשהון יהיב אברהם ניכסין ומטלטלין למתנה ותרכינון מעל יצחק בריה עד כדו בחייו. ואזלון למיתב קדומא לארעא מדינחא (תרגום יונתן) :

ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן מתנות וגו'. ולבני הפלגשים וגו' נתן מתנת מתנת כתיב חסר וי"ו. מכאן סמכו רז"ל שם טומאה מסר להם. כיון שראוי להיות כן אחד מאותיות השם הגדול. ובהחסר רמז לקליפה המעכבת גלוי קדושה באותה מעשה. וכן אמרו רז"ל פלגשם חסר יו"ד. וכן ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט. כתיב רב חסר יו"ד. כי רועי לוט היו רועים כמוהו שהסיעו עצמם מקדמונו של עולם. וההיפך וצודה לי צידה ה' יתירה. א"ל יצחק לעשו שישתף השכינה במעשיו ואל יפסיד השחיטה בה' דברים (כנפי יונה) :

דע כי יש חכמה חיצונית ונקרא חכמת בני קדם. היא חכמה שנתן אברהם לבני הפלגשים. וכתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו. כמו שאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו' (שערי אורה) :

ע"ז של אברהם אבינו ת' פרקים הוי לה. בו הוה כתוב כל ענייני כישוף ולהשיג אדם תאותו. ולפי התאוה שרצה אדם להשיג לע"ז אחרת וכישוף אחר. וזה סוד שם הטומאה שמסר אברהם לבני הפלגשים. וז"ש במשנה מה בין תלמידי אברהם אבינו ובין תלמידי בלעם הרשע. כי סנהדרין היו יודעין כישוף וכו'. וז"א תלמידי אברהם אבינו שהיו סנהדרין אוכלים בעה"ז וכו'. כי כוונתם היה להבין ולהורות. אבל תלמידי בלעם הרשע יורדים לבאר שחת. כי כוונתם לעבוד ע"ז ולמלאות תאוותם (ע"ק המלך):

ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים וגו'. אמרו רז"ל שם טומאה מסר להם שהיו משתמשים בטומאה וכו'. וזאת היתה חכמת בני קדם שהיו בני פלגשים. שנאמר וישלחם אברהם וגו'. קדמה אל ארץ קדם. הרומז לכח בני קדם שנאמר מן ארם ינחני בלק מהררי קדם. וכוחות החיצונים הטומאה מסר להם והם מעשה שדים וכשפים. ואיתא בס"ה בדוגמא דאית שם בקדושה כך אית שם מסאבא שהוא טמא. וע"ד אמר לא יהיה לך אלהים אחרים וכו'. כי הכין אברהם אבינו ע"ה המרכבה טהורה מבפנים ליצחק. והמרכבה החיצוני לעשו וישמעאל. כאשר יש במרכבה הפנימית שמות הטהרה. כן יש במרכבה חיצונה שמות טומאה. ושהם שמות השדים וכו'. והיה משפיע הכח לבני הפלגשים שרגילים הם להזכיר וכו' כאשר ביארנו והיה עולה בידם. משא"כ העם הקדוש הצריכים בקדושה וטהרה בפועלים (ציוני) ;

האדם הגדול בענקים גדול היה אברהם יותר מענקים. שהיה גבוה קומתו כנגד ע' אנשים. ואכילתו ושתייתו היה כנגד ע' אנשים. מה עשה נטל י"ז בני קטורה ובנה להם בית של ברזל והכניסם לתוכו. והשמש מעולם לא נכנס בתוכו מפני שהיה גבוה הרבה מאוד. ומסר להם דיסקרן של אבנים טובות ומרגליות. ומשתמשים בו לעתיד לבא. כשעתיד הקב"ה להפיר הלבנה שנא' וחפרה הלבנה ובושה החמה שמהם עתידים לשמש. עוג הוא אליעזר. לפרסות רגליו של אברהם היה טמן בכף ידו. ופעם אחד גער ומיראתו נפל מכנו שיניו. ונטל אברהם אבינו ועשה מטות של

של שן והיה ישן שם. וי"א כסא עשה וישב שם כל ימיו. ומי נותנו לאברהם נמרוד והלך עוג ובנה שם עיירות. והקטן שבהם היה גובהו ששים מיל. שנאמר ששים עיר כל חבל ארגוב. ומה היה אכילתו אלף שורים. וכן כל מין חיה. ושתייתו אלף מדות. ומה היה טיפה זרעותיו ל"ו ליטרין (מס' סופרים ע"א): שנים עשר נשיאים לאומתם. אמר ר' שמעון אלמלא לא אקריבו י"ב שבטים לא יוכל עלמא למיקם מקמא י"ב נשיאי ישמעאל. דכתיב שנים עשר נשיאים לאומתם (זוהר נשא עמוד ר"פ) כגוונא דאית תריסר מזלות מסטרא דנוקבא. הכי אית תריסר מזלות מסטרא דדכורא. הה"ד שנים עשר נשיאים לאומתם. זה לעומת זה עשה אלהים (זוהר כי תצא ע' תקמ"ו):

שנים עשר מזלות כל מזל איהו ממונה על כל שעתין מתרין עשר שעתין. כל נביא אית ליה מזלא ושעתא. וכפום ההוא מזל וכפום פעולה דילה הנביא יתגלי ליה. תריסר מזלות ממונין על תרין עשר שבטין. ועל תרין עשר ירחין. ואילו מזלות מתמן הוו זרחין לתרין עשר שבטין נשמתין דלהון. ואית לסטרא אחרא תרין עשר דאתמר בהון שנים עשר נשיאים לאומתם. אותם מסטרא דחס"ד הוא רחמים. אותם מסטרא דגבורה דינא. מסטרא דדינא אתא קטולא חייבת ושפיכות דמים. ומהזי בצדיקים דבעין למיכול בחדוה כד מעלין לחתן וכלה. ובשפיכות דמים בקורבנא הה"ד וזבחת עליו את עולתיך ואת שלמיך. ועוד אחזי בצדיקים דם ברית (תיקונים תיקון י"א);

וישם לפניו לאכול. ויושם קרי ויישם כתיב שני יודי"ן דרשו רז"ל כי סם המות הטילו בקערה כדי שימות ויטלו כל ממונו ולא עלתה בידם. כי התחלפו לו בשל בתואל ולכך כתיב ויישם כי אותו ו' וב' יודי"ן הם במספר כ"ו הוא השם ורמז לך שהיה אכול הסם לולי ה' שהיה לו והצילו בזכות אברהם (מקובלים):

סדר תולדות יצחק

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק וגו'. יצחק אבינו עשה מרכבה למדת שמאל הנקרא פחד יצחק. ואין יצחק מתוקן לגמרי לפי שהיה בו סיגים לפי שיצא ממנו עשו. וצורך גדול היה הסיגים ליצחק כדי לתת אחיזה לשרים המקיפים מחוץ לפרוכת. וראה והבין שיצחק היה לו ב' פנים קודש וחול. הפנים לפנים קודש. והפנים לחוץ חול. בפנים נאחז יעקב בחוץ נאחז עשו. ומעשו נאחזים השרים מצד שמאל. וראה והבין כי השרים הנאחזים מישמעאל והוא צד אברהם נקראים נדיבים. ושל שמאל נאחזים מעשו נקראים אכזרים. ודהע"ה אמר טוב לחסות בה' מבטוח באדם. טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים אפי' שהן מימין. אמרתי לו ע' שרים הם כולם או ע' מימין או ע' משמאל. א"ל כולם ה' ומקיפים חוץ לפרוכת להשליך לא"ה פרנסה (פליאה) (וע"ל וירא):

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. הראשון לעשו וע"כ תולדת חסר והשני ליעקב כתיב הוליד בוי"ו. וע"כ אמר אברהם שהוא חס"ד גרם שהוליד יצחק את יעקב. ואברהם הוליד את יצחק בגי' בתשר"י. כי בתשרי נולד יצחק (ע"מ):

ואלה תולדות יצחק בן אברהם ללמדך שהיה דומה לאברהם בכל דבר. בנוי בחכמה בעושר במעשים טובים תדע לך שכן ל"ז שנה היה בעקדו אביו. וכתיב ואברהם זקן בא בימים ועקדו וכפתו כשה ולא נמנע לפיכך ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק (רבה פ׳ סמוס) (ע"ל בראשית):

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אטו עד השתא לאו אנו יודעין דיצחק בן אברהם ותו מאי איכפל ואמר אברהם הוליד את יצחק אלא רזא דעקידה וכו׳ דמשום תוקפא דדינא דיצחק לא הוי אפשר לאתקיימא עלמא לאפוקי תולדין מיניה ולהכי אצטריך אברהם הוליד את יצחק דאיהו חסד לתברא לתוקפיה וכו׳ והשתא הכי פירוש דקרא ואלה תולדות יצחק בן אברהם כלומר האיך הוא דיצחק הוליד תולדין לאתקיימא עלמא עליה דרשום דהוא בן אברהם והוא איש חסד. ותו דאברהם הוליד את יצחק דע"י עקידה פרחה נשמתו והוי כאלו אברהם אהדר והוליד ית יצחק בההוא שעתא ורזא דכולא כלומר משום דלעיל אמר ולישמעאל ולבני קטורה אמר השתא דכל הנך חיצונים ותדע דמאן הוא פנימי יצחק דהוא הוי דבק באברהם (מגיד):

ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה הואיל משה באר את התורה בא"ר ר"ת *בקחתו *את *רבקה לפי שיצחק הוא סוד תורה שבכתב ויצחק הוא סוד תורה שבע"פ והוצרך יצחק להמתין מ׳ שנה שהמתינו ישראל לקבלת התורה מ׳ שנה ולבסוף מ׳ הואיל משה באר את התורה היא תורה שבע"פ (ציוני):

ויהי יצחק בן ארבעים שנה גם הוא סוד ויהי עשו בן ארבעים שנה תבין כי הם שני הפכים וסודו רמז ויהי עם ה׳ ארבעים יום יום לשנה וסוד ארבעים יכנו (ציוני):

ויעתר יצחק לנוכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה׳ ותהר רבקה אשתו. ויעתר יצחק לנוכח אשתו אמר רב אחאי מפני מה היא עקרה מפני שיצ"הר אינו נמצא בכחו בעולם וע"כ אין נמצא פריה ורביה זולת תפלה: (זוהר ע׳ סכ"ד) מהו ויעתר דקרב קרבנ׳ וצלי עליה ומה הוא קרבנ׳ עולה כתיב הכא ויעתר לו וכתיב התם ויעתר ה׳ אלהים לארץ (סם ע׳ סכ"ו) ויקח שם ויפת מכאן רמזו שיחזרו בגלגולי עשו ויעקב תאומים ואחר שנולדו נפרדו יעקב לסטרא דטהרה וקדושה ועשו לסטרא דמסאבא. שם בא עם יעקב לכן נדבק יעקב ללמוד כ"ג שנה בשם ועבר ויפת ועשו היה להם נשמה אחת ונדבקו בסטרא דלהון. ולכן התפלל יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם ר"ל שיתגלגל יפת בזרעו של שם. ויפת נשתתף בשרו של עשו שהוא מאדי"ם וזהו שותפו׳ עשו סמ"אל שהושיב נשמת של יפת בעשו בשעת׳ שנתעברה רבקה; (גלי רזיא) בא וראה שאברהם היה דוגמא עליונה ויצחק נאחז מן הפחד שיצא ממנו סיג סמ"אל שרו של עשו וגם האציל תפארת ואין שם כבושה וממשלה למשול. שנצרך לקחת אשה אחרת כי הוא עצמו הדין וידע האמת עשו הוא הקש וע"כ נשא אשה אחר׳ והקב"ה ראה שיצחק נאחז מן הפחד. ונתעברה אשתו שני הפוכי׳ אש וקש וזהו שהרמיז במלת רבקה אשתו בגי׳ הכי א"ש וק"ש וזהו בית יעקב אש ובית עשו לקש. גבור בארץ יהיה זרעו זה יצחק שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע. ומה גבור עשה לעקרה שתלד שנאמר ויעתר יצחק לה׳ וכי

יש גבור מזה שעשה מעקרה שתלד (פליאה):

ואזיל יצחק לטורא פולחנא אתר דכפתיה אבוי והפך יצחק בצלותי' דעתי' הקב"ה ממה שגזר על אתתי' ארום דעקרה הוית גביה ד"ב שנין ואתהפך בגיני' דעתי' דהקב"ה ממה דגזר עליה וכו' (תרגום יונתן):

אברהם לא התפלל על בנים ויצחק התפלל על בנים. שראה יעקב יצא ממנו ויהיה לו י"ב שבטים ולא ידע אי מהדיא אתתא או מאחרא זהו לנוכח אשתו אמר ההוא רביא אי הכי אמאי לא רחים יצחק ליעקב בנו כמו לעשו א"ל כל זינא רחים לזיניה (זוהר עמוד סכ"ו):

ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר א"כ למה זה אנכי וגו'. אלו שבבטן יש להם יצה"ר הן אותן שנבראו תתקע"ד דורו' שבבטן יצרם והם עזי פנים שממרים באביהם ובאמם ולכן נשלחה איבה בין יעקב ועשו בקטנותם פן ילמוד יעקב מעשו. וכן אין לבב הצדיקים עם לבב הרשעים. ולפי שיצר לב האדם רע מנעוריו העלים ממנו שמות הקדושים פן יענש חבירו (ס' חסידים סי' תתסל"ז):

תדע ששם ויפת נשמה אחת הה"ד ויקח שם ויפת את השמלה ויקחו מבעי ליה בהיותו שנים מכאן למדנו הכתוב שהיו שנים בגוף ונשמה אחד ולכן נולדו יעקב ועשו תאומים (גלי רזיא):

ונתגלגלו שני ניצוצו' משני נשמות בגוף של שמשון. ניצוץ א' מן יפת בשביל שעשו לא הביא יין לאביו כשהביא לפניו לאכול מצידו. כמו שעשה יעקב נעשה נזיר שלא יהנה מן היין המשומר וכו' וכי הב' נשמות בגוף א' שהוא שמשון והיו מקשקשים במעיים ופעמים שהיו מתחממים בלבו לעשות מלחמה ופעמים היה מתקרר בתוקפא ולא לחנם רדף אחר נשים נכריות ואחר מראית עינו וכמו שעשו היה מצער לרבקה מבטן כך נגזר עליו שיהא נזיר מבטן וג"כ שיעשה צער לאמו ע"י נשיו הה"ד קצתי בחיי מפני בנות חת כך עשה שמשון שלקח מנשים נכריות לכך אין לתמוה מאלו הרמאים שבאו על שמשון כי היה התולדה מתחת השמש. הוא סמ"אל ומאדים שחשב על יעקב בא לו גמולו בראשו ולכן נקרא שמשון נכפל ביד סטרא דיליה שהיה לו עין הרע בסטרא דיליה כהו עיניו. ונתרוצצו בו סטרא דיליה בסוף אמר תמות נפשי עם פלשתים ונאבד מן תרין עלמין (גלי רזיא):

ואדחיקו בניה במעיה וכו' ואמר' אין כדין היא צערא דילידתא למה לי כען חיים למהוי לי בנין ואזלת למיתבע רחמים מן קדם ה' במדרשא דשם רבא (תרגום ירושלמי):

ויתרוצצו הבנים בקרבה שהיו חולקים בשביל עה"ז ועה"ב באותה שעה ביקש סמ"אל להרוג את יעקב במעי אמו אלא דעמד מיכאל כנגדו באותו שעה עמד מיכ"אל וביקש לשרוף סמ"אל עד שהושיב הקב"ה בתי דינין כנגדן עה"ז לעשו ועה"ב ליעקב (מ' הנא בשפתי כהן):

ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך ושני לאומי' ממעיך יפרדו ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר. עשו ויעקב היו גלגולי אנטונינוס ורבי. אנטונינוס היה גלגולו דעשו ורבי היה גלגולו דיעקב שתיקן אתה קדוש ולכן נקרא ר' יהודא נש"יא ר"ת נ'יצוץ של י'עקב א'בינו. ובזכות יעקב ניתנה תורה שבכתב ור' סידר תורה שבע"פ (חסד לאברהם עין משפט):

ר"ל אמר אין לך צרה שאין לך לאחריה בה ריוח אותן ל' משפחות שהציפו

בדור הפלגה מהיכן עמדו מאברהם י"ו מקטורה י"ב ישמעאל ואילין תרתין אחרניית' ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך (רנ"ס פ' נח) :

סיבב סמ"אל שרו של עשו שיתגלגל יפת עם עשו ועם יעקב שיהיו כולם באגודה אחת באהבה ובאחוה . והק"בה הפרידן בבטן אמו יפת היתה נשמתן של עשו במאד"ים ונולד רשו' ממא"דים ושעיר מסטרא דסמ"אל וישכן באהלי שם שהוא מיצחק שבא משם . ויעקב נולד איש חלק חלקו של הק"בה ואחר כך ביקש סמאל לעשות רעה לתולדו' של יעקב ע"י בנים של יפת שהיו עושים מלחמה עם ישראל סיבב הק"בה שיפת וסמ"אל עמו נתגלגלו במנוח ויצא מהם שמשון ועשה בהם נקמה . והיו הם בהם ולא נודע כי באו אל קרבנה ונתקיים קרא מהרסיך ומחר יביך ממך יצאו ואפי' ששמשון היה מבני יפת סוף נולד ע"י מנוח וקיבל את הברית ושפט את ישראל . עשה נקמה באויבי ה' והק"בה יתן שכרו ויתגלגלו בימי משיח בן אפרים ויהיה שר צבא א' על חיילותיו . ושמו שיר"ה ואיהו יהא ירשה שעיר אויביו ועליו נאמר ויפול רוכבו אחור והוא משכונו של דן (גלי רזי"ה) :

ראה והבין דברים נוראים כי ז' פעמים שם הו"יה עולה קפ"ב בגי' יע"קב שאלולי ו' שלקח מעשו וניתוסף ליעק"וב כי הוא לקח כללו . ועולה אה"יה הוא כתר עליון לכן עשו מתאבק עם יעקב ויתאבק איש עמו וכחו של עשו מיצחק ויאהב יצחק את עשו . וח' פעמים שם הו"יה עולה ר"ח בגי' יצ"חק והיה גוזר עליו והנה בי"נה לוקח' ויו מעשו ונותנו ליעקב וכראות עצמו כו' נצח יעקב לעשו כי נתגלגל ו' שלו והעלהו עד כת"ר עליון . וכראות ישמעאל ירידי' עשו ירא פן ימות גם הוא כאחיו ומביט באברהם לתת לו כח לעמוד בקיומו וט' פעמים שם הו"יה עולה רל"ד בגי' אברה"ם יתיר י"ו הוא כחו וכו' וראה אותו אברה' ורצה לתת כח לישמעאל בנו ובתו צועקת ירכיבהו ליעקב על במתי תדרוך כבר נדבק בכתר עליון כי כל הפגעים הרעי' שמותיו ואז ישכן אברהם באהלי יצחק לראות הסירו הצללים ויבא יעק"וב שלם בו"יו ויאמר אברהם ישראל אשר בך אתפאר מיד ענו כול' ואמרו אשריך ישראל מי כמוך וכשהסכימו כלם בשם ישראל אז ירא עשו וישמעאל ששם ישראל עולה כ"א פעמים שם הוי"ה נגד אהי"ה שנאחז ממנו והנה אימה חשיכה נפלה עליו וזהו סר צלם מעליהם וכו' אמר אל תיראום וזהו ויאמר לה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו לאום מלאום יאמץ ורב יעבוד הצעיר כי יתאמץ יעקב בלקחו ו"ו מעשו והפילו תחת רגליו כי רגליו יורדו' מות בראות יצחק מפלת בנו מבלי תקומה אז ראה לתת כח לעשו כי נקרא שמו יצחק ויש"חק והעלהו שמו כ"א פעמי' שם הו"יה אלא שחסר ממנו ג"ל נעול אחותי כלה לקח אברהם בני ביתו אלו הנותרים ונתן לישראל הוא הד' הנותר מכ"א פעמי' הוי"ה של ישראל ובעבו' שישמעאל נאחז בצד ימין וכבר נעשה מלחמ' בצאתו ממצרים כי ה' נלחם להם במצרי' ר"ל במצרי' שלמעל' ע"כ המלחמ' בגלות רביעית תהיה עם סמ"אל הוא עשו ותהיה מלחמ' קשה ועזה כענין תמחה את זכר עמלק כי במדה שאדם מודד מודדין לו הוא לא רחום כל בעלות' ממצרי' ע"כ לא ירחמנהו מן השמי' ודע כי אליו סומכי' כל האומה למעלה ולמטה וגבר"יאל מנע ממנו השפע (פליאס) :

רבינו סעדי' גאון פי' שני גוים בבטנך ר' ואנטונינוס אמר לה כן לנחם אותה ולדבר על לבה שאפי' עשו שהוא רשע יוצ' ממנו אנטונינו' ולמה

יצא ממנו אנטונינו' מרשע הניצוץ שהיה מעשו שלקח מיצחק ומרבקה ומשם יצא אנטונינוס פרי מקליפ' ונשמר' הקליפ' לבר' מעור' עם קצת פרי שמש' יצא קטיע' בר שלום וקסדור של ר' חנני' בן תרדיון ושליח ששלחו אחר ר' גמליאל אבל היה פרי מפרי וכו'. וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה. והנה תומים בבטנה בגין דהוה תמן ההוא רשיעא אסתליק מתמן אל"ף (זוהר יתלו קל"ט):

ושלמין מאתן ושבעין יום למילד והא תומהון במעיה (תרגום): כלו כאדרת שער שהוא ע"ז של עשו. ואדרת שלקח עכן היא היתה מונחת בביתו של מלך בבל ושם ע"ז היה כתוב עליה (מגלה עמוקות אופן ר"מ):

ויצא הראשון אדמוני ששתה במעי אמו דם נדתה (מדרש):

אדמוני עם יפה עינים וטוב ראי. לא כאדמונו של עשו שאין בו תערובת טוב ולא יופי אלא אדמוני כולו כאדרת שער. אבל בדוד כתיב אדמוני עם יפה עינים. נמצאת נלמד כי עשו הרשע ירש החרב ש"ד. ודה"עה ירש המלכו"ת לעשות חסד ורחמים ולהרוג ע"פ הדין. זהו הסוד שאמר בעשו ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער. ובדוד נאמר אדמוני עם יפה עינים וטוב ראי וכו'. לפיכך כשהיה דוד מתלבש במדת אדמוני היה נלחם במלחמת ה' באויבי ה' ולא תשיב חרבו ריקם. וכשהיה מתלבש יפה עינים היה מפרנס ישראל ועושה עמהם כמה חסדים בעין יפה. וכשהיה מתלבש טוב ראי היה יורד לעומקי הלכה ולסתרי תורה (סתרי תורה):

ויצא הראשון אדמוני סודו מובן כי היה סיגי דיצחק. וזהו סוד ראשית גוים עמלק שורש נחש הקדמוני. רמז לזה כתבו המקובלים כי היה לו דמות נחש וכו'. ואונקלוס הגר כיון הסוד יודע יצר נחשירכן וביעקב כתיב ויגע בכף ירך יעקב רצה הנחש לכנוס לפנים כשראה פרצוף אדה"ר וירא כי לא יכול לו ועלה נחש העמוני בתחלת מלכות שאול והנה הנחש שוכן בירך כי משם תולדות המלכים וע"ז חטא שאול ונטרד (ציוני):

יש קליפה חיצוני נקרא רי"ב ויש עמה תר"ה חיילות כמנין אדר"ת וסודו כולו כאדר"ת שער. פעולתו שהוא מבטל התורה של בעל החלאים. ורשם הוא של כר"ת הכתוב על מצחו של משיח בן דוד מבטל כל זה וסודו עשה למען דת"ך ע"כ. וגם שמעתי אומרי' שאמר הגאון מוהרר"ש אוסטרפלי' סוד גדול במאמר רז"ל ר"א חלש ואתפח בעי למקרי החדש הזה לכם קרא התרש היה לבם וקשה למה באמת טעה טעות גדול כזה. והנה בא וראה מד' נעשה ר' ומז' נעשה י' מך' נעשה ב' צירוף האותיו' הטעות הוא רי"ב לרמז שהמזיק רי"ב גרם לשכח התורה גם תדע שהחדש הזה לכם גי' תר"ה כמנין אדר"ת לרמז על חיילות שעמו שהם תר"ה חיילות לכך טעה דוקא באותיות רי"ב ואותיות כר"ת מתנגד לזה המזיק ומרפא נזקו. ומ"ש על מצחו של משיח בן דוד ולא אמר סתם משיח דע כי משיח בן דוד גי' כר"ת (עמק המלך):

בשעת בריאת עולם היה צריך להיות המרכבה ד'. אברהם יצחק יעקב דוד. ואח"כ נתחלף יוסף בדוד. ויעקב ודוד היו ראוים לצאת מיצחק ונתן להם עשו תחתיו. והטעם כי סמא"ל קטרג על בריאת יצחק שאמר שנתבשר לשרה והוא מסטרא דנוקבא. וא"כ שלו הוא והשיב ב"ד עליון כבר בישר לו הק"בה ג"כ לאברהם ונענש המלאך המבשר עד מנוח שעלה בלבת אש על שבישר לשרה ולא לאברהם. ואח"כ בעקידה חזר סמא"ל

סמא"ל וקטרג אמר העלה בנו ע"ג העצים ואח"כ גנב איל והעלה תחתיו בלתי רשות מהקב"ה. א"ל הקב"ה כבר כחל ליה אמר סמא"ל לא ינוח דעתי עד שיתן לי חלקי בזרעו של יצחק בן הבכור א"ל כן יהי כדבריך. א"ל הראיני ואשים חותמי בו שלא ידע שאני. שלחו לגבריאל והביא לו דוד ושמח סמא"ל ואמר אני מכירו שראיתי אותו כשהראה אותו לאדה"ר ועתיד להיות מלך על ישראל. וכשבא גבריאל והראה לו דוד אמר סמא"ל דא הוא שראיתי אותו אדמוני ותחום בחותמי גופו מלא שער. ובשעת הריון זרק בו זוהמתו כדי שילך בדרכיו ולעולם היה חושב שהוא דוד עד שראה יעקב רימה ונצח ולקח ברכתו ובכורתו (ע"ל פ' וירא) :

לאה היתה יושבת על פרשת דרכים ושואלת על עשו מה מעשיו והיו אומרים לה הוא איש רע ובליעל וש"ד. מלסטם עוברים ושבים אדמוני כולו כאדרת שע"ר אותיות רש"ע (תנחומא פ' כי תצא) :

ונפיק קדמאי סומקא כוליה כבילה דשער וקרו שמיה עשו מן בגלל דאתיליד כולו גמיר שער רישיה ודיקני' ושיניה וככין (תרגום יונתן) :

ואח"כ יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו. שהיה מעכב יו"ד קטנה שלא יאחז בו עשו (כנפי יונה סי' ל"ו ע"ל פ' וישלח) :

ויקרא את שמו נח וביעקב כתיב ויקרא שמו יעקב ולא כתיב את אלא יעקב דרגא דיליה הק"בה בעצמו קרא ליה יעקב אבל הכא את לאתכללא שכינתא (זוהר בראשית מ"ו ע"ב) :

יעקב הק"בה קרא לו שם שנא' ויקרא שמו יעקב. ד' אותיות נגד ד' עטרות שבניו מעטרים להק"בה. י' כנגד עשרת הדברות. ע' כנגד ע' זקנים. ק' כנגד היכל שבנו בניו להב"ה שגבהו מאה אמה שנא' וההיכל מאה אמה. ב' כנגד ב' לוחות. אבל עשו אביו ואמו גרמו לו השם שנאמר ויקראו שמו עשו (תנחומא פ' שמות) :

יעקב על שמו נקראו תולדותם יו"ד העשירי למפרע לוי חשוב מבנימין עד לוי והיה לו עשרה בנים ולוי היה העשירי ונתנו מעשר למקום שנא' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ע' ע' נפש. ק' נגד אותיות בברכת ויתן לך הוציא משם השם נשתייר ק'. ב' נגד שני מלאכים עולים ויורדים (פס פ' קרח) :

כבר ידעת כי מספר יעקב עם ד' אותיות עולה קו"ף ואמר רבי קו"ף זה הק"בה והבין זה (כמיי) :

אדם חטא במחשבה ובמעשה. במחשבה איהו י' עליה אתמר וינסו אותי זה עשר פעמים. ובג"ד כד אתא אדם בגלגול אברהם מתנסה בעשרה נסיונות בגין מחשבה. וביצחק במעשה יעקב כלל תרוייהו מסטרא דיצחק קרי ליה יעקב. ומסטרא דאברהם דתמן מחשבה קרי ליה ישראל ובג"ד עלה ישראל במחשבה (תיים) :

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים. ויעקב איש תם יושב אהלים שלום בכולא שלום בחסד שלום בדינא שלום במיא שלום באש. יושב אהלים תרין חס"ד וגבו"רה. שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר בגין דיעקב יושב אהלים ואוליף תמן בבית שם ועבר ואברהם ויצחק למפלח להק"בה בגין דאיהו בכור. וכתיב בני בכורי ישראל ועבודה בבכורה הוי ודאי ספרא דאדם קדמאי הוי ליה ליעקב. וספרא דחנוך וספר יצירה דאברהם אבינו וכו' ומכל אינון ספרים

אוליף ליעקב איש תם יושב אהלים חכמתא סגיאין והוה שופריה דיעקב ישרטיטין דיעקב כגונ' דאדה"ר דאיהו קדם ליצירה אף יעקב ראשון לשלימו קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. דהויה ערסיה שלם כי מאברהם נפק ישמעאל ואדם נפיק מיניה קין ונח נפיק מיניה חם ויצחק נפיק מיני' עשו אבל יעקב ערסיה שלימ' הוה ליה וע"ד בחר בו ה' מכל עמים דכתיב כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו וכתי' כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. ע"כ סתרי תורה (מ' הנעלם פ' יתרו) ;

יעקב איש תם לית ליה פסול' אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו ואוקירו להון בגין דליטרא טיפה קדמאי דלא יעביד ביה פסולת דפסולת דאברהם ויצחק גרים אומה דעשו וישמעאל דאשתעבדין ביניהון בגלותא להוי לשזיב לון משריפ' והרג דלהון ויעקב דלא הוי בי' פסולת אתמר בי' בגלות' וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אתמר הכא בטח בדד ואתמר ביה במפקוהי בפורקנ' ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר (תקונים תיקון מ"ג) :

בראשית תמן איש ואתמ' ביה ויעקב איש תם יושב אהלי' (שם) :

מסטרא דיצחק נפקין תרין בנין חד מברך וחד טלטיא דא דיוריה בארעא קדישא ודא דיוריה בטורא דשעיר דכתיב ביה יודע ציד איש שדה דא יושב אהלים (זוהר בראשית ע' קמ"ו) :

את מעשה ה' כי נורא הוא. מאי כי נורא הוא א"ר אלעזר שלימו דכוליה כד"א איש תם כתרגומו גבר שלים שלים בכולא כך כל עובדא דהקב"ה שלימין בשלימו בקיומא שלים (שם פ' יתרו ע' קל"ח) :

ויעקב איש תם גבר שלים לעילא ושלים לתתא (שם פ' ויקרא ע' י"ט) :

ויעקב איש תם יושב אהלים. במצות עשה ובמצות לא תעשה (מדרש הנעלם פ' כי תשא) :

אם לא היה אברהם אבינו גומל חסד וזוכה למדת חסד. לא היה יעקב זוכה למדת אמ"ת. ובשביל שזכה אברהם לחסד זכה יצחק למדת פח"ד. שנאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק והואיל וזכה יצחק למדת פחד זכה יעקב למדת אמת שהוא מדת השלוש ומדד לו הק"בה במדתו דכתיב ויעקב איש תם יושב אהלים (רקנטי פ' נח כ"ט ע"ד) :

צורה של יעקב חקוק בכסא הכבוד שנאמר יושב אהלים בגי' יושב הכסא (שם פ' זו) :

איש שדה הוא השדה שנהרג בו הבל והוא השדה של נערה מאורסה. וכן נופל בשדה וכן כל אשר יגע על פני השדה. ולא הוא כרית השדה אשר ברכו ה' שהוא שדה של תפוחים (ציוני פ' זו) :

עשו אחיו של יעקב ראה הכתונת שעשה הק"בה לאדה"ר וחוה על נמרד וחמד אותם בלבו. והרגו ולקחו אותו ממנו ומניין שהיו חמודים בעיניו שנאמר ותקח רבקה את בגדי עשו בנה החמודו' וכשלבש אותם נעשה גם הוא גבור שנא' ויהי עשו איש יודע ציד. וכשבא יעקב מאת פני אביו יצחק אמר אין עשו ראוי ללבוש כתונת הללו וחפר וטמנם בארץ שנ' ויטמן טמון וגו' (פרקי כ"א) :

כה אמר ה' הנני שב אה"י יעקב לפי שנא' ויעקב איש תם יושב אהלים. א"ל הק"בה אתה החילות באהלים חייך בשבילך לירושלים אני חוזר שנאמר אהלי יעקב וכתיב מה טובו אהליך יעקב (ילקוט ירמיה) :

טוב רש הולך בתומו זה יעקב שנאמר ויעקב איש תם יושב אהלים. מעקש

דרכים והוא עושר. זה עשו הרשע כולו כאדרת שער (מ' רנה):

ורביא טליא והוי עשו גבר נחשירכן למיצד חיין ועופין גבר נפיק חקל קטיל נפשין והוא קטל נמרוד וית חנוך בריה ויעקב גבר שלם בעובדא משמש בבית מדרשא דעבר תבע אולפן מן קדם ה' (תרגום יונתן):

ויעקב איש תם במעשים טובים יושב אהלים בתורה (רנה ויפלח):

יצחק היה מוסר ליעקב איש תם ללמדו תורה. ויסרו בבית תלמודו שנאמר ויעקב איש תם וגו' ולמדו מה שלמד מאביו וכו' (סס פ' שמות פ' ה'):

לישוב משפחת הישובי אין ישוב אלא בתי דינין שנאמר ויבא אליך ראשי עם וישבו לפניך וגו' ויעקב איש תם יושב אהלים. ואומר יששכר באהליך וג' (סס פ' נשא פ' י"ד):

יעקב היה יושב אהלים אוהל שם ועבר והם נתנו לו עצה ואמרו ליעקב יש לך לדעת כי זה האיש עשו הוא יועץ בליעל לעות אדם בריבו. וכל מלחמתו עם בניך והוא בלען ושתיין והלך אחר תאות לבו וסימן זה יהיה בידך כי אתה סימן לבניך שזה האיש ימכר בכורתו בעד ככר לחם יהיה לבניך סימן כי ביום הדין הגדול לא יוכל עם בניך ויתפרש מהם מכח האכילה והלעיטה משעיר לעזאזל ואחר שראה שמכר לו הבכורה בשביל אכילה ולעיטה שמח כי כן יעשה לבניו והקטיגור נעשה סניגור באומרו בפ' ר"א שאמר סמא"ל יש לך עם אחד כמלאכי שרת וכו' (ליוני בסס מ' הנעלס):

א"ל רבי נעלם מזוזות עולה יעקב. ויעקב ז' פעמים הו"יה ר"ל בהיות המזוזה כתובה ומונחת בפתח אז ישראל מברכ' הארץ בז' פעמים ה' א"ל רבי לא ראית מה עשה יעקב דכתיב ויעקב איש ת"ם. ונתייראה מההיפך ת"ם. וישם זו"זו באמצע זהו שם ה' להחזיק זהו תתן אמת ליעקב שאלף של אמת מצטייר יו"י הוא ה' של ד"ו (קנה עיין בספר קנה בינה בסופו):

ויהי שנכתב יעקב בו"יו ירמז על הששית שהיא מדתו והוא ו' שבשם הגדול מלבד שיש במלת יעקב כשהוא מלא בו"יו התעורר' ורמז כי בי"ו פני ההיה המרובעת קבועין פני יעקב ומכאן תבין רביעית יין לכבש ולא כן פר כ"א חצי הין ולאיל שלישי' ההין. גם עליו הזכיר יחזקאל ע"ה וידי אדם תחת כנפיהם באחרי' התיבות ת"ם להורות עליו יעקב איש תם ומזה אמר יושב אהלים. והוא כאלו אומר יושב הכסא וסוד אהלו שלמטה ושלמעלה וכבר הזכרתיו בסדר תולדות יצחק והוצרך לומר והארץ אזכור כדי להזכיר המרכבה בשלמותה שאין המרכבה פחותה מארבע (בחיי פ' בחקותי):

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו כבר הודעתיך כי מדות אברהם מלמדת זכות על הבריות ומדת יצחק מלמדת חובה וכן תמצא ביצחק כתיב ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו וכי צדיק גדול כיצחק אבינו ע"ה שאין השכינה נפרדת ממנו אפילו שעה אחת יהיה אוהב להשע גמור כמו עשו והאיך אפשר אלא סוד גדול מסודות התורה הוא כי יצחק אבינו ע"ה היה צופה כל העתיד לבא. וצפה וראה כי בני יעקב חוטאים ויורשים גיהנם וכשראה יצחק ישראל בגלות עשו שמח ואמר גלות מכפר עון ואמר כי אני אוהב מאד כל הצרות של עשו ללמד על ישראל חובת כדי לגמור עליהם הדין גלות וזהו ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו מאי כי ציד בפיו לא ראה בני יעקב היה דואג ומצטער וכשראה גלות אדום וראה צידו של גיהנם נתן בפיו של עשו שמח ואמר גלות מכפר עון וע"ש

מפורש יותר (שערי אורה):

ורבקה אוהבת את יצחק בזמן אברהם אבינו נקראת השכינה שר״ה. ובזמן יצחק אבינו ע״ה נקראת השכינה רב״קה. ובזמן יעקב אבינו ע״ה נקראת השכינה ר״חל. כי לא״ה סוד היובל ושתי השפחות הם סוד שתי נערות של השכינה. ולפיכך ורבקה שומעת בדבר יצחק את עשו בנו. אז צותה רבקה אל יעקב לתקן המטעמים לקבל ברכתו של עשו ואלמלא כן אין אחד מישראל נמלט מגלות חרבו של אדום (שערי אורה):

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ ר׳ יודן אמר אהב׳ שאהב יצחק את עשו שנאמר ויאהב יצחק את עשו מהו עד שתחפץ עד שנעשה חפצו של זקן (רבה שיר השירים):

כיוצא בו ויאהב יצחק את עשו לפיכך יצא לתרבות רעה על שלא רדוהו כמו שמצינו ה׳ עבירות עבר עשו הרשע באותו יום בא על נערה המאורסה והרג נפש וכפר בעיקר וכפר בתחיית המתים. וביזה הבכורה ועוד שתאב מיתת אביו. וביקש להרג את אחיו שנאמר יקרבו ימי אבל אבי וגרם ליעקב לברוח מאבותיו. וילך אף הוא אצל ישמעאל ללמוד ממנו תרבות רעה (פס פ׳ שמות פ״א):

טעם נפלא מתוקה לנפש בפסוק ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו יחס אהבת הצדיק לאותו הבן לסבת היותו עתיד לטהר את עצמו ואת כל העולם כולו. כי ראה הנביא ע״ה הקליפה כלה המ״ק בשרו הוא צי״ד בא״ת ב״ש סגורה ונבוזה בפומי׳ דההוא גלגלתו ראש פתני׳ שזכרנו והוא טעם חתום ולפי׳ יוכל להיות באוצרותיו כי מכלל האוצרות החתומים שאינם עתידים להתפשט הוא ראש פתנים. וגנוזתו של לעולם היא מחוייבים כי המציאות לא ייעד לגמרי והוא מעיד כי מלכותו בכל משלה. לקדש הכל בקדושיה. ע״כ דברי פי חכם חן חן תברכו והוא כפתר ופרח עב״ל (מקובלים):

ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף יעקב היה מבשל עדשים א״ל עשו מה ראית לבשל עדשים. אמר מפני שמת זקני ואני מתאבל ומצטער עליו והוא יודע שנצטערתי עליו ולעתיד יאהבני א״ל סבור אתה שהאדם יבלה בקבר ועתיד להחיות. אם באותו זקן פגעה מדה״ד אין שכר ועונש אין תחיית המתים שנא׳ הנה אנכי הולך למות ולא אשוב תן לי עדשי׳ ויהיה הבכורה שלך (פסיקתא):

לנערה המאורס׳ לדידהו לית לי׳ והא דאמר בסוף פ׳ כ״ג אותו היום עבר ה׳ עבירות. אותו הרשע בא על נערה המאורסה. אע״ג דלא מצטווה הוי דבר מכוער דקא חשיב נמי ושט הבכורה. אע״ג שלא הוזהרו ע״כ ואשכחן נמי שסיפר הכתוב בגנותו של דבר שעתידה התורה לאסור דאמר לקמן גוי מותר בבתו ובפ׳ כהן מ״וה אמר לוט ושתי בנותיו הם התכוונו לדבר מצוה צדיקים ילכו בה. והוא שנתכון לדבר עביר׳ ופושעים יכשלו בם (תוספ׳ סנהדרין כ״ד ע״ב):

ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי ע״כ קרא שמו אדום. שליחא דצבורא כד קרא בס״ת צריכין דיתכוונון מילין ולא יעיל ליה בהלעטה כגוונא דעשו דאתמר ביה הלעיטני נא מן האדם האדם וגו׳ ואלו הוו צבורא נוחין ליה אתמר ביה ואף ה׳ חרה בעם (תיקונים תיקון ג׳):

שלשה מלכי אדום שהוא מזרע אדם ואלו הן. בלעם בן בעור והוא הנקרא ע"ש בלע ומכר בכורתו בשביל בליעתו בן בעור עשה עצמו כבהמה שנא' הלעיטני נא. כמה דתימא אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו וכו' (רבה נשא פ' י"ד):

צדיק אוכל לשובע נפשו זו אליעזר שאמר לרבקה הגמיאני נא מעט מים כדי גמיעה. ובטן רשעים תחסר זה עשו שאמר ליעקב הלעיטני נא. א"ר יצחק בן זעירא פוער פיו כגמל אמר אפתח פי ואתה מכניס (שם פ' פנחס):

דגל סמא"ל וכל שריו וכל חייליו דמות אש אדומה. ומהותם וכל מיני אצילת' אדום. וז"ש רז"ל שדה אדום. וכליו אדום. שמו אדום. ומאכלו אדום. שנא' הלעיטני נא מן האדם וגו'. והואיל ואתא לידן נימא בה מלתא. ידוע אצל בעלי קבלה סוד המן וכי הוא לחם אבירים והוא מזון למלאכים מגיע אליהם מצד כח אצילו' ממדה עשירית המיוחסת בשם מטטרו"ן. ע"כ רמז לה דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים שכל הרוחניים ניזונים ממנו. וכל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היה אותו המן מתגשם מכח לכח ומתמור' לתמור' עד שנתגשם בכח החיצון המתחדש הפליאות. וכשהגיע לארץ נשתנה הצורה ונעשה לחם ההוא הטהור ונבלע באברים. ומטטרו"ן ששמו כשם רבו הוא המתקנו והמתבלו והוא המתחלפו מצורה לצורה מוגשמת הוא סוד המן וסוד המטר וע"ז מלאכי השרת וחיילי מרום מזון שלהם מזון רוחני אצילות גוון הלחם ההוא כדמות אדם. ושם השר המתקנו והמתבלו והמחליפו משינוי טעם לשינוי טעם לכל א' לפי כחו ומעלתו לפי גבורתו משתנה טעמו וצורתו. וכן המשפט לכל אצילות אוכלי כח המן ושם הכח המתקנו עדשי"אל. ע"כ תיקן יעקב נזיד עדשים לעשו אחיו הבא לו מן כח ההוא. ואיש תם לא אכל ממנו אבל הכוונה היא ובסוד תיקון מאכל לאיתו רשע. וכל התיקון היה סבת אלקים מלמעלה. ואכל הבלע מן המאכל ההוא דרך הלעטה. כי מצייר הא' אותו מזון בכח צורה ראשונה ואח"כ מתקנו ומתבלו מטעם לטעם השורש וכח הטעם הראשון בכח צורה ראשונה צורת מאכל רוחני לעטי"אל. וחכמי הקבלה אמרו שלעתים ידועות נקרא אדומי"אל. ע"כ הלעיטני נא מן האד"ם האדם הזה. וכשהחליף צורה בצורה והטעם מהראוי לו אז כפר מה שכפר שנא' ויבז עשו את הבכורה. ונתנו לאיש תם בצורת אמ"ת נחתם כי מה' היתה זאת לו (כל זה מלאתי בקונ' א' מספרי הקבלה):

ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי. מת אברהם מסר את בכורתו ליצחק, עמד יצחק ומסר ליעקב. וכי יעקב בכור היה אלא אתה מוצא שנטלה יעקב מעשו. א"ל מכרה כיום את בכורתך לי את סבור שמא בחנם אמר יעקב לעשו שהוא ימכר לו את הבכורה לאו. אלא יעקב ביקש להקריב ולא היה יכול מפני שלא היה בכור. אמר עשו מה אני מבקש מן הבכורה הנה אנכי הולך למות למה זה לי בכורה (רבה במדבר פ"ד):

ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי. יעקב החסיד התם בכל דרכיו בהיות רואה עה"ז עומד בדוגמא של מעלה. וכל העניינים התחתונים הם דוגמא עליונים. וידע ענין אברהם ויצחק אביו ועניינ' שהם המרכבה נשתדל לש"ש ולא לכבודו להוריש לבניו סוד הקרבנות ועבודת השם יתעלה. ולקח מאותו רשע סוד הבכורה בשביל אותו אכילה שנתן לו

ערשי"אל. וזהו הסוד הנה אנכי הולך למות ולא כאשר דמית' כי חלילה כוונת יעקב אבינו ע"ה היה בשביל ממון (רקנטי):

ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות למה זה לי בכורה. למה לו לכתוב היה לו לכתוב וימכור את בכורתו ליעקב ולמה כתב מה שחשב עשו. אלא שלא תתמה למה נתן הקב"ה הממשלה לבני עשו לומר שתדיר הלך בשביל אביו לסקום סכנה למקום חיות כדי לצוד ציד להביא לאביו וכו' (ס' חסידים סי' שמ"ה):

יוסף היה קטן וזכה לבכורה ועשו היה בכור ואבד בכורתו. יוסף הודה בתחיית המתים שנא' פקוד יפקוד וגו'. ועשו כפר שנא' הנה אנכי הולך למות וגו'. יוסף נתן נפשו על כבודה של אמו שנאמר ואחר נגש יוסף ורחל וגו'. ועשו בקש להרוג את אמו ושחת רחמה. יוסף חקר בחיי אביו העוד אבי חי. עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי. עשו שיתף עצמו בעריות וש"ד. ויוסף גדר עצמו וימאן ויאמר (פסיקתא):

ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכור את בכורתו. אמר ר"א בא וראה כמה יש לאדם ללכת בדרך ישרה בא וראה מפני שנטל יעקב בכורתו ברמאות תדע לך שלא ניתן רשות לשום אומה בעולם שישתעבד בישראל זולת אומה של עשו (מ' הנעלם):

ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה. ומתרגמינן ליה ושט כי בזיון גדול של עשו הוא שנדמה לחזיר שנדמה לשם וושט צינור העליון שלו. לכן עי"ן של חזיר טיער תלויה רמז על עשו:

וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך. ויאמר אל תרד מצרימה דא דרגא בישא דגרמא כפנא דאורייתא ועניותא דפקודין דאורייתא דהא אוקימנא שכון בארץ דא שכינתא והא אוקמינא קרמיאן כל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה. ואברהם דרגא אר"י דאתמ־ ביה גור אריה. ובג"ד א"ל הקב"ה גור בארץ הזאת (תיקונים מזוהר חדש דף ל"ו ע"ג):

אל תרד מצרימה שכון בארץ. והנה אעירך על סוד הגדול מסודות התורה. מפני מה הזהיר יצחק מלירד בארץ יותר מאברהם ויעקב וכו'. הדבר ידוע ומקובל מבני חכמי הקבלה שיצחק אבינו ע"ה נתן מקום אחיזה לכתרין מצד שמאל ע"י עשו והוא מדה"ד הקשה וע"י נאחזים שרי הרכב הנקראים קליפה החיצוני וערלה חוצה שנא' עד לא עשה ארץ וחוצות. ואם היה יצחק אבינו ע"ה יוצא לחוץ לעמים היה נראה כקוצץ בנטיעות ובפולט עצמו מחוץ לגלגל המישור כי א"י הוא חלק הקב"ה וחלק עמו מן הארציים וארץ מצרים שנייה לה. ושמה מוכיח עליו שהוא מצרים (מלשון בין המצרים) וכן שר של מצרים שני במרכבת שוכני סנה. שנא' וירכב אותו במרכבת המשנה ויצחק שני במרכבת הפנימי א"כ היה מן הראוי להזהירו מלצאת תחת ממשלת השר ההוא ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ואסור לפגל אפי' במחשבה כאשר ביארנו. אף כי נח הוא לצאת להשמאיל כי הוא השמאל. אבל באברהם אבינו ע"ה אע"פ שנתן אחיזה לכתרים ע"י ישמעאל לל"ה שרים החיצונים והקליפה אינו דומה ימין לשמאל (ציוני):

איכא למידק מ"ט נפיק אברהם מארץ ישראל ויצחק לא נפיק ואע"ג

דאמרו רבנן משום דהוה עולה תמימה. אבתי קשיא יעקב דאיהו שלימו דאבהן מ"ט נפיק תרי זימני ואברהם לא נפיק אלא חדא זימנא. ותו דאיהו שלימו דאבהן אמאי נפיק נשמתיה לבר מא"י. אבל רזא דמילתא דכד הוה כפנא בארעא איבעי ליה לאברהם וליעקב למיפק מינה ולמיקם לקבלא לאנהרא לה בחסד וברחימו. אבל יצחק איצטריך דלא למיפק דאלו הוה נפיק וקאים לקבלא הוא משפיע לה דינין ומתקפין דינהון ויעקב אצטריך למיפק תרי זימני חד לאשלמא עם דינא והכי הוה בזמנא קמא דנפק בגין קטרוגא דלהון ומ"מ הוה דינא ברחמים היינו רזא דויברך ה' אותך לרגלי. ויעקב אבינו גופא אמר נחשתי ויברכני ה' בגללך. ובזימנא תניינא נפק לאשלמא עם חסד. והכי עביד טיבו וחסד עם פרעה ומצראי דיפוק נילום לקראתם. ואמאי נפיק נשמתיה במצרים בגין דהוי דביקו בהדי בנוי בגלותא באתר דנפקא נשמתיה דבר נש תמן דביקות' דיליה תדיר וכד נפקו ישראל ממצרים נשמתא דיעקב עמהון. והיינו דאמרו רבנן וירא ישראל את היד הגדולה ישראל סבא (מגיד):

עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי. אברהם קיים כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם וגו' שהוא עשה קרבן והקריב איל (רכ"ה ויקרא):

המזבח שעשה אברהם וסוד מסעותיו ועניניו שעשה מיני משמרת סביב התורה באמת. ולפיכך אמרה תורה עקב אשר שמע אברהם וגו'. ותורותי שתי תורות. תורה שבכתב ותורה שבע"פ (שערי צדק):

עשה אברהם התורה מא' ועד ת'. עקב אשר שמע אברהם בקולי. לכן אמר עליו מזמור ד' אודה ה' בכל לבי מא' ועד ת'. וכן מזמור של קי"ט מאחריו כנגד שרה ואברהם. מלמד ששניה' קיימו את כל התורה מא' ועד ת' (ילקוט משלי):

הקב"ה מחדש בכל יום ויום הלכה אפי' אותה הלכה היה אברהם יודע (ספר הזוהר):

ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים ויברכהו ה' דע כי חכמי הקבלה אמרו כי הארץ העליונה מאה שערים. וכל שער ע"ב מעינות מעיני הברכה משם ינק יצחק ק' מיני ברכות מאה שערים ולכן תמצא באהל מועד מאה אדנים למאה ככר ככר לאדן וכו'. והמקיים ק' ברכות בכל יום יזכה לזה יכו'. נמצא האומר בכל יום מאה ברכות כאלו פירש האוהל מועד ותקעו על מאה אדנים. ומתברך במאה מיני ברכות מן מאה שערים הפנימיים הכתוב הזה וביאורו הם מאה ומעינים אשר סביב שערי צדק ומשם יוצאים כל ברכות ואצילות כל הברואים והם סוד הק' אדנים ק' ברכות וי' ספירות כלומר כי כל ספירה יש לו כח מעשר (רקנטי):

ויאמר אבימלך ליצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד. כי עצמת מאד רמז לזרעו כי עצומים בב' עולמות (מ' רכ"ה):

ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקראו שמה שטנה. בראשית דא באר חד באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם איהו באר דאתמר עליה ויריבו עליה. ויחפרו באר אחרת ולא רבו עליה באר דרבו עליה דא אורייתא דבע"פ דאתמר ביה ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים אלו מקנטרין על אלו אלו חולקין על אלו אלו מטמאין אלו מטהרין. אלו פוסלין אלו מכשירין. אלו אוסרין אלו מתירין. ויחפרו באר אחרת

דא פסיקתא תמן פסקי הלכות ואיהו דלא רבו עליה (תיקונים תיקון ח׳) ;
ויאמרו כי ראה ראינו כי היה ה׳ עמך ונאמר תהי נא אלה בינינו וגו׳ . איכא למידק בההוא קרא אמר כי ראה ראינו כי היה ה׳ עמך אמאי כפול ראה ראינו . ותו מאי ונאמר תהי נא אלה בינינו . ואמאי כפול בינינו ובינך . אבל רזא דא כי אבימלך חשב כיון דיצחק דינא קשיא הוא לא אפשר למיתי ברכאין למאן דמתחבר בהדיה אלא די״ן ימטין למאן דמתחבר בהדיה . משום הכי גרשוהו מפניהם ואמרו לו לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד . כיון דאת דינא קשיא לא חזא דלהוי לך ברכאין כלל . וכיון דחזינן דאית לך ברכאין וודאי מברכאין די לן קאתי לך והיינו כי עצמת ממנו מכאן אתא לך תוקפא דברכה וכו׳ חזו דאתגריש מביניהם אתבריך בוודאי . ומשום הכי אמרו ליה ראה ראינו ראייה אחריתי . בתחלה ראינו ראייה חדא . והשתא ראינו ראייה אחריתי . ומה שראינו ראייה הוא דוהיה ה׳ עמך ונאמר תהי נא אלה בינינו דאיהו תוקפא דדינא דאקרי אלה דמיניה אתון לווטין ודינין תקיפין כלומר הכי הזינן דהאי אלה מפסק׳ בינינו ואת מבפנים ואנו מבראי סמוכים לההוא מלה ואינון בעיין דיהוה להון חבורם בסטר פנימי דלך והיינו בינינו ובינך דיהא חיבורא בינינו ובינך ולא ימטון עלן לווטין מההוא אלה . וזהו ע״י ונכרתה ברית עמך והא איהו רזא דווישקף אבימלך בעד החלון דהיינו חלון דחוכמת׳ דיליה דמעיקרא חטון לרבקה אהותו דיצחק דינא קשיא ורבקה איהי מלכות דינא רפיא לא אסיק אדעתיה דאבימלך דאתי מיצחק לרבקה אלא דינין ולא ברכאין . ובתר אסתכל בחוכמתא דיליה חדא דברכאין דמיא חדוה דעלמא משפיע ביה והיינו יצחק מצחק את רבקה למיתי ברכאין ע״י יצחק וכו׳ (ויקהל מותה שבעה ע״כ שם העיר בא״ר שבע עכ״ל ס׳ תמונה) ;
ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות ויקרא את עשו בנו הגדול ויאמר אליו בני ויאמר הנני . אמר הקב״ה לאיוב למה אתה קורא תגר שפגעך יסורים שמא אתה גדול מיציר כפי שע״י מצוה אחת שביטל גזרתי עליו מיתה ועל תולדותיו שמא קרא תגר. א״ל גדול אתה מיצחק שעל שאהב את עשו כהו עיניו. א״ל גדול אתה ממשה ע״י שאמר שמעו נא המורי׳ גזרתי עליו שלא יכנוס לארץ . א״ל גדול אתה מאהרן שלא חלקתי כבוד לבגיו . כיוצא בו לבש שמנה בגדים ונכנס לב״ה ולבית קדשי קדשים ומלאכי שרת בורחים לפניו. וכל אדם לא יהיה באהל מועד אלו מלאכי השרת שנאמר ודמות פניהם פני אדם . וכבוד ה׳ מלא את הבית ולא יוכלו הכהנים לעמוד ולשרת כי מלא כבוד ה׳ בזמן שהיה נכנס הייתי חולק לו כבוד וראה כבודי מבין שני הכרובים וכו׳ (עיין ילקוט איוב) (פסיקתא רבתי) ;
והוה כד סיב יצחק וכהיין עינוי מלחמוי דכד כפתיה אבוה אסתכל בכורסיה יקירא וכו׳ (תרגום) ;
יצחק אמר למשה אני גדול ממך שפשטתי צווארי ע״ג מזבח וראיתי פני השכינה. א״ל משה אני נתעליתי ממך שאתה ראית פני השכינה וכהו עיניך מנין שנא׳ ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות . מהו מראות מראות פני השכינ׳ . אבל אני ראיתי ומדבר עם השכינה פנים בפנים ולא כהו עיני שנאמ׳ ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (רבה פ׳ וזאת הברכה) ;
ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה . צידה ה׳ יתירה של יצחק לעשו שניתוסף ואל יפסיד במעשיו השוזשת

בחמשה דברים (כנפי יונה) (וע"ל) ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה. ביומא ההוא דנפיק יצחק לקרא לעשו לאטעימי' מטע' תבשילא דכל עלמא וכו'. ורבקה אומרת ליעקב בנה רחימנא דנפשה בנה רחימא דאתמסר ליה סימא דאתרבי עלמא. ופקידת ליה לאתער איהו באינון מטעמים דילה ויעקב אתער מתתא בלבוש' וצלותין וקול קול יעקב בההוא שופר וירח ריח בגדיו צלותי' ובעותי' ויברכהו כו' (ע"ש באריכות וכו') ;

ועשה לי מטעמים ארז"ל אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה וסוד המטעמים הוא סוד המרכבה. כי צרכי הסעודה הם ד' מינים מי"ם ולח"ם יי"ן מל"ח ומה שהשיג אברהם ע"י אנשי' השיג יצחק ע"י מטעמים. ויעקב ע"י סולם. ודוד ע"י כנור (ציוני) :

סוד אותם המטעמים שביקש יצחק מעשו. ובא יעקב וגמר את המטעמים חהם ליצחק אביו וירש בכורתו של עשו. כבר הודיעך כי יצחק ע"ה הוא עולה תמימה ואין השכינה נפנה ממנו. והאיך תבוא תקלה ע"י או האיך יאהב את עשו או האיך ירצה לברך את הרשע ולהניח צדיק או האיך יתקיים הברכה אחר המאכל ומשתה והרי תפילה קודם למאכל ואומר יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך והאיך יצחק אוכל ושותה ואח"כ מברך את הרשע. דע כי בראות יצחק אבינו ע"ה כי כל שני עולמים הם עה"ז ועה"ב וראה את ישראל דחופים ומצטערים בעה"ז וראה מדתו שהוא מדת הדין מתוחה על ישראל מצטער ואמר מה יעשו בניי בידי גוים בע' אומות והאיך יתנהגו ביניהם בגליות אמר מוטב שאתן לעשו בני עה"ז הבא מכח מאכל ומשת' כדי שימשלו על ישראל מאחר שיחטאו ישראל ויפלו בגלות יותר טוב שיגלו בגלות עשו אחיהם משיפלו בגלות אחרים נכרים שהם ע' אומות אמר יצחק מאחר שא"א שלא תגבה מדה"ד החוב שלה מישראל יותר טוב הוא שיגבה החוב ע"י אחיהם משיגבה אותם ע"י נכרים. וזהו סוד לא תתעב אדומי כי אחיך הוא. ולפיכך אהב יצחק את עשו מפני שהוא תיקון יעקב שלא יפלו בגיהנם. וכשראה שנמלטו בני יעקב מגיהנם והם נצודים בגלות עשו שמח. וזהו סוד כי ציד בפיו ולפי שהענין כך אמר יצחק אין עשו ראוי לירש ברכה עליונה שכלית. אבל הוא ראוי לירש ברכה גופנית שהוא דבר שהגוף נהנה בו וזהו המאכל והמשתה. לפיכך אמר יצחק ועשה לי מטעמים ואוכלה בעבור תברכך נפשי בוודאי שהוא הנפש המקבלת מזון ולא הנשמה. ולפי דרך זה נתכוין יצחק אבינו ע"ה להקל עונשים על ישראל בגלות שלא ירשו דיני גיהנם. ואעפ"כ שכינה אומרת אפי' בגלות צריכין ישראל להקל מעליהם עול קשה של עשו וזהו סוד ורבקה אוהבת את יעקב (שערי אורה) :

ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנה הגדול וגו' וילך עשו אל השדה לצוד ציד. רצה משה לכנוס לא"י להעביר הקליפות כח עשו שהוא כל"ב חוז"ר שכן אתמר גבי עשו לצוד ציד להביא ומתרגמינן כלב שהביא לו כח שהוא כלב (מגלה עמוקות אופן קכ"ד) :

איתא באריכות שאמר לו אביו לצוד ציד להביא לו מטעמים מאותו בירה שהו' צד ציד והיינו שצדין צד חיות ועופות עם כלב (מגלה עמוקות) :

הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים ואכלה וגו'. אלו אמר יצחק לעשו ואברכך ולא יתיר אות. אבל כשאמר לפני ה' בההוא שעתא אזדעזע כורסיה יקרא ואמר מאי דיפוק חויא מאינון לוטין וישתמש דיעקב ושכינתא

ושכינתא עמיה. וחמא לג"ע בהדי דיעקב וברכו (ע' זוהר):

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובי' ועשה לי מטעמים וגו'. בשעה שהלך יעקב אבינו לקבל את הברכות צוותה רבקה וקח לי משם שני גדיי עיזים ועשה שני תבשילין וערב פסח היה. א"ר יהודה רמז רמזה שעתידין בניו של יעקב להקריב ב' שעירים א' לה' וא' לעזאזל וכן עשתה היא חד בגין דינא דלעילא. והד כפו' דרגא דעשו דלא ישלוט עליה דיעקב ומתרוייהו טעים יצחק (ס' זוהר ע' סל"ג):

מנה"מ דראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים ולא בעזים. ועזים נמי אקרו צאן דכתיב לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים (חולין דף קל"ד ע"א):

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול הגדול באילין לבושין דיליה גדול ממנו ואפיק ליה מכל מכבדות בנה הכי מנו רבנן דקאכלי מיופי דלהון מסטרא אחרא בגין דגדלין מנהון לבושין דיליה. ותקח רבקה את בגדי עשו בנה החמודות וגו'. אלו אינון לבושין דרווח עשו מן נמרד דהוה מן אדם הראשון ואתי לידיה דנמרוד. בה היה יודע לצוד ציד דכתיב הוא היה גבור ציד. ועשו נפיק לחקלא וקטל לנמרוד ונטל אינון לבושין מיניה הה"ד ויבא עשו מן השדה והוא עיף. ובאינון לבושין נפק וצד ציד. וההוא יומא לא נטל להון וסליק לגבי רבקה. וכד הוה לבש להון עשו לא הוה סליק ריחין. וכיון דלבש בהן יעקב תבית עטרה לאתרה וסליק ריחין בגין דשופרא דיעקב מעין שופריה דאדה"ר ע"כ וירח את ריח בגדיו (זוהר ע' סל"ד):

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה החמודות אשר אתה בבית. הוא רזיא דלא יהיה למגלי' וינוחו על משכבותם דברי חכמים וחידותם. שאמרו כל חיה הרואה אותו וכו' הוו ידעו אך לא גילו והנני הולך רכיל ומגלה סוד כאשר מצאתי. כי בגדי חמודות משמע תרי. וזש"ה ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם וזהו בגדי החמודות אשר אתה בבית אשר הלבישם האל ית' וכו'. א"כ מן הראוי היה שכל בהמה וחיה יהיו נרתעים מהם בלבשו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך. ואיתא במדרש מעור לויתן היה הה"ד וירח ריח בגדיו ויברכהו (ציוני):

בגדי החמודות אשר היו לעשו הן לבוש של אדם ולא היו דומים לאדם ולחוה והפשיטם והלבישם לאחרים א"כ במה נקבר אדם וחוה אלא בגדי החמודות שדרך מלאכים לובשים בגדיהם בשמים וא"כ היו בגדי של הדיוט וכשנכנס יעקב אצל יצחק סבר שהוא ריח בגדיו וזהו דכתיב ריח בגדיו. אבל אח"כ הרגיש אותו ריח לא מן הבגדים היה אלא מן יעקב שנכנס עמו ג"ע. לכך אמר ריח בני ולא ריח בגדיו (וע"ל בשם הזוהר):

ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו וגו' ודגלו עלי אהבה א"ר ברכיה אפי' אותן הדגולין שדגל יעקב באביו המד"א ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו. אמר הקב"ה בהן אני משרה שכינתי הה"ד ועשית יריעות עזים ולא עוד אלא שאמר הקב"ה ודגלו עלי אהבה. (מ' רבה שיר השירים):

ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכורך וגו'. אנכי עשו בכורך פי' אנכי ועשו בכורך כמו שמש וירח כי נשמת יעקב היה בכור לשמים. ובגשמי היה בכור עשו ליצחק (מערכה מאמרות):

מה אקב לא קבה אל בשעה שהיו ראוים לקלל לא נתקללו. כשנכנס יעקב

ליטול הברכות נכנס במרמה שנאמ' ואת עורות גדיי העזים. א"ל אביו מן אתה א"ל אנכי עשו בכורך. מי שמוציא' שקר מפיו אינו ראוי להתקלל. ולא עוד אלא שנתברך שנא' גם ברוך יהיה והאיך אני מקללם לא קבה אל (רבה בלק):

ויאמר יצחק גשה נא ואמשך האתה זה בני עשו אם לא וגו'. ברא"שית רא"י בש"ת דא יעקב שנתבייש מפני אביו כשאמר לו גשה נא ואמשך בני (ע"ל פ' בראשית):

מזמור אל ה' בצרתה לי אמר יעקב בשעה שהיה בצרה שאמר לו יצחק גשה נא ואמשך בני (גלי רזיא):

ויגש יעקב אל אביו וימשהו ויאמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו. יעקב תיקן נשמת אדה"ר כמ"ש ויצוק עלי"ה שמ"ן אותיות נשמ"ה ולא תיקנם עד ביאת משה ודוד. בסוד אד"ם מש"ה דו"ד. וזהו הקול קול יעקב כפל קול תורה וקול תפילה שירות שתיקן דהע"ה היה ג"כ תיקן יעקב ואדה"ר (עשרה מאמרות בפי'):

הקול קול יעקב ביחוד השם הקול קול יעקב וכו' כשמכריזין בשמים הקול קול יעקב השמים רועשים. כשמכריזין בארץ כל מי שעושה תפילה חלקו עם הקול קול יעקב. ואם לאו חלקו עם הידים ידי עשו (עיין פ' ויצא):

ויאמר הגישה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי ויבא לו ויאכל ויבא לו יין וישת. ואמר קריב לי ואוכל מציד בני בגין תברכינך נפשי ואזל ולא הוה חמרא בהדיה ואזדמין ליה מלאכא ואייתי ליה חמרא דאצטנועי בענבוי מן יומא שיקום עלמא ויהביה בידיה דיעקב ויעקב מייתי ליה לאבוה ושתי (תרגום):

יעקב כד קריב לגבי יצחק אבוה יהיב ליה מההוא חמרא טבא דמנטר מעלמא דאתי דחדוה ורחימו לאו איהו אלא מגו חמרא טבא. וע"ד יצחק דהוה מסטר' דדינא קשיא אצטריך למחדי ליה וכו'. כדין אתכסא רוגזא ודינא תקיפא אכליל ברחמי (מ' זוהר שיר השירים):

איתי יין שהביא יעקב ליצחק לשתות הביא מיכאל מג"ע ואין את מוצא יין של ברכה אלא זה וזה ושל אברהם ושל מלכי צדק (מדרש):

ויאמר האתה זה בני עשו ויאמר אני. ודכוותיה האתה זה בני עשו ויאמר אני אני עשו אלא יעקב (רבה נשא) ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו וגו'. וירח ריח בגדיו תנא אותן הבגדים היו של אדה"ר דכתיב ויעש אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם והוציאם מן ג"ע. ואי תימא והא כתיב ויתפרו עלה תאנה. אי הכי אמאי כתיב ויעש ה' אלהים כתנות עור וילבישם הא לא הוה אלא עלה תאנה אלא בתרגום לבושין דיקר והוי סלקין ריחין מבשמים דג"ע ותניא בשם מלא אתעבדו דכתיב ויעש ה' אלהים מה דלא אתעבדו שמיא וארעא. ולא והא כתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ולא קשיא כד אתעבידו לא אתעבידו בשם מלא כד אתקיים בשם מלא אתקיימא (זוהר בראשית): לאדם ולאשתו לבושים לאדם לבושים לאשתו לחוה. לבושי דחוה ממה אתעבדו. אי הכי במאי אתקברו אלא אינון לבושין דלביש בהון אדם וחוה לא אתלביש לבר נש אוחרין (שם):

פתח ר"ש ואמר כתיב וירח ריח בגדיו ויברכהו. מאי חזי יצחק דאע"ג דההוא מיכל ומשתי קא אייתי ליה יעקב לא ברכיה עד זימנא

דארח באינון לבושין הכא אסתכל דהא אינון לבושין לא הוה דידיה דיעקב דהא אורייתא אסהיד דכתיב את בגדי עשו בנה הגדול. והכא כתיב את ריח בגדיו ריח בגדים הל״ל. אלא בגדיו הוו וודאי אינון לבושין ממש ולא דעשו. אע״ג דכתיב את בגדי עשו בטופסא הוי גביה כגוונא דבאר דיתיב עליה יעקב ויתיב עליה משה בטופסי הוה לגבי אחרינא כיון דאתי יעקב ומשה אשתמודע באר למאריה וסלקי ליה מיין כגוונא דא אינון לבושין כיון דלבש לון יעקב אשתמודעו מאנין למאריה מיומא דעביד לון הקב״ה לא סליקו ריח עד זימנא דא דאתלביש יעקב דהא אהדרו לדיוקנייהו. יעקב דיוקנא דאדם ודאי הוה בשעתא דחמו לבושין דיוקנא דאדם סליקו ריחין תלת ריחא אסתלקו הכא. חד ריח בגדיו. ב׳ ריח בני. ג׳ ריח השדה אשר ברכו ה׳. וכולהן סליקו לגבי יצחק בשעתא דעאל יעקב (מ׳ הנעלם שיר השירים):

וקריב ליה ונשיק ליה ואריח ית ריחא דלבושא וברכיה ואמר חמון ריח בני כריח קטורת בוסמיא דעתידין מקרבנ׳ בטוור בית מקדשא דאתקרי חקל דבריך יתיה ה׳ ואתרעי למשרא שכינתא תמן (תרגום יונתן):

ויתן לך האלהים מטל השמים וגו׳. מי שאינו נוטל שכר לימוד ומרביץ תורה בישראל אז שמים וארץ שניהם מעידים פה אחד ויתן לך האלהים וגו׳. והחלב והיין שהם שמים וארץ החלב אמר הנני נותן לו את בריתי שלום. והיין אמר וידגו לרוב בקרב הארץ. החלב אמר מאל אביך ויעזרך. והיין אומר ואת שדי ויברכך. ומושיבים אותו עם כותו ויצילוהו ונהנה מזיו השכינה כאשר עשה כן יעשה לו שלמד שלא בשכר ילמוד שלא בשכר (פליאה):

מ״ם פתוחה ומ״ם סתומה רומזים לשתי רחמים. המ׳ פתוחה היא חס״ד ומשפיעים לראוי מצד שמעשיו טובים. ומשפיע לשאינו ראוי אע״פ שאין לו מע״ט נותנים לו צדקה שנא׳ וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. אבל מ״ם סתומה היא העטר״ת והיא הברכה של אברהם שמסרה ליצחק ויצחק מסרה ליעקב בנו שנא׳ ויתן לך אלהים את ברכת אברהם ומזאת הברכה בירך יעקב את בניו איש אשר כברכתו ברך אותם וזאת הברכה היה ג״כ ביד משה. ודע והבן כי מי שנטל מזאת הברכה אינו נוטל מהשפע שישפיע לו אלא לפי הדין וכפי הראוי לו כשיעור וכמדה שמדד מודדים לו ממנו. ע״כ אמר יצחק ליעקב בנו ויתן לך האלהים בדין לכך לא אמר ויתן לך ה׳ אלא אלהים. כי אלהים נתן בדין וכן אמר לו יעקב אם תהיה ראוי יתן לך ואם לא תהיה ראוי לא יתן לך. ולמה ברכו אותו כן כדי לזכותו מחיי עוה״ב שלא יקבל עולמו בעה״ז. הלא תראה שאמר לעשו משמני ארץ יהיה מושבך בין צדיק ובין רשע. מטל השמים ממעל בין צדיק ובין רשע. ולא הזכיר בברכתו שום שם. וכוונתו של יצחק היה להתקיים בו ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. כי כן גוזרים העומדים למעלה ממנו (פליאה):

והשתא בעינא לאילפא לך רזא דברכאין דיעקב. דאיכא למידק דהא ליתהון אלא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי. ולמה לא בירך ליה לעלמא דאתי דהוא עיקר. ותו חזינן כמה מלכים דלא אתברכין ואית להו טל השמים ועובדים אותם עמים ולאומים. ותו אמאי אתחכמו יעקב ורבקה כולי האי על ברכאין דעלמא הדין. ותו אמאי שרי מילי בוי״ו. ואף דאמרו רבנן ויתן ויחזור ויתן. ובאורח רזא בעינא לפרשה. ותו אמאי לא אמר ומשמני הארץ יהיה מושבך כדקאמר על עשו. ותו מאי רבותא דיעקב

דהא בעשו נמי קא' ומשמני הארץ וגו' ומטל השמים. ות' אמאי האלהים במדה ד. ותו אמאי האלהים בה"א ידועה. אבל רזא דמלתא יצחק ארביק ליעקב בספירין עילאין משום הכי אמר בוי"ו רמז לתפאר"ת יהא נותן לך טל השמים רמז לכת"ר. ודגן רמז לחכמ"ה. ותירוש רמז לבי"נה. בחכמ"ה ובי"נה תדבק רובא דלהון וזהו רוב דגן ותירוש. יעבדוך עמים השתא יהיב ליה תוקפא על ע' שרים דסחרניה כורסיה. ולהנך די בסטרא דשמאלא קרי עמים. ולסטרא ימינא קרי לאומים. ומשום דלהנך דלסטרא שמאלא איבעי להו לאתכפיא יתיר. אמר בהו יעבדוך ומשום הנך דלסטרא ימינא לא בעי לאתכפיא כולי האי אמר בהו וישתחוו ולא אמר בהו עבודה. הוי גביר לאחיך היינו ספירין דתפאר"ת. וישתחוו לך בני אמך היינו יסו"ד ומלכו"ת. אורריך היינו נח"ש וסמא"ל דמהדרי למסטנא משפעא דאתי לך. אינון יהון ארור דלא מחסרין אבל טבא דארורים יהון מחסר כדמתרגם אנקלוס צרעת ממארת היא סגירא מתחסרא. ומברכיך וכו' ספירין עילאין ליהוי בריכין הא אתחזי השתא סליקו ורבו דהני ברכאין. כמה היא עילאה לעילא. וכדין הוי ליה ליעקב ולרבקה לאתחכמו כולי האי לאדבקא יתהון. אבל ברכאין דעשו הוי ללט"א לכנסת ישראל. והיינו דשרי ביה הנ"ה רמז להנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל. תמן באתר דאינון ששים גבורים דסחרני לכנסת ישראל אדביק יתיה והכי הנ"ה סליק ששים. והיינו דקאמר הנה משמני ארץ היינו סוחרני ארץ התחתונה יהיה מושבך. באתר הכי אינון גבורה מארי דדינא תתדבק. ומטל השמים מעל כו' דנפיק דילך לא יהא אלא משמים דעליך והיינו כנסת ישראל ולא משמים דלעילא. והיינו דקאמר מעל וכו' ועל חרבך תחיה. אינון בניין דסדרי כנסת ישראל דאינון שממון וחרוב (שם) (וק"ת בזוהר פ' זו):

כשם שמנע סמא"ל הברכות מאדה"ר שהחטיא אותו. לכן יעקב דאיהו שופרא דאדה"ר נטל ג"כ הברכות מעשו ויעקב שלו נטל וכו' (זוהר):

כל הברכות שברכו יצחק ליעקב כנגדם ברכו הקב"ה מלמעלה. יצחק אמר מטל השמים והק"בה ברכו בטל ובמטר. שנא' והיה שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כטל. יצחק אמר ליה משמני הארץ והק"בה ברכו שנא' ונתן מטר ארצך אשר תזרע האדמה. יצחק אמר יעבדוך עמים. והק"בה אמר והיו מלכים אומניך. יצחק אמר הוי גביר לאחיך. והק"בה אמר לו ע"י משה ולתתך עליון על כל הגוים. הא למדת שכל הברכות שברכו יצחק למטה ברכו הק"בה למעלה. ואף רבקה אמרה ברכות כנגדן שנא' יושב בסתר עליון. וכן אמרה כי מלאכיו יצוה לך. וכיון שאמרה לו בלשון הזה. ברכתו רוח הקודש יקראני ואענהו (רבה בשלח):

הזורעים בדמעה ברנה יקצורו. הזורעים בדמעה זה אבינו יעקב שזרע הברכות בדמעה אולי ימשני אבי. ברנה יקצורו ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ. הלך ילך ובכה וישא קולו ויבך. נושא משך הזרע שנמשך למקום שעתיד להזרע משם. שנאמ' ויקח לו משם אשה. בא יבא ברנה נושא אלמותיו סי' עולמא ועולמתא (מ' ילקוט פ' בשלח):

לעולם אל יהא מצות העני קל בעיניך שהרי שכרה כ"ד ברכות. ושנים מהם ויתן לך האלהים מטל השמים וכו' (רבה בהר פ' ל"ד): ויתן לך מטל השמים הטל אינו יורד אלא בזכותך (שם דברים):

ענינו של יצחק אשר חפץ לברך את עשו שהיה איש שדה זה שדה

של הרוצחים וגנבים. ויצחק רצה להמתיק אותו שדה שבחלק עשו מטל השמי'. ולזאת אמר לו ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'. כי היה איש שעיר והשעיר יתחלק בשכון הטל. ולפי דעתו לעשו מברך. וגם עתה שנודע לו האמת ובירך את עשו אמר ומשמני הארץ יהיה מושבך לכוונה הנזכרת. ואם היה עשו מקבל הברכות הראשונות לא היה קיום ליעקב כנגד מדה"ד. וגם העטר"ה היתה מקבלת יותר מן הנפש. לכן עשה יעקב את המעשה. והשדה שלו נקרא שדה אשר ברכו ה' (מיים). רבנן אמרו אמר הקב"ה לישראל. בני כל הטובות שבעולם בזכותכם הן באים. כיצד הטל אינו יורד אלא בזכותכם מנין. דכתיב ויתן לך האלהים מטל השמים. המטר אינו יורד אלא בזכותכם מנין. שנאמר יפתח ה' אלהיך לך את אוצרו הטוב. ואף השלום לא בא בעולם אלא בזכותך שנאמר וישם לך שלום בזכותך (רבה פ' כי תבא) :

מעלת הצדקה שכרה ד"ד ברכות. והקשו שם הרי כאן י"ד. ותירץ ויתן לך האלהים הם העשרה ברכות הנותרים (רבה פ' בהר) :

ד' ברכות נתברך יעקב. אחד שברכו אביו וסבור עשו הוא. שנייה שברכו אביו בשעה שהלך אל לבן לפדן ארם. ג' ברכות המלאך הממונה של עשו. ד' שברכו הקב"ה כשבא מפדן ארם. בההוא זימנא אמר יעקב באיזה מהם אשתמש השתא. בברכה בתרייתא דברכיה אבוה. וכד יצטרכון בניי' אסתליק להם ג' ברכות. אימתי בזימנא דמתכנשין כל עממין דכתיב כל גוים סבבוני סבוני גם סבבוני. הא תרי. סבוני כדבורים הא תלתא נגד תלתא וכו' (זוהר תולדות ע' ס"מ) :

יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים הוי גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך אורריך ארור ומברכיך ברוך. יפלחו קדמך אומיא כל בנוי דאחוך וישתעבד לך כל מלכיא כל בנוי דישמעאל הוי רב ושליט על בני קטורה. יהון מקדמין ושואלין בשלמך כל בנוי דלבן אחוי דאמך. מאן דלייט יתך יהוי מלייט כבלעם בן בעור. ומאן דמברך יתך יהי מברך כמשה נביאה ספר הון דישראל (תרגום ירושלמי) ;

ויהי כאשר כלה יצחק לברך את יעקב והנה אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו וגו'. אך יצא יצא כפל תרין יציאות. חד לשכינתא דעאל עם יעקב לברכא ליה. ואודיה על ברכאין וחד דיעקב (זוהר ע' סל"ז) :

ויבא לאביו ויאמר לאביו יקום אבי ויאכל מציד בנו וגו'. פקודין דעשה אתיהב מימינא. פקודין דלא תעשה משמאלא. פקודין דעשה אלו מאכלין דהקב"ה. פקודין דלא תעשה פרוסה לסמ"אל למאן דעבר עלייהו. ואלו הוה ק־יב עשו לגבי יצחק ואמר ליה יקום אבי ויאכל מציד בנו. לעורר לסמא"ל דבגינייהו הוי קרוב לסמא"ל ולא ממזונין דהקב"ה. דבגינייהו אתמר ואת עשו שנאתי. (תיקונים תיקון ד') (ועיין ר"ח) :

ויחרד יצחק חרדה גדולה מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה וגו'. חרדה גדולה מאד זו גיהנם שנכנס עמו שנאמר את האש הגדולה. מאד דא מלאך המות שנא' והנה טוב מאד (זוהר ע' סל"ח) :

המלאך שמו איפה היה מפחיד לפרעה כשבא אליו משה כמו שעשה ליצחק כשהיה רוצה לקלל יעקב בשביל שרימה אותו ולקח הברכות ברמאות. ונראה לו אותו המלאך הנקרא איפה והראה לו גיהנם

פתוח לפניו תכף היה מחשבתו לטובה. ואמר גם ברוך יהיה. כך היה עושה פרעה בלבו ובמחשבתו היה אומר כשיבא משה לפניו בפעם אחרת אהרוג אותו. כשבא משה לפניו היה נראה אותו האש הגדולה והיה מפחידו ולא היה רשאי לדבר מאומה. ואותו איפה שהציל את יעקב מקללות הציל ג"כ את משה מפרעה (זוהר):

ת"ח ברכאין דעשו הוי לתתא לתתא. וברכאין דיעקב הוי לעילא לעילא. ויצחק אע"ג דלא הוי מחזיק עשו לרשיעיי' מ"מ לא אחזיק ליה כ"כ לצדיקייא. וכד אתי יעקב וחשיב יצחק שהוא עשו ובריך ליה לא בעי לאחזיקא ליה אלא כנסת ישראל תתאה. אבל שכינתא מללא בפומיה ואדביק יתיה בתפאר"ת כמה דאמרן. כד אתי עשו ואמר יקום אבי ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאוד תהו על תהו. חדא דקיומא דברכאה לא הוי ליה לברי. ותו דאסתליק יתיר בדרגין עילאין יתיר ממאי דהוה חשיב. והיינו דקא רמוז גדולה מאד. ועל דא חמא יצחק מה דחמא מההוא דמברך אסתליק בכל דרגין עילאין. ובגין דהוה ירע דלא הוי עשו חשיב דלא בריה הוא ההוא דאתברך. משום הכי היה חרד כל כך להוי סליקא מההוא לגמרי דלאו מזרעיה הוא דלא הוה ביקריה דעלמא וכו'. וכיון דאתוודע ליה דיעקב בריה הוי ההוא דאתברך ואסתלק בכל הנהו סליקא עילאין בהאי עידנא הוי אמר גם ברוך יהיה (תיקונים):

בא אחיך במרמה כ׳ומר אתא בסיוע דבי"נה. ויצעק צעקה גדולה צערה על צערה חד דאפסיק ברכאין די ליה וחד דאסתליק יעקב בההוא סליקין עילאין וכו' (שם):

ומעם זקנים יקח זה יצחק ויעקב. יצחק היה מחבב את עשו שהיה הקב"ה שונא אותו ואמר לו עשה לי מטעמים וביקש לברכו ולגלות לו קץ מה עשה הקב"ה העביר טעמו ולא ידע אלא התחיל לחרדה שנאמר ויחרד יצחק חרדה גדולה וגו' כיון שלא מצא מה לומר אמר גם ברוך יהיה (מדרש רבה פ' ויחי):

ויאמר אלהים ישראל א"כ איפוא. ר' לוי בשם ר' תנחום בר' חנילאי אומר תאמר אותה חרדה שחרדתי את אבי ויאמר מי איפו' הוא שנזדעזע לי כאן אתמהה (רבה פ' מקץ גם בזוהר פ' זו):

חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב. חרדה שהחריד יעקב את יצחק דכתיב ויחרד יצחק חרדה גדולה בדין היה שיקללנו. אלא בוטח בה' ישוגב נתן בלבו ברכו שנאמר גם ברוך יהיה (שם רות גם בילקוט פ' זו):

איפה פי' לשון איפה הוא קליפה. כענין את איפה ששם נוטה אל הקליפה. וכן כל לשון איפה כענין מי איפוא ופירשו רז"ל שנכנס עמו גיהנם. ופעם יתייחס אל מלכות. אבל מצד האף והדין וכל ענין איפוא בגמר מזה מצד הדין והאש החזיק שר האופים הוא כענין סמ"אל שר המקטרג (פרדס):

ויצעק צעקה גדולה וכי הדיוט היה מרדכי שצוח. וכי אין הקב"ה שומע לחישות שכן הוא אומר וחנה מדברת על לבה מה כתיב ואלהי ישראל יתן שאלתך אלא מרדכי הכי צוח ואמר יצחק אבי מה עשית לי הצווחה שצוות עשו לפניך ושמעת קולו וברכת אותו והרי אנו מכורים להריגת חרב לפיכך ויזעק (מ' ילקוט מגילה קע"ב ע"ג):

ויאמר בא אחיך במרמה ויקח את ברכתך בא אחיך במרמה וגו' באותו שעה התחיל עשו צוח. ואמר בא וראה מה עשה לי התם הזה שכתוב

שכתוב בו ויעקב איש תם יושב אהלים לא די שצחק לי על שמכרתי לו הבכורה והנה עתה לקח את ברכתי (רבה ותתקן):

ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים. והנם שולחים הזמורה אל אפם לפי שלא היו ישראל יודעים מה טיבו של זמורה עד שבא עמלק ולמדה להם וממי למדה מעשו שנאמר הכי קרא שמו יעקב היכך בגרונו והוציא הזמורה (ילקוט יחזקאל):

וישא קולו ויבך וגו' ר"א אומר שלשה דמעות הוריד עשו הרשע מעיניו. א' מעינו הימין וא' מעינו השמאל וא' קשורה בעיניו שנאמר ותשקמו בדמעו' שליש. שליש אינו אומר אלא שליש אמרו ישראל רבש"ע בשביל דמעו' שהוריד אותו רשע השליט בעולם ונתת לו השלוה בעה"ז לכשתבו' לראות עלבון בניך שעיניהם זולגות בכל יום שנאמר היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה ע"א כ"ו (שוחר טוב סי' פ"ז גם ילקוט פ' זו):

ויאמר אליו הנה משמני הארץ וגו'. אם ראית עשו בכרך גדול של עושק דלים וגוזל רשים. והקדוש ברוך הוא משפיע לו שלוה תראה בו מדת הדין אל תתמה על החפץ על מה שאמר הזקן ונעשת חפצו שנאמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך (מדרש רבה קהלת) (סס מגילה):

אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע ראית שעשו הרשע בא ועתיד להחריב בית המקדש ומגלה ישראל מארצם ומשלשלן בקולרין תביט לתת בידך ואתה הייתה משרה שכינתך על יצחק ואמר לו משמני הארץ יהיה מושבך וגו' ועל חרבך תחיה:

לפי דעתו של עשו היה מברך ואחר שנודע לו אמת וברך את עשו. א"ל משמני הארץ ומטל כוונת הברכה ע"כ (בשם ר' יהודה חיים):

השר של עשו יש לו שעיר בגד למו ובזמן הגאולה בתקיע' שופר שנא' וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערת תימן (מדרש):

ועל חרבך תחיה וגו' ברכה א' ברכו אביו ועל חרבך תחיה וליעקב בירך י' ברכות שנאמ' ויתן לך האלהים וגו'. אם בטל ברכתו אף ברכה שלהם בטל (רבה פ' דברים):

אל"ף אותיות אף ולולי זאת שלמ"ד בינתיים היה אף מחריב העולם. שבאה מד"הר לפני הקב"ה ואמר ליה מתנה שנתת לי ואף שמו שהוא כחי ועוצם ידי ועתה לקחת אותו מידי ונעשה אלף א"ל הקב"ה די לך ששמת א' שלך שתהיה אות פ' בחבור' ר"ל ששמי חותם בה א"ל ואם תסלק אות למ"ד לעיל' בשביל עובדין בישין דישראל דישתאר אות פ' עם א' ויעשה אף ותשלוט מדה דילך. דאיהו אף בעולם ודא רמיז במאי דאמר יצחק והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך (גלי רזיא):

צפ"ה יצחק שעתיד להרהר בתשובה לפיכך אמר והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך כי מופרק על השעיר הנושא עליו את כל עונותיהם.

ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי אמר עשו אני אהרג את אבי יצחק תחילה ואח"כ אהרוג את יעקב אחי ואוריש עולם לבדי שנא' יקרבו ימי אבל אבי אמר אקריב אבל של אבי קודם. ואחר כך אהרוג את יעקב אחי (רבה וישלח):

הרשעים לא שלט בהון מוסר אלא נטרין דבבו כגוונא דעשו וישטם עשו את יעקב יעקב כגוונא דהבל. ועשו כגוונא דקין (זוהר):

ד' שדים נשים היו אמהן דשדים לילי"ת נעמ"ה אגר"ת מחל"ת וכל אחת מושלת

מושלת בתקופה אחת מתנהגה בתקופתה משקיעת החמה עד חצות לילה ומתקבצות בהרי נשפה סמוך להרי חושך והם נשיו של שרו של עשו. ודוגמתם נשא עשו ד' נשים והם ד' כיתות של שיר של פגעים שח"ל ופת"ן כפי"ר ותנ"ין (נחיי פ' ברחשית):

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. וילך חרנה לא נאמר אלא בעבור שרו של עשו שהיום כנוס כנגד יעקב שרימה לעשו וכשראה שרו של עשו שיצחק קיים הברכות ליעקב מחדש וברכו פעם שניה. ואמר ואל שדי יברך אותך וראה ששלחו לפדן ארם שיקח אשה מבנות לבן לקח שרו של עשו נחמה בלבו והיה אומר לבן הוא מסטרא דילי והוא שומע לעצתי על ידי תרפים דיליה הוא מטליל עמי אלך לשם ואעשה נקמה ליעקב ממה שעשה לעשו ולכן בא הכתוב ומגלה רשעו של עשו שהלך לפדן לערבב שמחתו של יעקב וכן כתיב ויצא יעקב מבאר שבע באתנחתא וילך חרנה. דא שרו של עשו דאיהו סמ"אל והגיד לאליפז והגיד שהיה יעקב בורח ופתה אותו שיצא לקראתו ופגע בו באותו יום ממש שיצא מבית אביו וגזל ולקח כל מה שהיה לו (גלי רזיח):

ויבא עמלק וילחם עם ישראל מה ראה עמלק להלחם עם ישראל אלא כשרדף אליפז אחר יעקב בקש להרגו במצות אביו א"ל יעקב אם תהרגני מוטל עליך גזירת ברית בין הבתרים ולא הרגו וצוה לעמלק בנו שימתין עד שיצאו ישראל ממצרים ויהיו מוכנים לקבל הברכות בארצם ואז ילחם עמהם (מדרש) (מנחם בן עמואל עיין זוהר סלח לך ע' סכ"ח):

י"א דו"ך ימי"ם גי' מנ"חם ב"ן עמו"אל והנה כתבו המקובלים באר שב"ע באר גי' ב"ן עמו"אל שב"ע גי' בן יש"י ומה שצירף באר לב"ן עמו"אל לפי שאה"יה במלוי הה"ין והו"יה דהה"ין עולה בא"ר והו"יה דהה"ין לבד ב"ן וזהו ויפגע במקום כי ריבוע שם הו"יה הוא קפ"ו הוא מק"ום ושם נורא שקודם הו"יה היא מדה"ד ריבוע שלו קל"ח וזהו דרך כוכב מיעקב. וזהו כי ה"לק י"י עמו לז"א ויפגע במק"ום ההוא קפ"ו והנה נרמז הכל בכאן ות"פץ ה' שם הוי"ה בידו ג"כ יצ"לת גי' קל"ח (מקובלים);

ליעקב נגלה ז' היכלות הקודש כשהיה בארץ ישראל וכשיצא נאמ' ויצא יעקב מבאר שבע שיצא מז' היכלות הקדושים וילך חרנה שהלך ג"כ לראות שבע היכלות הקליפות (מדרש):

יעקב תיקן תפילת ערבית תימה הא דאמרינן בפ' גיד הנשה וילך חרנה כי מטא לחרן בעי למהדר אמר אפשר שעברתי במקום וכו'. אלמא התם מוכח דהתפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והוי דעתי' למיהדר וקשה למתניתין דפ"ק דאמר שאין זמן תפילת ערבית עד צאת הכוכבים ולפי מה דפירשנו דק"ל כר' יהודא דאמר עד פלג המנחה ניחא ויפה מנהג שלנו דערבית טוב להם להתפלל מבעוד יום (תוספות ברכות דף כ"ז):

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה אמר ר' חנינא המלאכים טענו אותו שנאמר על כפים ישאונך. יעקב יצא מא"י לחרן. לפי שירא מאבימלך שלא יפתוהו אותו שלא ישבע לו כשם שנשבע לאברהם וליצחק ויתעכבו ישראל מלבוא לארץ עד ז' דורות מיעקב שהרי ע"י שנשבע לאברהם

נתעכבו ישראל עד ז' דורות (סוחר טוב סי' נ"ה) (ומדרש רבה פ' זו) :

כשנגלה יעקב לחרן הגלתה נפשו של אד"הר עמו ולקח שתי נשים במתון רב ולא בחפזון כמו שעשה אד"הר (עשרה מאמרות) :

בן ל"ז שנה היה יעקב בצאתו מבית אביו והיתה הבאר מהלכת לפניו מבאר שבע עד הר המוריה מהלך שני ימים. והגיע בחצי היום לשם ופגעו הקב"ה שנאמר ויפגע במק"ום וילן שם כי בא השמש ולמה נקרא שמו מק"ום אלא בכל מקום שהצדיקים הולכים הוא נמצא שם עמהם. שנאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך. א"ל הקב"ה הלחם בצקלונך והבאר לפניך לשתות לן במקום הזה. א"ל רבש"ע עד עכשיו לא ירד השמש חמשה ירידות. ואני שוכב במקום בלא עתו. בא השמש במערב והביט יעקב וראה השמש בא במערב וילן שם (מדרש) :

כשיצא יעקב מבית אביו ללכת לחרן. ללבן באת השכינה ועמדה למעלה ממנו ואמר ליעקב בני שא נא עינך השמימה. וראה שנים עשר מזלות וכוכבים ברקיע שנים עשר ביום ושנים עשר בלילה. כנגד שנים עשר שבטים שאני נותן לך (תד"א) :

מאשר יקרתי נכבדתי אמר הקב"ה ליעקב הרבה אתיקרת בעיני שכביכ"ול אני ומ"ה שלי יו צאי' לקראתך בצאתך מפדן ארם. בשעה שיצא מה כתיב ויצא יעקב וגו'. ויפגע במקום וגו'. ויחלם והנה סלם וגו'. והנה ה' נצב עליו וגו'. אמר ר' יהושע אשרי ילוד אשה כך ראה המלך ופמלי' שלו נצבים עליו ומשמרים אותו ושמחין בבריאתו שנאמר ויעקב הלך לדרכו וגו' הרי המלאכים השכינה מניין שנאמר וירא אלהים עוד אל יעקב בבואו מפדן ארם (מדרש רבה פ' במדבר) :

בשיצא יעקב מבאר שבע יצא והשיג ז' כסאות זו למעלה מזו מן ז' רקיעי' וכשהגיע לרקיע ערבות נקרא הכסא הנורא אמר מה נורא המקום הזה (מדרש) :

חמשה ניסין אתעבידו ליעקב בזמן דנפיק מבאר דשבע. נס א' אתקצרו דיומא וטמע שימשא בלא אישונא מן דהוה דבורא מתחמד' למללא עמי'. ניסא תניינא לארבעה אבניא דשוי איסדוי אשכח יתהון בצפרא לאבנא חדא. ניסא תליתאי אבנא דהוי כל עדריה מתכנשין למגללי ליה מעל פום בירא גלל יתיה מן חד דרועי'. ניסא רביעא' דטפת בירא וסליקו מיא וכו'. ניסא חמישאי קפצת ארעא קמי' ובההוא יומא דהוה נפק אזל לחרן (תרגום יונתן) :

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש יעקב בשביל דחזא ברוח קודשא גלות בתרא בסוף יומא אמר ויפגע במקום וילן שם לשון תפלה (מ' זוהר בראשית נ"ד ע"ב) :

כי בא השמש בא לו בגלותא ואמר ויירא יעקב וגו' בגין דחמא בחורבן עניותא וצערא דלהון. אמר ושבתי בשלום אל בית אבי ואמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (מ' הנעלם כ"ב ע"ד) :

וילן שם כי בא השמש דבגיני' יזרח לו השמש דאיהו משה דאתא בגלגולא דמשה ובגי"ד משה ויעקב בחרא דרגא הוו קיימא (שם) :

וילן שם לשון וילונו שהתרעם יעקב ולמה כי בא השמש דאתעב' מיני' שולטנא דשמשא ואתיהיב לעשו וכשראה יעקב כי בא השמש אז התחיל לבכות ואז תיקן תפילת ערבית בכפו לפני קונו עבר סמא"ל לפניו.

(ח"א גראה

וראה שיעקב מתפלל תפילת ערבית אמר סמ"אל בלבו שעת ערבית הוא שליטתו ויעקב היה מתפחד ממנו וכיונתו לעשות פשרה ושלו' עמו והוא מרוצה שיהיה לו חלק עמו בשלומותיו דלילה וגם אני מקבל עלי שלא לקטרג בתפילתו שהוא תיקון וכו' ויחל' וכו' וראה ושמע כל הנשמות וכל הבטחו' שהבטיחו הקב"ה ויקץ משנתו מבוקר ושמח וטוב לב (עיין לקמן פ"א) :

תפלת ערבית רשות אעפ"כ אין לבטלה בחנם תדע דהא יעקב תיקנה (תוס' ברכות) :

יעקב בגלות לא תיקן תפילת ערב עד שהלך לחרן תחילה והציץ ברחל ואח"כ ויפגע במקום כי תפילה מכפר' כמו קרבנות וכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו והדר על כל קהל ישראל (עשרה מאמרות) :

ברא הקב"ה בעולמו יום שיהיה יום ולילה שיהיה לילה . בא יעקב ועשה את היום לילה ששקע לו הקב"ה השמש שלא בעונתו שנאמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש (מ' האזינו) :

הקב"ה עשה סולמות מעשיר לזה ומוריש לזה תדע לך שבשעה שיצא יעקב לארם נהרים כתיב כי במקלי עברתי את הירדן ולא עוד אלא ויקח מאבני המקום אלו היה לו כר וכסת היה מניח שם ראשו כיון שנכנס בביתו של לבן העשיר שנ' ויפרוץ האיש מאד . מניין זכה מברכה שברכו אביו שנאמר ויתן לך אלהים את ברכת אברהם ומה היתה הברכה וה' ברך את אברהם בכל (תנחומא פ' וישלח) :

בהתהלכך תנחה אותך זה יעקב שהיה מתעסק בתורה כשיצא מבית אביו ולא הניחוהו בשכבך תשמור עליך אימתי ויקח מאבני המקום והיה שוכב והיא משמרו והקיצות היא תשיחך ויקץ יעקב משנתו כשיעמדו הכל לדין היא סניגורן שלו ומלמדת עליו זכות (ילקוט משלי) :

כי עם אבני השדה בריתך מדבר ביעקב שנאמר ויפגע במקו' אמר אברהם נשא שתי נשים והוליד צדיק ורשע אף אני נוטל ארבע נשים כמה יעמדו ממני נטל ד' אבנים ואמר אם מתאחות זו לזו מובטח אני שמטתי שלימה מיד בבקר ויקח את האבן (ילקוט איוב) :

ר' יהודה אמר בשעה שהיה יעקב מהרהר ואמר י"ב שבטים אני מעמיד נטל י"ב אבנים ושם מראשותיו ואמר אם נעשה כולם א' יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים ולבו היה מתכוין לבוראו (מ' שוחר טוב סי' נ"א) :

נטל יעקב י"ב אבנים מעל המזבח שנעקד עליו יצחק אביו וישם אותם מראשותיו באותו מקום להודיע שעתידי' לעמוד ממנו י"ב שבטים נעשו כולם אבן אחת להודיע שכולם עתידים להיות גוי א' בארץ (פרקי ר"א) :

למשה וליהושע ולנקדימון הא דלא חשיב יעקב כי שם לא היה רק תשלומין כדאמרינן שמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו מהאי טעמא נמי לא חשיב חזקי' שלא היה ג"כ רק לתשלומים ליום שנתקצ' בימי אחז . והר"ר אלחנן אמר דחזקי' לא היה אלא אות בעלמא שהרי לא עמד השמש במקום א' אלא כמהלך לאחוריו ובב"ר איכא נמי וישם ה' לקין אות מלמד שהעמיד לו גלגל חמה (תוס' ע"ז) :

ויפגע במקום וילן שם דנטל רשות בקדמיית' מכאן אולפינ' מאן דאתחבר באתתא בעי לאפגיע לה ולבסמא לה במלין . ואי לאו לא יבית לגב' בגין דיהא רעותא דלהון כחדא וילן שם כי בא השמש לאחזא דאסור לבר נש לשמשא ערס' ביממא ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו הכא אוליפנא (ח"א)

אוליפנא דאלו יהון למלכא ערסא דדהבא ולבושי יקר למיבת בה ומטרוניתא דידיה מתקן ליה ערסא מתקנין מאבנא ישבוק דיליה ויבת במה דהיא מתקן דכתיב וישכב במקום ההוא (זוהר בראשית ע' קל"ח) :

מתחילה היה שלטונית' דיעקב חמה ואח"כ העבירה הקב"ה ממנו ונתנה לעשו ונתן הלבנה ליעקב. ויעקב התרעם עליה וזהו וילן שם פי' יתרעם מלשון וילונו העם וע"ז התרעם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו לצער עצמו (מ' הנעלם) :

ר' יצחק פתח מזמור לדוד מי יגור באהלך הולך תמים ופועל צדק. אלו י' כנגד י' דברים וכו' וכנגדו נאמר ליעקב בעשרה מאמרות ויפגע במקום א' וילן שם ב' כי בא השמש ג' ויקח מאבני המקום ד' מראשותיו ה' וישכב במקום ההוא ו' ויחלם והנה סלם מוצב ארצה ז' וראשו מגיע השמים' ח' והנה מלאכי אלהים ט' עולים ויורדים בו הרי עשרה (מדרש הנעלם) :

אמר ר' יצחק כיון ששכב יעקב עליה נתיישבה דעתו ועלתה עליו השכינה וידבר עמו מה שלא היה קודם לכן. דאמר ר' יצחק עד שעמד יעקב באותו מקום לא נגלה השכינה עליו כיון שראה יעקב כך ידע שהמקום גורם לו ויקץ משנתו ונתיירא שמא דבר אחר היה וישכב כבתחילה אמר הקב"ה לא כך הוא. אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך (מ' הנעלם) :

ר' שמעון אזל לטרי' וכו' ומפייס וכו' ההוא. וכן יעקב וישכב במקום ההוא על אבנים אע"ג דלא אורחייהו (עיין לעיל פ' ויחי) :

והוא המקום שהקריבו אדם הראשון וקין והבל בניו ושם בנה נח את המזבח והקריב עליו עולה ושם בנה אברהם את המזבח ונעקד יצחק אבינו נמצאת למד שהמקום הזה מיוחד לקרבנות לכל הצדיקים וכל החסידים שבדורות ולפי שהמקום הזה מיוחד לכל חלקי הקרבנות שהם תשעה נמצא בשלשה אבות שהם אברהם יצחק ויעקב שנרמזה מלת מקום תשעה פעמים. בפרשת עקידה. נמצא ד' פעמים מקום. וילך אל המקום וירא את המקום. ויבאו אל המקום ויקרא אברהם שם המקום הזה תמצא אברהם ויצחק. תמצא ביעקב ויפגע במקום ויקח מאבני המקום וישכב במקום מה נורא המקום אכן יש ה' במקום הזה ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ויפגע במקים אינו מן המנין שאינו מדבר בדבר גופני אלא שפגע בו בשכינה והנה הם כולם תשעה. וכשחרב בית המקדש נבלע המקום הזה. הוא שהזכיר ירמיה טבעו בארץ שעריה. וט' של טבעו הוא זעירא רמז לטביע' המקום שנזכר בתורה ט' פעמים ולרמז הקרבנות שהם ט' חלקים (בחיי) :

ויקח מאבני המקום שנתיירא מפני החיה הידוע זו מלכות רומי אשר אמר דניאל דחילא רבא. כי יעקב ראה מלכות רומי עולה ואינו יורד ונתיירא אמר הקב"ה אם בין הכוכבים תשים קנך משם אורידך (מקובלים) :

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו מאי בו אמר ר' יהודא בשמו של מקום כד"א נגילה ונשמחה בו אמר ר' יצחק בו בהאי ממונא ומפני מה דכתיב אחריו והנה ה' נצב עליו על ההוא ממונא מפני זה עולים ויורדים בשבילו מפני שמו של מקום שהוא נצב עליו (מ' הנעלם) :

והנה מלאכי אלהים אלו בניו של יעקב זכו עולים. לא זכו יורדים (פס) :

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו רוחא ואשא דאינון קלים סלקי ונחתו תרין מיא ועפרא דאינון כבדים. ואינון מיכאל גבריאל נורי"אל רפאל מיכאל מיא גבריאל אשא. נורי"אל רוח רפאל עפרא (תיקונים תקון י"ח):

תפילה עולה דרך ד' שליבות. מתחילה לחשמל. ומחשמל למטטרו"ן וממטטרו"ן לפרגוד. ומשם לכסא הכבוד. ומרומז בפסוק באו *פני *מלך *חיים וזהו ד' שליבות. הסולם שראה יעקב וכו'. כשראה יעקב מבאר שבע שהוא א"י ארץ ז' עממין אז מיד ויפגע במקום נעשה העולם כולו כותל לפניו. כי ד' מחיצות של ד' כיתות הטומאה מפסיקים בינינו ובין אלהינו (מגלה עמוקות וע"ל במט"מ):

והנה סלם מוצב ארצה וגו'. כי הסולם הוא המלאך והוא מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והוא סנדלפון אופן אחד בארץ וראשו מגיע השמימה לבין החיות. כי יש מלאכים שגדולים כים הגדול ויש מלאכים מן הארץ עד לרקיע. וקול של תפלת הצדיקים הם סולמים למלאכים. והנה המתכוין בתפלתו סולמו שלם בשליבותיו ויכולין לעלות בו. וכן סו"לם גי' קו"ל. וי"מ כי סלם מוצב ארצה ע"י מלאך. וראשו שלו המציב סולם מגיע השמימה שהוא מכוין הסולם עד כסא הכבוד (ציוני בשם רוקח) (ועיין במגלה עמוקות אופן רכ"ח בארוכות גם באופן קכ"א וקל"א וקל"ד וקע"ח ותמצא סודות נעלמים מענין הסולם וכל הפרשה כולה מבוארת שמה ע"פ הסוד ותמצא נחת):

עולים ויורדים בו כי העולים מגידים למעלה הנה יעקב ישן במקום הקודש וירדו להבעט בו. כי לא יתכן שישן במקום המכוון נגד הכבוד. אע"פ שיעקב אבינו ע"ה היה איש טהור אינו נכון אפי' בתי כנסיות שלנו אמרו רז"ל אין שינה בהם ואל תקשה עלי מאמר רז"ל הלא בגורן ארונה היו חובטין חטין וישינים בו. אלא בית אל היה מקום וועד למלאכים שנא' כי שם נגלה אליו האלהים ומוטב לומר והנה ה' נצב עליו ואין מלאכים יכולים לדבר סוד בפני האדם פן יפרסם לבני אדם. וכתיב כבוד ה' הסתר דבר גם הנשמות והשדים אינם רוצים שיצאו בני אדם אחריהם פן ישביעם ויצטרכו להודיעם. ורצו לבעט בו אלולי שומר שער והוא נע"ר לא הניחם לרדת עד שקבלו עליהם שלא יזיקו לו (ציוני פ' זו):

תדע כל הבטחות שהבטיח הק"בה ליעקב בבית אל הכל נודע לשרו של עשו שהוא סמא"ל. ובשביל שהיה הכל בחלקו וסטרא אחרא שולט על הישן שהוא סטרא דמותא כשהוא חלש. ולכן נאמר לסמא"ל כל מה שראה בחלום וכל מה שנאמר לו וכל מה שהיה אומר יעקב הכל נודע לסמא"ל ולא נחסר לו שום דבר לסמא"ל. וכיון ששמע וראה במה שעבר בין יעקב והק"בה וחרה לו מיד ותכף וילך ארצה בני קדם. וזאת היא העצה שנתנו לו עז"א ועז"אל ואמרו לו תדע שאנטרופוס של יעקב למד לאברהם זקינו תרי"ג מצות שעתיד לפרסומי ע"י משה. ואברהם למדם ליצחק והם שומרים אותם ונאסר להם לקחת שתי אחיות בחייהן וכוונתו של יעקב לבא לקחת לבנות לבן תלך ותשתדל לפתה את לבן שיתן לו שתי בנותיו לנשים. ואולי בעבור זה ימאס בעיני השם. וכ"כ השתדל והמציא סיבות שלא יחזור יעקב לבית אביו עד שכל תולדותיו יולדו חוצה לארץ ואם תעשה כן תוכל לו (גלי רזיא):

עולים ויורדים בו עולים ומסתכלים בדיוקנא של מעלה. ויורדים משמע שהעולים הם יורדים. ולעיל משמע דאחרים היו דקאמר עולים תרי

יורדים תרי כי פגעו בהדדי הוי ארבע (תוס' חולין דף נ"ח):

ראה יעקב מלאכי שרת עולים ויורדים בו וראו פניו של יעקב ואמרו זה הוא הפנים כפני החיה שבכסא הכבוד (פרקי ר"א):

לך רד אמר לו רבש"ע אתמול אמרת לי ועלית אתה ואהרן עמך וכן ואל משה אמר עלה אל ה' וכאן אתה אומר לך רד א"ל לא בשבי' כבודי אתה עולה לכאן אלא בשביל כבוד בני אתה עולה לכאן. אמרתי לזקן שלהם והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו מהו בו אלא כך אמרתי לו כשיהיו בניך צדיקים יהיו מתרוממים בעולם וכן שלוחיה' מתעלים עמהם וכשיסרתו ויורדים גם שלוחיהם בירידה. לך רד למה כי שחת עמך א"ל הואיל וחטאו והם בירידה אף אתה לך רד וכו' (רבה פ' כי תשא):

וחלם והא סולמא קבועה בארעא ורישי' מטו עד צית שמיא. והא תרין מלאכין דאזלו לסדום ואטרדו ממחיצותיהם בגלל דמגליין מסטירין דמרי עלמין. ואזלין עד זמן דנפיק יעקב חסיד' מבית אבוהו והינון מלווין יתיה בחיסדא עד בית אל. ובההוא יומא סליקו לשמי מרומא. ענין ואמרין אייתון וחמון יעקב חסידא דאיקונין דיליה קבוע בכורסיה יקריה דהויתן מתחמדין למחמי ליה בכן שאר מלאכין קדישין נחתין להסתכל ביה (תרגום יונתן):

הק"בה מנהיג עולמו בשלשה מדות שסימנם חד"ר חס"ד די"ן רחמי"ם ומהם מתפשטים ג' שמות. ממדת הסד שם של ע"ב. וממדת דין שם של מ"ב. וממדת הרחמים מתפשט שם של ד"ב. וזהו סוד הסולם שהראה הק"בה ליעקב שכן סו"לם מלא בוי"ו במתיבתא עילאה בגי' ע"ב מ"ב ד"ב. וסודו הקול קול יעקב שכן קול בגי' ע"ב מ"ב ד"ב. וזהו אנכי אלהי אברהם אביך לקבי' ע"ב. ואלהי יצחק לקביל מ"ב. והנה אנכי עמך לקביל ד"ב. וזהו סוד ויקח מאבני המקום שאמרו חז"ל ג' אבנים נטל לקביל ג' דרגין וכו' (מגלה עמוקות אופן קע"ח):

והנה ה' נצב עליו ר"ת למפרע עני"ו רמז על משה שהיה עניו מאד. וכן עני"ו בגי' סול"ם שמצד שהיה משה עניו זכה לסולם (שם):

דע איש המעיין שהראה הק"בה ליעקב אבינו ע"ה בחלום הנבואה. כי כל הנעשה בעולם השפל הכל נעשה ונגמר ע"י מלאכי' ואפי' נוקף באצבע והכל בגזירת עליון. כי מלאכי אלהי' הנשלחי' בארץ לא יעשו קטנ' או גדולה עד שישלחו מב"ד שלמעלה הה"ד עולים ויורדים בו. נושאים ונותנים נמני' וגומרים. הנה הש"י הראהו כי הוא ית' עומד על הסולם שנא' והנה ה' נצב עליו והבטיחו הבטחה גדולה שלא יהא ביד המלאכים ויהית חלק ה' שנא' כי יעקב חבל נחלתו כי מעלת יעקב יתירה ממעלות שאר צדיקים שעליהם נאמר כי מלאכיו יצוה לך (ציוני):

ידוע י"ב שבטים יש להם י"ב צרופי הוי"ה ולכל שבט ושבט יש לו צירוף בפני עצמו. וזהו סוד שכינה במערב כתב האר"י ז"ל שהיא כלולה מי"ב צרופי הוי"ה בגי' מער"ב. ובאותו פרק שראה יעקב הסולם אמר מזמור אשא עיני אל ההרי' ובאותו מזמור יש ה' פעמים הוי"ה שהוא סוד סולם (מגלה עמוקות אופן קל"ח):

אתה מוצא הראה הק"בה ליעקב שרי כל מלכות ומלכות. שנא' ויחלום והנה סולם מוצב ארצה. הראה לו כמה מלכים וכמה אפרכון וכמה שלטונים עומדים מכל מלכות כשם שהרא' אותם עומדים כך הראה נופלים שנאמר והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. א"ל הק"בה אף אתה עולה. (ה"א) א"ל

א"ל יעקב שמא אני יורד כשם שאלו יורדים. א"ל הק"בה אל תתיירא כשם שאני עולה ואיני יורד כך אתה ועמך לא ירדו מגדולתם שנא' והנה ה' נצב עליו ואימתי בשעה שהם עושים רצונו (רבה סיר השירים):

סוד ד' שליבות שראה יעקב בסולם. הם ארבע שנכנסו לפרדס ואז ויאמר יעקב כאשר רא"ם בגי' אנפי"אל שהכה למטט"רון בס' פולסי דנורא. גם רא"ם ר"ת *ר' *מאיר *אחר (מגלה עמוקות אופן רע"ז):

ויחלום והנה סולם ממה שנא' חלם ביעקב ולא באברהם ויצחק ולא נאמר לו וירא כי לא יתכן כי אם היה אומר וירא אל יעקב הייתי אומר באלו פוסל אביו בחיין שבעוד שיעקב אצל אביו היה מתראה לבן ולא לאב. ולא יתכן לרבי ולתלמיד שיתנבאו בפרק אחד ויכתוב הנבואה כי היה פוגם בראשון כי יאמרו מה גנאי ראה בזקן ששלח ביד תלמידו או ביד בנו ועוד אפי' אם תאמר בפני עבר למד שהיה נביא לכך נאמר ויחלום (ציוני):

ידוע שקלקול ארה"ר שנתקלקלו ארבע דורות שפגמו בד' אותיות של שם הוי"ה. והם דור אנוש דור המבול דור הפלגה דור סדום. הן הן ד' שליבות שראה יעקב כשראה הסולם נרמז בר"ת ו*הנה *סולם *מוצב *ארצה. ר"ת *הפלגה *סדום *מבול *אנוש. ואלו ד' דורות נתגלגלו במצרים כמבואר בפרדס (מקובלים):

ויחלום וגו' כל החלומות הכתובים בקרא פתרונם בצדם לפי שהם דברי הדיוט והם ששה חלומות. של יוסף. חלומו של שר המשקים והאופים. חלום פרעה. צליל לחם שעורים המתהפך במחנה מדין. חלום נבוכדנצר. חלום דניאל הששי. וכל החלומות הנראים בדברי ה' אינם צריכין פתרון זולת מה שמפרש לו רוח הקודש (ציוני שם):

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. בתיקונים בתחלה משריין דמטרוניתא סלקין. ואח"כ משריין דמלאכים נחתין לתתא. פי' שצריך תקון והתעוררות תחתון תחלה (ע"מ):

עולים ויורדים הנה הד' מחנות שכינה הידועה הרמוזים לנו והשגות יעקב היה רוחני יותר מאבותיו השיגו ע"י סולם. ואברהם ע"י אנשים. יצחק ע"י מטעמים. ודהע"ה ע"י מעלות ונגינות (שם):

הנה לך סוד גדול למה לא היו המלאכים מעופפים כמו שאמר ויעף אלי אחד וגו'. אלא היו אותן שנשתלחו ללוט וחטאו במה שגילו ללוט ואמרו כי משחיתים אנחנו ולא נתן להם כח לעופף אלא לעלות בסולם ע"י דילוג כי אין להם קפיצה. ועלו הם תחילה לראות אם הם רשאים לעלות עדיין וירדו כי לא נתקבלו עדיין. וי"א כי נתקבלו וירדו מלאכים אחרים ללוותו (שם):

סמא"ל הלך להרי קדם ליקח עצה מעז"א ועז"אל איך יעשה עם יעקב כדי שיוכלו לו. הנה צריך לפרש מה היה הקב"ה מרמז ליעקב במראה הסולם ונאמר שזו היא כוונת הפסוק. מאחר שראה הקב"ה כי נפל פחד סמא"ל על יעקב. לכן הראה לו בחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. כי סל"ם שהוא סמ"ל המקנא לכפור ביחודו של עולם. ר"ל אע"פ שהוא למטה אצלך להרוג אותך אל תפחוד כי אין בידו לעשות לך מטוב ועד רע. כי ראשו מגיע השמימה ר"ל ראשו שלו שהוא מטטרו"ן הוא בשמים. ואין לו כח לעשות וליטול נשמה בלא רשותו. ולא עוד אלא מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. מטטרו"ן ר"ל כי אין רשות לסמא"ל בא"י

כ"א גבריאל שהוא ממונה בא"י כנזכר. וזהו שאמר מלאכי אלהים זה סמא"ל וגבריאל תרי מלאכי דין עולים ויורדים ונוטלין נשמתן. בו ברשות מטטרו"ן שהוא מנהיג ימי החול וז"ש ב"ו דייקא. והנה ה' נצב עליו ר"ל שלא תטעה כמו אלישע אחר שטעה במטטרו"ן שהיה סבר יש שתי רשויות. לכן גם אתה שאתה רואה שאלו מלאכי אלהים הם תחת רשות מטטרון והוא מצוה לכל אחד ואח' כמה נשמות יבואו מא"י ומח"ל שלא תטעה ג"כ וכו' (טוב הארץ):

סביב נהר דינור מקום גבוה ונראה בו סולם שראה יעקב בחלום. והסולם הזה של מטטרו"ן שהוא גבוה מהבירו ת"ק שנה. אלו עולין ואלו יורדין ר"ל העולים יש להם ממשלה. וכל הנכנסין לנהר דינור ונוחלין שם הממשלה:

ויחלום יעקב וכי יעקב קדישא דאיהו שלימא דאבהן בחלמא אתגלי ליה וכו'. אלא יצחק הוה קיים ויעקב לא הוה נסיב. וע"ד כתיב ביה ויחלום וכו'. ולבתר דא כתיב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה וגו' (זוהר ע' סמ"ח וסמ"ט ע"ב באריכות):

הנביא היאך יודע איזה נבואה ואיזה חלום. אלא תחילה ראה כסא הכבוד ומלאכים עומדים והיה שומע קול גדול מכסא הכבוד. והענן לפניו והקול בוקע הענן כקול המון בני אדם. והנביא מתלבש לבו והמלאך מזומן לדבר עמו מה ששמע מן הכבוד קול ורעם. אחת דבר ה' שתים זו שמענו בכח ובהדר. והקול בראו בורא ושלחו משם אל הנביא ומקום ההוא כסא הכבוד (סודי רזא):

***סולם** *מוצב *ארצה ד"ת סמ"א ע"ד סמא דמלתא שתיקותא ר"ת סנדל"פון מטט"רון אכתרי"אל. בסוד ג' הנרמזים בשליבות הסולם וכו'. וכ"ז כיוון יעקב באמרו מה נורא המקום הזה. ר"ל כל המלאכים אלו סמ"א בגים' אלף רנ"ו כמנין נור"א וכו' (מקובלים):

והנה ה' נצב עליו. לפי ששמע הקב"ה משרי המלכיות שהיו אומרים עתיד זה לירש העולם ולהעביר המלכיות נהרגו מיד והנה ה' נצב עליו (מדרש):

והנה ה' נצב עליו. מאי עליו אמר ר"א לשמרו כמד"א ושים עיניך עליו (מ' הנעלם):

ד"א אנכי אנכי הוא מנחמכם. באנכי בראתי עליונים. באנכי בראתי תחתונים. באנכי בראתי אדה"ר. באנכי דברתי עם אברהם. באנכי דברתי עם יצחק. וירא אליו ה' בלילה ויאמר אנכי האל אביך. ביעקב לא נגלה באנכי אלא באני. שנא' והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך. לפיכך נתיירא ויירא יעקב מאד. ולמה נתיירא אמר לאבותי לא נגלה בלשון הזה באני אלא באנכי. תאמר מה עון אירע בי שלא נגלה עלי בלשון כמו שמסיח עם אבותי כיון שראה הקב"ה שהיה מצטער על הדבר התחיל מדבר עמו באנכי. שנא' אנכי ארד עמך מצרימה. באנכי ירד למצרים אנכי ארד עמך מצרימה. באנכי אעלך שנא' אנכי אעלך גם עלה. באנכי נגליתי על הגואל שנא' הנה אנכי האל אלהי אביך. באנכי שמתי הדבור עם פיו שנא' אנכי אהיה עם פיך (ילקוט ישעיה):

האבות הן הן המרכבה כדכתיב ויעל מעליו אלהים. ויעל אלהים מעל אברהם. יצחק היה עולה מעליו השכינה וביעקב כתיב והנה ה'

ה' נצב עליו (סודי רזא) ;

ויהי בנסוע הארון . בנסו"ע בגי' יע"קב . ודמות פניהם פני אדם . המרכבה אבות העולם . והנה ה' נצב עליו ויעל מעליו אלהים . ויעל אלהים מעל אברהם . והיפוך נ' של ויהי בנסוע לומר שהופך לצדדים ולאחריו . וכן כל עבדיו . וכן באני בהחשמ"ל . לפי שהכל נוסעים אחריו . ועוסק החשמל . וע"ז נאמר כבוד אלהים הסתר דבר (ספר מלאה מקום וכ"ל שהוא מסודי רזא) :

והיה זרעך כעפר הארץ . ונפשי כעפר לכל תהיה מה עפר אינו מקבל כלייה בעולם . כן יהי רצון שלא יכלה זרעי לעולם . כמו שהוא אומר והיה זרעך כעפר הארץ (תוס' ברכות דף י"ז) :

לפי שיעקב כהן ושרו מיכאל לובש בגדי כהונה . ומה יעקב נתנו לו נחלה בלי מצרים שנא' ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה . כך שרו פורח בפעם א' מסוף העולם ועד סופו (בפי' על ההגדה מיכאל באחת ע"ש) :

באברהם לא כתיב שמירת שבת יירש העולם במדה . אבל ביעקב כתיב ביה שמירת שבת שנא' ויחן פני העיר שקבע תחומין יירש העולם שלא במדה שנא' והיה זרעך כעפר הארץ (רבה בראשית) :

ברכה של יעקב שנתתיך כעפר הארץ נתקיים' בימי בלעם שכן כתיב מי מנה עפר יעקב (רבה במדבר פ' כ') :

משהטא אדה"ר הוטלה בו פגימה ונעשה עיסה לכל השרים . וגם אפי' כתות החצונים . והן הטילו בו חמץ והוא הזוהמא שהטיל נחש בחוה . וכשנעשה גופו של אד"הר עיסה לחומצן של שרים וכחות הטומא' אותו זוהמא לא נפרדה מגופו של אדה"ר עד שנזדקקה מעט בצדיקים שבדורות כמו הכסף שמצרפין בכור . כיצד בא שת וזקק מעט וכו' . בא חנוך וזקק מעט. בא נח וכו'. בא אברהם וזיקק יותר אע"פ שיצא ממנו קצת זוהמא . וכן יצחק יצא ממנו קצת זוהמא . בא יעקב מזוקק כולו נמצא יעקב צורת אדה"ר וכו' . וקצת זוהמא באברהם ויצחק היה צורך גדול כדי שיהא מקום אחיזה לשרי עליונים לאחוז בו . ואלמלא היה אברהם ויצחק מזוקקים לגמרי לא היו ע' שרים שם אחיזה ונמצאת המרכבה הסירה . לפיכך תמצא אברהם ויצחק שניהם משני הצדדים מול השרים זה מימין וזה משמאל . זה בכינויים של א"ל מימין וזה בכינויים של אלהים משמאל . אבל יעקב אבינו ע"ה הוא באמצע מיוחד לשם הויה העומד באמצע . ואין לאחר מן השרים שום ח ק בו . וזהו הסוד נחלת אברהם ויצחק יש להם מצרים שהרי ע' שרים מקיפים סביבותיהם והם מצרים מצירים להם . אבל יעקב עולה עד כת"ר אין סוף מקום שאין השרים עולים ניתן לו נחלה בלי מצרים . ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה . ופרצת ר"ל שלא יהיה לנחלה שלו מצרים . והוא פרוש מכל המצרים שהרי כל השרים עולים עד ימין . ושמאל נגד אברהם ויצחק . אבל יעקב באמצע עולה עד הכת"ר אין סוף שהוא נחלה אין לה מצרים . ונשאר כל השרים וממשלותם למטה מנחלת יעקב (שערי אורה) :

ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה וגו' . למה היה הקב"ה אוהב את האבות . מפני שכל היום וכל הלילה לא היו פונים מלהרהר אחר חפצי שמים כמ"ש ויקץ יעקב משנתו . אתה תמצא ך"ד פסוקים אינם על הסדר כמו ויבא יעקב אצל אביו ממרא קרית ארבע אשר גר

שם אברהם וכו׳. נגד כ״ד שעות כי כל כ״ד שעות לא היה להם פנאי מחפצי שמים אפילו בח״ל:

ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה וגו׳. מה נורא המקום הזה ז״ה דייקא שהם ז׳ קשרים של כימ״ה. וה׳ קשרים של כסי״ל וכו׳. כי *מת ר״ת *כבוד *י״י *מלא *המשכן. ועל זה נתכוון יעקב אין ז״ה כ״א בית אלהים. סוד יעקב היא סוד דגלים וכו׳ שבאים מיעקב שסידר המרכבה בנשיאת האשה שלו בסוד יעק״ב הוא ז׳ הווי״ות בסוד ויצא יעקב מבאר שב״ע. ר״ל ז׳ פעמים שם של הוי״ה בגי׳ יעק״ב. סול״ם בגי׳ ה׳ פעמים הוי״ה. וזהו שער השמים (מגלה עמוקות אופן קכ״א):

תניא ר׳ יוסי אומר כד הוה קאימנא קמיה ר׳ יהודא סבא שאילנא קמיה מאי דכתיב ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה מאי קחמי דקאמר מה נורא. א״ל חמא דמהימנותא קדישא שכיח בההוא אתרא גוונא דלעילא. ובכל אתר דהוה שלימותא שכיח אקרי נורא. אמינא ליה אי הכי אמאי תרגום דחילו ולא שלם. א״ל לית דחילו אלא באתר דהוה שלימותא שכיח. ובכל אתר דהוה שלימותא שכיח אתקרי נורא דכתיב יראו את ה׳ קדושיו וגו׳ וכו׳ ובאתר דלית מחסור שלימותא שכיח (זוהר יתרו ע׳ קל״ט):

יעקב אבינו ידע כשם שיש מקדש למעלה כך יש מקדש למטה שנא׳ וזה שער השמים וממקדש למעלה למטה יש סולם ר״ל דרך א׳ ידוע שהוא ממקד׳ למקדש. ועל אותו הדרך ועל אות הסולם מלאכים עולים ויורדים ג״כ הנשמו׳. וכמו שיש שכינה ומקדש למעלה כך יש שכינה ומקדש למטה. וכשם שלמעלה י׳ ספירות כך המקדש למטה עשרה אמות. כי אין השכינה שורה למטה פחות מי׳ דברים ואינה שורה אא״כ במקום שיש י׳ דברים והם י׳ כלים של משכן ודומיהם כמו שיתבאר שיהיו קדושים כי׳ אנשים. ועי״ז אמרו בקדושה אין פחות מעשרה. ושכינה של מעלה ולמטה כולו א׳ כמו המדליק מנר לנר והכל א׳ (תמונה):

ויירא ויאמר למדנו מיעקב שתחלת המעשה יירא מלפני הב״ה שנאמר ויירא ויאמר (תד״א):

דע כי שם ה׳ הגדול ית׳ נקרא ביעקב ומאחר שירש יעקב ירושת ה׳ יתברך הודיע ה׳ ליעקב באיזה שער יכוין לחדריו משא״כ בכל אומה ולשון ועי״ז נאמר מגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי. ומנין שהודיע הש״י ליעקב לבא לשער שבו יכנים להיכלו כתיב ויפגע במקום וילן שם והנה סולם מוצב ארצה היה יודע מלכות הש״י ולא היה יודע באיזה שער יכנס לה. הראהו השם דרך הכניסה מנין דכתיב והנה סולם מוצב ארצה וגו׳. והנה ה׳ נצב עליו ומה כתיב אחריו ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה׳ במקום הזה וגו׳ וזהו שער השמים. והנה זכה יעקב להשיג השער שבו יכנסו לחצרות ה׳ ככתוב זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו וכו׳. ודע כשבא יעקב והשיג השער עלה עד רום הסולם מה שלא זכה אברהם ויצחק וכו׳. ואלמלא זה לא היה לזרעו של יעקב תקומה בין האומות עשו וישמעאל וכו׳. פי׳ אברהם ויצחק עלו עד חכמ״ה וגבורה שנקראים זרועות. ולא יוכלו לעלות עד הכתר משא״כ יעקב. וא״כ יעקב למעלה מן האומות ואתה על במותימו תדרוך (שערי צדק ג׳ ע״ב וע״ג):

דע כי מזמן שירש יעקב השער ונטל המפתח אין לשום בריה בעולם לכנוס להש״י אלא יעקב ובניו כלומר עד שיתגיירו ויהיו מהולים ויכנסו תחת כנפי.

כנפי השכינה. ובאיזה שער יכנסו בשערי צד"ק וע"ז נקראים גרי אמת וגרי צדק (שם):

כל הדר בא"י נקרא צדיק. צדיק כפי הנראה שאם לא היה צדיק הארץ היתה מקיאה אותו דכתיב ותקיא הארץ את יושביה. וכיון שאינה מקיאה אותו בוודאי נקרא צדיק אע"פ שהוא נקרא בחזקת רשע. וזהו הסוד א"י נקרא שער השמים כמ"ש יעקב וזה שער השמים. וז"ש זה השער לה' *צדיקים *יבואו *בו ר"ת צב"י מי שנכנס בארץ צבי נקרא צדיק (טוב הארץ):

א"ל הקב"ה לאברהם לך ונחם את ירושלים שמא מקבלת ממך תנחומין. הלך אברהם ואמר קבל ממני תנחומין. א"ל האיך אקבל ממך תנחומין שעשתני כהר שנא' בהר ה' יראה. הלך יצחק ואמר קבל ממני תנחומין. א"ל האיך אקבל ממך תנחומין שעשתני כשדה שנא' ויצא יצחק לשוח בשדה שיצא ממך עשו הרשע שעשני שדה. הלך יעקב ואמר קבל ממני תנחומין א"ל היאך אקבל ממך תנחומין שעשתני כלא היה דכתיב אין זה. הלך משה וא"ל קבל ממני תנחומין. א"ל האיך אקבל ממך תנחומין שכתבת עלי קללות וגזירות קשות שנאמר מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי. מיד הולכים לפני הקב"ה אמר הקב"ה אני אלך בעצמי וכו' (ילקוט ישעיה מ"ח):

ויצוק עליה שמן נטל הקב"ה ועשה אותו סימוך לארץ והיא אבן שתיה והיכל ה' עומד עליו. ונפל יעקב על פניו מיצר והיה מתפלל לפני הקב"ה ואמר רבש"ע אם תשיבני למקום הזה בשלום אז אביא עליה לפניך תודה ונסכים ועולה שנא' וידר יעקב נדר לאמר. ושם הניח הבאר ומשם נשא רגליו בהרף עין בא לחרן שנא' וישא יעקב את רגליו וגו'. ואומר ויצא יעקב מבאר שבע. והאל הקדוש נקדש בצדקה וגם המלאכים אמרו ברוך אתה ה' האל הקדוש (פרקי ר"א פ' ל"ה):

כתיב ויקח אבן ולפי פשוטו יש לפרש שלקח אבן מתחת כסא הכבוד (תוס' חולין דף צ"א):

ואולם לוז שם העיר לראשונה. לראשנה חסר וי"ו כי יושביה היו חסרים שאין להם מוצא בשאר ערים (ציוני):

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש וגו'. יעקב ובניו יש בכחם לטהר בגד בוגדים כטעם כלאים בציצית וכן בבגדי כהונה. אמנם הגר אין כחו יפה להעביר הנחש. לפיכך זכו בו השמלה. וכתב בעל הפי' דקשה למה אמר ביעקב ובגד ללבוש וגבי גר כתיב שמלה ולא בגד כי יעקב יש בכחו לסדר הקליפות הנקראים בגד בגדים ככלאים בציצית שע"י מצות ציצית יש הפרה לקליפות הכלאים. וכן בבגדי כהונה יש בהם כלאים. משא"כ גר אין לו כח זה רק די לו להחליף משמאל לימין (עשרה מאמרות):

א"נ יעקב ה"ק ונתן לי לחם לאכול למאן דכפן. ובגד ללבוש למאן דמצריך. ואפשר שצפה למן שניתן לבניו מ' שנה. ובגד ללבוש על שמלתך לא בלתה וכו' (שם):

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ביעקב אתמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש כי ביעקב אתמר תתן אמת ליעקב. ובא"ת ב"ש אותיות בג"ד הם שק"ר וז"ש ובג"ד ללבוש יתן לו לבוש לבגד. כי תורת אמת היתה בפיהו וכל כוונתו של יעקב לתקן עם הלחם שהוא תורת אמת את הבג"ד שהוא שק"ר (מגלה עמוקות אופן ק"ד):

וא"ת לר"מ אין טוב שיהא עולה שלמים כל עיקר אפי' מביא כבשה לעזרה להאי לישנא בתרא בנדרים האיך אכלו ישראל שלמים במדבר וכו' וי"ל כיון שנאסרו בענין אחר בבשר הוי כאלו צוה להו המקום לאכול ע"י שלמים. והא כתיב וידר יעקב נדר. וכתיב אשר נדרתי אשלמה וכו' (תוס' חולין דף כ' ע"ג):

וידר יעקב נדר. ב' נדרו והפסידו. ב' נדרו והשכירו. יעקב ויפתח שניהם לקו בבנותם (ציוני):

מלת אדנ"י פועל הגאולה בשליחו' א"ל ח"י ומצלת את הצדיקים וגואלת אותם מכל פגע ומחלה ומכל מיני משחי' ופורעניות ונקרא באותו שעה המלאך הגואל. ולפי שמדת אדנ"י שנקרא שכי"נה היתה הולכת עם יעקב בשליחות א"ל ח"י. באמרו אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים. והיתה המדה זו הולכת עם יעקב לגאול אותו מכל מיני משחית. אמר יעקב המלאך הגואל וגו' והטעם שנקרא למדה זו מלאך לפי שאינה פועלת הגאולה אלא בשליחות א"ל ח"י שהרי היא עצמה צריכה גאולה כאמרם ז"ל גלו למצרים שכינה עמהם (שערי אורה):

אמר יעקב הקב"ה הבטיחני שיהיה עמדי ויעמיד ממני העולם אימתי יודע אני שהוא עמדי ושמרני כשיעמיד ממני כהנים אוכלים מלחם הפנים. ובגד ללבוש בבגדי כהונה (רבה פ' בא):

ונתן לי לחם לאכול וגו'. זו התורה וכו' (שם): **ושבתי** בשלום אל בית אבי. יעקב בגין דחזי ברוח קודשא דוחקא דגלותא בתראה בסוף יומיא אמר ויירא יעקב מאד וייצר לו. ופליג את הקדושה לתלת סטרין שכתיב ויתן את השפחות וילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונה. ואת יוסף ואת רחל אחרונים. ובגין דחזי בתר כן עניותא וצערא דלהון אמר ושבתי בשלום אל בית אבי. ואמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (מ' הנעלם):

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. וכן ויקח את האבן וירימה מצבה אבן שתייה היה והוא באמצעות עלמא. וההוא אבן אתברי מאש וממים. ומינה אתעבדא אבנא הדא על התהום (זוהר ויחי ע' ספ"ס):

והאבן הזאת מלמד שלאחר שנזדמן שנא' ויצוק על ראשה. פתחה הארץ את פיה וירד האבן עד עמקי התהום ונעשה סניף לארץ. ועליה היכל ה' עומד ונקרא אבן שתיה שמשם נשתכלל העולם ועמדה בטבור הארץ (לקוטי):

ושעיר עזים א' לחטאת כנגד השבטים ששהטו שעיר עזים וראוי להתעורר במה שהיה י"א שני פרים ואיל אחד ושבעה כבשים ושעיר עיזים הרי י"א קרבנות שהיו קרבים בר"ח וזהו י"א כנגד י"א ימות החמה יתירה על ימות הלבנה. שהרי ימות החמה שס"ה וימות הלבנה שנ"ד. ומה שהיו מקריבים ב' פרים נגד אברהם לפי שהיה כשני אנשים טומטום ואנדרוגנוס וזכר אברהם אברהם. ומה שהיו מקריבים איל א' כנגד יצחק שהיה מיוחד שבעדר. ואילו היה משֵשת ימי בראשית. ושבעה כבשים כנגד יעקב. לפי שצורתו היה חקוק בכסא הכבוד למעלה מז' רקיעים. ושלשה עשרונים סולת למנחה בלולה בשמן לפר האחד כנגד ג' פעמים שכתוב בתורה וירא ה' אל אברהם. ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד כנגד שני פעמים כתיב בתורה וירא ה' אל יצחק. ועשרון עשרון לכבש האחד

היה לו לומר שני עשרונים אמר עשרון כנגד פעם א' וירא ה' אל יעקב. ומה שכפל ואמר עשרון עשרון כנגד שני שמות יעקב ישראל. ועוד שני עשיריות של ברכות שקבל עשר ברכות כשנקרא יעקב ועשרה כשנקרא ישראל. וכן כתיב עשר אעשרנו לך עשר זה לוי בכור עשירי בבנים. וחלקו של לוי מעשר. והלוי נותן לכהן מעשר מן המעשר (כתיי פ' ג״נחס):

וישא יעקב רגליו. מלאכים טענו אותו (מ' תלים): **ונאספו** שמה כל העדרים וגללו את האבן וגו' ותבואנה ותדלנה א"ר יהודה אי בירא איהו בירא דיעקב. הא כתיב ונאספו שמה כל העדרים. והכא בנות יתרו לא אצטריכו לה אלא ותבואנה ותדלנה בלא טורח. א"ר חייא יעקב אעדי ליה מן בירא דהא כתיב כד מתרגשי תמן כל עדרייא והשיבו האבן וביעקב לא כתיב וישם את האבן דלא אצטריך לבתר כן דהא בקדמייתא מיין לא הוי סלקין. כיון דאתי יעקב סליקו מיא לגביה ומשה אף הכי סליקו מיא לגביה. וההוא אבנא לא הוי פום בירא. ובג"כ ותבואנה ותדלנה (מדרש זוהר שמות עמוד כ'):

והנה רחל בתו באה עם הצאן וגו'. ר"ע אומר כל מי שנכנס בעיר ומצא נערה לפניו דרכו מצלחת לו. ומנין תדע שהוא כן בא וראה מאליעזר והנה נערה יוצאת וגו'. ועוד ממי אתה למד ממרע"ה ולכהן מדין שבע בנות וגו'. והצליח דרכו ועלה למלוכה. ומנין תדע שהוא כן מיעקב והנה רחל בתו באה עם הצאן (פרקי ר"א):

ויגל האבן מעל פי הבאר וישק את הצאן. ויגל תרין במסורה. ויגל את האבן. ויגל כבודו. מלמד שיש שמחה לאבן נגף בזמן שהצדיק מעבירה מעל פי הבאר. כתב בעל הפי' שמחה לאבן ליצה"ר הוא אבן הנגף בזמן שהצדיק מעביר מעל פי הבאר. הוא האדם שכופהו שכן הוא מכוין לעשות רצון קונו שיכפהו האדם ויעשה רצון קונו (עמרה מאמרות):

גלל יעקב האבן מעל פי הבאר והיה הבאר עולה ושפך מים חוצה לה וראו הרועים ותמהו כולם. ולא היו יכולים לגלל את האבן ויעקב גלל אותו לבדו מעל פי הבאר (פרקי ר"א):

ולפעמים נקרא שם ארנ"י בכינוי אבן הספיר. לפי שמדה הזאת שואבת כח הספיר ומושכת עליה כל הברכות ונותנת מזון ופרנסה לכל הנמצאים וכו'. וזו היא המפרנס את ישראל. וסי' משם רועה אבן ישראל. והאבן הזאת תשוקתו לאבן אחרת מעלה ממנה. וממנה יביאו לה כל הברכות והאצילות. ושתי אבנים טובות הם לישראל. וסי' ולקחת שתי אבני השוהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל. וכנגד אבן זה יש אבן אחרת ונקרא אבן הגדולה. וכשהיא עומדת על פי הבאר ישראל משועבדים תחתיה עד שבא אשר לו המשפט וסי' ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר (שערי אורה):

ויהי כשמוע לבן את שמע יעקב בן אחותו. וכששמע לבן שמע יעקב בן אחותו וכח גבורתו שעשה על פי הבאר רץ לקראתו ומחבקו ומנשקו. שנא' ויהי כשמוע לבן את שמע יעקב בן אחותו וגו' (פרקי ר"א):

והוה כד שמע לבן ית שמע יעקב בר אחתיה ית גבורתא וחסידא דיעקב האיך ירש ית ברכתא ובכורתא מן יד אחוי. והאיך אתגלי ליה ה' בבית אל. והאיך גדר ית אבנא. והאיך טפת בירא וסליק לאנפוי ורהט לקראתיה. וגפוף ליה ומנשיק ליה ומעיל ליה לביתיה ותני ללבן ית

ית פתגמי האילין (תרגום):

ויאמר לבן ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני חנם וגו'. ועתה יש לשאול מה ראה לבן לדבר עם יעקב הכי אחי אתה אמר לבן בלבו זה שבא בביתי בידים ריקנות ויאכל וישתה עמי חדש או ימים ונתמלא חימה והלך אצל התרפים שלו ועבד עבודתו לפניהם כמנהגו ושאל להם מה טיבו של זה האורח שבא לביתי ואוכל את לחמי חנם אם אגרש אותו או מה אעשה והיה מבקש מן התרפי' עצה איך מתנהג בו. השיבו לו שיזהיר שלא ישלחו מביתו שכוכבו ומזלו כ"כ עליון שאין כמותו וכל אשר יעשה יצליח ובגללו יהיה ברכת ה' בכל אשר תלך בבית ובשדה וכששמע כן שתק ולא אמר מידי חשב בלבו אם אני אומר לזה האיש שיעמוד עמי לשרתני אולי ישאל ממני דבר שלא אוכל לתת לו. חזר והלך לתרפים כבראשונה ושאל מה יהיה משכורתו של פלוני. השיבה לו נקבה שכרו לא יבקש ממך אלא נקיבה. כי טבעו ליחוס אחר נשים וכל פעם שיבקש לצאת ממך הרבה לו נשים ולא יזוז מעמך. וראיה לזה כששאל יעקב רשות ואמר שלחני ואלכה אל מקומי והשיב לו לבן נקבה שכרך עלי ואתנה כדי להתייש' דעתו כמו שאמרו לו התרפי'. ולכן היה לבן לעולם מתפחד מיעקב שיעקב לא יקח נשים אחרות על בנותיו הה"ד אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על בנותי (גלי רזיא):

וללבן שתי בנות שם האחד לאה וגו'. בלילה ההוא נדדה וגו'. ד' פעמים כתיב בלילה ההוא וד' היו בליל פסח. שתים ביד בניה של רחל. ושתים ביד בניה של לאה. היינו דכתיב וללבן שתי בנות שהיו שקולות זו כזו. מכת בכורות ומפלת סנחרב ביד בניה של לאה. גדעון והמן ביד בניה של רחל וכו' (ילקוט מגילה קע"ג):

ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה וגו'. ואתם הדבקים בה' ראה מה כתיב ורחל היתה יפת תואר וכתיב והנה רחל בתו באה עם הצאן. אלא שהיה הקב"ה משמרה שהיה גלוי לפניו שהן עתידים להדבק בצדיק בנות לבן ביעקב. בנות יתרו במשה (ילקוט ואתחנן):

ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה. אתא יעקב ללבן ואתעבד עבד לגביה הה"ד אעבדך שבע שנים ברחל בתך. ובא סיבה דאחלף ליה באחותה עבד שבע שנין אוחרנין לאפקא תרין טיפין דזרק אדם באתר נוכראה וכו' ואפיק לן מן לבן הארמי (מ' זוהר פ' בהר ע' רמ"ו):

כד אזל יעקב לחרן מה כתיב וירא והנה באר בשדה. וכיון דחזי יעקב יקריה דהקב"ה מגו ההוא בירא דאקרי באר שבע. כדין אמר ליה ללבן אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה דייקא וכו' ע"ש (מדרש הנעלם פ' תולדות):

מחלוקת שהיא לשם שמים כגון רחל ולאה דא בעי לאתחברא בבעלה. ודא בעי לאתחברא בבעלה. ונטיל לון יעקב וקשיר ביה לתרוייהו בגין דקא הוי אתחשבא לאה בלבה אם נוטל יעקב אחותי נטל לי עשו חייבא. והכי קא חשיב רחל כגוונא דא ומצטערי בג"ד הקב"ה יהיב ליעקב לתרווייהו ושזיב לון מההוא חייבא ואתחברו בצדיקייא (פסיקתא):

ועיני לאה רכות האיך מספר גנותה אלא הוא לשון ארוכות שמתנותיה ארוכות לעולם כהונה לויה מלכות. אבל של רחל רק לפי שעה. יוסף לפי שעה שאול לפי שעה (מדרש הבכיר ועיין בילקוט):

כששמע לבן יעקב השיב לו אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה תכף אמר לבן טוב אמרו לי התרפים שנקבה שכרו. וגם ראה שיעקב קצב לו שבע שנים אמר בוודאי אין לזה שכל כי מי יאמר שיחיה שבע שנים הל"ל תן לי בתך. ואח"כ אעבדך שבע שנין. מכאן ואילך כל מה שישאל מטני אומר הן ואעשה כל רצונו. וע"כ היה הולך עמו ברמאות ועשה עמו כל מה שעשה (גלי רזיא):

יעקב נשא שתי אחיות בחייהם הדין עמו כי השם בנות לבן הוא חס"ד ולעולם המים הרו וילדו חשך. ושם עובר החשך ויעקב הוא מלך המושל בהם ובשפחותיהם. שאם אין הדבר כן אין קיום בעולם וע"כ נשא יעקב ב' אחיות נשים. לאה הוא סוד הו"ד. ורחל היא העט"רת. ולקץ הימין חוזרת אחר זכותן של ישראל ע"כ ויאהב את רחל מלאה. וא"כ מה דעשה יעקב בדין עשה והותרו לו אף כי היו ב' אחיות וכו לבדו הותרו ואין לאחר לקחת'. כי מיעקב יצא המלכות והוא ילחם עם האויבים וצריך למשול בכל כח. וא"ת א"כ מלך ישראל ישא שתי נשים אחיות בכוונה זו. כי לא ימצא שום מלך רחל ולאה שתי אחיות והם בנות לבן כי יעקב לבדו מכיר (פליאה) (ע"ל פ' ויחי) (אעבדך שבע שנים ברחל וגו' ע"ל פ' וירא):

שבה עמדי ר"ל שבה עם ד"י. ואמר לבן בלבו זהו חושב בשביל שבע שנים אתן לו רחל אינו יודע שבע הם י"ד. וזהו שבה ע"ם ד"י (גלי רזיא):

ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים וגו'. יעקב פלח ז' שנין קדמאי נפק קלא ואמר יעקב מן העולם ועד העולם. ר"ל מן שמיטה ליובלא (גלי רזיא בשם הזוהר):

ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה עליה מן אותו איל של העקידה ניתן לו אזור דאליה ז"ל והשכין הוי"ו ליעק"ב שיבא ויבשר גאולת בניו לפיכך אמר יעקב ואבוא אלי"ה שהיתה כוונתו באל"יה לפיכך נולד מבני בניה של לאה (כנפי יונה ח"ג סי' קי"א):

סוד אמר יעקב ללבן הבה את אש"תי בגי' ארץ הקדושה ואבא עליה מעיד על ירושלים. וכן נקרא ב"ה הר המוריה (מקובלים):

ויאסוף לבן כל אנשי המקום ויעש משתה. כשלקח יעקב רחל נאספו כל אנשי המקום לגמול חסד עם יעקב. שנא' ויאסוף לבן כל אנשי המקום ויעש להם משתה. אמר הקב"ה אתם גמלתם עם עבדי יעקב חסד אף אני אתן לכם שכרכם בעה"ז בשביל שלא יהיה לכם לעתיד לבא. שנא' ונעמן שר צבא מלך ארם (פרקי ר"א):

ויעבוד ישראל באשה ובאשה שמר וגו'. אביגיל היא סוד לאה ובזוהר משפטים האדם מניח באיתתא בביאה ראשונה רוח חדא. ויעקב דאניח ב־חל יצא ממנו בנימין. וזה ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בנימן. כי אותו הרוח הנקרא נפש הוא אשר יצא ונעשה בנימן. ואמנם הרוח שהניח בלאה יוצאת ממנה ונעשה אביגיל ומן הראוי להיות זכר אבן לפי שעבד באשה לבן באשה שמר. עוד יש פירוש אחר כי יעקב שופרא דאדם ושמר צאנו של לבן כ"ב שנה. וכל זה להוציא אותן הטפות מלבן הם רחל ולאה כי הם טיפת אדם דנחש הקדמוני. וגם דוד שהוא גלגול אדם הוצרך לשמור צאנו של נבל להוציא ממנו טיפה אחת שעדיין היה חסירה ממנו והוא סוד אביגיל כי היה כח בנחש הקדמוני שהוא נבל גלגול

לב"ן לחזור וליקח אותה רוחא דגניז בלאה ועתה חזר דוד ולקחה ממנו. לכן הוצרך דוד לשמור צאנו של נבל כמו יעקב ללבן (כוונת אר"י):

בערב שבת בהכנסת כלה היה משתה לבן לנשואי לאה שנזדווג עמה יעקב בליל שבת וסי' לדבר משת"ה גי' שב"ת גדו"ל וכן דבר בעתו מה טו"ב בגי' שב"ת הגדו"ל. מכאן סמכו חכמים לפסוק למי שיושב בסעודה וקידש עליו היום. ושפיר מקרי גדול שבת שהוא ראשית גדולתו כדלעיל. וכן הבו ה' בני אלים גי' יעק"ב. הב"ו הוי"ה כבו"ד וע"ז בגי' קמ"ח. הבו הוי"ה כבו"ד שמ"ו בגי' זי"ת ג"כ גי' אד"ם דו"ד משי"ח. ומספר שלשתן בגי' משת"ה עם שני כוללים נוספים לא"ה והכונה וכו' נשארו ג' למדי"ן מן לה' ג' פעמים. והו"יו מן עוז בגי' צ"ו כמספר א"ל אדנ"י וכו'. ולפי שסביב רשעים יתהלכון כתיב בה הגם' לכבוש' את' המלכה' ס"ת משת"ה. מאי תקנתיה *עמי *בבית ר"ת ע"ב כי הקדושה נגלית עתה אצלה עם קדושת היום (כנפי יונה ח"ג סי' ר"כ) (ובכוונת אר"י):

ויהי בבקר והנה היא לאה. עמדה רחל בתפלה לפני הקב"ה רבש"ע הזכר לי שלא הקפדתי על צרה שלי. ולא עוד שעבד בי בעלי ז' שנים ובשעת כניסת החופה הכנים את לאה אחותי ודברתי עם יעקב כדי שלא יכיר בין קולי לקול אחותי וכו' והלא דברים ק"ו ומה אני ב"ו לא הקפדתי על צרתי ואתה תקפיד על ע"ז שאין בה ממש שנא' עינים להם ולא יראו וגו'. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ונשבע להחזירן למקומם. שנא' קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה. אל תקרי רחל אלא רוח א"ל מבכה על בניה (מדרש איכה ילקוט ורבה):

סוד תנוך אוזן ובהן יד ורגל וסוד סי' שמסר יעקב לרחל. דע כי יש ג' שרים גדולים מסטרא דשמאלא והם עוררים את האדם לרדוף אחר תאות גופנים. א' מושכו על תנוך אוזן הימין והוא הגדול. והבינוני על בוהן ידו הימנית. וקטן על רגל ימנית. וע"י נתינות לכהן מדם האשם על ג' מקומות האלו מסולקים מעליו טומאה שהוא רוח הטומאה מסטרא דשמאלא וכן צריך ליתן מדם התרנגול הנשחט בעי"כ לכפרה על תנוך אוזן הימנית ועל בהן ידו הימני' ועל בהן רגלו הימנית ובזה מסתלקים מעליו כל השרים המעוררים אותו לרדוף אחר תאות גופנים וההם המעוררים הם הם המקטריגים ובהסתלק מעליו ניצול מתובע וממקטריגים ואין שום ב"ד יכול לתבוע עליו. וכן הענין בסוד התשמיש כשהתעוררות בא מהם התשמיש אינו לש"ש כ"א לשם תענוג. ואע"פ שא"א הוא שתחילת התשמיש שהיה לשם תענוג מצד זה על צד זה הערלה. אבל הזוכה לאשה כשירה שכל תשמיש ותשמיש בא ע"י התעוררות וע"י שאוחזת בידה תנוך ואוזן בעלה ובהן ידו הימני ובהן רגלו הימני. ובזמן שכוונה לעורר אותו צריכה שתכוין לבה בשעה שמחזקת באלו מסתלקת מעליו ג' שרים המעוררים התאוה שלא לש"ש. וכאשר היה מתכוון למצות עונה לש"ש ולא לשם תענוג אז אפשר לאותה עונה לצאת ממנו מהול ממעי אמו. ואלו סימנים מסר יעקב לרחל ואמנם האשה צריכה להתחיל הבהן הרגל שהוא סימן התחתון. ואח"כ בהן יד שהוא אצבע. ואח"כ תנוך אוזן בעלה שהוא עליון ובדרך זה מסר יעקב לרחל:

מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת. לפי שאין מערבין שמחה בשמחה כדדריש לקמן מקרא דשלמה ובירושלמי דריש מדכתיב מלא שבוע

שבוע זאת וטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות חבילות דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה א' ולא יפנה עצמו ממנה וכן שמחה בשמחה יהא לבו פנוי בשמחה (תוס' מ"ק דף ח' ע"ב) ;

ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל וגו'. שתי אחיות לאה ורחל תאומתו של הבל שהוא סוד יעקב מלבר משה מלגאו (יונת אלם פ' נ"א) :

הבא על א' מעריות משתמש בשרביטו של מלך. כי מרכבה העליונה מצוי יחוד הקרובה. ע"כ יעקב שאמר לו הקב"ה אני אלוה בעליונים ואתה אלוה בתחתונים הותר לו להשתמש בשרביטו של מלך וליקח ב' אחיות (ציוני פ' אחרי מות) :

יש מרבותינו אמרו כי רחל נשאת לו בהיתר בשכר עבודתו ז' שנים שקיבל בה אביה קדושין וכו' (ע"ל פ' ויחי אהליך בזה) :

ויפתח ה' את רחמה ורחל עקרה וגו'. ויפתח ה' את רחמה פי' הוא בעצמו עשה. וא"ת מהכא משמע דליכא אלא ג' מפתחות וא"כ יש להקשות והא כתיב יפתח ה' וגו' ויוציא את כלי זעמו ומשמע נמי שלא נמסרו ביד שליח כמו היא וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה א"כ אמאי לא השיב ליה. וי"ל דלא השיב כ"א אותן המפתחות של טובה ולהכי לא חשיב מפתח של זעם. וא"ת מהכא משמע קרא דויפתח שלא נמסר מפתח של זעם והא אמרי' יורק"מא שר ברד. וי"ל מכלי זעם אחריני קאמ' שלא נמסרו לשליח אבל משום ברד לא דאותו של ברד נמסרו (תוספות תענית ח' ע"א) :

(**הגה"ה** ד"ת זה שייך לקמן על הפסוק האמור ברחל וישמע אליה ויפתח את רחמה ולא על ויפתח האמור בלאה וצריך להתיישב למה באמת שתוס' אמרו דבר זה על פתיחת רחם של רחל ולמעלה פתיחת רחמה של לאה מוקדם בקרא ע"כ) :

דע כי מדת הרחמים שורה ביעקב לפיכך הוליד י"ב שבטים. מהמון מעיים נכנס בעולם הרחמים ופתח דלתות נעולים וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה וכו'. ואברהם התחזק במדת החס"ד ויעקב במדת הרחמים. והנה הכתוב מכריז טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו. שאלמלא רחמיו אין בריה נולד בעולם (ספרי צדק) :

ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן. ר' לוי אמר ראה הקב"ה בצרתה של לאה ונתן לה הריון בטן ונחומים לנפשה וילדה איש טוב תואר וחכם ואמרה ראו בן שנתן לי הב"ה שנא' ותהר לאה בן ותקרא שמו ראובן וגו' ע"כ קראה שמו ראובן (פרקי ר"א פ' ל"ז) :

ראו"בן או"ר ב"ן דכתיב ויאמר אלהים יהי אור. שמעון משמא"ל בההוא סיגא דדהבא בהדיה. ש"מ עו"ן לוי בחבורא דכילא ואתחברא בתרין סטרין. יהודה נוקבא בהדי דכורא. יה"ו דוכרא. ד"ה דא נוקבא (זוהר מפספים קפ"ס) :

למה לא זכו ראובן וגד וחצי שבט מנשה לבא לא"י. ראובן לפי שנולד בחשאי שיעקב חשיב שהיא רחל והוה קצת פגם בלידתו. גד שמסרה לאה לזלפה בחשאי ליעקב ולא נמלכה ביעקב תחלה כמו שעשה שרה ורחל שריצו שפחותיהם לבעליהם. וחצי שבט מנשה הטעם אמו אסנת ידוע כי היתה בת דינה הנולדה משכם החוי אלא פוטיפרע גדלה כבת וחצי נפגם וחצי נכשר. לכן נפגם חציו והציו הוכשר ודוקא מנשה הבכור ומאחר שחציו האחרון הוכשר לא היה באפרים שום פסול (עטרת מזמרים) :

הג"ה וכתב בעל ילקוט חדש שי"ל שזהו כוונת יעקב בפסוק שכל את ידיו כי מנשה הבכור ר"ל למה שכל ידיו ונתן לאפרים יתרון ומתרץ כי מנשה הבכור והיה בו קצת זוהמא וק"ל):

ראובן היה גלגול קין בכור של אדם וזהו ראובן ראו בן הראשון משנברא העולם ורצה יעקב שראובן יתקן חטא קין בסוד הלא אם תטיב שא"ת. וזהו ראובן בכורי אתה וראוי אתה לתקן אבל באמת ית"ר שא'ת ר"ל יתר שהוא יתרו כי בחטא ראובן פרחה ממנו נשמת קין וניתנה ליתרו והוא תיקן שא"ת (כוונת אר"י):

(בעשרה מאמרות הביא ר"ע היה גלגול יששכר):

מאחר שיעקב היה במחשבתו על רחל לכן ניתנה בכור' ליוסף לכן אמרה ראו בן סתם שאינו מיוחד ללאה ולא אמרה ראו בני. אבל יעקב לא היה מחשבתו לשום חטא שהרי לא ידע שהיא לאה לכך לא נדחה מכלל השבטים וכו' (ענין ארוך בזוהר ע' פס"א פס"ב ת' גם בע"מ פס):

ראובן היה תקון קין לכן נולד בחשאי וזהו ראו בן ולא איש (עשרה מאמרות):

כשביקש הק"בה ליתן בנים ללאה אמרו מלאכי השרת לפני הק"בה רבש"ע לזו אתה נותן בנים.ע"י זמרי בנה יפלו כ"ד אלפים אמר הק"בה עכשיו זו הצדקת אינה מקשתת מן הבנים (תנחומא):

ואתעברית לאה וילדה בר וקרת שמיה ראובן ארי גלי קדם ה' עלבוני ארום כען ירחמני בעלי והיכמא דאתגלי קדם ה' עלבוני הכדין יהון גלי קדמיה עלבוניהן דבני כד יהון משתעבדין בצער' דמצרי' (תרגום):

ואתעברת תוב וילידת בר ואמרת ארום שמע קדם ה' ארום סניתא אנא וכו' הכדין ישתמע קדמיה קליהון דבני כד יהון משתעבדין במצרים וקרית ית שמיה שמעון (תרגום ועיין עוד פה בהריון לוי ויהודה);

אמרו רז"ל סימא את עינו נותן לו דמי עינו חרשו נותן דמי כולו א"כ אוזן חשוב מראיה: וקשה למה הקדימה לאה ראובן ע"ש הראיה קודם לשמעון ע"ש השמיעה. והענין הזה הוא הק"בה ברא הראייה מכח הה"א והשמיעה מכח וי"ו מזה הוצרכה להקדים הבכור שם הראיה כדי להקדים אות ה' לוי"ו כסדר א"ב ג"ד ה"ו והבן זה (בחיי בנפתולתי):

ותהר עוד וגו' ותאמר הפעם ילוה אישי אלי. לוי מכפר על שריפה לכן כתיב אצל לוי הפעם ילוה אישי ולא אמרה בעלי אלא אישי הוא ב' אשים א' התורה וא' הקרבנות. לכן אמרה ילו"ה אישי יו"ד בתחלה ה' לבסוף. יו"ד לרמז על הסקילה. ה"א על השריפה (מקובלים):

ילוה אלי אישי ר' תנחומא אמר שבכל זרעו נלוה השכינה במשה אהרן ומרים ובכל זרעו אחריו. תנא באותו שעה שנולד לוי נטלו הק"בה ובחרו מכל אחיו והושיבו בארץ והוליד קהת וקהת לעמרם ועמרם לאהרן ומרים ופיר' מאשתו באותו שעה היו המשוררי' למעלה ומשוררי' בעד הק"בה ונתהפך השר עד שנעש' קו ימינו והשיבו לעמר' והוליד משה (תוספתא):

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא באחותה. תדע כי רחל ולאה ויעקב גרמו כל המקראות ליוסף ותרא קודם לכן כתיב ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחות' ותאמר ליעקב הבה לי בנים היה החטא הראשון בשביל קנאה גרמה שנכנס יצה"ר בתולדה. ולכן דברה דברי' שלא כהוגן. ולכן נתמלא יעקב חמה ויאמר התחת אלהים ר"ל לא די שהיה לך להתפלל לאל ית' אלא להתפתות אחרי דברי' החומרי' והכוכבי' כשראה

המקטרג שמגיע להבראות יוסף הצדיק ושכל העולם צריכי' אליו ומתפרנסי' על ידו הה"ד ויוסף הוא השליט אמר המקטרג יוסף בנו של יעקב בר פלוגתי ושונא אותי בודאי מחבל עלמי ברעב ולכן אמר' רחל הבה לי בני' ואם אין מתה אנכי ואני אום' הבה נתחכמה שלא יצא ממנה הב"ה לי בני' שחשבונו י"ב שעתידי' וראוים לצאת ממנה ולכן צריך אני לרדוף אחריו ולהכשילו קודם שיבא לעולם וקודם הריון מה עשה ראה שרחל היתה מבקשת מיעקב בענין הריון שלה ולא שמה בטחון בהק"בה לפתח חטאת רובץ סיבו סבו' לכנו' ולהורות בזאת התולד' משותף עם יעקב ורחל כדי שיהיה לו אחיז' בו ולפרנס סטרא דיליה ע"י יוסף מה עשה כדי להטעותה ולהוציאה מכל וכל מבטחון של הק"בה המציא לראובן דודאים ופתה לרחל לבקש מלאה הדודאים שלה וסיבב שנתקוטטו האחיות הה"ד קחתך את אישי ודברו קטגורים אשה אל אחותה. וג"כ דברים חציפות כגון לכן ישכב עמך וגו' ולכן נענשה ולא יצא ממנה אלא ב' שבטים יוסף ובנימין (וע"ין גגלי רזיא) :

ויאמר התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן. הפגע' היא רצועה בישא תחת אלהים קדושים שהרחיקו מעליהם יעקב ויוסף כמו שהעידה התורה משמו של כל אחד מהם התחת אלהים אני :

כתב בעל הפי' רצועה בישא תחת אלהים קדושים. ר"ל כי תחת הקדושה יש לסטרא אחרא אחיזה. ושם מתחיל הקליפה לכן אמר התחת אלהים אני ממש שם יש פגעים רעים ועל זה העידו הן בעצמם יעקב ויוסף התחת אלהי' ר"ל אנחנו אינם למטה מאלהי' אלא את אלהי' (עשרה מאמרות) :

ויאמר רחל דנני אלהי' וגם שמע. ואמרת רחל דן יתי ה' ברחמי טבא ולחוד שמע בקול צלותי ויהיב לי בר וכדין עתיד למידן ע"י שמשון בן מנוח דמזרעיתיה ולא ימסור בידי עמא פלשתאי בג"כ קרית שמיה דן (תרגום) :

ואמרת רחל מדוחקי דחיקית קדם ה' בצלו ברם קיבל בעותי דיהא לי בר כאחתי ואף יהיב לי תרין והכדין עתידין בנוי לאתפרקא מן ידי בעלי דבביהון בדחקותהון בצלו קדם ה' וקרית ית שמיה נפתלי (שם) ואמרת לאה אתא מזלא טבא וכו' ע"ש : (בתרגום יונתן הכל עד גמר הפרשה) הדודאים נתנו ריח ע"י הדודאים שמצא ראובן ע"י כן נולד יששכר שנתן ריח טוב בתורה. ועל פתחינו כל מגדים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות (מדרש) (ועיין ילקוט שיר השירים) :

דינה נולדה בהריון א' עם זבולן (עיין בפלאת הקבלה בשם אבן עזרא פ' שמות) (עוד שם) בלהה וזלפה היו בנות לבן מפילגשיו : (בשם פרקי ר"א פרק ל"ו) ראה והבן ששם אית חרב המתהפכת לשמור דרך עץ חיים. ברוח הקודש ומלת המתהפכת עולה תתק"ן והוא מספר של ס"ת מפסוק חכמות בחוץ* תרונה* ברחובות* תתן* קולה*. שהיא אותיות תצ"ה תנ"ה עולה יחד תתק"ן. ור"ת של הפסוק הזה חב"ת בת"ק להודיעך שבתשרי נברא העולם. והעד שהוא יום הדין ואנו אומרים זה היום תחילת מעשיך כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. ח' קח מן תיבת חב"ת וק' מן תיבת בת"ק וזהו ח"ק. ונשאר ב"ת ב"ת ואחר ילדה ב"ת ותקרא שמה דינ"ה בגי' הדי"ן ר"ל מדת הדין בצורת יעקב הקוקה בכסא. ע"כ דינה מיעקב ודינה היא המתהפכת לשמור דרך עץ החיים והוא ע"ץ חיי"ם בגי' כרו"ב שאם תתהפכת הוא כרו"ב. ונברא שמה לשמור וכו' (פליאה) :

ויזכור אלהים את רחל. ארבע מפתחין אינון מסירא בידוי דמרי עלמא ולא מסר יתהון לא למלאך ולא לשרף. מפתח מטרא. מפתח פרנסה. מפתח קברים. מפתח עקרות. מפתח מטרא דכן כתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. מפתח פרנסה דכן כתיב פותח את ידך. מפתח קברים דכן כתיב ומפרש אני ה' בפתחי קבריכם. מפתח דעקרתא דכן כתיב ומפרש ויזכור אלהים את רחל וגו'. ואידכר מימרא דה' ברחמוי טבא ית רחל ושמע מימרא דה' בצלות' ואמר במימריה ליתן לה בנין (תרגום ירושלמי):

ואתעברה וילידת בר ואמרה כנש ה' ית חסדאי. והכדין עתיד יהושיע ברי' דיוסף למכניש ית הסדא דמצראי מעל בני ישראל ולמגזר יתהון מעברא לירדנא (תרגום יונתן):

ותקרא שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר וגו'. קרבנו קערת כסף אחת. אל תקרי קערת אלא עקרת כנגד רחל שהיתה עקרת הבית שהיתה עיקר ביתו של יעקב שנאמר בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין ואומ' מתה עלי רחל. כסף אחת שמתפלה נולד בנימין שנאמר ותקרא שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר. ק"ל משקלו שהיה יעקב בן מאה שנה כשהוליד את בנימין ולכך נקרא שמו בנימן שהיה בן ימ"ן שנולד כשהיה אביו בן מאה שנה והוא היה בן ל' כשירד למצרים הרי ק"ל. מזרק א' כסף הוא מזר"ק הוא גביע הוא יוסף שבוחן צדקת אחיו בנימן על אודת הגביע וכיון שראה יוסף שמסר יהודה נפשו על בנימן הכיר צדקת אחיו והתוודע להם ולפי שהיה יוסף שותה יי"ן בגביע שחשבונו שבעים לכך מזרק שבעים שקל (רבה פ' נשא):

ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי מ"תי א"עשה ג"ם א"נכי ל"ביתי ר"ת אנ"אל ביתי שכן נכסי ח"ל כלה לפדיון בית עולמים שלו:

וכתב בעל הפי' כי קנה יעקב מאת עשו חלקו במער' המכפלה בנכסי ח"ל שלקח מלבן.א"נ אג"אל בי"תי. לפי שנולדו י"ב שבטים בח"ל המציא פדיון נפשם ביגיע כפיו ממנו שגר דורון לעשו ממנו קנה שכם מיד בני חמור (ע"מ):

ברוך אתה בבואך שתהא נוטל ברכת רגל בעולם כמו נח שנא' זה ינחמנו כמו שלמה שנ' שלום יהיה בימיו צדקי' ויברך ה' אותך לרגלי וכה"א ביוסף ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף (פסיקתא פ' כי תבא):

אעבור בכל צאנך וגו' תתקע"ד דורות היו מגולגלי' בצאן לבן ואחר כך הוליכם יעקב למצרים ומשם זכו להתגלגל במין אנושי ולכן היו ישראל פרים ורבים מאד במצרים (גלי רזיא):

ויסר ביום ההוא את התישי' וגו' ר"א פתח ואמר ה' מי יגור באהלך וגו'. הולך תמים ופועל צדק וגו'. הולך תמים זה אברהם וכו' ופועל צדק זה יצ"חק ודובר אמת זה יעקב ודאי דיעקב בא"מת אתדבק אי הוא באמת אתדבק מ"ט עבד עם לבן בגוונא דא אלא יעקב בחין שעתא דמזלי' הוה רשרי ליה לאינש למיבחן שעתי' עד דלא יתוב לארעי' אי מדלי וקאים במה רעביד שפיר. ואי לאו לא יושיט רגלוי עד דיסלק לגבי' ת"ח. וענתה בי צדקתי. דאיהו לא עביד בגין דיטול מדילי' למגנ' אלא כולה בקושטא ושלים' דרעות' ולא עוד אלא דאיהו נטל רשות מן לבן וע"ד כתיב נחשתי ויברכני ה' בגללך (זוהר פ' זו ע' פ"א):

ויעקב היה רועה את צאן לבן הנותרים וגו' רב הונא אמר הכל צפוי לפני הקב"ה קודם שבא יעקב לחרן מה עשה הקב"ה שלח מגפה

בצאנו של לבן. ונשתיירו מעט מזעיר מה שהיתה רחל רועה ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא. ומניין שנשתיירו מעט מהרבה שנאמ ויעקב היה רועה צאן לבן הנותרים הנותרים מן המגפה ויברך ה' אותך לרגלי וגו' (פרקי ר"א):

ויחמנה הצאן אל המקלות וגו'. ותחסרהו מעט מאלהים זה יעקב שנא' ויחמן הצאן אל המקלות מלמד שלא היה חסר ליתן להם אלא הנפשות. ואומר וישר אל מלאך ויוכל (ילקוט תילים סימן ח'):

והכבשים הפריד וגו' ויתן פני הצאן אל עקוד וגו'. ויתן פני הצאן אל עקוד בטעם צאן אדם שאמר יחזקאל. אל עקוד זה יצחק א"נ שכיון בהם טעם הקרבנות וכי הא דתנינן אין כופתין את הטלה אלא מעקידין (עשרה מאמרות ע"ם בפירוש):

וישת לו עדרים לבדו מכאן דבירר פסולת מן מקדשא שוי חולקין בלחודא וכל אינון רתיכן דאתחזין ליה לרזא דמהימנותא קדישא לא שתם על צאן לבן הנותרים דשוי חולק עמין לחודוי דלא יתערבין בהדי מהמנותא קדישא הצאן המקושרי' אינון שמקשר' בקושרא חדא וכו' (זוהר שיר השירים דף י"ד ע"ג):

בשפסקו זוהמתן של ישראל פסקו זוהמתן של בהמתן כטעם והכבשים הפריד יעקב כן והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים (ע"מ):

וישמע את דברי לבן לאמר לקח יעקב לא ראה לבן בנים אלא בזכות יעקב שבתחיל' כתיב ורחל באה עם הצאן ואי הוה לו בנים האיך היה רחל רועה ומשהלך יעקב לשם נתן לו בנים. שנאמר וישמע את דברי בני לבן וכן א"ל נחשתי ויברכני ה' בגללך (מ' רבה בלק פ' ד'):

ואביכן התל בי והחליף את משכרתי עשרת מונים. עשרה מיני כשפים. דכתיב קסם קסמים מעונן ומנחש חובר חבר שואל אוב וידעוני ודורש אל המתים ובכול' עשרה זיני' עבד לבן לקבלי' דיעקב ולא יכול:

ויצל אלהים את מקנה אביכן ויתן לי וגו'. איכא למידק אמאי איצטריך יעקב בחיר אבהן למיתב עם לבן ולמיסב בנותיו דהאי רשיעא ולמרע ענא ורזא דמלתא אצטריך יעקב למיזל גביה ויפיק מיניה חילין חילין קדישין דמטמרין ביה. וייתי ליה לסטר קדישא דענא' רמז להנהו חיילין דוגמת ואת הנפש אשר עשו בחרן. והיינו דכתיב ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי. דהאציל הקדושה מגו ההוא סטרא והיינו נמי רזא דענ' דיתרו דרועה מר"עה דהיינו חיילי' דקדושה דהוי מטמרין והוה רועה להון לאקרב' לקדושה ומשום דיתרו גופיה עתיד להתגייר לא אצטריך למימר ביה ויצל אלהים מטקנה אביכם דכיון דאתגיי' כל חילין דביה אתו בהדי' ואצטריך למיסב בנותיו מההוא טעמא דאפיק לון מרשותי' דההוא סטרא והיינו רזא ויקרא יעקב לרחל וללאה השדה אל צא"נו דעייל לון בחקל תפוחין. והיינו מאן דמייתי בינותיי' דרש מילוי הוה לבן ארמי בעי לאובדא ית אבא דהוי גניזין ביה חילין קדישא ויעקב אפיק לון בעל כרחו (מגיד):

ויאמר שא נא עיניך השמימה וראה כל העתודי' וגו'. דרך האותות לבא ע"י מעשה. השחין בא ע"י הפיח. דם כינים בקיעת המים ע"י מטה. המתקת מים ע"י עץ יריתו ע"י מלח וכו'. ומוכחא מלתא כי ידע יעקב שאסור להסתכל בדמו' חיה ועוף בשעה שנזקקים זה לזה וכאשר אמר לו המלאך שא עיניך וראה כל העתודים העולים על הצאן הבין כי לצורך דמיון ומשל

ומשל נאמר (ציוני) :

ולבן הלך לגזוז צאנו ותגנב רחל התרפי' ולבן אזל למגיז ענאי וגניב' רחל ית צלמניי' דהוו נכסין גברא בוכר' וכו' (תרגום) :

ויברח הוא וכל אשר לו ויקח יעבור הנהר ועוד אמר ר"א ברח יעקב סבא אל לבן ר' ארא אמר מפני לבן ברח שנאמ' ויוגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב ולמה ברח שאמר לו הק"בה איני יכול להשרו' שכינתי עליך בח"ל לפיכך ברח ולקח לבן כל אנשי ביתו ועירו גבורי כח לרדוף אחריו להרגו ירד מיכ"אל שלף חרב אחריו בקש להרגו א"ל אל תדבר עם יעקב מטוב ועד רע (ועיין בפ' ר"א) :

ובתר דאזיל יעקב קמו רעי' על בעירא ולא אשכחו מיא וכו' : (תרגום) שבע בעילו' בעל סיסרא דז' פעמים כתיב נפילה וכריעה ושכיבה והא מתהני בעבירה . נהי נמי דלא קשה תהרג ואל יעבור כדאמרינן בשלהי פ' בן סורר דאסתר קרקע עולם היתה מ"מ למה משבחה הכתוב . והלא היא נהנית מן העביר' ומשני לא היתה לה הנאה דטובתן של רשעים רעה . דכתיב השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע . בפ' מצות חליצה מסיק בשלמא דגבי לבן דקא סדכר שמא דע"ז אלא דגבי יעל מה רעה . ומשני דשדא בה זוהמא (יבמות פ' מצות חליצה) :

ואתא מלאכא למימר מן קדם ה' ושלף חרבא על לבן רמאה בחלמא הלילה.וא"ל השמר לך דלמא תמליל עם יעקב מטב ועד ביש (תרגום) :

ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם וגו' ורחל גנבתם שלא יאמרו יעקב ברח י"מ כי נקראו תרפים מחמת שמשימי' במקום התורפ' והוא ענוקא' מחבירי חבר לוקחים אדם ומשימין אותו בשמן עד שכלה ואותו בראשו בשעיר ראש קדקדו ושוטט הריאה עם הראש ושורה עליו רוח הטומאה (ציוני) :

ורחל לקחה את התרפים ותשימם בכר הגמל . לוקחים בכור אדם ושוחטים אותו וחותכין ראשו ומולחין אותו במלח ובבשמים הידועים וכותבים על הציץ זה שם של טומאה ומניחה תחת לשונו בחור או בחלון א' מחומ' העיר ומפרש' לפניו פרגוד וג' נרות דולקי' לפניו ואז ידבר שנא' והתרפים דברו און וגו' (ציוני בשם מגיל' סתרים וכן בתרגום יונתן) :

וכתב ר' אברהם ר"ל והקריב אליו שהתרפים היו על צור' אדם והיא צור' עסמ' לקבל כח עליונים ולא אוכל לפרש וכו' ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב וגו' דע כשרדף לבן אחרי יעקב ובקש לעקור את הכל באה מדת הפחד לעקר את לבן וללחום עמו כי בכח עליון היה בא לבן הארמי ואל יהא קל בעיניך שאמר' תורה ארמי אובד אבי כי לבן בקש לעקר את הכל שורש וענף . וכשראה יעקב שמדת הפחד בא לסייעו נתגבר והתחיל להראו' גבורה ותקיפתו אל לבן וז"ש הכתוב ויחר ליעקב וירב בלבן ואם יעקב היה חלש היאך עשה מריב' עם לבן . אלא דע כי מדת הפחד היה מסייע את יעקב וזהו שאמר יעקב אל לבן לולי אלהי אברהם ופ"חד יצחק בוודאי כי עתה ריקם שלחתני כי בוודאי פחד יצחק היה בא לסייעו (ציוני פ' כי תבא וסערי אורה) :

מדה הזאת נקרא אש הגדול ואוכלת כל מיני אש ומלאכים מתיירא ממנו ג"כ ומצד זה נקרא הקב"ה אש אוכל אש (סערי אורה) :

דע כי יש לבן הארמי הטרטה את הבריות וצר אותן למרור החשך וזה

לבן הארמי ביקש להזדווג ליעקב ולעקור את הכל שורש וענף וכו׳. ולולי אלהי אברהם ופחד יצחק ויעקב בכח העליון שהיה בו הציל כל ממונו של לבן הארמי בכה המקלות אשר פיצל מחשוף הלבן אשר במקלות ולפיכך אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (פס) ;

ושש שנים בצאנך ותחלף את משכרתי בת שש שנים כשהוליד׳ את אסנת וכו׳ מנין של שש שנים שכר הצאן שעבד יעקב לבן והוסיף עשרי׳ שנה בצאנך וכו׳ מכאן ואילך יוסיף המבין דעת וירד מיכ״אל והוליכה לפוטיפר (מס׳ סופרים סי׳ כ ה) :

וכל אשר אתה רואה לי הוא נתקבצו אלהי אומות ושריהם. אמרו רבש״ע ג״כ אנחנו יציר כפך אב א׳ לכולנו כשם שעשית תקנות לאלו לזרע אברהם ע״י גלגול׳ סוף לכולם יש להם חלק לעלמא דאתי. מה ראית שבחרת בזרע אברהם יותר מכולם השיב הקדוש ברוך הוא אם הייתם עושים כמו שעשה אברהם שהכיר אותי מקטנותו ונכנס לאור כשדים לאהבתי ואתם ראית׳ שהצלתי אותו מידכם שהאש לא שלט בו עכ״ז לא האמנת׳ בי. מכאן ואילך אל תדברו עמם מטוב ועד רע. השיב סמא״ל רבש״ע והבנות בנותי והבנים בני וכל אשר אתה רואה לי הוא. אם לא היתה תאותי תאות המושל לא היו באים לעולם. א״ל הקב״ה רשע בעבור שאתה יודע לומר אלו הדברים צויתי לאברהם אוהבי שימול יליד ביתו וכתבתי בתורתי וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה שלך החלק יהיה הערלות. אמר סמ״אל רבש״ע תן לי רשות שאכרות ברית שעתיד להיות חתני ואתן את בנותי לנשים ונהיה בשלום יחד. ואפי׳ בבטן אחד הייתי אוהב עמו שכך הגיד לו אדה״ר שכך כתוב בתורתו. והראהו מה שכתוב כל העניינים שהיו עתידין לעבור בין לבן עם יעקב שביקש לבן לעשות שלום עם יעקב. ויקרא לו לבן יגר שהדותא מכאן שלבן היה ניצוץ של סמא״ל (גלי רזיא) :

ויקח יעקב אבן וירמה מצבה. ויקח יעקב אבן אבן שתייה היה והוא באמצעיתא דעלמא וההיא אבן אתברי מאש ומים ומרוח ואתעביד אבנא חד על התהום וכו׳ (זוהר ויחי ע׳ ספ״מ) :

יעקב הרים אבן וצוה לאחי לבן שילקטו אבנים כמוהו שיהיו מצבות ולא אמר להם שיעשו גל והם לקטו אבנים ועשו גל כונתם היה כלפי אמונתם ועבודתם שהיו עובדים לחמה והיו דורשים בעד החיים אל המתים וע״כ הזכיר גל ג׳ פעמים בכתוב שהרי היה יוכל לומר ואכלו שם עליו אבל עשה כן כדי לרמז כוונתם בשם גלגל כלומר בשם גלגל חמה והוא היה אלוהו שהזמינו לעד וכו׳ ואלו התרפים היו מקבלים כח מזלות החמה. וע״כ אמר לבן הגל זה עד ביני וביניך לשון נופל על לשון והזכיר שם הקב״ה כלפי אמונ׳ יעקב והזכיר בזה שתי מדות שבהם נברא העולם מר״הד ומד״הר הזכיר מדה״ר תחלה וה״יה לעד ביני ובינך שנאמר ומלת וה״ית יהם אותיות השם המיוחד ואח״כ אמר אלהים עד ביני וביניך. ומזה אמר אלהי אברהם זו הוי״ה ואלהי נחור גלגל חמה. שהוא אלוהו וכו׳ (במיי פ׳ זו) :

ויקרא לו לבן יגר שהדותא יג״ר במילוי אותיות יו״ד גימ״ל רי״ש בגימטריא תרי״ג העיד לבן על יעקב שלא כפר באל עליון ושלא מנע מיעקב תרי״ג מצות (כנפי יונה ח״ג סי׳ כ״ח) :

אם תענה את בנותי ואם תקח נשים. אם תענה את בנותי וא״ת אדרב׳ מההוא

מההוא קרא משמע דתענה לא הוי עונה של תשמיש ובפ"ב דיומא משמע אם תענה את בנותי ליומנ' מהתשמיש ומהאי קרא נפקא לן דתשמיש המטה קרי עונה. וי"ל דהכי קאמר ועונתה לא יגרע דבר שהוא בעינוי כשמנע ממנה והיינו תשמישך (סוס' כתובו' דף ס"ז ע"א):

עד הגל הזה ועדה המצבה וגו' עד הגל זה מדת יוסף ועדה המצבה רמז לצורת דינה (גלי רזיא):

נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות גל היינו הך מערין דמפסק' בין סטרא דקדושה ומ"שה נקרא גל בגין דכד מערין הנך סגירין מתמן אתגלי סטרא דקדושה וזהו סוד עד הגל הזה דאיכא למידע עבד יעקב את הגל ואטל עלוהי. ותימא עדות להאי גל תימא עדות המצבה היכא חשבן דעבד יעקב ולבן מצבה אבל רזא דמלה משום דלבן אמר יש לאל ידי לעשות עמכם בעי יעקב לאחזא' ליה דאיהו משקר ולכן עביד גל יהיב עליה למיכל לטרמז ליה דהאי סטרא דילן ערק מנייהו דתותי דיעקב ואיהו כי יניק סטרא קדישא דאיהו לעילא והיינו דקאמר עד הג"ל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור אליך וכו' כלומר אם תעבור אלי לאבשא דילי סטרא דידך יתפרע מינך והיינו עד הגל הזה ואם אני אעבור לאבשא סטרא דקדושה דהיא דילי יתפרע מינך והיינו עדה המצבה הזאת אם אני לא אעבור אליך וכו' לומר דהיינו כנסת ישראל. ותו רמז לי' תדע דמאן הוא ערות כופר בסטר' דילך נפיק' תחותאי המצבה הזאת כלומר הישיבה הזאת דיושבת על הגל דרמז לסטרא דילך. וזהו הסוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך כלומר אעדי זינך סטרך דאתקרי גל מן קדמין וע"י כן אביט' נפלאו' מתורתך וזהו הסוד נתן עיניו בו דעיינין רמיזין לח"סד וגב"ורה. ונעשה גל כלומר דהוא סטרא אחיד ביה של עצמות דרמיז להאי סטרא דאיהו לקביל יס"וד (מגיד):

עשה עמי אות לטובה ביעקב נאמר פסוק זה עשה עמי אות לטוב' בעשו ואלופיו כי אתה עזרתני ברחל ונחמתני בלאה (סוחר טוב פ"ז) (הובא בילקוט תהילים):

ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים ויאמר כאשר ראם וגו'. האי דכתיב ביעקב ויפגעו בו מלאכי אלהים היינו נשמותיהם של אברהם ויצחק וכי תימא הא יצחק עדיין חי אבל בשעת עקידה פרחה נשמתו ולכן נסתמו עיניו מראות וז"ש לולי שהיה אלהי אברהם ופחד יצחק וגו' (עיין כל זה בזוהר דף כ"ה ע"ב ועיין במדרש הנעלם פ' נח דף ל"ב ע"ג):

ויפגעו בו מלאכי אלהים. המלאכים האלו היו בוכים על עקידת יצחק שנא' מלאכי שלום מר יבכיון (זוהר פ' וירא):

ויפגעו בו מלאכי אלהים. המלאכים האלו היו ב' המלאכים המלוים לאדם אחד טוב ואחד רע (רקנטי):

העליונים היו כעוסים עם יעקב בשביל זה המעשה שנתחבר עם סטרא אחרא. וכתיב ויפגעו בו מלאכי אלהים והכתוב אינו מדבר על מה שפגעו בו מלאכי אלהים. אלא לומר שלא דברו עמו שאלו המלאכים היו ממלאכי דין והיו כעוסים עם יעקב על מה שעשה עם לבן ולכן לא דברו עמו ולא עמדו לפניו אלא בהעברה בעלמא (גלי רזיא) (וע"ל פ' ויפלח פ' א'):

כל זמן שלא נסיב אתתא כשהלך לחרן כתיב ויפגע במקום הוא פגע במקום

במקום ואח"כ כשנשא אשה בחרן כתיב ויפגעו בו הם פגעו בו ולא עוד בקדמיתא בחלמא והשתא ביממא בחיזו דעינא. דכתיב כאשר ראם במה אשתמודע להם אלא חמא דהוו אינון דחמא בחלמא (זוהר פ׳ ז סוף הסדר) :

ויעקב הלך לדרכו דאזיל לקביל אבוה תמן תנינן כל זימנא דאשתכח יעקב לגבי לבן לא מליל עמיה הקב"ה ולא אשתכח לגביה. ואי תימא הא כתיב ויאמר ה׳ ליעקב שוב אל ארץ אבותיך ההוא רסופא הוה זימנא דאתפשטא וכד אתפרש מיניה אתו לקבלינהו אינון מלאכיא (זוהר פ׳ זו) :

ויאמר יעקב כאשר ראם אלו מלאכים ממלאכי לילה הוו. דהוו אינון דיומא. ואינון דלילה כתיב מחנה אלהים סתם. ואינון דיום כתיב מחנה אלהים זה. ועל דא ויקרא שם המקום ההוא מחנים תרי מחנות (זוהר דף נ"ח בר"מ) (תרין מסריין עיין במגלה עמוקות ומה שכתבתי לעיל) :

ויקרא שם המקום ההוא מחנים תרי חד מסטרא דרחמי וחד מסטרא דדינא. מלאכים מהאי גיסא ומלאכים מהאי גיסא להצילו מלבן הארמי. ואמר כאשר ראם וכו׳ דאתו לשיזבא ליה (שם) :

ויאמר יעקב כיון דהמינן לא משיריין דעשו אינון דאייתין לקדמתיה ולא משיריין דלבן אינון דהדרי למרדוף בתרוי אלהין משיריין דמלאכא קדישין דאשתלחו מן קדם ה׳ בגין כן קרא שמה דאתרא ההוא בלשון קודשא מחנים (תרגום יונתן) :

ואמר יעקב כד חמא יתהון דלמא משרייא מן לבן אחוי דאימא אינון אתין לקדמאי למסדרא לקבלי סדרי קרבא למקטל יתי. או דלמא ממשיריין דמלאכין קדישין מן קדם ה׳ אינון ואייתין לשיזבא יתי מן ידיהון בג"כ קרא שמא דאתרא ההוא מחנים (תרגום ירושלמי) :

סדר וישלח יעקב

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום. נח שלח מן התיבה עורב ואח"כ שלח יונה. שהראה בזה שעשו מלך לפני ישראל ועשו הוא העורב ויונה הוא כנסת ישראל. אדו"ם בגי׳ נ"א וזהו יעבור נ"א אדוני לפני עבדו (מגלה עמוקות אופן מ׳) :

אם נתרבה אדם במצות רבוא אלף מלאכים משמשין אותו. ואם הוא שלם בתורה ומעשים טובים הקב"ה משמרו וכן אתה מוצא ביעקב שכתוב איש תם יושב אהלים. איש תם במעשים טובים יושב אהלים בתורה. ונתרבה במצות נמסרו לו מחנות מלאכים לשומרו שנאמר ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום מחנים ואומר הנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו והנה ה׳ נצב עליו הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך א"ר יהושע אשרי ילוד אשה שכך ראה מלך מלכי המלכים ופמליא שלו משמרים אותו ומשלח מלאכים בשליחותו שנאמ׳ וישלח יעקב מלאכים אל עשו. וכה"א המלאך הגואל אותי מכל רע ואמר הכתוב מתהלך בתומו צדיק גו׳ (תנחומא פ׳ מפפסים) :

וישלח יעקב מלאכים מאותו ק"ן ריבוא. וכל אלו המלאכים ירדו עםם למצרים ויצאו עמהם. שנא׳ כל צבאות ה׳ וכן מתנ"ה אלהי"ם

ז"ה בגי' ק"ן רבוא :

פרשת וישלח יעקב מלאכים נכתבה שלא רצה יעקב לספוד על מת שהבטיחו הקב"ה שוב אל ארץ אבותיך וא[ל] מולד[תך] ואיטיבה עמך כדי שלא יתמעטו זכיות ולהודיע שיכניע אדם לפני אחיו הגדול שנא' כבד את אביך לרבות אחיך הגדול (פס) :

כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וגו'. דמאיך רוחיה לגבי עשו וכו' ויותר חכמה ועקימו עבד ביה מכל מה דעביד לגבי עשו. ואלמלא ידע עשו חכמה דא הוה קטיל גרמיה ולא יתילדא (זוהר ע' ספ"ג) :

ואמאי השפיל יעקב גרמיה לגבי עשו וקראו אדוני כמה זמני אבל רזא דמלתא דא רמיז דמאן דהוה מסטרא קדישא דלא לאגנא בקדושה בתוקפא ורוגזא דאינון מסטרא אחרא אלא לאמשכא לון בחילין דרחמי זימני בתר זימני (מגיד) :

ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה. בקדושה יש שור בצד שמאל כי פ"ר בגי' מנצפ"ך והם פ"ר דינין כנודע לחכמי האמת. לכן הוא בשמאל דהוה קדושה כנגדו סטרא אחרא יש שור המועד שמרחיקין ממנו כמלא עיניו. כי עשו הוא שור המועד כי עשו מלא כזה עי"ן שי"ן וא"ו וג' אותיות של עשו בגי' שו"ר מטיל' הוא כנגד יצחק. וזהו סוד ששלח לו ויהי לי שור וחמור (כפי' עשרה מאמרות) :

אברהם בגי' חמו"ר וכנגדו יש בקליפה חמור מזיק שהוא ישמעאל. לכן נגנבה חמורו של ר' פנחס בן יאיר לתקן נפש ישמעאל שיש בה גנבים. כי ר' פנחס ניצוץ אברהם אבינו היה מטילא חמור בימין היה וכו' וזהו סוד אתון בלעם וכו' (כל זה מלאתי בפי' עשרה מאמרות שם) (וע"ל פ' בלק) :

שור מסטרא דדינא קשיא ואתדבקותא מסטרא דקדושה איהו חמור כד אזדווג בהד' דאיהו מסטרא אחרא תרין פגעין בישין אינון לעלמא. ע"כ לא תחרוש בשור וחמור יחדיו. וע"ז שלח יעקב לעשו ויהי לי שור וחמור. ואי לאו דמאיך יעקב לעשו דחילו סגי נפל על עשו (זוהר שמות דף ג') :

ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה. שור היינו גבור"ה. וחמור חס"ד. צאן נצ"ח והו"ד. ועבד יסו"ד. ושפחה מלכו"ת הא כללא ספירות הבנין מתייחדין ביה (מגיד) :

ויהי לי שור וחמור כולם ספירות הם. ויירא יעקב מא"ד דאיהו אר"ם בהיפוכא. גלות דחיל קטרוג עליה דאיהו תפא"רת (מגיד) :

אמרו חכמי האמת על פסוק ויהי לי שור וחמור שאמר יעקב אני יושב אהלים לנגדך' חמור של ישמעאל שנאמר בשר חמורים בשרם. ושור של עשו שור של שנגח מפני שור ישמעאל וכו'. ולכן נרמז בזוהר העגל היה חצי שור וחצי חמור כי אותו ערב רב מן ישמעאל ועשו וכנגדו בקדושה עני ורוכב על החמור יששכר חמור. גם אברהם מנין חמ"ר. משיח בן דוד משיח בן יוסף בכור שור הדר לו כי ע"י יומחק הקליפות (מקובלים) : **דע** כי ישמעאל נקרא חמור עם הדומה לחמור. ישמעאל מצרים בהדא אזלא ועשו נקרא שור המועד. וז"ל סיד הצמצום להאר"י ז"ל יששכר חמור גרם כלומר שרמז על אברהם שקודם שנתגייר נקרא אברם מנין נר"ם. ומשנתגייר נקרא אברהם מנין חמ"ר שהוא רמ"ח. ודע כי כמו שיש חמר בקדושה כך יש בקליפה חמר המזיק. כמו שאמר ר"ע ואנשכנו בחמור. ובסטרא דשמאלא יש שור המועד. הרי לפניך ששור וחמור הם

ימין ושמאל של הקליפה. ובקדושה ג"כ שור פר מקרין מפרים וחמור מצד ימין. אברהם ידע שישמעאל היה בו כח מחמור. ועשו הוא שור המועד כשתמלא עשו עי"ן שי"ן וא"ו עם גי' תיבות ג' שו"ר. ואת"ון ג"כ גי' ישמעאל. ולזה היה העגל דמות שור וחמור ע"ש. מבואר מזה כי לילי"ת מתלבשת בדיוקנא דחמו"ר. והוא סוד והפרה הלבנה דאיהו אשת זנונים יונקת מימין הקליפה שהרי ישמעאל יונק מן לבנה טונה ללבנה. גם הוא יונק מימין הקדושה וסמא"ל המתלבש בדיוקנא דשור ועליו אמרו בתיקונים והפרה הלבנה ובושה החמה דא סמא"ל ונוקבא דיליה (מקובלים) :

וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. ארבע מאות איש עמו וגו'. ארבע מאות איש שנטל עשו שנשא מחלת בת ישמעאל על נשיו. ויירש ארבע מאות כתות החצונים ששולטים עליהם מחל"ת ולילי"ת. נשי"ם בגי' ארבע מאות. וזהו מרבה נשי"ם מרבה כשפי"ם (מדרש) :

וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. כצל עובר נשמטו אחד אחד. וכתיב בעמלק בצקלג לא נמלט מהם איש פירוש פרצוף ממש כ"א ד' מאות איש אשר כבור על הגמלים וינוסו כדכתיב ונסו הצללים. וכן רכב"ו ע"ל הגמל"ים בגים' פר"צוף. והעיד הכתוב בהם שלא היה בהם ממש אלא וינוסו בגמלים פרחו. אבל יעקב הם סוד הייחוד והניצוח הקיים. דכתיב ה' צלך על יד ימינך (יונת אלם פ' כ"ג) :

וארבע מאות איש עמו. י"ג תיבות שלו הם ת"ג נגד זה נזדמן יעקב אצלו בת"נ אותיות שבתפילין (גלי רזיא) :

וארבע מאות איש עמו. כלומר ההוא ר"ע עי"ן דסליק לארבע מאות. והוא רמז בכנעני ובלוט ובעפרן. אזל עמדה לאסרה בניכשא מפולחנא דקב"ה ויירא יעקב דלא יתחרבין עלמא בההוא אש טוות' למסביר בכנישא (מגיד) :

בסוד לבישת השק דע כי הלובש שק להתפלל לפני השי"ת ושואל ממנו שאלתו קורעים ומבטלים כל גזירות רעות שבעולם וזה סגולת לבישת שק שאין תפילתו הוזרת ריקם וכדי לאמת זה כי ש"ק בגי' ד' מאות. וזהו סוד ד' מאות כיתות הטומאה שנברא בעולם. ולזה ויירא יעקב מאד וכולם היו עם עשו. כי היה עשו כסא לכל אחד ואחד מד' מאות כיתות הטומאה שנברא בעולם וכו'. ולא נעלם מיעקב לבישת ש"ק שהוא חוץ לגופו לשקו של עשו שהוא עורו וגו' וז"ש השקי"פה ר"ל הש"ק יפ"ה (חסד לאברהם) :

ויירא יעקב מאד ויצר לו וגו'. ויצר לו. שהוכרח לירא מפני עשו. מאי ויירא שהיה ירא מכח עונשים (עשרה מאמרות) :

כתיב הנה אנכי עמך אמאי דחיל. ותו ויפגעו בו מלאכי אלהים משריין קדישין הוי עמיה אמאי דחיל. אלא יעקב לא בעי למיסמך אניסא. בגין דלא פלח לאביו ולאמו ולא אשתדל באורייתא ונטל שתי אחיות (זוהר פ' זו ע' ספ"ג) :

מדת הצדיקים אע"פ שהקב"ה מבטיחם אין פורקין מיראה וכן ביעקב ויירא יעקב. ולמה נתיירא אמר שמא נתלכלכתי אצל לבן. וכתיב ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך והניח הקב"ה אותי (מדרש רבה פ' חקת) :

ושמרתיך בכל אשר תלך ויירא. אדם שהבטיחו הקב"ה היה מפחד דכתיב ויירא יעקב. אלא אמר שמא כשהייתי בבית לבן

נתלכלכתי בטומאה (רנס מגילה) :

ויירא יעקב מאד. יש לשאול אם אותן המלאכים היו עמו ממה היה מפחד. אלא המלאכים היו כעוסים עליו בשביל שהתחבר עם סטרא אחרא עם לבן. ובהעברה בעלמא עברו לפניו להפחיד לעשו. ונראין לפניו כעין בעלי מלחמות מלובש בכלי זיין וכו'. ולמה לא נמצאו אלו המלאכים עם יעקב. אמרו רז"ל כדי שיתפלל כי הקב"ה חפץ בקילוסים של צדיקים. (גלי רזיא) :

ויחץ את העם אשר אתו וגו'. כלומר דעם הצאן ובקר חד מחנה ואיהו מחנה קדישא. וגמלים היינו מחנים תניינא והוא מחנה דההוא סטרא. ברזא דהא נחש רכב על הגמל. וברזא הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה עליו ומ"ש הכתוב ויהי לי שור וחמור לא דכיר גמלים. משום דאינון לאו מסטרא קדישא. והתם לא מיירי אלא במילי סטרא קדישא. ואמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו. כלומר אם יתחזק דרדפין בתר הבאין בעלמא והיה המחנה הנשאר לפליטה. דהיינו דבעי לקרבא לפולחנא דקב"ה לפליטה דלא שלטין עליה (מגיד) :

כשהפגם מגיע לכנסת ישראל בלבד הספירו' העליוני' עומדות ומצילות. אבל אם היו ח"ו מגיעות למעלה לא היה יוכל להתקיים. לכן חלק יואב ישראל לב' מחנות וכו'. וזהו סוד יעקב שחלק נשיו וילדיו לב' מחנות וז"ש והיה אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה. כי א"א לעשו לנגוע כי אינם גוזרים בב' מקומות יחד שא"כ היה נוגע הפגם בעמיו ובערי אלהינו (מגיד חדש) :

כשהיה יעקב בא מפדן ארם הקדים אותו עשו להרוג אותו ואת בניו. כיון שראה יעקב כך התחיל יעקב מיצר שנא' ויירא יעקב מאד ויצר לו. באותה שעה נגלה עליו הקב"ה וא"ל הא בנים של רחל עמך ואתה מתיירא. חייך הם עתידים להפרע ממנו וכו' לכן עשה שתי מחנות (פסיקתא רבתי) :

כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות. יעקב היה עמו כמה מלאכים. א"כ למה כתוב ויותר יעקב לבדו. אלא שראה הסכנה בעיניו ונכנס בסכנה ולא פירש ממנו. וע"כ פירש ממנו השכינה ומלאכים. א"נ שהגיע שעתם לומר שירה. ועתה הייתי לשני מחנות חזרו אליו מלאכים ומחנה בני ביתו (מ' זוהר עמוד ס"פ) :

כי במקלי עברתי את הירדן הזה וגו'. מטה זה היה עד יהודה שנא' ומטך ופתילך. והיה ביד משה שנא' ומטה אשר בידך. וכן היה ביד אהרן וביד דוד ויקח מקלו בידו. והיה ביד כל מלך ומלך. ועתיד יהיה ביד מלך המשיח. שנאמר מטה עוזך ישלח מציון (מ' ילקוט תהלים) :

תנינן כיון דהקב"ה רחיש ניסא לבר נש לא אית לך לסמכא תדיר בניסא. ואי עייל בר נש גרמא באתרא דקא שכיח הזיקא פקע כל זכיותיו דעבד בקדמיתא. כד"א קטנתי מכל החסדים ומכל האמת (זוהר ויצא) :

אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו. וכי אל יעקב ולא אל אברהם ולא אל יצחק אלא אל יעקב דיעקב לא אתרחיץ לאבא ואמא כד אזיל מקמא אחא ואזיל בלא ממונ' ואזל יחיד כמד"א כי במקלי עברתי את הירדן הזה. והוא אתרחיץ בהקב"ה דכתיב אם יהיה אלהים עמדי. וכולא שאיל מקמי הקב"ה ויהיב ליה (זוהר פ' ויקהל ע' סמ"ו) :

אין הקב"ה מעלה אדם לשררה עד שבודק ובוחן אותו. וכן יעקב בדק בכל אותן צרות בדינה ברחל ביוסף. והאיך יצא מבית אביו כי במקלי עברתי את הירדן הזה. וברכו שנא' וירא ה' אל יעקב בבואו מפדן ארם ויברך אותו (רבה בהעלותך פ' ס"ו):

יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו. אין נאמן האדם שיאמר שהוא טוב על עצמו אלא אם אחרים מעידים עליו שהוא טוב. ומי מעיד בהקב"ה יעקב שאמר החסד שעשית עמי לא ליום ולא לשנה אלא לעולם. שנאמר קטנתי מכל החסדים. א"ל וכמה חסדים עשיתי עמך. א"ל אין להם קצבה אלא האלהים הרועה אותי (ילקוט תילים סי' קי"ח):

הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים. בקרן דרומית מזרחית בעולם היצירה יש כמין חתיכ' מרובע'. ושם צורת נח"ש ואד"ם. שממנו יונק עשו הרשע שהוא אדם רע. וגם נקרא נח"ש. וז"ש הצילני נ"א ר"ת *נחש *אדם. וכן היה יניקתו משם מהררי קד"ם ר"ת *קרן *דרומית *מזרחית (מגלה עמוקות):

הצילני נא נ"א מרמז על ד' גליות. בב"ל מד"י *נבוכדנצר *אחשורוש. וגלות יון נרמז ג"כ במלת נ"א *ניקנור *אנטיוכס. וגלות אדום נרמז במלת נ"א *נירון *אספסינוס (שם אופן מ"ח):

ת"ח צלותי' דיעקב אגין ליה מעשו בגין דבעי לסלק זכותי' לבנוי אבתרי'. ע"כ לא אסתמי' על זכותי' וצלי צלותיה (מ' זוהר ע' ספ"ד):

ד"א מיד כל חיה אדרשנו. אלו ד' מלכיות. מן האדם מיד איש אחיו. זה עשו דכתיב הצילני נא מיד אחי מיד עשו. אררוש נפש האדם אלו ישראל. דכתיב ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם. שופך דם האדם באדם דמו ישפך (רבה פ' נח):

טובה חכמה מכלי קרב. טובה חכמה זה חכמתו של יעקב אבינו. מכלי קרב זה עשו הרשע. אר"ל זיינן בכלי זיין מבפנים והלבישם לבנים בחוץ. והתקין עצמו לג' דברים. לתפלה. לדורון. למלחמה. לתפילה הצילני נא מיד אחי. לדורון שנאמר ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לארוני לעשו. למלחמה שנאמר וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה. והוא עבר לפניהם וישתחוו ארצה. אמר מוטב שיפגע בי ולא בבני. וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה. ולמה שעירה ר"א אומר מפני שטר חוב. ור' שמואל אמר מפני הבושה. וחוטא אחד יאבד טובה הרבה זה עשו הרשע. שאבד חמדתו וטובו של עה"ב (רבה קהלת):

הצילני נא. מאדם רע זה עשו. ומפגע רע זו מות. וכן יעקב אמר הצילני נא מיד אחי מיד עשו. ומיד חמסים תנצרני. ומה היה חומסו. וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה. עזים מאתים וגו'. אין זה חמוס. וכה"א מחמס אחיך וגו' (ילקוט משלי):

ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו וגו'. ויקח מן הבא בידו מנחה. הייגו רזא דנתנו שוחד לסמא"ל ורזא דשעיר המשתלח כי היכי דסליק מעלויא קדישא (מגיד):

ויקח מן הבא בידו מנחה. שלח לו נשר. ומצאתי פירושים המנחה ששלח לו תישים וגמלים עלה על אומן שבעול ח' כמנין נש"ר כמו שמנה הרמב"ם ז"ל אשר כת סמא"ל יש מהם אשר רוצה לשמש בשטות הטומאה. צ"ל כמו בלעם דע מקנה הצאן ששלח יעקב לעשו. ד' מאות יא"בעים

נמנין ת"ס בבחינת הטהרה. ובבחינת הטומאה שהיו בעלי מומין . ולכן זברן הכתוב עם הטמאים . וכתיב גמלים בין הבקר והצאן . וכתב בקר בין הגמלים ואתונות . כמו שהאתונות והגמלים פסולים לקרבן . כן מקנה בקר וצאן פסולים לקרבן . כי היו בעלי מומין כי כל הבהמות ששלח לדורון היו כולם בעלי מומין. ולכן בפסוק ראשון של הדורון כל תיבות מסיימין ממ"ן . עזים* מאתים* תישים* עשרים* רחלים* מאתים* תישים* אילים* עשרים*. ד"ע שכל החשבון של בהמות טהורים הם ד' מאות ותשעים בבחינות מינים טהורים כמנין סל"ת . ושק"ץ בבחינת טמאים בעלי מומים . והנה עזי"ם גי' קכ"ז כמנין שנותיה של שרה . רחלים שתעמוד זכות רחל.ומן הבקר שתעמיד להם זכות רבק"ה. אותיות הבקר . וחשבון הגמלים והאתונות בגי' הטמא"ה או יטמ"א . וכשתחבר הטמאים עם הטהורים יעלו לחשבון תק"ן וכו'. ולפי ששלח דורון תחיל' לעזאז"ל קודם שיפריש המעשר לקרבן אפי' שהיו בעלי מומין נתחייבו בניו להקריב כל שנה תק"ן בהמו' למוספין . לנ' שבתו' ק' . לי"ב ראשי חדשים י"א בכל חדש הרי ק"ך . ע"ז לז' ימי הפסח . וי"א למנח' בכורים. כ"ב לר"ה ועשר לי"כ יעלו שנ"א פרים. לז' ימי סוכה שבעים וי"ד אילים יעלו פ"ד . צ"ח כבשים לז' ימי סוכה יעלו קפ"ב ועשר לשמיני עצרת יעלו קצ"ב. ושבעה עולות לשבעה ימים הרי קצ"ט . תצרף קצ"ט עם שנ"א יעלו תק"ן (מגיד) :

בתב רבינו חננאל ז"ל כל ראשי הבהמות במנחה זאת תק"ן ראשים . לפיכך קדמו מלכות אדום למלכי ישראל תק"ן שנה :

עזים מאתים ותיישים עשרים רחלים מאתים וגו'. יעקב שלח לעשו . עשרים תיישים כי בכל שנה צריכין ישראל לשלוח שעיר אחד לעזאזל . והוא עכב כ' בבית לבן ולא שלח כלום לעזאזל סמא"ל שרו של עשו . לכן שלח לו בפעם אחד עשרים תיישים (גלי רזיא) :

עזים מאתים רחלים מאתים . לכפר על ד' מאות שנהרגו בפלגש בגבעה (פס :

וישאלך לאמר למי אתה ואנה תלך וגו' . פתח ואמר . ויאמרו אליו הגיד' נא באשר למי הרעה הזאת לנו מה מלאכתך ומאין תבא מה ארצך ואי מזה עם אתה. האי קרא אית לאסתכלא ביה כלהו. ברזא דחכמתא שאל כזה . הגידה נא לנו באשר למי וכו' . אי מזרעא דיוסף קא אתית דימא כיון דחמא ארונו דיוסף מיד אתבקע והוה יבשתא דכתיב הים ראה וינס. וע"ז שאלו ליה באש"ר דכתיב באשר את אשתו ואיך אעשה את הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים . ואי מההוא זרעא קא אתית צלי דישתוק ימא וכו'. למ"י ואי מזרעא דיעקב קא אתית דכתיב למ"י אתה ואנה תלך . ואינון הווין מלאכין קדישין דשדר בשליחותיה ואשתזיב מהאי עקא צלי למרך ונשלח מלאכיה ונשתזיב מהאי עקא (זוהר פקודי ע' תי"ד) :

ואמרת וגו' מנחה היא שלוחה וגו'. מן המנחה ששלח יעקב לעשו תתבונן על עזא"זל . כי עי"כ נעשה הקטיגור סניגור . ובאחרי מות דף צ"ג ע"ג איתא שם דע כי ענין העזאזל נרמז באומרו אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני . ונהפך הקטיגור לסניגור ומליץ בעדם . ורוצה שכוונותיו יהיה לעבודתינו באמרו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי . וכל היום ההוא מליץ טוב על ישראל שנאמר וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעי"ה הוא שעיר שנת.ו לעזאזל (רקנטי) :

ויקם בלילה ההוא ויקח שתי נשיו וגו'. מה ראה יעקב להעביר מחנהו בלילה ולא המתין עד בקר. אלא ראה קטיגור דהיינו שלהובא דאשא מלהט בין מחנהו. אמר מוטב להעביר אותה מהרה והנהר יפסיק ביניהם ולא יהא שם קטיגור (זוהר פ' תזריע פ' ע"ח) ;

ויעבר את מעבר יב"ק. הוא שם נהר. הרי כתיב אח"כ ויקחם ויעבירם את הנחל. והענין יעקב ראה עצמו בצער גדול שלא ענהו השם בהקיץ או בחלום. זיכך מחשבתו למעלה בסוד הקישור. וידוע אצלו מעולם להכנים תפלתו בשער השמים. וזהו ויעבר מעבר יב"ק. ויעבר בסוד ויעבר אברם בארץ וכן ויעבר ה' על פניו ויקרא. שהוא שם המפורש של ע"ב היוצא מפסוק ויסע ויבא ויט. שיש בכל פסוק ע"ב אותיות והם עולה רי"ו כמנין ארי"ה שאג. וזהו ויע:"ר ע"ב רי"ו. בסוד שבחרו לו אבותיו. ובסוד הסו ם ואז בתפילתו עלה למעלה. ועבר כל הרקיעים בתפלתו בכוונתו בכח צירוף של ג' שמות שיש בהם י"ב אותיות. והוא שם של אלישע שהוא אהי"ה אדנ"י הוי"ה שיש בהם י"ב למספר בני ישראל. ועולה מספרם קי"ב שם אלהי יעקב יב"ק כי ביעקב יש יב"ק. נשאר בשמו ע' רמז לשם של ע"ב ולע' סנהדרין שיצא ממנו. וזהו יב"ק ר"ת *יעננו *ביום *קראנו (מקובלים) :

דע בני סוד מופלא ועמוק ומפיק לא יצא כי לא ניתן להאמר באות פני שגם המלאכים מתענשי' על שעבר אותם ואינם מודיעים לעוברים שהם תחת אדון הכל ולהזהירם כענין מאמר המלאך למנוח. אם תעלה עולה לה' תעלנה. א"כ הם מקבלים עבודתן ומתקרבים לעבודתיהן ומטיבים להם. ע"כ אמר הכתוב יפקוד ה' על צבא המרום במרום. יעקב ע"ה נתיירא מעבר יב"ק הוא ה' אלהים וגורש כל כח מעשיו בחוץ. וסמא"ל הרגיש בענין שאין רצה המלאך להליץ רעה בישראל. כי ראה שכל הדינין יוצאים לחוץ היא המנחה שלוחה לעשו. וע"כ התחיל טובה לישראל שנאמר אציגה נא עמך מן העם אשר אתי. וכל אותו היום היה יעקב בתענית. ובו ביום שב עשו לדרכו שעירה כו' (קנה) (ע"ם באריכות בענין השעיר לעזאזל) :

ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר. כד בר נש זכאי מחבר תרין משמרות דחמור נוער כלבים צועקי' וסליק למשמרות השחר. דביה אדם אתהדר בר נש לאדם הה"ד ויהי לי שור וחמור. וסלקן לדרגא דאדם וכו'. ויאבק איש עמו דא גבריאל. בהאי אבק דעפר דאתמר ביה וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. ואוליף ליה שבעים לשון. ויצה"ר נגע בכף ירך יעקב. ואשכיח מיניה ע' לשון (זוהר ס' בא פ' ע"ב) :

ר' יהודה אומר ת"ח האי דכתיב ביעקב ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר. ביה זימנא אתייהב רשות לכל חילא דשמיא דאינון רברבין דאתמנין על מלכות. ואתפרשין אילין לשלטאה על אילין. ואיתייהיב רשותא ושלטונא לרברבא דאדום לשלטא על אומיא. ביה שעתא מאי כתיב ויותר יעקב לבדו. דע"כ לא הוי ליה לא ממנין ולא אפטרופום בשמים. ויאבק איש עמו דין הוא סמא"ל רבא דאדום. ומשום זכותא רברבא דהוה ביעקב לא איתייהבא בידיה. אמר ר' יהודה בשעתא ההוא איתכנשו כל חילא דשמיא ובעו למטען עם סמא"ל בגיניה דיעקב. אמר הקב"ה לא איצטריך יעקב לשום חד מנכון. והא זכותיה דטען עמיה. אמר ר' יהודה ת"ח מה כתיב ביה וירא כי לא יוכל לו. דהא סגי זכותיה ולא

יכול בטענותיה לאשתעבדא יעקב תחות ידא דאדום. מיד ויגע בכף אילין אינון בנוהי נפיק יריכיה. בההוא שעתא אתחליש יעקב ולא יוכל למטען עמיה. דכתיב ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו בטענותיה עמו. ואתייהב רשות לסמא"ל לאשתעבד בנוהי דיעקב תחות ידא דאדום כל זימנא דיעברון על אורייתא (מ' הנעלם סוף פ' נח):

אמר ר"א בא וראה כמה יש לאדם לילך בדרך ישרה בא וראה מפני שנטל יעקב הבכורה מעשו ברמאות. דע לך שלא ניתן רשות לשום אדם שבעולם להשתעבד בישראל אלא אומה דעשו (שם):

אית מאן דלא ידע בושת דא איהו ממונא דעשו. שהיה יודע מעלתו דיעקב כמה הוא מעלייא ולא נתבייש ממנו. ובא אליו ויאבק עמו כדי להזיקו (גלי רזיא):

ויאבק איש עמו. אמר ר' תנחומא שהעלה אבק ברגליהם. אב"ק רג"ל עולה של"ו. והנה יעקב הפץ לחזור אחר פכים קטנים סוד ניצוצות המלאכים שנשארו למטה שהוא זעיר הס עליהם אחר שלקה לעצמו כל הנקודה לעשות פרצופים. שאפי' פכים קטנים לא יאבדו בקליפות. וידוע פ"ך בגי' מאה הוא יו"ד פעמים יו"ד. והוא טעם ויד"ו אוחזת בעקב עשו. שהיה מעכב יו"ד קטנה שלא יאחז אותה עשו בסוד נקודה. ע"כ נתאבק עמו שרו של עשו והיה מעלה אבק על ב' רגליו. מה עשה יעקב נתאמץ ברגל אחד ודבק לו בארץ וכו' (כנפי יונה ח"ב סי' ל"ו):

שופרא דיעקב שופרא דאדה"ר. ועל דא כמה דמנע סמא"ל ברכאין מאדה"ר ע"י שהחטיאו דהוא אילנא קדמאה. ה"נ מנע מיעקב דהוא אילנא דוגמא דאדה"ר ברכאן מסטא"ל מעילא לתתא. ויעקב דידיה נטל בכוליה וע"ד ויאבק איש עמו (זוהר ברהמית ע' ק"י):

ויאבק איש עמו. ארז"ל שהוא שרו של עשו סמא"ל וענין האבקות היא השתדלות לנצחו (ציוני פ' זו):

האיך נתאבק גויתו כתרשיש עם חומר האנוש. כבר הודעתיך כי המלאכים מתלבשים בחומר אנושי דוגמת שליחותם. כי כל דמות יש למעלה. וכתב איש סודו שהוא דמות אש וכן הראה למשה לבושיה דמות תכלת. וכל זה היה נבואה והתעוררות במה שעתיד לבא על ידו (שם) (ועיין גם בזוהר ע' של"ו של"ז ובזוהר במדבר ע' ר"מ באריכות):

דע כי יש ערלות קשים וחזקים מאד לצד שמאל. וכולם נמשכים מצד עשו ומצד עמלק. ובו נקשר נחש הגדול ובו תתאחז סמא"ל הרוכב עליו. זה שאמר רכב סמא"ל הנחש בצורת גמל ופתה את חוה. וממקום הזה יצא שנדבק לאבק עם יעקב ולא יכול לו בכל אלו המרכבות כי כולם היו סגורים בכף ירך יעקב שהיה פרוץ אשר פרצת בו פרץ אדה"ר נוגע בו (פליאה):

ומיכאל היה המלאך. אמר הקב"ה אתה עשית לכהן שלי בעל מום. א"ל רבש"ע הרי אני כהן שלך. א"ל הוא כהן בארץ ואתה כהן ברקיע. א"ל לא לכבודי עשיתי אלא לכבודך. (פי' כדי שלא יתירא מפני עשו בראותו שגבר על המלאך ומכ"ש על עשו). א"ל הקב"ה מעכשיו היה ממונה עליו ועל זרעו (ילקוט הובא בשם מדרש הבכיר):

עמד יעקב והתפלל לפני הקב"ה ואמר רבש"ע איך אמרת לי שוב אל ארצך ואל מולדתך. והרי עשו אחי בא להרגני. ואינו נתירא ממך

ואני נתירא ממנו. מכאן אמר אל תתירא מפני איש שוטר ומושל אלא מפני אדם שאין בו יראת שמים. מה עשה הקב"ה שלח לו מלאך להצילו ולהושיעו מיד עשו ונראה לו כאיש ויאבק איש עמו עד עלות השחר (פרקי ר"א פ' ל"ז):

א"ל מה שמך וקרא לו ישראל וגו'. כשמו שנקרא ישראל (שם) וקוי ה' יחליפו כח. זה יעקב בשעה שעבר מעבור יבק. נזדווג לו המלאך שהוא שלישו של עולם שנאמר וגויתו כתרשיש. ולא יוכל לו ורפסו תחתיו שנא' ויאבק איש עמו (ילקוט משלי):

גביר בארץ יהיה זרעו וגו'. זה יעקב שנאמר ועתה ישראל עבדי אשר בחרתי זרע אברהם אוהבי. ומה גבורתו שנטל המלאך ותפסו בארץ. שנאמר וישר אל מלאך. דור ישרים יבורך כל אלה שבטי ישראל שנים עשר (סוחר טוב סי' קי"ב):

אותו לילה שנתאבק יעקב עם המלאך היה אותו לילה שנברא בו המאורות. ומשם נתמעט הלבנה כידוע. וכתיב מאר"ת חסר אזי יש שליטה ביותר לחצונים מחמת מיעוט הירח. לכן בא סמא"ל לשלוט על יעקב (זוהר ע' ספ"ח):

ויאבק איש עמו. מלמד דסליק אבק ברגליהון עד כורסיה יקריה. כתיב הכא בהאבקו עמו. וכתיב התם וענן אבק רגליו. וההוא מלאכא שרו של עשו היה. ואיהו סמא"ל בג"כ דינו הוא שיעלה אבק רגליהם עד כסא הכבוד שהוא מקום המשפט (זוהר ע' ספ"ט):

כל זמן דיעקב חסר וי"ו ועשו בוי"ו אין כל בריה יכולה ליה. כי עש"ו עי"ן שי"ן וי"ו עולה כ"ו. (נ"ל להגיה שצ"ל כי אמצע אותיות של עש"ו עי"ן שי"ן ו"ו עולה כ"ו). ר"ל אתאבק עמו במלחמה ועלה בראשית הוא הבי"נה לוקח וי"ו מעשו ונותנה ליעקוב. ויעקוב מלא ועשו חסר ואכלו ע"ש וכל זה בזמן הגאולה שעתיד להיות לעשות מלחמה סמא"ל עם תפאר"ת. ונפל סמא"ל תחת ע"ש ואכלו ע"ש. ולכן נקרא תפארת גדוא"ל מלשון גדו אילנא. ברוך משפיל ומרים (פליאה):

ראה והבן דברים נוראים. כי ז' פעמים הוי"ה עולה קפ"ב גי' יעק"ב והם ז' קצוות. ואלולי וי"ו שלקח מעשו ונתוסף ליעקב כי הוי"ו לקחו כללא ועולה אהי"ה הוא כ"ע לעולם. עשו מתאבק ליעקב ויאבק איש עמו. וכחו של עשו יצחק ויאהב יצחק את עשו. ות' פעמים הוי"ה עולה ר"ח כמנין יצחק והיה גובר עליו. והנה הבי"נה לוקחת וי"ו מעשו ונותנה ליעקוב. וכראות יעקוב עצמו שלם בוי"ו נצח יעקב את עשו כי נתגלגל וי"ו שלו והעלהו עד כתר עליון (פליאה) (עיין בהריכות לעיל פ' תולדות):

ר' יודן אומר תרתי כל הרוכלין שעושים ישראל בעה"ז ומצליחין בזכות אותו אבק של יעקב. ר' יודן חורי אמר כל פרקמטיא שישראל עושין ומצליחים בזכות אותו אבק של אבינו יעקב. ר' עזריה אמר תרתי כל המלחמות שישראל עושים ומנצחים בזכות אבק של אבינו יעקב. ר' עזריה אומר חורי כל התורה שישראל עושין בזכות יעקב אבינו (מדרש):

ויותר יעקב לבדו. ואשתאר יעקב בלחודוי מעבורא דיובקא ואתבחיש מלאכא עמיה בדמות גבר ואמר הלא אמרת לי לעשרא כל דילך והא אית לך תריסר בנין וברתא חדא ולא עשרתינן מיניה. אפריש ארבע בוכרן לארבע אמהון. ואשתיירו תמנייא ותני למסני שמעון וסליק לוי מעשר. עני מיכאל ואמר רבוני דעלמא דין הוא ערבך וכל עסקך וכל עסק

פתגמי האילין אשתהי וכו' (תרגום):

ויאבק איש עמו עד עלות השחר. מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה (תוספות חולין נ"ח):

אומר ר"ת דווקא ת"ח משום דמזיקים מתקנאים ביה. כדאמרינן ג' צריכין שימור. מלך ות"ח. חתן. והא דאמרינן בפסחים לעולם יצא אדם בכי טוב דמשמע כל אדם מדלא נקיט ת"ח. התם מיירי ברחוק מן העיר מפני המכשלית ולסטים:

לאחר מעשה פי' בקונטרס לאחר מעשה שנאבק עמו. לזמן מרובה בבואו מפדן ארם. והקב"ה קראו ישראל. והא דאמר לעיל לא נקרא ישראל אלא עד סיני היינו לעניין מצות. ופריך מההוא דוישמעו בני ישראל. ומשני ההוא שעתא לאו שעת מעשה היה. דעשייה ביד ולא שעת מ"ת. ולא גרסינן מההוא מעשה ליסתר משמע יש מעשה דנשייה ביד כמו לאחר מעשה דקא אנשייה. עד ואם נאמר דלאחר מעשה קאי מברכת שברכו המלאך (שם):

ויותר יעקב לבדו. לבדו מאין בא לו זה הכד כשעקב האבנים תחת מראשותיו והשכים בבוקר ומצא אבן ונתבצר לו הכד של שמן ויצוק על ראשו. וחזר הכד ונתמלאה. אז ידע יעקב שהוא מזומן לגבוה. אמר אין זה ראוי להניחו כאן. וזהו השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח. אהרן ובניו וכל המלכים. ועדיין כולו קייםת כמו שאמרו רז"ל לדורותיכם. והוא כד השמן של צרפית. שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה. והוא השמן של אשת עובדיה הנביא. וכשראה יעקב כך שכל הניסים עתיד להיות בו. סיכן את עצמו והביאו כך מצאתי (ספתי כהן ל"ה):

יעקב נדר ולא שלם זו באה שיעקב שלח דורון לעשו. גם בא עליו הצרה שנפגע עם המלאך (תנחומא):

ויאבק איש עמו עד עלות השחר. ויאב"ק בגי' סמא"ל וא"ת הרי י' חסר. כנגד י' ברכות דבויתן לך שהודה לו על הברכות. ובאבכיר משמע דמיכאל הוה לפי שהלך לבדו ות"ח אל יצא יחידי בלילה לכן הזיקו. ועוד לפי שלא היו עמו מלאכים ונגע לו בכף יריכו לפי שנשא ב' אחיות. ופלה ירכה. אך עדיין לא נתנה התורה ויזרח לו השמש. כן ראיתי במדרש אגדה. כיון שנתיירא יעקב שלח לו את מיכאל כדמות רועה. ועשה עמו מריבה שנאמר ויאבק איש עמו. ויאבק ליה בקרא. ויאב"ק בגימ' ז"ה מיכא"ל. אמר ר' טרפון לא היה רשות למיכאל לזוז ממקומו עד שנתן לו יעקב רשות. ויאמר שלחני כי עלה השחר. אמר ליה או גנב או קוביוסטוס אתה שאתה מתיירא מן השחר. א"ל עמוד וראה באו כיתות כיתות מלאכים שאמרו למיכאל עלה שהגיע זמן השירה לומר. א"ל איני יכול מפני זה. א"ל אם אין אתה פותח בשיר אין אחר פותח נמצא השיר בטל. מיד פתח לפניו לבכות לבקש ולחנן דכתיב וישר אל מלאך ויוכל לו בכה ויתחנן. א"ל בבקשה ממך שלחני כי עלה השחר:

בספר יצירה המליך אות שי"ן וקשר לו כתר וצרפן זו עם זו. וחתם בו שמים שהם של אש. כך דמות יעקב בשמים כשברא בו אש. וכן בית יעקב אש הרי שי"ן. כנגדו גם יאבק עמו מלאך אש. ועוד שיש לו ג' ענפים. ג' שמות יעקב ישראל ישורון. ועוד ש' אצלה כתובה שדמות דיוקנו קבע בכסא הכבוד. ש' דמות כרוב דומה לו. והוא היה כרוב שרכב ובא

מצרימה. דכתיב וירכב על כרוב ויעף וגו'. וזהו וירא ישראל את היד הגדול' ישראל סבא. כשראה דמות יעקב אל הים אמרו בשירת הים בוויושע מן אז ישיר יעקב תיבות עד ה' ימלוך לעולם ועד. ולמה דמות יעקב לפי שהיה אמת. דכתיב תתן אמת ליעקב. ולפי שלא יצא ממנו פסולת. ודינה בתו שנתעברה משכם ילדה אסנת ובא מיכאל ולקחה. והביאה לפוטיפר עד שלקחה יוסף. לפי שרצו שבטים להרגו שלא יאמרו זנות יש בבית יעקב. כתב יעקב שם הגדול והקדוש בציץ הזהב ולקחה מיכאל והביאה לפוטיפר וקראה בתו. וסביב שי"ן של תפילין י"ב תפירות כנגד י"ב שבטים. בכל צד ג' תפירות. וכן בכל דגל ג' שבטים (סודי רזא):

וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירך יעקב וגו'. בכף ירכו. הוא ירך שמאל. הוא היד ששם היכל נוגה וכתב בכף (עשרה מאמרות):

ויגע בכף ירכו. הוה בלהישו דיליה. עד דאתי שמואל נטל והטיף מינה. ולא היה לו חלק בקדושה. ואח"כ יהב לי ירך דסוטה וכו' לנפיל ירך. משל לכלב דחטיף עופא דכיא מן שוק אחד וכו'. וזהו הטעם הנהו ברכי דרבנן דשילהי מנייהו (זוהר מספטים ע' קנ"ח):

שי"ת איתפשטי' הוי עד יעקב דפרח מינה סוד יו"ד. ואישתאר עקב עקב דיוקנא דיעקב אדם. אתמר לגביה אדם הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב. ודא כף ירך יעקב דאתמר ביה ויגע בכף ירך יעקב. ואתמר והוא צולע על ירכו. וכיון דאתא ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בי"ת בת י'. מיד אשתלים י' בעקב ואתעביד יעקב. ודא הוא דקאמר קרא ויבא יעקב שלם (תיקונים תיקון ס"ס):

ויגע בכף ירכו. רמז לו שיצטער ביוסף יוצאי ירכו. ונרפא רמז לו שישוב. וירא כי לא יכול לו. רמז ויהי חתת ומעשה דינה (ציוני):

וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו וגו'. כשראה סמא"ל שלא יכול להזיק ליעקב נתן עיניו ביוצאי ירכו. והם נדב ואביהוא וכו'. לכן והוא צולע על ירכו נצטער על נדב ואביהוא (צרור המור):

ראה והבן בני ה' אברים הוסיף הקב"ה באשה יותר מבאיש. ידעת בני שהאיש והאשה רומזים ד"ו פרצופים. ועל שהאשה היא שער ושומ' כענין זה השער עשה לה הקב"ה ה' אברים הללו לשמרה. כדי להיות הדבר דוגמא העליונה. שקרוב לשער עומדים ד' מלאכים. מיכאל גבריאל אוריאל רפאל שומרים השער. שלא יכניסו לה קליפת ערלה הם ז' שרים החיצונים המטמאים שפע היורד לישראל. ועליהם אמר דה"עה כל גוים סבבוני בשם ה' כי אמילם. והיה מכוין לסלקא. והאבר ה' הדק שהוא נימות הוא השער עצמו. וא"כ צריכה האשה לשמור עצמה עד בא בן זוגה. ואם לא שמרה תנשא לישראל ולכהן הדיוט. כי הם מזרע יעקב ותקע כף ירך יעקב. אף כ"ג הנאחז ממי הצלולים טהורים ונקיים לבנים וזכים. הם צריך לקדשה מעלה להיות קדושת' גדולה ואוכל תרומה גדולה שאין להם שיעור מתוך תעלומה צריכה להיות טמונה וסגורה מכל צד ופינה כדרכה ושלא כדרכה. ואז הקליפה חלפה והלכה להם וחסד עולם עם כ"ג וכו'. טהור נקי ואין שטן ואין פגע רע (ספר הקולות):

אם ראית בני עופות הטהורים על שנאצלו ממקום הטהרה. אשר שם השלום והאמת אינם טורפים ואינם דורסים באכזריות. ויש להם אצבע יתירה המורה מקום מליצתם. ויש ב' עופות תורים ובני יונים צדיקים גדולים

גדולים. פני עורף והלכו שם והרי לבדם יקרבו וסולקים אותם מהעוף כי פנו העורף. וכל שאר העופות כולם נשחטים שחיטה הידוע לרחם ומכסים שלום ביניהם זולת השור הנגח הרשע שם רשעים יתהלכון. והבהמות הטמאות יש מהם ששמות' בלי רחמניות כלים בחיות ובעופות ובכל דגי הים הטהורים רחמנים והטמאים אכזרים עד שהדבר מגיע גם למלאכי עליון. והנה ויאבק איש עמו אצילות פרצוני עשה פרצות ביעקב ותקע כף ירך יעקב (ספר הקולות):

מדה אחת יש רעה שמה ממנה השטן נאחז ויבא גם השטן בתוכם הוא היורד ומשוטט כל הארץ ומתהלך בה וכל ישביו הפאות בני יסורים איוב בבלה נתחיב ומן גורר דאברהם היה תם וישר התהלך לפני ה' השמים ועונו שם ויצאו ממחיצתם כי נתהפך חסיד ישראל בחסיד גוי. ובאמת בני שם בכל לבו ובכל נפשו יהי שם ה' מבורך ושילם לו הקב"ה כל נזקיו. ודע בני כי כל הניזוק בבני אדם ממנו ותקע כף ירך יעקב ויאכלו מן העץ. וישכר ויתגל בתוך אהלה ונעשה לנו שם. כי הבנים החוטאים האב מייסר. שלח תשלח האם והבנים תקח לך. כי השם נתן רשות למחבלים. וכאשר ישובו בתשובה ישובו כל הנזקקים לבעליהם בכף וישב דודי ירד לגנו דודי צח ואדום דודי לי ואני לו (סס):

ויאמר שלחני כי עלה השחר. כן עשה סמא"ל בדור המבול ובדור הפלגה. כי היה זוהמתם גוברת עד שפגע יעקב שהיה דוגמא של אדה"ר. ועשה מלחמה ולא היה יכול לעשות עמו. כי היה מקיף מימינו אברהם ומשמאלו יצחק. והיה רוצה סמא"ל להפריד מיעקב כדכתיב שלחני כי עלה השחר. ולא רצה יעקב לשולחו עד שהודה בבכורתו שקנה מעשו. ובברכות שברך לו יצחק אביו ואמר לו ישראל יהיה שמך. כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל הודה שיעקב שרר עליו שנ' כי שרית עם אלהים. ובאותו פעם סמא"ל כיחוש שהיה לו בפנימי ויגע בכף ירך יעקב (גלי רזיא):

כי אם ברכתני. א"ל אבא בריך לי אינון ברכאין דבעי לברכא לעשו. ומסתפינא מינך על אינון ברכאין. אי אודית לי עליהון אי לאו. או תשכח עלי מקטרגא בגיניהון. מיד א"ל לא יעקב יקרא עוד שמך כי אם ישראל. לאו בחכימו ולאו בעוקבא רווחת לאינון ברכאין כי אם ישראל וכו'. ואנא ושאר אוכלסין אודינא לך עלייהו וכו'. וזהו ויברך אותו שם (זוהר תזריע ע' ס"ח ס"ט):

ויאמר שלחני כתב בעל הסוד בראותו את המלאך השביעו בסתר שלא יזוז ממנו. ע"כ לא היה יכול לזוז משם בלתי רשות ויאמר שלחני. כי אפי' שדים ורוחין ולילין אם משביעים אותם לא יוכלו לזוז משם בלתי רשות המשביע. והוא דוחקו להזכיר שמו כדי שיוכל להשביעו. והשיבו למה זה תשאל לשמי להשביעני אפי' בסתם מועיל ולא עוד אלא שלא אוכל להודיעך כי הוא לפי שליחותי. וזהו מאמרם אין מלאך אחד עושה ב' שליחות. וכתב הרז"ל כי כל כם נקרא מלאך ע"כ אינו יודע שמו. וזש"ה חדשים לבקרים רבה אמונתך. אמר ר' חלבו בכל יום ויום בורא הקב"ה כת חדשה ואומרת שירה. חוץ מיכאל גבריאל ושרי המרכבה מטטר"ון סנדלפו"ן וכיוצא בהם אין מתחדשין אלא עומדים בכבוד מששת ימי בראשית. ואין שמותם מתחלפי' לעולם שנא' והאיש גבריאל וכו'. ואין אחד מתחזק אתו כ"א גבריאל השר. ואחר הקילוס חוזרים המלאכים לנהר דינור שהוא מקום בריאותם

בריאותם הבא מזיעת החיות אשר תחת כסא הכבוד. וכן הנשמה אינה יודעת שמה עד אחר צאתה מן הגוף. אבל המלאך שאלו מה שמו כי עיקר החיים והמות תליא בשם האיש וגם המזל (ציוני):

ויאמר שלחני כי עלה השחר. א"ל גנב אתה או קוביוסטוס פי' בקונ' גונב נפשות וקשיא לפירושו דאמר בבכורות אמר ההגמון לר' יוחנן בן זכאי משה רבכם גנב היה או קוביוסטוס מה שייך שם גונב נפשות. וי"ם דקאי אשאלה ראשונה ומה שלא אמר לו בשאלה ראשונה שהמתין לו עד שיסיים כל שאלותיו. אבל קשה בפ' המוכר ובפ"ק דקרושין דקאמר סימפון בעבדים ליכא נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו. והשתא וכי עבדים הם גונבי נפשות. לכן נראה כמו שפי' ר"ת קוביוסטוס משחק בקוביא. והא דקאמר יעקב למלאך וכי קוביוסטוס אתה שאתה מתיירא מן השחר. לפי שדרך משחק בקוביא חייב לכמה בני אדם ומטמין את עצמו מפני נוגשיו (תוס' חולין צ"א) (עיין ד"ת זה בכתובות כ"ח ע"ב ובקדושין יא ע"א):

א"ל מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה. מסייע ליה לר' חננאל (תו' ר' חננאל פי' במה שמלאכים אומרים שירה). א"נ הא דקאמר שלא הגיע זמני מיום שנבראתי לומר שירה עד עכשיו ה"נ קאמר שאין רשאי להרבות בשירה. דקאמר א' אומר קדוש ותו לא. וכן מסתמא לא היו אומרים שירה אלא פעם אחת (תוס' שם):

העץ חמשים אמה נגד שר המן שיבקש לצרף נ' כחות הטומאה נגד נ' שערי קדושה להתגבר על מרדכי. כי המן אצטגנינום היה וראה שיתלה עליו לכן עשה בביתו. לכן בא בטרם עלות השחר בזמן שליטת כח החיצונים כמו שאמרו רז"ל על שר שלו ושל זקינו הוא סמא"ל שאמר ליעקב שלחני כי עלה השחר (מקובלים):

מלאכים ממונים על הימים בכל השנה על כל הפעולה מראש השנה. ומלאך היום נקרא יום ומלאך הלילה נקרא לילה. וזהו אם ראית ת"ח עובר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה לכן אמר שלחני כי עלה השחר:

ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כ"א ישראל. בא מלאך כדמות עשו ליעקב. אמר שקרן אתה למה אמרת אנכי עשו בכורך. א"ל שקניתי הבכורה ואמרתי עשיתי כאשר צויתני כמה פעמים. א"ל מה שמך א"ל יעקב. א"ל לא יעקב לשון עוקבא קרא שמך כ"א ישראל השר לאל וראוי לברכה שנא' שארית ישראל לא יכזב (פרקי ר"א):

לא יעקב נקרא שמך כ"א ישראל קרא שמו ישראל כשמו שנקרא ישראל:

הודיעני למה באברהם הקורא אברם עובר בעשה משא"כ ביעקב. קראו ישראל וקראו יעקב. וע"ש באריכות ולסוף אמר אחר שנשלם שמיטת החס"ד נתחלף הנה בשמיט' של פחד ונחסר רגל א' בשי"ן מצד החס"ד והחלופי' לקליפה:

זאת במקומה והוא בשם ישראל וכל זה מקשי המדה. ועל אברהם לא נתחלף מדתו עוד שמו לא נחלף. אבל שם ישראל ביעקב לא נתקיים כי שהוא ימין או שמאל בדיבוקו יחד וכו' (ע"ש דכר גדול מן הספס סל ע"ב) (קנה):

וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך וגו' למה זה תשאל לשמי הלא לא עתיד' לברכהון אלא מפני זכות התורה דאקרי ז"ה וכו' דאקרי אורייתא

אורייתא זה דכתיב זה סיני מפני אלהים. משה נקרא זה זה משה האיש וקיבל מהקב"ה הנקרא זה דכתיב זה אלי ואנוהו (זוהר ויחי ע' ת"פ):

ויברך אותו שם מאי ברכה ברכו ברכת כהנים ברכו (בחיי):

ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל. ויזרח לו השמש דאיהו משה דאתי ביה בגלגולא רוחא דמשה (מ' הנעלם):

האי שמשא דגניז הקב"ה מיומא דאתברי עלמא דכתיב וימנע מרשעים אורם וההוא נהורא גניז ליה הקב"ה דכד נפק בקדמייתא הוה נהיר מסייפא עלמא ועד סייפא עלמא. כיון דאסתכיל בדור אנוש ובדור הפלגה וכו' גניז ליה. וכיון דאתא יעקב ואחז בההוא ממונה דעשו ואכיש ליה בהאי ירכא דיליה והוה נכה מה כתיב ויזרח לו השמש דא שמשא דגניז דאית ביה אסותא. וכתיב אח"כ ויבא יעקב שלם בגופו. ולעתיד החגרין והסומין יתרפאון בההוא שמשא ודוקא לישראל ויתוקדון לעכו"ם (זוהר מקץ ע' תמ"ס ס"ן):

אמר ר' יוסי לר' ירמיה איטא לך מלה דהוה אמר אבא דההוא שמשא ונהירו סגיאי דהוה ביעקב גניז הוא לצדיקים לעתיד לבא. ולא דא הוא שמשא דמשתמשין בנוהי דעשו ואתגזר דישתעבדו בנוהי דיעקב תחותוהי. ביה שעתא הוה עציב יעקב א"ל רבונו דעלמא הא נהורא דילי אתייהבית לעשו. יצאת בת קול ואמר אל תירא עבדי יעקב נהירו דילך אתגניז לבניך. א"ל אודינא ליה ביה שעתא אפיק הקב"ה ההוא שמשא דרחמי לה יעקב ולא לבר נש אוחרי הה"ד ויזרח לו השמש אותו שמש שהיה גנוז כאשר עבר את פניאל. וא"ר יוסי כשנצח שרו של עשו לו ולא לאחר אע"ג דיעקב אתהני למחזי ונצח רברבי דעשו מה כתוב ביה והוא צולע על ירכו אמר רב אחאי נהורא נהיר אבל לבו חשוך על נפקי ירכו דאשתעבדו תחותוהי דעשו (מ' הנעלם ברא"ת):

והוא צולע על ירכו דא נצ"ח וכו' וקשה לי מאד ממאמר הזה יבואר נצ"ח הוא משמאל והו"ד הוא בימין וא"כ הנצ"ח הוא מחס"ד והוא נוגע מפה"ד והאיך אפשר לומר הנצ"ח לצד שמאל וההוד לצד ימין וכו' ולא מצאתי שום תירוץ בזה אבל נוכל לומר קודם שבא דוד היה הנצ"ח לצד שמאל והוא לצד ימין והוא היפך שניהם בתפלתו (מייס):

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וגו'. רמ"ח מצות עשה ורמ"ח מלאכים נגד רמ"ח אברים. ושס"ה מצות לא תעשה ושס"ה מלאכים נגד שס"ה גידין. ועל גיד אחד נתמנה סמא"ל גיד הנשה. ושס"ה ימים אין לו שליטה רק ביום א' בשנה תשעה באב. וזהו על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה לרבות תשעה באב דלא אכלין ולא שתיין (זוהר עמוד ס"ן):

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. דע כי אברי האדם הם ענפים ממרכבה עליונה מרמ"ח אברים שיש באדם העליון נגלים רמ"ח מצות עשה. ורמ"ח מלאכים הנקראים לבעלי קבלה מלאכי שבינה ששמם כשם רבם. כמו כן שס"ה ענפים של דין באילן העליון נגד שס"ה ימים ו ס"ה גידין. וכל יום יש לו מצוה ויש לו גיד ודרשו רז"ל א"ת גיד הנשה לרבות ט' באב שאין בו אכילה לרבות סמ"אל ויצה"ר אין אוכלין ואין נאותין ממנו. ובכל ימות השנה ובכל אברים וגידים לא מצא מפלה לישראל אלא בגיד הנשה. אז תשש כתו ובאותו היום יתקשה עלינו הדין ונשה השם אותנו כביכול בגולה עד שיערה השם רוח ממרום. וכל האוכל

בט׳ באב כאלו אוכל גיד הנשה. וגיד הנשה יש לו ה׳ ענפים מימין וה׳ ענפים משמאל. הם עשרה כנגד עשרה כחות הטומאה הסובבים את המרכבה שנאמר סביב רשעים יתהלכון. והגיד הזה סמוך לברית שמשם משיכת אלו הכחות. והנה האוכלו מושך עליו רוח הטומאה כי אבר מחזיק אבר. ולשון נשה ר״ל גיד הנשה עבודת הש״י. וזהו על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כי הם נזהרים מכח הטומאה. והנה אברי יעקב אבינו ע״ה היו כולם תקיפים ולא היה יכול להם שרו של עשו הבא מכח הטומאה. רק גיד הנשה מצא מקום לחול ולהכנים שם. והאוכל גיד הנשה בלי תשובה נתגלגל בקדושה הנקראת זונה נשכחה מדה כנגד מדה. משום דמחזיק יצה״ר ושכח עבודת הש״י יתעלה ונתלה בגיהנם בברית מילה (מקובלים) (ועיין בלוחות הברית מהלם פ׳ זו ובליוני):

על כן לא יאכלו בני ישראל וכו׳ את גיד הנשה אמרו הואיל ופשעט שהנחנו הלילה הזקן לבדו לכך אירע לו בשבילנו. לכן גזרו שלא לאכול גיד הנשה. שהאב ובן גוף אחד להם. דין שיצטערו הבנים (ס׳ חסידים רל״ח):

וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא וגו׳. וישא יעקב עיניו האי קרא אתמר על י״ב שבטים מתענין בדין עשו בא. וההוא מקטרגא חשיב לאובדא ליה מעלמא. וכדין כתיב אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני שלחו ליה שעיר המשתלח. לבתר דמקבל דורנא וישא עשו עיניו וירא את הילדים כולהו מתענין. אזי מתהפך לסנגור דחשיב בגין דחילי׳ דיליה אינון קיימין כך ושאיל על ינוקא מי אלה לך. תינח הנהו הגדולים אבל הנהו ינוקא אמאי קיימו כך. ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך. ומסר לו הק״בה בידי ממונא דילך. וקטל לון בלא חובא. כיון ששמע כך נטל קנאה מההוא ממונא דיליה אמר וכי יהיב לי הק״בה אינון דמתלכלכין בחובין ולממונא דילה מסר ינוקא בלא חובין ומיד סליק קמיה קב״ה ומלמד זכות על ההוא ינוקא. והק״בה נטיל מיליה וחס עלוהי וההוא שעתא לא הוי אסכרא בתינוקות (ועיין בתיקונים גו מגיד מסרים):

וישם את השפחות וילדיהן ראשונה. ושויית לחינתיה הינון ובניהון בקדמיתא. אמר אלו אתי עשו לחבליא ברבים ולמעביד זנו בנשים יעביד באילין. ומגו פתגמא הדין ניקום ונגח עמיה קרבא (תרגום יונתן):

יעקב דחזא ברוח קדישא דוחקא דגלותא בתראה בסוף יומא אמר ויירא יעקב מאד ויצר לו. ופליג עמיה בגלות קדישא לתלת סטרין. הה״ד וישם את השפחות וילדיהן ראשונה ולאה וילדיה אחרונים. ואת רחל ואת יוסף אחרונים ובגין דחזי בתר כן עניותא וצער׳ דלהון אמר ושבתי בשלום אל בית אבי ואמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (זוהר ברלאסים ע׳ ק״ה):

וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו וגו׳. באותן ז׳ השתחוואו׳ שהשתחוה יעקב לעשו עד גשתו וגו׳. הכניע קליפו׳ עשו דדמיא לתנינא דאית ליה ז׳ רישין שהם ז׳ כחות הטומאה (מ׳ הנעלם מגלה עמוקות אופן קנ״ב):

כשהשתחוה יעקב לעשו לא נולד בנימין ולא השתחוה עם י״ב בניו. כ״א השתחוה ג״כ בנימן עמהם לא היה תקומה ח״ו לישראל (עשרה מאמרות):

יעקב כשבא לקראת עשו היה קורא את שמע וזהו כ"ה תאמרן לאדוני לעשו. לרמז על כ"ה אותיות בפסוק שמע ישראל והשתחוה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו כי סמ"אל שרו של עשו יש לו ז' כחות הטומאה ובקש להכניע ז' ראשין דיליה כמו שעשה רב אחאי בר יעקב בימי אביי ולכן נקרא בר יעקב (מגלה עמוקות פס) :

ז' שמהן השם מ"ב אב"ג ית"ץ קר"ע שט"ן נגדי"כש בט"ר צת"ג חק"ב טנ"ע י"גל פז"ק שקוצ"ית עלייהו אתמר שבע ביום הללתיך. ובהון השתחוה ארצה שבע פעמים יעקב דשזיב ליה מעשו בגלותא (מדרש הנעלם) :

והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה. האיך סגיד ליה לההוא רשע והא כתיב לא תשתחוה לאל נכר ועשו כאל אחר הוי אלא הוא עבר לפניהם שכינתא נקרא הוא הוי הוא עבר לפניהם. וסגיד יעקב לשכינה דלא. כתיב וישתחו לעשו וכו' וכן מצינו בדוד שנתן שלום לנבל וכו' להקב"ה נתן דוד שלום ולא לנבל (זוהר פ' זו) :

ויפול על צואריו וישקהו ויבכו ויש'קהו למה נקוד שלא נשקו בכל לבו רשב"י אמר באותה שעה נש"קו בכל לבו. לכן נקוד (פסיקתא) :

מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ובעכו"ם איפכא הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה. דכתיב מחמס אחיך יעקב תכסך בושה וכלימה ולעולם לא מצינו שעשה עשו ליעקב שום רעה. אלא מחשבתו רעה אשר חשב הקב"ה מצרף למעשה. מחשבה טובה אין הקב"ה מצרף למעשה דכתיב בדניאל ודריוש עד מעלי שמשא היה משתדל לשיזבות' שהיה דריוש עושה בכל כחו להציל דניאל מגוב אריות. אלמא אע"ג שהציל עד הערב קאמר קרא שלא הצילו אלא מבקר כדכתיב לשיזבותיה ולא כתיב ושיזביה' (תוספות קידושין דף ל"ט) :

ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך את אשר לך י"ש ל"י ר"ב אח"י בגי' עק"תא והוא סוד קט"ב מרי"רי שהם חיילי קליפות ישמעאל :

אלי"הו הנב"יא ז"ל בגי' ארבע מאות וזהו אליהו בארבע שהוא המושל בארבע שהן ת' בתי דינין חצופי' המבוארים באידר' פ' נשא שהן ג' תבות אלו וכי י"ש ל"י כ"ל בגי' ד' מאות (מגלה עמוקות אופן כ"ן) :

כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני. ראיתי פניך כראות פני אלהים זה המלאך המגין עליהם כדמותו וכן יעקב ראה עשו כדמות מלאך שלו (ציוני) :

כד חמא יעקב לסמ"אל מקטרגי' בהאי לילה חמא ליה בהאי דיוקנא דעשו ולא אשתמודע עד דסליק צפרא כיון דסליק צפרא ואשגח ביה חמא ליה באנפין סתימין ואתגליין אסתכל בההוא דיוקנא דהוה כדיוקנא דעשו וזהו ראות פניך כראות פני אלהים דחמי דאינון בדיוקנא דאתחזי ליה סמא"ל (זוהר תרומה דס"ח) :

כמים פנים אל פנים כן לב אדם א"ל אד"ם עולה מז"ל אם נגזר על האדם טובה וחיים פני המזל מאיר ופניו משחקות וכמו כן האדם למטה. לפי שהממונים עולים ורואים פני מזלו וכתיב כראות פני אלהים. ד' דברים אסור להסתכל בהם וחד מנהון פני רשע שנ' כראות פני אלהים מה פני אלהי' אסור לראו' וכו' (ס' חסידי' וע"ל פ' חיי שרה) :

המלאכים המליצים על בני אדם דומי' להם בפרצוף כראות פני אלהים ותרצני

ותרצני. וכן כל אומה ועריה דומה למלך אבל המלאכים הנשלחים למטה לפי צורך שעה וכפי החפץ. גם אליהו דימה עצמו לדוב כדי להטריד ר' חייא ובניו (בבא מציעא) לדוב לפי שהדוב הוא בעל שער וכתיב באלי' הוא בעל שער. וכשאמר לאלישע עלה קרח עלה קרח מדם קרח ויצאו ב' דובים ולא היה אלי' באותו שעה דוב ממש אלא נראה להם כן:

יעבור נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכ' וגו'. אמר רשב"י בשעה שעמד יעקב עם עשו א"ל עשו יעקב אחי נהלך שנינו יחד בע"הז אמר יעקב יעבור נא אדוני לפני עבדו. מהו יעבור נא טול עולמך תחילה ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה א"ל עד עכשיו יש לי להעמיד חנניה מישאל ועזרי' שכתוב בהם ילדי' אשר אין בהם מום ד"א יש לי להעמיד משיח דכתיב כי ילד יולד לנו (ילקוט בשם מ' הבכיר):

עד אשר אבא אל אדוני שעירה ולא מצינו ביעקב שהלך לשעיר מעולם אבל בימות המשיח יקיים דבריו שנאמ' ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו תמצא בסוף תיבת אב"א א"ל אדונ"י שעיר"ה שרמז על אלי' והוא הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' (שם):

יעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות יעקב כשראה שהצילו אלהים מלבן ומשרו של עשו ומן עשו אחיו תכף כשנפרד עשו ממנו. כדכתיב וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה מה כתיב בתרי' ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות ויבא יעקב שלם בגופו ובממונו ובא עיר שכם ואח"כ כתיב ויקן את חלקת השדה. תכף עלה מדת הדין לעילא כנגדו והיה מבקש דין כנגד יעקב. והיה צועק ואמר לפני ב"ד עליון אנה הוא הנדרים שנדר יעקב באותו שעה שהיה ברוחק ובצער הרבה. עתה שיצא במרחב ובשלום ובעושר ובנכסים וברוב כל ואינו זוכר הטובה אשר עשיתי עמו ואין לו כוונה רק להתיישב בשלוה ושקט עם עמי הארץ ולהתחתן עמהם ובונה בתים וקונה שדות לעשות גנו' ופרדסים ואינו חושש ודואג על הגליו' שמזומן לבניו כמ"ש הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים. ואברהם ויצחק כשידעו זה לא בקשו תענוגי' ומנוחה כמו יעקב לכן הדין יקוב את ההר השיבו לו הב"ד אחר שמד"הד שהוא שם הוי"ה יהיה לו לאלהים כמו שביקש הוא עצמו הה"ד ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים הוא בעצמו דן דינו והוא אינו מפחד משום בני אדם (גלי רזיא):

נדרוש כל הפ' ע"ד ר"ה וי"כ וכו' ולבסוף כתיב ויעקב נסע סכותה שעשה חג הסוכות (זוהר חמור ע"פ ב זריכום ותפלה כהת):

ויבא יעקב שלם וגו' ויקרא לו ה' שלום מהו שלום ויבא יעקב שלם מהו שלם זהו יוסף הצדיק שכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף (פליאה):

ויקרא לו אל אלהי ישראל. אמר לו הק"בה אני אלוה בעליוני' ר"ל בה' ספירו' אחרוני' אתה אלוה בעולם השפל ויש גירסא אחרת אתה אלוה בה' ספירות אלו ה' ספירות אחרונים כי דמות יעקב חקוקה בכסא הכבוד. וזהו אמרו התחת אלהים אנכי ואני בתחתונים בהנהגו' העולם השפל (ציוני):

ואי ס"ד המזבח קראו יעקב אל ונראה דה"נ כתיב ויקרא לו ה' נסי ויקרא לו ה' שלום. ומתרגמינן ופלח וצלי מ"מ דהתם על שם הנ"ס וע"ש השלום שאירע להם היו קורין למזבח כן אבל הכא ליכא מעשה שנוכל לומר שע"י קראו אל ואם איתא שיעקב אל הוי ליה לפר' ש' בהדיא

(תוספות מגילה דף י"ח :

ויקרא לו אל אלהי ישראל. א"ל אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים א"ל הקב"ה אפי' חזן בית הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה נטלת שררה לעצמך מתר בתך יוצא' ומתענה לכך סמך ותצא דינה וגו' (מדרש ילקוט) :

ותצא דינה בת' לאה וגו' כל הצרות שבאו ליעקב דינה ויוסף כלם באו מטעם שלא יתגאה יעקב על עשו אחיו (גלי רזיא) :

ותצא דינה בת לאה ידוע תדע כי האבות לא היו מזוקקים מסיגי' עד שיצא מהם הסיגים הם הדינים מן אברהם ישמעאל . מן יצחק עשו ויעקב שהיה מטתו שלימה מזוקק שבעתיי' בלתי סיג נתדבקה בו סיג לבן חותנו שנאמר ואחר כן ילדה בת ותקרא שמה דינה. דינה ממש (ציוני) :

ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו וגו' ר"ע היה גלגול שמעון שנשא את דינה שנשאת לשכם. ויצא זמרי והטיל בה תוקף הדינים וגם מאד היתה נשמת ר"ע גנוז תוך הקליפה שיצא מבני בניו של סיסרא ושהוא ניצוץ פרעה כמבואר בכנפי יונה ח"ג וכו' ור"ע תיקן זמרי אשר ע"ש סוף תיקונים ונקר' שלומיאל בן צורי שדי. חתום באל שדי דוגמא מנין א"ל שד"י גי' משה כי ר"ע שקול כמשה וזכה למדרגה עליונה יותר ממשה בסוד כן עלה במחשבה וכו' וע"פ הקדמה וכו' הנ"ל יובן הפסוקים כי שכם לא נתן עיניו ביופה של דינה. רק בקדושה זרע אמת וזהו ותדבק נפשו מכח בת יעקב וזהו שאמר תנ"ו ל"י הנער"ה לאש"ה ר"ת שם הוי"ה וכאן אתחסד לא אחר הנער לעשות הדבר וגו' לכן היה ר"ע דרש כל אתין את ה' לרבות ת"ח וכו'. ואנשכנו כחמור עפ"י הזוהר יששכר חמר גרם וא"ל תלמידי ר"ע אמור ככלב וכו' לכן היו מוכרין בשרו של ר"ע באטלים וכו' וזהו סוד ויאמר אלהים אל י"עקב ק"ום ע"לה ב"ית א"ל אותיות ר"ת עקיבא. כל זה מצאתי בכתבי המקובלים ע"פ הקדמת האר"י ז"ל) (ועיין בכוונת האר"י ובע"מ בפי') :

דינה בת יעקב נישאת לשבעה אלופי' שכם בן חמור ש"מעון בן יעקב איוב נבל דוד טורנוסרופוס ור' עקיבא (חסד לאברהם עין משפט נהר כ"ה) :

לא שלותי מעשו ולא שקטתי מלבן ולא נחתי מדינה ויבא רוגז זה יוסף ארבע צרות שאירעו ליעקב דוגמא ארבע גליות לבן דוגמא גלות בבל עשו בצרתו אחר שהלך מלבן דוגמא גלות מדי. ה"צילני נ"א מ"יד ר"ת המ"ן מזרע המ"ן מי"ד אותיות מ"די וצעקת דינה שנבעלה לשכם דוגמא גזרות יון. כל בתולה שתנשא תבעל להגמון תחילה. וצרות ויבא רוגז של סוף האחרון המר. והנה הד' גליות היה מחמת ד' דורות שפגמו אנוש סדום מבול הפלגה וכו' (חסד לאברהם) :

כי נבלה עשו בישראל לשכב את בת יעקב אמר רבי אבא בר כהנא דינה אשתו של איוב היה כתיב באשת איוב כדבר אחת הנבלות ובדינה כתיב כי נבלה עשו בישראל (מ' רבה וילק) :

שכם בני חשקה נפשו בבתכם וגו' אין לטומאה שום תאוה בקדושה אם לא שיהיה לו איזה שייכות לקדושה וראויה היא להטהר או שאותה קדושה יש לה שייכים לטומאה. ע"כ לא לחנם הלך זמרי אחר כזבי בעת שהיתה דינה אצל שכם הוטל בה זוהמא והיה לה דביקות מזוהמת טומאתו ואנשי שכם שנימולו היה להם קצת תיקון ושייכו' אל דינה וע"י שהיה שלא לשמה

לשמה ע"כ נהרגו מהם כ"ד אלפים ע"כ כתיב שכם בני חשקה נפ"שו בבתכם דייקא וכשנשאת אח"כ לשמעון ילדה לו זמרי בן סלוא שהוא גלגול שכם. וכזבי היא גלגול דינה וע"כ היתה תאות זמרי לכזבי ונהרגו ע"ז כ"ד אלף כמנין הרוגי שכם כי אותן ההרוגים היה להם קצת שייכו' בדינה וע"ז היה תאות ערב רב שהיו מגלגולי אותם כ"ד אלף לקחת נשים משבט שמעון הרוגי שכם ונולדו אותן כ"ד אלף ונהרגו עד שנתקנו וכו' וע"ז נאמר הכזונה יעשה את אחותינו דקשה עשה הל"ל אלא לרמז על כזבי שנעשה אח"כ זונה והיא גלגול דינה וע"ז אמר כזבי בת צור נשיא מדין אחותם. אחותם של ישראל (ע"מ כפירוש):

דע כי דינה בת יעקב נולדה בשנת צ' ליעקב ויוסף אחיה בשנת צ"א וכשהיתה דינה בת ז' שנים נתעברה לשכם בן המור וילדה את אסנת כשהיתה בת שמנה. וכשהיתה בת ט' שנה נשאת לשמעון אחיה וילדה שאול בן הכנענית וכשהיתה דינה בת מ' ירדה למצרים. ויוסף היה בן ל"ט שנה. וכשמת יעקב היה יוסף בן נ"ז שנה ודינה בת נ"ז. ולאחר ו' שנה אחר פטירת יעקב נשאת דינה לאיוב. והיא היתה בת ס"ג. והוא בן כ"ח (שלשלת הקבלה):

ודע שאברהם ונחור היו אחים ויצחק בן אברהם ועוץ בכורו של נחור היו. ודינה בת יעקב בנו של יצחק נשאת לאיוב בן בנו של עוץ וכו'. ואיוב נולד מהול ולכן נתרצה דינה להנשא לאיוב. ועכ"ז אם היה יעקב קיים לא היתה נשאת לאיוב אע"ג שהיה נביא וחסיד ונולד מהול ועכ"ז נקרא ערל. לפי שלא הוציא טיפת דם לשם ערלה. כי גם בלעם נולד מהול ונקרא ערל ודינה ילדה ד' בנים וג' בנות. ואיוב עושר גדול היה וגדול הדור וזכה ז' אלפים צאן לפרנס בניו. ושלשת אלפים גמלים לפרנסת ג' בנותיו. ואלף בקר לפרנסתו. ות"ק אתונות לאשתו שיתפרנסו כל אחד מהפירות. והקרן ישאר לעולם קיים ועמד בעושר וכבוד עד שנפטר יוסף הצדיק (סס):

הלך שכם אצל יעקב א"ל הרבה עלי מתן ומוהר. אני יודע שאברהם זקינך היה נשיא ואני נשיא הארץ. א"ל אברהם זקננו הוא שור שנא' ואל הבקר רץ אברהם. ורב תבואות בכח שור. ואתה חמור וא"א להמור בשור יחדיו דכתיב לא תחרוש בשור וחמור יחדיו (תנחומא):

ויאמרון הכזונה יעשה את אחותינו. ענין תרין בנוי דיעקב כחדא ואמרין לישראל אבוהן לא יאי הוא דיתאמר בכנישהון דישראל ובבית מדרשין ערלין סאיבו בתולה ופלחי לצלמין לברתיה דיעקב ברם יאי הוא דיתאמר בכנישהון דישראל ובבית מדרשיהון ערלין אתקטלין על עיסק בתולה. ופלחו צלמין על דאסאבו דינה בת יעקב וכו'. ואמרו כאתתא זני ונפקת ברא מחשבית אחתן (תרגום ירושלמי ועיין ביונתן):

ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי. תנינן מאי קא חמי שמעון להזדווג בלוי יותר מכולם. והא ראובן הוה אחוה וסמיך ליה. אלא שמעון חמא וידע דלוי מסטרא דדינא קא אתי. ושמעון מסטרא דינא קשיא יתיר התאחיז ביה. אמר נתערב הד בחד ואנן נחרב עלמא. מה עביד הקב"ה נטל ליה חולקיה ללוי אמר מכאן והלאה שמעון ליתיב בקיפטיריה בלחודוי (זוהר):

ת"ח כמה חסידותיה דראובן בגין דידע דשמעון ולוי שותפותא והכמותא והברותא

ותברותא דלהון קשין אינון דכד אתחברו בשכם קטילו כל דכורא. ולא די דקטלא אלא דנטילו נשים וטף כספא ודהבא וכל בעיר וכל מאני יקר וכל מה דאשתכח בקרתא. ולא די כל דא אפי' כל מה דבחקלא נטלו דכתיב ואת כל אשר בעיר ואשר בשדה לקחו ומזה נתיירא ראובן מפני יוסף והצילו מידם (זוהר ויצב ע' קי"ז):

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלומיאל בן צורי שדי. לפי שראובן שנזדרז להציל את יוסף מן המיתה. ושמעון קנא על אחותו בשכם להציל אחותו מיד טמאים. לכן זכה להקריב אחר ראובן קערת כסף אחת. בא נשיא שמעון והקריב על סדר מעשה המשכן. ולמה הקריב קרבנו נגד מעשה המשכן דוגמת מעשה שמעון אבי השבט. לפי ששמעון קינא את הזנות והרג כל אנשי שכם על שעינו דינה כמה דכתיב ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו על ירכו ויבאו על העיר בטח ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו. וכן המשכן היה הורג במנאפים ובסוטות כמד"א ולקח הכהן מים קדושים וגו' (רבה נשא פ' י"ג):

בשכם בני יעקב והרגו בשכם וכפרו בברית אשר כרתו עם לבן שהיה אחד משרי הקליפות החיצונים. עלה סמא"ל לפני ב"ד עליון וביקש דין על בני יעקב שהרגו אנשי שכם על לא חמס בכפיהם. השיבו הב"ד מי שמך לאיש להיות תובע על אנשים הנימולים אלו שנהרגו כולם הם נימולים. ואין לך טענה לתבוע אלא על ערלים שהם מסטרא דילך. ואלו בעטו בך ויצא מלפני ב"ד אבל וחפוי ראש (גלי רזיא):

תא חזי כד אתא שמעון על ההמור אתעיר מתחילה דם דאתגזרו. ולבתר ויהרגו כל זכר. בגוונא דא עביד הקב"ה ע"י דלוי באינון חמורים במצרים. בקדמייתא דם ולבתר ויהרוג ה' כל בכור וגו'. הכא בהאי חמור כתיב את חילם ואת טפם ואת בהמתם. והתם באינון חמורים כתיב כלי כסף וכלי זהב ושמלות וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר (זוהר וישלח ע' קנ"ד):

ההיתר שמצאו שמעון ולוי בני יעקב לשפוך דם נקי. כתב הרמב"ם ז"ל לפי שבני נח מצווים שבע מצות והדינים בכללן. ובן נח שעבר וגזל וחמס וגנב או אנס ופתה בתו של חבירו חייב מיתה בסייף. וכן ברואה אחד שעבר על אחד מהם ולא דנוהו להרגו. הרי זה הרואה יהיה בסייף ומפני זה יתחייב כל אנשי שכם. שהרי שכם גזל ואנס והם ראוהו וידעו ולא דנוהו. אבל כתב הרמב"ן עליו ולא יתכן לומר כן לפי שאין הדבר מסור ביד יעקב ובניו לעשות להם דין. אבל ההיתר שמצאו שמעון ולוי מבואר כי היו אנשי שכם רעים עע"ז וג"ע וכו'. ע"כ ראו כי דמם חשב להם כמים ורצו להנקם מהם. והרגו כל אנשי העיר כי כולם אוחזים דרכו (בחיי מ"ז ע"ג):

ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. חכמי תכונה כתבו כי יום שלישי מזל עקרב ומלאכו סמא"ל ומשרתו מאדים (בחיי שם):

הסירו את אלהי הנכר מאני כספא ודהבא שנטלו משכם. דהוה חקיק עליהון טעוא דלהון וכו'. ר' יצחק אמר הסירו אלהי נכר אלו שאר נשים דמייתו גבייהו וכל נכסין דלהון (זוהר פ' זו):

ויטמן אותם יעקב תחת האלה בשכם. מצאו כדמות יונה בהר גריזים. במדרש יש על ע"ז שהטמין יעקב תחת האלה בשכם (תוס' חולין דף ו'):

וירא אלהים וגו' ויברך אותו וגו'. אוליפא יתהון למברך ית אבליא

מן אבונן יעקב צדיקיא כד אתגלי עלווהו במייתיה מן פדן ארם כד ארעיה לדבורה מרביתא דרבקה אמיה אורחא דעלמא ומיתת עליה רחל באורחא ויתיב ליה יעקב אבינו צווח ומיליל לה ומספד ובכי. ואת רבון כל עלמא ה' במכילת רחמך טובים אתגלית עלוהי ונחומת יתיה וברכת אבלים בריך יתיה על אימיה כדין כתב' מפרש ואמר ואתגלי מימרא דה' על יעקב תניינא במייתי' מן פדן ארם ובריך יתיה (תרגום ירושלמי) ;

ויהי תחת ה' על הערים וגו'. אורים ותומים הם דין ורחמים והן מהבי"נה הנקרא אלהים. ולכן האות זה ת"ת למכוון ויהי חתת אלהים. והבי"נה משלחת אימה ופחד על הנבראים וזו חתתם (סודי רזא) :

ויהין בני יעקב שנים עשר. אם תהשוב מן ויסע ישראל עד שנים עשר תמצא תיבות כמנין שם המיוחד. ואולי יש בזה רמז שלא חטא ראובן שהרי מעיד הקב"ה בשמו כמו שהעיד בשמותיהן של שבטים שחתם שמו בהם הראובני השמעוני וכן כולם (במ"ר פ' ז') :

וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו. הן אדוני מתירא אני מאבא שבארץ כנען. ראובן על שכתב בו וילך ראובן וישכב את בלהה נטלה בכורתו ממנו וניתנה לי. אשמיע לך ואדחה מבכורתי (ילקוט ויצב) :

כשעשה ראובן אותו מעשה הלך אשר וספר לאחיו ונזפו בו ואמרו לו אחינו אתה מדבר באחינו הגדול וכשהודה ראובן על המעשה נתרצה לו אחיו לכך נאמר יהי רצוי אחיו (ספרי) :

וכד הוה שריא ישראל לארעא ואזל ראובן ובלבל מצעא דבלהה פלגתיה דאבוהו דהויה מסדרא כל קביל מצעא דלאה אמיה ואתחשיב ליה כאלו שימש עמה. ושמע ישראל ובאיש ליה ואמר ווי דלמא נפק מיני פסולות כמה דנפק מאברהם ישמעאל ומן אבא עשו. מתיבא רוח קודשא וכן אמר לא תדחול דכלהון צדיקייא ולית בהון פסולת דמבתר דאתייליד בנימין הוי בני יעקב תרין עסר (תרגום יונתן) :

בשעה שבלבל ראובן יצועי אביו ומנע משכבה בלהה. כמה דמנע קין משכבה תאומה יתירה של הבל והוא כפל הה' של בלהה ותרין ההי"ן תאומים משמע ה"א לכם זרע. ועם זה הוו בני יעקב ארבע עשר. ועם דינה שראויה להיות זכר אלא שאמה גרמה להיות נקיבה כטעם דינה בת לאה היו שבטי י"ה שנזדמנ' לה בלה"ה שלמעלה בשמותיהם של שני תאומים. ונלבשו באוצר הידוע ששמו גוף שהוא קרוב לעה"ז. והנה להחזירם אי אפשר מה עשו ב"ד שלמעלה הורידו שני הנשמות הללו למצרים לאשת יוסף והם מנשה ואפרים. שאמר יוסף עליהם בני הם אשר נתן לי אלהים בז"ה בגי' י"ד שהם המשלימים המספר וכו'. וכן כתיב במעשה ראובן וישמע ישראל הבן שלא כיון לחטוא ומאתר עילאי יצאו הדברים ויהיו בני יעקב שנים עשר ולא יותר. וכתיב ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף וכו' (כנפי יונה) :

ויהי בשכון ישראל וגו'. כששמע יעקב כך נודעזע ואמר אוי לי שמא אירע פסול בבני עד שנתבשר מפי המקום שחזר בתשובה שנא' ויהיו בני יעקב שנים עשר. והלא ידוע ששנים עשר הם אלא שנתבשר מפי הקב"ה שעשה ראובן תשובה ללמדך שהיה ראובן מתענ' כל ימיו על אותו מעשה עד שבא משה וקיבלו בתשובה דכתיב יחי ראובן ואל ימות וגו' (ספרי) :

שעיר עיזים אחד לחטאת על מעשה בלהה. ולזבח השלמים בקר שנים לפי

לפי שהיה חסר מלהמנות עם אחיו משום מעשה בלהה (רבה נשא פ' י"ג) :
כתיב וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו וגו'. וישמע ישראל הפסיק הענין שהניח שם הפרשה לומר שנתרחק לכך אותה פ' פתוחה אע"פ שנתרחק הקב"ה ידו פתוחה לקבל שבים (שם) :
בכור יעקב ראובן. ר' יהודה אמר בכור לעבודה בכור ללידה בכור לתשובה. ר' עזריא אומר אף בכור לנבואה שנא' תחלת דבר ה' בהושע וכו' (מדרש ילקוט פ' זו) :
ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא וגו'. לקח יעקב בניו ובני בניו והלך לקרי' ארבע אצל יצחק אביו ומצא שם את עשו ואת נשיו יושבי' באהל יצחק. ונטה אהלו חוצה לו וראה יצחק את יעקב ואת בניו ואת בנותיו ואת כל אשר לו ושמח בלבו ועליו הכתוב אומר וראה בנים לבניך שלום על ישראל (פרקי ר א) :
ויקברו אותו עשו ויעקב בניו וגו'. ר"ל אומר בשעת אסיפתו של יצחק הניח את מקנהו ואת קניינו ואת רכושו וכל אשר לו לשני בניו לפיכך גמלו לו חסד שניהם. שנאמ' ויקברו אותו עשו ויעקב (פרקי ר"א) :
וילך לו אל ארץ מפני יעקב אחיו. שבק לו קרן וריוח מעבור' דמצרים וארעא וזבין ליה חולקא מן מערתא כפילתא. ואזיל ליה מן ארעא ומן מהמנותא ומחלקיה דאזיל ליה מכולה (זוהר ע' ס"א) :
לב חכם לימינו שנא' ויקח יעקב את בניו ואת נשיו. ולב כסיל לשמאלו זה עשו הרשע שנא' ויקח עשו את נשיו ואת בניו תחילה נשיו ואח"כ בניו (רבה קהלת) :
ויקח עשו את נשיו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו. עשו שעובד לאלהות הרבה כתיב ביה נפשות הרבה. אבל יעקב שהוא עובד לאלוה אחד כתיב ביה נפש א' בשבעים נפש (שם פ' ויקרא פ' י"ז) ;
אלה בני שעיר החורי וגו' וצבעון וענה וכתיב אלה בני צבעון איה וענה. מלמד שבא צבעון על אמו. תימא דבריש יש נוחלין מוכח מהאי קרא דבני בנים הרי כבנים. וא"כ מנ"ל שבא על אמו. ועוד לא מצינו בכל התורה שיקרא לבן אשתו בנו והכא אמר דקרא לו בנו כדאמרי' ביש נוחלין. והכא דייק שבא על אמו מדלא כתיב איה שהיה נמי בן צבעון ולא כתיב אלא ענה לחוד ש"מ לפי שהיה נמי בן אשתו של שעיר כתיב בקרא הכא עם שאר בני שעיר (תוס' פסחים דף נ"ד) :
מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה. וקשה לר"ת מאי אהדר ליה מענה דלמא בן הבן הוה כבנו אבל בת בנו לא הוה כבנו אלא כבתו. ונראה לר"ת דענה אשה היתה כדמוכח בקרא. ואלה בני אהליבמה בת צבעון אלמא אשה היתה. וליכא למימר ענה אחרת היתה דהא אמר הכא דצבעון הוליד ענה. ועוד מיד אחר קרא דמיתי הכא הוא ענה אשר מצא כתיב אלה בני ענה דישון ואהליבמה בת ענה וכו'. והא דכתיב הוא ענה בלשון זכר היינו משום שירשה עם אחיה צבעון כזכר. וא"ת והאיך ירשה ענה והלא היה לה אח כדכתיב ובני צבעון איה וענה. וי"ל דמת איה תדע מדלא חשיב בני איה כדחשיב בני ענה, ורש"י פי' בת מש וכו' (תוס' בבא בתרא פ' יש נוחלין) :
דע בני כי יש י"ב מיני נפשות לישמעאלים. וכן משפחות בני עשו. וכן משפחות בני שעיר החורי. ולכל אחד מהם בני אדם רק שינוי מעשים

מבני ארם וכולם הם למטה. ואלו בני שעיר החורי. לוט"ן שוב"ל צב"עון וענ"ה ודיש"ן ואצ"ר והו"רי עלו"ן מנח"ת. עיב"ל שפ"ו ואנ"ם אי"ה וענ"ה. דיש"ן חמד"ן ישב"ן כר"ן בלה"ן זעו"ן עק"ן ואר"ן. וכל אלו למטה מן המלכו"ת. ווי ליה לעם הארץ שאינו עוסק בתורה ואינו יודע מידיעות התורה. אשר ברורים דתיה והוא בא על אלו הנזכרים היושבים בשערי מות ובצלמות ר"ל בפתחי גיהנם. וכל אחד ואחד מאלו השרים יש להם דינים וחוקים לקבל הנפשות הנכרתות וזהו הנגלה להם שערי מות ושערי צלמות. עיין בהקדמת הראב"ד דף ה' מה שחיבור על ספר יצירה של א"א (פליאה):

ואלה בני צבעון וגו'. אשר מצא את הימים במדבר. אין זה אימים הנזכרים בפסוק אימים לפנים ישבו בה. אבל אלו שבכאן אימם חסר כתיב אלו הם בנים משונים. והם רוחות ומזיקין שבעולם שהיו מוכנים להתלבש בלבוש גופני. ונתקדש היום בספק בין ששת ימי המעשה ובין השבת ואתחזון לבני נשא ואולפא ליה לאייתאה ממזרים לעלמא וכו'. במדבר אית בית מותבא דלהון וע"ז כל בר נש דדחיל מהקב"ה לא מסתפי מנייהו. וכל אינון דאשתדלין באורייתא עלייהו כתיב ה' צלך על ימינך (זוהר פ' זו ע"פ בהריכות):

אלה אלופי עשו וגו'. מהו מדלג על ההרים. אמר הקב"ה עשיתי לעשו שיהא מעמיד מלכי' דכתיב אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום. אם אני מניח לעשו שיהא מעמיד מלכים האיך ישראל עומדים. הריני מדלגו ועושה אותם אלופים. שנאמר אלה אלופי בני עשו (מדרש רבה פ' זו):

וימלוך באדום בלע בן בעור וגו'. וימלוך באדום הוא המקום הדין. בלע המד"א בלע המות לנצח. והוא בלעם בן בעור וההבן זה. עירו מקום אצילתו. דנהבה די"ן הב"ה ולא נתקיים בו העולם. כי לא היה בשלימות אדם ותיקונו (ציוני פ' זו):

וימלוך באדום בלע בן בעור. דא רזא יקירא אתר דכל הדינים וכל המקטריגין תמן ותליין תמן בלע בן בעור. תאנא הוא גזירא תקיפא דתקיפין. דבגינה מתקטרין אלף אלפים מארי דיבבא ושם עירו דנהב"ה כלומר די"ן ה"ב ה"ב כמו דא לעלוקה שתי בנות הב הב (שם):

וימלוך תחתיו שאול מרחובת הנהר וגו'. סוד גדול בענין שאול ודוד שלא רצה השם למחול לשאול על עון קל ושגגה. ולדוד מחל עון פלילי ומזיד. זה היה מעלות נפשותיהם כי נפש שאול היה מהבי"נה ונפש דוד מהעטר"ת וכו' (ע"פ בליוני בהגה"ה פ' זו):

בסטרא דקדושה הוי חמשין דר"ין וכן בסטרא דמסאבא. והיינו רזא דשמנה מלכים אשר מלכו בארץ אדום. לפני מלוך מלך בישראל. וימלוך באדום שהוא תוקפא דדינא. אדמומית והוא דינא בל"ע. והוא קליפה לקביל הס"ד. חס"ד ואקרי בלע למימר שבעי למבלע עלמא בתוקפא. בן בעור כלומר דהוי בוער כאש. וימת בלע כלומר המסתלק ההוא קליפה ושלטה אידך קליפה יוב"ב דאיהו לקביל גבור"ה. ואיהו תוקפא דדינא כמו בעל דבבא דיובב ובעל דבבה חדא הוא. מן בצרה כלומר דאיהו מבצר ומקטרג עלמין ואיהו בן זרח כלומר אתר קליפה קדמאי דזרח בעילא. וימלוך תחתיו הושם. חושם דאיהו לקביל תפאר"ת ואתקרי חושם למימר דאית ביה תר"ין חושים חד מסטרא דחס"ד יחד מסטרא דגבורה. והיינו מארץ התימני דהאי דרום רמז בתפאר"ת בד"ר בן בר"ד איהו

איהו קליפה לקביל נצ"ח. שמלה איהו קליפה נגד הו"ד ושמלה ושמאלא כולו חד למימר דאיהו בסטרא שמאלא. ממשריקה כמו שריקת עדרים דשריקתו רמז לתוקפא דדינא. שאול קליפה לקביל יסו"ד ואקרי שאול משום דלזימנין נקט ליסוד בשמאלא חלק בתפא"רת. מרחובת הנהר כלומר יסוד מתחלק בבינה דאיהו רחובות הנהר. בעל חנן בן עכבור דאיהו קליפה לקביל מלכות כלומר דאיהו כלילה לכולא ספירין אלו קליפות לקביל מלכות התורה. הא דאשתכח בקצותיהון לא אמרינן בו ושם חשם כלול מתרווייהו ולא כי דחר לחורייהו. ושמלה הוא שמיה רמז עליה דלסטר שמאלא הוא והיינו הו"ד. ועוד תשתכח בקצתהון אמר שם עירו דהיינו בבלע והדד. רזא דמלתא בסטרא קדושה כד שלטת ספירה חדא איכא ספירה אחרא דמנהיג עלמא כדי שלא תחשוב שהוא כמו בהא שמיטה דספירה שלנו מנהיגי עלמא דאיהו דינא רפיא ומבסמא תוקפא דדינא וגבורה. דהא היא כחו של אברהם וחוט של חסד משוך עליה. להני בסטרא דקליפה לא הוי הכא אפי' לקליפה לקביל חסד. עירו דהוי סטרא דהוי מנהגא בזימנא דהוה עליהו' דאיהו עותא ואמר ביה המכה את מדין וכו'. כלומר דאע"ג דאיהו לקביל נצ"ח דאיהו סטרא דחסד הוית עבדא הבאות ומדנים. ואית לך למידע דאע"ג בסטרא דקדושה כל ספירה דלתתא תקיפא דינא מלעילא מינה. בההוא סטרא הוי אפכא דכל סטרא דלתתא קלש קליפה תקיפת דינא מלעילא מינה. ומשום הכי אמר בהדר ושם עירו פע"ו מסטרא דקדושה למשליט. ושם אשתו מהטבאל דהא סטרא דקדושה הטוב הוא זמן למשלט בת מטרד מי זהב כלומר דאיהו כליל מסטרא דחס"ד וגבור"ה (מגיד מסרים יסן) :

אמר המחבר הדבר מוטל עלי בספק להדפיס הדברים הללו מי' ספירות הטומאה כי מה טיבו של מת לחי עולם כי בספר הזה יש בו סודות נעלמים מקדושה ומרזי אורייתא קדושה וטהרה אך יגעתי ומצאתי שכתב בה דברי פה קדוש רשב"י בספר הזוהר פ' פקודי היכלות הקדושה והיכלות הטומאה. וגם המגיד אשר הבאתי לעיל שהביא קליפות הטומאה נגד הספירות קדושי' ע"כ אמרתי גם אני להודיע לרבים אלו עשר ספירות הטומאה להודיע מעשה ה' כי נורא הוא אשר זה לעומת זה עשה אלהים עשר ספירות טמאות נגד עשר ספירות קדושים. וזהו הטעם איסור והיתר הטמא והטהור הפסול והכשר. וכל אלה הדברים המבוארים להבא מצאתי בספרי קדושה קבלה ביד חכמים. והנה אציגה לפניך דברים כהוייתן :

הספירה ראשונה שהיה יסו"ד האצילות קיבל רבינו החסיד ז"ל כי סוד של ספירה זאת תאומי"אל פי' שהיא עושה עצמה תאומים למדה העליונה כדמיון תחת עבד כי ימלך ושפחה כי תירש גבירתה. ואין תמיה מפני מה תמצא שם א"ל דע כי כשם שיש אל בצד הקדושה כן יש אל אחר במדת הקליפה וז"ש בלעם הרשע נאם שומע אמרי א"ל. ופי' הרשב"י ע"ה דא אל אחר. ויש שקיבלו ששם קליפה זאת תומי"אל חסר א' ראשונה פי' כי כל כוונתם לכלות ולהתם הקדושה חס וחלילה ולמעטה מלהשכיח. ושורש שמות האלו ייחסם הרשב"י ע"ה בתיקונים אל הקליפה שהם נגד נצ"ח והו"ד. ולקליפה זאת ייחוס בשם כתרי"אל לפעמים. כי ע"י המדה זאת נכרתה הרשעה. ויש שקבלו שהקליפה הזאת שמה קמטי"אל. אפשר לפרשו כמו כתרי"אל. ועניינו מלשון קמטו בלא עת דהיינו תתקע"ד

דורות שקמטו ונכרתו בלא עתם כדפירשנו. ודה"עה קראו קטב מרירי. וכנגדו כתב לנו משה רבינו ע"ה בתורה בפרשת ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו'. וימלוך באדום בלע בן בעור ושם עירו דנהבה נקרא כן ע"ש פעולתו וע"ש מרכבותיו נקרא בלע שמשם בא הסתירה לעולם. וזהו בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב. וזהו ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו שהוא בולע את הזכיות והצדקות. כדי שלא יראו לפני המקום ב"ה ונעשה מסך ומבדיל כדי שלא יראה נגדנו. ועליו אמר דהע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וזהו סוד חלום פרעה שבע פרות ושבע השבלים המלאים והטובים. לפיכך אמר ותבלענה לשון בלע. וכנגדה בתחתונים היה בלעם בן בעור ששמו כשם רבו. ושם אביו כשם אבי אביו רשע בן רשע שואג מטדרגות רשע. לפיכך נקרא בלעם בן בעור ע"ש עור שנקרא עורים ופסחים היגרים ואילמים. ד"א נקרא בעור מלשון עו"ר שהוא קליפה של מעלה פס"לת המיוחד מעשר ספירות העליונים הקדושים והטהורים וכו'. שבכל שם יחוד אלהינו. ושם עירו דנהבה עירו ר"ל מרכבתו מלשון עורי'. דנהב"ה שאמר ה"ב ה"ב רשעים לגיהנם. וזהו סוד לעלוקה שתי בנות ה"ב ה"ב. פי' ד"ן הב"ה וכו'. ד"א דנהב"ה ע"ש ה"ב ה"ב רשעים בגיהנם:

הספירה השנית נקרא עוגי"אל. פי' יובב בן זרח הטעם כי הוא עוגה להברתה כן פי' הרמב"ם ז"ל. ואפשר לפרש מלשון הלהן תעגנה. והכוונה שהוא מעכב השפע ומונע ההשגחה והוא כמו מסך המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים. ואית דגרסי ששמו גועי"אל. פי' לפי גירסא זאת קליפה הטומן בה וצועק נגד הקדושה בקבלתו מן הכח הידוע המכוון כנגדה. והוא מלשון אם יגעה שור על בלילו ותמיד הוא צועק וגועה לבלבל האצילות ולהרוס הבנין. ואפשר שהוא לשון גויעה כי מגעת פניו והוא תמיד לגועה לכלות כל הדברים הקדושים. ויש גירסת אחרים בספירה זו והם ענא"ל וגעא"ל והגואנים וחכמי ספירות לא הבינו בוונת שמות האלו. אבל יש בה כוונה גדולה. ובתיקונים קרא הרשב"י ע"ה למדה זו אד"ם כאשר מבואר בס' הזוהר במקומות הרבה. וזאת היא כשנגדם נקרא אדם בליעל. והשמות הללו יחסם לכשנגד התפאר"ת ויש שקראו לקליפה זו בליא"ל. והכוונה מבוארים כי הוא מכחיש מציאות וכח אלוה. וזהו בל"י א"ל וכנגד מדה זו אמר דה"עה מחץ יעוף יומם. וכנגדם כתוב בתורה יובב בן זרח מבצרה. ונקראת ח"ץ לפי שהוא יושב חוץ לישיב' עליונה ומשם באה החכמה החיצוני. ונקרא יובב מלשון איבה שהיו"ד מתחלפת בא"ל ב"ם בא' שיש לו איבה גדולה על ישראל. גם הוא מלשון אויב שהוא לשון פורעניות. ולפי דברי רז"ל הרואה ספר איוב בחלום ידאג מן הפורענות ומדה זו ממונה על פורעניות. גם נקרא יובב מלשון אוב וידעוני ומשם בא כחו נקראת ג"כ יובב שהיא עומדת על ע"ז. בן זרח בן קטב מרירי שהלך בזריחת השמש בתוקף בזריחת היום ובתוקפו דכתיב מקטב י"ו וד צהרים. מבצרה שהוא קטיגור על ישראל בעת צרתם ודוחק הגשמים. וז"ס הנביא ע"ה על דברי הבצרות. ד"א הוא חסרון שאין בו שלימות מלשון בצר שאין לו הרכבה שלימה והיא אנדרוגינוס והוא חשך וצלמות ותמיד הולך לאחור ולא לפנים:

הספירה השלישית נקראת כתרי"אל. חושם מארץ התמני ופי' הכוונה

היא הסתרת פני הרחמים. כענין שנא׳ סכות בענן לך מעבור תפלה. והוא הפך מן מעלה עליונה אשר היא מכוונת כנגדו. והרב החסיד הר״ר יהודא קיבל מרבותיו הקדומים שמה של קליפה זאת גרסי״אל שהוא על כל עניני הריסות וחורבן. ושם בא כל לשון הרע לעולם והוא היפך הבי״נה ומגלת המלאות. גם היא בונה בנין של עולם וזאת הקליפה מעליות אלהות והורסת הבנין על דרך זה נוכל לפרש כי כתרי״אל הוא לשון כתירה. ובתיקונים קראו הרשב״י ע״ה שערי״אל. ושם כחו של עשו איש שעיר ומשם שער באשה ערוה. וי״א ששמה של הקליפה הוא עיתי״אל. אפשר לפרש מלשון איש עתי. והכוונה שהוא מזומן לעשות עצמו אלוה כענין העגל שנהיה מעצמו. ויש מפרשים שכתבו כי ג׳ קליפות היה אפס תמה כרגע. וזהו לפי דעתם אין ג׳ קליפות הטומאה האלו במציאות העת עתה ולא יש בעת עתה כ״א ז׳ קליפות. ואין הדבר הזה צורך עם דברי הרשב״י ע״ה בס׳ הזוהר. כי בס׳ הזוהר אמר הרשב״י ע״ה שערי״אל ומשם כחו של עשו איש שעיר שער באשה ערוה. וי״מ כי הם עשרה קליפות וקורין אותם עשרה כתרין תתאין. וכנגד עשרה חמרים עשרה אתונות וכנגד מדה זו אמר דהע״ה מדבר הוות. ומשם בא כל לשון הרע שבעולם דכתיב הוות תחשב לשונך והיא אם הטומאה. ויש לה שבע כיתות הטומאה שהם יוצאים ממנה. ומשם מקבלת אגרת בת ישמעאל את כחה שיוצאת בליל שבת ובלילי רביעי׳ עם שבע כיתות הטומאה לחבל את העולם כולה. כנגדה בתורה חשם מארץ התימני. חשם הוא מלשון חוש כמו שנא׳ ובני ־ן תושים והיא הנותנת הרשת בעולם. לפיכך נקרא ע״ז חרשים ועורים. ״א נקרא חושים מלשון חושה שהיא ממהרת לקטרג ולהביא פורענות עולם. מארץ התימני מפני שהוא מונה עונותיהם של ישראל. ואמרו פניו רבש״ע כך וכך עשו ישראל ביום פלוני. גלוי וידוע לפני כסא כבודך ־י ז׳ ארצות של טהרה בראת ביחודך. וארץ עליונה היא בי״נה והוא ־ה״ב וכל מי שיזכה ויתנהג בארץ הזאת. וזהו שבת א׳ מס׳ בעה״ב וכל ־י שמקיים ועושה תורתך ניזון ממדה זו. כמו כן בראת ארבע כדרגות עשר כיתות הטומאה שנקרא השך וצלמות כמו שאמר איוב ארץ ע פתה ־מו אופל. רבש״ע הן לי רשעי יש־אל לגיהנם וז״ש שלמה שלש הנה לא תשבענה וארבע לא אמרה הון אלו הן ז׳ ארצות של טומאה. והנה אלו ־׳ ספירות הנקראים ראש כנגד שלשה ספירות העליונים הקדושים. ואלמלא ־יו קליפות אלו בקיומם ובחזקם לא היה קיום והעמדה לעולמים אפי׳ שעה ־חת. אלא שהרצון העליון ית׳ שופע עליהם שפע טהור ומבסס אותם. אינם כל כך חזקים והנה נשארו שבע קליפות נגד ז׳ ספירות הבנין קדושים. ומשבע אלו נאצלים ע׳ ש־ים הממונים על ע׳ אומות שבכל אחת מהשבע כלולה מעשר נמצא שהם שבעים:

הספירה הרביעית נק־את נע״ש בל״ה. נק־א הדד בן בדד. כתב הרמב״ן ז״ל שקיבל זה בשם רבינו החסיד ז״ל כמה עניינים פלאים משם זה נרמזים לרעת מקבל ישראל. וכמה גלגולים מגלגלים ומתחדשים בהידוש ם קש־ם מזה כח הם ט־ וכטל אפר הידוע למשכיל. יות כי היא נועשת נהר ומחריב כמה נפשות עד כלה דזעם ־כי־ זעמו ת ממה שהפה אינה יכו ה לאמ־. ואז מל כי ש־ום מר יבכיון. וזה סוד ופלא בתבנית הפליאה כאשר כתב הגאון הגדול המקובל ר׳ יצחק הלבן ז״ל

ז"ל בפנימים רמז בתרין כי הוא מרעיש הארץ ורצה לעשותם כלה. גרש יגרש מג"ע מנוחתה כי הוא חפץ לעקור נטיעות בגן הנטוע בנטעי נעמנים. לגרש האב ולשלח האם ולהמית הבנים כדמיון מעשה נחש המטיל זוהמתו בנשיכת פיו. וכנגד מדה זאת אמר דה"עה מדבר באופל יהלך. כי הוא מאפיל הברית צנומות קדם כמו שראה פרעה בחלום. ומשם בא הדבר לעולם ולפיכך דבר ומגפה אינם שוים כי ענין המגפה יותר מדבר. שהדבר הוא כל ששלשה מתים יוצאים בג' ימים בעיר המוציאה מאתים או ג' מאות רגל. והמגפה הוא שמתו בשעה אחד כ"ד אלפים דכתיב ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף. אבל אלו הכחות כשמתחילי' לעשות רע. וכשחוזרים ישראל לעשות תשובה ומתחילי' להתענות ולעשות תרועות מיד שבים אלו הכיתות למקומם שמתייראים מפני התרועה. כמו שעושים בר"ה כדי לערבב השטן באופן כששלט מדת הדבר מיד חוזר בתרועה. המגפה שבאה ממדת הגבור"ה העליונה אינה חוזרת למקומה בזה כ"א בקטורת. דכתיב ויתן את הקטורת ויכפר על העם ומיד ותעצר המגפה. וכנגד ספירה זה באלה המלכים הדד בן בדד המכה את מדין בשדה מואב ושם עירו עוית. ונקרא הדד ע"ש הדדי"ן כי הוא מקום לכתות הטומאה שיונקים ממנה. ד"א הדד מלשון והיוד נהפך עלי למשחית שהם משחיתים העולם. בן בדד הגומרים הרע שבעולם. והם גורמים להביא צרעת לאדם דכתיב ישב בדד מחוץ למחנה מושבו. המכה את מדין בשדה מואב ר"ל הוא המכה בדבר היוצא מן מדין ע' סנהדרין שלמעלה בשדה מואב בשדה של כח הטומאה שהוא כנגד שדה תפוחים העליון הטהור והקדוש. ולזה אמר מואב שהוא הטומאה ושם עירו הוא מרכבתו עוית מלשון מעוות לא יוכל לתקן. ע"ש שהוא מעוות דינים של ישראל וע"ז נקרא עוית:

הספירה החמישית נקראת גולה"ב. כתב הרמב"ן ז"ל קבלתי בפי' זה השם מן הרב ר' יאשיה הבבלי ז"ל כי מספירה זו תחלת עולם הגופים המתכסה מעיני בני אדם. וכסאו מקיף שלהבי אש. ואלמלא הסר יוצר הכל היו כיתות חיילות ומשרתיו משחיתים ומחבלים כל הנבראים שלמטה ברגע אחת. ויגרשו מתחת השמים ושוכנים בכח השלהבו' להב אש גדול היוצא מכח שרפי גדודי חיליו. ועל הפעלים הנפלאים במחנותיו הנאצלים מכחו שמו בגנזי נחלים ואש להט ממנו. וגם גדודיו וחייליו להט הולכים בבהלה. מחזיר פעולותיו במצאים ואינם נראים כי אינם נרגשים לעין ההרגש ואע"פ שהם מתאצלים מאצילת העולם המכונה בכינוי שכ של גוף הוא כדמיון לאצילה שלמעלה ממנו וכדמיון נשמה שלמטה ממנו ודוד קראו פח יקוש דכתיב כי הוא יצילך מפח יקוש. וזהו צינים ופחים בדרך עקש. והוא ממונה על כל ברואים ששמם פחים ומשם נברא יצה"ר ומלאך המות כמו שאמרו רז"ל שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות. וכשנפטר אדם לבית עולמו טומנים פחים ללכדו לעה"ב לולי ה' דכתיב ה' לא יעזבנו בידו. וכנגד מדה זו נאמרה בתורה וימלך תחתיו שמלה ממשרקה ונקרא כן מלשון שמלה מגוללה בדמים. ממשרקה לשון ישרוק ה' משרקים ומחרקים לחורבן שונאיהם של ישראל. ומחרפי' ומגדפים אותם ומשם נבראים כמה מזיקים וכמה נפשות של עכו"ם המחרפים ומגדפים כלפי מעלה. לפיכך נקרא שמלה ממשרקה:

הספירה הששית נקרא הגרי"רין. כתב הרמב"ן ז"ל שקבל מפי רבו ומפי

רבינו חסיד בר' יצחק ז"ל כי הספירה הנזכרת היא מזמנת תגר ומלחמה לזמנים ידועים עם הגבוה"ה ואז הרעשים והמקרים הקשים המתחדשים בעליונים ושפלים ורוב החיילים המקטרגים ומשחיתים באף וחימה וקצף גדול בגבורת רעש גדול כים מתאצלים. ומחרדת רעש וסערת ספירה זו הוא עושה תמיד תגר עם בית ישראל. ודהמע"ה קראה שחל על שחל ופתן תדרוך. וכנגדה אמר שלמה המלך ע"ה אמר עצל שחל בדרך והוא ממוצע עם חמש כתות הטומאה עם חמש התחתונים. וכנגדן כתב בתורה וימלך תחתיו בעל חנן בן עכבור בעל לשון ע"ז דכתיב והסירותי את שמות הבעלים מפיה וכתיב בעל פעור. והיא מדרגה ששית בטומאה והוה מקטרג עד שנפלו בישראל כ"ד אלף. לפיכך נקרא בעל חנן עכבור לפי שהוא אכזרי ביותר שקורין למי שאינו רואה סגי נהור והוא עוכר את ישראל ונקרא בעל חנן לשון חנינא וכו':

הספירה השביעית נקראת ער"ב זר"ק. כתב הרמב"ן ז"ל כמה זימנין לא מצא פתרון לשם זה ואשתומם על המראה ואין מגיד לי.

עד שגרמו הדברים הנסתרים להתעורר ולשוטט בשאלות מחשבותי ספיקתי בהויית התלמוד לשלוח לארצות רחוקים אשר יד שאלתי מגעת לרבותי בכ"מ שהם ולאחר ט"ו חדשים הגיע לי שאלתי בענין הזה. עם שמות תשוב' מאת אדוני הרב הגדול ר' יצחק והאיר עיני כי זה השם נחלק לב' עניני' וכן פי' כמו העורב האכזרי מתכוין לזרוק ילדיו כן כונת זה לזרוק ולהשחי' זרע קדש הזרוע באוצר יסוד עולם ועוד הוסיף ביאור כי בשע' קבלתו מן יסוד ער"ב לו ואחר קבלתו זרק מה שקבל ודה"עה קראו פתן על שחל ופתן תדרוך ומכאן שואבי' כתות הטומאה עזא ועזאל אשמדאי וחובה וזכו מים אחרונים חובה והם מרכבה לה וכנגדם מלאכי חבלה בארץ שאכלו פתן של בני אדם וציקי קדר' וכנגד' בתורה שאול מרחובו' הנהר אל תקרי שאול אלא שאול בחולם וזהו ישובו רשעים לשאולה ממדרג' אחת ממדרג' של גיהנ' מרחוב' הנהר ר"ל שאין קץ לרחוב' של גיהנם הנהר ששם מתלבני' עונותיהם של ישראל כמו הזהב שטובלת בנהר. ד"א מרחוב' הנה' שנקרא ממונ' מגבור' שלמעלה שהיא תחת רחוב' הנהר: **הספירה** שמיני נקראת סמ"אל כתב הרמב"ן ז"ל קבלנו כי הוא מעורר מדנים ומבטל כל הטובות מכל הספירות שדברנו וכל הנאצלי' ממנו כולם שקרני' ואין עומדים בדיבורם ומראים לבני אדם במרא' כזבים ומקטרגים ומערבים מלחמות נצח ישראל ומה נפלאו ועצמו מלספר ענייני החיילות והשרים המתאצלים מאותה הספירה המפל' אימה ופחד וכת אלו החיילו' נראין בדמיון אש אדומה וכל מראה דמיונו אדומה כדאמרו חז"ל הוא ארום מלבושיו אדומים וארצו אדומה וגו'. וקבלו קצת חכמי ישראל החסידים כי מח"לת בת ישמעאל יוצאה ומזמר' ומרקדת לפני סמא"ל בארבע מאות ושבעים ושמנה שרים גדולים בהשבון שמה מח"לת ובכל מיני זמר וכו' יוצאה ליל"ית יוצאת ומיללת בחצי הלילה למדבר הגדול והנורא ועמה ת"פ שרים כחשבון שמה ליל"ית ומיללים עמה ובאותה שעה מתגברים אלו עם אלו עד שעמודי שמים ירפפו ויתמהו מגערתם ובארץ מזדעזעי' ויש פעמים שלי"לית המלכה היא כלתו ותשוקתו של סמ"אל ולפעמים מח"לת בת ישמעאל ועל ענין זה מתחדש הקנאה והתגר בין שתי רוחנותיהם וכל דעתם ומחשבותם לקטרג על כיתות ראשי עם קודש וענין סמ"אל ידוע הוא לכל חכמי ישראל. כי הוא

השר אשר בשמים המקטרג על עם קודש ומדרשים ותלמוד מלאי' בזה הענין.
והענין המקובל בענין סמאל ותולדותיו ומשפחותיו לבית אבותיו וממשל'
היילותיו וצבאותיו ומחנותיו ומובאיו ומוצאיו וכל צרותיו וצרות צרותיו
וכו' עצמו מלספר. ודוד המלך ע"ה קרא' כפיר יתנ"ין כדכתיב כפ"ר ותנ"ין
ומשם בא ספירה לעולם ונקרא כפיר מפני שנכנס בלבן של בני אדם כדי
לנסותם והרשעים ש מעי' לו וזהו שר"זל לעתיד לבא יקח הק"בה יצ"הר
ושחטו וז"ש וצדיק ככפיר יבטח ר"ל אע"פ שבא הכפיר לנסותו יבטח
בשם ה' וכנגדו כתיב בתורה וימלך תחתיו הד"ד ושם עירו פעו ושם
אשתו מהטבא"ל בת מטרד בת מי זהב ונקרא הד"ד מלשון והו"די נהפך
עלי למשחית והוא מכוון נגד הו"ד שבקדושה וש"ם עירו פעו ר"ל מרכבתו
והוא צד הטומאה ועיר לשון חמור שהוא מצד הטומאה. פועה הוא פרעה
שלמעלה שהוא התנין הגדול הרובץ תוך היאור ושם אשתו מהטבא"ל ר"ל
המדריגה המקבל' ממנה מהטב"אל טב"אל וזהו שרמז הנביא ישעיה
ע"ה ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל שחשבו לפרוק מעליהם עול מלכות
שמים ולעבוד ע"ז שנקראת טבא"ל ונקראת מהט"באל בת מט"ר"ד לשון
טרדה בת מי זהב שנברא' ממדת הגבורה שהוא זהב הדין הגמור הטוב
הצפון לצדיקים ולפיכך נקראת בת מי זהב ואע"פ שתמצא בזוהר באדר'
שדורש שני פסוקים אלו בהיפך שהוא דורש אותם על המעלה הקדושה
של מדת מלכו"ת והכל הוא אמת שגם זה לעמת זה ברא אלהים ומה
שיש בקדושה יש בטומאה כנגדה ואם תבין פסוקי דברי הימים תבין
ודוק ותשכח:

הספירה התשיעית נקרא גמלי"אל כתב הרמב"ן ז"ל קבלו חסידי עליון
עניינים נוראים בענין הספירה הזאת ומי שיש לו לב להבין
יבין וידע ויבקש במדרשי חז"ל ועוד קבלנו כי מצחו בעור אברי"ב
בישיבה הגאון רבינו שלמה ז"ל מקובל גדול היה כתוב באגדתא מפרש
מקטרג איש בהמין מעל גמלי"אל שמו ועוד מקבל ויונק מן הו"ד ארץ שמיב
כל חיילותיו חיילו' שלם וכענרא"ם לב"א ניתנה להם רשות להראות עתיד'
בעולמים ויש עתים ידועים שותק ומקבל מהמקטרג עליו והוא משמשו
כעבד לפני רבו. ואז מתהפך שמו וקורין שמו נחמי"אל נחלי"אל וכל
חייל תיו חיילי בהלה מתבהלים לכל רואים ומתהפכים לצורת נחשים שהם
מזומני' לכלכל האויר עכ"ל הגאון ז"ל ואם תבין מאמר הז"ל בענין סמ"אל שרכב
על נחש כמין גמל תבין זה ויש גמל לטובה ויש גמל לרעה ולזה נקרא
גמליאל ודוד המלך ע"ה קראו תנ"ין דכתיב כפיר ותנין והוא הנקרא מדה
חמור כמו שיש במדה עליונים שור וחמור כמו שאמר יעקב ויהי לי שור
וחמ ר. לפי שיעקב בא ממדת תפארת ויהי לי שור וחמור צד"יק ומלכ"ות
וזהו אשריכם ישראל זורעים על כל מים משלחי רגל השור והחמור.
וזהו חמור חמר בדינה בת יעקב שהטיל הזוהמא וממדריגה זו יונקת לילית
הרשעה אשמדאי וכל שאר הכיתות של טומאה המתחדשים לבא בעולם
ונקרא ג"כ מאיהו כנגד מדה זו בתורה אלופי עשו ונקרא אהליבמה בת
צבעון בת ענה ונקראת נעמה ונראה לאדם בחלום כאשה יפה ובא לידי
קרי ונולד ממנו ש"ד וזהו נקרא נגעי בני אדם שמוליכו עד המדריגה
התחתונה עד הגיהנ' וזהו מהרסיך ומחריביך ממך יצאו. וכנגד המדה זאת
שנקרא' שור וחמור בכיתות הטומאה אמרו רז"ל ארבעה אבות נזיקין השור

והבור

והבור המבעה וההבער שור זהו מדרגה תשיעי של טומאה שנק׳את שור ונקראת תנ״ין בור מדריגה עשירית של טומאה ונק׳את בו״ר מב״עה זהו סמא״ל ומתנותיו ולמה נקרא כן מפני שהוא מחפש אחר עונותיהם של ישראל מלשון נבעו מצפוניו ולפי׳ אמר רב מבעה זו שן דכתיב שיני רשעים שברת. ושמואל אמר זה אדם אדם בליעל והמבעיר זו מדריגה ראשונה של טומאה. הנקרא בלעם בן בעור שהוא הבוער לאדם בגיהנם ונקרא קטב מרירי שהולך כשבוער היום דכתיב מקטב ישוד צהרים. שהוא תוקף החתימות ולפיכך אמרו רז״ל לא הרי שור כהרי בור כי כלו כחו בפני עצמן לחבל ולעשות נזק בעולם לולי שומר ישראל:

הספירה העשירית נקראת ליל״ית והרמב״ן ז״ל כתב בספרי קבלה שמצא במסור׳ הזקן הגאון רבינו אלחנן ז״ל כי כל פמליו׳ שלמעלה היא מעורר׳ מדנים וקנאה ושנאה והיא מכוונת עד הספירה הידועה לחכמי ישראל ובבואה מעורר׳ עמה קטרוגים ואם אין מלכות נוגעת בחברתה אפי׳ כמלא נימא היה רצה לחרחר ריב ומצה ומדון באף וחמה ביד רמה מבלי אימה ולערוך מערכות מלחמה באון ועצמה והיא מיללת יללה עצומה וכי היא יללת באביר הצאן והיא יללת בקול יללה בליל שמורים היא לה׳ וכל זה סוד נעלם. ואמרו המקובלים כי השר המשמש לפניה נקרא שרי״אל וקבלו כי זה השר הוא המלך הגדול שבשדי׳ המושלי׳ באויר ובענין שימושא זו דרבנן אמרו כי באמצעית ליל כפורים שהוא בעל כרחו בא בכח פעולת החכמים והזקנים במאה ושלשים וא׳ גבורים פורחים באויר ופניהם מתלהבים בניצוצים של אש והספר אשר שמו פיפירון מביא כתוב ותתום מיד שרי״אל המלך כל רזי הרקיע ומוד עם לזקנים וממשלתו היא גדולה לכל פני הרקיע השמים מן הספירו׳ הנזכרים ומאציל׳ השר שלה באים רוחות ושדים ולילין ורוחות רעות ונראים בצורת בני אדם. ואלה הם אשר דברו בהם חז״ל בכמה מקומות שדומים למלאכי השרת ולבני האדם. כי מציא׳ תכונות יסוד הרכבתם על סדר שידמו לאלו ואלו כי אינם במציאות טוני ההרכבה המתרגשות ולא במציאות מקור היציר׳ הרוחניים וקבלו חז״ל הקדושים שיש מקטרג גדול. אחד על מדת צדי״ק ועל מלכ״ות שמו סת״ר עטר״ון על שם שהוא מסתיר עטרה. וע״ז הסיד אמר הנביא ע״ה הסר המצנ״פת הרם עטרה. כי בהסרת המצנפ׳ תרום העטרה ויש לך לדעת כי כמו כן המערכות שלמטה כך המערכות שלמעלה. וכמו שד״ו פרצופין למעלה מחוברין בכח רוחני כמו שהקנאה היתה למטה מצד הנחש וכשם שהתאוה והערעור היתה הכל מצד חוה כך היתה התאוה והערעור למעלה מצד חמדת ימים וכשם שכל אותו זמן שנתגרש אדם ע״י חוה היה מוליד רוחין ושידין לילית וכל מיני מזיקין כך למעלה כביכ״ול עברה רוח פתוי רוחני מצד ל׳לית המקטרג על מדת יסוד עולם. וכן על כל מדת המלכות לקבל החדר הרוחני ממנו ואז נתלבש עליהם בדמיון הרוחני בזו נתכסה הכח הפנימים הקדוש לצאת מן הכח אל הפועל. שכח המצנפת הרוחניות שנתלבש בה ומאז והלאה נולדה ביתות זרות ורעות מחריבי עולם מעלה ומטה ולא היה כח בזרע הקודש הגבורי׳ לצאת לידי פועל כי אם בשנים או בשלשה כגון שת חנוך מתושלח. ונח ושם ועבר אבל רוח העול׳ היו עובדי ע״ז כי מכח שזכרנו היה מכסה על סוד עולם. ועטרת צבי היה מונע מלצאת זרע השלום הכח אל הפועל. וכביכול כאלו צדיק מט לפני רשע עד שהוכן בחסד כסאו. וזרח באור משמש

משמש איתן העולם הוא אברהם אבינו ונתלבש במדת החס"ד לעוברים ושבים ונטע אשל החסד בכל רוח. ויקרא בשם ה' אל עולם ומסר עצמו בכבשן האש בקנאתו אשר קנא לאלקיו וביער ע"ז מן הארץ ודרש לרבים כי אין לעבוד לשום אלוה לא לכוכבים ולא למזלות זולת לה' לבדו. והוא היה מגייר אנשי' ושרה מגיירת נשים כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן ובהמולו בשר ערלתו הסיר המצנפת והרים עטרה. והרים שורש של מעלה ועשה פרי למטה. וזרע השלים הגנוז בכח אזי יצא לפועל ואז נשלם קצת כסא הכבוד. והזוהמא פסקה במתן תורה. אבל עדיין לא נשלם הכסא בשלימותו עד שישובו כל העכו"ם לעבודת יוצרנו ית' ויתגיירו לכנוס תחת כנפי השכינה לשמור תורתו ולעבדו שכם אחד בלבב שלם. כמו שאמר הנביא ע"ה כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה שפה אחד וגו'. וכשהודיע בעולם אדון יחיד על כל ושם אחד ומיוחד אומה אחד ולשון אחד. כמו שתקנו בתפלה במנחה בשבת אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ולא יהיה ביניהם ערבוב לא רב ולא מעט. כי כולם יתגיירו לשם ה' אל עולם. ויהיו ישראל כאזרחים זרע ברוכי ה' וכו'. לקיים מה שנא' וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק. כשיתאחדו כל הספירות ביחד ובדיבוק אחד לקבל כולם שפע אחד מאדון המיוחד על הכל. והוא עילת העילות וסיבת הסיבות יתברך לעד וזה יסיר המצנפת והרים עטרה בכלל כל הכתרים. ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמן וכן יהי רצון במהרה בימינו אמן (מגיד):

דע כי מפסוק זה תמצא יוצא שם של שמנה תיבות מספר אותיות הידועים אמר כי כחו להנקם מזרעו של עשו. ואמר ארבעים יכנו. ועוד תמצא בכלל עשרה אלופים הללו אלוף עלו"ה ובדברי הימים כתוב אלוף עלי"ה. כדי להזכיר בשניהם ה' שלם ובא לרמז על זרעו של עכו"ם הדוברים סרה על ה' (נמיי):

יברסמנה חזיר מיער עי"ן תלויה ישאר לך רמ"י וזהו אלוף עיר"ם אותיות מיע"ר. כלומר אלוף מגדי"אל זהו חזיר מיע"ר ואותיות מעי"ר ע"ש הכתוב והאביד שריד מעיר שהוא עיר הידוע. וכן הזכיר ישעיה הנביא ע"ה כי שמתי מעיר לגל קריה בצורה למפלה. וזה אמר על עיר הידועה. ואותיות ג"כ ירע"ם ועליו אמר דוד וירעם ה' בשמים וגו'. וכן מצינו עובדיה התנבא על חורבן העיר הזאת בהסכמת ב"ד של מעלה. והוא שאמר במדרש למה נכתב חזון בשני נביאים בלבד ישעיה ועובדי'. אלא חזו"ן עולה ע"א וישעיה קילל את העכו"ם בב"ד של מעלה. ועובדיה דן למלכות בב"ד של מעלה וכן דרשו בפרקי היכלות עד שיאמר אדם לחבירו הא לך העיר בפרוטה ויאמר איני מבקשת ע"כ (נמיי):

סדר וישב יעקב

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. וישב *יעקב *בארץ *מגורי *אביו *בארץ ר"ת יב"ם א"ב שהוצרך יהודה ליבם כלתו לגאול את בניו. וא"ת למה לא הספיק יבום ככל שאר יבמין דעלמא שצותה התורה עליהם. השיב ואמר כנען מפני שארור כנענית וכל הנולד ממנה די ברוב זכותה לתקן עצמו לא הוכשר לגאול אחרים (כנפי יונה ח"ד סי' כ"ה):

נתפרד יעקב מלבן פגע בו סמא"ל ונתפרד ממנו סמא"ל פגע בו עשו ונתפרד ממנו בשלום אח"כ מה כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו . אמר יעקב בלבו כבר עשיתי שלום עם כל שונאי . עתה אתיישב בארץ מגורי אבותי ואשב לבטח והתחיל לקנות שדות ולבנות בתים . יבא ענין יוסף עליו וכל דא סיבב הקב"ה עליו בעבור שלא בטח בהבטחת הקב"ה כמה דאתמר מפחד מסטרא מסאבא ובקש לעשות שלום עמהם (גלי רזיא) (וע"ל פ' וישלח) :

כשנולד יוסף הלך יעקב משני טעמים. אחד שלא רצה שישתלמו י"ב שבטים בארץ טמאה . ב' לפי שידע שתמות רחל בלידת בנימן ואלו מתה רחל שם לא היה יכול יעקב לצאת משם לעולם (זוהר ע' סס"ה ועס"ז וספ"ט) :

ויעקב היה איש תם ולמד מה שלמדו אבותיו ואחר כך פירש מאביו ונטמן בבית עבר ללמוד תורה לפיכך זכה לברכות וירש את הארץ שנאמר וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (מדרש רבה פ' שמות) :

יעקב שרי באמצע חס"ד וגב"ורה ואחיו בגבורה דיצחק דאינון פח"ד וה"וד ואקרי מגורי אביו מלשון מגור מסבי' כלום' נתיישב באינון דוכתא דהוה דוכתא דיראה ופחד וכו' (מגיד חדש) :

ר"ת של ז' עממים שהם כ"נעני ח"תי א"מורי פ"ריזי ח"וי י"בוסי ו"גירגשי גי' סמ"אל וא"רץ כנע"ן גימטריא ליל"ית (טוב הארץ) ;

בזכות אברהם יצחק ויעקב בזכותם יצא ארץ כנען מתוך החיצוני' ונכנס תחת הקדושה תחת שם הוי"ה וזה: גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו אימתי גדול ה' וגו' בעיר אלהינו הר קדשו (סס ע"ג) : בקדושה נקראת ארץ ישראל ובטומא' נקראת ארץ כנען :

למה פעם אחד אמר ישראל ופעם א' אמר יעקב א"ל כשהוא בארץ ישראל נקרא ישראל וכשהוא בחוץ לארץ נקרא יעקב והא כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען עד לסוף כיון שראה בני כהנים קרא ישראל (זוהר) :

אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו וגו' בשעה שבא הקב"ה לברא את האדם אמר נעשה אדם מלאכים דבסטרא ימינא ברכין ליה ואמרו נעשה ונשמע הה"ד ברכו ה' כל מלאכיו ודא מטטרון לקביל יוסף לתתא אבל עז"א ועז"אל ושאר מלאכים הוו שנאין ליה ואמרו מה אנוש ולקביל מלאכים עם עז"א ועז"אל הם אחי יוסף ולאו ח"ו עז"א ועז"אל אלא כהנך מלאכים דאתכללו עמהם ומכאן בא השנאה עם אחיו ועם יוסף דכתיב וישנאו אותו ויבא יוסף דבתם רעה אל אביהם וכו' (זוהר כלהפית ע' קע"ד וע"ל במט"ט) :

ויוסף בן שבע עשרה שנה היה הטעם הוא נער בסוד מטטר"ון שהוא שם ה' הקטן ושם הו"יה במספר הקטן הוא י"ו וזהו אמרו לצדיק כי טו"ב לצדיק זה יוסף כי טו"ב י"ז והיה לו לתקן פגם אד"הר ולכן עשה לו כתונת פסים נגד כתנות עור . ולכן כשנאבד יוסף ממנו היה יעקב סבר שלא יתוקן הפגם ולכן וישם שק במתניו נגד כתנות עור של אד"הר (מג"ע אופן קע"ו) :

כתיב אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה האי קרא דקהלת כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט איהו משל לחכמתא דקרא דא אורייתא והא משל לדא שמח בחור בילדותך והוא נער וייטב לבך באחרית היה רועה את אחיו בצאן בימי בחורותך את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ודע כי על כל אלה ויבא יוסף דבתם רעה יביאך אלהים במשפט אלה תולדות יעקב יוסף (זוהר מלומה ע׳ כנ״ח) :

בהיות שיוסף בא מגלגול אליעזר ואליעזר היה עבד אברהם ולכן נאמר עליו לעבד נמכר יוסף לרמז שמסטר׳ דעבד בא יוסף דאיהו חנו״ך ולעבד נמכר יוסף בסטר׳ דעבדותא דלעילא דאיהו מטט״רון ובשביל שנמסר יוסף בסטרא דעבדות דלעילא קודם ששלטו בו קליפות לא יוכלו הקליפות לפעול שלא יצא ממצרים עם אחיו ושלט עליהם כל ימיו בכח דעבד דלעילא שהיה מטטר״ון שמר אותו מן פגע רע והיה מצליח כל ימיו בכל מעשה ידיו ולא לחנם נאמר עליו והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו וכו׳ (גלי רזיא) :

והוא נער רמז לגלגול ראשון דהוא חנ״וך שנקרא נער וגלגול שני הוא אליעזר שהיה עבד לעבד נמכר יוסף גלגול שלישי ביהוידע שנקרא נער וזכה להיות נער לשכינה וכן באו ב׳ פעמים א״ת א״ת להראות לנו כל אלו הנסתרות שזכה יוסף לכל כך גדולה (ופ״ל כבט מג״ע) :

דרשו בתיקונים י״ג דרגין לנשמות ישראל ואלו הן מלכים צדיקים נביאים חוזים מארי תורה גבורים חסידים ע״כ והעיר וכן אנוקב׳ הרי י״ד יתירה עליהם נוקבי׳ מג׳ עליונות דידה ואינון נבונים חכמים ראשי אלפי ישראל ואלו ג׳ היתירות המושפעות ממנו מכוונות אל הבאו׳ מחנות וכו׳ ושבע דידה לארבע דידה כנגדן כתב יוסף בן שבע עשרה שנה בסוד ויתן אותם אלהים ברקיע השמים שהוא יסוד דצינור הנשמות (יונת אלם פ׳ כ״ה) :

אלה תולדות יעקב יוסף היינו יסוד שבע עשרה שנה ביה כללין ז׳ ספירו׳ הבניין ועשר ספירות היה רועה את אחיו היינו שאר ספירות בצ״אן הם נצ״ח והו״ד והוא נער דאיהו מט״ט בני בלהה הוא חס״ד ונ״צח ובני זלפה הם פח״ד וה״וד א״נ בני בלהה רזא דמט״ט וסנדלפו״ן. ועשה לו כתונת פסים כלומר כלהו ספירין מושפעין ביה בין דחס״ד בין דגבו״רה. ויראו אחיו וישנאו אותו וגו׳ לאו למימרא דשנאין ליה ח״ו אלא היינו לומר כמו שלא ממלל אינש עם שינא הכי שאר ספירין לא יוכלו למלל עמיה וכו׳ . ותשתחוין לאלומתי כלומר דכולהו ספירין נגדין ביה וביה. והנה השמש והירח היינו ת״ת ומלכו״ת (מגיד מדם) :

אלה תולדות יעקב יוסף כל מעלות השבטים היה בו. בכורתו של ראובן. מלכותו של יהודה שנא׳ ויוסף הוא השליט. נבואתו של לוי שנא׳ ויהי כאשר פתר לנו כן היה. חכמתו של יששכר שנאמר אין נבון וחכם כמוך (בחיי) :

כיון דמטי יוסף וקאים קמי אבוה ואסתכל יעקב ביוסף הוה אשתלים בנפשיה כאלו חמא לאימיה. דשפירו דיוסף דא שפירו דרחל והוה דמי בגרמיה כמאן דלא אעבר צערא מן יומא . ובזמנא דאתפרש יוסף מניה כתיב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה . וכל יומא דיעקב לא חמי צערא כהאי . והוי בכה כל יומא לאינון שבע עשרה שנה אח״כ נתן לו הקב״ה י״ז שנים אחרונות . ויחי יעקב י״ז שנה בתפנוקי דעלמא וכו׳ .

ושכינתא לא שריא באתר דעציב בג"כ כל אינון שנין דיוסף אתפריש מאביו ויעקב היה עציב לא שריא ביה שכינתא. וכל אינון שנין בארץ מצרים שכינתא יקרא עמיה אשתכח. ובג"כ חיים אקרון (זוהר פ' ויחי ע' תס"ה);

מכל אבקת רוכל דא יעקב. ד"א דא יוסף הצדיק בגין דארוני דיוסף הוי אזיל לגביה. אמאי רוכל דהוה רכיל לאחיו גבי אבוה (זוהר):

אל יעשה אדם מריבה וראה והבן בני מה נעשה לצדיק שהחליף צדקתו בחסידתו וגירר דבר אחר את לשונו. וראה אדם אחר ויצא לתרבות רעה. והנה דבה רעה ה רג האומרו והמקבלו והנאמר עליו והאמצעי וכו'. יוסף הצדיק הוציא דבה על אחיו ונתגלגל בחסיד א' ומת החסיד והחזיר גרר לשונו וראה אדם א' ואמר הלשון שהוציא מרגליות התורה מפיו כך זו תורה וזו שכרה יצא לתרבות רעה. והנה הרג ג' יוסף ואותו אדם ואחיו (פליאה):

יוסף הוא בדמות דיוקנא של יעקב. כי מדת יוסף הוא מדת יסו"ד והוא למטה מן התפאר"ת שהיא מדתו של יעקב. וזו המדה נקראת שבת (בפ' בחקותי אהריך בזה):

ויוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה. שהיה בכלל ז' הצדיקים האוחזים ז' מדות העליונים. אברהם בחס"ד. יצחק בגבור"ה. יעקב בתפאר"ת. משה בנצ"ח. אהרן ביסו"ד. דוד במלכו"ת וכו' (עיין מאמר זה בא"יכות בפ' וילה):

אילין זרעית יעקב ויוסף בר שבסרי שנין הוי במפקיהון מן בית מדרשא והוא טליא הוי מתחבר עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי דאבוהו ואייתי יוסף טיביהון ביש וחמינון דאכלו בישרא ותליש מן חויא חיא ית אודנייא וית זנבייא וכו' (תרגום):

יעקב ויוסף יעקב הוא הכרוב וכן יוסף. וז"ש אפי רברבא ואפי זוטרי וכל א' מהם נקרא נער. שנאמ' כי נער ישראל ואוהבהו. וכתיב ביוסף והוא נער וגו' (בחיי ע"ד הקבלה):

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו. ר' ישמעאל אומר כל בן זקן חביב לאדם. שנא' וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו. והלא בנימן היה בן זקונים אלא ע"י שראה בנבואתו שעתיד למלוך לפיכך היה אוהב אותו מכל בניו ויקנאו אותו קנאה גדולה שנא' ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם. ועוד שנאו אותו שראה בחלום שעתיד למלוך והגיד לאביו והוסיפו לו קנאה על קנאה ויוסיפו עוד שנוא אותו שראה בני פלגש אביו שאכלו בשר אילים כבשים כשהם חיים. והוציא עליהם דופי לפני אביהם שנא' ולא יכלו דברו לשלום. (ע"ל פ' מקץ) (פרקי דר"א):

כתונת פסים ר"ת *פסקין *סגרין *יוסף *מטטרון. כי ידוע מטטרון ויוסף הכל איהו בסוד נשמת אדה"ר (כונת אר"י ס"ד ע"א):

ועשה לו כתונת פסים מסר לו סוד כ"ב אותיות (בחיי): **כתונת** מכפר על לבושי כלאים כמה דאתמר ועשה לו כתונת פסים (רבה פ' ט ס"ז) (ובפיר הפירים רבה):

כתיב כתונת מכפר על ש"ד המ"דא ויטבלו הכתונת בדם וי"א על לבושי כלאים המ"רא ועשה לו כתונת פסים ועשה לו כתונת פסים גי' מיכ"אל גברי"אל רפ"אל אורי"אל (מדרש):

עוד שם יפה תואר ויפה מראה יפה תואר צורתו ויפה מנין מיכ"אל מר"את מנין גבר"יאל הרי צורת גבר"יאל ומיכ"אל היה ביוסף (כ"י מגלה עמוקות בכתבי מקובלים) :

וישראל אהב את יוסף מכל בניו וגו' ישראל מיבעי לי' מאי וישראל לאכללא עמיה שכינתיה דרחימת' ליה ליוסף בגוונא דא תנינן וה' הוא ובית דינו וכולהו שבטים אודו ליה על דאיתרהם מאבא ואימא וברכו ליה ברכת עלמין כולהו לאתיישבא בדוכתא כדקא חזי (מ' הנעלם פ' מקץ) :

אחי יוסף הוו גאים כמו שנראה מקנאתם מאהבת אביו וכתונת פסים שהיה נראה להם בגאוותם שהם נכבדים יותר ממנו (מדרש מגלת בפלג"ת הקבלה) כתונת פסים פרגוד מצוייר (תרגום) ;

בשביל משקל מלת שני סלעים נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ואע"ג דבלאו הכי נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כל כך אלא ע"י זה ארבע מאות שנה התחיל קודם שנולד יצחק שלשים שנה (תוספות) ;

כתונת פסים הטילו פיים ביניהם באיזו מיתה סד' מיתו' ימיתוהו שנ' ויתנכלו אותו להמיתו כיון שמכרוהו הטילו פיים מי יוליך הכתונת לאביהם נפל הפיים על יהודא ז"ש לו הכר נא ולכך נאמר לו הכר נא למי החותמת וכשאמר ליעקב הכתונת בנך היא פסקו חייו של יעקב לכך פסקו חיי בניו מן העולם זה ער ואונן ושלה (נחיי פ' זו) :

וישנאו אותו אחיו ולא יכלו דברו לשלום ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה הה"ד מי יתנך כאח לי באיזה אח הכתוב מדבר; א"ת בקין והא כתיב ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו וא"ת ישמעאל ליצחק הא אמרינן ישמעאל ויצחק שונאי' הוה וא"ת בעשו ויעקב והא כתיב וישטם עשו את יעקב וא"ת באחי יוסף והא כתיב וישנאו אותו וכתיב ויקנאו בו אחיו אלא ביוסף ובנימין . יונק שדי אמי ובמשה ואהרן שנא' ויפגשהו בהר אלהים וישקהו (מדרש רבה פ' שמות ע"ל) :

והנה קמה אלומתי וגם נצבה והנה תסובנה ומהקם מלכין הוא שם אחד מע"ב שמות הוא השם המסוגל למלוכ' שכן המ"מליך מלכ"ים גי' הק"ם כמבואר בפי' המחזור וזהו מהקם מלכין וז"ש יוסף והנה קמה אלומתי ע"כ אמרו המלך תמלוך עלינו וכו' וז"ש שאול לדוד ידעתי כי מלך תמלוך וקמה בידך ממלכות ישראל (כל זה כתיב בפי' על ע"מ בפס רל"בק) :

שר נקרא קמ"אל א"ל קמ"אל ושאל חכם א' לבעל חלום בשאלות חלום בשם מי שנקרא שמו קמ"אל וז"ש דוד המלך ע"ה עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמרו חכמי הקבלה כי הודיע לזה החכם ששאל אותו והראה לו שם אחד והוא אקמ"יאל שר המלכות ובו כח יוסף בתוקף החלומות שחלם בכח זה השר שהוא מדתו ע"כ זכה וזהו הסוד נרמז בפסוק והנה קמה אלומתי ואז גדלה השנאה בינו ובין אחיו והם לא ידעו כי מה' היתה לו (מקובלים) :

כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ולא אמר הוא ומלת היא ג' אותיות נעלמים בהא ה"ה ה"י ה"א והנה י' בחכ"מה א' בבי"נה וה' במלכות זהו הי"א א"ל ר' מאי הי"א א"ל חלום שראה יוסף ואמר קמה אלומתי וגם נצבה כי היא צריכה הקמה ועוד בענין קום בתול' ישראל הלא תראה הי"א במלואו כמו יו"ד ה"א אלף עולם הקו"ם א"ל רבי מי

אמר לך קום א"ל ה' הוא תפארת וכו' ידעת מי הוא ששקל עונות נבוכדנצר והעביר מלכותו א"ל רבי היא שכן היא בא"ת ב"ש עולה תק"ל הוא שנ' מנא מנא תק"ל ופרסין (קנה) :

ויאמרו אליו המלך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו לעולם אל יספר אדם חלומו אלא לאוהבו שהרי יוסף סיפר חלומו לאחיו והם היו שונאיו ויאמרו לו המלוך תמלוך עלינו וגרמו שנתעכב הדבר ואם לא היה מספר חלומו לאחיו ולא היו נותנים בו עין הרע היה מקוים מיד (מדרש זוהר ע' הי"ג) :

חנוך נטל נשמתו מזיהרא עילאה דאצילות ולכן היה מלא שמות וכו' וזהו חלק הנשמה שנתנה אח"כ ביוסף הצדיק ולכן יפוי אדה"ר שבא לו ע"י אותו זיהרא עילאה נמשך ליוסף ואמנם זכה יוסף לאותה הנשמה בלילה כשנגמ' שעברו כדי לעלות למלוכה ולמד ע' לשון לפי שזכה נשמת מט"ט הממונה על ע' אומות ויודע לשון כולם וז"ש עדות ביה"וסף שמו בסוד הנה בשמים עדי זה מטטרון כי ע"די בגי' חנוך . וניתן ליוסף וסהדי במרומים זה אל"יהו ואח"כ נענש יוסף על מה שגיר' והסית אחיו עליו שימכרוהו ע"י אותן החלומו' לכך הוצרך שתחזו' הנשמה זו בישמעאל בן אלישע כ"ג כדי שתסבול עונש המיתה ממש לכן היה ר' ישמעאל יפה מאד דוגמת יוסף (חסד לאברהם עין משפט נהר כ"ה) ;

והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי וגו' . יוסף בגין דזכה לצדיק צריך למסגוד בכל ספירין לגבי שכינתיה וזכה להאי חלמא הה"ד וה"נה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי וכיון דסליק לההוא דרגא שימשא וסיהרא וכוכבים ומזלות כולהו הבו ביה נביעו דנשמת' ורוח דנבואה . לאתנאי' מכולא והא איהו משתחוים ליה דמכולהו נחית ליה נבואה ומכולה אתכללית נשמתיה (ז"הר) :

סוד אחד עשר כוכבים משתחוים לי דע כי ע"ז ירש כח להכניע י"א אלופי עשו . והוא סוד וילך עשו אל ישמעאל להוסיף רשעה על רשעתו כי עבור מה שנתברך יעקב מיצחק עשו ראה שנתברך יעקב מיצחק . וכאן בשלחו לפדן ארם נאמר ויתן לך את ברכת אברהם ממילא יעקב ירש לו אחוז' מצד אברהם ויצחק מה עשה וילך אל ישמעאל שירש לו אחוזה מסטרא דאברהם ולזה יצאו ממנו אחד עשר משפחות נקראי' אלופי עשו ומנין י"א הוא מפורסם כי י"א קליפין הם וכנגד י"א סמני הקטור' וי"א פסוקים המתחילים בנ"ון ומסיימים בנ"ון להכניע י"א קליפין וסלת אלו"ף כללו מלת א"ל מסטרא דאברהם ו"ף מסטרא דיצחק וברעי' מהימנא פ' פנחס מבואר כי משיח בן יוסף מסטרא דיוסף שנקרא בכור שור יכניע קליפו' ישמעאל הנקרא חמור עני ורוכב על החמור ואמר אנכי על סוד זה נקרא יוסף שו"ר ת"ם ממנין תתק"מו שאמר בלימודי אר"י כי מטטר"ון כולל תתק"עה רקיעי' ועשו מ:ין תתקמ"ו ואומר אני כי מנין תתקמ"ו יניקת' י"א קליפות י"א פעמים תתקמ"ו והסוד גדול רבו"ת רעו"ת צדי"ק ומכול"ם יצילנ"ו ר"ת תתקמ"ו . וע"י שמש וירח דקדושה ואחד עשר כוכבים דקדושה יש להכניע י"א אלופים (כ"ז מצאתי בקונטרס מכתבי קבלה) ;

ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר וגו' ענין מכירו' יוסף שראו שיצא ממנו ירב"עם בגי' מרכבה טמאה ובגימ' כל"ב ר"ע וזהו סוד נשסה בו את הכלבים מדה כנגד מדה ובימי אנטיוכס נתעורר הטא מכירת יוסף

(מגלה עמוקות אופן רנ"ב) :

ואביו שמר את הדבר ר"ל שאחיו הוסיפו לו עוד לשנוא אותו מחלומותיו על שראו שירבע' בן נבט יצא ממנו שימלוך עליהם. אבל אביו שמר את הדבר ר"ל ניצוץ קדושה בתוכו דכתיב יען נמצא בו דבר טוב שהוא נאמר על אביה בן ירבעם שהוא משיח בן יוסף (שם) :

וילכו אחיו לרעות צאן אביהם בשכם וגו' ור' ישמעאל הוא גלגול יוסף ר' עקיבא הוא גלגול שמעון. וזהו הסוד בגמרא אמר ר' עקיבא לישמעאל אח"י בת ובת אני דורש ור"ע דרש כל את"ין שבתורה וזהו הסוד וילכו אחיו לרעות א"ת צאן אביהם בשכם (מג"ע אופן ע"ג) :

וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם נקוד על א"ת לרבות השכינה הלך עמהם משום דעשרה היו בשעתא דזבינו ליוסף אשתתפו שכינתא עמהם (מדרש זוהר פ' זו ע' תי"ג) ;

ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם וכי יעקב שלימא הוה רחים ליוסף מכל בניו והוה ידע דכל אחיו שונאים לו אמאי שדר ליה לגבייהו אלא איהו לא חשיד עלייהו דהוה ידע דכולהו הוו זכאין ולא השיד לון אלא הקב"ה גרם כל דא דיקיים גזירה דגזר בין הבתרים (שם) :

וילכו אחיו לרעו' א"ת למה נקוד על א"ת מלמד שלא הלכו אלא לאכול ולשתות ולהתפתות ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם וכו' (רבה במדבר פ ג) :

כבד את אביך קיים יוסף שנא' הלא אחיך רועים בשכם וכו' (ילקוט יתרו) :

עשו כיבד אב ואם והלך למקום סכנות בשביל אביו וכו' וממנו למד יוסף כשאמר ליעקב לכה ואשלחך אליהם והלא היה יודע שאחיו היו שונאים לו אלא אמר יוסף עשו הלך תמיד למקום סכנה לצוד ציד לאביו להביא ואבי שלחני לראות שלו' אחי ולראות שלום הצאן וכו' כל זה נכתב להודיע על ישראל היאך לטרוח כדי להביא פרנסה לאביהם והאיך יהו זהירי' לעשות מצות אביהם (ס' חסידים ס"מן תמ"א וע"ל סדר תולדות) :

וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה נסתפק יעקב אבינו אם יהיו במצרים מנין עמ"ק שהוא רד"ו כדי לתקן שם אהי"ה בכללות עשר שהוא רד"ו או כמנין חברון שהוא ר"ס לתקן שם הוי"ה בכללות עשר שעולה ר"ס ובאמת היו ישראל במצרים עד בואם לארץ כמנין עמ"ק חברון דהיינו ר"דו ר"ס כי ת"ל שנה היו במצרים. מהשבון ברית בין הבתרים ועוד ארבעים שנה במדבר. עולה ת"ע כמנין כו"ר הבר"זל (מצאתי בשם מה"רן) :

וישלחהו מעמק חברון שדריה על עיצה עמיקת' דאתמליל עם אברהם בחברון ובההוא יומא שרי גלותא דמצרים (מרגוס) :

סוד כוונת ר"ע שאמרו אשריך שיצאת נשמתך באחד לפי שי' הרוגי מלכות היו כפרה בשביל י' שבטים. ור"ע בא לכפר על השכינה אשר שתפו עמהם אחי יוסף כשהחרימו שלא יגלו הענין. והטעם שבא ר"ע לצד השכינה. לפי שר"ע בן גרים היה וצריך שתדע נפשות הגרים תלוי' בשכינה אינם עוברים משם וזהו אשריך ר"ע שיצאת נשמתך באחד אשר הוא השכינה. או יאמר פי' אחר כי עקיב"א הם אותיות יע"קב. ויעקב אבינו ע"ה כאשר שלח את יוסף שהוא סוד הצדיק בלא לויה עשה עון שהפריד הייחוד ולכן אמרו רז"ל כאשר ראה את יוסף ירד למצרים נשקו ובכה והוא לא דיבר

כלום

כלום אלא מפני שהוא אומר קריא' שמע ומייחד את ה' וע"כ לא הפסיק והוצרך להתגלגל בר"ע ולכן אמר כל ימי נצטערתי על פסוק זה וזהו אשריך שיצאת נשמתך באחד בשביל הייחוד (כוונת האר"י ס"ח) :

איידי דאתא לידינו מלתא דר"ע נימא ביה מלתא. אמר ר' ישמעאל אותו היום חמישי בשבת היה כשבאה שמועה קשה מכרך גדול של רומי יתפסו ארבע אנשים מאבירי ישראל רש"בג ר"י בן בבא ור"א בן דמא. ושמנה אלפים ת"ח מירושלים פדיון שלהם כיון שראה ר' נחוניא בן הקנה גזירה זו עמדו והורידו למרכבה ובקש משר הפנים. וא"ל עשרה כתבו ב"ד שלמעלה ונתנו לסמ"אל שרו של רומי לומר לך והאחד מאבירי ישראל כל נתח טוב ירך וכתף להשלים גזירתו וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת ושמורה להנקם ממנו עד שיגיע יפקוד ה' על צבא מרום במרום שנשחט ומוטל הוא וכל שרי המלכות כגדיי' וככבשים של יום הכפורים ואל תתמה שנא' בראובן ומותא תניינא לא ימות כיון במעשה בלה"ה. אע"פ שיש לתמוה כי הוא לא פשע במכירתו. וי"א להיפך כי עונש חטא ראובן היה על חטא בלהה ולא על חטא יוסף ומוכיח מפסוק פחז כמים אל תותר והבין זה אשר אמר אשר יקרא אתכם באחרית הימים (ספר היכלות) :

ואני תמוה על מה שמצאתי בילקוטי הרב ר"א בזה וכל מה שאירע ליוסף בו לקו עשרה הרוגי מלכות. נשמות עשרת השבטים שמכרו את יוסף עול' שמות עשרה הרוגי מלכות למעלה לחשבון הזה רק אם נכתב ר' חנניא בן תרדיון בשני יודין ויהיה עשרה הנזכרים ר' שמעון ור' ישמעאל ר"ע ור' חנניא בן תרדיון ור' טרפון ור' יהודא בן בבא ור"א בן שמוע ור' ישבב הסופר ור' יהודא התנחום ור' חוצפי' המתורגמן סך שמות בגימ' אלפים שמנה מאות וחמשים ושמנה עולה סכום שמות השבטים עם זבולון בשני ווין לבד יוסף ובנימן :

ר' יהודה הוה קאים קמיה ר' עזריא א"ל צדיקים דאזדמן להו חובא מאינון כריתות דאורייתא וחיישי תשובה מיתה מכפר עלייהו או לא. א"ל אין ולזימנין דאתעביד בהו בהאי עלמא ומתכפר עלייהו חמי אנפין ירוקין. א"ל אימא מה דתימא אורייתא הוא דלא מקבל טומאה דכתיב הלא דברי כאש נאם ה' הרהורים רטישין בלבך. א"ל סוד ה' ליראיו. עשרה סבי קטלו מלכות על מכירת יוסף. וא"ל פנחס זה אליה. א"ל ר"ע לית ליה זכות אבות. אמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. פתח ואמר ויבא יעקב מן השדה וגו'. כי שכר שכרתיך שכר השתא שכרתיך לבתר זימנא השתא יש שכר ולבתר זימנא נהוו למלכות שמים גופין דלהון ישתארו ברוכתא בהאי עלמא. וכלהו אתהדיר כדמלקדמין איש אשר כברכתו ברך אותם כתיב נפל ר' יהודה על אנפוי ואדמוך. אחוי ליה בחלמא ההוא קרא אל תתן פיך לחטא בשרך (מ' זוהר רות דף מ"ח ע"ד) :

ר"ע היה נלגול שמעון ובשביל שמעון מתו כ"ד אלפים בשכם ונתקנו בכ"ד אלף תלמידים (מג"ע אופן ע"ג ופ"ח ע"ס) ר"ע היה גלגול יששכר. וכמו שיצאה לאה לקראת יעקב ויצא ממנו יששכר. כן יצא יעל לקראת סיסרא ויצא ממנו ר"ע (שם) ר"ע היה הוא סוד תורה שבע"פ ור"ע היה מצד שמאל כדאיתא בכנפי יונה (שם אופן ע"ג) :

הראה הקב"ה למשה א' זעירא הוא סוד ר"ע שכן א' זעירא בגי' ר"ע וכו'. כך עלתה במחשבה לפני. כתב האר"י ז"ל ב' יהודים האחד כ'

כפופה הוא סוד יחוד תחתון של ברוך שם כבוד ד' פשוטה יחוד העליון שמע ישראל וכשיצאת נשמתו של ר"ע באחד זכה לתרין שמהין אלו נכנס בשלום ויצא בשלום. וז"ס שר"ע פעמים מסיים באל"ף ופעמים מסיים בה"א וכו' ע"ש. וכששכח משה ווי העמודים ולא יוכל לכוין החשבון עד שבא נשמתו של ר"ע אז נאמ' ואת האלף (שם) :

ג,ן שית מילי אתעתר ר"ע סוד ששה סדרים שנשמתו תורה בע"פ ר"ע דרש ווי"ן (שם) :

ליוסף הראה ניצוצו ר"ע מידי אבי"ר יעק"ב בהיפך אתווין רב"י עקי"בא ואין לו זכות אבות שהיה בן גרים (שם אופן פ"ח) :

כשיצא נשמתו של ר"ע זכה להיכל אהבה כדאיתא בזוהר שמות ע' תנ"ו (שם) :

ר"ע היה חושק למסור עצמו למיתה. ולא על חנם היה מתאוה ר"ע רק על גלות כבוד השכינה במכירת יוסף. ואם על פתיחת קלקלה שאמר שמעון הנה בעל החלומות וגו'. והוא היה גלגול שמעון ואם על שותף השכינה שתפו ר"ע במכירתו והיה ר"ע במקום השכינה (ע"מ) :

אמר ר' אליעזר כ"ד רננות ולא אתי מטרא. ואמר ר"ע אבינו מלכנו ונענה מפני שמעביר על מדותיו היה. כי בא מסטרא דרשע והוא עכב על מדותיו של אותו רשע ועשה טוב. אבל ר' אליעזר היה חסיד בעצמו (שם) :

וימצאהו איש והנה תועה בשדה וגו'. וחנה תוהה בשדה. בכולם תועה דאבטח על אחוי דהוה אתבע אחוי דלהון ולא אשתכח ותבע להן ולא אשתכח. וע"ד תועה בבולא (מ' זוהר ע' מי"ד) :

גבריאל היה לעולם עם יוסף משעה שנמצא המד"א וימצאהו איש זה גבריאל שכך צוה מן השכינה. וענין החלום שראה שר המשקים ושר האופים הכל היה ע"י גבריאל. וג"כ חלום פרעה כי גבריאל הוא ממונה על החלומות (גלי רזיא) :

ואשכחיה גבריאל בדמות גברא והוה טעי בחקלא ושאליה גברא מה את בעי (תרגום) :

מי האיש זה יוסף שנא' וימצאהו איש. ירא ה' את האלהים אני ירא. יורנו בדרך יבחר שלא חטא עם אשת אדוניו. נפשו בטוב תלין בקבר. וזרעו יירש ארץ גם בני מכיר מנשה (שוחר טוב) :

ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי וגו'. ואמר גברא נטלו מכאן ארום שמעית מבתר פרגודא דהא אשתרי מיומא דין שעבוד מצראי ואתמר להון בנבואה דתיואי בען לסדר עמהון קרבא בג"כ הוי אמרו ניזל לדתן (תרגום) :

ויראו אותו מרחוק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו ולזבולן אמר זבולן לחוף ימים ישכן לרמז על מיתת ר' יהודא בן בבא שישב בין שני הרים ובין שני תחומי שבת ושם נעצו בו ג' מאות לונביות של ברזל. ויתנכלו אותו להמיתו צירף לונביות ונרמז בפסוק וישטמהו בעלי חצים. ובעון דבתם רעה לשונו של ר' יהודא נלחכה בפי חזיר. בעון חיה רעה אכלתהו מה שאמר ר"ע מי יתן ת"ח לי ואנשכהו כחמור. נסרק בשרו בשיני של ברזל ונרמז בפסוק יששכר חמור גרם (מקובלים וע"ל) :

ויתנכלו אותו להמיתו. דע כי חשבו אחי יוסף שהוא שיריים לשיורי

קליפה שנפרדה מאברהם בצאת ממנו ישמעאל וביצחק בצאת ממנו עשו. ושמא לא נטהרה העזרה בשלימות. ומה גם ביוסף שיוסף פגם במדת יסוד והטה אותו אל צינור שמאלי ח"ו במה שהביא דבתם רעה והנה חשבו להשלים חסרונו ביניהם. וזהו ויתנכלו עם הכולל בגי' בשלו"ם ר"ב פי' תתקל"ו כו'. ועוד שהם היו עשרה מבלעדיו להשלמת האור הישר. ובנימן הוא המשלים את ערותן לתתאי (כנפי יונה);

ת"ח הקב"ה בגין רחימותיה דאיהו רחים על ישראל וקריב ליה לגביה כל עמין עע"ז שנאין ליה לישראל. בגין דאינון מתרחקין וישראל מקרבין.

ת"ח בגין רחימותא דרחים יעקב ליוסף מאחוי אע"ג דהוי כולהו אחיו מה כתיב ויתנכלו אותו להמיתו כשאר עמין עע"ז לישראל (זוהר פ' זו):

ויאמר איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא. רבנן אמרי הוא ופלסונו. הלזה אלון זה.(פרש"י פלסונו מלאך המלוה אותו. הלזה נוטריקון אלון זה פרש"י אחר הוא זה כלומר אינו מבני אדם אלון בלשון יוני אחר) (רבה חיי שרה):

וישמע ראובן ויצילהו מידם ויאמר לא נכנו נפש. ראובן ע"י שהיה מתחיל בהצלת יוסף לכך זכה להיות בהצלת ערי מקלט תחלה (ילקוט מסעי):

מפני מה זכה בנימן שנבנה ב"ה בחלקו מפני שלא היה לו חלק במכירת יוסף (מדרש):

אמר הקב"ה לראובן אתה בקשת להחזיר הבן החביב דהיינו יוסף לאביו חייך שבן בנך עתיד להחזיר ישראל לאביהם שבשמים ואיזה זה הושע (ילקוט הושע):

אמר הקב"ה לראובן אתה פתחת בתשובה תחילה חייך שבן בנך פותח בתשובה שובה ישראל (ילקוט שם):

כשאדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלבב שלם. שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה יכתוב עליו וישמע ראובן ויצלהו מידם על כתיפו היה טעניה ומוליכו אצל אביו (מדרש רבה פ' בהר):

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן הקריב קרבנו על שלותו של ראובן. קרבנו קערת כסף אל תקרי קערת אלא עקרת שהיה ראובן עיקר הצלה שהוא פתח בהצלה תחלה הה"ד וישמע ראובן ויצילהו מידם. ד"א שעקר מחשבות אחיו שהיו חפצים להרגו כמד"א לכו ונהרגהו. שלשים ומאה משקלה זה דיבור שאמר להם בתחילה ג' אותיות שבראשי ג' תיבות הללו חשבונו עולה ק"ל *לא *נכנו *נפש. מזרק אחד כסף כנגד העצה שנתן להם שיזרקו אותו אל הבור כד"א ויאמר אליהם אל תשפכו דם השליכו אותו לבור. ע' שקל נגד הסוד שהיה בלבו להצילו וסוד בגי' ע'. שניהם מלאים סולת שמה שאמר לא נכנו נפש. ומה שאמר השליכו אותו לא נתכוין אלא להצלה שבשני דברים כתב שם הצלה. בסוף כתיב למען הציל אותו מידם ובתחלה כתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם. כף אחת עשרה זהב נגד שאמר לאחיו ויד אל תשלחו בו. עשרה זהב שהציל עצמו שמית' בהם והציל ט' אחיו משפיכות דמים. מלאה קטרת אע"פ שאירע לשבטים שבא לידיהם מכירת יוסף את סבר שלא בא לידם אותו מעו"ה אא"כ היו רשעים במעשה אחרים לאו אלא צדיקים גמורים שלא בא לידיהם חטא מעולם אלא הוא. הה"ד ויאמר איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו שהיו מפשפשי'

מפשפשי' במעשיהם בעצמם למה אירע להם תפיסת מצרים ולא מצאו אלא זה בלבד ולפי שמכירת יוסף זכות היה לו שהיה גורם לו למלוך וזכות היה לאחיו ולכל בית אביו שכלכלם בלחם בשני רעבון לכך נמכר על ידם שמגלגלין זכות ע"י זכאי (רבה פ' נסא) :

אם יאמר לכה אתנו נארבה לדם נצפנה לנקי חנם . אלו אחיו של יוסף שהיו מצפים ואומרים מתי יגיע יוסף ונהרגנו . וכיון שבא אצלם התחילו לומר זה לזה הרי היא השעה הרי היא העונה . והיתה השכינה משחקת עליהם ואמ' אוי להם מדמו של צדיק זה לכך נאמר וישמע ראובן ויצילהו מידם . נשליך אותו לבור כשהוא חי וידינו אל תהי בו . ומניין שכך כתיב לשאול חיים ותמימים כיורדי בור שירד לבור כשהוא תם ולא ידע מה עשה לו . א"ר אבינא מי הורידו מכל אחיו הוי אומר זה שמעון ולוי שנא' בסוד' אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור . אבל ראובן ה"ה בדעתו להחזירו שנא' למען הציל אותו מידם. כיון שנפנה ראובן והציץ בבור ולא מצאו וקרע בגדיו והיתה השכינה שוחקת ואומר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה' . שאלמלא גזירה היתה לפני לא היתה עצתכם כלום ומכולם לא רצו להצילו אלא ראובן בלבד (מדרש משלי) :

כל הון יקר נמצא נמלא בתינו שלל . זו מכירת יוסף שהיה בן יקר לאביו נמצא לפניהם . נמלא בתינו שלל מאוצרותיו של יוסף . אריב"ל לא נמשכה עשרה הרוגי מלכות אלא בשביל מכירת יוסף . ר' אבא אמר בכל דור ודור היה עדיין חטא קיים (סס) :

א"ר ישמעאל מה עשה לנו זהורי"אל ה' אלהי ישראל באותה שעה לא הספיק לומר לסופר כתוב גזירות ומכות גדולו' קשות ועזות ונוראות גבורות. מפני חימה שנתמלא על סמא"ל הרשע שקיבל עליו כל התנאים הללו אלא מיד נטל נייר וכתב עליו נקמה עתידה ושמירה וכו' . תעלה ענן א' ותעמוד ששה חדשים וירד שחין לח על האדם ועל הבהמה על הכסף ועל הזהב ועל הפירות ועל מיני המתכית . ואח"כ תעלה ענן אחרת ותדחה חברתה ותעמוד במקומה ששה חדשים אחרים . וירד נגע צרעת וספחת ובהרת וכל מיני נגעים עד שיבא השעה שיאמר אחד לחבירו הא לך בפרוטה היא וכל אשר בה ויאמר לו איני מבקשה. אבל יש לתמיה מה שכתב כי ר' חנינא בן תרדיון הוחלף וכו' . וכן כל שאר ההרוגים ולמד זאת לכל חכמי ישראל ושמעתי בזה כי כשם שהוחלף יצחק באיל והוקבע לו שכר כאלו הקריב וכאלו עפרו צבור ע"ג המזבח . כן הוה לפני חכמי ישראל באתרים וכיון שטעמו טעם מיתה כמה שנתפשטו ונגמר דינם לכך קבלו הם עונשם והרי זה כאלו נהרגו (פרקי היכלות) :

ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם וגו' למען הציל אותו מידם . מאי הצלה איכא שאמר להשים אותו בבור נחשים ועקרבים . לפי שראובן ידע שאם יבא לידם וודאי איכא סכנה . אבל אם יבא בבור אפשר שיתרחש ליה ניסא או יועיל לו זכות אבות ויתנצל . לכך טוב לאדם שיפיל עצמו לגוב אריות ונחשים ואל יפול ביד שונאיו . כי מכל הבריות יוכל להנצל ע"י נס וזכות אבות . אבל כשנמסר ביד שונאיו שהם בעלי בחירה קשה להנצל ממנו (זוהר פ' זו) :

מ"עם אחר שידע ראובן כי שותפות שמעון ולוי אתא מסטרא דדינא קשיא

קשה מאד כי התריבו עיר גדולה. אם בא יוסף לידם לא ישאירו ממנו אפי׳ חתיכה בשר ולא יבא כלל אל אביו. אבל אם ימות בבור יוכל כל הפחות להביא את הגוף. ולכן כשלא מצאו בבור אמר הילד איננו ולא אמר מת אלא איננו אפי׳ מת (סס) (וע"ל פ׳ ויסלח):

במכירת יוסף עיקר חובא הוי תלוי בשמעון ולוי. דאינון קטרוגים עליה ואינון אחין אע"ג דהוי סנאין ליה מ"מ לא הוי עבדין מדעם ביש. ויהודה לא הוה בליבוי עליו כ"כ ואלו הוו מקבלין מיניה הוה דרש שבקינן ליה. וראובן אע"ג דהוו שלם להצילו מידם. מ"מ הוי ליה למללא ליהודה ולאטעיניה במלתיה לשיזבי יתיה. וכשום הכי כולהו חזו לאענשו ואתגלגלו מהנך עשרה ניצוצין דהוה טיפא דזרעא דאפיק יוסף (מגיד):

המלאך הנשתלח בזכות ראובן להציל את שמעון אז דמות המלאך בדמות ראובן:

ויקחהו וישליכו אותו הבורה והבור רק אין בו מים וגו׳. יצה"ר הוא סמא"ל דימיני הוא נחש.ומסטרא דשמאלא הוא כלב.לכן בקשו אחי יוסף שטנו של יוסף להתקיף עליו מתחילה אמרו נשסה בו את הכלבים. ואח"כ וישליכו אותו אל הנחשים (מגלה עמוקות ע"ל:

ובזוהר פ׳ נשא ברעיא מהימנא. מסטרא דימינא אתקרי נחש דרגא דישמעאל. ומסטרא דשמאלא כלב דרגא דעשו. כד ישראל מחללין אורייתא ויגלין בגלותא דבני עשו וישמעאל תחות שעבודא דלהון דרגא כלב נחש:

אם לא היו השבטים שולטים על יוסף לזרוק אותו הבורה קודם ואח"כ למכור אותו לעבד לא היו ישראל יוצאים ממצרים לעולם. והטעם הוא כיון כאשר שלטו ישראל למטה שם רמוזים לשבטים עליהם והדין הוא מה שקנה עבד קנה רבו וכמו כן ששלטו השבטים התחתונים על יוסף הצדיק התחתון שהוא רומז יסוד עליון ג"כ השבטים עליונים שהם הספירות שלטו על צדיק העליון שהוא יסוד. ולהן הקליפות שבאו אחר זה בפועל שנעשו בתחתונים לא יוכלו לשלוט עליו (גלי רזיא):

א"ל אמור לי הדברים שיכנסו באזני. מהו והבור רק אין בו מים. א"ל הבור הוא מדה"ד הרפה והוא רק מרחמים וזהו אין בו מים. א"ל א"כ יאמר והבור רק מאי אין בו מים. א"ל אם אמר והבור רק רק הוא מן הדין וגם אין בו רחמים. ואם יאמר אין בו מים מכלל שיש בו דין. א"ל אם הייתי אומר אין בו מים הייתי אומר שאין בו רחמים וגם דין אין בו. לכך אומר מלת רק מורה דין מענין ירקרק. א"ל א"כ יכתב והבור אין בו מים. משמע אין בו רחמים מכלל שיש בו דין. אמר ליה אם כן יכתוב ובור רק מהו והבור רק משמע שיש בור גדול מבור קטן. א"ל להורות על בור שיש בו סוף. והוא ד׳ טפחים ואותו בור כבור מעשר. א"ל א"כ יכתב הבור רק מאי והבור רק. א"ל שאלולי הוי"ו עם ה"ה אין לו חיים ליוסף. כי הם כיוונו להשליך את יוסף לבור מלא נחשים ועקרבים לעורר הענין למעלה לבא מידת שהיא משך הו׳ לבדו זולת הרחמים העליונים שכוונו בת קף הדין כדי שיחזור גם הוא להסכים עם הדין. ויתגבר גם הדין עליו בענין ואת המים אשר בתעלה מלא כה. והם לא ידעו כי בבא משך הו׳ עם ה׳ בא הדין נכנע. לכן לא ניזוק יוסף לא למעלה ולא למטה. כי במחשבה חשבו להרגו למעלה גם למטה. וזהו שאמר המלאך נסעו מזה ממדתך

תנקרא ז"ה. כענין זה אלי ור"ל הרמז היסוד להורידו ברין. ולהתקיים על יוסף מה שחשבו מיעקב אבינו שהוא הו' לא הניחו לבדו. זה מה שאירע ליעקב אירע ליוסף. וראה והבין זה שזולת זה לא היה ניצול יוסף. וחשבו ביניהם ואמרו שמא יחשוב יוס׃ מחשבה אשר לא כדת. ויחזור סיבת למעלה כענין לפניו ילך דבר נמצא אנחנו שופכים דמו. ומפני שהשליכהו אל עם אחר לכן נענשו עונש גדול. א"ל א"כ יאמרו והבור רק ואין מים מהו בו. א"ל אין בו מים מחכ"מה אלהים הרומז בה'. ומתפא'רת הרומז בוי"ו. שא"כ יוסף לא נשלך רק מאביו לבדו. וזהו וזכות אביו יצילהו. וזהו הוי"ו של והבור. א"ל מנא לך שהמים גומר בבי"נה. א"ל מיניה וביה. והבור רק כתיב וכו'. ר"ק בגימט' ש' הרומז לבי"נה. הוה אומר רק מן הרחמים. ומלא מן הדין (פליאה):

ת"ח שבע ארצות הינון ארץ ארקא אדמה גיא נשיה יבשה תבל ואדם תאב בבת שבע ואתמר ביה כי שבע יפול צדיק. הרהר בתיובתא אתמר ביה וקם והוה סליק. וכד הוי נחית תמן הוי עביד עובדין ותולדין בכל ארעא וארעא מנהון הוי צמחים מנהון לא הוי צמחי'. אית תמן בריין בתרין ראשין ואית בהון בתלת' עד שבע ראשין. ואית תמן אתר דנהיר שימשא וסיהרא כוכבים ומזלות. ואית אתר דלית בה נהירו אלא חשוכא וקבלא הכי אינון אילין דנחתין לשבעה מיני עניותא אית מנהון דלית לון נהורא בכל ימיהון אינון בעניות'. ואית מנהון דאית להון נהורא בכל ימיהון בעותרא. ואית מנהון דלזמנין אית להון נהורא ולזימנא אית להון חשוכא. אילין דמתיילדו באמצעית' דסיהרא בינוניים דזימנין אית להון עותרא וסלקין וזימנין עניותא ונחתין. ואית אתרנין דעבדין תולדין ומצליחין ואית מנהון דלא מצליחין. ואית מנהון דמצליחין עד פלגי יומיהן ומייתי בקצרות יומיהן אלו דאתיילדו במלוי דסיהרא אינון מצליחין וחיין ומשלימין כל יומיהן. ואינון דאתיילדו בחסרונא דסיהרא לא צלחין מיתין מיד. ואינון דאתיילדו באמצעיתא דסיהרא אתקצרו בפלגות יומיהן. ואית ארעא אתמר בה והבור רק אין בו מים מים אין בו אבל נחשי' ועקרבים יש בו. אף הכי אית בריין דאינון עמי הארץ דבתהון מלייא מלאכי הבלא אינון נחשים ועקרבים מנשכין לון בכמה נישוכין דיסורין דאינון גרמי קדם דייתין לעלמא. בגין דאתי בגלגולא באילין גופין ובאילין בתין. וכד נשכין לון אינון נחשי' ועקרבים בכמה יסורין אינון צווחין ויי ויי ואית לון קטטה לכולהו בביתא וצווחין באילין מארי גיהנם דנידונים בה. ואית אחרנין דכל יומיהן בחדוה ובשלוה בלא עציבו כלל מכל מה דאתרבי בשבעה ארעין ואתדנו בשבעה מדורי גיהנם. ואית בבני נשא כגוונא דא והכמי דרזין אילין לון אתמסר למנדע. (תקונים תקון ס"ד בסופו) (וע"ל פ' בראשית בפסוק ויסלחהו מג"ע ויגרש את האדם):

וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאת וצרי וגו'. אמר הק"בה אתם מכרתם את אחיכם מתוך אכילה שנא' וישבו לאכל לחם וגו' אף אתם נמכרים מתוך אכילה ושתייה שנאמר והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה (רבה מגילה):

אמר הק"בה לישראל אתם מכרתם את אחיכם לעבד שנאמ' לעבד נמכר יוסף חייבם אתם קוראים בכל שנה עבדים היינו לפרעה (מ' ילקוט פלאים):

וישבו לאכל לחם. בקשו לפרוס על הפת אמר יהודה הורגים אנו אחינו ואנו מברכין אין זה מברך אלא מנאץ שנא׳ ובוצע ברך נאץ ה׳ (תנחומא פ׳ כי תשא):

והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט. כאן יש לעיין למה בא הכתוב להודיע שאורחת ישמעאלים גם מדינים. ואח״כ הזכיר שם המקום ואת שם הסחורה וצרי ולוט. באתי לגלות רזין והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד. אורחת ישמעאלים ומדינים זו הקליפות שמאלא החיצוני וימינא. ואלו ואלו הנה סטרא אחרא ובאו מגלעד ועל עסקי גלעד על ענין השבועה שנשבע לבן הארמי ליעקב בהר הגלעד. ויעקב התחיל בענין המצבה הה״ד ויקח אבן וירימה מצבה ויאמר לאחיו לקטו אבנים. וכן עשו ויעשו גל ויאכלו שם על הגל. ולבן הסכים בזה שחפץ יעקב ולבן קרא לאותה מצבה יגר סהדותא. וכתבו הק״בה בתורה הקדושה כך בלשון ארמית להראות כל מה שעשה יעקב ר״ל הקיום לא נחשב לפני הק״בה לט בה. כי לבן עשה כך כדי שיהיה לו דביקות בקדושה. ולכן אמר לו לבן נכרתה ברית אני ואתה והיה ליעקב מה שעשה אברהם עם לוט שהיה בן אחיו ואמר לו הפרד נא מעלי אם השמאל ואימינה. וא״ת שאברהם היה שונא ללוט ח״ו תראה מזה כשנשבה בן אחיו וירק את חניכיו. רק כוונת אברהם היה להפריד הקליפות מסטרא דמסאבא סטרא דשמאלא וכו׳. וכן יעקב היה לו לעשות כן ולכן בא אליו כל התלאות. שרו של עשו אחיו. ומיתת רחל. ומעשה דינה ויוסף. וכל אלו המקרים באו בסבות הנ״ל. ואח״כ כשראו הקליפות שיוסף נפרד מהאבות. אמרו ודאי עכשיו הזמן לנקום נקמה מהם. בהיות שבני יעקב הפרו הברית והקיום שעשו עם לבן ולכן בא על יוסף לשלוט בו וכל זה היה הסבה גלעד דאתקרי יגר סהדותא. ולרמז דא הקליפות והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט. ופירשו נכאת מפני נכה רוח. צרי לשון רפואה. ובהיות שנתנבא על אחיו עתה נעשה נכה רוח. וצרי רמז שזאת המכה היה לו רפואה ולא לטון קללה הקב״ה שלח לו רפואה קודם מכה בשביל שהיה בלבו למליך. והרפואה היתה בשביל ששלטו עליו ומכרוהו לעבד והקב״ה הסכים בדבר הזאת והסכמה היתה ברפואה שהקדים הקב״ה שהיה גלות מצרים (גלי רזיא):

ויאמר יהודה מה בצע כי נהרג את אחינו וגו׳. לפי שיהודה גרם ליוסף שלא נזדמנה לו אשה עד שהיה יוסף בן ל׳ שנה לכך לא מלך דוד עד שהיה בן ל׳. א״נ לאידך גיסא מאחר שיהודה הציל את יוסף מן הבור וגרם לו גדולה בן ל׳ שנה. לכך זכה דוד לגדולה דהיינו למלוכה בן ל׳ שנה (ספר חסידים סי׳ תק״ד):

יהודה עביד פלגא הצלה אמר מה בצע ולא שבק לון למקטליה וראובן היה אומר לו להציל אותו (זוהר בראשית סה) (וע״ל פ׳ ויקרא ע״ש בארוכות):

המתחיל במצוה ואינו גומרה קובר את אשתו ואת בניו. כמי אתה למד מיהודה. כיצד בשעה שבא יוסף אל אחיו בקשו להרוג אותו שנא׳ ועתה לכו ונהרגהו ונשליכהו. עמד יהודה והציל אותו שנא׳ מה בצע כי נהרג את אחינו ושומעי׳ לו שהיה מלך עליהם. ואלו אמר נחזירהו אל אביו היו שומעין לו שהיה מלך עליהם. וע״ז לפי שהתחיל במצוה ולא גמרה מתה אשתו ובניו וכו׳ (רבה פ׳ כי תשא):

ויאמר יהודה מה בצע כי נהרג את אחינו. קיום הבטחת הנביא ושפכתי על בית דוד ועל יושבי ירושלם רוח וגו' (יונת אלם סי' ג') :

כל זמן שהדם אינו מכוסה מן הריגה הקב"ה נוקם וכשמכוסה הקב"ה ממהר לנקום. וז"ש מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו (ס' חסידים סמ"ז) :

רע והבן כי ההורג נפש או העושה רע לאדם אינו נענש על אותו אחד בלבד. אלא על מי שמצטער עליו שנא' וגם דמו הנה נדרש גם לרבות דמו של זקן וכל מי שמצטער עליו (שם סי' תשנ"ט) :

לכו ונמכרנו לישמעאלים וידינו אל תהי בו. מטטרו"ן היה תופר מנעלים (ע"ל בראשית במטטרו"ן) :

ה' זכרנו יברך נגד יוסף שכל השבטים אתו מעלמא דנוקבא ויתבון תמן. ברם יוסף הוא מעלמא דדכורא. ובקש דוד שישפיע יוסף ברכה לשאר שבטים וימחל להם המכירה. ונקיתי מפשע רב זהו חטא השבטים שמכרו את יוסף שהוא חטא רב גדול (זוהר חדש) (ע"ש פי' כל המזמור בענין זה) :

גלות מצרים היה בחטא מכירת יוסף שלא ראה פני אביו ך"ב שנה. וגרמו לכל שבט להיות כ"ב שנה בגלות. הרי עשרה פעמים כ"ב הרי ר"ך. אלא משום שהשבטים הקדושים מתו בארץ הטמאה והיה להם צער גדול נגרעו עשרה שנים. ונשתעבדו רד"ו שנה (זוהר תחלת פ' זו) :

תריסר שנין היה יושב הצדיק בבית האסורים. בג"כ י"ב שבטים בגלותא דאדום בגין מאה ברכאין דמנעו מן כל יומא. ושתא חדא יתיב בבית פוטיפר דכתיב ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה. דא פלגא שתא דבר נש יתיב בעובדוהי בחקלא ישתארו י"ב שנה דיתיב בההוא בור. כדין הקב"ה אתעיר עליהון בור דההוא נחש גלותא דעשו. וע"ד והורידו לאיש מנחה ובסוף גלותא בגין דאינון יהבו מנחה. אתקיימו בהו והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' (מ' הנעלם פ' מקץ ע"ש עוד כמה ענינים מן מנחה זו) :

מדה"ד לא תבעה מה' כאשר היה כחם גדול היה מדה"ד מתיירא בפניהם. ואח"כ אחר מותם טען כתיב וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת. השיב הקב"ה וגונב איש ויוסף לא היה איש. ונמצא בידו והא לא נמצא בידו. השיבה מדה"ד כתיב כי ימצא איש גונב נפש מישראל ומת הגנב ההוא. ולא כתיב ביה התם איש ולא נמצא בידו. ת"ת שנה היתה תובעת כך ומן הראוי שהיה מיתתם כפרה על כל חטאתם ונעשה להם עוות הדין כביכול ע"י קטרוג הגדול עד שהוכרחו הנשמות הקדושים לצאת מג"ע להיות נידונים. ועוד עוות הדין שהרי יוסף מחל להם שנא' ויבך יוסף בדברם אליו. וכיון שמחל להם לא היו ראוים לעונש. וכשיצאו נשמות אלו מג"ע נתלבשו בלבושים דהיינו גופים של תנאים הרוגי מלכות הידועים. וכולם נמסרו בידא דנחש להריגה רק ראובן לא נמסר להריגה על אשר לא היה ניחא ליה במכירה של יוסף שהרי קרע בגדיו על שלא מצא אותו ונשלם לו מדה כנגד מדה. על שנתן עצה לשומו לבור אף היא לא נפטר מתפיסת הבור. והיינו תפיסת ר"א (גלאנטי) :

בשעת מכירת יוסף נגזרה גזירה על הרוגי מלכות ושמנה מאות תלמידים אלא שעמדה להם זכות אברהם אבינו (שם) :

במכירת יוסף נתקלקלו תרין יריכין קשוט נצ"ח והו"ד. וזהו סוד יהרסם ולא יבנם דרשו רבותינו ז"ל על מכירת יוסף (מג"ע ס"ו):

אמ" רב יהודה עמדו כל השבטים להזדווג עם שרו של עשו ולא היו נופלים בידם. שכל אחד מסתלק בתשובה. לראובן אמר אתה נחשדת על פלגש אביך. לשמעון ולוי אתם הרגתם את שכם. לשאר שבטים אתם מכרתם את אחיכם ובקשתם להרגו. ליהודה אתה נחשדת על תמר כלתך. לבנימן אתה נחשדת על פלגש בגבעה. כיון ששרו של יוסף בא והזדווג לו מיד נופל לפניו שנא' ובית יוסף להבה (תנחומא נ"א);

צרפן הקב"ה עמהם במכירת יוסף. שאם ח"ו יתגלה הדבר הזה יקללם קללות עולם. נמצאו ישראל התלוים בזרעו של יעקב כלים מן העולם. ואין מי יפרסם אלהותו כענין שנא' והכריתו שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול (נחיי פ' זו):

אמר הקב"ה לישראל בבעו מנכון ההוא צדיקא הוו דכירין דאזדבין על ידיכון והוי לעבדא במצרים. ובההוא חובא אתגמיר עלייהו לאשתעבדא בגו מצרים. ולכפרא ההוא חובא דזכותהון ליה נטרין יומי שבתא אשתביק לכון (מ' הנעלם פ' וישב ובסתרי תורה שם מ"ו מ"ז):

ועברו גברי מדינאי מארי פרקמטיא ונגידו והסיקו ית יוסף מן גובא וזבינו ית יוסף לערבאין בעשרים מעין דכסף וזבינן מנהון סנדלין ואייתו יוסף למצרים (תרגום יונתן):

ת"ח חובא דחבו אינון שבטין בההוא צדיקא גרמו לו מניעה דברכאן דאתין על ידוי וגרם לון דיגלון מארעיהון ע"י דעשו חיבא וגרם לון דאתחריב בית מקדשא וכו'. ות"ח תלתא זימנא חבו בהאי זכאי. חדא על מכרם בכסף צדיק צדיק דייקא. וחד דזריק יתיה לגובא ובעטו ביה בסנדליהון הה"ד ואביון בעבור נעלים. וחד דאישלחו כתונת הה"ד ועל בגדו ידו גורל (קנה בשם הזוהר):

בשעת מכ"י נגזרו עליהם גלות מכ"מ. ובשעה שיצאו ישראל ממצרים עדיין לא נמרק מעליהם עון יפה. אלא שזכר להם ברית אבות והוציא אותם משם ביד רמה. ומרע"ה כאשר ראה וכו' (ע"ל בפ' בשלח):

וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור וגו'. מי גרם לראובן שהודה אלא יהודה. תימה דהא אמרי' במדרש וישב ראובן אל הבור מהיכן שב שהיה בבית אביו ושישב בתענית על מעשה בלהה. וזה היה קודם מעשה יהודה (תוס' מכות דף י"א):

ויקחו את כתונת יוסף וישחטו שעיר עזים השר הגדול ברקיע הנקרא אמו"ן מנו"א יש ביד שמאלו שעיר לקטרג על חטא מכירת יוסף. וביד ימין יש איל לקטרג על עקידת יצחק. ועם קרבן פסח העביר האיל אבל שעיר עזים עדיין במקומ' עומדת. ונפרע אותו הקטרוג בחורבן הבית (מג"ע אופן קנ"ג) (הובא לעיל פ' עקידה):

נשמת ר' ישמעאל בן אלישע היא נשמת יוסף יאדם. ולכן היה יופי מאד דוגמת יוסף וכו'. ולכן הפשיטו העור פניו נגד וישיטו את כתונת יוסף. וכמו שיוסף נשבה בין המצרים כן ר' ישמעאל נשבה בין הגוים. כשמצאו ר' יהושע בן חנניא ואמר מי נתן למשיסה יעקב (חסד לאברהם) (ועיין תחילת הפרשה תחלת מאמר זה):

וישלחו את כתונת הפסים ויביאו אל אביהם. א"ר יהודה בגין דהוו

חרדה דחרד יעקב ליצחק אביו אתענש יעקב במעשה דיוסף דחרד בההוא שעתא חרדה גדולה. ואמרו ליה זאת מצאנו. יצחק מי אפוא באפוא נתענש יעקב דכתיב איפה הם רעים. ותמן יוסף מעניש (זוהר פ' תולדות ע' קי"ז):

יוסף שאל לבנימן בסתר מה אמרו אחיו בשעה שגנבתי מאצלם והגיד לו האיך הביאו הכתונת טבולה בדם ואמרו זאת מצאנו. א"ל יוסף כן היה לקחני אנשים רעים והפשיטו בגדי ממני. והאיש שלקח ממני בגדי הלך להחבא במערה ואכלו ארי (גלגול המוגל בסם מ'):

מה עשה יעקב כשהביאו לו הכתונת מבנו הלך להרים והצב לו י"ב אבנים והעמידם שורה שורה. וכתב על כל א' וא' מהם שם שבטו ושם מזלו ושם ירחו. ועל כל א' כתב טלה ראובן ניסן וכן על כולם. התחיל משמעון ואמר גוזרני עליכם שתעמידו לראובן ולא עמדו לשמעון ולא עמדו וכן כל שבט ושבט ולא עמדו כיון שהזכיר עליהם יוסף מיד עמדו וקרבו לפניו אבן יוסף. ועדיין לא בירר הדבר שהוא חי והלך ונתן לאילנות כדעת הראשון וכתב עליהם שמות השבטים והמזלות והחדשים. וא"ל גוזרני עליכם שתשתחוו ללוי שהוא לובש אורים ותומים לא עמדו. ליהודה שהוא מלך ולא עמדו כיון שהזכיר את יוסף עמדו כולם וכרעו לפני יוסף וכו':

שעיר עזים להטאת נגד יהודה שהוא הביא לאביו כתונת פסים של יוסף שהוא טבול בדם שנא' וישחטו שעיר עזים ויהודה הביא לאביו ויאמר הכר נא אם כתונת בנך היא אם לא. ולכך נמדד לו באותו מדה שאמרה לו תמר הכר נא למי ההותמת וגו' (רבה פ' נשא):

ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו. ואת יהודה שלח לפניו להורות. לפי שיעקב סבר שיהודה הרג ליוסף בשעה שהביא לו הכתונת שנא' ויכרה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו ואין חיה אלא יהודה שנא' גור אריה יהודה. והיה יעקב אמר ליהודה אתה שטרפת אותו לפיכך ויקרע יעקב שמלותיו ויאמר רואה אני בך שאתה פשטתו כתונת (תנחומא):

א"ל יוסף ליהודה למה אתה בעל דבר יותר מכל אחיך. א"ל אני ערבתי. א"ל מפני מה לא עשית כן את אחיך כשמכרתם אותו לישמעאלים בעשרים כסף. וצערתם את אביכם הזקן ואמרת לו טרוף טורף יוסף. כיון ששמע יהודה כך צעק ובכה בקול גדול (תנחומא פ' ויגש):

ואשתמודע ואמר פרגוד דברי היא לא חיות ברא אכלתיה ולא ע"י בר נש אלא חמי אני ברוח קדשוא דאיתתא בישא קיימת לקבליה (תרגום):

ויקרע יעקב שמלותיו וישם שק במתניו. כל הימים שאבל יעקב על יוסף לא שימש בנימן מטתו. ומעמו היה ע"פ הסוד משום שיוסף הוא הברית והוא נטר הברית (מדרש):

א"ר פנחס בן אושעיא שבטים גרמו ליעקב לקרוע גרם יוסף לשבטים לקרוע. מנשה גרם לשבטים לקרוע שהיה על ביתו של יוסף לכך **נקרע** נחלתו חציו מעבר הירדן וחציו בארץ כנען. בנימן גרם לשבטים לקרוע נפרע לו בשושן למרדכי שהיה מזרעו (ילקוט יהושע):

ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם. בשעה שאחיו של יוסף

מכרוהו והלכו לנחם אביהם ולא נתנחם אמרו כל הדברים הללו עשה לנו יהודה שאלמלא בקש לא מכרנו אותו. כשם שאמר לנו אל תהרג ונשמע לו אלא אמר לנו למכור לישמעאלים ועמדו ונדוהו שנא' וירד יהודה מאת אחיו ואין ירידה אלא נדוי (מ' רכס פ' זו) :

כי ארד אל בני אבל שאולה. פי' בשביל בני שנאבד ומכח שהוא רשע אצטריך אני לירד לגיהנם ולהעלות משם וכו' כי הכל יורדים לגיהנם אפי' צדיקים להעלות דרך עברם איזה רשע שירד לשם (כפי' על עשרה מאמרות) :

כיון שנמכר יוסף היה יעקב בוכה ומתאבל עליו כ"ב שנה. שנא' ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו. וכי על יוסף בוכה אלא אמר שמא נהניתי מממונו של שכם ובטלה הברית שכרת לי הקב"ה. מיד נתגלגל רחמיו של הקב"ה ונתן לו י"ז שנים טובים סמוך לזקנתו (רכס ויחי) :

וימאן להתנחם כי ג' אבות וי"ב שבטים הם דוגמא שלמעלה נתיירא פן בהסתתר בנין שלמטה יפגם הבנין שלמעלה (רקנטי) :

ומדינים מכרו אותו לישמעאלים וגו'. אלו לא שלטו השבטים על יוסף קודם שירד למצרים היו ישראל משוקעים לעולם במצרים. אבל ע"י ששלטו שבטים על יוסף מתחילה ואח"כ מלך על מצרים נמצא היו מצרים עובדים לכל ישראל (מ' זוהר ע' תי"ד) :

המצרים מכרו אותו ואינו מזכיר למאן. אלא אותו לשון כמותו והוא לצדיק עליון שבו הקליפות. שכיון שנפל צדיק התחתון ביד מצרים התחתונ' שג"כ מן הדין שיפול צדיק עליון שהוא כנגד התחתון ביד מצרים העליונה. כיון שהתעוררה מתחתונים כתעורר ופועל בעליונים (גלי רזיא) :

האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתם וגו'. כ"ב שנה שהיה יוסף במצרים נגנז רוח הקדש מיעקב ובניו. ולא רחוק מהם אלא ארבעה ימים ולא היו יודעים. וכ"כ למה שלא יהיה הנביאים מתגאים הראה הקב"ה שהם אינם כלום. וכן אתה מוצא בגדול הנביאים לפי שאמר הדבר אשר יקשה מכם א"ל הקב"ה חייך אפי' הדין שהנשים יודעים אינך יודע שנא' ויקרב משה את משפטן לפני ה' וכתיב כן בנות צלפחד דוברות (ילקוט איוב קמ"ח) :

ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו וגו'. דשדו ליה מגאותו (מ' הנעלם) :

ותהר ותלד בן ותקרא שמו ער וגו'. ויתן ה' לה הריון ותלד בן הנאמר ברות מלמד שלא היה לה עקר מטרון. והוא הדבר שנשמתה היה נשמת זכר כי חוה נשמת תמר. כי לפעמים אם בן אדם דהוה כלי נשמתיה ולא עבד צדקה וגם הוי כולם בחכמתא ולא היה רוצה ללמוד לאחרים עונשו אח"כ שנתגלגל בנקיבה (מגיד) :

מאן דמחבל אורחיה על ארעא מקרי רע הה"ד רק רע כל היום וכתיב התם לא יגורך רע. וכתיב ויהי בכור יהודה רע בעיני ה'. א"ר יוסי וכי רע לאו איהו רשע. א"ל לא אפי' ירים ידיה על חבירו אע"ג דלאו עביד מידי מקרי רשע אבל רע לא מקרי אלא מאן דמחבל אורחיה ונתן תוקפא לסטרא אחרא (זוהר בראשית ע' קפ"ב דף מ"ו) :

ער ואונן רשעים הוו ומדה"ד נותן שערידים ימותו, ובפרץ וזרח נתקיים מצות יבום שנא' וימת ער ואונן ויהיו בני יהודה. א"כ למה זכו למלכות

למלכות ותירץ אע"פ שרשעים היו בדבר הזה מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה. והיינו טעמא שמגלה ומפרסם הכתוב חטאם (ציוני);

מכאן תעמוד על סוד תמר וער ואונן. כי יש להקשות למה מלכות בית דוד בא ע"י ענין שהוא כמו חוצפה במפורסם בענין תמר ורות. ועוד מה היו הענינים של ער ואונן משחיתים ארצה. ועוד למה אמר שנתגלגלה בפרץ וזרח שנראה שכבר נשתלמו למה נתגלגלו במחלון וכליון. ועוד למה בתחילה נתגלגלו בשנים ואח"כ נתגלגלו באחד. אבל רזא דמלתא דהמלכות היה עתיד לצאת מש"ם אלא שהקדים ברכת אברהם לברכת אל עליון נטלה ממנו ונתנה לאברהם וכו'. *ומאחר שניתן המלכות לאברהם הורישו אברהם לבניו. ויעקב נתנו ליהודה ונשמת תמר היה נשמת זכר. והיא היתה בת שם ואלו לא נטלו המלכות משם נשמת תמר היה לו למלוך. ונשמת יהודה היה נשמת שם בענין שיצא ממנו המלכות בדרך העולם. וא"ת מאחר שנשמת תמר היה נשמת זכר היאך ילדה מיהודה. י"ל שנשמת יהודה היה כח ניצוצות של נשמת נוקבא וע"י כן ילדה ממנו. ואע"פ שנמצא שהיה משכב היפך אין חושש מאחר שלא היו הנולדים בעצמם הם המלכים (מגיד מישרים חדש):

ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אותה וגו'. א"ר יהודה מצות יבום משובחת והמקיים מצות יבום לשמה עושה שותף להקב"ה שנא' ולא יכרת שם המת וכתיב ולא יכרת כל בשר (רקנטי):

א"ר חנינא המקיים מצות יבום לשמה גדול מיחזקאל הנביא וא"ר חדקא נעשה שותף להקב"ה (ציוני):

וירע בעיני ה' וימת גם הוא. בשאר חייבא עלמא לא כתיב וירע בעיני ה' ובכאן בער ואונן כתיב וירע בעיני ה'. ומ"ט משום ושחת ארצה. ולית ליה תשובה ולא חמי אפי' שכינתא (זוהר פ' זו):

ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך. ע"מ שלא תלכי לבית אביך וכו' תימה דהא אם מת אביה לא חשיב בית אביה כדתניא בנדרים קונם לביתך שאיני נכנס ושדך שאיני לוקח מת או מכר לאחר מותר. וי"ל דבית אביו קרוי כל יוצאי חלציו כדאיתא בתמר שבי אלמנה בית אביך אע"פ שקרא מוכיח שם שכבר מת שם (תוס' עירובין):

ענין יהודה ותמר וענין גדי עזים ששלח לה הכל מפורש על ענין שעיר המשתלח (ע"מ סי' כ'):

זיווג יהודה ותמר היה לגרש גדי עיזים סוד השעיר מן הצאן מרעיתו של הק"בה. וכאשר נוציא מספר גד"י העזי"ם שהוא קס"ד ממספר הצאן שהוא קס"ו ישתארו ב' טלאים מבוקרים הן פרץ וזרח. א"נ ישארו מן העזים שני שעירים שעיר הפנימי ושעיר החיצון ששניהם לגבוה קדשי קדשים (שם):

תמר ומלכה ורחב היו גלגול אחד. ר"ת של תמ"ר ותמר ילדה תאומים. מלכת שבא ילדה משלמה שנים. ורחב הצילה שנים (חסד לאברהם):

ימה שמם וגם זכרם הדורשים בתורה מיהודה שבא בתמר שסבר שהיא קדשה. ומה למלך עם הדיוט כ"ש למלך הק"בה זימן לו תמר. והנה תמר היתה צריכה בהכרת כת וממשלה מן המלך ומלך ימשול בת יכרות איתם הק"בה שעושים דמיות ומורים שלא כדין והורסים התורה. והנה הוכחה בדבר שאלו היתה אסורה הקדשה למלך לא היה מבקש לבא

עליה חלילה. וא"ת שיהודה היה ביקש לעבור כי היצה"ר נצח א"כ לא היה נכתב בתורה לקחת האדם רמיון ממנו להפסיד. אבל עתה שכתב מעשה יהודה וחזר וכתב לא יהיה קדשה בוודאי יש לנו לדעת כי לא דבר רק הוא (פליאה):

כי ראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו לאשה. תמר זינתה אבל נתכוונה לשם שמים. כי ראתה כי גדל שלה ויצאו ממנו מלכים כדכתיב בסוף רות ואלה תולדת פרץ וכו'. ונביאות דאמר אמוץ ואמציה אחים היו.ואמציה היה מלך מזרע דוד וישעי' ואמוץ נביאים דגמירי כל מקום שהזכיר בתורה בשם אביו גם אביו נביא היה (תוס' מס' נזיר):

ותמצא שם המיוחד בר"ת כסדרן. ויאמר*יהודה*הוציאוה*ותשרף*היא מוצאת להודיע כי בעת שהיתה מחשבת יהודה לשריפה היתה מחשבת הק"בה להצלה ורחמי'. והכל סיבה מאתו יתברך (נחיי):

ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה וגו' ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף. תמר מתאפק' לאתוקרא ובעית תלתא משכנא ולא אשכחין תלתה עינה לשמי מרומא וכן אמרת בבעו ברחמין מן קדם ה' עני יתי בהדא שעתא ואנהר עיני ואשכח תלת סהדי ואנא קיימי לך מן חרציי תלתא קדישיא דמקדשין שמך ונחתון לאתון נורא בבקעת דורא ביה שעתא רמז קב"ה למיכאל ואנהר עיינ' ואשכח ונסיבת יתהון וטלקת יתהון קמי רגלי דינייא ואמרת גבר דאלו משכוני' דידיה אנא מעברא ואע"ג דאנא יקרת לית אנא מפרסמ' ליה ברם מרי עלמא יתן בלבבי' דיכיר יתהום וישזיב יתי מן דינ' רבא הדין כיון דחמי יתהון יה דה אכיר יתהום בכן אמר בלביה טב לי בהית בעלמא הדין דהוא עלם עבר ולא נבהית באנפי אבהתא צדיקיא בעלמא דאתי טב לי יקיד בעלמא הדין באישא טפיא ולא ניקד בעלמא דאתי באשא אכלא אשא דמיכלא קביל מיכלא היא לפים דאמר ליעקב אבא אבא כדין פרגודא דבריך לפום כן צרכת למשמע בבי דינא למאן אינון כיתומת' והוטיא וחוטר' האילן וענה יהודה ואמר זכאה היא תמר מיני אתעברית וברת קלא נפלה מן שמיא ואמרת דמן קדמוהי הוי פתגמא ואשתזיבו תרוייהון מן דינא (תרגום):

היא מוצאת ר' חנניא גרס היא מוצת בלא אל"ף לשון ויצת אש בציון (תוס' כתובות דף ע"ו):

דכתיב היא מוצת בלא א' כמו ויצת אש בציון. שפי' קריב לאש כבר ולא שלחה לו אלא ברמז אם לא היה מודה לא היתה מפרסמתו (פס רפ"י):

הכר נא למי החותמת אמרה תמר. צדקה ממני אמר יהודה. ולא יוסיף עוד לדעתה אמר רוח הקודש (ילקוט מספטים):

ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני וגו'. ולמה נתן הק"בה כתר ליהודה והלא לא הוא לבדו גבור מכל אחיו. והלא שמעון. ולא גבורים היו האחים. אלא שדן דין אמת לתמר לכן נעשה דיין לעולמים. משל לדיין שבא דין יתומה לפניו וזיכה אותה. כך יהודה בא לפניו דין תמר שתשרף וזיכה אותה מפני שמצא לה זכות. כיצד יצחק ויעקב היו יושבים שם וכל אחיו והיו מהפין אותו ואומרים הכר יהודה למקום ואומר אמיתת הדבר ואמר צדקה ממני ועשאו הק"בה נשיא (רכה מספטים):

יצאה בת קול ואומרת ממני יצאה וכו'. בשלהי מס' מכות מסיק דהכי

גמיר לה (תוס׳ סוטה דף י׳) :

ד״א נודע ביהודה שמו וגו׳. מפני מה זכה יהודה למלכות. שאלה זו שאלו תלמידיו לר׳ טרפון בצילה של שובך ביבנה מפני מה זכה יהודה למלכות. מפני שהודה במעשה תמר. א״ל דיה הודאה שתכפר על המכירה. מפני מה מפני שאמר מה בצע כי נהרג את אחינו. א״ל דיה להצלה שתכפר על המכירה. אמר ע״י שאמר ישב נא עבדך תחת הנער. א״ל בעי ערבא דמקיימא ערבותא. א״ל ובאיזה זכות לפי שקפץ תוך גלי ים תחילה (ילקוט תלים ע״ז) :

אמר ר׳ יהושע דסכנין אמר הק״בה ליהודה אתה הצלת לי ארבע׳ נפשות. ג׳ מן האור ואחד מן הבור. תמר ושני בניה מן האור יוסף מן הבור. היך שאני מצילך חנניה מישאל ועזריה מן האור ודניאל מן הבור (מדרש שמואל) :

ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה וגו׳. כתב איש סודי מגיד מראשית אחרית. מאי ויהי בלדתה ויתן יד היה לו לומר ויתן האחד יד. וכתיב בסתם לפי שעכן היה נותן יד ומעל בחרם גרם לזרח שנתן יד ולא יצא ראשונ׳. והמלאך הממונה שעתיד להיות על מזלו של עכן גרמה לו לתת יד תחת פרץ ולא היה ראשון למלוכה (ציוני) :

ויהי כמשיב ידו וגו׳ ויקרא שמו פרץ. ישב ר׳ נהוראי ודרש מפני מה זכתה תמר שיצא ממנה פרץ וזרח. מפני שהיה שמה תמר. ומ״ט נקראו פרץ וזרח. פרץ ע״ש הלבנה שנפרצה לעתים ונכנסת לעתים. וזרח ע״ש החמה. והא פרץ הוא הבכור והחמה גדולה מן הלבנה. לא קשיא דכתיב ויתן יד וכתיב ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני. דהוא ה״ל להיות בכור. ומפני הק״בה שצפה לצאת ממנו שלמה שעתיד לומר שיר השירים וכו׳. ומ״ט אקרי תמר ולא שאר שמות מפני שהיא נקיבה. נקיבה ס״ד אלא אימא שכלל זכר ונקבה בכל אלו השירים כוללים זכר ונקבה (ספר הבהיר מ״אתי ברקנטי) :

מרע״ה בראותו שלא יוכל להזור למצרים לקח גיורת. ולמה נולדו ליהודה פרץ וזרח בגלגול עבירה. כי תמר היתה ראויה לו אלא מפני שגרם למכור את יוסף והיה בן ל׳ שנה עד שלקח אשה. ובגלל אשר הושם בבית הסוהר (ס׳ חסידים סי׳ תק״ד עיין לעיל) :

למה נתאחר בועז לקחת אשה רות המואביה. מפני שרות היתה מזרע מואב. אבל מתחלה היתה מנפשות קדושו׳ של ישראל ובעבור שחטא נתחייבו חובת גלגול ונתגלגלה בא״ה ועתה שבא בועז לעולם זאת הנשמה של רות היתה בת זוגו. כי כבר קבלה כל עונשה להגיע זמנה לבא להתגלגל בזה העולם וגם בועז בן זוגה. וע״ז אמר ע׳ סנהדרין הוצרכו לסבות סבות בדבר וגם זה היה בעינו של בועז. כי נפש אשתו רות נתרחקה עד שנתגלגלה בא״ה. כי לפעמים מתלבלבת הנפשות ורות היתה נפש מנפשו של בועז וראויה לו. וכשירדו מלמעלה למטה נתגלגלה בא״ה וזה לזכות את ישראל שהם מרומים ע״י ישראל. וע״כ אמרו חז״ל חסידי א״ה יש להם חלק לעה״ב. ולכן מרחמים ומכסים על עונית ישראל שמדברים ועושים נגד א״ה לא מצדם הבאים מכח האומה או מכח עשו אלא מכח אותן הנפשו׳ שנתגלגלו באומתיהם מזרע ישראל. לכן נתאחר הדבר שאמרנו מבועז שרצה בועז לחקור ולדרוש בדבר אם היתה ראויה לו או מאיזה כת היתה. ודרשו וחקרו ב״ד של מעלה בדבר ולהראות אם היא ממש נפטרה מנפש ישראל ואם היתה ראויה לו לאשה

לאשה. כי בועז חכם וצדיק היה ומזרע מלוכה וכן מצאו שנפש רות מזרע אברהם ומזרע הפרתמים. ומאחר שמצא שהיתה ראיה לו אז סיבב הקב"ה סיבובים ההם סיבה אחר סיבה שבאה לגורן נתיחדה לו אשה וכו'. וענין עובד שאמרו חז"ל שבועז קיים יבום בזה האשה הנקראת רות. היה ראוי להביא נשמת מחלון וכליון בזרעו ובז"ע רות כמו שהביא יהודה בתמר נשמת ער ואונן בפרץ וזרח שיצאו תאומים. והטעם הוא משחז"ל מחלון וכליון. מחלון שמחל להם ה' ולא הוצרך לגלגל. אבל כליון הוצרך לגלגל ע"כ לא ילדה אלא אחד (ספר תמונה):

ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר לסטר חטאה קנה ליה (מ' זוהר ע' תכ"ג):

ר' ברכיה בשם ר' סימון אומר ויוסף הורד מצרימה מה כתיב שם ויהי ה' את יוסף. ר' יודן אמר אין לי אלא ברווחה בצרה מנין שנא' אין שר בית הסוהר רואה מאומה בידו באשר ה' אתו (רבה פ' נשא):

ויהי ה' את יוסף וגו'. ויהי לשון וי לכך סמך ליה שם הוי"ה כסדר ולא מורה על הפורענות רק עיקר צערו היה בבית אדוניו המצרי שהיה משועבד למצראי. אבל צער אחר לא היה כאן כי אדרבה משם סליק לעילא (מגיד):

ויהי ה' את יוסף ר"ל שניתוסף שם הוי"ה לשל יוסף. ונעשה גי' יעקב שהוא דמות דיוקנא שנראה לו בכל יום (מקובלים):

ויהי בבית אדוניו המצרי תמן א"ל שד"י חשבון המצ"רי זה משה כמבואר בזוהר רזא א"ל שד"י. ויה"י בבי"ת אדני"ו המצ"רי מנין ראש השנה שבו יצא יוסף מבית האסורים (מלאתי בכתבים בספרי קבלה):

וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח. ר"א ויבא מלך הכבוד שהיה חולק כבוד ליוסף הצדיק על שהיה ירא את אלהים שנא' את אלהים אני ירא. שבשבילו ישכן ה' לאדוניו שנא' וירא אדוניו כי ה' אתו. אמר ר' אבין הלא יוסף מברך להקב"ה על כל דבר ודבר שהוא עושה. והיה אדוניו רואה אותו מלחש בפיו והיה אומר לו מה אתה אומר. והוא משיבו ואומר אני מברך להקב"ה. א"ל אדוניו אני מבקש לראותו. א"ל יוסף החמה אחד ממשרתיו שלו ואין אתה יכול להסתכל בו והאיך אתה יכול להסתכל בכבודו. א"ל הקב"ה חייך בשביל כבודך אני נגלה עליו שנא' וירא אדוניו כי ה' אתו (רבה פ' נשא):

אדוניו של יוסף היה מצרי לא ידע ה' ע"כ יאמר כי בראותו הצלחתו הגדולה היה סבר כי דרך חכמת המכשפים הוא כמעשה ארץ מצרים שהם נהוגים בהם עד שראה שהוא מרות עליון במראה שנראה לו בחלום. או בעמוד ענן לכבוד יוסף וזהו שאמר במדרש וירא אדוניו כי ה' אתו. היה רואה אותו מלחש ונכנס מלחש ויוצא. מזוג רותחין והיו רותחין. מזוג פושרין והיו פושרין ומה אמר. יוסף תבן בעפרית חרשין במצרים עד היכן עד שראה שכינה עומד' על גביו הה"ד וירא אדוניו כי ה' אתו (כתיי):

ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף בראש"ית יר"א בש"ת ודאי ווי ליה לסמ"אל כד ייתי הקב"ה למפריק שכינתיה ולישראל בנהא ותבע מיניה ומן ע' אומות דיליה כל אעקו דאעקו לישראל בגלותא בגין דקודשא דגלו ישראל גלי' ליה דהוו עתידין ישראל למיהוי תחות שעבודייהו (ס"א

למיפק מתחו' שעבודיהון) ואחזי ליה ולשבעין מסנין תחות ידיה אגרא דלהון אי הוו מוקרין לישראל בגלות' הה"ד ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ואיהו מסנין דיליה לא עבדו יקרא להון אלא עבדו בהון ובשכינתא קלנא דאמרין לה כל יומא איה אלהך ובג"ד כל יומא נפיק קלא מן שמיא ואמר יר"א בש"ת היה לך לכסופ' מן שכינתא.ירא שמים יהיה לך כיסופא מתק"בה דאיהו שמים הה"ד ואתה תשמע השמים (תיקונים תיקונא שביעאה) :

ויהי יוסף יפה תואר מאד וגו' שפטו יתום דא יוסף כי אצל יוסף כתיב י"פת ת"ואר ו"יפה מ"ראה ר"ת ית"ום (נכתב בפי' ע"מ) :

יסו"ד הוא יתום מאימא עילאי שאינה מושפעת בו. והוא הגורם מיתה לרחל שאין שפע מלמטה מאין יבא עזרה והוא הטעם ואם אין מתה אנכי וזהו סוד י"פת ת"ואר ו"יפה מ"ראה ר"ת ית"ום (יונת אלם פ' ס"ב) :

ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וגו' בברית מילה נמצא ג' אותיות יה"ו שבכל יהו"די והוא חותם המלך אה"יה ותשמע סוד גדול ונפלא כי יה"ו אינו חסר דבר כי הוא אדם שלם ברמ"ח איברים אותיות יה"ו בא"ת ב"ש מצ"פ עולה ר"י אותיות יה"ו במשפט קריא' יו"ד ה"א ו"ו עולה ל"ח הרי רמ"ח וראה והבין שאחר שהוא חותם מלך א"כ אין להכניסו במקום זר וכו' ואע"פ שאמרה תורה משכבי אשה שלא להתיר שלא כדרכה כי אין כאן מקום ביאה והשחתה גמורה היא וגם מקום מטונף הוא מטונף חותם מלך וי ליה וי לזרעיה למאן דעביד הכי ואף ביאה במקומה צריך לעשות בכוונה גדולה כי כוונתו הטהרה והנקיי' חזר עליו נפש נק"י וטהור ואי לאו תביא' עליו נפש טמאה מפוגל ממקום טומאה כי כוונתו למלאות תאוותו ולא על נפש ואלו הם פרוצי' ועזי פנים שבדור שעליהם אמר שר של גיהנם לאברהם תן לי הנפש ר"ל הנפש החוטאים ואל תתפלל עליהם להצילם כי שלי הם וממקומי נאצלים ואלי ישובו כי עליך לא באו שונא מצותיך ומשפטיך לא שמרו דרך ה' והכוונה לא תרח' עליהם ואברהם אמר אם אקח מכל אשר לך כלום היבים הם כליה הלא תראה יוסף הצדיק כשתפסו פ טיפרע ואמרה שכבי עמי וכפה את יצרו וראה חותם יה"ו ואמר איך אטנף הברית הזאת אשר הוא חותם הבי"נה שאתננו ליס"וד וזהו וחטאתי לאלהים וכלל להבי"נה ולכן זכה ונקרא שמו יוסף הצדיק (פליאה ע"ל פ' וישלח) :

נשמת יוסף היה מיס"וד וכאשר זכה והשלים נשמתו במעשה הרב ההוא שלא טימא אות ברית קודש ונתגבר על יצרו נעשה מרכבה לצדיק ומשם זן את העולם בימי יעקב וכן משם כלכל בית אביו כל ימי חיותו כי היא ממדה הנותנ' מזון לפרנסת ישראל (פרדס) :

ויבא הביתה לעשות מלאכתו. יום שבת היה (תנחומא) :

עשרה ניצוצי זרע שיצאו מאצבעותיו של יוסף באו בי' הרוגי מלכות כדי שיסבול יוסף עונשו שיצא לבא אל אשת פוטיפרע אדוניו ודיוקנים של אביו גרמה לו שלא באו עשרה ניצוצות אלו ביד זונה ואי לאו דיוקנא אביו היה חוטא לכך באו בעשרה הרוגי מלכות כדי שיסבול עונשו והוא דאמרו במקום אחר שעשרה הרוגי מלכות הו בני יעקב לאו בני יעקב ממש אלא בדיוקנהו הוה אבל עיקר הרוגי מלכות היו מאלו עשרה ניצוצות כדי שיקבל יוסף עונשו בשביל עשרה שבטים שהיו ראוים לבא ממנו (ס' זוכר נראבית קנ"ט) :

ויקרא לבנו ליוסף אמר ר' יצחק וכי שאר שבטים לאו בנוי אינון אלא אמר ר'

ר' אבא בנו הוה יתיר מכולהו דתנינ' בשעתא דאנתו דפוטיפר דחקת ליה ליוסף מה כתיב ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית מאי מאנשי הבית אין איש בבית הל"ל אלא לאכללא דיוקיא דיעקב דהוה תמן ואשתכח תמן ובג"כ מאנשי הבית אבל איש אחר הוה תמן כיון דאיסתליק יוסף וחמא דיוקנא דאביו תב לקיומי' ותב לאחור' (זוהר פ' ויחי ע' תס"ח) :

ויבא הביתה לעשות מלאכתו לאסתכלא באורייתא ולמעביד פקודא דאורייתא דאיהו מלאכת דבר נש בהאי עלמא (זוהר) :

נתגלה דיוקנא דרחל ולאה אמרו לו אחיך יחנו על אפוד (ירושלמי) : ובמסכת דרך ארץ איתא בא אליו דיוקנא של רחל. לעשות צרכיו נ"אה משום דהיציא' היא ביאה לשון ויבא הבית' דייק נמי דלעשות צרכיו הוא נכנס (תוספת סוטה ל"ו) :

טעם שנית שהלך יוסף לפוטיפר אמר הק"בה אם תיגע בה הריני נוטל אבן שתייה ומחריב העולם (מ' הככיר) :

ותתפשהו בבגדו ותאמר שכבי עמי יוסף בשביל שחלק כבוד להק"בה ולא רטא בפוטיפרע א"ל הק"בה לבן בנך אתפרע שאתן לו רשות להקריב קרבנו ביום השבת קודש וכו' (מדרש רבה פרשת נשא) :

אמר הק"בה אתה קיימת לא תנאף לא תגנב שביעית ושמינית חייך אני פורעה לך בחנוכת המזבח שהקריבו בשביעי ובשמיני שני בניו (שם):

מי האיש זה יוסף שנא' וימצאהו איש ירא ה' את האלהים אני ירא יורנו בדרך יבחר שלא חטא באשת פוטיפרע נפשו בטוב תלין בקבר וזרעו ירש ארץ גם בני מכיר גם בני מנשה (מ' תילים מזמור כ"ו הובא לעיל פ' ויטלח) :

וינס ויצא ה"חוצה בו רמז שם וה"ו ועל זה הסוד אמר הכתוב יוסף בן שבע עשרה שנה סוד שם וה"ו וגם אמר יוסף אני יוסף ויש לי אחוזה בשם אנ"י ועל דא נעשה קריעת ים סוף אנ"י וה"ו (מצאתי בכתבי הקבלה) :

שבעים שרים ממונים על שבעים אומות ואותן שבעים שרים סובבים חוץ לכסא הכבוד והם נקראים סוד הקליפה ובהם נאחזת סוד הערלה וע"י אברהם אבינו נתן מקום אחיזה להשרים מצד ע"י עשו נמצא שישמעאל ועשו הם סוד אחיזה ע' שרים סובבי המרכבה וכולם נקראו קליפות החיצוני' וזה סוד ויצא אותו החוצה ולא תהיה אשת המת החוצה וינס ויצא החוצה (שערי צדק ע"ל בפ' חיי שרה) :

רגלי חסידיו ישמור זה יוסף ורשעים בחשך ידמו זו אשתו של פוטיפר כי לא ברוח יגבר איש דתנינן איזהו גבור הכובש את יצרו ה' יחתו מריבו כתיב אם חד הוא יפול ואם תרין אינון נפולין (מ' שמואל מובא בילקוט) :

בגין דנטר יוסף ההוא ברית ניתוסף לו יו"ד כדאתי לעלמא דאתי שנא' ויישם בארון במצרים והשקלים שנתנו ישראל מחצית השקל דהיינו י' גרה הוא בחטא מכירת יוסף לכפר על חטא ובשביל שהיה כפרה זו ע"י משה שנולד באדר לכן משמיעי' על השקלים בא' באדר (מ' הנעלם מגילת פ' כי תשא) יוסף דנטר ההוא ברית זכה ואשרי הקב"ה שמיה בגויה דכתיב עדות ביהו"סף שמו אמר ר' יצחק כתיב בכור שורו הדר לו יוסף זכה בשור דאיהו קדמאה לקורבנא אמר ר' יהודה א"כ אמאי זכה לדבר שהוא שמאל דכתיב ופני השור מהשמאל בימינא ה"ל לזכות א"ל דאגין על חטא ירבעם לפי שירבעם חטא בעגל שהוא שור זכה למרת שור לתגן קצת (מ' זוהר ויקרא ע' כ"א) :

יוסף בגין דנטר ההוא ברית אשתזיב מן גובא ומנחשים ועקרבים דילה ולא עוד אלא שזכה למלכות (מ' הנעלם פ' כי תשא ע"א): ותתפשהו בבגדו שמעתי שיוסף עשה השבעה על השד שיבא וישכב עמה כמו שעשת' שרה שהכניס' שידה וכן אסתר לאחשורו' והיא יודעת שהיתה כשפנית א"ל אתה בוגד בי שאתה הבא' לשד אתה סבר שאיני ידעתי את הבגד שעשית לי איני רוצה אלא בך (מ'):

ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה פתח ג' בהיכל שני יש ממונה א' ושמו סנגד"יאל והוא ממונה על כל אותם המכניסים ומטמאים ברית בבת אל נכר וכל אותם המטמאים עצמם בנכריות וכאן הם מצטיירי' צורת הנשים אשר טמאו עצמם הממונה הזה ובכמה אלף ממונים אשר תחת ידם ובצאת נשמתו מטמאים אותו וצורה ההיא נקשר' עמו בהיכל וז"ש רז"ל ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעה"ב (פרדס):

טוב לפני האלהים ימלט ממנה זה יוסף וחוטא ילכד בה זה זמרי טוב לפני האלהים זה בועז והחוטא ילכד בה זה שמשון טוב לפני האלהים זה פלטי' וחוטא ילכד בה זהו אבשלום ילקוט תילים):

וימאן למה מאן אמר ר"י בר אבשלום שראה אקונין של אביו ואמר יוסף יוסף עתידין אחיך לכתוב באפוד. תמצא שתהא חסר מכללן ותהיה רועה זונות לכך מאן (תנחומא):

א"ל למה אתה אינו שומע לי והלא אשת איש אני אין אדם יודע בנו. א"ל השתא הפנויות של בת אסורים אסורים מכ"ש אשת איש שנא' לא תתחתן בם ואעפ"כ לא שמע אליה (שם):

ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר ורמת חלבונה דביעת' בדרגשא וקרית לאנשי ביתה. ואמרת חמון שכבת זרעא דאטיל דין דאייתי רבונכון לנא גבר עבראה למגחך בנא על לותי למשכב עמי וקרית בקלא רמא (תרגום):

יוסף דאתמר ביה ותנח בגדו אצלה ולא לבושו אלא בגדו לשנא מה בוגדנו בגדה (מ' זוהר פ' כי תשא):

אותו צדיק הוא שני ארונות היו דבוקים זה בזה שהם רמוזים לארון ולשכינה ואומר כשעברו ישראל בים היה השכינה וארון יוסף הולכים עמהם והיו העולם אומרים למה זה אלו הולכים לפנינו זה שני הארונות והיו מרננים העולם זה בתמיה והחכמים היו אומרים כן נוהגים לכבוד עם מכבדי התורה ושומר עצמו מן העבירות ועל כלם בגלוי עריות. ואומרים מה שכתוב בארון אשר שם שכינתא ותורתו קיים האיש שהם עצמותיו בארון וזה היה יוסף הצדיק וראה מעשיו וכבודו שעצמותיו עם ארון הברית הולכים שניהם בשוה. מפני ששמר עצמו וכבש יצרו בעת שתפס ממנו פוטיפרע אשת שר הטבחים לשכב עמה וברח דכתיב ותנח בגדו אצלה והשכינה רמז לעטרה והארון ליס"וד ומקיימים זה עם זה וכו' (ספר תמונה):

ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר וגו'. הביא פוטיפר את יוסף לפני המלך בא גברי"אל בדמות איש ואמר אם על המלך טוב יצוה לבדוק בגדיהם ויבקש הדבר וימצא שהיו בגדי יוסף קרועים ובשביל כך לא דנוהו להריגה מ"מ לא נפטר מיד שלא לבייש פוטיפרע לאמר אכן נודע הדבר כי היא אנסה את יוסף וכהני מצרים דנו דין זה

ולכך לא קנה יוסף ארמתם בשני רעבון (כספר גדה לדרך מלאתי זס) :

ונסיב עיטתא רבוני יוסף מן כומרייא דבדקן דחלבנא היא ולא קטיל יתיה (תרגום) :

כמו שבמלכות של תבונה נעשה פרצוף לאה כן מן מלכות חכמה נעשה פרצוף צפורה והיא בת יתרו יתר הוא מספר כ"ח אתוון מילוי של ע"ב וזה בגדלו אמנם בקטנות' כמו שהמלכות בי"נה בגדלו יצאת לאה כן בקטנות יצאת' תמ"נע וכמו שהמלכות חכ"מה בגדלו יצאה צפורה . כן בקטנות יוצא' כושית ומשה נעץ חרב בינה לבינו כשמלך בארצה וע"ז אמרו כי תמנע באה וחלתה פני יעקב שישאנה ולא רצה ותמ"נע בגי' צלמו"ת לפיכך היתה פלגש לאליפז לא אשה גמורה גם יוסף לקח את אסנת ולא שמע לפוטיפרע שהיא אשת פוטיפר והכוונה מכל אלו הצדיק דחו את דינים שבהם יש שכ"ה דינים ועם הכולל בגי' כו"ש דחה משה תמנע עולה בפ' מנצפך שהם הדינים קשים הבאים מבי"נה דחה יעקב ויוסף דחה פוטיפרע שמספר שמה תנ"ה כמנין שלשה מילואים של שם אה"יה וכו' וכמנין אחוריים של שם ע"ב מ"ה ב"ן (יונת אלם פ' ל"ג) (בעמק המלך פרק י"ח) :

הענין נסיון של יוסף בפוטיפרע שבא בר' אילעי וזה היה גלגול ר' יהודא בר אילעי (עמק המלך) :

כי גנב גנבתי מארץ העברים וגו' כשבא הקב"ה ליתן את התורה לאומה ישמעאל א"ל מה כתיב בה א"ל לא תגנב א"ל אין אנו יכולין לעזוב את הדבר שעשו אבותינו שגנבו את יוסף ומכרוהי והורידוהו למצרים שנא' כי גנב גנבתי מארץ העברים (פרקי ר"א) :

יוסף הודה בארצו מניין גברתו היתה אומרת ראו הביא לנו איש עברי ולא כפר אלא אמר גנב גנבתי מארץ העברים ונקבר בארצו לאפוקי משה לא הודה בארצו שנאמר איש מצרי הצילנו (רבה ותחמן) :

תדע איסור הגניבה כי מי שגנב גורם שהאור המכוסה ילך למקום הקליפה והיה להם אותה השפע כי הגנב נקרא הגונב בסתר ולזה גורם שהאור המכוסה יהי גונב אצל הקליפה וזה כוונת יוסף כי גנב גנבתי מארץ העברים פי' אחי גרמו שהשפע מכוסה שהוא לשון גניבה וכיסוי ילך לקליפה (כנפי יונה) :

וכוס פרעה בידי ואקח את הענבים ואסחוט אותם אל כוס פרעה. הבא חמי האי כוס הרעלה ינקא דבי דינא דנפיק מאינון ענבים דאתיה לפרעה ושתי ליה כמה דהוה בגיניהון דישראל כיון דשמע יוסף דא חדי וידע מילין דקשוט בההוא חלמא בג"כ פתר ליה לטב על דכשר ליה ליוסף להאי (זוהר ויחי ע' סק"ג) :

ויאמר לו יוסף זה פתרונו שלשה יכים א"ל יוסף דין הוא פתרונו דחלמא שרביטין אינון תלתא אבהתא דעלמא אברהם יצחק יעקב דמן בני בניהון לאשתעבדא בארעא דמצרים ועתידים למפקא על ידי תלתא פרנסין מהימנין (תרגום) :

והנה שלשה סלי חורי על ראשי וגו'. והנה שלשה סלי חורי כדין ידע יוסף אתבשר ליה הריבו דמקדשא וישראל בגלותא דיתגלון מארעא קדישא (מדרש זוהר ע' תכ"ט) :

שר האופים הוא גלגול קין ושבעתים יקם קין וג' סלי חורי רמז לו שביטל קרבנות חורי אותיות ריח נחוח אז יבוטל ק' נרות כמנין ס"לי (גלי רזיא) (ח"א)

תלתא

תלתא כלי אינון תלתא שעבודין תקיפין דעתידים מערע' לבית ישראל בארעא דמצרים בטינא ובלבנא ובכל פולחנא דאפי ברא עתיד פרעה מלכא דמצרים מהוי גזר גזירין בישין על ישראל. ורמי בניהון בנהרא ברם פרעה יוביד והיילתי' ישתצון ובני ישראל יפקון פריקין בריש גלי: (תרגום ירושלמי)

ובגין דשבק יוסף צדיקא חסדא דלעיל ואתרחיץ ברב מזוגיא בבשר עבד בגין כן לא אידכר רב מזוגיא ית יוסף ואנשיהו עד זמ' דמטא קיצא מן קדם ה' למתפרקא וכן כתבא מפרש לוט יהי גברא דמתרחיץ בבר נש וכו' ובריך יהא גברא די יתרחיץ בשם מימרא דה':

פרשת מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור זהו שאמר המשורר טוב לחסות בה' מבטוח באדם אפי' באדם עליון שעל המרכבה ומהמת זה לקה יוסף שבטח ברהבים ושטי כזב (ילקוט):

אמת אתה מוצא לא היה ראוי יוסף להנתן בבית האסורים אלא עשר שנים מפני שהוציא דיבה על עשרה אחיו וע"י שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני אתך והזכרתני אל פרעה ניתוסף לו עוד שתי שנים שנא' ויהי מקץ שנתים ימים (מדרש):

חלום פרעה שבע הפרות ושבע השבלים שהיו בולעים את שבע הפרות ואת שבע השבלים המלאו' והטובו' מלשון ותבלענה לשון בליעה (הכל עיין לעיל פ' וישלח בספירת הטומאה הכלהבונה ותמנא דבר מופלא):

חלם פרעה שני חלומות שני מגידים היו בפרשת ע"י שר של מצרים שהיו עובדים לטלה. וענין החלומו' השבלים ע"י גבר"יאל בשביל שהוא חלם ליוסף האלומר וממונה על התבואה (גלי רזיא):

כששרה רוח הקדש על יוסף פתר חלום פרעה (פרקי ר"א):

חלומות מנהון כזבים ומנהון קשוט. אבל לזכאין לא אתגלי להון מילין כזיבין אלא כולהון קשוט. ת"ח דניאל מה כתיב באדין דניאל בחזווא דלילא רזיא גליא וכו' ואי אית ביה מילין כזיבין אמאי אכתוב בין כתובים אלא לזכאין קשוט (זוהר ע' תמ"ג):

נתן רשות לסמא"ל לעשות זווגין מאותן נוקבים דינין שנבראו מהחשך הפנימי עם בני ישראל וברשות ב"ד עליון וכשסמא"ל ידע ששולחים איזה גביר בארץ או איזה חכם או איזה חסיד להגין על הדור. תכף הלך סמא"ל לפני ב"ד עליון ומבקש לעשות חיתון וכשהזכר נולד הולך סטרא אחרא אחריו עד י"ג שנה. ומפתה אותו לדברים רעים ומכין לו נוקבא שיהיה לו כנגדו עזרו לצאת לתרבות רעה. ומה עשה הקב"ה יודע כל הנסתרות ומגלגלו כ"כ פעמים עד שיתלבן כמו שעשה לחנוך בן ירד. וז' בנות מסטרא דילה הבין סמא"ל אמר בלבו ז' גבורים עתידין לצאת מיעקב ואלו הן. יהודה יוסף דן משה פנחס יהושע דוד. וכל ז' הללו עתידין לבא נגדי להחריב נחלתו מה עשה הכין ז' בנות דילה לכל אחד מאותן גיבור אחת מאותן בנות הרעו' כדי שיפתו לבעליה' וישתחוו לאלההון ובא סמא"ל והראה לפרעה בחלומות דברים של חכמה לתקן תיקונים להציל את מצרים ממכותם שהיו עתידים לבא עליהם מה עשה גבריאל הראה לפרעה שהיו

עולים מן היאור שבע פרות בריאות וטובות שהם ז׳ נשמות טהורים ולא נודע כי באו אל קרבנ׳ ר״ל לא נודע לסמא״ל סוד הגלגול שאותן ז׳ רוחות מסאבות שהיו באותן ז׳ פרות פרחו להם ונכנסו במקום ז׳ נפשות טהורות להיות גדר לבעליהן נגד סטרא מסאבא. ואלו הן הבנות שהזמין סמא״ל לזרעו של יעקב ליהודה תמר ליוסף אשת פוטיפרע למשה ציפורה לפנחס אמו ליהושע רחב הזונה לדן זהו שמשון שלקח בנות אל נכר לדוד רות המואביה. וכן הוא דינו שעושה כך להכשיל זרע יעקב להורידו שאולה לולי שהקב״ה מרחם על ישראל שהחליף הנפשות כרצונו ומזווג זיווגן כהוגן וכשורה לכל א׳ וא׳ וכל דא מענין חלום הנשמות ולא נודע לסמא״ל אלו הסודות מגולגלים ועליו נאמר ולא נודע כי באו אל קרבנה והיא מגינה לי־עתו לקיים מהרסיך ומחריביך ממך יצאו (גלי רזיא):

כשסיפר פרעה ליוסף אמר והנה מן היאור עולות ז׳ פרות בריאות בשר אבל בפרות רעות לא הזכיר מן היאור למה כן ללמדך שחלק פרעה כבוד לאלוהו ומזכיר שמו לטובה. וכסהו על הרעה ומנין לך שהוא אלהיו שנא׳ לי יאורי ומכאן אתה דן ק״ו כלפי מקום. ומה פרעה הרשע עשה כן לאלוהו אע״פ שאין בו ממש אנו עאכ״ו שצריך להזכיר שמו על הטובה ולא על הרעה שנא׳ לא יגורך רע שאין להזכיר שמו על הרעה שכן אתה מוצא ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ולא הזכיר שמו על החשך. כן אתה מוצא בארם וחוה כשבירך אותם הקב״ה הזכיר שמו וכשקילל אותם הק״בה לא הקרא את שמו שנא׳ ואל האשה אמר ולא הזכיר שמו ה׳. וכן בנח בברכת בניו הזכיר שמו ובקללת כנען לא הזכיר שמו (צרור המור):

כאשר דבר מלך שלטון מי יאמר לו מה תעשה. כאשר דבר מלך שלטון כמה דתימא וידבר פרעה אל יוסף בחלומי הנני וגו׳. שלטון כמה דתימא ויוסף הוא השליט. מי יאמר לו מה תעשה כמה דתימא לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו וגו׳. כ״כ למה על ששמר את המצוה שנא׳ שומר מצוה לא ידע דבר רע. שאותו דבר רע שאמר שר המשקים כמה דתימא ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים. בגנות יוסף בג׳ דברים שהוא נער שוטה ועבד. עבד שאינו ראוי למלכות אעפ״כ לא ידע אותו יוסף דבר רע כלומר שלא נגע בו הדבר שמלך וכו׳ (רבה פ׳ כי תשא ועיין עוד שם כמה ענינים מיוסף):

בשמטת דמלכות יהיה רוב זכרים שיהיה תפא״רת וכו׳ ויהיה רוב הבנים נקבות וזה בא החלום שראה פרעה שאמר ז׳ פרות טובות וז׳ פרות רעות. ויראה כי באותו זמן יהיה מעט כחות חיצונים וטובים. גם בא לרמז כי בזו השמיטה שיש שרים בעולם האמצעי הממונים על שירות טובות ועל שירות רעות והם ז׳ אלו וז׳ אלו. ובא להודיענו בכתוב שהשרים ההם וכל כחם ומעשיהם הם בעבור צורך שיצטרפו ויבלעון לכת אחד שיתבלע המלכות במלכות עד ביסוד שהוא מדת יוסף. ג״כ להודיענו אע״פ שיש להם כ״כ ממשלה שכל ממשלתם ותפארתם הכל בא ממלכות שקבלו מיסוד יוסף הצדיק. וגם רמז ב׳ ענינים טובים וב׳ ענינים רעים לרמז לענין כי הם במרכבה אשר תחת המרכבה שבעולם אמצעי ושיתבלעו כל המרכבות מרכבה למרכבה עד יוסף העליון שהוא יסו״ד גם הת״פ ניתוסף. הוא פותר כל הדברים לשלום אשר יבאו השמש וכל גבורי י״ב שבטים

שבטים וכו' (ספר התמונה) :

מצאתי במדרש פרעה קצף מכאן אמר לא היה ממש שם אלא כינוי השם לענין גדולה כגון אפרכוס שאלו היה שם פרעה ממש וכי קורין למלך בשמו כ"ש להדיוט ואינו מחייב ראשו למלך ולכך כל מלכי מצרים נקראים פרעה ע"כ (צרור המור) :

וישלח פרעה ויקרא את יוסף וירצהו מן הבור וגו' הא דכתיב וישלח פרעה ויקרא את יוסף לקרא ליוסף מבע"ל . אלא לפי שהשכינה קרא ליוסף כתיב הכא ויקרא את יוסף וכתיב התם ויקרא אל משה (זוהר ע' תל"ד) :

וירצהו מן הבור מאי וירצהו דארצו ליה במלין טבין במלין דרעוא טבא דהוי עציב מהאי בור (מ' הנעלם סיר השירים) :

ויגלח ויחלף שמלותיו המלאך הביא מלבושים מג"ע וילבישהו (שפתי כהן) :

ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופותר אין אותו וגו' חלמא גי' הי"ה הו"ה יהי"ה וד' תיבות מרמזים לד' מידות שנשלם ונפטר מן קטרוג כשעומד תחת הכהנים שהוא תחת החס"ד . והמפשר צריך לומר לאלהים פתרונו שהוא בגי' פ"ה ובזה יתורץ מאי רבותא של יוסף כל החלומות הולכין אחר הפ"ה (זר זהב) :

אלהים יענה את שלום פרעה . הכל בא מכח אלהים שהוא בעל הכחות כלן והוא יעזור אותך מצער החלום ופתרונו והזכיר אלהים כי מאתו המענה בחלומות והוא הה"א אחרונה שבשם וכן אמר דניאל ופשריה נאמר קדם מלכא רמז לוא"ו ה"א כי במה ידע פשר דבר כי אם בשתי אותיות אחרונות והבן זה כי כן בודאי ה"א וי"ו שבשם גלי עמיקתא מהמשכת שפע הראש וכו' (כחיי נ"ד ע"ד) :

ותבואנה אל קרבנה ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהן רע כאשר בתחילה ואיקץ . ווי לישראל כד אתבלעו בערב רב דעלייהו אתמר ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהן רע כאשר בתחילה . בזימנא דגלותא כל ממנין דאומין דעלמין וערב רב אתמר בהון היו צריה לראש אויביה שלו . צריה וודאי אינון ערב רב עלייהו אתמר שריך סוררים וחברי גנבים כלו אוהב שוחד רודפי שלמונים וגו' . אויביה שלו אינון עשו וישמעאל . וע' ממנין דאינון כולה בשלוה בעותרא . וישראל בדוחקא ועניותא ובג"ד ווי לעלמא כד אתבלעו בערבוביא . ומאן גרם דאתבלעו במעייהו ולא נודע כי באו אל קרבנה בגין דעובדיהון בידיהון הה"ד ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם (תקונים תיקון ד') :

ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך . מזרק אחד כסף זה יוסף שנזרק מאחיו ונמכר למצרים . אחד שהיה מלך במצרים כד"א כמעט שכב אחד העם וכה"א ויוסף הוא השליט וגו' . כסף ע"ש כסף נבחר לשון צדיק שע"י חכמתו זכה למלכות . כד"א אחרי הודיע אלהים אותך כל זאת אתה תהיה על ביתי . שבעים שקל בשקל הקדש שבא גבריאל הוסיף לו אות אחד על שמו משמו של הק"בה ולמדו ע' לשון שנא' עדות ביהוסף שמו וגו' שאלמלא כן לא היו המצרים מקבלים את יוסף לשלוט עליהם (רבה נשא פי"ד) :

ענין נשמת יוסף שהיא נשמת חנוך שנראה אליו בלילה שיצא מבית האסורי' וסוד הנה בשמים עדי וסהדי במרומי' וסוד ישמעאל בן אלישע כ"ג (ע"ל פ' ויגש בפס חסד לאברהם) :

כשבא פרעה להמליך יוסף במצרים בדקו אם יודע ע' לשונות בא גבריאל ולמדו ע' לשונות מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך אתה ה' חונן הדעת (מצאתי בספרי) :

במעשה מרכבה החיות מצד א' והשכינה באמצע וחיה א' עולה למעלה מכסא הכבוד ונוגעת אצל השרפים יורדים אצל המשכן ואומרים בקול גדול קול דממה דקה רק הכסא אגדל ממך . מיד שתקו האופנים ודוממים המלאכים וגדודי עירין וקדישין דחופים לנהר דינור והחיות נותנים פניהם לארץ והנביא מביא רוח א' חרישית נותנו באזני החיות כדי שלא ישמעו קול הדיבור (סודי רזא) (זכה יוסף למלוכה ע"י שקיים המלות) :

כשמנו את ר' אלעזר בן עזריה לנשיא היה ר"ע מצטער ואמ"ל לא שהוא בן תורה יותר ממני אלא שהוא בן גדולים יותר ממני . אשרי אדם שזכו לו אבותיו ואשרי אדם שיש לו יתד לתלות בו (ירושלמי ברכות) :

דע שיש סוד גדול בלבישת בגד פשתן שכל נפטר שנתלבש בבגדי פשתן אפי' נפטר בח"ל כל קטיגור נהפך לסניגור ומעלת לבישת פשתן בלא לבוש אחרת ואפי' תינוק שאביו מוחזק שמתו לו בנים הרבה ע"י לילית או רוח רעה תינוק זה בטוח מכל אלו בסגולת לבישת בגדים אלו וסגולת לבישת בגדי פשתן שלובש בגדי פשתן לבדו ולא מין אחר עמו . אבל נתערב מין אחר אפי' חוט א' פוסל בו . ופרעה השיג בחכמתו סגולת הבגדים אלו ולכן היה מלובש אלו כלי בגדי פשתן לבן ובה היה מתגאה לפני חכמיו וגדוליו ואמר להם הוא אלוה והמופת שכל חרטומיו וחכמיו לא היו יכולים לשלוט בו ברוב כשפנית . וגם יוסף השיג זה הסוד ברוח הקדש וידע שהלובש בגדי פשתן לבן אינו שולט בו לא עין הרע ולא רוח רעה ולא שום מיני כישוף ודע כי לא יש מסוכן בעולם יותר מב"ג ביה"כ שהיה נכנס לפני ולפני' במקום שאין רשות לשום מלאך ושר לבנום שם וכדי שלא יתקנאו עליו קנאה נתן לו הק"בה עצה טובה שיכנס בבגדי פשתן לבן שקטיגור נעשה סניגור . ולזה השיג יוסף סוד זה . ופרעה הרשע רוב דאגת לבו כשהיה רואה יוסף לובש בבגדי שש ולכך שם רביד הזהב על צווארו כדי ליטול סגולת לבישות בגדי לבן פשתן. וז"ש וישם רביד הזהב על צווארו . ויוסף לא חשש לענין הרביד לפי שעה כדי להראות לפרעה שלא השיג הסוד . אמנם כשהלך לביתו הפשיט מעליו . וכ"ז כדי להדמות לפרעה (סדר עבודת י"כ למהר"ק) :

וירכב אותו במרכבת המשנה וגו'. סוד הענין כי השר של מצרים שני למרכבה זהו שאמר וירכב אותו במרכבת המשנ' אשר לו לפיכך הוצרך לעשות כל אותות ומופתים בארץ מצרים לפי שהוא שר על כל השרים וכו' . לפיכך נתן בו הב"ה האותות כדי שלא יאמרו השר הגדול במצרים שה"בה לא השפילו לפיכך הך הכפתור וירעשו הסיפים וגו'. וז"ש למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כדי שיהיו בטוחי' שאין שר ומושל בכל האומות שאין הק"בה משפילו (רקנטי פ' זו) :

ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' . טוב ילד מסכן זה יוסף וחכם שבחכמתו החיה כל העולם ברעב . ממלך זקן וכסיל זה פוטיפר.כמה ניסים ראה על ידו ולא נזהר . מבית אסורים יצא למלוך מבית גררתו של פרעה שנא' אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' (מ' רבה קהלת) :

כיון שבא הרעב על יעקב אמר שמא יסורין הללו בשביל שאחזתי בעקבו של עשו (ילקוט תילים) :

למה תתראו כמו שמפרש אל תראו עצמכם בפני בני עשו וישמעאל שאתם שבעים. או למה תתראו פי׳ למה תהיו כחושים (תוספות תענית) :

אל תרגזו בדרך ויש מדרש אל תפסיקו בדבר הלכה (פס) :

ד"א לא רבי׳ יחכמו מדבר ביעקב לא בשביל שאתם רבי׳ תתחכמו שאתם עשרה ואני אחד רואה אני ברוח הקדש שיש שבר במצרים אבן רוח היא באנוש זה שנא׳ שמעתי כי יש שבר במצרים וזה שברו של יוסף (ילקוט איוב) :

מפני מה נצרפו האבות ברעבון כדי שיזכו בניהם לתורה. אברהם נצרף ברעבון ויהי רעב בארץ. יצחק נצרף ברעבון שנא׳ ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון. יעקב צירף ברעבון וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר הנה שמעתי וגו׳.ונחיה ולא נמות וגו׳ וירדו אחי יוסף וגו׳ (מדרש שמואל) :

וירדו אחי יוסף עשרה לשבור בר במצרים עיר קטנה זו מצרים ואנשים בה מעט אלו אחי יוסף שנא׳ וירדו אחי יוסף עשרה. ובא עליה מלך גדול זה יוסף ובנה מצודים גדולים אלו שלשה גזירות שגזר וכו׳. ומצא בה איש מסכן וחכם זה יהודה. ומלט העיר בחכמתו שנא׳ אנכי אערבנו. ועוד אמר ליוסף ישב נא עבדך תחת הנער. ואדם לא זכר אמר הק"בה אתם לא אדכרתני אנא מדכיר ליה ואת יהודה שלח לפניו (רבה קהלת) :

ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ וגו׳ דיין מסטרא דמלכות שוטרא מסטרא דצדיק ומסטרא דיוסף הצדיק ומתמן ויוסף הוא השליט (זוהר) :

אמר יוסף מה אתם סוברים שאין הק"בה מטעימני ממה שבירך זקיני ליעקב אבינו ברם יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים לפיכך ויוסף הוא השליט (מ׳ שוחר טוב) :

ירד יוסף למצרים וקבלו אותו ועשו אותו מלך עליהם שנאמר ויוסף הוא השליט. כבדו את יעקב שנא׳ ויבכו מצרים אותו שבעים יום אמר הק"בה מה כבוד אני עושה למצרים הריני קוראו בשמו של ג"ע פ׳ א׳ כגן ה׳ כארץ מצרים כשחזרו ושעבדו בהם אמר הק"בה ועברתי בארץ מצרים חוזר אני מאותו כבוד ואעשה אותם שממה שנא׳ מצרים לשממה תהיה וגו׳ (מ׳ רבה פ׳ נא) :

ירא את ה׳ בני ומלך אברהם שנתיירא נעשה מלך. וכן יוסף דכתיב את האלהים אני ירא המלכתיהו בעולם שנאמר ויוסף הוא השליט (מ׳ רבה ותחנן) :

ד"א עיר קטנה ואנשים בה מעט אלו מצרים ובא עליה מלך גדול זה פרעה הרשע. ומצא בה איש מסכן וחכם זה יוסף. ומלט את העיר בחכמתו שאמר לפרעה יעשה פרעה ויפקד פקידים. ולא זכר וגו׳ אמר הק"בה אתון לא אדכרתון אני אדכיר ליה ויוסף הוא השליט (רבה קהלת פס) :

ועוד אנו לומדים מפרשת פרעה שנא׳ ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה יכול כמוני ת"ל אני פרעה גדולתי למעלה מגדולתך. אריב"ל ע"י שא"ל אני פרעה זכה לכל הכבוד לכשיבא אני של הק"בה ועד זקנה אני הוא וכו׳. אני ראשון ואני אחרון עא"כו (רבה קדושים) :

ויאמר פרעה מה אני פרעה כך אמר פרעה ליוסף אע"פ שאמרתי לך אתה תהיה

תהיה על ביתי וגו׳ שעשיתיך מלך על כולם הזהר שתנהג בי כבוד והמליכני עליך. ולכן אמר אני פרעה כלומ׳ תהיה אימת מלכותי עליך (כנס נשא פ׳ י״ד): ד״א אני פי מלך שמור מדבר ביוסף הצדיק שהוא שמור אני של פרעה כמד״א אני פרעה שמעולם לא עבר על צוויו. ועל דברת שבועת אלהים שאע״פ שנכנס לאותה גדולה לא פרק עול מלכות שמים מעליו והיה ירא להקב״ה כמד״א את האלהים אני ירא לכך נאמר אלהים. והיה זהיר על השבועה שלא נשבע חי ה׳ אלא חי פרעה הוי שבועת. מאי דברת שגדר עצמו מן הערוה שנא׳ ולא יראה בך ערות דבר. ואומר על דבר אשר לא צעקה וגו׳. וכה״א ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף וכו׳ (שם פ׳ י״ד):

ומבלעדך לא יהיה רשות לשום אדם להרים ידו ולהחזיק בכלי זיין או להרים רגלו לרכוב על סוס בלא רשותך בכל ארץ מצרים והוא דעת אונקלס (כמיי):

ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה. אחר זמן שבא יוסף ונתגלגל ונגזר עליו לירד למצרים בא חציו מן הקליפה הנשארה מן מצפ״ץ דהיינו פ״ץ והלכה עם יוסף לשמרו עד שהגיע לשלשים שנה ועמד לפני פרעה לכך נאמר באברהם כשירד למצרים וירד לשון ירידה שירד מן צ׳ דאיהו תשעים לאות מ׳ דא מ״ץ. וליוס׳ לא נאמר ירידה כשהלך עם פ״ץ עלה מן פ״ח לצד״יק (גלי רזיא) (ע״ל פ׳ לך לך);

כשבא יוסף למצרים לא היה שם רכוש גדול והקב״ה הבטיח לאברהם ואח״כ יצאו ברכוש גדול לכן הביא הקב״ה רעב לעולם וכל כסף וכל זהב שאסף יוסף בעד התבואה היה לצורך ישראל שיצאו ברכוש גדול (מ׳ זוהר ע׳ קל״ז):

ותרעב כל ארץ מצרים ברעב וגו׳ לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. סוד הדבר דע כי אותם ק״ל שנה שהיו ישראל במצרים קודם לידת משה היה להביא ולהציל אותם ניצוצות של קרי של אדה״ר. לכן נידונו בעבודה קשה לצרפם וללבנם וגם הודעתיך כי אלו הניצוצות באו תחלה בדור המבול ובדור הפלגה גם הם חטאו בענין אדם והיה משחית זרע כנודע והנה אותם ניצוצות שהיו בני גניהם של אדה״ר. והנה אותם שיצאו בדור המבול אלו הם סוד אלו מצרים שמל יוסף והחזירם לקדוש׳ בסוד ברית עליון לפי שיצא מהם בסוד קרי וזהו ואת העם העבי׳ לערי׳ מקצה גבול ארץ מצרים וכו׳ וטלטלם לצרפם וללבנם ואלו הם ערב רב (כוונת אר״י):

וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו וגו׳. ר״ש פתח וירא יעקב כי יש שבר במצרים האי קרא רזא דחכמתא הוא ואית לאסתכלא ביה דלא רישא סיפא ולא סיפא רישא. אלא ת״ח בשעתא דבעי הקב״ה למדין עלמא בכפנא לא יהיב מלה דא לידא דכרוזא אלא הב״ה אכריז עליה שנא׳ כי קרא ה׳ לרעב והאי שעתא אתפקדין על עלמא ממונין אחרנין דפקדו דתרעין ואסיר ליה לבר נש דאית ליה שבעא לאחז׳ גרמא בשוקא ולאחזי ביה שובעא דהא אחזי פגימא לעילא. ואכחיש מלה דמלכא וכביכול כאלו אעבר ממונין דמלכא אמר יעקב לבניו למה תתראו למה תעבידו פגימו לעילאי ולתתאי לאכח׳שא מלין דמלכא וכו׳. ועל דא אינון ממונין בכריזו דילה אבל הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה. ותמן תתחזיאו גרמייא בשבעא ולא תכחשו פמליא דלעילא

דלעילא הכא ות"ח יעקב כמה תבואה הוה ליה ולא בא לשבור אלא תוך הבאים. ולא לאשתכח פגימו בעובדא דילה (זוהר אמור ע' קע"ו):

ויאמר יעקב לבניו למה תתראו א"ל בבקשה מכם היו מכניעים את עצמיכם שאין קשה מעין הרע שהרי לוחות הראשונים שנתנו בקולות נשתברו וכן ירושלים נחרבה מפני עין הרע (תנחומא):

ד"א החכמה תעוז לחכם זה יעקב. מעשרה שליטים שירדו למצרים ועלו ולא ידעו שיוסף קיים ויעקב היה יודע שנא' וירא יעקב כי יש שבר במצרים היה יודע שברו במצרים (רבה קהלת ק"ג ע"ד):

ולא הסגרתני ביד אויב זו פוטיפרע. העמדת במרחב רגלי שהשליט אותו על כל ארץ מצרים מנין שנא' ויוסף הוא השליט על כל ארץ מצרים. המשביר לכל עם הארץ ויבאו אחי יוסף וישתחו אפים ארצה וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל (מ' רבה רלה דף כנ"ד ע"ג):

קדה על אפים תימה השתחוואה נמי על אפים דכתיב וישתחוו לו אפים ארצה. ויקד וישתחוו לאפיו ארצה. וי"ל דמגמרא אית לן קידה על אפים ומייתי ראיה דאשכחן בקרא נמי הכי (תוס' שבועות דף ס' ע"ב):

ויזכר יוסף את החלומות וגו' ויאמר אליהם מרגלים אתם וגו' א"ל יוסף מרגלים אתם וכו'. א"ל כך צוונו אבא אל תכנסו בשער א' מפני העין. א"ל בשוק של זונות מה טיבכם לא הייתם מתייראים מפני העין היכן צוואת אביכם. א"ל אב דה נאבדה לנו והיינו מבקשים אותו. א"ל איזה אבידה אני רואה בגביע שלי שני אחים מכם הרגו כרך גדול שכם אח"כ מכרתם את אחיכם לערביים. א"ל מי הם א"ל שמעון ולוי שמם. א"ל שנים עשר עבדיך אנחנו (רבה פ' זו):

כלנו בני איש אחד נחנו לא היו עבדיך מרגלים וגו'. יעקב מטתו שלימה היו כל בניו צדיקים שנא' כלנו בני איש אחד אנחנו (רבה ויקרא):

א"ר יוסי הא דלא הוזכר יוסף בדגלי' דכתיב דגל מחנה אפרים ולא יוסף. לפי שנתגאה על אחיו ואמר ההוא וודאי שמענו כל השבטים מעלמא דנוקבא ויוסף מעלמא דדוכר' ע"כ לא נכנס עמהם בחשבון ולכך פעמים כלנו בני איש א' נחנו בלא א' ופעמים כתיב אנחנו בא' כי א' אות דדוכרא הוא. ומתחלה אמרו כלנו על עצמם לא נכנס יוסף עמהם חסר אל"ף דהא דכורא לית עמהון אח"כ אמרו בא' לצרף את יוסף אף שהם עדיין לא ידעו מיוסף (זוהר ע' תמ"ג תמ"ד):

שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו ויבחנו דבריכ' וגו'. יהודה אות י"ה הו"ד ומלת י"ה רומז למגדל דוד היא כנסת ישראל הוא מלך ישראל זהו דוד מלך ישראל חי וקיים ולכן מלכות ישראל מיהודה עד סוף העולם ובעבור שא"ה מקבלים שפע הגבורה ממדת הגבורה ע"כ יהודה היא מדת דוד הנקרא י"ה עולה דרך ההו"ד אל הגבורה ומקבל שט גבורה ממדת גבורה ממדת אכזרית בלי שום חמלה להנקם מאויבים והנה שמו מוכיח עליו י"ה הו"ד ואומר יהו"דה בן תימ"א. כי יעקב נקרא תמ"א אותיות אמ"ת תתן אמת ליעקב ויהודה בן יעקב. והנה יוסף אמר שלחו מכם אחד להביא את אחיכם ואתם האסרו האמ"ת אתכם אם לאו חי פרעה כי מרגלים אתם. ר"ל אם יהיו מקובצים למטה יהיו ג"כ השבטים מקובצים למעלה. ואז האמת אתכם. וזהו ויבחנו דבריכם דברים שאתם דוגמתם ואם לאו ר"ל

אם זה הקטן איננו נתפרדה החבילה ותקבלו חיים מפרעה כי מרגלים אתם ר"ל בהרתם כחות הטומאה. ואם תביאו את אחיכם ונהיה דוגמת עליונה ונפרה ונעלה לס' רבוא אז נהיה שלימים וראוים לצאת מן הגלות ולקבל את התורה זהו האמת אתכם והנה אמ"ת בתורה. א"ל רבי ולמה אמר אתכם והוציא עצמו מן הכלל. א"ל ויאהב יעקב את יוסף מכל בניו כי נמשך אחריו זהו פי' אמ"ת גם שניהם א"ל יוסף שהוא הוא"ו הוא אמת ביעקב שהוא הוא"ו ואמר האמת אתכם אני וה' אחרונה שבשם של ד' יהיה אתכם. וזהו ה' אמת אתכם ה' של שם ואמת זה יוסף אתכם (פליאה) :

ויאמר *אליהם *יוסף *ביום *השלישי זאת עשו וחיו וגו' ואיכה אשית בינה ובינך הנחש גרם כ"ד מיני מסאבות' כמנין ואי"בה ובשעת מכירת יוסף התעוררו עליהם כ"ד מיני מסאבת' שנא' *ויאמר *אליהם *יוסף *ביום *השלישי ר"ת ואי"בה (מג"ע אופן מ"ג) (ע"ל פ' ברא־שית) :

הא דשם אותו יוסף במשמר ג' ימים נגד ג' ימים דשכם. דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ויאמר אליהם זאת עשו וחיו א"ל אני לא אעשה כמו שעשית' בשכם שהכנסת' בברית ואח"כ הרגתם. רק זאת זו מילה עשו וחיו (זוהר ע' תמ"ד) :

ויא־ר משה אל יהושע בחר לנו אנשים למה יהושע א"ל זקינך אמר את האלהים אני ירא וכאן כתיב ולא ירא אלהים יבא בן בנו שאמר את האלהים אני ירא ונפרע ממי שנאמ' עליו ולא ירא אלקים וכו' (מ' רבה בשלח) :

אם יש לך כל המדות כאברהם ואיוב ויוסף אתה ראשי לישבע בשמי וכו'. ביוסף כתיב את האלהים אני ירא (פס פ' מטות) :

ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו וגו'. בשכר שעשה שמעון תשובה ואמר אבל אשמים אנחנו. זכה להיות מזלו שור כמו יוסף שנא' בכור שורו הדר לו (זוהר שם) :

יוסף תפס לשמעון שלא יתחבר עם לוי ויחריבו העולם כי הם מסטרא דדינא קשיא קא אתו (שם) :

ויפתח האחד את שקו לתת מספוא וגו'. ר"ע היה במקום א' במקום השכינה וזהו אשריך ר"ע שיצאה נשמתך בא' או במקום שמעון וזהו באח"ד דייקא במקום שמעון שהיה יתיד בלא לוי כמו שאמר ויפתח האחד את שקו (עמרה מאמרות ל"ה בפירוש ע"ד ופ"ל פ' ויפב) (וע"ל ברא־שית על פסוק והארץ היתה תוהו ובהו) :

ובשמתא ליהוי מאן דלא לימא ליה. וא"ת אע"פ שאמר ליה יהא צריך הפרה כדאמרי' באלו הן הגולין נידוי על תנאי צריך הפרה מנ"ל מיהודה דכתיב אם לא אביאנו אליך. אע"פ שקיים התנאי היו עצמותיו מגולגלין וי"ל דה"מ כשהמנודה מסופק בשעת נידוי אם יתקיים התנאי במיתתם דאריה וגנבי בידי שמים לא הוי יכול לשמרו והוי כאלו אין תנאי כלל אבל הכא שבידו לקיים התנאי אינו צריך הפרה (תו' כתובות דף פ"ס) (עיין ד"ס זה במס' מכות) :

ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש וגו' ת"ח כד נחית יוסף למצרים חזא יעקב בחכמת' ורמז לון דיחתון לתמן מנחה. דתהוי מגינה עלייהו בגלות' ובההוא מנחה שית דרגין אתכללין מעט צרי ומעט דבש מ"ט מעט מעט ת"ח כד בר נש לא אתכשרין עובדיהון לעילא כדין סטרא דימינא אתרבייא ושליט שמאלא וע"ד מעט צרי ומעט דבש דאתמר דאסתלק

דכורא מן נוקבא וכדין מעט דבש נכאת ולוט כמד"א ויראם את בית נכאתו ולוט בטנים ושקדי' הא שית דרגין הכא דכלילן עם ההוא מנחה ועכ"ד אע"ג דנחתין מעט צרי אתו משום דיתבי בגלותא. וכד תעבדון הא מנחה כדין ואל שדי יתן לכם רחמים. אל דא אברהם שדי דא יצחק יתן לכם רחמים דא יעקב לפני האיש דא יוסף. כל אינון דרגין יתהברון ואני שכלתי שכלתי במקדש ראשון שכלתי במקדש שני לא אשכל עוד וכל דא בההוא תובא דההוא זכאה דנחית למצרים (מ' הנעלם פ' מקץ) (ע"ל פ' ויפגז):

כשירד יוסף למצרים צוה יעקב להביא מנחה שהוא השכינה שתגין עליהם ובזכותו הורידו שכינה לשם. לכן בסוף גלותא דאדום יתקיים והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' ואי לאו ההוא מנחה דנחית עמהון ובעי רחמי עלייהו לא נפקו מתמן וזהו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה דההוא מנחה עבודה אקרי (פס עמוד ג'):

אל חי נקרא לפעמים אל שד"י. כי במדת א"ל שד"י הוא נותן מזון לכל ברי' ובריה ומשלח ברכותיו לאדנ"י עד שיבלו שפתותיה' מלום' די. גם המדה הזאת אומר די לכל צרה שלא תבא אל אדם הילכך התפלל יעקב אבינו ע"ה באל שדי (שערי אורה):

וירא יעקב וגו' וטבוח טבח והכן זכור קיים יוסף שנא' טובה טבח והכן ואין הכן אלא שבת שנא' והכינו את אשר יביאו מלמד שאמר יוסף לפרוע בית השחיטה והפריש גיד הנשה לפניהם (גמרא חולין):

במ"ד גיד הנשה לבני נח נאסר וא"ת דלמא לא נאסרו ואפ"ה מקיימין כמו שחיטה דקאמר פרע להם בית השחיטה וי"ל מדקאמר והכן משמע דבלאו הכי לא אשתרי אבל פרע להם בית השחיטה היינו נחירה שנצטווה על הנחירה (תוס' שם):

ד"א מי הקדמני ואשלם מדבר ביוסף שהקדים ושמר את השבת עד שלא ניתנה וטבוח טבח והכן א"ר יוחנן ע"ש היה ואין הכן אלא שבת שנא' והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו אמר הקב"ה יוסף אתה שמרת שבת עד שלא ניתנה התורה חייך שאני משלם לבן בנך שהוא מקריב קרבנו בשבת מה שאין יחיד מקריב. ועלי לקבל קרבנו ברצון (רבה פ' נשא רנ"ז):

ויאמר שלום לכם וגו' ויוצא אליהם את שמעון. ר"ע היה גלגול שמעון לכן נאמר ויוצא אליהם א"ת שמעון. כי ר"ע דרש כל את"ין שבתורה (מגלה עמוקות אופן ע"ג):

וישימו לו לבדו ולהם לבדם וגו' כי לא יוכלו המצרים לאכל לחם עם העברים כי תועבה היא למצרים וגו'. אל תלחם להם רע עין בגין דנהמא או הנאה דבר נש דאיהו רע עין לאו איהו כדאי למיכל ולא יתהני מיניה דאי כד נחתי ישראל למצרים לא יטעמו נהמא דמצראי לא אשתבקו בגלות' ולא יעיקן לן מצראי וכו'. א"ר יצחק מאן דאיהו בעל נפש דמיכליה יתיר מבני נשא או מאן דאזיל בתר מעוהי אי אערע בהו רע עין יכוס גרמי' ולא יכול מנהמא דיליה דלית נהמא בישא בעלמא בר מההוא רע עין מה כתיב כי לא יוכלו המצרים לאכל לחם את העברים כי תועבה היא למצרים הא לך רע עין (מ' זוהר פמות ע"ג);

הבקר אור והאנשים שלחו המה והמוריהם הא דכתיב הבקר אור והאנשים שלחו כי היה ראוי שיענשו שבטי' עתה אלא בזכות אברהם

דכתיב ביה וישכם אברהם בבקר היא שעמדה להם שניצולו (מגלה עמוקות זוהר ע' תמ"ט) :

כי נחש ינחש איש אשר כמוני וגו' בלק ובלעם היו בעצה אחת בלעם עשה נחשי' עם שם יעקב ובלק עשה קסמים עם שם ישראל באותה שעה יצא רוח מסטר' דיוסף מבין ענפי אילן. ונשיב באינון נחשים ובטל להון והיינו כי נחש ינחש איש אשר כמוני ר"ל איש דלעילא שהוא מסטר' דיליה הוא יבטל הנחשי' ונשיב רוח מאילנ' דתת' ובטל לקוסמין כיון דחמא בלעם כן אמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל (מ"ה פ' בלק) :

האלהים מצא עון עבדיך אמר יהודה ברור לי שא' מעבדיך שם הגביע באמתחתי אלא עונותינו גרמו לנו שבא הצער לנו (ס' חסידים סי' קע"ב) :

ויאמר יוסף האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם. כי אחרית לאיש שלום בסוד אריך הנקר' איש ונקרא שלום בסוד י"ג מכילא דרחמי. המאירה מארך אנפין שם הוי"ה ביו"דין ע"ב י"ג פעמים ע"ב מנין שלו"ם במ"ם רבתי מ"ם סתומה שעולה ת"ר הרי שלום כמנין תתקל"ו. וזהו שאמרו במדרש בראשית כשאמר יוסף האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם יצא בת קול שלום רב לאוהבי תורתך כי שלום רב בגי' תתקל"ו היא סוד גבי"ע ר"ל י"ג פעמים ע"ב כי גביע הם אותיות ע"ב י"ג כי שם הם י"ג מכילן דרחמי שהם חסדים גמורים הנקראים חסד עליון (מג"ע אופן קע"ב) :

פרשת ויגש

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. וקריב לותיה יהודה ואמר בבעי מינך רבוני ימלל כען עבדך פתגם בשמעי' דרבוני הלא מן זמני קדמאי דנחתין לוותך למצרים הויתא אמר לן קדם ה' אנא דחיל וכדו חזרו דינך למהוי מדמין לרבוני לפרעה דאת יימי ביה ארום יקיר אנא כוותך ואבא יקיר כוות פרעה רבך דאת ייםי ביה הלא אנא אשתבע בחיי רישי' דאבא ולית אנא משקר דאין שליף אנא חרבא מגו תיקה לית אנא מחזיר לתיק' עד זמן דיתמלי כל ארעא דמצרי' קטילין לית אנא מהזיר' לתיקה עד זמן דניעבד ארעא מצרים צדין מן דיור מינך קדמאה אנא משרי ומפרעה רבך אנא מהסיל על מנת מעביר על כורחי' דאבא או דלמא דלא אשתמע לך ולא אתני לך מה דעבדו תרין אחין שמעון ולוי דעאלו לכרכא דשכם דהוי יתיב בשלוה וקטילו כל דוכרין לפתגם דחרב ע"י דסאיבו לדינה אחתיהן דלא הוי מתמנין עמנא בשבטיא ומקבל חולק ואחסנא בפלוג ארעא ואנא דחילו קשי מדידהון דערב' לטליא מן ידוי דאבא ואמרית ליה אין לא מייתית יתיה לותיך ואקימית יתי' קדמך נהוי חטי לך מרחיק מן שאילת שלומך כל יומיא או דלמא דלא אשתמע לך ולא אתני לך. ארום מלכין ושליטין אנן כוותך בארעא דכנען וכד חמא יוסף הבהבא ויקידא דסילקת גבורת' דיהוד' אחוי ונפק שערותיה דליביה ובזעי לבושיהון ביה שעתא רמיז יוסף למנש' בוכריה ורמס בכסאניה ורעדית כל פלטין דיוסף ביה שעתא אמר יהודה אלולי דהוי מבית אבא לא הוי כשר למתעבדא כדין בבן שריי יהודה

מרכיך במילוי ואמר רבוני שאל וגו' (תרגום ירושלמי):

גאות אדם תשפילנו זה יוסף שהנהיג שררה על עצמו שהיו אומרים לו אחיו לפניו עבדך אבינו והוא שותק לפיכך נקרא עצמות בחייו שנא' והעליתם את עצמותי מזה. ושפל רוח יתמך כבוד יהודה שהשפיל עצמו לפני יוסף בשביל בנימן שנא' ידבר נא עבדך דבר. עבדך ערב את הנער ועתה ישב נא עבדך אמר הקב"ה יהודה אתה השפלת עצמך מפני אחיך הקטן חייך כשיקים המשכן ויבאו השבטים אין אחד מקריב ראשון לפניך אלא יהלקו לך כבוד ואתה הוא שמקריב ראשון הה"ד ויהי המקריב ביום הראשון (רבה נשא):

כשהיה יהודה מתווכח עם יוסף אמרו מלאכי השרת באו ונרד למטה ונראה שור ואריה מתווכחין (תנחומא):

כי עבדך ערב את הנער וגו'. הא שדרוני לך לגלאה רזא בפ' קדישא דא הלא איכא למידק על מה דאמ' שהיו עצמותיו של יהודה מגולגלים כו' ואמאי והא קיים דבריו שהציגו לפניו וא"ת שהיה לו להציגו לפניו בארץ כנען כדדייק אם לא אביאנו אליך איכא לאקשוי' א"כ אמאי לא התיר לו יעקב ויהודה גופא אמאי לא בעי מיניה שיתיר לו. ותו אמאי מרע"ה לא יתיר לו ואצטריך לאגלויי. וא"ת דלא הוי אפשר להתיר לו משום דנדוי בב' עולמים אין לו התרה אף אם יקיימנו קשה היכא נידה עצמו יהודה בב' עולמות ויעקב היכא שביק ליה לקבליה נידוי כי האי דלית ליה התרה אפי' אם יקיימנו. וי"ל דיעקב ויהודה הוו סברי כיון שהציגו לפניו חי וקיים סגי דאם לא אביא אליך לאו דוקא ומשום הכי לא הוי צריך הפרה ומשום הכי לא התיר לו מרע"ה ומ"מ כיון דמלת אביא אותו משמע שיביא אותו לארץ כנען הוי קצת חשש במילתיה ומשום הכי הוי עצמותיו מגולגלים ותפלת מרע"ה אהני ליה ולא הוי צריך התרה וכדאמרן. ולמ"ד דמנדה עצמו בב' עולמית לית ליה התרה צ"ל דטעי יהודה בהכי דסבר דאף מנדה בב' עולמות אם יקום התנאי מותר דיעקב לא הוי ידע דאילו הוה ידע הוה מעכב על ידו ומאחר דאין לו התרה לא התיר לו מרע"ה אלא התפלל עליו (מגיד יבן פ' ברכה) (ע"ל פ' מקץ):

מזרק אחד כסף הוא מזרק הוא גביע כנגד יוסף שבוחן צדקת אחיו על אודות הגביע וכיון שראה יוסף שמסר יהודה נפשו על בנימן הכיר צדקת אחיו והתוודע אליהם ולפי שהיה יוסף שותה יין בגביע שחשבונו ע' לכך היה המזרק ע' שקל בשקל הקדש (רבה נשא פ' ע"ו):

אמר בנימן ליוסף מיום שגלה יוסף אחי ירד אבי מעל המטה וישב ע"ג קרקע שוכב ולא עוד אלא בשעה שאני רואה את אחי כל א' וא' יושב לו אצל אחיו ואני יושב לבדי מזלגין עיניו דמעות באותה שעה נתגלגלו רחמיו של יוסף וכו' (תנחומא):

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף גשו נא אלי וגו'. כשאמר להם יוסף אני יוסף פרחה להם נשמתם עשה להם הקב"ה נס וחזרה נשמתם (תנחומא):

בשעה שקראם יוסף והראה להם ברית מילה בקשו להרגו ובא מלאך ופזרם (תנחומא);

ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו וגו' וכי אמאי קרי להו והא קריבון אינון לגביה אלא בשעתא דאמר יוסף אני יוסף אחיכם

תמהו דחמו ליה מלכא עילאה אמר יוסף מלכא דא בגין דא רווחנא ליה
גשו נא אלי דאחמי ליה ברית מילה (זוהר לך לך ע' רנ"ח) ;

מפני מה זכה יוסף למלכות מפני שכבש את יצרו דתנינן כל הכובש את יצרו מלכותא דשמיא אחיל עליה כו' ושלמה בגין דלא נטיר ברית נטרד מירושלים וממלכותיה וכו' (זוהר פס ע' רנ"ב) ;

ויאמר ועתה אל תעצבו וגו' כי למחיה שלחני ה' וגו' אשריכם לבעלי תשובה כי למחיה שלחם אלהים לטהר המקומות אשר נפוצו שם לקרב ניצוצי קדושה למקומם וז"ש יוסף כי למחיה שלחני אלהים (ע"מ) ;

ועתה אל תעצבו כלומר דהוי ליה לעצבא בגין דזבינו יתיה למצרים דכיון דאיהו רמיז ליסוד והם הכניסו הברית למקום טומאה והוי כבאי' על הכותית ואמר להון יוסף ועתה אל תעצבו כי למחיה שלחני ה' כלומר דהקב"ה עביד הכי כי היכי דיהוי לון תוקפא וקיומא בגו גלותא דע"י יוסף דאיהו דרגא קדוש' בגו ההוא סטרא אית ליה תוקפא לאתתקפא על ההוא סטרא דוגמא מה שאר"זל כל מלחמה שאין בו מזרע של עשו וכו' והיינו טעמא דאצטריך דוד מלכא משיחא דייתי מרות המואביה משום דע"י כך הוי ליה תוקפא לאתתקפא על ההוא סטרא וז"ש לפני"הם כלומר משום גלותא דייתי לקמיכון כי היכי דתיהוי לון מחיה וקיומא שלחני אלקים לפני"כם כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ כלומר דאיתן שליטי בגו הארץ דאיהו כנסת ישראל ובתר הכי חמש שנים דאינון תקיפון טפי וז"ש להם יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש ואין קציר כלומר דאינון תקיפון טפי דלית בהו חריש וקציר וז"ס שהיו מטיבי' ה' נרות ובתר הכי היו מטיבים שנים כדי לאכחשא חילא דההוא סטרא בדרגוי הוו מטיבים בסטר דדרגי דקדושה כגוונא דדרגא דההוא סטרא והוה דם התמיד מפסיק בין הטבת ה' נרות להטבת שתי נרות כי היכי לאכחשא חילא דההוא סטרא בשפיכו דההוא דמא (מגיד מדם פ' זו) ;

ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו'. א"ר יששכר ומה אם מי שמחל ואמר לא אתם שלחת' אותי הנה כי האלהים וגו' ראה עד היכן היא מתוקנת שהרי עד יום מרדכי אותו עונש קיים מי שאינו מוחל עאכ"ו (מ' רבה מגלה) ;

והקול נשמע בית פרעה סמא"ל עולה קל"א שהוא רוכב על ק"ל מהנות כידוע בסוד והק"ול חסר נשמע בית פרעה (מגלה עמוקות אופן קנ"ח) ;

כיון ששמע פרעה שיוסף בן בנו של אברהם נתיירא ואמר זה בן מלאכים עכשיו יניחם וילך לכן בקש ליעקב ובניו שירדו אצלו ונדר להם שיטיב להם כשם שהטיב לאברהם. דכתיב ולאברם הטיב בעבורה (תנחומא) ;

כי כל טוב ארץ מצרים לכם הוא וגו'. טו"ב בא"ת ב"ש נחש ובו באו לתקן נפש של אדה"ר ולכן היו ראויים להיות במצרים ת"ל שנה כמנין נפש (מגלה עמוקות אופן קע"ו) ;

ויעשו כן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות וגו'. העגלות ששלח יוסף לאביו לדעת ר' חייא היה רמז שישראל עתידין לשלוט במצרים נקרא עגלה יפיפיה. ולדעת ר' אליעזר היה סימן לעגלה ערופה שפירש ממנו באותו פרק. והענין כי היה יעקב מצטער ואמר כי ארד אל בני אבל שאולה כי אני גרמתי לו שפטרוהו בלא לויה. ועוד ידעתי ששונאים אותו ושדרינא ליה ורמז קא רמיז ליה (זוהר ע' תנ"ח ותנ"ט) ;

כמה עגלות שלח יוסף כמד"א שש עגלות צב. ד"א ששים (ע"ס הסוד ע' תג"ס):

ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים וגו'. א"ר יוסי כד אתפרש מאביו ידע בחכמתא דלעילא ברז דכתרין קדישין עילאה כיון דהוי במצרים אוליף בההוא חוכמת' דילון באינון כתרין תתאין ובג"כ רמז לאבוהו ממה דאוליף תמן דכתיב ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים ועשרה אתונות כתרין דימינא עשרה כלולין בחמור דזמין מלכא משיחא למשלוט בכתרין דשמאלא כלילין באתון. ומסטרהא נפק עיר"א קטיגור דדרדקי. והיינו עני ורוכב על החמור ועל עי"ר בן אתונות (זוהר):

כמו שיש מרכבה קדושה כן יש מרכבה טמאה בקרן דרומית מזרחית אד"ם ונח"ש וכו'. ובצפונית דרומית שו"ר וחמור כת עשו וישמעאל ושם עשרה אתונות נושאו' מטוב מצרים. וכלם מספר עשרה זכרים ונקבות ותחתיהם כלב הוא עמלק. ולכן ישמעאל נשא בת עשו ונזדווג שור וחמור ויצא מבה שניהם עמלק (עמק המלך):

ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי וגו'. רב לך יוסף גדול ממשה ונקר' יוסף רב כמ"ש רב עוד יוסף בני חי (מג"ע):

נפתלי אילה שלוחה על נפתלי נאמר שהיה איש שלם ולו עשו אחיו שליה לבשר שלום לאביהם והוא בישר ליעקב ביוסף וא"ל עוד יוסף בני חי כשהיה רואה יעקב לנפתלי שהיה בא מרחוק אמר הנה נפתלי בא אדם טוב הוא ומבשר של ם שנא' הנותן אמרי שפר (מוגה בגלגול המול):

כשגלה יוסף פחד יעקב שמא טימא אות ברית. ועל זה היה מתאבל כשבאו אחיו ואמרו עוד יוסף חי שעדיין דבק באל חי ולא טימא הברית לא האמין יעקב. לפיכך אמר אלכה ואראנו בטרם אמות שהיה בקי בהכרת פנים כיון שראה אותו שלא חטא מיד היה שמח (מדרש):

ע"ד המדרש עוד יוסף בני חי שכר הרבה ורבוי טובה יש כי בעה"ז ובעה"ב כאשר יוסף בני חי והוא כלשון רב טובך והוסיף כלת עוד המורה על ענין להבא כמ"ש עוד יהללוך סלה (כמיי):

וכן יוסף הזכיר לאביו רדה אלי אל תעמוד ולא אמר רד אלי לרמז כי הה"א הזאת ירדה עמו וכיון שהה"א הזאת ירדה עם יעקב ושבעים נפש למצרים אין לך לתמוה על ריבוי הברכה שבזרעם כענין שכתוב ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד לפי שהשכינה עמהם והיתה ביניהם ושם צוה ה' את הברכה עד שעלה לס' רבוא שבהם ניתנה התורה ונראית להם השכינה (סס עמוד ג'):

ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא יעקב וגו'. כאשר בא יעקב לרדת מצרימה וראה מראות נבואות כי הגלות התחיל בו ובזרעו ופחד ממנו וזבח זבחים רבים לאלהים שהוא פחד יצחק אביו שלא תהא מדת הדין שמחה כנגדו. ואמר זבחים שהם שלמים ולא עולות כאבותיו. כי לא הוצרך להקריב עולו' שהם בחלקו וכו' (ציוני):

ויאמר אלהים אל ישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני. ויאמר יעקב יעקב הנה בזכות הקרבנות נראה עליו אלהי יצחק אביו במראות הלילה (רקנטי):

כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה וגו' דרשו בתיקונים דז' דרגין לנשמות וכו' וכתיב ויאמר יעקב שבהם פרו ורבו עד שראה ס' ריבוא מיוצאי

חלציו ה״א הדבר שהובטח בבאר שבע אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם אשימך דייקא שתהיינה עיניו רואו׳ הוא שאמר יוסף למען עשה כיום הזה להחיות עם רב ועוד ע״ם ר״ב בגי׳ י״ב פעמים שם הוי״ה אשרי העם שככה לו ובשיר השירים רבה אמרו שראה ס׳ רבוא בני תורה ואפשר דשומרי תורה קאמר שלא היה בהם אחד יוצא מן הכלל מט״ה של״מה בגי׳ נפ״ש כי הושלמו לו לזקן סוד הנפש לבית יעקב (יונת אלם) :

דע שס״ה לאוין כי הק״בה אמר לאדם לעבדה ולשמרה ואדם מי הוי יעקב ויעקב צריך לשמור לצד ימין שלא יכנוס ישמעאל ובצד שמאל שלא יכנום עשו ז״ש יעקב יעקב להיות שומר כפי חשבון שמו שם יעקב ב״פ עול׳ שס״ד וא׳ יותר הוא מלך מלכי המלכים הגוזר (פליאה) :

אנכי ארד עמך ואנכי אעלך גם עלה בשירדו ישראל למצרים נכנס הק״בה עמהם למנין ע׳ וכשיצאו היו ס׳ רבו חסר אחד נכנס הק״בה עמהם למנין ס׳ רבוא לקיים מה שנאמ׳ אנכי ארד עמך ואנכי אעלך גם עלה (מ׳ ילקוט) :

אמר ר״י ק״ו ומה יעקב כשניצל מבית לבן כתיב ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים כשירד לצאת אל הגלות והק״בה אומר אנכי ארד עמך מצרימה אינו דין הואיל ופטרונה נחית דייתון ושכשין עמיה אר״י בו ביום שירד יעקב למצרים ירדו עמו ס׳ רבוא ממלאכי השרת (זוהר שמות ע׳ ו׳) :

שמע יעקב על יוסף שהוא חי והיה מהרהר בלבו האיך אעזוב ארץ אבותי וארץ מולדתי וארץ שכינתו של מקום ואילך אל ארץ טומאה לתוך עבדי׳ בני חם בארץ שאין יראת שמים ביניהם א״ל הקב״ה אל תירא יעקב אנכי ארד עמך מצרימה (מדרש ילקוט) :

ואנכי אעלך גם עלה הק״בה קדוש וטהור ופשט ידיו ברמאי׳ למה שגדול ונורא ובשביל ישראל הודיע כחו ולמה בשביל ישראל שאמר ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה והוא עושה מלחמתן של ישראל (פרקי ר״א) :

דע כי מצרים שני לא״י לפיכך היה במצרים פי החירו׳ היודע סוד זה יודע כמה נסתרות בענין פי החירות ויבין סוד ואנכי אעלך גם עלה וסוד מה שאמרו אלמלא לא הוציא הק״בה אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו משועבדים לפרעה לפי׳ והחמשים עלו בני ישראל וכתיב ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי (שערי צדק) :

ר׳ יוסי אמר כיון דיעקב הוי ידע דבנוי יש עבדין בגלות׳ במצרים אמאי לא אתקבר תמן בגין דיגין זכותא על בנוי אמאי בעי לאסתלקא מתמן והא כתיב כרחם אב אן הוא רחמנות אלא הכי תנא בשעתא דיעקב נחית למצרים. הוי דחיל אמר דילמא ח״ו ישתצון בני בין עממיא ודלמא יסתלק הק״בה שכינתי׳ מנייהו בקדמותא מה כתיב ויאמר אלהים לישראל אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך. ומה דאמרת דילמא אסלק שכינתא מבניך אנכי ארד עמך מצרימה. אמר עוד דחילנא דילמא אתקבר תמן דלא אזכה עם אבהתי ואנכי אעלך ממצרים גם עלה להתקבר בקברי אבותיך בג״כ בעא לסלקא גרמיה ממצרים חד דלא יעבדון מיני׳ דחיל׳ דחמא הק״בה זמין לאתפרע׳ מדחיליהון וחד דחמא שכינתיה ישוי מדורי׳ בין בנוי בגלותא וחד בגין דגופא ידור בין אבהתוי ולא יתחנו בין חייביא דמצראי (זוהר ויחי ע׳ סס״ח) :

אנכי ארד עמך בשעה שיש לו ירידה ג״כ להק״בה ירידה כו׳ ובשעה שיש להם

להם עליה יש לו ג"כ עליה ואנבי אעלך גם עלה (רבה סמות) :

ואנכי אעלך לאתקברא בקברי אבהתך גם עלה למחמי פורקן דבריך וגבורין דעבדת להו ובשעת יציאת מצרים סליק ליה קב"ה ליעקב וראה ניסים וגבורות (זוהר בשלח ע' נ"ג) :

יוכבד השלימה המנין יוכ"בד בגימטריא ט"ב זהו שם מ"ב והשלימ' ע' נפש הרי ביחד שם יב"ק דהיינו מ"ב וע' והסוד אנבי ארד עמך מצרימה (מקובלים) ;

ובני שמעון ימואל וימין וגו' ובנוי דשמעין ימואל וימין ואוהד וצוחר ושאול הוא זמרי דעבד עובדא דכנען בשיטים (תרגום) :

ובנוי דיהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח ומית ער ואונן על עסק עובדא בישא בארעא דכנען וזרח ושלה לא אולידו בנין בארעא דכנען ויהיו בני פרץ דנחתו למצרים הצרון וחמול. ובנוי דיששכר חכימין ומרי חשבונא שמהון תולע ופוה ויוב ושמרון :

ובנוי דזבולן תגרין מרי פרקמטיא מפרנסי ית אחוהון בני יששכר ומקבלים אגר כוותהון ושומיה:ן סרד ואילון ויחלאל ובנוי דאשר ימנה וישוה ובריעה ושרח אחתהון דאידברת כד היא קימא לגיניתא על דאתבשר ליעקב דיוסף קיים היא שזיבת ליתבי אבל כדין קטול בימי יואב ובנוי דבריעה דנחתי למצרים חבר ומלכיאל (תרגום) :

כשבא נבוכדנצר דרך פתח הצפון והגלה החרש והמסגר בבלה וכו' כמה נתייאשו מן הרחמים וכמה יצא לבם באמרם איה תעלה תפלתנו איה יתקשר הבל פי' תורתנו עד שנתבשרו ואמר נפתחו שמים ואראה מראות אלהים ממש פתח הק"בה פתחי רקיעים ואמר להם דעו לכם כי ממש כמו שאני בא"י כך אני יצאתי עמכם בח"ל ותפלותיכם ומצותיכם ונשמותיכם באות אלי מפני שיצאתי עמכם בגלות ורקיעים הללו גם עליכם כאותן הרקיעים שהיו בא"י ואז נחם ישראל בהקב"ה והתנחמו מאבלותם (טוב הארץ) :

ויולד ליוסף בארץ מצרים וגו' ובשעה שאמרו הגבעונים עלה אלינו מהרה להושיענו באותה שעה אמר יהושע וכי בשביל הגרים הללו אנו מטריחים על הצבור א"ל הק"בה ליהושע אם תרחיק את הרחוקים סופך להרחיק הקרובים צא ולמד מהיכן אתה לא מן הגרים שנאמר ויולד ליוסף בארץ מצרים וכתיב למטה אפרים הושע בן נון (מדרש רבה פ' נשא פ"ח) :

לפי מה שהוכיח בפשוטה הזוהר פ' ויצא דף קי"ג ע"ב כי בנימין הצדיק לא שימש ערסי' עד דאתי ואשתכח יוסף וברדת אבותינו למצרים היו לו בנים עשרה וצ"ל שהתחיל הברכה בבית יעקב לפרו' ולרבות שלא כדרך הטבע כשחזר בנימין אצל אביו ודכוותי' בירך ה' את בית עובד אדום הגתי ואף שנולדה בין החומות בכלל ברכה זו כי בשעה שננער הזקן לרדת מצרים בטלה גזירת הרעב ושרה קדושה הקדומה אבל קודם לכן האיך היה לו לשמש מטתו בשני רעבון אע"פ שתירוצו במקום אחר כיון שהותר' לחשוכי בנים הותר לכוי ג"כ שהיה מרי אולפן ויודע שלא הושלמה המצוה אלא בזכר ונקבה ועדיין קשה מה שזכר הזוהר שם לשפיט במדרשים חקירות יוסף ותשובת בנימן על קריאת השמות לי' בניו שהיה זה בירידה ראשונה לפיכך אפשר לפרש בא' מג' דרכים אחרים א' כי בנימין הצדיק בימי אבלו של אביו משתי מצות שנתחייב באשתו קיים א' זו פריה ורביה וביטל א' זו מצות עונה. ב' כי נצנצה רוח הקודש ביעקב וירא יעקב כי יש שבר

במצרים חשיב כאלו הקיל מאבלו מעט ואז התחיל בנימין לפוקר'. ג' כי גם קודם לכן כשיצא יוסף מבית האסורים ועלה לגדולה מז"ל דיעקב המי והקיל אבלו והוא דקדוק בלשון הזוהר כד אתא יוסף (יונת אלם) :

ובני דן חושים ובני נפתלי יחציאל וגו'. ובני דן חושים שהיה לו בנים כחושים של קנה ואע"פ כשירד למצרים עדיין לא היה לו בנים רק חושים בלבד מ"מ נקרא כן ע"ש העתיד כדדריש אשר שם שמות אל תקרי שמות אלא שמות (תוס' ב"ב דף קמ"ג) :

ובני פלוא אליאב וגו' גבי פלוא נאמר בני משום שהיה לאליאב בנים הרבה גם חושים נאמר בו בני משום חשיבותו שהוא יחיד שקול ברבים. שיצא ממנו משיח בן דוד שאמו מדן וכתיב חש"ים חסר וי"ו הם אותיות מש"יח לפיכך יהודה ודן שניהם נקראו ארי"ה. ושני פעמים אר"יה הם לב"ת אש הנרמז בגאולה ראשונה ודע כי חשים בן דן הוא שהסיר ראש עשו והפיל אותו למערת המכפלה בשעה שהיו השבטים עסוקים בקבורתו של יעקב (כנפי יונה) :

כל הנפש הבאה וגו' שבעים נפש. בשעה שאמר הקב"ה ליעקב שירד למצרים אותה שעה סיפר את בניו נמצאו כלם ס"ו שנא' כל הנפש ששים ושש ויוסף וב' בניו של יוסף הרי ס"ט. והוא אומר כל הנפש לבית יעקב שבעים. ארש"בג למוד הוא אותו שבט למנות ממעי אמן וכו'. יוכבד היתה אמה מעוברת בה באותה שעה והיתה במעי אמה ונמנה עליה ארש"בל עד שאמה נכנסת לפתח מצרים ילדה אותה לפיכך נאמר עליה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה (רבה פ' במדבר) ;

אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. וא"ת והרי יוכבד נולדה בין החומות ואותה עת היתה עת רעב וא"כ שמשו מטותיהם בשני רעבון. וי"ל דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג בחסידות ויוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שמשו (תוס' תענית דף כ"א) :

תיומת היתה עם בנימין ובעלמא אמרינן תיומת היתה עם כל השבטים (תוס' ב"ב דף פ"ג) :

ל"ג ניצוצי קדושה שעליהם העולם עומד נגד ל"ג ניצוצות מסטרא דשמאלא שעליהם אמר לבן עד הגל הזה וישראל ירדו למצרים להוציא ג"ל ניצוצות לקדושה בסוד כל הנפש הבאה לבית יעקב ששים ושש. וז"ס ירד יעקב לקוץ ארזים בבאר שבע שהכוונה הנשמה שיוצאת מבאר שבע שלמעלה. ועל אותו ארזי לבנון קא מכוין דהיינו אותן ניצוצות שיטע אותם בתוך ישראל (מגלה עמוקות אופן כ"ן) ;

ר' חזקיה הוה יתיב קמיה דר' שמעון א"ל מה ראתה התורה למנות לבני יעקב שנים עשר תחילה ואח"כ שבעים נפש שנא' כל הנפש הבאה לבית יעקב שבעים נפש מ"ט שבעין ולא יתיר א"ל כנגד ע' אומין דעלמא ואינון אומה יחידה לקביל כולהון (זוהר שמות ע' ח') :

ואת יהודה שלח להורות לפניו וגו'. ארבעה אסרו בשמחה שנא' ויאסר יוסף מרכבתו וכי לא היה לו כמה עבדים אלא לכבוד אביו וכו'. תבא אסירה של יוסף שאסר לקראת אביו ותעמוד על אסירה של פרעה הרשע שהלך לרדוף את ישראל (רבה וירא פ' נ"ס) :

ושקים יוסף ית ארתיכוהי וסליק קמיה ישראל אבוהו לגשן וקדם דאשתמודעיה אבוי סגיד ליה ואתחייב למהוי שנוי קצירן וכו' (תרגום) :

שני בני אדם ראו כבוד גדול שלא ראה בריה בעולם. יתרו יעקב. יתרו ויצא משה וכו׳ מי ראה אלו יצאו ולא יצא. אף יעקב ויאסר יוסף מרכבתו ומי ראה יוסף יצא ולא יצא (תנחומא פ׳ זו) (ועיין בנחיי פ׳ זו):

כשפגע יעקב ביוסף קרא ק״ש ובלי ספק שסמך ג״כ גאולה לתפלה ומיד שסיים תפלתו אמר אמיתה הפעם. כטעם נפילת אפים שהוא רז נגלה בכתוב. ומאמרו אחרי ראותי פניך יש סמך למה שכתבו האחרונים דבעינן מקום שיש בו ספר תורה (כתוב בפי׳ יוסף הוא ס״ת ונפילת אפים במקום ס״ת וזהו אחרי ראות פניך) (ע״מ):

ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים וגו׳. ת״ח חוכמתא: דיוסף דכתיב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ואוליף לון לומר רועי צאן עבדיך וכי מלכא דהוי שליט בארעא עביד כדא ועביד לאחוי דישנאון להון ולא יחשבון לון אלא ודאי תועבת מצרים דחלא ואלהא דלהון צאן היה וגו׳. ומצראי יחשיבו לאינון לרעאין לדחליהון וכו׳ ויוסף עביד לון לשלטאה על ע״ז שלהם אמר יוסף אי ישלטון אחי על ע״ז שלהם כ״ש ישלטון על גרמיהון ובג״כ אותיב לון ושליט לון על כל ארעא (זוהר פ׳ פנחס ע׳ תס״ו):

אלו הנכפלים בשמות בב״ר משמע איפכא שהנכפלי׳ גבורים היו כמו יהודה שנכפל (תוס׳ ב״ק דף נ״ב):

ויבא יוסף וגו׳ ויברך יעקב את פרעה וגו׳. שברכו שיכלה הרעב (רנפ פ׳ נפא):

בשעה שנכנס יעקב אצל פרעה לברך אותו שנא׳ ויברך יעקב את פרעה הוי עוג יושב שם אותה שעה. א״ל פרעה לעוג לא כך היית אומר אברהם פרידה עקרה ואינו מוליד הרי זה בן בנו וע׳ נפש מירכו. אותה שעה התחיל עוג מכנים עין הרע עליהם. א״ל הק״בה אי רשע מה אתה מכנים עין הרע בבני סימא עינו של אותו רשע. עתיד אותו האיש ליפול בידך וכו׳ (מדרש):

ומה הארון שלא נעשה בו מלאכה לא לשכר ולא להפסד ולא היה בו אלא שברי לוחות נתברכו בשבילו ק״ו לצדיקים שיתברכו בשבילו וכן אתה מוצא ביצחק ירד לגרר ירד ברכה. יעקב נחשתי ויברכני ה׳ בגללך. יוסף ויברך ה׳ את בית המצרי. יעקב ויברך יעקב את פרעה שיכלה הרעב (ספרי) (עיין זה במדרש ילקוט המוהל):

ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי וגו׳ ימי שני חיי מעט ורעים וק״ל שנים לתקן אד״הר שהוליד ק״ל שנים שידין רוחין לילין לכן קראם רעים וכן כל ק״ל שנים שהיו ישראל במצרים כל הנשמות שנולדו שם היו מאותם טיפות שהוליד אדם באותן ק״ל שנה עד שהוליד משה בדוגמת שת שנולד אחר ק״ל שנים כשפסקו שידין ורוחין וכשנולד משה כלו אותן טיפות (כונת אר״י):

ואמר פרעה ליעקב שני תותבותי מאה ותלתין שנין קלילין ובישין הוו יומי שני חיי זמן שלותי ערקית מן קדם עשו אחוהי ואיתיתבי בארעא דלא דידי וכדין בעידן סיבתי וכו׳ ולא אדביקו יומי ית יומי שני חיי אבהתי ביומי תותבותהון (תרגום):

ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו וגו׳ לפעמים נושא אדם אשה בתולה ואינה בת זוגו ואין זיווגן עולה יפה או היא קוברתו או קוברת וכו׳ וכתיב בה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו כו׳. אבל לפי שזכה יוסף הצדיק

לבת זוגו הראוי' אמר רצון שוכני סנה ולפי' ירש בכורה אף אני בכור ונתנהו למלכי ארץ ולפיכך נתמנה פרנס על העולם וכתיב ויכלכל יוסף את אחיו ולפיכך ארון יוסף הלך במדבר עם ארון הברית (שערי צדק) :

לקיטת יוסף הכסף שלקט במצרים הם נצוצי שפגם אד"הר בעץ הדעת וכסף בגי' ע"ץ (מג"ע אופן קע"ו) :

למה נמות נגדך וגו' והאדמה לא תשם ש"ע נהורין יש בקדושה ונעשה מזה חש"מל שהוא מלבוש . ולכן אחר סיום י"ח אמרינן המברך את עמו ישראל בשל"ום אותיות מלבו"ש גי' חש"מל וכמו שיש בקדושה ש"ע נהורין כך הם בחיצונים וזהו סוד והאדמה לא תשם בגי' שתי פעמים ש"ע שהוא עושה שממה לאדמה שלא תצמיח כל בה וכן כנגדו בקדוש' מ"פני ש"יבה ת"קום וכו' (ענק המלך) :

זקן אשמאי פי' בקונטרס רשע ועם הארץ וקשה דהיכי קאמר איסי בן יהודא דשיבה משמע אפילו זקן אשמאי והלא מצוה אפי' להכותו ולבזותו ולזלזלו לכן פי' ר"ת אשמאי לשון שוממי' כמו פתחי שמאי כלומר בור ועם הארץ כדמתרגמינן והאדמה לא תשם (תוספות קידושין) :

ויקן יוסף את כל אדמת ארץ מצרים באהלי קדר ר' יודן אומר כיוסף מה יוסף נמכר לאהלי קדר שנאמר וימכרו את יוסף לישמעאלים והזר וקנה את קוניו שנאמר ויקן יוסף את כל ארץ מצרים וכך ישראל יהיו שובים את שוביהם (מדרש רבה שיר השירים) ;

ואת העם העביר אותם לערים וגו' וית עמא דהוי שרי במדינתא אעביר בקריית וית עמא דהוי שרי בקריית' אעביר למדינתא דלא יהו מונין בני יעקב ואמרין לון אכסנאי גילולאי (תרגום ירושלמי) :

(כתב בכונת אר"י שזהו פי' הפסוק כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם פי' בארץ שאינה שלהם וא"כ אין זה הרפה לבניך)

רק אדמת הכהנים לא קנה רק אדמת הכהנים וגו' למה צריך זה לכתוב בתורה אלא לומר לך אם המלך מטיל מס על בני העיר הם יתנו ות"ח שעוסקים בתורה יומם ולילה לא יתנו עמם דבר כי פרעה לכהני ע"ז עשה טובה וכ"ש עובדי ה' שיהיו ישראל מספיקים להם כל צורכם (ספר חסידים) :

להוד ארע' דכומריי' לא זבין מן בגלל דחזין ליה זכות' בזמן דבעי רבוני' למקטלי' ושזבינהו מן דין קטיל' (תרגום וע"ל פ' וישב) :

ויאמר יוסף וגו' הא לכם זרע וגו' ה"א לח"מא ענ"יא בגי' רד"ו דע כי הה"א שבשם הוא מזל לבני' לפי' כל האמהות היה בשמן ה"א חוץ רחל ועם בלה"ה היה שני הה"ין לפי' זכתה להבנות וכתיב ה"א לכם זרע ובעבור שהכנים ברית מילה למצ־ים וחתם אות ה' ברשות אחרא גם לנו הא לח"מא ענ"יא אלא שרחמי המקים שתהיה עמו ו חסד שהוא ע"ב שמות שאותיותיו כמנין רי"ו בגי' ה"א לח"מא ע:"יא (כנפי יונה ח"ג) :

בשביל ה"א דאיתוסף לאברהם יצא מחיובא דמזלא והיה לו בנים וזהו ה"א לכם זרע (זוהר פנחס ע' רנ"ו) :

וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו במאד אמר ר' יהושע בן קרחה כרוב אהבתו אותה כתב לה בכתובה כל מטונו בין כסף בין זהב בין עבדים וקרקעות . וכתב לה ארץ גושן לפיכך וישב ישראל בארץ גושן שהיה של שרה אמנו (מדרש) :

ויתיב ישראל בארעא דמצרים ובנו להון בתי מדרשין ופלטין בארעא גושן

גושן ואתסינו בה אחסנת חק ין וכרמין ויפושו וסגיאו לחדרא (תרגום יונתן) : ארץ גושן הוא רעמסס ויקרא גושן לפי שמתנה היתה מפרעה על שניגש אליה כדין המזיק לשלם במיטב הארץ לפיכך משלהם זכו בה ישראל וכתיב ויאמר פרעה אל יוסף לאמר כרוז בכל מלכותו אביך ואחיך באו אליך ליטול שררה כמותך ולא להשתעבד ושמתם שרי מקנה על אשר לי שהיו השבטים שולטים על שרי המזלות שהוא טלה (כנפי יונה ח"ב) :

פרשת ויחי

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שבע שנים וארבעים ומאה שנה הא דכתיב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה כי כשמת' רחל היה יעקב מנחם עצמו ביוסף שיפריה דיוסף כרחל והיה דומה בעיניו כמו שראה את רחל ועתה כשנאבד יוסף ניתוסף לו צער על צערו . וחזר וניער מיתת רחל והיה מצטער על אותן י"ז שנים שהיה באובדו מן אביו וי"ז שנים במצרים שהיה בשמחה היה במקום י"ז שנה אלו (מדרש זוהר) :

ויחי יעקב בתפנוקי מלכין וקבילו ענגא (שם) : תאנא כל אינון שנין דשכינתא עמיה חיים אקרון (שם) :

בזה הספר בראשית יש פרשיות ויצא יעקב ויחי יעקב סתומי' הרמוזים ליס"וד שהם הנשמות סתומי' ולכן צריכים ישראל לקיים המצות כדי שישגית השם וישפיע על הארץ (תמונה) :

איכא למידק כד נחית למצרים קרא ליה ישראל והשתא דאתפטיר מעלמא קרי ליה יעקב . ותו אמאי לא מהדר יעקב לא"י בתר דחזי ית יוסף וא"ת אתעכב בשביל כפנא הנהו ה' שנין דאין חריש וקציר וגו' הא אר"זל ביון דאתי יעקב נתברך נילוס בשבילו וא"ת דאהנו ליה ברכתא לאקלושי כפנא אבל למיעקר יתיה לגמרי לא מהני מ"מ בתר הנהו ה' שנין הוי ליה למיסק לא"י וי"ל דמשום הכי קראו יעקב כאלו קרא מתמה עליו ואמר ויחי יעקב בארץ מצרים כלומר האיך אפשר שהיה יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה . ולא מהדר לא"י . ואע"ג דאיכא למימר דהוי מוכרח לאתעכבא תמן משום גלותא מ"מ הוי ליה לאשתדל למיסק ומשום דלא אשתדיל קרא ליה יעקב. ועוד י"ל דנשמתי' אקרי ישראל וגופא או נפשא אקרי יעקב . וכד נחית למצרים קאמר קרא ויאמר אלקים לישראל כלומר אע"ג דתיחות למצרים לא תיחות מדרגא דילך דהא נשמתא דאיהו ישראל תיחו' בהדך משום דשכינתא וכל רתיכאה יתתון בהדך כדכתיב אנכי ארד עמך וגו' . ואצטריך הכי כדי דתיקבע שכינתא דיורא בהדי שבטים בגלותא ואף הכא כד תיפוק נשמתא דיעקב תהא מזמנא שכינתא עם רתיכא לאתדבקו בה ומשום דהוי משמע שישאר תמן במצרים לעולם . ואי נמי יסיקו יתי' בתר דימות הא שכינתא עם רתיכא' תשאר במצרים עם שבטים ואשתכח דאי יסיקו יתיה לא יהא מתדבק בשכינתא ומשום הכי א"ל אנכי אעלך גם עלה ומשום דא"ב ישתיידון שבטים בגלותא מתפרשין משכינתא . ומשום הכי א"ל ויוסף ישית ידו על עיניך כלומר שכינתא תיסק עמך ותהא בהדך עד דיוסף ישית ידו על עיניך מחיזו דההוא עלמא ובההוא שעתא תיסק נפשך לדרגא עילאה ותדבק שכינתא בהדי יוסף למצרים תהדרא שכינתא

עמי' ותהוי תמן עם כל רתיכאה עם כל בני ישראל (מגיד חדש פ' זו) :

ויחי יעקב כלומר אף דמית יעקב בא"ץ מצרים חיותא הוי לגופא לנפשא דאקרין יעקב מההוא טעמא משום דאתדבק בשבע עשרה לשבע ספיר' הבנין ולעשר ספירן כולהו כד"א תן חלק לשבעה וגם לשמנה וכו' (סס) :

ויהי ימי יעקב רמז במספר קטן סליק כ"א לקביל שם אה"יה (סס) :

מפני מה זכה יעקב להיו' שלא בצער ושלא ביצ"ר ממה שעתיד הקב"ה ליתן לצדיקים לעתיד לבא מפני שהיה בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו ובקי במקרא ובמשנה בהלכות ובהגדות שנאמר ויעקב איש תם יושב אהלים (זהר"ז) :

אברהם התגייר בן מ"ח שנה וחי אח"כ ק"ל שנה ויצחק ק"פ שנה ויעקב קמ"ז שנה וכל כך שנים עמד מלכות בית דוד כי דוד מלך מ' שנה ושלמה התחיל לבנות את הבית בשנת ארבע למלכותו ועמד ת"י שנה הרי תנ"ד שנים (סודי רזא) :

ר' הוה יתיב בצפורי י"ז שנים וקרא על גרמיה ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה ור"י יהודה בציפורי שבע עשרה שנה (ירושלמי) :

ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף וג' כל יומין דבר נש סלקין וקיימי' קמי הקב"ה כד מטי יומין לסתלקא מההוא עלמא כולהון קרינא קמי קב"ה הה"ד ויקרבו ימי דוד למות כל אינון יומין דקאי' בר נש בההוא עלמא אתפקידו ואעלו בחשבונו וכו' זכאי בר נש דיומוי אקריבו להקב"ה ולא דחי יומא מנייהו לבר דישתכח בההוא יומא דעביד ביה חובא בג"כ כתיב קריבו בצדיקי' (זוהר פ' ויחי) :

ויקרבו ימי ישראל למות כלומר דכל יומין דבר נש מתעסק בתורה ובמצות אינון חיין וכד מת בר נש ולא עסיק בתורה ובמצות הנהו יומין מתין אינון ולאו אינון חיין וכד אתחלש תוקפי' דבר נש שלא יוכל לעסוק בתורה ובמצות כדקא יאות אתמר בהנהו יומין דאינון קריבין למות דמנו דלא מתעסיק בהו הוי ליה קריבו למות והוה ליה כמו מתים (מגיד סס):

ויקרבו ימי ישראל למות ש"ר מינואל מלאחי בספר זר זהב : **שאל** א' על ענין ויקרבו ימי ישראל למות וכמו כן בדוד ויקרבו ימי דוד למות ולא אמר ימי משה כמו ביעקב ודוד והתשוב' היא זאת כי יעקב ודוד השלימו שליחות שלהם. וידוע ליודעים כי לא נולד יעקב אלא להיות דוגמא לבנין העליון וכן הוא רגל שלישי ודוד רגל רביעי ויעקב היה אב י"ב שבטי י"ה ונולד לחבר האלה"ים דאינון עלמא תתאי עם עלמא עליאה וכשנשל' שליחותו המוטל עליו להכין צרכי הבנין קדישא ב"ה קרבו ימיו וכן גבי דוד קרבו ימים שנתן לו אדם הראשון שהיו שבעים שנים ובאו לפני ב"ד העליון ואמרו כבר נשל' שליחותו הה"ד ויקרבו ימי ישראל למות אבל מרע"ה עדיין לא נשלם שליחותו עד שיכנים צאן מרעיתו של הקב"ה לארץ (גלי רזיא) :

אל תחשוב מ"ש הכתוב למות אינו ר"ל מיתה ממש אלא מות אותיות תמ"ו ר"ל תמו שליחותו ר"ל גלגולו כי הצדיקים מתגלגלים ובאים בגלגול ויורדים מעולם העליון לעשות שליחות קונם כמו המלאכים שנשלחו מעולם העליון ויורדים בזה העולם השפל בצורת אנשים וכן ג"כ הצדיקים (סס) :

ויקרא לבנו ליוסף דחמא דיוקנא אצל אשת פוטיפרע ד"א דכל מאן דחמי ליוסף אסהיד דהוא ברי' דיעקב ועוד יוסף זן לאחיו ועוד דרשותא

הוה בידיה לאסתלק מתמן (מדרש זוהר ע' תס"ח) :

וגם לא ליודעים חן זה יעקב אתמול ידעתי בני ידעתי מעשה יהודה בתמר מעשה ראובן בבלהה דברים שלא נתגלו לך לי נתגלה דברים שנתגלו לך ע"א כ"ו וכו' ועכשיו אמר ליה אם נא מצאתי חן בעיניך אל תקברני במצרים (מדרש רבה קהלת על פסוק סבתי ולתת) :

כל תריסר ירחי נפשא ידע בצערא דילה ובצערא דעלמא לא ידע. ואחר תריסר ירחי אשתדל בצערא דעלמא. ומאן מודע צערא דעלמא זכאה דאית ביה וכו'. ואי לית בהו זכאה אז ס"ת דמתכשר מודיע ליה וכ"ש אי איכתב שמא קדישא כדקא יאות וע"ש באריכות (זוהר ויחי ע' תע"ד) :

תנינן בשביל תרין מילין צדיקא מסתלקין מעלמא עד לא ימטו זימנייהו. אחד על חובא דרא דאסגות חייבא בעלמא וכו'. שנית דגלי קמיה קב"ה דיסרחין לבתר (זוהר פ' שמות) :

ויקרא לבנו ליוסף למה לא לראובן ויהודה. אלא בשביל שהיה סיפק בידו לעשות לפיכך ויקרא לבנו ליוסף (מדרש רבה פ' זו) :

מלאך הנקרא עירי"ה קיום לסטר דרום ממונה על האנשים הגומלים הסדים עם המתים וקיימו קיום דאסת לאזכא להו לעילא ולאתקנא דיוקנא דלעילא לאעלא להו לעלמא דאתי (ע"ש באריכות זוהר פקודי ע' תמ"ט) :

ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם. ושכבתי עם אבותי כלומר בעידן דתיפוק נשמתי מיד תדבק באתרא דאבהתי. ומשום הכי רמז ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם (מגיד חדש):

ושכבתי עם אבותי הוא סוד גדול מסודי התורה שלא קברו במערה כ"א האבות. לפי שאין ראוי לקבור צדיק אצל רשע ורשע אצל צדיק. וראיה מאלישע שנא' ויהי הם קוברים וגו'. וישליכו האיש בקבר אלישע ויחי ויקם על רגליו וארז"ל על רגליו עמד ולביתו לא הלך כדי שלא ישארו עצמותיו אצל עצמות של אלישע. שאפי' בקבר שפתותיו שושנים אל תקרי שושנים אלא ששונים מפני שתורתם מגינת עליהם הה"ד בשכבך תשמור עליך כי הא דרב חסדא כשהלך לבית עולמו אזל ר' יוסי בריה ובת תמן על קבריה. בלילא שמע בגו קבריה חדוה דכיתות כיתות מתכנשין ואמרו ניזל לחדוה דהילולא דאורייתא דרב חסדא אפי' מלאכי השרת מתכנשין למחדי בהדיה. ושמע דהוה אמרין מה לחיים בהדי אילין דלעי באורייתא בההוא עלמא. א"ל ברי זיל מהכא וקיי' תלמוד וזכאה איהו מאן דאתא ותלמודיה בידיה דהא אפי' מלאכי השרת לא יוכ׳ו לקרבא ליה זיל ואימא ליה לרב חגי דיגמור תלמודא דהא ביום פלוני ייתי הכא. אדהכי והכי דהוי משתעי בהדיה סלקוה לרב חסדא במתיבתא עילאה וקם ר' יוסי בריה וחוי לחבריה. א"ל אלמלא ר' יוסי אתה ראוי אתה לענוש. א"ל בגין צערא דאבא אזלית תמן ושמעתי כל דא (ליוני) :

כשבאו לקבור את ר' אליעזר בר' שמעון אמרו יקבר הבן אצל האב ולא הניחו הנחש לקברו. לפי שלא סבל עמו צער מחילות וא"ת מה מזיק לאב או לצדיק אחר להקבר אצלם. אלא כשהצדיקים נחים על משכבותם מגלים לו רזי עליונים ותחתונים. ואם נקבר אחד אצלם שאין שוה להם במעלות ימעיטו העליונים מלהגיד ולגלות להם סוד אשר בהם

יהנה כאלו אכלו כל טוב העה"ז (סס):

ריב"ל הלך עם אליהו עד רשב"י. א"ל אליה לרשב"י אם ברשותך ילך רי"בל לשאול לך הלכה ממה שאמרת. א"ל אם נראה קשת בימיו אינו ראוי לבוא אלי. ולמה היה קשה לו כי היה ירא פן יבא וימעיטו לו סתרי עליוני' ורזי התחתונים בעבור ר' יהושע. וא"ת אם נקברים זה אצל זה מה מזיק להם והלא אין הנשמות ביחד אלא לבסוף מניחים הנשמות אל העצמות ומדברים תמיד עם המתים והנשמות חוזרים אל העצמות. וידוע למקובלים כי העצמות של אדם יש אדם דעת לשמוע ויש יכולת בהם להפוך את עצמם אם יעשום מרובעים מכל צד. ולא יוכל לפרש פן יחטיאו בהם אנשי און כאשר כתב איש סודי רזי (סס):

שוב כתב אם אין תחייה ואין דעת לרוח אחרי צאתה מן הגוף א"כ למה צוה יעקב אבינו לקברו אצל אבותיו. הנה יש מחמת החיצונים אומרים מופת אמיתית שיוכל אדם לדעת שאין הרוח מת במיתת הגוף שהרי כשאדם מתקן קוביאות מעצמות המתים ירויח בהם כחפצו וכו':

סוד תחיית המתים בא"י דע כי יש מסוד הקבלה בידינו שתחיית המתים של א"י קודם של תחיית המתים של ח"ל ארבעים שנה. אמנם כל מי שנפטר בח"ל ויש לו א' ממשפחתו בא"י שהוא קרוב לו שהוא חייב באכילתו בין איש ובין אשה יש כח ביד קרובו שבא"י להחיות כל קרוביו שבח"ל. וסוד זה נרמז במס' פסחים בפ' תמיד נשחט באמרם שם עתידים צדיקים שיחיו המתים. הה"ד כה אמר ה' עוד ישבו זקנים וזקנות בירושלים ואיש משענתו בידו וכתיב ושמת המשענת על פני הנער. ומה שתלה כח התחייה בזקנה והצדיקים הענין לפי שכל הדרים בא"י נקראים צדיקים כאומרו ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ כו'. אמנם זאת הסגולה של התחייה צריך שיהיו בני תורה שנקראים זקנים כאומר והדרת פני זקן ופי' חז"ל זה שקנה חכמה (טוב הארץ):

בהיות הצדיקים בא"י יוכלו להגן על כל המקומות. כי א"י כמו הלב הנותן כח חיות וקיום לכל אברים כו' אמנם צדיקים של ח"ל לא יועילו אלא למקומו לבד (סס) (ע"ל בראשית במטטרון):

א"י אינה מכפרת מן העבירות הנעשה בה אלא שגגות. אבל עבירות הנעשים במזיד בארץ אינם נמחלים אלא ע"י יסורין. וגם צריך שיהיה מעביר על מדותיו. הפשעים הנעשים בארץ אין להם סליחה אלא ע"י התשובה ותלמיד תורה (טוב הארץ סס):

משכן הנפש בקבר ומשכן הרוח בג"ע לתתא. ומשכן נשמה בג"ע למעלה וכו'. וכן איתא בזוהר א"ר יהודה כמה לבושין אינון אמר ר"א מרא עלמא בהא פליגי אבל תלתא אינון חד דמתלבש ביה רוחא בגינתא דעדן. וחד דמתלבש נשמתיה בגו צרורה דחיים בין פורפירא דמלכא. וחד לבוש דלבר מתלבשת נפשא ואזלת ושאטא בעלמא בשבתא וריש ירחא אזיל ואקשיר ברוח בגינתא דג"ע בארעא דקיימא בין פרגודא יקרא ומינה אליף וידע מה דידע ושאל ואודע לנו בעלמא מכל (טוב הארץ בשם הזוהר ע' מע"ג):

דרש ר"ל דבר קשה הוא כשישראל חוטאים גורמים ליעקב צער במערת המכפלה. לפיכך כשתבא גאולה יגל יעקב ישמח ישראל (פסיקתא):

שכל חולה שראה אותו מיד נתרפא. וא"ת הא בימי אברהם אבינו לא היה

היה חולה בעולם כדאמרינן וכו׳. ומצינו למימר דהכא חולי של מכה מיירי. ור״י מפרש דעד יעקב לא הוי ח לשא. ואי הוי ליה חולי של מיתה לא הוי דאיתפח (תוספות ב״ב דף ט״ז):

מופת הרביעי מיום שנברא שמים וארץ לא נמצא אדם עוטש וחיה מחליו אלא כ״מ שהלך אם בדרך אם בשוק נפשו יוצאת. עד שבא יעקב ובקש רחמים על זו. אמר לפניו רבש״ע אל תקח נפשי עד שאצוה את בני ויעתר לו שנא׳ ויאמר ליוסף הנה אביך חולה. ושמעו כל מלכי הארץ ותמהו לפיכך חייב אדם להודות כשמעטש שנהפך ממות לחיים (ילקוט איוב):

ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל וגו׳. למה זכתה לאה להקבר עם יעקב ורחל לא זכתה ונקברה בפרשת דרכים. אלא לפי שלאה בכתה יומם ולילה שתפול בחלקו של יעקב וכל הימים ישבה בפ׳ דרכים (זוהר ע׳ ס״ט):

כוונתו של יעקב ע״ה שלא הוליך לרחל לקברה במערה. שלא יקבר הוא עם ב׳ אחיות ויבוש מאבותיו. ויש מרבותינו אמרו כי אדרבה רחל היתה נישאת לו בהיתר בשכר עבודת ז׳ שנים וקיבל בה אביה קידושין. והפסוק מעיד וכו׳ והדעת נותן כי לא בחנם לא ניתנה זאת לקוברה עמו. ומכאן משמע כאשר הרגיש בה שהיא לאה גמר ביאתו לשם קידושין ואישות. ואין ספק כי נכון הדבר כי אלקים שאפי׳ בהמתן של צדיקים אין הקב״ה מביא תקלה ע״י צדיקים עצמן לא כ״ש:

ר׳ יוחנן אמר היה לו בנים בגיותו ונתגייר והוליד כשהוא גר ר׳ יוחנן אמר אינו בכור לנחלה שהבנים שהוליד בגיותו נחשבים בנים וריש לקיש אמר אותן הבנים אינם נחשבין וכאלו שלא הוליד וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. הראה רבי אהבה וחבה וקשר תוקף ואומץ שיש לרשב״ל עם יעקב אבינו ואינו יודע אם מסתייע מן יעקב או מסתייע ליעקב. ואומר כי מה שנשא יעקב שתי אחיות שהיה ערוה והרי האבות קיימו כל התורה וא״י עירוב תבשילין משום עתיד. וא״כ גם האחיות בהיתר נשאם דהא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. א״כ נתבטלה האחוה מהם. או מסתייע מיעקב ואומר אחר שנשא יעקב שתי אחיות א״כ ממנו נלמד גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וא״כ הוא דהכי הוא וכדין עשה מה דעשה לכה נתעוררו חז״ל לומר על שנשא שתי אחיות לא קבר את רחל במער׳ כי היה מתבייש מהאבו׳. רבון כל העולמים אדם שעשה כדין מתבייש. ואם לדברי האומר יתבייש וא״כ לא יקבר עצמו במער׳ כי יאמרו לו האבות לכה מאתנו כי עברת בשתי אחיו׳ שהרי יצחק אביו היה והלך והגיד לאברהם. ושמא תאמר כי אברהם לא אפשר היה להוכיחו כי יאמר יעקב ממך למדתי שנשאת הגר והיא שפחה ומצרית ואסורה לך. ואם ישיב אברהם ליעקב משום שהיה חשוך בנים. יש ליעקב תשובה. חדא דהוה ליה ליקח ממשפחתו ולא מצרית. ועוד אחר שהוליד את יצחק מי התירה לאברהם ששב ולקחה כדכתיב ויוסף אברהם ויקח אשה הגר. ובלקוחים אחרונים שב והזכיר את הראשונים. כי יאמרו העולם שעתה לבד לקחה. ובאמת יש לו לאברהם לאמר בראשונה ובשנייה בהיתר לקחה שהרי גיירה. אבל יכול יעקב לשאול לומר אחר שהיתה גיורת ומשוחרר׳ הרי היא ישראלית גמורה ויצא ממנה שם שפחה א״כ לא קראה התורה הגר שפחת שרה. וממילא יקרע בגדיו בזה דהקב״ה התיר לו גיורת שהיא

שהיא ישראלית לקרותה בשם שפחה וחז"ל אמרו הקורא לחבירו עבד מנדין אותו ניצל יעקב מהוכחת אברהם. אבל מאביו לא ינצל ואם הדבר כן שנתבייש מה לי שקבר רחל מבחוץ ומה לי שקבר עצמו במערה ידיחנו יצחק ולא יקבלו שם. וא"ל א"כ יכריח יצחק את אברהם שנשא שפחה שאינו רשאי כי המערה של אברהם שנא' לאברהם למקנה. ועוד כי אברהם אביו של יצחק אבל יעקב בנו הוא ועם הדין לא יקבלהו שם כי צוה שלא לקברה שם. ועוד עד שיתבייש משום שתי אחיות יתבייש מאביו משום שתי שפחות שהשפחה אסורה. ואם אברהם לא היו לו בנים ולכן נשא שפחה להוליד כי ראה שהיה זקן ועברו ימיו. מ"מ למה לא התפלל על שרה כי עקרה היא ואם לא ישמיעם השם אזי ישא השפחה. ושמא תאמר התפלל ולא כתוב בתורה והנה דברים בלא עדות אינו דברים. יצחק היה לו ללמוד מאברהם לישא אשה אחרת שלא לשנות הקב"ה מערכת של רבקה מפני תפלתו של יצחק. ושמא תאמר לא היה באפשר לישא אשה אחרת לפרד כוונתו בשתי נשים מטעם שהיה עולה תמימה מ"מ אלו נראין סיבותיהן. אבל יעקב שלא היה עקר לא הוא ולא לאה א"כ למה נשא את רחל ולא די בזה אלא שמהר לבא גם אל השפחות. ושמא תאמר כי צריך יעקב לקחת ד' נשים להביא י"ב שבטים כנגד ד' רוחות העולם הדין עמך. אבל היה לו להחזיר אחר נשים כשרות. וא"ת מכח טרדות הצאן מ"מ יצחק אביו למה לא הזהירו בכתב או באיש עתי. והנה עולים ויורדים בו מא"י לחרן ואחר שנשאן למה לא הכריחו יצחק לגרשן אלא ע"כ הוא ואין לך פה להשיב שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ובהיתר נשאן והשפחות גיירן. ואם קראן שפחות אח"כ כדי לייחס בני הגבירות. כי לעולם לא דמי ואין לומר די בשנים שאחר שבהיתר נשאן מה לי אפי' מאה. והראייה שלא גרשוהו ממערה וא"כ שכך הוא ר' יוחנן אינו ירא מן החמס אבל הוא חולק עם ריש לקיש שקרא מסייע לו. ושמא ר' יוחנן אמר אעפ"כ לא כנולד דמי ומה שלא גרשוהו כרחם אב על בנים הלא תראה שהלא לא קבר את רחל במערה מצד הבושה ולא אמר לבנו ליוסף האמת. אבל אמר לו ע"פ הדבור קברתיה שם ולא מצינו שהשם א"ל וצוהו לקיברה מבחוץ וכו'. על כל הדברים האלה יש סודות עמוקים. ודע לך שר"ש לקיש אמר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי בעבור שזה הגר מעיקרא ישראל הוי ונתגלגל בכותי מצד עונו ועתה שב לקדמותו הראשון ונתבטל ממנו הכותית לגמרי ואינו נזכר לו שהרי לא בא לשים כך אלא שימחל לו לעונו הראשון וזה נמחל. והנה הדבר כמו כותי שנתגלגל בישראל כנולד דמי שהרי עתה נולד ישראל וכל מה שעשה בהיותו כותי אינו נחשב לכלום כו' וכן הדבר למעלה וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה. כי אחר שהכנים לצד הפנים נתבטלו כל מעשיה הטומאה ואחר ל' יום מקבלת השפע טהור ונקי כענין והיתה לך לאשה. כי נכנסים ויוצאים גם לנו למעלה מצד עונותיו של אדם מ"מ נכנס ודין חיצון אינו עליו וכיון שכן הוא נתבטל האחוה מנשיו. וראה והבין באמת שההו"ד והעטרת אחות לדין וכשנשאן תפארת ישראל נתבטלו מהן אחות הדין. ועל זה העין עם הרחמים ר"ל השפע מעט"ת ישראל. וכשם שההו"ד והעטר"ת אחות לדין כן יש בחוץ ב' אחות כנגדן ונקראו שפחות. ועיני שפחה אל יד גבירתה כיון שמשל תפארת בגבירתה מוכרה הוא שימשול גם בשפחות ולהכניס' בכח הרחמי'.

ויעקב נביא אלהים היה וידע שעתידים ישראל לצאת בגלות והאם עמהם ע"כ קבר את רחל מבחוץ. שרחל היא רחמנית ובוכה על בניה ורחל מבכה על בניה. ואת לאה לקח עמו כי לא הנ חהמבח ץ שדרכה להנקם ולהביאה בניה במלות האלות. אל"ה מוהפך לא"ה. והשפחות אין הדין נותן להיות עם האבות אע"פ שצדקניות הם. כי מן הדין באו וכן הדבר למעלה. עתידין ישראל לחטא והקב"ה לוקח האם היא כנסת ישראל ומפרידה מן בעלה היא תפארת ישראל ושולחה עם מדה"ר ולא עם מדה"ר כענין שנא' ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם. ולכן רחל בגלו' ולא לאה ואז יתבייש המים מתפארת ישראל ממה שהיו. וזהו שהרמיזו באמרם יעקב יתבייש מאביו. ואין הכוונה לשון בושה חלילה אלא היא מלה מהופכ' ופירושו מתייבש מלשון יבשת אלא שכיסו הקדירה ולא גילו. שמי אמר שהוא לשון בושה הלא האבות הרשוהו לקחת אותם והאיך יתבייש מהם. ואברהם היה נאחז מאברהם עילאה וידע באמת שהאצילה מצילה היא הגר החיצוני את מצרים שרו של עשו ישמעאל. וזהו ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים שההזיקו מחוץ וידע אברהם הסיד ואמר כי אברהם עילאה ממשלתו על הסיג העליון. א"כ צריך אני למשול בהגר המצרית ולצאת ממנו סיג הימין. והנה שרה אוהבת למשול אברהם בהגר המצרית המצר אותה ונתנה בלבב שלם (כליאה) (ע"ל פ' תולדות יצחק ופ' ויצא פייך הכל לעיל):

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה וגו'. ויאמר מי אלה ראה שהילדים היו פורחים באויר כמו עפ"ם שנא' בהם מי אלה כעב תעופנה (ספתי כהן):

ויאמר יוסף בני הם אשר נתן לי אלהים בזה וגו'. הקב"ה רצה להמית ירבעם בקטנותו והמליצו בעדו המלאכים אמר הקב"ה אתם רואים ראיה אחת ואני רואה שתי ראיות. ובירבעם היה ניצוץ קדושה. וזהו שאמר יוסף אשר נתן לי אלהים בזה. כי יעקב ראה ירבעם אמר מי אלה אינם ראוים לברכה. ויאמר יוסף בני הם אשר נתן לי אלהים בז"ה. ר"ל בזה עצמו שאמרת שאינו ראוי לברכה יש בו גם כן צירוף קדושה. וזהו שאמר בז"ה דייקא (מגלה עמוקות אופן רכ"ב) (ע"ל פרשת ויפלח סוד גדול):

קחם נא אלי ואברכם. אמר דהוו בפרגוי אורייתא מתעסקים. ואמר דא מכילתא אמר אברכינון כו' (זוהר ע' ת"פ):

אני תרגלתי לאפרים קחם על זרועתי. תרגלתי רוח הקודש לברך את אפרים. אימתי קחם על זרועותי. שאמר יעקב ליוסף קחם נא אלי ואברכם. בזכות של מי בזכית יוסף. בחבלי אדם אמשכם (ילקוט יהושע בפס פסיקתא רבתי):

ועיני ישראל כבדו מזוקן וגו'. כשמן הטוב היורד על הזקן דא חסד וגבורה ות"ת כולהו אקרי זקן ואברהם זקן. ויהי כי זקן יצחק ועיני ישראל כבדו מזקן וגו' (זוהר ברהפית) (וע"ל פ' חיי שרה ופ' תולדות):

שכל את ידיו כי מנשה הבכור וגו'. שכל את ידיו ימין דאברהם חס"ד נוטל נוקמין מישמעאל ומן ממונה דיליה שמאל דיצחק פח"ד נוטל נוקמיה מן עשו ומן ממונא דיליה מתרין משיחין חד ממינא משיח בן דוד וחד משמאל משיח בן יוסף ע"ש כו' (רעיא מהימנא פ' פנחס ע' תמ"ח וע' תנ"ו ע"ס):

וישלח ישראל ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר. א"ר נחוניא וכי

מן התולדות אין אנו יודעין שהוא הצעיר אלא מה הוא צעיר שהיה מצעיר עסקיו פי' שהשפיל עצמו וע"י זה זכה לבכורה. ומה אם הצעיר שמצעיר עסקיו זכה לבכורה הגדול עא"כ (בראשית רבה):

עשרה זהב מלאה קטורת עשרה זהב כנגד עשרה תיבות מן וישלח ישראל יד ימינו עד והוא הצעיר. מלאה קטורת שראה יעקב דבר זה ברוח הקודש שראוי היה אפרים להניח ימינו על ראשו וכה"א שכל את ידיו כי מנשה הבכור השכילו ידיו לרוח הקודש כד"א משכיל לאיתן האזרחי (רבה נשא פ' ס"ו):

ויברך את יוסף וגו'. יאמר נא ישראל אין נאה לאדם לומר שהוא טוב על עצמו אבל אם אחרים מעידים עליו שהוא טוב. ומי מעיד בהקב"ה יעקב שאמר החסד שעשית עמדי לא ליום ולא לשנה אלא לעולם שנא' קטונתי מכל החסדים א"ל וכמה חסדים עשיתי עמך א"ל אין להם קצבה אלא האלהים הרועה אותי ה' רועי לא אחסר. והאיך קרא דוד להקב"ה רועה והלא אין אומנות פחותה מן הרועים א"ל דוד למדתי מיעקב כי קרא לעצמו רועה האלהים הרועה אותי וגו' (מ' שוחר טוב סי' קמ"ח ועיין ילקוט תהלים):

ויברך את יוסף בגין דבכל אתר דברכאין אצטריכו לברכה בעי קב"ה לאתברכא בקדמייתא ולבתר אחריניה ואי הקב"ה לא מתברך בקדמייתא אינון ברכאין לא מתקיימין. וכן מצינו ביצחק שבירך תחלה להקב"ה ואח"כ ליעקב וכן יעקב ליוסף (זוהר ויחי ע' תפ"א ותפ"ב);

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים וגו' שר הגדול ונורא מאד הוא המלאך הגואל שזכר יעקב וכו'. ובקש רחמים עליו שיתנו לו רשות לברך הנערים הם השרים שזכרנו. שכן כתיב בספרים מדוייקים קדמאי ביו"ד תניינתא בלא יו"ד. ויקרא בשלשת שם ה' בזכות יעקב וזהו שמי ובזכות אבותי. כתב בעל הפי' שר הגדול ונורא אכתריאל בעולם הבריאה ושם אין דבר רע בעולם הוא המלאך הגואל אותי מכל רע אותו המלאך אכתריאל יברך הנערים הם שני מלאכים סנדלפו"ן ומטטרו"ן. אכתריאל נקרא זקן והם נקראו נערים (ע"מ) (עיין בגלאנטי על פסוק זקני בת ציון):

הא דאמר יעקב המלאך הגואל אותי מכל רע פי' שלא נזדמנה לו אשה רעה דכתיב עליה מר ממות וע"י זה היתה מטתו שלימה (מ' זוהר ע' תפ"ד):

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים הם הכרובים ומשם נטל ברכאין לתתאי כי כל הברכות באו בתחילה לכרובים ואח"כ לתתאי (מדרש זוהר תפ"ה):

המלאך הגואל אותי מכל רע כלומר דהנך סטרי מהדרי סוחרני כנסת ישראל ואיהי קיימא באפייהו דלא יכילי' למקריב לא לת"ת ולא ליסו"ד וכו'. ונטיר ליה דלא יקרב כל רע. יברך הנערים היינו מטטרו"ן וסנדלפו"ן. ליוסף ולבנימן אדביק בצדיק עליון ותחתון כלומר יוסף הוא לקביל יסו"ד דספירין עילאין. ובנימן לקביל הצדיק דבכנסת ישראל. ואפרים ומנשה לקביל עולמין דמטרוניתא. ויקרא בהם כלומר יושפע וכו' שמי ושם אבותי ישפע בהשפעה דתלת אבהן וקאמר שמי ברישא ובתר הכי אברהם לחבר' רחמי וחסדי כחדא ויתגברו על דינא. וקאמר וי"ו ביצחק לאכללא שמאלא בימינא. וידגו כלומ' דמטטרון וסנדלפון אילין אינון דגים ששולטים

בים דהיינו כנסת ישראל. ואינון תנינים וכו'. בקרב הארץ דלהוי טמירין בגו ימא ולא להוי נגלים (מגיד מכס):

המלאך הגואל איתי מכל רע. מאי המלאך אי הוי אמר מלאך הוי משתמע על חנו"ך ומטטרו"ן אבל ה' בתוספ' איהו שכינתא (זוהר ר"מ ע' תפ"ד):

ענין שלא שינו שמם כשם שמתייחסים בירידתן שנאמר ראובן שמעון לוי יהודה כך מתייחסין בעלייתן שנא' ויתיילדו על משפחותם לבית אבותם וגו' ואומר המלאך הגואל אותי וגו' (מכילתא):

מדת אדנ"י פועל הגאולה בשליחות אל ח"י. ומצילתם וגואלת אותם מכל פגע רע ומחלה ואותה שעה נקראת המלאך הגואל. לפי שאינה פועלת פעולה לגאול אלא שליהות אל חי ז"ש יעקב המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים כי מדה זאת היתה הולכת עם יעקב לגאול אותו מכל פורענות:

כתב ר' מנחם המלאך הגואל אותי הוא מיכאל השר כמו שנא' בעת ההיא יעמוד מיכ"אל השר הגדול על בני עמך שאני רואה ברוח הקדש שהק"בה מינה עלי ועל זרעי לשר וגואל ואבקש לפני האל שיתן לו רשות לברך את הנערים (ציוני):

המלאך הגואל אותי מכל רע. קוראו יעקב מלאך כי המדה הנקראת אדנ"י היה עם יעקב תדיר כענין שנא' אם יהיה אלהים עמדי והיה מצילו מכל רע וקוראו מלאך שפירושו שליח בעבור שהיה שליח של יסו"ד לגאול זה המלאך הגואל ולא לחנם תיקן דוד אדנ"י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך. שש תיבות ואותיות ד"ה כמנין תיבות ואותיות של שמע. ושש וד"ה בגי' א"ל לומר לך בזמן שאתה טסמך עם הגואל שהוא היסו"ד נקראת ג"כ אל ח"י (קנה):

כתב איש סודי כי המלאך ר"ל מלאך שהוא ת"ק באותיות מנצפ"ך ונקרא המלאך ע"ש שממלא את העולם (ציוני):

ישימך אלהים כאפרים וכמנשה וגו'. ויברכינן ביומא ההוא לאמר בך יוסף ברי יברכון בית ישראל ית תינוקא ביומא דמהולתא למימר ישוינך ה' אלהים כאפרים וכמנשה (תרגום):

ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וגו'. אמר יעקב אם אין אתה נותן לי בית המקדש ת"ק אמה לא נתת לי כלום. ונתן לו הקב"ה שנא' ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וגו' (רבה פ' בה פ' ס"ו) (וע"ל פ' וילה):

ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי. וכי בחרבו ובקשתו לקח אלא לומר לך חרבו זו תפלה ובקשתו זו בקשה. וכה"א גור אריה יהודה וזאת ליהודה. וכן ירמיה אמר ארור הגבר אשר יבטח באדם ובתפלה מה הוא אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו (מכילתא):

ואנא הא יהבית לך חלק חד יתיר על אחיך לבושיה דאדם קדמאה נסיב יתיה אברהם אבוי דאבא מידוי דנמרד. ויהיב יתיה ליצחק אבא: ויצחק אבא יהיבתה לעשו ואנא נסבית יתיה מן ירוי דעשו אחוי לא בחרבי ולא בקשתי אלהין בזכותא בעובדין טבין (תרגום ירושלמי):

ויקרא יעקב לבניו ויאמר האספו וגו'.בשעה דבעי יעקב לאסתלק מעלמא. אברהם מימינא ויצחק משמאלא. שכינתיה מקמיה כיון דחמא יעקב

כך קרא לבניו ואחיד לון סחור דשכינתא ומשרייתא דכתיב האספו וכמה רתיכין עילאין אמרו לך ה' הגדולה (ע' זוהר ע' תנ"ח):

ויאמר יעקב לבניו האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. רמז להם על מה שיקרה להם בעצמם על סוד הגלגול בעון מכירת יוסף. וזהו אשר יקרא אתכם אמ' לראובן כי יש לו יתר שאת ויתר עז על אחיו. כי לא פשע במכירת יוסף. אמנם בעבור שהיה פחז כמים ובלבל יצועי אביו. ויתכן כי יצועי אביו רמז לשכינה ובשמעון ולוי אמר בסודם אל תבא נפשי זה סוד עיבור. וזהו טעם וטוב משניהם אשר עדיין לא היה. זהו ואחלקם ביעקב ואפיצם בישראל. וליהודה אמר מט"ף בני עלית הרמיז לר"ש בן גמליאל. זהו כיבס ביין לבושו ובדם ענבים סותו:

(**הגה"ה** כינוי לבושו לשם יתעלה כענין ידין בגוים מלא גויות. וארז"ל שהקב"ה יש לו מלבוש אדום מדם המקדשים את השם (רקנטי ובליווני פ' זו);

ויקרא יעקב לבניו ואמר להם אידכו מסאבותא ואחוי לכון רזיא סתימיא קיציא גניזין ומתן אגרייהו דצדיקייא ופורענותא דרשיעייא וטלניתא דעדן מה היא כחד"א מתכנשין תריסר שבטי ישראל מקפין דרגשא דדהבא דרביע עלה. ומן דאתגלי איקר שכינתא דה' קיצא דעתיד מלכא משיח' למיתי אתכסי מיניה. ובכן אמר איתו ואיתנו לכון מה דארע יתכון בסוף יומיא (תרגום יונתן);

ובתרגום ירושלמי מוסיף שביקש לומר להם קץ ברכת' ונחמת' מן דאפתח ליה תרעיה (פי' שערי בינה) אטריד מיניה;

סוד האספו ואגידה לכם כי חוץ למטה הוא מקום הטומאה. וסלונים וקוצים וברקנים וזש"ה מפני הרעה נאסף הצדיק ומטעם זה כתבו המקובלים שכל א' יזהר בעת מיתתו שלא ישאיר אבר מאבריו חוץ למטה כי כל הנשאר בחוץ עליו נאמר לא יאסף ולא יקבר לחיות השמים נתתיו לאכלה. לפי שסביב המטה כל מיני משחית רוחין ולילין ושדין וצריך אותו אבר הנשאר חוץ למטה לסבול יסורין רבים עד כי יוכל לכנוס לפנים והוא נקרא פליטת הגלגול. ומטעם זה יעשו המשביעים שדים עיגולים סביבם כי אינם רשאים השדים לכנוס מרשות הרבים לרשות היחיד. וה"א סוד הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה וגו'. מפחד בלילות לילי"ת ודאי (ציוני):

לפי שישראל קוראים ק"ש לפיכך הם נימנים בכל שעה (רבה במדבר):

בהגדה אמר ראה יעקב אבינו שהיו כל האותיות בשמות י"ב שבטים בניו חוץ מאותיות ח' וט'. אמר יעקב שאין בהם חט"א ראוים הם לגלות להם את הקץ כיון שראה שאין בהם ק' וצ' אמר אינם ראויים לגלות להם הקץ לכך סתם ולא גילה. לכן פ' זו סתומה (בחיי):

אצל יעקב כתיב ויאמר ה' ויאמר אלי מלאך האלהים. וכתיב אנכי האל בית אל. וכתיב ה' האומר אלי וכתיב אני אל שדי. ואומר וירא אלהים וכו'. וכאלה דיבר שינוי שמות ביעקב להודיענו שהרבה מראות ראה יעקב כדי שידע מעשים רבים גזירת הבורא מה עתיד לעשות. וזהו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (סודי רזא):

אמר ר"ל מה ראה יעקב אבינו ע"ה לומר בשכ"מלו ולא אמר לשון אחר ושבח אחר. י"ל בני אודיעך באמת שעם אלו אותיות משתמשים שם הוי"ה ואיך ביהו"ה שיהו"ה כיהו"ה מיהו"ה ליהו"ה ויהו"ה. בה' אל

תמרודו. מי כה' אלהינו. שה' אלהיו. מה' יצא הדבר. כי ידור נדר לה'. וה' שמים עשה. הרי אותיות בשכמ"לו מיחדים עם השם (קנ"ה):

דע שאותיות יה"ו הן אותיות יותר משובחין שבכל האותיות אל"ף בי"ת. לפי שנבחרים לאותיות השם כמו שאבאר בסמוך כן אותיות בשכמ"לו יש להם מעלה מכל שאר האותיות. לפי שמצינו בה' שה' אשרי העם שה' אלהיו. כה' מה' לה' וה' מה שאין כן שאר האותיות. שהרי לא מצינו אה' גה' דה' וכן כולם. וכמו שיש מעלה בשרים שרואים פני המלך היושבי' ראשונה במלכות כן אותיות הללו. ולכן נבחר גם זה לקבלת עול מלכות שמים ר"ל אותיות בשכמ"לו כי הם היותר משובחים שבכל אותיות בשמא"ל. רמז שהכל הולך אחר כוונת הלב. שכך אותיות ל"ב מייחדים עם כל אות ואות מאותיות השם הנכבד ונעשה תיבה אחת בן שני אותיות כגון ל"ו ל"ה ל"י וכן בבי"ת ב"י ב"ה ב"ו הרי שכולם עיקר הלשון שהם נוכח ונסתר זכר ונקבה. מה שאינו כן בשאר אותיות בשמאל שהרי השי"ן אינה נעשית תיבה בת שתי אותיות עם היו"ד והוא"ו. שלא מצינו ש"י ש"ו שיהיה שום מלה וכן הוי"ו אינה עם שום אות מאותיות השם ודו"ק (מקובלים):

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם. כשבירך יעקב לבניו עלה להזדווג למה ויקרא יעקב. דכתיב הקבצו ושמעו בני יעקב אע"פ שנעלם הקץ עצמו נשאר בכל דבריו רמז קצת וכו'. והנה יעקב ומשה שניהם באו לברך את ישראל והתחילו לקנטר כדי שלא יהיו החיצונים מקנטרים על הברכות אלא שומעים שאביהם מקנטרים והם פורשים והוא מברך אותם. ע"כ צוה אותם על אלקי נכר שלא יעכב שכן אמר שמא פסול יש בכם (כנפי יונה ח"ג סי' ב'):

ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני וכו'. הא דכתיב גבי ראובן יתר שאת ויתר עז למדנו שהעבודה בבכורה היא משפט הכהונה. לפיכך נתעורר קין בה תחילה שאלו היה נתרצה לו בשבילו היה מתחנן נ"כ בשביל אחרים. וכתיב ביה הלא אם תטיב שאת שכך אמרה תורה יבא זכאי ויכפר על החייב (עשרה מאמרות):

ראובן היה גלגול קין שהיה בסוד אדם. וזהו ראובן ראו בן הראשון שנברא העולם שהוא קין. ורצה יעקב שיתקן חטא קין בסוד הלא אם תטיב שאת. וזהו ראובן בכורי אתה ורא״י אתה לתקן קין אבל באמת ית"ר שהוא יתרו שאת הוא נטלה ותיקנה כי בחטא ראובן פרחה ממנו נשמת קין ונתנה ליתרו (כוונת אר"י) (וע"ל פ' ויצא):

ראובן בכורי אתה מאי חמא יעקב דפתח מראובן ליפתח ביהוד' דאיהו מלכא וכו'. סליק ברכתא למשה משל לבר נש דנתן כל ממונו למלך. אמר מאן דיהא ראוי ליתן לו יתן לו. כך אמר יעקב וכו' ברכאין דילך יסתלקן בידא דמלכא קדישא (מ' זוהר ע' תנ"ז):

ת"ח בארבע סטרי עלמא אתבדרו בני ראובן בגלותא. כחי חד. ראשית אוני ב'. יתר שאת ג'. ויתר עז ד'. כגונא דא זמינין אינון לאגחא קרבא בד' סטרי עלמא ולמשלט בקרבייהו וינצחון עמין סגיאין וישלטון עלייהו (מ' זוהר ע' תנ"ט):

איכא למידק אמאי מעיקרא הוי הכהונה לראובן ולבתר הכי אתייהבת לכל בוכרא דישראל. ולבתר הכי אתייהבת לשבט לוי. ותו קשה אי

ראובן חטא בגוהי אמאי אפסלו. אבל רזי דמלתא דבעי הקב"ה דכהנא יחליש תוקפא דדינא. ומשום הכי אצטריך לאתגלגלא תלתא זימנא עד דאתחליש תוקפא דדינא. ובזימנא תלתא אתבסם דינא. אתייהד ראובן דאיהו ומז בחכמ"ה דאיהו בכור לדין ובתר הכי אתהדרו בוכ־י ישראל דאיהו רמז בחכמה תתאה דאיהו כנסת ישראל ובכללא דידה הוא בוכרייא דישראל ומשום כנסת ישראל אית ביה דינא מסטרא דגבורה אתבדרו וכהני דאינון מסטרא דחס"ד. ואף דליואי אינון מסטרא דדינא הא אתבסים דינא דאתגלגלו תלתא זימנא ובאתחברותא דכהן איש חסד. וכן אמרו הא מלתא בראובן דאיהו רמז בחכמה עילאה לאחזי עלמא לאסגי על ידא. וכדי לבסמא דינא אצטריך לאתגלגלא בשבט לוי (מגיד יסן):

פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה. הא דאמר יעקב לראובן פחז כמים אל תותר רמז לו בעבור שחישב יעקב ברחל בלילה ראשונה שנולד ראובן מאותה ביאה לכן אבד מלכות וכהונה. ואלו ידע יעקב שהיא לאה ולא היה חושב ברחל היה מתקיים הכל בראובן. וזהו סוד חללת יצועי עלה וכו׳ (זוהר ע׳ תנ"ט) (ע"ל פ׳ ויצא):

בסודם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבודי וגו׳. אחד היה עשיר וע"י שרים לקח בת טובים שלא ברצון אשה ולא ברצון אביה ואמה. ועשה נישואין וקרא לחכם להיות בסעודה. אמר בקהלם אל תחד כבודי. כי איך יאמרו שהשמחה במעונו. וכתיב ולא אבו לשמוע אבוא כתיב (ס׳ חסידים סי׳ תקי"א):

בסודם אל תבא נפשי אלו המרגלים. ובקהלם אל תחד כבודי זה קרח:

ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה. ארור* אפם* כי* עז* ס"ת זמר"י. בסודם אל תבא נפשי זו מעשה זמרי כי באפם הרגו איש זה שכם בן חמור שע"י זה בא זמרי לעולם (ע"מ בפירוש):

חלונא חדא ברקיע ונקרא חלון ושבטא דיהודא שליט ביה. וביה נפק כוכבא חדא דאקרי י"ד ואמר דהא דא קמנצח דיהוד׳ לשאר עמין דכתיב ידך בעורף אויביך. ואזלו בתרייהו ועבדו ליה שמשא ופולחנא. וע"ז כתיב ויעש יהודה הרע בעיני ה׳. האי כוכב כד נפיק פשוט בחד יד בשמשא צבעון ונהיר ונציץ. ומהאי חלון מרמריהון דקוסמין ותרשין דחלי׳ מינה (תיקונים):

אם תמלא מטטרו"ן מ"ם ט"ת רי"ש וי"ו נו"ן הרי כאן י"ד אותיות וזהו ידך בעורף אויביך עשו וישמעאל שריהם למעלה והם למטה. וכנגד אלו הם י"ד תיבות אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים. ואתה אלהים הנקרא מטטרו"ן שאתה כולל י"ד אותיות תראהו ותמחה את זכרו מתחת השמים לא תשכח (פליאה):

ברכת מחיה מתים אית ביה מ"ט תיבן ברזא דחמשין תרעין חסד חד. ואית בה שמא רזא דגבורת השם. ואיהו אתה גבור לעולם אדנ"י ורזא דילה אג"לא. וברזא אחרא יג"לה וכולא רזא חדא מן גבורתיה דברכין יהודה אתה יודוך אחיך. גור אריה יהודה. לא יסור שבט מיהודה. אסרי לגפן עירו. בדא אתעיר יהודה בגבורתא דקדושה (מ׳ הנעלם פ"ג) (וכוונת אר"י):

לא היו סקריקין ביהודה בהרוגי מלחמה. בראשונה גזרו שמד על יהודה לפי שהיה בידם מאבותם שיהודה הרג לעשו דכתיב ידך בעורף

אויביך. ותניא נמי בספרי ידיו רב לו בשעה שהרג את עשו. ובסוף פ"ק דסוטה דאמר חושים בן דן שקל קולפיה ומחייה לרישיה דעשו ונתרו עיניו ונפלו אכרעיה דיעקב. ושמא לא מת באותו הכאה עד שעבר עליו יהודה והרגו (תוס' גיטין דף נ"ח):

ויאמר ה' יהודה יעלה. וש"ה יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך בכל מקום יהודה ראשון. ראשון לירידת הים שנא' בצאת ישראל ממצרים וגו' היתה יהודה לקדשו. ראשון לרגלים ונסע דגל מחנה יהודה. ראשון לשופטים ויאמר ה' יהודה יעלה. ואף לעתיד לבא ודוד עבדי נשיא להם ע"כ (ספרי):

יהודה אתי מסטרא דשמאל ואדביק בימינא. בגין לנצחא חיילין ולתברא עמין וכו'. ואינון דעמיה אתחברו כולהו לימינא יששכר לעי באורייתא דאיהו ימין דכתיב מימינו אש דת למו. זבולן תמיך באורייתא כד"א שוק הימין. ראובן חמא לגבי אביו ש א בימינא ואתקשיר בשמאלא. שמעון דאיהו שמאל מסטרא דשור דכתיב ופני השור מהשמאל. גד שוקא דשמאל דכתיב גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב (ספרי):

מי גרם לראובן שהודה וכו'. ולכל יש לנו סמך מן המקרא יהודה אתה יודוך אחיך ומתרגמין אתה הודית כך יודוך אחיך פי' הודה ולא בוש כך יהודה אתה יודוך אחיך בשביל שהתחלת להתוודות בא ראובן והודה (תוס' מכות דף י"א):

מאי חמא הקב"ה דיהיב מלכותא ליהודה מכל אחין. אלא משום דשמיה חקיק ביה יהודה והקב"ה יהיב יקרא לשמיה. ותו שמענא יהודה אתוון דשמיה ודאי. ד' אמאי אלא דוד מלכא אתקשר בשמים וכו'. דכתיב ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם (זוהר פנחס ומדרש הנעלם):

ידך בעורף אויביך. א"ל בני הקשתה ערפך ובשתה עצמך במעשה תמר. תזכה שתהרוג אויביך בדבר שהוא נושקו על ערפו וזהו הקשת (ילקוט ויחי מ"ט ע"ב) (ע"ל פ' חיי שרה על פסוק גם לנמליך אשאב):

ואם תסתכל בפרשה זו בברכת יהודה תמצא שם כל אותיות התורה רשומות חוץ מאות זיי"ן. והטעם לפי שמלכות ישראל הבא מיהודה אין עיקר נצחונן בכלי זיין כשאר אומות. כי החרב ירושה לעשו. אבל מלכי ישראל לא בחרבם ירשו ארץ. ואינה נוהגת מנהג הטבע ובכח היד רק לפי הזכות ועונש בכח העליון יתברך. ובזה תמצא בשמו של יהודה שהמלכות ממנו ה' המיוחד עלם. כי כשישראל עושים רצונו של מקום ישראל עושה חיל. ומלכותו מתגברת ומצלחת והשם המיוחד עמהם אין להם צורך לכלי זיין. ולכך נחסרה אות זיי"ן מברכת יהודה. ומה שניתוסף בשמו על אותיות השם אות ד' לפי שהיה רביעי בלידה. או מפני שהשמש בגלגל רביעי ונברא ביום רביעי. ומלכות יהודה נמשלה לשמש שנאמר וכסאו כשמש נגדי. או אולי נאמר עוד כי לפי שמדתו של יהודה היא הנקראת זאת. והיא מכתרת בכתר זיין וע"כ לא הוצרך להזכירה כי כבר הזכיר אות ה' במה שאמר ידך בעורף אויביך. והוא הקשת שכתב בו זאת אות הברית. וזהו ללמד בני יהודה קשת הלא היא כתובה על ספר הישר. ובא מרע"ה ופירש וזאת ליהודה. וכן הזכיר שם ידיו רב לו. ועוד נוכל לומר טעם אחר למה נחסרה אות זיין. לפי שיהודה עצמו הוא לאבות שביעית בנפשות. אברהם יצחק יעקב ראובן שמעון לוי יהודה. וא"כ

יהודה נגד יום ז' של שבת ע"כ הזכיר בו יודוך אחיך . כי כן תמצא בשבת טוב להודות לה' וגו' (בחיי) :

גור אריה יהודה מטרף בני עלית וגו'. גו"ר ארי"ה בגימטריא משי"ח ב"ן דו"ד. *מטרף *בני *עלית ר"ת *מנחם *בן *עמיאל ,(מגלה עמוקות אופן כנ"ב):

אית נשמתין דקא אתין בגלגולא בכמה חיון דאתקריאו מזל אריה. מזל שור. מזל נשר. מזל בתולה. מזל עקרב. מזל טלה. כמה דמשתכחין בתרין עשר שבטין. דאיתמתילו לחיוון דא לאריה גור אריה יהודה. יוסף בכור שור. יששכר חמור גרם. יהי דן נחש. בנימן זאב יטרף. ובריו כל דא רזא דגלגולא דיצה"ר אית למאן דאיהו דמיא לאריה. ואית למאן דאיהו דמי לחויא. ואית למאן דדמיא כחמור. לכל בריה אשתנון לפום עובדוי. וכפום שעתא דאתעבידו ביה. ועם כל דא זכאה נשמתיה דשליט עליה ורכב עליה כבר נש דרכב על סוסיא או על המוריה. ווי ליה למאן דחויא שליט עליה האי אתקרי רשע. ומאן דשליט עליה איהו צדיק גמור. ועליה אתמר ואתן אדם תחתיך אדם בליעל איש און ולאומים תחת נפשך. דבר בר נש שליט על יצריה הכי איהו שליט על כל שונאיו. ואם יצריה שליט עליה כל שונאיו שולטין עליה (תיקוניס תיקון ע') :

לא יסור שבט מיהודה זהו משיח בן דוד. ומחוקק מבין רגליו זה משיח בן יוסף. עד כי יבא שילה חמשה חושבנא רזא בדא. ולו יקהת עמים אותיות לוי קה"ת (זוהר בראשית דף קמ"ג ע"א) :

יהודה מחוקקי. יש מקשה אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. וי"ל ההוא אברכה הוא דכתיב. אבל בההוא קרא מייתי כי כן הוא שיהודה היה מחוקק (תוספות יומא דף כ"ז ע"א) :

ביומא דאיתבני בית המקדש עבד הקב"ה טיבו סגי לדוד מלכא. דבתר דאיזדמין ליה ההוא חובה. ואף על גב דהקב"ה מחיל ליה כד נפיק מההוא עלמא לא שבקוהו מלאכי עילאי למיעבר תרעא לירושלים לעילא. והוה יתיב אבראי. וביומא דאתבני בית מקדשא קרא הקב"ה למיכא"ל רברבא קדישא. ומני ליה למהוי הוא ושיתין קידושין עילאין אפטרופס דישראל אינון דסחריי' כורסייא קדישא יקירא ומני ליה למיכ"אל למיעל לדוד משיחא בתרעא דירושלים לעילא לאתקנא ליה עם אבהתא דתיכא קדישא וכו' וכתיב ביהוד' סבא דנעלו בי' אחוהי ההי"ד וירד יהודה מאת אחיו דסרו ליה מגאותי' וקב"ה לא ניחא קמי' מכל בנוי דיעקב למהוי שולטנא אלא יהודה והיינו מלתא דאמר אבוי ותו שמענא מה חמא הקב"ה למיהב שולטנא ליהודה מכל שאר אחיו אלא אסתכיל הקב"ה בשמי' הגדול וחזי השם בשמיה ביה ודא ובגיניה אשלטיה על כולא ושלטנות לא יעדי מניה (מ' הנעלם) :

וטעם מלת שילה שלא אמר בנו הזכיר יעקב המשיח בשם שילה כלומר בנו שיולד משלית אשה כדרך כל הארץ כל הנולדים מלשון ובשלית' היוצא' מבין רגליה ותוספת ה"א שבמלת שי"לה רמז לה"א אחרונה שבשם בתו של אברהם והיא שנשאת לשלמ' והיא היא סרתו של מלך המשיח עליו רמז הנביא ע"ה חמשה לשונות שבח והוא שכתוב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה ותושיה רוח דעת ויראת ה' והריחו ביראת' השם שהרי בזמנו של מלך המשיח יהיה שפע נבואה

והחכמה והדעת כמים לים מכסים (כמיי) :

זבולן לחוף ימים ישכן וגו' אמאי אקדים זבולן לישׂשכר בברכאין והא יששכר אשתדלותיה באורייתא אקדים ליה בכל אתר אמאי אקדים זבולן לישׂשכר בברכאין אבא אקדים ליה משה אקדים ליה אלא זבולן על דאפיק מפומיה ונתן בפומיה דיששכר בג"ד אקדים ליה מכאן אוליפנא מאן דסעיד למארי אורייתא נטל ברכאין ולא עוד דזכי לתרי פתורא מה דלא זכי בר נש אחרא . וזכה לע"הז וזכה לע"הב הה"ד זבולן לחוף ימים ישכון בע"הז לחוף אניות לע"הב (זוהר ע' תק"י) :

יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים וגו' יששכר חמור גרם זו ר' עקיבא וכו' רובץ בין המשפתים וראה מנוח של צדיקים בג"ע כי טובה הוא ותענוג הארץ עליונה ויט שכמו לסבול דינו של הקב"ה ולא ביטל הגזירה בשם ראה כי אין טוב להשתמש בשמות מכאן תבין עונש המטריח את קונו ובעודו היה למס לטו היה עובד השם כי נשמתו יצאה באחד (ליוני פ' זו) :

וירא מנוחה כי טוב זו תורה שבכתב ואת הארץ כי נעמה זו תורה שבע"פ (זוהר ע' תקי"א) :

דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל וגו' ועוד תדע שמשון משבט דן ע"ז כתיב דן ידין עמו של סטרא שמ"אל וע"ד ניבא הנביא נבואה דא דהיא יקים נקמת עמו מהפלשתי' וצריך שבכל פעם רוצה שיקום איזה גבור או איזה מלך נוקם נקמת השם שיהיה ממוזג מסטרא ימינא דאיהו מבני ישראל ושיהיה ממוזג ג"כ מסטרא דשמאלא בין בפנימי בין בחצוני באסמכת' חדא לעשות רצון קונם וללחום נגד אויביהם בכח הגדול שברא את העולם כלו הה"ד ימינך ה' נאדרי בכח דאינון שתי ידים ימינך ה' תרעץ אויב שהימין והשמאל הולכין באסמכתא לעשות נקמת ה' ותרווייהו אתקרו ימינם אבל צריך שיהיה השותפות מאילין תרין כתרין דהיא בחכמה ובתבונה ובדעת בנגד תלת קליפות העומדי' בחוץ א"ף הימ"ה משח"ית כי לא נבראו הקליפות אלא לשמור המוח מבפנים . וכשבא בעל הגן אוכל המוח מבפנים וזורק הקליפה כן היה בשמשון וג' כוחו' היו אדוקי' בנשמתו וברוחו ובנפשו (גלי רזיא) :

יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי ארח וגו' יהי דן נחש עלי דרך זה שמשון שפיפון עלי ארח זה צליה בן דן שטס באויר אחר בלעם בכחו של נחש הנושך עקבי סוס דא עירי היאירי שהיה עם דוד דכתיב ויקח דוד את כל הרכב ויפול רכבו אחור דא שריה שיבא עם משיח בן יוסף וכולהו ארבעה שמשון צליה עירה שריה מדן קא אתי (זוהר בלק ע' סנ"ח) :

גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב גד גדוד ר' יוסי אמר מגד אשתמע דהא חילין נפקי לאגחא קרבא דכתיב ג"ד ובכל אתר ג' יהיב ודל"ית נקוט ומהכא כמה חילין וכמה משריין תליין בהו ת"ח ההוא נהר נגיד ונפיק מעדן לא פסקין מימיו לעלמין והוא אשלים למסכנא וע"ד קיימי' כמה חיילין וכמה משריין ואתזנו מהכא ובג"ד גד דא אפיק ויהיב ודא לקט ונקוט ואתזן ביתא וכל אנשי ביתא . אמר ר' יצחק אלמלא דהוי גד מבני השפחות גד שעתא קיימא ליה לא שלמתא יתיר מבולא הה"ד כ"א ג"ד קרי' וכתיב בג"ד חסר א' דהא שעתא קיימתא באשלימו ואסתליק מינה הד"א אתי בגדו כמו נחל בגין דההוא נהר דנגיד אסתליק בההוא שעתא דכתיב בג"ד

חסר א' ועל דא לא זכה בארעא אמר ר' יהודה מנין לראובן כה"ג דכתיב פחז כמים אל תותר דאסליקו מיא ולא נגידו והא אתמר במה אפגים ותרווייהו לא זכו בארעא וחילין ומשריין אפיקו לאחסנא ליה לישראל לארעא ת"ח מה דאיתפגם בגד אשתלים באשר הה"ד מאשר שמנה לחמו השתא אשתלים גד (זוהר ע' תק"טו) :

לישועתך קויתי ה' התיבה מחסר והולכת לישועתך קויתי ה' טוב לאומרו נגד המזיקין בלילה שיחסרו כמו לסווארי' אמרו שברירי ברירי רירי ירי וכמו כן מי שיש לו קדח' וחמימא בראשו שלשה לילות הולכים אל הנהר ולוקחים כוס קטן ולוקח מים ושופכים על ראש החולה ואותם שלשה לילות מתמעט החולי וכן מי שאחז לו קדחת יכתוב לו על תפוח . אוכנותינום וכנותינום כנותינום נותינום ותינום תינום ינום נום וסם . ואכלו מיד יתרפא (נפתלי בשם ספר הרוקח) :

לישועתך דע כי השם היוצא ממנו טוב על הדרך לקראת שונאים וכן תעיין בסוף פ' עקב תמצא שם ג"כ שם אחד יוצא מפסוק לא יתיצב והשם היוצא מן הפסוק הזה . הוא בסוד אותיות הכתוב והתיבה משולשת וידוע ומפורסם בניקוד וצריך אדם לאומרו כסדר ולמפרע וזהו צורתו ונקודתו :

לֵיִשׁ וְעֵת קַּקו יָתִי יְהוָֹד

ובסוף פ' עקב ז"ל לא יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן ה' אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם יש בפסוק הזה ע"ב אותיות כנגד שם של ע"ב היוצא שם ידוע למבוקשיו ויודעיו כחו הגדול לפחד הדרך וכן צירופו :

ללה אכא ייר תנץ יפא צלש בער אמת יכד שיר בהכ פלו נאב יהה כוכ מהא פיש חנר דתד כיב ממר וכל מאכ ורם :

ניקודו מעלה הכל צירה וככה תצרף ראשי האותיות לפניך עד סופו ואז תתחיל לצרף מסופו ועד ראשו ואחר כך מראשו עד סופו ותמצא הפסוק כולו לא יתיצב (נפתולי) :

לתפלת הדרך ל' פעמים לישועתך ו' פעמים ויהי נועם טוב לכלי זיין יען כי לא נמצא בה זיין י' פעמים יברכך יש בו ג' שמות טובים לדרך ה' פעמים המלאך הגואל סי' לו"יה אל תאחר"ו אות"י וה' הצליח דרכי סופי תיבות לוו"ה (קבלה) :

נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר נפתלי אי וגד דקליל למבשר בשורין טבין והוא בישר לאבינו יעקב שירויא דהוא עד כדון יוסף קים בחיים והוא נחית למצרים בשעה זעירי ואייתי אונית' דחקלא כפיל מן פלטין דיוסף וכשהוא פתח בכנישתא דיעקב לישניה חלי כדובשה (תרגום ירושלמי) :

נפתלי אילה שלוחה מלמד שהיה נפתלי רץ כאיל לעשות רצון אביו שבשמים . הנותן אמרי שפר אמר ר' יוסי בר חנינא בשם ר' אידי בר אחא אלו דברי תורה שניתנו למ' יום ע"י שופר וכו' (מדרש) :

בן

בן פורת יוסף בן פורת עלי ע״ן ברי דרבות׳ יוסף וכו׳ כבשת ברי יוסף בחוכמתך כל חרשייא דמצרים וית כל חכמיא דהוו בזימנא דא רכיבו יתיך בארתיכא תנייגא דהוי לפרעה והוו מכריזין קדמך ואמרין דין הוא אבא למלכא יחי ויתקיים אבא דמלכא דרב בחכמת׳ וזעיר בשנים והוי בנותיהון דמלכא ובנותיהון דשלטונין מרקדין עליך על כווין ומציצין עליך מן תרכיא הוו מזרקן קדמך שירין עיזקין קטלין מגינן וכל מיני דהב סבורין דאת תלי עיניך בחדא מנהון חס לך יוס׃ ברי לא תליתא עיניך בהדא מנהון למתחייב׳ בהן ליומא דינא רבא וכו׳ (תרגום ירושלמי) ;

צ״ט מתים בעין הרע ואחד בדרך ארץ וא״ת א״כ בני יוסף לא שלט בהם עין הרע היה להם לחיות הרבה יותר משאר שבטים וי״ל שמתו בדרך ארץ יותר מאחרים כשהקב״ה היה רוצה להמיתן היה להם חלאים אחרים (תוס׳ ב״מ דף ק״ז ע״ב) :

א״ת ה״א מועיל לעין הרע תעשה אות ה״א מכסף או משאר מתכות ותתלה בצוא׳ התינוק וזהו סוד ניתוסף לו אות ה״א לא שלטה עליו עינא בישא ובן ברכת כהנים מציץ מן החרכים לברכם מעינא בישא (ספר אומה כנדגלום) :

בשבט יוסף ובנימן לא שלטא בהם עין הרע ביוסף כתיב עלי עין בשבטא דבנימין כתיב בין כתפיו שכן דכתיב ישכן לבטח דלא דחיל מפני עינא בישא (זוהר פ׳ בלק) :

וישטמוהו ורובו וגו׳ אמר לקבלוהי ולא יוכלו ליה כל חרשין דמצרים כל חוכמיהון אמרין בישתא קדם רבוני׳ אכלו קורצא קדם מלכא דמצרים בגין בגלל לאנחתא יתי׳ מן יקירא אמרו עלוהי לישנא תליתאי בפלטרין דפרעה דהוי קשי עלייהו היך גירא (תרגום) :

ותשב באיתן קשתו ויפוזו זרועי ידיו כאן אתר דאזדריקו בעשרה הרוגי מלכות א״ל והא שמעננו׳ בני יעקב הוו א״ל בדיוקנ׳ הוי א״ל מאן גרם דאזדרקו תמן א״ל דיוקנא דאבוה דאזדמן לגביה דהוי דיוקנא דאדם קדמאי דא גרים ליה ונעיץ צפורניו בקרקע וברח גרמיה דלא אזדריקו בהאי זנה דאי הוי שכב עמה לא נפקי ישראל מן גלותא מן יומא (זוהר בהשמטות ע׳ קנ״ס) :

ברכות אביך גברו על ברכת הורי וגו׳ ברכת אביך יתוספו על ברכת דמברכא יתך אברהם יצחק משולין למוריא ברכת ארבעה אמהתי עלמא דמתילי בגולמתא שרה רבקה רחל לאה ייתון כל ברכת אילין ויתעבדון כליל דרגין על רישא דיוסף לקדקדא יבואו כל הברכות על רישא יוסף דהוי שליט בארעא דמצרים דהוי זהיר ביקריה דאחוי (תרגום ירושלמי) :

כל אלה שבטי ישראל שנים עשר בההוא שעתא כד בעי יעקב דאתברכון בנוהי בשמא דמהמנותא מה כתיב כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דיבר להם אביהם וגו׳ דאתקשר עמהם שכינתא ואקיים ברכאין היינו דכתיב איש כברכתו אשר בירך אותם מאי כברכתו בההוא דוגמא דלעילא דברכתו דכל מכילא ומכילא (זוהר) :

איש אשר כברכתו ולא אמר כברכת איש לומר לך כאשר יתגלגל באיש אחר אז יהיה כברכתו כי בתחילה בירך להם עצמם וכמ״ש וזאת אשר דיבר להם אביהם וחזר ואמר איש אשר כברכתו. עוד אפשר לומר כי מתחילה ברך לשבטים עצמם בסוד נשמתם ואח״כ בירך לגופם שגם הם יהיו כברכתם במקום הקודש ולפי׳ אמר איש אשר כברכתו (עמק המלך) :

יב שבטים הם דוגמת י"ב צנורות של מעלה וכו' וזהו איש אשר כברכתו שלמעלה לשון בריכה שהוא צינור שלמעלה כן ברך אותם למטה (כמיי פ' זו) ;

ויאסוף רגליו אל המטה ת"ח יעקב אחיז באילנא דחיי דלית בה מות לעלמין דכל חייו בההוא אילנא אישתכללו ויהיב חיין לכל אינון דאחיזין בהון ובג"כ יעקב אבינו ע"ה לא מת ואימתי מת בשעתא דכתיב ויאסף רגליו אל המטה כדאמרינן הנה מטתו שלשלמה בגין דהאי מטה דכתיב רגליה יורדות מות ובג"כ ויאסף רגליו אל המטה כדין ויגוע ויאסף אל עמיו (זוהר בפ"לת עמוד פ"ד) :

אמר ר' שמעון אע"ג דיעקב נפיק נשמתיה בארעא דמצרים לא ברשותא אחרא נפיק' מ"ט משום דהוה ליה ערסא שלימת' ת"ח כד נחית יעקב למערה' כל ריחין דג"ע אשתכחו במערה ומערתא סליק נהורא ושרגא חד דליק וכד עאלו אבהן לגביה דיעקב וחמו כל מצרים וכו' אסתלק נהורא כיון דאעלו למערתא הדר שרגא לאתרא (זוהר ויחי ע' סוף הסדר) :

ויאסוף רגליו אל המטה (ע"ל בפסוק האספו בפס ליוני) :

יעקב אבינו לא מת וכן משמע ויגוע ולא כתיב וימת כדמפרש בסוטה גבי מעשה דחושים (תוספות תענית ע"ב) :

אינון דמזליהון תלויי' בשבתאי אינון עצבים ואינון דוחקי' רגלי שכינתא בגלותא דבזמנא דאיתפשטו בעלמא אתמר ברגלי שכינתא ויאסוף רגליו אל המטה. ושבתאי אית ליה תרין בתין חד שפל ראש ותניינא בית הסוהר דאסירי מלכין אסורין תמן בגלות ואינון דחקין רגלי שכינתא וישראל בגלותא ובשפל ראש ישראל אינון שפלים לתתא ומהאי כוכבא ייתי כפנא ועניות לישראל. ומאן דבעי לאסתמרא מינה צריך לשנוי שמיה ולשנוי אתריה ולשנוי עובדי ודא איהו שינוי שם שינוי מעשה שינוי מקום והא אוקמוה הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (תיקונים תיקון סבעין) :

ויגוע יעקב ויאסף אל עמיו ומיתה לא נאמרה בו אמרו רז"ל יעקב לא מת לפי פשוטו נתלבש צורה כעין גוף האדם קדמאה קודם חטאו ויהא משוטט בעה"ז לתועלת עם קדוש וכי תאמר הרי הזכיר יעקב מיתה בעצמו וכן כתיב ויראו אחי יוסף כי מת אביהם משמע מת הוא. וי"ל אולי לא ידעו אותו הסוד ויעקב כמו כן לא ידע בנפשו או לא רצה לתת כבוד (ליוני פס) :

יעקב אבינו ע"ה היה יכול להתלבש ולהראות כענין אליהו ז"ל וז"ש רז"ל יעקב אבינו לא מת אלא שנעשה גופו ובשרו לפיד אש ונפשו תחופף עליו כל היום (פס הגה"ה) :

ר"ל כל הנפשות נשארו ערומים ואינם לובשים לבוש השני כל עת שירצו ואפי' נפשות הצדיקים אלא בשעה שרוצה הקב"ה לעשות שליחות הצדיקים כגון נבות היזרעאלי וכיוצא בו ואחרי שעשה שליחותו מתפשטות ונשארות ערומי' אבל של יעקב אבינו ע"ה אינה נשארה ערומה אפי' שעה אחת אלא הלבוש שלו מחופף על נשמתו תמיד. ר"ל נשמתו צרורה בצרור החיים והשלום וכל שעה שנשמת יעקב אבינו ע"ה רוצה להתלבש באותו לבוש הוא לאלתר מתלבש ע"כ ארז"ל יעקב אבינו לא מת וכשישראל בצער הגלות מיד נשמת יעקב לובשת המלבוש ומבקש רחמים מן השכינה ומבקש רחמים על ישראל בבה התפלה (ע"כ הגה"ה בליוני) :

בשעה שנפטר יעקב קרא לי"ב בניו . א"ל שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה. א"ל שמע ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד . ה' אלהינו ה' אחד . ואף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכו' . שמע ישראל . ישראל אומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה (מדרש רבה) :

ויצו יוסף את עבדיו את הרופאים לחנוט וגו' . אין מניחין את הנכרים לראות את המת כשהוא נקבר . וכתיב ויצו יוסף את עבדיו את הרופאים לחנוט את אביו את עבדיו דייקא הצדיקים ראוי הצדיק שלא יעסוק בו אלא צדיק . כדכתיב ויקח משה את עצמות יוסף :

מה דקאמר ר' יצחק דספדוהו וחנטוהו כולהו שייכי לגוף המת לא כאלה חלק יעקב מצד הנשמות שבשבילו לבד אנו מתייחסי' אחרי האבות שאם בשביל הלידה בשמות הרי תרח ונחור שכינו אותם בהם ואנו מתחילים לספר בהם בגנות ליל פסח. ואמנם יעקב אבינו ע"ה היה בחיר שבאבות מצד שלימות נשמתו שהיה דמות דיוקנא שלמעלה שופריה דאדה"ר אחרי טהרתו מסיגי כסף וזהב ישמעאל ועשו והאלילים כליל יחלוף . ע"ב יאמר להם באמת יעקב אבינו ע"ה היה משלים שבעה אדם שת נח שם אברהם יצחק יעקב (ע"מ) :

שבעה כורתי ברית שאין הרמה שולטת בו ולא אמר ח' והלא דור המדבר לא שלטו בהם רמה . אלא שבעה הובטחו שלא ישלוט בהם רמה בחייהם . א"כ למה ויחנטו אותו הרופאים אלא סברו אין סומכין על הנס. ולמה דור המדבר לא שלטה עליהם רמה י"א לפי ששמעו את הקולות . וראו שערי השמים הרים הקולות והמראה וכתיב קח נא מפיו תורה . אבל שאר נביאים לא נאמר בהם פנים בפנים דבר ה' עמכם . לכן בעשרת הדברות אמרו על כל דבור ודבור נתמלא כל העולם ריח והכניסן בג"ע . אבל בדברים שדבר עם הנביאים לא נאמר שנתמלא העולם ריח בשמים. וי"א זה גרם לדור המדבר לפי שפנים בפנים דבר ה' עמהם עשה להם כמדבר שאין רמה שולטת בהם שנא' שמלתך לא בלתה . שהרי כך ראה בר בר חנה. אבל האספסוף שלטו בהם רימה והסריחו . כמ"ש כי שמה קברו את המתאוים לפי שהסריחו לכך כתיב שמה קברו (ספר הקולות) :

ויבכו אותו מצרים שבעים יום. ויבכו אותו המצרים שבעין יומין אמרו אילין לאילין אתו נבכין על יעקב חסידא דבזכותיה עדית כפנא מארעא דמצרים דהוי גזירא למהוי כפנא ארבעין ותרתין שנין ובזכות דיעקב נמעטו ארבעין שנין מן מצרים ולא הוי כפנא אלהין תרתין שנין (תרגום יונתן) :

אבי השביעני וגו' בקברי אשר כריתי וגו'. האיש רע עין זה עשו בשעה שמת יצחק בא עשו ויעקב וחלקו את הכל אמר יעקב רשע זה עתיד לכנוס הוא ובניו במערה ויהיה לו חלק ירידה עם הצדיקים הקבורים בתוכה . מיד עמד ונטל כל הממון שהיה בידו ועשה אותו כרי ואמר לעשו אחי חלק שיש לך במערה זו תרצה או זה או הכסף והזהב . באותו שעה אמר עשו הרי זה בית קבורה מצוי בכל מקום ובשביל קבר אחד שיש לי במערה אני מאבד כל הממון . מיד עמד עשו וקבל אותו ממון ונתן חלקו ליעקב אחיו במערה . כד"א יעקב ליוסף בנו בקברי אשר כריתי לי לקחתי אין כתיב כאן אלא כריתי . א"ל כרי של דינרין נתתי לעשו הוי ולא ידע כי חסר יבואנו . ומהו חסר שלא נכנס במערת המכפלה (מדרש) :

איתשיל נמי אידך וא״ג דלא ניחא ליה. ותימה הרי לא יכול לשא״ל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה. כמו ההוא מעשה דצדקיה ונבוכדנצר דמייתי התם. ומיהו מהכא משמע דהוי בפניו דאמר ר״א דנדרים הנודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו ואפי׳ בעל כרחם. ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירין לו שלא מדעת חבירו. ושמא אוקמינן מילתא וכו׳ (תוס׳ סוטה דף ל״ו ע״ב):

ותשלם המלאכה. ותשלם ותהי שלום מלמד שכל האומנין שהם בונין בו לא מת אחד מהם ולא חולה אחד מהם ולא חש בעיניו. ואם תמה אתה על הדבר אמר ר״א לכבודו של ב״ו יעשה כן כל מצרי שעלה עם יעקב לקברו לא ניזק אחד מהם על בנין ב״ה אתה תמה שנעשה כן (פרקי ר״א) (עיין ילקוט מלכים):

ויבואו עד גורן האטד וגו׳. רב החו״בל בגי׳ גר״ן והוא סוד גר״ן האט״ד. והוא המלאך אף. ונדב ואביהו ופנחס הכניעו האף (מגלה עמוקות אופן קל״ז):

ויבאו עד גרן האטד. דההוא זימנא דהוי יעקב במצרים מתברך ארעא בגיניה. ונילוס הוה נפיק לאשקאה ארעא ועוד דפסק כפנא בגיניה דיעקב. וע״כ עבדו מצרים אבילות (מ׳ זוהר ע׳ תקכ״ג):

כיון דמת יעקב חדו מצרים דאסתכלו דישלטו על בניו. עד דמטו לגרן האטד אט״ד בגי׳ י״ד כר״א וירא ישראל את הי״ד הגדולה. כיון דמטו לאתר דא וחמו גבורין דהקב״ה וכו׳ כדין ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד כו׳. וזהו אבל כבד למצרים ודאי מאד (מ׳ זוהר שם):

צוה הקב״ה להקריב ע״ז יום בשנה קרבן מוסף לשמור בהם נ״א שבתות ז׳ ימי פסח מלבד השבת. א׳ יום דשבועות. א׳ יום ר״ה א׳ י״כ. ז׳ ימי סוכות מלבד השבת. והם כנגד ע״ז יום שהתאבלו על יעקב שבעים יום במצרים ז׳ ימים בגורן האטד והפכתי אבלם לששון. וזהו ה׳ ע״ז לעמו יתן וגו׳ (סודי רזא):

מה שהספידו לרבה בר נחמני ז׳ ימים שכן כשנאסף הצדיק מספידין אותו ששת ימי בראשית. שכן הדין בהיותו צדיק בעולם השפל מתוך מעשיו הטובים כל ששת ימי בראשית במלוי. וכשהצדיק נאבד למטה אבד גם למעלה ואז אין איש שם על לב. ומה שאמר אצל רבה בר נחמני כל הפורש יהא בנידוי. דע לך כי בהיות נפש צדיק עולה למעלה כל ששת ימי בראשית באים להקבילו. ואז היום הזה אשר שם הנפש ההוא וכו׳. וע״כ הדין נותן להיות עם הגוף שהוא כלי הנפש ל׳ יום שכן משכן הצדיקים מתחדש ל׳ יום. ואם יניח הגוף לסלקו הנה גרמו הסתלקות למעלה. ואחר ל׳ יום יוצאת בת קול לכו לבתיכם לשלום. הכוונה התחברות הצדיק בישיבה של מעלה שלום בבית (פליאה):

יעקב אבינו לא מת כי שאר נפשות צדיקים כיון שעולים לא יורדים. אבל יעקב לקדושת גופו ומעלתו היתה נפשו עולה ויורדת. והכח הגדול הזה אינו נמצא רק לקדושים אשר בארץ יחידי הדורות כגון רבינו הקדוש וכו׳. וכ״ש יעקב אבינו נתקדש בשלש קדושות. בקדושת אברהם שנתקדש במצות מילה קודם שנולד יצחק. ובקדושת יצחק שנתקדש בעקידה ע״ג המזבח להיות עולה תמימה. ובקדושת עצמו שהוא שלישי לאבות תשלום המרכבה. ולא היה בזרעו שום פסול. ומטעם זה נראה לומר שהקב״ה נקרא קדוש

קדוש יעקב ולא קדוש אברהם ולא קדוש יצחק (כמ״י) :

כתב רבינו חננאל בפירושו . אנן ספדינן על אב״ד עפר קברו מור ואהלות דורש נגעים ואהלות. מסיר ספיקות ספיקות ומבאר הלכות תורה רבץ תלמידים קבוץ כלובש תשבץ בקרית יעבץ (כמ״י מביאו בענין הספד איך יספדו בסבה הסמס ולסדר מעשיו וזכיותיו ולא יותר) :

אמר הק״בה בע״הז נצטערתי על מיתת צדיק ועשיתי לו אבל ז׳ ימים . ולעה״ב אני מחזיר לששון ולשמחה שנא׳ והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם (ילקוט ויחי) :

וירא יושב הארץ הכנעני וגו׳ . בפסוק הזה נעלם ח׳ וכתב בעל הסוד יעקב נקבר ביום א׳ דסוכות . ונעלם דין אבילות עד אחר החג וזהו והפכתי חגיכם לאבל . וכנגדם ח׳ אורים בקרא וכנגדם ה ו משחקים בב״ה בח׳ אבוקות בשמחת בית השואבה (ציוני פ׳ זו) :

וישאו אותו בניו ארצה כנען. כשבאו למערת המכפלה בא עשו לתרחר ריב ואמר שלי היא המערה המכפלה מה עשה יוסף שלח את נפתלי לירד למצרים ולהעלות כתב עולם שהיה ביניהם . ולכך אמר נפתלי אילה שלוחה. חושם בן דן היה פגום באזנו ולשונו א״ל מפני מה אנו יושבים כאן . הראהו באצבע א״ל בשביל האיש הזה שאין מניח לקבור את יעקב אבינו מיד שלף חרבו התיז ראשו ונפל למערת המכפלה . שלח גופו לארץ אחוזתו להר שעיר . מה עשה יצחק אחז בראשו של עשו והיה מתפלל לפני הק״בה רבש״ע יוחן רשע שלא למד כל המצות שבתורה שנא׳ בל למד צדק . ועל א״י ועל מערת המכפלה בעול הוא מדבר שנא׳ בארץ נכוחות יעול . השיבתו רוח הקודש ואומרת חי אני בל יראה גאות ה׳ שנא׳ ובל יראה גאות ה׳ (פרקי ר״א פ׳ ל״ט) :

מערתא דאבית האיך וכו׳ . חוה מתקברא בקדמותא תמן מית אדם אתקבר בגווה בחבורא חדא. מתה שרה אתקברית תמן ותוה חמאת וקבלה לה . מת אברהם אתקביר בהדה בחבורא חדא. מתה רבקה אתקברא תמן ושרה חמאת וקבלה לה . מית יצחק אתקבר תמן בהדה בחבורא חדא . מתה לאה אתקברת תמן וחמאת רבקה וקבלה לה . מת יעקב אתקברא בהדה בחיבורא חדא וכולהו נוקבא ודוכרא כחדא . ואית דאמרי נשין לגבי נשין דכורין לגבי דכורין.אדם ברישא חוה סמיך ליה . שרה לגבי חוה אברהם סמוך לשרה.יצחק סמיך לאברהם.רבקה סמוך ליצחק לאה סמוך לרבקה. יעקב סמוך ללאה . נמצא אדם סמוך לסטרא דא ויעקב סמוך לסטרא דא . ובספרא דשלמה מלכא אדם ותוה בקדמיתא . אברהם ושרה סמיך לון . יצחק ורבקה לזוית אתריתי בארח מישור בעורה חדא . יעקב ולאה באמצעית ואינון נשין לגבי נשין ודכורין לגבי דכורין . אדם וחוה ושרה. ואברהם ויעקב ולאה . יצחק ורבקה . אדם בסטרא דא . ויצחק בסטרא דא . ויעקב באמצעיתא זוהר :

וילכו גם אחיו ויפלו לפניו . חזא דעובדא דהק״בה בענין דישלטון נוכראין ביוסף הוה סיבה דשליט הוא במצראי כי היכי דתהא תקומה לגלותא דישראל ומדינא הוי כיון דשבטיא גרמו דישלטו נוכראין ביוסף דינא הוא דישלוט יוסף בהון ויהא תקומה קצת וכו׳ . ומה הוה בעו: דישתעבד בהון ממש אמרו לו ישטמנו יוסף וגו׳ . כלומר מי יתן והיה שישטמני יוסף וגו׳ דא כל מן בזה נוכראין והכי איהו יתעביד בנא דיהא לנו כפרה א״ש אנא שא

נא פשע וגו׳. כלומר דהוי כמו דאשתעבד בהו. והוא מהדר לן התחת אלהים וגו׳ אע״ג דאתם צריכים דאשתעביד ביד רבון מ״מ לא יאות לי למיעבד כי הא דאנא דרגא דצדיק דאיהו התחת אלקים אני וגו׳ (מגיד מישרים):

ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלהים אנכי וגו׳ תנו רבנן כל בר נש דתב בתיובתא קמיה מאריה ודחיל כל ההוא יומא מהאי חובא דעבד הק״בה מחיל ליה דהא אחוהי דיוסף דהילו סגי נפל עלייהו. כד חזו דאסתליק אבוהון לעילא וחזו דגרמו גלותא על ההוא חובא עד דאמר להם יוסף אל תיראו ואל תחתו דחילו וודאי מעונשין בהאי זימנא התחת אלקים אני (מ׳ הנעלם):

אתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטיבה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב. שאלו לו לר׳ יונתן מה אמר שמעי לדוד כי באתי היום ראשון לכל בית יוסף. א״ל ומה אחיו גמלו לו רעה והוא גמל עליהם טובה. כן תעשה אתה א״ל יפה אמרת אלא שמע דבר גדול כי ישראל הם נקראים יוסף שנא׳ שארית יוסף. א״ל אני באתי היום ראשון לכל בית יוסף ולכל בית ישראל. א״ל אני חטאתי כנגדן וישראל חטאו כנגדך. אם אתה תמחול לי כל ישראל באים ומשלימים לך (מדרש מלכים):

אנא שא נא פשע אחיך וגו׳. אמר הק״בה חייך כ״ג יכנום למקדש ויאמר כפר נא סלח נא (מדרש):

וירא לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכיו וגו׳. שהם יהושע ירבעם משיח בן יוסף (מג״ע אופן קנ״ט):

פקוד יפקוד אלהים אתכם. פקו״ד בגי׳ ק״ץ דהיינו ק״ץ פקו״ד יפקו״ד וישארו רד״ו (ע״מ ובעל הטורים):

וישבע יוסף את בני ישראל לאמר וגו׳. ואומי יוסף ית בני ישראל למימר הא אתון משתעבדין במצרים לא תזידון למיסק ממצרים עד זמן דייתון תרין פורקנין ויימרון לכון מדכיר ידכיר ה׳ יתכון ובעידן דאתון סלקון תפקון יתי מיכא (תרגום):

כתב סודי רזא למה צוו יעקב ויוסף להעלות עצמותם לא״י. הוא הטעם מבואר ממה שנא׳ ביום ההוא אוציא את עצמות מלכי יהודה וגו׳. כי היו מכוונים בצערם שלא יהא להם מנוחה ואפי׳ אחר מיתתם כי ההוא עובדא דמלכה אחת תיקנה מן שיני אויביה קוביאות ומן שיני אויביה י״ו מלמטה וי״ו מלמעלה לשחוק שקא״קי כדי שלא יהא להם מנוחה. וכן משחוק עוד היום י״ו שחורים וי״ו לבנים. לכן יוציאו עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו וכו׳ (ניוני פ׳ בשלח):

יוסף לא נקבר גופו בא״י רק עצמותיו. כי הוציא ממנו שכבת זרע בקרי על דבר אותו המצרית. ודחה בזה השכינה הנקראת בא״ר שלא יצאו אליה עשרה טיפין של הרוגי מלכות. אלא קבלו החיצונים וניצלו מידם. ולזה אותו חימום גופו שהוציא קרי לא נקבר גופו בא״י. רק לפי שלא נגמר המעשה נקברו עצמותיו שנא׳ והעליתם את עצמותי מזה אתכם. אמנם מרע״ה אע״פ שלא יצא ממנו טיפה על כל זאת לקח אשה כושית. ולקחה כבעל עם אשתו מ׳ שנה לבן לא נקבר בא״י לא גופו ולא עצמותיו בא״י הנקרא׳ אשה יראת ה׳. ויעקב לפי שלא לקח תמנע פלגש עשו לכן נקבר גופו ועצמותיו בא״י כי לא עשה ליקוחין כלל כוונת אר״י):

ולמה נקבר יוסף בארץ מצרים ארץ טמאה. ומתרץ כשם ששרתה השכינה

על נהר כבר אע"פ שהוא ח"ל משום שבטים אין שם בו רוח טומאה . ואלו העלו את יוסף מיד היה הגלות בטל . ועצת ה' היא תקום שעבוד ארבע מאות שנה (מ' זוהר ע' תס"ט) :

בגין דנטר יוסף האי ברית דהיא יו"ד ניתוסף לי כד אזיל לעלמא דאתי אות יו"ד . שנא' ויישם בארון במצרים . ויישם בב' יודי"ן (מ' זוהר סס) ;

אמר ר' יהודה מה כתיב למעלה מן הענין וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויתנטהו ויישם בארון במצרים. באותו שעה יסדו בני ישראל בגלותם והשכינה ומלאכי השרת עמהם (מ' זוהר פמות) :

החרטומים והמכשפי' עשו ארון של ת"ק ככרים ונתנו לתוך הנילום . ואמרו לפרעה רצונך שלא תצא אומה זו לעולם . עצמות של יוסף אם לא ימצאו אותם עד עולם לא יכלו לצאת (מ' רבה פ' וזאת הברכה) (ולקמן פ' בשלח אאריך בזה) :

כל זמן שיוסף הצדיק קיים היה זכותו מגין לכל י"ב שבטים ולא היה השטן יוכל לקטרג . וכשנפטר יוסף אותם י"ב חדשים אחר פטירתו שהיה משתדל לעלות בג"ע העליון ולא היה מגין על ישראל . מצא המקטרג מקום לקטרג על ישראל . והק"בה גירה לשטן על איוב וכו' . ובשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנת המרגלים מת איוב (ועיין בכוונת אר"י) :

דע שמדריגות הצדיק אינו תלוי אלא בשמירת מילה . ובזה ירש כל כחות העליונים שבאו לידי נסיון ביוסף הצדיק וזה נקרא צדיק גמור . ומי שלא בא לידי נסיון אע"פ ששמר את בריתו אע"פ כן נקרא צדיק שאינו גמור . ומקומם במדת צד"יק חסר יו"ד . ודע כל מי שאינו צדיק גמור אינו ראוי להקבר בארון . ואם נקבר מדקדקין עמו עד חוט השערה ואלו לא היה לאחיו לפרוע אלא עבירה זו לבד מה שכתוב בתור' שיוסף נקבר בארון אלא שיוסף נקרא צדיק גמור ובא לידי נסיון וכו' בע"ה (חסד לאברהם) :

תם ונשלם ספר בראשית ; בעזרת האל אחרית וראשית

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו . ספר ואלה שמות רמז לשמיטת תפא"רת לכן שם כל אותן המשפחות טהורים מפני שהם משפחות בני ישראל ששם מתחלת הגדולה והם שמחים שנתבשר להם משה הגאולה ואזי כנסת ישראל דבוקה בהשם ושכינה במעלתה כי בא זמן הגאולה וכשם שיצאו ישראל ממצרים בדינים חזקים כך הנשמות יצאו בכח גדול וביד חזקה . וכשם שיצאו ישראל ונחנו במדבר עם המן ומשם אל מקום מתן תורה ויסוד כך הנשמות מן הבי"נה ובאו ביסו"ד . ויהנו מהמן אות היסוד ומשם לתפארת מקום תורה ויחוד כך הנשמות לקבל יחוד בכל תרי"ג מצות הכתובים בלוחת שניות שנתנו לישראל בני השם כך ניתנו לישראל ע"י משה והכל דבר א' שאותיות מש"ה הוא הש"ם והיו הולכים תוך ז' ענני אורה כמו בז' ספירות וכו' (ספר תמונה) :

כל זמן שצבאות דלעילא נשלחים לעשות איזה שליחות בגזיר' קונם מיוחדי' לעה"ז להגין על ישראל כמו שארז"ל שירדו עם יעקב במצרים כדכתיב איש וביתו באו . וכמו בכל המלחמות שעושים ישראל עם האומות וכשהיו רוצים להחזיר אל מקום קדושתן צריכים שיטהרו בהיות שירדו למקום טומאה ולכלוך ודיו לעבד להיות כרבו אם השכינה שמלכותו בכל משלה כשהיא מסתלקת לעילא צריכה לאתדבקא במקוה דילה כ"ש וק"ו צבאותיה (גלי רזיא) :

כיון דסלקו שבטיא למקבר ית יעקב אתעלו ונחתו עליהון נשמת קדישא בארבע גדפין והיינו איש וביתו באו . איש היינו הנשמות וביתו היינו רוחא . א"נ איש היינו רוחא וביתו היינו נפשא וקאמר באו מצרימה את יעקב היינו לומר כיון דאתקבר יעקב ואתדבק נשמתא בדוכתא רוחא או נפשא דיליה אתיא (מגיד חדש סוף שמות) :

חיה אחת יש ברקיע ושמה ישראל ירדה עם ארבעין ותרין שמשין קדישין וכל חד וחד את קדישא עמיה משמא קדישא וכלהו נחתו עם יעקב למצרים הה"ד ואל"ה שמו"ת וגו' (זוהר ע' ו') אי"ש ובי"תו באו . דוכרין ונוקבין וכו' (שם) :

אל"ה גי' מ"ב . שמות *בנ"י *ישראל ר"ת ב"י שי"ב צרופי הוי"ה ירדו למצרים (בפי' ע"ל ע"מ דף ע"ת ע"ב) :

בזכות שבת נכנס הקב"ה עם ישראל למצרים שנאמר את* יעקב* איש* ס"ת שב"ת (ציוני) :

ר"א בן ערך כד הוי מטי להחוא פסוקא הוי בכי דתני ר"א ב"ע בשעה שנכנסו ישראל למצרים אתכנשו כלהו נשמתין דשבטין למערת המכפלה וחו ואמרו סבא סבא וכו' בניך משתעבדין בקשיא עם אחרין עבדין בהון נוקמ' ההוא שעתא אתעיר רוחא דההוא סבא ורשות נטל מהקב"ה ונחית וקרא קב"ה לכל רתיכוי ומשרייתא ומלכיהון בראשיהן ונחתי כולם למצרים ושבטי נחתין חיין ושבטי נחתו מתין וכו' (זוהר ע' כ"ו) :

א"ל ר"א לר"ש אבוי מאי קחמי הקב"ה לנחתא ישראל למצרים בגלותא א"ל חדא שאלה שאילת או תרין א"ל תרין אינון ואחזרו לחד וכו' שבטיא להון זכאין היו אמר ח"ו דלמא ח"ו יתערבון בשאר עמין וישתאר פגימותא כולהו עלמין מה עביד הקב"ה טלטל לכולהו מהכא להכא עד דנחתו למידר זרין בעם קשי קדל דמבזים נימוסיה ומבזי לאתחתנא בהון והשיבו להון ברין טברין געלין בהון נוקבא געלין בהון עד דאשתכליל כולהו בעם קדישא (ת"ב) 1 (זוהר ע' כ"ג כ"ד) :

גלות מצרים היה על קטרוג סמא"ל על הרמאות שעשה יעקב לעשו מכח הברכה והבכורה (גלי רזיא):

כל מה שכתוב באברהם כתי' בבניו באברהם כתי' ויראו אותה וגו' והרגו אותי ואותך יחיו ובישראל כתי' כל הבן הילד היאורה תשליכוהו באברהם כתי' אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך בישראל כתי' וייטב אלהים למילדות באברהם כתי' ויהי כבוא אברם מצרימה בישראל כתי' ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' (רבה לך לך):

יצחק נקרא ישראל דכתיב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב (רבה תולדת):

ראובן שמעון לוי וגו' בפ' דא איכא למידק מאי ואלה שמות הא מני יתהון בפ' ויגש ואף דאמרו רבנן שמנאן בחייהן וכו' אכתי איכא טפי אבל רזא דמלתא כיון דנחתו ישראל למקבר ית יעקב ונחתא שכינתא עמהם ונתדבקו נשמתין דשבטין בספירין והיינו דכתיב ואלה ו' מוסיף על הראשונים לאדבקו להו בת"ת דרמיז בוי"ו דרזי דשמהון תלי במאי דאמרו רבנן אל תקרי שמות אלא שמות דמאן דאקרי אברהם הוא נוטה לצד עשיית חס"ד ומאן דהוא אתקרי יוסף או הוא גביר בעריות או הוא זן ומפרנס כמו יוסף וכן שאר שמות אע"ג דאינש רשיעא אית להו שמא דצדיקיא ההוא שמא לאו למגנא הוא דמ"מ אית ליה נטייה למדה דרמיז דהוא שמא דיליה ראובן שמעון לוי רמז לג' אבהן ראובן בחסד והיינו דכתי' כי ראה ה' כי שנואה אנכי דרחים עלה מסטרא דחסד שמעון בגבורה משום הכי עביד נוקמין בשכם לוי בת"ת משום הכי כד אתחבר בשמעון כלי חמס מכרותיהם משום דכמיך ליה והיינו דכתיב הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים כיון דילד ית לוי דרמז בת"ת ילוה אישי דאיהו נמי רמיז בת"ת. וכמה דאיהו איש תם יושב אהלים דאיהו מחבר בין שני אהלים דהיינו הס"ד וגבו"רה וה"נ לוי בההוא גוונא יהודה רמז למלכות היינו דכתיב הפעם אודה את ה' דהפעם רמז למלכות וכו'. יששכר רמז בבי"נה דכתי' ומבני יששכר יודעי בינה זבולן בחכמה וכו' בנימן רמז בכתר וכו' דן רמז להו"ד וכו' נפתלי לנצח וכו' גד רמז ליסוד וכו'. אשר רמז למלכות והיינו דכתיב באשרי כי אשרוני בנות. וי"ו דכתיב ביה למרמז דסלקא ומתחבר בת"ת (מגיד חדש):

י"ב אותיות פשוטות שהם ה"ו ז"ח ט"י ל"נ ס"ע צ"ק מהם נמשכות כח הראיה וכח השמיעה וכח הריח וכח שיחה וכח לעיטה וכח תשמיש וכח מעשה וכח רוגז וכח הילוך וכח שחוק וכח הרהור וכח שינה מכח י"ב אותיות השם מהם לשם בן י"ב הויות ומהם לי"ב צינורות ומהם לי"ב שבטים והנה הראיה מיוחסת לראובן שנא' כי ראה ה' בעניי ושמיעה לשמעון שנאמר כי שמע ה' וגו'. שיחה ליהודה דכתיב הפעם אודה ה' לעיטה לאשר שנאמר מאשר שמנה לחמו הילוך לזבולן שנאמר זבולן לחוף ימים ישכון ואומר שמח זבולן בצאתך רוגז לדן שנא' יהי דן נחש עלי דרך. שחוק לנפתלי שנאמר ולנפתלי אמר שבע רצון הרהור ליששכר שנאמר יששכר חמור גרם ומתוך הרהורו בתורה יצא התורה לאורה תשמיש ללוי שנאמר ובריתך ינצורו ואומר הפעם ילוה אישי שינה לבנימן שנא' ובין כתפיו שכן. ריח ליוסף כשנמלט מאשת פוטיפר יצא ריחו מסוף עולם ועד סופו וי"מ ריח ללוי שנא' ישימו קטורה באפיך ותשמיש ליוסף שנא' בן פורת יוסף מלשון פריה ורביה והמליטו מאשת פוטיפר. וי"מ שיחה לנפתלי שנא' הנותן אמרי שפר ומעשה ליהודה שנא' ידיו רב לו כי לו

המלכות אשר כל מעשה בידו . וי"ם הריח לישכר שנא' הדודאים נתנו ריח פי' בשכר דודאי ראובן נולד יששכר וללוי ההרהור בתורה שנא' יורו משפטיך ליעקב ובכל אלו י"ב מדות מתוארים פעולת הש"י . וירא ה' וישמע ה' וידבר ה' ולשונו כאש אוכלה כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא . ואנכי בעלתי בם את כל מעשה ה' וחרה אף ה' בכם . יושב בשמים ישחק חשב ה' להשחית עורה למה תישן ואם תמצא בתורה נביאים וכתובים תואר מאלו המדות להש"י דע כי צריכין התוארים האלו לפיכך מקובל מפה אל פה ולא יתפרשו ע"ד משל רק בעילת העילות כי ח"ו שיתואר באלו התוארים (ראב"ד בפי' לס' יצירה של אברהם בפ"ח) :

שנים עשר שבטי ישראל הם צבא מעלה י"ב מזלות וכנגד י"ב שמות המצטרפים מן השם המיוחד ית' וכן הפסוק מכריז כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וי"ב אבני חשן רומזים לזה (ציוני) :

כדוגמא דאית י"ב שבטין דאינון בני יעקב כך אית יעקב עילאי בשמים וי"ב שבטין עילאין . כמו שמיחד לתתא כך למעלה (רקנטי) :

ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש . דע כי במרכבה יש שרים ל"ה מימין ונאחזים במרכבה ע"י אברהם וכולם נטו לדת ישמעאל וכן בשמאל המרכבה יש ל"ה שרים ונאחזים במרכבה ע"י יצחק אבינו וכולם נטו לדת עשו אבי אדום. והשר הגדול שבבני עשו הוא שרו של עמלק בן פלגש של אליפז בן עשו ולכן אמר ראשית גוים עמלק וכולם נטו לדת עשו וכו' ובמקום אלה שהם ע' שרים היו ישראל ע' נפש יוצאי ירך יעקב וכאשר גברו עונות הפנימים גרשו החיצונים נכנסו ומשלו במרכבה ונסתלק הנבואה והשכינה לשמי מרום תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה תחת עבד כי ימלך זה סמ"אל שרו של עשו שהוא עבד למטטרו"ן שרו של יעקב. שנא' ורב יעבוד צעיר ושפחה תירש גבירתה הגר שפחה לשרה גבירתה והגר היא מצרית ושרה היא מצרית פנימי (פליאה) :

ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב עשו שעובד לאלוהות הרבה כתיב ביה נפשות הרבה אבל יעקב שעובד לאלוה א' כתיב ביה נפש א' שנא' שבעים נפש (רבא ויקרא) :

וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא וגו' הכא רמז רזא דאולפן דצדיקא מולידין במיתתן יותר מבחייהון דכד סליק צדיק מן עלמא כמה נפשין אזלין ערטילאין בעלמא ולית להון נייחא אזלין לגביה וכד מספידין עלייהו ואמרין ד"ת עלייהו נפשא מתעטפא בהנהו מלין וכו' וע"י כן היא סלקא בדרגין עילאין והנך נפשן אוף הכא מתעטפא בהני מלין קדישין וע"י כן מתגזר עליהון דיתגלגלו וכו' והיינו דלא פרו בני ישראל עד מית יוסף ואחיו . וע"י מיתתהון נתתון כל הנהו נפשין ואתגלגלו בישראל וע"י כך פרו וכו'(מגיד פ' זו)(ע"ל פ' בא):

ובני ישראל פרו וישרצו תתקע"ד דורות ז׳ מגולגלים בצאן לבן ויעקב הביאום למצרים ושם יתגלגלו במין האנושי . ולכן היו ישראל פרים ורבים מאד (גלי רזיא) :

היו יילדות ששה בכרס א' רמז לשית ספירין דמשפיעים במלכות דאקרי ארץ היינו דכתיב ותמלא הארץ אותם ויקם מלך חדש כלומר ממונא דההוא סטרא בעי לאפקא שפעא ממלכות קדישא והיינו דכתיב אשר לא ידע את יוסף דידע הוא מלשון וידע את חוה אשתו . כלומר בעי דלא להוי ידיעה ליוסף הצדיק במלכות ויאמר אל עמו היינו דרגין דיליה הנ"ה כלומר מסטרא דכנסת

 ישראל

ישראל כד"א הנ"ה מטתו שלשלמה עם בני ישראל רב ועצום ממנו הבה נתחכמה לו כלומר ניסב לנו שפעא דאתי לחכמה תתאי מחכמה עליונה פן ירבה ועלה מן הארץ כלומר יסתלקון בעילוויי' מסטרא דארץ וכו' . וישימו עליו שרי מסים לאכפאה כנסת ישראל תחות ההוא סטרא היינו ויבן ערי מסכנות לפרעה דההוא סטרא אחרא דמסכנתא היא וימררו חייהם דההוא סטרא אחרא דמירוריתא הוא והא הכא שיתא וימררו חד בעבודה תרי בחומר תלת ובלבנים ארבע ובכל עבודה ה' בשדה רמז לשדה תפוחים את כל עבודתם הא שית רמז לשית ספירין וכו' . כל הבן הילוד היאורה תשליכהו משום דהוו פלחו ליאור פקדו למירמה בגווייהו בני ישראל ולמיהב תוקפא ליה והבת תחיון משום דנקיבה אית בה מסטרא דדינא ומשום דהנך סטרין מסטרא דיליה משום הכי פקוד דיחון יתהון (מגיד חדש) :

ויקם מלך חדש על מצרים וגו' יוסף היה מ' שנה משנה לפרעה ומ' שנה היה מלך לעצמו הה"ד ויקם מלך חדש וגו' (מדרש) :

ויקם מלך חדש שהיה שפל וקם מגרמי' בעותרא קם כמו אחשורוש המולך מעצמו (זוהר ע' י') :

ויקם מלך חדש היינו רזא דשפחה תירש גבירתה וברזא דמצרים שנייה לא"י והא איכא לקביל מלכות קדישא דכל מה שברא הקב"ה ברא כנגדו (מגיד חדש) :

ויקם מלך חדש כבעל חוב ושטרו בידו (רבה בהר) :

ויאמר אל עמו נתן להם עצה לעשות עמהם רעה (זוהר ע' כ"ט) :

ויהי שם לגוי גדול ועצום מלמד שהיו ישראל מצויינים שם ויכלכל יוסף נתן להם לחם לפי הטף וכשהיו פרים ורבים פסקו להם מזונות נתחכם להם שנא' הנה עם בני ישראל רב ועצום הבה נתחכמה לו (פסיקתא פ' כי תבא) :

ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב וגו' כי תחלה אמר הנה עם בני ישראל ואח"כ ויקוצו מפני בני ישראל. וסוד הענין כי עבדיו היו אותם שנימולו והיו נוהגים בעריהם מנהג ישראל ואמנם ראה פרעה אלו הנקראים עם בני ישראל ואינם ישראל ממש עצמם . וזהו הנה עם בני ישראל וגו' וזהו ויאמר אל עמו פי' כי הנה גם אלו היו מצרים רק שלא היו עמו של פרעה רק עם של בני ישראל ואח"כ ויקוצו מפני בני ישראל שהם ישראל ממש ובזה תבין קצת טעם למה גלו ישראל למצרים בשביל ניצוצות אלו שלוקטים חיות' במצרי' ובשביל אותן הערב רב להוציאן ממצרים היה צריך יד חזקה ולא בשביל ישראל (כוונת אר"י ד' מ"ו ע"א ע"ב) :

הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו' . טפלו עלי שקר זדים מה טפלו אמרו הבה נתחכמה לו.אני בכל לב אצור פקודיך וכאשר יענו כן ירבה. טפלו עלי שקר זדים זהו שנאמר ויאמר בילדכן את העברי' וגו' ותיראנה המילדות את האלהים ובאותה צרה אני בכל לב אצור פקודיך (שוחר טוב תלים ד' קי"ט אות ט' ע"ש בילקוט) :

איוב מקריב' עיטא דפרעה היה וכד קם פרעה עלוהי דישראל למקטלי' א"ל למה יקטלון אלא טול ממניה ושליט על גופ"הן בפולחן כבידה ולא תקטול לון וביה נענש שאמר הקב"ה לשטן שלח נא ידך וגו' רק את נפשו שמור (זוהר פ' בא תחלת הפרשה ע"ב) :

איוב לא היה שונא לישראל בשביל אלהותו רק נמאסו מפניו ונענש מכ"ם

רועי איוב מאסו בו בלעם היה חמדן בממון . ולפיכך נהרג שבא ליטול שכרו. יתרו היה שונא לישראל מפני אלהותו (גלי רזיא) :

ונלחם בנו וישתיצון יתנא ולא ישיירון מינן אף לאחד ובתר כן יפקון מן ארעא (תרגום) :

ובירושלמי איתא ויקטלון יתן ויסקון להון מן ארעא בשלם .

תלת חכימין הוי לפרעה יתרו איוב בלעם יתרו לא הוה פולחנא וממונא ושמשא וכוכבא דשליט על שולטנא דלא הוי ידע פולחניה דאתחזי ליה וההוא שמשא דיליה . בלעם הוי חרשוי בכל מיני חרשין בין בעובדא בין במלה . איוב הוה דחיל בדחילו כגון דמלה דלעילא בין הקדושה או סטרא אחרא לא יוכל אנוש לאמשכה לגביה אם לא בדחילו (זוהר יתרו ע' קכ"א) :

הבה נתחכמה לו ארז"ל ג' היו באותה עצה וסימנה יב"א . מצאתי במגלת סתרים כי שלשה קליפות היו לבן עשו עמלק והדעת נותן כן ולא לחנם יצאו והוא סוד מופלא (ציוני) :

וישימו עליו שרי מסים וגו' כשלקח יוסף את בנימין נתמל' יהודה חימה ושאגו שניהם ומקולם נפלו פיתום ורעמסס וע"כ נגזר על ישראל לבנותם (מדרש ילקוט) :

ויבן ערי מסכנות לפרעה שהיו יראים שמא יבא עליהם מלכי כנען למלחמה בשביל כסף וזהב שכנסו (מדרש) : **ויקוצו** מפני בני ישראל דהוו מתעקצו ממלאכי השרת (זוהר ע"ל) :

ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך וגו' שמעתי מהר"מ שיש במד' לפי שהיו במצרים ועבדו בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש וג"ל שהם ל"ט מלאכות ארבעים חסר א' . וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאותם ל"ט מלאכות (תו' פסחים ד' י"ד) :

כשהיו ישראל במצרים ועבדו בהם בפרך וידא ה' את עניים ואת לחצם רצה הקב"ה למהר הקץ בזכות אבות ואמר להם תמעיטו אות א' משלכם ואדלג הקץ לבניכם אמר אברהם רבש"ע נתת לי ה"א להיות אב המון גוים אם אחזור לך אהיה כבראשונה. אמר יעקב אמעיט אות א' משמי היינו יו"ד נשאר עק"ב . אמר יצחק אמעיט יו"ד ונשאר שה"ק שבראשונה היה שמו ישחק . אמר יצחק לפני הקב"ה רבש"ע קח ממני שי"ן ותן לי צדי"ק תחתיו ויהיו ישראל בגלות רד"ו שנה כיתרון שי"ן מן צדי"ק . וכן היה בזכות יצחק נגאלו (מדרש דברי הימים) :

וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושי' ובק"ו ובכל עבוד' בשדה דא ברייתא ובלבנים דא ליבון הלכתא ואת כל עבודתם זו משנה וכו' (זוהר בראשית ע' קמ"ה) (וע"ש ע' קנ"ב בע"א) :

לא שלותי מגזירה ראשונה שגזר פרעה עלי שנא' וימררו את חייהם והעמיד לי גואל זו מרים ע"ש המירור ולא שקטתי מגזירה שנייה אם בן הוא והמיתן אותו והעמיד הקב"ה גואל אתרון ע"ש הריון. ולא נחתי מגזירה השלישי' שגזר ואמר כל הבן הילוד היאורה תשליכהו והעמיד הקב"ה גואל זה משה שנא' כי מן המים משיתהו ויבא עלי רוגז זה עמלק (רבה בשלח פ' ד"ו) :

מר"ה פתו"ל כב"ד אינון גלותא לנשמתא . כד גלותא בכבד אתמר באברים דילה תכבד העבודה על האנשים . כד גלותא במרה אתמר ביה וימררו את חייהם . כד גלותא בטחול אתמר בה ולא שמעו אל משה מקוצר

רוח דהוי בבטנם ומעבודה קשה דהוי בטחול והוציאם הקב"ה ואתמר בהון ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה (תיקונים תקון ך' ד' מ"ג ע"ב):

ויאמר מלך מצרים למילדות וגו' ואמר פרעה דמך הוה בחלמא והא כל ארעא דמצרים קיימא בכף מאזני חדא וטליא בר אימרתא בכף מאזני חדא והוה פרעה כף מאזניה מטליא בגויה מיד שדר וקרא לכל חרשין דמצרים ותאנא להון ית חלמיה מיד פתחו פומיהון יונו"ס ויומברו"ס רישי חרשין ואמרין לפרעה.דהד עתיד למהוי אתייליד בכנישתהון דישראל על ידו עתידה למחרבה כל ארעא דמצרים. ובג"ד פקדת פרעה מלכא דמצרים לחייתא יהודייתא דשמה חדא שפרה היא יוכבד ושמא דתנייניתא פועה היא מרים ברתה(תרגום יונתן):

פועה שהיתה פועה לולד פי' רבינו חננאל לעשות לחישות ויצא הולד כמו שעושין אלו עכשיו באזני האשה (תו' סוטה ד' י"א):

י"ט נשים חסידות גיורא הגר אסנת צפורה שפרה פועה בת פרעה רחב רות יעל אשת חבר הקני (ילקוט יהושע ד' ע"ג):

ותאמרן המילדות אל פרעה וגו' ואמרין חייתא לפרעה ארום לא כנשיא מצראי יהודיתא ארום אינון זריזין וחכימין אינון קדם עד לא תיתי לותהון חייתא אינון תליין עיניהון בצלו מצלין ובעאן רחמין קדם אבהון דבשמיא והוא שמע בקל צלותהון ומתענין וילדין ופרקין בשלם (תרגום):

ויצו פרעה לכל עמו. מקלקול אדה"ר נתקלקלו ד' דורות. ופגמו בד' אותיות השם הוי"ה אנוש מבול הפלגה סדום ונתגלגלו במצרים כמ"ש בפרדס בשער השערים. דור המבול כל הבן הילוד היאורה תשליכהו. אנשי סדום מתו בחשך שלשת ימי אפילה. דור הפלגה אתמר ויפץ העם לקושש קש לתבן וכו' וז"ס ד' לשונות של גאולה וכו' *הוצאתי *אתכם *מתחת *סבלות ר"ת *הפלגה *אנוש *מבול *סדום. ומשה מוטל עליו קופה של שרצים לתקנו ונטל שכר כלם נגד דור המבול כי מן המים משיתהו דור אנוש אז הוחל לקרא בשם ה' ובמשה אז ישיר. ומיד שנולד ראתה עמו השכינה נגד ע"ז של אנוש. סדום שהיו רעים וחטאים ותרא אותו כי טוב הוא (מג"ע אופן רל"ח):

איזה צרה גדולה מזו פרעה אמר כל הבן הילוד וגו' ואמר כל מי שאינו ממלא מלאכתו ישימו אותו תוך הבנין. וכל מי שהיה משלים מלאכתו לא עשו לו כלום (ילקוט תלים מזמור כ"ב):

כל הילדים שהשליכו ליאור היה היאור פלטם במדבר (פרקי ר"א פ' ל"ב):

ויצו פרעה לכל עמו כאלו נעשה על ידו ואין ויצו אלא כרוז שנא' ויצו משה ויעבירו קול במחנה.מה אותו צווי כרוז אף צווי האמור כאן כרוז (תד"א פ"ז):

כמה תינוקות שהשליכו ליאור עשרת אלפים שנא' רבבה כצמח השדה. ר"ל אמר ס' רבוא שכן משה אמר שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו (מ' חזית ע"פ אחזו לנו שועלים):

כתיב ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכהו וגו' פרעה צוה וה' לא צוה וכו'. מי זה אמר ותהי ה' לא צוה ומה צוה כי ביד חזקה ישלחם וכן הוה ליה. ועוד וניער פרעה וחילו בים סוף (רבה שיר השירים ד' ק"ז ע"ד):

שם הוי"ה נקרא דוכרא שם אלהים נקרא נוקבא. פרעה אמר לא ידעתי את ה' רק שם אלהים ידע וזה היה כוונת פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכהו וכל הבת תחיון וכו' (בפי' על ע"מ ד' צ"ד ע"ב):

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי וגו׳. החזירה ועשה בה ליקוחין שנ׳ וילך וגו׳. וכן גבי אלעזר שנא׳ ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל שני ליקוחין כי הלוים נותנים גט לנשותיהם. לכן בפסוקים פקוד יפקוד אתכם פקוד פקדתי נעלם אותיות ג״ט. כי הקב״ה היה פוקד הגיטין שהיו נותנים איש לאשתו (ציוני):

עמרם גברא דמשבט לוי ואותיב בבליתו וגינונים דהילולא. וכבר אנתתו דתרך מן קדם גזירתו דפרעה והות ברת מאה ותלתין שנין כד אהדרא לוותיה. ועביד לה ניסא והזר לעולימתא כמה דהות כד היא זעירתא מקריא בת לוי (תרגום):

קערת כסף אחת נגד יוכבד אם משה שנא׳ וילך איש מבית לוי. ולכך הקריב קערה שלא תקרי קערת אלא קריעת שנקרעת ממנו אתווי דדין וכו׳ (רבה נשא):

מאחר שבא משה מאיסורי ערוה שעמרם לקח דודתו לכן לא זכה לכנוס לא״י (עשרה מאמרות ד׳ ס״ד ע״ג):

וילך איש מבית לוי איש זה גבריאל שהחזיר יוכבד לעמרם ולכך לא כתיב וילך עמרם א״נ משום דהליכה זו לא עשה עמרם מעצמו אלא מן הקב״ה היתה זאת לכן לא נזכר שם עמרם (זוהר ע׳ י״ח וע׳ ל״ג):

עמרם מלשון עמר נקי שמת בעטיו של נחש. ואשתו היא זוגתו וכו׳ נולד במקום שאינו לא מארץ מצרים ולא מא״י אלא בין החומות. ובהיותו מצרים מצרנית אליה עילאי ותתאי (פי׳ מצרים היא בטומאה קליפת נוג״ה סמך במיצרו אצל א״י של מעלה של קדושה וכן למטה. ושמה יוכבד אל תקרי יוכבד אלא כבו״די והיא בגימטריא מ״ב (עשרה מאמרות ד׳ כ״ד ע״ג):

משה בן עמר״ם ע״ם ר״ם. שהיו ישראל ד׳ פעמים ששים רבוא כמנין ר״ם (מג״ע אופן רמ״ז):

ותהר האשה ותלד בן וגו׳. ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים תמוז אב אלול. סבה שלא יגן זכותו לעכב חורבן הבית. כדי לשפוך חרון אפו על העצים והאבנים. ובי״ד באדר הטיפו ממנו דם ברית להשבית אויב בימי מרדכי ואסתר (עשרה מאמרות ד׳ נ״ח):

אמר ר׳ נתנאל ראו אבותיו של משה תארו כמלאך אלקים ומלו אותו לשמנה ימים וקראו אותו יקותיאל (פרקי ר״א):

אור שברא הקב״ה מתחילה היה אדם צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו. וכשראו בדור אנוש גנזו ונתנו למשה באותן שלשה חדשים ותצפנו וגו׳. וכשהלך אצל פרעה ניטל ממנו ובהר סיני הוחזר לו וראה מגלעד עד דן (זוהר ברא׳שית ע׳ פ״ג):

יוכבד היתה בת ק״ל שנים בא לה בסוד העיבור נשמת חוה. כמו שאדם לאחר שפירש ק״ל שנים מחוה ילדה שת. כן עמרם פירש מאשתו ק״ל שנה עד אח״כ בא לה נשמת חוה. ועל ידי כן חזרה לימי עלומיה. ונאמר בה ותהר הא״שה רמז לחוה שנ׳ האשה אשר נתת עמדי וילדה משה שהוא גלגול שת (כוונת האר״י ד׳ מ״ו ע״ב):

בתחילת לידת משה זכה לדרגא דיוסף שהוא יסו״ד שנקרא טוב שנ׳ ותרא אותו כי טוב הוא שנולד מהול (מג״ע אופן י״ד ואופן קע״ו):

כל הנשמות באו מסטרא דקין והבל. מהבל מסטרא דטוב ומקין מסטרא דרע לכן

לכן גבי משה כתיב ותרא אותו כי טוב (מג"ע אופן קל"ו) :

ותצפנו שלשה ירחים טמנו בבית תחת הארץ (פרקי ר"א) :

טיפה ראשונה בנקבות בכוורות אף הם מתו חוץ מבתיה בת פרעה שנמצא לה פרקליט טוב שנא' ותרא אותו כי טוב הוא (רבה כי תבא פ' י"ז) :

טובים שנים מן האחד זהו עמרם ויוכבד. יש להם שכר טוב בעמלם זה משה שנקרא טוב שנא' ותרא אותו כי טוב הוא. כי טוביה שמו שנולד מהול (רבה קהלת) :

אשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחד. זה משה שכולל ניצוצים אלה. לפיכך אמר שקול משה נגד כל ישראל. כי הוא גואל הראשון והמקיץ את השכינה משינת גלות והשיעבוד דכתיב אני ישנה וגו'. לפיכך כשראה רבי הקהל מתנמנם הקיצם ומשה עמו (יונת אלם פ' י"ח) :

מרע"ה נולד מהול. דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא בלא רע. לפיכך זכה ועלה אל אלהים. ושת כמוהו נולד מהול אבל נחשב לו עון מה שהציץ בשכינה בשעה שנתקבל קרבנו וכו'. והכל מזליה חמא כי משה כתיב ביה ותמונת ה' יביט. והוא ביקש לאכלה פגה ומשה תיקן בתפלתו ויסתר משה פניו וכבר ידעת משה נוטריקון *משה *שת *הבל (יונת אלם פ"ח) :

סוד נשמת ערב רב היו ניצוצים שכבת זרע של אדה"ר באותן ק"ל שנה שפירש מחוה וכנגדה ישבו ישראל בארץ מצרים ק"ל שנה קודם לידת משה ויוכבד היתה בת ק"ל שנה כשילדה משה ודע כי ניצוצים אלה באו תחלה בדור המבול ובדור הפלגה גם הם חטאו בעון אד"הר והיו משחיתים זרעם והנה הנצוצים שהיו בני בניהם של אד"הר ואותם שיצאו בדור המבול אלו הם המצרים שמל יוסף והחזירם לקדושה (עמק המלך ד' ל"ד) :

ותרא אותו כי טוב הוא דע כי סוד נמרץ הנה בארנו יעקב אמר ימי שני מגורי ק"ל שנה מעט ורעים היו כדי לתקן עון אד"הר באותם ק"ל שנה שעמד במי גיחון והולי' שדין ורוחין ולילין ולכן קראם רעים אמנם כבר בארנו לך סוד אלו השדים הנבראים מבעלי קריין הם סוד טיפות נשמות קדושות שמתלבשים בגוף שדים ולילין הנעשית מן לילית אשה זרה וחזרו להיות רעים מצד הרע ואמנם אלו הנשמות היו צריכים תיקון בהכרח לכן ק"ל שנה הראשונים שהיו ישראל במצרים כל אותן הנשמות שנולדו בזמן ההוא היו אותן טיפות שהוליד אד"הר באותן ק"ל שנה בשדין ורוחין ולילין וכשנולד משה אזי בלו ונפסקו כולם והוא התחיל להיות מצד טוב ולא מצד רע כבראשונה וזהו סוד ותרא אותו כי טוב הוא והנה אם תסיר פ' שנה שהיו ישראל במצרים כמנין רד"ו נשארו ק"ל שנה נגד ק"ל שנה של אד"הר שהוליד שדין ורוחין ואח"כ הוליד שת בנו כדמותו וכן משה שהוא שת ונולד אחר ק"ל שנה(כונת אר"י ד' נ"א ע"א).

ותצפנהו פי' ות"צ פ"ן ה"ו וכשבאת' גרמה שנתחבר י"ה של בתי"ה עם ה"ו וניצול ותאמר מילדי העברים זה (סס ד' ס"ח ע"א) :

כד אתי מרע"ה לעלמא אייתי עמיה ס' רבוא נשמות משום הכי היו נולדים ששים בכרס א' והיינו רזא ויהי נא פי שנים וכו' דכד אתי אלי' לעלמא אייתי עמיה נשמתא של אלישע משום הכי זכי ביה בההוא עלמא לאחי' ליה וכי היכי דכד אתי צדיק לההוא עלמא אייתי עמיה כמה נשמתין דאייתין לאלוו' יתיה ליקרא ליה הכי כד אסתלק מעלמא וספידין ליה אתו הנך נשמתין דלא זכו למיעל לגנתו ומתחברא בהדי' בההוא הספדא ובההוא זכאין לאתכנאה בההוא עלמא (מגיד יפן ד' ל"ח) (ויונת אלם פ' כ"ו) :

ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו סוד כמוס ומופלא כי מרע"ה היה נברא בצלם דמות אשה א"כ מן הנכון שתמלא הבית אורה שנא' וירא אלהים את האור כי טוב (ציוני):

ולא יכלה עוד הצפינו וגו' משה הושלך ליאור להשיק מימו לטהרה כתב בעל הפי' כי היאור היה ע"ז של פרעה וזש"ה לרחוץ על היאור. שהלכה לרחוץ מגלולי אביה על כמו בשביל רצונו להוציא ניצוצי קדוש' הנבלעים בקליפות נילוס כמנין י"וסף כי גם יוסף הכניע טומאה זאת לצור' לישראל (ע"מ ד' נ"ד ע"א פרק ד'):

וכאן הבן שואל אם לא חטאו ישראל בעגל וא"כ במה היתה מתקיימ' בריח בין הבתרים שדרז"ל ד' מלכות וכו' אלא הכל נאמר על גלות מצרים דור המבול שהושלך משה ליאור ועלטה היה לו מאסר התיבה כאלו שמש וירח קדרו והכו בסנוורים כאנשי סדום ותחמרהו בחמר שהיו עושים דור המגדל ותחת בלבל לשונם הוצרך מרע"ה להיות כבד פה וכבד לשון וכו'(ע"מ ס"ז ע"א):

משה מציל מחנק שהוא הושלך ליאור ועמרם מכפר על הרג וקהת מכפר על סקילה לוי מכפר על שריפה (פס ד' פ"ט בפירוס ע"ס באריכות):

כל ענין של משה שהצפינו אותו ג' ירחים ושמו אותו בתיבה עד ותקרא אם הילד מפורש הכל על מתן תורה שהיה בירח הג' והתיבה הוא הארון ותרד בת פרעה לרחוץ כשיפסקו ישראל מן התורה מיד ותרד בת פרעה לרחוץ בדמן של ישראל בגלות והנה נער בוכה שיצאו מן הגלות על ידי בכיה (זוהר עמוד י"ט ועמוד ך' ובתיקונים תיקון י"א):

בשבילי נצלתם כולם תימה אדרבה בשבילו נגזרה גזירה שראו אצטגנינים וי"ל שהוא היה הראשון המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם בן הוא והמיתן אותו לא בשבילי היתה אלא בשביל ונלחם בנו ודרך אנשים להלחם (תוספות סוטה):

ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו מאי ותקח לו דחפת לה בסימנא למהוי נטיר מאינון נוני ימא דשאטן בימא רבא כד"א שם רמש ואין מספר והיא חפת' ליה למהוי נטיר מנייהו כחפו דטיסטרא בתרין גוונין חוור ואוכם ואנח ליה למשה בנייהו (זוהר פלח לך ע' פ"ל):

כגוונא דנח בתיבה דהוי אזיל עלומיא הכי האי אזיל בין ערב רב דאינון מים הזידונים ובסוף גלותא שוי הקב"ה למשה בההוא תיבותא וכו' ומנ"ל דבסוף גלותא אייתי ליה. הה"ד ותשם בסוף ועל ההוא סוף כתיב והיה באחרית הימים ושבת ועוד ותשם בסוף דא איהו רזא סוף דבר הכל נשמע (מ"ס יסרו ד' פ"ח ע"ב). ותשם בסוף דא יעקב שנא' ויאסף רגליו אל המטה (פס יע"ס):

חמר מבחוץ וזפת מבפנים פי' רבינו בשם ר"ש בן קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היא מכסה את הזפת שלא ירגיש אותו צדיק כי הגומא הי' דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור(תוס'סוטה ד' י"ב ע"א):

צפורה היתה בת זוגו של משה משׁשת ימי בראשית. שהנחש נתנה לו לכן הוצרך משה להטמין בתוך התיבה שהיתה מכוסה בזפת ובחמר דאינון מסאבא ובאה בת פרעה דאיהו נחש והוציאו מן התיבה שאם לא היתה מציאו שום אדם לא היה יכול להוציאו משם כי כבר נתן ביד סטרא דקליפין וע"כ סיבב הקב"ה בת פרעה הנחש הקדמוני והוציאה אותו מן המים הזידונים וכשבא משה לפני פרעה ועשה כ"כ משפטים וניסים ונפלאות על ידו הלך סמא"ל לפני ב"ד העליון והיה צועק לפני הקב"ה והיה אומ' זו תורה וזו שכרה

בתי' שהיתה בת פרעה גדלה זה משה האיש והוציאו מן המים ולא הניחו לאבדו מאבי' שימיתו אותו לטבעו במים כמו שהיה נגזר מפי פרעה ועתה חזר ממקום שברח ועשה כ"כ רעו' למצרים שתקפו ומעלתו הוא מתמן . השיבו לו ב"ד העליון מי התיר מי השיאה לבת פרעה שתגדלהו ותצילהו מיד אביה.אמר אני הוא שחמלתי על הנער והשיאתו לבת פרעה להצילו מיד אביה . השיבו לו ב"ד העליון רחמי רשעים אכזרי כשם שחמלת על זה למה לא חמלת על כל בני יעקב חבירך שהיית עמו בחבורה כ"כ זמן בבטן בבית לבן עשרים שנה בא בני יוסף ועשה כ"כ טובה עם סטרא דילך וכשבא יעקב למצרים עלה נילוס לקראתו ונתבטל גזירת הרעב בשבילו ה' שנים ואתה הגמול שנתת לבניו אתה וסטרא דילך היה להם עבודת פרך ולהמית כל זכר הנולד להם לכן שתוק כי אתה גרמת כל זה מהרסיך ומחריביך ממך יצאו ומכאן ואילך אל תבא יותר לפנינו כי הדין עמהם וכל מה שאירע לסטרא דידך עד כי יבא שיל"ה דאיהו משה בחשבן אתה גרמת ענין תמר ויהודה יעקב עם ב' אחיות משה עם בתיה אליעזר עם בת פוטיאל יהושע עם רחב הזונה בועז עם רות כל אלו החיתונים נעשי' על ידך לכן המאורעו' שאירעו לך ולסטרא דילך מהם אל תבעום (גלי רזיא):

ותתצב אחותו מרחוק וגו' מרים המתינה למשה שעה א' לאו דוקא שעה א' אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על א' מת"ק וכו' אבל קשה והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה א"כ היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים ועוד בפ"ק דחגיגה דדרש ר' יוחנן ואותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפי' יום א' כאלו עסק כל השנה וכן במדת פורענות כתיב במספר הימים אשר תרתם ארבעים יום . אלמא דכי הדדי נינהו (תוס' סוטה ד' י"א):

ותרד בת פרעה לרחוץ וגו'. ד"א מואב סיר רחצי אם יאמר לך אדם שאין הקב"ה מציל ממים יבא משה שהסרתי אותו מן הטביעה ע"י רחיצות בת פרעה. כמה דתימא ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור (רבה נשא פ' י"ד):

ותפתח ותראהו את הילד וגו'. כד אתייליד משה אתמר לגביה בת פרעה ותרא אותו כי טוב דחמאת עמיה שכינתא. ומיד דנגעה ביה אישתדרית ואתנסיאת כצרעתה דילה. ובגין דא נאמר בסנה אל תקרב הלום עד דיתפשט מההוא גופא דנגעה בת פרעה . הה"ד של נעלך דא גופא ואתלביש בגופא אחרא ואהדרת שכינתא עליה (תיקונים תיקון י"ג):

וגרי מימרא דה' צולקא דשיחנא וסריב בשרא בארעא דמצרים ונחת ברתי' דפרעה לאתקרר על נהרא וחמיאה תיבותא בגומיא ואושיטת ריש גרמידתא ונסיבת ומן יד אתסיאה מן שיחנא ומן טריבא (תרגום יונתן):

ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה זו בתי' בת פרעה מצרית היתה ונעשית יהודית והזכירה שמה בין הכשרות בשביל שעסקה במשה לפיכך זכתה ונכנסה בחייה לג"ע (מ' משלי ד' ע"ה ע"ד):

ותפתח ותראהו את הילד ותפתח השכינה את מאסר התיבה ותראהו הילד ראתהו סובל עם כלל כל היהודים שקול בכולם ומצער בצרתם והנה הנער בוכה הנער הידוע פ' מט"ט כי משה ר"ת מ' מטרון ש"ד א' פנים שר העולה בוכה עמו עליהם ומיד ותחמול עליו בשבילו שכל העולם ניצולו וניזון בזכותו ואפי' חלב אמו בא בשכרה של בת פרעה (ע"מ ד' כ"ה ע"ב):

מילדי העברים זה ולא אמר מילד אלא מלמד דיוקנא דיוסף הראה עמו שנקרא זה (מ"ע אופן י"ד):

והנה הנער בו"כה ב"ו כ"ה דאתמר ביה ויפן כ"ה וכ"ה איהו כליל מב' תרעין דבי"נה דאתמסרו למשה ובהון ויך את המצרי ובהון מחא חמשים מחאין למצרים (מ' הנעלם בתיקונים ד' ל"ב ע"ב):

והנה נער בוכה זה אהרן ד"א זה המלאך הנקרא נער. (מדרש אבכיר) ותפתח ותראהו את הילד ותראהו דא שכינתא מיד ותחמול עליו ודא הוא בבכי יבואו ובתחנונים אובילם (תיקונים תיקון י"ג):

ותפתח את התיבה ותפתח ודאי היכלא לגבי' ותפתח ותראהו את הילד הה"ד אדני שפתי תפתח ודא ישראל דפתחין בבכי' מיד ותחמול עליו (תיקון י"ח):

ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה וגו' מ' שה ש"ת הבל. ולפי שידע משה שהיה רועה בימי הבל ופגם באותו פרק בא"י של אה"יה כדאיתא בפסוק א"י הבל אחיך ובזה גרם ששתי הה"ין אזלו בגלותא בסוד ותלכנה שתי"הן כדאיתא בתיקונים דף מ"א (מג"ע עי' באופן כ"ט וע"ל פ' ויגש):

משה נתגלגל בשם ויפת שהיו נשמה א' וגלגל משה עמהם ומן שם ירש משה ב' אותיות שי"ן מ"ם ומן אברהם ירש אות ה' ונעשה שמו משה (גלי רזיא):

מר"עה היה משמיטה שעברה שמיטת החסד וכששלת בזה השמיטה אמר רבש"ע איני משמיטה הזאת אלא משמיטה שעברה שהיתה כולו רחמים וחסד בלי יצר ובלי עון. א"ל בבינה אני הבאתיך לצורך העולם להוציא על ידך ישראל ממצרים ולהביא על מצרים עשר מכות ולהעביר את ישראל בתוך הים ביבשה. ולנחותם במדבר ולתת להם את המן להשקיע צריהם בתוך הים ולרפאות מי מרה לשתותם ולהביאם להר סיני לקבל התור' בחשבון שמך מפני זה יהיה להם כח להצילם ממדת הגבורה מהם עתידים לעשות עונות וחטאות במורדים באדוניהם ועל עניינים רבים לבריאה הבאתיך ואני יודע כי היית במדת החסד נקי וטהור ושלם בלי פשע לכן כתבתי בתורתי כי מן המים משיתהו אמר משה א"כ עתה שאני בא תוך יצ"הר שמא אכשל א"ל נשמתך לא תחליף ולא תמיר ולא תגולגל עוד כל ימי עולם אלא תעל' במעלה הנקרא ר"ב וזהו שאמר למשה רב לך ולא תבא עוד בגלגול כמו שבא אליך מה"בל וש"ת וע"כ אמר ולא ידע איש את קבורתו מפני שכל המלאכים העלוהו למרום א"ל מר"עה מפני כה לא תתן התורה אלא ע"י א"ל מפני שישראל הם ס' רבוא דוגמא עליונה א"ל רבוני דעלמא האיך התורה בחשבון שמי א"ל מפני שקראך ישראל מש"ה רבי"נו מפני שמ"שה רבי"נו ג' תרי"ג וכשהליק השם המיוחד לשני שמות וזה שהלקם דוד הללו"יה הללו"הו תצרף י"ה עם שמ"י הרי שס"ה ה' עם זכ"רי הרי רמ"ח הרי תרי"ג מצות של אדם מר"עה אמר לישראל י"ה עם שמ"י הרי שס"ה מצות לא תעשה וזהו החקיק על לב החמה וע"כ מצות לא תעשה כחשבון י"מות ה"חמה ימות החמה ר"ת י"ה ואברי האדם עולה ו"ה ואם תצרף ו"ה עם זכ"רי הרי רמ"ח שניהם תרי"ג וראה והבין חלק י' של שמי ועשהו ד"ו וצירו' ד"ו עם שמ"י והוא ישמדו לומר לך שכל מי שעובר על מצות לא תעשה הנקרא שמי ישמידהו וזכ"רי הפכהו יעלה יזכ"יר ר"ל מי ששומר מצות עשה הש"י יזכר"הו א"ל משה רבש"ע כל המצות תרי"ג וכולם רומזים ואני אדם א' ואני כל המצות א"כ למה אמרו כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מי' בני אדם א"ל משה י' פעמים אר"ם בגי' משה מ"ם שי"ן ה"א א"כ שקול נגד י' בני אדם (פליאה):

ויהי בימים ההם ויגדל משה וגו' משום שמשה היה מצטער שראה בסבלותם של

של ישראל ניתן לו פרשת הפרת נדרים (רבה במקצת) :

ויךא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו וגו׳ מבני הקהתי׳ שהיה אחיו של משה משבט לוי (פרקי ר״א) :

פקודא חדא להפריש ערי מקלט למאן דקטיל בגין ההוא מצרי דקטלה דהוי מן נחש הקדמוני וכל משרייתא דהוו סחרין ליה וקטלתיה בלא זמניה ולא דחלת מרדפין דיליה דכמה רדפין אבתרך כמה נשין נעמה איגרת לילי״ת (זוהר משפטים ע׳ ר״ג) :

הוהי כד נוקבין שלטין על דוכרין דינא אחזין בעלמא ומיתה ועוני ודא הוי רזא דהיפוך משה שמה וקטל למצרי דאתמר ביה ואמר לי מה שמו מ״ה וגו׳ היפך ליה בגוונא דא מ״ה ל״י מצרי דמזלזל בשמי ואמר מה שמו מה יכול למעביד ליקטל ביה (תיקוני זוהר) :

משה הרג את המצרי היה חטא בידו ונתחייב גלות וזהו אשר ינום שם״ה אותיות מש״ה (כונת האר״י ד׳ מ״ד ע״ב) :

אשר לא נשא לשוא נפשו נפשו של מצרי שנ׳ ויפן כה וכה שאל למלאכים והרגו בדין ולא נשבע למרמה זה יתרו שנא׳ ויואל משה לפיכך ישא ברכה מאת ה׳ (ילקוט תילים מזמור כ״ד) (עיין פ׳ וזאת הברכה בגי׳ אחר.) :

והוא בן איש מצרי הוא מצרי שהרג משה ולא נתפרסם הדבר בעיני מצרים שנא׳ ויך את המצרי (רבה אמור פ״ס) :

ויפן כה וכה הם חמשים אותיות בק״ש שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד תרין זימנין הם חמשין באלין המשין מחיו׳ מחא לפרעה ובכל עבדיו חמשים מכות (מ׳ הנעלם תיקונים ד׳ י״ב ע״ב) (וע׳ בכונת האר״י ד׳ למ״ד ע״א) :

כל מה שאירע למשה אירע לאלי׳ הנביא משה הרג המצרי אלי׳ הרג את חיאל משה נתכלכל ע״י אשה קראן לו ויאכל לחם אלי׳ נתכלכ׳ ע״י צרפת ע״ש ילקוט דברים רבים ותמצאהו (בילקוט מלאכי ל״ג ע״ד) :

משה הרג את המצרי בשם תכ״הו הוא פני׳ של שדי וזהו סוד לראות מהר״ה בתפאר״ת עוז״ך וכו׳לתקן עול׳ במלכו׳ שד״י וק״ל והוא שם א׳מע״ב שמו׳ וזהו כשאמר משה לרשע למה תכ״ה רעך השיבו הלהרגני אתה או״מר כאשר הרגת המצרי ר״ל ע״י שהזכי׳ לו תיבת תכ״ה שבו הרג המצרי(כונת האר״י ד׳ל״ז ע״ב):

ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים וגו׳ משה הרג המצרי בשם שמיני של ע״ב שהוא כה״ת וזהו רשע למה תכ״ה ויצא מפסוק כ״ל ה״נשמה ת״הלל י״ה כי לא עזב״ת דורשי״ך ה׳ האומ׳ זה בכל יום ינצל משונאיו שמצרי היה מלובש בו סמ״אל ובת זוגו הוצרך להזכיר שם זה ומתחלת שליחתו הראה הקב״ה למשה וז״ה ל״ך האו״ת ס״ת תכ״ה ואותיות שניות שד״י וזהו ותקרא אסתר להתך (מג״ע אופן קנ״ה) :

תתקע״ד דורות הם עזי פנים שבדור וכו׳ ר״ל שכל פושעי ישראל שבשמיטה זו דור אחר דור כולם באים מדתן ואבירם שהיו בשמיטה רעים וחטאים ופריצים וכל הבאים מהם הם בשמיטה הזאת ולכך דרשו רז״ל כל מקום שנא׳ נצים נצבים אלו הם דתן ואבירם שאין לך דור ודור שאין לך מהם שבאים דרך הגלגול ולא דיו שלא עשו תשובה אלא שהוסיפו על חטאו ופשעו והוצרכו לגלגול (ספר התמונה לקמן בפ׳ קרח תאריך בזה בע״ה) :

הא לך למנדע המצרי סוד קין והיינו דקאמר איש מצרי מכה איש עברי מאחיו כיון דאמר איש עברי לא היה צ״ל מאחיו אלא מאחיו קאי לעיל והוה כאלו כתוב וירא איש מצרי מאחיו מכה איש עברי והיכא קטלו׳ תנן נתן עיניו

בו תעשה גל של עפר דמצרי עצמו נעשה עפר או חול והיינו דכתיב ויטמנהו בחול ולא תקשה לך קרח הוא קין ובההוא שעתא דאתקטיל מצרי אתיילד קרח ואתגלגלי׳ ביה (מגיד מדם) :

ויפן כה וכה וירא כי אין איש וגו׳ כי שבעתים יקם קין הוא משה שהיה לו ז׳ שמות והרג המצרי שהוא מגלגול קין וגם יתרו שהיה לו ז׳ שמות כי כשהרג המצרי הרגו בשם ע״ב כדי לעלות נפשו ואז נדבק ביתרו ואז נתגייר וכפר בע״ז אבל בלעם לא רצה להמיתו בשם המפורש רק בחרב טמא ולזה לא אמר אמות מות ישרים אלא תמות נפשי כי נפשו מתה מות ישרים בגלגול נבל אך לא את גופו רק מיתת טמאים (כונת הר״י ד׳ מ״ו ע״ג) :

שנו רבותינו ארבעה נקראו רשעים הפושט ידו לחבירו להכותו אע״פ שלא הכהו שנ׳ ויאמר לרשע והלוה ואינו משלם ועזות פנים ובעלי מחלוקת ושניהם בדתן ואבירם עזות פנים ובעלי מחלוקת (תנחומא פ׳ קרח) :

ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו וגו׳ מה ראה משה ליתן נפשו על ערי מקלט אמר כל מי שאכל התבשיל הוא יודע טעמו כיצד כשהרג משה המצרי ביום השני ומצא לדתן ואבירם מריבים זה עם זה שנא׳ ויצא ביום השני וגו׳ ר׳ איבו אמר זה דתן ואבירם והתחילו מריבים אותו א״ל הלהרגני אתה אומר (רבה ואתחנן) :

בא וראה כמה חיבב הקב״ה למשה בשעה שחיכרו אותו שאמרו לו מי שמך לאיש שר ושופט עלינו א״ל בזה שחסרת׳ אותו אני נותן לו גדולה שנ׳ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (רבה משפטים פ״ל) :

וילך העברי לביתו לגרש את אשתו שנטמאה מן המצרים ותברח האשה ויגד לאבירם אחי האשה. ויהי בבקר שב משה שנית למחנה עברים ומצא דתן ואבירם נצים על זה הגט ויצאו אליהם והשיבו לו הלהרגני אתה אומר (מדרש זה הובא בשלשלת הקבלה ד׳ י״א ע״ב) :

מניין לאותו רשע שאמר הלהרגני אתה אומר שהרגו בשם המפורש אולי הכיר במטה שלא עשה שום רושם או ראה אותיות פורחים במצחו (מגלת סתרים ע׳ גליוני פ׳ זו) :

וישמע פרעה את הדבר וגו׳ מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וגו׳ קינה מיבעי ליה אלא יעקב ערק בלחודוי ויברח יעקב שדה ארם משה ברחו ויברח משה מפני פרעה ערק בלחודוי אבל דוד ערק ברת עמו כל גדולי ישראל לכן אמר שירה (זוהר) :

ההוא בירא דחמא יעקב ומשה בשעתא דאתבר׳ ההוא עלמא אברי ההוא בירא בערב שבת בין השמשות אברי פומא דיליה (זוהר ע׳ ד׳) :

אמר ר׳ אבהו כיון שברח משה התחיל לומר שירה שנא׳ וישב בארץ מדין וישב על הבאר ומה ישראל אמרו שירה על הבאר כך אמר משה שירה על הבאר (רבה ואתחנן) :

כיון ששמע פרעה שמשה הרג המצרי אמר כמה דברים שמעתי שתקתי כיון שהגיע לשפיכות דמים תפסו אותו והאיך ברח דכתיב ויברח משה מפני פרעה אמר ר׳ ינאי בא הקוסטינר ליתן חרב על צוארו וכיהת החרב ונעשה צוארו של שיש אמר ר׳ אביתר ולא עוד אלא שנהפך על הקוסטינר שנ׳ ויצילני מחרב פרעה אמר משה לי הציל הקב״ה אבל לא לקוסטינר אמר בר קפרא ירד המלאך כדמות משה והבריחו והיו סבורין במלאך שהוא משה (רבה פ׳ עקב עיין גי׳ אחרת במ׳ חזים ע״פ מלאך כמגדל הסן) :

אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע נתפס משה בן ביתך א"ל אני אתקיים עליו א"ל הרי הוא עומד לפני פרעה ויצא להרוג א"ל אני אתקיים עליו ויצא להרוג והצילו הקב"ה שנאמר ויצילני מחרב פרעה (פס) :

ולכהן מדין שבע בנות וגו' קודם שבא משה אל יתרו לא היו לו בנים זכרים דהא בנותיו היו רועים צאנו אחר שבא משה אצלו נתברך בבנים וכו' (זוהר ע' קכ"ב) :

משה היה אחד משבעה צדיקים התחתונים הרומזים ז' מדות עליונות לכן נרמז ולכהן מדין ז' בנות (ע"ל פ' וירא ענין נפלא) :

ויבאו הרועים ויגרשום ויקם וגו' כד הוי יתיב יעקב על בירא וחמא מיא סלקין לגביה ידע דתמן אזדמין ליה אתתא וכן משה כד יתיב על בירא וחמא מיא סלקין לגביה ידע אתתיה אזדמני' ליה והכי הוה ליעקב דתמן אזדמן אתתא דכתיב עוד' מדברים עמו והנה רחל בתו באה במשה כתיב ויבאו הרועים ויגרשום ויקם משה ויושיען ותמן אזדמין ליה צפורה בגין דההוא באר גרמא להון (זוהר פ' ויצא ובפ' זו) :

ותאמרנה איש מצרי הצילנו וגו' בטת רעואל הכירו בו וקראוהו איש מצרי דאית להו גבייהו דינא דבר מצרא והוא אמר קראן לו ויאכל לחם לוותר עמו חלקי מכרי האדמה ויואל משה לשבת ובישיבה זו נתקן שאמר להבל פורה באויר (ע"ת ד' כ"ט ע"ב) :

איש מצרי הצילנו ר' חייא אמר הא אוקמוה חברייא נצנצה בהו רוח הקודש ולא ידעו מה אמרו לבר נש דהוי יתיב במדברא והוה יומין דלא אכל בשרא יומא חד אתא דובא לנטלא האי אימר וקא עריק אימרא ודובא אבתרא עד דמטי לגבי ההוא בר נש האי אמרא ואתקיף ושחטיה ואכל בשר (זוהר ע' כ"ב):

ועליהם אמר דוד אהבתי את ה' דכתיב ביה אפפוני חבלי מות וכתיב דלותי ולי יהושיע כשהוא דל במצות רב חסד מטה ומושיע כדדרשינן למה א"כ דלה דלה שמעלהו מבור עמוק וכתיב בתרי' שובה נפשי למנוחייכי וגו' והדר אתהלך לפני ה' בארצות החיים (תו' כ"ס ד' י"ד ע"ב) :

ויאמר אל בנותיו ואיו למה עזבתן וגו' נכנס ר' יוסי ודרש ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך העמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל ישראל והלא לא עשה חסד אלא עם משה הה"ד קראן לו ויאכל לחם אח"כ אינו כן הוא אלא בשכרו האבילהו דכתיב וגם דלה דלה לנו ר' יהודא ור' נחמיה ורבנן ר' יהודא אמר דלה לנו ולאבותינו ר' נחמיה אמר דלה לנו ולרועים ורבנן אמרו דלה לנו בזכות אבותינו דלה לנו ולרועים דלה לנו ולאבותינו בשביל להטיל שלום ואתה אמרת עשה חסד עם כל ישראל אלא ללמדך שכל מי שעשה חסד עם א' מגדולי ישראל כאלו עושה חסד עם כל ישראל (מ' חזית ע"פ סמכוני באשישות) :

וגם לא לחכמים לחם זה משה אתמול עבוד קומס קלטור בפלטין של פרעה שנא' ויגדל משה ויצא אל אחיו. מהו ויגדל משה שהיתה גדולתו להכנים ולהוציא והיום קראן לו ויאכל לחם (רבה קהלת ד' ק"ג) :

ויואל משה לשבת את האיש וגו' כיון שמלך משה נכו' ולא נתעסק בצרכיהם של ישראל הנה מ' יום אמצעים שעמד משה בהר היו בבעס דומי' דיעקב שנענש בכ"ב שנה שלא עסק בכבוד הוריו וכן הוצרך אח"כ לאכול לחם מבנות רעואל וכשבא לישא אשה לא מצא בת ישראל שאין לו בת זוג כמו שאירע ליהושע בן נון ולא מטעמיה (ע"מ ד' נ"ט) :

ויתן צפורה בתו למשה וגו' צפור טהורה ממש ראוי' לקרבן נאה במעשיה שלא שמעה לקין וקשרה פתחה כטעם כי אשה כושי' לקח וגו' ואפשר מעשה ניסים נעשי' לה כאסתר שנתחלפה בשדית ואולי היא זאת ריבה אשת שמחוזאי ועזאל נתנו עיניהם בה א"ל איני שומעת לכם עד שתלמדוני שם המפורש ולמדו לה והזכירתה ועלתה לרקיע בלא חטא וצוה הקב"ה לקבעה בין ז' כוכבים וקבעוה בכימה ויתרו עצמו הוא גלגול קין החזירה למשה הוא הבל. (פס כפס מדרס הככיר) :

דבורה היא גלגול של צפורה אשת משה ומשה בת"ת מלגאו וצפורה אשתו אשת חבר כתבר ג"כ בת"ת ולפי שלא זכתה צפורה לומר שירה על הים כי אחר קריעת ים סוף בא יתרו עמה אצל משה ע"כ דבורה שהיא גלגול צפורה אמרה שירה במקומה ומהכי דבורה היא צפורה (כפי' ע"מ ד' ק"ו ע"א כפס גלי רזיא) :

ותכסהו בשמיכה וחזרנו על כל המקרא ולא מצינו עוד מלת שמיכה אלא רזא דמלה נאמן רוח מכסה דבר שמי"כה גי' צפור"ה שניתנה למשה ג"כ בגי' הכי והוא סוד אל הבל ואל מנחתו שע"ה גי' ג"כ הכי כו' והמבין סוד זה יוכל ג"כ להבין למה נקרא יתרו חבר הקני נפרד מקין לכן אמר למה עזבתן את האיש הצדיק עליו דין שמים שחטא בזה בגלגול קדמאה שהרג הבל עבור התאומה יתירה שהיתה עמה בתו ועבר על דין אשת איש מזה הטעם השליכו הרועים בתו למים. כי הרועים סברו צפורה היה ראוי להיות בהלקו של קין ולכן השליכוה למים כדין אשת איש בחנק וכו' בעל אבידה הציל אבידתו ויקם משה ויושיען וכתיב התם בשדה מצאה ואין מושיע לה ובקין אתמר ויהי בהיותם בשדה לכן אמר קראן לו ויאכל לחם ליתן אבידתו מה שלקח ממנו תחילה ויתן לו צפורה בתו למשה בתו דייקא שנתהפכה עתה להיות בתו (מג"ע אופן פ"ח ד' מ"ג ע"ב) :

יוסף תיקן קליפות או"ן וכו' ומשה תיקן קליפות מדין לכן לקח יוסף בת כהן און ומשה בת כהן מדין וע"ש ד' שרי מרכבה ותמצא סוד גדול (מג"ע אופן נ"ג) :

מטה משה היה נברא מששת ימי בראשית ושם המפורש חקוק עליו והיה ביד אד"הר ואח"כ ביד נח ואברהם ויצחק ויוסף פרעה ואח"כ ביד רעואל ראש החרטומים ובהיותו יועץ המלך לתועלת היהודים נגד כוונו' בלעם קצף המלך נגד יתרו לכן ברח והביא המטה לביתו ויטעהו בגן ביתו וכשראה יתרו המטה בכפו של משה תמה מאד ואז נתן לו צפורה ואחר ז' שנים נולד להם אליעזר והיה רועה צאן יתרו והמטה בכפו. והבהמה פרים ורבים הרבה מאד (פלפלת הקבלה ד' י"ב כפס מדרס ע פ בארוכות) :

וכד חכים רעואל דעריק משה מן קדם פרעה מליק יתיה לגובא. והות צפורה ברתיה דבריה מפרנסא יתיה בסתרא בזמן עשרת שנין אפקוה מן גובא ואעל משה בגו גינתא דרעואל. והוי מודי ומצלי קדם ה' דעביד עימיה ניסין וגבורן. ואסתכי ית חוטרא דאתבריאת ביני שמשא וחקיין ומפרש עליה שמא רבא ויקירא דביה עתיד למעביד תמהיא במצרים. וביה עתיד למעביד ניסין למבזע ית ימא דסוף. ולהפקא מוי מן כיפא והוי דעיץ ג גינתא ומן יד אושיט ידיה ונסביה. הא בכן צבי משה למיתב עם גברא ויהיב ית צפורה ברתיה למשה (תרגום יונתן) :

וימת מלך מצרים ויאנחו וגו'. היינו בסוף גלותם הוריד שר של מצרים

מגאותו . וזהו וימת מלך מצרים הורידו מגדולתו זו מיתתו כר"א כי מתו כל האנשים ואז ויאנחו ותעל שועתם אל האלהים . אבל כל זמן שהיה ממשלת שר של מצרים לא עלתה שועתם כי לא הניח שועתם לפני הקב"ה (זוהר פ' ל"ג):

אמרו המצרים עבדו ע"ז ונקלה עבודה מעליכם . אמרו כשם שלא עבדו אבותינו ע"ז כן אנחנו . שוב אמרו להם למה לכם ברית מילה. משיבים ישראל כשם שלא עברו אבותינו הברית כן אנחנו (תנא דבי אליהו) :

א"ר יהודה גלות של יון אחשיך פניהם דישראל כשולי קדרה ומרוב צערא ודוחקא שמע הקב"ה ואפיק לן מן גלותא. הה"ד ותעל שועתם אל אלהים מן מיתה דצדיקייא (מ' הנעלם לך לך ד' ג' ע"א) :

ותעל שועתם אל האלהים . דא אימא דכל חירות בידה . ופתח ה' להון פתחין עילאה חמשין תרעין . ואפיקת לן מתמן ואתמלייא אימא תתאה רחמין עלייהו . ומשה נפיק לעלמא ממנא אבוי רעי לישראל באורייתא (מ' הנעלם פ' מקץ ד' נ"א נ"ב) :

כשרצה הקב"ה לגאול את ישראל ממצרים חבר מדת אל ח"י הנקראת גאולה למדת אדנ"י הנקרא תפלה . וזהו ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו אל ה' . וכתיב וירא את בני ישראל וידע אלהים . והסוד וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי (פליאה) :

אמר הקב"ה אמור לישראל שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך לעשות התעוררת למעלה . כענין וישמע אלהים את נאקת בני ישראל וידע אלהים . כשאתה לוקח הבנים מן האם הולכת וצועקת מלאך הנקרא עוף ועוף יעופף לוקח הצעקה ומעלה אותו לכנסת ישראל שהיא אם הבנים . וראה שלקחו הבנים וצועקת ונאקתם עלה לבי"נה ומוציאה מן הגלות (פליאה) :

בגלות מצרים לא היתה מצות שלוח האם התעוררות מהיכן . א"ל כתיב ויאנחו בני ישראל ויצעקו דא התעוררות . וא"ל גם בזה הגלות יתלו עיניהם בצעקתו . א"ל במצרים זימן הקב"ה נחשים מכלים הבנים והאם צועקת והנה זעקת בנ"י מעוררים זעקת העוף (פליאה) (ע"ל פ' כי תצא באריכות):

וישמע אלהים את נאקתם וגו' . פרעה היה לו ק"ך אלפים חוילות בכל זויות וזויות . ק"ך למזרח ק"ך למערב ק"ך לצפון ק"ך לדרום . והסוד כי יניקת פרעה מת"פ מתנות של לילית שנחלקו לד' פעמים ק"ך . לכן הוצרך לסבול עול מצרים גימ' ת"פ לכן נאמר ה' פעמים אלהים בפ' שמות . וישמע אלהים ויזכור אלהים וכו' . כי כל אלהים עולה ק"ך צירופים כדין תיבה של ה' אותיות בונה ק"ך בתים . לכן הראה לו ד' פעמים הסנה גי' ק"ך . ואברהם תיקן לזה ואקחה פ"ת לחם . ותקח מרים את הת"ף (מג"ע אופן קפ"ד) :

מנין אתה אומר שלא ירדו אבותינו למצרים אלא כדי שיעשה ניסים וגבורות בשביל לקדש שמו הגדול בעולם . שנא' ויהי בימים הרבים ההם וישמע אלהים את נאקתם ואומר כי שם ה' אקרא . ומנין שלא הביא המקום עשר פורענות ועשר מכות על פרעה ועל מצרים אלא על שלא קדשו את שמו בעולם בתחילת הענין הוא אומר מי ה' אשר אשמע בקולו . ובסוף הוא אומר ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים (ספרי ד' נ"ח ע"ג) :

וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים. מי הגון לדבר זה משה ומשה היה רועה (רבה מגילה) :

ר' יהודה בן לקיש אומר וירא אלהים את בנ"י ראה בהם שעשו תשובה והם

והם לא ראו זה את זה . וידע אלהים ידע שעשו תשובה ולא ידעו זה בזה . ר"א אמר בשם אביו בן יוסי בן דורמוסקית הרי הוא אומר וירא אלהים את בנ"י שהם עתידים להכעיסו שהם עתידים לנאץ . וכ"כ למה מכה התשובה (מכילתא ד' ך"ב ע"ד) :

ומשה היה רועה את צאן יתרו וגו' . נקטינן קין גזל תאומתו של הבל . ויתרו השיב למשה וצפורה בא פדיון ומסר לו צאנו שנשאר אצל קין במות הבל וכו' . ומשה קרא להם צאן יתרו ולא רצה לקבלם כי אין רוח חכמים נוחה הימנו מי שמקבל מן הגזלנים . ואעפ"כ לא האכילם משה מפרי האדמה שהוא חלק של קין . אלא הלכו ארבעים יום ולא טעמו כלום כדרך שהלך אליהם . (עטרה מתמרות ד' כ"ט ע"א) :

ויבא אל הר האלהים וגו'. א"ר אבא מוכנים היו זה עם זה מששת ימי בראשית ואותו היום נתרגש ההר למול משה וכיון שראוהו נכנס לתוכו ודלג בו עמד ההר . מלמד ששמחים היו זה עם זה . א"ר ינאי יודע היה משה שזה הר האלהים הוא דכתיב ויבא אל הר האלהים . דתנן מה ראה משה באותו ההר ראה עופות פורחים ופורשים בכנפיהם ולא היו נכנסים בתוכו . ר' יצחק אמר ראה עופות פורחים וטסים ומשם נפלו לרגלו של משה . מיד הרגיש הענין העמיד הצאן אחר המדבר והוא נכנס לבדול לתוכו (זוהר ע' ל"ו) :

אחר המדבר ארז"ל המדבר היה בורח ונעשה לפניו יישוב עד שבא אל הר האלהים (רקנטי) :

דע אתה באמת שיצ"ט ויצה"ר מתפשט בארץ וכנגדם קין והבל ואל תקשו לי על סדר לידתם שהרי מן הדין היה שיולד הבל תחלה כפי הדוגמא . כי הרחמים קודם למעלה שיש להשיבני השמיטה זו של פחד וע"כ ניתן לו הבכורה . וראה אתה והבין שהבל נאחז מהנצ"ח והוא שנתן תורה לישראל . וזהו משה היה רועה צאן . היה כבר (פליאה) :

ומשה היה רועה וגו' . בכאן נרמז סוד הגלגול כפי מאמר הזוהר ושאר המקובלים . והסוד בענין הבל ויהי הבל רועה צאן . וזהו ויסתר משה פניו כי ירא מהביט . כי היה נזכר מה שאירע לו בהבטתו אשר בו נענש להרוג בעבורה כאשר שעה ה' אל מנחתו ותצא אש מלפני ה' ותאכל מנחתו הציץ באש ונפגע . ע"כ ראשית נבואתו היה בלהב אש והמבין יבין . כי מן הראוי היה מרע"ה לקבלת התורה . כי מן השלשה הכי נכבד ר"ת משלשתן יודיעך הסוד ולא תשנה ואמרו במ'אנכי אלהי אביך האמור במשה זה אד' קדמא' (ציוני):

וירא מלאך ה' אליו בלבת אש וגו' . לבת אש שהראה לו בתחלת שליחותו בסנה דינא תקיפא . לב"ת נוטריקון *לעולם *בהם *תעבודו על תרין סטרין בישין שנרמז במלת ס"ר *סמאל *רהב סמא"ל הוא שור רהב הוא חמור . לכן אמר הקב"ה של נעלך על גוף שלו ממשכא דחויא דנגעה בת פרעה מזה נעשה מצורע כד"א בתיקונים . שע"ז אמר השב ידך בהיקך ועל גוף קדוש שלו אמר המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא שבה כבשרו . וזהו סוד הפיכות מטה לנחש אם זוכים אז מטה כלפי חסד . ואם לא זוכים אז מטה כלפי חובה וכו' (מגלה עמוקות אופן ע"א) :

הנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל . סמא"ל ונחש וכל אינון ממוניך דיליה דאינון קוצים איתוקדו דא אחזי ליה הקב"ה (זוהר סופסים ע' תקכ"ו):

מלאך שיגלה אל משה בסנה נשמתו של משה היה כי לא ירדה נשמתו העליונה אליו עד ששל נעלו מעל רגלו (גלי רזיא) :

יהודה ודן שניהם נקראו ארי"ה וב' פעמים ארי"ה בגי' לב"ת הן לב"ת א' נרמז בגאולה ראשונה (כנפי יונה ח"ד סי' כ"ט) :

כל הגוים הם מצד בלעם וזהו בלאומים . פי' מן בי"ת למ"ד שהוא הרע ש הבל ומשה היה לו ה' מן הב"ל צד הטוב . וזהו ג"כ הסוד וירא אליו מלאך ה' בלבת אש פי' בד' מאות שנה שישבו ישראל במצרים ניתוקנו ל"ב של הב"ל פי' הל"ב ניתוקן בזכות משה ובזה תבין פי' הפסוק והוא ישפוט תבל בצדק פי' הוא ישפוט לאותם ל"ב ששעבדו ת' שנה וזהו ת' ב"ל (עמק המלך ד' ק"ו ע"ג) (ע"ש באריכות כמה סודות) :

וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה . ה' פעמים אדכיר סנה וה' זימנין לקבלייהו בעובדא דבראשית יהי אור ויהי אור את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור . ויקרא אלהים לאור יום (תיקונים תיקון י"ט) :

וירא מלאך ה' אליו בלבת אש . ע"ד קצת מקובלים שהיה זה מיכאל ע"נ אמר מלאך ה' ולא אמר מלאך אלהים . ויאמר בלבת אש ר"ל בענין כ' שמי בקרבו ועל רמז ב' מדות הללו אמר פקד פקדתי לרחם את ישראל ופקידה לדון את מצרים . ויונתן בן עוזיאל תרגם ואתגלי זג נזג א"ל מלאכא דה' . ומחמת זה הביאו שהוא שר התורה והוא רבא דמשה . ואמרו בעלי קבלה כי רבו דאדם רזי"אל ושל שם יופי"אל ושל אברהם צדקי"אל ושל יעקב רפאל ושל יוסף גבריאל ושל אליה מלתי"אל . וי"א כי רבו דמשה הוא מטטרו"ן (ליוני) : (עי' כל זה ברקנטי ובהקדמת הרמב"ד על ס' יצירה ד' ט"ו ע"ב) :

ומה מזבח הזהב שאין בו אלא כעובי דינר וכו' . בתנחומא יש שהיה משה מתמיה על זה אפשר שלא ישרוף העץ . א"ל המקום כך דרכו של האש אוכלת האש ואינו מכלה דכתיב הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל (תו' חגיגה ד' ג' ע"א) :

אסור להתרפאות בד"ת והא דאמר במס' שבת לאישתא צמירתא לימא הכי וירא מלאך ה' אליו ככנתא שאני (תו' שבועות ד' ט"ו ע"א) :

בלבת אש הוא נעלם של מש"ה ב"ל מהבל ת' משת ש"ה ממשה וא' נתחלף בה' ונעשה אש . כי משה הוא *משה *שת *הבל וכו' (כנפי' על ע"ם ד' קל"א ע"ג) :

הראה הקב"ה למשה ה' פעמים הסנה שרמז על ה' בני אדם שהיו יונקים ממשה שכל א' מהם חיה ק"ך שנה כמנין שנותיו של משה . והנה ד' פעמים כתוב הסנה הם נגד משה הילל ר"ע ור"י בן זכאי. אבל בפעם חמישי כתיב והסנ"ה איננו אוכל שהיה ג"כ ראוי לחיות כמשה ק"ך שנה רק משום ימים רבים עשה יהושע מלחמה נתחסרו מימיו י' שנים (מ"ע אופן ע"ש בשם כוונת אר"י) :

משל למלכא דמית בריה מה עביד כפה ליה ערסא על אבלא דבריה ולא אתקין לערסיה אלא נטיל גובין ודרדרין ואטיל תחות ערסיה ושכיב עליו . כך הקב"ה כיון דאגלו ישראל ואתחריב בי מקדשא נטל כובין והרדרין ושוי תחותיה . הה"ד וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה בגין דישראל הוי בגלותא (זוהר ויקרא ע' ס"ו) : **ורצון** שוכני סנה . עשה רצון מישראל שנגלה על סנה (ספרי ד' פ ע"ב) :

הראה הקב"ה למשה שהוא מנהיג העולם בחסד ובאמת . לכן בתחלה שליחתו הראה הקב"ה למשה מלאך בלבת אש שהוא מנהיג העולם בשני מדות שהם חס"ד ואמ"ת . ומלת לב"ת נרמז בחס"ד וגבו"רה לכן נקרא עולם תב"ל שכוללה מן החס"ד פני ארי"ה ומן גבו"רה שהוא די"ן (מגלה עמוקות אופנים ס"ו) :

יגער ה' בך השטן . מאן אמר ליה דא מלאך ה' ואי תימא ויאמר ה' אל השטן ת"ח הא בסנה כתיב במשה וירא מלאך ה' בלבת אש וכתיב וירא ה' כי סר לראות . לזמנין מלאך ולזמנין ה' ובג"כ יגער ה' בך השטן ולא אמר הנני גוער בך (זוהר פ' וילך ע' רפ"ו) :

לוחות ראשונות לישראל היו מן נצ"ח והו"ד של בי"נה . לוחות אחרונות היו מן נצ"ח והו"ד של תבונה וזה רזא דמלה הראה הקב"ה למשה בתחילת שליחותו מלאך ה' בלבת אש . רמז לו על ב' פעמים שקיבל הלוחות באש . בלב"ת נוטריקין ב' לוחות *בינה *תבונה (מגלה עמוקות אופן קכ"ה) :

ר' יצחק אמר כתיב חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם . ובאתר חד כתיב כי מלאכיו יצוה לך . זמנין סגיאין והכא חד דכתיב חונה מלאך ה' . אלא כי מלאכיו אינון שאר מלאכים ומלאך ה' דא שכינתא לאפקא ליה בכל סטרין לשיזבא ליה . וכד שכינתא שריא בגווייהו דבר נש כמה משריין קדישין אזדמניה לתמן (זוהר ויצא ע' קס"ט) :

הקב"ה בתחילת שליחותו הראה לו גדולת מטטרו"ן שהוא שר עולם ביצירה שהיה מתחלה חנוך בן ירד . וגם הראה לו גדולת סנדלפו"ן שהוא שר עולם העשייה שזכה לשם אליהו הוא פנחס . וסוד אלו שנים נרמזים שם וירא אליו מלאך ה' שזה היה מטטרו"ן כדמתרגם המתרגם זגנוג"אל שהוא שם ראשון של מטטרו"ן ומלת בלב"ת בגי' מטטרו"ן אליה"ו הנביא ששניהם עלו ברכבב אש וסוסי אש ז"ש בלבת אש . וכן אמר וירא ה' כי סר לראות ס"ר ר"ת *רכב אש סוסי אש ז"ש בלבת אש . ס"ר בגי' אליה"ו פנח"ס אשר עליו קאמר שלח נ"א ביד תשלח דמתרגמינן ביד פנחס שהוא אליהו . ורמז במלת נ"א *נדב אביהו נשמ"ת פנח"ס (מ"ע אופן קי"ח) :

במשה כתיב וירא אליו מלאך ה' ובאברהם כתיב וירא אליו ה' . אי תימא דיתיר שבחיה דאברהם ממשה וכו' . אברהם אברהם פסיק טעמא פרידו אית בין אברהם דהשתא לאברהם דבקדמיתא . ולכן נראה לו אדון ורבון ושליט . אבל משה משה לא פסיק טעמא . כי מיד דאתייליד אספקלריא דיליה דנהרא דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא . וע"ד לגביה משה אזעיר גרמיה דכתיב מלאך ה' (זוהר דברים פ' תפ"ו) :

וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הרנה . הסנה וודאי היה בגו ההוא קדושה ואתדביק ביה כי לית טהור אלא מגו טמא מי יתן טהור מטמא (זוהר יתרו פ' קנ"ב) :

בלבת אש הראה הקב"ה למשה שני תורות בכתב ובע"פ . בלב"ת נוטריקון ב' לוחות ב' תורות (מ"ע אופן קכ"ב) :

וירא מלאך ה' בלבת אש . מ"ט למשה בלבת אש ולשאר נביאים לא . אמר ר"י משה לאו כשאר כל נביאים . דתנן מאן דקריב לאש איתוקד ומשה קריב לאש ולא איתוקד . ר' אבא אומר האי דמשה אית לאסתכל ביה כתיב כי מן המים משיתיהו מאן דאתמשך מן מיא דנא עילאי לא דחיל מנורא (זוהר ע' ל"ו) :

הראה הקב"ה למשה בתחילת שליחותו שנראה אליו מלאך ה' בלבת אש . ואיתא בתרגום שזהו מטטרון והראה לו ע"י מטטרו"ן טעה אחר לומר שתי רשויו' הן.וזהו *אליו *בלבת *אש ר"ת *אלישע *בן *אבויה(מג"ע אופן רע"ז) :

מראות הסנה היה בט"ו בניסן ואח"כ התראה לפרעה וכו' . ונכסה מהם ג' חדשים מן ר"ח אייר עד ר"ח אב . ואז שמשה המכה ז' ימים והיתה

הרווחה עד סוף חדש . וכן בכל חדש עד ר"ח ניסן ששמשה חשך ז' ימים והיתה הרווחה עד ט"ו ניסן שהיה מכות בכורות (כחיי פ' כא ד' ע"ז ע"ב) :

במצרים נגלה הקב"ה מתוך פלטרין של מצרים ובמדין מתוך חללה של עיר (ילקוט שמואל דף ד' ע"ג) :

ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה . דע שבמקום שחפץ הש"י להראות כבודו שם לקח שלג יותר לבן משא' שלג מתחת כסא הכבוד והושם שם ויהיה המקום מקודש יען כי למעלה כנגדו כמו כן (ציוני) :

ויאמר אל תקרב הלום וגו' . ר' חזקיה פתח של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא . הא אוקמוה דפריש ליה מאתתיה (זוהר פקודי ע' פנ"ו) (עי' זוהר פ' הקת ד' פ"ו ויותר באריכות) :

ביקש משה להיות רגל רביעי במרכבה שהיא מלכות . השיבו הקב"ה אל תקרב הלום אין הלום אלא מלכות . כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא שנתעלה משה למעלה במקום יחוד חכמה שנקראת קודש . וארז"ל אין הלום אלא לעד . כי מצד מעלתו ומדרגתו היה המקדש קיים לעד וכו' (מג"ע אופן כ') :

בשעה שא"ל הקב"ה של נעלך מעל רגלך אזדעזע ההר אמר מיכאל קמיה הקב"ה רבש"ע תיבעי לסתור אדם והא כתיב זכר ונקבה בראם ויברך אותם . ואת אמרת לאתפרש מאנתתיה . א"ל הא קיים משה פריה ורביה השתא אנא בעינא דיתנסוב בשכינתא ובגיניה יחות שכינתא לדיירא עמיה הה"ד עלית למרו' שבית שבי מאי שבית שכינת' (זוהר נשא ע'ר"פ סוף הסדר):

א"ר יהודה א"ר חייא כתיב אל תקרב הלום של נעלך מעל רגלך . וכי הנעל מטמא את המקום או מטהר את המקום . א"ר אבא מלמד שצוה לו הקב"ה בדרך כבוד להתפרש מאתתיה מכל וכל אלא לעתים מזומנים . (מ' הנעלם ד' ק"ז ע"ב פ' כי תצא) . כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא . מקום יש לך במעלה יותר משאר בני אדם במדריגה הנקרא קדוש וע"כ צוה לפרוש מאשתו בדרך נעל (שם) :

כל מה שאירע למשה אירע לחנוך . כמו שמשה היה הבל והיה ג' לבריאה . וכן חנוך מהללאל ירד חנוך . ולכן אירע למשה כל הגלגולים האלו עד שבא במעמד הסנה והפשיט מעליו כל קליפות הנחש כמו שאמר בבירור מן הפסוקים . של נעלך מעל רגלך והפשיטו מן הקליפות והלבישו בשרו הראשון אשר בג"ע וראיה מאות הנחש שנהפך למטה (גלי רזיא) :

לאתויי מנפקי דכתיב כי תבאו לראות פני . פרש"י דנפקי מדכתיב רמוס חצרי דמשמע דהולך במנעליו . ותימה דבפ' הרואה מפיק ליה מדכתיב של נעלך . וי"ל דהתם עיקר אבל הכי ניחא להו לאתויי ראיה דכתיב כי תבאו לראות פני . (תוס' חגיגה ד' ד' ע"ב) :

ויאמר אנכי אלהי אביך וגו' . אנכי אלהי אביך שהיה משה בן אדם קדמאה ורצה הקב"ה להודיע שצריך לתקן ברא מזכי אבא וכו' . וכשקיבל התורה כתיב לקחת מתנות באדם תיקן חטא אדם (מג"ע אופן קע"ה) :

הבל נחשב לו עון מה שהציץ בשכינה בשעה שנתקבל קרבנו ומשה תיקן החטא ויסתר משה פניו (יונת אלם פ"ח) (ובכחיי פ' זו וע"ל) :

ויאמר ה' ראה ראיתי ראה לאוטבא לון.ראיתי לנוקמא מאויבייהו (זוהר פ' נשא):

ועתה לכה ואשלחך אל פרעה וגו' מלת לכה ואשלחך חלוקים זה מזה אך הכוונה כי היו שני שליחות א' לטובה גאולת ישראל וא' לרעה תכבד

העבודה על האנשים ואין הקב"ה מיחד שמו על הרעה לכן נגד הרעה אמר לכה מעצמך ונגד הטובה אמר ואשלחך (כונת הר"י ד' מ"ז ע"ב) (ע' בילקוט חדש בערך משה סי' רנ"ד):

בשעה שנגלה הקב"ה למשה בסנה שלחו למצרים. אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע השבעה לי כל מה שאני אבקש לעשות אתה עושה שלא אדבר לפני פרעה ולא תעשה שמא יהרגוני. ונשבע לו הקב"ה כל מה שיבקש יעשה לו חוץ מב' דברים שלא יכניסו לא"י ויום המות (פרקי ר"א פ' מ"ה):

בא וראה כשאמר הקב"ה למשה לכה ואשלחך אל פרעה. א"ל בייא אתה מעביר עלי לא איש דברים אנכי. ע' לשון עומדים בפלטורין של פרעה שאם יבא א' ממקום א' מדבר עמו בלשונו ואתה שולח אותי בשליחותך והם בודקים אותי לומר שאני שלוחו של מקום וגלוי לפניהם שאין אני יודע להשיב עמהם אין שוחקין עלי לומר ראו שליח של מי שאמר וברא העולם ואת כל הלשונות אינו יודע להשיב לשמוע הוי בייא ליה לא איש דברים אנכי הן אני ערל שפתים. א"ל הקב"ה והרי אדה"ר שלא למדו בריה מנין היה יודע ע' לשון שנא' ויקרא להם שמות שם לכל הבהמות אין כתיב כאן אלא שמות ואתה אומר לא איש דברים אנכי (תנחומא פ' דברים):

מה שהיה כבר נקרא שמו זו משה שנא' ויקרא אל משה. וידוע לכל כי זה משה נביא הוא בשעה שאמר לו הקב"ה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה (ספרי ד' נ"ח ע"ג):

ויאמר כי אהיה עמך. אם ידעת בני מהו לעבדה ולשמרה היית יודע מהו תעבדון את האלהים על ההר הזה. א"ל א"כ שוים הם חייך ביארהו לי. א"ל דע לך שכל הקרבנות הם העבודות כולם הם באים אל ההר הזה לקבל הקרבן שהשכינה מקבלת מן הקרבנות תחלה ואחר כך כל הכחות שלמעלה ממנו. א"ל מהו לשמרה א"ל שמור את יום השבת לקדשו ולא תביא אתנן זונה אל בית ה'. א"ל מהו אתנן זונה. א"ל לילי"ת נקרא' אתנן זונה אל ביתך (פליאה):

אחז משה בכח אות מדת הזיי"ן כשבאה רמז הגאולה לגלות בכח אות ט' שבא בלוחות דכתיב וזה לך האות כי אנכי שלחתיך רמז זיי"ן לך האות (ס' תמונה):

ויאמר משה אל האלהים וגו'. *משכן *העדות ר"ת מ"ה הוא סוד מ"ה שמו מה אומר אליהם (מגלה עמוקות אופן ע"ס):

אד"ם אתגלגלי באבהון. נחית אברהם ונטע ביה ה'. נחית ביצחק ונטע ביה י'. נחית ביעקב ונטע ביה ו' דכתיב ואלהי יעקב. לבתר אתא משה ונחית ה' חומשי תורה ואשלים שמא ה' כד"א ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם כשיאמרו לא נראה אליך ה' (זוהר בראשית ע' קס"א וע"ש ע' קנ"ח וקנ"ט) (וע"ש פ' וארא בפסוק דאסון):

בנוי דיעקב סבלו גלותא תבירא על תבירא ולא אשתנו מגו רזא דמהימנותא. ושמא דהקב"ה הוה רגילא בפומיהו וע"ד כתיב ואמרו לי מה שמו בגין דהוו ידעו ליה. ולא אנשו לעלמין וסבלו תבירא דגלותא (זוהר ויקהל ע' סמ"ז):

שבטי יה עדות לישראל מן יומא דאסתלק אבהן מעלמא שבטי בני יעקב ואשתארו ישראל בגלותא באינון אעקו אתנשו מנייהו ידיעא דרזא דשמא קדישא אלין שני אתוון דהוא קיומא דשמיא וארעא וכל סטרא עלמא. כיון דאתא משה אתפקד ואדכיר שמא דא דכד הוי בסנה שאל על שמא דא

דכתיב ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ותמן אתפקד שמא דא על פי משה (זוהר פקודי ע' רנ"ו) :

ויאמר אלהים אל משה אהיה וגו'. סמא"ל עולה קל"א. שהוא רוכב על ק"ל מחנות כידוע בהסוד והק"ל נשמע בית פרעה. ופגם של הכל במלת א"י מן אהי"ה אל"ף יו"ד בגי' קל"א ומשה הוצרך לתקן גלגולו של הבל. לכן לא רצה להכות היאור משום בירא דשתי מיניה מיא לא תשדי ביה קל"א (מגלה עמוקות אופן ק"ה) :

ביצהק גי' רד"ו של שעבוד מצרים וסימנך אהי"ה עשר פעמים אהי"ה עולה רד"ו (כפי' כל ע"מ ד' קפ"ד ע"ה) :

ידוע מכתבי האר"י זל"הה כי השבטים פגמו בשם הוי"ה עשר פעמים הוי"ה בגי' ס"ר וזהו וירא ה' כי ס"ר לראות. וע"כ אמר משה מה שמו הוא שם הוי"ה הלא עולה י' פעמים ס"ר ומה אומר אליהם הרי לא הגיע זמן הגאולה. השיב אמור להם אהיה אשר אהיה שלחני כי עשר פעמים אהי"ה גי' רד"ו. ואימתי יתקן חמשים הנותרים לזה אמר בצאתכם ממצרים תעבדון נו"ן דייקא שם יתוקנו נ' שערי בינה שצרף נו"ן לרד"ו הרי סר (מג"ע) :

אמר ר' יוסי בר חנינא בשעה שביקש הקב"ה לשלוח משה למצרים א"ל משה ואמרו לי מה שמו. אמר הקב"ה אני אומר לך אהיה אשר אהיה אתה מוצא ג' פעמים כתיב אהיה אמר הקב"ה ברחמים בראתי את העולם וברחמים אני עתיד לנהגו. כיון שהלך משה ואמר להם אמרו מה עלינו לומר לצדיקו של עולם שהוא טוב אמרו לצדיק כי טוב. וכה"א הודו לה' כי טוב (פו"ס סי' ע"ב):

שתים עשרה אותיות שנחתמו בהם שמים וארץ הם אהי"ה אש"ר אהי"ה שלחני אליכם. ואותיות הללו של אש הן ומראיהן כמראה הבזק. וכל אות שיעור קומתו ד"א אלפים רבבות פרסאות כמנין אהי"ה. והם חקוקים בעט באצבע ידו של הקב"ה. ומ"ש הכתוב אהיה אשר אהיה מלמד שאמר הקב"ה אני הייתי קודם שנברא העולם ואני הוא משנברא העולם (אותיות ר"ע אות ה') :

ד"א אהיה אשר אהיה אמר הקב"ה אני *אדון *הכלה *יצרתי *הכל. *הכל *יצרתי *הכל *אדון אני (שם) :

ד"א אהיה אשר אהיה במדת הרחמים בראתי העולם. ובמדת הרחמים אני מנהיגו. ובמדת הרחמים אני כחדשו (שם) :

ד"א אהיה אשר אהיה במדת טוב בראתי העולם. ובמדת טוב אני מנהיגו ואני עתיד לחדשו. ד"א במדת אמונה בראתי העולם (שם) :

אהיה אשר אהיה שלחני הרי י"ב אותיות נגד י"ב שעות היום י"ב שעות הלילה. י"ב חדשי השנה י"ב מזלות י"ב שבטים. וכיצד נחתמו ד' לכל רוח ורוח. ג' אותיות למעלה ב' אותיות מלמטה. א"ה למטה י"ה למעלה. לג' רוחות ג' אהי"ה ורוח רביעי פתוחה. ומה שפתוח הוא צפון ששם ירדה השכינה לבלבל הלשון. וירד ה' לראות העיר ובה ירד על הר סיני שנ' וירד ה' על הר סיני (מכס הרזים) :

כשאמר הקב"ה למשה אהיה אשר אהיה שאל משה מה טיבן של שמות הללו. א"ל משה דע שהוא שם של ששה אותיות וכולל שני שמות אהי"ה ו"ה שהוא אהי"ה יהו"ד. ומשה לא גילה לזקנים ולישראל שם של ו' אותיות בחילוף שלש שמות א"ה י"ה ו"ה אלא צירוף ראשון א"ה עם שני י"ה ונעשה אהי"ה. אמרו לזקנים וצירוף שם י"ה עם שם שלישי שהוא ו"ה ונעשה יהו"ד. אמרו לישראל והראיה דהקב"ה אמר ליה כה תאמר אל בני ישראל

ישראל אהיה שלחני אליכם. והוא לקח סופו של אהי"ה שהוא י"ה וצרפו עם שם שלישי שהוא ו"ה ונעשה יהו"ד. וכה אמר ה' שלחני אליכם. ואין להקשות א"כ אחרי שאמר הקב"ה למשה לאמר למה עבר פי ה' כי י"ל שם של אהי"ה אמר לזקנים ושם יהו"ד אמר לישראל. ואע"פ ששני שמות הללו שוים בלשונם ושניהם הוי"ד הוי"ד ואפ"ה א' דין וא' רחמים אהי"ה הוא דין הוי"ה הוא רחמים (פליאה):

דע שכבר אמרו חז"ל שארץ מצרים היא שנייה לארץ. ושר של מצרים מגדולי שרי האומות הוא עד שנטל חלקו הבכורה ראש המזלות והוא טלה. וצומח בניסן שהוא ראש לחדשים והוא כדמיון בכור לי"ב מזלות באמרו החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. ולפי שפרעה היה אדוק ודבק בשר שלו ולא היה לו חלק בהשי"ת. לפי שהשר שלו מיוחד לו הוצרך השי"י לשלוח לו ביד משה רבינו שיודיעהו שיש בעולם ארון מושל על כל השרים ועל כל הצבאות עולם. והשי"י ישראל הם חלקו ונחלתו שהוא מתרה בו לשלח אותם. לפי שישראל אינם חלק מזל לו כוכב אלא חלק ה' עמו. ואמר למשה שאין דרך לכנוס לידיעת השי"י אלא א"כ פותח לו שער הראשון שהוא כ"ה ומתוכו יתגלה שם ה' כי הוא היכלו וביתו וזהו אמרו ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם. וכפל דבר זה פעם שנית ואמר ויאמר אלהים אל משה כה תאמר אל בנ"י ה' אלהי אבותיכם וגו'. זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור וכו' אע"פ שיש במקום הזה כמה עיקרים וכמה סודות. העיקר האחד זה שמי ה' ולפיכך לעלם חסר ו' כלומר אתה צריך להעלים שם ה' בקריאתו שאסור להזכירו באותיותי' רק במקדש. כדאמרינן במקדש ככתבו ובמדינה בכנויו. וזה זכרי הוא שם אדנ"י שהוא היכלו של שם הוי"ה. והוא כנוי לקראתו כלומר בכל מקום שאתה מוצא שם ה' בתורה הזכירו אותו בכינוי אדנ"י. וזהו שארז"ל לא כשאני נכתב אני נקרא אלא אני נכתב יהו"ד ונקרא אדנ"י. והנה כשכתב כאן לשון כ"ה בשני מקראות אהי"ה הוי"ה הודיעם כי כ"ה הוא הפתח לכנוס לשניהם כמו שהודעתיך במה שכבר פרשנו. שהם ג' שמות אהי"ה למעלה יהו"ה באמצע אדנ"י למטה. לפיכך כתיב בשני הפסוקים שבהן אהי"ה הוי"ה לשון כה. וכשהלך משה אצל פרעה בשליחות השם התחילו במלת כ"ה. לפי שהוא הפתח לכנוס לשם ה' ית'. וזהו שכתב ואחר באו משה ואהרן ויאמר אליהם כה אמר ה' אלהי העברים שלח עמי והשיב פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה'. א"ל משה רבינו אם אינך יודע שם ה' דע כי הפתח הראשון שנכנסין לידיעתו והוא המדה הנקראת כה. ובה נברא שמים וארץ והוא המחדש אותות מכות גדולות לכל הפושעים והמורדים בו וז"ש שא"ל ולא שמעת עד כה כה אמר ה' בזאת תדעו כי אני ה' הנה אנכי מכה כל מכה ומכה באה ממדת כ"ה. והיתה של חמש מכות באמת כי כן הדין. וזהו היא בעצמה שעשתה מכות בכורות. כי אלהי המצרים כמו בכור הוא לשאר כל השרים. והך הכפתור וירעשו הסיפים. לפיכך כשחטא אדם בעבירות הרבה מן התורה מדת כ"ה מזמנות להכותו ולהלקותו ולהנקם ממנו כל העבירות שעשה. וצוה הקב"ה להלקותו בב"ד שלנו על מספר ר"ז עבירות על כל א' וא' מלקות ארבעים כדי שלא יבואו לידי מלקות כ"ה. שהרי הוא אמוץ וחזק יותר ממלקות ארבעים שלנו. ולפי שידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו כשמלקה החוטאים הוא מלקה ע"י שור וחמור. ולפיכך ראוי להיות רצועות הלוקים משור וחמור. וכשהמדה הזאת שואבת ממדת הגבורה

והפחד מתמלאת מהם אזי היא מחרבת מדינות ומשלחת מכות לכל בני עולם. ולפיכך צוה הקב"ה לישראל ואמר הזהר במדת כ"ה פן תמלא אף וחמה ממדת הפחד והגבורה ואתם צריכים למשוך אליה הברכות והח"סד כדי שיתברכו אותם. וזהו כ"ה תברכו את בני ישראל. והזהרו מן ההיפוך שהרי המלקות שלה קשה. לפיכך ארבעים יכנו ולא יוסיף מאי לא יוסיף אם יקבל החוטא מלקות ארבעים לא יבואו לידי מלקות של כ"ה שיש בה כמה תוספות על מלקות שלכם פן יוסיף להכותו על אלה. ואם לא יקבל מלקות ארבעים בעה"ז יבא לידי מלקות עה"ב מכ"ה רבה. וסימנך רב"ה ר"ז מלקות שבתורה וגם דרשו רז"ל ארבעים יכנו לא יוסיף ארבעים חסר אחת וכו'. והנה כשבא מרע"ה להודיעו מכות בכורות רמז כי הוא במדת כ"ה. ואמר כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים וגו'. וזהו שנא' ועברתי בארץ מצרים וארז"ל אני ולא מלאך (ספרי תורה):

ויאמר ה' אל משה זה שמי לעלם וגו'. בשעה שא"ל זה שמי וזה זכרי גילה לו זה שמי על י"ב צרופים של אהי"ה וזה זכרי על י"ב צרופים של הוי"ה. שכל זה הראה לו בלוחות מזה ומזה הם כתובים. מזה על י"ב צרופי אהי"ה. ומזה על י"ב צרופי הויה (מג"ע אופן ע"ה):

שמי לעלם ר"ת *שמעיאל *מטטרון *יהואל. ג' מלאכים אלו מגלים סוד השם לנבראים (ברית מנוחה):

אמר בן זומא עתידין ישראל שלא להזכיר יציאת מצרים שנא' לכן הנה ימים באים וגו' ר' נתן אמר אשר העלה ואשר הביא שמזכירין יציאת מצרים לע"ל. ומנין אומרים ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. שנ' ויאמר אלהים עוד אל משה כה תאמר אל בני ישראל וגו'. ומנין הם מברכים על המזון שנא' ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך (מכילתא):

יש בכאן סוד גדול מקובל הנקודות לְעֹלָם כי הם נקודות של שם הגדול. וסודו מי בשחק יערוך לה' יהמה לה' בבני אלים. והוא סוד התפלה והתחלתן ממה שנ' ואשמרה עדות פיך. ומהו עדות פיך החי"ך הוא החול"ם השיני"ם הם שב"א והלשון הוא הקמ"ץ. וזהו סוד ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך כל זה מיסודי איש סודי ונכלל סוד זה רק באבותיך חשק חש"ק ר"ת *חולם *שבא *קמץ (ציוני):

לך ואספת את זקני ישראל וגו'. מהו מזקנים אתבונן. הרבה כבדת את הזקנים ולא הוצאתם ממצרים עד שפיר' ואמר לך ואספ' את זקני ישראל. ולא נתת התורה עד שאמרת ואספת ויקרא משה לזקני העם וישבו לפני ה'. ואמר מפני שיבה תקום. וכה"א שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. מן הכבוד שנתת לזקנים הוא עושה שאצור פקדיך. לכך נאמר מזקנים אתבונן. א"ל הקב"ה עד עכשיו לא ראית כלום עדיין יש לך לראות שנא' כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד (ש"ט אות מ'):

סרח בת אשר נשתיירה מאותו דור. תימה והלא מכיר ויאיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ ולמה לא שאלו אותם והם היו מבני של יוסף. וי"ל שסוד הגאולה נמסר לסרח כדאיתא בפרקי ר"א. וכיון שבא משה הלכו זקני ישראל אצלם לפי שכבר נכשלו ע"י בני אפרים שיצאי שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם. אמרו לה פקוד פקדתי א"ל א"כ הוא והלך גם משה אצלה. ע"כ בתוס' רבינו (תוס' סוטה):

ושמעו לקולך ובאת אתה וגו'. ברזל בברזל יחד ואיש את פני רעהו זהו

משה ופרעה הרשע . שהיו מתנקשים זה עם זה בשפתים . בשעה שעמד לפניו א"ל מי שלחך א"ל אלהי העברים נקרה עלינו . ומי גרם להם עד שנתנקשו להם ע"י משה שנא' ברזל בברזל יחד (מגלי) :

ושאלה אשה משכנתה וגו' . ויגר לשון גר שהיו רואים לעצמם גרים בעולם. אמרו ירדו למצרים לגור ואחזו אותם ומשכירים היו להם בתים שנ' ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה וגו' (מדרש) :

ויאמר אליו ה' מזה בידך אמר לו מטה . אלעזר בן פועיר שהרג כל חכמי ישראל וגו'. איתא בס' סודי רזא בימי עזרא שתיקן הטעמים והנקודות ותגין ע"י שלשה ספרי תורות שנמצאו אחר החורבן . ספר מעו"ן. ספר זאטו"טי. ספר הי"א . ודבר זה נרמז באורייתא מז"ה בידך כלומר ג' ספרים יהיו בעולם שלא תשתכח התורה.כי מז"ה ר"ת *מעון *זאטוטי *היא. מאלו הספרים ילמדו ישראל רזיה של תורה הטעמי' והתגין . על כל קוץ וקוץ תלי' של הלכות (מג"ע) :

ויאמר השב ידך בחיקך וגו' . כד נולד משה אתמר ביה לגבי בת פרעה כי טוב הוא . כד חמית עמיה שכינתא מיד דאיהי נגעה ביה אתדכיאת ואתסיאת מצרעתה . ומשה אתדבקה ביה הצרעת כר"א והנה ידו מצורעת כשלג . בההוא זימנא דנגעה ביה בת פרעה פרחה שכינתא מיניה . ובג"ד כד באה לקרבה לגביה בסנה אמרה לו אל תקרב הלום עד דיתפשט מההוא גופא דנגע ביה בת פרעה. תמן אחזי ליה דגופא דבר נש בההוא עלמא איהו צרעת ממשכא דהויא . לבתר אתפשיט מיניה והדר לגינתא דעדן ואתלבש בגופא קדישא דיליה ודא איהו והנה שבה כבשרו . בקדמיית' אתמר עצם מעצמי ובשר מבשרי . ובג"ד א"ל של נעלך מעל רגלך דא גופא דהוי ליה כנעל ההוא דנגעה ביה בת פרעה ואתלבשית באוחרא ובההוא זימנא אהדרת עלי' שכינתא. ובג"ד אתחזי ליה באתוון דעבד באת קדמאה וא"ל הבא נא ידך בחיקך.ולבתר אחזי ליה דאתנבי באורייתא וכתיב והנה שבה כבשרו וכו' (תיקון ך' וע"ל פ' זו בסס תיקון י"ב) :

ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם וגו' . המדבר ואינו שומע זהו חרש . בב"ר מפיק ליה מדבר ואינו שומע דכתיב מי שם פה לאדם או מי ישם אלם או חרש מי שאין לו פתחון פה קאי אתרווייהו (תוס' חגיגה ד' ב' ע"א) :

ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח . כי פנחס זה אליה ובהם נשמת נדב ואביהו ר"ת נ"א יהיו מבשרים . בי"ד ר"ת ב' משיחים . *יוסף *דוד . (כפי' על ע"מ) :

ארבע אותיות אדנ"י שתים די"ן והם ד"ן ושתים רחמים שהם א"י . לכך אמר משה שלח נ"א בי"ד אותיות ד"ן יכנסו בין שתי אותיות א"י למתק הדין . וזהו שלח נ"א בי"ד תשלח . כי כשהיו במצרים גלתה עמהם שם השכינה שהוא שם אדנ"י . והיו האותיות בפירוד . אמר משה חיבר נ"א באותיות י"ד ויחבר מין למינו נ' בד' להיות ד"ן למצרים ויתחבר א' אל יו"ד להיות א"י רחמים לישראל (מדרש) :

משה חטא בנא שנ' שלח נא ביד תשלח . ובסוף שליחות שמעו נא המורים . וכנגד ב' אלו אמר ב' פעמים בעגל ובמרגלים מחני נא סלח נא (מג"ע) :

צפה משה ברוח הקודש שעתידים נדב ואביהו לומר מתי ימותו שני זקנים אלו ואנו ננהיג את הקהל . א"ל שלח נ"א ביד תשלח ר"ל נדב ואביהו שלח לשליחות זו שלא יענשו.כי אני ואהרן לא נקפיד עליהם (כנפי יונה ח"ב ס' ו') :

ואמר בבעו רחמין מן קדמך שלח בדין שליחותך ביד פנחס דהמא למשתלח בסוף יומיא (תרגום יונתן) :

כשאמר משה שלח נא ביד תשלח ביד אותו האיש שאתה עתיד לשלוח. א"ל הקב"ה והלא לא אמרתי לך ואשלחך אל ישראל אלא אל פרעה ואותו אני שולח לישראל שנ' הנה אנכי שולח לכם את אליהו (פר"א פ' מ') :

הלא אהרן אחיך הלוי הוא יהיה לך לפה וגו'. הלא אהרן אחיך הלוי נתקיים בשמואל הרמתי. פי' הוא ג"כ גלגול אהרן ורמז בתיבת לוי על שמואל הנביא ובניו (כפי' על ע"מ) :

ה"א *יהיה *לך *לפה ר"ת היל"ל. *היה *לך *לעזרני ר"ת ה"לל (פס) :

והיה הוא לך לפה. כי צירוף והי"ה צירוף ז' מן י"ב צרופים ויצא מן הפסוק ויראו* אותה* שרי* פרעה* שם זה היה לשמיר' לדוד ולפה לדבר בו. ובזה הצירוף היה מדבר כל דברים הנכתבים בספרו ברוח הקודש בזה השם היה מדבר. הה"ד והי"ה הוא לך לפה הנאמר במשה (גלי רזיא) :

נאון לחיך בתורים כשני תוארים זו משה וכו'. ואתה תהיה לו לאלהים וכי תעלה על דעתך שמשה נעשה ע"ז לאהרן. אלא כך אמר הקב"ה למשה כשם שמוראי עליך כך מוראך על אחיך. והוא לא עשה אלא וילך משה ואהרן הקשה כתיפו לכתיפו (מדרש חזית) :

ויאמר ה' אל משה במדין וגו'. כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. שלא מתו ממש כדאמרינן לקמן בפ' ר"א. דמהוה הוה דכ"מ שנא' נצים נצבים אינו אלא דתן ואבירם ואינהו הוו במחלוקת של קרח אלא שהענו אמר כי מתו. ואע"ג דאמרי' התם דארבעה חשובים כמתים עני סומא ומצורע ומי שאין לו בנים הכא וודאי מעניות קאמר. דאין לומר שנסמו דהא כתיב במחלוקתו של קרח העיני האנשי' ההם תנקר. וליכא למימר נמי שהיו מצורעים דהא כתיב מקרב המחנה. וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה הא אמרינן שחזרו במעשה העגל. וליכא למימר דמשום שלא היה להם בנים אמר כי מתו דא"כ היכי א"ל מפני זה שוב מצרימה. וכי מפני שלא היה להם בנים לא היו נשמעים למלכות להלשינו עם פרעה אלא וודאי מפני שירדו מנכסיהם ולא היו דבריהם נשמעים או מיתה או עוני אלמא שוו להדדי (נדרים) :

ידעת בני מי המית מבקשי נפש משה. א"ל תעלה פישו"ן בחשבונו ועולה מת"ו זהו כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. א"ל רבי וכי יש כח בזה הנהר להמי' מבקש נפש משה והלא אמר לו ישמעאל יחיה לפניך. א"ל בני למי היה מדבר אברהם והיה מבקש ממנו אלא למי שהוא למעלה ממנו. א"כ הוא עגזר להמית וראה פישו"ן פ' הוא העטר"ה נאחז ביו"ד שהוא בי"נה. והו"ו שהוא תפא"רת נאחז ג"כ בבי"נה והאיך לא יהרג בשונאיהם (פליאה) : (וע"ל פ' בראשית בארבע נהרות ובפ' לך לך בפסוק לו ישמעאל יחיה לפניך ותמצא מאמר זה באריכות) :

ויקח משה את אשתו ובניו וגו'. עני ורוכב על החמור הוא חמור בן האתון שנברא מששת ימי בראשית בין השמשות הוא החמור שחבש אברהם לעקוד את יצחק בנו. הוא החמור שרכב עליו משה רבינו בבואו למצרים שנ' וירכיבם על החמור. הוא החמור שעתיד בן דוד לרכב עליו (ילקוט דברים) :

ואמרת אל פרעה כה אמר וגו'. בזימנא דנפקו ישראל ממצרים כלהו נפקין רגלין כד"א שש מאות אלף רגלי וכלהו הוו עבדין כד"א כי לי בני ישראל עבדים. מיד דאתא משה קרא לון בנין. הה"ד בני בכורי ישראל (זוהר בראשית ע' ק"ע) :

ת"ח בני בכורי ישראל. וכתיב שלח עמי ויעבדוני. ישראל אקרי בן להקב"ה

בגין דאתדביק. כד"א מה שמו ומה שם בנו (זוהר ויקרא פקוד סג"א):

אמר ר"ש תרין אית להקב"ה חד דכר וחד נוקבא. דכר יהיב הקב"ה ליעקב דכתיב בני בכורי ישראל. בת יהיב לאברהם דכתיב וה' ברך את אברהם בכל שנתן לו בת (זוהר ויחי ע' תס"ו) (הובא לעיל פ' חיי שרה):

ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה'. למאן למשה א"ל הקב"ה וכי את אזיל לאפקא ית ישראל ממצרים ולאכנעה מלכא רבא ושליטא ואנת אנשית מינך קיימי דברך לא אתגזי' מיד ויבקש המיתו. תאנא נחית גבריאל בשלהובא דאשא לאוקדא ליה ואתרמיז ליה חיווא מתוקדא לשיצי ליה וכו'. עד דחמאת צפורה וגזרת לברה וישתזיב ותקח צפורה צור מאי צור אסוותא. דכתיב ותכרת ערלת בנה דנצנצה בה רוח הקודש (זוהר פ' לך לך פ' כנ"א):

ר' הונא בשם ר' אחא אמר ויאמר כי אהיה עמך ואין דבר רע מזיקך וכתיב בדרך במלון אלא שאין הבטחה לצדיקים בעה"ז (רבה בשלח):

והות באורחא בבית מבבותא וארע ביה מלאכא דה' ובעא למקטליה מן בגלל גרשום בריה דלא הוי גזיר על עיסק יתרו חמוי דלא שבקיה למגזריה. ברם אליעזר הוה גזר בתנאי דאתני תרווייהו (תרגום יונתן):

הא דאמרו חז"ל משה שיעבד את גרשם לע"ז בתנאי יתרו לא שהיתה כוונתו לע"ז ממש אלא לעבודה שהיא זרה לו כמו שפי' דוד לשמואל אלא שברית כרותה לשפתים. לכן אותו הלוי שהי' כהן למיכה היה בן גרשם וכו' (ע"מ):

ויהי בדרך במלון מאי אכפת לן שהיה במלון. אלא צ"ל שיש בו סוד ולא להנם נכתבה בתורה ר"ל מלון שהיו מלינים פמליא של מעלה על משה שהלך עם כל בני ביתו למצרים והיו אומרים כנגדו דברים קשים. וכי יתכן לאיש כזה שהקב"ה שולח אותו להוציא בני ישראל מארץ מצרים. והוא הוסיף והוליך בניו ובני ביתו עמו לשם וזה הפועל מורה שרצה להתיישב שם וכו'. והמלאך גבריאל פגע במשה ויבקש המיתו. כי מקדמת דנא היה כעוס מדה"ד עם משה. וגבריאל שליח מסטרא דדינא הוה ובשעה שהשיב משה להקב"ה בסנה שלח נא ביד תשלח. מה כתיב ויחר אף ה' במשה ומאותה שעה היה מדה"ד נגד משה. ועוד שזה מטה שהיה לו שם גבריאל היה עליו. והיה נותן כח לסטרא אחרא להתהפך מנחש למטה וממטה לנחש ולבלוע מטותם של החרטומים. ולכן חרה לו עד מאד שמשה היה מבקש כ"כ תאוניות והיה שליח של הקב"ה וגבריאל הוא אחד ממחנה השכינה והיה ממונה על הנחש שהפך למטה וממטה לנחש וכו'. לכן זה המלאך גבריאל כשראה למשה שלקח אשתו ובניו וירכיבם. אמר גבריאל עתה שנתבשר משה כי מתו כל האנשים וגו' לקח אשתו ובניו להתיישב שם ולעשות דירת קבע שם. לכן ויפגשהו ומבקש המיתו מדה"ד גבריאל היה מתקנא בשביל השכינה והיילותיה שהם מתעכבים תמן בשביל ישראל בגלות כדי לשמרם מסטרא אחרא. ע"כ שלח גבריאל שהוא ממונה על סטרא דדינא ונעשה כמו נחש. והיה נראה לצפורה כמו נחש וכו'. וכל דא סיבב הקב"ה ע"י צפורה כדי שיתחיל להתיש כח של סטרא אחרא ע"י צפורה שהיתה מסטרא דילהון. וכשילך משה לפני פרעה שהיה בפועל סטרא אחרא לפניו. כה"ג אשתו כפרה באלהיה וכרתה הערלה. וכרא שליט משה על סיטרא אחרא (גלי רזיא):

ויגד משה לאהרן את כל וגו'. כל התורה שלמד מרע"ה למדה לאהרן. הה"ד ויגד משה לאהרן את כל דברי ה'. ורבנן אמרו גילה לו שם המפורש. אמר ר' חנינא בר פפא ברוך המקום שבחר בשני אחים האלו שלא

נבראו אלא לתורה ולכבודן של ישראל (מ' חזית) :

ויאמן העם וישמעו כי פקד וגו'. א"ל למה לא יעשה הקב"ה נסים נגלים. א"ל אין העולם כדאי להעשות להם נסים נגלים. א"ל אדונינו בדור מצרים הכחישו בבריא"ה ועברו בז' מצות דור פריץ ונעשה להם נסים נגלים. א"ל היה ביניהם אנשים גדולים וצדיקים שהיו ראויים לראות מה שראו והאמינו בדברו שנ' ויקדו העם וישתחוו וגם היו עתידים לקבל התורה ולשמוע דברים מפי השם. שנ' קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים. ראו אמונתם וצדקתם והאיך לא יעשה נסים ומופתים נגלים בשביל ישראל. וע"י ישראל רואים ג"כ האומות (פליאה) (ע"ל פ' בראשית) :

ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו וגו'. אית מלך לעילא וכהן שליט תחתיו דהיינו מיכאל כהנא רבא זהו בקדושה. ובסטרא אחרא אית מלך זקן וכסיל ותחתיו כהן און. וכל זמן דהאי מלך וכהן בסטרא אחרא לא אתכפיין אין הקב"ה שולט לבדו. אבל בתר דאלו אתברין ואתכפיין שולט הקב"ה בלחודוי. כה"ג עבד משה כשבא אל פרעה וכפר פרעה ואמר לא ידעתי את ה' עד שהכה הקב"ה אותו והוד' להקב"ה ואיתבר חיליה דהאי מלך ולבתר איתבר חיליה דכהן און עד דאתי ואודה להקב"ה ואמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים. וכל זמן שלא הודו אלו לא נתנה התורה ולבתר ניתנה התורה. ואף שזה אמר יתרו כהן מדין. כהן און וכהן מדין חדא דרגא הוא. כשהיה חותן יוסף אקרי כהן און. כשהיה חותן משה אקרי כהן מדין וכו'. ומשה ויוסף בדרגא חדא הוה. רזא דוי"ו (זוהר ע' קי"ט) (כיאור מאמר זה ע' בגלגולי בפסוק ויחמוס) :

מאיש מדבר תהפוכות זה פרעה הרשע. בשעה שנכנס משה אצלו היה מדבר עמו תהפוכות. באיזה צד כיון שהגזירה באה הוה אמר למשה הסר הגזירה זו מעלי ואני משלח את ישראל. ומשה היה מבקש רחמים עד שהיה מעביר הגזירה. וכיון שראה שנתבטלה הגזרה היה מהפך בגזירות. ואמר לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח. לכן נאמר מאיש מדבר תהפוכות (מ' משלי) :

זאת מתכונת הלבנים וגו' במצרים היה חקוק שמות של שבטים על מתכונת הלבנים וכו' (תנחומא פ' כי תשא) :

תבן אין נתן לעבדיך וגו'. רבי אבא בשם רבי תנחום אמר ומה שוטרי ישראל אמרו לפרעה. הה"ד תבן אין ניתן לעבדיך וחטאת עמך. אתחטי על עמך ישראל. ואתחטי על אומתך. ואת גורם שתסתלק המלכות ותנתן לאומה אחרת (מדרש חזית על פסוק הסבעתי) :

וישב משה אל ה' ויאמר למה הרעותה וגו'. ת"ח תרין הוי דקאמרין כלין קמיה קב"ה. משה אמר למה הרעותה. אליהו אמר הרעותה להמית את בנה ותרווייהו מלה חדא אמרו. אלא רזא איהו משה אמר למה הרעותה. מ"ט בגין דיהבית רשו לסטרא אחרא לשלטא עלייהו דישראל. אליהו אמר הרעותה יהבית רשו לשלטאה לסטרא אחרא ליטול נשמתו חדא (זוהר פ' ויגש ע' רנ"ח) :

עשר ספירות בלימה עומק טוב ועומק רע. וכתב הראב"ד בפירוש דף ס"ג ע"ג. פי' תמורת הטוב כי אין טוב ניכר אלא מן הפוכו. לפי שהמדה ההיא נוקמת מהרשעים נקרא רע (גבור"ה) כי על ידיה יהיו טובים ודע שכן סונה לגבו"רה. שנאמר יריע אף יצריח על אויביו יתגבר. והסוד למה הרעותה

לעם הזה למה זה שלחתני. שנ' וירע בעיני ה' אשר עשה. והסוד ובעיני משה רע. כי היתה הצורה אליו כדמו' דם שנא' בר"עה הוציאם להרוג אותם בהרים וגו' אמרו רז"ל כוכב ששמו רע"ה והוא כוכב מאד"ים המקבל מצד הדין ולו החרב והאש (ס' יג"ר מ' ה' פ"א):

ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך וגו' ד"א כי העושק יהולל חכם עושק שעשק דתן ואבירם למשה רבינו אבדה חכמתם ויאבד לב מתנה מתוב' כתיב. אלו היה משה מתון היה ניצול אלא שהקניטו והקפידו אותו ואמרו ירא ה' עליכם ולא סבל אלא אף הוא הקפיד מכעסו ומאז באתי אל פרעה. א"ל הקב"ה אני כתבתי עליך שאתה חכם ואתה שתקפיד ואמר להם כך חייך יש לך לידע ולהודיע טוב אחריתן של בני מראשיתן שנתתי להם במצרים דכתיב עתה תראה באותה שעה אמר הקב"ה ווי דמובדין ולא משתכחן אבדתי את אברהם יצחק ויעקב ולא הרהרו אחרי ולא מצאתי כיוצא בהם באותה שעה בקשה מדה"ד לפגוע במשה דכתיב וידבר אלהים אל משה אין אלהים אלא מדה"ד ונא' ויאמר אליו אני ה' א"ל את ב"וד לא יכולת לסבול אותם אני ה' רחמן בעל הרחמים במדותי ארחם שנא' אני עשיתי וגו' (רבה קהלת):

פרשת וארא

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' מר"עה סבר כיון שהקב"ה שדריה למפריקית ישראל דהא עברו ימי הרעה ואתא זמן פורקנ' ואע"ג דאמר ליה ונטיתי ידי במצרים וכו' סבר דישראל לא יהא לון בישא מכאן ואילך כיון דמטא זמן פורקנא ואף במצראי יעבוד בהון אתין ומופתין דלא לינזק בהו טובא ומשום הכי קאמר למה הרעותה וגו' למה שלחתני כלומר למה אבאשת' לישראל טפי ממאי דהוי מבאשי להון מקדמ' דנא כיון דמט' עידן פורקנא וכי תימא דאכתי לא מטא למה זה שלחתני והוה לך לאמתוני עד דמטי להון זמן פורקנא ואהדר ליה הקב"ה וא"ל ודאי מטי זמן פורקנא והיינו דא"ל עתה תראה וגו'. וא"ל וידבר אלהים וגו' כלומר אי תימא דמטי זמן פורקנא למה הרעות לא הכי דרכיך דהא אנא פועל דינא ורחמי כחדא והיינו ויאמר וידבר חד דינא וחד רחמי וכן אלהים ה' (מגיד חדש):

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי וגו' האבות הם המרכבה והקב"ה מזכיר אברהם יצחק יעקב במקום שמזכיר שמו שנא' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שד"י זהו שנא' בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך הכוונה בכל מקום שאני מזכיר את האבות שם שמי ושם הברכה והיה שד"י חקוק בסוף שמם של האבות שסוף שמם שהוא בק"ם ומתחלפים בא"ת ב"ש שד"י ועל שהאבות נאחזים בחיות העליונות א"רית נ"שר א"דם ש"ור ושד"י חקוק בשמם והתפילין והמזוזה והברי' רומזים בהן ע"כ מזכירין שד"י במזוזה שד"י בתפילין ושד"י בברי' כי שם שדי הוא שם שלם אפי' על כל הנעלמות וכל העולם נברא בשם שד"י והכל תלוי בזכות האבות וזהו שאמרו האבות הן הן המרכבה (פליאה):

אפי' אברהם יצחק ויעקב שהם גדולים ממלאכי השרת והקב"ה אהבם אהבה גמורה לא גילה שם המפורש אלא למשה בלבד שנ' ושמי ה' לא נודעתי להם ומה הודיע להם מקצת שמו שאינו מפורש שנא' וארא אל אברהם ואל יצחק ואל יעקב באל שד"י שלשה אותיות הללו הודיע להם כנגד שלשתן.

שי"ן נגד אברהם דל"ת נגד יצחק יו"ד נגד יעקב אבל למשה גילה כל השמות שנא' יודיע דרכיו למשה וכו' ומפני מה לא גילה דרכיו לאברהם שפירש מע"ז ועמד בעשר נסיונות וליצחק שנעקד כשה תמי' על גבי המזבח וליעקב שהרחיק עצמו ובניו ובנותיו וקרוביו מחטא ומע"ז שנא' הסירו אלהי הנכר אלא אברהם מפני זרעו של ישמעאל נופל בגיהנם ויצחק מפני זרעו של עשו נופל בגיהנם. ויעקב שאמר נסתרה דרכי מה' (אותיות ר"ע אות ו' ז') :

וארא אל אברהם וגו' באל שדי בהאי שד"י דאיהו מלבר במזוזה אבל ושמי יה"וד דאיהו מלגאו במזוזה דאיהי תרע' דהקב"ה דאתמר בה זה השער לה' לא נודעתי להם וכו' (תיקונים תיקון כב) :

גבי אבהן לא אתחזי אלא בנעלים הה"ד מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב. אבל גבי משה בלא כסוי כלל. ורזא דמלה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. ומשה אתמר ביה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם כי יאמרו לא נראה אליך ה' (תיקונים תיקון ד"ו) :

כבר ידעת כי ביתו של תפא"רת שד"י והוא אהל מועד לפיכך אמר הכתוב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם כלומר ראו שמי ה' מתוך אל שד"י. ומתוך אספקלריא שאינו מאירה. לפיכך לא נודעתי להם בתבלית ביאור (שערי צדק) (וע' בציוני בתחלת הפרשה) :

בשם אל שד"י הוציא שרה אמנו מביתו של פרעה בנגעים גדולים וכן א"א ע"ה נצח המלכים בזה השם (ציוני) :

באל שדי כי נראה לאבות בשם שדי שהוא מנצח בו מערכות שמים לעשות מהם נסים נסתרים ר"ל שלא תבטל מנהגו של עולם ברעב וגם ובמלחמ' ממות הצילם לתת להם עושר וכבוד. והנה אמר השי"ת אל משה נראיתי לאבות בכח יד"י אשר אני שודד בו המזלות מערכות השמים ועוזר לבחירי. אבל בשמי ה' אשר נהיה בו כל הוה לא נודעתי להם. ולברא להם חדשות בשינוי התולדות שהם נסים נגלים (ציוני) :

וארא אל האבות באל שדי. ד' פעמים אלהי"ם בגי' אל שד"י שהוא תפאר"ת ומשה בגי' אל שד"י וגו'. כי מלך מצרים הוא סוד לילי"ת גי' ת"פ שרוכבת על ת"פ מחנות וזהו לתת להם ארץ כנע"ן בגי' ת"פ (מג"ע אופן קפ"ז) :

למה נקרא אל שד"י שלשון שדי הוא לשון די. ואם היה אומר שדי לבד היה נראה שיש ביכולת להנהיג את העולם בלתי סיוע אחר. לכן בא להזכיר שם א"ל קודם שד"י להורות כח הפועל שד"י בתחתונים היא מקבלת מן אל שד"י שהוא חס"ד אבל לא מעצמו. אל שד"י בגי' מש"ה. ובהם משתמש מרע"ה (פליאה) :

פעם אחד נכנסתי להורבה אחת מחורבות ירושלים בשעת תפלה היתה ומצאתי אדם בפנים ואמר לי פעם אחד נכנסתי לחורבה ושמעתי סיבת חסרון יו"ד מירושלים. ואמרתי לא תגי"ד לי מה ששמעת. וא"ל יו"ד של ירושלים רמז ליו"ד של שד"י ליו"ד של אד"ני ליו"ד של אהי"ה ליו"ד דהוי"ה. ואם נחסר שד"י יו"ד נשאר ש"ד וזהו ש"ד משד"י יבא. ואם נחסר יו"ד של אדנ"י ישאר אד"ן כענין אד"ן לריב. ואם יחסר יו"ד של הוי"ה ישאר הו"ה כענין תפל עליך הו"ה. ואם יחסר י' של אהי"ה ישאר אה"ה. ואם חסר י' כשמות הללו הי' כליה לשונאיהן של ישראל. ויען שהיתה הגלות גזירה עלינו נחסר מירושלם ונסתלק השכינה משם עד שישוב חרון אף השי"ת וירחם עלינו והוא בשוב ה' את שבות ציון אם תשוב אלי א"ל י' (פליאה) :

אדם עיקר אילנא ואיבא וענפא ולא אשתאר רק שרשא. אתגלגל אדם בג' אבהן ותיקן מה דעקר נחית באברהם ונטע ביה ה' ונחית ביצחק ועביר איבא דא י'. מן יצחק נחית ביעקב ונטע ביה ו' דאתמר ביה ואלהי. ובתר אתא משה ונחית ה' חומשי תורה. ואשתלים שם ה' כר"א ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם כי אמרו לא נראה אליך ה'. דלאבהן לא אתגלי לך איך אתגלי. בגין דלא הוי שלים שמא באבהן לא אתגלי לון. הה"ד ושמי ה' לא נודעתי להם (זוהר ברהסית ע' קס"א):

וירא אלהים עוד. ר' יוסי אומר כבראשונה עוד. מה ראשונה ע"י מלאך אף השנייה ע"י מלאך. א"ר ברכיה עוד איני מייחד שמי על בריה אלא עליך ולא על אחר שנא' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ולא אחר עמהם (רבה וישלח פ' ך"ב):

מאהר שאתם קרויים אדם בשמו של אדה"ד. ע"כ תעמדו בשעבוד מצרים חשבן אני אל שד"י ונרמז ב' בבראשית ות' בראשית (פליאה):

א"ל שד"י בגי' שמ"ה הוא שכתוב שמ"ה קברתי את לאה. מלרע שמ"ה ושערוריה (פליאה):

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל. חמא הקב"ה לאהרן בשעתא דאמר ואזכור את בריתי דאזמנן תרין בנוהי דאהרן לאתפגמא בההוא ברית והשתא דקא משדר ליה למצרים ובעא לאעברא ליה. כיון דחמא דקיים פנחס וקיים ליה ההוא ברית באתרא ואתקין עקימא דלהון מיד הוא אהרן ומשה. אמר הב"ה השתא הוא אהרן כבקדמייתא (זוהר ע' מ"ו):

שומע תפלה וגו'. זו תפלה של מלאך מזלו של אדם שהוא מתפלל על האדם ושמע הקב"ה תפלתו שכל ענין שאדם עושה מלאך מזלו מראה באותו ענין למעלה כמו שכיונו למטה וזהו שנא' וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל. וגם לרבות מלאך מזלו (ס' חסידים ס' תת תמ"ג):

לכן אומר לבני ישראל וגו'. לקחת גוי מקרב גוי אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים אלולי שנשבע הקב"ה לא היה מדה"ד נותן שיגאלו. וז"ש לכן אמור לבני ישראל אין לכן אלא שבועה (מ' חזית ע"פ כשושנה בין החוחים):

והוצאתי והצלתי וגו'. ד' גאולות לקביל ד' רגלי מרכבה וכנסת ישראל. והיינו רזא דצ"ך עד"ש באח"ב דצ"ך בתלת עילאי עד"ש רמז בג' אבהן באח"ב רמז באינון ארבעה דהא באתערותא רגזו מיא ואתהפכו להמא כד"א הים ראה וינוס. ובאתערותא דחכ"מה אתא צפרדע דאיהו קרי חדיר והכי הוא חכמ"ה דכתר עליון מתעלם טובה וחכמ"ה מפיק מלה לעלמא. ובאתערותא דבי"נה הוי כנים משום דמינה רחשין כל רחשין וכל תולדין דעלמין. ובאתערות' דחס"ד הוי ערוב דהא מחס"ד נפקין כל בריין דעלמ' דהא איהו ראש ז' ספירות הבנין. ובאתערות' דגבורה הוי שחין מסטרא דדינא דאית ביה אוקיד עלמא בתוך אבעבועות. וברד באתערות' דנצ"ח וכו'. ארבה באתערות' דהו"ד חשך באתערות' דיסו"ד מכות בכורות באתערות' דמלכות וכו' (מגיד חדש ופ"ס בארוכות) (ענין ד' לשונות גאולה לעיל פ' שמות בפס מ"ע):

ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. אתה מוצא באברהם כתיב יקח נא מעט מים אף הקב"ה פרע לבניו ולקחתי אתכם לי לעם נגד יקח נא מעט מים (רבה נשא פ' י"ד):

והבאתי אתכם אל הארץ וגו'. לאלה תחלק הארץ והלא ליוצאי מצרים נתחלקה

נתחלקה הארץ דכתיב ונתתי להם מורשה וכו'. לפי שצפוי לפני הקב"ה שסוף עתידין משפחות למות ומהן אלו שכתובים למעלה ובני שמעון ימואל וימין ואהד. לפיכך אמר הקב"ה מה אני מחלק הארץ לבני האדם העתידין למות לכן כשבאו לערבות מואב אמר לאלה תחלק הארץ (רכה פ' פנחס):

הקב"ה אמר אשר נשאתי את ידי הרי זה מעין נשיאת כפים לברך את ישראל. וממנו למד אהרן וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ידו כתיב. אמר אהרן להקב"ה צריכה הברכה שתבוא שנית על יד שנים מברכים ומתוך שנים שיהיה שם המיוחד בכל האצילות הת"פ ואז תבא ברכה שלימה בכל אצילות הת"פ. והאיך נתייחד השם מתוך אלו השנים מברכים אמר הקב"ה ידי ואהרן אמר ידו תחבר ידי עם ידו תמצא בציורו והו"ה והעליון הזכיר נגד העליון והתחתון הזכיר נגד התחתון בזה הענין העליון הזכיר חצי השם העליון ר"ל הראשון שאמר על ידי ואהרן הוא התחתון הזכיר השם האחרון ברמיזות שאמר יד"ו ע"כ א"ל לבאר דעת המחבר כי הקב"ה העליון הזכיר שם י"ה שהוא העליון בשם הוי"ה הא כיצד אמר יד"י שים נקודה יו"ד אחרונה תוך ד' של יד"י כתיב י"ה. והתחתון זה אהרן הזכיר התחתון זה י"ה שהוא התחתון בשם הוי"ה הא כיצד שאמר יד"ו שים ג"כ נקודה יו"ד תחת ד' של י"ד הרי ה'. א"כ נשאר ו"ה א"כ תמצא הוי"ה בצירופו (ספר תמונה):

וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו'. כלומר משום דחזו דלא הוי בהו עובדין דכשרין וטבין כי היכי דרוח היינו תפאר"ת יתער עלייהו והיינו מקוצר רוח. כלומר בסיבת דרוח דהיינו תפאר"ת הוה קצר בסיבת עובדיהון. ומעבודה קשה כלומר ועוד עבודה היינו מלכו"ת דאקרי הכי. דמשום דכל עבודה דעלמא מתעביד על ידוהי חמא דהוי קשה כלומר דהוי מליא דינא וחשיבו דהוי מליא דינא לנגדא עלייהו. ומשום הכי לא שמעו אל משה ואינהו לא ידעו דההוא תקיף דינא דהוי במלכו"ת הוי לאתוויי על מצראי הנך מחאן. והיינו דקאמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי כלומר אי בני ישראל לגופייהו חשיבו דהאי תוקף דינא הוי למיתי עלייהו ולא אסיקו על דעתייהו דהוי למיחי על מצראי. כ"ש דפרעה ומצראי חשבו דלא נחתא עלייהו דישראל הוו הנך בישין ח"ו ולא למיתי על מצראי. וכי תימא אברר ליה ואוכיח ליה דלמיתי על מצראי נינהו. להכי קאמר ואני ערל שפתים. ורזא דהוי משה ערל שפתים למרמז דלא אתי לעלמא משום ארכיה אלא לזכאה דרא. דהא שפתים רמיזה בנצ"ח והו"ד. דאיהו אתר נביעו דזרעא לאפקא תולדין לעלמין. משום הכי הוי ערל שפתים. לומר דלא צריך לעברא בהנהו שפתים משום גופיה אלא לזכאה דרא (מגיד):

וידבר משה לפני ה' לאמר וגו'. בשעה שאמר משה לפני הקב"ה הן אני ערל שפתים. נזדעזעו כל הבריות שבעולם. ואמרו וזה משה שעתיד לדבר עם השכינה בקע"ה מקומות. והוא מבאר כל אות ואות וכל דבר ודבר. וכל פסוק שבתורה בע' לשון. הוא אומר לפני הקב"ה הן אני ערל שפתים. אני עאכ"ו (זוחיות ל"ע):

לדברון המבליע הפירכא בתוך ק"ו כדאיתא בפרק כיצד הרגל. ומה מקום שהיקל ברשות הרבים בשן ורגל אע"ג דהזיקן מצוי החמיר בקרן. אע"פ דאין הזיקן מצוי לחייב חצי נזק. מקום שהחמיר בשן ורגל אע"ג דהזיקן מצוי דהיינו בחצר אינו דין שנחמיר בקרן. אע"פ דאין הזיקן מצוי לחייב נזק שלם. א"כ לפי דברי המבליע נצח משה להקב"ה. כי משה עשה ק"ו להיפטר. ומה

זמה הן בני ישראל לא שמעו אלי . והאיך ישמעני פרעה . והקב"ה עשה לו פירכא . מה לבני ישראל דין הוא שלא שמעו מקוצר רוח וגו' . תאמר לפני פרעה . א"כ אחרי שברת משה מן השליחות יש לו כח להעמיד מק"ו ולהיפטר . כי נראה משום דפריך הקב"ה שלחו הא לא פריך לא שלחו . דאי ס"ד דאע"ג דלא פריך שלחו א"כ מה שייך ומה צורך . אלא ע"כ אי לא פריך לא שלחו . ואי הכי יבליע משה הפירכא בתוך הק"ו ויפטור . שזהו אין פירכא יותר . ויאמר ומה בני ישראל אע"ג דאית להם קוצר רוח יוצאים מעבדות לחירות . היה להם לשמוע ולא שמעו ועוד מי הוא שיראה הענינים המהופכים הללו ולא ישתוק. ולמה שלחו הקב"ה אחר שאמר לו משה סיבה מונעת . ואם יודע הקב"ה האמת שאין מניעה . א"כ מה צורך לפרוך . ואם הוי צריך לפרוך יפרוך פירכא שאינה נבלעת. שלא ישאיר הניצוח למשה . שיאמר העולם משה נצח להקב"ה. ותירוץ כל פירכא הכתובה בקרא ופועלת להרוס הק"ו . בין כתוב הק"ו בין שאינו כתוב הק"ו . לכן לא עמד בק"ו של משה כי הפירכא כתובה והק"ו של משה נפרך ואין בדבריו כלום אבל פירכא שאינה כתובה מבליעין אותה . כי הדין הבא מן ההו"ד המדות של מעלה מבליעין הדין ההוא (פליאה) :

וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל למה נאמר לפי שהוא אומר ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה אין לי אלא משה דיין לפרעה אהרן מנין ת"ל אל משה ואל אהרן הקיש אהרן למשה מה משה היה דיין לפרעה ואמר דבריו ולא נתיירא אף אהרן כן אמר דבריו ולא יירא (מכילתא):

ובני שמעון ימואל וגו' ושאול בן הכנענית . שאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני. ר"י ור"נ ורבנן דציפורי. ר"י אמר שעשה מעשה כנענית . ר' נחמיה אמר שנבעלה מחוי שהוא בכלל כנעני . ורבנן אמרו נטלה שמעון וקברה בארץ כנען (מ' משלי) :

ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל וגו' . ושני חיי קהת חסידא מאה ותלתין ותלת שנין חיי עד דחמא ית פנחס דהוא אליהו כהנא רבא דעתיד למשתלחא לגלותא בסוף יומיא (תרגום) :

ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב וגו' . ר' אלעזר פתח ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה כלא כמה דאצטריך וכו' . ת"ח מיומא דאתברי עלמא היתה בת שבע ראויה לדוד. ראויה היתה אלישבע לאהרן מיומא דאתברי עלמא . מאי בין האי להאי אלא כולא חד אבל התם לדינא הכא לרחמים . כד אתחברא בדוד לדינא לאגחא קרבא לאושיד דמין הכא באהרן לשלמא וכו'. וע"ד אתקרי התם בת שבע והכא אלישבע דאתחברא בחס"ד (זוהר שמיני ע' ס"ו וס"ז) :

ע' דבר נפלא בס' תמונה ומובא לעיל בפ' וירא בפסוק באר שבע :

ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל ותלד לו את פנחס אלה ראשי בית אבותם . אלה משמע סגי והלא את פנחס לחודא קא חשיב . אלא שנשמת נדב ואביהוא היה בפנחס (זוהר אחרי מות ע' ק"ב. עוד שם) מפני שהציל רבים והמציל רבים כרבים דמי :

הם המדברים אל פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים וגו' שם הוי"ה הוא מ"ה תמצאהו במנין יו"ד ה"א וא"ו ה"א . וזה ה"ם המדברים אל פרעה מלך מצרים בכח ה"ם שהוא שם הוי"ה וזהו ה"ם . הכ"מה כ"ח מ"ה ה"ם משה ואהרן וזהו ה' שלחני (פליאה) :

אמר משה לפני הקב"ה רבונא דעלמא אמור לי מה בין הבל למשה . א"ל הבל

הב"ל ג' אותיות ומשה ג' אותיות והברם כמשפטם (הבל משה) תבר ה' אות ראשון מן *הבל. מ' אות ראשון מן *משה הוא ה"ם וה"ם בגי' יו"ד ה"א וא"ו ה"א. זהו ה"ם המדברים אל פרעה מלך מצרים. ואם לאו מאין לך להוציא את ישראל ממצרים רס הה' שהוא ממלא ה"ם ונעשה יו"ד ה"א וא"ו ה"א הוא האדם הוא ת"ת ישראל. א"ל א"כ מה תאמר בב' של הבל וש' של משה. א"ל דע לך הב' בחכמ"ה ש' בבי"נה לומר כח הש' מן ב'. א"ל רבותי דעלמא מה תאמר בל' של הבל וה' של משה. א"ל צרפם הוא ה"ל אע"פ שראש שמך וסוף שמך *הבל משה* הם ה' מ"מ גם אני ה' גם אני לבי"נה. וממנו תעביד וזהו הלה' תגמלו זאת. א"ל א"כ השני שקראוהו שת מה טיבו של שם זה. א"ל ש' בחכמ"ה תי"ו בגבו"רה. וע"י הש' פועלת הת"ת. ואע"פ שה"ם המדברים אל פרעה הש' הוא שורש הת' אז גם הגבורה משלמת (פליאה) (ע"ל בראשית):

ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים וגו'. והוה ביומא דמליל ה' עם משה בארעא דמצרים והוה אהרן מצית אודניה ושמע מה דמליל עמיה (תרגום):

וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' וגו'. למה צריך לומר כאן אני ה' אלא אמר הקב"ה למשה אע"פ שעשיתיך אלוה לפרעה כמה דתימא ראה נתתיך **אלהים** לפרעה הזהר להיות אלהותי עליך. שלא עשיתיך אלוה כי אם על פרעה (רבה נשא):

ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה וגו'. בשעה שאמר הקב"ה עלה אלי ההרה והיה שם כדין מסר ליה שמא גליפא והוה ליה לגבי משה בארעא. בקדמיתא כד הוי במצרים חקיק ביה שם אלהים דכתיב ראה נתתיך אלהים לפרעה שמא דא ודאי אתחקק ביה בשירותא דנבואתא וכיון דאסתליק בעילויא אחרא חקיק ביה הקב"ה שמיה ממש בגין לאסתלק' על שמא דאלהים דהוי ביה בקדמיתא. והשתא חקיק ביה שמא קדישא וכו'. ובגין דלהוי בארעא שמא שלים בגוונא דלעילא ה' אלהים יהיב ליה כרסייא ויהיב ליה שמא (זוהר שיר השירים דף כ"ו ע"א):

ומשה בן שמנים שנה ואהרן וגו'. כשהרג קין להבל פרח א"י מן אהי"ה א"י הבל אחיך. ומשה כשהיה בן פ' שנה בעמדו לפני פרעה חזר א"י מן אהי"ה לאתרא ונשתתף שם פ' שנה של משה ועולה לחשבן צ"א דאיהו בגי' מלא"ך. ע"כ נזכרו ימי משה כשבא לפני פרעה. שהיו באים לפני פרעה ד' אתוון ואיהו המלאך ששמו איפ"ה. והיה מפחידו כמו שעשה ליצחק כשהיה רוצה לקלל יעקב בשביל שרמה אותו ולקח הברכות ברמאות נראה לו אותו מלאך הנקרא אי"פה והראה לו גיהנם פתוח לפניו תיכף חזר מחשבתו לטובה ואמר גם ברוך יהיה. כן היה עושה פרעה ובלבו ובמחשבתו היה אומר כשיבא משה פעם אחרת לפני אהרג אותו. וכשבא משה לפניו היה נראה אליו אותו האש הגדולה והיה מפחידו ולא היה רשאי לדבר מאומה ואותו איפ"ה שהציל ליעקב מן קללות אביו הציל למשה מפרעה (גלי רזיא) (וע"ל פ' תולדות):

כי ידבר אליכם פרעה. א"ל בני אם תרצה לידע כח הזכר חלקהו. א"ל ר' אינו מתחלק. א"ל מתחלק והוא קי"ג וחצי. א"ל מאי נפקא מינה. א"ל קי"ג וחצי שהוא חצי זכר עולה בזכר. ראה והבין שהוא כן תתחבר זכר וחצי זכר שהוא קי"ג וחצי עולה ות"ן. הוא שנא' ות"ן שמה עולתיך להעלות בזכר. וז"ש תנ"ו לכם מופת מכת הזכר אשר נסיו נגלים (פליאה):

אות או מופת. אות בשמים כענין שנא' והיו לאותות ולמועדים. מופת בארץ כענין שנא' לראות את המופת אשר היה בארץ. ורבותינו אמרו

אין הפרש בין אות למופת . והדברים נראים ונתתי מופתים בשמים ובארץ . אלא אות לזמן כענין שנא' למטר יהיה האות הזה . ומופת לאלתר כענין שנא' תנו לכם מופת . ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין (פסיקתא זוטרתא) :

ויקרא גם פרעה לחכמים וגו' . ויעשו גם המה חרטומי מצרים . דבעי למיקם לקביל פליאן דהקב"ה . כיון דחמו ניסין ופליאין דעביד למשה במצרים אהדרו אח"כ לגבי משה ובקשו להתגייר . א"ל קב"ה למשה לא תקביל לון וכו' ומשה קבלן מעצמו . וגם ערב רב היו חרטומי מצרים ובראשיהם יונו"ס ויומברו"ס (זוהר תשא ע' קל"ד) :

ואת להט החרב וגו' לשמור את דרך עץ החיים . איהו אורייתא דאתמר בה עץ חיים היא . ואיהו אורייתא דע"פ זכה בר נש איהו סם חיים . ואי לא מתהפכת לסם המות . כגוונא דמטה אתהפכת לנחש ונחש למטה . ובזימנא ההוא אתמחין כל אינון דאתמר בהון ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם (מ' הנעלם) :

ג' עשו חרטומי מצרים הפכו המטה לתנין . והמים לדם . ועליית הצפרדעים. אבל בכנים ויעשו גם החרטומים בלהטיהם ולא יכלו להוציא הכנים . אבל הודו בעל כרחם שזה אינו ממין הכשפות שלהם אך אמרו אצבע אלהים היא רמז לסוד הלוחות שנא' בהם כתובים באצבע אלהים שגם הם ממין הנפלאות האלהות . ובשבע הראשונות לא נזכרו החרטומים לחשוב ולדמות פעולותיהם לפעול הנביאות האלהים אבל שתקו ועמדו משתוממים וסובלים המכות כשאר העם. ונאמר במכה שהוא שחין ולא יכלו החרטומים לעמוד בפני משה מפני השחין כי היה השחין בחרטומי מצרים.בכל מצרים בחרטומים כתיב. והוא סוד אמרו במעשה העגל ויצר אותו בחרט ויעשהו עגל מסכה שהם אותיות סמ"ך עג"לה והוא גל"ם הכעים והוא גל"ם כעס"ה . והרמיז להכעיסו במעשה ידיהם והוא מ"ם וסמ"ך ר"ל להכעי"סו בגי' מ"ם וסמ"ך (פליאה) :

וישליכו איש מטהו וגו' . מן מטה אהרן יש ללמוד תחיית המתים . המטה היה עץ יבש ונעשה בריה מכ"ש מי שיש לו גוף ורוח (זוהר פ' וארא):

החרטומים והמכשפים היו עושים שהממונים מביאים תנינים ולוקחים מטותם ואח"כ מחזירים ברגע . ומלאך פניו היה צריך להיות עם משה . כי המכשפים אפי' יונו"ס ויוחני וממרא שהיו ראשי המכשפים משביעים שאר מלאכים . ולא יוכלו לעשות דבר נגד מלאך פניו ויוחנ"י ממר"א יונו"ס שרי כשדים היו מחרטומי מצרים ומומחים שבהם . וזהו שדורש שם חונה מלאך ה' סביב ליראיו אלו משה ואהרן.ויחלצם מחרטומי מצרים.וזהו סוד שאני ר' חנינא דנפיש זכותיה.כי היה שר הפנים שם ע"כ לא יכלו לכשפו (ציוני) :

ועתה שמע בני מפלת האויבים ולאומים יהגו ריק . ויבלע מטה אהרן את מטותם בגי' ד"ם המכש"ף ד"ם האנשים וכו' . וכשנפלו מבוחם ע"י הבליעה מיד התחזק מזה ויתחזק לב פרעה ערק"ו הל"ב (פליאה) :
(ע"ש סוד גדול על איש מטהו ועל מטתם ומטע' גדול לא כתבתי)

לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימה וגו' . איזיל לות פרעה בצפרא הא נפיק למנטיר קסמין עלוי מיא היא באמגושא (תרגום) :

אמגושא פי' בערוך דפליגו רב ושמואל באלו מגלחין פרעה אמגושא היה דכתיב הנה יוצא המימה . חד אמר לעשות כשפים הוא יוצא . חד אמר שעושה עצמו ע"ז שהיה אומר לי יאורי ואני עשיתני . ואין נראה לר"י דפליגו

דפליגו רב ושמואל במאי דאמר רב . אלא פליגי אמגושא שנזכר בשום מקום במשנה או בברייתא (תוס׳ סנה ד׳ ע״ה ע״ב) :

פרעה אמר לי יאורי ואני עשיתני . אני הוא שבראתי את עצמי הודיעו הקב״ה שהוא איש . א״ל הקב״ה הנה הוא יוצא המימה לצורכו ולדרכו בבקר אחוז בו . והודיעו שהוא ב״ו . מה עשה משה אחז בו . א״ל הנח לי שאעשה צרכי אח״כ אדבר עמך . א״ל משה יש אלוה שעושה צרכיו . לפיכך אמר השכם בבקר והודיעו שהוא ב״ו (ילקוט תליס) :

פרעה בנה לו פלטרין בתוך המים וסתם מי נילוס שלא ירדו תוך הים . והמים מתגברים ותולין הפלטרין והגביהו אותו ונשאו אותו למעלה . א״ל הקב״ה רשע נתגאית במים מה כתיב וניער פרעה וחילו בים סוף וכו׳ (תנחומא) :

הואיל ואתא לידינו מעשה פרעה שעשה עצמו אלוה על המים נזכיר ג״כ מעשה חירם מלך צור שעשה עצמו אלוה על המים ומפלתו . חירם מלך צור היה ונתגאה עד מאד מה עשה נכנס לים ועשה לו ארבעה עמודים מרובעים ארוכים . ושיעורם שוה והעמידם זה כנגד זה . ועשה ז׳ רקיעים וכסא וחיות ורעמים וזיקים וברקים :

הרקיע הראשון עשה של זכוכית ת״ק אמה על ת״ק אמה . ועשה בו חמה ולבנה וכוכבים :

הרקיע השני עשה של ברזל אלף אמה על אלף אמה . וסילון של מים מפריש בין ראשון לשני :

הרקיע השלישי של ברזל אלף ות״ק אמה . וסילון של מים מפריש בין שני לשלישי . ואבנים מגלגלות עשה ברקיע של ברזל שהיו מתבקעים אלו עם אלו ונשמעים כמו ברקים :

הרקיע הרביעי עשה של עופרת ב׳ אלפים אמה על ב׳ אלפים אמה . וסילון של מים מפריש בין שלישי לרביעי :

הרקיע החמישי של נחשת עשאו ב׳ אלפים ות״ק אמה על ב׳ אלפים ות״ק אמה וסילון של מים מפריש בין רביעי לחמישי ;

הרקיע הששי של כסף ג׳ אלפים אמה על ג׳ אלפים אמה . וסילון של מים מפריש בין חמישי לששי :

הרקיע השביעי של זהב ג׳ אלפים ות״ק אמה על ג׳ אלפים ות״ק אמה . וקבע בו אבנים טובות ומרגליות אמה על אמה והיה מראה מכאן ומכאן . מכאן נעשים ברקים ומכאן נעשים זיקים . והיה מזדעזע עצמו ואותם אבנים מתבקעים אלו עם אלו ונשמע הרעמים . אמר הב״ה ליחזקאל בן אדם אמר לחירם מלך צור מה אתה מתגאה ילוד אשה אתה . א״ל רבש״ע היאך אני הולך אצלו והוא תלוי באויר . באותה שעה הביא הקב״ה רוח בציצית ראשי והעלוהו אצל חירם . כיון שראה חירם ליחזקאל נבהל ונזדעזע . א״ל מי העלוך לכאן א״ל הקב״ה צוני לך אמור לחירם למה אתה מתגאה ילוד אשה אתה . א״ל ילוד אשה אני שאני חי וקיים לעולם . מה הקב״ה בשבעה רקיעים אף אני כך . מה הקב״ה בלב ימים אף אני מושבי בלב ימים . ולא עוד כמה מלכים מתו ואני קיים וכן ממלכי בית דוד וכן ממלכי ישראל . וכן נביאים וי׳ כהנים גדולים קברתי כלם הרי אל אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים . א״ל יחזקאל והרי עמדו גדולים ממך ולא עשו כמעשיך . א״ל משל למה היה חירם דומה לעבד שעשה לבוש לאדוניו . כל זמן שהיה הלבוש על אדוניו והעבד רואה הוא מתגאה . אמר האדון אני קורע הלבוש ולא יהא העבד מתגאה . כך הקב״ה אמר

אמר אני מחריב את ביתי שלא יהא חירם מתגאה ששלח ארזים לבית המקדש. מה היה סופו הביא הקב"ה עליו נבוכדנצר ובעל אמו בפניו והורידו מכסאו. והיה חותך בשרו כשתי אצבעות בכל יום ומטביל' בהומץ ומאכילם עד שמת. ואותו פלטין מה נעשה בהם קרע הקב"ה הארץ וגנזו לצדיקי' לע"ל(ילקוט יחזקאל):

ואמרת אליו ה' אלהי העברים וגו'. תאנא האי צד"ק אתקרי כ"ה דכל דינין מתערין מכ"ה. והיינו דא"ר אליעזר מהו כ"ה כלומר מכה מן כ"ה היינו כתיב לא שמעת עד כה. כמה דאגזיר ליה משה וכו'. והכהן דאתי מסטרא דחס"ד צריך לאתבסם ליה. וזש"ה כה תברכו (זוהר פ' נח ע' רע"ס):

אמר פרעה כשהיו ישראל אצלי היה הקב"ה זקוק לי והייתי סרבן בפניו והיה משלח לי אגרת בכל שעה. ואמר כה אמר ה' אלהי העברים שלח עמי והיה פרעה שומע מפי משה שלח את בני ולא היה מבקש לשלחם. וכשירד הב"ה למצרים להוציא בני ישראל שנא' וארד להצילו. התחיל פרעה צועק ווי ששלחתי. משל לבן מלך וכו' (רבה בשלח):

כה אמר ה' בזאת תדע וגו'. זאת החיה אשר תאכלו. בפרעה כתיב בזאת תדע כי אני ה'. הא זאת לקבלך לאתפרע מינך אוף ה"נ זאת החיה זאת לקבליכון לאתפרע מנהון (זוהר שמיני ע' ל"ה):

ויאמר ה' אל משה אמור לפרעה וגו'. התחיל הקב"ה למשה אמור לפרעה שלח את עמי ויעבדוני. הלך ואמר לו התחיל לומר מי ה' אשר אשמע בקולו ואיני רוצה לשלח את ישראל. א"ל היכן מצרים שותים א"ל מנילוס. א"ל הפוך אותם לדם. א"ל אני איני יוכל להפכו יש בן אדם שותה מן הבאר ומשליך אבן לתוכו. א"ל ילך אהרן ויהפכו הלך אהרן והכהו ונהפך לדם. ולמה לא הכהו משה. א"ל משה נשלכתי בתוכו ולא הזיקני. ובשביל כן הכהו אהרן (רבה פ' בשלח):

קי"ני קני"זי קדמו"ני. זה לעומת זה עשה אלהים. נגד מלכות דקדושה יש מלכות הרשעה בטומאה. נגד יסוד ברית קודש בקדושה יש בטומאה ערל ובת זוגו ערלה. נגד כתר בקדושה כר"ת בטומאה. וכן כל עשר ספירות. והנה כל עשר ספירות בקדושה מן ז' ימי הבנין אין כח בעצמה להכניע הקליפה שכנגדה בטומאה כי אם בהתעוררות שפע מלמעלה מן ב' ראשונות חוץ מספירות חס"ד יש בה כח להכניע הקליפות לבדה. וזהו מיכאל מימין שיכול להכניע הקליפה ומצינו י' מכות נגד י' ספירות: דם נגד מלכו"ת וכן כולם מלמטה למעלה עד מכות ברד נגד ספירות חס"ד. ולכן גבי מכות ברד אמרו ה' הצדיק וכו'.(עטרה מאמרות ד' ע"ס ע"ד) (כל זה מלאתי בפירוש על עטרה מאמרות):

ת"ח כיון דדמא אתעיר על עמא ההוא דמא של קטולין דיתער עלייהו אומא אחרא וקטל לון. אבל השתא במצרים לא בעא הקב"ה לאייתי עלייהו אומא אחרא לאתער' עלייהו דמא בגין דישראל הוו ביניהו ולא יצטערון. אבל הקב"ה מחא לון בדמא בנהרין דלהון ולא יכלו למשתי (זוהר ע' כ'):

אית מיא מגדלין חכמין ואית מיא מגדלין טפשין. ובא הכל מכח נוני ימא ומיא דמצרים מגדלין חרשין והקב"ה בלבל לאינון נוני ימא ע"י הדם. ולא אתי עלייהו רוחא דהכמתא (זוהר עמוד כ"ג):

דם עאיל במעיהון ובקע לון עד דמזבני מישראל בממון (זוהר עמוד ג'):

מהו איש אלהים. אם אלהים למה איש ואם איש למה אלהים. אלא בשעה שהלך ליאור למצרים איש ובשעה שנהפך לדם אלהי' (רבה וזאת הברכה):

א"ר יהודה המטה משוי מ' סאה ושל סנפרינון היה. ועשר מכות חקוק עליו

בכתב נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב . ומשה היה מביט במטה וראה איזה מכה ראויה לבא על פרעה ומביא עליו (תנחומא פ' תזריע) :

ביום חמישי נהפכו כל המים לדם ממצרים . וביום חמישי יצאו אבותינו ממצרים (פרקי ר"א פ"מ) :

אתה מוצא כל הניסים שעשה אלהים לישראל לא עשה אלא על ששמרו עצמן מן הערלה . שהיה המצרי משלשל דליו והיהודי משלשל דליו זה ממלא דם וזה ממלא מים . שניהם שותים מן החביות זה שותה דם וזה שותה מים . צפרדע רואה יהודי ובורח וראה מצרי וקופצת עליו . בהמתם רועות כא' והיה הברד מניח לזו והרג לזו . ראה פלאים שהיה שם וכן כל י' מכות. באו לים עשה יותר מבמצרים . במצרים כתיב ה' הויה במקנך ושם כתיב יד הגדולה וכו' (רבה נשא פ"ס) :

ושם מצ"פץ הוא נרתק לשם הוי"ה . לכן לא הלך עם יוסף רק חצי השם פ"ץ. כי החצי שהוא מ"ץ היה במצרים שהלך עם אברהם ושרה כשהלכו למצרים . וזאת הקליפה היה מכה לפרעה כשהיה רוצה לנגוע בשרה בצווי השכינה . וחרטומי מצרים בעצמם הרגישו שהכח שלהם הוא המכה אותם והם בקשו ושאלו בתרשין דלהון מי היה המכה והמניעה שלא יגע בה .והושב להם שהיה כח א' שהאומות מתפרנסים על ידו שמו מצפ"ץ . בקשו בתרשיהם ובלהטיהם ומצאו שכח של מצרים הוא מ"ץ ודחילו דלהון צ"פנ"ת . ולכן מכה ראשונה שהיה במצרים היה ע"י מ"ץ *מים *צפרדע (גלי רזיא) :

והדגה אשר ביאור מתה ויבאש וגו' . כל דבר האדם נכשל בו כמו בעץ ובאבן וכיוצא בו ונזוק . אז מלאך הממונה על אותו דבר יבא לדין לפי שבידו היה להתפלל ולהצילו וכשהצדיק מגיע זמנו ליפטר מן העולם אז מלאך הממונה על אותו מזל מבקש שלא ימות באותו מזל שהוא בו שלא יביאהו לדין וכן הדגה אשר ביאור מתה ובאש היאור . לפי שהממונה על היאור היה לו להתפלל על גזירת כל הבן הילוד היאורה תשליכהו ולא התפלל לכך נענש (ספר חסידים) :

וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה דא גלות קדמאה . דאתמר ביה וירד יונה אל ירכתי הספינה ודא הוא ואנכי ארד עמך מצרימה . כמה דאוקמוהו בכל אתר דגלו ישראל שכינה עמהם . קלקלו ישראל עובדיהון ביה זימנא אתמר ויקם מלך חדש על מצרים ודא פרעה עליה אתמר וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה . לבלוע יונה לא כתיב אלא לבלוע את יונה את אתא לרבות רעיא מהימנא דעתיד לאתייהבא אורייתא ע"י מא' ועד ת' . כל אינון גלגולים על ידיה הוו ודא הוא דג גדול דאתמר ביה התנין הגדול דא מצרים ובת זוגיה דגה. ויתפלל יונה אל ה' ממעי הדגה מאן מעי דגה אלו מצרים וכו' . ובזימנא דנפקו ישראל קטיל מנייהו סגיאין דא איהו והדגה אשר ביאור מתו ויבאש היאור דא אורייתא. דאתמר בה והתורה אור סרחת לגבייהו ואתמר בישראל כל הבן הילוד היאורה תשליכהו . או"ר איהו ר"ז וכן היאורה בת זוגיה דההוא אור דאתמר ביה ולכל בני ישראל היה אור במושבותם . כגוונא דא בגלותא בתראי היאורה ביה הי"ה ר"ז דאיהו אור דפורקנא בתראה . לקיים כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות . ודא איהו כל הבן הילוד היאורה תשליכהו וכל הבת תחיון אילין דמשתדלי באורייתא דבע"פ (תיקון ד' דף מ"ו ע"א) :

פרעה אלקי' הכא דכתיב בך ובעמך ובחדר משכבך . הטעם בשעתא דאתנסיב שרה לגבי פרעה רמז לאומנין וצייר דיוקנה במטתו ואתהני

בההוא

בההוא ציורא. בג"כ נלקה על מטתו במשכבו (זוהר עמוד כ"ג):

צפרדע הוי ראמי קלין בכל סטרין עד דאינון נפלין כמתין בגו ביתא וכו'. וזמין לון קלין, אחרנין באינון עורדעניא רמין קלין במעייהו והוו נפלו בשוקא כמתים. חדא היית ואוליד' ואתמליא ארעא מנייהו והוי כולהו מסרי גרמייהו לאשא ומאי הוי אמרו באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה (שם):

הצפרדע משמיע קולם מתוך כריסן של מצרים. ולא עוד כשהולכים לבית הכסא היו יוצאים ונושכים במקומם אין לך בושה גדולה מזו שנא' ושרץ היאור צפרדעים ובכה ובעמך ובכל מצרים (שם) צפרדע צפור שיש בו דעה (תנא דבי אליהו):

ישראל הם המזכירים את ה' בימּמא ובליליא משבחים להקב"ה לכן הביא על פרעה אילין דלא משתככי יממא ולילא אינון צפרדע ולא יוכל בר נש למשתעי בהדי חברייהו ומקלהון ינוקין ורביין מתין (זוהר ע' כ"ג):

כל הממונים ושריהם וחייליהם מהם על בעלי חיים גשמיים שהם תחת ממשלת הממונים והשרים הרוחניים והם מוכרחים לעשות רצון קונם ולבא באש ובמים. ובכל שליחות שיגזור עליהם וראייה ממופתים שנעשה במצרים מהצפרדעים ערוב ארבה. וכמו שהקב"ה אינו מקפח שכר של כל מין אנושי כשעושים רצונו. כך אינו מקפח שכר מן כל בריה אפי' מיתושים (גלי רזיא):

הצפרדעים היה להם קשים שנא' וצפרדע ותשחיתם. שהיו מחבלין גופיהם ומסרסין אותם. שנא' ובחדר משכבך ועל מטתך. אמרו להם הצפרדע מוניטא של אלהיכם בטלה ושלכם קיימת לפיכך ותשחיתם כמה דכתיב ושחת ארצה ומנין שהיו מדברים שנא' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה (רבה בא פ' ט"ו ד' קל"ג):

מהו המסות המכות ממסות גופיהן של מצרים. מהו האותות רבנן אמרו שהיו נרשמות על גופיהן דם צפרדע כנים. מהו והמופתים שהיו המכות מפתות אותם. כיצד ל' יום היה באה המכה ועושת ז' ימים והלכה לה. והיו נרווחים כ"ג ימים בין מכה למכה ולא היו חוזרים בהם הוי שהיו מפתות אותם (רבה כי תבא ד' רל"ח ע"ד);

הביא הקב"ה עליו י' מכות נגד עשר נסיונות שנתנס' אברהם אבינו ועמד בכולם (רבה פ' בא שם):

ת"ח ההוא ארעא תחומא דחולקא דמצראי אושיט הקב"ה אצבע דיליה ואתיילד טעסרין דההוא תחומא ואתייבשו אינון רכיכין דרכיכו מיא וכו'. וע"כ עפר הארץ היה כנים (זוהר עמוד כ"ג):

בכנים לא רצו להשביע מלאכים ושרים כי היו אצבע אלהים כי זכרים היו בשעה שאמרו מה אנוש הוציא הקב"ה אצבעו ושורפם ואין המלאך או שר רשאי להיזקק (ציוני):

ג' מכות היו משמשים ביחד עם כנים שהין השך. בכל מכה *כ *נ *ם ששימש אחד שמשו שנים אחרים עמהם הרי *ש *ח *ן כנ"ם שח"ן חש"ך כלולה כל אחד משלשתן (סליאה) כזה *ח *ש *ך:

שמא יהרג פי' הר"י מאורליניש דכינה היינו שחורה הקופצת בראש דכתיב והך עפר הארץ והיה לכנים ודרך שחורה הקופצת לאדם מן הארץ. ובזאת נחלקו עליו רבנן אבל בראש הוא כינה רוחשת וחייב אפי' לרבנן וכו'. ואין נראה לר"ת דאמרי' במדרש אף כי אנוש רמה אפי' כינה שבראש ואין דרך שחורה להיו' קופצת בראש. אלא נראה שחורה היא פרעוש (תוס' שבת ד' י"ב ע"א)

אצבע אלהים הוא. אצב"ע בגי' אל"ף ה"י וי"ו ה"י נשפנקא רבא דמעשה

בראשית שהוא נוטריקון *את *השמים *ואת *הארץ (כנפי יונה) :

ר' יהושע אמר י' מכות לקו מצרים באצבע אחד שנא' ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים הוא (רבה בשלח פ' ך"ג) :

הביא עליהם ערב לפי שהם היו מעורבבים איש א' בא על י' נשים וי' אנשים באו על אשה א'. לכך הביא עליהם ערבוביא (רבה בא פ' ט"ו) :

ערוב העריב עליהם את המאורות. אמר הקב"ה אתה בקשת לערבב זרע אברהם אוהבי אני מערבבך מן העולם שנא' ישלח בהם ערב. ולא ערבוביא בלבד אלא צפרדע ותשחיתם (סוחר טוב מזמור ע"ח) :

ותשחיתם מהו ותשחיתם כענין שנא' כי משחתם בהם מום בם (שם) :

הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה וגו'. אמר ההוא יודאי הא דאמרי' דקטיל הקב"ה במצרים כל אינון ענא כל אינון בעירין. תלת מותנא הוה בבעירי. חד דבר וחד ברד. וחד אינון בוכרי דבעירי' ומה הוי מותנא דלהון. אלא הא כתיב בקדמייתא הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה אמאי בכולא לא כתיב יד ה' אלא יד ה' איהו בחמשא אצבעין. דהא בקדמייתא כתיב אצבע אלהים כל אצבע קטיל חד זינא וחמשה זינין הוו. דכתיב בסוסים בחמורים ובגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד דהוו מתים מגרמייהו ואשתכחו מתים בתר כולהו. ואתהפיך אותיות דב"ר לבר"ד וקטלו לכול' דבר בניחותא וברד בתוקפא (זוהר עמוד נ"ה) :

בפרשתא קדישא דא אמר עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם. כלומר לקית בעצמך ז' מכות ולא הרגשת. והיינו דקאמר עודך מסתולל כלומר עשית עצמך כמסילה שאינך מרגיש את המכות דוגמא מה שאמר הנביא על מה תכו עוד תוסיפו סרה ותו מכף רגל ועד ראש אין בו מתום. ומשום הכי עד מכות בכורות לא אייתי עליה מכות בגוף דהא הארבה והחשך אינה מכה בגוף (מגיד הדש) :

והפלה ה' בין מקנה ישראל. כשפסקה זוהמתן של ישראל פסקה זוהמתן של בהמתם ג"כ כטעם והכבשים הפריד יעקב. וכן והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים (עשרה מאמרות ד' מ"ג ע"ב) (וע"ל פ' ויפלח) :

וישלח פרעה והנה לא מת וגו'. כל קושי שהיה בלבם של ישראל היה בא מכח השמטה הזאת. אפי' בפרעה אפי' בסנחרב אפי' בסיסרא. בפרעה ויכבד לב פרעה ויכבד פרעה לבו כדי לצער את ישראל (ספר תמונה) :

ולא יכלו החרטומים לעמוד וגו'. תלתא גרב הוי דקרא דגבי מומין דדרשינן ביה זה החרס יבש מבפנים ולח מבחוץ וכיון דיבש מבפנים לא מתסי ואם נתרפאו ממנו המצרים מעשה נס היה. ויש לתמוה הא מצרים נכתב ברישא דקרא דקללות מאי ניהו דגרב וחרס שאין להם רפואה בההוא קרא כתיבי. (תוס' בכורות ד' מ"א ע"א) :

עודך מסתולל בעמי. חס הקב"ה על הצדיקים יותר מבכבודו סנחריב חירף וגידף ואמר מי בכל אלהי הארצות וקב"ה מחיל ליה. כיון דאושיט ידיה על חזקיה מה כתיב ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו'. ירבעם בן נבט פלח לע"ז וכו' וקב"ה לא בעי מיניה כד אתי עדו הנביא ואושיט ידיה לקבליה. מה כתיב ותיבש ידו וגו'. ולא עוד דפלח לע"ז ולא תבע ליה. פרעה חירף וגידף לאמר מי ה' אשר אשמע בקולו. וק"בה לא תבע מיניה אלא עד דסריב בהו בישראל דכתיב עודך מסתולל בעמי. הנה יד ה' הויה במקנך וכו'. וכן בכל אתר הקב"ה תבע על צדיקיא יתיר על דיליה (זוהר בשלח ע' קי"ב קי"ג) :

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה. הירא דבר ה' איוב הוי דחיל מפתגמי דה' מעבדוי פרעה כניש ית עבדא וית גיתי לבירא ובלעם לא הוי לביה לפתגמא זה ושבק ית גיתו ועבדו בחקלא (תרגום;

ויהי ברד ואש מתלקחת וגו' הברד נעשה ככותל לפני הצאן שלא יברחו וזהו ויסגר לברד בעירם (שוחר טוב מזמור מ"ח:

מים ואש שונאין זה לזה כשראו מלחמתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא מלחמות מצרים עשו שלום ביניהם ועשו מלחמות הקדוש ברוך הוא במצרים. הדא הוא דכתיב ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד נס בתוך נס (מדרש חזית):

וישמע אלקים וגו'. ואם תאמר דמשמע מההוא קרא דפתח ה' ועמו שלא נמסר מפתח של זעם ביד שליח. והא אמרינן יורקמי שר הברד היה. ויש לומר מכלי זעם אתרינא קאמר שלא נמסר ביד שליח אבל משים ברד לא דאותו של ברד נמסרה (תוס' תענית דף ב' ע"א):

פרשת בא

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו. דע כי צרופי אלקים הם ק"ך מפני שהם חמשה אותיות וכל אחת בונה עשרים וארבעה בתים. ולפרעה היו ידועים שני אותיות והם י"ם ר"ל י"ם של אלהי"ם וכיון שישראל עובדי אלילים נשתעבדו ליה (ס"א לי"ם) כתרים מסטרא אחרא. שכל כתר מהם כלולה חמשה קשרים אשר בה קושרים ואוגדים רוחין בישין באופן שלא יכלו לצאת לעולם והיה ניכר אצל פרעה ארבעים ושמונה צירופי עשרים ושתים אותיות (ספרים אחרים עשרים וארבעה בתים) שנתגלה אליו שם אלהים והם מ"י מ"ם יו"ד ולכן אמר מי ה' כלומר אם ה' שאמרת הוא הידוע אצלי לא אשלחם כי אני קשרתי אותם בקשרים שלי של סטרא אחרא. וזה לא ידעתי את אלהים אלא מ"י דוקא ולכן לא אשלח ולכן מצרים קראו ח"ם שהם מ"ח צירופים עשרים וארבעה בתים לכל אות עולה ארבעים ושמנה כנגד חם. וזהו למען שתי אותותי אל"ה. נכבשו במה שחטאו ישראל לכן וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא. כי בעוד שהם קיימים לא היה פרעה יוכל לפעול פעולתו ועתה אמר לא אשלח. כי מצרים בנו של חם ומושלים ארבעים ושמ.ח צירופים של מ"י קשורים ובלתי פעולים למורה לפריון אלא לדין. אבל האל יתברך אמר למשה כי לא נודע לפרעה אלא מן שתי אותיות

אותיות אלו לכן אמר שלא יצאו ישראל לעולם ואינו יודע מן שלש אותיות שהם אל"ה שחסר מידיעתם שהם תשלום אלהי"ם. וזהו סוד למען שתי אותותי אל"ה בקרבו להשלים השם (כנפי יונה חלק שלישי סי' כ"ו):

הלב של פרעה שהיה כבד בטבע העפר והיה קשה עור"ף לפי כח אלהים שהקשיהו. וזה כבדו שנאמר ואני אקשה לב פרעה ואת לב עבדיו והעיד למען שתי אותותי אלה בקרבו למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' כ"י אנ"י בגימטריא מלאך. ה' בגימטריא כב"ד הנני מכביד את לב פרעה. כשהופיע ה' למטה וזה כבד לב פרעה והנני מכבד את לב אדם וידעוני טבטל כשפים הנקרא ל"ט ומהפך כחם עם ט"ל ומטר שסודו מחובר עם די"ו הוא מטטרו"ן שר הפנים שר העינים שר הפעל הכל בגימטריא שר הקלי"ם וכו'. נאמר ויעשו כן חרטומי מצרים בלהטיהם וכן צפרדע הנברא מן עפר הגוף ורמזו עליו שהוא צפור דעה וטבעו שיזעק תמיד ובדם נאמר והי"ה דם בגימטריא הוי"ה דם וזהו דם כבד. ושל צפרדעים נאמר ותעל הצפרדע והנה זה בהוי"ה עצם המים ואפילו בחילוק הנמצא בעירוב מזג של העצם של האבנים וכן נאמר בפועל והיה דם בכל ארץ מצרים אחר אמרו ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם ונהפכו המים לר"ם בר"ם מיל"ה ר"ל המים לד"ם בגימטריא סד"ם מי"לה והוא אות ראשון הנגזר מסוד היסו"ד. והנה המכה הזאת ראשונה נרמזת בעשירית בעצמה (פליאה):

מכות דם שלחה החס"ד וכל המכות כולם באו בעטר"ת והיא היתה שולחם כי דרך עטר"ת יצאו ובאו (שם):

למען שתי אותותי אלה בקרבו. ר"ל כי פרעה אמר לא ידעתי את ה' רק אלהי"ם מי ה' אשר אשמע בקולו. מה עשה הקדוש ברוך הוא נתן אל"ה לכם"י ועשה אלהי"ם על שם מ"י ומ"י ההולכים ועל שם מ"י י"ם (עמרה מאמרות כפי'):

בפרשתא קדישתא דא איכא למידק בה אמאי כתיב ויאמר ולא כתיב וידבר. ותו מאי בא אל פרעה אבל רזא דמלתא ויאמר רמז לכנסת ישראל ברזא ואת אמרת קדוש ה'. וקאמר למשה בא אל פרעה כלומר עול לגביה ההוא סטרא. להשיג גבול החול ולהוסיף בגבול הקודש וכו' ויגרש אותם מאת פני פרעה כלומר לקביל דקאמר הקדוש ברוך הוא בא אל פרעה להסיג גבולו השתא גרוש אותם בי היכי דלא יסיגו תחומיה. ולכן אמר אל תוסף ראות פני אהדר ליה משה כן דברת כ"ן עולה שבעים וכו' אסכימו שבעים סנהדרין דלא אוסיף עוד ראות פניך (מגיד):

שם אלוה חתום בנשמת יהודי. ושאר אותיות של אלהים שהם י"ם עולים ויורדים בגוף וגם בא"ה יש שם של י"ם חקוק בנשמותם ובגופם ואמנם הוא להיפך ס"י. וזה השם ידע פרעה שנאמר

שנאמר מי ה' וזה שאמר למען שתי אותותי אלה בקרבו תחבר אל"ה עם מ"י ונעשה אלהי"ם כדי שיעשה בהם דין. (עמק המלך דף ח' ע"ב):

כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו. שמסר לו מלאך וינהגהו בכבדות לפי מחשבות לבו (חכם הרזים הלכות מלאכים):

שתי אותותי אלה דהיינו חיליה ותוקפיה דעשר ספירן אחזיאו חילייהו באינון עשרה מכות. ולמען תספר מלשון ספירות באזני בנך ספירות אמצעית בן בנך ספירין בתראין (מגיד שם):

ולמען תספר באזני בנך וגו'. אמר רבי אלעזר אמר להם משה לא במעשיכם אתם נגאלים אלא למען תספר באזני בנך וליתן שבח לה' לספר גדולתו ותהלתו בין האומות (ילקוט תלים דף ק"ד ע"ג):

ויבא משה ואהרן אל פרעה וגו'. עד מתי מאנת לענות מפני וגו'. כלומר דאי בעי למחזי לך ענייא כלומר לאזערא תחוסך מקודם שכינתו והיינו מפני דשכינה אקרי פני ה' דאיבעי לך לאזערא תחומך ולאסגאה תחומא דשכינתא. ולהוסיף מחול על הקודש (מגיד שם):

מי ומי ההולכים דהא לית רעותי בו אלא לחברא בי"נה דאקרי מ"י עם כנסת ישראל דאקרי נמי מ"י (שם): ארבה הוא מכה שמינית ובא מספירת חכמ"ה (פליאה):

ויאמרו עבדי פרעה עד מתי וגו'. ע"ד מת"י יהי"ה ז"ה בגימטריא מרכ"בה שלימ"ה שהוא ארבע מחנות שכינה ע"ד מת"י יהי"ה ז"ה בגימטריא משי"ח בן יוס"ף ז"ה לנ"ו למוק"ש בגימטריא יונ"ה ב"ן אמת"י (מגלה עמוקות):

ויאמר משה בנעורינו ובזקנינו נלך כי חג ה' לנו. בנעורינו ובזקנינו נלך סנדלפו"ן ומטטרו"ן הם נערים וזקן הוא אכתרי"אל (עשרה מאמרות ע"ש בפירוש):

בנערינו ובזקנינו נלך. כולהו ספירין בעאן לחברא לן בחדא נערים דהיינו אינון נערים דאינון תיקונא דמטרוניתא בזקנינו היינו תלת עילאי. בצאנינו הם נצ"ח והו"ד דאקרי צאן כמה דאת אמר ואתנה צאני צאן מרעיתי. בבקרינו היינו ספירין דאית בהון דינא כי חג ה' לנו כלומר כולהו ספירין אנו צריכים לחברא כחדא וכו'. וכד חזי פרעה אמר אי יתנהרון כלהו ספירין בכי האי גוונא כל אינון סטרין יתבטלון ולא ישתאר לי קיומא בלל. ולכן אמר יהי כן ה' עמכם כלומר דלא אסכימו כ"ן עולה שבעים סנהדרין וכו'. כי רעה נגד פניכם כלומר אתם סבורין לאתנהרא ספירין ויתבטלון הנך ספירין. ולאו הכי דהא רעה חילא דהנך סטרא שליטא בתחומא

דפניכם כנסת ישראל נקרא פני לא כן כלומר מהכא תדעו דלא אסכימו שבעים סנהדרין בהכי (מגיד) :

סיחון ועוג בטומאה הוא לקביל אהרן ומשה בקדושה . סיחון סמול ערפו של אהרן עוג ממול ערפו של משה . וזה סוד שאמר פרעה למשה ואהרן ראו כי רעה נג"ד פניכם . רמז על תרין אילין שהם בסוד ערף . וכן סוד פרע"ה אותיות הער"ף (מגלה עמוקות אופן ק"ל) :

ראו כי רעה נגד פניכם לא כן וגו' . זה מיכאל שנזדמן שם ושם בפיו של פרעה ביטול קללתו . כשנהפך מלאך זה הרעה להיות שליח מיכאל ואמר לא כ"ן הרי יו"ד של מיכאל נוספת בו באותו מלאך להפוך שמות של אלהים שהם עם השמות במספר ארבע תיבות אלה להיות רחמים על ישראל שכן הם בגימטריא ברכות אברהם (כנפי יונה חלק ד' סי' ס"ה) :

חכמי כשדים היו חולקים על אברהם אבינו עליו השלום באמונתו . וחכמי הכשדים היו נחלקים לשלשה כתות . כת ראשונה אומרת שיש לעולם שתי סיבות קדומות וכל אחת פועלת היפוך האחרת . אחד גורמת הויה ואחד גורמת הפסד . שמפועל רע לא יבא פועל טוב . וכן אמרו שהיתה כוונת פרעה באמרו ראו כי רעה נגד פניכם . ר"ל הנה הוא שאמרתם וקראתם לה' הוא פועל רע . והקדמה כנויה היא מכת המשנים שמפועל הרע לא יבא פועל טוב . א"כ כו זאת הכת מאמינה בשני אלהות . הכת שנייה אומרת שיש שלש עילות קדומות . כי אם אחד יערער על חבירו ערעורים יבא השלישי ויכריע הדבר . פי' בזולת זה לא יצא הענין השלימות ואין אופן הבהינה במה שעליו המציאות . ולכך זאת הכת פסקה הדין בשתי סיבות קדומות . הכת השלישית אומרת שהשמש הוא אלוה הגמור הוא סיבת כל הוה ונפסד . וקצת מחכמי מצרים נמשכו אחר מחשבתם של זאת הכת . ולפיכך היה ג' ימי אפילה בכל ארץ מצרים . ואז הכיר פרעה שאין הממשלה בעצמו . אבל היא נאצלה מאת הסיבה הראשונה . ואז ויקרא פרעה אל משה ואל אהרן ויאמר לכו עבדו את ה' ולא אמר ה' אלהיכם כי הכיר שיש עילה ראשונה על השמש (ס' יצירה בפי' הראב"ד מ' א')

ויאמר ה' אל משה נטה ידך על ארץ מצרים בארבה . כתבו המקובלים כי חמש מאות מיני ארבה יש שנמלחו כל מין מאה . ארבה . סלעם . חרגול . חסיל . ילק . גזם . צלצל . כתב הרי"ח כי הוא קאי על המלאך והוא דומה לארבה . דוגמא דוביא"ל שר הפרס שהיה דומה לדוב . והם מסורבלים בשר כדוב . ואוכלים ושותים כדוב . ומחמת זה היה דומה להם (ציוני) :

ויכם את עין כל הארץ ותחשך וגו' . המכשפים אינם יכולים לעשות כישוף אלא דבר אחד . ובדרגא אחד . ובזמן אחד ומכת ארבה שבמצרים היה עירוב מכמה מינים מבולבל זה מזה . ולא היו יכולים החרטומים למיקם קמייהו . ועל זה נאמר ויכם עין הארץ ותחשך כל הארץ נאמר על חרטומי מצרים

שכיסה והחשיך עיניהם והכחיש כחם (זוהר חדש ד׳ נ״ו ע״ב) (הובא בילקוט חדש ענך כשפים סי׳ י״א) :

ויכבד פרעה לקרוא למשה וגו׳ . א״ר יצחק לא אשכחית מאן דתקיף ליביה להקב״ה כפרעה . א״ר יוסי סיחון ועוג נמי הכי הוה . א״ל לאו הכי דאינון לגבי דישראל אתתקפו ולא להקב״ה כמו דאתתקיף פרעה . דהוה חמי כל יומא גבוראן דיליה ולא תב . א״ר יהודה א״ר יצחק פרעה חכים מכל חרשוי הוי . ובכל סטרא דלהון לא חמא פורקנא דישראל וכו׳ . ר׳ אבא אמר לא אתקיף ליבא דפרעה אלא שמא דא . דכד אמר משה כה אמר ה׳ מלה דא ממש אתקיף ליביה. הה״ד ויחזק ה׳ את לב פרעה.דהא בכל חכמתא דיליה לא אשתכיח דשמא דא שליט בארעא . אמר ר׳ יוסי לבתר דא אמר חטאתי לה׳ . פומא דאמר דא אמר דא (זוהר בשלח ע׳ נ״ב נ״ג) :

ויט משה את ידו על השמים וגו׳ . ביומא קדמאה ברא הקב״ה שמיא וארעא אתני עמיה דחשך לשמשא במצרים תלתא יומין . דכתיב ויהי חשך אפילה בכל ארץ מצרים שלשה ימים . ואתני עמהם דיסלק אליהו השמימה בגו ההוא סערה . דכתיב ויעל אליהו בסערה השמימה (זוהר ויקהל ע׳ רמ״ח) :

רבי אבא ברכהנא אמר. חשך ואפילה שמשו בארץ מצרים ג׳ ימים . שנא׳ ויהי חושך ואפילה בכל ארץ מצרים . אבל תוהו ובוהו לא שמשו כלל בעולם הזה . והן עתידין לשמש בכרך גדול הידוע (רבה פ׳ ויקרא) :

ועתה תבין נפלאות מתורתך והקשיבה באזניך וכו׳ חש״ך אפ״לה ג״י כ״ח ש״ל הא״ף והנה חשך מכה תשיעית ואין לה מציאות בי׳ הדברים שכולן או״ר ושמות או״ר במ״ב שמות במושבו״תם והנה ג׳ ימים לילה ויום . יום סמ״אל רמז לג׳ ימי אפלה וכו׳ . נטה ע״ל השמים בגי׳ המת״ים נטה ידך שטר הדיין ירד השטן ר״ל שטר הדיין בגימטריא יר״ד השט״ן ע״ל השמ״ים בגי׳ הסמ״ית (פליאה ע״פ דברים נפלאים על וימת חסך) :

לא ראו איש את אחיו בימי אפלה שמתו רבים מן הרשעים כתי׳ לכל בנ״י היה אור במושבותם ובאה ריבוי להורות כי אפי׳ הבלתי ראויי׳ לגאול כיון שמתו מתוך תשובה היה להם אור במושבותם בגן עדן (ע״מ) :

אותם שמתו במצרים בימי אפילה כדי שיתוקנו אחר כך ע״י הצדיקים שיצאו חפשי מכור הברזל וכחם יפה על הגאולה ועל התמורה של אלה בסוד הייבום (יונת אלם פי״ט) :

בשעה שנא׳ לו שם שם לו חק ומשפט עשה משה הפריע׳ לישראל כי לא נעשה במצרים רק חיתוך בימי החשך למען לא יהיו חלשים ביציאתם (פלאת הקבלה בפסכזוהר ד׳ י״ג ע״ב) ;

לא חמאן גבר אחוה ולא קמין אינש מאתרי׳ תלתא יומין ולכל בני ישראל הוי נהורא למקביר ית רשיעיא די ביניהון דמיתן וזכאין למעסק במצוות׳ במותבוניהון (תרגום) :

ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו וגו׳ גם צאנכם גם בקרכם קחו וגו׳ לרבות שאלו אמר צאנכם ובקרכם הייתי אומר שלא נתן להם אלא צאנם ובקרם לכן כתב גם שגם הוא נתן להם דורון משלו ומשל שריו לקיים גם אתה תתן בידינו ואלו יאמר אף צאנכם א״כ היתה נראה שלא רצה כח יותר מן האף . דכתיב ביה א״ף חובב עמים והיה נראה בההוא ענין הלא אלהים ונתתם וגו׳ א״כ האיך יאמר אף וגם אין לומר צאנכם דא״כ היה נראה שמפקיד לברכת והוא אדרבה היה מפקיד במלתא גם והוא ברצון שילטו בחצי גם שהוא ט״ח

הרעה ויבא האף בכח ועל כרהיכם. תתנו בידינו א"ל בני האיך וחצי ג"ם הוא מ"ה הרעה א"ל רבי תצי ג"ם הוא סי"ני שחצי ג"ם עולה כ"א ונשאר חצי ך"א עם חצי הרי כאן סי"ני חסר א' וכיון שלא הניח כח בשרים שילכו מיד בלבל משה מחשבתו במלת ג"ם ואומר לו ג"ם אתה תתן בידינו וכונתו של משה ג"ם את שסי"ני הוא נובלת מתכמה של מעלה שנקרא את"ה שהוא ולשון אתה ושמותיהם שוות והמדה ההיא הנקראת את"ה תתן בידינו שהוא סי"ני הנקרא י"ד דכתיב גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלהינו וכאן רומז משה שמערב רב יעלו עמהם שהם עתידים לעשות זבחים ועולות וז"ש פרעה וברכתם גם אותי וגו' (פליאה):

ויאמר פרעה לך מעלי השמר וגו' ואמר פרעה איזיל מעלוי איזדהר לך דלא תוסף למחזי אפי למללא קדמי חדא מן אילין קשיית' ארום ביומא דאת חמי סבר אפי יתקוף רוגזי בך ואמסר יתך ביד בני נשא אילין דהוו תבעין נפשיך למסיב יתיה ואמר משה ואיתמלילת אנא עד הוינא יתיב במדין אתאמיר לי במימר מן קדם ה' דגוברין רבעו למקטלי נחתו מנכסיהון והינון חשיבון כמתים ולא מן סוף דהוי עלך רחמין הווינא מצלי ומחתא הוי מתכליא מינך וכדון לא אוסיף תוב למחמי אפך (תרגום):

דבר נא באזני העם וישאלו דבר נא וישאלו וגו' לרמז דיתערא מנהון תוקפא דלעילא וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי כלומר יתנהרון ספירין בגוונא דכנפיי' ישתעבדון תחות ספירין ולא יהא לון שולטנותא (מגיד):

ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו' ויחלק עליהם לילה ר' בנימן בר יפת אמר משום ר' יוחנן הלילה יחלק מאליו ורבנן אמרו יוצרו חלקו. אמר הקב"ה אברהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה וה' הכה כל בכור אמר ר' תנהומא אית דמפקין לישנא אהרינאה אמר הקב"ה אביהם יצא בחצי הלילה אף אני יוצא עם בניו בחצי הלילה שנא' כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא וגו' (רבה לך לך):

העיר קטנה זו מצרים ואנשים בה מעט אלו ישראל ובא אליה מלך גדול זו פרעה וסבב אותה ובנה עליה מצודי' גדולים שגזר גזירות קשות חמזו ושמנען מתשמיש המטה ומשך להם בערלה וגדל להם בלורי' ומצא בה איש מסכן וחכם זה משה שנא' ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו' ומלט העיר בחכמתו שנא' ולקחו מן הדם ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אמר הקב"ה אתון לא הזכרתיהו אני מזכיר ליה ויזכור ימי עולם משה עמו (רבה קהלת ד' ק"ס):

ואתא איהו ואמר כחצות וא"ת מ"ט לימא בחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו וי"ל דלא ר"ל להם דבר שלא היה יוכל להראותו ולהוכיח אם ישאלו לו (תוס' ברכות ד' ג' ע"ב):

בחצות הלילה והטעם כי אז מושל ממשלת מ"ה ופועל פעולת' ובאותו שעה מאד"ים ממונה על הדם ועל החרב שהרי בחמישי בשבת יצאו ממצרים ובליל ה' מתו בכורי מצרים חשוב סדר כצ"נש חל"ם ראשי לילות חל"ם כ"צ נ"ש ראשי ימים נמצא מאד"ים בליל ה' בחצות (ציוני):

כשעלה משה לרקיע מצא להקב"ה שהיה מדייק באותיות יהי אור. א"ל משה להקב"ה מהו הדיוק ר"ל למה י' בראש ו' בסוף וה' באמצע. א"ל י' בראש הוא חכמת אלהים ו' בסוף חכמת שלמה וה' באמצע שהי"וד האציל ה' וה' האציל י' ר"ל י' שהוא חכ"מה האציל ה' הבי"נה וה' האציל י' שהוא

שהוא חכמת אלהי"ם שלמה . א"ל הקב"ה מה מהרת לשמו' אבל אשאלך והודיעני מה דכתיב מה ה' אלהיך שואל מעמך וארז"ל הרי כאנך' ברכות ר"ל שיבקשו ישראל להתברך מכל העשרה שכלא כלול מעשר . והרי כא: ק' ומלת מ"ה בא"ת ב"ש י"ץ עולה מאה וישראל מכושפעים ומי הוא המשפי' א"ל מנ"ל שהמשכ' ק' מן א' א"ל הכל מודים . א"ל אמת הכל מודים תורה תמימה להם מניין . ר"ל מניין להם הלימוד . א"ל איני יודע א"ל א"כ למוד לשונך לומר איני יודע . שלא יאמרו משה בדאי הוא . א"ל רבש"ע אתה אמרת בחצות הלילה ואני אמרתי כחצות הלילה . שלא יאמרו משה בדאי הוא . כי אצל ב"ו נופל בטעות אבל עתה ממך אני למדו אם אטעה לא יאמרו משה בדאי הוא . א"ל הכל במלת יה"י (פי' אם תחשוב ה' של יה"י ה"ה א"כ עולה הנעלם של יה"י דהיינו יו"ד ה"ה יו"ד ך"ה . ואם תכתוב ה' של יה"י ה"א עולה הנעלם יו"ד ה"א יו"ד כ"א ואם תכתב ה' של יה"י ה"י עולה הנעלם יו"ד ה"י יו"ד ל' תצרפם . יחד עולה ע"ו והנגלה של יה"י עולה ך"ה עולה ביחד ק"א המשכת מן א' וזהו יח"ו לשון המשכה ימשוך ק' מן א' (פליאה) :

שלש מכות אלו ארבה חשך מכות בכורות רמיזו לתלת עילאי ארב' בבי"נה חשך בחכ"מה בכורות כתר עליון (מגיד) :

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו' . כתב בקליפות הנקראת טב"ת נדבקים כלבים עזי נפש תתק"מד ויונקים מקליפה זו תתק"מד כלבים עז נפש והמה יונקים מהכלב רע . בעל צפון כלב הנקרא חצי"ר בסוד לכל בני ישראל לא יח"רץ כלב לשונו אותיות חצי"ר כלב רע אשר תהתיו תתקמ"ד כלבים במספרו שני פעמים כ' הוא ת' ל' פעמים ל' הוא ט' מאות הרי תת"ק שני פעמים ב' הרי תת"קד הוא הרי תתקמ"ד וכוונת רבי מאיר בגמרא דהלק שנתן רבי מאיר סי' כשתאמר אלהא דמאיר ענני אלהא דמאיר ענני ויש נסחאות בתלמוד דידן שגורסים שני פעמי' אלהא דמאיר ענני ענני אלהא דמאיר ענני ענני והכוונות אלהא דמאיר ענני אלהא דמאיר ענני גי' שלו עולה ממש תתק"מד במנין הכלבים הנדבקים תחת קליפות טב"ת . והוא בגימטריא תש"ר ־"ם ואם הגירסא אלהא דמאיר ענני ענני ב' פעמים הרי מספרו וכו' . (פי' על ספר קרנים מאמר ו') (ע"ל פ' לך לך על פסוק חקכר בשיבה טובה) :

איוב היה נדבק בש"ל קליפות וזהו סוד איוב לא היה ולא נברא אלא מש"ל היה ודע כי סוד ש"ל קליפות אחוזים בשר של כל"ב וידוע תדע על זה שכתוב בספר גלי רזיא שאיוב מקור שמו לי"וב בסוד יו"בל שני פעמים "ז הוא ב"ל וכו' ויש בזה דבר סתר ופלא ואסור לגלות ודע לך כוונתו ו' לכל "ני י"שראל ל"א ר"ת לי"וב וגם תחליף ה"ל בא"ל ב"ם ואז ממש איוב וכו' . כן אביו ואמו של איוב מרומזים בשר של כלבים כי אביו היה נקרא ברי"ם אמו מדו"ה עולה מספרם צח"יר שר הכלבים ומרומזים בפסוק יאבד יום ולד בו ס"ת מד"וה ושם אביו מרומז והלילה אמר הורה גבר היום אותיות שניות ברי"ם (ספר קרנים) :

ודע תדע אביו של איוב היה נשמת יהודה בן יעקב והוא סוד והלילה אמר הורה גבר גבר דייקא וביהודא כתיב יהודה גבר באחיו והוא סוד איוב בן יבמה היה סוד יהודה היה היבום הראשון (סס) :

משה ביקש לבטל קליפות כלב בבית שני כדאית' בכנפי יונה ח"ד בבית ראשון היה פני אריה בבית שני פני כלב . אמר הקב"ה רב לך כבר אתה היכול' בידך וכמה רב גוברך בענין קליפות כלב שלא יחרץ כלב לשונו

לבני

לבני ישראל בשעת יציאת מצרים גם בעל צפון שהיה תמן רוגמת כלב רע ושיבר הקב"ה כל הכשפים ומשלשליהון וכחו של עשו במ"ש יש לי רב אחי הוא לך כבר הכנעת אותו וכו' (מ"ע) :

מרכבה טמאה בגי' בעל צפון שהיה חקוק עליה דמות כלב רע חושבני' דדין כדדין בכוד לא יחרץ כלב לשונו (מ"ע) :

עשו מצרים כלבים של זהב בכשפים שאם יבא אדם לשם היו נובחים וקולן היה הולך בכל ארץ מצרים מהלך מ' יום ומשה שותקן שנא' ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו לפיכך חייבים אתם לכלבים שנא' לכלב תשליכון אותו וכו' (מדרש) :

לכלב תשליכון אותו למה לכלב אמר הקב"ה חייבים אתם לכלבים שבשעה שהרגתי בכורי מצרים והיו המצרים יושבים וקוברים מתיהם והכלבי' נובחים להם ולישראל אינם נובחים שנא' ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו לפי' חייבים אתם לכלבים שנא' לכלב תשליכון אותו(רבה משפטים פ' ל"א) :

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' לאמר צא ואמור להם מיד דברי ר' ישמעאל ר' אליעזר אמר צא ואמור להם והשבני דבר שנא' וישב משה את דברי העם אל ה' שמעון בן עזאי אמר לאמר בקול שאתה שומע בו בו למד ר"ע אמר צא ואמור להם שבזכותם הוא מדבר עמו (מכילתא) :

בגמרא וידבר ה' אל משה לאמר לימד על הפרשה כולה שהיא בלא תעשה דברי ר' יהודה א"ל ר' לבר קפרא מאי משמע א"ל דכתיב לאמר לא אמור בדברים בי רב אמרו לאו אמור ע"כ הגמרא וכתבו התוספות לאמר לימד על הפרשה שהיא בלאו נראה לר"י דוקא בהנך דברים אית בהו לאו הבא מכלל עשה אבל שאר דברים לא (פסחים ד' מ"ב ע"א) :

החדש הזה לכם ראש חדשים וגו' דע שכבר אמרו שארץ מצרים שני' לארץ ישראל ושר של מצרים מגדולי שרי האומ' היה עד שנטל חלקו הבכורה ראש המזלות והוא טלה וצומח בניסן והוא ראש החדשים וכו' (ספרי אורה ד' ע' ע"ד ע"ל פ' שמות באריכות) :

יש קליפה חיצונה נקראת רי"ב ויש עמה תר"ה חיילות כמנין אד"רת וסודו ועשו כאד"רת שעיר ופעולתו שמבטל התורה מן החולה והשם של כדת כתוב על מצחו של משיח בן דוד מבטל כל זה וסודו עשה למען דת"ך ושמעתי אומרים מפי המקובלים האלה במאמר רז"ל בשבת כד חלש ר"א ואתפח בעי למקרי החדש הזה לכם. קרא החרש היה לבם למה באמת טעה טעות ידול כזה והנה מד' עשה ר' מן ז' עשה י' מן כ' עשה ב' צירוף אותיות הטעות והם רי"ב לרמז שהמזיק רי"ב גרם לו לשכח התורה. וגם תדע שהחרש היה לבם גי' תר"ה כמנין אדר"ת לרמז על חיילות שעמו שהם תר"ה חיילות לכך טעה דוקא באותיות רי"ב ובתיבות החרש היה לבם שאותיות הטעות מורים על המזיק עצמו. והתיבות מורים על חיילות שעמו וחד"ש הז"ה לכ"ם גי' כד"ת שלא רצה לקרות החדש הזה לכם שהוא מנין כד"ת שזה השם הוא מתגבר למזיק ומרפא נזקו ומ"ש שכתוב על מצחו של משיח בן דוד ולא אמר סתם משיח דע כי משיח בן דוד גי' כד"ת (לפוני ליוני) :

דברו אל כל עדת בני ישראל וגו'. כאלו התענה תשיעי ועשירי הכי פירושו אם נצטווה להתענות יום ט' והקשה רבינו שמואל בן אהרן מונטל מאי קשיא ליה והא כתיב בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות. ואותו ערב ערב של ט"ו ה"נ נימא מאי ערב ערב של עשירי . וי"ל

ושאני התם דכתיב תאכלו לבסוף דמשמע הכי בראשון בי"ד בלילה תאכלו מצות . אבל הכא כתיב ועניתם קודם דבערב משמע ועניתם מיד ביום ט' (תו' ברכות ד' ו' ע"ב) :

ולקחו מן הדם ונתנו על המשקוף וגו' . והיה כאשר ירים משה ידו מאיזה כח היה לו זה הכח בידו . בא לו מכח אות ז' שהם נתנו לו לחלקו. שנא' וזה לך האות כלומר אות זיי"ן יהיה לך שתעשה בו האותות . ומלת האות רמז לכח שיש לשם שד"י המקבל מן הנצ"ח מברחת כל טומאה וכל רוח רעה . ולכן היה כתוב על המשקוף לכל בתי בני ישראל במצרים על הבתים ועל המשקוף היה כתוב אות . ואפי' בתפילין של יד כתיב והיה לאות על ידכה למה כי תפילין של יד רומזות לעטר"ת ועטר"ת עם כח אות זה שבא מן הנצ"ח גברה להוציא את ישראל ממצרים . וזהו בחוזק יד שהיה העט"רת הוציא השם את ישראל ממצרים (ספר תמונה) :

לא זכר הדום רגלו ביום אפו . אמרו ישראל לפני הקב"ה אין אתה נזכר לנו אות הדם שבמצרים שנא' ונתנו על המשקוף ועל שתי המזוזות (מ' איכה):

ואכלו את הבשר הזה צלי אש וגו' . אכילת הפסח עמדו לישראל בימי המן דכתיב בלילה ההוא נדדה שנת המלך וכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה (רבה מגילה) :

לא תותירו ממנו עד הבקר וגו' . ור' יעקב האי והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו האי והנותר מאי עביד ליה . וא"ת והא איצטריך להורות לנו דין שריפה . וי"ל דמן הסמיכות קא פריך למה ליה לכתוב הכא ללאו אי לאו לנתוקי קא אתי לכתוב במקום אחר (תו' תמורה דף ד' ע"ב) :

וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים וגו' . צא ולמד מאכילת פסח של מצרים דכתיב ביה חפזון . שבי"נה היתה נחפזת לגאול בניה . והקרא פירש ככה תאכלו אותו בשלשה מיני הזדמנות . מתניכם חגורים . נעליכם ברגליכם. ומקלכם בידכם . ג' מיני הזדמנות (מדרש) :

אשרך ארץ שמלכך בן חורין . זה משה שהוציא בני ישראל ממצרים ועשאם בני חורין. ושריך בעת יאכלו . דכתיב ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה' (מדרש) . (הובא בילקוט חדש בשם הזוהר ערך משה סי' ע"ו) :

ועברתי בארץ מצרים . אמר ר' יוחנן בשעה שאמר משה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים . הלך דומה לשר של מצרים ד' מאות פרסה . אמר הקב"ה גזירה גזרתי מלפני דכתיב ופקדתי על צבא מרום במרום וגו' . באותה שעה ניטלה השררה ממנו ונתונה דומה שר של גיהנם לידון שם נפשות רשעי' . ור' יהודה אמר על המתים נתמנה (זוהר סמות עמוד ל') :

אמר ר' אליעזר שר של מצרים שה היה . וצוה הקב"ה לעשות בו שפטים . לשרוף אותו באש . כד"א פסילי אלהיהם תשרפון באש כדי שיהיה ריחו נודף . ועוד ראשו על כרעיו ועל קרבו . ועוד שעצמותיו נשלכים בשוק . וזאת היתה קשה למצרים מכולם . הה"ד שפטים (זוהר סמות עמוד ל') :

ת"ה ועברתי בארץ מצרים אני ה' וגו' . כמה שלוחים ומלאכים להקב"ה אלא דאינון לא ידעו בין טפה דבוכרא להההוא דלא הוי בוכרא בר הקב"ה בלחודוי (זוהר ויקה ע' רס"ז) :

המצרים היו עובדים לטלה מעלה ומטה . והודיע הקב"ה במצוה זו שהשפיל אלהיהם וכחו. בהיותו במעלה עליונה שלו בתוך ביתו כי המצריים אצטגנינים היו . ויודעי' כח המזל כי הוא ראשון לסדר המזלות על פיו יצא

ועל פיו יחנו. עבדו למלאך ולמזל שר של מצרים וכן אמר בכל אלקי מצרים אעשה שפטים אני ה׳ הך הכפתור וירעשו הסיפים. כי שר של מצרים שני במרכבה ע״כ לקה פן יאמרו יש שר בשמים שאין הקב״ה יכול לו (ניוני):

א״ר ברכיה טובה דריסה אחת שדרס הקב״ה במצרים כמה דתימא ועברתי בארץ מצרים ממלא חפניו פיח כבשן של משה ואהרן. למה שבזה היתה גאולה ובזה לא היתה גאולה (רבה ויקרא):

והכיתי כל בכור בארץ מצרים וגו׳. אני ולא מלאך וכו׳. מפני מכשפים וקוסמים שהיו רוצים בהשבעות. ולהשחית המשחית מבתיהם לכך הוצרך אני ולא מלאך. שאין יכולים להעביר גזירותי (חכם הרזים):

והיה הדם לכם לאות על הבתים וגו׳. שעיר עזים אחד לחטאת נגד הפסח שצוה הקב״ה לעשות מן העזים על פרישת ע״ז לפי שעע״ז היו ישראל במצרים. ולא היה מדה״ד נותנת לגאלם ועל שפרשו מע״ז נגאלו כמה דתימא וראיתי את הדם ופסחתי עליכם לפי׳ הקריבו כנגדה שעיר לחטאת לפי שבעון ע״ז היו מקריבין שעיר לחטאת (רבה נשא פ׳ י״ג):

שבעת ימים מצות תאכלו כי כל אוכל חמץ ונכרתה וגו׳. מיום הראשון עד יום השביעי. אין זה מקרא מסורס וכו׳. כתב בעל הפי׳ מיום ראשון עד יום שביעי ר״ל ז׳ ימי הבנין והם גדו״לה גבו״רה ת״ת נצ״ח הו״ד יסו״ד מלכו״ת. אבל ג׳ ראשונות ששם כת״ר חכמ״ה בי״נה שם רחמים גמורים ואין שם דין כלל. ואותם ג׳ ראשונים נקרא אין בית אשר כי כתר נקרא אין כמ״ש הקב״ה ברא יש מאין. וחכמ״ה נקרא בית חכמת נשים בנתה ביתה. בי״נה נקראת אש״ר ר״ל שהוא ראש ומקור מן ז׳ ימי הבנין וכו׳. ובג׳ ראשונים אין שם מת כלומר אין שם מיתה ודין כלל ה״ו אלא בז׳ אחרונות (עבדת מאמרות ד׳ כ״ז ע״א ע״ב):

באורייתא יש ע׳ פנים תלוין מתרין תורות. אורייתא דכתב אורייתא דבע״פ. בגלותא הלק לבם דאינון ע״ב צדיקים דאינון כגוונא דסנהדרין. ורזא דמלה אשרי כל חוכי לו ל״ו בחשבונו סליק תלתין ושית. ואינון ל״ו בארעא דישראל ול״ו בח״ל ודא איהו חלק לבם ומאן חלק לבם שאור וחמץ אינון סמא״ל ונח״ש ערב רב דכולהו אתמר בהון אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם (תיקונים תיקון ך׳ דף פ״ד):

ויקרא משה לכל זקני ישראל וגו׳ ושחטו הפסח. אמר הקב״ה מבעשור לחודש סבו דחלין דמצרים ותפסין ליה ויהא אסור ותפוס תלתא זמנין. וביומא רביעאה אפיק ליה לדינא ואתכנשו עלי׳ לקטלי׳ ליה ויחמון ליה מצראי האיך אתון עבדון בהון דינא ודא קשיא להו מכל מכתשין דעביד להון הקב״ה אינון דינין דעבדו בדחליהון. לבתר דיינין ליה בנורא בגין דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש. א״ל הקב״ה אל תאכלו ממנו נא דלא ימרון בתיאובתא דדחלין אכלין ליה אלא אתקינו ליה צלי ולא מבושל. דאלו מבושל יהא טמיר ולא יחמון ליה אלא תקינו להו מוקדא בנורא דריחיה נודף ותו רישא עלה דלא ייסרון דחיה הוא או מלה אחרא. ותו דעצם לא תשברו בו אלא יחמון גרמא רמאן בשוקא ולא יוכלו לשזבא ליה. וע״ד כתיב ובאלהיהם עשה ה׳ שפטים (זוהר בראשית ע׳ מ״ד) (וע״ל בפס זוהר עמוד ל׳). (סוד פרשת משכו וקחו לכם צאן עיין במגיד סוף פ׳ בשלח):

המצרי׳ היו מלחשין באוזן הטלה ושד עולה מתוך האוזן ומגיד עתידות לכך צוה משכו לבזיונן וקחו לכם צאן לשחיטת פסחים וכיוצא בזה היו

נוטעים אילן א' בשנה שהיו יודעים ע"פ הכישוף ואחר שנו, היו קוצצים אותו בדרך שהיו יודעים לנחש ולכשף עד שהיה בא השד והיה יושב בראש האילן ומדלג ומרקד כשעיר עליו והיה מגיד עתידות. וזהו לשעירים אשר הם זובחי' על פני השדה. ולמה קורא לשדים שעירים שלשדים זכרים יש להם שער בראשם ולנקבות אין להם שער בראשם. ולכך בועז הניח ידו על ראש רות כשראה שהיה לה שער שאל מי את בתי (ס' חסידים סי' תתקנ"א):

במו שאירע לאבות שהקריב איל במקום יצחק בעבור שלא היה קנין כספו. וג"כ לא מצינו שא"ל מלאך שיקח אותו ויקרבנו בשביל אותו הפועל שעשה אברהם שלא ברשות מצא השטן פתחון פה שבכל ר"ה ור"ה שהוא יום הדין בא השטן והיה מבקש דין על אברהם ששפך דם האיל במקום בנו ויאיל שהקריב שהוא גזול. וזהו השטן שבא בימי איוב להקב"ה ושם לפניו טע.ת איוב כדי להשתיקו מתביעות אילו של יצחק. וזאת התביעה נמשכה כ..ה דורות עד שבא בעל הצאן שהוא משה גלגול הבל והקריב איל שלו מששת ימי בראשית. והקריב אותו לקרבן פסח ודא הוא משה שהוא הבל שהביא לה' מבכורות צאנו ועד שבא משה היה צורת טלה ביד ימינו של אמו"ן מנו"א משנה של סמא"ל וביד שמאלו צור' שעיר עזים. והיה מבקש דמם דם האיל היה מבקש מאברהם ודם שעיר עזים היה מבקש מיד השבטים אחיו של יוסף. וכשבא משה והקריב אילו לקרבן פסח תכף הלך גבריאל והפיל הטלה מיד אמו"ן מנו"א. ונשאר צורת שעיר עזים ביד שמאלו עד היום הזה. ולא יפול מידו עד שיהרג משיח בן אפרים (גלי רזיא):

דע כי דוד רצץ כל כחות הטומאה והערלה סביב להכנסת ישראל. ונלחם מלחמתם וביער הקוצים מסביבות הכרם אז בא שלמה בנו ומצא הכל בנחת אין שטן ואין פגע רע ובנה הבית על מכונו. ודע כי לכך נאמר בפ' פסח משכו וקחו לכם צאן וגו' ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך. וזה המקום אשר נכשלו הרשעים בו שאין מוציאין טעם למצות. שנקראים הקים או חקותיו (שערי צדק ד' כ' ע"ג):

ולקחתם אגודת אזוב. אמר משה אם אתם מבקשים להגאל בדבר קל אתם נגאלים. הה"ד ולקחתם לכם אגודת אזוב וכו' (רבה שיר השירים):

ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו וגו'. מ"ט בגין דמחבל אשתכח ויכול לחבלא ולא אצטריך לאחזאה קמיה. בג"כ הוה נח גנוז בתיבה ומחבל לא יכול למשלט עלייהו וכו' (זוהר נח עמוד קנ"ה):

ויהי בחצי הלילה. א"ר יוחנן אע"פ שהכה אותם מכות מות מחצי הלילה היתה נפשם מפרפרת עד הבוקר. משל הדיוט אומר נתת פת לנער הודיע לאמו. אף הקב"ה אמר לא אודיע לבני במיתה המשחקת הזאת ששונאיהם האיך נותים בה אלא שנשאר נפשותם עד הבקר כדי שיראו בני בשונאיהם (ע' ילקוט בהעלותך):

ת"ח בההוא לילא דקטיל הקב"ה בוכרא דמצרים בעו מלאכי השרת מזמרין לזמרא להקב"ה א"ל לאו עידן הוא דהא שירתא אחרא מזמרין בני בארעא בשעתא ואתפליג לילא ועביד הקב"ה נוקמין וישראל עבדו שירתא בקול רם (ס"א הלל בקול רם) וכדין עביד להון בני חורין מכולא וכל מלאכים ומשריין הוו מצייתין לקליהון דישראל (זוהר בהעלותך ע' רפ"א ע"ב):

נהירא לילא דיציאת מצרים כיומא דתקופת תמוז. וחמא כל עמא דינא דהקב"ה הה"ד ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה (זוהר ע' פ"ז):

בליל יציאת מצרים שלח הקב"ה עליהם שינה עדיבה שלא יפחידו מחמת המחבל ואעפ"כ היו רואי' שונאיהם משתנקים בשינת'(ילקוט שיר השירים):

כל ימיו מכאובים אלו מצרים. שהיו מכאיבים להם במעשיהם הרעים. וכעס ענינו שהיו מכעיסים להקב"ה במעשיהם הרעים וכו'. ד"א גם בלילה לא שכב לבו זה הקב"ה משהביא עליהם פורענות ביום ופורענות בלילה. הה"ד ויהי בחצי הלילה (רבה בראשית פ' כ"ז):

הוא לי במקניאין ואני לו במכעיסין. הוא לי במקניאין שהכה בכורי מצרים שנא' ועברתי בארץ מצרים ויהי בחצי הלילה וגו'. וה' הכה כל בכור. ואני לו במכעיסים שזבחתי לאלהי מצרים וכן ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. ואני זבחתי לו שנא' הן נזבח את תועבת מצרים. וכן ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית וגו'. (רבה שיר השירים):

רחל בת בנו של מתושלח היתה הרה ללדת במצרים ורמסוה ויבא; ולד ממעיה ונתערב תוך המלבן. וירד מיכאל והעלוהו לפני כסא הכבוד. ובאותו לילה הכה בכורי מצרים (שלשלת הקבלה):

ואתגלי במצרים בשכינת יקרא בלילה הדין. ועמי' תשעין אלפין רבוון מלאכים מחבלים ואקטיל כל בוכרא בארעא דמצרים מאינשא ועד בעירא. ובכל טעוות מצראי אעביד ארבעה דינין. טעוותא מתכא מתרככין. טעוותא אבנים מתגדעין. טעוותא פחרא מתעבדין בקיקין. טעוותא אעא מתעבדין קטם דינדעון מצראי ארי אנא ה' (תרגום יונתן ע"פ ועברתי):

ארבע לילות כתב בספר דוכרניא. לילא קדמאה וכו'. לילא תניינא וכו'. לילא תלתאי כד אתגלי מימרא דה' על מצראי בפלגות ליליא הות ימני' קטלית בוכריהון דמצראי וימינא משיזבא בוכריהון דישראל למקיימא מה דאמר כתבא ברי בוכרי הינון ישראל. וקרי יתיה לילא תליתאי. לילא רביעאה כד ישתלי' עלמא קיציה למתפרקא תכלי רשיעיי' ישתיצון ונירי פרזלא יתברון. משה פוק מן מדברא. ומלכא משיחא מן רומי. דין ידבר בריש עננא. ודין ידבר בריש עננא. ומימר ה' ידבר בין תרווייהון ואינון מהלכין כחדא הוא ליל פסחא קדם ה' ומזומין לכל ישראל לדריהון (תרגום ירושלמי ע"פ ליל שמורים): **ויקרא** למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו וגו'. פרעה צוח קומו צאו וקולו נשמע בכל ארץ מצרים. כי מלאך נכנס בגרונו וצווח (חכם הרזים):

פרעה איהו דיוקנא דנחש חייבא בתר דשבחה לשרה כתיב ותקח האשה בית פרעה. ודא רמז לגלות דמצרים דגלתה שכינה למצרים. ונחש בעא לקרבא ליה מה כתיב והזר הקרב יומת וינגע ה' את פרעה. ודא רמז למחאן דמחא הקב"ה לפרעה ולמצרים ולממנן דלהון. מה כתיב ועתה הנה אשתך קח ולך כגוונא דפרעה במצרים דאמר למשה ולישראל שלח מעל פני ויצאו. ודא אבטחות' לישראל ולשכינתא בגלותא בתראה מיד דבעו אומין עלמא לקרבא לגבה ולדוחקא אגרא דכלה דוחקא. כתיב וינגע ה' את פרעה. מיד ובאלהיהם עשה ה' שפטים וכו'. וכמו דפרעה אמר הנה אשתך קח ולך כן פרעה אמר קומו צאו מתוך עמי. וכך עתידין א"ה לומר לישראל קומו צאו. והקב"ה לא אפקינון מבינייהו עד דנטיל מאניה דאתמר ויצו פרעה עליו אנשי' וישלחו אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו. כגוונא דא בגלותא בתראה והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה וגו' (תיקונים במדרש הנעלם):

ותחום ארעא דמצרים מהלך ארבע מאה פרסא. וארעא דגושן דתמן משה ובני ישראל במציעת' ארעא דמצרים ופלטרין דבית מלכות דבית

פרעה בריש ארעא דמצרים הוה . וכד קראו למשה ולאהרן בלילא דפסחא משתמע קולו עד ארעא דגושן . מתחנן הוי פרעה בקל עצוב וכן אמר . פוקו מנו עמי וכד שמעו משה ואהרן וכל ישראל קל בכותא דפרעה ולא אשגיחו.עד דאזיל הוא וכל עבדוי וכל מצראי ותקיפין לכל ישראל לאתאה למפטרינון(תרגום):

גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו כאשר וגו' . וברכתם גם אותי התפללו עלי שתכלה מעלי את הפורענות (מכילתא וע' בילקוט) :

וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וגו' . שתים עשרה אותיות פשוטות ה"ו ז"ח ט"י ל"ן ס"ע צ"ק . פי' רבינו סעדיה כנגד גלות מצרים ע"פ י"ב מזלות שנבראו מן י"ב אותיות פשוטות . ה"ו ז"ח ט"י ל"ן ס"ע צ"ק כך היה ישובה של מצרים כיצד בדור הפלגה נבנית חברון וכתיב וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים.ואע"פ שדרשו רז"ל דרשה נכונה אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ומדור הפלגה עד שלקו מצרים היו תנ"ב שנה . הסר ז' מן תנ"ב נשאר תמ"ה . נמצא ישובה של מצרים היתה תמ"ה שנה . לכך עולה גי' ה"ו ז"ח ט"י ל"ן ס"ע צ"ק כמנין תמ"ה . וע"פ דינם נקראו המזלות . ה"ו טלה שור נצרו בהם ובמהלכם טלה שור אלו יצחק ואבירהם . ז' יעקב שהיה זן י"ב שבטים וניזונו מיוסף ונזדבן בשכם והציל בניו ובנותיו ועבדיו ואמהותיו . תאומים נגד יעקב שעשה תאומים לעשו שגלה למצרים . ח' סרטן גלות מצרים היא חיה גדולה במים נצורה לרפואה עורו לנוי בשולי בגדי מלכים וכינוי סרטן לאור"א בלע"ז . מה מעשיו בים יעבור לשאת במשואות במים על גבו לשאר סרטנים ולא נמצא דבר זה לשאר בהמה וחיה . ט' אריה פרעה טורף כארי' וטואט כל השבטים להאבידם ולכלותם . י' בתולה מחללת בת יהודה . בתולת יהודה בתולת ישראל . והנה עתה עת דודים . ל' מאזנים ליזון הבתולה מן האריה . ן' שלט גדל עצמו לשון צח ואמר מי השם . עקרב בעקרב העוקץ בעצמו . ס' מזל קשת הוא פרעה שסיבב את ישראל על הים לירות חץ מן קשתו . וכה"א אמר אויב ארדוף אשיג וגו' . ע' אהרן ומזלו גדי ע"ש גדי עז"ים . צ' ע"ש ישראל שצדו ועשו מצרים כמצודה שאין בה דגים כדכתיב וינצלו את מצרים . ודל בהם כמו בדלי . ק' נתנם למאכל לקופין וגם לדגים . וז"ש תתננו מאכל לעם לציים אלו י"ב שבטים . לכך נידונו בי"ב מזלות שנא' כי לא שלם עון האמורי עד הנה . פי' רבינו סעדיה לא נתמלא סאתם עד מלואת האותיות ה"ו ז"ח ט"י ל"ן ס"ע צ"ק (ספר יצירה בפי' ר' סעדיה) :

מוציא אסירים בכושרות . א"ר אליעזר בכייה ושירות יש כאן . המצריים בוכים מפני שהיו בזוזים וישראל רקנו בתיהם שנא' וינצלו את מצרים. וישראל היו משוררים שהיו טוענים ביזת שונאיהם (מ' רבה במדבר פ"ג) :

לעתיד לבא יהיו הקליפות מתים בקליפת מצרים שמתו ואין בהם ניצוצי טהרה שנא' וינצלו את מצרים עשאוהו כמצולה שאין בה דגים . ולכן נאסרה ביאת מצרים מאחר שאין שם שום קדושה למה יובילו שם גלות שכינה מאחר שאינו תועלת (עמק המלך) :

וה' נתן את חן העם . ר' אליעזר בן יעקב אומר רוח הקודש שרתה עליהם . והוא אומר השאילני כליך המונח במקום פלוני . והוא מוציאו ונתן לו ואין חן אלא רוח הקודש . שנא' ונתתי על בית דוד רוח חן וגו' (מכילתא) :

ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל וגו' . ע"י יוסף שהיה צדיק ולא חטא בפוטיפרע זכו ישראל ליצא ברכוש רב . ויוציאם בכסף וזהב מאחר שאין בשבטיו כושל (זוהר פ' ויגש) :

אמר המן לאחשורוש באו בעלילה ואמרו לפרעה דרך שלשת ימים נלכה לזבות לאלהינו ואח"כ נשוב. אם רצונך דשאלני כלי כסף וכלי זהב ושמלות וגו'. והשאילם כספם וזהבם וכל הבגדים הטובים שלהם. וטענו כל אחד ואחד כמה המורים שבהם לאין מספר שנצלו את מצרים. הה"ד וינצלו את מצרים וברחו להם (רבה מגילה):

בזכות משה שהיה צדיק זכו ישראל ויצאו ממצרים טענו כל א' כסף וזהב לפחות על צדי"ק חמורים (מג"ע):

אמרו מצרים מתורתן אנו באים עליהם. ס' רבוא יצאו מאצלנו טעונים כלי כסף וכלי זהב דכתיב וינצלו את מצרים יתנו לנו כספינו וזהבינו. א"ל גביעה בן קוסם ס' רבוא בני אדם עשו אצלם רד"ו שנה מהם עושים זהבים מהם עושים כספי' שנוטלים שכר דינר ליום ישבו פליסופים וחשבו. ולא הגיע לק' שנה עד שנמצאת ארץ מצרים לטמיון. נסתלקו בבושת פנים (רבה חיי שרה):

מהפסולת של לוחות העשיר משה. אמר הקב"ה דין הוא שיטול אותם פסולת משה למה אלא ישראל שלא נתעסקו במצות נתתי להם כל טוב ארץ מצרים שנא' וה' נתן את חן העם והעשירו. ומשה עסק בעצמות יוסף יהא עני אתן לו הפסולת שיעשיר (רבה כי תשא):

כמצודה שאין בה דגן. דרך ציידי עופות להשים דגן במצודה ודריש וינצלו וינצדו כי למ"ד מתחלפת עם ד' בהרבה מקומות (תוס' פסחים):

ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה וגו'. ונטלו ישראל מן פלוסין לסכות מאה ותלתין מיל המן אתחפיאו שבעת ענני יקרא ארבע מארבע סטריהון. וחד מעלויהון דלא יחות עליהון מטרא וברדא ולא יתחרבון בשרבי שמשא. וחד מלרע להון דלא יזקון להון כובין ולא חיוון ועקרבין. וחד מטייל. קמיהון לאשווא' עומקא ולימכך טורא לאתקנא לון בית משרוי והינון בשית אלפי גובריא ומטיילין על רגליהון ולא רכבין על סוסין בר מטפלא, חמשא חמשא לכל גברא. ואוף נוכראין סגיאין מנהון מאתן וארבעין רבבן סליקו עמהון ועאן ותורין וגיתי לחדא (תרגום):

וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו'. וגם ערב רב עלה אתם אלו חרטומי מצרים כשראו נפלאות השם באו אל משה להתגייר. אמר הקב"ה לא תקבלם. אמר משה רבש"ע כיון שראו גדולתך באו להתגייר מיד קיבל אותם (זוהר כי תשא ע' של"ד):

כששלח פרעה לישראל אמרו לו גדולי מלכות מה עשינו אלו לא היה בידם אלא הביזה לבד דים שנא' וגם ערב רב עלה אתם. ולא עוד אלא כמה עשירים כמה חכמים כמה בעלי אומניות היה בהם באותה שעה התחיל פרעה לאמר ווי. (רבה בשלח).

סוד וגם ערב רב עלה אתם וגו'. כי אלו היו סוד הערב שנתערבו ניצוצי קדוש' אלו במצרים ולפיכך רצה משה להעלותם. אך הקב"ה ראה שהנה עדיין לא היו מתוקנין וראוים ולא היה רוצה להוציא עדיין. ואמנם ה' מינים היו ואלו נקראים ערב רב ויש נקראים ערב קטן (כוונת אר"י):

וגם ערב רב וגו'. מאה ועשרים רבוא דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אמר ק"כ רבוא. ר' נתן אמר ק"ם רבוא. צאן ובקר אמר הקב"ה לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. עם יציאתן ממצרים אני ממלאם בכסף ובזהב (מכילתא):

קשים גרים לישראל כספחת. מה שהקשה רש"י דלא חשיב בסוטה ערבות דערב רב. י"ל לפי שלא היה יודע חשבונם מיהו במכילתין משמע

דערב

דערב רב היו כפלים ביוצאי מצרים. ור"י מפרש דלפיכך קשים שמטמאים ישראל. ואמר בפ' י' יוחסין אין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות מישראל וכן נראה התם על ההוא מלתא דר' חלבו (תוס' נדה ד' י"ג ע"ב):

ונם ערב רב בגין דלילי"ת חייבת דבהון חבו ישראל וחבלו ית בשרייהו באות ברית אינון רב עלייהו בגלותא. ואינון דגה לישראל. ובג"ד אמרו זכרנו את הדגה ובזמנא דנפקו ישראל ממצרים קטיל מנייהו סגיאין דא איהו והדגה אשר ביאור מתה (תיקונים תקון ך' ד' מ"ו):

ויאפו את הבצק וגו' ולא יכלו וגו'. איש וביתו באו שהשכינה ירדה עם ישראל למצרים. וז"ש ולא יכלו להתמהמה כי יצאו צבאות ה' וכו' וזה"ש כי בחפזון יצאו זו חפזון שכינה וכו' (ע"מ):

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים וגו'. ויומיא דיתבו בני ישראל במצרים תלתא שמיטין דשנין דסכומיהון מאתן ועשר שנין. ומנין ארבע מאות ותלתין שנין מן דמליל ה' לאברהם מן שעתא דמליל עמיה בחמיסר בניסן ביני פסוגיא עד יומא דנפקו ממצרים (תרגום):

ומושב בני ישראל אשר ישבו. מקורות נשמותיהם במצרים של מעלה מצרנית לשכינה במדת אחוריים שכן מצרי' והמשה אותיות בגי' שפ"ה ות"ל שנה בגי' נפ"ש. כתב בעל הפי' של ע"מ במדת אחוריים. עיין ברקנטי מקץ ובס' הכוונות הקדמה ידועה שסביב מלכו"ת עשייה שולט הקליפות נוג"ה וממנה והלאה ג' קליפות אחרים. ואם ישראל זכאין אזי הטיקלא מכרעת אל הקדושה וכל הנשמות היורדות באותו פעם כולם קדושים. וג' קליפות אחרות נדחות לנוקבא דתהומא רבא. ואם ח"ו בהיפך שהטיקלא מכרעת אל הטומאה והנשמות קדושות נעשקות בסוד דמעות העשוקים. וע"ז פי' האר"י ז"ל אשר שליט האדם באדם לרע לו אלו ג' קליפות באדם זה קליפות נוג"ה לרע לו שמכריעים אל הרע. והנה מדה במדה הואיל ויש בו נשמות במצרים של מעלה היא קליפות נוג"ה מיצר קדושה ע"כ לתקן נשמות אלו הוצרכו להיות בגלות של מצרים למטה ת"ל שנה מנין נפ"ש לתקן נפ"ש. ובמתן תורה נתוקן רוח ונשמה (עשרה מאמרות):

ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה. בברית בין הבתרים כשנגזר גלות על אבותינו ירדו מלאכי השרת למצרים ושהו שם עד שבאו ישראל לשם ויצאו משם כל אותו זמן היו המלאכים שם וכשנגאלו ישראל יצאו המלאכים אתם. ולכן התחיל חשבון הגאולה מברית בין הבתרים שהרי המלאכים נשתעבדו מאותה שעה. והיינו דכתיב יצאו כל צבאות ה' אלו המלאכים (ציוני פ' לך לך ע"פ והכנעני אז בארץ):

ויהי בעצ"ם היו"ם הז"ה בגי' רפא"ל הנקרא איש רפאל בגי' אי"ש והוא שריפא את אברהם (פליאה):

כתב האר"י זלה"ה בדרוש מי יגור באהלך וגו' וז"ל. בעת יציאת מצרים פתח הקב"ה סוף המ' של המשרה בלבד ואז יצאו ממצרים. אבל לעתיד בגאולה אחרונה יפתח אותה לגמרי באלכסון וישארו שני דלתין ם' ד' של דוד ראשון ואחרון שהוא המשיח האחרון וכו'. וז"ש המלך חזקיה בתפלתו ויתי מתליו דורי נסע ונגלה מני כאהל רעי קפדתי כאורג חיי מדלה יבצעני מיום ועד לילה תשלימני. כי חזקיה היה ניצוץ ממשיח כמאמר רז"ל ראוי היה חזקיה לעשות משיח וכו'. והכוונה שבכל דור ודור שולח הקב"ה ניצוץ אחד ממשיח או לגאול אם יחזרו בתשובה. או לקיום העולם כדורו של שמד. או

להאיר לעולם בגלות באור תורתו שלא יאבד העולם לגמרי. וחזקיה היה ניצוץ ממנו כנזכר הז"ק י"ה משבט יהודה וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ שהם חבלי משיח שיהרג את כל העמים וכו'. והוא אמר בתפלתו דורי נסע ונגלה מני כאהל רועי שבכל יום ויום נוסעים אותו ממקום למקום. כך אני אבא בגלגול בכל דור ודור לראות אם הגיע הקץ וכו'. וזה הסוד רזי לי רזי לי כי ב' פעמים רז"י רז"י בגי' דל"ת כמספר משי"ח ב"ן דוי"ד שכל תאוה וחשקה על אות ם' של למרבה המשרה שיפתחו ויעשו שני דלתי"ן. לכן נקרא אר"ץ צב"י כי במילואו אל"ף רי"ש צד"י צד"י בי"ת יו"ד הם שני דלתות של ם' סתום' של למרבה המשרה לכשיפתחו שני דלתי"ן של למרב' אזי יסגרו אות מ' פתוחה של המ' פרצים חומת ירושלם הכתוב בנחמיה ויבא משיח בן דוד ויבנה ארץ הקדושה בימינו. וז"ש הכתוב אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתו"תי ירצה כמו שאני נותן זמירות בעבור שני דלתי"ן שיפתחו כך צריך אד"ם שהוא *אדם *דוד *משיח שומע לי לשקוד ג"כ על דלתו"תי יום יום. ר"ל בכל פעם שיבא בגלגול צריך שיפתחו הדלתות כמו שהתפלל חזקיה(פוב הארץ):

כשיצאו ישראל ממצרים לא שינו שמם ולשונם. והיו מלאכי השרת מרנני' אחריהם ואמרו יש בהם באלו כמעשה אברהם יצחק ויעקב לפי שמם ולשונם (תד"א רבה פי"ז):

בשביל ג' דברים נגאלו ישראל ממצרים. שלא שינו שמם. ולא דברו לשון הרע ובשביל יחוד השם (פרקי ר"א):

תלתא דהיין שכינתא מעלמא ובני נשא צווחין ולא משתמע קליהון. נדה ובת אל נכר. ומאן דקטיל בנוי במעי אמן. זכאין אינון ישראל אע"ג דהוי בגלותא אסתמרו מכל הנהו תלתא וכו' (זוהר שמות עמוד ג' ד'):

לא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר שרה רבקה רחל ולאה בשכר שתפסה שרה להגר והעלה למטתו של אברהם. ובשכר שאמר אליעזר לרבקה האלך עם האיש הזה ותאמר אלך. ובשכר שתפסה רחל ללאה והעלה למטתו של יעקב. ובשכר שתפסה לאה לזלפה והעלה למטתו של יעקב (ילקוט תלים):

(**הג"הה** הקשה בעל ילקוט חדש צ"ע למה לא הספיק לרחל זכות בלהה וק"ל)

באיזה זכות יצאו ישראל ממצרים. א"ר הלבו בזכות יעקב שנא' בכושרות. שכן הוא אומר וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו. רבותינו אמרו בזכות נשים האמהות הכשרים ד"א בזכות הכשרים שבהם זה שבטו של לוי. ד"א בזכות שצפה הקב"ה שהם יעשו המשכן אמר רי"בל לא אלא בזכות עצמן יצאו (ילקוט תלים סס):

אמרו מ"ה מפני מה אתה נושא פנים לישראל. א"ל כבר נשאו לי פנים בשעה שיצאו ממצרים למדו תורה ועמדו אגודות אגודות ועסקו בתורה (תנא דבי אליהו):

כשיצאו ישראל ממצרים כרתו ברית שיעשו חסד זה עם זה (תד"א):

כפר לעמך אשר פדית. ע"מ כן הוצאתנו ממצרים; שלא יהא ביניהם שופכי דמים (ספרי):

המוציא אתכם מארץ מצרים. ע"מ שתמסרו את עצמיכם לקדש שמי (ספרי ת"כ איתא בילקוט אמור דף קפ"ד):

ראויים היו ישראל לגאול אלולי משה ואהרן שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (ילקוט יתרו ד' ע"ז).

על מנת הוצאתי אתכם שתקבלו עליכם מצות ריבית (ת"כ פ' בהר):

לום הוצאתם ממצרים ע"מ שאם יחטאו שלא תמחול להם. הוצאתם ממצרים ע"מ שאם יחטאו שתמחול להם (ילקוט פנחס):

יל שמורים הוא לה' וגו'. אלו זכיתם הייתם קורים בתורה ליל שמורים הוא לה'. עתה שלא זכיתם אתם קוראים בכה תבכה בלילה (איכה רבתי):

יאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת וגו'. כיון שאמר משה כל בן נכר לא יאכל בו מיד כל אחד נטל חרבו ומל עצמו. מי מלן ר' ברכיה אמר שה מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה. וי"א יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה (מדרש):

בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית וגו'. ענין שבירות עצמות בקרבן פסח ועצם לא תשברו בו. אתם לא תשברו בו אבל הכלבים שוברים עצמות. וזה היה להם ביטול ע"ז ע"י שבירה זו אבל אין לה ביטול ע"י ישראל. לכך אתם לא תשברו בו (זוהר עמוד ע"א בסופו):

וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' וגו'. איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מהו מפחד בלילות שלא היו יכולים לעשות הפסח שנא' כל ערל לא יאכל בו. ואם לא יעשו ישראל הפסח היו מתים בלילי פסח. כאשר מתו בכורי מצרים שנא' וראיתי הדם ופסחתי עליכם (רבה נשא פ"ד):

ווי לאילפא דאזלת בלא מכסא. וא"ת והא אמרינן פרט לאנטונינוס אע"ג דאזיל בלא מכסא. וי"ל שגם הוא היה נימול דגרסינן בירושלמי דמגילה א"ל אנטונינוס לרבי אתה מאכילני מן לויתן לעתיד לבא א"ל הן. א"ל מן אימר פסחא לית אתה מאכילני מן לויתן אתה מאכילני. א"ל מה אעביד לך דכתיב כל בן נכר לא יאכל בו. כיון דשמע כן אזל וגזיר נפשיה. הדא אמרת מגייר אנטונינוס (תוס' ע"ז ד' י' ע"ב):

החיה עצמך משה. תימא כיון דמקרא נפקא מאי צריך לטעמו שע"מ כן הקדימו ישראל את פסחיהן. וי"ל דקרא משמע דדעתו לכך (תוספות פסחים ד' ב' ע"א):

פסח מיהו קא עביד. משמע דאכילה גסה שמיה אכילה. וקשה דבפ' בתרא דיומא אמרי' האוכל אכילה גסה ביה"כ פטור דלא שמיה אכילה. ואור"ת תרי ענייני אכיל' גסה הם וההוא דאמרו כגון שנפשו קצה בו מרוב שבעו. והכא שאין נפשו קצה אלא שאינו רעב לאכול לתיאבון (תוס' נזיר ד' כ"ג ע"א):

איש זוכה ואין קטן זוכה. וא"ת ולמה לי קרא הא קיימא לן דאין יד לקטן. וי"ל דלגבי פסח אצטריך דס"ד הואיל דשייך באכילת פסחים וצריך להמנות עליו דכתיב שה לבית אפי' קטן אימא אף לאחרים זכה קמ"ל (תוס' קידושין ד' מ"ב):

דכתיב כי מולים היו כל העם וגו'. פי' שמלו עצמם ביציאת מצרים ואע"פ שאותם שהיו נימולים בימי אברהם לא מלו ביציאת מצרים מ"מ מעיקרא שמלו עצמם מלו לכנוס בברית המקום ולהבדל משאר אומות וגם כי עתה וכו' (תוס' כריתות ד' ט' ע"א):

קדש לי כל בכור פטר כל רחם וגו'. יצה"ר הוא ראשון ליציאה והוא אדמוני שלוקח הזוהמא ושולט בפטרו. וצריך פדיון (מצאתי בזר זהב אות ב'); **אנו** עושין פדיון בבכורים שלא יצטרכו למדה זאת (דהיינו גלגול) כי אותן בכורים שבחר בהם ה' לא בחרם לדבר אחר אלא שלא יתגלגלו נפשם. וע"ז יאמר באדם קדש לי כל בכור ובבהמה כל הבכור תקדיש. והם לא זכו בעון העגל כי שם נתחלף הבכורים בלוים (פליאה):

בכור

בכור מסטרא דמיכאל דרגא כסף חוורא ע"כ פדיון בכור כסף ה' סלעים נגד ה' דאברהם. כיון שהוא דרגא דאברהם דאיהו כסף לבן חס"ד (זוהר ע' ע"ב ע"ג):

ע"ש כל הפרשה של קדש לי כל בכור. והחילוק בין ערב רב לישראל ומשה שינה ל' הקב"ה כי נתיירא מערב רב שיחטאו בעגל (כוונת אר"י ד'מ"ז ע"א):

וצדיק באמונתו יחיה. אפי' צדיק חי עולמים מאמונה הוא חי. אמר הקב"ה בתחילה הרגתי בכורי מצרים שנא' ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור. אף כל בכור אשר יולד לך מקדשו לי שנא' קדש לי כל בכור תהא מקדש לי הבכורה באמונתי הוי וצדיק באמונתו יחיה וכו' (רבה קהלת ד' נ"א ע"א):

היום אתם יוצאים בחדש האביב וגו'. כשיצאו ישראל ממצרים אתמר שם *היום *אתם *יוצאים *בחדש *האביב ר"ת האיב"ה שהגיע הזמן שתפסוק זוהמת הנחש שהטילה האיבה (מג"ע):

סוד המכות בר"ת הם דצ"ך עד"ש באח"ב. והם התומים בצבאותם ר"ל דצ"ך עד"ש באח"ב בגי' בצבאו"ת. בס"ד השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות שנרמזו ר"ת שלהם בסוד הגאולה באמרו שם *היום *אתם *יוצאים *בחדש *האביב. ר"ל ר"ת של פסוק *השבעתי *אתכם *בנות *ירושלים עולים בר"ת של *היום *אתם *יוצאים *בחדש *האביב. וזהו בחמש תיבות החמישית הוא האביב מתהפך איב"ה רמז ואיב"ה אשית בינך ובין האשה בין זרעך ובין זרעה. והנה יצאו ישראל מן האיב"ה (פליאה וע"ש במגלה עמוקות):

מצות יאכל שבעת ימים ולא יראה לך וגו'. למלכא דהוי ליה בר יחידאי וחליש יומא חד הוי תאיב למיכל אמרו ייכול בריה דמלכא אסותא דא ועד דיכול לא ישתכח מלה אחרא בביתו עבדו הכי. כיון דאכל אסוותא אמר מכאן ולהלאה ייכול מה דאיהו תאיב ולא ינזיק ליה. כך כרנפקו ישראל ממצרים לא ידעו עיקרא ורזא דמהימנותא. אמר הקב"ה יטעמון ישראל אסוותא ועד דיכלון אסוותא דא לא אתחזי לון חמץ. וכיון דאכלו ההוא אסוותא אמר הקב"ה מכאן ולהלאה ייכלון חמץ דהא לא יכיל לנזקא ליה וכו'. וביומא דראש השנה חמץ סליק לעיל וקטרג ליה לבר נש וכו' (זוהר תצוה ע' ס"ך):

בפסח גוזרים על התבואה. ומי שאוכלו בפסח הוא עד היום הזה תחת קליפות מצרים (זר זהב אות ס'):

והיה לאות על ידכה ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך וגו'. מכאן אמרו כל המניח תפילין כאלו קורא בתורה. וכל הקורא בתורה פטור מן התפילין (מכילתא):

כשם שהשכינה שורה בד' חיות שבמרכבה על שני הכרובים כן המניח תפילין מרכבה להשכינה והשכינה שורה עליו בד' פרשיות על שני אברים המיוחדים שלו והם המוח והלב המוח מכאן והלב מכאן. וז"ס הכתוב האומר כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה (כתיי פ"ב ע"ג):

והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר וגו'. תם מה הוא אומר מ"ה זא"ת ואמרת אליו ז"ה אמ"ת ר"ל אותיות מ"ה זא"ת כי בחוזק יד *הוציאנו *יו"י *ממצרים *מבית *עבדים. והוא ר"ת היממ"ע תהפכהו העמי"ם וסוד י"ד תמלאהו יו"ד דל"ת בגי' חותם בגי' קד"ש וחו"ל ר"ל חות"ם בגי' קד"ש וחו"ל. בן השני אינו יודע לשאול אמור בעבור ז"ה עשה ה' ל"י בצאתי ממצרים תחבר זה עם י"ד תדע סוד השם שהוציאם ממצרים. כי י"ד ז"ה עולה ך"ז שם הויה וכשתתחבר עשה ה' ל"י תאמר סיד ז"ה ד"י ל"י (פליאה):

בא וראה שזה התם אומר מה זאת ופרעה ועבדיו אמרו מה זאת עשינו. וכן השבטים אמרו מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים וכו'. וכל אלו רמוזים בענין בריאת האשה מן הצלע באמרו שם זאת הפעם עצם מעצמי לזא"ת יקרא אשה כי מאיש לקחה זא"ת. וראה והבין ג' פעמים הזכיר זאת. ובהם רמז סוד מבשר גלות האחרון ר"ל זא"ת זא"ת זא"ת עול' גלו"ת האחרו"ן (פליאה):

ענין שער שבתפילין צריך שיראה בחוץ שברואה הסטרא אחרא שמשתפין אותה אל הקדושה אז לא יקטרג (זוהר ע' מכ"ד ומכ"ה וע"ש סוד ד' פרשיות על סדרן):

והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך וגו'. להוציא בני ישראל לא היה צריך חוזק יד. אבל ערב רב שהיו מצרים כדי להוציאם היה צריך חוזק יד (כוונת מכ"י ד' מ"ו):

בתפילין מזכיר אות דכתיב והיה לאות על ידכה. ובשבת מזכיר אות דכתיב כי אות היא ביני וביניכם. בפסח מזכיר אות שנא' לאות ברית. ודע לך כל מקום שיזכיר אות הוא להבריח כל הטומאה וכל מיתה רעה תבאה מכח הטומאה לכן היה זה האות על המשקוף שלא ימשול בם המיתה. כי מלאך המות לא יתקרב אל האדם אלא למי שמלוכלך בעונות. לכן צדיקים גמורים אינם מתים ע"י מלאך המות רק בנשיקה שהשכינה מקבל נפשם:

פרשת בשלח

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה. וישלחו אותו לויה עבדו ליה בכל ארעא דמצרים א"ל הקב"ה אנת הוא זמין למיעבד לבנוי את תוזיף לון מארעך דכתיב ויהי בשלח פרעה את העם דאוזיף לון מכל ארעיה (זוהר לך לך ע' כל"ב וכל"ג):

הערב רב לויה פרעה שנא' ויהי בשלח פרעה את העם והם היו שאמר להם פרעה לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו (עמק המלך ד' ק"ו ע"ב):

פרעה סבר הקב"ה לא הוי אלא פועל הרעות. ואלו הוי הקב"ה מפיק להון לישראל על כרחם דמצרים דיהון חזין להון נפקי ולא יוכלו לעכבא לון כי היכי כד נסבו ית פסחא והוו שיניהם קהות לא הוו רדפי בתר בני ישראל דיימרון כי היכי דעיכבן הקב"ה דלא נבאיש להון. ה"נ עיכב על ידם שלא נרדוף בתריהון. אבל כיון דחזו דפרעה שלח להון ולא נפקו על כרחם. השיבו דלא הוי ליה ח"ו יכולת לאפקא לן דאיהו פועל הרעות ולא עביד הטובה אלא במקרה. והיינו דאמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו. הל"ל אי אית לך חילא לאפקא יתהון יפוק אבל אנחנו לא נשלח. ומשום הכי אתקיפו למרדף בתריהון והקב"ה עביד הכי למיטבע יתהון בימא כי היכי דגזר כל הבן הילוד וכו' דמשגיא לגוים ויאבדם. והשתא קאמר משום בשלח פרעה את העם. ולא אפיק להו בעל כרחיה דפרעה. הוו דחילין פלשתי' מלאגחא קרבא בישראל. אבל כיון דלא אפיק להו הקב"ה אימעט דחלא דפלשתאי והוו מגיחין קרבא בישראל. וכי תימא מאן הוי לפלשתאי כל כך בעגלא דפרעה שלח יתהון ולא נפקו בעל כורחיה. להכי אמר כי קרוב הוא. כלומר קרובים היו למצרים. ולעגלא ידעו מה דאיתעבד תמן. וא"ת הא קב"ה הוה ליה למתבר תוקפא

דפלשתאי דלא יבאשון לישראל ולמאי איצטריך ויסב . להכי קאמר פן ינחם העם . כלומר הא ודאי דלא שביק הקב"ה דיבאשון לישראל . אבל טעמא שהסיב אלקים משום דיחזון עמא מרחוק לבושין במנא קרבא עד לא יקרבון להון ודחלון מנייהו ויתובון למצראי . ומשום דהיו כ"כ רכיכו לבא קרי להו עם לשנא דגריעות'. וא"ת והא רכיכותא דליבא דלהון משום דלא הוי להו מאנא קרבא קאמר דלאו הכי אלא וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (מגיד חדש):

ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא . כי קרוב הוא להתקדש ע"י דוד המלך ולא היה עדיין מתקדש מדבר העמים שהוא כולל הקליפות (עמק המלך ד' קל"ט ע"א):

והוה כד פטיר פרעה ית עמא ולא דברינון ה' אורח ארע:; פלשתאי ארום קריב הוא ארום אמר ה' דלמא יתהוון עמא במחמיהון אחוהון דמותא בקרבא מאתן אלפין גברין בני חילא משבטא דאפרים מאחדין בתריסין ורמחין ומאני זיינין ונחתו לגת למיכון גייתי פלשתאי ובגין דעברו על גזירת מימרא דה' ונפקו ממצרים תלתין שנין קדם קיצא אתמסרו בידא פלשתאי וקטלינון . הינון הוי גרמי יבישא דאחי יתהון מימרא דה' על ידוהי דיחזקאל נבייא בבקעת דורא ואין יחמון כדין ידחלון ויתובון למצרים (תרגום יונתן):

ויסב אלהים את העם דרך המדבר וגו' וחמשים עלו בני ישראל שנפתחו להם נ' שערי בי"נה (ע' כפי' ע"מ):

ראויים היו ישראל להיות במצרים ת"פ שנה רק וחמשים עלו בני ישראל ונשארו רק ת"ל שנה שלא ישתקעו שם (מג"ע):

כלם אחוזי חרב והמשים עלו בני ישראל שלמדו מלחמה ממי למדו מן הקב"ה ה' איש מלחמה (רבה נשא פי"ג):

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו'. גלות מצרים היה בשביל יוסף שנקרא שור ונפל בין המצרים שנקראים חמור וכתיב לא תחרש בשור וחמור יחדיו . עד שבא משה ויקח משה את עצמות יוסף עמו . עמד והוציא שור מבין החמורים הה"ד ויקח משה את עצמות יוסף עמו . (זוהר ויגש ע' סנ"ד):

ויקח משה את עצמות יוסף עמו . עמו דוקא . כמו שיוסף הוא בסוד נע"ר מטטרו"ן כן ג"כ זכה משה לדרגא דיליה (מגלה עמוקות):

כל ישראל היו עוסקים בכסף וזהב ומשה היה מסבב את העיר ג' ימים וג' לילות למצוא ארונו של יוסף . שלא היו יכולים לצאת ממצרים חוץ מיוסף למה שכך נשבע להן בשבועה לפני מותו שנא' וישבע יוסף את אחיו . משנתייגע פגע בו סרח בת אשר ראתה שהיה עיף מן היגיעה . א"ל אדוני משה למה אתה עיף א"ל ג' ימים וג' לילות סבבתי העיר למצוא ארונו של יוסף ואין אני מוצא אותו . אמרה לו בא עמי ואראך היכן הוא הוליכה אותו לנחל אמרה לו במקום הזה עשו ארון של ת"ק ככרים והשליכו בתוך הנחל החרטומים והמכשפים . וכן אמרו לפרעה רצונך שלא תצא אומה זו מכאן לעולם . העצמות של יוסף אם לא ימצאו אותם עד לעולם לא יוכלו לצאת . מיד עמד משה על שפת הנחל ואמר יוסף יוסף אתה ידעת האיך נשבעת לישראל פקוד יפקוד אלהים אתכם . תן כבוד לאלקי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל מעשים שבך בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות מיד התחיל ארונו של יוסף מפעפע ועלה מן התהום כקנה אחד לקח אותו ושם על כתפו (רבה וזאת הברכה):

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו׳ . איכא למידק אמאי כפל תרי זימנא השבע השביע וכן כפל פקוד יפקוד אבל רזא דמלתא דיוסף צפה ברוח הקודש דעתידין בני אפרים למיפק קודם הקץ . ומשום הכי לא אמר לבניהו דמפקין יתיה דהא אינון יפקון קודם הקץ ויקטלן להו בני גת אלא לבני ישראל הוא דאומר להון . והיינו השבע השביע כלומר השבע דלא יפקון גרמיהו בזימנא קדמיתא אלא בזימנא בתרייתא . והיינו פקוד יפקוד אלהים כלומר כד תהא פקידא תנינא העליתם ית עצמותי ולא בפקודא קדמייתא (מגיד) :

אמר עולא וכו׳ . וא״ת דאמר בפ״ק דסוטה ובפ׳ אלו דברים אפי׳ מת מותר לכנוס במחנה לויה שנא׳ ויקח משה עצמות יוסף עמו . מאי אפי׳ אדרבה מת קיל טפי דאין לו טהרה במקוה ואפי׳ במחנה שכינה נמי . וי״ל דאיכא למ״ד שלהי עירובין דמחייב מכנים שרץ למקדש אע״ג דאין לו טהרה במקוה וה״ה מת . א״נ מת חייב טפי משום דיש במינו טהרה במקוה כגון אדם חי (תוס׳ נדה ד׳ כ״ח ע״ב) :

וה׳ הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם וגו׳.ע״ד הקבלה וה׳ הולך לפניהם היה ה׳ שוכן בתוך עמוד ענן והולך לפניהם ביום . ובית דינו שוכן בתוך עמוד אש והולך לפניהם בלילה . וזהו שאמרו הוא ובית דינו . וביאורו הרחמים והשכינה וכו׳ (בחיי) :

ת״ח כל ענני יקר דאזלו במדברא לא הוי חפיין אלא לבני ישראל לחודייהו והוא עננא יקר דכתיב וה׳ הולך לפניהם יומם אזלא לקמייהו ואילין ערב רב וכל אינון בעירי ועאנא ותורין הוו אזלין לבר ממשרייתא לבתרייהו וכו׳ . משום הכי עשו העגל (זוהר כי תשא ע׳ סל״ה) :

בישראל כתיב וה׳ הולך לפניהם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש וגו׳ . כיון דאמרו ישראל המבלי אין קברי׳ במצרים כי טוב לנו עבוד את מצרים כביכול אתחליש דעתיה כתיב ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם למיעבד בהון נוקמין (זוהר שלח לך ע׳ קס״ו) :

כד נפקו ישראל ממצרים רוחיהון הוי תבור בגווייהו . ומכח שירות ותשבחות ששמעו ממלאכי עלאי קאים רוחיהון בגויהו דלא פרחן (זוהר) :

כד נפקו ממצרים טעימא טעמא דמותא והקב״ה אסוו לון . וה׳ הולך לפניהם יומם ועל אורחיהון הוי סלקין רוחין דאסוותא (שם) :

פרעה וחילו וכל אינון רברבין ממונין עלייהו ועל שאר עמין אוזפי׳ לשכינתא ולישראל כלהו עד איתם בקצה המדבר (שם) :

ה׳ הולך לפניהם זה אברהם. בעמוד ענן זה יצחק . לנחותם הדרך דא יעקב דכתיב ביה ויעקב הלך לדרכו . ולילה בעמוד אש להאיר להם . דא דוד מלכא משיחא (זוהר עמוד ס׳) :

דבר אל בני ישראל וישובו ויחנו לפני פי החירות . בעל צפון חקוק עליו דמות צורת כלב רע גי׳ מרכבה טמא״ה (מג״ע) :

מליל עם בני ישראל ויתובן לאחוריהון וישרון קדם פומא חירותא מרביעתא דאתבריו בגוונא בני נשא דכרא ונוקבא ועיינין פתיחין להון . הוא אתרא דטא״נס דביני מגדול וביני ימא קדם טעוות דצפון דאשתאר מכל טעוותא דמצראי בגין דיימרון מצראי בחיר הוא בעל צפון מכל טעוותא דאשתאיר ולא לקי וייתון למסגד ליה וישכחון יתכון דאתון שרין לקבליה על גוף ימא (תרגום) :

מדרת פח"ד הוא נקראת אהי"ה הוא כדה"ד הקשה אורך המדה ד' מאות ושבעים פרסאות. וכל פרסה ופרסה מתגברת בגבור"ה ונחלק הפרסאות לשבע חלקים. כי ז' שבילים נמצאו בה. שם הראשון נקרא סוכות הוא צל השכינה. שם השני נקרא רעמסס והוא מקום הגבור"ה. שם ג' נקרא איתם שם עמדו ישראל בצרה מפני כח המשחית והחבלה שירדו להשחית ישראל ולאבד זכרם. ושם נתאמצו ישראל ועמדו קיימים באמונה והחזיקו בתורת אבות וע"כ נקרא המקום ההוא אית"ם. שם ד' בעל צפון הוא המקום הפרוץ שפרצו הקדמונים אדם וקין שם נראו מלאכי השמאל בתפארתם כדי שיטעו ישראל ושם היה פי החירות (נ"א פיתום) הוא מקום ממוסך בזאת ההיה ארי"ה והוא שם הרחמים מעבוד שהוא סתום אין חירות לישראל. מעבוד שהוא פתוח יש חירות לישראל. וראו שם ישראל זה המקום פתוח וצורת יצחק עומד עליו ומתחנן לפני בוראו על פדות בניו (נ"א פיזור בניו). שם הששי נקרא מגדול שם נתגברו ישראל בגבו"רה ושם ראו כל גדולתם אשר באו עליהם. וראו עוד כי גדולתם מגיע למקום האמת. שם ז' נקראים י"ם (החכמה) הה"ד בין מגדול ובין הים וכו' (ברית מנוחה):

ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ. אמר פרעה ולא ידע מה אמר משה הטען ולא היה יודע להיכן מוליכן שנא' נבוכים אין נבוכים אלא משה שנא' עלה אל הר העברים הר נב"ו. ד"א ואמר פרעה לא ידע מה אמר עתידין ישראל ליפול במדבר שנא' במדבר הזה יפלו פגריכם. ד"א ואמר פרעה ולא ידע מה אמר שעתידין ישראל לבכות במדבר שנא' ותשא כל העדה את קולם ויבכו (מ' ילקוט):

ואמר פרעה לדתן ואבירם בני ישראל דמשתיירין במצרים מוטרפין הינון עמא (תרגום):

ויגד למלך מצרים כי ברח העם וגו'. איתא במדרש ויגד למלך מצרים הוגד לו נבואת ברית בין הבתרים כי גר יהיה זרעך ת' שנה והם לא נשתעבדו אלא רד"ו כמנין בר"ח אז הוברר לו כי בר"ח העם (כמיי):

ויגד למלך מצרים כי ברח העם. חכמוי וחרשוי אתכנשו לגביה ואודיעהו כי ברח העם (זוהר ע' פ' בסופו):

ד"א אנכי ה' אלהיך. הה"ד אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי אנכי הגדתי למצרים שברחתם כדי שישמעו וירדפו אחריכם ויטבעו בים. שנא' ויגד למלך מצרים כי ברח העם והושעתי אתכם שנ' ויושע ה' ביום ההוא. והשמעתי לא"ה שנא' שמעו עמים ירגזון וגו' (כנס יחכו):

המצרים בזמן שברחו ישראל שנא' ויגד למלך מצרים כי ברח העם וישראל אומרים שירה שנפנו מן השעבוד (סס במדבר פ"ג):

ויקח שש מאות רכב בחור וגו'. שש מאות רכב בחור לקביל מניינא דישראל דכתיב שש מאות אלף רגלי העם לקביל הגברים. וכל רכב מצרים לקביל הטף דכתיב לבד מטף (זוהר עמוד פ"ח):

הא דכתיב ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים. אותן שש מאות רכב בחור לא היו ממצרים אלא כמא"ל השאיל לשר של מצרים שש מאות רתיכין מקטרגין לסייע ליה. א"כ לא היו מצרים ואימתי פרע לו הקב"ה בימי סיסרא. וכשיבא משיח יהרוג כל חילו דסמ"אל (זוהר כס ע' פ"ס):

כשיצאו ישראל ממצרים ראה מה עשה פרעה לקח שש מאות רכב בחור וגו'. שלשים איש יצאו על כל א' מישראל ראה כמה אוכלוסין יצאו עם

פרעה כשראו ישראל כך נבהלו מפניהם מה כתיב ויסע מלאך האלהים וגו'. וישראל אומרים מי יוכל לעמוד כנגד אלו השיב הקב"ה כולם לפני כאיש א' וכרכב א' שנא' כי בא סוס פרעה. וכולן מתו בנשימה אחד (תנחומא פ' כאן):

לססתי ברכבי פרעה. ר' שמעון פתח ואמר ויקח ש"ש מאות רכב בחור. ת"ח חכמתא דמצרים דכל מה דעביד לגבי רזא דחכמתא דלעילא הוו עבדין ופרעה הוי חכים יתיר. דהא לא מוקמי מלכא דמצרים אי לא יהי חכים מכלהו. וע"ד כתיב ויקח איהו נטל כולהו בחכמתא נטל עיטא דחוכמתא לגביה אמר אומא דא שש מאות אלף וכו'. ונטל שית מאה רכב ברירן בחרשין טעונין כל מיני קוסמין וחרשין וכו'. מיד ויחזק ה' את לב פרעה וירדוף אחרי בני ישראל ובני ישראל יוצאים ביד רמה מיד רמה לא כתיב אלא ביד רמה איהו היד דכתיב ביה וירא ישראל את הי"ד. בההוא שעתא חקיק הקב"ה בההוא י"ה כל אינון חילין ותקיפין דמצראי בגוונא דאינון חרשין וקוסמין. בשעתא דהוו עבדין ההוא חרשא ההוא יד חקוק לקבליה דההוא חרשא ואתברא קמיה הה"ד ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב (זוהר פיר הפיליס ד' כ"ג ע' א"ב):

בחו"ר בגי' רי"ו כמנין ארי"ה שהם חשבון ג"פ חס"ד. וז"ס כח הבחור וארי"ה שהשליך פרעה וחילו בים דהיינו שש מאות רכב בחור דיליה ושלישי' על כלו שהיה מסדר חילו נגד ג"פ חס"ד העולה ארי"ה. וכל זאת לא הועיל לו וזהו ותפארת בחורים כחם בחורי"ם אותיות בחו"ר י"ם שהשליך אותם במצול' ים (עמק המלך):

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים וגו'. וקשה דשש מאות רכב וכל רכב מצרים. הלא בכלל מאתים מנה. אלא הכתוב בא להודיע כוונתו של פרעה היאך מלא לבו לרדוף אחרי ישראל בתוך הים והלא כבר נתיירא ממושיען ונתחכם לרונם במים אחר שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם. וכשהוא יכנוס לים יהיה נידון במים אלא לפי שידע שבכח שם של ע"ב יצאו ישראל ממצרים דהיינו ע"ב שמות הקודש כל שם של ג' אותיות עולים רי"ו אותיות ובאו בשלשה כתובים ויסע ויבא ויט גי' ארי"ה ופני אריה מימין. והנה גם הוא לקח מסטרא דמכאבותא רי"ו שמות הטומאה להלחם עם הקדושה. וזהו ויקח כל רכב מצרים חשבון רכ"ב לקח שש ותיבות מאות פירושו אות לשון אותיות התורה נמצא כשלקח ו' מן רכ"ב נשארו רי"ו כחשבון בחו"ר. והנה הקב"ה הפיר מחשבתו וקלקל החשבון שלא נטל א' מהם נשארו רי"ה. וזהו פרעה וחילו יר"ה בים (כוונת אר"י):

ולא מורידן והא אמרי במס' סופרים בשר שבעו"ג הרוג. וי"ל דבירושלמי דקידושין מפ' היינו בשעת מלחמה ומביא ראיה ויקח שש מאות רכב בחור ומהיכן היו מהירא דבר ה'. ואע"פ שסתם מצרים עע"ז הם ועוברים על ז מצות מ"מ אין מורידן דרבינהו בקרא להתיר דכתיב והיו לך למס ועבדוך (ח ספים ע"ז):

אחד ומחצה שבהם במצרים כתיב שש מאות רכב בחור ובסיסרא כתיב תשע מאות רכב בחור. ואע"ג דכתיב כל רכב מצרים לא קא חשיב אלא השרים של רכב מצרים שהיו תלוים כולם בשש מאות רכב. ומלכים של סיסרא היו תלוים אחר התשע מאות רכב ברזל. ואם היל אנשים בזה יותר מזה אי' לחוש (תוס' ערכין ד' פ"ו ע"ב):

בקריעת ים סוף היו שש מאות רכב ופרע לו בנחל קישון שהיו תשע מאות שהוא

שהוא שליש מלבר . על זה אמר הכתוב ושלישים על כולו שהוא שליש מלבר (מג"ע אופן פ"ס) :

דע והאמין כשרדף פרעה אחרי בני ישראל עליו הכתוב אומר ויקח שש מאות רכב בחור . כי המלחמה היתה למעלה ולמטה והמלחמה היתה חזקה בשמים . והסוד ויקח שש מאות רכב בחור . שהרי שר של מצרים נתחבר עם סמא"ל וניתוספו שש מאות רכב בחור מלבד רכב מצרים . לפיכך אמר וכל רכב מצרים שבאו להלחם עם אדנ"י וז"ש משה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון ואלו לא שם ה' המלחמה למה אמרה תורה ה' ילחם לכם ה' איש מלחמה אלא מלחמה היה ברקיע ולפי שישראל היו סרבנים על הים היה מלחמת השרים החיצונים מה עשה מדות ה' לבש ג' מלבושים לבוש מלכו"ת והיינו תפא"רת אדון יעקב . ולבוש החס"ד מצד אברהם להציל ישראל . ולבוש הגבור"ה מדת יצחק להלחם עם מרכבות עליונים של מצרים ושל סמא"ל וכו' . וזהו הסוד ויכר אופן מרכבותיו הם באופני' של מעלה וכשנשתברו אופנים עליונים נשארו המוני מצרים נוהגים בכבדות וכשראו המצריים עצמם בכובד ידעו שנפל אופן שר של מצרים שלמעלה ומה כתיב אנוסה מפני בני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים של מעלה . וכל אלו מלחמות נצח אדנ"י בשביל אלהי"ם צבאו"ת וכו'. כי השם אלקי"ם צבאו"ת משפיע לאדנ"י ללחום מלחמות ה' (שערי אורה) :

ויחזק ה' את לב פרעה וגו' . כ"ח זימנין כתיב בקהלת עת נגד י"ד י"ד יד ימיני רחמי דכתיב ובני ישראל יוצאים בי"ד רמה . השמאלא דינא דכתיב י"ד ה' הויה בהם להומם . והוא נגד ך"ח יומי דסיהרא מלאים י"ד חסיר י"ד . ומאן דנולד במלואה אית ליה עותרא בני ומזוני חיי . ומאן דנולד בחסירא חסר מכולהו . ולהאי בר נש קשין מזונות כקריעת ים סוף(זוה"ר ברהשית ע' קנ"ה):

לך עמי שומע לי ישראל . בתר דקאמר עמי אמאי קאמר ישראל אלא עמיהם עמי הארצות . ישראל אלו תלמידים חכמים . ובגינייהו אתמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה (זוהר נשא ע' קל"ו) :

י"ד רמה אלו הוי"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א י"ד אתוון . ואית י"ד תניינא אהי"ה אל"ף ק"א יו"ד ק"א ודא כ"ח . בזימנא דהבו ישראל אסתליק האי כח מנייהו ואתמר בהון וילכו בלא כ"ח לפני רודף (תיקונים תיקון נ"ה) :

וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם וגו' . ורדפו מצראי בתריהון ואדבקו יתהון כד שרן על הימא כנשין מרגליין ואבנין טבין דדביר פישון מגינתא דעדן לגו גיחון וגיחון דברינון לימא דסוף וימא דסוף רמא יתהון על גופיה . וכל סוסוותא ארתיכי פרעה משירייתא על פומא חירות דקדם טעוות צפון (תרגום) :

ופרעה הקריב וישאו בני ישראל עיניהם וגו' ויצעקו בני ישראל אל ה' וגו' ויאמרו המבלי אין קברים במצרים וגו' . כלומר דישראל נמי הוי סברו דקב"ה לא הוי אלא פועל רעות . כיון דחזו דלא הוציאם ממצרים ע"כ דמצרים ומשום הכי חשבו דוודאי ימותון בהאי קרבא והוה דאגה שלא ינתנו לקבורה ואלו הוו מתים במצרים הוו נקברים . וכיון דחזו מצרים מת על שפת הים אינהו הימנו בה' . דהוי שמא שלים והוי פועל הטובות נמי (מגיד) ;

ד"א כי מכבדי אכבד זה פרעה שנהג כבוד במי שאמר והיה העול' ויצא בראש פמליא שלו שנא' ופרעה הקריב . אמרו לו עבדיו אדונינו המלך כל המלכים אינם יוצאים אלא לאחר פמליא שלהם ומפני מה אתה יוצא בראש פמליא שלך . אמר להם וכי לפני ב"ו אני הולך . אני הולך להקביל פני מלך

מלכי המלכים הקב"ה . לפיכך נהג בו כבוד ולא נפרע ממנו אלא הוא בעצמו שנא' לסוסתי ברכבי פרעה (רבה נשא פ"ו) :

ויצעקו בני ישראל אל ה' . אותה צעקה צעקו במצרים (רבה שיר השירים) :

ופרעה חמא טעוות צפון אשתזיב וקריב קמוי קרבנין וזקפו בני ישראל ית עיניהון והא מצראי נטלין בתריהון ודחילו לחדא וצלי בני ישראל קדם ה' (תרגום) :

ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד והא היה ערב רב ביניהם שהיו רואים אותם בכל יום . ומתרץ הערב רב לא היו מצרים אלא מאומות אחרים שדרו שם . א"נ בתר שנימולו לא אקרו מצרים (זוהר ע' פ"ט) :

מן העולם ועד העולם אית עולם לעילא ואית עולם לתתא . ודא אתעיר עולם דלעילא . עשה הקב"ה ניסים לישראל וכלהו מצראי אשתקעו בימא.וע"ד כתיב לא תוסיפון לראותם עד עולם עד שיתעור ההוא עולם (זוהר) :

כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון וגו' למה נאסר דירת מצרים עליהם מכל הארצות . וסוד הדבר כי גם את זה לעומת זה עשה אלהים . כאשר חטא אדה"ר פגם בכל העולמים ונפלו ניצוצי ישראל ביד הקליפות ונתערבו לד' רוחות העולם . וכל ע' שרי אומות כל אחד נטל חלקו והנה כל אותם ניצוצות אין להם אחיזה וכח לצאת משם רק ע"י ישראל שעושי' מצות ותפילה ע"י תפלתם מעלה אותם . ובמצרים לא נשאר שום ניצוץ קדושה וא"כ אין צריך לחזור לשם ולגרום גלות שכינה בחנם ללא תועלת וחוזר ומחיה חיצונים . ולטעם זה תראו כשגלו למצרים היו מולכים בכל העולם.כי השכינה גלה שם ובצאת ישראל נשאר הממלכה שפלה . כי לא היה יניקה לקליפות מן הקדושה (כוונת הר"י).(וע"ל פ' בא בפסוק וינצלו את מצרי' בשם עמק המלך):

דע כי מצרים ארץ טמאה מכל הארצות והשכינה היה בגלות עם ישראל ואותו גלות היה ע"י חכמה נפלאה של כשפים שעשו המצרים שלא יוכלו ישראל לצאת משם גם סוד גלות השכינה תדע כי ע"י חטא אד"הר נפל ניצוצי קדושה לתוך הקליפות לכן גלתה השכינה ללקט אותם הנשמות וכל הגאולה לא היה גאולה שלימה כי עדיין נשארו שם ניצוצי קדושה. אבל גאולת מצרים היה גאולה שלימה כי נצלו את מצרים כמצולה שאין בה דגים ולא שום ניצוץ קדושה ובזה תבין סוד גדול שהוצרכו ישראל לגלות בכל ד' רוחות העולם כי כיון שגלה יהודי א' תוך אומה שלימה נחשב כאלו גלו כל ישראל שם ונמצא כל אומה שלטא בישראל וכו' וזה הטעם לזכור גאולת מצרים בכל שאר הגאולות כי היא היתה גאולה שלימה וכו' (ספ) :

כל אינון גירין ולסטראין אבנין וקלופין דהוו שדאן לגבייהו דישראל לא מטו להון . והיינו דכתיב התיצבו וראו את ישועת ה' . וחמו כל עלמין ניסין וגבורין דעביד הקב"ה על ימא כדין נאוו לחייך בתורים . אתתקנו ישראל ברזא דמהמנותא דכתיב ויאמינו בה' ובמשה עבדו וקבלו ישראל אורייתא על טורא דסיני תורה שבכתב ותורה שבע"פ . וכדין אתתקנו כולא עילא ותתא כדקא יאות (מ' הנעלם על שיר השירים) :

עתיד השם להשיב שבות מצרים מפני שרומז לבי"נה לכן ישיב שבות מצרי'. ולא עמה שהיא עתיד להיות מעם ישראל כל ארץ מצרים . ותבטל ותשומם זרע מצרים שעליו נאמר לא ישוב עוד בביתו (תמונה) :

ד' כיתות היו על הים . כת ראשונה לא היתה חפצה בישועה ועליהם אמר משה

משה התיצבו וראו את ישועת ה'. כת שנייה אמרה נחזור למצרים אמר הכתוב כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוספו לראותם עוד. כת ג' אומרת להלחם עמהם. עליהם אמר ה' ילחם לכם. כת ד' היו צועקים נגד הקב"ה שנא' ויצעקו בני ישראל אל ה' עליהם אמר ואתם תחרישון. (ובירושלמי איתא כת אחת אמרת נצחון כנגדם) (מדרש ותרגום):

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. *ה' *ילחם *לכם ר"ת יל"י שם קודש חתום על שור שבמרכבה. שם שני לע"ב שמות היוצאים מן ויס"ע ויב"א וי"ט וכו'. ואתם תחרישון אמר להם שישתקו כי לא יאות להם להתעורר פני השור. בהיות עתידים לחטוא בהם במעשה העגל ששמטו אחד מטטרמולין שבמרום אלא איהו דידיה עביד ברחמי שמיא שלא נידונו אלא לפי מעשיהם של אותה שעה. והיינו דכתיב תחרשון חסר יו"ד קרי ביה נח"ת שו"ר בצרתם (כנפי יונה):

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. ידוע כי מדה"ר היא הנלחמת ומחרבת ים. ומה שמזכיר שם המיוחד להורות כי גם בנס העצום הזה באבדון המצרים היה מדה"ר משותף עם מדה"ד ולכן נתנו לקבורה. וכן יהיה לעתיד בגוג ומגוג ביום ההוא אתן לגוג מקום שם קבר (נחיי):

הא דכתיב מה תצעק אלי היינו שאמר הקב"ה למטטרו"ן המביא תפילתן של ישראל בפניו (תיקוני זוהר חדש וע"ש בארוכות):

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. אל"י דייקא. דבר אל בני ישראל ויסעו ויסעו דייקא במזלא הוי תליא דבעי לאוקיר דיקניה. והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל הקיו ע"כ כי אני ה' רופאך להאי דווקא (זוהר בראשית ע' פ"ד):

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי וגו'. דהא איהו בצלותא סליק לון מן ימא. ובגין דשוי גרמיה בצלותא עלייהו וישראל בימא אתקרי על שמיה דאיהו סליק לון מן ימא וכו' (זוהר פ' נח ע' כ"ד):

בשם של ס"ג נקרא עניו ס"ג בהיפוך ג"ס. ולא נמצא בשם ע"ב ג' שמורה על גאוה סוד ויס"ע ויב"א וי"ט נגד ג' אבות (מג"ע):

שכלם מתאימות שכולם היו מתאימים בין שכינה למלאך הה"ד ויסע מלאך האלהים וגו'. ושכלה אין בהם שלא נזוק א' מהם (רבה שיר השירים):

אנ"י וה"ו בגי' אנ"א ה'. ועוד שהם שני שמות מע"ב שמות הנקובים בשלשה מקראות הסמוכים בפ' ויהי בשלח ויסע מלאך ויבא בין מחנה ויט משה את ידו. ושלשתן בני ע"ב אותיות ומהם שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשון של אחרון וכן בסדר הזה כולם כן פי' הקונ'. ועדיין צריך טעם לכ"ה זה נשתנו שני שמות הללו דאמרי' להו טפי מאחרינא משום דדרשינן באיכה רבתי קרא דכתיב ביחזקאל ואני בתוך הגולה וקרא דכתיב בירמיה והוא אסור בזיקים. כביכול הוא בעצמו והיינו הושענא שיושיעו לעצמו (תוס' סוכה ד' מ"ה ע"א):

כל הכנויים של חס"ד שהם חקוקים בדגל א"ל כולם משוכים מן מדת החס"ד הנקראים מים עליונים כי שם אל מושל על המים והסוד אל הכבוד הרעים על המים ולפיכך תדע כי אברהם אבינו ע"ה ביקש מים האלו. וזהו סוד הבארות של אברהם אבינו ע"ה ע"ב גשרים שבהם עברו ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. וזהו הסוד ויס"ע ויב"א וי"ט שהם ע"ב שמות כמנין חס"ד. ולפי שהמים הם תחת דגל אברהם עשה אברהם ע"ב גשרים (שערי אורה):

צריך אתה לדעת כי ג' פסוקים אלו יש בכל א' מהם ע"ב אותיות ומשלשתם יוצא שם בן ע"ב שהם כולם יר"ו אותיות כל שם ושם אותיו' משולשין.
ושם בן ע"ב זה נחקר מן ספירה רביעי שהיא חס"ד. ויסע נגד חס"ד ויבא נגד גבור"ה ויט נגד תפאר"ת (כסיי) :

ויט משה את ידו על הים ויולך ה' וגו'. בשביל עקידת יצחק נקרע הים מלפני בני ישראל (ילקוט) :

הים ראה וינס מאי ראה ראה ששמר יוסף י' הדברות. שמעון איש קטרון אומר ראה עצמותיו של יוסף. ולא עוד אלא שהיתה ארונו הולכת לפני הארון של תורה. וא"ה רואים אותו ואומרים מה טיבו של ארון זה שהוא הולך לפני ארון של תורה וישראל אומרים זה ארון של מת שהוא לפני ארון של תורה שקיים זה מה שכתוב בזה עד שלא נתנה התורה לפיכך זכה לילך עמו (תנחומא פ' נשא ע"ג) :

בויסע ויבא ויט יש שם א' הנקרא לל"ה עולה מכ"ה להורות שהיו מלאכי השרת מכים אותם על הים. ועוד יש שם א' הנקרא מב"ה בגי' גדי"ל לומר בזכות גדילים תעשה לך נקרע להם הים (ספר רב המאי) :

מה ראה הים וברח ר' יהודה ור"נ ר' יהודה אמר מקלו של משה ראה. ר' נחמיה אמר שם המפורש חקוק עליו ה' צבאות שמו ראה וברח (פסיקתא רבתי) :

הראה להם משה ברית מילה וארון יוסף ומטה שחקוק עליו שם המפורש ולא קבלו. ושב משה להקב"ה ואמר רבש"ע הים אינו שומע לי מיד נגלה עליו הקב"ה בכבודו וברח הים (פרקי ר"א) :

וישם את הים לחרבה בתוקפא של גבריאל שלוחא דגבור"ה הממונה על חורבה (תיקוני זוהר חדש) :

וארכין משה ית ידיה על ימא בחוטרא רבא ויקירא דאתברי מן שירויא וביה חקוק ומפרש שמא רבא ויקירא. עשרת אתוותי די מחא ית מצראי ותלתא אבהן עלמא ושית אמהתי. ותריסר שבטוי דיעקב ומן יד ידבר ה' ית ימא ברוח קדומא תקיף כל לילא ושוי ית ימא נגיבא ואתבזעו מיא לתריסר בזיעין כל קביל תריסר שבטי יעקב (תרגום) :

ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה וגו'. אמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד זה יש לתמוה האיך היו ישראל באותו הדור מקטני אמנה שסברו שכך עשה להם הקב"ה נסים למצרים להעביר בארצם לא"י. ואומר בשם אבא ר' שמואל שישראל לא עברו הים רחב מצד זה לצד זה. שא"כ היו ממהרים לבא לא"י אלא רצועה אחד עברו בים לאורך הים עד שבאו למדבר לצד אחד כי לא היו יכולים ללכת מכל צד אם לא יעברו הים רצועה אחד עד שפנו למדבר צד אחד וזה כמו שאנו עולים מצד זה ובאנו למדבר כך מצרים עולים מצד אחר מן המדבר וירדפו אחריהם וישיגו אותם. כי סבורים שלא יעברו מצרים בים אלא יבאו מצד א' ובהכי ניח' הא דכתיב במרה ויסעו ממרה ויחנו על ים סוף ואם עברו רוחב הים עד עבר הים מצד א' האיך נגעו עוד בים וכי חזרו לאחוריהם אלא ש"מ לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים שמצרים כמו כן לרוח דרומית של א"י קרוב לסוף דרומית לצד מערב ונילום מפסיק בין מצרים ובין א"י והם מצד דרומית של ארץ מצרי' ממזרח למערב ונסעו לחוף ימים מצפון הים שהיה דרומית של ארץ מצרים ואח"כ יצאו ולאחר שהלכו כחצי גורן עגולה יצאו ברוח צפונית שלהם שהיא דרומית של ארץ מצרים ואח"כ הלכו קצת ימים

ימים עד מרה ואח"כ היו עדיין אצל הים וכשהוצרכו לכנוס לא"י לא הוצרכו לעבור הים אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב שהיה בדרומה של א"י ומזרחה של א"י (תוס' ערכין) :

כי אלך בגיא צלמות בקדקדו של מדבר לא אירא רע כי אתה עמדי שנ' וה' הולך לפניהם יומם וכו' (ילקוט תילים) :

לקחת לו גוי מקרב גוי אמר ר' אבא בשם ר' סימון מהו מקרב גוי שהיו מובלעים בתוך מעיהם שנא' חיים בלעונו ואם לחשך אדם לומר אינו מזכיר מצרים באותו ענין הרי הוא אומר לולי ה' שהיה לני בקום עלינו אדם ואין אדם אלא מצרים שנא' ומצרים אד"ם ולא אל ועשה הקב"ה להם עשרה ניסים על הים וכו' (שוחר טוב סי' קי"ד ובילקוט) :

ויהי באשמורת הבקר וישקף ה' על מחנה מצרים וגו'. והוה במטרת צפרא בעידן דאתיין חילי דשמיא לשבחא ואודיק ה' ברוגזא עלוי משריתהון דמצראי בעמודא דאשתא למרמי עליהון גומרין דאשא ובעמודא דעננא למרמי עליהון ברדין ושהמם ית משרייתא דמצראי (תרגום) :

ויסר את אופן מרכבותיו וינהגהו בכבדות וגו' ויכר את אופן מרכבותיו אופן זה הגלגל וכו' ויאמר הכתוב כי הגלגל שממנו כח מרכבותיו הסירו מגבורתו וכחו. וכיון שהסיר אופן מרכבתו למעלה וינהגהו בכבדות למטה וכן דרשו רז"ל אין אומה נופלת עד שתפיל שרה תחילה והגלגל הזה הוא הגלגל מאדי"ם שבו היו המצרים ראוים לנצח ולהתגבר לולי השם שהיה לנו ונלחם במצרים וכח הגלגל הוא סמ"אל ומלת אפן הוא חסר וא"ו כחשבונו של סמא"ל (בחיי) :

אנוסה מפני בני ישראל מאי טעמא בגין דהמו ארעא דמצרים כאילו אתוקד בנורא כדין אמרו אנוסה מפני בני ישראל וגו' (זוהר) :

לפעמים נקרא אדנ"י בכינוי י"ם ומזה ירד הדין על מצרים וטבעו בי"ם סוף וזהו סוד כי ה' נלחם להם במצרים (שערי אורה וע"ל פ' זו) :

באו וראו מדת הקב"ה וחיבתו כמה היא גדולה על ישראל שבשבילם נברא העולם ובשבילם הסיר העולם ממקומו גאלם ממצרים החליף את מרכבתו שנ' ויסר את אופן מרכבתו הוליכם במדבר החליף את סדר מרכבותיו שנא' המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין בו מים. ולמה החליף מרכבתו מפני שמיעט הגבורה והוסיף רחמים על רחמים והוציא העולם מטבעו בכל אותם נפלאות שעשה להם במדבר. הביאם לא"י כמו כן ההומות היו נופלים מאליהם וכו' וכן כתוב לולי כעס אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת כאשר ברא הקב"ה עולמו שם על כל לשון ולשון שר א' ומושל א' והוא רצה ובחר בישראל הה"ד כי חלק ה' עמו כו'. ולכל א' וא' מאלו נתן חכמה ובינה וגבורה ואמר כן כאשר יחטאו ישראל לפני אתם תקבלו גבורה להשחית אותם וע"ז כתיב פן יאמרו ידינו רמה שלא יאמרו המלאכים שהם ממונים על ע' אומות כי אין להקב"ה יכולת להציל ח"ו ובהם יש יכולת מתגברים מאד מאד ועל זה כתיב ולא ה' פעל כל זאת (ברית מנוחה) :

וינהגהו בכבדת חסר וי"ו קרי ביה ב' מלות בכ"ב ד"ת. שכ"ב אותיו' התורה היו משקיעים את מצרים שכנגדם שם של ד"ב אותיות אנק"תם ר"ל אנקת מצרים לא תשמע פס"תם ר"ל פיוסו של איש ת"ם תקבל זכותו וכן פספס"ים זכות יוסף שהיה לו כתונת פסים והוא משלים כנגד יצחק כנודע

דו״ו נסים הפוך דו״ו הוא יו״ד הרי עשר נסים שנתנסה אברהם ועמד בכולם (כנפי יונה ח״ב סי׳ ע״ג) (וע׳ במג״ע) :

בעבור שישמעאל נאחז מצד ימין וכבר נעשה מלחמה בצאתם ממצרים כי ה׳ נלחם להם ר״ל במצרים של מעלה. ע״כ העל חמה בגלות רביעי תהיה עם סמא״ל שהוא עשו ותהיה המלחמה קשה ועזה כענין תמחה את זכר עמלק . כי במדה שאדם מודד מודדים לו . הוא לא ריחם בעלותם ממצרים לכן לא ירחמהו מן השמים . ודע כי אליו סומכים כל אומות למעלה ולמטה וגדי״אל ימנע ממנו השפע (פליאה) :

ויט משה את ידו על הים וישב הים וגו׳ . בזימנא דישראל אעברו לגבי ימא בא רה״ב שר של מצרים ובעא דינא מקמיה הקב״ה . אמר רבש״ע את בעי למיעבד דינא על מצראי ולמקרע ימא לישראל הא כולהו חייבין קמך . אילן עע״ז ואילן עע״ז אילן בג״ע ואילן בג״ע אלו ש״ד ואלו ש״ד . בההוא ע[illegible]תא קשיא קמיה הקב״ה אותו דינא וכו׳ . ואלמלא דאשגח הקב״ה בזכות אברהם דאקדים בצפרא למעביד רעותיה דהקב״ה דכתיב וישכם אברהם בבקר כלהו אתאבידו גו ימא . וזהו וישב הים לפנות בוקר לאיתנו . כתיב הכא לאיתנו וכתיב התם לאיתן האזרחי (זוהר תרומה ע׳ ס״א) :

וינער ה׳ את מצרים וגו׳ . נתן להם כח נערות כדי לקבל את הפורענות . ד״א וינער את מצרים מסרם בידי מלאכים נערים ובידי מלאכים אכזרים (מכילתא) ;

וישובו המים ויכסו את הרכב וגו׳ . באותה לילה שטבעו מצרים בים כנש הקב״ה כל פמליא דיליה ודן דינייהו דישראל . ואלמלא זכות אבות עמדה להם לא היו נצולים (זוהר עמוד פ״א) :

במעשה בראשית כתיב י״א פעמי׳ מים . וכן בפ׳ נח י״א פעמים . וכן בפ׳ בשלח בפ׳ הים י״א פעמים מים . וכן ביהושע בירדן י״א פעמים מים . וכן בפ׳ סוטה י״א פעמים מים. הכוונה הקב״ה התנה והביא מבול לעולם בדור י״א שהוא נח . והטעם שחטא באשת איש אשר מיתתם בחנק . ולכן דן הקב״ה המצריים במים שלא רצו לשלוח את ישראל זיווגם של הקב״ה (ע׳ מג״ע):

אמר המן לאחשורוש באו וראו אותו עני פרעה מה עשה . כשירדו למצרים קבלם בסבר פנים יפות.והושיבם במיטב הארץ זן אותם בשני רעבון והאכילם כל טוב שבארצו . פלטרין היה לו לבנות והיו בונים שם בכל זאת לא היה יכול להם ולא עוד אלא שבאו בעלילה ואמרו לזבוח לאלהים נלכה דרך שלשת ימים . אם רצונך השאילנו כלי כסף וכלי זהב ושמלות הה״ד וינצלו וגו׳ . וברחו להם וכיון ששמע פרעה שהיו בורחים הלך אחריהם להשיב ממונו . מה עשו לו היה אדם אחד עמהם ושמו משה בן עמרם ובכשפו נטל מקל ולחש עליה והכה בו את הים עד שנחרב ונכנסו כולם ביבשה. כיון שראה פרעה נכנס אחריהם להחזיר ממונו ואינו יודע במה דחפוהו בתוך הים ונטבע הוא וכל חילו בים ולא זכרו הטובה שעשה להם הלא תשמעו שהם כפויי טובה (רבה מגילה) :

כל הנבראים ובעלי ממשלות וגבורות נבראו במדת פחד וכו׳ וע״כ המה מכירים אדון עליהם שאלמלא לא היו מלאכים ובעלי ממשלות נבראו במדת פח״ד לא היו מכירים אדון עליהם מרוב גאוותם ותפארתם עכ״ז שנבראו במדת פח״ד שהמלאכים גדולים יוצאי׳ מן הדת וכפרו בעיקר.ואמרו במחשבתם הלא אנתנו מי אדון לנו . ואלו היו עז״א ועזא״ל . ועוד ברוב גאוותם אמרו

שאין

שאין שום מושל עליהם . ונעקרו מיד רן העליונים וירדו לארץ ומלאו תאוותם בתאוות העולם . ואחרי אלו כפרו בעיקר שר של מצרים ושר של ים . וקבצו כל מהנותם להלח עם הקב"ה מה עשי ירדו ממֶמשלת' והורידו לשאול תחתיה. ואמרו עוד שכל הצבאות שיצאו עמו להלחם עם הקב"ה לא נשאר עד א' זה שרו של מצרים שנשאר מהם . ואחרי אלו כפר בעיקר שר של כשדים.ומרוב גאוותו והודו ותפארתו שנא' אעלה על במתי עב אדמה לעליון . כי אין מושל עלינו יצא בת קול אך אל שאול תרד אל ירכתי בור.שרו של חירם רצה להיות אלוה ונתגבר ברוב חכמתו והורד ג"כ לשאול תחתי' ולעתיד לבא כמה מלאכים ירדו ממעלת' מפני זה הענין כמו שאמרתי אעפ"י שנבראו במדת פחד כפ"ז בעיקר לעשות עצמם אלוה (נר מ מגוהה) :

חיל פרעה שהלך אחרי ישראל ונטבעו בים היו ת"ר קרונות ומאתים אלף שכירי' והחמשים אלף סוסים (ע' סלסלת הקבלה) :

במלחמת ים סוף נצח סטרא ימינא לכטרא דשמאלא לפני ב"ד העליון כאמרו ד' מלכים נצחו למלך סדום ולכל חביריו ואברהם זקנם של אלו הצילו אותו מידם ואויביהם נהרגו ע"י אברהם והחזיר כל השלל למלך סדום . שהוא סמ"אל שרכם והאיך תרבו לשליט על זרע אברהם שלא רצה להנות מחוט ועד שרוך נעל וכל זה המשא ומתן היה בזמן שרצה הקב"ה לטבוע המצרי' בים סוף שרו של מצרי' בא והיה תובע דין לפני ב"ד העליון. לומר באיזה דין הם חייבים מיתה אלו עע"ז ואלו עע"ז ואם בשביל השעבוד הרי אלו נתנו בגזירת הבורא עולם שיהיו עבדים למצרי' קרא הקב"ה למיכ"אל. וא"ל כל טענות הנזכר ובשביל שאמר שרו של מצרים שכבר נגזר עליהם על ישראל להיות עבדים במצרים . השיב מיכ"אל אם נגזר עליהם שיהיו עבדים לא נגזר שישליכו הילדים לים ובקדרה שבשלו בה נתבשלו ועם טענה זאת נטבעו בים (גני זי) :

סגר דלת"ים בשני דלת"ין ד' של שד"י וד' של אדנ"י דל"ת סגור' למעלה בעד המים לבל ירדו על הארץ ודל"ת מלמט' לבל ישובון לכסות הארץ (גלי זה):

במצרים היה שמנה דברים לכן נעקרו מן העולם ע"ז ג"ע ש"ד דינ"ים חילל השם דברים מכוערים גסות הרוח לשון הרע (תד"ה) :

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים וגו' אמר משה לפני הקב"ה האויבים מאתריה' והים לפניהם באיזה דרך יסעו מה עשה הקב"ה שלה למיכ"אל אל השר ונעשה לחומ' אש בין ישראל ובין מצרים והיו מצרים רצים לבא אחר ישראל ולא היו יכולים לבא מפני האש (פרקי ר"א) :

עשה הים חומה ואין חומ' שאין בה מגדול ואין מגדול שאין בה שומר והיו מלאכי השרת משמרים את ישראל שלא ינזקו (מ' תלים) :

ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וגו' וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וגו' ההוא שולטנא ממנא דמצראי אחמי לון הקב"ה דאעביר ליה בנהר דינור דהוה בשפתא ימא רבא מית מ"ט מת כמא דאוקמוה דאעברו ליה מההוא שולטנא דיליה (זוהר פ' נ"ג) :

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ וא"ת היכא קאמרינן מזמורים בע"פ וי"ל דאין להקפיד רק מה שבכתב בחומש. אמנם קשה היכי קאמרינן ויושע וקריאת שמע וי"ל דאין להקפיד אלא בדבר שמוצי' אחרים ידי חובתם (תוס' תמורה ד' י"ד ע"ב) :

רמז הקב"ה לים והשליכ' ליבשה והיו ישראל רואים אותם מתים על שפת

הים

הים. מה היו עושים להם היה כל א' מישראל נטל כלבו ונותן רגלו על צוארו ואמר לכלבו אכול מן היד ששיעבד בי מן העמי' שלא חסו עלי וכו' (ילקוט חבקוק):

ויאמינו בה' ובמשה עבדו וגו' בפסוק זה נרמז איוב א"ת ה' ו' יאמינו בה ר"ת אי"וב ובזה יובן מאמר רז"ל שמסר הקב"ה לשטן איוב על הים משל לרועה וכו' (כוונת הר"י):

סוס ורוכבו רמה בים וסמ"אל ונוקביה בעומקא דתהומ' רבא.ה' איש מלחמה שהוא מלא גבורה ונקרא איש מלחמה גבור חיל. ומהו הגבור' שלו מרכבות פרעה וחילו בכח הגבו"רה כמנין יר"ה עם הכולל ומבחר שלישיו הם הג' נגד נצ"ח הו"ד יסו"ד אותם שהיו למטה בטומאה טבעו בים סוף בנוקבא דתהומא רבא וכו' שמעו עמים ירגזון עד פלשת כולם כוחות המטמאה. מצד ישמעאל ומזה נבהלו אלופי אדום וגו' אילי מואב הם שאר שרים שתחתיהם (כוונת הר"י) (וע"ע פי' כל הסידה):

בגלותא אתמר במל"כות אלביש שמים קדרות ושכינתא אומרת אל תראני שאני שחרחורת וכו'. ובני נשא דאינון שטיין מסתכלין בלבושה ואחרנין הכי מסתכלין בגופא ובגלותא כולן שטיין אבל פקחא אסתכל מלגאו וכד ייתי פורקנא אתפשיט לבושא דקדרות וזרקי לון על אומין דעלמא הה"ד ויהי חשך אפילה ולכל בני ישראל היה אור במושבותם דבההוא זימנא דאתלבשת באלין לבושין אתמר ויאמר אסתירה פני מהם לבתר דאתפשט מנייהו כדין כתיב וייראו העם את ה' וכל ינוקין אחזון ליה באצבעיהון הה"ד זה אלי ואנוהו וכו' וכדין יתבני ביתא דשכינתא דיבנ' הקב"ה בעצמו וכו' ובניינא דבית מקדשא תהא בנוי מן כספא ודהבא ואבנין יקירין ותהא מרוקמ' מכל ציורין דעובדא דבראשית ועליה נהורא ירושלים דלעילא מרקמי מכל גוונין נהורין (תיקונים תיקון כא):

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה וגו' ביציאת מצרים הקים הקב"ה ג' אבות ביחד להתפלל וכמ"ש נגד אבותם עשה פלא וז"ם ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים בפנ"יו זה יעקב בכחו זה יצחק הגדול זה אברהם לכן הביא הגאולה בלא זמנא כמו שעשור' הייא ובניו וכן על הים וז"ש אשירה לה' כי גאה גא"ה ר"ת ג' א"בות ה"עולם (מג"ע):

ובזוהר תמצא בהדיא ר' אבא אמר כל אבהתא אזדמנו תמן בההוא פורקנא הה"ד ויוציאך בפניו דא יעקב בכחו דא יצחק הגדול דא אברהם (זוהר בפלח ע'נ"ג):

מר"עה למד לעשות כלי זי"ין למלחמה ואומרים שהיה משורר גדול שכן נמצא בשירה וכו' גם היה חכם בשרטוטי ידים ופנים (מדרש) (ע' בפלפלת הקבלה):

לפי שאין הכעס אלא בצד הגאוה שהוא קשה הימני שהכועס כעובד אל נכר. והגאוה מצד אל זר לכן להסיר הגאוה צריך שיכוין בשם י"ה מלא כזה יו"ד ה"ה כי הפשוט עולה ט"ו ומלואו עולה ט"ו וכתיב אשירה לה' כי גא"ה גא"ה מה כתיב בתרי' עזי וזמרת י"ה וכפל גאה גאה חד לשם י"ה וחד למלואו והאדם שיש לו גאוה מפריחו מסלק שם י"ה ממנו ובזה נותן כח לקליפות שיהיה להם אחיזה באותיות ו"ה שנסתלק שמירתו ופוגם ג"ב בשם י"ה (כנפי יונה):

וכבר היה יושב ר' והדורש שילדה אשה א' ס' רבוא בכרס א' נענה תלמיד לפניו ואמר לו רבי מי גדול העולם או הצדיק א"ל הצדיק למה כשילדה יוכבד את משה היה שקול כנגד כל העולם כולו וכי היכן מצינו שהיה משה

שקול כנגד הכל שנא׳ אשר צוה את משה ובני ישראל . ואומר אז ישיר משה ובני ישראל ונא׳ ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (מכילתא) :

ר׳ נחמיה אמר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת בתוספתא ר׳ נחמיה אמר כבני אדם שקורין את שמע שנא׳ ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחיל׳ וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה. וישראל אומרים אשירה לה׳ משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה׳ איש מלחמה וישראל אומרים ה׳ שמו (תוס׳ סוטה ד׳ ל׳ ע״ב) :

אותן מלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להם הקב״ה באו וראו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הם ואמרו שירה שנא׳ ה׳ אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ ור׳ אליעזר אמר לא נאמרה פ׳ זו אלא לענין עקידה (תוס׳ סוטה ד׳ ל״א) :

כשעלה מר״עה לרקיע א״ל הקב״ה מהו אז ישיר משה . א״ל הקב״ה אז ימלא שחוק פינו א״ל עתיד הקב״ה שהוא א׳ להלביש למשה ז׳ מדות להשפי׳ ולברך מדתו של משה שהוא הנצ״ח ר״ל במתן תורה ולהסתלק בה זוהמת הנחש ויהיו ישראל כמלאכי השרת ועתיד ישראל להחזיר הזוהמא בעשיית העגל ובגלות ועתי׳ לסלקו בזמן הגאול׳ שנ׳ אז ימלא שחוק פינו (פליאה):

הלא ידעת אם לא שמעת מדבר בעמלק והמן שיצא מחלציו . א״ל הקב״ה הא רשע נזדווגה לבני לא ידעת בניסים שעשיתי להם במצרים כמ״ש וידעו מצרים כי אני ה׳ . גם לא שמעת בניסים שעשיתי להם בים שמעו עמים ירגזון . גם מאז לא פתחת אזניך לא שמעת שירה שאמרו לי בני בים אז ישיר משה ובני ישראל אלא ידעת ושמעת אלא שאתה קשה עורף כי ידעתי כי בגוד תבגוד . ולא מעכשיו אלא עד שאתה במעי אמך ופושע מבטן קורא לך אלא בחייך אומה זו מסורה לך ומה אני מכין לך לתלות אותך בקורה שנא׳ קור״ה ל״ך של נ׳ אמה. ל״ך בגי׳ חמשים (פסיקתא רבתי) (ע׳ ילקוט יפעיה):

עזי וזמרת יה ויהי לי . תוקפן ורב תושבתתהון דחיל על כל עלמא ה׳ אמר במימרי והוה לי לאלהא אמהון הוין עקין וינוקין מחווין באצבעותיהון לאבהתהון ואמרין דין הוא אלהן דהוית מוניק לון דובשין מן כיפא וכו׳ (תרגום):

אית שנויין אחרינין לטב לכל חד כפום עובדוי זימנין אתגלי לון כדמות ארי״ה הה״ד אריה שאג מי לא יירא . זימנין בדיוקנא השו״ר הה״ד בכור שור הדר לו וקרני ראם קרניו זימנין כדמיון נש״ר הה״ד כנשר יעיר קנו . וזימנא בדיוקנא דאדם סבא כמה דאתדמיא לאילין דאמרו זה אלי ואנוהו דאיהו הוה אתדמיין לון בדמות סבא (תיקונים תקון כו) :

ה׳ אלהיך עמך לא חסרת דבר . א״ר יודן בזכות שאמרתם זה אלי ואנוהו נתתי לכם זה ארבעים שנה במדבר לא חסרת דבר (שוחר טוב נג) :

ה׳ איש מלחמה ה׳ שמו . בכמה דרגין אקרי בר נש אדם גבר אנוש איש גדול שבכולם אדם . והקשה והא כתיב ה׳ איש מלחמה ותירץ בכל אתר דלא אשתכח שלימתא כתיב איש . ובאתר דאשתכח שלימתא אקרי אדם (זוהר תזריע ע׳ פ״ד) :

ה׳ איש מלחמה ה׳ שמו . שבא המכריע לעשות מלחמה עם מצרים בכח הבי״נה ותמורת המלחמה הזאת מלחמה לה׳ בעמלק . שאלו נא׳ מלחמת ה׳ בעמלק יהיה משמע שהשם נלחם בעמלק . ועכשיו שאמר מלחמה לה׳ בעמלק מלמד שאין השם שלם ולא הכסא שלם שנא׳ כי יד על כס יה עד שימחה זרעו של עמלק (פליאה) :

מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף . בים סוף נאמר נשפת ברוחך שבכת רוח אחד שיצא מפיו יצאו מבולם נשמותיהם וכן בסנחריב וכן יהיה בגוג ומגוג (מג"ע) :

ויכסו מים צריהם . ר' יוחנן ורבנן חד אמר אפי' פרעה . ור' נחמיה אמר פרעה נותר.וי"א אף הוא באחרונה טבע שנ' וניער פרעה וחילו (מ' ס"מ) :

פרעה מלך אח"כ בנינוה וגרם לעשות תשובה בימי יונה בן אמתי(פרקי ר"א):

צדיקים תחילתן ביסורים וסופן בשלוה ורשעים להיפך פרעה מלך מצרים היתה לו שמחה בילדותו ומריבה בסופו. בילדותו מהו אמר לי יאורי ואני עשיתני בסופו מהו אומר מרכבות פרעה וחילו ירה בים (מד"א זוטא פי"א) :

ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב וגו'.הקב"ה דן לישראל בשמאלא כדי דרחי לון בשמאלא ומקרב בימינא אבל לא"ה בהיפך ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב (זוהר והלא ע' מ"ז) :

ישלח ממרום ויושיעני . ר' יוחנן אמר כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד אחרון של מצרים לתוך הים . א"ר יוחנן מה הין עושין תשושין והפודגרין כביכול הקב"ה היה נותן ידו ושולב אותן מן הים שנא' ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים א"ר לוי על אלו ועל אלו הפך הים מה עשה הקב"ה ימינו אחת היתה מצלת ישראל ימינו אחת משקעת למצרים שנא' ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב (ילקוט שמואל ע' בגלי רזיא לעיל פ' ויחי) :

וברוב גאונך תהרוס קמיך תשלח חרונך יאכלמו כקש וגו' יוחנ"י וממר"א ב' אחי' היו והיו בעלי כשפים ועשו להם כשפים ופרחו באויר והיו מיכאל וגבריאל רואה אותם ולא יוכלו להם . מיד צעקו ואמרו רבש"ע הללו ששיעבדו בניך וכביכול עליך שנא' וברוב גאונך תהרוס קמיך ועכשיו אי אתה עושה להם דין. מיד אמר הקב"ה לשר הפנים רד ועשה בהם נקמה ירד וטבען שנא' נשפת ברוחך כסמו י"ם . לכך אמר משה ילך נא אדני בקרבנו לכך אמרו ישראל מי כמוך נאדר בקודש ולא הוזכר כאן שם הנורא תהלות עושה פלא לעושה גדולות לבדו (חכם הרזים סי' ס') :

אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגו' . אמר אויב דא ממנא רברבא על מצראי בשעתא דאתייהב ליה שולטנות על ישראל חשיב' דישיצינון תחות ידיה (זוהר ק"ג) :

רשב"א אמר תבא חרב יד דכתיב באברהם ויקח את המאכלת לשחט בנו ותעמוד על חרב יד שעשה פרעה הרשע לילך לרדוף אחר ישראל שנא' אריק חרבי תורישמו ידי (מכילתא) :

מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא.כשאמרו ישראל שירה על הים ואמרו מי כמכה באלים ה' . ענה פרעה אחריהם בלשון מצרי מי כמכה נאדר בקודש נורא תהלות. ולשון רבים שהמלאכים מהללים לך מלמעלה וישראל מלמטה (פרקי ר"א) :

והיו הדברים האלה . ר' יצחק פתח כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך האי קרא אמר דוד ברוח הקודש . כל עצמותי תאמרנה וכי מאן חמי גרמיה דאמרו שירה . אלא האי קרא בזימנא דהקב"ה זמין לחייא מתיא וכו' כדין יאמרו העצמות שירה מאי שירה אמרו ה' מי כמוך מקדמי שירתא מעלייא ממה דאמרו ישראל על הים . דהא אינון לא אדכרו שמא קדישא אלא בתר תלתא תבין דכתיב מי כמכה באלים ה' והכא האינון מקדמי שמא קדישא דכתיב ה' (ח"ב)

ה' מי כמוך (זוהר והמחנן ע' תקי"א) :

מי כמכה באלים ה'. כלו' מי כמוך אפי' במיכאל שר הגדול (מכס הרזים סי' ס') :

מי כמכה באלים . מי כמוך באלו ששמשין לפניך במרום (מכילתא) :

מיכאל הוא ממונה על ימא . ובג"ד כד אעבר משה לישראל בימא ביה שבח להקב"ה הה"ד מי כמכה באלים ה' . גבריאל ממונא על אש . אורי"אל על רוח . רפאל על עפרא . ובאילין תליון כמה רבווא רברבין מלאכים וכו' (תיקונים תיקון ע') :

נטית ימינך תבלעמו ארץ וגו'.בשביל שגמלו מצרים חסד עם יעקב בקבורתו לכך כשטבעו בים לא נשארו בים אלא זכו להקבר (פרקי ר"א פס) :

אמרה הארץ רבש"ע מה אחד שנהרג וקבלתי דמו נתארורתי בעבורו ואם אני מקבל כל אלו עאכ"ו תן לי שבוע' שאין תובע אותן מידי ונשבע לה ואין ימין אלא שבועה (שם) :

לטובה לא פתחה הארץ את פיה . וא"ת והא כתיב תבלעמו ארץ וי"ל טובת מצרים אינה קרויה טובה (תוס' סנהדרין ד' ל"ט) :

ימא וארעא הוו מדיינין דא עם דא כחדא . ימא אמר לארעא קבילו בנייכו וארעא אמר לימא קבל קטלייכי . לא ימא הוי בעי למטמע יתהון ולא ארעא הוי בעי למבלע יתהון דחילת הוי ארעא למבלע יתהון מן בגלל דלא יתבעון גבה ביומא דינא רבא לעלמא דאתי היכמה דיתבע מינה דמא של הבל . מן יד ארכינות יד ה' בשבועה על ארעא דלא יתבעון מינה לעלמא דאתי ופתחת ארעא ובלעת יתהון (תרגום) :

אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב וגו' . בשעתא דאתי משה לפרעה ואמר ה' אלהי העברים נקרא עלינו . פתח איהו אמר לא ידעתי את ה' ובעא הקב"ה דאתיקר שמיה בארעא כמה דאיהו יקיר לעילא . כיון דאלקי לעמיה אתי ואודי ליה להב"ה דכתיב ה' הצדיק ואיהו דהוי מלכא קרופינוס לכל עלמא . כיון דאיהו מודי כל שאר מלכים אודו דכתיב אז נבהלו אלופי אדום . אתא יתרו כומרא רברבי ועלאה רב ממנין דכל טעוון אחרין ואודי ליה להקב"ה דכתיב עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כדין אתייקר שמיה דהקב"ה בעלמא הדין ובעלמא דאתי (זוהר יתרו ע' קי"ט) :

כשיצאו ישראל ממצרים שמע עמלק שנגאלו ובא עליהם והזכיר עליו שם המפורש ומיד נבהל שנא' אז נבהלו אלופי אדום (תנחומא כי תצא) :

אז נבהלו אלופי אדום . אמרו עכשיו הם באים לעורר מריבה ששטם אביגו לאביהם שנא' וישטום עשו את יעקב (מכילתא) :

תפול עליהם אימתה וגו' . עד יעבור עמך ה' את הירדן לכנוס לא"י עד יעבור עם זו קנית משם לג"ע . *עם *זו *קנית ר"ת קע"ז בגי' ג"ן עד"ן או עד יעבור לצדיקים גמורים עד יעבור לבעלי תשובה (ע"מ) :

עד יעבור עמך ה' עד יעבור . יש בר"ת ג"פ ע"י *עזרא *יהושע *עשיה *יצירה *עשו *ישמעאל . ר"ל עזרא ויהושע הם דמות סנדלפו"ן מטטרו"ן עזרא במקום סנדלפון בעשייה . יהושע במקום מטטרון ביצירה דאיהו הנוך לנער וביהושע כתיב ומשרתו יהושע בן נון נער לכן מבער תרין קליפין אילין עשו וישמעאל (מג"ע) :

ידמו כאבן כיון שנכנסו מרגלים לארץ כל מי שהיה אומר אלו מרגלי ישראל היה דומם כאבן (מכילתא) :

תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו'. כד נפקו ישראל ממצרים בעא הקב"ה

למעביד לון בארעא כמלאכים קדישין לעילא ובעא למבני בית מקדשא ולנחתי ליה מגו שמיה רקיעא . ולנטעה לישראל נציבא קדישא כגוונא דיוקנא דלעילא . הה"ד תביאמו ותטעמו בהר נחלתך כאן אתר מכון לשבתך פעלת ה' ולא אתרא דא בית ראשון . מקדש ה' כוננו ידיך דא בית שני. ותרווייהו אומנותא דהקב"ה ומדארגיזו קמיה קב"ה במדברא מתו ואנח לון הקב"ה לבנייהו בארעא דאליפו עובדיהון.וביתא יתבני ע"י בר נש (זוהר פנחס פ' ת"ו):

יהושע וכלב דכתיב חיו מן האנשים ההם . שירשו זכיותיהן הקדומים אשר אבדו מהם כדין התוהה על הראשונים כי המרגלים בכלל המשוררים על הים אמרו בשירה תביאמו ותטעמו בהר נחלתך ואח"כ אמרו לא נוכל לעלות אל העם הוי חיו מן האנשים ההם (יונת אלם פ' כ"ב) :

אין בנין ב"ה בלילה וכן אינה דוחה י"ט וא"ת בר"ה דף י"ט הא דתנן יום הנף כולו אסור קאמ' התם דאבני בחמיסר וי"ל היינו ב"ה דלעתיד שיהא עשוי מאליו בידי שמים דכתיב מקדש ה' כוננו ידיך (תוס' שבועות ד' ט"ו ע"ב) :

מכון לשבתך פעלת ה' . מלמד שב"ה מלמטה מכוון נגד ב"ה שלמעלה ובב"ה שלמעלה מיכאל כ"ג ונקרא כ"ג שיניקתו מן הגדו"לה הוא החס"ד (פליאה) (לקמן פ' ויקרא אהריך בע"ה) :

שם אדנ"י נקרא לפעמים בכנוי בי"ת המקד"ש לפי שהוא הבית ששם המיוחד שוכן בתוכו . ולפי שהש"י קדש הר המוריה והיה חלקו של אדנ"י נבנה בו ב"ה וסימנך מקד"ש אדנ"י כוננו ידיך וכן דניאל אמר והאר פניך על מקדשך השמם למען אדנ"י (שערי אורה) :

ה' ימלוך לעולם ועד . לפי כשיצאו ישראל ממצרים יצא עמהם מיכה והעבירו בים צרה . לפיכך היה משה ובני ישראל כבידי שפה בסוף שירת היפ באומר' ה' ימלוך לעולם ועד ולא אמרו ה' מלך כי מתנאי המלוכה האמתית הוא איבוד כל מערער ומקטרג כמו שיהיה לעתיד . אבל עתה לא מסתייע מלתא מאחר שאדרבה נספחו עליו בערבוביא עד שהחטיאו אותנו וגברו הקטיגורים לכך לא אמרו ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד. מפני מה כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו וישב ה' עליהם וגו' (ע"מ) :

סו"ס פרע"ה עולה תפ"א בסוד לילי"ת (מג"ע) :

כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וגו' . כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחיליו מלמד שלא חלה א' מהם ולא נתייגע א' מהם לכך נאמר כל סוס רכב פרעה (תנחומא פ' בופטים) :

כי משמש בד' לשונות מה שפי' הקו' בכי תבא וכי יביאך כי בא סוס פרעה כולם משמשים בלשון דהא דא"א שישמשו במקום אם דהא ודאי יביאם הקב"ה לא"י וכן ודאי כי בא סוס פרעה . ונראה לר"ת דבחנם דחק דהרבה אם משמשין לשון זה כגון אם תקריב מנחת בכורים אם כסף תלוה . עד אם כלו לשתות אם יהיה היובל לבני ישראל . כולם הם לשון וודאי (תוס' גיטין ד' ב' ע"א) :

עובר ארחות ימים אלו ישראל שנא' ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים . אמרו המלאכים ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ כבודך הוא לדור עם בניך (ילקוט תילים) :

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' . לילי"ת בגי' ת"פ שת"פ קליפות יש לה וכ"ז שהיו ישראל במצרים היה להם שליט' עד שבא שלמה לאחר ת"פ שנה ובנה ב"ה אז לא היה להם שליטה וזהו ותקח מרים הנביאה אחות אהרן

אהרן את הת"ף בידה כתיב הת"ף חסר ו' לרמז לת"ף קליפות. וזהו סוד הללוהו בת"ף ומחול וכו' ע"ש (עשרה מאמרות):

ותקח מרים את התף בידה ותצאנה כל הנשים בתפים ובמחלת ישראל היו במצרים ת' שנה שכולה כשפים שהם אלו השנים מחל"ת ולילי"ת נשי"ם בגי' ד' מאות ובצאת ישראל ממצרים לקח מרים ת"ף בידה להכניע כח לילי"ת והנשים במחל"ת להכניע כח מחל"ת. וזהו כל המחל"ה אשר שמתי במצרים וגו' (גלגולי ד' ס"ד ע"ג בסג"הה ע"ש בהאריכות):

ד"א אל תתן את פיך להחטיא את בשרך. רבנן אמרו במרים הכתוב מדבר בשעה שדברה במשה שלקתה בבשרה שנ' ותדבר מרים ואהרן במשה. ומה היה לה והנה מרים מצורעת כשלג. אל תאמר לפני המלאך זה משה שנא' וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. וכי מלאך היה אלא זה משה. למה יקצוף האלהים על קולך על אותו הקול שהוציאה בפיה על משה הצדיק. וחבל מעשה ידיך אלו התופים שנא' ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף וגו' (פ"ס):

ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה וגו'. מרים בגבורה שבלידתה התחיל ירות השיעבוד וכשם שהלוים מסטרא דגבורה מבעי לארמא קלא בשירי המקדש אף היא ותען להם מרים שירו לה' (עשרה מאמרות):

ת"ח בשעה שהעמידו המשוררים למעלה לא עמדו על משמרתם עד שנולדו שלשה האחים משה אהרן ומרים. תינח משה ואהרן מרים למה א"ר יוסי הה"ד ושרות כד"א ותען להם מרים (זוהר שמות עמוד ל"ח):

ותען להם מרים לא לנשים אמרה כך דא"כ להן מבעי ליה. אלא למשה ולבני ישראל דזמנן גוברין ועניין נשין. אפי' תימא אפכא דהא לשירה כיונה היא וליכא קפידא בכל גוונא כי יצה"ר בההוא עלמא ליכא. ועוד מרים הנביאה היא לבדה אומרת כך ושאר עלמות תופפות לא משוררו' שאין להם רשות לכוון דעתם לעתיקא וכו'. ואפשר לפרש ותען להם מרים למלאכים שהיו אחרי הנשים צדקניות כדכתיב אחרי נוגנים לאלה אמרה מרים שיכוונו שירתם לעתיקה דבריאה (כנפי יונה):

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים וגו'. בגין דהוו ישראל עם ערב רב כולב הוו כאילנא דטוב ורע. חציו מתוקן כיכמרא דימינא וחציו מר זרע מר מסטרא דשמאלא. ובזימנא דערב רב מחטיא ישראל הוי כאלו הוי כולא מסטרא דרע ומיא אתהדרו כולו מרירא הה"ד ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם (זוהר נשא ע' רל"ו):

ר' אליעזר פתח ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם אמר תווהנא איך בני עלמא לא מסתכלין ולא משתדלין במילי דאורייתא הכא אית לאסתכלא אמאי כתיב הכא שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. אבל רזא דמלה הכא על מיא הוה בגין דמצראי הוי אמר דבנייהו דישראל הוי מנייהו והוו כמה בישראל דהשדין לאנתו בדא עד דקב"ה הוי מטי לון לההוא אתר ובעא למבדיק לון מה כתיב ויבאו מרתה ויצעק אל ה'. אמר הקב"ה למשה משה מה אתה בעי הכא וכו'. אנא בעינא למבדוק נשייהו דישראל כתוב שמא קדישא ורמא למיא ויבדקון כלהון נשין וגוברין ולא ישתאר לעז על בני ועד דיבדקון כלהו הכי לא אשרי שמי עלייהו מיד ויורהו ה' עץ דא שמא קדישא וישלך אל המים וכו' וזהו שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו ואף כהנא במיא בדק לאיתתא וכו' (זוהר נשא ע' רל"ח):

ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם. בעי הקב"ה לאחזי יתהון דאית

הוי

הוי פועל הטובות נמי דהא אינהו מי המרים המתיק להון (מגיד):

כי מרים הם מלמד שרות צפונית היה מעורבת בם שנא' ויצעקו אל ה' בצר להם וכו' (גיוני):

ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וגו'. אמר להם השטן מים אלו אע"פ שמרים הם טובים הם לפי שיספיקו לכם אבל כשתכנסו עוד במדבר לא תמצאו אפי' לרחוץ פניכם כלל (ס' הכהיר):

מאי ויורהו ה' עץ מלמד שעץ חיים היה סביב למים. בא שטן ונטל משם כדי לערבב ישראל ולהחטיאם מיד וילונו העם. ומיד ויצעק משה אל ה' ויורהו ה' עץ אותו עץ החיים היה שהסיר השטן וישלך אל המים וימתקו המים נתן הקב"ה ידו בשטן ומיעטו ואלמלא כן לא היו ישראל יכולים לעמוד בפניו הה"ד שם שם לו חק ומשפט לשטן ושם נסהו לישראל (סס):

(כל זה תמצא בבחיי פ' זו וכתב עוד שם שם לו ירמוז כי סמ"אל היה שם וכן בלעם רמזו בפסוק אוי מי יחיה משמו אל):

ויצעק אל ה' למה צעק מכאן שהיה בצרה (מ' הנעלם): אמר הקב"ה למשה השתא במצרים היה המטה של אהרן לדהות הקש ששולט על המצרים במצרים. אבל כשיצאו כמה קטורגים מזמנין על ישראל לדחותם ביה כמה מים מרים באו אצלם ונצטער משה וצעק הה"ד ויצעק אל ה' א"ל הקב"ה למשה הרי לך עצה בזה השלך המטה אצלם ונתחקק נחש עלי צור שניהם בידך ויצולו הה"ד ויורהו ה' עץ וישלך אל המים (סס):

א"ר יהושע אותו המטה של סנפרינון היה ומששת ימי בראשית נברא כמה דתנינן והמכתב והמטה ור' יהודה אמר של עץ היה. מ"ד סנפרינון היה דכתיב כמראה אבן ספיר דמות כסא. וכתיב מטה אלקים. ומ"ד עץ היה דכתיב ויורהו ה' עץ וישלך אל המים (סס):

וצלי קדם ה' ואחמי ליה אילן מריר הארדופני וכתב עליו שמא רבא ויקירא ונטלן לגו מיא ואתחלין מיא תמן שוי ליה מ... ה' גזירת שבתא וקיים איקר אבא ואמא דנוי פדעא ומשקופי וקנסי דמקנסיה לחיבייא ותמן נסייה בעשרה נסיונות (תרגום):

מרורין כזית היינו אילן זית והוא מר ואילן נמי איקרי זית. דכתיב ויורהו ה' עץ ודרשינן זה זית שאין לך מר באילנו' כמו זית (תוס' עירובין ד' י"ח ע"ב):

ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים הכא רזא לאתעסקא באורייתא דבע"פ ולאפרשא בין איסור והיתר דאינון מיין מתוקין ומיין מרירין מסטרא דשמאלא. ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם ומסטרא ימינא וימתקו המים ואינהו בגוונא דם טהור ודם טמא דצריך לאפרשא בינייהו בגין דההוא זוהמא דאטיל נחש בחוה גרם לערבא מיין דכיין עם מיין דמסאבא ובגין דא תקינו לחובא דא לאפרשא בינייהו (תיקונים תיקון מ):

ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וגו' לא רצה הקב"ה לתת רפואה לשום שר מן שרי האומות מע' שרים ולתת לו בטחונם בשום שר אלא בהקב"ה כמ"ש כי אני ה' רופאך (כוונת אר"י):

כל המחלה אשר שמתי במצרים זה פועל הרע כי אני ה' רופאך זה פועל הטוב (מגיד):

וקרי ליה בלשון מים פשיט דקרא מים ממשה כתיב בסיפא דקרא והסירותי מחלה מקרבך ע"י שבירך המים גבי רפואת מי מרה כל המחלה אשר

 שמתי

שמתי במצרים לא אשים עליך וכתיב נמי רפאתי למים האלה (סוס' פירושין ד' ס"ה ע"ה):

ויבאו אלימה ושם שתים עשרה עינות וגו' כשבאו לאלים באו המים לקטרג אמר הקב"ה משה במקום הזה אין צריך מטה הרי יעקב שהוא בע' תמרי הם ע' נפש וי"ב עינות מים הם י"ב שבטים וכו מיד ויחנו שם על המים (מ' הנעלם):

דע כי שם אנ"י הוא סוד הברכה והבריכה שיש בה י"ב מעינות נמשכים לי"ב שבטים והסוד הגדול ויבאו אלימה ושם י"ב עינות מים וע' תמרי' ויחנו שם על המים (שערי צדק):

בכ"ז במרחשון הבת סולת למיסק על מדבחא מפני שהיו הצדוקי' אוכלי' מנחת בהמה נטפל להם ריב"ז אמר שוטים מנין זה לכם ולא היה בהם א' שהחזיר לו דבר והיה שם זקן א' שהיה מפטפט כנגדו ואמר מפני שהיה משה אוהב את אהרן א"ל אל יאכל סולת לבדו אלא אכול סולת ובשר קרא עליו המקר' הזה ויבאו אלימה ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים. א"ל וכי אתה משחק בנו א"ל שוטה שבעולם ולא תהא תורה שלנו כשיחה בטיל' שלכם א"ל ר' ובכך פטרני א"ל לאו א"ל הכתוב אומר ומנחתם ונסכיהם לריח ניחוח אשה לה' (מגילת תענית):

ויאמר אליהם בני ישראל מי יתן מותנו במדבר וגו' א"ר זירא כל מיני פתויים פתה הקב"ה לישראל ולא החזירן למוטב ודא יתיר מכולהון דאמר להו ואכלתם להמכם לשובע ובקללות אמר ואכלתם ולא תשבעו ודא קשיא להו מכולהו דכתיב מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים א"ר זירא מלמד משום האכילה מסרו נפשם למות (זוהר תולדות ע' פכ"ה):

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ידוע הוא אצל בעלי הקבלה סוד המן כי הוא לחם אבירים וכי הוא מזון רוחני למלאכים מגיע אליהם מצד כח האצילו' ממד' העשירי' המיוחסת בשם מטטרו"ן ע"כ רמז הכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים שכל הרוחניות ניזונו ממנו וכל אותן מ' שנה שהלכו ישראל במדבר היה אותו המן מתגשם מכח לכח ומתמורה לתמורה עד שנתגשם בכח הרצון המחדש הפליאה וכשירד והגיע לארץ נשתנה צורה ונעשה להם ההוא הטהור הנבלע באיברים ומטטרו"ן שר הפנים ששמו כשם רבו הוא מתקנו והמתבלו והוא המחלפו מצורה לצורה מגושמת הוא סוד המן והוא סוד המטר ועל סדר הזה הסוד מזון מלאכים שרים וחילו מזון שלהם מזון רוחני אצילות גוון הלהם ההוא כדמות אדם ושם השר המתקנו והמתבלו והמחליפו משינוי טעם לשינוי טעם לכל א' כפי כחו ומעלתו לפי גבורתו משתנה טעמו וצורתו וכן המשפט לכל אצילות אוכלי כח המן (כתבו מקובלים ע"ל פ' תולדות על הלעיטני):

כשעלה משה למרו' מאותו זיו הגדול שנא' לחם אבירים אכל איש שארז"ל שנהנה משה ממזון שהמלאכים נהנים ממנו ומשם ירד לדור המדבר כדי שיהנו מאותו זיו העליון דור המדבר וזה למה כדי שהשכל יהא מזוקק בכל א' מהם ויוכל לקבל התורה ופירושה עם כל חכמותיה כי כשיצאו ממצרים היו גסים ולא היו יכולים לקבל התורה שהיה נראה להם בדברים מרים קשים דכתיב ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם ואין מים אלא תורה לכן הוצרך לתת להם המן כדי לזקקם ולחדדם כדי לקבל התורה (תמונה):

ברי רזא עילאי הכא אי זכו ישראל הוי נחית לון אורייתא מן שמיא בלא דוחקא

דוחקא ולא הוו צריכים לאילפא חד לחבריה הה"ד הנני ממטיר לכם להם מן השמים דלית לחם אלא אורייתא לא זכו בגין ערב רב דאינון שטיין אתמר בהון שטו העם ולקטו דאצטרתו לאילפא דא לדא לפרנכה כל חד בדוחק ולחכימא ברמיזא אבל לעתיד לבא יתמחון ערב רב מן עלמא דאתמר בהון ולא ילמדו איש את אחיו (תיקונים מתוקן אחד עשר תיקונים הנדפסים בסוף התיקונים):

יפיפי"ה גי' קצ"ה הוא שר התורה הוא המטיר מן לכל ישראל והם אמרו נפשינו קצ"ה. להודיע שקצו ומאסו במן ובתורה ולא נתנה התורה אלא לאוכלי המן (מלאתי בקונ' קבלה):

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' ועד דאכלו לחם מאתר ההוא לא ידעו מידי ולא אשתמודעו במלין דלעילא (זוהר וילך עמוד סס"ד):

בשעתא דא"ל הקב"ה למשה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים חדי משה ואמר השתא ודאי שלימו בי אשתכח דהא בגיני אשתכח מן לישראל וכיון דחמ' משה ששאלו בשר ואמרו נפשינו קצה בלחם הקלוקל אמר הא מדרגה דילי פגם דהא בגיני ייכלון ישראל מן במדברא הא אנא פגים ואהרן פגים ונחשון בן עמינדב פגים (זוהר בהעלותך פ' רנ"ו):

ר"ש אמר עד שלא ניתן התורה אבחין בין אינון בני הימנותא ובין אינון חייבין במה אבחין לון במן אינון בני הימנותא רשים לון הקב"ה ברשימו דחס"ד ואינון דלא הוי בני הימנות' מנא אבריז ובטן רשעי' תחסר (זוהר עמוד ק"י):

בשכר הפת שנתן אברהם אבינו למלאכי השרת נתן להם הב"ה מן מ' שנה ברוך המקום ברוך הוא שאין לפניו משוא פני' כשם שעשה אברהם לחם למלאכי השרת כך מי שהיה רוצה לטעו' בו טעם פת טעם בשר טועם טעם דבש טועם טעם חלב וחמאה טועם (חד"א):

והיה ביום הששי והכינו והיה משנה וגו' לא נחית מן בשבתא משום דביה מתברכין כל יומי שבתא. וענין קבלתו הוא דמסעודת ליל שבת ותפלתו מתברכין יום א' ב' מסעודת שחרית ותפלתו יום ג' ד' מסעודת מנחה ותפלתו יום ה' ו' וכן כתב האר"י ז"ל שבן אדם חייב לכוין בשבת בשם הוי"ה וכל שם מ"ב שקוצי"ת בלילה ש"ק בשחרית ו"ץ במנחה י"ת כי כנגד ש ק ב' ראשונים משם מ"ב ונגד ו"ץ ב' אמצעיים וכנגד י"ת ב' אחרונים וביום א"ב שולטים ב' ראשונים וכו' הרי לך סדר קבלתן ועיין תיקונים חדשים וז"ל ורזא דא על אשר ילקטו יום יום לשון עתיד יום א"ב בכל סעוד' וזה שאמרו רז"ל ברכו במן (כל זה נכתב בפי' על ע"מ ד' כ"ג ע"א):

יש להקשות למה בא"י הקדושה גרע מן הרוחנית וי"ל הטעם לזה הדבר שהמדבר כל הדברים הגשמיים שבו הם חיצונים וטמאים גדלים בארץ העמים שהיא ממשלת שרים ולכך אין פירותיה כלי לקבל הרוחני' הקדוש שאין גוף טמא נעשה כלי לרוחני הקדוש ואם היתה הקדושה ההיא בפירותיה ומזונותיה היה נותן ע"י השרים וזה אינו בענין המן שהוא מן השמים אמנם א"י פירותיה הם ע"י הקדושה ואותו הרוחנית הראויה לתת במן מתלבשת בפירות הקדושים ההם לכך לא ירד המן בא"י ע"ב (טוב הארץ):

שמעתי את תלונת בני ישראל וגו' בערב תאכלו בשר משום ההוא שעתא דדינא ובבקר תשבעו לחם שהוא חס"ד (זוהר שמות עמוד ל"ו):

ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר וגו'. דק ככפור על הארץ וגו' שהיא מלכו"ת שהיא נקרא אר"ץ והשפע הזה מטהר טומאת המדבר הגדול הטורא וממנו היו משכילים ומבינים רזי וסודי התורה ולא היו מוציאים רעי וכו' (עמק המלך):

כפר לעמך כפרה ליוצאי מצרים שמתו וכו'. מצינו שהמתים מתפללים ע
הבנים שנ' ותעל שכבת הטל על שכבי שוכני קבר (ס' חסידים סי' תתקפ"ז)
מה אכלו הבהמות של ישראל במדבר דכתיב לחם אבירים אכל איש ולא
בהמות אלא שכבת הטל בליל' היה מעלה להם ירקות לבהמות (סודי רזא)
ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא המן שהיה יורד לישרא
במדבר במזלא תליא מלתא במזלא ודאי וז"ס נותן לחם לכל בשר כ
לעולם חסדו גי' מזל"א וכן הוא מנין לח"ם (עמק המלך):

ה' פעמי' נזכר מן נגד ה"פ אור לרמז כי המן הוא תולד' אור (כחיי):
דורשי רשומות אמרו מכאן שהיה רמז במן בזעת אפיך תאכל לחם (מכילתא)
כל המתים בנשיקה כל זה גרם אכילת המן שנרמז למלאכי השרת
והמן בא מן העליונים וכו' (תמונה):

ספירת הכת"ר נקרא הו"א ודע כי המן בא מכתר עליון וסי' ויראו בנ
ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הו"א כי לא ידעו מה הו"א ואין לך
אדם בעולם שיודע מהות הכת"ר הנקרא הו"א אפי' משה רבינו שלא נכנס מ
הבינ"ה ולפנים שהרי נ' שערי בינה נבראו בעול' וכולם נתנו למשה חוץ מ
אחד (שערי אורה):

פרין מתוק לחכי המן הוה בו תקמ"ו טעמים כמנין מתו"ק (מדרש):
ולא שמעו אל משה ויותירו אנשים ממנו וגו' אמרו אנשים טובים לא הותיר
אנשים שאין טובים הותירו (מכילתא). (ובילקוט הגירסא ויותירו אנשי
אמרו אנשים לא הותירו ושאינן אנשים הותירו):

כבוד חכמים ינחלו זה משה ואהרן וכסילים מרים קלון אלו דתן ואביר
שהותירו מן המן דכתיב וירם תולעים מלמד שהיו תולעים יוצאי
מאהליהם (ילקוט משלי):

וילקטו אותו בבקר בבקר וגו' והוה מלקיט' יתיה מן צפר' נגד ארבעה שע
דיומא אינש כלפום מיכליה ומן ארבעה שעין והלאה שחין שמש
עלוהי והוה שייח ומתעביד מבועין דמיא ונגדין עד ימא רבא ואתיין חיו
דכיין ובעירין ושתיין מיניה והוו בני ישראל צדיין ואכלין יתהון (תרגום):
ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי וגו'. וכתיב ששת ימים תלקטוה
ותימא היכי מייתי ראיה מהאי קרא דשבת היה והלא זה הפסוק נא
אחר שירד מן כבר שבוע כשהגידו למשה שלקטו לחם משנה דכתיב ויאמ
משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטהו והמן ירד כבר מיום ראשון שעב
ואור"י דאע"ג דלא נאמר עד אח"כ מ"מ מוכח שפיר דמשה שכח לומר לה
והיה אומר היה לי לומר לכם מה שאמר הקב"ה כשנתן המן שתלקטהו שש
ימים וא"כ אחד בשבת היה (תוס' שבת ד' פ"ז ע"ב):

ויקראו בני ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן וגו' מן דהוי נחי
לישראל במדברא הוה מן טל דלעילא והוי נהוריה נהיר בכלו
עלמין ומיניה אתזנין חקל דתפוחין ומלאכי עילאי. וכד הוי נחית לתתא ושלי
ביה אוירא דעלמא אשתנו נהורי' ולא הוי זיוויה אלא כמו דכתיב והמן כזר
גד לבן (זוהר בלק ע' ספ"ד) (ע"ש ענין עז"א ועז"אל ועיין ביאור פ' המן במדר
הנעלם פ' לך לך ד' נ' ע"ב וד' נ"א ע"א באורך):

והמן כזרע גד לבן א"ר יוסי לקיימ' זרעא וחילין בארעא כד"א גד גדוד יגוד
מה זרעא דגד נטלו חולקיהן בארעא אחרא כך מן שריה עלוה
דישראל לבר מארעא קדישא (זוהר בהעלותך עמוד כ"ח):

ויאמר

ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת וגו' כד דמך ר"ש וכו' בכה ר' אבא א"ר שמעון רחייא דטחנין מניה מנא טבא כל יומין ולקטין כמה דכתיב הממעיט אסף עשרה חמרים והשתא ריחא ומנא אסתלקי ולא אשתאר מניה בעלמא בר כמה דכתיב קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' למשמר' ואלו באתגליי' לא כתי' אלא לאצטערא(זוהר ויחי ע' תס"ב):

קודם עת החרבן הבית נגנז תחת אבן שתיה ארון העדות עם שני לוחות האבנים וגם מטה אהרן וצנצנת המן וקרן של שמן המשח' (כפס עץ חיים):

וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו וגו'. א"ר אבא מה ראה משה באותו שעה שלא עשה בנחש אלא ישראל היו דוחקין למשה תנו לנו מים נתיעץ ואמר הקב"ה לו עמוד בנחש ואנא חמי דאין גזירה לנחש במים אלא בעפר א"ר יהודה מהכא ועפר תאכל כל ימי חייך משמע דעפרא ייכיל וישתצי כל יומא אבל במיא לא וישראל דהקין ליה ואע"ג דיתעביד ניסא לא יעבד לאלתר דא אלא אתחקק בעפרא ולא במים דכתיב וישליכהו ארצה ויהי לנחש אמר הקב"ה למשה יען לא האמנתם בי להקדישני דחשבתון דלא יכיל נחש במים לכן לא תביאו (מ' הנעלם):

ויאמר ה' אל משה עבור לפני העם וגו'. מטה משה היה חקוק משני הצדדי' שם המיוחד מצד א' רחמים ומצד א' דינא ובקריעת ים סוף עשה שני ניסים הציל ישראל מצד הרחמים הב' דינא שהציף מצריים(מ' הנעלם ענין אחר):

ומטך אשר הכית בו היאור והא משה לא הכה אלא בים אלא יאור דמחא אהרן על ידו דמשה מעלה עליו כאלו משה הכהו (זוהר שלח לך ע' ס"ל בפ' ציצית):

א"ר יוסי שני מטות היה א' של משה וא' של הקב"ה מאי משמע דכתיב ומטה האלהים דתנינן בשע' שהיה משה נוטל המטה היה אלו היה ברשותו וביכולתו וא"ר יונה ברשותו היה עד שהוקם המשכן כיון שהוקם המשכן חזר המטה לפני העדות ומשה היה נוטלו לעשות בו נסים הה"ד ויקח משה את המטה מלפני ה' כיון שלקחו הרי הוא ברשותו ובשלו היה (מ' הנעלם):

ומטך אשר הכית בו היאור קח בידך והלכת מאי טעמא משום דמחקק בניסים היה ושמא קדישא עילאי רשימא ביה (מ' הנעלם):

ויקרא שם המקום מסה ומריבה וגו' היש בה עץ אם אין וכי לא הוי ידע משה דהוי בה אילנין אלא רמיזין חכמה קא רמיז להו דשאילו בקדמיתא היש ה' בקרבנו אם אין אמר תמן תחמון אי היא אתחזיא להאי או להאי (זוהר שלח לך ע' ס"א):

ש"י עולמות הן להשפיע הברכה והטובה להנחיל אוהבי יש. ומסר ה' חותמן ביד אברהם שהוא במדת א"ל ביסוד א"ל הוא חותם י"ש עולמות וי"ש כיתות המקטרגים יש שם שלא ליטול מאוצרות ההם כלומר מי שאינו ראוי וכו' ומה שאמרו ישראל היש ה' בקרבנו אם אין בכאן נרמז ב' ספירות עליונות כלומר צריכין אנו לדעת באיזה ספיר' מתנהג עמנו במדבר אם בספיר' ראשונה שכולה רחמים ואין בהם דין כלל והיא ספירת אי"ן או בספיר' שיש בה' תערובת דין והיא י"ש ויש לה ש"י כיתות מערערין ומעכבין וא"ת למה נענשו הרי כהוגן שאלו דע שאילו לא שאלו ע"י מסה ומריבה אלא ע"י נחת רוח היתה שאלתם הגונה אבל שאלתם היתה באמצעת' דברים קשים ולפיכך פגע בהם הכלב השומר בראש המקטרגים והמערערים כמד"א ראשית גוים עמלק (פערי אורה):

בא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים וגו' ויבא עם לק מהיכן בא א"ר

ברוספדאי בשם ר' יוחנן שבא מאצל בלעם הרשע שבא ליטול עצה ממנו א
יודע אני שבעל עצות אתה ובעל מחשבות רעות וכל הנוטל עצה ממך א
נכשל א"ל ראו מה עשה אומה זו למצרים שנעשה להם כמה טובות ו
למצרים כך לאומה אחרת עאכ"ו היאך אתה יועצני א"ל בלעם לך וע
מלחמה עמהם ואם אין אתה עושה עמהם מלחמה אין אתה יוכל להם מ
שהם תלוים בזכותו של אביהם אבינו ואף אתה בנו של אברהם אבינו ת
בזכות אברהם מיד בא עליהם למלחמה מה עשה אותו משה פרנס שלהם ה
לו תלמיד א' יהושע בן נון שמו והיה אכזרי עד מאד ולא היה לו רחמים.א
מש"ה בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק איני יודע אם אותם אנשים
גבורים היו או בעלי כשפים מה עשה משה נטל מקל ולחש בו ורפו ידיהם ונ
לפניהם לחרב וכו' (רכה מגילה) :

בלע"ם עמל"ק גי' במצרי"ם כי במצרים בא בלעם בכח עמלק לעכב ישראל (כפי' על ע"ח ד' ס"ט ע"ד) :

תני בשם ר' נתן ת' פרסה פסע עמלק ובא לעשות עמהם מלחמה א"ד על הדרך בא עליהם כלסטי' (תנחומא כי תצא) :

ורזא דויבא עמלק הלא עמלק תוקפא דדינא קשיא דהא איהו הוי בר ב
דעשו דהא איהו איתקף לאטלא זוהמא בכנס' ישראל והיינו דקא
וילחם עם ישראל ברפידים דהא איכא למידק מאי נפקא מ
אי הוי ברפידים או בדוכתא אחריתי אבל רזא דמלתא לאגחא קר
בישראל דהיינו בתפארת לאפריד בינ"ה לבין כנסת ישראל על ידי ה
בה זוהמא דהיינו רזא דדם נדה והיינו טיפי דם כלומר דם הרפא הוי ב
למינגד ולמיעל בה והיינו רזא על מה שארז"ל ויזנב בך כל הנחשלים את
שהיה חותך מילותיהן וזרקן כלפי מעלה (מגיד) :

גלית הפלשתי הוא יצה"ר הוא נחש הוא סמא"ל הוא מלאך המות ד
עמלק לכל בני נש אתעביד ליה כפום חוביה (תיקונים מן מ' הנעלם)

ואתא עמלק מארעא דרומא ושוור בלילא ההוא אלף ושית מאה מילין
בגלל מצותאה דהוי בין עשו ובין יעקב אתא אגח קרבא עם ישר
ברפידים והוה נסיב וקטיל גוברין מרבית דן דלא הוי עננא מקבל יתהון
בגלל פולחנא נוכראי די ביניהן (תרגום) :

בתר דעברו ישראל ית ימא אתא עליהון עמלק רשיעיא די נטר להם דב
על עיסק בכורתא וברכתא שקיבל יעקב מן עשו ואתא לאגח קרבא
ישראל ועל די בטלו פתגמי אורייתא והוי עמלק רשיעא גניב מתחת ע
קירא נפשתא משבט דדן ומקטל יתהון על דהוי בידהון פסל מיכה (תרגום
הספירים על חחו לנו) :

ויבא עמלק הוא סוד שרו של עשו שיש לו אחיזה במרכבה והוא מצד שמ
זהו שנא' זדון לבך השיאך שוכני בחגוי הסלע.וילחם בישראל במ"ה
זקינו יצחק וכן שם המקום רפידים כטעם רפידתו זה"ב הרומז למדת הדין (ציוני)

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וגו' יהושע היה בשעת מלח
עמלק בן נ"ז שנים כמנין א"ל הוי"ה. ובשעת כניסתו לארץ בן
ומנין א"ל אדנ"י (כנפי יונה) :

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה שהוא ראש הקליפות של עמלק שהוא ש
ק"ל מחנות שכן עמ"לק אותיות ע"ם ק"ל (פס) :

משה הלחם בשר שלמעלה ויהושע בשר שלמטה (זוהר קפ"ו) :

ראה משה כח של סמא"ל שבא לסייע לעמלק.הוצרך לעורר מטטרו"ן השולט על כל המלאכים מטטרו"ן נקרא נע"ר ויהושע נקרא נער (זוהר עמוד קי"ו):

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וגו'. היינו רזא משום דיהושע הוא נער איבעי ליה למיגח קרבא עמיה באתגלייא ומשה דהוא תפאר"ת איבעי ליה לאגח קרבא באתכסייא והיינו דקאמר בחר לנו ולא קאמר בחר לך או לי אלא בתרווייהו היו מגיחי' קרבא מר באתגלייא ומר באתכסייא (מגיד):

מחר משום דאית מלין דמתייחדין בקצת יומין וההוא יומא לא הוה מיוחד לאגח קרבא ההוא אבל למחר הוי מיוחד להכי (שם):

אנכי נצב על ראש הגבע' כלומר אנא אגח קרבא באתכסייא דאדכר לישראל זכותא דקבלת אנכי ה' אלהיך (שם):

מ"ט לא אגח קרבא לא משה ולא מן שאר עמא אלא בגין דעמלק אתא עלייהו על ההוא חובא דשבתא דלא נטרוהו וכו' והוא רזא דמלה כד פקיד קב"ה לישראל במרה על שבת בגין דאתא מדת הדין לקטרגא על ההוא חובא יצדי"ק דזבינו ליה ואיהו לקביל יומא דשבתא ואינהו אפיקו ליה לחול אמר קב"ה הא אית לן רפואה לההוא חובא אי נטרון שבתא וכו' והיינו דכתיב יורהו ה' עץ עץ חיים דינטרון שבתא וכו' וכשהיו מחללין השבת אתא עמלק בההוא שעתא א"ל משה ליהושע פוק אגח קרבא בעמלק דהא לך אתחזייא את בר בריה דההוא צדי"ק ואיהו בההוא חובא אתא עלן ואי לא אשתכח קטרגא ליה לעמלק מחולקיה ומבנוי דההוא צדיק לית מאן דיכיל ליה כדין עביד יהושע מה דאמר ליה משה (זוהר חדש בשלח ד' כ"ט ע"א):

בחר לנו אנשים כי עמלק מכשף היה ובחר לאנשי מלחמה אנשים שלא יוכלו למות בשנה ההיא לכך אמר משה בחר לנו אנשים כיוצא בהם כך אמר ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו אבל לא היה יכול להרגם (רמ"י):

ר"א המודעי אמר אמר משה ליהושע למה אתה משמר ראשך לא לכתר צא מתחת הענן והלחם בעמלק ויעש יהושע כאשר אמר לו משה וכו' (מכילתא) (וע' בילקוט פ' זו עוד שם בחר לנו ירא"י חטא):

במלחמת עמלק היה *אהרן *חור *יהושע *משה וסי' מה טוב ומה נעים שבת אחי"ם גם יחד (ע"מ):

ויעש יהושע כאשר אמר לו משה מה שנתפקר דלא עבר על גזירת משה (מכילתא ובילקוט):

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' באותה שעה כאשר ירים משה ידו רפו ידי כחות המקטרגים ואין כח לא' מהם לקטרג ואז היו ישראל נצחים ומתגברים כי לא היה א' מן הכחות נודד בכנף פוצה פה ומצפצף לכן כי ישראל בהרמת ידו ובהנחתם גבר עמלק והיה משה מוכרח בהרמתם בהנחתם. בהרמתם כדי שיתבטלו המקטרגים מפעולתם ויתגברו ישראל. הנחתם שאלו לא היה מניחם היו הכחות בטלי' לגמרי ולא פעלו פעולתם נתמנו עליהם כלל ואין אדם רשאי לעשות כן כי לא תהו בראה לשבת יצרה והכחות במנוים צריכים הם לעולם וכו' (רמ"י):

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' מאיזה כח היה לו זה הכח בידו בא לו מכח אות זיי"ן שהשם נתנו לו לחלקו שנא' וז"ה לך האות לומר אות זיי"ן יהיה לך שתעשה בו האותות ומלת אות רמז לכה שיש לשם ור"י המקבל מן הנצ"ח מבריח כל טומאה וכל רוח רעה וכו' (ע"ל פ' בא בפ' ולקטו מן הדס בשם תמונה):

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' לרבות המטה שבידו בהרמת ידו היו יראים: המזלות ונתערבב הרקיע כי בני עמלק היו מכשפים והיו רואים בצל חמה מתי יצאו למלחמה ע"כ הוצרך זה ולא תבטל הגזירה וז"ש ויחלש יהושע וכו' (ציוני) :

וידי משה כבדים ויקחו אבן וגו' כשהכהנים מברכים את העם אם ישראל זוכים אז הם האצבעות מזוקפים מעצמם כי הם שמחים נגד השכינה ואם אינם זוכים אז האצבעות כבדים . ובדוחק יוכל לזקוף וכן מצינו במשה שהיו ישראל חוטאים באותו שעה כדכתיב על ריב בני ישראל ועל נסותם לכך ויבא עמלק לכן היו ידי משה כבדים צד שקיבל עליו העונש ומה העונש ויקח אבן וגו' (ילקוט חדש ערך אהרן סי' ג' בשם מ' הנעלם) :

ואהרן וחור מזה א' ומזה א' מה ת"ל א' א' שהיה אהרן מזכיר מעשה לוי וחור מעשה יהודה (מכילתא ובילקוט) :

וידי משה כבדים מן בגלל דעיכב קרבא למחר ולא אזדריז ביומא ההוא לפורקנא דישראל (תרגום) :

אוקמנהן לפני התיבה שלשת' כדדריש במדרש דתענית צבור יורדי' לפני התיבה שלשה כדכתיב וידי משה כבדי' וגו' (תוס' ב"מ ד' פ"ו ע"א):

ויה"י ידיו אמונה . כפי שירשום אותיות הוי"ה בידיו וזה לשון יה"ו ידיו וכן משפטיו עוד שיהיו אצבעותיו זקופים למעלה בעוצם כחו וחוזק כוונתו ושלא לחברם זו בזו . וזהו לשון אמונה והטעם כדי שיתברך למעלה כל אחד לבדו וכדי שלא לערב למטה אותיות הוי"ה שהוא רושם באצבעותיו (כחיי) :

ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב וגו' כלומר דעמלק דבר עמו מסטרין אוחרנין סיוע וקרי לון עמיה וקאמר ויחלש יהושע כלומר ולא שיצי יתהון לגמרי משום דא"כ הוי מתחליש טובא תוקפא דדינא ולקיומא דעלמא אצטריך כולי האי והיינו דלא שביק יהושע ליגח בהון שום קרבא בר מיניה מדלא קאמר ויחלש יהושע ועמו עמלק לפי חרב וטעמא כדאמרן דלא יתחלש דינא טובא. והיינו דקאמר לפי חרב כלומר שיתקיים דינא לצורכא דעלמא כמו פי חרב דאצטריך לקיומא דעלמא (מגיד) :

את עמלק כמשמעו את אלו אשתו ובניו עמו אלו חיילות שעמו . וכשהוא אומר ואת אלו חיילות שעם בניו (מכילתא ובילקוט) :

אתא יהושע אזדריז ונחית מתחות גדפי עננא יקירא דה' ועמיה גוברין צדיקים ואגיחו קרבא בעמלקותברו ית עמלק וית עמיה בשמתא דה' וקטליה ותביריה בפתגם דחרב (תרגום שיר השירים ע"פ לי) :

אם החרש תחריש אם את שותק עכשיו סוף הקב"ה שותק לך ואל תהי סובר שהקב"ה מניחן שמא את ובית אביך הייתם לישראל במצרים כששמט נפשו' בבוריהן וטבע שונאיהן בים אלא כשבא עמלק ויחלש יהושע(ילקוט מגילה):

ויאמר ה' אל משה וגו' אמחה את זכר עמלק וגו' בתיבת אמ"חה את זכר עמלק נרמז מי שעשו ויעשו מלחמה עם עמלק בראשונה היה *אהרן *משה *חור ואות ה' היא השכינה שעשתה מלחמה ועם השר שלו ואח"כ היה *אסתר *מרדכי *חרבונה ואות ה' של השם . ובגאולה אחרונה יהיה *אליה *משיח *ח' נסיכי אדם והשכינה על גביהן שהיא אות ה' אחרונה (סוד האדם) :

ויאמר כי יד על כס יה שבועה נפקת מתחות כורסיה יקריה דרבון עלמין ה' מלכאה קדמאה דעתיד למיתב על כורסיה דמלכותיה דבני ישראל הוא שאול בר קיש והוא יסדר קרב' כל קביל דבית עמלק ויקטל יתהון ומה

רישתיזר מנהון וישיצן יתהון מרדכי ואסתר ה' במימריה אמר לשיציית דוכרנא דעמלק לדור דורין (תרגום) :

זכרונכם משלי אפר לגב חומר גביכם. אמר הקב"ה לישראל אותן שתי זכירו' שכתבתי לכם בתורה הוו דכירין בהן אחת זכור אשר עשה לך עמלק ואחת כי מחה אמחה את זכר עמלק אם עשית כך תהיו בניו של אברהם שהמשיל עצמו לעפר שנא' ואנכי עפר ואפר ואם לאו לגב חומר גביכם התקינו עצמיכם לשעבוד' של מצרים דכתיב בחומר ובלבנים (ילקוט איוב) :

ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק וגו' כי יד על כס יה וגו' מדור דור מאי מדור דור זה משה דאתמר ביה דור הולך ודור בא והא אוקמוה דלית דור פחות מס' רבוא ודא משה אתמר ביה אשה א' ילדה בכרס א' ס' רבוא וה' מינים בערב רב. עמלקים גבורים רפאים נפילים ענקים ובגינייהו נפלת ה' זעירא מאתרהא בלעם ובלק מסטר עמלק היו וכו'. טול ע"ם מן בלעם וב"ק מן בלק אשתאר בל"ל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ואלו ערב רב דלא בעי נח רחמי עלייהו (זוהר בראשי' ע' קלא ע"ם באריכות) :

כתב בתיקונים דף ל"ד ע"ב לא יעול יו"ד בה"א עילאה עד דיעול ו' בה' דאיהו ירושלים לתתא והנה לפי זאת יהיה צירוף שם הוי"ה בסוד והי"ה שמתחילה יתחבר ו' בה' ואח"כ יתחבר יו"ד בה' עילאה וזש"ה והי"ה ה' ר"ל כשיהיה היחוד בסוד והי"ה אזי יהיה ה' מלך על כל הארץ וכו'. וז"ס כי יד על כס י"ה כאשר יתחבר י"ד עם אותיות א' של כס"א אז יעשה השם י"ה י"ה וזהו יהי"ה (טוב הארץ סס) :

ועונין יהא שמיה הגדול מבורך. יש לסתור מה שפי' במחזור ויטר"י יהא שמיה רבא שזו תפיל' שאנו מתפללים שיתמלא שמו כדכתיב כי יד על כס יה שלא יהא שמו שלם עד שימחה זרעו של עמלק ופי' כך יהא שמיה שם י"ה רבא מברך כלומר שאנו מתפללים שיהא שמו גדול ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה כלומר לעה"ב וזה לא נראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו הגדול שלם אלא יהא שמיה הגדול מבורך. וגם מה שאומרים העולם לכן אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא ע"כ נתוקן בלשון תרגום שלא יבינו מלאכים ויתקנאו בהם וזה אינו נראה שהרי כמה תפלות יפות הם בלשון עברי אלא נראה כדאמרי' בסוף סוטה אין העולם מתקיים אלא אסדרא דקדושה ואיהא שמיה רבא דאגדתא שהיו רגילים לומר קדיש אחר הדרשה ושם היו עמי הארצות ולא היו מבינים לשון הקדש לכן תקנוהו בלשון תרגום שהיה הכל מבינים שזה היה לשונם (תוס' ברכות ד' ג' ע"א) :

ויאמר דוד אל הנער המגיד לי אי מזה אתה וגו' ואמר בן איש גר עמלקי אנכי נזכר דוד באותה שעה מה שנא' למרע"ה אם יבא א' מכל א"ה להתגייר שיתקבלו אותם ומזרעו של עמלק אל יקבלו אותם ויאמר אליו דמך על ראשך כי פיך ענה בך. לכך נאמר מדור דור (מכילתא) :

מלחמה לה' בעמלק לכן השלל אסור בהנאה ובזה חטא שאול לכן בזמן מרדכי ואסתר בביזה לא שלחו ידם (כחיי) :

מלחמה לה' בעמלק מדור דור חסר כתיב בלא וי"ו והם הדורות חסרי' של הערב רב החסרים מכל טוב ורמז כאן ב"פ ד"ר דהיינו שני דורות מדורו של משה עד דורו של משיח (עמק המלך) :

כד אתעביר עמלק מעלמא דביה אומאה מלחמה לה' בעמלק וגו' בההוא

דמנא ובבן צדיקי' יראו וישמחו וישרי' יעלוזו וחסידי' ברנה יגילו(זוה"ר פנחס ע"פ מא):

אין ישראל נגאלים עד שישתעבדו בע"ב אומין ובג"ד כלל הקב"ה גם חרב ע"ב אומין לקיים בהון מלחמה לה' בעמלק ולקביל ע' שרים אינון ע"ב שמהון ויס"ע ויב"א וי"ט לקיים בהון הנה ה' רוכב על ע"ב ק"ל לנטלא נוקמית בעמלק (מ' הנעלם ובזוהר בראשית ע' כ"ז):

פרשת וישמע יתרו

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל וגו' יתרו לאחר מ"ת הוי וא"ת צפורה אשת משה לא באה אלא לאחר מ"ת וכו' (תוס' ע"ז ד' ך"ד ע"ב):

וישמע יתרו מה שמוע שמע מר אמר מלחמ' עמלק כלומר דבההיא מלחמת אתידע דכנסת ישראל שלטא על כל אינין סטרין דהא תברית תוקפיה ומשום הכי אתי למיעל תחות גדפוהא ומר אמר קריעת ים סוף שמע כלומר דקודם לכן הוו סברו שהן תרי אלהות פועל הרע ופועל הטוב וכד חזא בקריעת ים סוף טבע למצראי ושזיב לישראל ידע רעואל דפועל רע וטוב חד הוא וז"ש עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים ומ"ש בדבר אשר זדו עליהם כלומר כיון דדן יתהון מדה כנגד מדה ושזיב ית ישראל אתברר דאלהא חד הוא ומכילין ריבוייא דיליה לאו אינון ריבויין ביה אלא לכל חד כליל במכילה דאצטריך והיינו ויחד יתרו שיחד יחוד השם גמור ויקח עולה רמז לבי"נה וזבחים לאלהים כלומר דאעבר מדעתי' שלטנותא דאלהים דהא הוא בשמא דה' שליט על כולא ואיהו חד ושמיה חד . ויבא אהרן דאיהו סטרא דחס"ד וכל זקני ישראל דרמיזין לשאר מכילין לאכול לחם היינו כנסת ישראל ברזא דכי אם הלחם אשר הוא אוכל עם חותן משה והא משה רמז בתפארת לפני האלהים כלומר לאפוקי מסאי דהוי סבר דאלהים הוא שלטנות' בפני עצמו ח"ו ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם דהכי אצטריך למעביד בההוא יומא כמא דפרשי' דכל יומא ויומא מיוחד למילתיה (מגיד):

את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו שמא דא אגין על משה ועל ישראל דלא אתעדי מניהו בגלותא ולבת' שמא עילאי אפיק לון ממצרים דהא שמא קדישא דאפיק לון ברזא דיובלא הוה ר"א את כל אשר עשה אלהים למשה כד אתרמיא לנהרא ושזיב ליה מחרב' דפרעה ולישראל עמו דכתיב וישמע אלהים את נאקתם וכתיב כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ (זוהר עמוד ק"ך) (ע"ל פ' שמות על פסוק הבה נתחכמה לו):

ואת שני בניה אשר שם הא' גרשם וגו' גר הייתי פי' בזה העולם היה גר כל ימי חייו ועכשיו אצל יתרו היה ג"כ גר בארץ נכריה (עשרה מאמרות):

נכריה ר' יהושע אמר נכריה היתה לו וודאי. ר' אליעזר אמר בארץ נכריה אמר משה הואיל וכל העולם עובדים ע"ז אני אעבוד לפני מי שאמר והיה העולם (מכילתא ך"ב ע"ב וילקוט):

ושם הא' אליעזר כי אלהי אבי בעזרי וגו' . משה קרא לבנו אליעזר ע"ש ר' אליעזר וזהו שם הא' אליעזר המיוחד וכו' (ע' בפ' ע"מ ד' מ'):

משה בקש על ר' אליעזר שיהא רבו של ר"ע שיצא מחלציו . ואולי היה מבני בנותיו וכשנתפס למלכות נתקיים בו ויצילני מחרב פרעה שעשאו משה פועל דמיוני להצלתו של ר' אליעזר (שם):

ר' אליעזר היה גלגול ראובן ע"כ נאמר עליו שנתפס בבירה נגד ראובן שאמר נשליכהו הבורה ואח"כ ניצול ר' אליעזר כשם שהציל ראובן את יוסף ממיתת כדכתיב ויצילני מחרב פרעה (עשרה מאמרות) :

א"ר ינאי בא הקוסטינור ליתן החרב על צוארו של משה וקהת החרב מעל צוארו שנעשה של שיש ושלמה מקלס אותו צוארך כמגדל השן. א"ר אביתר ולא עוד אלא שקהת החרב מצוארו ונהפכת על הקסטינור שנא' ויצילני מחרב פרעה אמר משה לי הציל אבל לקסטינר לא הציל (רבה ותנחומא וע"ל שמות):

משה עלה לרקיע ג"פ פעם ראשונה כשנהרג. פעם שנית כשנזקק ונטהר לגמרי. פעם שלישית כשנאמר לו אל תוסף דבר אלי. ופעם שנית כשירד בעטר"ת לבא בעולם השפל להוציא את ישראל מארץ מצרים אז ראה אליעזר וראה באמת שיתחייב בפריה ורביה ואמר יהי רצון שיצא זה מחלצי וזהו ושם הא' אליעזר וגם ראה את ר"ע שאם היה מבקש שכר על לימוד התורה לאחרי' לא היה זכה במה שזכה (פליאה) :

ויבא יתרו חותן משה ובניו ואשתו וגו'. בשש שעות בא יתרו וירד לו מן עם ס' רבוא (ילקוט תלים) :

ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך וגו'. *אני *חותנך *יתרו ר"ת אח"י כי הוא גלגל קין. ולכן לפי שקין כפר בדינים ואמר לית דין ולית דיין עתה חידש פ' דינים ואתה תחזה (כוונת אר"י) :

הכלב והגדי שקפצו מראש הגג. גדי רמז להבל והכלב רמז לקין (עשרה מאמרות):

יתרו תיקון קין ומשה הוא הבל ונתן לו צפורה תאומה יתירה *אני *חותנך *יתרו ר"ת אח"י ונתן לו צאנו שנשאר אצל קין במות הבל. ושני בניה דם זרעותיו (שם) :

ואשתך ושני בניה עמה. משום מילתא יתירתא דהוי במשה איש האלהים וע"כ כתיב בניה ולא בניו (שם) :

ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וגו' גדול השלום שהוא קודם לשבחו של הקב"ה. שכן מצינו במשה כשבא יתרו אצל מרע"ה לא פתח לו לא ביציאת מצרים ולא בקריעת ים סוף ולא בעשרת הדברות ולא במן ולא בשלו אלא בשלום שנא' וישאלו איש לרעהו לשלום ואח"כ ויספר משה וכו' (ס' אור עולם) :

רפואת לשון של מרע"ה שסיפר ליתרו כל האותות והמופתים שנא' ויספר משה לחותנו היה סיבה שנתגייר יתרו שהיה נכבד גדול משפחה והיה כהן מדין והניח עשרו ורוב בניו ונפרד מן היישוב והלך אל המדבר להכנים תחת כנפי השכינה (כחיי) :

את כל התלאה הזכיר כן על מי מרה וכליון הבצק שהוציאו ממצרים ומלחמת עמלק. כל זה אירע להם בדרך. ואעפ"כ ויצילם ה' (שם) :

ויחד יתרו על כל הטובה וגו'. ואמרתם זבח פסח הוא. ללמדך שכל מי ששומע הניסים האלה שעשה הקב"ה צריך לשבח וכתיב ויספר משה לחותנו וגו' ויחד יתרו (מכילתא) :

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים וגו' יתרו היה כהן מתחלה לכל האלהי' והמה לא אלקי' ואח"כ נכנס תחת כנפי השכינה ומכל אלהים דכתיב בהו אעשה שפטים ידע כי גדול ה' כיתרון האור מן החשך או ידעתי יותר מכל אלקי' הנעבדי'. כי גדול ה' והסרון ידיעתם בשביל הדבר אשר זדו בעצמם שנתפתה להעביד ולעתיד להפרע מהם. כתב בעל הפי' יתרו ידע כי גדול

גדול ה' מכל אלהים הנעבדי' ושאילו היו אלהות יודעים שנפרעין מן הנעבדי' לא היו מתפתי' להעביד א"כ ע"כ אינם יודעים והוא ידע זה. וזהו בדבר אשר זדו אלהות בעצמם שנתפתו להעבד בזה נתפתו (עשרה מאמרות):

כיון דחמו כל עלמא דיתרו איהו חכים ורב ממונא דכל טעוון דעלמא כיון דחמו דאיהו אתא ופלח ליה להקב"ה ואמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כדין כולהון אתרחקין מפולחניהון וידעו דלית בהון ממש כדין אתיקר יקריה שמיה קדישא דקב"ה בכל סטרין דעלמא וע"ד אתרשיא פרשתא דא באורייתא ושורתא דפרשתא הוי ביה (זוהר עמוד קכ"ה):

אלו אחר אמר הפסוק זה מחכמי האומות עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים הייתי אומר זה שאינו יודע וודאי של ע"ז אומר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים אלא זה יתרו שאמר עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' שעבד ע"ז הרבה דתני ר' ישמעאל לא הניח רעואל זה יתרו ע"ז שבעולם שלא חזר עליה ועבדה דכתיב אוי לנו מיד האדירים האלה אלהיהם האלהים וגו'. וחזר ואמר מכל האלהים וגו' שב בתשובה לפני הקב"ה וקבלו וקבעו לישראל לדורות (רבה קהלת):

ויקח יתרו חותן משה וגו'. ואתה עשית חסד עם כל ישראל בגין דאהני למשה בביתיה ותנינן בגין דאוליף פרשתא חד יתיר באורייתא ועביד בחסד עם ישראל אמאי קא אתי מלה דא במלחמת עמלק אלא אמר שאול כד נפקו ישראל ממצרים מכל שאר אומין דעלמא לא הוי מאן דאזדווג לון לישראל לקטרג להו אלא עמלק הוא עביד ביש עם ישראל דאגח בהו קרבא ואנת אקדימ' להו שלום ועבדית חסד עם כולהו בג"כ לית אנת כדאי לאתחברא בהו ולא עוד מה דכתיב ביתרו ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלקים אקריב קרבנות להקב"ה ואתא להתגייר מאי קא מיירי דקורבנא חשיב קמיה קב"ה ובגין דאיהו אקריב קורבנין להקב"ה כתיב ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים דייקא מכאן אוליפנא דכל מאן דקריב קורבנא ברעותא דלביה קב"ה אזדמין לקבליה (זוהר ויקהל ע' י"ג):

ומפני מה זכה יתרו לחיים שלא בצער ושלא ביצה"ר בעה"ז ממה שעתיד הב"ה ליתן לצדיקים לעה"ב מפני שנהג חכמה שלא לשמה לפי שכל אותן השני' שהיה משה בביתו של יתרו וראה כל המעשים שעשה ולא עשה לו כל דבר על כל אותן מעשי' שעשה בתוך ביתו והן מביאות אותו לחיי עה"ב ואינן יודעין מה עשה דבר גדול מעצמו (תד"א):

ויקח יתרו חותן משה. שיגר אצלו שליח א"ל משביע אני עליך בשני בניך שהיו אומרים לך מפני מה אתה קורא שני בניך שם הא' גרשם ושם השני אליעזר גרשם גר הייתי בארץ נכרי' אליעזר אלהי אבי בעזרי משביע אני עליך באל אביך שתצא לקראתי ותקבלני בסבר פנים יפות. ועדיין לא יצא לקראתו וקבלהו בסבר פנים יפות וכו'. מיד יצא משה לקראתו שנ' ויצא משה לקראת חותנו. בוחן כליות ולבות הוא אומר ליתרו יתרו אתה באת להקביל פני אותו צדיק שלא יהיו בתי מדרשות בטלי מזרעך שנא' וירא את הקני וגו' (סס ע' בילקוט):

עם חותן משה לפני האלהים לפני משכן האלהים והוא עמוד ענן ועמוד אש ששם משכן האלהים וסעוד' זו עשאוהו לכבוד יתרו שנתגייר במילה וטבילה במים כדין גר הבא לחסות תחת כנפי השכינה ואין ספק כי הסעודה הזאת לאהרן ולע' זקנים וסעודת המטעמים ליצחק אבינו כוונה אחד להם כדי

שתחול השמחה בנפש ותשרה עליו רוח הקודש (כמיי) :

ויהי ממחרת וישב משה לשפט מן הבקר וגו' מן למעט שנא' ויעמד העם על משה מן הבקר עד הער' יכול כל היום היה דן אימתי התלמידים לומדים ת"ל מן הבקר מעוט מלמד שלא ישב כל היום ושיערו חכמים עד ו' שעות ואין לומר אותו בפי' שהרי בא לומר לך הבקר זו תורה שבכתב עד הער' תורה שבע"פ וע"י שניהם היה דן אותם (פליאה) :

כמה בין משה ובין שמואל בא וראה משה היה נכנס ובא אצל הב"ה לשמוע הדבור ואצל שמואל היה הקב"ה בא שנא' ויבא ה' ויתיצב ולמה כך אמר הקב"ה בדין ובצדקה אני בא עם האדם משה היה יושב ומי שהיה לו דין היה בא אצלו שנא' וישב משה לשפט את העם אבל שמואל היה טורח בכל מדינה ומדינה ושופט' כדי שלא יצטערו לבא אצלו שנא' והלך מדי שנה בשנה אמר הקב"ה משה שהיה יושב במקום א' לדון את ישראל יבא אצלי לאהל מועד לשמוע הדיבור . אבל שמואל שהלך אצל ישראל בעיירות והן אותם אני הולך ומדבר עמו (רבה בא פי"ז) (ע"ל פ' קרח) :

כי יהיה להם דבר בא אלי . כי יהיה להם דבר וגו' . באו אלי לא כתיב אלא בא אלי רוח קודשא הוי אתי לגביה וביה הוי ידע וכו' (זוהר עמוד קל"ג) :

נבל תבל גם אתה גם העם הזה וגו' כי כבד ממך הדבר . א"ל הסתכל בקורה זו כשהיא לחה שנים שלשה נכנסי' תחתיה ואינם יכולים לעמוד בה ארבעה וחמשה נכנסים תחתיה ויכולים לעמוד בה (מכילתא) :

והזהרת אותם את החקים וגו' . ותזהר יתהון ית קיימא וית אורייתא ותודע להון ית צלותהון דיצלון בבית כנישתא וית אורחא דביקרין למריעין . ודיהכון למקבר מתים ולמגמל בהו חסד וית עובדא ושורת דינא ודיעבדון מגו לשורתא דדינא דרשיעיא (תרגום) :

ואתה תחזה מכל העם וגו' . אנשי חיל מסטרא דאברהם.יראי אלקים מסטרא דיצחק . אנשי אמת מסטרא דיעקב . שונאי בצע מסטרא דדוד שהוא רגל רביעי . ועלייהו שורה שם הוי"ה . ושמת עליהם שרי אלפים נגד א' משם אדנ"י . שרי מאות נגד ד' שהוא ד' מאות במצרים. שרי חמשים נגד נ'. שרי עשרות נגד י' (ז"ח ס"א ע"ב) (ובזוהר גדול במדבר ע' קס"ב ובתקונים תקון סס') :

א"ר ברכיה בשם ר' חנינא צריכים הדיינים שיהא בהם שבעה דברים ואלו הן . חכמים ונבונים וידועים וארבע כמו שכתב להלן ואתה תחזה מכל העם וגו' הרי כאן שבעה . ולמה לא נכתבו שבע כאחת שאם לא נמצא משבע מביא מארבע ואם לא נמצא מארבע מביא מג' . ואם לא נמצא מג' מביא מב' מאחד שכן בפי' אשת חיל מי ימצא וגו' (רבה דברים) :

שמ"ע אח"ד מ"ע א"ח ר"ת *משחית *עון *אף *חמה . וזהו שרי *מאות שרי *עשרות שרי *אלפים שרי *חמשים . והבן תיקון אחד לחבירו.*מנחה *עולה *אשם *חטאת . (מגלה עמוקות בזר זהב אות סי"ן) :

נמצא דייני ישראל ז' רבוא וח' אלפים ושש מאות . תימה הא תסרו להו טובא וכו' (תוס' סנהדרין ד' י"ח ע"א) :

טור סיני וכו' . מ"מ כיון דתיקן יתרו סנהדראות סתמא דמלתא סנהדרי קטנה נמי לדיני נפשות תיקן (תוס' סנהדרין) :

לפי ששמע משה מיתרו שאמר ואתה תחזה מכל העם ד' מדות ולא מצא אלא אחת שנ' ויבחר משה אנשי חי"ל ומינה אותם שופטים על ישראל .

א"ל הקב"ה נתתי לך המשפטים ומנית את אחרי' ואינם יודעים לך אתה ומלמדן שנא'

שנא' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ויהי ביום השלישי בהיות הבקר בבקר נתנה התורה ובערב נתנו המשפטים (רנ"ס מספכים):

ועתה אודיעך דבר גדול שמימות משה ועד הילל ת"ר סדרי משנה. שהמשנה מקבלת משש קצוות וכל קצה כלול מעשר. ע"כ היו ת"ר סדרי משנה וכן נותנם הקב"ה למשה. וכן הורידם לא פחות ולא יותר ועל אותן המשניות היו דנים את ישראל במדבר מ' שנה. ולא רצה משה לכתוב את התורה אלא בסוף מ' שנה סמוך למיתתו שכן הכתוב מעיד ויכתוב משה את התורה וכאשר הוריד תורה שבכתב היה מפרש' בת"ר משניות. ולא העתיקו בספרים אחרים עד סמוך למיתתו. ומכאן אתה למד ששרי אלפים ושרי מאות מאותן אנשי חיל שנתמנו על ישראל בצאתם ממצרים שהיה חשבונם ח' רבוא וה' אלפים ות"ר כולם לא היו דנים אלא מתורה שבע"פ. והוא שכתוב כאן ושפטו בכל עת הא למדתי שתור' שבע"פ היה. ואותה התור' שבע"פ שהיו דנים היא נקראת משנה ראשונה בכל התלמוד (פי' ברייתא):

והיה סדורה בפניהם ובפיהם היא ואבות שלה (פליאה):

ושפטו את העם בכל עת והיה כל דבר וגו'. אתך ברומין לך אע"ג דמאתך נמי הוי סמיך בעל מום. דמשה לאו בעל מום היה כדאמרי' בפ' אלו מומין א"כ עשית למשה בעל מום מ"מ לא תלייא מסתבר למדרש אתך להכי אם לאו דכתיב ומום אין בך (תוס' סנהדרין ד' ל"ו):

אם את הדבר הזה תעשה וגו'. וגם כל העם הזה וגו'. אהרן נדב ואביהוא ושבעים איש מזקני ישראל יבא לשלום (מכילתא):

וישמע משה לקול חותנו וגו'. וישמע משה לקול חותנו וודאי ויעש כל אשר אמר לו חותנו דברי ר' יהושע ר"א המודעי אמר וישמע משה לקול חותנו ויעש משה כל אשר אמר לו אלהים (מכילתא):

וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו. וישלח משה את חותנו ר' יהושע אמר שלחו בכבודו של עולם. ר' אלעזר המודעי אמר נתן לו מתנות רבות שמתוך תשובה שנתן לו אתה למד שנא' אל נא תעזוב אותנו. א"ל נתת לנו עצה יפה ועצה טובה והמקום הודה לדבריך. א"ל הריני הולך לארצי ואגייר כל בני מדינתי ואביאם לת"ת ואקריבם תחת כנפי השכינה. יכול שהלך ולא עשה ת"ל ובני קני וגו' (מכילתא):

כשבא משה כוונת יתרו היה ליתן לו צפורה כדי שיזדווג בסטרא אתרא מסאבא. וזהו קראן לו ויאכל לחם זו לחם מגואל וכו'. ובזה יתורץ קושיא גדולה יתרו אמר פ' ואתה תחזה וכי אפשר לומר שמשה ח"ו לא הוי ידע ויכתוב על ידו אלא פ' זו נכתב לבזוייה דיתרו. כי הוא נותן עצה למשה שיקח שרי אלפים שרי מאות ונתן טעמו שיקל עולו מעליו אבל כוונתו היה לעשות קנאה ושנאה בין ישראל. כי יאמרו לזה מנה שר אלף ולזה שר מאה ולזה לא כלום וכו'. לכן וישלח משה את חותנו ואין זה דרך הסדר לשלח האורח אלא משה הבין כוונתו הרעה (גלי רזיא):

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו'. בחדש השלישי דשליט ביה אורי"אל רב ממנא. ושס"ה רבוא משיריין עמיה כחשבון יומי שתא וכו'. ומזליה תאומים כל שאר מזלין לית להו פה ולשון והאי אית ליה פה ולשון. וע"ד באורייתא כתיב והגית בו יומם ולילה וכו'. יעקב נטל תרין ירחין ניסן אייר ואתכליל איהו ברזא דסיון דאיהו תאומים. עשו נטל תרין ירחין תמוז אב וכו' ואלול לאו דיליה הוא. ואפי' אב לא אית ליה רק תשעה

א"ר יהודה לא קריבו ישראל לטורא דסיני עד דנגאלו בחולקא דצדיק וזיכה בה מכלם כתיב ביום הזה באו מדבר סיני ביום הזה ממש דייק וכתיב ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו (זוהר בפלח ע' ק"ז):

וכתיב התם החדש הזה לכם תימה וכו'. וא"ת אמאי דיליף הכא ממדבר מדבר ניליף התם דה"נ כתיב מדבר. וי"ל דטפי ניחא ליה למילף הזה הזה ולא ממדבר מדבר (תוס' שבת ד' פ"ו ע"ב):

מדבר צין וקשה לר"י מדבר צין לאו היינו פארן וכו'. אור"י דהכל מדבר אחד וגדול היה. דע"כ סיני היינו פארן דכתיב הופיע מהר פארן וכו'. ול"נ בריש מס' ע"ז מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן. דהוי משמע דפארן היא אומה אלא גרים מאי בעי בשעיר ומאי בעי בתימן (תוס' שבת ד' פ"ט ע"א):

ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני וגו'. תאנא ר' חייא בההוא זימנא דמטו ישראל לטורא דסיני בניש להו הקב"ה לזרעיין ואשכח בכולהו ולא אשכח בכולא זרעא דישראל פסול אלא כולהו זרעא דקשוט כלהו בני קשוט. אמר הקב"ה השתא אנא בעינן למיהב אורייתא לישראל (זוהר עמוד קל"ט):

בשעת קבלת התורה נעקר הר המוריה ובא למדבר כדי שתנתן התורה על מקום המעולה הזה (מדרש):

נגד ההר לצד מזרחו של ההר. כל מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח (מכילתא):

ומשה עלה אל אלהים ויקרא אליו ה' וגו'. רבי הוא ניצוצו של יעקב אבינו. ולכן נקרא ר' יהודה הנשיא נשי"א ר"ת *ניצוץ *של יעקב *אבינו. הוצרך רבי להתלבש בנשמתו של יעקב אבינו שהוא מדת ת"ת תורה שבכתב. אתמר ביה כה תאמר לבית יעקב יעקב דייקא (מג"ע אופן פ"ד):

בשעתא דסליק משה לקבלא אורייתא מסר ליה הב"ה ע' מפתחין כד מטא לס"ט הוי מפתחא חד סתים וגניז דלא מסיר ליה ואתחנן קמיה מאריה א"ל הקב"ה כל מפתחן בההוא תליין. א"ל מה שמיה א"ל אי"תן וההוא מפתח כד פתחונן בע"פ בשמעתתן צריך לאשתמודע ביה תני"א אית"ן וכו' (זוהר מבפסים ע' קי"ו): **ומשה** עלה אל האלהים זה יום שני (מכילתא):

ועתה אודיעך מה שלא שמעת מימיך כשעלה משה למרום לקבל התורה להורידה לישראל למדו סוד מ"ט אלף שנה סוף של השמטות בקש משה שיאמר לו הסוד החמשים אלף כיד עלה מטטרו"ן ואמר לשמו שהוא תהו"ם עטר"ת למשה מיד ענת תי"ו ואמרת למשה כמה אותיות מן א' ע' ת' א"ל משה כ"ו ענה ה' ואמר למשה כמה אותיות מן א' עד ה' א"ל ד'. א"ל ו' למשה כמה אותיות מן א' עד ו' א"ל ה' א"ל ט' למשה כמה אותיות מן א' עד ט' א"ל י"ד א"ל מטטרו"ן צרפם כולם צרפן ומצאן מ"ט א"ל ע"כ יש לי רשות אמחשבה עליונה וזהו ותהסרהו מעט מאלקים. וזהו הסר מעט א' מתהו"ם במ"ק היינו הנ' אלף (פליאה):

כשעלה משה למרום בעבור התורה לא היו רוצים האותיות להתחבר זו בזו כדי לכנוס ביד אדם ילוד אשה. כי האותיות הם כחות מלאכים וכו' ולא רצו להתחבר האותיות לרד"ת לעולם השפל והתנה השם הגדול שיהיה השם הנכבד המחובר והכלל עמהם ותהיה השכינה עמהם בגלות שנא' ה' בם סיני בקדש ושכינה כביכול נמכרת ונגלת עמהם וכשראו למשה אחזו בכח מדתו כי במדת משה צורת הזיי"ן ושם הזיי"ן בידו ואז נתחברו כל האותיות אשה אל חברתה בלוחות מכל שמיטה וספירה יש שם אותיות וכו' ואות של היסו"ד היא ט' היא ספירה התשיעית ראה חוזק הצרות ורבוי ע"ז והמאורעות

בשמיטה זו ולא רצה מאותיותיה אות לפעול וכו' וכך נכתבה התורה בלוחות בלא ט' ונשמות הצדיקים צועקים מלאכי מר יבכיון עד שעלה הקול אצל האבות והאבות עמדו בקומה זקופה והפכו העולם לתהו ובוהו וחשך על פני תהום מיד קנה להם השם הגדול ואמר אבות מה לכם ואמרו תורה מה לבנים שהיסוד לא נתן חלקו האות שלו שיהיה להם גאולה אחר גלותם תורה מה להם ישובון האותיות למקומן ולמקום קדושתן העליונה מיד כל צורה וצורה נתפרדה מהברתה ופרחו מהלוחות ואמרו יחזיר העולם לתוהו ובוהו והוא בונה פלטרין אחרי' וצורת האבות עמדה בקומה זקופה לפני המלך והמלך הגדול מביט בהם ואומר וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור וכו'. והקב"ה הבטיחם שני עניינים א' אורך ימים לעה"ב והט' שהיתה הסירה בלוחות ראשונים ועתה בלוחות שניות מסרה להם הטי"ת מפני שמכינה גאולה לגליות ישראל ולכן מסרה למשה בלוחות שניות להטיב את ישראל דכתיב למען ייטב לך ואז אחז משה בכח אות מדתו הזיי"ן כשבאה רמז הגאולה לגלות באות ט' שבאה בלוחות שניות דכתיב וזה לך האות כי אנכי שלחתיך לרמז וזיי"ן לך האות (תמונה) :

כשבא הקב"ה לישב בכסא הכבוד ואז מקלסי' כל האותיות מ"ם פתוחה אומרת מלכותך מלכות כל העולמים ומ"ם סתום' אומרת וממשלתך בכל דור ודור. ובמדרש איתא שהמלאכים הם בדמות אותיות וכשעולין ממי"ן אז נרתעין כל פמלי' של מעלה דהיינו הממלכה והממשלה (מצאתי בפי' סידור בשבת קודם שבועות באות ט') :

עיר גבורי' עלה חכם אלו שמים שהם עירן של מלאכים חכם זה משה ויורד עוז מבטחה זו התורה ומנין שנקראו המלאכים גבורים שנא' גבורי כח עושי דברו ומנין שעלה משה למרום שנא' ומשה עלה אל האלהים ומנין שהתורה נקראת עוז שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (מ' משלי):

משה הוא גלגול הבל וקין אמר לו פורח באויר כשחלקו העולם ולכן משה עלה למרום ((עבודה מהמרום) :

רפ"ח ניצוצות שברי כלים נפלו לתהומא רבא. ומשה רבינו העלה משם ר"ב ניצוצות וגם ערב ר"ב עלה אתם ופ"ו לא העלה ואח"כ ניתוקן ומשה עלה אל האלהים עולה פ"ו (כנפי יונה) :

אמר משה רבינו מפני מה לא תתן התורה אלא על ידי וכו' אמר לו מפני שהתורה כחשבון שמך מש"ה רבי"נו בגי' תרי"ג כו'. א"ל משה רבש"ע כל המצות תרי"ג וכולם רומזים עלי ואני אדם א' א"כ למה אמרו כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשר' בני אדם דיבאדם א' א"ל מש"ה מ"ם שי"ן ה"ה עולה י' פעמים אד"ם א"נ שקול משה נגד בני אדם (פליאה) :

כשעלה משה לרקיע מצא להקב"ה שהיה מתקן תגין אמר משה רבש"ע מי ידע אלה הרמזים תכתבם בתורה בפירוש הראה לו מזלו של ר"ע וכיוצא בו שהיו דורשין אותו ודורשי רשומו' אמרו הרי אלה הדרשנים גרמו שחסתי על ממונם של ישראל. שאלולי הם היו צריכין כמה ספרים לכך די להם שארמוז בתגין (ספר התגין) :

עושה *מלאכיו *רוחות *משרתיו אש לוהט ר"ת עמר"ם א"ש לוה"ט בגי' מש"ה לפי שהמלאכים אמרו מה אנוש כשעלה משה למרום והוריד הקב"ה כסא הכבוד ואחז משה בכסא הכבוד דכתי' בואתחנן ועל הארץ הראך אשו הגדולה (חכם הרזי' סי' ס') :

כי לא לקלי׳ המרוץ זה משה אתמול טס ברקיע כמו עוף שנא׳ ומשה עלה אל האלהים והיום כי לא תעבור את הירדן הזה (רבה קהלת) :

אמרו א״ה מה זאת שישראל מקריבין ומקטירין א״ל הקב״ה זאת תורת העולה מי זאת עולה ומשה עלה (תנחומא פ׳ צו) :

כשעלה משה לרקיע שאל מהקב״ה למה חיסר הקב״ה ג׳ תיבות מק״ש עד שיצטרך האדם להשלימם ואם הקב״ה חיסר אותם אדם מאין לו רשות להשלימ׳ השיב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל ללכת בארץ לא להם ארץ נכריה . ויעלו עליהם בהמות טהורות גם טמאות שפן וגמל ושמו עליהם כי פנו מדרכי הש״י ור״ל בגלות יתגלגלו בבהמות ואפי׳ בטמאות ויפנו ממצות השם אל אלהים אחרים ואין הטומאה נוגעים רק עד שש קצוות והוא מת הוא אבי אבות הטומאה שני לו אב הטומאה ר״ל מי שנגע במת הוא אב הטומאה שלישי לו ראשון רביעי לו שני בחולין חמישי שלישי בתרומה ששי לו רביעי בקודש ע״כ חיסר בזו השמיטה ג׳ תיבות מק״ש המעיד על רמ״ח איברים של אדם והוא נגד כת״ר חכ״מה בי״נה וכו׳ כי ג׳ הללו אין טומאה נוגעת שם והאדם אשר הוא דוגמא עליונה צריך לכוללם בחזרת שליש תיבות אני ה׳ אלהיכם הרומזים בג׳ הללו אנ״י הכמ״ה ה׳ כת״ר אלהיכם בי״נה ועל שק״ש עדות ברורה בכל יום ע״פ שנים עדים. חייבים כל ישראל להעלות העדות פעמים בכל יום . ואשה פסולה מעדות וע״כ אשה פטורה מק״ש. וראה והבין כי כתב בראשונה בק״ש ה׳ אלהינו ה׳ ובאחרונה ג׳ אנ״י ה׳ אלהיכ״ם הרי כאן ששה שמות נגלים ושלשה נעלמים כת״ר חכמ״ה בי״נה הרי כאן ט׳ ואמ״ת הוא ג״כ שם תצרפם יחד והוא י׳ שמות (פליאה) :

כשעלה משה למרום מצא לכבוד משורר ור״ל לשכינה. וזה השיר שהיה משורר שיר של ידידות ושל אהבה. וזהו למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות רחש לבי דבר טוב (תמונה) :

אלו כ״ד דורות שהיו מאדם עד משה אע״פ שהיו ביניהם צדיקים כגון חנוך נח אברהם יצחק יעקב ואפ״ה הואיל ולא היה בידם זכות התורה שהיא התורה שבכתב לא עמד העולם בזכותם אלא בחסד הש״י ואפי׳ שבאו להם מלאכים ולמדום לא הגיעו לתורה שבכתב כי אין קיום בעולם אלא משניהם התורה שבכתב ותורה שבע״פ והם תורה שבע״פ למדום כי כל המלאכים ההם מתורה שבע״פ נאצלו ומשם קבלו גם הם עד שבא מרע״ה והוריד בעולם כח שניהם שבכתב ושבע״פ וכנגדם אמר דוד כ״ו פעמים כי לעולם חסדו . ויש מלאך א׳ סנדלפו״ן שמו וכשמזכיר השם המפורש עולה בראשו אכתרי׳ אל ה׳ צבאות ומיד כל מלאכים סובלים כסא הכבוד ויום א׳ אומר כל״ח וכן בכל יום עד סוף הלל הגדול בכל א׳ מהם אומר פסוק א׳ בכל יום ובשעת שמוש׳ מכסים פניהם לבל יראו השכינה (פליאה) :

דע לך שאין לך ישיבה למטה שאין כנגדו ישיבה למעלה וכל א׳ מבני ישיבה יש לו למעלה כח וצל כנגדו ואם אלף ישיבות למטה כנגדן אלף ישיבות למעלה ומה שלומדים למטה הוא שלומדים למעלה כי תורה א׳ להט וכל אלה התנאים ואמוראים המה ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם כלם היו בהר סיני במעמד כל ישראל וקודם מ״ת כלם היו למעלה והרבה פעמים עברה כל התורה כולה על פיהם וראה באמת כשעלה משה למרום באו צלם וכחם של בנות צלפחד ובקשו את נחלתן של אביהם בא״י בעד הבנות ונשאו ונתנו שם . ואמר להם הקב״ה להם הדין וכאשר היה הדבר למעלה כן הדבר למטה לא

שמשה היה דן ישראל מעצמן אלא היה מלמדם מה שהיה למעלה כי כולו היה כתוב וכן המגדף והמקושש והטמאים וכיוצא בהם . ודע כי בזמן דקא עסקו למטה קא עסקו כת שכנגדם למעלה ועל אותו ענין ממש לפעמים הנפש וצילה וכחה למעל' ולפעמי' הנפש למט' בלבוש הגוף מהכח למעל' וכו' (פליאה):

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל וגו' כל מקום שנא' כ"ה ככ"ה ענייה אמירה הרי זה בלשון הקדש (מכילתא):

אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים וגו' אתון חמיתו מה דא עבדית למצראי וטענין יתכון על ענגין כי כעל גדפין נשרין מן פלוסין ואוביל' יתכון לאתר בי מקדש' למעביד תמן פסחא ובההוא לילא אתיבית יתכון לפילוסין ומתמן קריבת יתכון לאולפן אורייתא (תרגום יונתן):

אמר ר"ש תלתא חיוון אינון במרכבתא ארי"ה שו"ר נש"ר . ובכלהו לית רחמי כנשר' ובג"ד אמר לישראל ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי (תיקונים תיקון ך"ה):

המדה המלכו"ת נקרא לפעמים נש"ר ויש לה כמה נשרים כמה בעלי כנפים נקראים נשרי המרכבה . וכלם פורשים כנפיהם על ישראל ומגינים אותם ומצילים אותם מכמה צרות והנשר הזאת עם כל שאר מחנותיה הנקראים נשרי המרכבה הגינו על ישראל במצרים והוציאו אותם מתחת סבלותם . והסוד אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים וכל אלו המחנות הנקראים נשרי מרכבה מעלתם ומלואם בעלות ישראל בתורה ובמצות וירידתם לחסרונם בהתרחקו ישראל מן התורה (שערי אורה ד' ס' ע"א ע"ב):

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו' כי לי כל הארץ. ואע"פ שחלקתי שרי מעלה והממונים על כל עם ולשון אתם תהיו לי ביחוד ולא השלטתי בכם לא שר ושופט אלא אני בעצמי הה"ד יצב גבולות עמים כי חלק ה' עמו וכה"א הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (ציוני):

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו' זכאין אינון ישראל דקב"ה בעי לייקרא לון יתיר על כל שאר בני עלמא . בקדמייתא אמר לון ואתם תהיו לי ממלכת כהנים . לא אעדי רחימתא סגיאי מנהון עד דקרי לון וגוי קדוש דאיהו יתיר . לא אעדי רחימתא מנהון עד דקרי לון כי עם קדוש אתה . לא אעדי רחימתא מנהון עד דקרי לון ואנשי קדש תהיון לי דאיהו יתיר מכולהו (זוהר משפטים ע' רי"ג):

כיון שקבלו ישראל מלכותו של הקב"ה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ירדו ס' רבוא של מלאכי השרת והניחו בראש כל א' שני כתרים ככתרו של אדה"ר שנא' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וכיון שסרחו בעגל ירדו ק"ך רבוא ונטלן יכול לעולם ת"ל ושמחת עולם על ראשם (סד"א זוטא פ"ז):

אלים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה אלו ג' מיני שלמים כנגד כהנים לוים ישראלים . ד"א כנגד שלשה גדולות שנתן להם הקב"ה בשכר שקבלו את התורה ואלו הם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש שנא' והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש והם היו הג' מינים מן חמשה חמשה ועולה חשבונם ט"ו נגד התורה שהיא ה' ספרים ונגד עשרת הדברות שקבלו שנכתבו על ב' לוחות ה' על לוח זה וה' על לוח זה (רבה נשא פי"ד):

צמצם יהושע בין שני בדי ארון לקיים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כי הכהן היה מקטיר ביום הכפורים בין שני בדי ארון (סודי רזא):

ישראל קדושים הם ובלא"ו הכי היו פורשים דאמר בוזה דרכיו יומת והמשמש מטתו ביום ועוד קראן קדושים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (תוס' שבת ד' פ"ו ע"א):

זיענן כל העם יחדיו וגו'. כיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע לא דחלין מכל עשייה דיכלון כל חרשי עלמא למיעבד ולא מן קסמין וחרשין (זוהר בלק עמוד תג"ו):

במתן תורה היה מכוון כל הענינים נגד מעשה בראשית והנה פעם א' כתיב כל אשר דבר ה' נעשה ופעם את נעשה ונשמע ופעם א' ושמענו ועשינו ופעם א' דבר אתה עמנו ונשמעה. והענין כי נעשה הוא נגד הצלם ונשמע נגד הדמות. ומתחלה נתעלו ישראל מאד ואחזו בצלם ונכלול בו הדמות. ואח"כ אמרו נעשה ונשמע בממשלת הצלם על הדמות כצדיקים גמורים והדר ושמענו ועשינו ממשלת השמיעה על עשייה מדת בעלי תשובה שכנגדם מלאכי השרת שמוכרחים מתחלה לשמוע מפי הגבורה על איזה שלוחי מצוה והדר עושים. ודבר אתה עמנו ונשמעה נתעלם הצלם לגמרי ונשאר רק הדמות והיא גרמה הורדת עדיים מהר חורב (עשרה מאמרות) (לקמן בפ' אריך בנעשה ונשמע):

והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי וגו'. אמר רשב"י מנין אתה אומר אילו היו ישראל חסרים אפי' אדם א' לא היתה השכינה נגלית עליהם דכתי' כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני (רבה פ' כי תבא):

ביום השלישי בזכות תורה נביאים וכתובים. א"נ כהנים לוים ישראלים. א"נ משה אהרן מרים. א"נ שלישי דמתן תורה (תוס' מגילה ד' ט"ו ע"ב):

והגבלת את העם סביב לאמר וגו'. מקדושת הר סיני משך משה כוונתו לטהר המדבר מקום נחש שרף ועקרב להחליש כל כח טומאה והיה השר של מדבר הלך לפניו תפוס בכבלי ברזל ואלו זכינו ונכנס אותו דור בא"י היה מוטהר אויר החיצון של כל העולם בקדושת מדבר שנקראת מדבר העמי' כי היא גבול עמי' רבים אבל בעון העגל משבו שמה שני קליפות שו"ר וחמו"ר לתוך אויר המדבר הזה ונפלו שם ישראל במדבר ונתערב הטוב ברע. ומאחר שלא זכינו לתקן אותו במדבר ע"י ניסים ונפלאות מחוייבים אנחנו לתקן בעצבון בגלות וז"ש וישא ידו להם להפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות עד ירחמנו עושנו עם כל זה יהיה לעתיד במדבר לתקן אותם מ' שנה ויתגלה עליהם משה ויוריד להם המן ואח"כ יכבוש משיח כל העולם לתקן אויר החיצון ואז יתחדש העולם ויקודש גם מקום גיהנם ויהיה נוסף על גבול ג"ע ושם יהיה מחול לצדיקים (עמק המלך וע' בע"מ ד' ס"ה ע"א):

בתלתא אמר להו מצות הגבלה לכולי עלמא הגבלה קדמ' פרישה דתלת ויאמר כתיבי וסברא דכל א' נאמר ביומו בקמא כתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. ובבתר כתיב מצות פרישה ומצות הגבלה. ובאמצע לא כתיב מידי שיעשה משה שליחות לישראל ואית לן למשדי מצות הגבלה אההוא אמירה ולא מצות פרישה שהרי אחרי אמירה אחרונה כתיב מצות פרישה (תוס' שבת ד' פ"ו ע"א):

כל הנוגע בהר מות יומת ב' מיתות יש כאן כענין שנא' ואם אין מתה אנכי מיתה תניינא (פליאה):

תי"ו הוא לשון מוגבל כמו תת"או לכם הר ההר וזו התי"ו היה כתוב במצחות אנשים במדת הדין וארז"ל כי מיד שהיה נכתבת זאת אות התי"ו

במדה"ד . מיד נשתלחו בירושלים ששה מלאכי חבלה כחשבון רגל התי"ו הוא הוי"ו והשבונו וי"ו שהיא רחמים ונהפך לדין ולכן היא מעוותת ולכן כתיב והגבלת את העם. ומיד אמר השמרו לכם ממדת הדין כי זאת התי"ו הקדושה במדה"ד והיא גבול לכל האותיות וממשלת מאדי"ם ממנה (תמונה) :

לא תגע בו יד כי סקל יסקל וגו' . יש הר א' ויש עליו מים מי שהוא נגע במים ומדבר כלום מיד הוא מת וז"ש יגע בהרי' ויעשנו לכן צוה על הר סיני לא תגע בו יד . כי המקום ההוא למלאכים (ס' חסידים) :

והיה במשוך היובל תימה דלא מייתי קרא דיצחק דכתיב בסבך בקרניו דה"נ מיתני לה בגמ' בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו וי"ל דנראה לו לאתויי האי משום דכתיב ביה שופר (תוס' ר"ה ד' כ"ו ע"א) :

במשוך היובל כתב היצחק"י כי הוא שופר אילו של יצחק ורז"ל תפשו כי אילו של יצחק עולה הקריבה והיה כולו כליל והקרנים והטלפים הכל נשרף וירצה לפרש כי אולי גבל הקב"ה קרנו להחזירו כמו שהיה (צִיוני) :

ויאמר אל העם היו נכונים וגו' מנין לפולטת שכבת זרע וכו' . שנא' היו נכונים לשלשת ימים וכו' (עיין שבת ד' פ"ו ע"א) :

ויוצא משה את העם לקראת האלהים וגו' . מה שכפה הר כגיגית היה לטובת ישראל שע"י כן נחשבים כמתים וע"כ פסקה מהם זוהמת הנחש (יונת אלם פ"ח) :

בשעה שיצאו ישראל מארץ מצרים היו רובן בעלי מומין . כיון שבאו לקבל התורה מה עשה האלהים אמר למלאכים שירדו וירפאו אותן תדע לך שכן הוא מנין שלא היה בהם חגרין שנא' ויתיצבו בתחתית ההר ואין נצב אלא על רגליו . ...ין שלא היה בהם גידמין שנא' כל אשר דבר ה' נעשה . ומנין שלא היה בהם חרשין שנא' ונשמע. ומנין שלא היה בהם סומין שנא' וכל העם רואים את הקולות . ומנין שלא היה בהם אלמין שנא' ויענו כל העם וגו' נמצאת אומר שנתרפאו כלם ואם אין אתה למד מכאן יש לך ללמוד ממקום אחר שנא' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך הרי לך שנתרפאו ובעגל חזרו למומן (רבה נשא פ' י"ד) :

ואנפיק משה ית עמא לקדמות שכינתא דה' מן משרייתא ומן יד תליש מאריה עלמא ית טורא וזקפיה באוירא והוי זווהי באספקלריא ואתעתדו תחות טוורא (תרגום) :

כפה עליהם הר כגיגית ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע וכו' מכאן מודעה רבא לאורייתא . והא דאמרו בנדרים שכרת משה ברית עם ישראל וכו' (תוס' שבת ד' פ"ח ע"א) :

עכו"ם שלא עמדו על הר סיני . ונראה דברים נמי דפסקה זוהמתן היינו משום דאע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזי (תוס' ע"ז ד' כב ע"ב) :

ויהי קול השופר הולך וחזק מאד וגו' . עיין ברכות (ד' מ"ה ע"א) בקולו של משה וא"ת מהיכי מייתי ראיה ממשה וכו' :

ראה ענוה שביד הקב"ה וראה מה כתיב משה ידבר והאלהי' יעננו בקול לא היה צריך לומר אלא האלהים ידבר ומשה יעננו בקול הוי וענותך תרבני (ילקוט סופטים ד' כ"ס) :

וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר וגו' תאנא א"ר יצחק בשעתא דהקב"ה אתגלי בטורא דסיני אזדעזע טורא ובשעתא דסיני אזדעזעא כל טורי דעלמא אזדעזעו והוו סלקין ונחתין עד דאושיט הקב"ה ידו עלייהו ואתיישבו

זקלא נפיק ומכריז מה לך הים כי תנוס הירדן תסב לאחור ההרים תרקדו כאלים גבעות כבני צאן ואינון מתיבין ואמרין מלפני אדון חולי ארץ (זוהר עמוד קמ"ט) :

בששה בסיון נגלה הקב"ה על ישראל בהר סיני וממקומו נתלש הר סיני ונפתחו השמים ונכנס ראש ההר בשמים וערפל מכסה את ההר והקב"ה יושב על כסאו ורגליו עומדות על ערפל (פר"א פ' מ"ג) :

ר' אומר וירד ה' אל הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה שומע אני כמשמעו אמרת ומה אם א' אמר שמשי שמשין הרי בא במקומו ושלא במקומו ק"ו לכבודו של מי שאמר והיה העולם (מכילתא ובילקוט) :

א"ר יוחנן כשבא הקב"ה לסיני נתן כח לע"ז והשתחוו לו א"ר תחליפא והכתוב מסייע לר' יוחנן דאמר השתחוו לו כל אלהים והשתחוו אין כתיב כאן אלא השתחוו כבר השתחוו לו כל אלהים (ילקוט תלים) :

א"ר אבדימי דמן חיפה שניתי במשנתי שירד הקב"ה לסיני עם ך"ב אלף מלאכי השרת כמחנה לויה שצפה הקב"ה שאין עומדין בתומיהון אלא שבטו של לוי (פסיקתא) (ע' ילקוט תלים) :

שוקיו עמודי שש ביום שנכנס משה ועמד לפני כסא הכבוד . אנא הלך דודך ביום שנא' ויבן מזבח תחת ההר . שהיו ישראל סבורין שהר סיני קדושת עולם ולא היה אלא קדושת שעה. דודי ירד לגנו ביום קרבנו של הבל ושל נח ושל שלמה. ידיו גלילי זהב אלו הלוחות (ילקוט שיר השירים) :

ביום הזה של מתן תורה היתה עמידת החמה ותחיית המתים כמו שנא' נפשי יצאה בדברו וכה"א באלה הדברים רבה . ה' פעמים עמדה החמה וקא חשיב יום דמתן תורה וכו' (מדרש) :

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר מנין אתה אומר שכל המודה בע"א כופר בעשרת הדברות ת"ל אשר דבר ה' אל משה ולהלן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (ספרי) (ע' מ' זה במלכות לעיל פ' בראשית) :

מדת הגבור"ה הוא מדת הדין הקשה שאין כל בריה יכולה להכנים במקום הזה משום חוזק הדין אלא הגבורי' שנקראו על שמה וכו'. ומרע"ה עלה למקום הזה ולקח התורה בחזקה עיר גבורים עלה חכם וירד עוז מבטחה כי התורה נתנה מן הימין על יד שמאל וז"ס וידבר אלהי"ם את כל הדברים האלה לאמ"ר . בגבו"רה נתנה התור' ונמשכה מן ה' ימין על יד שמאל ונתנה למשה (שער לדק) :

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' שאל ר' יוסי לרשב"י האי דקב"ה מדכיר לישראל בכל אתר ואתר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מה רבותא אלפי הכא תנאי שלום הוה הה"ד לאברם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ואח"כ יצאו ברכוש גדול א"כ למה לאדכר' לון מלתא דא בכל אתר ואתר א"ל ת"ח ברי הקב"ה לא אתני עם אברהם אלא דיפוק ישראל מן גלותא ולא מתחות שעבוד' דדחלא אתרא דישראל כד הוי במצרים אסתאבו ואתטנפו בכל זיני מסאבא דהוי שראן תחות מ"ט חילי טומאה והקב"ה אפיק יתהון לכן כתיב בתורה מ"ט פעמים יציאת מצרים (מ' הנעלם יתרו) :

הדבור הראשון אנכי וכששמעו אותו קול מיד שאלו למשה מה הם הקולות האלו ואמר להם אם תעש ע"ז נמצא שאינך מודה בקול הזה אמרו לו א"כ לא נעשה בידינו ע"ז רק נודה להשי"י מ"מ לא נצטרך לעבוד ע"ז ולהטוט אחריה אמר להם א"כ שתניחו מחשבות הזרות בתוך פרדס אלהים

מה מעלתם ומיד קבלו לאבד ע"ז וכל משמשיהן ועיר הנדחה עובדי ע"ז הם ולא ידעו מה משפט יעשו להם ואמר להם כמדתם עשו להם. כי הם גרמו הריגה למעלה היא מכרעת השפע והביאו אש בעירם ע"כ האנשים בעיר בהריגה והעיר בשריפה ובכלל דבור הנ"ל זכירת עמלק דכתיב ביה זכור את אשר עשה לך עמלק ומיעט את השם ולא ירא אלהים תכרות זרעו גם אתה תירא כי אני ה' אלהיך (פליאה):

מתרין דיבורין אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך נפיק קלא ואתפלג לע' קלין לקביל ע' אנפין וקטל בהון ע' אומין דלא קבילו אורייתא ובתרין דבורין קטיל ב' אומין עשו וישמעאל דלא בעו לקבלא אורייתא דהא הקב"ה חד איהו ואיהו לאו הוי מליל באינון קלין ודבורין דאנכי אלא לאחזאה דשמיה יקרא הוי באורייתא. ובג"ד ממליל בדינא בגין דיזדעזעון כל אומין דעלמא מאילין דמשתדלין בה (תקונים תקון ך"כ וע"ש באריכות מעניין מ"ת):

דבורא קדמאה כד הוי נפיק מן פום קודשא יהא שמי מברך הי בזיקין הי בברקין והי בשלהובין דנור לסטר דינור מימינא ולסטר דאשא מן שמאלא פרח וטאים באויר שמיא וחזר ומתהמי על משריתהון דישראל והזר ומתחקק על לוחי קיימא דהוי יהיבין בכף ידוי דמשה ומתהפך בהון מסטר לסטר ובכן צוח ואמר עמי בני ישראל אנא ה' אלהכון דאפריקית ואפיקת יתכון מן ארעא דמצראי מן בית שעבוד עבדיא (תרגום):

עשרת הדברות נכללו בעשרה גלגלים ועשרה מאמרות ועשרה ספירות ונעיץ סופן בתחלתן כאשר העליתי מספר תכונת המקובלים אמנם בתכונה יש חלוקי דעות שונות והא לך התכונות:

שב"ל	כת"ר	מו"ח	בראשי"ת	אנכ"י
מקי"ף	חכמ"ה	חי"ך	יהי או"ר	לא יהיה
מזלו"ת	בינ"ה	לשו"ן	יהי רקי"ע	לא תענה
שבת"י	חס"ד גדול"ה	זרוע ימי"ן	יקוו המי"ם	כב"ד
צד"ק	פח"ד גבור"ה	זרוע שמ"אל	תדש"א	לא תרצח
מאדי"ם	תפא"רת	חוט שדר"ה	יהי מאורות	לא תש"א
חמ"ה	נצ"ח	שוק ימי"ן	ישרצ"ו	לא תגנ"ב
נוג"ה	הו"ד	שוק שמ"אל	תוצי"א	לא תחמו"ד
כוכ"ב	יסו"ד	ברי"ת	נעשה אד"ם	לא תנא"ף
לבנ"ה	עטר"ת	ל"ב	פרו ורב"ו	זכו"ר (שער מ"פ)

אנכי ה' אלהיך ברזא דחס"ד דאברהם אחיד ביה. לא יהיה לך ברזא דגבו"רת דיצחק אחיד ביה לא תשא ברזא תפאר"ת דאקרי אמ"ת דאחיד בה יעקב שלימא זכור את יום השבת ברזא דיסו"ד ואחיד בה יוסף כבד את אביך ברזא דנצ"ח אחד ביה משה ויניק ליה ת"ח אי לאו דאורייתא אתייהבית על ידוי דמשה נבייא דבא לא הוי ידעו בני נשא להקב"ה ולא הוי מיקרין ליה דהא ע"י אורייתא: יליף בר נש פולחנא דמאריה ואוקיר להקב"ה ובג"כ כבד את אביך דא לקבליה דמשה לא תרצח לקבליה הו"ד דאחיד ביה אהרן ובג"כ לא תרצח בגין דכד קטלין ליה לבר נש ההוא זיווה והו"ד עילאי דעליה נטלין סניה הה"ד והודי נהפך עלי למשחית. לא תנאף ברזא דצד"ק דאחיד בה

מאן דאחיד ביה ואיהו רזא דחכמתא דהא כנסת ישראל לא אתחברת אלא ההוא וכו' לא תגנוב לקביל בינ"ה וכו' לא תענ' לקביל דרגא עילאי דחכמתא וכו' לא תחמוד לקביל דרגא סתימאה עילאי וכו' (מ' הנעלם) :

עשרה מאמרות למעשה בראשית כדתנן בעשרה מאמרות נברא העולם עשרה מאמרות למתן תורה אנכי נגד יהי אור. לא יהיה לך נגד יהי רקיע בתוך המים. לא תשא נגד יקוו המים. זכור את יום השבת נגד תדשא הארץ דשא. כבד את אביך נגד יהי מאורת. לא תרצח נגד ישרצו המים שרץ נפש חיה. לא תנאף נגד תוצא הארץ נפש חיה. לא תגנב נגד הנה נתתי לכם כל עשב זורע זרע. לא תענה נגד נעשה אדם בצלמנו. לא תחמוד נגד לא טוב היות האדם לבדו (זוהר ויקרא ע' י"ח) (ע"ב באריכות כל מילתא בטעמיס) :
(בפסיקתא זוטרא ע' ואתחנן איתא מדרש הנ"ל דומה בדומה רק נשתנה הגירסא לא תגנב נגד נעשה אדם לא תענה נגד הנה נתתי לכם כל עשב וזולת זה אין בו שינוי כמדרש שלמעלה) :

א"ר יוסי כד שמעו מלה דהקב"ה אתפרחו נשמותייהו וסלקו נשמותייהו דישראל עד כורסיה יקריה דיליה לאתדבק תמן אמרה תורה קמיה קב"ה וכי למגנא הוינא תרי אלפי שנין עד לא אתברי עלמא למגנא הוא כתיב איש איש מבני ישראל וגו'. ואל בני ישראל תדבר לאמר וגו'. כי לי בני ישראל וגו' אן אינון בני ישראל בההוא שעתא אהדרת אורייתא נשמתייהו דישראל הה"ד תורת ה' תמימה משיבת נפש (זוהר ע' קנ"ב) :

נזכרה בתורה נ' פעמים יציאת מצרים כלומר ע"י בינ"ה יצאו ישראל ממצרים שיש לה נ' שערים ונתפתחו לישראל ואז יצאו ממצרים שאלמלא נפתחו נ' שערי בינ"ה אין יכולת לישראל לצאת ממצרים וכו' לפי ששרו של מצרים כביר ואין יכול לו אלא הבינה שיש למעלה בנ' שערים כי בבינ"ה תלויה כל חירות וכל גאולה לפי שהיא למעלה מכל השרים ונקרא רחובות כי מן הזרוע ולמטה הם השרים וגליות לפיכך גלות מצרים תחלת הגליות. ואברהם ירד למצרים והבי"נה שיש לה נ' שערים כשנפתח יצאה גאולה וחירות (מערי תורה במעלה שמינית) (ועיין בתקונים תקון ל"ב ששם מובא הקדמה זו בפירוש) :

ר' לוי בשם ר' יוחנן אמר אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא אמרה הארץ מצוה אחת נצטוה אדה"ר ועבר עליה ונתקללתי בעבורו כאן רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה עאכ"ו. אמר ר"י דסכנין בשם ר' לוי אעפ"כ חזר הקב"ה ופייסה שנא' ארץ ארץ שמעי דבר ה' שמעת שאמרתי ארורה אדמה ולא שמעת שאמרתי לא אוסיף עוד לקלל את האדמה וכיון ששמעה כך מיד שקטה ר' פנחס בשם ר' יוחנן אמר אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא אמרה הארץ שמא הגיע ענתה של תחיית המתים והקב"ה תובע מידי מה שהפקיד אצלי שנא' וגלתה הארץ את דמיה כיון ששמעה אנכי מיד שקטה (פסיקתא רבתי) (עיין ילקוט תלים) :

אנכ"י ר"ת *אריה *נשר *כרוב *יעקב פני אדם חקוקה בכסא הכבוד ונהפך שור לכרוב למה והתירוץ לא יהיה לך אלהים אחרים פני שור על פני אלא כרוב (מד"ס) :

אנכ"י בגי' אח"ד במספר מרובע א' פעמים א' ח' פעמים ח' ד' פעמים ד' הרי פ"א כמנין אנכ"י (כתיי) :

אנכי ה' אלהיך אני על הים אני על היבשה אני לשעבר אני לעתיד אני לעה"ז אני לעה"ב (מכילתא) :

איתווי לקמיה שתא קראי מיתי ומשביעי לא כייתי ובמדרש אמר דקמא אמר אנכי והשני לא יהיה לך (תוס' גיטין ד' כ"ז ע"ב):

אי תימא דבאורייתא מליל ולא יתיר לא אשתכח אתר לעילא ולתתא דלא מליל מיניה אפי' במלאכים דלא אשתכח דאלהא אחרא איתא בעלמא מליל בכורסייהו הה"ד אנכי והכי סליק אנכי כחשבון כס"א לבתר מליל במלאכים הה"ד וכל העם רואים את הקולות דעלייהו אתמר כי עוף השמים יוליך את הקול וכו' ואינון הוי מלאכים דכל חד הוי אתעביד קלא ופרח באוירא וכל חד מישראל דהוי אמר נעשה ונשמע הוי שריא בפומיה ואוליף ליה אורייתא ולבת' ממליל עמהון שמיא וארעא הה"ד מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך אשו הגדולה בההוא זימנא דהוו ישראל אמרו נעשה ונשמע מיד ישמחו השמים ותגל הארץ ולבתר הוי ממליל עמהון מד' סטרי עלמא וכו' לאחזאה דמלא כל הארץ כבודו דאיהו סביל עילאין ותתאין וכורסא יקריה ומלאכין ונשמתין וכו' (תיקונים תקון כ"ב):

א"ר אליעזר בן חנניא בשם ר' אחא ד"ו דורות היה קורא האל"ף תגר לפני כסאו של הקב"ה ואמרה לפניו רבש"ע אני ראשון של כל האותיות ולא בראת עולמך בי א"ל הקב"ה העולם לא נברא אלא בזכות תורה למחר אני בא ליתן התורה על הר סיני ואיני פותח תחלה אלא בך שנ' אנכי ה' אלהיך(מ' רכס):

אדה"ר עבר על התורה מא' עד תי"ו וחזרה בתשובה דרך תשר"ק וכו' וכן הוי האתוון קיימין למפרע עד זמן דיהיב הקב"ה אותיות בסיני ופתח אנכי וכו' ונכנס בי"ת בין אותיו' ש"ת ונעשה שבת(זוהר בראשית ע' קע"ח קע"ס):

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך יצא קול ראשון והשמים והארץ רעשו ממנו ימים ונהרות ברחו ההרים והגבעות נתמוטטו והמתים שבשאול חיו ועמדו על רגליהם שנא' את אשר ישנו פה עמנו היום ואת אשר איננו פה וכל העתידים להבראות עד סוף כל הדורות שם עמדו בהר סיני שנא' ואשר איננו פה וכו'. והישראל שהם חיים נפלו על פניהם ומתו יצא קול שניי והיו ועמדו על רגליהם (פרקי ר"א פ' מ"א):

אנכי ה' אלהיך אנכ"י נוטריקון *אשת *נעורים *כי *ימאס ה' אלהיך אעפ"כ לא יהיה לך אלהים אחרים כי אע"ג דכתיב לא מאסתים לכלותם מ"מ לא פטרנוהו ממאיסה כל דהו. ולא לכלות ולהפר ברית (יונת אלם פט"ו):

דעת הרמב"ם כי ב' דברות ראשונות שמעו ישראל בלי הבדל אותיות ומשה שמעם בהבדל אותיו' אמנם הדברות הנשארות לא שמעו ישראל כלל מפי השם רק מפי משה כשאר מצות וכו' ודעת הרמב"ן ז"ל כי כל עשרת הדברות שמעו ישראל מפי השם אלא ב' דברות הראשונות הבינו והנשארים שמעו מפי הקב"ה אבל לא הבינו אותם והוצרך משה להבינם להם (כחיי):

כשעמד הקב"ה ואמר אנכי ה' אלהיך היו ההרים מתרעשים והגבעות מתמוטטים זה אמר אני נקראתי וזה אמר אני נקראתי וכיון ששמעו מפיו אשר הוצאתיך מארץ מצרים עמד כל א' וא' במקומו ואמרו לא עסק אלא עם מי שהוציא ממצרים (מכילתא):

בשעתא דא שמע רחמנא קליה בסיני ואמר אנכי ה' אלהיך זעת ארעא ושקעת אלא כבוש על תהומא כחד עציץ וכו' (ילקוט שמואל ד' כא ע"ב בשם ירושלמי):

שדלתני בסיני ואמרת אנכי ה' אלהיך הייתי סבור שהוא רפה. חזקתני ותוכל כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. שדלתני בסיני ואמרת לא יהיה לך

לך אלהים אחרים על פני הייתי סבור שהוא רפה הזקתני ותוכל זובח לאלהים יחרם פתיתני בסיני ואמרת לא תשא הייתי סבור שהוא רפה חזקתני ותוכל כי לא ינקה ה' את אשר ישא שמו לשוא שדלתני בסיני ואמרת זכור את יום השבת הייתי סבור שהוא רפה חזקתני ותוכל מחלליה מות יומת וכן כל עשר' הדברות (פסיקתא רבתי) (ע' ילקוט ירמיה) :

אנכי ה' אלהיך בכלל דבר זה יסוד כל המצות שהיא תכלית מעשה הלב ויחודו ולאהבה אותו וליראה מזעמו ולהיות תמי' עמו ולהזה' ממחשבה רעה כו' (ציוני) :

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וגו' לפי ששרי א"ה הם הנקראים אלהים הם למטה ממדרגת השכינה הזהיר בתורה שלא יצא אדם מרשות היחיד לרשות הרבים מקום חרב ושממה וקליפות חיצונים (מדרש) :

א"ר פנחס ב' דברים שמעו מלכי א"ה מפי הב"ה ועמדו מכסאותם והודו בשעה שנתן הקב"ה התורה ואמר אנכי ה' אלהיך אמרו מלכי א"ה זה כמונו אומר איזה מלך רוצה שיהא אחר וכן הקב"ה כשאמר לא יהיה לך אמרו איזה מלך רוצה שיהא לו שותף וכן הב"ה בשעה שאמר לא תשא אמרו איזה מלך רוצה שיהיו נשבעים בו וכן הקב"ה בשעה שאמר זכור אמרו איזה מלך רוצה שלא יהיו הבריות מכבדי' את יום השבת אבל בשעה שאמר כבד אמרו בנימוס שלנו מי שמכתיב עצמו סיגרון למלך הוא כופר באבותיו וזה מכריז ואמר כבד את אביך ואת אמך עמדו מכסאות' והודו לו (רבה נשא פ"ח) :

ד"א אנכי ה' אלהיך כשעמד הקב"ה ואמר אנכי ה' אלהיך היתה הארץ חלת שנא' ה' בצאתך עד ובהיכלו כולו אומר כבוד עד שנתמלא כפיהם מזיו השכינה ובאותו שעה נכנסו כל מלכי א"ה אצל בלעם וכו' וכיון ששמעו מפי הדבור פנו כלם והלכו איש למקומו (מכילתא) :

א"ר בא בשם ריב"ל משל למלך שכעס על מטרונה וטרדה והוציאה מפלטין שלו לאחר ימים בקש להחזירה אמרה יכפול כתובתי ואח"כ הוא מחזירני כך אמר הקב"ה לישראל בסיני אמרתי לכם פעם א' אנכי ה' אלהיך ובירושלים אני אומר לכם שני פעמים אנכי אנכי ה' אלהיך כי אנכי ה' אלהיך אל קנא לפיכך הקב"ה מנחמם ב' פעמים אנכי (ילקוט ישעיה ד' נג ע"א) :

ג' דברים א"ל משה להקב"ה וא"ל למדתני. א"ל כלום אמרת אנכי ה' אלהיכם אנכי ה' אלהיך אמרת כלום חטאתי א"ל הב"ה חייך יפה אמר' למדתני מכאן ואילך אני אומר בלשון אני ה' אלהיכם. השנייה כשאמר פוקד עון אבות על בנים א"ל רבש"ע כמה רשעים מולידים צדיקים תרח לאברהם אחז לחזקיה אמון ליאשיה וכן נאה לצדיקים לוקים בעון אביהם א"ל למדתני שאני מבטל דברי ומקיים דבריך שנא' ובנים לא יומתו על אבות חייך שאני כותבה על שמך שנא' ככתוב בתורת משה. השלישי' בסיחון ועוג כו' (רבה חקת) :

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וגו' עה"ז המשילו בפנים עה"ב המשילו באחורים שנא' וראית את אחורי לפי שעה"ז לפני עה"ב נקרא פנים וכה"א לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואומר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (פסיקתא זוטרא פ' וזאת הברכה) :

בצלם אלהים ברא אותו דא סמ"אל דמיני' אלהים אחרים דאתמר ביה לא יהיה לך אלהים אחרים (זוהר בראשית ע' ק"א) :

הקב"ה אינו מקנא על ע"ז שנא' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ורבנן אמרו הואיל ואין בהם ממש למה קראו אותן אלהות א"ר

פנחס בר חמא ליתן שכר טוב לכל מי שפורש ממנה (רבה ואתחנן) :

דיבורא תניינא כד הוי נפקא מן פום קודשא יהא שמו מבורך הי בזיקין הי בברקין הי בשלהבין דנור למפיר דינור מימיני ולמפיר דינור מן שמאלא פרח וטאים באויר שמיא וחזר ופרח על משרייתא דישראל חזר ומתחקק על לוחא קיימא ואתהפך מסטר לסטר בכן הוי צווח ואמר עמי בני ישראל לא יהוי לך אלה אחרן בר מיני (תרגום) :

ע' שרים כנגדם ע' משפחות שחציים עובדים מינים רבינו של ע"ז והם משתפים השם עם אותם ע"ז כגון עשו וישמעאל עשו אמר שהוא מאמין בהקב"ה וכן ישמעאל וכו' וכן אומרים אחרים ואפי' בישראל יש הרבה באלה כגון הקראים מאמינים בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ וכו' וחציים אחרי עובדי ע"ז שאינם משתתפים השם ושכחו השם מכל וכל כמו עובדי האש ומים והרוח וכן רבי' ובביאת משיח יכעס השם על השרים המושלים עליהם. בעבור שעובדי' אותם ועובדיה' יתביישו מעבודתם ויקבלו עונשם (תמונה) :

מאי אלהים אחרים אלו ממנין דשבעים אומין וסמא"ל ונח"ש אינון ע"ב בג"ד יהיב אורייתא מימינא ומשמאלא דאיהו גבורה דאית ביה ע' אנפין לשיזבא מע' אומין דאורייתא אתייהב ממיא ומאשא דאינון תרין לשיזבא לישראל מסמא"ל ונח"ש דאינון מטיא ואשא ובגינייהו אתמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (תיקונים תיקון לב) :

אמר הקב"ה לישראל מי אתם א"ל עמך ונהלתך א"ל מי מעיד כו' אמר מי מעיד יותר א"ל יעקב קרא ליעקב א"ל רבש"ע לא כך אמרת להם לא יהיה לך אלהים אחרים והם אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וכו' (ע"ל פ' לך לך על פסוק וגם את הגוי אשר יעבודו שם כתבתי באריכות) :

אל תקנא בעושי עולה כל מאן דחמי עובדיהון ולא קני להקב"ה מעביר על ג' לאוין לא יהיה לך אלהים אחרים על פני לא תעשה לך כסל וכל תמונה. ולא תעבדם כי אנכי ה' אלהיך אל קנא (זוהר ויחי) :

מנחת זכרון שבדבור לא יהיה יהיה לישראל שם זכרון טוב לבער להע"ז כמו ועושה חסד לאלפים לאלף דור. מזכרת עון לטועים אחריהם כמ"ש פוקד עון אבות וגו' (רבה נשא פ' י"ט) :

לעתיד תתחלף השי"ן שיש לה עכשיו שלשה ראשין ויהיה לה ד' ראשין כי השי"ן נולד בתחלת שמיטה החסד בד' ראשין והיה כלה אור גדול וחסדים גדולים ועברה השמיטה ההיא ובא לנו עתה בשמיטה זו שי"ן של ג' ראשין שמורה כל דין וקושי כפי השמיטה זאת שמורים כל דבר קשים וחיצוני יבא מצידה וכו' כן נכתב בתורתנו לא יהיה לך אלהים אחרים לא תעשה לך פסל וכל תמונה שהכל בא מכח המדה הקושי (תמונה) :

אמר משה להקב"ה תן לי רשות ואדבר א"ל הקב"ה אמור מה שאתה מבקש אמר הם בטלו ראשין של דבור לא יהיה לך אלהים אחרים ועברו עליו ועשו את העגל ואתה מבקש לבטל סופו שנאמר ועושה חסד לאלפים לאוהבי (רבה כי תשא) :

ויאמר בועז אל רות הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר ע"ש לא יהיה לך אלהים אחרים (רבה רות) :

קמ"ץ	ר"ת	יקדומיאל	ימלכיאל	יצזריאל
פתח	ר"ת	יפדאל	יתומיאל	יחסדיאל

צר״י ר״ת ׳צוריאל ׳רזיאל ׳יופיאל
סגר״ל ר״ת ׳סמטוריה ׳גזריאל ׳ענאל ׳למואל
שב״א ר״ת ׳שמעיאל ׳ברכיאל ׳אהניאל
חל״ם ר״ת ׳חניאל ׳להריאל ׳מחניאל
חר״ק ר״ת ׳חזקיאל ׳רהטיאל ׳קרשיאל (נ״א קדשיל)
שר״ק ר״ת ׳שמועאל ׳רעמיאל ׳קניאל
שר״ק ר״ת ׳שמשיאל ׳רפאל ׳קדשאל

הנהו תמניא ועשרין שמהא דאתמר בהו כ״ח מעשיו הגיד לעמו. זכאין אנפין דנהרין בהון אלו שמהון ואינהו לקביל י״ד פרקין דיד ימינא ולקביל י״ד פרקין דיד שמאלא יהו״ד אלהי״נו יהו״ד כו״זו במוכס״ז כוז״ו ועלייהו אתמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. ואם לאו י״ד לי״ד לא ינקה רע (תקונים תקון ע׳ ד׳ קכח ע״ב):

לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו׳ ממעל לרבות מלאכי השרת למאי דסליק אדעתיה דאיירי בעשייה הוי מצי לאקשויי דמות שמשי מלא תעשון נפקי (תוס׳ ר״ה דף ד׳ ע״ב):

כל מי שאינו מלמד בנו תורה עובר על לא תעשה לך פסל ולבסוף נעשה בן סורר ומורה (זוהר ע׳ קס״ה ברעיא מסימנא):

כה אמר ה׳ למקטרים ולמזבחים לכוכבים ומזלות מאי ולמזבחים אלא לכל דיוקנא הוי נטלין בעירין או עופין כפום ההוא מזל והוי דבחין עלייהו ודא איהו למזבחי׳ והוי נחתי לון וממליל עמהון והוי עבדין רעותהון והוו סגדין להון ומהמנין בהון א״ל במאי הוו נחתין להון א״ל ברי הוו ידעין כל שמא דשם המפורש בפומיהון מאלו דיוקנין ודא היא והוצאתי את בלעו מפיו ומיד נפלית צלמא א״ר אליעזר וכי היאך הוי שמא דהקב״ה מליל בהון א״ל ברי על האי אתמר לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא כי לא ינקה וגו׳ א״ל וכי יכול בר נש לאולף שמא דהקב״ה למגנא א״ל אין כגוונא דא מאן דנפיק מרשה״י ואזל ברה״ר או דאפיק זרע מיני׳ מאות ברית קדש ואעיל ברשו נוכראה כאלו הוי נטע ההוא אילנא דטוב ורע ובג״ד ההוא בר נש דנטע בזונה או שפחה או נדה אתמר לא תעשה לך פסל (תיקונים תיקון ס״ו ד׳ ק׳ ע״ב):

לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה׳ וגו׳ יען החוט׳ בשוגג אין הבנים נענשים על חטא האבות כי איש בחטאו יומת משא״כ עונות זדונים אז הבנים ג״כ יומתו בעון אביהם וז״ס אבותינו חטאו ר״ל בשוגג ואינם פי׳ כי הם מתים בעצמם אבל עונותיהם סבלנו ר״ל אנחנו סובלים עונות שהם המזידים וכו׳ (כוונת אר״י):

ויאמר מ״ה עשית מ״ה דאיהו אד״ם גרם לך כל דא כו׳ והא איהו פוקד עון אבות על בנים. וא״ת והא אוקמוה כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם אלא ודאי עובדוי דאביו הוי בידיהם דעל סיבת אתתיה הוי על תאומתו של הבל וכו׳ (תיקונים תיקון סס):

פוקד עון אבות על בנים בזמן שהם אינם מסרגים או בזמן שהן מסרגים הא כיצד רשע בן רשע בן רשע. ר׳ נתן אומר קוצץ בן קוצץ בן קוצץ כיון ששמע משה הדבר הזה מיד ויקד ארצה וישתחו אמר ח״ו אין בישראל רשע בן רשע (מכילתא):

בראשית לית ראשי' אלא נשמה מהכא אשתמודע דבההוא אות דברית מילה חטא אדם וכל דרין דאתו בתריה ודא איהו דקאמר פוקד עון אבות על בנים בגין דמעשה אבותיהם בידיהם (תיקוניס תיקון סם) :

ועושה חסד לאלפים לאוהבי וגו' בר נש דטרח בגלגולא ולא אצלח אעקיר ליה הקב"ה ועביד ליה שינוי מקום שינוי מעשה שינוי השם ועד כמה זמנין עד אלף ורזא דמלה ועושה הכ' לאלפים לאוהבי א"ל לרשיעייא מה א"ל יפול מצדך אלף וכו' (זוהר בלאשית ע' קנ"ו) (ע' זוהר פנחס ע' סנ"ו) :

ועושה חסד לאלפים הם אלפים גלגולים שמתגלגלים הנשמות ואמנם זה סוד מה שבראתי רבו וכו' נוצר חסד לאלפים וע"ש בסוד מצולת ים שהם אלו השמות הנקראים אלפים אדנ"י אלהי"ם וכשהם בקדושה נוצר חסד לאלפים וכשאדם רשע אז כתיב בו ותרד פלאים כי אלפי"ם נהפך פלאי"ם וירד בעמקי הקליפות במצולת ים הנקראים פלאי"ם (כוונת האר"י) :

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וגו' . כד שתיל הקב"ה עלמא אטבע גו תהומא צרורא חדא חקוקא בשמא כו' וכד מיא בעי לסלקא חמאן רזא דשמא קדישא חקוקה על ההוא צרורא ותייבין לאחור' כו' ובשעתא דאומין בני נשא לשקרא ההוא אתוין דההוא צרורא פרחו ובעו מיא להפיין לעלמא עד דזמין הקב"ה חד ממונא יעזר"יאל די ממנא על ע' מפתחין דעאיל לגביה ההוא צרור וחקיק ביה אתוין כדמלקדמין ואהדרו מיא לדוכתייהו (זוהר עמוד קס"ג) :

אל תהא רגיל בנדרים שסופך למעול בנדרים וי"ס דגרסי' שסופך למעול בשבועה ופי' אף בשבועה החמורה שכתוב בהם לא ינקה וכו' וי"ס דגרסי' בהדיא אף בשבועה והא דקאמר נדרים סיג לפרישות מפר"ת כגון שנדר לקיים המצות כגון אשנה פרק זה או אעשה מצוה זו (תוס' נדרים פ"ג) :

מאן דגזל בברית ואפיק זרעא מיניה לרשות נוכראה כאלו אפיק מרשות היחיד לרשות הרבים וגרם לשכינה דנפקת מאתרי' דאיהו א"י דאיהו רשות היהיד וגלה אותו בין אומין דעלמא דאינון רשות הרבים הה"ד ובפשעיכם שלחה אמכם ובג"ד לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מאן שם ה' זו שכינתא לשוא דא ע"ז דגלת תמן (תיקוניס תיקון כא) :

הכופר בשבועתו נעשית לו ככפר בשבעה ימי בראשית שהם סוד כל ימי עולם כמו אויבים ומבקשי רעתו שהרי כשכפ' בשבועה כפר בשבעה ימי בראשית וכשכפר בשבעה ימי בראשית נמצא כל יום ויום מז' ימי בראשית אצלו כאויבים וכל יום ויום מקלל לזה הכופר (שערי אורה) :

הכופר בשבועה הרי הוא כופר בז' ספירות שהיו וקיומו ואשתו ובניו וממונו וכל אשר לו תלוין בו וכשכפר באלו ז' ספירות ז' ספירות אלו מכלות גופו וחייו וממונו קרקע ומטלטלי לפי שהכל תלויים בהם מאחר שבהם נברא כל היצורים . והם כמו האומן העושה את המלאכה יכול הוא להרוס את המלאכה שעשה . כן הכופר בשבועה כופר באומן שעשה את העולם יכול האומן להחרי' ביתו ואת כל אשר לו ואפי' העפר והאבנים (שס ע"ב) :

דע והאמין כי הכופר בשבועה נוטל חייו מן העולם מכאן תבין סוד העובר על השבועה שאין לה שורש וקיום והעמד בצד העולם כי כל שבעה ימי בראשית נסתלקו ממנו וכופר בשבועה לא נשאר לו קיום במקום העולם וכו' ונעקר בשבועה ואין לו מקום בעולם לעמוד ולהשען ואין לו חיים ומזון וקיום בצד שום ענין (שערי צדק) :

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה וגו' אם בשבועת שוא הכתוב

מדבר הא כתיב ולא תשבעו בשמי לשקר מה ת"ל לא תשא שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לכך (פסיקתא רבתי) :

דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא נראה דהיינו טעמא משום דשבועה חמורה כדאמר בשבועות וביומא שהעולם נזדעזע על לא תשא וא"ת אמאי גזלן פסול לשבועה וי"ל דגזלן לא פסול אלא מדרבנן ולעדות פסול מדאורייתא משום אל תשת רשע עד וי"מ בשם הר' יהודה החסיד הא דחשיד אממונא כשר לשבוע' משום שמא ע"י שבועה יפרוש מגזל אבל גזלן ודאי כמו שממון אינו פורש ה"נ משבועה (תוס' ב"מ ד' ה' ע"ב) :

בפי' רבתה התורה פרש"י דכתיב לשוא לשוא ב' פעמי' ואין נראה דהא ההוא גופא פריך לקמן אלא נראה פי' ר' חננאל בפי' רבתה תורה בדברות ראשונות כתיב לא תענה ברעך עד שקר ובדברות אחרונות כתיב עד שוא למימר דשוא ושקר אחד הם (תוס' שבועות ד' כ' ע"ב) :

זכור את יום השבת לקדשו וגו' בשעת מתן תורה קרא הקב"ה לישראל ואמר להם בני מקח טוב יש לי בעולם ואני נותן לכם לעד לעולם אם תקבלו את תורתי ותשמרו את מצותי משיבי' ישראל ואומרים לפניו רבש"ע איזה מקח טוב שאתה נותן לנו אם נשמור תורתך משיב להם הקב"ה זה עה"ב משיבים ישראל ואמרו רבש"ע הראנו דוגמא של עה"ב משיב להם הקב"ה ואמר להם זה השבת (אותיות ר"ע אות ה' ד' ט')

זכור את יום השבת לקביל יוסף אמר הקב"ה לישראל בבעו מנכון ההוא צדיקא הוו דכירון דאזדבון על ידכון והוי לעבדא במצרים ובההוא חובא אתגזר לאשתעבדא במצרים ולכפרא ההוא חובא דזבנתון ליה נטרו יומא דשבתא וישתביק לכון (מ' הנעלם פ' זו) :

כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכתיב שמור את יום השבת לקדשו. זכור לדוכרא ושמור לנוקבא (זו"ר ברא' ע' ק"ל ותיקונים תיקון כא באריכות) :

תני רשב"י אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע לכולם נתת בן זוג ולי אין בן זוג א"ל הקב"ה כנסת ישראל יהא בן זוגך . וכיון שעמדו ישראל על הר סיני א"ל הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל יהיה בן זוגך היינו זכור את יום השבת לקדשו (בראשית רבה פי"א) :

אבל בתרי ענייני אין דנין והא דפריך בסוף הפ' ואימא בהמתך דדברות הראשונים כלל שור וחמור פרט בהמתך דדברות האחרונים חזר וכלל אע"ג דמרוחקין טובא היינו משום די' דברות חשיבי כחד גוונא דבדבור א' נאמרו (תוס' פסחים ד' ו' ע"ב) :

ויקדשהו ברכו במן וקדשו במן דברי ר' ישמעאל ר"ע אמר ברכו במן וקדשו בברכה . ר' אלעזר אמר ברכו במן וקדשו במקושש רשב"י אמר ברכו במן וקדשו במאורות ר"ש בן יהוד' איש כפר עכו אמר משום ר"ש ברכו במן וקדשו במאור פני' של אדה"ר ע"כ ברך ה' את יום השבת ויקדשהו (מכילתא) :

דע כי האדם השומר שבת כהלכה נעשה אותו אדם כמו כסא למרכבה להש"י ולפיכך נקרא השבת מנוחה . וכתיב זאת מנוחתי עדי עד וכאלו שמו יתברך נח על האדם ושוכן עליו כמלך על כסאו . וסי' וינח ביום השביעי הוא בעצמו נח (שערי אורה) :

ידוע כי רע הגמור שאין בה טוב כלל הם ג' קליפות חיצונים . רו"ח סע"רה ענ"ן גדול ואש מתלקחת אבל נוגה הרביעית לא נתברר לגמרי לכן נשאר' בבחינת לבוש ועור על הקדושה ומכרזת מעט מעט ונעשה גוף גמור כי

הא רפ"ח כלים שבורים של רפ"ח נצוצו' אשר נשארו להבררו קליפות נוגה ולכן נקרא נוג"ה אילנא דמות כנזכר בתקונים דף צ"ו ע"ב ומה שנתדבק נוג"ה אל הקדושה חוזר להיות תוספת שבת גמור טוב משא"כ בחול כנזכר בזוהר פ' ויקהל והנה בכל ע"ש כאשר רוצה קליפות נוג"ה לעלות בקדושה אזי ג' קליפות אחרות אומרים לה ג"כ אנחנו יחד נעלה עמך ולא נגרע ממך אזי היא נותנת להם יד ומחזק' אותם ואומרת להם התדבקו עמי ונעלה יחד וכשהיא עולה עם חברותיה אזי יוצאה שלהבת דאש מתחת כסא הכבוד ומחצת ראשם של ג' קליפות שנדבקו עם הקליפת נוג"ה ומפרידין אותן מסנה ונופלים ויורדי' עד נוקבא דתהומא רבא ושם נגנזים וסוגרים עליהם פי התהום . כדי שלא יצאו לחוץ ביום השבת ונג"ה לבנה נשאר דבוק בקדושה וז"ס רחיצות במי' המין בע"ש שצריך לכוין בסוד שלהבת י"ה מי שממשיך עליו הקליפות גורמי' לו שמשכח תלמודו מפני שמחשכים עיון השכל ג' קליפות הנ"ל מקבלין מהנג"ה . ומפתים אותה שתגנוב מן הקדושה ותתן להם ואז מטמאים כל החיצונים העולמים ושולטים בעולם (סוד הכהן) :

מי שרוצה להמשיך אליו כח כוכב שבת"אי . ושהוא כוכב המשמש ביום השבת ימעט באכילת בשר וימנע מתשמיש המטה וילבש בגדים שחורי' ויעשה תמונת אריה של נחשת . ויעשה לשבתא"י והמז' לגד"י וישחטו על אות' תמונה התול שחור ואז יתקרב אליו ויגד לו עתידות ע"כ לכן להזהר מזה צוה הב"ה בשבת לעשות הכל בהיפך חכמה זו אסרה בשר בשבת ונצטוינו לאכול בשר ודגים . החכמה זאת אסרה בתשמיש המטה ואנו עיקר עונה בשבת . חכמה זו תלבש שחורים ואנו נלבש בשבת בגדי צבעונים וכו' (ס' ידיעת כוכבים) :

כבד את אביך ואת אמך . לרבות רבו דעיילא ליה לעלמא דאתי (זוהר) :

כבד את אביך זו תורה בכתב ואת אמך זו תורה שבע"פ (מ' הנעלם) :

כבד את אביך ואת אמך במיכלא ובמשתי דכלא האי בחיים ובתר דמי' תימא דהוא פטור מני' לאו אע"ג דמית אתחיי' ביה יתיר דכתיב כבד את אביך דאי ההוא ברא אזיל באורח תקלא וודאי מבזה לאביו וקלנ' דאבוהו הוא וכו' ואי ההוא ברא אזיל בארח מישור וודאי דא איקיר לאביו ואוקיר ליה בההוא עלמא גבי בני נשא ואוקיר ליה גבי הקב"ה (זוהר בתקוני ע' רכד) :

כבד את אביך דא הקב"ה . ואת אמך דא שכינתא (זוהר כי תצא ע' תקל"ו) ;

שמע לאביך זה ילדתך כל שאמ' לך אביך חייב אתה לשמוע . אבל אם אמר באו ונשתחוה לאלילים שלא תבגוד בזה אלי ואנוהו (אגרת שמואל) :

ר' יהודה אמר הרי אומר כבד את אביך וגו' . היכן מצותו של מלך ביותר בפלטרין שלו או חוץ לפלטרין הוי אומר בפלטרין ומה אם חוץ לפלטרין צוה הקב"ה כבד את אביך בפלטרין של מלך מלכי המלכים עאכ"ו . ואם יושבים הבנים במחיצתן של צדיקים והאבות במחיצות רשעים אין כבוד הא למדת שבנים מכפרים על אבותם (ס' המצות פ' גדול כניס) :

מן אדה"ר עד יוסף לא קצר ימים כיוסף להודיע שאריכות ימים שנכתב בכיבוד אב ואם לא דיבר אלא מעה"ב (ס' הסידים סי' תנ"ה) ;

כבד את השם מהונך בירושלמי דרש מהונך כמו מחוננך כו' (תוס' קידושין ד' ל"ו ע"א) : והנה מפתח מונח תחת מראשותיו וכו' (שם) :

ובאת אמו וקרעתו יש במדרש שהיתה מטורפת מדעת (שם) :

ונדרו מן העולם פי' שנענש עליו וכו' (שם) :

ר' טרפון הוי ליה אמיה יש בירושלמי פעם אחת אימיה דר' טרפון אבדה פוזמקי וכו' (תוס' סס):

אבידתו קודמת וא"ת אבידתו ואבידת רבו וכבוד אביו איזה קודם וכו' (תוס' ב"מ ד' ל"ג ע"א):

פעם א' היו הולכים לטבריא ושאלו לרבי בדרך מהו אלהים א"ל אזנים לכם ולא תשמעו א"ל מהיכן נשמע א"ל הקשיבו. שמעו בת קול ואמר א"ם אד"ם אמרו ר' זה הקול מאין א"ל והאלהים יעננו בקול אדהכי והכי אתי אליהו ז"ל א"ל שלמא עליה דמ־ במאי עסיק קב"ה א"ל ובמאי עסיקתם אתם א"ל מהו אלהי"ם. א"ל הקב"ה בהאי קא עסיק מהו אלהי"ם א"ל ומהו קאמר. א"ל א"ם אד"ם לא"ם אד"ם א"ל א"כ א"ם לא"ם אד"ם לאד"ם ר"ל אלהי"ם נקרא בינ"ה אלהים נקרא כנסת ישראל ומלת אלהי"ם בגי' א"ם אד"ם ור"ל הבינה היא א"ם תפארת ישראל נקרא אדם שנא' ואתנ' צאני צאן מרעיתי אדם אתם וכנסת ישראל הוא אדם גשמי הנקרא אדם וכיון שכן הוא חייב הבן לקים מאמו ר"ל שיולדתו ושם אם עליה כי היא דוגמ' עליונה בא וראה מה א"ר יוסף מגי נהור כד שמע כרעי' דאימיה דקא אתיא אמר איקום מקמיה שכינה דאתא וכו' (פליאה):

פעם א' היה מלאך בא לשיר שירה בפני רבו ופגעו בכת של מלאכים שהיו עוסקים בתורת משה בעשרת הדברות בפסוק כבד את אביך שאל מלאך לחבירו מאי כבד את אביך א"ל כך שמעו בעולם התחתון אתין לרבין וכו' א"ל מאי אתין לרבין א"ל דא מלכ' עילאי וכו' עד לסוף א"ל מהו אל"ף א"ל דא תפילין דמארי עלמא א"ל בתפילין דמרי עלמא מאי כתיב ביה א"ל ישראל אשר בך אתפאר מיד ענו כלם ואמרו אשריך ישראל מי כמוך אמר המלאך אלמלי באתי לשמוע דבר זה די (פליאה):

כבד את אביך ואת אמך אביך דא הקב"ה אמך דא שכינתא. דחילו דילה בפקודין דלא תעשה. איקרו דילה בפקודין דעשה עלייהו אתמר כי מכבדי אכבד וכן כל אלו דעברו על לא תעשה דעלייהו אתמר ובוזי יקלו (תקוני חדש תיקון ז' וע"ש):

אמר רשב"י גדול כבוד אב ואם שהשוה הכתוב אותו כבוד לכבודו ומורא למוראו וקללתו וברכתו וכן בדין מפני ששלשתן שותפין (פסיקתא רבתי):

שמע בני מוסר אביך השמע לאזניך מה שנא' לך בסיני על כבוד אב ואל תטוש תורת אמך מה שהזהיר לך בסיני על כבוד אם אם עשית כן נמצאת עושה כיבוד אב ואם (ילקוט משלי):

כבד את אביך דרך הקבלה ת"ח הם נקראים אבות שנא' שאל אביך ויגדך וכן ראוי לכבדם ולירא אותם כדדריש ר"ע את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח (ציוני):

כל אל"ף בי"ת כתיב בעשרת הדברות האחרונים וטי"ת לא כתיב בלוחות ראשונים שאלו כתב בהם טי"ת לא היתה תקנה לישראל במעשה העגל כלומר לא ניתקנה הכתובה כתיקונ' ואינם נידונים כאשת איש אלא כפנויה בא בלוחות אחרונות שני טיתי"ן ובזרוע נטוי"ה ולמען ייט"ב לך להשלים הראשונה ואחרונה (פסיקתא זוטרתא):

לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה וגו' לא תרצח פסקא טעמא דשרי לקטלא בדינא ופסקא טעמא פעם א' אסר ופעם א' שרי. לא תנאף פסקא טעמא למתדי באתתיה חדוה דמצוה. לא תגנב פסקא טעמא למגניב דעתיה

דרביה באורייתא או דעתא דחכם או דיינא דדאין לפי שעתיה ולמגנב דעתא דמראה. לא תענה לא פסקה טעמא בגין דאסור כלל וכלל. לא תחמוד לא פסקי טעמא וא"ת אפי' המודא באוריית' לכן כתב בפי' רעך שדהו ועבדו וכו' (זוהר ע' קס"ו קס"ז) :

כד הקב"ה בעא למיהב אורייתא קרא לסמא"ל ואתי קמיה א"ל תיבעי אוריית' דילי א"ל מה כתיב בה א"ל לא תרצח אתחנן קמיה מאריה א"ל מרי דעלמא אי את יהיב לי כל שלטוני יתעבר מעלמא דהא שלטוני דילי על קטולא ושלטני על כוכב מאדי"ם כו' אי נייח' קמך הא עמא בנוי דיעקב לון אתחזי א"ל הקב"ה אנת בוכר' ולך אתחזי א"ל והא לית בכורת' דילי והא אזדבין ליה והא אודיתי וכו' א"ל הב לי עיט' איך אעביד דיקבלון בנוי דיעקב א"ל טול נהור' מנהירו דחילו שמא והב עלייהו והא דילי יהא להם כקדמיית' וזה וזרח משעיר דא סמא"ל וכו' וניתן להם מתנה לקטל' בדינ' וזהו ואשר חרב גאותך. קרא לרה"ב א"ל תבעי אוריית' א"ל מה כתיב בה א"ל לא תנאף אמר שלטוני דילי יתעבר פרו ורבו וכו' א"ל תרין בנוי נפקו מיצחק הב לון א"ל אנת בוכר' א"ל בכרת' דילי יהא להון וכו' ונתן להם מתנה למיעבד פריה ורביה וכו' משל לרופא חכים עם סם המות כו' כך ע"י זה לא קטרגו על ישראל שקבלו התורה ויש להם מנוחה משרי מעלה וכו' (זוהר בלק ע סנ"ה ע' באריכות) :

לא תרצח מאן דקטיל ממעט הדמו' ומגבר תוקפין דאינון סטרין ולהכי הוי לקביל לא יהיה לך אלהים אחרים (תגיד) :

כד בעא הקב"ה למיהב אוריית' אתו מלאכים וכו' א"ל בעינן דאתייהב לנו אוריית' א"ל הקב"ה וכי אית בכון מותא דכתיב אדם כי ימות באהל וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת חטא אית ביניכו וכי אתון בעאין לדינא אית ביניכו גזל או אבדה גניבה דכתיב לא תגנב אית ביניכו נשין דכתיב לא תנאף אית ביניכו שקר' דכתיב לא תענה ברעך עד שקר. אית ביניכו חמדה דכתיב לא תחמוד מה אתון בעאין אוריית' (זוהר סמית ע' ג') :

בא הקב"ה לבני עשו א"ל מקבל אתה תורתי א"ל מאי כתי' בה לא תרצח אין אנו יכולים לעזוב הברכה שבירך יצחק לעשו אבינו שנא' לו ועל חרבך תחיה בא אצל ישמעאל א"ל מאי כתיב בה א"ל לא תגנב א"ל אין אנו יכולים לעזוב את הדבר שעשו אבותינו שגנבו את יוסף והורידוהו למצרים שנא' כי גנב גנבתי מארץ העברים. ומשם שלח לכל האומות אמרו מה כתי' בה אמר לא יהיה לך אלהים אחרי' על פני א"ל אין אנו יכולין להניח את דת אבותינו שעבדו אלילי' אין אנו חפצין בתורתך תורתך תן לעמך (פרקי ד"א פ' מ"א) :

בשעתא דבעא הקב"ה ליתן אוריית' לישראל בא לבני עשו וכו' בההוא שעת אתרגיז ארעא קדיש' ובעא לעאלא לנוקב' דתהומא רבא אמרה מרי דעלמ' תרין אלפין שנין עד לא אתברי עלמ' קטילנ' כמה ערלים דלא אתגזיר. א"ל כורסייא כורסיי' ייבדון אלף אומין כוותייהו ולא יזדמן אוריית' קמייהו בגין דאוריית' לא ניתנ' אלא למאן דאתגזיר וכו' (זוהר אמור ע' קע"ד) :

עמי בני ישראל לא תהוי קטולין לא חברין ולא שותפין עם קטולין ולא יתחמי בכנישתהון דישראל עם קטולין. ולא יקומו בניכון מן בתריכון וילפון לחוד למהוי עם קטולין. ארום בחובא קטולין חרבא נפיק על עלמא. לא תנאף וכו' בחובי גיורא מותנא נפיק על עלמא. לא תגנב וכו' בחובי גנבא כפנא נפיק על עלמא. לא תענה וכו' בחובי סהדי שקרא עננין סלקין ומטרא לא נחית ובצורת בא על עלמא. לא תחמוד בחובי חמודיה מלכותא מרגו,

בכסיהון דבני נשא ולמיסב יתהון . ועתירי נכסין מתמסכנין וגלותא אתיין על עלמא (תרגום) :

בחמשה דברות אחרונות מן לא תרצח ואילך לא הזכיר הש"י הכל הולך אל מקום אחד . משל למלך שבנה דירה נאה והניח לצייר מגינו לפני כל החדרים זולת לפני בית הכסא מקום מטונף (תוס׳ תענית ד׳ ג ע"א) (ע׳ ד"ת זה באריכות לעיל פ׳ בראשית) :

בכלל לא תרצח שלא לשחוט אותו ואת בנו כי שמא שוחט שני קרובי בשרו (פליאה) :

ארבעה ווי"ן ולא תנאף ולא תרצח ולא תגנב ולא תענה נגד ד"ד ספרים שיהיו עתידים לעמוד לישראל . ד"א ולא ולא לפי כשנאמרה מפי הגבורה נאמרה בהפסקה זה מזה לעשרה פרקים לכך נאמרו בלא ווין אבל משה אמרם ביחד כקורא בספר לכך נאמר ולא תרצח ולא תנאף ולא תגנב חביב חביב קודם.לא תרצח נפש.לא תנאף אשתו.ולא תגנב את ממונו(פסיקתא ופתכן):

לא תרצח ע"ד הסוד נודע ומתבאר מקין מאשר א"ל הש"י נע ונד תהיה בארץ שהוא מדה כנגד מדה כי הממעט הדמות והאיקונים מכחיש ומשיג הגלגול כי בה תקצור ימיו יתמעט סיבוב גלגולו וכענין חזקיה בחליו במעלות השמש . ויצטרך לגלגל אשר לא יתגלגל אם לא מלא ימיו . והוא סוד מספר ימיך אמלא וכו׳ (ציוני) :

לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר ולפי פשוטו ידוע הוא כי מרבה פשע וחטא מרחיק הנגנב משאיריו ומיודעיו . ויתגלגלו בזה רעות רבות וצרות וכו׳ (פס) :

א"ר אליעזר אבא רזא דברית אמאי שוי עורלא במאני דעפרא א"ל ברי יומא חדא שאילנא לאליהו ואמינא ליה עורלא אמאי תקינו ליה בעפרא . א"ל עורלא וודאי זוגא דנחש הקדמוני דגרם מיתה לאדם ולכל בריין . ובגינה מתקנין מאנא וההוא עפרא מזוני להאי דאתמר ביה ונחש עפר לחמו . ובדא אתפרש מבר נש ועליה אתמר לא תנאף לא תייהב לה אתר דאתהני מיניה אלא דיהיב ליה מזוני לבר. ובג"ד פליג לא ת"ן א"ף לא תיהב ליה אתר פריעה דנוקבא דסמא"ל אושיד דמא עליה אתמר לא תרצח בליביה צריך למיהב דמא לדא עפרא ולדא דמא לקיימ׳ בהון אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים וכולם לבר ובדא שיזיב מנהון מחבוט הקבר מחרבא דמלאך המות האי אינון לחייבא אבל לבינונים האי דמא אתחשיב ליה דמא דקורבנא והאי עפרא אתחשיב ליה אפרא דמדבחא הה"ד ואם מזבח אדמה תעשה לי ואתמר בהון לא תבנה אתהן גזית בגין דלא תעשה לך פסל ודא דנדה או דשפחה או כותית או זונה כי חרבך הנפת עליה ותחלליה כלומר מחלל שבת לצדיקיי׳ דלית בהון זוהמא דנחש אתעביד בקדושה וברכה ויחוד באתר דפריע׳ שריא בהו י"ה ובאתר דעורלא שרא בהו ו"ה ורזא דמלה *מי *יעלה *לנו *השמימה ר"ת מי"לה וסוף תיבות הוי"ה ((תיקוני זוהר חדש) :

נואף אשה חסר לב הקב"ה מסיר חכמה מלבו ואין חכמה אלא תורה שנא׳ מחכימת פתי ולא עוד אלא שמשנין זיו פניו כשבא ליום הדין אין הקב"ה מוחל לו אלא מתמלא עליו חימה (ילקוט משלי) :

אמר דוד באתי לחלל שבת האירה לי התורה שנא׳ שמור את יום השבת לקדשו . באתי לנאף האירה לי התורה שנאמר מות יומת הנואף והנואפת (ילקוט תלים) :

חיוויא בישא עבר על לא תענה ברעך דסהיד שיקרא דאמר אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן. ולא תגנב דגנב דעתה דחוה. ועבר על לא תנאף דאטיל זוהמא בחוה. עבר על לא תרצח דקטיל לאדם ולחוה. דהכי אורחא דיצה"ר מפתי לבני נשא ולבתר סליק ואלשין ליה ונטל רשות ונחית ונוטל נשמתו (תיקונים תיקון נ"ס):

תניא מלה בתראה דעשר אמירה דאורייתא' לא תחמוד אשת רעך בגין דהאי כללא דכולא למאן דחמיד אתתא אחרא כאלו אעביר על אורייתא' כלא ברם לא אית מלה דקיימא גבי תשובה. וכ"ש אי קבל עונשא כדוד מלכא (זוהר אחרי מות ע' קמ"א):

העובר על לא תחמוד עובר על אנכי ה' אלהיך. שהרי גזל וחמד מן האילן הוא שנא' לא תחמוד בית רעך ולא תחמוד אשת רעך שאתה דוגמא עליונה ואתה מוזהר. וראה שחתימת הגוזל קשה שע"י נחתם גזר דינם במבול כי הוא נשמע למעלה בקול גדול (פליאה):

וכל העם רואים את הקולות וגו'. כתוב אחד אומר וכל העם רואים את הקולות וכתוב א' אומר קול דברים אתם שומעי' הא כיצד בתחלה רואי' הקולות ומה ראו שבע קולות שאמר דוד ולבסוף שמעו הדיבור יוצא מבין כולם (מדרש):

כד הקב"ה אתגלי על טורא דסיני כד אתייהב אורייתא' לישראל בעשר אמירן כל אמירה ואמירה עבד קלא. וההוא קלא אתפריש לע' קלין והוי כלהו נהרין ונוצצים לעינייהו דישראל כלהו והוי חמין עינין בעינין זיו יקריה הה"ד וכל העם רואים את הקולות וכו' וההוא קלא אתרי בהו בכל חד וחד מישראל א"ל תקבלני בכך וכך (זוהר תרומה ע' כ"ס):

וכל העם רואים את הקולות. הקול אין כתיב כאן אלא הקולות אלא א"ר יוחנן היה הקול יוצא ונחלק לע' קולות לע' לשון כדי שישמעו כל האומות וכל אומה ואומה שומע קול כלשון האומה ונפשותיהם יוצאת אבל ישראל היו שומעים ולא היו ניזוקין (רבה פ' שמות):

הראה הקב"ה תורה וגיהנם שנא' וכל העם רואים את הקולות וגו' ואת ההר עשן וירא העם ויעמדו מרחוק (רבה פקודי):

העוללים מתוך כריסן של אמן היו משיבים על כל דבור ודבור הן הן ועל לאו לאו וכריסהון של אמותיהם נעשים כזכוכית ואח"כ חזרו לכמות שהיו (ילקוט תלים):

וכל עמא חמין ית קליא היך הוי מתהפכין במשמיעיהון דכל חד וחד היך נפקין מן גוא באוריא. וית קול שופרא היך הוי מחיה מתים וית טורא תנין וחמו כל עמין ורתעין וקמו תליסר מילין מרחוק (תרגום):

בר"א שי"ת בר"א שת"י ועלייהו אתמר ותלכנה שתיה"ן. ואינון תרי תורות אורייתא בכתב ואוריית' בע"פ. ועוד תרין לוחין אזלו לטוריא דסיני מיד ותהם כל העיר עליהם אזדעזע כל עלמא הה"ד וכל העם רואים את הקולות גו' וירא העם וינועו ויאמרו הזאת נעמי דאוריית'. מיד דאתמר וישבר אותם תחת ההר פרחת אורייתא מתמן ואמרת אני מלאה הלכתי וריקם השיבני מליא"ה מלא י ה דאיהו יה"ו ואשתארית ה' יחידה אלם נאלמתי דומי"ה דום י"ה החשתי מטוב זו ו' (תיקונים תיקון ל"א):

ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה. הא דכתיב במ"ת ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות היינו ערב רב. והם עמי הארצות דאתמר

עלייהו ארור שוכב עם כל בהמה (זוהר בראשית ע' קל"ו) :

ויעמדו העם מרחוק ומשה נגש אל הערפל וגו' גרם לו ענותנותו שנא' והאיש משה עניו מאד מגיד הכתוב שכל מי שהוא עניו סופו להשרות שכינה עליו (מכילתא) :

לא תעשון אתי אלהי כסף וגו'. בהאי פרשתא קדישתא איכא למידק מאי דכתיב לא תעשון אתי אלהי כסף וגו' מאי אתי ומאי לכם וגו' ופירושו דמלתא שלשה אהבות נינהו אהבת הערב אהבת המועיל אהבת הטוב אוהב הקב"ה לישראל דלא יסטון בתר אהבת הערב והיינו אלהי כסף למיזל בתר כיסופין דעלמא לאהבה דילי וכד תעבדון פקודין דאית בה הנאה לא תעבדון משום הנאה דאית בה אלא אי אפשר למעביד ההוא פקודא בלא הנאת גוף הוי הפצין מאד. ואלהי זהב היינו אהבת המועיל לא תעשו לכם למהוי רהוטי למרחם ממונא מזבח אדמה דהיינו אהבת הטוב דהא לא מתקשטין ומתגאים בני אדם באדמה (מגיד) :

עמי בני ישראל לא תעבדון למסגוד דמות שמשא וסיהרא כוכביא ומזלייא ומלאכין דמשמשין קדמי דחלין דכסף דחלין דדהב לא תעבדון (תרגום) :

לא תעשון אתי תימא כיון דפרצוף אדם לחודיה אסור אמאי אצטריך לאסור דמות שמשייא במרום וכו' עיין זה ד"ת גדול (תוס' ע"ז ד' מ"ג ע"א) :

לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב. הכי אוקמוה חברייא לא תעשון כדמות שמשי במרום לצייר' בכתר דילי שום ציור או דמיון דכל מאן דמצייר לעיל להקב"ה שום ציור וצלם ודמות כגוונא דמצוירין בשמשין דיליה נשמתיה אתלבשית בההוא צלמא כד נפקית מההוא עלמא קלא נפקית לגביה לצלמא תוקדון בנור' ובג"ד אמר הקב"ה ואל מי תדמיוני ואשוי' יאמר קדוש ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו (תקונים תקון ס"ו) :

מזבח אדמה תעשה לי וגו' וזרח השמש ובא השמש וזרח השמש דא הקב"ה באן אתר בבר נש דשכינת' עמיה כד"א בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ואי לית שכינתא תמן שלטין עליו כמה מחבלין וכמה יסורין בישין דלאו יסורין של אהבה הן הה"ד על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה וזהו ובא השמש (זוהר בראשית ע' ק"ס) :

כמה חביבה אוריית' קמיה קב"ה דהא בכל אתר דמלה אורייתא אשתמע הקב"ה וכל חיליה כולהון צייתין למילולי' והקב"ה אתא לדיירא עמיה הה"ד בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך. ולא עוד אלא שונאיו נופלים לפניו (זוהר במדבר ע' רכ"ז) :

אשר אזכיר שמי כלומר כשאתה מזכיר שמי אהיה אני המזכיר כי תהיה מתנה שכינה והשכינה תדבר בפיך וע"כ אבא אליך טעון מלא ברכות וברכתיך (תגיד) :

ר"י פתח מזבח אדמה תעשה לי ומה אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי עאכ"ו (ר"ב ילק) :

ר"י פתח מזבח אדמה תעשה לי והרי דברים ק"ו ומה זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו יעקב שאיקונין שלו קבוע בכסאי עאכ"ו (רבה ויצא) :

ר' יוחנן אמר הרי הוא אומר בכל מקום אשר אזכיר שמי הרי הוא זה מקרא מסורס בכל מקום שאני נגלה עליך שם תהיה מזכיר שמי אם אני נגלה עליך בבית הבחירה אף אתה לא תזכיר שמי אלא בבית הבחירה מכאן אמרו שם המפורש אסור לאומרו בגבולין (ספרי ד' ז' ע"ג) :

ר' אלעזר בן יעקב אמר תבא לביתי אבא לביתך ואם לא תבא לביתי לא אבא לביתך מקום שלבי אוהב שם רגלי מוליכין אותי מכאן אמרו עשרת בני אדם שנכנסו לבית הכנסת שכינה עמהם שנא' אלהים נצב בעדת אל. מנין אפי' שלשה שנא' בקרב אלהים ישפט. מנין שאפי' שנים שנא' אז נדברו איש אל רעהו. ומנין שאפי' אחד שנא' בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך (מכילתא):

אם אני כאן פי' בקו' שהיה הילל אומר בשמו של הקב"ה אבל בירושלמי וכו' (תוס' סוכה ד' נ"ג ע"א):

אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה וכו'. והטעמו אשר אמר כי הוא זה (תוס' תענית ד' ג' ע"א):

מזבח אדמה תעשה לי מוקמי' ליה בזבחים פ' קדשי קדשים גבי מזבח אבנים וכו' (תוס' חגיגה ד' כ"ו ע"א):

כל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה פי' הרב ר' אלעזר דנפקא מדכתיב בכל מקום וכו' (תוס' נדרים פ"א):

ברית דתקינו ליה מנא בעפרא ולשדייה ליה בעפרא. ודם דאטיפין מיניה אתחשיב כאלו עביד ליה קורבנא וההוא עפרא לאתקנא ליה מזבח אדמה ודם דברית כאלו דבח ליה עלוון הה"ד מזבח אדמה תעשה לי ושזיב ליה בההוא עפרא מחבוט הקבר ובדם מילה שזיב ליה משחיטת מלאך המות ואם ההוא דקביל ממזר איהו ההוא עפרא תיקון ליה לחיווא דאתמר בה ונחש עפר לחמו ואיהו מן האדמה אשר ארורה ה' דאתמר בה ארורה האדמה בעבורך (הקדמת תקוני זוהר ד' י' ע"ב):

מצות שחיטה כשירה בזרי' דאינון בני נשא דדמיין לבעירה דאלו דלא משתדלין באורייתא צריך למיעבד בהון קרבנין דצלותין דאתקריבו להקב"ה ואם מתקרבין בצלותין להב"ה וסבלין כמה מכתשין הה"ד כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה אתחזי כאלו וזבחת עליו את עולתיך ושלמיך דהא שזיב ליה ממיתה דמלאך המות הה"ד אדם ובהמה תושיע ה' ואילין דעובדיהן כבעירו דחקלא דאינון בלא צלותהון שחיט לון מלאך המות מב"ם ולא עוד אלא בסכין פגום קא שחיט ליה מאי סכין פגום דא סמא"ל וכו' (תיקונים תקון ד"א):

דע והאמן קבלה אמיתית כי מעין כל הברכות הבאות למדת אדנ"י לברך את ישראל הוא המקום הזה נקרא זכרון והסוד בכל מקום אשר אזכי"ר שמי אבא אליך וברכתיך וכתיב זכ"ר צדיק לברכה והסוד הגנוז ה' זכר"נו יברך (שערי אורה):

ואם מזבח אבנים תעשה לי וגו' מאן דאתגזיר ולא עביד פקודין דאורייתא הרי הוא כגוי וע"ד תנינן ואם מזבח אבנים תעשה לי האי קשיו דליבא אבני ממש ווזהמא באתריה קיימא וע"ד כתיב כי חרבך הנפת עליה ותחלליה (זוהר אחרי מות ע' קל"ב):

אבנים שלימות אבנים שמטילים שלום והרי דברים ק"ו ומה אבנים שאינם רואים ולא שומעים כו'. על שמטילים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמר הקב"ה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין עיר לעיר בין אומה לאומה בין ממשלה לממשלה בין משפחה למשפחה עאכ"ו שלא תבא פורענות עליו (מכילתא):

שלש פגימות הן וכו' והא דלא חשיב בהדייהו פגימות המזבח וליסא ר' פגימות

פגימות הם וכו׳ (תוס׳ חולין ד׳ יז ע״ב):

וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בו הצפורן וא״ת והאיך בנו המזבח וכו׳ (שם):

והרי דברים ק״ו ומה אם אבנים שאין בהם דעת לא לרעה ולא לטובה אמר הקב״ה לא תנהג בהם מנהג בזיון. חבירך שהוא בדמותו של מי שאמר והיה העול׳ דין הוא שלא תנהג בו מנהג בזיון אשר לא תגלה ערותך עליו (ת׳):

פרשת ואלה המשפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כשעמדו אבותינו על הר סיני לקבל התורה אף הם באותו שעה נזדעזעו ורעדו ופחדו וחרדו חרדה גדולה שנא׳ ויהי ביום השביעי ויהי קול השופר וכל העם רואים ויאמרו אל משה כיון שראה משה הקב״ה עליהון אמר אל תיראו שנא׳ ויאמר משה אל העם אל תיראו פייסן תחלה ואח״כ ערך להם נזיקין וכל מדות הדין דכתיב ואלה המשפטים כי תקנה אם בגפו יבא (תד״א פ׳ כ״א):

משפטי ה׳ אמת זו סדר נזיקין שיש בו רוב הדינים. למה שם הקב״ה כתוב בו שהוא מעיד עליו שמפיו אמרו למשה כשם שאמרו ה׳ ספרי תורות (רבה נשא):

משפטי ה׳ אמת צדקו יחדיו ריש לקיש אמר מק״ו צדקו ורבנן אמרו מג״ש (ילקוט תלים): **תאני** ר׳ יוסי מאי קא חמי הקב״ה למיהב דינא לישראל בתר עשר אמירן אלא הכי תנינא מסטר דגבור״ה יהיב אוריית׳ לישראל. בג״כ בעי למיתן שלמא בינייהו ובגין דאוריית׳ תהא נטירא מכל סטרוי (זוהר):

בפרשתא קדישתא דא איכא למידק וא״ו של ואלה. ותו מאי משפטים דהא משפט א׳ הוא כד״א משפט לאלהי יעקב וכתיב משפט א׳ יהיה לכם. ותו כיון דמשפט חד הוא היכי כתיב משפט עבדו ומשפט עמו. ורזא דמלתא תפא״רת נקרא משפט וה״נ אקרי יסו״ד וכו׳ וכן אקרי חק כד״א כי חק לישראל הוא. כלומר יסו״ד משפט בישראל היא אבל משפט דאיהו תפאר״ת מתעל׳ לעילא לאלהי יעקב וה״נ חק אקרי תפאר״ת כד״א את החקים ואת המשפטים וז״ס משפט עבדו דהיינו יסו״ד. ומשפט עמו דהיינו תפאר״ת והשתא קאמר דואלה המשפטים דהיינו תפאר״ת ויסו״ד תשים לפניהם כלומר תעלה ותדבק׳יתהון לעילא בדרגא דמלת לפניה׳ ר״ל דלפניהם שהם דרגין עילאין (מגיד):

יקרא אדם שנים מקרא וא׳ תרגום לשם מי שאמר למען תהיה תורת ה׳ בפיך וכתיב ודברת בם. וכתיב בפיך ובלבבך לעשותו וכתיב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכתיב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל. וכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם (ספר חסידים סי׳ ת״ח):

בד״ה מאי שנא וכו׳. מסייע להא דתני ר״ש בן יוחאי ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מה שומא זו אינה גלה לכל בריה ובריה כך אין לך רשות לשקע עצמך על ד״ת אלא בפני אדם כשר (תוס׳ ע״ז ד׳ ל״ה ע״א):

אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש תימה הא לפניהם לא איירי אלא בכשר״י כו׳ (תוס׳ ב״ק ד׳ ט״ו ע״ב):

לפניהם ולא לפני הדיוטים פי׳ בקו׳ דקאי אשבעים זקנים דעלו עם משה וכו׳ (תוס׳ גיטין ד׳ פ״ו ע״ב) (ע״ש ד״ת אחר):

ליבעי מומחים תימה דמשמע הכא דממעטינן הדיוט מדכתיב אלהים וכו׳ (תו׳ סנהדרין ד׳ ב׳ ע״ב):

שבועות העדות נוהגת באנשים ולא בנשים וכו' (תוס' שבועות ד' ך"ט ע"ב):

דבורה היתה דן את ישראל שהיתה מלמדת להם את הדינים. א"נ ע"פ הדיבור היה (תוס' נדה ד' נ'):

להט החרב לזימנין גוברין ולזימנין נוקבין ובג"כ נשים משלו בו ווי לעלמא כד אינון נשין שלטו בעלמא כו'. וע"ד תנינא ווי לבר נש כד איתתיה מברכת ליה לפתורא. כך דבורה והיא שופטת את ישראל בעת ההיא ווי לדרא דלא אשתכח מאן דדאין לעלמא אלא חד נוקבא (זוהר ויקרא ע' ל"ב):

כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד וגו'. תו פתח ר"א כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד בגין דכל בר ישראל דאית ביה רשימו קדישא אית ליה נייחא בשמיטה וכו'. ובשביעית יצא לחפשי חנם מאי הנם דלא יהיב למאריה כלום אלא דא רזא הכא אולפיה כתיב זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרי' חנם חנם בלא ברכה דלא הוי עלנא במצרים עול דלעילא. ד"א עבדין פטורין מעול מלכותא דלעילא וע"ד פטורין מן המצות וכו' אוף הכא יצא לחפשי חנם דהא עבדאי הוי וכל מה דעביד חנם הוא בלא עול מלכות שמים ואי בר נש מסרב למיפק לחירות כד"א ואם אמר יאמר העבד וגו'. הא וודאי פגים להאי אתר דאשתבק מלכותא דלעילא ונטל עול דמאריה וע"ד והגישו אדוניו אל האלהים ורצע וכו' את אזנו אמאי בגין ישראל אקדימו נעשה לנשמע בטור' דסיני והוא פגים להאי שמיעאה יתפגים שמיעה דיליה (זוהר בהר ע' ר"מ ר"ט):

שש שנים יעבוד מדבר בבר נש אשר שש שנים עשיריות יתקיים בעלמא ובשביעית אם יהיה בן שבעים שנה אית ביה מרעין ולא יוכל למפלח להקב"ה לכן בעוד ב"נ בתוקפו איבעי לי' למיתב קמיה קב"ה(מגיד ע"ס באריכות):

עבד עברי היינו רוח שהוא משועבד תוך הגוף לא תעביד ליה דילך בתר תפנוקי עלמא דהא גופא קיימא רק שש שנים דהיינו שיתין שנין ובשביעית כד ייממון ע' שנין יצא מהאי עלמא לחפשי חנם אם בגפו יבא ר"ל כד ייעול בהאי שיתין שנין יעיל יחידאי בלא תורה ומצות יחידאי נפיק מההוא עלמא. ואם בעל אשה הוא כלומר דאתחבר בתורה אשה יראת ה' והוא בעל דידה לא יפוק בלחודוהי מהאי עלמא דהא איהו וכל אוכלסין יפקון לקדמותיה (מגיד ע"ס):

ד"א אחפש ירושלים בנרות א"ר לא תהא קורא בסמ"ך אלא בשי"ן אחפש אמר הקב"ה מוצא אני אותה לחירות כשם שכתבתי בתורה כי יכה איש עין עבדו או עין אמתו ושחת' לחפשי ישלחנו ואני הכתי שני עיניהם של בני שנא' כי נסך ה' עליהם רוח תרדמה ויעצם את עיניהם אינו בדין שיצא לחפשי א"ר ברכיה הכתבתי בתורה שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם (ילקוט נביאים ד' פ"ד ע"ב בשם פסיקתא):

אם בגפו יבא בגפו יצא ואם בעל אשה הוא וגו' דע כי האדם כשבא פעם א' בזה העולם והיה חדש ואז בא בת זוגו עמו ברגע בלי שום טורח אמנם אם חטא אדם והוצרך להתגלגל עליו והוא מאותם שנא' עליו ויצאה אשתו עמו שמתגלגלים גם בת זוגו פעם אחרת עמו בעבורו הנה האדם הזה כאשר יבא לישא אשה לא תזדמן בת זוגו אלא ע"י צרה גדולה וקטרוג ומלחמ' גדולה כי אחר שיש לו עון יש לו מקטרגים ורוצים למנוע הזוג ההוא. ולכן משימים ביניהם קטטות גדולה וזהו נקרא זיווג שני כי היא בת זוגו ממש רק שהיא בזיווג עמו פעם שנית ע"י גלגול. עליו נאמר וקשה לזווגם כקריעת ים סוף וכו' והענין כי אין גלגול אלא לזכרים ולא לנקבות רק הם מקבלים עונשם

עונשם בעה"ב. ואמנם לפעמים מתגלגל האשה אך אינה בסיבתה רק בסיבת בעלה. כמו שנא' ויצאה אשתו עמו כנזכר בכבא פ' זו ע"ש (כוונות אר"י):

אם מת אדם בלא בנים צריך לשותלו במקום אחר ופסו' בגפו יבא עליו נאמר בגפו יבא. שנשמתו בא תחת כנף לויתן שהוא ג"כ מסורס (ע' זר זהב אות כ'):

ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אשתי וגו'. אמר משה כתבת בתורה ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני וגו' ורצע וגו' ועבדו לעולם ואני אהבתי אותך ואת תורתך ובניך לא אצא חפשי וגו' השיב לו רב לך (ילקוט ככל ז):

כל המתערב בכחות החיצונים כאלו נכנס תחת ממשלתו וכשיבא השבת ויתבטלו כל אותם השרים מן ממשלתם ויבואו הכל בשבת לה' חוץ מזה שרצע אדוניו אזנו במרצע שהיה גולה ומתגלגל ברוחות ובין עולמים רחוקה ולא ימצא מנוח והטבה לעולם עד שנת היובל דכתיב ועבדו לעולם ומן הנשמות שבאו לה שנא' עליהם אהבתי את אדוני וכו' אם באו מכח חיצונים שאינם טהורי' נדבק עמם וגולה לעולם (תמונה):

ואם משפחתו היתה טובה והנפשות ההם שהם אשתו ובניו הם טהורים ובאו ממקום קדוש וודאי יצא בשביעי הקודם לעבוד ולא יעבוד עוד ולכן אמר הכתוב ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני ואת אשתי ובני כאשר שם נפשו במחשבה ישוב גמולו בראשו (תמונה):

והגישו אדוניו אל האלהים והגישו אל הדלת וגו' פתח ר"ש בבכיה ואמר והגישו אדוניו אל האלהים ורצע אזנו במרצע והא אוקמא חברייא אוזן דשמע בסיני כי לי בני ישראל עבדים ואיהו פריק עול מלכות שמים מעליו וזבין גרמיה לאחר תעקר. אילין חייבא רשיעיא בישין בתיאובתא למיהדר לסורחנייהו ולא בעו מנשיהון ובניהון אלא הבילו ואתפרקו מעול שמיא דפקיד ליה משה ותברו אודניהו דלית להון חולק' בעמא רבא (זוהר כי תצא ע סלח):

היה דורש מקרא זה כמין חומר פי' הקונ' צרור מרגליות או בשמי' שתלוי בצואר הנשים ור"ת מפרש חומר מעשה וכן פי' הערוך ובלשון ערבי כשאומר לחבירו מה מעשיך אמר לו מה חומרך (תו' קדושין ד' ך"ב ע"ב):

מה נשתנה אזן יש במדרש מרצ"ע בגי' ד' מאות לפי שהיו ישראל עבדים ד' מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ורצע במרצ"ע העולה כך (סס):

אלו ז' שנים הם במקום ז' ספירות כו' והראש שלהם הוא היסו"ד נעלם וגנוז מאותו שקנה אדון לעצמו שהוא הנרצע שלא יזכה השם כי יצא מתחת רשות של השכינה ונגנז תחת רשות של בני אדם והוא גולה תמיד עד סוף כל השמיטות וביובל יצא דכתיב והגישו אדוניו אל האלהים וכו' ועבדו לעולם כגון זה הדרך לנשים המקטרות שהיו מקטרות למלאכת השמים ולכוכבים ולמזלות ולכל צבא השמים ובשבת לה' לבדו ר"ל שאע"פ שיצאו הם מרשות השם כל שבת וכל שבוע לה' ליסו"ד שהוא שבת הגדול ושם ינוחו כל הנפשות וביום ההוא אין עבד לאדם אלא כלם לשם ה' לבדו. דכתיב ובשביעית יצא לחפשי חנם ואז כלם עבדים לשם דכתיב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ועוד כי לי כל הארץ (תמונה):

כל בית שיש לו אמה עבריה מריבה ביניהם ואינו מוצא קורת רוח בעולם לכך נאמר וכי יריבון אנשים ואומר כי ימכר איש וכי מה ענין זה אצל זה אלא ללמדך כל בית שיש בו אמה עבריה מריבה בינידם ואינו מוצא קורת רוח בעולם לכך נאמר וכי יריבון אנשים (מד"א פ' כ"ג):

בגלות רביעא הקב"ה נטיר לישראל ואיהו יפרוק להו ורזא דמלה וכי ימכור איש בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים אלא תיפוק בת חורין בגין דבגלותא קדמאה לא יהיב לה בעלה ואיהו אורייתא חירות דילה לא נפקת בת חורין ונפקית בחפזון כעבד' דברח מרבוניה ולא אית ליה שטר חירות אבל בפורקנא בתרייתא דאית לה בעלה דאיהו חורין לא תצא כצאת העבדים דאתמר בהון עבדים היינו לפרעה במצרים אלא תיפוק בת חורין ובג"ד וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים וכו' (תקונים) (לקמן פ' כי תשא אכתוב עוד מזה בע"ה) :

אם רעה בעיני אדוניה וגו' . אין רעה אלא שלא גמלה חסד בפניו (מכילתא) :

אמר אברהם לשרה כתיב לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה וזו הגר מאחר שעשינו אותה גבירה אנו עושין אותה שפחה לא איכפת לי לא בטיבותה ולא ברעתה וכו' (רבה לך לך פ' מ"ה) (ע' ד"ת גדול בקדושין ד' י"ח ע"ב) ר' אלעזר סבר יש אם למסורה ומדלא כתב בבגדו בוגד משמע :

ואם אחרת יקח לו אשה שארה וגו' . שארה זו תורה כסותה דא ציצית ותפילין ועונתה דא ק"ש בעונתה ואם שלש אלה לא יעשה לה לשכינתא ויצאה חנם אין כסף לית ליה כיסופא מן שכינתא חציף איהו ועוד אין כסף לא יהא ליה כסופא לעלמא דאתי והן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר ובג"ד כי היא כסותה לבדה דא גלגול קדמאה היא שמלתו לעורו דא גלגול תניינא במה ישכב דא גלגול תליתאי (תיקונים) :

ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף וגו' . כמה גלגולים ייתי לבר נש על חובין כו' . גלגולא קדמאה אצטבע בגוון חיוור ורכיב נפשא בסוסא חיורא דאיהו גופא חוזר בתיובתא אתמר ביה אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו . ואם לאו יהיה בגלגול תניינא ורכיב בסוסיא סומקא ואם חזר בתיובתא אתמר בחובא דיליה ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו. ואם לא יתחזיר אתגלגל בגלגולא תליתאי ורכיב בסוסא ודא גופא ואינון מזל ארי"ה מזל שו"ר מזל נש"ר דעלייהו אתמר הן כל אלה יפעל אל פעמי' שלש עם גבר ואם שלש אלה לא יעשה לה לנפשא בתלת גלגולין דעביד ליה שאר כסות ועונה ויצאה חנם אין כסף . ועל ארבעה לא אשיבנו על ארבעה דאיהו מזל אדם לא אשיבנו דלא יקלקל צדיק (תקונים תיקון נ"ב) :

ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו וגו' . הקב"ה עושה שליחותו אפי' בחיות ברא ואפי' ביד כותי א"ל ובידא דישראל עושה שליחותו א"ל אין כגון רשע בידא דצדיק אבל רשע בידא דישראל רשע אוחרן לא עביד שליחותו אלא בזימנא דאיהו מכוון ביה דכתיב ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו בגין ואשר לא צדה דייקא דלא לקטלא ליה וודאי והאלהים אנה לידו לאענשא תרווייהו (זוהר שמיני ע' ס"ב) :

דע כי כל זרעו של הבל כולם נתחייבו מיתה . ולכך הרגו קין להבל ואמנם משה הרג למצרי קודם זמנו וחטא בזה ונתחייב גלות וזהו ושמתי לך מקום אשר ינום שמ"ה אותיות מש"ה (כוונת אר"י) :

והאלהים *אנה *לידו *ושמתי *לך מקום ר"ת אלו"ל . לרמז כי החדש הזה נתנו הש"י כפרה לכל מי ששגג וחטא לכל השנה (כספי אר"י ע' בספי לוחות הברית תחלת מס' יומא) :

וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה וגו' (ע' ד"ת ביבמות ד' ד) שנא' מעם מזבחי ואפי' אם אין שם כהן אחר ראוי לעבודה שעבודה נדחית וא"ת וכו':

כד נאים בר נש נשמתיה סליק מיניה ולא נחתית בגופא עד דפרעית כל חובא דעביד בר נש בההוא יומא ובג"ד ממשכן ליה ההוא ב"ד בגין דמקטרג כד סליק אבתרהא למתבע מיניה דינא בארבע מיתות ב"ד וכו' ובזמן דאיהו חובא רברבין ומלא בר נש חובין על משכנא אבד משכונא דאיהו נשמתיה ולא חזרית לגביה וכלא איהו בדין דדן לה גבור"ה דאיהו ב"ד רברבא בכל לילא בתרין עשר שעתין ובשבעין ותרין רגעין כחשבון חס"ד וכו' ורזא דילה ותפקדנו לבקרים ולרגעים תבחננו ואית חובין דאינון בספר ולא יכילא לאסהדרא בהון מלאכים דאזלין עם נשמתין. דאתמר ביה כי מלאכיו יצוה לך הא שכינתא אסהדית עלוי הה"ד אם יסתר איש במסתרים בגין דשכינתא על רישיה דאתמר ביה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין. ולזימנין נשמתא לא הוית מודה בחובין דתבע עליה יצה"ד וחשיד יצה"ר בהאי ואזלין לגביה ב"ד. וכן דין הנשבעים אומי את נשמתיה עלייהו ואפטרה ואם לא פרעית ואית חובין דאתמר ביה וביד כל אדם יחתם ומראין לו חתימת ידו ואינון חובין דאינון תנאי דאתני עליה לפרעא לון בהאי עלמא דיליה באתריה דלא יגבה לון תובע אלא באתריה ואילין אינון חובין דעשרין שנין. ואית חובין לתתא דאוקמוה קדמאין דעד עשרי' שנין מענשין ליה לתתא ולא לעילא ואית חובין דמענשין לעילא ותבעין לון לעילא בב"ד רברבא ובגינייהו ממשכנין נשמתא לעילא ולא מניחין לה לנחתי אבל לחובין דמענשין עלייהו לתתא לא מענשין לה לעילא ולא מעכבין ליה תמן. ואית חובין דנשמתא דגבין עלייהו מנייהו בכל אתר כגון מקלל אביו ואמו מות יומת מב"ד דלעילא ומב"ד דלתתא דאתדנת בתרי דינים ובגין חובה דא בכל אתר דאשכחן ליה לעילא גבין מיניה ובכל אתר דאשכחין לה לתתא גבין מיניה ולית פקודא דלית לה רשות לאגנא עליה דאית חובא דדיינין ליה בדיני' חמורים לנשמתא וייתי מצוה דאיהו מטרוניתא כגון מצות תפילין ואגינית עליה ופרישת גדפהא עלוהי ולית רשות למקטרג לקרבא תמן.ואית חובין דמטרוניתא לית לה רשו לאגנא עלייהו הה"ד מעם מזבחי תקחנו למית אבל פקודין אית דאינון שפחות מאילין פקודין דאינון ע"מ לקבל פרס אע"ג דייתין לאגנ' עליהו נוטלין לון מקטרגין רשותייהו. ואית הובין אחרנין דאתקריאו חלוקי דיינין על חובין דחולקין בהון מנהון מטה כלפי חסד ודיינין לה לנשמתא בממון דאיהו דיני ממונות. ואית אחרנין דחלקין עלוהי ואינון נוטין כלפי חובא למידן ביה דיני נפשות אם זכיין מתגברין על חובין דנין ליה בדיני ממונות וגבין מזכיין דאינון גמילות חסדים דיליה ואם חובין מתגברין דיינין להו בדיני נפשות מסטרהא דגבור"ה וגבין נפ"ש ורו"ח ולעילא לית משוא פנים. להד מנייהו בדינא דבדיינא שלעילא אתמר לא ישא פנים ולא יקח שוחד. ווי ליה לדינא תתאה דאשתני מדינא דלעילא דאכתש עובד' דבראשית ולא יימא דא מהימנא דכמה דאיהו לתתא שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך לדיינא גופא הכי אית לעילא שופטים ושוטרים לדיינא נשמתא ולא יוקיר דא מדא יתיר אלא תרווייהו בהשוואה ובדינא ואינון צריכין למשמע קדם דיינא ולא ימללון עד דשאילו לון דיינא ויהיב לון רשו למללא ויהון קדמי בדחילו בגין דשכינתא שריא עלוהי ומאן דתבע קשוט כאלו מקיים על עלמ' דיין אמת. כ"ש מאן דהן אמת וכו' (תקונים):

ומכה אביו ואמו מות יומת וגו'. ודחביל באביו ואמו אתקטל יתקטיל בשינוקא דסודרא ודילוט לאביו ואמו בשמא דמפרשא אתקטיל יתקטיל באטלית אבנין (תרגום):

וגונב איש ומכרו ומקלל אביו ואמו וגו'. מקלל אביו ואמו משל לסכין ונופל על אצבעו. ר' לוי אמר משל לנר שורף בגדו (תגרת עמוקה):

מדה"ד לא תבעה מכירת יוסף מן אחיו כאשר היה כחם גדול מדה"ד מתיירא מפניהם. ובימי החורבן בא וקטרג כתיב וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת. השיב הקב"ה וגונב איש ויוסף לא היה איש. ונמצא בידו הא לא מצי בידייהו משיבה מדה"ד כתיב כי ימצא איש גונב נפש מישראל ומת הגנב ההוא והתם לא כתיב בו איש ולא נמצא בידו ות"ח שזה היתה תיבעת כן ומן הראוי שיהיה מיתתם כפרה על חטאתם ונעשה להם עוות הדין כביכול ע"י הקטרוג הגדול עד שהוכרחו הנשמות הקדושים לצאת מג"ע וכו' (גלהגסי ד' ו' ע"א בהקדמה). (עיין במדרש הנעלם איכא שהוסיף ואמר בההוא שעתא נחית סמא"ל ובלבל עלמא ועאיל רוחא דא במעוי מלכא וכו' ותבע דינא דא מתקיפי עלמא):

כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וגו'. והנה שני אנשים עברים נצים שהם מתכוונים להרוג זה את זה כמה דתימ' כי ינצו אנשים יחדיו וא"ר אלעזר במצות של מיתה הכתוב מדבר (רבה שמות):

ועבר ה' לנגוף מלמד המעוברת שהיא ראויה לילד הפילה ואין לנגוף אלא מעוברת שנא' ונגפו אשה הרה (סס פ' כא):

כי ינצו אנשים אלו מיכאל וסמא"ל ונגפו אשה הרה דא כנסת ישראל ויצאו ילדיה בגלות ענש יענש דא סמא"ל. כאשר יושת עליו בעל האשה דא הקב"ה (מ' הנעלם):

כל מקום שנא' את מרבה דבר חשוב ועיד שמרבה כל מה שאפשר להתרבות כמו את השמים לרבות תולדותיהם אבל רבוי של גם מרבה כל דהו ובאו שניהם כא' ברבוי אחר רבוי למעט כמו וגם את המת יחצון שכבר נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו רבוי שני אתי"ן שבח שהשבית השור החי קודם העמדה בדין ודמי העובר שגם בהם חולקים אם היתה הפרה שהזיקה. ואלו נאמר ואת המת יחצון שומע אני שחולקים בדמי המת לא שנא השבית או נפחת קודם העמדה בדין והוסיף בריבוי למעט. ששבח נבילה בלבד חולקי' אבל פחת נביל' למזיק (עבודה מאמרות) (זאת שייך על הכתוב וכי יגוף שור וגו') (עיין ד"ת שבת ד ב' פ' יציאת השבת) והקשה ריב"א דדיני הוצאה היה לו לשנות גבי אבות מלאכות וכו':

וכי יגח שור את איש וגו' במופלא ממך אל תדרוש הכל בניצוץ הוא הנפש כי אין נפש הבהמה לפסול כי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון ואם ניצוץ זה הוא בעל תורה והרגו הבהמה אע"פ שהרג בהמה חייב אבל אם כוונה להרוג את הבהמה והוצלה ונזדמן אדם ונהרג הואיל ולא כוונה הבהמה להרגו והשם זימנו א"כ יש לנו ודאי לומר שזה ההרוג הרג ממשיחת הבהמ' והיא גואל וזימנו הקב"ה וגאל את הדם ואף אם בהמה הוא שאין לו דין ומשפט ובזה הכל מודים אבל נתכוין להרג את זה והרג את זה פליגי רבנן אמרו חייב כי זה השור רוצח הוא וממ"נ אדם רוצה להרוג ר' שמעון אמר זה וזה שוין דגואל הדם הוא והקב"ה הביאו לידו ופטור וכו' (פליאה):

וכי יפתח איש בור או כי יכרה וגו'. וכי יכרה איש בור ונפל שמה שור או חמור מפרש על מרע"ה. שור הוא משיח בן יוסף וחמור הוא משיח בן דוד ונפל דמשיח אקרי בר נפלי (זוהר כי תצא ע' תקל"ט):

פתח ר' יהודה ואמר וכי יפתח איש בור וגו'. מה כתיב בתרי' בעל הבור

ישלם ומה על דא כך . מאן דגרם לאבאשא לעלמא בחוביה עאכ"ו (זוהר במדבר ע' רל"ח) :

כי יגנב איש שור או שה וטבחו או מכרו וגו' . אמר משה לפני הקב"ה כתבת כי יגנב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה הרי הביאו ה' ח"ח ונז"ם וטבע"ת עגי"ל וכומ"ז(רכה ויקהל):

אם זרחה עליו השמש דמים לו וגו' . אמר יהודה ליוסף בנמוסיא שלנו כתיב ואם אין לו ונמכר בגניבתו וזה יש לו לשלם (רבה ויגש) :

אוי להם לרשעים בשביל מעשיהם המקולקלים ודברים שאינם ראוים מביאים עצמם ליד פסול והם עניים עד יום מותם והלא דברים ק"ו ומה אם רשעי' שנמכרים בגניבתם אמר הכתוב העניק תעניק לו ולא יקשה בעיניך צדיקי עולם שעושים רצונו של מקום בכל יום עאכ"ו (סד"א פכ"ה) :

איזה דבר נוהג באיש ואינו נוהג באשה הוי אומר זה רציעה . וא"ת ואימא זה מכרוהו ב"ד דלא שייך באשה בגניבתו ולא בגניבתה וי"ל מ"מ שם מכירה נוהג באשה אבל שם רציעה אינה נוהגת באשה (תוס' קדושין ד' ס"ו ע"א):

על כל דבר פשע על שור על חמור וגו' . על כל דבר פשע מדבר באהרן שהפשיע ישראל בדבור לא יהיה לך . על שור כמ"ד וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב . ועל חמור אלו מצרים שנקראו חמורים כמד"א אשר בשר חמורים בשרם . הם הסיתו לישראל לעשות את העגל . על שה אלו ישראל שטעו אחריו שנא' שה פזורה ישראל . על שלמה שהמליכוהו עליהם כמד"א שמלה לך קצין תהיה לנו. על כל אבידה שאבדו מה שאמרו בסיני כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע . אשר אמר כי הוא זה זה שאמרו לעגל זה אלהיך ישראל . עד האלהים יבא דבר שניהם זה משה שנקרא אלהים שנא' ראה נתתיך אלהים לפרעה וגו' אשר ירשיעון אלהים זה אהרן . ישלם שנים אלו שני בניו ששילם לו הקב"ה שהוא ריע ישראל שמתו שניבניו נדב ואביהו בהקריבם אש זרה לפני ה' (תנחומא סדר אחרי מות) :

אמר רב המנונא סבא תלת בבא דינים תקינו רבנן בסדרי מתניתא חדא קמייתא בארבע אבות נזיקין שור בור וכו'.תניינא שנים אוחזים בטלית. תליתאה שותפין ורזא דאבידה מ"ט אלא הקב"ה בכל זימנא עביד להון לישראל זדונות כשגגות . ואינון סדרי מתניתין דתלת בבי הכי סדרו אורח דקרא . דכתיב על כל דבר פשע והאי פשע איהו לאו בזדון . ומאן איהו על שור ועל חמור ועל שה בבא קמא דהכי הוא באלין מלין . על שלמה דא בבא מציעא. על כל אבידה דא בבא תליתאה דארח דקרא נקטו דכד מטי לבבא מציעאה אמר שירותא דקא נקטו בטלית . אמאי כיון דאשכח קרא אמר וודאי דא הלכה למשה מסיני . וכיאות כל מילי דרבנן (זוהר בלק ע' קס"ה קס"ו) :

יבראשית *ברא *אלהים דא בב"א ואינון תלת בבין דרמיזת בתלת אלפי"ן בראשית ברא אלהים . ועלה אתמר על כל דבר פשע על שור ועל חמור על שה ועל שלמה . על שור ועל חמור דא בבא קמא . על שה ועל שלמה דא בבא מציעא . על כל אבידה דא בבא בתרא. על שור בה מתווכחין מארי מתניתין דא עם דא אית שור ואית שור שור תם ושור מועד. אית חמור ואית חמור ועל אילין דמסטרא דמסאבא אתמר בהון לא תחרוש בשור וחמור יחדיו ויעקב בגיניהו אמר ויהי לי שור וחמור.צאן דא שה דאתמר ביה על שה. ועבד ושפחה דא איהו על כל אבידה . ושור מועד דאיהו כ"ד אבות נזיקין תליין מניה וכלהון תליין מארבעה דאיהו קרן ושן נוף ורגל . נגיחה בקרן שן דהוי

דהוי אכל בגזל רביצה בגופא על מאנא ותבר לון ולית מאנא אלא ת"ח וכן הזיק ברגליו וכלהו במתניתין חמור איהו חמור דמתניתין . ות"ח דאיהו שולט עלה איהו ביה עני ורוכב על חמור . ומאי ניהו דשליט עליה חמו"ר ר"ת *חכם *מופלא *ורב *רבנן דאשליט עליה אבל אחרא איהו מחמר' בתריה מחמר מתניתין . וכן שור נגח לון בקשיו ונשך לון ורביץ עלייהו ותבר לון ודא איהו מחלוקת וכן ברגל תבר מאנין . ובג"ד בשור וחמור דאינון ממונין דעשו וישמעאל יתון רכיבין עלייהו תרין משיחין ושלטין עלייהו וכו' (תיקונים) :

זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו . דלא יהיב שולטנא לסטר' אחרא כו' כל מאן דקריב שום קרבנא לסטרא אחרא הקב"ה מפריש ליה משמיה דלית ליה חולקא בשמיה דהקב"ה בחר לון לישראל מכל אומין וכו' ע"ש באריכות (זוהר בהר ע' רי"ג) :

כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל משה ושבר הלוחות למה שהיה כתוב בתורה אנכי ה' אלהיך ועונשו אצלו זובח לאלהים יחרם לפיכך שיבר הלוחות (רבה כי תשא) :

ההוא גברא דאקדיש בריה אמר האי ברא מקודש לאלהים שמע ר' חייא ושמתיה . א"ל ומה על דאקדיש ית ברי להקב"ה להוי האי גברא בשמתיה א"ל לאו על כך עבדית אלא על דאקדיש יתיה לשם הנקרא אלהים והתורה אמרה זובח לאלהים יחרם (בפ' ויקרא אאריך בזה בשם מ' הנעלם) :

וגר לא תונו ולא תלחצנו כי גרים וגו'. שמא ידקדקו ויביאוהו לידי פסול תימה דבעי למימר דגרים מדקדקין ביותר ודמי להא דאמרו כל מצוה שהחזיקו בה גרים מדקדקים בה יותר מישראל . ובירושלמי גרס א"ר יעקב בן יצחק אין עושים חבורה של גרים מתוך שהם מקולקלים ויביאוהו לידי פסול בכל דוכתא נמי חזינן גרים לא דייקי במצות כישראל והכא קאמר דגרים מדקדקין ביותר (תוס' פסחים ד' נ"א ע"א) :

קשים גרים לישראל כספחת לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות וישראל לומדים ממעשיהם ובמס' נדה פי' הקונ' עוד לשון אחר משום דכל ישראל ערבים זה בזה וקשה דבפ' אלו נאמרין משמע שלא היו ערבים על הגרים לא חשיב התם ערבות דערב רב וי"ל דקשים גרים לישראל לפי שמתערבים בהם ואין השכינה שורה אלא על המשפחות מיוחסות בישראל . וי"מ לפי שביותר הוזהרו ישראל על הגרים ואינם יכולים להזהר מאונאתו (תו' יבמות ד' מ"ו ע"ב) :

רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים אור"י היינו היכא שמשיאין אותן להתגייר או שמקבלין אותן מיד . אבל אם הם מתאמצים להתגייר יש לנו למקבלם שהרי מצינו שנענש יעקב על שלא קיבל לתמנע שבאתה להתגייר והלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו ונפיק מיניה עמלק דצערינהו לישראל כדאמרינן באגדת חלק וגם יהושע קבל רחב הזונה ונעמה ורות המואביה . ובריש פ' במה מדליקין מגיי' הילל אותו שאמר גיירני ע"מ שתעשני כ"ג ואותו ע"מ שתלמדני כל התורה כולה לפי שמתאמצי' להתגייר וידע היה הילל שסופם להיות גרים גמורים כמו שעשה לבסוף (תוס' יבמות ד' ק"ט ע"ב) :

קשים גרים לישראל פי' בקונ' לפי שאינם בקיאים במצות ומביאים פורענות ע"י שמלמדים את ישראל ממעשיהם וי"מ שלפי שכל ישראל ערבין זה בזה ולא מילתא היא דהא לא נתערבו בשביל הגרים כדאמרי' בסוטה גמצא כל א' מישראל שש מאות וג' אלפים ות"ק מאות שכולם נתערבו זה

בזה אלמא לא נתערבו מן הגרים שהרי הרבה ערב רב עלה אתם . וי"מ דקשי' גרים לישראל כספחת לפי שהזהיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם ואי אפשר שלא יצערנו . וי"מ לפי שע"י הגרים ישראל בגלות כדאמרי' ספני מה ישראל מפוזרים בכל הארצות יותר משאר אומות כדי שיתוספו עליהם גרים ולא נהירא דהא אמרי' ביבמות כותי הבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר תדע שישראל דוויים וסחופים ואמר התם משום דאמר מר קשים גרים לישראל כספחת אלמא בתר שנתגיירו קשים הם . והר"ר אברהם פי' לפי שהגרים בקיאים במצות ומדקדקים בהם קשים גרים לישראל כספחת דמתוך כך הקב"ה מזכיר עונותיהם של ישראל כשאין עושים רצונו וכה"ג מצינו גבי צרפת שאמרה מה לי ולך איש האלהים כי באת אלי להזכיר עוני שמתוך שהוא צדיק גמור היה נראה לה שמזכיר עונה . ור"י מפרש דלפיכך קשים שנטמעו בישראל ואין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות . וכן נרא' דמשום הכי מייתיר' חלבו על האי מלתא דר' חנינא (תוס' קדושין ד' ע' ע"ב):

אם ענה תענה אותו כי אם צעק יצעק וגו' שמוע אשמע צעקתו תרי זמני חד לאשגיח בקולהון וחד לאתפרע מנהון . דאינון גרמי האי דכתיב ושמעתי כי חנון אני (זוהר ויקרא):

אחד הצועק ואחד הנצעק . א"ר שמואל דבספרי מתני' בע"א אחד הצועק וא' שאין צועק במשמע פירש אותו שהעני צועק עליו בין אותו שאין העני צועק עליו שניהם נענשים עליו . מסברא כיון שאין מחזיר עבוטו זה כמו זה אלא להכי כתוב שמוע אשמע צעקתו ממהרים לצועק יותר ממי שאינו צועק . ולפי גירסא זו לא נפק משרה כמו שפי' הקו' והגירסא ספרי' (תוס' ב"ק ד' נ"ג ע"א):

מי שיש לו אלו ה' דברים שסימנו צעקת"ו שהם *צדיק *ענוה *קרבן *תפלה *וידוי וכו' (תמונה) (ע"ל פ' לך לך ופ' וירא):

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו' . הלוקח רבית עונשו לגלגל בחיה טהורה . וקרוב שלא יעמדו בתחיית המתים ויקרא עצמות יבשות כתבי מהרי"ל (ע' זר זהב אות כי"ם):

ואשה אחת צעקה אל אלישע . ס"ח זימנין צווחה אשת עובדיה בההוא זימנא . ולא אשגח בה ולא ידעה מה למיעבד עד דאזלא לבי קברא וצווח' דחלא דה' דחלא דה' . ואשתמע קלא מבי קברא מה הדין דחלא דאת בעית ארבע אינון דאתקריאו דחלא דה' . אברהם איוב יוסף עובדיה.אתיבה ואמרה לא בעינא אלא האי דכתיב ביה דחלא דה' לחדא . וכדין אודיעה קברא הוי קא מתפלשא בקברא וקא צווחה ואמרה מרי מרי האיך דחוצנך לי בשעתא דדמכת כד אמרתי לך למאן אשתביק יתמיך ואנא אקיימי' דארמלך עלי תתרחצון . וכדו לא נשכח מה שיזיב ויתמי אמרי וצווחין נמי קבלן אבא . איתיב עובדיה ואמר לה זילי לגבי אלישע בכווזא דמשחא דאשתבוק גבך ואנא כי אטמרתינהו להני מאה נביאים ואכלכלינהו במערתא בלחמא ומיא ולא אוטיפין בוצינא דמשחא מניהו לא בימטא ולא בליליא . לידכר נביא מילי ידידי להקב"ה וישלם להון מאן דאוזפינה והכי אמר קרא לדאוזיף למארי עלמא כל מאן דרחים על עניא ועל מסכנא ובבן אזלת ואודיעת לאלישע (תוספתא):

כי הוא כסותה לבדו הוא שמלתו וגו' . מאן דמקיים פקודי דאורייתא כאלו הוא לבש לשכינתא בלבושהא בג"כ אוקמוה בכסוי דתפילין וציצית כי היא כסותה לבדו היא שמלתו לעורו במה ישכב (זוהר בראשית ע' ק"ה):

מסכנא קריב יתיר למלכא דכתיב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני .

ולשאר בני עלמא זימנין דשמע וזימנין דלא שמע (זוהר יתרו ע' קנ"ד):

צעקה וזעקה דבר אחד הוא. צעקה הוא קריב להקב"ה דכתיב והיה כי יצעק ושמעתי כי חנון אני (זוהר שמות ע' ל"ד):

(הגה"ה הכי איתא בפסיקתא. רחום הוא מדת הרחמים שלא כעת צרה בטרם מגיע הצרה הוא מרחם שלא תבא. אבל חנון הוא במה הדחק לגאול לצעקו כדכתיב חנון, יחנך לקול צעקך כשמעתו ענך. ומדה זו בע"כ שיש לו לחון על הצועק אף שלא כדין דכתיב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני כלומר אע"פ שבדין הוא בא עבוטו לידך כי הלוית עליו מעותיך אעפ"כ תשיבנו לו. כי אם צעק יצעק אלי המדה היא כך שאשמע צעקתו לפי שחנון אני ואיני אוכל לראות בעניו (תוס' ד"ה) (לקמן פ' כי תבא אהריך כזה):

אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור וגו'. צמאה נפשי לאלהים מהו לאלהים כשעשה דין בעכו"ם שנא' אלהים לא תקלל. ד"א כשתחזיר אותי אלהים כשם שעשתני בסיני. אני אמרתי אלהים אתם. ד"א כשתלבש האלהות שנתנה ליעקב ויתן לך האלהים. לאל חי שהוא חי וקים לעולמי עולמים. ד"א שהוא חי וקיים בדברו. אמר ר' פנחס אע"פ שמתו המבטיחים אלו הנביאים אבל האלהים שהבטיחם חי וקיים. ד"א שהוא מפריח טללי' ומוריד גשמים בעונתם בשביל חיים (ילקוט תלים):

מלאתך ודמעך לא תאחר וגו'. אף המקדים תרומה לבכורים לקמן מפרש טעמא דאמר קרא מלאתך ודמעך לא תאחר. מלאתך זו בכורים ודמעך זו תרומה. ואמר רחמנא לא תאחר. ובספרי מפרש טעמא אחרינא. יקדמו להם ביכורים שיש להם ברישא וכו' מייתי להו לקמן(תו' תמורה ד' ג' ע"א):

לכלב תשליכון אותו. דא סמא"ל (זוהר פ' זו ע' מ"ס):

לגיון חד שאל לר' אבא א"ל לא כתיב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו אי הכי מאי כתיב טרף נתן ליראיו. טרף נתן לכלבים מיבעי ליה מאי נתן ליראיו. א"ל ריקה מי כתיב טרפה ליראיו טרף כתיב ואי תימא טרף כטרפה נתן ליראיו וודאי דמלה דא לא יהיבא לאזדהר' ביה אלא לאינון דחלי שמיא וכו' דהא ידעין דאינון לא דחלין מיניה (זוהר פ' זו ע' רי"ד):

השוחט בסכין פגום בהמה אחת ונעשית נבילה מת במגיפה אותיות פגי"מה ומתגלגל בכלב כי הוא גדל אותו שנא' ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו (עמק המלך בשער תקוני תשובה):

שאל מין א' את ר' יהושע הגרדי מפני מה כתובין תפילין ומזוזות על עור של נבילות וטריפות. א"ל אמשל לך משל למה"ד לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו המלך ואחד אספקלטו' איזה מהם חשוב הוי אומר זה שהרגו המלך א"ל א"כ יהא מותר באבילה. א"ל הרי הוא אומר לא תאכל כל נבילה הכתוב אוסרה ואני מה אעשה לך. מכאן שכותבים על עורות נבילה וטריפה ואין חוששין שמא עורות לבובין הן (מס' סופרים פ"א):

המאכיל נבילות לישראל מתגלגלין בעלה האילן. הרוח בא ומגלגלתו והוא צער גדול וסוף עונשו כשנופל העלה ההוא לארץ כי אז נחשב לו למיתה ממש וז"ס והעלה כי תהיו כעלה נובלת. כי מי שמאכיל נבלות מתגלגל בעלה נובלת (כוונת אר"י):

אפי' לבהמה לא תהא כפוי טובה שנא' ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו לפי שהכלב עזר שהזאבים לא הביאו הבהמה ביער הרי נשאר לך החלב והעור לכן אל תהא כפוי טובה ותן לו הטריפה וכתיב לא

לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם ודרש דוד שלום חנון בן נחש מפני אביו . וכן כתיב לא תחסום שור בדישו (ס' חסידים סי' תרס"ה) :

ובשר בשדה טריפה זה בשר מן החי דכתיב בשדה דרש דמשמע שפירש ממקומו . ואע"ג דאצטריך לבשר שיצא חוץ למחיצתו כדאמר בפ' בהמה המקשה כולהו דריש מיניה (תוס' חולין ד' כ"ב ע"ב) :

לא תהיה אחרי רבים לרעות וגו' . כותי א' שאל את ר' יהושע בן קרחה כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות אנו מרובים מפני מה אין אתם שוים עמנו בע"ז א"ל יש לך בנים א"ל הזכרתני בצרתי א"ל למה א"ל הרבה בנים יש לי בשעה שהם יושבים על השלחן זה מברך לאלקי פלוני וזה מברך לאלקי פלוני ואינם עומדים משם עד שהם מפצעים את מוחם אלו לאלו א"ל ומי שוה את עמהם א"ל לאו א"ל עד שאת משוה עמנו לך ומשוה עמהן דחקו ויצא לחוץ כיון שיצא לחוץ א"ל תלמידיו ר' לזה רחית בקנה לנו מה אתה משיב א"ל בעשו כתיב שש נפשות וכו' וביעקב כתיב שבעים נפש אלא עשו עובד לאלהות הרבה כתיב נפשות יעקב עובד לאלוה אחד כתיב ביה שבעים נפש אחד (רבה ויקרא) :

המתרגם פסוק כצורתו פי' כמשמעותו כגון לא תענה על ריב לא תסהיד על דינא הרי זה בדאי דאדרבא מצוה היא להוציא הדין לאורה אלא הכי מתרגם לא תתמנע מלאלפא למאן דמתבעי מינך בדינא והמוסיף עליו פי' בקונ' שבא לומר הואיל וניתן לי רשות להוסיף אוסיף אני בכל מקום שארצ' הרי זה מחרף פי' מבזה את השם משנה את דבריו ואונקלס תרגם שהוסיף שלא מדעתו והוסיף שהרי בסיני ניתן התרגום ונשתכח וחזר ויסדו כדאמרי' במגילה ור"ת פי' המתרגם פסוק כצורתו כגון ויראו את אלהי ישראל הרי הוא בדאי דשכינ' ממש לא ראו כדכתיב כי לא יראני האדם וחי והמוסיף עליו דאמרי' וחזו ית מלאכא דאלהא הרי זה מחרף שתולה שבחו של מקום במלאך אלא הכי פי' וחזו ית יקרא דאלהא ישראל (תוס' קדושין ד' מ"ט ע"א) :

ושוחד לא תקח כי השוחד יעור עיני חכמים וגו' . שנו רבותי' המלך לא דן ולא דנין אותו א"ר יוחנן אמר דוד רבש"ע אתה מלך ואני מלך נאה למלך לדון למלך וכו' ד"א מלפניך משפטי יצא א"ר לוי אמר הקב"ה לדוד על חנם עשיתי סנהדרין לך ודן לפניהם אמר דוד רבש"ע כתבת בתורתך ושוחד לא תקח והן מתייראי' ליקח שוחד אבל אתה נוטל שוחד שנא' שוחד מחיק רשע יקח ומהו השוחד תשובה (ילקוט תלים) :

הקב"ה אתמר ביה אשר לא ישא פנים ולא* יקח* שוחד* בס"ת אח"ד הכי צריך דיין למהוי גוונא דאח"ד דאיהו ה' אחד דלא יקח שוחד (זוהר) :

ושוחדא לא תקבל ארום שוחדא מסמא עינוהי נסבוהי ומטלטל חכימיהו מסותבניהון ומתקלקל פתגמין תריצין דמכתבין באורייתא ומערבב מלין זכאין בפומהון בשעת דינא (תרגום) :

מה אני בחנם אף אתם בחנם וכו' . וא"ת ושוחד לא תקח דכתב רחמנא למה לי ולאו סברא היא דתרי מילי הוא . כדמוכח בריש פ' בתרא דכתובות דבתורת אגרא היינו שכר טרחא ובתורת שוחד היינו להשתדל ולדונו יפה ולהפכו בזכותו כדאמר התם אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב ואין לתמו' על דייני גזירות שבירושלים שהיו נוטלים שכר מתרומת הלשכה דבלאו טעמא דאגר בטילה דמוכח שרי התם כיון דכל עיסקא היה על זה ולא היו עוסקים בשום מלאכה שעל כרחם היו צריכים להתפרנס (תו' בכורות ד' כ"ט ע"א) :

ששת ימים תעשה מעשיך וגו' למען ינוח שורך וחמורך חמור בתורה ובמצו' וינפש בן אמתך ובהמתך עם הארץ בהמה אקרי (זוהר פ׳ גו ע׳ מ״ט):

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו'. זכורך ממש מכאן דכל בר ישראל דאתגזר בעי לאחזאה קמיה מלכא קדישא דמתמן נטל ברכה וכו'. זמנא חדא סליקו ישראל למיחג חגא ואתערבו עע"ז בהדייהו בההוא שתא לא אשתכח ברכתא בעלמא אתו שאילו ליה לרב המנונא סבא א"ל המיתון סימנא בקדמייתא א"ל כד תבנא מהתם חמינן כל אורחא אסתימו ממיא ועננא וחשוכא אשתכח ועוד בשעתא דעאלנא לאתחזאה אפי שמיא אתחשכו אתרגיש וחמא אמר להו בוודאי אית בינייכו בני נשי דלא אתגזרו או עע"ז סליקו בהדייכו וכו'. ושתא אחרא בדקו ומצאו כן וכו'. מההוא שתא אשתכח ברכתא (זוהר פ' קי"ח וקי"ט):

ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך וגו'. לא תבשל גדי בחלב אמו. אשכחן מאן דאכל ההוא מיכלא מ' יום אתחזיא גדיא מקלסוי בקלפוי לגבי אינון דלעילא וסטרא מסאבא מתקריב ביה וגרים לאתער דינא בעלמא ואי אוליד בר באינון יומין אוזפין ליה נשמתא מסטרא דמסאבא ותו דאסתפי פהיזון בישא דהא בעינייהו גדיא אשתכח דצלמא דבר נש אעדי מיניה תאני מאי זכו חנניה מישאל ועזריה דאשתזיבו מאינון נסיונות בגין דלא אסתאבו באינון מאכלין וכו'. תאני מיכלא דההוא רשע בשר בחלבא הוה ליה בכל יומא ודניאל כד אסתמר מהאי לא שנא צלמוי ודחלו אריוותא מיניה ובההוא רשע בשעת' דמלכותא אתעדי מיניה עם חיות ברא מדוריה (זוהר ע' קכ"ה):

בשר בחלב ההלב בא מצד הרחמים ובשר מצד הדין. ויש שני צינורו' א' של דין והוא דם וא' של רחמים והוא חלב ובשעת יניקות בנים שהם ישראל מתהפך הדם באשה לחלב. ונעשה מן צנור דם חלב (זר זהב הות נ'):

ההס"ד נקרא חל"ב והפח"ד נקרא בשר. והגדי הוא שעיר לעזאזל והאם היא כנסת ישראל ואם אתה אוכל בשר בחלב אתה מוריד שפע הפח"ד אשר הבשר רומז אליו בתפאר"ת ותתגבר הדין ותתמלא האם מן האש ותכנוס הטומאה (פליאה):

כתב איש סודי בעת אשר היו בני עמנו ישרים היה השם עמהם והיו בגדול"ה ובתפאר"ת רב שהרי נאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך זה מיכ"אל. וסימן לדבר הוא בשר שרה שנולד יצחק ראש לנימולים. לפיכך הוא שר של ישראל מן היום ההוא. וכשעלה משה למרום אמרו המלאכים להקב"ה מה אנוש כי תזכרנו תנה הודך על השמים אמר משה הרי מיכאל א' מן השרים הראשונים נתנו לו בשר וחלב ואכל לכן נסמך לא תבשל גדי להנה אנכי שולח מלאך וכתיב הנה מלאכ"י ילך אותיות מיכ"אל. ולפי שאברהם נתן לפניו לאכול וסמך וברך את לחמך ואת מימיך כי בכל מקום שינוי וסת תחלה לחולי מעיים א"כ היו צריכים למתוק המאכל ושיקוים להסיר מהם מחלה הראוי לבא בשינוי מקום (ציוני):

מיכאל הוא כהן גדול העומד בלבוש כה"ן גדו"ל בגי' זה"ו מיכאל וי"מ כי זה המלאך הוא גבריאל. ורבותינו אמרו שזהו מטטרו"ן כי יו"ד של שמ"י הוא יו"ד משד"י ב"ק מן בקרב ו באת"ת ב"ש ש"ד הוא שד"י ונשאר מן בקרבו רב"ו וז"ס שמו כשם רבו גם שד"י בגי' מטטרו"ן (סס):

השמר מפניו ושמע בקולו וגו'. כי* שמי* בקרבו* ס"ת גי' ד"ו במנין שם יהו"ה בקרב"ו בגי' ש"י וד' באמצ' רמז לד' אותיות והוא שד"י (ע"מ):

כי שמי בקרבו זהו מטטרו"ן ששמו כשם רבו (ע"ל פ' ברא"שית במטטרו"ן):

ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' מן המוציא ישאיר מעט מפיו לאחר הסעודה ע"ש שיהא טעם המוציא בפיו וכתיב ברוך טנאך ומשארתך שירוי מאכל וכתיב וברך את לחמך ואת מימיך (ספר חסידים סי' תתפ"ח):

לא תהיה משכלה ועקרה בארצך וגו' לא יהיה בך עקר ועקרה סריסין ואיילוני' אין לי אלא אדם מנין אף לבהמה דכתיב ובבהמתך ומנין אף בארץ דכתיב לא תהיה משכלה ועקרה בארצך הרי באדם ובבהמה ובארץ מנין שאף באילן דכתיב ולא תשכל לכם גפן השדה (רבה כי תבא):

סוד העשר פעמי' שם של הוי"ה במלוי יודי"ן עולה תש"ך והוא מבטל הקליפ' הנקרא שנש"ע סוד *שפחה *נבל *שנואה *עבד ובעשר שמות הללו דהיינו במספר תש"ך יש מלאך א' הנקרא השמא"ל והוא נכבש תחת עשר פעמים הוי"ה במילואו המלאך הזה היה טוען לפני הקב"ה וקרא תגר שלא ליתן התורה לישראל אלא למלאכים א"ל הקב"ה אני כתבתי בתורתי לא תבשל גדי וכו' ואתה כשבאת אצל אברהם אכלת בשר בחלב וז"ס לא תבשל גדי וסמוך לזה *הנה *אנכי *שלח *מלאך *לפניך ר"ת השמא"ל (ס' הקרניס):

מורי ז"ל כשהיה קורא ונזדמן לו שם מלאך שאין אותו השם כשם אדם היה אומר ב' אותיות לבדו כגון מטטרו"ן אמר מט"ט או סמא"ל אמר ס"ם אבל מלאכים שהם כשמות האדם כגון מיכאל גבריאל רפאל אין בכך כלום. והטעם כשברא הקב"ה את המלאכים צוה אותם כשיקראו אותם או שישבעו אותם שיבאו. ואם היה מזכיר שמם היו באים לבטלה היה מזיק להקורא ואם הוא אהוב מהעליונים ותחתונים ויודע בעצמו שמימיו לא חטא יוכל להזכירם ואינם מזיקים לו (מקובלים בשם הא"רי ז"ל):

המלאך הזה ע"ד רבינו חננאל היה מיכאל שר הגדול וכו' והוא השרף שנראה לישעי' ויעף אלי א' מן השרפים וכו' ולא היו ישראל נמסרים בידו כל ימי משה כי היה ממלא מקומו של המלאך (כחיי):

ודעת הרמב"ן מלאך שר הצבא שחזר בימי יהושע היה גבריאל ומשה כל ימי חייו הוא הממלא מקומו של גבריאל השר כנרמז בפסוק והיה כאשר ירים משה ידו וגב"ר ישר"אל ביאורו ש"ר גברי"אל וכו' והנצרך ללכת עמו המלאך הזה שהוא שר הגבורה. להיות על ערי האויבים ויפילו לפני ישראל לאלפים ולרבבות (שם):

הנה אנכי שולח מלאך לפניך הוא מלאך דאיהו פרוקא דעלמא נטירו דבר נש אזמין ברכה לכל עלמין וכו'. והאי מלאך לזמנין אקרי דכר ולזמנין אקרי נוקבא ובזימנ' דאזמין ברכה אקרי דכר כמו דוכריה דאזמין ברכה לנוקביה ובזימנ' דקאים דינא על עלמא אקרי נוקבא (זוהר וילא):

התהלך לפני והיה תמים מהכא דלא יהך גברא בתר אתתא אלא קמהא והא כתי' הנה אנכי שולח מלאך לפניך ושלחתי מלאך לפניך אלא אברהם דלא הוי גזיר דחה ליה לקמי' וכו' (זוהר פנחס ע' קפ"ט בתוספתא):

איכא למידק בהאי פרשתא קדישתא דהקב"ה א"ל למשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך ולא קפיד משה וכי א"ל בפ' כי תשא ושלחתי מלאך לפניך קפיד וכי מפני שעשו העגל רצה להרויח ותו משמע שקיבל הקב"ה תפלתו של מרע"ה שלא שלח מלאך דא"ל גם את הדבר אשר דברת אעשה והכי אשכחן דשלח מלאך ליהושע אני שר צבא ה' וי"ל דמעיקרא לא קפיד דהא משמע דלא סליק הקב"ה מהם וכו'. והטעם כששלח מלאך שאם לא היה

עושה ע"י מלאך אלא כמו במצרים אני ולא מלאך היו שבע' עממים מתגרשים מיד ווש"ה לא אגרשנו מפניך בשנה א' פן תהיה הארץ שממה וכו' לכן לא הקפיד . וא"ת מהטעם הזה פן תהיה הארץ שממה ה"ל להקב"ה למעט חיות השדה וי"ל שכל מה שאפשר שלא לשנות הטבע עושה הקב"ה מפני שהטבע שלוחו של הקב"ה היכא דלא אפשר . וא"ת מאחר שקיבל הקב"ה תפלתו ואמר אשר דברת אעשה והוא היה בעצמו א"כ למה לא נתגרשו בפעם אחת . וי"ל שאין ה"נ שנתקבצו ל"א מלכים פה א' ואלו היה ע"י מלאך היה כמה שנים וס"מ לא נתגרשו בפעם אחת . לפי שראה הקב"ה שצריך להניחם לנסות את ישראל (מגיד) :

מלאך א' יש ושמו אורי"אל תפס בפסיעה אחת מגלגול העשירי עד הארץ ואמר אני שר צבא ה' עתה באתי ואם מלאך כזה שהט' גלגלים לא נחשבו אצלו כ"כ עאכ"ו יהוא"ל שהוא עליו שנראה אורי"אל הנער אצלו ויהו"אל נחשב אצל שמוע"אל כלא היה וכו' (ברית מנוחה) ;

אמרו עוד שהמלאך שמוע"אל ממנו קבלו אברהם ומרע"ה . כאשר ירדו לסוף החכמה דכתיב ומשה נגש אל הערפל אשר שם אלהים זה שמועאל המלאך (ס"ה) :

כיון שיצאו ישראל ממצרים עמד לו ומתפלל ואומר איני מכיר הדרך א"ל הקב"ה הנה אנכי שולח מלאך לפניך א"ל משה אפי' אתה שולח כמה מלאכים איני מניחך אם אין פניך הולכים א"ל חייך אני עושה גזירותך פני ילכו והניחותי לך (ס"ע סי' ד') :

ואל משה אמר עלה אל ה' . יאנו"ס ויאמברו"ס בטומאה נגדו בקדושה אהרן והור אכן לאלה היתה הכרעה מן הזקנים ולאלה לא היתה הכרעה (ע' בפי' על ע"מ ד' ל"ד ע"ג) :

ולות משה אמר מיכאל סרבן חוכמתא ביומא שביעאה לירחא סק קדם ה' את ואהרן נדב ואביהו ושבעים מסבי ישראל ותסגדון מרחוק (תרגום) :

וישלח נערי בני ישראל וגו' . ויזבחו זבחים סודם ידוע כי ישראל כל ימי היותם במדבר מקום ציה ושממה פחדו ממדה"ד המושל שמה וזהו טעותם במעשה העגל כי עגל בן יומו קרוי שור והוא טעם עם פר כהן משיח ופר העלם דבר של צבור ופר ע"ז ופרה אדומה (ציוני) :

ויקח משה חצי הדם וגו' מהיכן היה יודע משה חצי הדם ר"י בר עילאי אומר הדם היה נחלק מאליו . ר' נתן אומר נשתנה מראיתו ונעשה חציו שחור וחציו אדום . בר קפרא אמר מלאך ירד כדמות משה וחלקו . א"ר יצחק בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת עד כאן חצי הדם.תני ר' ישמעאל בקי היה משה בהלכות דם וחלקו (רבה ויקרא) :

למה כרת הקב"ה עמהם ברית בדם . רמז להם אמר להם אם אתם מקיימים התור' מוטב ואם לאו מתיר דמכם לכרת ולמיתה (בחיי בשם רבינו חננאל ז"ל) :

ויקח ספר הברית ויקרא באזני וגו' . כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע . איכא למידק היאך יעשו קודם ששמעו . ותו היכי קאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע דאיהו לשון עבר הא אכתי לא מליל ולא פקיד להו אורייתא . והכי הוה ליה למימר כל אשר ידבר ה' נעשה ונשמע . ואפשר לומר ע"ד הפשט שארז"ל שבת ודינים במרה אפקיד משום הכי אמר כל אשר דבר ה' במרה נעשה וקאמר כל משום דהוי תמן חק ומשפט לאכלל' תרווייהו קאמר כל ונשמע מה דאמר לן מכאן והלאה אבל רזא דמלתא דישראל דההוא דרא הוי אתו

מסטרא דיזבל ואורייתא כתובה במרום הוי ואשתכח דעד לא אתו לעלמא שמעו נשמתהון אורייתא ומשום הכי כל אשר דבר ה' לנשמתין דילן עד לא אתו לעלמא נעשה והשתא ג"כ ניהדר למשמע בההוא עלמא כדי לשעבדא גופין דלהון וה"נ כל חד וחד מישראל יכול למימר כל אשר דבר ה' לנשמתין עד לא ייתון לעלמא וכמו שארז"ל מלמדין אותו כל התורה כולה ואף משביעין ית זרעיה לקיימא אוריית' כדאיתא בזוהר קדישא ע"פ נפש כי תחטא וגו' ושמעה קול אלה כו' . נעשה ואף נשמע מלה דאוריית' ונוליף יתיה בההוא עלמא לשעבדא גופין דלהון (מגיד פ' יתרו) :

א"ר יהושע בן לוי גדול השלום שבשעה שעמדו ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע שמח הקב"ה בהם ונתן להם תורתו וברכם בשלום שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (מס' דרך ארץ פ' השלום) :

נעשה ונשמע עשויה בעובדין טבין ושמיעה באוריית' (מ' הנעלם) (ע' מאמר זה ריש לך ל-) :

תורה חתומה ניתנה דכתיב ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ופרש"י בחומש דהיינו מן בראשית עד כאן ונראה לפרש דלא קאמר חתומה ניתנה שלא נכתבה עד לבסוף אלא שעל הסדר הכתובים דיש פרשיות שנאמרו תחלה לפני אותם הכתובים לפניהם ולא נכתבה עד שנא' לו אותה שכתובה לפניה וכתב זאת לאחריה ועל זה מייתי מדר' לוי שאותם לא נאמרו על הסדר והיה יכול להוכיח זה מכמה מקראות דאין מוקדם ומאוחר בתור' אלא הואיל ומשכח דריש לקיש מייתי ליה ור"ת גרס אמר ר"ל מלתא באפיה נפשא (תוס' גיטין ד' ס' ע"א) :

אע"ג דהקדימו ישראל נעשה לנשמע היו אנוסים לפי שהיו במדבר שממה ולא היו יודעים שום דרך ולא היה להם שום מזון כי אם המן וזה דוגמ' כפיות ההר משום הכי בסוף מ' שנה והיה בבחירתו רצה משה להעבירם בברית (מגיד ישן) :

כיון דאקדימו ישראל נעשה לנשמע קרא הקב"ה לפמליא דידיה א"ל עד הכי אתון הויתון יחידאין קדמאוי בעלמא מכאן והלאה הא בני בארעא חברים בהדייכו וכו (זוהר פנחס ע' תמ"ג) :

מפני מה גלה הקב"ה לישראל מה ביום ראשון מה ביום שני ושלישי עד יום הששי. בזכות שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע(מ' חזית על הכיאני):

כשאמרו ישראל נעשה ונשמע קרא הקב"ה למלאך המות ואמר על כל האומו' יש לך רשו' חוץ על אומה זו לפי שהם בני(פס על סמני כהוס־):

אמר הקב"ה למלאכי השרת רדו ונשקו שפתותיהן של ישראל שאלולי לא קבלו התורה ומלכותו בסיני הייתי נעשה דבר לאלו הישנים במערת המכפלה (פס על וחכך כיין הטוב) :

בשעה שגוזרים תענית וזקנים מתענין אמר הקב"ה איני יכל לסבול הם קבלו מלכותי בסיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (פס על הסבי עיניך) :

אך סוררים שכנו צחיחה לשכון יה אלהים אף סוררים הקב"ה משרה שכינתו ביניהם . באיזה זכות בזכות שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (פס) :

נעשה ונשמע קיימו האבות עד שלא שמעו אברהם אנכי יצחק כבד יוסף לא תנאף וכו' (מ' הכביר) :

הקול קול יעקב כל מי ששומע ועושה הלקו עם הקול (פר"א) :

קול התור נשמע בארצנו נשמע דא יום הששי דכתיב נעשה אדם דהוה עתיד להקדים נעשה לנשמע כתיב הכא נעשה אדם וכתיב התם נעשה ונשמע (זוהר בראשית ע' י"ז) :

כשאמרו ישראל נעשה אמר הקב"ה מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי (ילקוט כי תבא) : **נעשה** מצות עשה ונשמע מצות לא תעשה (ילקוט שיר השירים) : **אבשלום** ודואג קרח ואחאב אלישע בן אבויה כולם ניצולו מגיהנם ע"י שאמרו נעשה ונשמע (מדרש) : **משתו** ישראל מי באר אמרו נעשה ונשמע (רבה) :

מלאה קטרת שכולם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע קבלו עליהם תלמוד תורה ומעשים (רבה נשא פי"ד) :

כשאמרו ישראל נעשה ונשמע ניתן להם מזיו של מעלה וכשעשו העגל נעשו שונאים שנא' ועוז פניו ישונא (רבה נשא) : **בשביל** נעשה ונשמע גלו ישראל (שם) :

כשאמרו ישראל נעשה ונשמע יצא להם שם בעולם שנא' ויצא לך שם ביופיך (רבה כי תשא) :

כל טובות ונחמות בשביל דבור נעשה ונשמע (רבה אמור) : **בשעה** שהקדימו נעשה לנשמע לא היה בהם זבים ומצורעים (רבה נשא) :

ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וגו' . דאתרשים ביה תחות דוכתא חד לבינתא מאינון לבנין דהוי בנין במצרים דתמן איתתא חדא אולידת במצרים במדבר והוי אתיין סרני פרעה ועאלית ליה בחד לבינתא ואתא פס ידא ואחיד ליה . ואתרשים תחות רגלי שכינתא וקיימו קמיה עד דאיתוקד בי מקדשא דלתתא ולא זכר הדום רגלו (זוהר בשלח ע' קי"ז) :

ע"ד הקבלה כמעשה לבנת הספיר . ידוע אצל חכמי מרכבה כי כסא הכבוד מיוסד מג' יסודות אש רוח מים . שהם נאצלו מג' מדות חס"ד די"ן רחמי"ם והם ג' מראו' אוד"ם לב"ן תכל"ת . ותן לבך כי הזכיר לבנות על מראה הלובן . וספיר על מראה אודם . וכעצם השמים על מראה תכלת (בחיי ע"פ באריכות) : **ואל** אצילי בני ישראל לא שלח ידו . א"ר אליעזר סעודת צדיקים לעתיד לבא בהאי דכתיב ויחזו האלהים ויאכלו וישתו א"ר אליעזר באתר חד כתיב נהנין ובאתר חד כתיב ניזון אלא צדיקים שלא זכו כ"כ נהנין מאותו זיו אבל בצדיקי' גמורים כתיב ניזוני' מזיו השכינה (זוהר תולדות ע' קכ"ה):
וזקפו נדב ואביהוא ית עיניהון וחמאן ית איקר שכינתא אלהא דישראל ותחות אסיפורא דריגלי' דעיינא תחות כורסייא הי כעובדא אבן סנפרינון מדכיר שעבודא דשעבידו בני ישראל בטינא ובלבנייא והוו נשין בטשין ית טינא עם גובריהון והוות תמן ריבא מפנקתא מעברא ואפילת ית עוברא ואתבטיש עם טינא . נחית גבריאל ועביד מיניה לבינתא ואסקי לשמי מרומא ואתקנית גלונדיק תחות אפיפורין דמרי עלמא זיוויה הי כאבן טבא והי כתוקף שפר שמיא כד הינון ברירן מן ענגין (תרגום) :

ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר וגו' . האי מראה לזמנין אית באות ה' . *המראה הגדול . ולזמנין באות ב' *במראה אליו אתוודע . ולזמנין במ' ממראה *מתניו ולמטה . ולזמנין בכ' *כמראה אדם עליו מלמעלה . ולזימנין בו' *ומראה כבוד ה' וכו' . אלא האי מראה כלולה מעשר ספירות במראה כ' אהזי על כת"ר והכי שאר אתוון ולא צריך לארכא הכא די לחכימא ברמיזה (זוהר כי תשא ע' תקמ"ב) :

ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר וגו'. בא וראה כל מעשה נברא בששה ימים והתורה ניתנה לסוף מ' יום. אשרי מי שנותן מעשה ששה ונוטל מעשה מ' (בחיי):

ת"ח משה לא יוכל לקרבא לאסתכל במה דאסתכל אלא כד אתלביש בלבושא אחרא כד"א ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר והרגום במציעות עננא ואתלבש ביה כמאן דאתלביש בלבושא (זוהר נח ע' ר'):

איתא בספר יונת אלם יש לנשמה י"ז דרגין וכו' והשם של הוי"ה במ"ק י"ז וז"ש ויבא תוך הענן כי משה הוא כלול מעשר וז"ס שגבהו של משה היה י' אמות וא"כ י' פעמים י"ז בגי' ענ"ן. (ת"ע אופן קע"ו):

א"ר אליעזר בשעתא דעאל משה גו עננא דכתיב ויבא משה בתוך הענן איערע ביה חד מלאכא רברבא ותארא קמואל שמיה וממונה על י"ב אלפים ממונן שליחן. בעא לאזדווג במשה פתח משה פומיה בתריסר אתוון דשמא קדישא דאוליף ליה הקב"ה בסנה ואתרחיק מיניה י"ב אלף פרסה. והוה משה אעיל מעננא ועינוי הוו מלהטין כגומרין דאשא עד דאירע ביה חד מלאכא רברבא ויקירא מן קדמאה ותנא הדרני"אל שמיה. והוא עילאה על שאר המלאכים אלף ושיתין רבוא פרסין וקליה אזיל במאתין אלף רקיעא דמסחרין באשא חיוורא כיון דחמי ליה משה לא יכיל למללא. בעא לאשדי גרמי' מגו עננא א"ל הקב"ה וכי אנת הוא דאסגיא' עמי בסנה תלתא יומין בעית למנדע רזא דשמא קדישא ולא דחיל והשתא את דחיל מן חד משמשי כיון דשמע משה קלי' של הקב"ה אתקיף פתח פומי' בע"ב אתוון דשמא עילאי כיון דשמע הדרני"אל אתוון דשמא קדישא מפומי' דמשה אזדעזע קריב לגביה א"ל זכאה אנת משה דאתגלי לך מה דלא אתגלי למלאכי עילאי והוא אזיל עמי' עד דמטי לסנדלפון ותאנא כו' דהוא קשר כתרין מבעותהון דצלותא דישראל וכד מטי האי כתר לרישא דמלכא קדישא הוא מקבל צלותא דישראל וכולהו חיילים ואוכלסין אזדעזען ואמרין בריך יקריה דה' מאתר בית שכינתיה א"ל הדרני"אל לית לי רשות למיהך עמך דלא יוקיד לי אשא ותקיפא דסנדלפין ביה שעתא אזדעזע משה עד דאתקיף ביה הקב"ה ואותביה קמיה ואוליף ליה אורייתא וכו' (זוהר בשלח ע' ק"ב):

אמר ר' יוחנן כל אותן מ' יום שהיה משה בהר היה לומד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה וכ"כ למה בשביל להזהיר הטפשים (ירושלמי הורי' ונדרים ד' ך' ע"ב):

סח לי מטטרו"ן שר הפנים בשעה שעלה משה למרום. צוה הקב"ה אותי ונתן לי משיעור קומה שלו ע' אלף רבוא פרסאות על ע' אלף רבוא פרסאות למד משה התורה בשבעים פנים של ע' לשון וכן נביאים וכתובים ובארבעים יום למד משה הכל ובשעה א' שכחה שלח לו הקב"ה יפיפיה שר התורה ולמדה עמו עד שנתנה לו במתנה וכו' (פרקי היכלות דר' ישמעאל):

כמו שחייו של משה נחלק לג' פעמים מ'. מ' שנה במצרים. מ' שנה בכוש. מ' שנה במדבר. ובכוש היו שנותיו בצער ובגירות כן היו ג"ב הימים בהר סיני ומ' ימים אמצעים בכעס (מג"ע אופן קכ"ח):

ב' אלפים תוהו הם תת"קל שנה מחיי אד"דר ותת"קן מחיי נח שנחסרו מהם לתשלום אלפים שנה ק"ך שנה דאינון ע' מן אדם ונ' מן נח ואילין תרין זימנין היה של תוהו עד שבא משה וקיבל התורה שנברא אלפים נמרח בעבורה ק"כ ימים. יום לשנה לקביל ק"ך שנה שנחסרו מן אדם ומן נח ובאופן

זה נתכפר חטא של אדם הראשון ושל נח שנתגלה בתוך אהלו (גלי רזיא) ׃

ועאל משה בגו עננא וסליק לטורא הוי משה בטורא אליף פתגמא אורייתא מן פום קודשא יהא שמיה מבורך ארבעין יומין וארבעין לילין (תרגום) ׃

מר"עה אמר לישראל שמע ישראל הגוי כלו אני עליתי למרו' וראיתי כל שרי מעלה ראיתי קמי"אל השוער המלאך הממונה על י"ב אלף מלאכי חבלה עומדים על שערי הרקיע ׃

ראיתי הדרני"אל שגבהו קומתו מקמואל ס' רבוא פרסאות וכל דיבור היוצא מפיו י"ב אלפים ברקים של אש ׃

ראיתי סנדלפון השר הגבוה מהדרני"אל מהלך ת"ק שנה . ועליו אמר יחזקאל והנה אופן א' בארץ אצל החיות לד' פניו וזה סנדלפון שקושר כתרים לקונו . ובשע' שהכתר יוצא על חיילי מרום כולם חלים וזעים וחיות הקודש דוממו' ושרפי קודש נוהמי' כאריות ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו . וכאשר בא הכתר לכסא הכבוד מתגלגלים מיד גלגלי המרכבה ומרעישים אדני שרפרף וכל הרקיע כולם אתוזי' חלחלה וכאשר הכתר עולה על כסא הכבוד לישב במקומו כל חיילי מרום פוצחים פיהם לעומת שרפים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. מפני שאין מכירין מקומו ממש וכשמגיע הכתר לראשו מחזיק עצמו לקבל הכתר מעבדיו וכל חיות ושרפים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד וחיילי מעלה וחשמלים וכרובים מתגדלים ומתגברים ומתגאים ונותנים הוד והדר לבורא יתברך וממליכים אותו עליהם ואומרים פה אחד ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד ׃

אני ראיתי רגי"ון (נ"א דגיון) נהר של אש שיוצא מלפני הקב"ה מתחת כסא הכבוד והוא עשוי מזיעת החיות שסובלים הכסא ומזיעים אש מאימתו של הקב"ה עליהם עליו מפרש ונהר דינור נגיד ונפיק קדמוהי אלף אלפין ישמשוני' ורבוא רבבן קדמוהי יקומון דינא יתיב וספרין פתיחין שהקב"ה יושב ודן מלאכי השרת וכשבאין לדין מתחדשין וטובלים אותם באותו נהר של אש . ואח"כ נמשך אותו נהר ומושך גחלים בוערו' ומשליכים אותו על ראש רשעי' בגיהנם שנא' הנה סער"ת ה' חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול׃

אני ראיתי גליצו"ר המכונה רזי"אל העומד אחורי הפרגוד ושומע מה שיגזור ומכריז לעולם והכרוז מסר לאלי' ואליהו מכריז על הר חורב וכנפי גליצו"ר השר פרושות ועומדו' לקבל הבל פיהם של חיות שאלמלא כן היו נשרפים כל מלאכי השרת מהבל פיהם של חיות ׃

אני ראיתי מיכ"אל שר הגדול עומד מימין הכסא וגברי"אל עומד משמאלו . ויפיפיה שר התורה עומד לפניו וממטרו"ן שר הפנים עומד לפני הפתח היכל של הקב"ה ויושב ודן כל חילי מרום בדין העומד לפני המלך . והקב"ה גוזר והוא עושה ׃

אני ראיתי גדוד של מלאכי אימה שסובבים כסא שהם גבורים ועצומים מכל מלאכים וכל אלו שראיתי בקשו לשרפוני בהבל פיהם ומפחדו של מלך מלכי המלכים הקב"ה לא היה להם רשות להזיקני כי כולם נתייראו וחלו וזעים מאימתו וגם אתם ראיתם בבינת לבבכם ושכליכם ונשמתכם האיך נגלה על הים כמאמר רז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים והאיך הטה השמים העליונים וירד כבודו על הר סיני . ברכב רבותים אלפי שנאן וראיתם שכל צבא השמים מתייראי' מרב' קדשו והארץ רעשה מפניו והשמים נטפו . וההרים רקדו וכל בני אדם תמהו ופחדו מפניו וכל חיות הארץ וכל עוף השמים

השמים דממו ורעדו מפחדו הים נקרע הארץ רעשה שמש וירח הדמימו מעתה יש לך ישראל גוי קדוש כולם לשמוע ולהבין ולידע כי ה' הוא האלהים וששמו נקרא עלינו ביחיד ה' אחד ואין שני לו. או דימוי ומושל ושיתוף וחבור לא בשמי' ולא בארץ ולא בתהומ' לא בעולם הזה ולא בעו"הב (גיוני פ' ואתחנן):

בשעה שעלה משה למרום בא ענן ורבץ כנגדו ולא היה מרע"ה יודע אם לרכב עליו. אם לאחוז בו. מיד פתח הענן פיו ונכנס משה בתוכו והיה מהלך ברקיע כאדם שמהלך בארץ שכן כתיב בתורה ויבא משה בתוך הענן פגע בו קמו"אל השוער המלאך הממונה על י"ב אלף מלאכי חבלה. שהם עומדים על שערי רקיע גער בו במשה ואמר לו מה לך בן עמרם לבא למקום מלאכי אש. א"ל משה אני לא בעצמי אלא ברשותו של הקב"ה לקבל התורה ולהורידה לישראל. כיון שלא הניחוה לילך הכהו משה פצע א' לאבדו מן העולם והיה משה מהלך ברקיע עד שפגע בו הדרני"אל המלאך. אמרו עליו על הדרנ"יאל המלאך שהוא גבוה מחבירו ס' רבוא פרסאות וכל דיבור ודיבור שיצא מפיו י"ב אלפים ברקי' של אש יוצא בדיבור א' וכיון שראה למשה גער בו. א"ל מה לך בן עמרם במקום קדושים עליונים כיון ששמע משה הקול נבהל משה מפניו וזלגו עיניו דמעות ובקש ליפול מן הענן מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר להדרני"אל מיום שבראתי אתכם בעלי מריבה אתם בתחילה כשבקשתי להבראות את האדם עשיתם קטיגורי' לפני ואמרתם לי מה אנוש כי תזכרנו ויתר אפי בכם ושרפתי אתכם כיתות כיתות באצבע קטנה. ועכשיו מריבי' אתם עם נאמן ביתי שהעליתי אותו הנה לקבל התורה להוריד לבני בחירי. שאלמלא תורה שישראל מקבלים אין לכם דירה ברקיע כיון ששמע הדרני"אל כך מיד זירז עצמו לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא ידעתי שבא ברשותך הנה עכשיו אהיה לו שלוחו ואלך לפניו כתלמיד לפני רבו מיד רץ וכפף הדרני"אל את עצמו והלך לפני משה כתלמיד לפני רבו. עד שהגיע אצל אשו של סנדלפון ואמר ליה הדרני"אל למשה לך שוב שאיני יכול לעכב עצמי מפני אשו של סנדלפון שלא ישרפני כיון שראה משה סנדלפון מיד נבהל ונחפז ליפול מן הענן וזלגו עיניו דמעות ובקש רחמים לפני הקב"ה וענהו מרוב חיבתן של ישראל ירד הקב"ה בעצמו מכסא הכבוד ועמד לפני משה עד שעב' מלפני אשו של סנדלפון ועל אותו שעה כתיב ויעבור ה' על פניו ויקרא (ע' סס פלאים מעלת סנדלפון על שאר מלאכים):

כיון שעבר משה מסנדלפו"ן פגע בו רגיון הנהר של אש וגחלים שלו שורפים מלאכי השרת ובו טובלים כלם ויוצאים מתחת כסא הכבוד מזיעות החיות וכו'. מיד הקב"ה העבירו ופגע בו גליצו"ר המכונה רזי"אל וכו' ולמה נקרא גליצו"ר שמגלה טעמי צור רזי"אל שומע מאחורי הפרגוד מה שנגזר להיות ומכריז בעולם ועומד אליהו ז"ל על הר חורב ומשמיע קול הכרוז מפיו והולך ומשמיע הקול בעולם. וכן כתוב כי עוף השמים יוליך את הקול זה רזי"אל ובעל כנפים יגיד דבר זה אליה. אמרו עליו על גלי"צור שהוא עומד לפני הכסא וכנפיו פרושות לקבל הבל פיהם של חיות ואלולי כן היו נשרפים כל מלאכי השרת מהבל פיהם של חיות ועוד מדה אחרת של גלי"צור שנוטל כמין מחבת של ברזל והוא של אש ומקבל עליה גחלים של אש מנהר רגיו"ן ומעמידה נגד מלכי' ושרים ונגידי עולם כדי שיצילם זיוום ותפול אימתם בעולם וכיון שראוהו משה נזדעזע. מיד נטלו הקב"ה והעבירו למשה ופגעו בו גדוד

המלאכים ובקשו לשרפו בהבל פיהם מיד פירש הקב"ה עליו זיו כבודו ואמר למשה השב להם תשובה. אמר להם מה כתיב בתורה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים שמא שעבדתם למצרים ויצאתם בני חורין שאתם צריכים לתורה. כתיב לא יהיה לך אלהים אחרים שמא ע"ז יש ביניכם שאתם צריכים לתורה. כתיב לא תשא שמא משא ומתן יש ביניכם שאתם צריכין לעשות שבועה. כתיב זכור את יום השבת לקדשו שמא פעולה יש בכם שאתם צריכים בשבת לנוח. כבד את אביך ואת אמך שמא אב ואם יש לכם שאתם צריכים לכבדם. כתיב לא תרצח כלום ש"ד יש ביניכם שאתם צריכים לתורה. כתיב לא תנאף כלום יש נשים ביניכם שאתם צריכים לתורה. כתיב לא תגנב כלום יש ממונות ברקיע שאתם צריכים לתורה. כתיב לא תענה שמא עדות שקר יש ביניכם שאתם צריכים לתורה. כתיב לא תחמוד שמא בתים ושדות וכרמים יש ביניכם שאתם צריכים לתורה. מיד חזרו כל מלאכי השרת והודו לדבריו של הקב"ה ואמרו ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים ולימדו הקב"ה כל התורה במ' יום. וכשבא לירד וראה אימתן של מלאכים וגדודי מלאכי אימה מלאכי זיעה מלאכי חלחלה מלאכי רתת מיד אחזו חלחלה ושכחה בשעה אחת מיד קרא הב"ה ליפיפיה שר התורה ומסר לו התורה ערוכה בכל ושמור' וכל מלאכי השרת נעשו אוהביו וכל א' מסר לו דבר רפואה וסוד שמות שהם יוצאים מכל פרשה ופרשה וכל שמושיהן וכה"א עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות. ואף מלאך המות מסר לו דבר. שכך כתיב ויתן את הקטרת ויכפר על העם. וזה השימוש הנכבד שמסרו לו המלאכים ע"י יפיפי"ה שר התורה וע"י מטטרון שר הפנים ומסרה משה לאלעזר ואלעזר לפנחס בנו שהוא כהנא רבא ויקרא זכור לטוב אמן (פרקי היכלות):

משה למד תורה שבע"פ למ' יום שבהם תתק"ס שעות כמנין מתניתי"ן והם מנין לוגין כמקוה ועל כל דבור חזרו ישראל לאחוריהם י"ב מיל י' פעמים י"ב הרי ק"ך מיל ואח"כ חזרו ק"ך מיל הרי ר"ם כמנין ר"ם קבין שבמקוה וז"ס מקוה ישראל ה' (מג"ע אופן רמ"ז):

פרשת ויקחו לי תרומה

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. לאמר מהו לאמר בגין לגלאה וכו' ובכל אחד לאמר דאתיהב לגלאה וידבר ה' לעילא אל משה באמצעיתו לאמר בבתרייתא אתר דאיתרשו לגלאה (זוהר ויחי פ' סק"ד):

בכל מקום שאתה מוצא לשון אמירה כגון ויאמר ה' ולשון לאמר ואמרת הכל הוא לשון מדת המלכו"ת והנני מפרש. דע כי כל דבור בתורה הוא מדת הגבור"ה והוא מעסקי תורה שבכתב ולשון אמירה מדת המלכו"ת והוא מעסקי תורה שבע"פ. ולפי שהתורה שבכתב ושבע"פ צריכין זו לזו ואין זו מתקיים אלא עם זו הוצרך לרמוז השם בתורה בכל מקום ששתיהם צריכין זו לזו וזהו וידבר ה' אל משה לאמר וידבר סוד תורה שבכתב. לאמר תורה שבע"פ ושני התורות מתדבקי' בשני עבריהם ומפריד ביניהם דומה כמי שאין לו אלוה כלל (שערי אורה): (ובשערי צדק דף ה' ע"א מביא גם מאמר זה ומסיים מי שקורא מקרא בלא משנה ותלמוד דומה כמי שאין לו אלוה):

כל מקום שנא׳ דיבור הוא בהכרזה כמו שנא׳ וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר וכל העולם שמעו. ואמירה הוא בלחישו וכו׳ (זוהר):

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו׳ קודם שעשו ישראל העגל אמר מאת כל איש אפי׳ מערב רב אבל כיון שחטאו ישראל בעגל אמר הקב״ה מכאן והלאה לא יהא עובדא דמשכנתא אלא מסטרא דישראל ויקהל משה את כל עדת בני ישראל (זוהר ויקהל ע׳ סמ״א):

ר׳ ברכיה דרש מאי דכתיב ויקחו לי תרומה כך אמר הקב״ה אותה תרומה תרימו אותי בתפלתכם ומי אותן שנדבו לבו להמשיך מן העה״ז כבודו כי בו אני שמח שיודיע שמי וממנו ראוי לקחת את תרומתי שנא׳ מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי (זוהר ע׳ כג״ט בשם ס׳ הבהיר):

כשאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר להם ויקחו לי תרומה (תד״א):

כשהיה לו דבר לא תבע אלא ממני שנא׳ דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וכשהיה לי צרה לא תבעתי אלא ממנו שנא׳ ויצעקו בני ישראל אל ה׳ כי תשע מאות ברזל לו והוא לחץ את בני ישראל בחזקה בחירופין ובגידופין. כשהיה לו דבר לא תבע אלא ממני שנא׳ ועשו לי מקדש (מ שיר השירים ע״פ אני לדודי):

בעי הקב״ה דבהאי נדבה יהיו בני ישראל האזרחים גבאים ולא הערב רב והיינו דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה כלומר בני ישראל יקחו את התרומה. כלומר הם יגבו אותה כלומר וממי יגבו אותה מאת כל איש אף מערב רב וקאמר אשר ידבנו לבו כלומר לא יכפו אפי׳ בדברים לשום אדם יותר ממה שלבו נדבו ולגלות זאת הכוונה אמר דבר אל בני ישראל אתם בעצמכם תקחו את תרומתי כלומר אתם תהיו הגבאים ולא הערב רב ואחר שאתם תקחו אותה תקרא תרומתי (מגיד):

בינ״ה הוא מקום הנדר ונדבה אברהם הוא ראש לנדיבים והוא סוד התרומה ועל ידו זכו ישראל לשכינה שנא׳ מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי (שערי צדק בכינויי בינה):

אברהם מקור הנדבה וכל הבא לשאול דבר אינו מונע ואינו מעכב והצפון מצפין כל אדם שאלתו וכו׳ ושם עומדים כל מיני מקטריגים וכו׳ ואלמלא נדבתו של אברהם אבינו אין כח בבנים לעמוד (שם):

ויקחו לי תרומה ויקחו לקדש תרומה שהיא יו״ד והיא העשירית ומנ״ל דעשירי קדש דכתיב העשירי יהיה קדש ומאי ניהו קדש ראשית בכורי כל וכתיב ראשית חכמה ע״כ (ס׳ הבהיר):

שאל ההוא קיסר לר״ג אלהיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה כי קבר למשה במאי טביל. וכתבו התוס׳ הא לא קשיא האיך טימא דישראל נקראו בנים למקום (תוס׳ סנהדרין):

וזאת התרומה אשר תקחו מאתם וגו׳ ויעשו כל חכם לב מה מלאכה היו עושים אלא ראה מה כתיב וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זו כנסת ישראל שהיא תרומה שנא׳ קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתו. זהב וכסף זו כנסת ישראל שנא׳ כנפי יונה נחפה בכסף. ונחשת זו ארץ ישראל שנ׳ ומהרריה תחצוב נחשת. תכלת זו כנסת ישראל שנא׳ ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. ותולעת שני זו כנסת ישראל שנא׳ אל תיראי תולעת יעקב. ד״א זהב זה אברהם כסף זה יצחק שנצרף ככסף ע״ג מזבח ונחשת זה יעקב שנא׳ נחשתי ויברכני ה׳ בגללך (רבה ויקהל):

זהב גבור"ה כסף חס"ד נחשת תפאר"ת ולהכי כתיב ביה ו' יותכלת היינו כנסת ישראל וארגמן היינו תפאר"ת ותולעת שני היינו גבור"ה ושש היינו חיבורא דשית ספירין דכנסת ישראל ועזים ועורות אילם מאדמים ועורות תחשים היינו כנפים דמתפיין לספירות ועצי שטים רמז לספירה דאסיקי כסא טובא. שמן למאור היינו משחא רבותא עילאי דנגיד מתלת עילאין לאנהרא לספירין. בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים אבני שהם היינו ספירה דמטרוניתא. ואבני מלואים היינו ספירין עילאין. דאינון ממלאין שפע לספירין דמטרוניתא לאפוד ולחשן היינו מטרוניתא דאקרי אחורי המשכן ואחרית ים וחשן היינו ספירין עילאין ועשו לי מקדש הם מקודש רמז לבת עין (מגיד):

בשמיטה שעברה היה הכסף נחשב מאד מזהב כי היה שמיטת חס"ד וכסף מורה על חס"ד ושמיטה זו גבור"ה זה"ב חשוב מאד כי זהב מורה על דין (פליאה):

ותכלת וארגמן ותולעת שני וגו'. תולעת שני האמור בנדבת המשכן פ' תרומה רמז למיכאל שר הגדול אפטרופוס של ישראל שהוא מלמד סנגוריא בפיו על ישראל בתולע' זה שבחו בפיו (ילקוט חדש בשם זוהר ע' כל"פ ל"מ):

יש למעלה כסא שדנין בו דיני ממונות ותכלת הוא דכסא שדנין בו דיני נפשות ולכן כל המראות יפות לחלום חוץ מתכלת כי הפתרון שנשמתו סלקא לדינא (י"מ בשם זוהר שמות ע' רמ"ו):

ועורות אילם מאדמים ועורות תחשים וגו'. עצי שטים בזכות אברהם והוא עומד עליהם תחת העץ (תנחומא):

אותם הארזים הביאו ממצרים ולא עוד אלא שאמרו שירה. ומהו השירה אומרו אז ירננו עצי היער ואין אז אלא שירה שנ' אז ישיר משה (תנחומא):

הארזים של שלמה היו בב"ה עושים פירות ומהם היתה פרנסה לפרחי כהונה עד שעמד מנשה והכניס צלם בהיכל ויבשו הפירות (מ'):

עורות תחשי"ם מנין משח"ת וגם שטי"ם תקון לשט"ן. אחד עשר יריעות והבן כי מוסיף גורע לאפוקי בקדושה עשרה (מ')(ע' זר זהב אות יו"ד):

אבני שהם ואבני מלואים לאפוד ולחשן וגו'. ר' יהודה פתח והנשיאים הביאו את אבני השהם ואת אבני מלואים לאפוד ולחשן מ"ש דמלין אילין אקריבו נשיאים ולא בר נש אחרא והא כתיב כל נדיב לב יביאה את תרומת ה' וכתיב ואבני שהם ואבני מלואים לאפוד ולחשן. אלא אמר הקב"ה אע"ג דכולהו תליא בההוא נדבה סליקו אלו אבנים לנשיאים מ"ט בגין דעל לבא דכהנא אשתכח אמר הקב"ה ליתו נשיאים דלבייהו גס בהו וייתון אילין אבנין דאינון משתכחו על לבא ויתכפר עלייהו מגסו' לבייהו וכתיב והיה על לב אהרן בבואו לפני ה' ועל דא והנשיאים הביאו את אבני השהם ואבני מלואים לכפר עלייהו (זוהר ויקרא ע' ל"ט)(תו' ע"ז ד' כ"ד ע"א) ומתחיל ואבני מלואי' כתיב דהדר ערביה לפ"ה עשיתו דזה הפסוק בויקחו לי תרומה וכו' באריכות:

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וגו'. לשעבר היה אדם שרוי בג"ע במחנה שכינה כעס עליו הקב"ה וגרשהו ממחיצתו כשיצאו ישראל ממצרים בקש הקב"ה להחזיר ישראל למחיצתו אמר להם שיעשה לו משכן וישכן בתוכם כד"א ועשו לי מקדש (רבה נשא פי"ג):

ביוצא בו ועשו לי מקדש למה נאמר והלא כבר נא' את השמי' ואת הארץ אני מלא הא מה ת"ל ועשו לי מקדש כדי לקבל שכר על העשייה (מכילתא):

דע א"י הוא ת' פרסה על ת' פרסה ונגד ת' פרסה למטה יש למעלה חלון

חלון א' מרובע והוא צר מלמעלה ורחב מלמטה ושיעורו מלמעל' ת"ק אמה על ת"ק אמה כשיעור בית המקדש כי ב"ה כולו תחת החלון ובאמצעית עוביו של חלון. והכיפה היא כשיעור ירושלם תוב"ב ושיעור כמות החלון למטה הוא ת' פרסה על ת' פרסה כשיעור כל א"י וכל א"י תחתיו. וכשהיה יורד השפע מלמעלה דרך צינור מלכו"ת של עשר ספירות דעולם העשייה היה יורד אז דרך הישרה עד חלון הכיפה הנזכר ויורד על ב"ה וב"ה יתפשט על כל א"י. וכשרבו הפריצים בבית ראשון מהבל דברי לשון הרע ונבלות פה גרם העון ונתגשם אותו הבל ונתעבה ונעשה דמות ענף עב. והתחיל להסגיר מעט מעט סביבות שפתי החלון עד שביום ט' באב נסגר כולו ונפסק השפע ונחרב הבית. ותכף ומיד לאחר החרבן פתח הקב"ה החלון ואז הוריד העולם האופנים וצמצום מלכות של עולם האופנים בתוך החלון כדי שלא יסגר. ולעולם פתח זה לא יסתם אלא דוקא בעת החרבן שנתנה רשות אל החיצונים לכנוס לא"י ולהחריב הבי' ומיד נתגרשו משם (טוב הארץ):

בימי החרבן נסתם שערי שפע וא"ת כיון שנסתם שערי השפע מה יתן ומה יוסיף העוסק במצוה או הפוגם. וי"ל כי העושה מצוה בזמן הזה עושה סמך לשכינה ומושך לה שפע בזיעה בעלמא. ועכ"ז יש לו שכר טוב וע"ז אמר שישו אתה משוש וגו' כי סמך הוא עושה לה ואדרבה שכרו יותר גדול משל לבת מלך וכו' (סס):

אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע טוב פריי מחרוץ ומפז שהרי הוצאת את עמך מארץ מצרים ואמרת להם ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ומהו תקונו ויקחו לי תרומה זהב וכסף ונחשת וכן בגדי כהונה מכפרים שנא' וכו' ללמדך שהקב"ה חפץ לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנ' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. מזבח ומזוזה ומחבב את ישראל לאביהם שבשמים. ועל כל זאת חטאו ישראל ואבדו כל סניגורים הללו במה הן קיימין ובמה הן מתכפרין ובמה הן מתרצים לפני אביהם שבשמים לכך נאמר טוב פריי מחרוץ (פסיקתא זוטרא):

ר' יוסי ור' חייא אשכחוה לר' אלעזר ור' שמעון דהוו מגלין רזי דתפילין עאלו קמיה ואמרו במה אתעסקו מר א"ל טעמא דתפילין קא אמינא דהא זכאה בר נש דמנח תפילין וידע טעמא דידהו אמרו אי ניחא קמיה דמר לימא לן מילין א"ל שמענא מאבא דהקב"ה ברחימותיה סגיא דהוי ליה עם ישראל א"ל למעבד ליה משכנא כגוונא דרברבא עילאי וייתי דיורין עמהון הה"ד ועשו לי מקדש וכו'. וכגוונא דא איתא בתפילין למהוי ההוא גברא דוגמא דרתיכין עילאין וישרי דיוריה עמיה כגוונא דמקדש דכתיב ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה ועלייהו דיורא דמלכא בארבע אתוון. וכה"ג לבא ומוחהון עלייהו מדוריה דהקב"ה בד' פרשוון (זוהר חיי שרה ע' פ"ח):

ועשו לי מקדש ויקחו לי תרומה למרמיז במלה דקדישא איבעי למימר האי מלה לקדישא בעל מילי דיעבד לימא הכי האי לשם קדושה כי היכי דבעי בכורסייא דמניחין בברית לשם אליה דלימא האי כורסיה לאליה (מגיד):

בשעה שאמר הקב"ה לישראל ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם נתקבצו כל שרי כיתות שלמעלה ואמרו לו רבש"ע מה לך לדור מלמטה במקום טומאה מוטב לך לשכון בינינו שאנו טהורים ואני במקום טהור ואל תשכון בתיכם. א"ל הקב"ה יש לי אדם למטה ששקול נגד כלם אתם משוררים לפני ברנ"ו כנפים דכתיב רנ"ו שמים כי עשה ה' הריעו תחתיות הארץ רנ"ו שמים

אלו הן המלאכים והריעו תחתיות הארץ אלו ישראל שמשוררים למטה ולא עוד אלא שמשוררים לפניכם דכתיב ברן יחד כוכבי בקר אלו ישראל ואח"כ ויריעו בני אלהים. ועוד שהוא חשוב לפני יותר מהם. כי כחות שלכם אינו עולה רק רנ"ו ושמו אהרו"ן רונ"ו ליעקב שמח' ובו כתב וראך ושמח בלבו כיון ששמעו זה שתקו כולם וצוה למשה ועשו לי מקדש (חכם הרזים סי' ז'):

בצלאל היה מכוון בשם אהי"ה ובו היה עושה המשכן וכן הוא רומז כמנין אותיות הפסוק עם הכולל שעולה כ"א דכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וס"ת הפסוק עולה במ"ק ד"א ושניהם ביחד עולה מ"ב והיא כוונת המלאכה בעשותה בשם מ"ב אבל השריית השכינה בתוכם היה ע"י כוונת שם ע"ב. וגם רמז זה הפסוק כי מנין אותיותיו במ"ק עם הכולל עולה ע"ב (כנפי יונה ח"ג סי' כ"ז):

המשכן נבנה ע"י שם הוי"ה ואהי"ה. לכן יש בפסוק ועשו לי מקדש ד"א אותיות. וז"ש יודע היה בצלאל לצרף את האותיו' שבהם נבראו שמים וארץ בה"ם עולה כמנין הוי"ה ואהי"ה (מג"ע אופן ק"ן):

אלהי אבטח בו ולא אמרת לי ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ואם עשיתי כן אלהי אבטח בו שבשמו אני צר את הרשעים ומורידן לגיהנם. משיבה רוח הקודש ואמר לו כי הוא יצילך מפח מצודתא מדבר הוות שמביא הוות לעולם (מ' ס"ט תלים סי' נ'):

מאן דמייחד להקב"ה בשכינתיה בההוא עלמא הקב"ה מזווג ליה בבת זוגיה לההוא עלמא ומאן דקריב לשכינתיה קורבנא קב"ה מקרב ליה בבת זוגיה ומאן דעביד ליה מקדש' הה"ד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם הקב"ה עביד ליה בההוא עלמא בית לדיירא ליה תמן דאיהו קדש קודשין ומאן דעביד ליה סוכה הקב"ה מסכיך ליה בההוא עלמא ואגין עליה מכל מלאכי חבלה כד נפיק מההוא עלמא ואזיל לההוא עלמא. וכל מאן דמברך להקב"ה ומקדיש ליה בצלותא בההוא עלמא קב"ה מבריך ליה בההוא עלמא ומקדיש לי' ולית קדושה פחות מעשר' אף הקב"ה עביד לי' עשרה חופות בג"ע (תקונים):

בימי האבות היתה השכינה פורחת באויר ולא מצאה מנוח לכף רגלה בארץ כאשר היא בתחילת הבריאה. בא מרע"ה וכל ישראל עמו ועשו משכן ארון וכליו. והחזירו השכינה לשכון בתחתונים באהל אבל לא בקרקע כאשר בתחלת הבריאה וסוד זה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ונמצאת השכינה כאכסני' הולך ממקום למקום. ולזה אמר ושכנתי בתוכם ולא אמר ושכנתי למטה אלא בתוכם כדמיון אכסניא כלומר בכל מקום שילכו אלך עמהם ואשכון בתוכם אבל לא במקום קבוע. וזהו הסוד ויהי בנסוע הארון וגו'. ובימי שלמה היתה בארץ (שערי אורה):

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת שמלאכי השרת אינם יכולין לשמוע הקול שנא' וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו אלו המלאכים שנא' מחנה אלהים זה ומי קשה מהם הצדיקים שנא' כי עצום עושה דברו זה הצדיק שעושה דברו ואיזה זה משה שנא' לו עשה משכן ונזדרז ועשה הרי קשה כחן של צדיקים שיכלו לשמוע קולו שמא תאמר בקול נמוך היה מדבר ת"ל אם יוספים אנחנו לשמוע וכתיב קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים. ומנין שבאותו קול דבר עם משה שנא' וישמע את הקול הקול של מתן תורה (ילקוט סמוהל): **בשעה** דקיימו ישראל מצות מילה ופריעה בההוא שעתא אתבשרו למהוי ביניהו מקדשא. כד"א ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (זוהר משפטים ע' רכ"ג):

שלש שאלות שאל מין אחד את ר"א וחד מנייהו אתם מצפים לב"ה ולא תמצא בתורה אלא בית שני ולא בית ג'. תשובה בצאת ישראל ממצרים רצה הקב"ה לבנות ב"ה בכבודו ובעצמו שנא' תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך אלא החטא גרם ונבנה ע"י ב"צ ושוב החטא גרם בעזרא אבל עיקר המקדש לא נבנה עדיין ויבנה בטהרה בימינו (זוהר פנחס ע' ת"ו ת"ז):

זכאין אינון ישראל דהקב"ה אתרעי בהון ובגין דאיתרעי בהון קרא לון בנין בוכרין קדישין אחין כביכול נחית לדיירא עמהון שנא' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (זוהר וילך ע' תקמ"ט):

אמר הקב"ה למלאכי השרת עולם אני מבקש להבראות א"ל למה א"ל בשביל עם הנקרא ישראל. א"ל מה עשו לך אומה זו שאתה מחבבן א"ל יעשו לי משכן מה כתיב ביום ראשון וכו'. ודוגמת של כל העולם היה במשכן (ילקוט בראשית ע"ש באריכות):

לך אמור לבצלאל עשה משכן ארון וכלים וא"ת היכא אשכחן שצוה הקב"ה לעשות משכן תחילה. הא בפ' תרומה כתיב תחלה ארון. וי"ל דבפרשת כי תשא כתיב את אהל מועד ואת ארון העדות (תוס' ברכות ד' נ"ס ע"א) (תוס' ערכין ד' ה' היכי דמי דבר מסויים. אמר רב יוסף כגון אמה כלה עורב וכו') (ע' ד"ת זה במנחות ד' ק"ו ע"א באריכות):

יש במלת ושכנת"י רמז למנין השני שעמד בית ראשון ובית שני בית ראשון עמד ת"י שנים כמנין לשכנ"י בתוכם. וזהו ושכנתי לשון שכן ת"י ובית שני עמד ת"ך ושכנת"י שנ"י ת"כ (בחיי):

שלמה לקח לבנין ב"ה ע' אלף חוצבים בהרים ופ' אלף נושא סבל שהם ק"ן אלף כמנין הימים של ת"י שנים ורמז שלמה שכל זמן זה יעמוד בית ראשון (מג"ע אופן ק"ן):

ככל אשר אני מראה אותך את תבנית וגו'. מתחלה באו האותיות לפני הקב"ה דרך תשר"ק והדר עאלו כסדרן דרך א"ב ג"ד ה"ו וזה תתהפך כחומר חותם. כי בטבע צורת חותם האותיות מהופכים ועל החתימה הם מהופכים. וזה הסוד ידע בצלאל לצרף האותיות כי הקב"ה הראה למשה תבנית המשכן מהופך כמו שהוא בחותם שיעשה תבנית בהפוך ומשה לא הבין רק שיעשה כמו שהראה לו ובצלאל גלה לו סוד זה (נכתב כפי' על ע"מ ד' י"ב ע"ב):

במשכן היה מאה לולאות ומאה קרשים ומ"ח קרשים הם כמנין רמ"ח וכן רמ"ח ציווים במלאכת המשכן. וז"ש ככל אשר אני מראה אותך ר"ל כמו שיש לך רמ"ח איברים כן תעשה המשכן וכן יש רמ"ח מצות עשה. וז"ש וכן תעשו (מג"ע אופן ק"ע) (תו' סנהדרין את תבנית המשכן ומשה במקום ע"א קאי תימה למה לי וכן תעשו וכו') (תו' שבועות ד' י"א ע"א וכן תעשו לדורו' פי' בקונ' ובימי משה הוא מלך ונביא ואחיו כ"ג ואורים ותומים וא"ת וכו') (תו' שבועות ד' ט"ז ע"ב משכן ומקדש ע"ש ד"ת באריכות):

הכא כתיב כמשפטו והתם כתבניתו וא"ת גבי משכן נמי כתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וי"ל דהכא מדכתיב ההר והתם כתיב בהר דמשמע שאין השמים ירדו למטה על ההר (תוס' מנחות ד' ס"ט ע"ג): **ועשו** ארון עצי שטים וגו'. בארון וכפורת וכרוב אין פ' לומר כי היה ראוי קול ה' על הארון וכפורת וכרובים להתפשט לכל צד מב"ה ת"ת תחומי שבת כמנין פ' פשוטה וכו'. אבל לעתיד יהיה כן שנא' הרחיבי מקום

אהלך

אהלך ויתפשט ירושלי׳ לכל צד ת״ת תחומי שבת וימלא כבודו כל הארץ (מג״ע):
בפסוק ארון וכפורת וכרובים אין בהם ג׳ שמורים על הגאוה (מג״ע):
בצלאל נקרא לפי שנשמתו היה תחלה רשומה וחקוקה בכת אצילות א״ל ואח״כ יצא וישב בצלו של אל לעשות הארון שהיה צל של תורה שבכתב וצל לארון ומששת ימי בראשית היה מתוקן לו הכפורת עם כרובים הסוככים בכנפיהם (בחיי פ׳ כי תשא):
טובה חכמה עם נחלה. טובה חכמה זו חכמתו של בצלאל שהנחיל ארון לישראל. ובשעה שא״ל משה עשה ארון משכן וכלים א״ל בצלאל רבינו משה מביאים את הכלה ומעמידים אותה באויר בתחילה יעשה משכן ואח״כ יעשה ארון. א״ל משה שמא בצל אל היית יושב וידעת. בתחלה ועשו את הארון ואח״כ ואת המשכן תעשה הוי טובה הכמה עם נחלה חכמתו של בצלאל עם הנחלה שהנחיל הארון לישראל (רבה קהלת):
יאשיה גנז הארון לפי שראה בארון סי׳ נסיעה והוא שהבדים נתארכו בימי שלמה ממה שעשאן ופלטו לחוץ כשני דדי אשה. ובימי יאשיה נתקצרו וחזרו כלפי פנים למדתן שהיו בימי משה וידע יאשיה בזה שהארון מזומן לנסיעה לכן גנזו (בחיי פ׳ עקב) (ע״ש באריכות כמה עניינים מארון של משה ובצלאל) (תוס׳ חולין ד׳ נ״ב ע״ב ברוך אופנים הוא דאמרו אבל קדוש אמרו שרפים וא״ת וכו׳) (תוס׳ ב״ב ד׳ י״ד ע״א שבהם עמודים עומדים נראה לר״ת דפי׳ להעמדת ישראל היה ולא עשאם של זהב שלא להזכיר מעשה עגל דאין קטיגור נעשה סניגור:
בטבעות הארון יהיו הבדים וגו׳. כתיב בטבעת הארון וכתיב והובא את בדיו בטבעת דקשי׳ לי טובא וכו׳ ע״ש כי מפני אריכות ד״ת לא כתבתי כאן (תוס׳ יומא ד׳ ע״ב ע״א):
ועשית כפורת זהב טהור וגו׳. ר״ש אומר בכל פרשתא דא אשכחנא דאתמסר עבידתא בידא דמשה בר תרין בכלהו כתיב ועשית ועשית ובארון ובאפוד כתיב ועשו ולא כתיב ועשית בגין דארון כליל ליה למשה בגויה ואצטריכו אהרנין לתקנא תיקונא ושפירו דיליה וכו׳ ובאפוד לאו דיליה היא ולא איצטריך למעביד פולחנא דאחוו דהא משה איהו מלכא ואהרן שושבינא דמלכא וכו׳ (מ׳ הנעלם תהלת פ׳ זו):
ועשית שנים כרובים זהב וגו׳. בין שני כרובים למה בין שני כרובים שיעסקו שנים בתורה יחדיו שנא׳ אז נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו וגו׳. ליראי״ה׳ ולחושב״י שמ״ו בגי׳ תרי״ג מצות (ס׳ חסידים סי׳ תתקנ״ס):
כתיב עבדו את ה׳ בשמחה חדוותא דתרין כרובין דהא רביין כל מאן דשרי בגווייהו אתהדרו אנפוי כרובייא וחדו עמהם ורזא דא כיון דשרי עלייהו מאן דשרי אהדר נער כחדו דלעילא וברעותא אע״ג דאתי בדינא על עלמא כיון דשרי עלייהו מאן דשרי אתהדר בחדוו נער קטורות בחידו ועלמא אתהדר ברחמין מאן דאיהו ברוגזא וייתון לגבי נער וישתכך רוגזיה ויתהדר בחדוה ושוי נרמיה כרבייא וכדין כלא בחדוה ועל רזא דפתרא כי נער ישראל ואהבהו לית רחימו וחביבו בר ברבייא וכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל הוי קאים גו משכנא דמשה. בגין דההוא אהל אהל דמשה הוי ובשעתא דשכינתא הוי אתי אשכח תמן ליהושע שהוא נער ומיד הוי בחדוא ורעוא דיהושע אנפוי דסיהרא בכל רזין דיליה הכי הוה. וכיון דמשכן אתבני לא אצטריך יהושע למהוי תמן אלא כרובי׳ הוי תמן ואשתכחו בחביבו (מ׳ הנעלם פ׳ זו):

סנהרב אמר שישרוף הכרובים והארון שהם בוטחים עליו . לכן שמעו שירה מפי החיות ונשרפו מקול הכרובים (סודי רזי) :

מתקיף ליה אביי ודלמא בולטין כתרנגולים וא"ת אכרתי בנס הוי עומדים דעשרים בעשרים היכי יתיב וי"ל מ"מ פריך אביי שהגוף לא היה עומד בנס (תוס' ב"ב ד' פ"ע ע"א) :

דמצדד אצדודי לא הוי מצי למימר כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום דמסתמא העמידם תחילה לפי מה שהיו עושים רצונו של מקום (פס) : **דע** איש המעיין כי הכרובים היו משתנים לפי מעשיהם של ישראל אם היו ישראל מכעיסים המקום היו פניהם עשן . ואם היו עושים רצונו של מקום פניהם איש אל אחיו ואורה מקפת אותם כמין מראה הקשת וכאשר החשמל למעלה כן הכרובים במשכן . וכן רמז פני הכרובים* ויעש* את* השלחן* עצי* שטים* ס"ת משתני"ם (ציוני) :

המלאכים היו משפיעים כח השכל ומשימים הדבור בפי הנביאי' ובמצות הש"י שאלמלא כן אין נבואה ואם אין נבואה אין תורה ומפני זה צוה הכתוב מעשה הכרובים להורות על מציאות המלאכים שנאמין במציאות מלאכים כשם שנצטוינו להאמין במציאות הש"י כענין שכתוב אנכי ה' אלהיך וגו' . ומה שהיו שנים ולא אחד כדי שלא תחשוב שהוא צורת אלוה הנעבד וא"ת יש לך להסתפק משני רשויות זה אינו שהרי פורשים כנפים למעלה מקבלים שפע מלמעלה זהו דעת הרמב"ם ז"ל בענין הכרובים (במיי) :

הכרובים היה הא' כצורת אדם גדול השני כצורת ילד קטן כענין שראה יחזקאל פני א' פני כרוב והשני פני אדם ודרשו רז"ל היינו כרוב היינו אדם אלא אפי רברבי ואפי זוטרא ויהיה זה להעיד על אהבתו לישראל כאהבת אב לבנו שהיא אהבה חזקה (פס) :

ע"ד הקבלה שני כרובים במשכן ובמקדש כנגד הקול והאש שבהר סיני הנזכרים בפסוק מן השמים וכו' (פס) :

ועשה כרוב א' מקצה מזה וכרוב א' וגו' . ט"ו פעמים הוי"ה עולה שפ"י ותחלק שפ"י לשנים עולה קצ"ה קצ"ת והרמז כרוב א' קצ"ה מזה וכרוב אחד קצ"ה מזה ומן הכפורת יהיו שני הכרובים כרבים כתיב כרבים נצ"ת והו"ד (פליאה) :

ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל וגו' (תוס' ב"ב ד' כ"ס ע"א וצבא השמים לך משתחוים וא"ת בלילה נמי במזרח משתחוים וי"ל וכו') (ע"ס בסו' באריכות) : **ועשית** שלחן עצי שטים וגו' . ע"י השלחן ומזבח ירד מזונות לכל העולם וכו' (זוהר) :

כסא של שלמה היה מכוון נגד השלחן כי הלחם הפנים היה י"ב ושש מערכות וב' בזיכי לבונה לכן היה לכסא שלמה י"ב אריות ושש מעלות ושני אריות עומדות אצל הידות (סודי רזי) (תוס' חגיגה ד' ך"ת ע"ב כאן בציפוי עומד ושל מקדש לא היה עומד) :

ויעש שלחנות עשרה כדי להרבות זרעים ולמה עשה משה א' שלא היו במדבר צריכין לזרעים וכיון שבא שלמה עשה עשר להרבות בזרעים ויעש כיורים עשרה כדי להרבות גשמים שהם בכיור עשרה כיורות נגד עשרת הדברות ולמה לא עשה משה במדבר אלא כיור א' שלא היו ישראל צריכין לגשמים במדבר שהמן יורד להם והבאר עמהם (חדשה) (ע' ילקוט מלכים) :

אם היו ישראל שומרים המצות לא היה הארץ צריך המטר אלא השגחת אלהות

אלהות היה משפעת על הארץ מעט גשמים היה מספיק אבל בעונות ישראל המטר בא מצד הדין מצד הגבורה והגשמים הם להגבורה חשובה לכן היה השלחן בצפון שיתגבר בו הברכה בלחם שהוא עיקר כל המזונות וממשלתה לבנה (ספר תמונה) :

ועשית קערותיו וכפותיו וגו'. יעקב אבינו ידע כשם שיש מקדש למעלה כך יש מקדש שלמטה דכתיב וזה שער שמים וממקדש של מעלה למטה יש כמין סולם ר"ל דרך אחד ידועה שהוא ממקדש למקדש. ועל אותו סולם מלאכים עולים ויורדים ג"כ הנשמות וכשם שיש שכינה ומקדש למעלה כך יש שכינה ומקדש למטה כשם שלמעלה הוא עשר ספירות כך המקדש שלמטה הוא בעשר אמות כי אין השכינה יורד למטה מי' טפחים ואינה שורה אא"כ יש עשר דברים והם י' כלים של משכן ודומיהם כמו שיתבאר שיהיו קדושים בי' אנשים. וע"ז אמרו אין פותחין בקדושה פחות מעשרה ושכינה שלמעלה ולמטה כלו דבר א' כמו נר מנר והכל אחד (תמונה) :

ועשית מנורת זהב טהור מקשה וגו'. המנורה היתה מכוונת נגד התורה שבעה קנים נגד ז' תיבות בפ' בראשית. י"א כפתורים נגד י"א תיבות בפסוק ואלה שמות. ט' פרחים נגד ט' תיבות בפסוק ויקרא. גובה מנורה ח"י טפחים וטפח י"ח לא היה שלם רק י"ז שלמים נגד י"ז תיבות בפסוק במדבר. ך"ב גביעים נגד ך"ב תיבות בפסוק דברים. וכולם מ"ט לרמז שביום נ' של אחר מ"ט קבלו התורה (כוונת אר"י) :

ר' שמעון פתח והבי' בהבנותו וכי לא הוי בני לי' שלמה וכלהו אומני דהוי תמן מהו בהבנותו אלא כך הוא כמה דכתיב מקשה תיעשה המנורה איהו מקשה מאי תיעשה אלא ודאי כלהו באות ונס אתעביד איהו מגרמיה וכיון דשראן למיעבד עבידתא אוליף לאומנין למעביד בה דלא הוי ידעין מקדמת דנא מ"ט בגין דברכתא דקב"ה שרי על ידייהו וע"ז כתיב בהבנותו אתבני מגרמיה אוליף לאומנין האיך שרין למיעבד ולא אסתליק מעינייהו רשימו דההוא עבידתא ממש ואסתכלין ביה ועביד עד דאתבני כל ביתא (זוהר פ' נח עמוד רי"ז) :

כיון שהראה הקב"ה למשה מעשה המנורה נתקשה וכו' מה עשה הב"ה חקקה על כף ידו של משה א"ל וראה ועשה בתבניתם כשם שחקקתיה על ידך (תנחומא פ' שמיני) :

(ובגמ' מנחות איתא דגבריאל הראה למשה מעשה המנורה) :

קודם עת חורבן הבית נגנז תחת אבן שתייה ארון העדות וגם שני לוחות אבנים גם מטה אהרן וצנצנת המן וקרן של שמן המשחה (טוב הארץ ד' ס"ב בשם עץ החיים) :

ר' לוי בר' אמר מנורה טהורה ירדה מן השמים שא"ל הקב"ה ועשית מנורת זהב טהור א"ל כיצד נעשה אותה. א"ל מקשה תיעשה המנורה אעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה. עלה ואמר רבש"ע כיצד נעשה אותה א"ל מקשה תיעשה המנורה ואעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח ועלה ואמר רבש"ע שכחתי אותה הראה לו למשה. ועוד נתקשה בה א"ל וראה ועשה עד שנטל מטבע של אש והראה לו עשייתה. ואעפ"כ נתקשה משה. א"ל הקב"ה לך אצל בצלאל מיד והוא יעשה אותה ואמר לבצלאל מיד עשה אותה התחיל תמה. ואמר אני כמה פעמים הראה לי הקב"ה ונתקשיתי לעשותה. ואת שלא ראית עשית מדעתך. בצלאל בצל אל היית עומד כשהראה לי הקב"ה עשייתה.

לפיכך כשחרב ב"ה נגנזה המנורה וכו' (רכ"פ בהעלותך פס"ז):

מנורה דעל ראש הכסא של שלמה כשבעה קני מנורה. ציירין עליה שבעה אבהתי עלמא אד"הר נח שם רבא אברהם יצחק יעקב איוב ולקביל סטרא תניינא קיימין קנייה אוחרנין דציירי' עליה שבעה חסידי עלמא ואלה שמותם לוי קהת עמרם משה ואהרן אלדד ומידד (ס"א חגי הנביא) ועל רישא מנרתא אגנתא רבתא צייר' עליו עלי כהנא רבא ותרתין סבלין ציירי' עליה חפני ופנחס ותרין צנתרין דצייר' עליה נדב אביהו (תרגום מגילה):

כלל הדברים האלה הכלים האלה הארון ושלחן ומנורה. ומזבח העולה מזבח הזהב הארון נגד הצדיקים תופסי התורה שלחן נגד מלכי ישראל המנורה נגד חכמי ישראל מזבח הזהב נגד הכהנים מזבח העולה נגד ישראל (כמיי):

שבעה כלים המשכן ארון כפורת כרובים מנורה המזבח קטורת שלחן מזבח העולה היא שביעי רמזה למדת משה שהוא ז' (ספר תמונה):

וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה וגו' פתח ר' יוסי ואמר כאינון רזין עילאין דמשכנא כתיב וראה ועשה כתבניתם וכתיב והקמות המשכן כמשפטו אוליפנא דא"ל הקב"ה למשה כל תיקונין וכל דיוקנא למשכנא כל חד וחד כדקא חזי ליה וחמי ליה למטטרו"ן דקא משמש לכהנא רבא. ואי תימא דהא לא איתוק' משכנא לעילא עד יומא דאיתוקם משכנא לתתא ולא שמש ההוא נער לעילא עד יומא דשמשא לתתא אלא וודאי הכי הוא וכו' וחמי ליה למטטרו"ן דמשמשי לבתר וכו' א"ל הקב"ה למשה חמי משכנא וחמי נער כלא מתעכב עד דיתוקם הכא לתתא. ואי תימא אי הכי דמטטר"ון איהו דקא משמש אלא וודאי משכנא דיליה הוא. ומיכאל כהנא רבא דקא משמש גו ההוא משכנא דמטטר"ון וכו' (זוהר בראשית ע' ע"ד):

ואת המשכן תעשה עשר יריעות וגו' כד עבדו ישראל יריעות למשכן היה זיו פניהם כמלאכים (תרגום שיר השירים):

אחד עשר יריעות נגד אתה חונן י"א תיבות וכנגד הפסוק ואתה תדבר אל כל חכמי לב שיש בו ג"כ י"א תיבות.וכן י"א חכמה בקהלת (כוונת אר"י):

ועשית ללאות תכלת וגו' סוד הללאות והקרשים שבמשכן וכן סוד דביקו' שבבס"ת ובק"ש נכתבו כדי לדחו' סמ"אל שלא יכנס סמ"אל (מגיד יסן):

לא ימיר טוב ברע ורע בטוב כו' וכדא מרכיבין קדש בקדש. ומקבלין דין מדין ורזא דמלה מקבילות הלולאות וכו' (תיקונים בפ' בחקותי אאליך בזה):

ועשית קרשים למשכן עצי שיטים עומדים וגו'. המשכן היה מ"ח קרשים וכל קרש עשר אמות עולה ת"פ. י"פ ת"פ לתקן ת"פ מחנות של לילי"ת וז"ש מש"כן עד"ות גי' ת"פ (מג"ע אופן קפ"ד):

עשר אמות אורך הקרש עשר דא י' ואמה ה' עילאה וחצי אמה ה' תתאה אורך היריעה האחת דא ו' ע"ש מילתא בטעמיה (תיקונים תיקון מ):

ע"ד הקבלה עצי שיטים עומדים מלשון שרפים עומדים ממעל לו והזכיר עומדים על כיתות עליונים שאין לך דבר במשכן וכליו שלא יהיה מצוייר שנא' את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכו' והענין לומר כי אע"פ שהמשכן והמקד' עתידים לחרוב וכלי הקדש הגופניי' עתידים שיאבדו בגול' אין להבין שכש' שפסקו למטה כך פסקו למעלה תבניתם ודוגמתם ח"ו אבל הם עומדי' וקיימים לעולם ואם פסקו למטה עתידי' להחזיר לקדמות' (כמיי):

וארבעים אדני כסף תעשה וגו' שם אד"ני כדמיון אוצר לקבל שפע כל הבריות ומיני האצילות והוא כדמיון ברכה ובית קיבול לכן הוא

מל׳ אר"ני החצר שבהם נכנסים העמודים ותמצא כי מאה אדנ"י כסף שבמשכן כמו שכתוב ומאת אדנים למאת ככר . ככר לאדן ואלו מאה אדני׳ שבמשכן הם בדמיון מאה ברכות מתמלאים מן בריכה הגדולה הנקרא אר"ני ולפיכך חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום כדי לשמוך מכל א׳ וא׳ מאלו הבריכות ואם הסר ברכה אחת פגם ומטיל מום וכו׳ (שערי אורה) :

ויהיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים וגו׳ הצור תמים פעלו כי לשון תמים הוא סוד ב׳ דברים חס"ד ודי"ן והוא כאלו אמר תאומים אלא כי בל׳ כבוד אמר על ב׳ דברים למעלה לשון תמים ולמטה לשון תאומים וכה"א והיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על ראשו למטה תאומים ולמעלה תמים . לפי שלמטה נראי׳ כשני דברים דבר והיפוכו מסייע ומקטרג אבל למעלה הכל כוונה אחד . בין המסייע ובין המקטרג שניהם כוונה א׳ להם ואין שם שנאה או אהבה ומשוא פנים . אלא משפט אמת ולפי׳ אמר הצור תמים פעלו בדין וברחמים נתייעץ וגזר הדין וזהו סוד משפט אמת (שערי אורה) :

והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח וגו׳ . והבריח התיכון בתוך הקרשים דא הקב"ה ר׳ יצחק אמר דא יעקב (זוהר פ׳ בשלח ע פ"ס) :

ונגרא מציעאה בגולוחי׳ מושלבים מן סייפ׳ לסייפ׳ מן אילנא דנציב אברהם בבאר שבע וכד עברו ישראל ית ימא קטעו מלאכיה ית אילנא וטלקוהו לימא והוי טפי על אנפי מיא והוה מלאכי׳ מכריזים ואמרו דין הוא אילנא דנציב אברהם בבאר שבע . וצלי תמן בשם מימר׳ דה׳ ונסבוהו בני ישראל ועבדו מיניה נגרא מציעאה אורכי׳ שבעין אמין ופרישין הוי אתעבדין ביה דכד הוי מוקמ׳ ית משכנא הוי מתגלגלא הי כעכנא הזור חזור מגאו ללוחי משכנא וכד הוי מתפרק הוי פשוט כחוטרא (תרגום) :

כתיב והבריח התיכון בתוך הקרשים אמר ר"ל והבריח התיכון שנים ושלשה אמות היה מהיכן מצאו אותו לשעה אלא מלמד שהיו מוצנעים עמו מימות יעקב אבינו הה"ד וכל אשר נמצא אתו עצי שיטים אשר ימצאו אתו אין כתיב כאן אלא אשר נמצא אתו (רבה פ׳ ויגש) :

בריח התיכון בנס היה עומד אבל בתוספת פירשו שהי׳ מבריח לשלש רוחות כותל צפון שלשים אמות וכותל דרום שלשים אמות . וי"ב אמות למערב הרי שהיה הבריח התיכון שבעים אמות ששתי אמות היו נבלעים בירכתים ותן לבך כי הבריח התיכון המבריח הקצוות . וחוגר המשכן כלו לכל הצרדים וסובל אותו היה כנגד קו האמצעי׳ היכל הקודש הנושא לכל הקצוות וסובלן ומשפיע כחו בכל שבעים שרי מעלה . והוא מדתו של יעקב שמכחו יצאו ע׳ נפש וא"כ ראוי היה יעקב אבינו להורידו למצרים שכן אמרו במדרש תנחומא הבריח התיכון ירד עם יעקב אבינו למצרים אמר להם לבניו כשתהיו נגאלים טלו אותו עמכם (בחיי) :

ונתת הפרכת וגו׳ והבדילה הפרוכת וגו׳ אחזי הקב"ה למטטרו׳ כל מה דאירע ליה אם הוי מטה כלפי חסד דהוא כלפי זכו או אם הוי מטה בה כלפי חובה . דאי הקב"ה בעי במיתתו לז: הוי אחזי ליה תרין אורחין דיליה דאינון מות וחיים ביד לשון ואחזי ליה דלא הוי מערב טוב ברע דאפריש לון הקב"ה כד"א ויבדל אלהים בין האור ובין החשך ורזא דמלה והבדילה הפרוכת לכם והכי עביד הקב"ה בגופא דבר נש טרפשא דאפריש בין דרגין דאילנא דטוב ובין דרגין דאילנא דרע וכו׳ (תיקונים תיקון סתין ושבעה) :

והיתה הר"שת עד חצי המזבח וגו׳ שירותא דאותיות למפרע תש"ר אלא

שצירוף אותיות השם הגדול והיינו תש"רי הרי יו"ד וגבי מזבח צירף לו ה' דכתיב הר"שת עד חצי המזבח . באה דבורה והתמה בו וי"ו ות"שר דבורה הרי השם (זוכר מפפסים עמוד קנ"ז) :

פרשת תצוה

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד . ואתה תצוה סמך אל נחשת שסים בו פרשה שלפניו ורמז בו שהיה משה ניצוץ שלישי מן הבל וזהו נחשת ואתה . כלומר נ"ח ש"ת וא"תה וזהו יפיפית מבני אדם הוצק ח"ן ר"ל דיופי של מרע"ה היה משני בחות מבני אדם היינו משת ומהבל שהיו בני אד"הר שנית הוצק ח"ן זה נ"ה (מג"ע ע"ס בארוכות) :

נחש"ת ואת"ה כרוך ותני אתה הוא נחשת שנא' נחשתי ויברכני ה' בגללך ומשה ויעקב בהדא דרגא (שם) :

כשאמר משה מחני נא אף דמחל הקב"ה לישראל מ"מ נתקיימה קללתו שבמעשה משכן בפ' תצוה היה ראוי להזכיר את משה בכל דבר ונמחה משם ואף שפרשה תצוה כתובה לפני מעשה העגל אין מוקדם ומאוחר בתורה (מ' הנעלם) :

שני שרי תורה הם מיכאל זגנוג"אל חיילותיה מאה וא' כמנין שמו של כל א' והנעלם של משה עולה ק"א וכל זמן שהיה משה חי לא יוכל מיכאל לשלוט על ישראל וכשנעל' משה בא מיכאל וכן בפ' תצוה שהעלם שם של משה יש בו ק"א פסוקים כמנין מיכ"אל כי כשנעלם משה בא מיכאל (מג"ע) :

בשלישי נבראו אילנות ושמן זית למאור שנא' ויקחו אליך שמן זית זך (ילקוט בראשית): **כל** זמן שהנרות דולקים העכו"ם מתכחשים ומיום שכבו הנרות גברו העכו"ם (ילקוט מלכים) :

שבעה נרות נגד שבעה כוכבים כל"ש צמח"ן עוד נגד שבעה ימי בראשית (תנחומא בהעלותך) :

ויקחו אליך שמן זית זך תני ר' חייא שמן זית ולא שמן שומשמין ולא שמן אגוזים ולא שמן צנונות ולא שמן שקדים אלא שמן זית . א"ר אבין משל למלך שסרח בו לגיוני ולגיוז א' משלו לא מרד בו אמר המלך אותו לגיון שלא מרד אעשה דוכסין וכו' . כך אמר הקב"ה הזית הזה מביא' אורה לעול' הה"ד ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה ומהיכן הביאתו וכו' מדרש) :

וכי לאורה הוא צריך והלא כל אותם מ' שנה וכו' . תימה אמאי נקט מ' שנה וכו' (תו' שבת ד' כ"ג ע"ב) (ע' מנחות ד' פ"ו) :

ויקחו אליך שמן זית זך אתה תהיה גיזבר לדבר (תורת כהנים פ' אמור) :

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וגו' כשאמר הקב"ה למשה מנה לי כ"ג א"ל מאיזה שבט אמנה כשבט ראובן.א"ל חטא בבלהה א"ל משבט שמעון א"ל לאו חטא בשיטים א"ל שבט דן א"ל הם עבדו ע"ז פסל מיכה א"ל משבט יוסף א"ל ויבא יוסף דבתם רעה א"ל מיהודה א"ל גבה עיניו ויראה יהודה ויחשבה לזונה א"ל ממי אמנה א"ל תמנה לי משבטך עיני בנאמני ארץ וכתיב בכל ביתי נאמן הוא (ב"ש מזמור ק"א ע"ש בילקוט המזמור) :

רבנן אמרי אמר הקב"ה למשה לך ומנה לי כ"ג . א"ל רבש"ע כאיזה שבט אמנה

אמיה א"ל משבט לוי ובמה אני מושחו . א"ל בשמן המשחה באותו שעה שמח משה ואמר כך שבטי חביב לפני הקב"ה א"ל הקב"ה חייך לא שבטך הוא אלא אחיך הוא הה"ד ואתה הקרב אליך אהרן אחיך ומשחהו בשמן המשחה מנין שנא' ולקחת משמן המשחה אבל עבודתו אינו עבודה ונתחייב אלולי שמותם של שבטים חקוקים על לבו דכתיב ונשא אהרן שמות בני ישראל אמר הקב"ה חביבים עלי שמותם של שבטים משמן המשחה שנמשחו כהנים ומלכים (רבה קהלת) :

ר' נחמיה אמר אמר הקב"ה למשה לך ומנה לי כ"ג א"ל רבש"ע מאיזה שבט א"ל משבט לוי ובמה אני מושחו א"ל בשמן המשחה באותה שעה שמח משה אמר כך שבטי חביב לפני הקב"ה . א"ל הקב"ה חייך לא שבטך הוא אלא אחיך הוא הה"ד ואתה הקרב אליך וגו' ומשיחתו משמן המשחה מנין שנא' ולקחת משמן המשחה אבל עבודתו אינה עבודה ונתחייב אלולי שמותם של שבטים חקוקים על כתיפו כדכתיב ונשא אהרן את שמותם לפני ה' על כתפיו לזכרון ששה משמותם א"ר ברכיה אלו היו חסרי' אות א' לא היו משתמשים תני ר' אושעיא אפי' נקודה אחד (סס) :

אמר משה רבש"ע לא כך צויתני ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו והרי עומדים עלינו להרגנו אמר בקר וידע ה' את אשר לו מהו כן אלא אם נתקבצו כל חרטומי מצרים ובקשו להפוך הבקר לערב אינם יכולים כך וכו' (רבה קרח) :

משה מצטער שלא ניתן הכהונה לא' מבניו א"ל הב"ה והלא בני אהרן אחיך כאלו בניך הם (ילקוט פ' פנחס) :

אהרן נתגלגל ונעשה אח"כ ללוי שנתגלגל בשמואל וזה נרמז במלת ונתת לאמתך זרע אנשים רמז לשני גלגולים . שנתגלגל אהרן בשמואל ועזרא (מג"ע אופן ל"ג וע"ס אופן ך"ח) :

ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך וגו' בגדי כהונה גדולה היא תפאר"ת ולכן דרשו רז"ל יקר תפארת גדולתו שהם בגדי כהונה ורזא עילאי הוא שחשב אחשורוש שהוא בקליפה לקביל זעיר וא' זעירא של ויקרא מרמז על בגדי כהונה (מג"ע) :

בבמה אתר אסתכלנא באילין מאני דקודשא דכתיב בגדי קדש הם ועשו בגדי קדש מאי קדושה הכא אלא הכי תנינן קדושה אינון בכל אתר והא כתיב בגדי קדש הם ועשית בגדי קדש כגוונא דלעילא דתניא כ"ג לעילא כ"ג לתתא לבושין דיקר לעילא לבושין דיקר לתתא ומה דלא אמר כסף ונחשת לאתר אחר אסתלקו דכתיב כל עמודי החצר סביב מחשקים כסף ואדניהם נחשת וכו' . דאינון מאני לאשתמשא משכנא בהו אבל הכא באילין לבושין דיקר לא בעי דישתמש ביה בר נש אחרא בר כהנא רבא דרבו יהיה משח קודשא על רישה דכתיב בגדי קדש לאהרן אחיך דבאינון לבושין דמי לגוונא דלעילא (זוהר ויחי ע' תמ"ב) :

לבושי דקודשי' אתלביש מיכאל וכד אתלביש באינון לבושין דיקר כדין עאל לשמשא בקודשא וכו' בגדי קדש הם אילא הוה בהון ארגמן ותכלת אילין גוונין לא הוו אקרי קדש (זוהר פקודי ע' תי"ח) (תוס' יומא ד' ה' ע"ב יד' ו' ע"א עיין דיבורים תוס' באריכות מן בגדי כהונה) :
(תוס' יומא ד' ל"ה ע"ב ליחוש שמא לא יססרנה יפה וכו') :

ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד וגו' . כתונת מכפר על לבושי כלאים מכנסים

מכנסים על ג"ע מצנפת על גסי רוח . אבנט על גנבים חשן על מטי דינים אפוד על ע"ז מעיל על לשון הרע ציץ על עזי פנים או על מגדפים (רבה פ' נו) (ע' פיר הסירים על פסוק כמגדל דוד) :

בפרשתא קדישתא דא איכא למידק ולמימר דארבע בגדי לבן של כהן הדיוט רמז לנצ"ח וד' בגדים של כ"ג הם רמוזים בחס"ד (מגיד) :

(תו' זבחים ד' פ"ח ע"ב כתונת מכפר על ש"ד מה שפרשי' אהא מיום שחרב ב"ה אע"פ שבטלו וכו' באריכות ע"ש) (תוס' ערכין ד' ט"ז ע"א הא דאהנו מעשיו פירוש שנתקוטטו על ידו ואי קשיא אמאי לא מייתי ליה וכו') :

אבנט מכפר על הרהור הלב אהיכא דאיתא ואבנט הוא כמו חגור של שש ארוכה מאד ואיתא נמי במדרש שהיה מקיפו ב' פעמים כנגד לב של אדם (תוס' ערכין ד' ט"ו ע"ב ותו' יומא ד' ך"ה ע"ב נטל מצנפת של א' מהם קשה לפירושו דפי' דא של כהן הדיוט קא וכו') :

בגדי כהונה הם שמנה כנגד שבעה רקיעים וכסא הכבוד (במדב פ' נו) :

ועשו את האפוד זהב תכלת וארגמן וגו' (תו' ע"ז ד' כ"ג ע"ב בקשו ממנו אבנים לאפוד האי דמא בן נתינה על כרחנו בבית שני היה וכו' באריכות) : (תוס' שבועות ד' ז' ע"ב במזיד ולא אתרו בה וא"ת והיכי מצי לאוקמא במזיד וכו') :

ועשו את האפוד סוד זה כלול בסוד י"ב צירופים של השם כן שבטי יעקב י"ב כאבני אפוד וז"ם כי שמך נקרא על עירך ועל עמך (ציוני) :

ולקחת את שתי אבני השהם ופתחת וגו' השם הזה אדנ"י הוא אבן ישראל המושכת להם כל מיני מעדנים וטוב' וגדולה והצלה וגאולה והיא הדרה עם ישראל תדיר ואפי' בגלותא כאמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם . ולמעלה ממנו לסוף שמנה ספירות יש אבן אחת יקרה מפנינים והיא המקפת וסובבת על שבע ספירות שלמטה ממנה . ושתי אבנים הללו נקראו ד"ר וסוחר"ת התחתונה ד"ר לפי שהיא דרה עם ישראל תמיד . והשני סוחר"ת לפי שהיא סובבת ומקפת על שבע ספירות . ועל זה היו שני אבני אפוד אבני זכרון לבני ישראל . וזהו ולקחת שני אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל ששה משמותם על אבן האחת ואת שמות ששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם . ששה משמותם הזוכים לכבד השכינה בעולם הזה שהוא סוד ד"ר יזכו לכבד האבן השני השלמה הנקרא סוחר"ת שהוא סוד עה"ב (שערי אורה) :

לפעמים נקרא שם אדנ"י בכינוי אבן הספי"ר . לפי שהמדה הזאת שואבת כח הספירות ומושכת אליה ונותנת מזון ופרנסה לכל הנמצאים וזו היא המפרנסת את ישראל וסי' משם רוע"ה אב"ן ישר"אל . והאבן הזאת תשוקתה על אבן אחרת למעלה הימנה וממנה יבואו לה כל הברכות והאצילו' . ושתים אבנים טובות הם לישראל וסימנך ולקחת את שתי אבני השהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל . וז"ם אדנ"י ה' מה תתן לי וכו' ונגד אבן הזה יש אבן אחרת ונקראת אבן גדולה . וכשהיא עומדת על פי הבאר ישראל משועבדים תחתיה עד בא אשר לו המשפט וסימנך ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר (שערי אורה) :

ששה משמותם על אבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם. *ששה *משמותם *על ר"ת שמ"ע ועל ההשן היה רק אבני השהם אבן של יוסף לאפוקי על האפוד כתובים כל י"ב שבטים. ולכן

כשנראה ליוסף צורת אביו במעשה פוטיפר אמר לו עתידים אחיך שיכתבו על האפוד ולא הזכיר חשן. וז"ס שיעקב קרא שמע כשפגע ביוסף (כפי' על פס"מ):
כל השבטים היו כתובים על האפוד ואיזה שבט שחטא היה אבנו כהה ומי שעושה מצוה א' אבנו מאירה (פרקי כ"ה):

ושמת שתי האבנים על כתפות האפוד וגו'. כשם שבמתן תורה בטשה השכינה במלאכים שהיו נעשים כיתות כיתות שלא תרד ואמרו תנה הודך על השמים עד שדחפה אותן וירדו והודו לה' ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ כך בשעת ההורבן כי יש מלאך אכזרי בשערי ג"ע אחרי שנסתלקה שכינה משמירתן כטעם ובפשעיכם שלחה אמכם. ובטש בכל מארי הגן שהיו מעכבים על ידו והוציא משם י' מרגלים שנתעברה מהם י' הרוגי מלכות והם סוד נשמותיהם של שבטי י"ה ראשי שמותן בגי' ג"ת דר"ך ה'. ובעת רצון נעשה גי' אהרת במספר שזה ברוג"ז רח"ם תזכור. והרמז ונשא אהרן את שמותם וכו' על שתי כתפיו לזכרון והיינו ברוגז מדת יצחק. רחום זה אברהם. תזכור זה יעקב מדות זכור. ובניו בראשי שמותיהם כאמור (כנפי יונה):

ועשית משבצות זהב וגו'. משבצות זהב לבושה זה אהרן שנא' ועשית משבצות זהב ואשה שהיא צנועה ראויה שתנשא לכהן (רכה במדבר):

ועשית חשן משפט מעשה השב וגו'. כד לבש הכהן חושנא ואפודא שכינתא שריא עלוהי וכו' (זוהר פקודי): **ותעביד** חשן דינא דביה מהודע דיניהון של ישראל דאתכסיא מן דייניא וסדרי נצחי קרביהון ולמכפרא על דיניא (תרגום): דע כי צורת אות ן' היא אות ג' של שט"ן הוא נ' של אהר"ן. והושמה לחותם בחש"ן המשפט ונהפכה במלת נח"ש רמז להם ונ"ח מצא ח"ן (פליאה): **ומלאת** בו מלאת אבן ארבעה טורים וגו'. אבן שתייה שממנו הושתת העולם ומההוא אבן לוחות אתגזרו שנא' לוחות האבן וכו'. ודא הוא רזא ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים וכו'. ר' חזקיה פתח והאבנים תהיין על שמות בני ישראל אלו אבני יקרין עילאין דאתקריא אבני המקום (ס"א דאקרין אבני המקום) כד"א ויקח מאבני המקום והא אוקמוה כמה דאית לתתא י"ב שבטים ה"נ לעילא י"ב ואילין אתין י"ב אבנים כו' כמה דאית י"ב שעתא ביממא וי"ב בלילה (זוהר ויחי ע' ת"ג וע"ן בפס זוהר והרה): **כל** מרגליתא יקירא איהו בחולם הה"ד לשם שבו ואחלמה וביה ונחלמ"ה חלו"ם (תיקונים תקון ע'):

ראה שאול פלשתים שהיו מחזקים בישראל. מיד הבין שמעלו ישראל בחרם וראה בי"ב אבנים שעל כ"ג וראה שהיתה אבנו של בנימן מכהה אורה וידע ששבט בנימן מעל בחרם והפיל גורל ונלכד שאול ויהונתן בנו. מיד לקח שאול את חרבו ורצה להרוג את בנו. אמרו לו כל העם אדונינו המלך היא שגגה והקריבו קרבן עולה על שגגתו ונעתר לו ופדו אותו ממות שנאמר ויפדו העם את יונתן ולא מת (ילקוט שמואל):

ארבעה טורי אבן כל אבן ואבן הי' מרובע ומפתח שמות י"ב שבטים שהיו כתובים על י"ב אבנים. ראובן הי' מפותח על אבן אודם שמעון על פטדה וכן כולם. ומלבד י"ב שבטים שהיו כתובים על י"ב אבנים הללו היה כתוב שמות אברהם יצחק יעקב ושבטי ישרון וכסדר הזה היו כתובים:

אודם ראובן א	פטדה שמעון ב	ברקת לוי רהם
נפך יהודה י	ספיר יששכר צ	יהלום זבולן ח
לשם דן ק יעק	שבו נפתלי ב	אחלמה גד שבטי
תרשיש אשר ישר	שהם יוסף ון	ישפה בנימין

הרי לך שבכל אבן ואבן ששה אותיות להורות כי ששת ימי המעשה תלוים בי"ב שבטים והיו באבני החשן ע"ב אותיות כי י"ב פעמים ששה הם ע"ב. והם כנגד ע"ב אותיות של השם הגדול להורות בזה קיום העולם שנברא בע"ב שעות שהרי העולם נברא ביום שנא' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים שש"ת ימי המעשה ע"ב שעות יש בהם י"ב שעות בכל יום. וזש"ה עולם חס"ד יבנה ולמדנו מזה שהעולם שנברא בע"ב שעות מתקיימ' בזכות השבטים שבהם ע"ב אותיות. והנה בנימן שהיה מפותח על ישפה היה מלא ולא היה בו סמך אותיות מן האבות כשאר שבטים כי לא נשתיירו מבני בנימין במעשה פלגש בגבעה כי אם ששה מאות בזכות בנימן שהיה מפותח באבני החשן ששה אותיות (כמ"י) :

השלשה אבנים שבדגל מחנה דן לשם שבו אחלמה אינם בג"ע שהרי ביחזקאל לא חשיב אותם כי דן נקרא נחש וכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני (סודי רזי) :

אודם נתנה לראובן ע"ש שהאדימו פניו בחטא בלהה כשבלבל יצועי אביו והודה ולא בוש. והאבן הזאת נקרא רובי"ן והוא גדל במקומות ידועים בים והוא סלע גדול ומוצאו כמוצא הכסף וכו'. וסגולתו שכל אשה שנושאת אותו אינה מפילה לעולם. ואמרו שהוא טוב לאשה המקשה לילד ואם היו שוחקים אותו ומערבים אותו באכילה ושתיה יועיל הרבה להריון כדודאי' שמצא ראובן וכו' :

פטדה נתנה לשמעון היא אבן ירוקה בכרכי הים ככרתי וכו' ונתנה האבן הזאת לשמעון ע"ש שהוריקו פניו במעשה זמרי בן סלוא נשיא שבט שמעון. וכן כל מי שחטא משבט שמעון בבנות מואב הוריקו פניהם וכן דרשו רז"ל סימן לעבירה הדרוקן. וסגלת האבן הזאת שהיא מקררת הגוף וע"כ היא מצוייה בארצות כוש שהם חמים ושטופי זמה וצריכין לקרר עצמם :

ברקת נתנה ללוי ברקת הוא קרפונקל"א ונקראת ברקת ע"ש שנוצץ ומאיר כנר והוא אבן שתלה נח בתיבה שנא' צהר תעשה לתיבה. ונתנה ללוי מפני ששבט לוי היו מאירים בתורה וכן משה כשנולד נתמלא כל הבית אורה וכו'. וסגולת אבן הזאת שהיא מחכימת פתי ומאירת עינים. ואם שוחקים אותו במאכל ומשתה יועיל הרבה להחכים ולפתות הלב :

נפך נתנה ליהודה והאבן הזאת ירוקה ככרתי ונתנה ליהודה ע"ש שהוריקו פניו במעשה תמר ונתגבר על יצרו והוריקו פניו ג"כ על שחשדו אביו על יוסף הוא שכתוב חיה רעה אכלתהו וכשבא לברך את בניו אמר מטרף בני עלית אז נעשה פניו זכים ומובהקים כנופך הזה שזיוו מבהיק וכן כתוב ביהודה ידך בעורף אויביך. וסגלת האבן הזאת שכל מי שנושאו אויביו הופכים לו עורף וכו' :

ספיר ניתנה לישכר והוא מראה תכלת וניתנה לישכר לפי שהיה גדול בחכמה ובתורה שנא' ומבני ישכר יודעי בינה לעתים לדעת וגו'. ולוחות התורה של סנפרינון היה וכן מצינו במ"ת ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכו'. וצבע תכלת צבע של ענוה ושפלות ולא כצבע אדמומית או ירוקה שהרי צבעו גאוה. וסגלת אבן זה שהוא טוב לאור עינים. ואמרו האבן הזה יועיל לכל כאב ונפיחה באיזה מקום שתהיה בגוף :

יהלום ניתנה לזבולן והוא לבנה כלו ע"ש שהכסא לבן והוא סי' לעשרו של זבולן. וסגלת האבן הזה שמביא שינה על האדם שכן אמר הכתוב הפעם יזבלני אישי :

לשם ניתנה לדן והיא אשטפס"י ונמצא בו פרצוף אדם מהופך ע"ש שהטכו בני דן הקערה על פיה בפסל מיכה וכו' :

שבו ניתנה לנפתלי והיא נקראת טורקי"זא והפרשים מהמידים לנושאם . וסגלת האבן הזאת שהיא מושכת האדם על הרכב ומצלחת אותו בענין הרכיבה ועל שהיא מתחברת אל הרכב נתנה לנפתלי שהוא לשון חיבור ע"ש נפתולי אלהים נפתלתי :

אחלמה ניתנה לגד והוא הנקרא קרישטא"ל שכשם שאחלמה מצוי הרבה אצל בני אדם והכל מכירי' אותו כך שבטו של גד היו מריבים והרוגיהם ניכרים הוא שכתוב וטרף זרוע עם קדקוד.וסגלת האבן הזאת שמחזקת את הלב שלא ירך בלכתו למלחמה ולכך נקראת מלשון חוזק ותחלמנו ותחיינו:

תרשיש יש שפירשו שזו האבן שצבעו בו תכלת ונמצא בים ששמו תרשיש וכו' . וסגלת האבן הזה לעכל המאכל וכ"ש למי ששוחק אותו ומערבו לאדם במאכלו ונעשה בזה עב ושמן ולכן ניתנה לאשר שנא' מאשר שמנה לחמו : שהם ניתנה ליוסף וסגלת אבן זה לתת חן בעיני כל רואיו . ונקרא' שה"ם יש בו אותיות הש"ם ע"ש ויהי ה' את יוסף ומי שנושאו בבית המלכות יועיל הרבה ויצליח דבריו ויהיו דבריו נשמעים :

ישפה היא כלולה מגוונים הרבה אדומה שחורה ירוקה וסגלת האבן הזאת לעצור הדם וניתנה לבנימן לפי שנשתנה לבו לכמה גוונים וחשב מחשבות במכירתו של יוסף אם יגלה הדבר לאביו אם לא אעפ"כ נתגבר עם יצרו והיה מעצור לרוחו ולא גלה הדבר לאביו ולכך ניתנה לו האבן הזאת ונקרא' ישפ"ה שתי מלות י"ש פ"ה אע"פ שהיה לו פה לדבר שתק ולא גילה וכו'(בחיי) :

ע"ד הקבלה תמצא פליאה וחכמה בי"ב אבני החשן ראובן רמז למדת הדין אבנו אודם . שמעון הרומז לשש קצוות אבנו פטדה וגוון שלו ירוק כברתי . לוי הרומז לחבור של שלשה של מעלה אבנו ברקת שאורו מתלהט ומתנוצץ . יהודה הרומז לתהו שהוא קו ירוק אבנו נופך שהוא ירוק כברתי . זבולן הרומז למדת הרחמים אבנו יהלום שהוא לבנה . יששכר ספיר שגוונו תכלת הנוטה לתכלת . דן הרומז למדת הדין כמו ראובן אבנו לשם ויש בה צורת אדם . נפתלי הרומז לזכר אבנו שבו ויש במינה זכר ונקיבה . יוסף רומז למדת רחמים כמו זבולן אבנו שהם שיש בו אותיות השם. בנימן כלול מהכל ואבנו ישפה שיש בה גוונים הרבה (סס) :

והאבנים תהיין על שמות בני ישראל וגו' . ומשם יפרד והיה לארבע' ראשים ארבעה נהרן דתמן משתכחי אבני יקר ובאת חד אינון דכתיב שם הבדולח ואבן השהם ואילין אינון אבני יקר אילין י"ב ואינון לד' סטרי עלמא לקביל י"ב שבטים. דכתיב והאבנים תהיין על שמות בני ישראל שתים עשרה על שמותם.ואילין אינון תריסר בקר תחות ימא דשלמה(זוהר ולכה ע' מ"ב):

ונשא אהרן את שמות בני ישראל וגו' . כיון דלזכרון קא אתי וכו' . תימה אפוד וחשן נמי לזכרון קא אתי כדכתיב בקרא וי"ל דהשבטים זכרון הם (תוס' ר"ה ד' כ"ז ע"א) :

ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים וגו' . א"ר שמעון בר' יוסי הלב ששמח בגדולת אחיו ילבוש אורים ותומים שנא' והיה על לב אהרן וכו' (רבה שמות) :

והיה על לב אהרן אלו אבנין מכפר על גסות רוח וע"ד והנשיאי' הביאו את אבני השה' ואבני המלואי' לכפר עליהו(זוהר ויקרא ע' ל"ט) (וע"ל ריש פ' תרומה)

ותתן בחשן דינייא ית אורי' דמנהרין מלהון ומפרסמין טמירי דבית ישראל. וית תומיא דמשלימין בעובדיהון לכהנא רבא דתבע אולפן מן קדם ה' דבהון חקק ומפרש שמא רבא וקדישא דביה אתברי תלת מאה ועשרני עלמא וחקק ומפורש באבן שתיה דביה חתים מארי עלמא פה דתהומא רבא מן שירויא. וכל מאן דמדכיר שם קדישא בשעת אניקו משתזיב וטמירין מגליין ליה ויהון על לבא דאהרן בזמן מיעליה קדם ה' ויטול אהרן ית דין בני ישראל על ליבא קדם ה' תדירא (תרגום) :

אלה שני הכהנים שהם אברהם ומשה מפני שהם היו באותה שמיטה לכן הם שכנים בימין בצד ההס"ד והם היו זוכרים לאותו זמן ולאותו אור שהיו נהנים מאור היחוד . ולכן היו רק אורים שהיו רחמים ולא תומים מפני שהתומי' רומזים לדין ואורים רומזים לרחמים . ולכן אמר משה ליהושע ושאל לו במשפט האורים (ספר תמונה) :

פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון . פעמון זהב כו' ידוע זה הטעם שלא יפגעו בו מלאכי אלהים כי דרך בני הבית להיות יוצאים ובאים ויורדים בבית אדונים ומלאכי שרת היו כבני בית בב"ה והזהיר זה בכ"ג לרוב מעלתו (פרקי היכלות) :

כמין רמונים היו עשוים מצמר בתכלת ועשוים קצרים ותלוים בשולי המעיל אצל הפעמונים כדכתיב פעמון זהב ורמון בשולי המעיל סביב כשנוגפים הפעמונים אל הרמונים בשעת הלוכו ונשמע קולו בבאו אל הקדש וזהו דרך צניעות שלא להכנים אל ההיכל פתאום בלתי ביה"כ (תוס' מגילה ד' פ"ד ע"א) :

כנפי מצוה דאתמר בהון על ארבע כנפות כסותו איהו כגוונא דמעיל האפוד ופעמונים ורמונים אינון לקביל תליין וקשרין ושולי המעיל אינון לקביל כנפי מצוה ואינון ה' קשרים לקביל שמע ישראל ה' אלהינו ה' דאינון לקביל ה' נימין דכנור דדוד דהיה מנגן מאליו (תיקונים) :

ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו וגו' . כתיב ועשית ציץ זהב טהור אסתכלות דיליה מכפר על עזות פנים ציץ דא דוכרא לכהנא דהא ציצית נוקבא דא לכל בר נש וציץ לכהנא (זוהר פ' שלח לך ע' קל"א בתוספתא) :

כל אינון תקיפי מצחה דהוי בישראל כד הוי מסתכלין באתוות' דשמא קדישא בציץ נזר הקדש הוי מתברי ליבייהו ואסתכלי בעובדייהו וכו' . חמי אתוון בלטין ואנפוי נפלין מאימתן דמארי' ותבר ליביה להקב"ה כגוונא דקטורת וכו' (מ' הנעלם שיר השירים בפ' משכני) : (תוס' שבת ד' ס' ע"א ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת תימה לי לפרוך מה לציץ שכן השם בגלוי תאמר בתפילין שהן מחופין עור ואין לתרץ וכו') : (תוס' יומא ד' ס"ט ע"ב בגדי כהונה היוצא מהן למדינה אסור וכן משמע וכו') : (תוס' קידושין ד' ס"ז ע"א הקם להם בציץ שבין עיניך פי' בקונ' ואע"ג דלאו שעת עבודה היא הא אמרינן לעיל וכו') : (תוס' שבת ד' ס"ג ע"ב וכתב עליו בשני שטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד למטה נראה לר"ת שהיה וכו') :

יו"ד ה"א מלמעלה אע"פ שיו"ד ה"א שם גמור אין זה הוגה השם באותיותיו אם מזכיר שתי אותיות כיון דאין מזכירין שם שלם . ועוד ההוגה השם באותיות פי' הקונ' שדורש שם של ע"ב אותיות וכו' (תוס' סוכה):

קד"ש למ"ד מלמטה מה שמפרש מלמטה משמע זה למעלה מזה כזה

י"ה
קדש ל

ואין זה מסתברא דאין זה דרך קריאתו אלא יש לפרש זה שלא כנגד זה קדש למ"ד בתחלת שטה תחתונה ושם בסוף שיטה עליונה (תוס' סוכה) : כזה

י"ה
קדש ל

ולבני אהרן תעשה כתנות וגו' הקב"ה הסתכל בבגדי כהונה בכניסתו ליום הכפורים שכתוב עליהם י"ב שבטים הבגדים היו מצילים לכ"ג ממלאכי השרת שהיו שם. מה עשה לו הקב"ה נתן לו מדמות לבושי הקודש שנאמר ולבני אהרן תעשה (רבה): (תוס' חגיגה ד' ג' ע"א) חרש באזנו אחת. בירושלמי אמר ר' יוחנן בעי תרש באזנו אחת מהו וכו'):

ולקחת את הבגדים והלבשת את אהרן וגו'. ויעש אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור לבוש יקר הוי להו מתחילה קודם שחטאו ואחר שחטאו נעשה כתנות עור. כתיב את אהרן ואת בניו תקריב והלבשת אותם כתנות. התם כגוונ' דלעילא הכא כגוונא דלתתא התם כתונת שש הכא כתנו' עור (זו"ח):

ושמת המצנפת על ראשו וגו' (תוס' גיטין ד' ו' ע"א בזמן שמצנפת בראש כ"ג. דאותה של כהן הדיוט קרוי מגבעות וכו'):

ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו ומשחת וגו'. ע"י שמן המשחה נעשה הכהן בריה חדשה (ילקוט ישעיה ד' ק"ה ע"ב באריכות):

כל מי שנמשח בשמן המשחה אע"פ שהוא קצר נעשה ארוך וכו' וראייה משאול וכו'. ונעשה משובח מכל אחיו משכמו למעלה גבוה מכל העם (מ' תנחומא אמור):

וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו וגו' (תוס' סנהדרין ד' פ"ג ע"ב אין בגדיהם עליהם וכו'. הקשה הר"ר יעקב מאורליינ"ש וכו'): (תוס' זבחים ד' י"ז ע"ב. אין בגדיהם עליהם אין כתונת עליהם מהכא ילפינן וכו'):

ואכלו אותם אשר כפר בהם וגו'. בניצוצות הגנוזים שהם הבעלים ממש של אותו החומר הנאכל. פי' כי לפעמים ע"י חטא אדם מגולגל לתוך הבעל חי והם נקראים בעלים של אותו בעל חי וע"י אכילת כהנים מתכפרים וחוזרים לשרשם. וז"ס כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים (נכתב כפי' על ע"מ):

שבעת ימים תכפר על המזבח וגו'. שבעה יומין תכפר על מדבחא ותקדיש יתיה ויהי מדבחא קודש קודשיא כל דיקרב במדבחא יתקדש מן בני אהרן. ברם מן שאר עמא לית אפשר להון למקריב דלמא יתוקדון באשא משלהבא דנפיק מן קודשיא (תרגום):

ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים וגו'. מקטר בקטרת אין כתיב כאן אלא מקטר קטורת המזבח היה מקטיר הקטורת (רבה פ' לו):

כגוונא דא קטורת כל מאן דאוריח בההוא תננא תעביר מיניה זוהמא וטינופת דיצה"ר ולא הוי ליה אלא ליבא חדא לקביל אבוי דבשמיא. וכמו דציץ קאים על ניבא אף קטורת ומתבר לסטרא אחרא מבטל חרשין מילי דקוסמין ומינין בישין מביתי' וכו' ומאן דאסתכיל וחמי בכל יומא עובדא דקטורת אשתזוב מכל חרשין דעלמא ומכל פגעים בישין והרהורים רעים וממותנא ואית ליה חולקא בההוא עלמא ובעלמא דאתי ויסלק מותנא מיניה ומכל עלמא וישתזיב מכל דינין דהאי עלמא ומסטרין בישין ומדיני' דגיהנם ומדינא דמלכא אחרא בההוא קטורת כד סלקא עננא בעמודא ההוא כהנא הוי חמא אתווין דשמא קדישא פרישין באוירא וסלקי לעילא בההוא עמודא לבתר כמה רתיכין קדישין סתרין ליה מכל סטרין עד דסליק וחדי למאן דחדי ביה. פתח ואמר ויעש מזבח מקטר קטורת וכו' ואמאי אקרי מזבח והא לא דבחין בה דבחין אלא בגין דבטל וכפית כמה סטרין בישין וההוא סטרא אחרא הוי כפית כעגלא דכפית לדבחא אוף הכי סטרא אחרא הוי כפית דלא יכול לשלטאה ולא למהוי קטיגור. וע"ד מקרי מזבח כד ההוא סטרא אחרא הוי חמי עמודא דקטרת

דקטרת סליק הוי אתכפיא ועריק ולא יוכל לקרב למשכנא וכו'. בכל קרבנות אית לההוא סטרא אחרא חלק וקטורת כלהו להקב"ה (מ' הנעלם סוף השירים בפי' מסכני יבזוהר פ' פנ"ב):

כל זמן דהוו ישראל אחידן אומנות אבהתון צדיקיא והוי ערקין מזיקי וטלני וצפרירי וטיהרו מביניהון על דהוי שכינת יקרא דה' שריא בבית מקדשא דהוי מתבני בטורי מוריה. וכל מזיקין ומחבלין ערקין מריח קטורת בוסמין (תרגום יונתן ע"פ עד סיפות סני):

והקטיר עליו אהרן קטורת סמים וגו'. קטורת לא סלקין אלא בזימנא ידיען כתיב והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנו לאשתבחא שמן וקטורת כחדא. וכתיב בהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנו. ובזימנין אילין אתקריב ולא בזימנא אחרא (זוהר פ' לו ע' כ"ז) (ע' זוהר בהעלותך ע' רפ"ג):

מאן דדינא רדיף בתריה אצטריך ההוא קטורת ואי מדכרין תרין זימנא ביומא ברמשא ובצפרא דכתיב קטורת סמים בבקר בבקר ובין הערבים יקטירנה וודאי מסלקא מיניה (זוהר פקודי ע' פנ"ד):

פתח ר"ח ואמר תכון תפלתי קטורת לפניך וגו'. קטורת בא על חדוה בצפרא על חדוה דשעתא גרים. ברמשא בגין למחדי סטרא שמאל וכו'. קטורת מבטל כל רוגזא ומותנא דלא יוכל למשליט בעלמא וכל סטרין בישין וכל אינון מקטרגין לא יוכלו למיקם קמי קטורת (זוהר ויחי פ' תפ"ו):

חביבה קטורת לפני הקב"ה תדע לך שהרי דוד נתאוה להקטיר קטורת (תנחומא): קטורת משכך רוגזא ולזמנא שלמא. וכן קרבנות משכך חרון אף. לכן קרב"ן עולה כמנין אר"ך אפי"ם (מג"ע אופן ק"ז):

הכא תלתא והכא תרי. אין להקשות הא טובא בבקר בבקר כתיב בתמיד בפ' תצוה ופ' פנחס. וי"ל הני כולהו כחד חשיב כיון דלא כתיבי בהדי הדדי כמו בגיזרין ונרות דכתיב בבקר בבקר והוי כמו פרשה שנאמר' והדר ונשני' (תוס' יומא ד' ל"ג ע"א):

וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה וגו'. א"ר חנינא האיל שהקריב אברהם אבינו תחת בנו לא יצא דבר א' לבטלה אפרו הוא יסוד של מזבח הפנימי שנא' וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה וגו' (פרקי ר"א):

פרשת כי תשא

כי תשא את ראש בני ישראל. מרע"ה היה צופה ברוח הקדש מנין טיפין שבראש כל א' וא' וזהו לגלגלותם. (פי' ר"ל בכל גלגולת) וזהו כי תשא את רא"ש בני ישראל ויותר מזה ר"ל פשיטא שהיה מביט כמה דורות ואנשים יעמדו ממנו אלא אף זו היה מביט כמה פעמים יגלגל כל א' וא' מישראל. וזהו רז נגלה במלה הנזכרת ר"ל לגלגלותם פי' מלשון עיבור וגלגול (עס"מ):

ונתנו איש כופר נפשו ולא יהיה בהם נגף. כלומר כד בעי כ"י לאתחברא בספירין עילאין הנהו סטרא מזדמני לקטרג ליה ובהכי הוי נגף בעמא וכד יהבו כופר נפשייהו לית ליה לסטרא אחרא רשו לקטרגא (מגיד):

הנעלם מן בי"ת רא"ש של בראשי' הוא תי' שא. כך ישראל יהו נעלמים מתישא שאם תשא ונתנו איש כופר נפשו. ויו"ד היתרון לומר שאם יתן כופר היו"ד יבטל הנגף (פליאה):

איכא למידק בפרשתא קדישא מ"ט פקיד הקב"ה לממני את ישראל דהא מניינא גרם מיתה. ותו דאין הברכה מצויה בדבר המדוד ומנוי אבל רזא דמלתא דכד סליק ברעותא דקב"ה למברי עלמא לא הוי אפשר לאשגחא ביה מגו רוממותיה ומשום הכי אצטריך למאציל ספירין כשלהבת הקשורה בגחלת דספירי מלשון מספר וכיון דאית בהו מספר והשבון אית בהו תפיסה לאנהגא עלמא. ומשום הכי כד בעי הקב"ה לאשראה שכינתיה בישראל מנא יתהון לאמשכ' עלייהו תוקפא והילא עילאה לאנהגא ולדברא יתהון דאית מנין ואית מנין דדבר המנוי והמדוד הוי בסטרא אחרא ומשום הכי לא שריא ביה ברכתא. ואית מנין מסטרא דקדושה על פום ארחא דאמרן (מגיד יסן):

בשעה שבהר דוד ג' ימים דבר נכנסו י' דברו' ב' לוחית ג' אבות ה' חומשי תורה ז' ימי שבת ח' ימי מילה ובקשו מן הב"ה לוותר כל א' שעה א' שאם יכלו ישראל מן העולם אין מי שישמור אותם ובטל מהם הקב"ה ל"ה שעות ואותה שעה שנשתיירו מתובה ע' אלף (מ' חלים):

זה יתנו כל העובר על הפקודים וגו'. ר' יהודה אמר שקל הקדש דא רוח הקדש ע"ל סוד השקלים (זוהר כלאסית ע' פ"ט):

כל כהן שאינו שוקל חוטא דדריש ז"ה יתנו י"ב שבטים בגי' ז"ה וה"נ מצי למימר כל לוי שאינו שוקל חוטא אלא משום דלא מצי למימר משום שדורשין מקרא זה לעצמן (סו' ערכין דף ד' ע"ב):

רזא דמחצית השקל כרוא דרוח ונפש ואיבעי ליה לבר נש לזכאה נפשיה לאדבקא לה בהדי רוח והא רוח ונפשא כד דבקין כחדא אקרי שק"ל ומקרי סל"ע ומשום דבר נש מלוכלך בחטאים וכסופין דעלמא איבעי ליה למיתן כופר נפשו לזכאה יתי' למזכי לחבקא ליה בהדי רוח והיינו כי תשא את ראש בני ישראל כלומר כד תיבעי לארמא נפשא דבני ישראל לאתדבקא לה בהדי רוח ונתנו איש כופר נפשו לה' דמטובה דיהיב ליה הקב"ה יתן לזכאה נפשיה לאדבקא בהדי רוח ולא יהיה בהם נגף כלומר דבר נש מברת מן קדם בעל דבביה מקרי נגף וקאמר קרא דכד יתנו כופר נפשם לה' לא יהיה בהם נגף בנפשיהון דלא יתדבקון ברוח בפקוד אותם כלומר בעידנא דקב"ה יפקוד נפשיהון וודאי ע"י דיתנו כופר נפשם יתדבק נפשיהם ברוחיהן זה יתנו כל העובר כלומר ולא אשתלים נפשייהו כדקא יאות ובתר הכי אמר ועשית כיור נחשת רמז לכנסת ישראל ונתת שמה מים דתמשיך מים מהח"סד. ובתר הכי פקיד קטורת לקשר' כולהו ספירין ובתר הכי פקיד שמן המשחה לאמשכא משח רבות מלעילא.ובתר הכי ראה קראתי בשם בצלאל דעד לא ייתי עובדא דעגלא יהא מזומן מאי דיתקן ויעביד משכנא (מגיד):עשרים גרה השקל לםרמיז דאית עשר ספירות בדינא וברחמי (פס):

ולמה סדרו חז"ל שקלים אחר פסחים א"ל בעבור שע"י הפסח יצאו ישראל ממצרים והיו ס' ריבוא ואלולי השקלים היו ניזוקים וכו' שהיו מביטים בהם בעין הרע. שהרי אמרו כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני. ולמה כיפורים אחר שקלים שבשרם הקב"ה בשורות טובות וא"ל אחר שהבאתם שקלים וכל המקטרגים ספו תמו יש לכם יום א' להתענות ויחשב לכם כאלו הקריבו עצמיכם קרבן לפני הקב"ה ויעבור על פשעיכם אז שרכם יתמלא רחמים זהו שאמר כיפורים ומיעוט רבים שנים כיפור למעלה וכיפור למטה (פליאה):

ודהי עשרת אלפים ככר כסף כו'. שמעתי שעשרת אלפי ככרי כסף עולים חצי

חצי שקל לכל א' מישראל שהיו ת"ר אלף כשיצאו ממצרים ואמר לאחשורוש שיתן כל פדיונם דוק ותשכח (תוס' מגילה ד' ס"ז ע"א) (ע' פירושו בחזקוני פ' זו):

שמן של יצחק עולה ח' פעמים הוי"ה ויצחק הוא מדת הפח"ד ומדת הקנאה שגם פינח"ס ח"פ הוי"ה והוא נאחז מן הפחד ואם תבין בארה של מרים שגם באר"ה עולה ח"פ הוי"ה כי היא יונקת ממדת פח"ד. גם עשרים גרה השקל עולה ח"פ הוי"ה והוא הורג נפש הרשעים הלא תראה עשרים גרה השקל בגי' הר"ג נפ"ש רשעים (פליאה):

ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור וגו'. י"א סממני הקטורת נגד י"א מחנות סמא"ל נגד י"א יום בין נדה לנדה וכו' (מג"ע אופן פ'):

ואתה קח לך בשמי' ראש מלת ואתה כולל עמיה שכינתא (זוהר תלוה תחלת הפ'):

ויאמר ה' אל משה קח לך כמים וגו'. סמים הם ב' סמים והם סוד ת"ת ונצ"ח נטף שהלת חלבנה הם הו"ד יסו"ד מלכו"ת ולפי שהניצוץ האחרון שבמלכו"ת היא קדושה מועטת. והקליפה מתגברת שם לכן חלבנה ריח רע ואע"פ שהוא בכלל הסממנים הקדושים אח"כ סמים הם ה' סמים נגד כת"ר הכמ"ה בינ"ה גדול"ה גבור"ה ולבונה זכה הוא אות המקיף ולכן נקרא זכה אשר ראש הקטורת למכשפים מפני טעם זה בד בבד יהיה מן זה תבין במה שהודעתיך על בגדי בד אשר לכהן כי ב"ד בא"ת ב"ש ש"ק כי הוא שהם הקליפות מתלבנים ונהפכים לב"ד וב"ד הוא פשתים חלקו של קין מצד סטרא אחרא (כוונת אר"י):

ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי וגו'. בצלאל הוי ידע לצרפן אתוון דאתבריאו ביה שמיא וארעא ועל חוכמת דיליה אתמנא משכנתא על ידיה ואתבריר מכל עמא. וכמה דאתבריר לעילא הכי בעי הב"ה דאתבריר לתתא לעילא כתיב ראה קראתי בשם בצלאל לתתא כתי' ראו קרא ה' בשם בצלאל ע"ש באריכות (זוהר תרומה ע' רע"א):

הראה הקב"ה למרע"ה ספרו של אדם וכו' וא ל כל א' ואחד תקנתיו מאותה שעה ואף בצלאל מאותה שעה תקנתיו שנא' ראו קרא ה' בשם בצלאל וכן מצאתי במגלת סתרים כי כולם חתומים בחשמ"ל ויריעה פרוסה של אויר אשר בו מצוייר בריאת האנשים לבד והנשים לבד (ניוני):

ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה וגו'. מטטרו"ן איהו מעשה מרכבה ועליה אתמר אין דורשין במעשה מרכבה ביחיד מאי ביחיד ביחודא דעלמ' אא"כ היה חכם ומבין מדעתו. חכם בחכמה ומבין בבינה ויודע בדעת דאתמר בהון ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובגין דאיהו משכנא דאתמלא בתלת דרגין אלו ובכל מלאכה דא מעשה בראשית שכינתא תתאה דאין דורשין במעשה בראשית אלא ביחודא דעלמא (תיקונים תקון ך"ח):

ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה דא י' ובתבונה דא ה' ובדעת דא ו' ובכל מלאכה דא ה' (שם): **לכבוד** המשכן הוברר בבנינו א' ממטה יהודה הרומז לרחמים וא' ממטה דן הרומז לדין (ניוני):

ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם. ג' קדושות הן קדושת שמו של הקב"ה שנא' ואתה קדוש וקדושת שבת שנא' ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם וקדושתן של ישראל שנא' קדש ישראל לה' ראשית תבואתו מכאן אמרו עתידים שיניהם של אוכלי ישראל להיות לימות המשיח ך"ד אמות וחכמים אומרים שלשים. וכי מה נשתנו ך"ד מך"ה אלא אמה ט' חדשים למעוברת וך"ד למניק' מה תינוק זה יונק חלב משדי אמו כל אותן ך"ד

חדש אפי' מתה אינו חושש לה כך אוכליהן של ישראל אפי' מתים אין חוששין להם (ילקוט והמהכן) :

אם אדם חי מחלל שבת הרי הוא רחוק מן החיים מחלליה מות יומת שהרי נסגר לפניו פתח מלהכנים לחיי עה"ב (שערי תורה) :

ושמרו בני ישראל את השבת לדורותם וגו' בשבת כתיב לדרתם חסר לשון דירה להורות כשנכנס שבת השכינה באה. וראה אם ערך ביתו בשלחן ומטה ונר אמרה השכינה זו היא דירתי ואם לאו אומרת אין זה דירה של ישראל וכן גבי מזוזה כתיב לדרתם חסר וכו' (זוהר במדבר ע' קל"ב במ' רות הנעלם) : ר' אלעיזר בן פרנך אומר מנין שכל השומר את השבת כאלו עשה את השבת שנא' ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת ר' אומר מנין שכל השומר שבת אחד כאלו שמר מיום שברא הקב"ה עד שיחיו המתים שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת לדורותם (מכילתא) :

בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ד"ד מיני מסאבא כמנין ואי"בה אשית וכו' ישראל תקנו *ושמרו *בני *ישראל *את *השבת ר"ת ואי"בה ובשעת העגל חזרו לקלקול הראשון ולכן נגבה אחר ד"ד דור והלוחות תקנו זה שהיו מז"ה ומז"ה כתובים . ב' פעמים ז"ה הרי ד"ד והם סוד ד"ד פרקים של שבת (מג"ע אופן ר"ח) :

תרין אתוון ש"ת הוי תליין עד דאשתכלל עלמא ואעיל בינייהו אות ב' ונעשה שבת במד"א ושמרו בני ישראל את השבת בסדר עולם (זוהר בראשית ע' קע"ח קע"ט) :

בההוא שעתא דנשמה יתירה בבר נש נשכח כל עיצבא ומימת' וההוא רוחא נחית תחלה לג"ע ואח"כ שרי על עמא קדישא וע"ז כתיב ושמרו בני ישראל את השבת לרבות ההוא רוחא דצריך לנטרא ליה הואיל וקיימא עמיה דבר נש (זוהר ויקהל ע' ר"ה) :

ושמרו בני ישראל את השב' לדורותם ברית עולם צריך לנטרא ליה בדירתם דלא יפקון מרשות היחיד לרשות הרבים והאי איהו אוקמוה מארי מתניתין יציאות השבת שתים שהן ארבע הוצאה מרשות לרשות והכנסה נמי יציאה קרי ליה ואינון סמא"ל ונח"ש צריכין ישראל לנטרא לון דלא ייעלון לדירא דשכינתא דאיהו רשות היחיד מאן רשות הרבי' חללה ושפחה זונה נדה בת אל נכר נחש ושבעים ממוניה דעמין (זוהר פנחס ע' ת"ן) :

כי ששת ימים עשה ה' ולא אמר בששת ימים . מלמד שכל יום ויום יש לו כחו (זוהר בראשית ע' ל"ב) :

כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ מאן ששת ימים דא אברהם דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם באברה"ם ואברהם ששת ימים אקרי (זוהר ותרא ע' נ"ד) :

מעשה בחסיד א' דהוי מטייל בשוניתא דימא דיפו והרהר בלבו ואמר תאמר שהקב"ה עתיד לעשות שער המזרחי של ב"ה הוא ושני פשפשין אבן א' של מרגליות מיד יצא בת קול ואמר אלולי שאתה חסיד גמור כבר היתה מדה"ד פוגעת באותו איש.העולם כולו בראתי בששה ימים דכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ושער מזרחי של ב"ה א"א לעשות הוא ושני פשפשין אבן א' מיד בקש רחמים על עצמו ואמר רבש"ע אע"פ שבלבי הרהרתי בשפתי לא דברתי מיד נעשה לו נס ונבקע הים וראה מלאכי השרת מסתתין וכו' . א"ל מה זה א"ל זו שער מזרחי של ב"ה ושני פשפשין ואבן

ואבן א' של מרגליות (פסיקתא רבתי) :

ושמרו בני ישראל את השבת מכאן רמזו עונתן של ת"ח בליל שבת כי *בני *ישראל *את *השבת ר"ת ביא"ה ושמרו כמו ואביו שמר את הדבר והכוונה שמסרם עצמו כל ימות החול ושומר הביאה לשבת (כוונת אר"י) :

וביום השביעי שבת וינפש וי נפש ולמה לא אמר וי רוח וי נשמה אלא נפש הוא בעולם עשייה שהיא סמוכה לקליפה והנפש יש לה צער משום שסמוכה לקליפה משא"כ ברוח ונשמה (כוונת אר"י) :

נשמות יתירות הבאים בשבת יש באים מצד הב"ל ונרמז במזמור *הבו *לה' *בני אלים . *השתחוו *לה' *בהדרת קודש ויש באים מצד קי"ן ונרמז *קולם *ישאו *נאוה *נהרות *קודש *ה' (כוונת אר"י) :

ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני וגו' . אבן שתייה משם הושתת העולם ומההוא הלוחות אתגזרו שנא' לוחות האבן וגו' (זוהר ויחי ע' ת"ק) :

אילין תרין לוחין עד לא אתברי עלמא הוו ואסתלקו מע"ש וכו' ממה אתעבידו תנא מההוא טלא דנגיד מעתיקא קדישא אתעבידו וכו' ואתגלידו ואתעבידו תרין אבנין יקרין (זוהר יתרו ע' ק"ן) :

לוחות העדות למה היו שנים ולא אחד לפי שנקראו עדות ואין עדות פחות משנים ועוד לוחות העדות האבן מן הארץ והכתב מן השמים כענין שנא' ואעידה בהם שמים וארץ (בחיי) :

תמצא בכל לוח ולוח ק"ח טפחים . וסי' לזה שם שם לו ח"ק ומשפט.ובשני לוחות רי"ו טפחים כנגד רי"ו אותיות שבע"ב שמות הנמשכות מצירוף שם המיוחד והסי' ויעבו"ר ה' על פניו וגו' ע"ב רי"ו אותיות ויעבו"ר. וידוע כי הלוחות הם מן סנפרינון ולוקחו מכסא הכבוד וכן מצינו בכסא הכבוד כמראה אבן הספיר דמות כסא ומלת לח"ת בא"ת ב"ש כס"א . לכך שורה עליהם השכינה כמו על כסא וכו' (שם) :

וכתב האלות האלה הכהן בספר.הכהן זה משה בספר זה לוח שהיה כתוב בו פוקד עון אבות על בנים וכי הוא כתב והלא הקב"ה כתב אלא לפי שטעו ישראל לא נתן הקב"ה אלא למשה כד"א ויתן אל משה ולכך נקרא על שמו כאלו הוא כתבן ולמה קרא הלוח ספר לפי שהיה ספר (מ' במדבר פט"ו):

הלוחות ניתנו מן העטר"ת ואותיות נכתבו מכתב אלהים שהוא הבי"נה כי שם האותיות וצורותיהם נקראת ע"ש המדות שהם הספירות שכל כח האותיות הם מכח המדות . וכשנשברו הלוחות פרחו האותיות למקומם שרצה השם להרוס הבנין.ר"ל עונות ומעשיהם של ישראל בעון העגל(פ' תמונה):

משה אחי בכח אות שלו שהוא הנצ"ח מדתו כלומר נתחזק בכח מדתו להם להתפלל ר"ל להתפלל אל השם להשיב האותיות על הלוחות ולהסיר כעסו ולסלק חרון אפו מהם ואל האבות שלהם צורת כלי חיבור כמו יו"ד דאברהם בחס"ד ו' של יעקב בתפאר"ת וה"ה במדת גבור"ה של יצחק וכשישראל חוטאים לשם ומתפרחים צורת האותיות והולכים למקומם והאבות תופסי' בצורתם ר"ל בכח האותיות האלה שתברו המדות שלהם עומדים בקומה זקופה לפני השם להתפלל עבור ישראל והשם מביט להם בחמלתו וזוכר את בריתו דכתיב וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור (שם) :

מאחר שתפס משה בכח מדתו בנצ"ח ושמע השם תפלתו עם תפלת האבות אז חוזרת האותיות בלוחות שניות כבראשונה כתובים באצבע אלהים חיים וכו' (שם) :

לוחות אבן מאי אבן דא אבן שתייה שממנו הושתת העולם (תקונים) :

משה נחית לישראל תרין לוחות ולא זכו ותברו ונפלו ודא גרם אבידה דבית ראשון ובית שני ואמאי נפלו בגין דפרח ו' מנייהו דאיהו ו' וייצר כו' (תקונים) : **מסיע** אבנים אמר שלמה מלכא נביאה גלי קרמי דמנשה בר חזקיה עתיד למיתוב ולמסגוד לעלמא דאבנין בגין כן אתמסר ביד מלכא דאתמר ויכפתונא בזמפין על דאבטיל פתגמי אורייתא דכתיב בלוחי אבנין מן עיקריהון בגין כן יצטער בהון ורבשקי' אחוהי עתיד למסגיד לצלמין דקיסין ולמשכח פתגמי אורייתא דאתייהבו בארונא קיסי שיטין בגין כן עתיד לאיתוקד בנורא על יד מלאכא דה' (תרגום קהלת) :

וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר וגו' . כשעשו ישראל העגל אמרו קום עשה לנו אלהים שמטו פני שור שבמרכבה והשר המנהיג פני שור שמו אמצי"ה בגי' קו"ם וזהו קו"ם עשה לנו אלהים במלת קו"ם שמטו הסמונה אמצי"ה (מ"ע אופן ק"ך) :

קראו לעגל כוי"אל ויש בו סוד הוי"ה תחת כוי"ה וסוד יוה"ך והוא בסוד קום עשה לנו אלהים אש"ר ילכ"ו אותיות ש"ר כוי"אל (מקובצים) : (עוד שם) הערב רב קראו וצוותו השור אל ולא אדם בסוד אש"ר ילכ"ו אותיות כ"י שו"ר א"ל (מ"כ בקו' כפס סודי רזא) :

החמה יש לה ה' מלאכים המנהיגים אותה וזהו ר"ת של חמ"ה. *חמשה *מלאכים *המנהיגים ולפי שמשה הוא סוד חמה לכן כשחטאו ופגמו במשה כי זה משה האיש באו חמשה מלאכי חבלה נוטריקון חמ"ה למפרע(מ"ע):

כיון דשמעו ערב רב משה אמר לישראל ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם וגו' אמר מלה דא אתמנע מינן מיד ויקהל העם על אהרן ויאמרו עשה לנו אלהים ואתמשכו סגיאין בתריהון (זוהר ויקהל) :

וירא העם כי בושש משה הא אוקמוה בשית שעתין עבדו ית עגלא בין ו' לו' אפרישו ששזפתני השמש שש זפתני דאסתלי' מיניה ו' דאיהו השמש דנהיר באינון ו' תיבין שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (זוהר בראשית ע' קע"ג) :

וירא העם כי בשש משה לרדת ר"ל רק בששה תורות ירד משה דהיינו ה' חומשים וספר יהושע. לכן אמרו לאהרן קום עשה לנו אלהים א"כ יהיה לנו התורה שלימה כ"ד ספרים והיתה כוונת ישראל לטובה (זר זהב אות ב' במדרשי רבתי) : **אמרו** ישראל לזקנים עשה לנו אלהים ולא שמעו להם והרגום ולפי שעמד חור כנגדן בדברים קשים עמדו עליו והרגוהו . נכנסו כל ישראל לאהרן בטקסים גדולה פי' דגלים שנא' ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום מה אתה יושב א"ר יצחק רוח הקדש צווחת שנאתי קהל מרעים קום עשה לנו אלהים ואם לאו כי זה כזה אנו עושין כיון שראה אהרן מה שעשו לזקני' ולחור נתיירא זה שנא' וירא אהרן וגו' ומנין שהרגו לזקנים ולחור שכן ירמיה מוכית וכו' מה פרע מהם ויגוף ה' את העם וכו' (רבה בהעלותך) :

החכם ר"א ז"ל אמר כי אלהים במקום הזה שאמר קום עשה לנו אלהים הוא כבוד חונה בצורת גויה ואם תשים לבך אל מסע הראשון תבין זה ע"כ ומסע הראשון שאמר ויסע מלאך האלהים וגו' ובלשון שאמר כבוד חונה בצורת גויה תפס עליו הרמב"ן ואמר איננו נכון בעיני שלא נעשה במלאכת חכמת המזלות להיות בצורתו כבוד חונה או הדבור ע"כ . והאמת כי אין מעשה העגל כמעשה הצלמים לקבל רוחני' או כוכב או מזל להמשיכו לשם כי הכוונה היתה למעלה מכוכב ומזלות והוא שכיון אהרן לעשות בעגל גוף

מקבל כח א' מסטרא מלון של הקב"ה והוא שור שבמרכבה שהוא מן השמאל מצד מדה"ד כדי שיורה להם הדרך כי המחריב הורה דרך החורבן וישראל היו במדבר במקום חרבה שהוא מן חלק כוכב מאדי' וכל כחותיו נשפעים ויונקים ממדה"ד זאת היתה כוונת אהרן וכו' (במיי) :

כשקבלו ישראל את הדברות לאחר מ' יום שכחו את אלהיהם ואמרו לאהרן המצרי' היו נושאים אלהיהם יהיו משוררי' ומזמרים לפניו וראו אותו לפניהם עשה לנו אלהים כאלהי מצרים ונראה אותו לפנינו שנא' ויאמרו לו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו וגו' (פרקי ר"א פ' מ"ה) :

ויאמר אליהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר וגו' . דן דין אהרן בינו לבין עצמו אם אני אומר להם תנו לי כסף וזהב מיד הם מביאים אלא הריני אומר תנו לי נזמי נשיכם ובניכם ובנותיכם מיד הדבר בטל שנא' ויאמר אליהם אהרן פרקו וגו' שמעו הנשים ולא רצו ולא קבלו עליהם ליתן נזמיהם לבעליהן אלא אמרו להם לעשות שקץ ותועבות שאין בו כח להציל לא נשמע לכם ונתן להם הקב"ה שכרן בעה"ז שהן משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים ונתן להם שכרן בעה"ב שהן עתידים להתחדש כמו ראשי הדשים ראו האנשים שלא שמעו הנשים להם ליתן להם נזמי' לבעליהן מה עשו עד אותו שעה היו הנזמי' באזניהם כמעשה המצריי' וכמעשה הערביים פרקו נזמיהם אשר באזניהם ונתנו לאהרן שנ' ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם אשר באזני נשיהם אין כתיב כאן אלא אשר באזניהם ומצא אהרן בין הנזמים ציץ של זהב שכתב עליו שם הקודש וחרוט עליו צורת עגל ואותו לבד השליך בכור שנא' ויתנו לי ואשליכם באש אין כתיב כאן אלא ואשליכהו באש (פרקי ר"א) :

ויקח מידם ויצר אותו בחרט וגו' . אמרי באגדה העגל מחציו וכלפי ראש היה כתבנית שור אוכל עשב וכלפי זנב היה חמור והן ב' מדות בקליפה יונו"ס ויומברו"ס בניו של בלעם . ועל כלאים זה אמרו אלה אלהיך ישראל שכנגדן אהרן וחור בקדושה אכן לאלה היותה הכרעה מן הזקנים ולאלה לא היתה הכרעה וכשמת חור בנה אהרן מזבח להגבי' מדת החסד הקדש (ע"מ):

ממר"א יזתני בטומא' נגד נדב ואביהו בקדושה מזה הטעם כשלקח אהרן מידם מן יונו"ס ויומברו"ס נגזרה גזירה על נדב ואביהו למות ובלעם הרשע היה כחו בשני בניו ממר"א יוהנ"י . ולעומת זה היה *משה *יהושע (מג"ע אופן פ') :

עשו ישראל העגל מזהב בכח שור קליפה של עשו עם ד' אבות נזיקין שלו ובהפוכו לענה ורו"ש ונא' ענבימו ענבי רו"ש ונא' חמת תניני' יינם ורו"ש פתנים אכזר שהוא השור שהוא סמא"ל והם אכלו ושתו מן הענבים ההם נפלו ברשותו ונגזרה עליהם מר ממות שנא' ויאכלו וישתו ויקומו לצחק והנה השור של זהב שהוא השמאל לקליפה קשה יותר מחמור שהוא מכסף הן קליפה ימין של ישמעאל שהוא כח חמור שנ' וימינם ימין שקר* מכ"ש בהשתתפם יחד שור וחמור בעגל עלי שו"ר מרמז אב"ג ית"ץ גי' שו"ר.ונתנו אחיזה לחיצוני' (עמ"ה) :

מצאתי בספר הקוסמים שבשנת צ"ב ליעקב המליכו המצרים קוסם א' ושמו אפי"ש ועשה עצמו אלוה ועשה לו אפי"ש עגל בקסמיו ועל עין ימין של עגל היה סימן כעין לבנה . והעגל היה עולה בכל יום פעם א' מן היאור בד' שעות ביום והיה פורח באויר והיו המצריים מהללים ומשבחים לפניו עד נמס ונסתר וי"א שמדי שנה בשנה היה עולה והיו המצריים עושים

לו יום חג וקראו לו יום של אפי"ש ומחמת זה עשו ישראל את העגל אשר ספרו להם המצריים אשר ראו אביהם וכן קטב מרירי דומה לעגל (ניוני) :

אותו היום היה הילל כפוף ויושב לפני שמאי כא' מן התלמידים והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל ר"ל כמו שבעגל היה להם להפוך רחמים לדין ארי"ה בשו"ר כי שור בשמאל וארי"ה בימין כאן הילל היה רחמים ושו"ר דין בסוד דחפוהו באמת הבנין שבידו והילל חס"ד כדאיתא בזוהר פ' פנחס שמאי היה מנצח הילל שהוא מימין שהיה גלגול שלו ממשה רבינו ע"ה (נכתב בפי' על עשרה מאמרות) :

טעם שעשו ישראל עגל ולא דבר אחר היינו משום שעשאוהו של זהב והזהב הוא מתוקף השמש וההוא ממונ' דהוה ממונה על תוקף השמש עגל שמו והוא קטב ישוד צהרים לכן יצא העגל (זוהר עמוד תפ"ג) :

נשיאים ושבט לוי לא חטאו בעגל וכל מי שנשק העגל שפתותיו זהב ושבט לוי הרגוהו (פרקי ר"א) : **אברהם** צפה ענין העגל מבקש להפוך פני השור לכרוב וזהו הסוד ואל הבקר רץ אברהם ויתן אל הנע"ר זו כרו"ב כרבי"א (מג"ע אופן כ"ג) :

אינון דעבדו העגל אינון דלא בעי רחמי עלייהו נח בגלגולא ומשה לא אסתמר מינייהו ובג"ד לא ייעול לא"י (זוהר בראשית ע' קל"א) :

נשמתהון דערב רב מעז"א ועזא"ל (שם) : **ערב** רב מאותו זוהמא שהטיל נחש בחוה (שם ע' קל"ו) : **ערב** רב הוי בנוהי דבלעם בן בנו דלבן רשיעא (שם) : **ערב** רב חרטומי מצרים היו (שם) :

גם אלה ביין שגו ע"י שהיו שותי יין עשו העגל ואמרו אלה אלהיך ישראל וגו' . וזהו גם אל"ה ביין שגו (תנחומא) :

הרב אבן עזרא כתב כי העגל נעשה במלאכת חכמי המזלות להיות בצורתו חונה כבודו (ניוני) : **מיכה** העלה צורה הזאת כי היה מסתכל בצפיות המרכבה כשעברו הים ושם על לב ונטל מן העפר אשר תחת מערכת השור והניח אצלו עד בא העת וזה נוח להבראות יותר מאד"ם ואר"י ונש"ר מפני שהיה ראשון לבריאה כי תחילה כל הבריות נברא ארץ והתהום יוצא ככף רגל עגל . ושר התהום דומה לעגל (שם) :

וירא אלהים וידע אלהים ריב"ל אמר ראה שעתידים לומר אלה אלהיך ישראל וידע אלהים שעתידים להקדים נעשה לנשמע אמר הקב"ה למשה אתה רואה ראיה אחת שיקדימו נעשה לנשמע ואני רואה שתי ראיות שעשו ישראל את העגל (רבה שמות) :

קודם חטא העגל היה לכל אחד מישראל נשמה יתירה בכל יום ולאחר חטא העגל ניטל' מהם ולא ירדה להם כ"א בשבתות וי"ט (ראשית חכמה) :

ויפירו כבודם בתבנית שור אוכל עש"ב ר"ת *ברצונם *עקרו *שור *שבעה *עשר *בתמוז *ערב *שבת *במנחה *בלעם *שתום *עין *עם *שני *בניו *עד *שהמלך *במסבו (זרע ברך סני בשם מג"ע בפ' ויקהל) :

קודם חטא העגל לא היה לחיות הקדש רק ד' כנפים ואחר החטא ניתוספו עוד שנים לכסות רגליהם כי בשביל טובתן של ישראל שלא להזכיר העגל (מדרש) :

אילין דאתמר עלייהו אלה אלהיך ישראל ביומא דא יתמחי אילין כאלו ההוא יומא יעביד הקב"ה שמיא וארעא אלה תולדות שמים וארץ בהבראם (זוהר בראשית ע' קל"ב) :

ועד דהוה משה ברקיע לקבל הלוחות וקמו רשיעי דרא וערבבין ועשו העגל ונפק להון שום ביש בעלמא ונלקי בצרעת (תרגום שיר השירים):

הערב רב הלכו חוץ לענן ישראל בתוך הענן וישראל אכלו המן וערב רב אכלו התמצית ואמרו נהוי לנו כתרא ובג"ד עשו העגל (מ' זוהר עמוד של"ה): דע כי כל בעלי תורה שבדורנו זה שהם נכנעים תחת נשותיהם כי הם סוד העגל שלא מיחו בערב רב ואמנם הנשים לא רצו לתת בעגל נזמי הזהב לכן נשותיהם עכשיו שולטת בהם (כוונת אר"י):

כשעבדו ישראל העגל חשיב משה דישראל עבדו ואמר למה ה' יחרה אפך בעמך אמר הקב"ה לך רד כי שחת עמך מיד נחית וחזא עגל דיוקנא דשור וחמור שאיל ליה מאן עביד לך אמר חמור אינון ערב רב אשר בשר חמורי' בשרם שור אמר טבעת דעל המזל שור בזימנא דאתעיר ערב רב ויפרקו נזמי הזהב אזדמנת תמן וארמי כולא אהרן ונפקת עגלא דיוקנא שור וחמור בההוא זימנא צווחת רוח הקדש ואמר ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן ורשיעייא מה חזו למיעבד עגל אלא וודאי אינון הוי מכשפי דפרעה יונו"ס ויומברו"ס דאתמר בהון ויעשו כן החרטומים בלהטיהם וחזו דלא הוו ממשו בהון אתחזרו עמיה דמשה וקבלו עליהם ברית מילה והקב"ה דידע גלוי וסתרין דהוי ידע בהון דאינון מגיזעא בישא כד נחתת שכינתא אתמר בה ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל ולא אמר לפני העם. ובג"ד נטלו קנאה בלבייהו ואמרו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כגוונא דהוי אזלו קדמייכו. ובגין דא עבדו ית עגלא בחרשין דלהון ודא איהו ידע שור קונהו וכו'. וישראל לא ידע חרשין עמי אהרן ומשה בני עמרם לא התבונן. ודא איהו לא תלין נבלתו על העץ דא גיורא דאתגייר שלא לשמה דהקב"ה לא תלייא ביה בישראל דאינון עץ כמה דאוקמוהו כימי העץ ימי עמי (תקונים):

א"ל ארנ"י גי' צ"ו והוא בעשייה ובקליפה עשייה נגרו צ"ו זו ע"ז כי הקליפה הלבישה כל הקדושה וז"ש והפקדתי על בל בבבל והוצאתי בלעו מפיו והיא הקדושה שהיתה בלועה בתוכו וכשיצאת ממנו נפל לארץ ובזה יובן שאמר העגל אנכי ה' אלהיך ויש להקשות וכי הקליפה אינה יודעת בחינת הקדושה ומדרגותיה האיך היא אומרת כדברים האלו ובמה שפירשנו יתורץ כי אחרי שהקדושה בלועה ומכוסה בתוכה ולכן על מה שבתוכה אומרת אנכי ה' אלהיך (עמק המלך):

פרעה הוי ידע מן ב' אותיות י"ם של אלהי"ם ואמר הקב"ה למשה לא יודע פרעה אלא מן ב' אותיות אלו לכן אמר שלא יצאו ישראל לעולם ואין ידוע לו מן ג' אותיות אל"ה שחסר מידיעתם. וז"ס למען שתי אותותי אל"ה בקרבו לתשלום השם. וזהו הסוד ג"כ אלה אלהיך ישראל שכתוב בזוהר וכן ארז"ל כי שנים מהערב רב גרמו בזה שהשליכו באש שם שהעלה בו משה הארון של יוסף שהיה כתיב בו עלי שו"ר כיון שנתנו הזהב בידו של אהרן והוא השליכו באש והוסיפו בזה כח הטומאה ונעשה שור כש"ה ואשלכהו באש ויצא העגל הזה והעגל עצמו היה אומר אלה אלהיך ישראל לא שהדבר בקרבו וכו'. גם לא יוכל לדבר שקר אלא אמת כלומר אליה אותיות של שם בקרבי הם אלהיך ישראל. וכמו הצלם נ"נ שהקים בבקעת דורא שנתן בו שם המפורש שנטל מב"ה מקדש הקדשים והיה הצל' אמר אנכי ה' אלהיך עד שנשקו דניאל וסלקו מפיו. ונשאר צלמו של נבוכד נצר ככלב אלם לא יוכל לנבוח (כנפי יונה):

לילי"ת מתמן קא אתיין ערב רב דאינון מעורבי' בישראל דאתמר בהו הוי גוי חוטא דאינון זרע מרעים בנים משחיתים ואמרו אלה אלהיך ישראל לעגל ובג"ד ואל קין ואל מנחתו לא שעה וכו' (ע' זוהר בלאסים ע' קל"ו וע' קל"ט) :

המצריים בחרו להם העגל לאלוה לפי שהשה מנהיגם בלכתם למלחמה לצייר על השריון צורת בהמות רבות ובשוב' מהמלחמה האיש שעשה ניצוח גדול היו עובדים צורת שריונו . ופעם א' היה איש שעשה נצחון גדול והיה עליו צורת עגל וע"כ עבדו לעגל וישראל למדו ממנו לעבוד לעגל וכו' (מדרש) (ע' בשלשלת הקבלה) :

דע רבי שמעשה העגל הוא כמו חטא אדה"ר ודור הפלגה. ואע"פ שיש הפרש מזה ומזה אפ"ה קרובים הם כי היו ישראל במדבר ולא השיגו רק בקול היא העטר"ת. והיא היד הגדולה שהשיגו על הים וירא ישראל את היד הגדול' והיא רומזת למ"ה שמשה השיג למעלה מהם והם לא השיגו אלא באותו קול ו כאשר נסעו במדבר מקום חרב ושממה עלה במחשבתם כי ההר ההוא טוב להם ללכת לפניהם במקום החרוב כי שם גבורתו והוא הלוחם והוא בעל המלחמות והחורבן והוא המחריב והוא בעל דרכי המדבר וא"כ זה נקח יורה לנו דרך מקום המדבר שהוא מקום שמם וחרב . וכיון ששמו שור מטעם שיונק משור הגדול והחזק והאמיץ א"כ יש לנו לעשות צורת שור כשם בעל צורה ההוא ואזי יערה רוח ממרום של הצורה והנה כוונתו גם לשם הנכבד באמרם חג לה' מחר וחשבו להיות בעבוד' ובזבחי' לשם המיוחד שיצא ממנו רצון אל בעל הצורה להערות רוח אל הצורה וזהו שנא' חג לה' מחר ולא אמרו חג לעגל ומעולם לא שכחו שם הגדול אשר מלת לה' רומז עליו כי הוא בקרבו של שר המנהיג כענין כי שמי בקרבו . והוא שהוציאה ממצרים כענין שנא' אשר הוצאתיך מארץ מצרים בכח גדול ולא אמר בשום מקום שהעגל הוציאם ממצרים בעבור שמודים בשם שאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי השם הגדול הוא שהוציאם ממצרים . ואל יקשה לך באומרם אשר העלוך כי כוונו ביד הגדולה אשר היא התריבה הים ועברו וא"כ במחשבתם לעולם גם שניהם התפארת והעטרת וקרבנותיהם יוכיחו שהקריבו פרים הרומזי' במדה"ד כוונתם במקום הדין. ועשאם שלמים להשלים הדין עם הרחמי' שלא תהיה מדה"ד שטות' לפניהם והנה כוונתם טובה האמת קצתם חשבו לרעה. וכוונו לקצץ בנטיעות ולא שתו לבם רק לזאת . והיא היא עד שיעשה בעל מחשבות רעות שלקחו מהם חיה א' מד' חיות המרכבה והיא שור היא הע"ט ומה שעשאוהו מזהב לרמז בזה שהשור רומז כי הזהב מן השור הנקרא צפון וזהב הוא בא מצפון יאתה הוא שנא' בשמאלה עושר וכבוד שהשור הוא צד שמאל . ודע רבי באמת שכך אמר לי אבי שאם היתה מחשבה אחת לכולם לא היו נענשים עונש הריגה לחלק מהם . אבל בעלי מחשבה רעה פצעו בהם השור שהוא מ"ה ונפלו חלק עמהם בחרב ולא כולם מפני שלא הושוו במחשבה אחת כי יש בהם כיוונו לטובה.ואין להקשות א"כ למה אמר הקב"ה הניחה לי ואכלה אותם כרגע כי הדבר ההוא בעבור שגרמו שזולתם לא חשבו אלו דבר ועל שהיו מהם לטובה לעורר בגבורה ומהם קצצו בנטיעות ויש שחשבו מהם לע"ז ממה שהניחו שור הפנימי ולקחו שור שכנגדם. והוא השור שבמרכבה ע"כ בדקם מרע"ה כסוטה. ודע לך רבי שזה אמר לי אבי בעבור שלא חטאו כולם לא נאסר להם הבשר לגמרי כמו שנאסר לאדה"ר לגמרי

שעליו נאמר ואכלת את עשב השדה ומ"מ דע שנאסר להם בשר תאוה מפחד חטאם.וע"כ נצטוו להביא בהמתם אל פתח אהל מועד לשחטם ולהקריבם שלמים עד שיכלה הדור ההוא (פליאה) :

כשעשו ישראל העגל אתקדרו פניהם כבני כושים . וכד עבדו תשובה סגיא זיו יקר אפיהון כמלאכים.עד דעבדו ירועתא למשכנא ושרה ביניהם השכינה.ומשה סליק לרקיע ויהיב שלום ביניהם ובין מלכיהו (תרגום שיר השירים):

בתר דאתו ערב רב ועבדו ית עגל גרמו דאסתליק ה' לגבי וי ואתעביד הוי . ומאן גרם דא הוי גוי חוטא ואשתארית ה' בתראה יתידאי הה"ד איכה ישבה בדד וגו' (הקוזים) :

יש היכל ידוע למעלה וכשמגיעים שם העולים למרכבה שאינם הגונים ונראה להם באותו היכל עניינים גדולים . והוא מדמה בדעתו שהם מים והוא שואל ואמר מה טיבו של אלו המים מיד יצא קול מלמעלה ומכריז על זה האיש שהוא ממנשקי העגל ומיד נענש (פרקי היכלות) (ע' בספרי אורה) :

אשרי האיש זה שבטו של לוי שלא הלכו בעצת דור המדבר ולא נשתתפו במעשה העגל . ובדרך חטאים לא עמד שכן כתיב אנא חטא העם הזה חטאה גדולה . ובמושב לצים לא ישב שנא' וישב העם לאכול ולשתות . ובני לוי מה כתיב ויאספו אליו כל בני לוי . רשב"ן אמר מאן למבעי מן בר ביתיה דמלכא אמר משה מי שלא נתן נזם לעגל יבא אצלי מיד ויאספו אליו כל בני לוי . כי אם בתורת ה' חפצו שנא' תורת אמת היתה בפיהו והיה כעץ שתול זו שבטו של לוי ששתלם הקב"ה בא"י שכלן נכנסו לא"י . ר' זעירא אמר בשם ריב"ל האנשים והנשים לא מתו אלא משה ואהרן ומרים (מ' תלים) :

ולא יכלו החרטומים לעמוד מפני משה וגו' . בחרטמים כתיב והוא סוד ויצר אותו בחר"ט ויעשהו עגל מסכ"ה שהוא סמ"ך עגל"ה שהוא גל"ם הבע"ם והוא גל"ם כעס"ה והרמז להכעיסו במעשה ידיהם . והוא מ"ם וסמ"ך ר"ל להכעיסו בגי' מ"ם וסמ"ך (פליאה) :

ויצר אותו בחר"ט הנעלם י"ת י"ש י"ת עולים ביחד תתש"ל . שיש תתשל"א קליפות התולין בסוד יין נסך האסור במגע גוי וישראל נזהרין בו והוא סוד יין ושכר א"ל תש"ת גי' תתשל"א וישראל בשעת העגל התעוררו רק תתש"ל קליפות . ובאם היו ח"ו מעוררים ג"כ הקליפה הנקראת שח"ת בסוד לך רד כי שח"ת עמך אז לא היה ח"ו תקומה למפלתם וזהו ויצר אותו בחרט מילוי חר"ט תתש"ל קליפות חסר א' (מקובלים) :

במעשה העגל נהרגו שבעים זקנים . (עוד יש ילקוט תלים) י"ב א' לכל שבט ושבט וא' דימוס לכולם . ואית' בש"ט כדי שלא יהא חלוקה בישראל (ילקוט ירמיה) :

כל מ' שנה שהיו ישראל מהלכי' במדבר הלך שר המדבר כפות לפניה' כגדי ועשו בו שפטים והתקון היה מרע"ה שהוא היה גלגול שת והבל לכסו' ערוות' דאבו' שהוא אדה"ר לתקן חטאו . ואם לא היו עע"ז שעשו העגל לא היה אח"כ שום גלות (עמק המלך) :

עד שלא עשו ישראל אותו מעשה היו טובים לפני הקב"ה ממלאכי השרת ולא משל בהם מלאך המות ולא היו יוצאי' לנקביהם כבני אדם(פרקי ר"א):

העולם נברא בברי"אה יצי"רה עשיי"ה . ובשלשתן חטאו בעגל בברי"את יצי"רה עשי"יה(זוהר וע' תוס' מגילה ד' ד"ז ע"ב מעשה של עגל השני נקרא ולא מתורגם פירש"י שלא יאמרו ממשות היה וכו') :

מנין לרבות השתחואות וא"ת ת"ל טראיתקש לזביחה דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו. כדאומר האומר אלי אתה דכתיב ויאמרו אלה אלהיך ישראל. וי"ל דהתם כדרכה היתה דאותו עגל אורחא בזביחה הוי והא דיליף התם אלי אתה משום דאלי אורחיה בכל ע"ז (תוס' ע"ז ד' ס' ע"ג):

וצריכה לכתוב חטא העגל ומעשה דוד וכו'. וצריכה פי' לכתוב חטאם וקבלת תשיבתם (תוס' ע"ז דף ד' ע"א):

וירא אהרן ויבן מזבח לפניו וגו'. הא דכתיב ויבן אהרן מזבח לפניו ר"ל אותו מזבח בנה לשם ה' ואלו לא בנה את המזבח לא היתה תקומה ח"ו לעולם אלא העולם היה חרב מאחר שהתחיל סטרא אחרא לשלוט. אבל אחר שראה העגל והוא הסטרא אחרא דיוקנא דמלכא עילאי על ההוא מזבח תב לאחוריה ולא חרב העולם ואעפ"כ נענש אהרן. א"ל הקב"ה אתה נכשלת בעצת שני רשעים אלו יונו"ס ויומברו"ס חייך שני בניך ימותו(מ' זוהר ע' סל"ס):

והמא אהרן ית חור נכים קדמוי ודחיל ובנא מדבחא וקרא אהרן בקול עציב ואמר חגא קדם ה' מחר מנכסת קטולא בעל דבבא אילין דכפרו במאריהון :פרגו איקר שכינתא דה' בעגלא הדין (תרגום):

וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך וגו'. כשהראה הקב"ה למשה ספרו של אדה"ר וראה יחזקאל הנביא שינה את פני שור משמאל והכניס תחתיו פני כרוב ונתאוה משה לזה והשיב לו הקב"ה ר"ב לך ערב ר"ב שלך עשו כי שחת עמ"ך ואין קטיגור נעשה סניגור (מג"ע):

בינן דחבו ישראל לתתא נטל הקב"ה ממשה אלף חולקין מההוא זיוא ביה שעתא בעו מלאכי עילאין וכל אינון אוכלסין לאוקד' למשה בשעתא דא"ל הקב"ה לך רד כי שחת עמך אזדעזע משה ולא יכיל למללא עד דאסגי צלותין ובעותין קמיה קב"ה. אמר הקב"ה למשה אתקיף בכורסייא דילי עד דגער הקב"ה בכל אינון אוכלסין ובכל אינון חילין. ואתקיף משה בתרין לוחין דאבנין ואחית לון לתתא. ומהאי זיווא דאשתאר בהו הוו מבהיקין אנפוי דמשה. ומה בהאי דאשתאר לא יכלו לאסתכל באנפוי בהאי דאסתליק מיניה עאכ"ו (זוהר בשלח ע' ק"ג):

לא יצוק עליה שמן שאמר לו הקב"ה ועתה הניחה לי. ולא יתן עליה לבונה כמה דתימא הרף ממני ואשמידם. לומר שלא יזכיר לו לא זכות אבות ולא זכות אמהות (רבה נשא פ"ט) (ע"ס בארוכות כל ספ' של עגל):

צא ולמד ממרע"ה שא"ל הקב"ה ועתה הניחה לי ויחר אפי ואכלה אותם כרגע ואעשך לגוי גדול. ומשה לא חש בזה כי אם להצלת ישראל לכך נתקיים ביה ובני רחביה רבו למעלה ראש למעלה מששים רבוא לכך תקנו חז"ל חונן הדעת השיבנו סלח לנו שהם רצון הקב"ה (ס' חסידים סי' כ"ד):

ויחל משה את פני ה' אלהיו ויאמר וגו'. הוצרכה הבטחה זו למשה ואעשך לגוי גדול כדי שיוכל להתיר הנדר כי התר' נדרים לא נמסרו למלאכי השרת וכו'. ומשה היה נוגע בדבר שהוא מלך ואין מלך בלא עם. א"ל הקב"ה הניחה לי וגו' ואעשך לגוי גדול. וכשידע משה שהדבר תלוי בו מיד ויחל משה אמר מחול לי ונהפך ואכל"ם למלא"ך ומלא"ך פניו הושיעם עוד הניח"ה גי' שלש הויו"ת וכו' (עשרה מאמרות):

תניא א"ר יוסי בזימנא דבני עלמא משתכחין חייבא קמי' קב"ה ההוא זכאה דאשתכח ביה בעלמא משתעי קב"ה עמיה לאוטבא ליה. ולשיצאי כולהו מה אדהוי דבר נש ההוא שביק דידיה ונסיב דכולי עלמא בגין דיתפייס הקב"ה

הקב"ה בהדייהו מנ"ל ממשה . א"ל הקב"ה עשו להם עגל מסכה וכו' א"ל הרף ממני ואשמידם אמר משה בגין יקרא דילי ישתיצי ישראל מעלמא טב לי למימות ולא יימרון דשבקנא כולי עלמא מיד ויחל משה.אושיט גרמיה למיתה עבור ישראל דכתיב ואם אין מחני נא מספרך . ותנא לא זז משם עד שמחל להם הקב"ה לישראל הה"ד וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו . אבל נח לא עשה כן כו' לכן נקרא מי נח ((זוהר קדופים ע' קס"א קס"ב) :

ת"ח מה בין משה לשאר עלמא בשעה דא"ל הקב"ה ועתה הניחה לי ואעשה אותך לגוי גדול ועצום . מיד אמר משה וכי אשביק להון לישראל בגיני השתא יימרון כולי עלמא דאנא קטלי להון כמה דעביד נח כיון דא"ל הקב"ה דישזיב ליה בהיבותא לא בעי רחמין על עלמא וכו' . מיד ויחל משה א"ר יצחק שירותא דבעי רחמי עלייהו מאי קאמר למה ה' יחרה אפך בעמך וכי מלה דא איך א"ל משה למה והא עע"ז אלא מהכא אוליפנא מאן דמרצה לאחרא לא בעיא למעביד ההוא חובא דאיהו רב אלא יזעיר ליה קמיה ולבתר יסגי קמיה חייבא דכתיב אתם חטאתם חטאה גדולה (זוהר פ' נח ע' כ"ג כ"ד) :

באתר דמיכאל גבריאל נורי"אל תמן אבהן תמן ובאתר דאבהן תמן שכינתא תמן ובה ויחל משה את פני ה' אלהיו (זוהר שלח לך ע' סכ"ט) :

אמר הקב"ה אנת אפיק שם רע ואמרת למה ה' יחרה אפך בעמך אלו ישראל וערב רב עשו העגל בג"ד כי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו כו' בג"ד נקבר משה בח"ל עם ישראל כו' (זוהר כי תצא ע' תקל"ד) :

מפני מה זכה משה למאור פנים שעתיד הקב"ה ליתן לצדיקים לעתיד לבא מפני שעשה רצונו של הקב"ה ומתאנת על כבוד ה' ועל כבוד ישראל ומחמד ומתאוה לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים . תדע לך כשהיו ישראל במדבר וסרחו מעשיהם א"ל הקב"ה למשה ועתה הניחה לי וגו' . מיד היה לו פתחון פה למשה להשיב ויחל משה (מדרש) :

ויחל משה את פני ה' אלהיו שהעלתו מחשבתו עד מקום בטול הגזירה שהוא מקום הבי"נה שהוא סוד תחילת שבעה ספירות וז"ס ויח"ל (ספרי תורה) : **ד"א** פרי צדיק עץ חיים זה משה שקיבל את התורה דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה ולוקח נפשות חכם והלא שנינו מרבה בשר מרבה רמה מרבה שפחות מרבה זימה מרבה עבדים מרבה גזל אלא כמה פעמים לקח נפשות מן המיתה במרגלים ובעגל ויחל משה (מ' משלי) :

למה יאמרו מצרים לאמר ברעה וגו' . למה דין ימרון מצראי דמשתיירין בבישתא אפקתינון לקטלא יתי בין טוורא תבור ותרמון ושריון וסיני ובנין לשיצאי יתהון מעל אנפוי ארעא . תוב מתקוף רוגזך וכו' (תרגום) :

שלח הקב"ה חמשה מלאכים להשחית את כל ישראל ואלו הן קצף אף חימה משחית חרון . שמע משה ויצא לקראת אברהם יצחק ויעקב ואמר אם אתם מבני עה"ב עמדו לפני שעה א' שהרי בניכם נתנו כצאן לטבח ועמדו לפניו ג' אבות אמר משה לפניו רבון כל העולמים לא כך נשבע' לאלו להרבו' את זרעם ככוכבי השמים שנא' זכור לאברהם ליצחק ולישראל וגו' ובזכות ג' אבות נעצרו ג' מלאכי חבלה מישראל קצף אף חימה ונשתיירו ב' אמר לפני רבש"ע למען השבועה שנשבעת להם בך יעצור המשחי' מישראל שנא' והוא רחום יכפר עון ולא ישחית . ועוד אמר לפניו למען השבועה שנשבעת לי עצור חרון שנא' שוב מחרון אפך מה עשה משה חפר בארץ כבית דירה גדולה

בנחלת בני גד וטמן חרון אף בארץ כאדם שחבוש בבית האסורי' וכשישראל חוטאים היה עולה ופוער פיו לבלוע את ישראל. לכן נקר' המקום פעור וכו' וכשמת משה נקבר מול בית פעור וכו' וכשרוצה לעלות מן הארץ רואה קברו של משה ומתיירא וחוזר למקומו (פרקי ר"א):

זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וגו' בשעה שעמדו לפני הר סיני וכו' כיון שבאו לאותו מעש' לא הניח משה זויות בקרקע הבית שלא נתבט עליה ובקש תפלה ורחמים על ישראל ולא נענה ונזדווג' לו ה' מלאכי חבלה קצף אף חמה משחית ומכלה מיד נתיר' משה מהן מה עשה נתלה במעשה אבות מיד הזכיר ואמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. א"ל הקב"ה אבות העולם מה יש להם עלי אם באתי לדקדק אחריהם אני יש לי עליהם. אברהם אמר במה אדע. יצחק ויאהב יצחק את עשו ואני שנאתיו. יעקב אמר נסתרה דרכי מה'. כיון שא"ל נשבעת להם בך למען שמך באותו שעה נתמלא הקב"ה רחמים שנא' וינחם ה' על הרעה וגו'. ועל אותו שעה אמר משה ושבח אני את המתים וכו' (רבה קה"ת):

זכור לאברהם ליצחק ולישראל וי"ו ריבה את יוסף (עשרה מאמרות):

בשעה שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לכלות את ישראל בכן תבע משה ובעא רחמין קדם ה' וזכר להון ה' עקדת יצחק דכפתוי אבוי בטורא מוריה ותב ה' מן רוגזיה ואשרי שכינתא ביניהון כדמלקדמין (תרגום שיר השירים ע"פ צרור המור):

כשעשו ישראל העגל נסתלקו ענני יקרא מהם ואשתארו מפרסמין. גם אתרוקנו תיקון זייניהון דחקיק ביה שמא רבא מפרש בשבעין ותרין שמהון. ובעא הקב"ה לכלותן אילולי דאדכר אברהם יצחק ויעקב ותקרובתיה דקריב אברהם ית יצחק בריה בטור מוריה ומן קדמת דנא קרב תמן קורבנא ופליג יתהון בשוה (שם ע"פ עד שיפוח היום):

מות וחיים ביד לשון משה אמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. וכן אסתר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי והחיו אומה שלימה. דואג אמר דבר ונהרגו נוב עיר הכהני' ונחש ע"י הפה גרם מיתה לכל באי עולם(ילקוט תלים):

כי טובים דודיך מיין דודיך אלו הקרבנות. מיין אלו הנסכים אלמלא היה משה יודע כמה היו הקרבנות חביבים בשעה שבאו ישראל לאותו מעשה היה מקריב כל הקרבנות שבעולם. אלא רץ לזכות אבות שנא' זכור לאברהם ליצחק ולישראל וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו (מ' חזית):

וינחם ה' על הרעה פליגי בה ר' יוסי ור' חזקיה. ר' יוסי אמר לטב אע"פ שחטאו ניחם שהרי הם מעשה ידיו. ר' חזקיה אמר לביש כיון שרוצה הקב"ה לאבדם מן העולם מקבל תנחומין עליו כאלו מת. וכל זמן שלא קיבל תנחומין תליא מילתא בתשובה. אבל אחר שקיבל תנחומין אין מועיל תשובה (זוהר בראשית ע' קפ"ב קפ"ג):

א"ל הקב"ה בפני משה לשור מי עשאך. א"ל חמור אלו המצריים שנא' אשר בשר חמורים בשרם. א"ל הקב"ה עמי פי' דלמא עמי עשאך. אמר השור לא ידע ישראל לא התבונן כי לא היה להם חלק בזה. מיד אמר משה מכאן אני בא שהרי ערב רב חטאו ולא ישראל.מיד וינחם ה' על הרעה(מ' ילקוט):

כד מתערין רחמין חדוה וניחומין אשתכח משום דשליטין על ההוא בישא הה"ד וינחם ה' על הרעה. וינחם משום דשלטה על הרעה דאיתכפיא דינא קשיא ושלטין רחמי (זוהר ויקרא ע' כ"ד):

לא איש אל לא איש עושה לאל שיכזב. לא בן עמרם עשה להנחם. שהוא אמר הרף ממני ואשמידם. עמד בן עמרם ועשה אותו להנחם שנ' וינחם ה' על הרעה (רנה מסעי):

ויפן וירד משה מן ההר ושני לוחות העדות וגו'. באצבע שלישי קטנה בה כתב הקב"ה את הלוחות (ילקוט מיכה בשם פרקי ר"א): **ויפן** וירד מלמד שהיה פניו כלפי הענן כמו שהיה בעלייתו (בחיי):

והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב וגו'. העוסק בתורה יכוין כי כל קושיא המתרץ בהלכה מסיר קש ותבן שהם הקליפות מן ההלכה שהם אותיות הכל"ה העליונה וקשוטיה בכ"ד קישוטים י"ב שלו וי"ב שלה והוא סוד מזה ומזה הם כתובים בקראו ההלכה ישים נגד פניו שהוא מקשט הכלה בכ"ד קשוטים (מקובלים בשם האר"י):

שאלתי לשם אחד אחר שהלוחות מעשה אלהים המה חרות על הלוחות א"כ קשה מפני מה שיבר משה מעשה אלהים מפני מעשה העגל. ועוד שאלתי אחרי שבלוחות היה התורה שבכתב ותורה שבכתב רומז בת"ת ות"ת נקרא הוי"ה א"כ למה לא אמר והלוחות מעשה ה' אבל אמר והלוחות מעשה אלהים. ועוד שאלתי מפני מה היו הלוחות של אבנים ולא של מין אחר. והשיבו לי שהאבן רומז בע"ט והתורה בת"ת והכוונה שלא להפריד התורה שבכתב מן האבן. ומה שנכתב ע"י אלהים בעבור שמלת אלהים רומז בעט"רה והתורה שבכתב הוא סתום. ואלו נכתב בשם ה' מי היה משיגה ע"כ נכתב בשם אלהים לומר לך שהעט"רה הנקראת אלהים משגת השגת ביאור להשיגו. ומה ששיברם משה בעבור העגל כי הם המירו כבודו בתבנית שור. ומנין להם החילוף והתמורה הזאת אלא שאין ספק שמעשה מרכבה נודע להם מן ד' חיות הקדש. ארי"ה הוא חס"ד. שו"ר הוא פח"ד. אד"ם הוא הת"ת. נש"ר הוא הע"ט. ומעשה בראשית נודע להם הוא רוח אלהים וזהו קום עשה לנו אלהים וכשראה משה שהפכו הנשר לשור ואדרבה הפכו לחיות ונתנו לנשר יניקה מן השור אז פרחו אותיות התורה שבכתב ונשארו האבנים מבלי אותיות והאבנים יונקים ממדת השור. וכשראה משה כך השליכם מידו (פליאה):

תנינן עשרה דברים נבראו בע"ש הכתב והמכתב והלוחות וכו'. מאי אריא הכא דע"ש היה דלמא אלף שנין לבתר או בשעתא דקיימו ישראל בטורא דסיני. אלא וודאי הכי הוא בע"ש היה ת"ה בכל עובדא דבראשית כתיב שם אלהים ולא שם ה' עד דאשתכלל כל עובדא בע"ש כתיב שם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. וזהו והלוחות מעשה אלהים כד אשתכלל עלמא בשם אלהים ולא לבתר דכתיב ה' אלהים (זוהר משפטים ע' ר"א ר"ב):

אלו לא נשתתפו ערב רב בישראל לא נשתברו הלוחות וגרמו מיתה ושיעבוד גלות. וגרמו דמיתו כמה אלפים מישראל ולא נקראו ישראל בני ישראל או ישראל ולא עמי אלא העם סתם (זוהר בהעלותך ע' ע"ס):

דע כי כל ע' שרים מקיפים סביב אברהם יצחק ויעקב ומקיפין יעקב עד הכתף ואותו מקום הוא מקום גלות. אבל ממקום הכתף מלמעלה הוא מקום החירות ליעקב ובניו והיודע סוד זה תבין כי פדה ה' את יעקב וכו'. ואלמלא מעשה העגל ושבירות הלוחות אין שום גלות שהרי ממקום החירות נמשכו הלוחות. והוא שאמר הכתוב והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות. אל תקרי חרות אלא חירות (שערי צדק בספירה שמינית):

וישמע יהושע את קול העם ברעה וגו'. כד נחית משה מן טורא דסיני כתיב

כתיב וישמע יהושע את קול העם ברעה וכו'. וכי יהושע שמע ולא משה וכו' אלא ההוא רעה נטל ההוא נהורא דסיהרא דאחיד ביה יהושע ומשה הוי אחיד בשמשא לכן שמע יהושע ולא משה (זוהר ויקהל ע' במ"ב):

ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל וגו'. ת"ח בשעתא דתבר משה הלוחות דכתיב וישבר אותם תחת ההר צף אוקיינוס מאתריה וסליק לשטפא עלמא. חמא משה אוקיינוס סליק לגביה ובעא למשטפא עלמא מיד ויקח את העגל אשר עשו וישרוף אותו ויזר על פני המים. קם משה על מי אוקיינוס ואמר מיא מיא מה אתון בעאן הכא אמרו וכי אתקיים עלמא אלא באורייתא ולוחות ועל אורייתא דשקרו בהו ישראל. מיד אמר להון כל מה דעבדו מסר לכון ולא דיי כל אינון אלפין דנפלו מנייהו. מיד ויזר על פני המים ולא הוו משתככא מיא עד דנטיל מנייהו ואשקי לון מיד אשתכיך אוקיינוס לאתריה. דהא בההוא מדבר לא הוי מיא דכתיב לא מקום זרע גפן תאנה ורמון ומים אין לשתות (זוהר משפטים ע' ר"ג):

לולי סרחנו בעגל לא הוצרכו הלוחות להיות נגנז בארון אלא ידיו של משה היה להם תשמיש קדושה לכסא כבודם ומושב יקרם (פי' שהיה נושאם בידו לעולם והיה נכנס עמהם לאלתר לא"י ולג"ע לציון מכלל יופי) (עשרה מאמרות) (עוד שם) משסרחנו בעגל הוצרכנו ללוחות שניות.ולתקן שברי לוחות הוצרך מרע"ה לפסול מחצב סנפרינון ללוחות שניות לתיקון דו"מם ולתיקון צו"מח עפצים לס"ת וקנים לעשות קולמוס ולתיקון בעלי חיים הוזקק לעבד עור בהמה אפי' מנבילות וטריפות שלנו דהיינו נפולה ושבורה ליודע סודה שכנגדם כתיב וישלך אותם מידו וישבר' ותיקון מדבר הוא חלק אדם נתקן ע"י משה בכתיבות ס"ת:

והוי כדקריב למשריתא וחמא ית עגלא וחינגין בידיהון דרשיעייא ומחנגין ומגחנין קדמוי ושטנא הוה בגווייהו מטפז ומשוור קדם עמא מן יד תקף רתחא ורוגזא דמשה וטליק מן ידוי ית לוחייא ותבר יתהון בשפולי טורא ברם כתבא קודשא די בהון הוי פרח וטיים לאויר שמיא והוי צווח ואמר חבל על עמא דשמעו בסיני מן פום קודשא לא תעבדון לכון צורה וצלם וכל דמות ולסוף ארבעין יום עבדו עגל מתכא דלית בהו מששא (תרגים):

וישבר אותם תחת ההר נסתכל משה בלוחות וראה שפרח הכתב מעליהם והשליכן מידו מיד נתאלם ולא היה יוכל להשיב דבר באותה שעה נגזרה גזירה על ישראל שילמדו התורה מתוך הדחק וצער ושעבוד וטלטולים ואין להם מזוני' ומתוך אותו הצער יתן להם לימות המשיח שכר' כפול (ילקוט):

וירא את העגל ומח"ולות מכל כלי זמר שהיה שם לא הזכיר אלא מחולות והטעם כי תמצא בכתוב ז' מיני זמר שהם נגד ז' כוכבי לכת. ש"צם חנ"כל כנ"ור נגד שבת"אי תו"ף נגד צד"ק מח"ול נגד מאד"ים מינ"ים כנגד חמ"ה עו"גב נגד נו"גה צלצלי שמ"ע נגד כו"כב תרו"עה נגד לב"נה וש"ה הללוהו בתקע שופר. הללוהו בנבל וכנור הללוהו בתוף ומחול הללוהו במינים ועגב הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה והנה בין כולם הם תשעה כלי זמר. כנגד תשעה גלגלים ובעלי חכמת המוזי"קא יודעים לכוין כל מין ומין וכו' ומפני זה הזכיר במעשה העגל מחול יותר מכל שאר כלי זמרים שהיו שם לפי שהמחול נגד כוכב מאד"ים כי הם היו במדבר במקום חורב ושממה. והכוכב הזה שולט עליו וזהו שתמצא על הים ותצאן כל הנשים אחרי' בתופי' ובמחולת כי היו שם נשים שלא היה כוונתם לשם שמים והת"ף נגד צד"ק

וזהו שנא׳ ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה והזכיר אהרן וסמך התו״ף לפי שאהרן היה כולו צדק וכו׳ אבל החכמים עשו במדרשים מחול״ות מל׳ מחי״לה וביאור הענין כי כל מיני זמר שהיה בידם לא נזדמן לו למשה שיראה מהם סי׳ כ״א מחולת והוא אות :סימן למחילה שהקב״ה עתיד למחול עונם (בחיי) :

ויקח את העגל אשר עשו וגו׳ וישק בני ישראל אינון דהוו במחשבה לפלוח לעגל ונסיבית עגלא וכו׳ וכל מאן דיהיב מאני דדהבא הוי שומא נפקא באנפוי (תרגום) :

מה מזבח מעון גניזה כמו כלי שרת דאמרינן שנגנזה אף אשיר׳ טעון גניזה פי׳ ביעור בלי הנאה כמו עגל ששחקוהו וזרוהו ומיהו מעגל ליכא למילף בין לר״י ובין לרבנן דלר״י משום כבודן של ישראל שאירע להם תקלה וקלון על ידו עשה כן ולרבנן בקש לבדקן כסוטות (תוס׳ ע״ז ד׳ נ״ב ע״א) :

וירא משה את העם כי פרוע הוא וגו׳ מאי כי פרוע הוא . דאלקי להו בצרעת כתיב הבא כי פרוע הוא וכתיב התם והצרוע אשר יהיה בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהי׳ פרוע וגו׳ (זוהר פ׳ בלק ע׳ ספ״א) :

ת״ח ישראל כד עבדו לעגלא ואפרישון ברכאן מהר חורב דאפרישו מיניה וי״ו מה כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדי׳ מהר חורב תפילין דרישא ודרעא דשווי׳ ביד כהה אעדי מנהון. ומאן אתר אתייהב לון מהר חורב כד אזדווג ביה וי״ו והשתא נרגן מפריד אלוף ואתעיר עליהן חרב וכו׳ ואמר לון משה כה אמר ה׳ בגין דהאי כ״ה אתיהב רשות למיעבד דינין ומאי איהו כ״ה דא הר חורב ובג״כ קטלו מיני׳ כשלשת אלפים איש כו׳ (זוהר בראשית ע׳ ע״א):

ויאמר להם כה אמר ה׳ וגו׳ כה אמר כנ״ל היכן אמר הקב״ה לעמוד בשער אלא משה היה דן ק״ו בעצמו אמר אם אני אומר לישראל הרגו איש אחיו אמרו ישראל לא כך למדתנו רבינו סנהדרין שהרג נפש א׳ בשבוע נקרא חבלנית מפני מה אתה דן שלשת אלפים ביום א׳ לפי׳ תלה בכבודו של מעלה שנא׳ כה אמר ה׳ (סד״א) :

ויעשו בני לוי כדבר משה ויפול מן העם וגו׳ מה כשלשת וכי בחשבון מועט כזו יאמר כמסופר אלא יונ״וס ויומב״רוס היו שהיו שקולים כשלשת אלפים איש (זוהר במדבר ע׳ סג״א) :

וישב משה אל ה׳ ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם עגל מסכה וגו׳ אנא חטא העם הזה חטאה גדולה דא רוח מסאבא נחש קדמאה (זוהר פקודי ע׳ תכ״ה) :

ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וגו׳ ועתה במלת ועתה נרמזים חיילו׳ של ליל״ית שהם כמנין וע״תה שהוא תפ״א ובמל׳ תש״א גי׳ סמ״אל הר״שע ובהיפך אתוון אש״ת שהיא אשת זנונים לכן אתמר וימירו כבודם בתב״נית שו״ר בגי׳ א״שת זנונ״ים לכן נאמר וישמע משה את קול העם בר״עה שהוא ליל״ית שהיא אשה רעה צרעת לבעלה.שאז חזרו ישראל לזוהמת הנחש לכן נעשו מצורעים כמ״ש וירא משה כי פרוע הוא . לכן הוצרכו ליתן שקל״ים שהיא רפואה על חיילותיה שעולים כמנין שקל״ים שהוא בגי׳ ליל״ית ולכן פתח בפ׳ שקלים כי תש״א נרמז בן זכר ונקבה היפך אתוון אש״ת (מג״ע מוסף ע״א) : **דורות** ראשונים האריכו שנים שהיה חייהם מארך אנפין ולאחר המבול נתקצרו שנותיהם שהיה מזעיר אנפין ומשה חי ק״ך שנים כי נלקחו שנותיו מאדם ונח אדם היה לו לחיות אלף שנים וחי תת״קל שני׳ הרי

ע' ואח"כ בא נח שהיה לו לחיות אלף שנים וחי תת"קן שנה הניח נ' שנה למשה הרי ק"ך שנה לכן בשעת עגל אמר מחני נ"א נ"א נוטריקן נ"ח אד"ם (מג"ע אופן ק"נ) :

אמר ר' חייא סבא לא אשכחנא רעייא דמסר נפשי' על עאנא כמשה דאמר ועהה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מאי מהני נא מן עלמא הדין ומן עלמא דאתי לקיים תחת אשר הערה למות נפשו (מ' הנעלס) :

משה אזדריק בתלת גלגולין חד בנח ותרי בשם ויפת ובגין דכד אתא נח לא בעי רחמי על מארי דטופנא אתבייש לבתר ואמר אם אין מחני נא מספרך אשר כתבת ושם לאו למגנא הוי קבע מדרשות ויפת דאתמר ביה יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם באינון תלתא הוי בעי לאשתרש בשרשוי חמא דלא אצלח אעקר ליה מתמן ונטע ליה לבתר יחידאי (תקונים) :

בלוחות היו תר"ך אותיות כמנין כת"ר שהוא סוד לצדיקים לעתיד לבא כי מאותיות התורה שהם תר"ך אותיות נגד מצות תרי"ג מן התורה. ושבע' מדרבנן אנו יכולים לעמוד על מתן שכר לצדיקי' כי כמו שמרבוי אותיות מתרבים הצירופים של תורה כן ג"כ מרבוי הנשמות של ישראל ביחד יתרבו האורות ע"ש באריכות וז"ש משה ואם אין מחני נ"א מספרך* אשר* כתבת* ס"ת תר"ך. רשעים בחשך גי' כר"ת סמ"אל ונחש וס"מן עולה כר"ת ע"ש כשעלה משה למרום מצא הקב"ה קושר כת"רים לאותיות (מג"ע אופן קנ"ז) :

בגין דגלי הקב"ה למשה ספרי צדיקים ורשעים ובינוני' שאיל רחמי עלייהו ומסר גרמי' למיתה הה"ד ואם אין מהני נא מספרך ובפיוסא דיליה. אדביק במלכא ואחיד בדרועא ימינא ואמר זכור לאברהם לבתר אחיד בשמאלא ואמר זכור ליצחק ולבתר אחיד בגופא ואמר זכור ליעקב ואמר הקב"ה לאילין בינונים לגבייהו תמה זכות אבות כיון דלא תב בתיובתא הא אינון כרשעים גמורים ואם תבו בתיובתא אתמר לגבייהו תלה זכות אבות ובגין דלא אתא בידי' אלא בינונים אמר משה וכי יימרון בני עלמא דאנא כנח דלא בעי רחמי על דרא בההוא זימנא מסר גרמיה עלייהו הה"ד ואם אין מחני נא מספרך ע"ש באריכות ענין נאה (תיקונים) :

מחני נא מספרך קרע מערכת הכוכבים ספרו של הקב"ה. שכשם שהספר היא חקוקה וציור אותיות בענייני חכמה כך מערכת הכוכבים חקוקי וציורי כוחות בענייני האדם ומספרי חייהם בע"הז וכו' ולכן בקש משה שאם לא ישא לפשעם שימחה כח ממערכת הכוכבים ויהרגהו וכו' (כמיי) :

ועפ"ד הקבלה מספ"רך מן הספי' רות ומכאן יש לך להבין מאמ' חכמי אמת ג' ספרים נפתחים בר"ה של צדיקי' ורשעים ובינונים הכוונה כי ג' ספירו' הם חס"ד די"ן רחמ"ים צדיקים גמורים סיבתם הס"ד רשעים גמורים סיבתם ר"ין. ובינונים סיבתם הרחמים שהוא המכריע בינונים והמ"לך שאנו מזכירין בר"ה פועל בשלשתן (כמיי) :

ויאמר ה' אל משה מי אשר חטא לי אמחנו וגו' ערב רב היה הזוהמא שהטי' נחש בחוה ומההוא זוהמא נפיק קין וקטל להבל ולכן החזיר משה שהוא הבל הערב רב בתשובה לטהר הזוהמא אד"הר וכו' והקב"ה אמר לו השמר לך מגיזעא בישא הם וכו'. וישראל בשבילם גלו ומשה לא זכי למיעל לארעא. ועל שהיה מחשבה שלו לטובה בשביל אד"הר נתן לו שכרו ואעשך לגוי גדול כו' ועלייהו כתיב מי אשר חטא לי אמחנו מספרי דהם מזרעא דעמלק דאתמר בהו מחה אמחה ואינון גרמו לשבר הלוחו'(זוהר כלאפים ע' קל"ט ופ' קנ"ו):

כדאינון ערב רב מעורבבין בישראל הם תחת כוכבים ומזלות . ונעשה צריה לראש ונאמ׳ עלייהו בעלונו אדוני׳ זולתך (זוהר פ׳ פנחס) :

ויאמר ה׳ אל משה וגו׳ ועתה הורד עדיך מעליך וגו׳ בשע׳ שעמדו הלוים להרוג החוטאים מיד בא הנחש והלך לפניהם לשלוט על ישראל ולא היה יכול לשלוט עליהם שהיו ישראל מזויינים בלבושים וכיון שנא׳ הורד עדיך אתיהב רשו לשלטאה עלייהו (זוהר עמוד סל״ס) :

יהושע לא חטא בעגל לא נטל ממנו עדיו (סס) : ר׳ יהושע אומר כל זמן שאדם לובש בגדי תפארתו הוא יפה במראהו ובכבודו וביקרו כך ישראל כשהיו לובשים את שם המפורש היו טובים לפני הקב״ה כמלאכי השרת כיון שעשו אותו מעשה כעס עליהם הקב״ה וא״ל הורד עדיך ובאותו לילה ירדו ס׳ רבוא מלאכי השרת נגד ס׳ רבוא גבורי ישראל ונטלו מהם כל א׳ מה שנתנו להם ונמצאו ערומי׳ שלא כרצונ׳ שנא׳ ויתנצלו וינצלו אין כתיב כאן אלא ויתנצלו בעל כרח׳ וי״א מאליו היה נקלף (פרקי ר״א) :

ועתה הורד עדיך הם המלבושים שנרבק עליהם דם ברי׳ והוא דם הקרבנות שהקריבו הבכורים בסיני שהם עדי ותפארת לישראל בהיות בהם הדם שהוא אות וסי׳ על שקבלו בריתו של הקב״ה (כמיי) :

ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב וגו׳ ויתנצלו בני ישראל את עדים אלו המתנות שקיבל משה ברקיע שנא׳ לקחת מתנות באדם (זוהר בלק ע״ס בארוכות ע׳ סנ״ו) :

סוד ברכת מלביש ערומים והנותן ליעף כח כי האדם בע״הז הוא חוטא בהכרח . ואז מפשיטין מעליו לבוש הקודש ונותנים עליו לבוש הקליפה המתלבש׳ בו דוגמת ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב ונמשך עליהם זוהמת הנחש וכן אירע ג״כ לאד׳ ולנחש ולחוה כשחטאו ואמנם כפי ערך החטא כן העונש שאם חטא הרבה אפשר שיסתלק הלבוש כולו ואם לא חטא הרבה אין הלבוש מסתלק לגמרי רק יסתלק מעט ויחלש כמו צור ילדך תשי וכו׳ וזהו סוד מלביש ערומים לאותן שנפשטו לגמרי וליעף כח לאותן שנחלשו (כוונת אל״י) : **ירדו** ק״כ רבוא מדכתיב ויתנצלו תרי זימני דריש וי״ם שכתוב בהם וינצלו לא נאמר אלא ויתנצלו אע״ג דגדולה מדה טובה ממדת פורענות ה״נ גדולה היא שמלאך טוב הנה קושר שני כתרים ומלאך חבל׳ לא היה לוכח כ״א להסיר א׳ (תוס׳ שבת ד׳ פ״ח) :

מישרים אהבוך אלו האותיות מנצ״פך אינון אתוון טמירין וגניזין גו עלמא עילאה וכד אתגניז אור קדמאה אתגניזו אתוון והוה ידע לון אדם בתר דחטא אדם אתגניזו כדמלקדמין עד דאתא אברהם וידע לון ברוח קודשא דשריא׳ עלי׳ לבת׳ אורית להון יצחק דכתיב ויתן אברהם כל אשר לו ליצחק יצחק אורית לון ליעקב ויעקב ליוסף וכיון דמית יוסף ובני ישראל הלכו בגלותא אתגניזו אתוון ואסתליק כדמלקדמין עד דאתו ישראל על טורא דסיני ואתמסר אורייתא לישראל ואתגלו אתוון והוו ישראל ידעי׳ להון על בירור דלהון ברזא רשמא גליפן עד דחטאו וכיון דחטאו כתי׳ ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב והוי ידע לון משה ויהושע ושבעים זקנים ובהו עאלו לארעא כיון דאתבני מקדשא ואתגלי שיר דא אתגליפו אילין אתוון בעשרים ותרין אתוון רזא ב״ך והיינו מישרים אהבוך וכו׳ (מ׳ הנעלם משיר השירים) :

ומשה לקח את האהל וגו׳ אמר ר׳ יהודא כד עבדו ישראל ית עגלא מה כתיב ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה מ״ט בגין דחמי

יצ"הר הוי אזיל ביניהו אמר משה סטרא דקדושה לא תשרי בגו סטרא מסאבא (זוהר פקודי ע' סכ"ג ברא"ש העמוד):

בשם שיש ז' שרי מלאכי קדש כך יש ז' שרי טומאה ונקראו שרי הקנאת שר האחד סמ"אל הרשע ומחנהו שר ב' זעפ"יאל ומחנהו שר ג' דעמ"ואל ומחנהו שר ד' קצפ"אל ומחנהו שר ה' רגז"יאל ומחנהו שר ו' עצד"יאל ומחנהו שר ז' משילם"יאל ומחנהו והיו משלחת מלאכי רעים רחמנא ליצלן והשר הגדול מיכ"אל כ"ג שר החס"ד עם שש השרים נקראו שומרי החומה והם שומרים מבוא המרכבה. לבל יכנסו כיתות ז' שרי קנאה ח"ו ואלו כיתות ז' שרי הקנאה הולכים סביב ירושלם שלמעלה לחטוף איזה נשמה שבב"ד נחית מב"ד שלמעלה שנא' סביב רשעים יתהלכון כו' ושרי הקנאת וחילותיהם המה בצורת אדם ובצורת סוס כולם אש אדומה. ובעגל לקחו ע"י שלוחיו ק"ך רבוא מלאכי חבלה אבל על הכתרים של שם המפורש לא זכו שום צרו' אויב אלא משה לקחם שנא' ויקח משה את האהל וכו' (עסק המלך):

בכמה ענייני' אתפרי' משה משאר נביאי' שאר נביאי' אסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ולא הוי זקפן אנפוי לעילא לאסתכלא לעילא דכתיב ואני הייתי נרדם על פני ולא עוד אלא דמלין לא הוי גביהו באתגליא ומשה אסתכל באספקלריא מאירה ולא עוד דזקיף רישא לאסתכלא אנפוי באנפוי ומסתכל בזיו יקריה ולא אשתני דעתי' ואנפוי בשא' נביאים דכד הוו בעאין לאסתכלא נפקו מרשותייהו ומדעתייהו ואשתני זיו פנייהו ולא הוו ידעו מהאי עלמא כלום לאפוקי משה וכו'. הוי מסתכיל דלא נפיק מרשותיה ומדעתיה ההא מההוא שעתא דהוי מסתכיל בזיו יקריה עילאה מיד וישב אל המחנה למללא עמהון ככל מה דאצטרכו ודעתיה מתיישב ביה כבקדמיתא. ודא הוא ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער וודאי דהוי יניק מתוך האהל ואוליף לאסתכל ברוח הקדש כו' ת"ח כל זימנא דהוי יהושע לגבי משה הוי אוליף ולא דחיל בתר דאתפריש ממשה דחיל ויפול יהושע על פניו ארצה וכו' (זוהר ומתמן ע' תקי"ג):

והיה כצאת משה אל האהל וגו' והוה כד נפיק משה מן משרייתא ואזיל למשכנא קיימין כל רשיעי עמא ומתעתדין גבר בתרעי משכנתיה ומסתכלין בעינא בישא אחורי משה עד זמן מיעליה למשכנא (תרגום):

ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך וגו'. אומות העולם נידונין בב"ד שלמעלה הנקרא מיש"רים דכתיב ידין לאומים במישרים ופי' שאותן ב"ד שדנין את א"ה אין דנין בחס"ד וברחמים אלא מדה במדה. אין שם סליחות עון ופשע אלא מדה במדה ממש אבל מדת צד"ק שואב' ממדת הרח"מים וחסד מיוחדת לב"ד של ישראל שנא' שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ושפטו את העם משפט צדק. וכתיב צדק צדק תרדוף צדק העליון וצדק התחתון וכו'. וסמיך לה למען תחיה נגד צד"ק עליון וירשת את הארץ נגד צד"ק תחתון ולפי שהמדה הזאת הנקרא צד"ק מקבל' מב"ד של מעלה ודנה את ישראל נקרא אד"ני ובקש משה אותה לב"ד לישראל ואמר אם נא מצאתי חן בעיניך אד"ני. ילך נא אד"ני בקרבנו כי עם קשה עורף הוא וסלחת לעונינו ולחטאתינו ונחלתנו. אבל שאר האומות דב"ד של מעלה נפרעין מהם על ידי מלאך או שר ואין שר ומלאך יוכל למחול כמו שכתוב הנה אנכי שולח לפניך מלאך השמר מפניו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו. אבל במדת צדק שהוא אד"ני והוא ב"ד של ישראל מה כתיב לאד"ני הרחמים והסליחות

והסליחות כי מרדנו בו (שערי אורה) : (מאמר זה שייך לעיל לפ' פסל לך על אם נא מצאתי חן וגו') :

הודיעני נא דרכיך בקש משה לידע מפני מה צדיק ורע לו רשע וטוב לו. ומצאתי בספר החיים בקשת מרע"ה היה ע"ד זה שיקתנו בחייו דוגמת חנ"וך וא"ליה וכן היה בקשת המשורר דרכ"יך הודיעני (ציוני) :

אמר ר' יוחנן בן זכאי יש מלאך א' ממונה מחצי הבקר ועד היום בההוא רוחא דאתי ממזרח ומיכאל שמו שהוא ממונ' לצד מזרח וא"ר יוחנן בן זכאי הוא מיכאל דכתיב הנה מלאכ"י ילך לפניך ובאשגחותא תשגח מיכא"ל מלאכ"י ודא הוא דאמר הקב"ה למשה הנה מלאכי ילך לפניך כלומר הנה מיכא"ל ילך לפניך (מ' הנעלם) :

ובמה יודע איפוא כי מצאתי חן וגו'. מבלעם ואילך נסתלק רוח הקדש כא"ה לפי שנתפלל משה ע"ז דכתי' ובמה יודע איפוא וגו' הלא בלכתך עמנו ר"ל במה שרוח הקדש היה עמנו ולא עם א"ה (מדרש) :

ויאמר הראני נא את כבודך וגו'. א"ר יוחנן בן זכאי כמה נצטער ההוא גברא דכתיב ביה לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא למחזי חד שמשא דשמשא קמיה קב"ה ולא אתיהבת ליה רשותא דכתיב הראני נא את כבודך א"ר יוחנן בן זכאי הוא דכתיב ביה כבו"ד אל והוא מטטרו"ן והאיך שאל משה למחמי דא אלא משה סבר כיון דחמא גופיה מ' יום ומ' ליליא דלא אכיל ושתי והוי ניזון מאספקלריא דלעילא סבר כדאי הוא למשאל דא. ומה אתיב ליה לא תוכל לראות פני הוא מארי דאפיה ולא יהיב ליה רשותא עד דנפיק נשמתיה לקיים מה שנא' כי לא יראני האדם וחי וכל נשמתא דצדיקייא אתייהב ליה רשותא למנדע ולאתדבקא מה דלא יכיל בעלמא הדין (מ' הנעלם);

הראני נא את כבודך וגו'. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה הרי אנו משרתים לפניך יום ולילה אין אנו יכולים לראות כבודך וזה ילוד אשה רוצה לראות כבודך. ועמדו עליו בזעף ובבהלה להמיתו והגיעו לנפשו עד מות מה עשה הקב"ה נגלה עליו בענן שנא' וירד ה' בענן וזו היא ירידה שביעית וסיכך הקב"ה עליו בכף ידו שלא ימות שנא' והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור ושכותי כפי וכשעב' השיב הקב"ה כף ידו מעליו וראה אחורי השכינ' שנ' והסירותי את כפי וראית את אחורי התחיל משה מצעק בקול גדול ואמר ה' ה' אל רחום וחנון אמר משה סלח נא על עונותיהם של ישראל על מעשה העגל ואלו אמר משה סלח נא לעון ישראל עד סוף כל הדורות היה עושה לפי שהיה עת רצון וכה"א בעת רצון עניתיך אלא אמר סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה העגל אמר הקב"ה הרי כדבריך עשיתי שנא' ויאמר ה' סלחתי כדבריך (פרקי ר"א) :

והסירותי את כפי וגו' ואעביר ית כיתי דמלאכיא דקימין ומשמשין קדמי ותחמי ית קיטור דבידא דתפילין איקר שכינתי ואפי' איקר שכינתי לית אפשר לך למחמי (תרגום) :

מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה רומזים לשתי מדות של רחמים מ"ם פתוחה הוא חס"ד ומשפיע לראוי מי שמעשיו טובים והגונים והאחת משפיע לשאינן ראוים אע"פ שאין בידו מע"ט נותנים לו צדקה שנא' וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. ולכן היא פתוחה דאל"כ יחרב העולם אבל מ"ם סתומה היא העטר"ת והיא הברכה של אברהם שמסורה ליצחק ויצחק מסרה ליעקב בנו שנא' ויתן לך ברכת אברהם ומזאת הברכה בירך יעקב את בניו איש

איש אשר כברכתו ברך אותם וכו' וזאת הברכה ג"כ היתה בידי משה וכו' ודע והבין כי מי שנטל מזאת הברכה אינו נוטל שפע הנשפע לו אלא לפי הדין וכפי הראוי לו ובשיעור ובמדה ובמדידה נותנים לו ממנה ע"כ אמר יצחק ליעקב בנו ויתן לך האלהים בדין לכן לא אמר ויתן לך ה' כי אלהים נותן בדין וכן אמר לו ליעקב אם תהיה ראוי יתן לך ואם לא תהיה ראוי לא יתן לך ולמה ברכו כן כדי לזכותו לחיי עה"ב שלא יקבל עולמו בזה העולם הלא תראה שאמר לעשו הנה משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק ובין רשע . ולא הזכיר בברכתו שום שם וכוונתו של יצחק להתקיים בו ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו כי כן גזרו העומדים למעלה ממנו וכו' (פליאה) :

שוחר טוב יבקש רצון אם ראית' אדם שמדבר טוב על חבירו אף מלאכי השרת מזכירין עליו זכות טוב לפני הקב"ה . הה"ד ורחמתי את אשר ארחם (מ' משלי) :

ויאמר לא תוכל לראות פני וגו' . כשאמר ישעיה ראיתי ה' העליל עליו מנשה ואמר כבר נא' כי לא יראני האדם וחי ולכן בקש להרגו וישעיה ברח והזכיר השם ונבלע תוך האילן אמנם נשאר חוץ לאיל, הציצית ואז צוה מנשה וחתכו האילן וישעיה מת (שלשלת הקבלה) :

לשווייה מזיד פר"ח שרצה להשיבו דבמשה נמי כתיב ויראו את אלהי ישראל (תוס' יבמות ד' מ"ט ע"ב) :

אמר הקב"ה למשה כי לא יראני האדם וחי דאם זכה שיראני וחי לעולם (תיקונים תקון ס"ט) :

מעשה באדם א' שאמר לר"ג באיזה מקום הקב"ה נבון א"ל איני יודע א"ל וזו תפלתכם וחכמתכם שאתם מתפללים לפניו בכל יום ואין אתם יודעים איזה מקומו א"ל שאלת דבר שהוא רחוק ממני חמש מאות שנה הריני שואל ממך דבר א' שהוא נתו אצלך ואמור לי באיזה מקום הוא נתון א"ל ומה הוא זה א"ל הנפש נתונה אצלך א"ל באיזה מקום היא נתונה א"ל איני יודע א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא ומה זאת שנתונה אצלך אין אתה יודע מקומה ואתה אומר לי דבר שהוא רחוק ממני מהלך חמש מאות שנה. א"ל א"כ יפה הם עושים שמשתחוים למעשה ידיהם שהם מביטים בהם בכל שעה א"ל מעשה ידיכם אתם רואים אותם והם אינם רואים אתכם והקב"ה רואה למעשה ידיו ואינם רואים אותו שנ' כי לא יראני האדם וחי תדע לך שכן יחזקאל כשראה דמותו נשמטה נפשו ממנו הה"ד ואראה ואפול על פני (סוחר טוב) (ובילקוט) :

ויאמר ה' הנה מקום אתי וגו' ונצבת על הצור זו ה"א נקראת צור והיא המערה אשר עמד בה אליה . וע"ד הסוד היא שכינה שהיא מקומו של עולם העליון ע"כ אנו אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו (ציוני) :

והיה בעבור כבודי וגו' ושכותי כפי עליך עד עברי . מרע"ה היה צריך לשכות כפיו פן יראה בעיניו ויארע לו כעדית אשת לוט כי אלקים וכל קדושיו עמו (ני:כי) :

והסירותי את כפי וראית את אחורי וגו' . וראית את אחורי בגי' בדמו"ת יעקב שחקוק"ה בכס"א וכו' . ויעקב אמר התחת אלהים אנ"כי בגי' כס"א ולכך יעקב מקבל ההו"ד כשהתפלה עולה למעלה (חכב הרזים סי' ס') :

אורי"אל מקבל מן הרחמים שמשם אורה יוצאה לעולם . ר"ל מממזרח זהו שנא' ופני ל"א ירא"ו האותיות אורי"אל (רקנטי) :

ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות וגו' . פסל לך רמז להגהו [illegible]

דאפסילו ואינהו קליפה ואינון מחטיאין לבני נשא ומשום רבעובדא דעגל אתפשט בעלמא מסאבותא אצטריך בלוחי בתראה למפסל ולמפקא מתמן להנהו סטרין דלא להוי להון תפיסה תמן . ומשום הכי אמר הקב"ה למשה פסל לך הפסולת יהא שלך כלומר הנך סטרין כולהון יהון מסירין לך וכבושן תחת ידך ומתמן אתעשר משה דהא גדר העשיר השמח בחלקו לא ידאג בדבר. ולא יחסר לו דבר ולא יצטרך לדבר והכי הוי מרע"ה . ונתעשר מפסול' של לוחות דאינון הנך סטרין דאתמסרו בידיה ולא הוי להו רשות למשלוט ביה אלא הוא היה שליט עלייהו (מגיד) :

התורה דאתברית איתברו לוחין דידה דאינון משולים לבתולים והקב"ה יהיב לן אורייתא דבע"פ דאתקרי הלכה למשה מסיני וחתן דידה איה משה תבר בתולים דילה ומאן דאפיק שם ביש דיימא דהא היא לאו היא אורייתא דהא לוחין דידה איתברו קב"ה יימא דאיהו אבי הנערה ב"ת דאיהו בתיבת ב' ראשי"ת . ופרשו השמלה דאתפתח' יריעה מס"ת ואתמר ביה פסל לך שני לחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת (זוהר כי תשא ע' קקל"ג) :

והיה נכון לבקר ועלית בבקר וגו' (ע' ד"ת בבא קמא ד' פ"ב ע"א) :

כדי שלא ילכו ג' ימים בלא תורה וא"ת מ"ש שתיקנו שני וחמישי וי"ל משום וכו' (ע' עוד ד"ת גדול מאד במ' ביצ' ד' ה' ע"ב) :

ואיש לא יעלה עמך וגו' לוחות הראשונות ע"י שנתנו בקול שלט בהם עין הרע ונשתברו אבל לוחות שניות נאמר ואיש לא יעלה עמך נתקיימו (תנחומא) : **מכדי** כתיב הצאן והבקר אל ירעו וגו' פי' מכדי כתיב אל מול ההר ההוא וכו' :

וירד ה' בענן ויתיצב עמו שם וגו' שם היחוד האמתי הוא שם בן ד' האותיות הוא שם נעלם ונסתר עתה בשמיטותינו שלא ידענו מה היה לו ואותו שם המיוחד שהיה בשמיטת הח"סד היו רואים ויודעים אותו כל הבריות שהיה שם ולאותו רמז איש חס"ד שהוא אברהם שכתוב ויקרא בשם ה' אל עולם וגם איש בצדו קרא בשם זה משה שאברהם בח"סד ומ"שה בנ"צח שהוא בצדו ג"כ אמר ויקרא בשם דכתיב וירד ה' בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ה' (ספר תמונה) :

ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון וגו' ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' אל תקרי ויעבור אלא ויעביר מלמד שהעביר כל רעתם מנגד פניו (תד"א) :

ארך אפים לצדיקים ולרשעים בפ' עושין פסין משמע לרשעים להאבידם מן העולם ובחלק משמע לטובה . וי"ל כשאין סופו לעשות תשובה הוא לרעה אבל כשסופו לעשות תשובה הוא לטובה (תוס' ב"ק ד' כ' ע"ב) :

כשהשם מביא בני העולם במשפט מוצי' דגל שלו שהכל תלוי בו וחקוק עליו שם הו"יה ואינו לובש לא בגדי רחמים ולא בגדי דין גמורי' רק מד"הד מעורב ברחמים וכו' והסוד הוא ארך אפים ורב חסד ואמת ארך אפים בתחילה אולי יחזרו בתשובה ורב חסד בשעה שדנין את האדם ואמת כשגומרים דינו אפי' לעונש כלומר באמת בא עליו העונש וכו' וכינויי' וחייליו וצבאיו של זה השם החקוקות על דגל זה נו"רא נו"שא עון עו"בר ע"ל פש"ע אמ"ת מר"ום ר"ם עו"שה חס"ד שו"כן ע"ד וקד"וש (ספרי אורה) (ע' לקמן א"ס ס' במדבר בכתוב גבי דגלים) :

שלש עשרה מדות אומר ר"ת דשני שמות הראשוני' הם שני מדות כדאמרינן וכו' (לכאן שייך ד"ה גדול מאד עד הנ"הה שלו שהוא בראש השנה ד' י"ז ע"ב)

אמר משה לפני הקב"ה יש לך לעשות למען מדה זו שיש בך שאתה ארך אפים ואם אתה אומר שהם רשעים גמורים ואינם ראוי לאריכו' אף אלא הם חייבים כליה. הנה אתה רב חס"ד ועשית מדת חס"ד עם כ"ו דורות שהיו מבריאת עולם עד מתן תורה שלא היה להם תורה ומצות וזנת וכלכלת אותם במדת חס"ד ואם אתה אומר אותם כ"ו דורות לא קבלו התורה ולא עברו עליהם ולכך לא נתחייבו כ"כ כמו אלו שקבלו ועברו יש לך לעשות למען מדה שיש לך שהיא מדת הא'מת והיא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלו' גמול ואם אין אתה מוחל להם בשביל מדה זו הנה אתה נוצר חסד לאלפים ויש לך למחול להם בזכות אבות ויש לך לנצור לישראל חסד האבות וזכותם ואם אתה אומר תמה זכות אבות עשה למען מדה זו שבך שאתה נושא עו"ן שהם הזדונות ופשע הם המרידות וחט"אה הם השגגות ונ"קה הם הנסתרות דכתיב מנסתרות נק"ני :

ע"ד הקבלה ה"ה זו חכ"מה ובי"נה אל רחום הגדו"לה וחנון ארך אפים זו גב"ורה ורב חסד ואמת הם תפא"רת נוצר חסד נושא עון הנצ"ח ופשע וחטאה הה"ד ונקה היסוד לכל ספירה שני מדות חוץ מן היס"וד שאין לו במדות אלא אחת והשם הנכבד שעבר על פניו הוא הקורא י"ג מדות אלו הנמשכות מן הכ"תר אבל דעת הרמב"ן ע"ש (שם) :

אמר ר' סימון י"ג מדות בהקב"ה שנא' ה"ה אל רחום וחנון רב אמר אחת עשרה ורבנן אמרו עשר ועל איזה מהם השתחוה רב חסדא אמר על ההס"ד שנא' וימהר משה ויקד ארצה וישתחו ר' אליעזר בן יעקב אמר על ארך אפים ורבנן אמרו על מדת הרחמים אמר ר' יצחק אמר משה לפני הקב"ה מפני מה אדם חוטא ואין אתה פורע לו מיד א"ל הקב"ה למשה אתה צריך לומר דבר זה ולא גליתי לך מדותי. ואת אומר כן חייך שתצטרך לאותו הדבר עד שאמר לו אכנו בדבר ואורישנו א"ל ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת והיכן דבר ה"ה אל רחום וחנון ארך אפים (שוחר טוב תילים סי' נ"ג) :

ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' אמר ר' יהודא מאי הוי דעתי', דמשה דלא קבילו למלאכא אלא אמר משה ידענא בהו בישראל דאינון חייבין וקשי קדל אלמלא יתמסרין למלאכא וכ"ש שהוא מדה"ד לא ישתייר משונאיה דישראל שריד ופליט דאמר ר' יהודא בכל מקום ה' מדת הרחמים אמר משה רבש"ע את אמרת שמצאתי חן בעיניך אם מצאתי חן בעיניך ילך נא אדני בקרבנו דהוא מדת הרחמים א"ל למה א"ל כי עם קשה ערף הוא. וסלחת לישראל כרבני' טרחנים הם כיון שחוטאים יש ביד המלאך לעשות דין ולא לעשות סליחה ומחילה אבל אתה רחום וחנון היכולת והכח בך ורחמים רבים וסלחת לעונינו ולהטאתינו ונחלתנו מה שאין רשות לשום מלאך לעשות כן (מ' הנעלם) :

ויאמר הנה אנכי כורת ברית וגו' ויאמר הנה אנא גזר קיים דלא אתחלף עמא הדין בעם אוחרן ברם מינך נפקין אוכלסין דצדיקייא קביל כל עמך אעביד פרישן להון בזמן דייהכון בשביית' על נהרות בבל ואסלקינון מתמן ואשרינון מן לגו נהר סמבטיון וכהינון פרישן לא אתבריו בכל דיירא ארעא וכל עממי' ויחמון כל עמא דאנא שרי בינידון בימס' ההוא ית עובדא דה' דחיל הוא דאנא עביד עמך (תרגום) :

אלהי מסכה לא תעשה לך וגו' אלהי מסכה וגו' וכתיב את חג המצות תשמור מאי עביד האי לגבי האי אלא הכי אוקמוה מאן דאכל חמץ בפסח כאלו עובד ע"ז (זוהר תלוה ע' סי"ז סי"ח):

ולא יראו פני ריקם וגו' לפני לא כתיב אלא פני הוא רזא כד זקיף בר נש אצבעו לא ירים ריקם אלא בבעותי ובברכאן דלא אצטריכו לזקפא למגנא (זוהר יתרו ע' קי"פ):

ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך וגו' שירוי בוכרת פירי ארעכון תייתון לבית מקדש' דה' אלהכון לית אתון רשאין לא למבשלא ולא מיכול בשר בחלב תרווייהון מעורבין כחדא דלא יתקוף רוגזא בכון ואירשין פרי אילניכון עם בוסרא בלבלוביהון וטרפיהון כחדא (תרגום):

ויאמר ה' אל משה כתב לך וגו' לאחר שעשו ישראל את העגל קטרגו מלאכים על לוחות שניות ואמרו אתמול עברו על לא יהיה לך והשיב להם הקב"ה והרי אכלתם בשר בחלב אצל אברהם ותינוק שלה' כשבא מבית רבו אינו אוכל ולא מצאו מענה ובאותו שעה אמר לו הקב"ה כתוב לך עוד שאין להם מענה (מדרש):

ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה ק"ך יום שהיה משה בהר בקבלת התורה תיקן חטא אדם שנחסרו משנותיו ע' שנה ומשנותיו של נח נ' שנה הרי ק"ך שנים שנה ליום (גלי רזיא):

ת"ח נהירותא דשמשא הוא חד משיתין אלפין ושבעים וחמש חולקין מההוא נהורא דאספקלריא דההוא נהורא דאתגניז וכו' ובההוא נהורא יכיל אינש למנדע ולמחזי בנהירו דחכמתא כל מה דדוה וכל מה דיהוי מרישיה עלמא ועד סיפיה והאי אתגניז לצדיקים כד יזיל לע"הב וכו' ת"ח מה כתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה מ"ט משום דאתהני מההוא זיווא ואע"ג דנהית מתמן וההוא נהרותא לא נחית עמי' לא הוו יכלין לאסתכלא באנפי דמשה ממה דאסתכיל בקדמייתא כד הוי תמן ואשתארו אנפוי נהירין בהאי שמשא (מ' הנעלם):

אמר ר"א מאי דכתי' וילך בכח האכילה ההוא מ' יום ומ' לילה וכו' וכי בכח אכילת עוגת רצפים אזיל כולי האי אלא אמר ר"א השליך הקב"ה דורמיטה על אליה והראהו עניינא דמשה דיתיב קמיה ארבעים יום וארבעים לילה ומכיון דהוי תמן עבדו ישראל ית עגל' ובגין דהוי מ' יום ומ' לילה לחם לא אכל ומים לא שתה לא אעדי מתמן עד דאחיל לון הקב"ה א"ל אליה כך הוי לך למיעבד ועוד הוי לך למחזי דא דאינון בני רחומאי דקבילו אורייתא בטורא דסיני ודא דכתיב וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה דחזא עניינא דמשה דאשתהו קמי' מ' יום ומ' לילה ועיינני דישראל דקבילו אורייתא בטורא דהורב (מ' הנעלם):

בהנהו מ' יום דהוי משה בטורא לחם לא אכל אתדכיאת נפשו ובהכי סגי זיו יקריה וקרן עור פני משה וטעמא דארבעים יום לקביל יציר' הולד והוי תלתא זימנא מ' יום לקביל ג' גלגולים דאתגלגיל ותו מהאי נהורא דאתעבי' מישראל כולהו זכי בי' משה כמה דאמרו רבנן והכי מטי זימנ' לגלא' רזא דמסוה דיהיב משה על אנפוי דהא כד חזו כי קרן עור פני משה וייראו מגשת אליו דכיון דאנהו הוי חשוכים דאתעדי מנייהו הנהו נהור' ולא יכלו לאסתכל ביה דוגמא לדבר כמה דבר נש לא יוכל לאסתכל בניצוצי דשמשא מה עביד משה קרא להון ולא קריבו ליה אלא אהרן ונשיאוי דאינהו הוי ראוי' יתר ובתר

הכי

הכי קריבו שאר ישראל וכד הוי ממליל עמהון לא יהיב על אנפוי מסוה בגין דיסתכלון ביה ויקבלו נהורא מיניה במלולתיה עמהון דוגמא לדבר בוצינא דאטפי כד תקריב יתיה לקביל בוצינא דדליק ע"י ניצוצי' ושלהובא דאשא דאית בבוצינא דליק ההוא בוצינא דאטפי אף הכא ע"י מלין דאורייתא דהוי הוא ממליל עמהון ואינהו הוו מסתכלין באנפוי והיו עיניך רואות את מוריך ע"י כך הוי מנהרין מנהורא דילי' ובתר דהוי שיצי לםללא עמהון דהא ההוא נהורא הוי דשכינתא כמה דאסור לאסתכל בקשת ובכהנא בשעתא דפרסי ידייהו הכי אסור לאסתכלא בההוא נהורא ואע"ג דההוא שעתא דהוי ממליל עמהון הוי שרן להון לאסתכלא ביה דוגמא לדבר בגדי כהונה בשעת עבודה אין מועלי' בהם ושלא בשעת מלאכה מועלים בהם (מגיד):

ר' יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עשה משה בהר קורא במקרא ביום ובמשנה בלילה ולאחר ארבעים יום לקח הלוחות וירד אל המחנה ובשבעה עשר בתמוז שבר הלוחות והרג את לויטי ישראל ועשה מ' יום במחנה עד ששרף העגל וכתתו בעפר הארץ והרג כל אשר נשק לעגל והכרית ע"ז מישראל והתקין כל שבט במקומו וכו' ירד משה עם הלוחות אמרו מלאכי השרת לא נתנה התורה אלא למכעיסיו חזר משה ואמר כתיב בתורה כבד את אביך ואת אמך וכי יש לכם אב או אם או אח ועוד כתיב בתורה אדם כי ימות וכו' וחשו ולא ענו עוד (פרקי ר"א):

ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לוחות וגו' במנחה של יום כיפורים ניתנו לוחות שניות (מ' ילקוט חדש ערך ימים נוראים סי' ח'):

השם הגדול כרת ברית כרותה של י"ג מדות עם משה ועם האבות וכו' ואז כל האותיות נתחברו כל אות לחברת' בלוחות שניות כתובים באצבע אלהים כבראשונה וגם השי' עמהם הרומז' לאורך ימים ולהטבה בעולם הבא דכתיב ולמען ייטב לך והברית הזה אשר כרת עמהם הוא בזה הענין בעבור עון העגל היה במשפט להיות העולם חוזר לתהו ובוהו כי בעון הזה נשתברו הלוחות והקב"ה מחל לישראל דכתיב ויאמר ה' סלחתי כדבריך ויאמר הראני נא את כבודך הנה אנכי כורת ברית וגו' וזהו הברית שכרת עמהם הוא ברית י"ג מדות הבאים מן הכ"תר כי הכ"תר הוא כולו רחמים אלו י"ג מדות ואלו הם ה"ה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה ובאלו י"ג מדות קבלו ישראל התורה (תמונה):

רעותיה דהקב"ה למילף סניגורי' על בנוי מנ"ל ממשה דאסתלי' בסליקו דאוליף זכו על ישראל וההי"ד ומשה לא ידע כי קרן עור פניו ואימתי אסתליק ביקרא דא כד חבו ישראל ואוליף עלייהו זכות (מ' הנעלם שיר השירים):

ויראו בני ישראל את פני משה כי קרן וגו' סוד מס"וה מה"רש אסטרופאלי כל האדם צריך תקון לר"מח אברים והנה אברהם לא אשתלם כ"א ע"י ה' יעלה מספרו רמ"ח ויצ"חק בגי' ר"ח ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו' יצ"חק עם מ' שנה תקן רמ"ח. יע"קב בגי' קס"ב חסר מן רמ"ח ס"ו ותיקן אותו בששי' וששי נפש שירדו למצרים' והנה משה כלול תלת אבהן כדאית' בזוהר וצריך תיקון נגד ג' אבות וניתן לו סוד מס"וה ם' דיצחק ס"ו דיע"קב ה' דאברהם:

נהורא דברא הקב"ה בקדמיתא אחזי הקב"ה לאדם קדמאי וחזי מסוף עולם ועד סופו וההוא נהורא אחזי לדוד והוה משבח ואמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וההוא נהורא אחזי למשה וחמא ביה מגלעד עד דן

 ובשעתא

ובשעתא דחמא קב"ה שיקומון תלת דרין חייבין דור אנוש דור המבול דור הפלגה גניז ליה נתן למשה בתלת ירחים וכד עאיל קמי' פרעה נטיל הקב"ה מיניה עד קאים על טורא דסיני אהדר ליה ההוא אורה ואשתמש ביה כל יומא ולא יכלו בנ"י למקריב בהדי' עד דיהיב מסוה על פניו (זוהר בראשית ע' פ"ג):

כאשר ראה משה כל תמונות האותיות האירו פניו מהם דכתיב כי קרן עור פניו וגם האות שלמדתו שהוא דין האירה יותר ויותר פני משה כמו שכתב קרן עור פני משה (תמונה):

השמיטה שעברה בשמיטת הח"סר היו פני הבריות מאיר כאור פני משה ששום אדם לא יוכל להביט בפניהם לזכות אורם דכתיב כי קרן עור פניו וכתיב ויסר המסוה עד בואו אמרו שהיה פניו מאיר כמו האור שהיה הוא מאותה השמיטה של חס"ד שהיה כולו אור וברכה (תמונה):

כבוד והדר תעטרהו זו משה שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו תמשילהו במעשה ידיך זה יהושע בן נון שנא' שמש בגבעון דום וכו':

פרשת ויקהל

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם וגו' בשעתא דעבדו ישראל ית העגל ומתו כל אינון אוכלוסין הוי מלאך המות משתכח ביני משריי' דישראל כיון דאסתכל משה דמלאך המות אשתכח ביני בני נשא מיד כניש לגובראין לחוד . ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ומלאך המות לא אתפרי' מבינייהו עד דאיתוקם משכנא דכתיב ויקם משה את המשכן וכו'. ולכן ויבאו האנשי' על הנשי' דלא יתחזון אנפין באנפין(זוהר ע"ס בהריכות ליס פ'):

פתח ר' יצחק ויקהל משה אמאי כניש להו בגין דממסיד לון שבת כדמלקדמין דהא בקדמייתא עד לא עבדו ישראל ית עגל מסר לון שבת ודא איהו דלא נטירו ערב רב כיון דשמעו ביני ובין בני ישראל אמרו מלה דא איתמנע מינן מיד ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים ואתמשכו סגיאין בתריהון לבתר דמיתו אינון דמתו כניש משה לבני ישראל לחודיהו ויהיב לון שבת כדלמקדמין (זוהר ע' מס"ג):

קודם שעשו ישראל העגל אמר ויקחו לי תרומה מאת כל איש אפי' מערב רב ולאחר שעשו העגל ויקהל משה כל עדת בני ישראל ולא הערב רב ואמר להם קחו מאתכם תרומה (זוהר ליס פרשה):

לישנא דהקהלה משמע דיתכנשון בערבוביא ולישנא דעדה משמע דאינון מסודרים הבכור כבכירתו ובעידנא דכרוז קרא דיתכנשון כלהו לא קרו להו באורח סידרא אלא סתם קאמר דיתכנשון כלהו ומשום הכי כתיב ביה לישנא דהקהלה משום בעידנא דיתכנשו כולהו הוי יתיב בסידור' משום הכי קאמר כל עדת בני ישראל (מגיד):

שנאתי קהל מרעים איזה קהל זו קהל של קרח שנא' ויקהל עליהם קרח ולאיזה קהל אני אוהב ויקהל משה אז יקהל שלמה (ס"ט תילים כ"ו):

במדרש קחשיב ד"ב מלאכות שעשה הקב"ה בששת ימי בראשית במעשה שמים וארץ אבל במעשה המשכן קא חשיב בפ' ויקהל ל"ט מלאכות שעשו במשכן כי המשכן נברא בסוד אחוריים שהוא כו"ז בגי' ל"ט ולכן אמר מתחילה אשר צוה ה' לעשות אותם ולמדו רבותינו ל"ט אבות מלאכות רק חשיב אח"כ את המשכן ואת אהלו ל"ט דברים מה שהיה במשכן

נאסר בשבת אשר צוה ה' דייק שהוא אחוריים של שם הוי"ה שעולה ל"ט כדאיתא בזוהר תרומה המשכן מסטרא דדינא (מג"ע אופן כ"ד) : מ' מלאכות חסר א' נגד ל"ט מלקיות לפי' אין לוקין בשבת והם נגד י' קללות לאדם י' לחוה י' לנחש ט' לארץ (תיקונים תיקון מ"ח) :

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת תו אר"ש כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת מ"ט בגין דלא אתחזי דינא בההוא יומא ואי תימא הא לגבוה סלקא בכל מושבותיכם ולא לגבוה והא דסלקא לגבוה לאכפיאן לדינא אחר סליקא דתנינן אית אשא אכלא אשא ואשא דמדבח אכלא אשא אחרא (זוהר יתרו ע' ק"ס) :

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת דוקא ביום השבת גופא אסור לאדלקא אבל מבע"י לאדלקא ליה ויהי מדליק ומבעיר ביומא דשבתא שרי ולאפוקי מקיראים דלית להון בוצינא דדליק ביומא דשבתא עלייהו כתיב ורשעים בחשך ידמו (מגיד) : החטא של אד"הר היה שהבעיר המבערה מגבור' הדינים בכל עולמים ועבר על לאו לא תבערו אש בכל מושבותיכם וגו' ובאותו פעם היה כולו שבת קודם החטא (עמק המלך פ' ג') : לא תבערו אש בכל מושבותיכם האי רמיז לתרי דוכתא דאית לכל אדם חד בגיהנם וחד בג"ע וכד בר נש מבעיר אש בשבת' או עבי' שאר עבודה מתבע' ומתלהט האש בהנהו תרי מושבו' דהיינו תרי דוכתא ולהכי קרי להו מושבותיכם (מגיד) :

הבערה ללאו יצאת וא"ת והא אצטריך למכתב לא תבערו משום סיפי' דקר' דכתיב בכל מושבותיכם דדרשינן מיני' ביבמות ובסנהדרין דאין רציחה דוחה שבת וי"ל דהוי מצי למכתב בלישנא אחריתא ולא לכתוב לא תבערו ומשום דדרשינן בפ"ק אבל אתה מבעיר וכו' לא הוי צריך למכתב לא תבערו (תו' שבת ד' ע' ע"א) ; בשבת גיהנם לא שלט בעלמא ולא ממנין דיליה ובג"ד מני לישראל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ואי בר נש לא אוקיר שבת אמר הקב"ה אנא הויתי מכבה לנורא דלא אוקיד ואתון מוקדין ליה בגין דא לא תבערו אש בכל מושבותיכם (תקונים תיקון כ"ד) :

לעשות את השבת לדורותם לדרתם חסר כתיב זכאה איהו מאן דנטיר דירה לשבת דא ליבא דלא אתקרי בתמן עציבו' דטחול וכעס דמרה דאיהו נורא דגיהנם דעלה אתמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והרי הוא וודאי דכל מאן דכעים כאלו אוקיד נורא דגיהנם (תיקונים תיקון מ"ח) :

קחו מאתכם תרומה לה' וגו' קחו מאתכם תרומה ממה דלכם ולא מעושק וגזל וגניבה (זוהר) : כל נדיב לב יביאה דהא שכינתא כד ייתא לאשראי ביניהון כמה ברכאין וכמה עותרא תיתי עמה הה"ד זהב וכסף ונחשת לא יחסר ליה כל עותרא דעלמא (זוהר ע' סמ"ז סמ"ח)(ע"ש הרבה פירושים על פ' זו) : יביאה תרומת ה' כמו יביאה עם תרומ' ה' וכו' ותראהו את הילד ראתה עמו שכינה הנקראת א"ת (ציוני) : ויבאו האנשים על הנשים ויקריבו נשיאי ישראל למה נזדרזו הנשיאים לבא להקרי' תחילה ובמלאכת המשכן נתעצלו ולא הביאו אלא אבני שוהם ואבני מלואים באחרונה לפי שבשעה שאמר משה כל נדיב לב יביאה את תרומת ה' למלאכת המשכן ולא אמר לנשיאים היה רע בעיניהם על שלא אמר להם להבי' אמרו יביאו העם מה שיביאו ומה שיחסר נמלא אנחנו שמחו ישראל במלאכת המשכן והביאו בשמחה כל נדבות ובזריזות ראה מה כתיב ויבאו האנשים על הנשי' שהיו דוחקי' זה את זו ובאו אנשים ונשים בערבוביא ולשני בקרים הביאו כל נדבה שנא' והם הביאו אליו נדבה עוד בבקר בבקר וכתיב

וכתיב והמלאכה היתה דים . לאחר שני ימים בקשו הנשיאים להביא וכו' אמרו הואיל ולא זכינו בנדבת המשכן ניתן בבגדי כהונה . הה"ד והנשיאים הביאו את אבני השוהם אמר הקב"ה בני שנזדרזו יכתב שהביאו והותר והנשיאים שנתעצלו חיסר אות א' משמם שכן כתיב והנשאים חסר יו"ד כיון שנגמר המשכן הקדימו והביאו קרבן בזריזות (רבה נשא) :

משום דהוי תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד גבי קדשים כתיב בעזרא כל נדיב לב עולות. וגבי תרומה כתיב ונחשב לכם תרומתכם שניטלה במחשבה ואע"ג דתרומה חול אצל קדשים מ"מ ילפינן מיניה הילכך הוי שני כתובים הבאים כא' ובקו' פי' דתרומה היינו תרומת המשכן שנא' וכל נדיב לב הביאו וכו' (תוס' שבועות ד' כ"ו ע"ב) :

וכל אשה חכמת לב בידיה טוו וגו' וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר תמן תנינן אמר ר' יהודא אין העולם מתנהג אלא בתרי גוונין דאתו מסטרא דאיתתא דאשכחת חכימ' לבא הה"ד וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה את התכלת ואת הארגמן ומאי אתיין את התכלת ואת הארגמן גוונא דכלילו בגו גוונא הה"ד דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה וכתיב בידיה טוו מאי טוו אמר ר' יהודא טוו בדינא טוו ברחמי א"ר יצחק אמאי אתקרי אשה א"ל ע"ד דכלילו בדינא וכלילו ברחמי ת"ח דאמר ר' אליעזר כל איתתא בדינא אתקרי עד דאית טעמא . טעמי דרחמי דתנינא מסטרא דבר נש אתי חיורא ומסטרא דאתתא אתי סומקי טעמא דאיתתא מחיורא וחיורא עדיפא (מ' הנעלם ופ' מטות) :

כתיב וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה וגו' בשעתא דהוו עבדין עבידת' הוי אמרו דא למקדשא דא למשכנא דא לפרוכתא וכל אינון אומנין בגין דתשרי קדושה עלייהו ואתקדיש ההוא עבידתא וכד סליק באתרי' בקדושה סליק בגוונא דא מאן דעבד עבידתא לע"ז או לסטרא אחרא דלא קדישא כיון דארכיר ליה על ההוא עבידתא הא רוח מסאבא שרי' עליה (זוהר פ' תזריע עמוד פ"ח) :

והנשיאם הביאו את אבני השהם וגו' ועננ שמיא אזלו לפישון ודליין מתמן ית אבני בורלא חילא וית אבני אשלמא למשקע באפודא ובחושנא ומחתין יתהון באנפי מדברא אזלין רברבני ישראל ומייתין יתהון לצורך עבידתא (תרגום) :

ותיבין ענני שמיא ואזלין לגן עדן ונסבין מתמן ית בוסמין בחירו וית משחא דזיתא לאנהרותא וית אפרסמין דביא למשח רבותא ולקטורת בוסמיא (שם) : **ויאמר** משה אל בני ישראל וגו' התרגום פ' וקרא זה אל זה ומקבלין דין מדין והנה ידוע מה שכתב בכנפי יונה ע"פ ראו קרא ה' בשם בצלאל בשעת קריאה כאשר קרא אותו הד' אותיות אלו נשפע לתוכן אור עצמותו ית' והיה ביכולתו לצרף אותיות שבו נברא שמים וארץ וזה הענין שע"י הקריאה שקוראים זה לזה . מקבלין דין מן דין (ע"מ בפירושו) :

והם הביאו אליו עוד נדבה וגו' מתן אדם ירחיב לו אלו ישראל בשעה שאמר להם משה להביא נדבה למשכן מה כתיב והם הביאו אליו עוד נדבה אמר ר' יוחנן לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן מה זכו להרחיב הקב"ה גבולן שנא' כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך גבול של כל א' וא' מהן הוי מתן אדם ירחיב לו (רבה פ' תשא) : **ויבאו** כל החכמים וגו' (לכתן פיך ד"ח בסנהדרין ד' ס"ט ע"ב) : **ומתחיל** בידוע שאין לו גואלים וכו' עד בר תליסר שנין הוי :

ויעשו כל חכם לב בעושי וגו' פתח ר"ש ואמר ויעשו כל חכם לב בעושי מלאכה מאי כל חכם לב . האי דאיהו חכם בחכמה ובל"ב נתיבות דילה דאינון כליל' בשית יומין דבראשית היינו שש משזר דאינון שית יומי דבראשית כלילן מעשר אמירן ול"ב שבילין דאינון ל"ב זימנין אלה"ים בעובדא דבראשי' והמשכילין בהון אשתמודעין בהנהו אתוון דאתמר בהון יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ ואינון כ"ח אתוון וארבע סרי את־ינ' גניזין בהון ואילין אינון כ"ח אתוון ברא"שית בר"א אל"הים א"ת השמ"ים וא"ת הא"רץ ועלייהו אתמר כ"ח מעשיו הגיד לעמו ובגלותא אסתליק האי כח מעלייהו ואתמר בהון וילכו בלא כ"ח לפני רודף ובג"ד אמרינן בקדושה ועתה יגדל נא כ"ח ה' כאשר דברת לאמר . לקביל כ"ח אתוין אוחרנין דאית באילין תיבות יה"א שמ"יה רב"א מב"רך לע"לם לעל"מי עלמ"יא, תיקונים תיקון כ"ח) : דע כי בצלאל היה מעולם ארך אנפין ושרשו ביה הוי מתיקון השמיני הנקרא נוצר חס"ד מזל העליון וממנו קיבל השפע להוליד בן ח' שנים ולהיות שהיה מארך אנפין לכן עשה הוא המשכן שהוא סוד ארך אנפין (עמק המלך פרק מ') (כאן שייך תו' עירובין ד' ס"ג ע"ב) :

כל זמן שארון ושכינה שלא במקומן עד לא משמעו שיהא חול :

ויהיו הכרובים פורשי כנפים סוככים וגו'. ויהיו הכרובי' פורשי כנפים למעלה בנס הוו קיימו בשעתא דעאיל כהנא הוי נחית עננא על האי כפורת ומתערין גדפייהו דכרובים ואקשי להו ואמרו שירות ומאי שירתא אמרו כי גדול ה' ומהלל מאד ונורא על כל אלהים האי כד סלקו גדפייהו ובשעתא דפרסין להו אמרו כי כל אלהי העמים אלילים וה' שמים עשה כד חפיין על כפורתא אמרו לפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וקלהון הוי שמע כהנא במקדש כדין שוה קטורת באתרי' וכו' (זוהר אחרי מות ע' ק"ה) :

ויעש את מזבח הקטורת וגו' קטורת כל מאן דארח בההוא תננא אעביר מניה זוהמא דיצה"ר ולא הוי ליה אלא לבא חדא לאבוי דבשמיא מבטל חרשין ומלין בישין מביתי' המסתכל במלין דקטור' ישתזיב מכל חרשין דעלמא ומכל פגעים בישין ומהרהורא בישא ולא יתנזק כולא יומא דלא יכיל סטרא אחרא לשלט' עלייהו אית ליה חולקא בעלמא דאתי ובההוא עלמא ויסתלק מותנ' מיני' ומעלמא וישתזיב מכל דינין דהאי עלמא מסטרין בישין. ומדינא דגיהנם ומדינא דמלכות אחרא מכפר על יצ"הר ועל ע"ז (זוהר וע"ל פ' תשא בשם מדרש הנעלם שיר השירים) :

ויעש את הכיור נחשת וגו' תני ר' חייא מאי דכתיב ויעש את הכיור נחשת במראות הצובאו' מפני מה זכין נשין להאי בגין דמסתמרו גרמיהו בגלותא במצרים לבתר דמתדכין הוי מקשטו גרמייהו ומסתכלין במראה בבעליהם ומעוררים להם בפריה ורביה (זוהר שמות ע' ו') :

ולמה המים מן הכיור לפי שהכיור לא נעשה אלא מן מראות הנשים שנא' ויעש כיור נחשת נשים שאמרו האלהים מעיד עלינו שיצאנו טהורים ממצרים כשבא משה לעשות כיור א"ל האלהים באותם מראות עשה אותו שלא עשו להם זכות וממנו תהיינה בנותיהם נבדקות אם טהורים הם באמותיהן (רבה נשא פ"ט) :

ועבדית כיורא דנחשא וית בסיסא דנחשא . מן אספקלריא נחשא נשיא צניעותא ובעידן דאתיין לצלאה בתרע משכן זימנא הוו קיימין על קרבן ארמותיהם ומשבחים ומודין ותייבין לגברייהו וילדן בנין צדיקים

בזמן דאידכן מן סאבותיה דמיהון (תרגום) :

פרשת אלה פקודי

אלה פקודי המשכן משכן וגו' *אתה *החלות *להראות ר"ת אה"ל ר"ל המשכן מרמז שיעור קו"מה שהוא רל"ו כי הנעלם מן מש"כן בגימטריא רל"ו . ושיעור קומה הוא רל"ו אלפים פרסאות כדאיתא באותיות דר"ע באות ח' דף י"ו וז"ש וכבוד ה' מ"לא את המש"כן כבוד ה' הוא שיעור קו"מה תמצא כשתמלא אותיות משכן שהוא רל"ו והוא סוד ד' חומות סביב למשכן ר"ל ד' פעמים חומה עולה רל"ו לכן הוצרך להיות כיור לפני משכן כי כיור עולה רל"ו . לכן אמר ר"ע לתלמידיו כשתגיעו לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים להורות להם הדרך כשילכו למשכן העליון צריך לילך דרך כיור אשר שם מים קודם שיגיע למשכן העליון . וז"ש דוד ע"ה *מה *ידידות *משכנותיך ר"ת מי"ם ר"ל בב' מקדשות למעלה ומטה לא יבאו טרם רחצו אהרן ובניו את ידיהם מן הכיור וז"ש אלה פקודי המשכן אל"ה פקודי בגימטריא רל"ו והוא כמו הנעלם של משכן שהוא ג"ב רל"ו (מג"ע אופן קס"ט) :

המשכן היה בסוד לאה והמקדש בסוד רחל וכה"א אלה פקודי המשכן אל"ה אותיות לא"ה (כנפי יונה) :

אלה פקודי המשכן משכן העדות דהא רוח קודשא הוי אחזי לכולא חשבון דכל דהבא וכספא דנדיבו ישראל ורוח קודשא אמר וכסף פקודי העדה מאת ככר וכו' . ת"ח בשעתא דעבידתא דמשכנא אתעביד הוי סטרא אחרא אזיל ושאיט ולא יוכל לאסטאה ולא הוי אשכח עילה על מהימנותא דאומנין עד דהקב"ה כפיף ליה לקמיה דמשה ואיהו עביד חשבנא דמהימנותא בעל כרחיה ואיהו סליק מהימנותא דלהון לגבי כולא ורזא דא דכתיב אלה פקודי המשכן כד"א גם אלה תשכחנה וכתיב אשר פקד על פי משה . דתמן את מוני ואתפקיד עד דאתעביד חושבנא דבי משכנא קמיה משה וישראל כולהו (זוהר ע' סנ"ו) :

כשנתן הקב"ה התורה לישראל ושרתה שכינה ביניהם נמצא כל אוצרות הש"י וגנזיו וחדריו וכל מיני שפע וכל אצילות ברכה נמצאים ביד ישראל ומסר ביד ישראל כל מפתחות מכל אוצר ואוצר לפתוח ולקבל כל שפע וברכה מאת השכינה וזהו שנאמר ונתתי משכני בתוככם והייתי לכם לאלהים וכשחטאו ישראל לפניו נחרב הבית הרי המשכן שלי ממשכנו ביד ישראל ומוליכו עמהם בגלות והסוד אלה פקודי המשכן מש"כן העדות (שערי אורה) :

ת"פ מחנות של לי"לית ניתוקן במשכן לכן מ"ח קרשים היה במשכן כל קרש י' אמות . י' פעמים מ"ח הרי ת"פ לכן נקרא משכן העדת עולה ת"פ עם הכולל (מג"ע אופן קפ"ד) (הובא לעיל פ' תרומה) :

ואתו אהליאב בן אחיסמך וגו' אמר ר' שמעון בשם ר' נתן י"ח צווים כתיב בפרשת משכן כנגד י"ח חוליות שבשדרה . וכנגדן תיקנו חכמים י"ח ברכות שבתפלה כנגד י"ח הזכרות שבק"ש וכנגד י"ח הזכרות שבהבו לה' בני אלים אמר ר' חייא לבד מואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן ועד סופו (רבה פ' ויקהל) :

בקע לגלגולת מחצית השקל וגו' אמר ר' יודן בר' סימון אמר הקב"ה לשבטי' אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף לפיכך יהיה כל א וא' מגיעו בקע לגלגולת וכו' (רבה ויפנ) :

ואת האלף ושבע מאות וגו' כששכח משה ווי העמודים ולא יוכל לכוו החשבון עד שבא אליו נשמתו של ר"ע אז אמרו את האלף וכו' עשה ווים לעמודים וכו' (מג"ע אופן פ"ג ע"ס סוד ר"ע באלף) :

וירא משה את כל המלאכה וגו' כשאדם גומר מלאכה גדולה צריכה ברכה שהרי לאחר שברא הקב"ה את עולמו ברכו שר העולם שנא' ישמח ה' במעשיו . וכן כשכל' מלאכת המשכן בירך אותם משה וא"ת למה נאמר ויברך אתם משה שתשרה שכינה במשכן והרי כבר הבטיח' הקב"ה ושכנתי בתוכם אלא שהיה ירא שמא תגרום החטא ושמא משה או בצלאל לא כוונו לתקן כמו שנצטוו (ס' חסידים סי' תת"סד) :

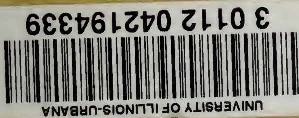
בההוא יומא דנחתית שכינתא אשתכחית מקטרג לגביה וקם ההוא חשך וקבל והשכינה שברה הקליפה בכח ועשתה שער ודרך לעצמה לרדת בה ואותה השער ואויר היה הולך עמהם עד הכניסם לא"י למקום הראוי לחם ושם הקדושה (זוהר הובא בקיצור הפרדס) :

ולא יוכל משה לבא וגו' ויהי ביום כלת משה להקים המשכן תנא ביום שנכנסה כלה לחופה במאי אוקימנא ביום כלת משה אלא מלמד דעל ידיו דמשה נכנסה אמר ר' יהודא וכי עד השתא אתעכבת דלא עיילוהן לדוכתא והא כתיב ולא יוכל משה לבא אל אהל מועד אמר ר' יצחק אי מוקדם ומאוחר בתורה (זוהר פ' נשא סוף הסדר) :

ולא יוכל משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן אפי' על הפתח כי לא היו רשאין לבא תוך הענן כי המשכן מלא כבוד ה' כמבואר (ציוני) :

ובהעלות הענן מעל וגו' . ובהעלות הענן מעל המשכן כד סלקא האי עננא הוה סלקא לעילא . וכל בני עלמא חמאן ושאלו מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן ההוא עננא דשכינתא אתחזי עשן מ"ט איהו עשן בגין דנורא דאדליק אברהם ויצחק בריה הוי אחיד ביה ולא אעדי מניהו (זוהר ויקהל ע' ת"א) :

סליק ספר שמות

3 0112 042194339
UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA